

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Αθήνα, 25-04-2023
Αρ. Πρωτ. 46978/ΓΔ4

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ,
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ
ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ταχ. Δ/ση: Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Κ. – Πόλη: 151 80 - Μαρούσι
Ιστοσελίδα: www.minedu.gov.gr
Πληροφορίες: Α. Νιγιάννης
Τηλέφωνο: 210-3442237

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΒΟΛΗ ΑΙΤΗΣΕΩΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΣΤΟ ΜΗΤΡΩΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Η Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων, έχοντας υπόψη:

1. Τον Ν. 3966/2011 (Α' 118) «Θεσμικό πλαίσιο των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, Ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και λοιπές διατάξεις», όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.
2. Την υπ' αρ. πρωτ. Υπουργική Απόφαση 208017/Γ4/10-12-2018 (Β' 5527) περί «Κανονισμού Εσωτερικής Λειτουργίας» του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 19 του ν. 3966/2011, όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 69 του ν. 4547/2018/12-06-2018 (Α' 102).

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

3. Το άρθρο 84 του ν. 4823/2021 «Αναβάθμιση του σχολείου, ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις» (Α' 136) και ιδίως την παρ. 20 αυτού.
4. Τον ν. 1566/1985 «Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις» (Α' 167).
5. Τον ν. 4692/2020 «Αναβάθμιση του σχολείου και άλλες διατάξεις» (Α' 111).
6. Τον ν. 4186/2013 «Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις» (Α' 193).
7. Τον ν. 4727/2020 «Ψηφιακή Διακυβέρνηση (Ενσωμάτωση στην Ελληνική Νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024) Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες (Ενσωμάτωση στο Ελληνικό Δίκαιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972) και άλλες διατάξεις» (Α' 184).
8. Τον ν. 4270/2014 «Αρχές δημοσιονομικής διαχείρισης και εποπτείας (ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/85/ ΕΕ) δημόσιο λογιστικό και άλλες διατάξεις» (Α' 143).
9. Τον ν. 2690/1999 «Κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις» (Α' 45).
10. Το άρθρο 90 του Κώδικα της Νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα κυβερνητικά όργανα (π.δ. 63/2005, Α' 98), σε συνδυασμό με την παρ. 22 του άρθρου 119 του ν. 4622/2019 (Α' 133).
11. Το π.δ. 80/2016 «Ανάληψη υποχρεώσεων από τους διατάκτες» (Α' 145).
12. Το π.δ. 83/2019 «Διορισμός Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης, Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α' 121 διόρθωση σφάλματος Α' 126).
13. Το π.δ. 2/2021 «Διορισμός Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών» (Α' 2).
14. Την υπό στοιχεία 168/Υ1/08.01.2021 κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και της Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων «Ανάθεση αρμοδιοτήτων στην Υφυπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ζωή Μακρή» (Β' 33).
15. Το π.δ. 18/2018 «Οργανισμός του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων» (Α' 31).
16. Την υπ' αριθμ. 160159/ΓΔ4/23-12-2022 (Β' 6712) Υπουργική Απόφαση «Δημιουργία, συγκρότηση, λειτουργία και τεχνική υποστήριξη του Μητρώου Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και της Ψηφιακής Βιβλιοθήκης Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.), δομή, οργάνωση και περιεχόμενο αυτών, προϋποθέσεις, προδιαγραφές, χαρακτηριστικά, κριτήρια και διαδικασία ένταξης, τροποποίησης, μεταβολής ή απένταξης διδακτικών βιβλίων στο Μ.Δ.Β. και στην Ψ.Β.Δ.Β., υποβολή και εξέταση διοικητικών προσφυγών κατά των συναφών πράξεων και όργανα ελέγχου τους».
17. Τις διατάξεις του ν. 4624/2019 (Α' 137) «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27^{ης} Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων» και τα όσα ορίζονται από τις Αποφάσεις της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, σε ό,τι αφορά

- την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό για τα Προσωπικά Δεδομένα (Κανονισμός Ε.Ε. 2016/679).
18. Τον ν. 2121/93 «Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα» (Α' 25).
  19. Την υπ' αριθμ. 497/ΓΔ4/04-01-2023 (Β' 4) Κοινή Υπουργική Απόφαση Σύστασης – Συγκρότησης της Επιτροπής Κοστολόγησης Διδακτικών Βιβλίων «Επιτροπή Κοστολόγησης Διδακτικών Βιβλίων, κοστολόγηση διδακτικών πακέτων, μεθοδολογία υπολογισμού της τιμής αναφοράς, της αποζημίωσης ένταξης και της αποζημίωσης χρήσης του άρθρου 84 του ν. 4823/2021, καθορισμός των αποζημιώσεων ένταξης και χρήσης και διαδικασία καταβολής τους».
  20. Την υπ' αριθμ. 45357/Δ2/20-04-2023 (Β' 2592) Υπουργική Απόφαση καθορισμού των τιμών αναφοράς διδακτικών βιβλίων «Τιμή αναφοράς κάθε διδακτικού βιβλίου ανά διδακτικό πακέτο που εντάσσεται στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.) για κάθε μάθημα και τάξη της Γενικής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης».
  21. Την υπ' αριθμ. 45358/Δ1/20-04-2023 (Β' 2593) Υπουργική Απόφαση καθορισμού των τιμών αναφοράς διδακτικών βιβλίων «Τιμή αναφοράς κάθε διδακτικού βιβλίου ανά διδακτικό πακέτο που εντάσσεται στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.) για κάθε μάθημα και τάξη της Γενικής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης».
  22. Την υπ' αρ. 25/20-04-2023 Πράξη του Διοικητικού Συμβουλίου του Ι.Ε.Π. με την οποία εγκρίνεται η παρούσα Πρόσκληση.
  23. Την υπ' αρ. 2052/19-04-2023 Πράξη του Διοικητικού Συμβουλίου του Ι.Τ.Υ.Ε «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» «Εισήγηση Σχεδίου Πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την υποβολή αιτήσεων συμμετοχής στη διαδικασία αξιολόγησης και ένταξης διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων».
  24. Την υπό στοιχεία 91971/26-09-2022 σύμφωνη γνώμη για τη χρηματοδότηση της δράσης «Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων» από το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» (ΠΑΔΚΣ) 2021-2027 του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων.
  25. Την υπό στοιχεία 141562/Β9/Φ33/359/15-11-2022 Απόφαση Ένταξης της Πράξης «Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων» με Κωδικό ΟΠΣ 5190849 στο «ΤΟΜΕΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ 2021-2025» συνολικής δημόσιας δαπάνης τριάντα εκατομμυρίων τριακοσίων σαράντα επτά χιλιάδων τετρακοσίων ογδόντα (30.347.480,00) ευρώ.
  26. Την υπ. Αριθμ. 119408/ 09/12/2022 Συλλογική Απόφαση ΝΑ346.
  27. Το γεγονός ότι το σύνολο της δαπάνης θα καλυφθεί από το Εταιρικό Σύμφωνο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΣΠΑ) 2021-2027, σύμφωνα με την υπό στοιχεία

Φ.1/Γ/724/160544/Β1/27-12-2022 εισήγηση του άρθρου 24 του ν. 4270/2014 της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Απευθύνει

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

για την υποβολή αιτήσεων συμμετοχής στη διαδικασία αξιολόγησης και ένταξης διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.), σύμφωνα με το άρθρο 84 του Ν. 4823/2021 (Α' 136).

Α. Αντικείμενο Έργου – Προθεσμία – Δημοσιότητα

Α.1 Αντικείμενο Έργου

Το αντικείμενο του έργου είναι:

α) Η δημιουργία Μητρώου Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) του άρθρου 84 του ν. 4823/2021, στο οποίο καταχωρίζεται το σύνολο των διδακτικών βιβλίων, τα οποία έχουν προηγουμένως αξιολογηθεί και εγκριθεί από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (Υ.ΠΑΙ.Θ.), ύστερα από εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.), και

β) Η ανάπτυξη της Ψηφιακής Βιβλιοθήκης Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.) του άρθρου 84 του ν. 4823/2021, η οποία περιλαμβάνει τα διδακτικά βιβλία, που είναι ενταγμένα στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.), στις προβλεπόμενες ψηφιακές μορφές, τα συνοδευτικά μαθησιακά αντικείμενα και τα μεταδεδομένα αυτών.

Το Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) υποδιαιρείται σε υπομητρώα, τα οποία αντιστοιχούν σε καθένα από τα μαθήματα, που διδάσκονται στις σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και περιλαμβάνουν, σε μορφή εμπλουτιζόμενου καταλόγου, το σύνολο των διδακτικών βιβλίων, τα οποία χρησιμοποιούνται από μαθητές των προαναφερόμενων σχολικών μονάδων, κατά τη διδασκαλία των μαθημάτων που προβλέπονται από τα εκάστοτε ισχύοντα ωρολόγια προγράμματα και προγράμματα σπουδών.

Για τους σκοπούς της παρούσας Πρόσκλησης Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος νοούνται ως «Διδακτικά βιβλία» όλα τα βιβλία, έντυπα ή ψηφιακά, τα οποία χρησιμοποιούνται από μαθητές των σχολικών μονάδων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατά

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

τη διδασκαλία των μαθημάτων που προβλέπονται από τα αντίστοιχα ωρολόγια προγράμματα και τα προγράμματα σπουδών, όπως αυτά ορίζονται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ της παρούσης.

Κάθε διδακτικό βιβλίο, το οποίο εντάσσεται στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) διακρίνεται με βάση τουλάχιστον τα ακόλουθα περιγραφικά στοιχεία και μεταδεδομένα: α) κωδικός ένταξης βιβλίου, β) κωδικός έκδοσης βιβλίου, γ) τύπος σχολείου, δ) μάθημα, ε) τάξη, στ) τίτλος βιβλίου, ζ) κατηγορία βιβλίου, η) τεύχος, θ) Διεθνής Πρότυπος Αριθμός Βιβλίου (International Standard Book Number (ISBN)), ι) έτος έκδοσης, ια) συγγραφείς, ιβ) δικαιούχος συγγραφής, ιγ) εικονογράφηση εξωφύλλου, ιδ) υπουργική απόφαση ένταξης, ιε) υπουργική απόφαση τροποποίησης, ιστ) υπουργική απόφαση απένταξης.

A.2. Προθεσμία υποβολής διδακτικών βιβλίων

Η καταληκτική ημερομηνία για την υποβολή της πρότασης διδακτικού βιβλίου είναι:

- A) 22 Μαρτίου 2024 για όλα τα διδακτικά βιβλία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, του Γυμνασίου και της Α΄ τάξης του Γενικού Λυκείου,
- B) 21 Φεβρουαρίου 2025 για τα διδακτικά βιβλία της Β΄ και Γ΄ τάξης Γενικού Λυκείου.

A.3. Δημοσιότητα

Η παρούσα πρόσκληση αναρτάται:

- A) στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, στη διεύθυνση www.minedu.gov.gr
- B) στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.), στη διεύθυνση www.iep.edu.gr
- Γ) στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»), στη διεύθυνση www.cti.gr
- Δ) στην ιστοσελίδα της Ένωσης Ελληνικού Βιβλίου, στη διεύθυνση <https://www.enelvi.org/>

**Η ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

ΖΩΗ ΜΑΚΡΗ

**Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

ΝΙΚΗ ΚΕΡΑΜΕΩΣ

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Β. Διαδικασία επιλογής για ένταξη στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Δικαίωμα συμμετοχής.....	9
2. Διαδικασία υποβολής αίτησης	9
3. Δικαιολογητικά.....	11
4. Έλεγχος αιτήσεων ενδιαφερομένων	13
5. Γενικές και ειδικές προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων	14
6. Ανάρτηση αξιολογούμενου υλικού	15
7. Αξιολόγηση υποβληθέντων βιβλίων.....	16
8. Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων	18
9. Προϋποθέσεις και διαδικασία τροποποίησης και μεταβολής διδακτικών βιβλίων, ενταγμένων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων	18
10. Προϋποθέσεις και διαδικασία απένταξης διδακτικών βιβλίων, ενταγμένων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων	19
11. Ενδικοφανής προσφυγή κατά των αποφάσεων ένταξης ή απένταξης στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων	19
12. Χρόνος σύναψης και περιεχόμενο συμφωνητικού	21
13. Καταβολή αμοιβής	24
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ	27
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΤΕΧΝΙΚΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥΣ	31
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΡΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟ Μ.Δ.Β. ΚΑΙ ΤΗΝ Ψ.Β.Δ.Β.	44
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV: ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ	64
Α ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ.....	64
Γνωστικό Αντικείμενο: Ιστορία (Δημοτικό)	64
Γνωστικό Αντικείμενο: Ιστορία (Γυμνάσιο)	68
Γνωστικό Αντικείμενο: Ιστορία (Λύκειο)	71

Γνωστικό Αντικείμενο: Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού).....	76
Γνωστικό Αντικείμενο: Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (Γ΄ Γυμνασίου)	78
Γνωστικό Αντικείμενο: Πολιτική Παιδεία - Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (Α΄ Λυκείου).....	80
Γνωστικό Αντικείμενο: Θρησκευτικά (Δημοτικό).....	82
Γνωστικό Αντικείμενο: Θρησκευτικά (Γυμνάσιο)	85
Γνωστικό Αντικείμενο: Θρησκευτικά (Λύκειο).....	89
Γνωστικό Αντικείμενο: Οικιακή Οικονομία (Γυμνάσιο).....	93
Γνωστικό Αντικείμενο: Αρχές Οικονομικής Επιστήμης.....	99
Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσική Αγωγή (Δημοτικό).....	105
Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσική Αγωγή (Γυμνάσιο).....	112
Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσική Αγωγή (Λύκειο).....	118
Β. ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ.....	127
Γνωστικό Αντικείμενο: Μαθηματικά (Δημοτικό).....	128
Γνωστικό Αντικείμενο: Μαθηματικά (Γυμνάσιο).....	157
Γνωστικό Αντικείμενο: Μαθηματικά (Λύκειο).....	177
Γνωστικό Αντικείμενο: Πληροφορική και ΤΠΕ (Δημοτικό).....	200
Γνωστικό Αντικείμενο: Πληροφορική (Γυμνάσιο)	209
Γνωστικό Αντικείμενο: Πληροφορική (Λύκειο).....	215
Γνωστικό Αντικείμενο: Τεχνολογία (Γυμνάσιο)	229
Γνωστικό Αντικείμενο: Μελέτη του Περιβάλλοντος (Δημοτικό) Α΄, Β΄, Γ΄ και Δ΄ Τάξεις	234
Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσικά Δημοτικού Ε΄ και Στ΄	244
Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσική (Γυμνάσιο).....	249
Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσική (Λύκειο).....	256
Γνωστικό Αντικείμενο: Χημεία (Γυμνάσιο).....	266
Γνωστικό Αντικείμενο: Χημεία (Λύκειο).....	271
Γνωστικό Αντικείμενο: Βιολογία (Γυμνάσιο).....	281
Γνωστικό Αντικείμενο: Βιολογία (Λύκειο).....	287
Γνωστικό Αντικείμενο: Γεωγραφία (Δημοτικό).....	292
Γνωστικό Αντικείμενο: Γεωλογία-Γεωγραφία (Γυμνάσιο).....	308
Γ. ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΠΡΩΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	314
Γνωστικό Αντικείμενο: Νεοελληνική γλώσσα (Δημοτικό).....	314
Γνωστικό Αντικείμενο: Νεοελληνική γλώσσα (Γυμνάσιο).....	332

Γνωστικό Αντικείμενο: Νεοελληνική γλώσσα (Λύκειο)	344
Γνωστικό Αντικείμενο: Λογοτεχνία (Γυμνάσιο)	350
Γνωστικό Αντικείμενο: Λογοτεχνία (Λύκειο).....	355
Γνωστικό Αντικείμενο: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (Γυμνάσιο)	377
Γνωστικό Αντικείμενο: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (Λύκειο)	413
Γνωστικό Αντικείμενο: Φιλοσοφία (Β΄ Λυκείου Γενικής Παιδείας)	453
Γνωστικό Αντικείμενο: Λατινικά (Λύκειο)	460
Γνωστικό Αντικείμενο: Αγγλικά – Γαλλικά – Γερμανικά – Ιταλικά (Δημοτικό, Γυμνάσιο)	468
Γνωστικό Αντικείμενο: Ιταλικά (Γυμνάσιο)	486
Γνωστικό Αντικείμενο: Αγγλικά (Λύκειο)	506
Γνωστικό Αντικείμενο: Γαλλικά (Λύκειο)	518
Γνωστικό Αντικείμενο: Γερμανικά (Λύκειο)	524
Γνωστικό Αντικείμενο: Προσχολική Εκπαίδευση (Νηπιαγωγείο).....	529
Δ. ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	541
Γνωστικό Αντικείμενο: Μουσική (Δημοτικό)	541
Γνωστικό Αντικείμενο: Μουσική (Γυμνάσιο)	626
Γνωστικό Αντικείμενο: Θεατρική Αγωγή (Δημοτικό).....	661
Γνωστικό Αντικείμενο: Εικαστικά/Αισθητική Αγωγή (Δημοτικό).....	681
Γνωστικό Αντικείμενο: Καλλιτεχνικά/Πολιτισμός και Δραστηριότητες (Γυμνάσιο)	697
Γνωστικό Αντικείμενο: Σχέδιο (Ελεύθερο, Γραμμικό) (Λύκειο).....	919
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V: ΤΥΠΟΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΙΔΙΑ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ	943
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI: ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ Ψ.Β.Δ.Β.	950
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII: ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΣΤΗΝ Ψ.Β.Δ.Β.	952
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VIII: ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ	955
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΧ: ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΥΠΕΥΘΥΝΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ	966

1. Δικαίωμα συμμετοχής

Δικαίωμα συμμετοχής στην παρούσα Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος έχουν:

A) φυσικά πρόσωπα ή ενώσεις φυσικών προσώπων, συγγραφικές ομάδες, τα οποία διαθέτουν επιστημονική ή εκπαιδευτική εμπειρία συναφή με το γνωστικό αντικείμενο του υπό ένταξη διδακτικού βιβλίου και

B) νομικά πρόσωπα και λοιπές νομικές οντότητες ή κοινοπραξίες ή ενώσεις νομικών προσώπων ή οντοτήτων, τα οποία ασκούν δραστηριότητες σχετικές ή συναφείς με την εκπαίδευση ή με τη συγγραφή και έκδοση βιβλίων.

Επισημαίνεται ότι τα φυσικά πρόσωπα, που με οιαδήποτε σχέση έχουν συμβληθεί ή θα συμβληθούν ή καθιονδήποτε τρόπο θα συμπράξουν με τα νομικά πρόσωπα και τις λοιπές νομικές οντότητες ή τις κοινοπραξίες ή ενώσεις τους, προκειμένου να συμμετάσχουν στη συγγραφή ή σύνταξη υπό ένταξη διδακτικού βιβλίου, θα πρέπει να διαθέτουν επιστημονική ή εκπαιδευτική εμπειρία συναφή με το γνωστικό αντικείμενο του υπό ένταξη διδακτικού βιβλίου.

Στις ανωτέρω ομάδες A) και B) δύναται να συμμετάσχουν επικουρικά και κατηγορίες εμπειρογνομόνων, γραφίστες, επιμελητές κειμένων, πληροφορικοί και λοιπές ειδικότητες, οι οποίες απαιτούνται για την ολοκλήρωση της τελικής μορφής του βιβλίου, που θα υποβληθεί.

2. Διαδικασία υποβολής αίτησης

1. Οι ενδιαφερόμενοι/ες που επιθυμούν να συμμετάσχουν στην παρούσα Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος, καλούνται εντός αποκλειστικής προθεσμίας δύο (2) μηνών, η οποία αρχίζει από την επομένη της τελευταίας ανάρτησης της παρούσας Πρόσκλησης Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος, να υποβάλουν αίτηση συμμετοχής, με την οποία δηλώνουν τα κάτωθι:

α) τα στοιχεία του νομίμου εκπροσώπου, των συγγραφέων, της συγγραφικής ομάδας ή της σύμπραξης, όπου αυτή υπάρχει. Σε περίπτωση συγγραφικής ομάδας, κάθε μέλος υποβάλλει υπογεγραμμένη και θεωρημένη, ως προς το γνήσιο της υπογραφής, υπεύθυνη δήλωση ως προς τη συμμετοχή στη συγγραφική ομάδα και αποδοχή των όρων συμμετοχής, που αναγράφονται στην Πρόσκληση (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΧ),

β) στοιχεία επάρκειας της επιστημονικής ή εκπαιδευτικής εμπειρίας των συγγραφέων,

γ) το ενδιαφέρον τους για την υποβολή διδακτικού βιβλίου στο αντίστοιχο μάθημα,

δ) ότι θα παραδώσουν τις προβλεπόμενες μορφές του διδακτικού βιβλίου τους, σύμφωνα με τις προδιαγραφές, που προβλέπονται στις γενικές και ειδικές προδιαγραφές των διδακτικών βιβλίων του άρθρου 5 περ. Α και Β της παρούσας και τα προσαρτημένα ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, ΙV, και V της παρούσας, εντός των χρονοδιαγραμμάτων ή προθεσμιών που καθορίζονται σε αυτήν και σύμφωνα με τις λοιπές απαιτήσεις της.

Επισημαίνεται ότι οι ίδιοι ενδιαφερόμενοι μπορούν να υποβάλουν αιτήσεις συμμετοχής για τη συγγραφή βιβλίων σε περισσότερα του ενός μαθήματα, οπότε υποβάλλουν ξεχωριστή αίτηση ανά μάθημα, αλλά διευκρινίζεται ότι ανωτέρω ομάδες Α) και Β) δεν μπορούν να υποβάλουν πάνω από μια αίτηση για το ίδιο μάθημα της ίδιας τάξης.

Η αίτηση υποβάλλεται στη δικτυακή πύλη: <https://alternativebook.cti.gr> από την 26 Απριλίου 2023 έως την 28 Ιουνίου 2023 και μέχρι τις 15:00, συμπληρώνοντας αποκλειστικά και μόνο σε ηλεκτρονική μορφή όλα τα απαραίτητα πεδία, με τα αντίστοιχα τεκμήρια, όπως περιγράφονται στην παρούσα Πρόσκληση.

Σχετικές οδηγίες συμπλήρωσης της ηλεκτρονικής αίτησης βρίσκονται στην εξής διαδρομή: <https://alternativebook.cti.gr/odigies-simmetoxis>

2. Η ηλεκτρονική αίτηση επέχει θέση υπεύθυνης δήλωσης του Ν. 1599/86 για την ακρίβεια και αλήθεια του περιεχομένου των δηλωθέντων στοιχείων καθώς και της πλήρους, ρητής και ανεπιφύλακτης αποδοχής των όρων της παρούσας Πρόσκλησης.

Αντικατάσταση ή διόρθωση της αίτησης, καθώς και συμπλήρωση τυχόν ελλειπόντων δικαιολογητικών, επιτρέπεται μόνο μέχρι την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των προτάσεων, όπως αυτή ορίζεται ανωτέρω.

Σημειώνεται ότι με την υποβολή της αίτησης ο/η Υποψήφιος/α αποδέχεται πλήρως τα οριζόμενα στην παρούσα Πρόσκληση.

3. Τα στοιχεία της αίτησης περιλαμβάνουν ιδίως στοιχεία ταυτοποίησης και επάρκειας. Ως στοιχεία επάρκειας επιστημονικής εμπειρίας θεωρούνται οι πανεπιστημιακοί τίτλοι σπουδών, που είναι συναφείς με το γνωστικό αντικείμενο του βιβλίου που υποβάλλεται. Ως στοιχεία επάρκειας εκπαιδευτικής εμπειρίας θεωρούνται οι βεβαιώσεις εκπαιδευτικής ή επαγγελματικής προϋπηρεσίας ή εμπειρίας, που είναι συναφείς με τη διδασκαλία του γνωστικού αντικείμενου του υπό ένταξη διδακτικού βιβλίου ή η συγγραφή, σχετικών με αυτό βιβλίων.

4. Το Ι.Τ.Υ.Ε. - «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» έχει την ευθύνη της τεχνικής ανάπτυξης και υποστήριξης σχετικής εφαρμογής, στην οποία θα υποβληθούν οι ανωτέρω αιτήσεις.

5. Οι αιτήσεις συμμετοχής, που έχουν υποβληθεί εμπρόθεσμα εξετάζονται από το Ι.Ε.Π.. Το Διοικητικό Συμβούλιό (Δ.Σ.) του αποφασίζει αιτιολογημένα, ως προς την εν γένει επάρκειά τους, και αναλόγως τις αποδέχεται ή τις απορρίπτει. Η σχετική απόφαση του Δ.Σ. του Ι.Ε.Π., με συνημμένο τον κατάλογο εκείνων των αιτήσεων που έγιναν δεκτές, κοινοποιείται στο Ι.Τ.Υ.Ε. - «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» εντός είκοσι (20) εργάσιμων ημερών από τη λήξη της προθεσμίας του πρώτου εδαφίου της παρ. 2. Επίσης κατάλογος των αιτήσεων, που απερρίφθησαν, στον οποίο αναγράφεται μόνο ο αριθμός πρωτοκόλλου ή οποιοδήποτε άλλο αριθμητικό δεδομένο, που αποδεικνύει την υποβολή τους, αναρτάται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, του Ι.Ε.Π., του Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και της Ένωσης Ελληνικού Βιβλίου.

3. Δικαιολογητικά

Η ηλεκτρονική υποβολή της αίτησης των υποψηφίων θα συνοδεύεται από τα παρακάτω δικαιολογητικά:

A) Φυσικά Πρόσωπα:

- Τίτλοι σπουδών Α.Ε.Ι. της ημεδαπής ή ισότιμοι της αλλοδαπής (βασικό πτυχίο, μεταπτυχιακό, διδακτορικό), συναφείς με το γνωστικό αντικείμενο του υπό ένταξη διδακτικού βιβλίου, στη συγγραφή του οποίου μετέχει ο αιτών.
- Βεβαιώσεις επαγγελματικής εμπειρίας, συναφούς με τη διδασκαλία του γνωστικού αντικείμενου του υπό ένταξη διδακτικού βιβλίου ή και τη συγγραφή, σχετικών με αυτό, βιβλίων.
- Απόσπασμα ποινικού μητρώου που να έχει εκδοθεί έως τρεις (3) μήνες πριν από την υποβολή του.
- Αποδεικτικό φορολογικής ενημερότητας εκδιδόμενο από την Α.Α.Δ.Ε.
- Αποδεικτικό ασφαλιστικής ενημερότητας εκδιδόμενο από τον e-ΕΦΚΑ.
- Υπεύθυνη Δήλωση, σύμφωνα με το συνημμένο στην παρούσα Πρόσκληση υπόδειγμα (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΧ).

Φυσικά πρόσωπα συμμετέχουν είτε μεμονωμένα είτε ως μέλη συγγραφικής ομάδας. Οι συγγραφικές ομάδες δεν απαιτείται να περιβληθούν συγκεκριμένη νομική μορφή για την υποβολή αίτησης συμμετοχής στην παρούσα Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος. Στην περίπτωση αυτή, απαιτείται να υποβάλουν με την αίτησή τους, το ιδιωτικό συμφωνητικό μεταξύ των μελών της συγγραφικής ομάδας, στο οποίο θα αναφέρονται κατ' ελάχιστον οι ιδιότητες των μελών και το ποσοστό συμμετοχής του κάθε μέλους στη συγγραφή του βιβλίου. Σε περίπτωση κατά την οποία στη συγγραφική ομάδα για την ολοκλήρωση του διδακτικού βιβλίου συμπεριλαμβάνονται και άλλα μέλη πλην των συγγραφέων, όπως γραφίστες, επιμελητές κειμένου κ.λπ., στο ιδιωτικό συμφωνητικό, θα αναφέρεται η εργασία που αυτοί θα εκτελέσουν καθώς και το ποσοστό συμμετοχής τους στην ολοκλήρωση της τελικής μορφής του βιβλίου.

B) Νομικά Πρόσωπα

- Βεβαίωση εγγραφής στο οικείο επαγγελματικό μητρώο ή πιστοποιητικό που εκδίδεται από την οικεία υπηρεσία του Γ.Ε.ΜΗ., για την απόδειξη της καταλληλότητας άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας, η οποία θα πρέπει να είναι συναφής με την εκπαίδευση ή/και με τη συγγραφή και έκδοση βιβλίων.
- Ενιαίο Πιστοποιητικό Δικαστικής Φερεγγυότητας από το αρμόδιο Πρωτοδικείο, από το οποίο προκύπτει ότι δεν τελούν υπό πτώχευση, πτωχευτικό συμβιβασμό ή υπό αναγκαστική διαχείριση ή δικαστική εκκαθάριση ή ότι δεν έχουν υπαχθεί σε διαδικασία εξυγίανσης. Για τις Ιδιωτικές Κεφαλαιουχικές Εταιρείες (Ι.Κ.Ε.) προσκομίζεται επιπλέον και

πιστοποιητικό του Γ.Ε.ΜΗ. περί μη έκδοσης απόφασης λύσης ή κατάθεσης αίτησης λύσης του νομικού προσώπου, ενώ για τις Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.) προσκομίζεται επιπλέον πιστοποιητικό μεταβολών.

- Πιστοποιητικό του Γ.Ε.ΜΗ. από το οποίο προκύπτει ότι το νομικό πρόσωπο δεν έχει λυθεί και τεθεί υπό εκκαθάριση με απόφαση των εταίρων.
- Εκτύπωση της καρτέλας «Στοιχεία Μητρώου/Επιχείρησης» από την ηλεκτρονική πλατφόρμα της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, όπως αυτά εμφανίζονται στο taxinet, από την οποία να προκύπτει η μη αναστολή της επιχειρηματικής δραστηριότητάς τους.
- Απόσπασμα ποινικού μητρώου που να έχει εκδοθεί έως τρεις (3) μήνες πριν από την υποβολή του. Η υποχρέωση προσκόμισης του ως άνω αποσπάσματος αφορά στα μέλη του διοικητικού, διευθυντικού ή εποπτικού οργάνου του εν λόγω νομικού προσώπου ή στα πρόσωπα που έχουν εξουσία εκπροσώπησης, λήψης αποφάσεων ή ελέγχου σε αυτό, και ειδικότερα:

- στις περιπτώσεις εταιρειών περιορισμένης ευθύνης (Ε.Π.Ε.) ιδιωτικών κεφαλαιουχικών εταιρειών (Ι.Κ.Ε.) και προσωπικών εταιρειών (Ο.Ε. και Ε.Ε.) τους διαχειριστές.

- στις περιπτώσεις ανωνύμων εταιρειών (Α.Ε.), τον Διευθύνοντα Σύμβουλο, τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, καθώς και τα πρόσωπα στα οποία με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου έχει ανατεθεί το σύνολο της διαχείρισης και εκπροσώπησης της εταιρείας.

- στις περιπτώσεις Συνεταιρισμών, τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου.

- σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις νομικών προσώπων, τον κατά περίπτωση νόμιμο εκπρόσωπο.

- Αποδεικτικό φορολογικής ενημερότητας εκδιδόμενο από την Α.Α.Δ.Ε.
- Πιστοποιητικό εκδιδόμενο από τον e-ΕΦΚΑ, για την απόδειξη της εκπλήρωσης των υποχρεώσεων προς τους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης.
- Υπεύθυνη δήλωση αναφορικά με τους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης στους οποίους ο οικονομικός φορέας οφείλει να καταβάλει εισφορές (κύριας και επικουρικής ασφάλισης). Η δήλωση απαιτείται μόνο στην περίπτωση που δεν υπάγεται αποκλειστικά στον e-ΕΦΚΑ.
- Υπεύθυνη δήλωση ότι δεν έχει εκδοθεί δικαστική ή διοικητική απόφαση με τελεσίδικη και δεσμευτική ισχύ για την αθέτηση των υποχρεώσεών τους όσον αφορά στην καταβολή φόρων ή εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.
- Τίτλοι σπουδών Α.Ε.Ι. της ημεδαπής ή ισότιμοι της αλλοδαπής (βασικό πτυχίο, μεταπτυχιακό, διδακτορικό) των φυσικών προσώπων, τα οποία μετέχουν στην συγγραφή των υπό ένταξη διδακτικών βιβλίων για τα οποία υποβάλλει αίτηση το νομικό πρόσωπο, συναφείς με το γνωστικό αντικείμενο του υπό ένταξη διδακτικού βιβλίου, στη συγγραφή του

οποίου μετέχει ο αιτών.

- Βεβαιώσεις επαγγελματικής εμπειρίας των φυσικών προσώπων, τα οποία μετέχουν στη συγγραφή των υπό ένταξη διδακτικών βιβλίων για τα οποία υποβάλλει αίτηση το νομικό πρόσωπο. Επισημαίνεται ότι η επαγγελματική εμπειρία θα πρέπει να είναι συναφής με τη διδασκαλία του γνωστικού αντικειμένου του υπό ένταξη διδακτικού βιβλίου ή και τη συγγραφή, σχετικών με αυτό, βιβλίων.
- Υπεύθυνη δήλωση, σύμφωνα με το συνημμένο στην παρούσα Πρόσκληση υπόδειγμα (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΧ).
- Τα έγγραφα σύστασης και εκπροσώπησης του νομικού προσώπου, σύμφωνα με τη νομοθεσία που το διέπει, από τα οποία προκύπτει η νόμιμη σύσταση και λειτουργία του υποψηφίου, καθώς και τα σχετικά έγγραφα για τα πρόσωπα που δεσμεύουν το νομικό πρόσωπο με την υπογραφή τους (νόμιμοι εκπρόσωποι).

Τα νομικά πρόσωπα συμμετέχουν είτε μεμονωμένα είτε ως ένωση εταιρειών. Οι ενώσεις νομικών προσώπων δεν απαιτείται να περιβληθούν συγκεκριμένη νομική μορφή για την υποβολή αίτησης συμμετοχής στην παρούσα Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος. Στην περίπτωση αυτή, απαιτείται να υποβάλουν με την αίτησή τους, ιδιωτικό συμφωνητικό μεταξύ των μελών της ένωσης, στο οποίο θα αναφέρεται το ποσοστό συμμετοχής του κάθε μέλους στη συγγραφή του βιβλίου ή των βιβλίων ή διδακτικών πακέτων.

Πληροφορίες

Τυχόν ερωτήματα διατυπώνονται και απαντώνται **αποκλειστικά γραπτώς**.

Οι ενδιαφερόμενοι/ες μπορούν να απευθύνονται ηλεκτρονικά με ερωτήματα (tickets) στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://iep.edu.gr/helpdesk/open.php?topicId=75>.

Για διευκρινίσεις επί τεχνικών ζητημάτων οι ενδιαφερόμενοι/ες μπορούν να απευθύνονται ηλεκτρονικά με ερωτήματα στην ηλεκτρονική διεύθυνση alternativebook@cti.gr.

4. Έλεγχος αιτήσεων ενδιαφερομένων

Οι αιτήσεις των ενδιαφερομένων στο πλαίσιο της παρούσας Πρόσκλησης, που έχουν υποβληθεί εμπρόθεσμα, θα ελεγχθούν από αρμόδια Επιτροπή, η οποία θα ορισθεί από το Δ.Σ. του ΙΕΠ, ως προς την ορθότητα και πληρότητά τους, σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρ. 3 της παρούσας. Σε περίπτωση έλλειψης στοιχείων απαραίτητων για τη συμμετοχή στην Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος, το Ι.Ε.Π. δύναται να ζητήσει την προσκόμιση συμπληρωματικών στοιχείων καθώς και την παροχή διευκρινίσεων. Η σχετική απόφαση του Δ.Σ. του Ι.Ε.Π., με συνημμένο τον κατάλογο εκείνων των αιτήσεων που έγιναν δεκτές, κοινοποιείται στο Ι.Τ.Υ.Ε. - «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» εντός είκοσι (20) εργάσιμων ημερών από τη λήξη της προθεσμίας του πρώτου εδαφίου της παρ. 2 της παρούσας. Επίσης, κατάλογος των αιτήσεων που απερρίφθησαν, στον οποίο αναγράφεται μόνο ο αριθμός πρωτοκόλλου ή οποιοδήποτε άλλο αριθμητικό δεδομένο που αποδεικνύει την υποβολή τους, αναρτάται στην

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, του Ι.Ε.Π., του Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και της Ένωσης Ελληνικού Βιβλίου. Οι ενδιαφερόμενοι των οποίων οι αιτήσεις απερρίφθησαν δύνανται να υποβάλουν ηλεκτρονικά αίτημα θεραπείας στο πρωτόκολλο του ΙΕΠ info@iep.edu.gr εντός προθεσμίας πέντε (5) εργάσιμων ημερών από την ανάρτηση του καταλόγου. Τα αιτήματα θεραπείας αξιολογούνται από αρμόδια επιτροπή του Ι.Ε.Π. και τα αποτελέσματα, κατόπιν σχετικής απόφασης του Δ.Σ. του Ι.Ε.Π. κοινοποιούνται στο Ι.Τ.Υ.Ε. - «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» εντός πέντε (5) εργάσιμων ημερών.

5. Γενικές και ειδικές προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων

Α) Γενικές Προδιαγραφές

1. Στο διδακτικό βιβλίο προτάσσεται η «**Ταυτότητα του βιβλίου**». Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο έως δέκα (10) σελίδες, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που, κατά την κρίση των συγγραφέων του, μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Η ταυτότητα δυνητικά διασυνδέεται με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, έως πενήντα (50) σελίδες, το οποίο απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς. Το υλικό αυτό περιλαμβάνει ειδικότερα ζητήματα, πλέον αυτών που αναφέρονται στον Οδηγό Εκπαιδευτικού του εκάστοτε Προγράμματος Σπουδών και σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τη φύση του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου και των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται στο διδακτικό βιβλίο, όπως απαιτούμενες τεχνολογικές υποδομές, οδηγίες για τυχόν επιπλέον μέτρα ασφαλείας εργαστηρίων και άλλα.

2. Η διασύνδεση των διδακτικών βιβλίων με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό γίνεται σε δύο (2) επίπεδα: α) δίδεται η δυνατότητα διασύνδεσης του βιβλίου, τόσο στο σύνολό του (μακροεπίπεδο) όσο και κατά κεφάλαιο ή και κατά ενότητα (μικροεπίπεδο), με τα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα μέσω συνδέσμου σε μορφή αναγνώσιμη και γραμμωτού κώδικα γρήγορης απόκρισης (QR code στο τεύχος του βιβλίου και κατάλληλο εικονίδιο στην ψηφιακή μορφή του και τα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα, σύμφωνα με τις προδιαγραφές) και β) δίδεται η δυνατότητα στοχευμένου εμπλουτισμού του ήδη πολυτροπικού περιεχομένου του βιβλίου με ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα, τα οποία αντιστοιχούν σε σημεία του κυρίως περιεχομένου ή των δραστηριοτήτων για τους μαθητές. Η διασύνδεση γίνεται μέσω συνδέσμου σε μορφή αναγνώσιμη και γραμμωτού κώδικα γρήγορης απόκρισης (QR code στο τεύχος του βιβλίου και κατάλληλο εικονίδιο στην ψηφιακή μορφή του και τα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα, σύμφωνα με τις προδιαγραφές). Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, με το οποίο διασυνδέεται το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου μπορεί να περιλαμβάνει ιδίως: εικόνες, κείμενα, αρχεία ήχου, βίντεο, προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, πειράματα, επιδείξεις, μοντέλα, γραφήματα, δυναμικές γραφικές αναπαραστάσεις, διερευνήσεις/μικροπειράματα, εκπαιδευτικά παιχνίδια, δραστηριότητες πρακτικής και εξάσκησης, τεστ αξιολόγησης, χάρτες, εννοιολογικούς χάρτες, 3D χάρτες, παρτιτούρες, έργα τέχνης, παρουσιάσεις, χρονογραμμές, αναμεταδόσεις - podcast/broadcast, τρισδιάστατες

εικονικές περιηγήσεις (3D/Virtual Reality), περιηγήσεις, αντικείμενα ή εφαρμογές επαυξημένης πραγματικότητας (Augmented Reality), ανοιχτές δραστηριότητες, εξερευνήσεις, εργαλεία, εφαρμογές λογισμικού, ιστοσελίδες, γλωσσάρια, οδηγούς, εγχειρίδια, λεξικά, ακολουθώντας σύγχρονες τεχνολογικές μεθόδους δημιουργίας, διαμοιρασμού και επαναχρησιμοποίησης μαθησιακών αντικειμένων.

3. Κατά τη συγγραφή των διδακτικών βιβλίων πρέπει απαραίτητα να λαμβάνονται υπόψη και να ακολουθούνται συγκεκριμένες κατευθυντήριες αρχές ποιότητας αυτών, οι οποίες καλύπτουν τους ακόλουθους τομείς: α) περιεχόμενο, β) μάθηση και διδασκαλία, γ) δομή και οργάνωση, δ) γλώσσα, ε) διάταξη υλικού - τεχνικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά, στ) παιδαγωγική καταλληλότητα συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού, ζ) τεχνικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού και ψηφιακής μορφής διδακτικών βιβλίων, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 17 της υπό στοιχεία 160159/ΓΔ4/23-12-2022 (Β' 6712) υπουργικής απόφασης και στα ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ I, II, IV, V, VI, VII, και VIII τα οποία προσαρτώνται στην παρούσα.

4. Στα προσαρτημένα ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ II, V, VI και VII ορίζονται οι παράμετροι τυποποίησης και οι τεχνικές προδιαγραφές του προ εκτυπωτικού υλικού, οι τεχνικές προδιαγραφές ανάπτυξης και τεκμηρίωσης συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού και ψηφιακής μορφής διδακτικών βιβλίων, οι τεχνικές προδιαγραφές συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού, οι τεχνικές προδιαγραφές ανάρτησης και τεκμηρίωσης του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων, οι τεχνικές προδιαγραφές της ψηφιακής μορφής των διδακτικών βιβλίων και οι τεχνικές προδιαγραφές ανάρτησης και τεκμηρίωσης ψηφιακής μορφής διδακτικών βιβλίων στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων, οι οποίες επιβάλλεται να τηρούνται και πληρούνται προκειμένου να εγκριθεί η ένταξη διδακτικού βιβλίου στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.).

B) Ειδικές προδιαγραφές

Κάθε βιβλίο που κατατίθεται προς αξιολόγηση για ένταξη στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.) θα πρέπει να πληροί σωρευτικά, τόσο τις γενικές προδιαγραφές, χαρακτηριστικά και κριτήρια αξιολόγησης ποιότητας, όπως προσδιορίζονται στην παρούσα και τα προσαρτημένα ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ I, II, V, VI, VII και VIII αυτής, όσο και τις ειδικές προδιαγραφές οι οποίες αφορούν στο συγκεκριμένο μάθημα ή κλάδο μαθήματος ή γνωστικό αντικείμενο, όπως καθορίζονται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV της παρούσας ανά γνωστικό αντικείμενο και βαθμίδα εκπαίδευσης (ή τάξη/εις).

6. Ανάρτηση αξιολογούμενου υλικού

1. Η ανάπτυξη, διαχείριση, λειτουργία και τεχνική υποστήριξη του Συστήματος Υποβολής Βιβλίων, στο οποίο υποβάλλονται το ψηφιακό προ εκτυπωτικό υλικό, τα ψηφιακά διδακτικά

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

βιβλία και τα μεταδεδομένα τους, γίνεται από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (Ι.Τ.Υ.Ε. - «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»), το οποίο έχει και την ευθύνη για τις τεχνικές προδιαγραφές.

2. Το Ι.Τ.Υ.Ε. - «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» αποδίδει στους αιτούντες των οποίων οι αιτήσεις έγιναν δεκτές, μοναδικά στοιχεία ανά αίτηση για την πρόσβασή τους στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων, προκειμένου να αναρτήσουν το διδακτικό βιβλίο, που πρόκειται να αξιολογηθεί, κείμενο και συνδεδεμένο με αυτό συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό. Σημειώνεται ότι στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων, κάθε Διδακτικό Πακέτο θα αντιστοιχεί σε μία Συλλογή. Για κάθε Συλλογή ορίζεται ένας Διαχειριστής, με πλήρη δικαιώματα στη Συλλογή, ο οποίος θα είναι υπεύθυνος και για την υποβολή υλικού των εκπαιδευτικών πακέτων. Για κάθε Συλλογή θα ζητηθεί ένας λογαριασμός ηλεκτρονικής διεύθυνσης (e-mail) για τον διαχειριστή της Συλλογής και αντίστοιχα λογαριασμοί ηλεκτρονικής διεύθυνσης (e-mail) για τα μέλη της ομάδας, με τους αντίστοιχους ρόλους που θα έχουν (αναρτητής-τεκμηριωτής, επιμελητής). Τα μοναδικά στοιχεία αποδίδονται στον αιτούντα ή στους αιτούντες, εφόσον πρόκειται για φυσικά πρόσωπα, ή στον νόμιμο εκπρόσωπο των αιτούντων νομικών προσώπων ή των αιτουσών νομικών οντοτήτων ή των αιτουσών κοινοπραξιών ή ενώσεων νομικών προσώπων ή οντοτήτων εντός πέντε (5) εργάσιμων ημερών από την παραλαβή της απόφασης και του καταλόγου της παρ. 2.1 της παρούσης. Οι αιτούντες, των οποίων οι αιτήσεις έγιναν δεκτές και νομίμως συμμετέχουν στην περαιτέρω διαδικασία, αναρτούν στο ψηφιακό Σύστημα Υποβολής Βιβλίων έως την καταληκτική ημερομηνία που προβλέπεται στην παρ. Α.2 της παρούσας: α) το διδακτικό βιβλίο σε όλες τις προβλεπόμενες ψηφιακές μορφές, β) το ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό (μαθησιακά αντικείμενα), γ) το ψηφιακό προ εκτυπωτικό υλικό και δ) τα μεταδεδομένα όλων των στοιχείων, σύμφωνα με τα ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ VI και VII της παρούσας.

3. Μετά τη λήξη της προθεσμίας υποβολής των βιβλίων που τίθεται στην παρ. Α.2 της παρούσης, οι συμμετέχοντες δεν δύνανται να αναρτήσουν επιπλέον υλικό στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων και παύουν να έχουν πρόσβαση στην υποβληθείσα Συλλογή. Σε αξιολόγηση για την ένταξή του ή μη στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.) υπόκειται μόνο το υλικό, που εγκαίρως και μετά από επιτυχή ολοκλήρωση της διαδικασίας υποβολής του θα έχει αναρτηθεί στο ψηφιακό Σύστημα Υποβολής Βιβλίων.

7. Αξιολόγηση υποβληθέντων βιβλίων

1. Για να αξιολογηθεί θετικά και να ενταχθεί ένα διδακτικό βιβλίο στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.), πρέπει να αποτιμηθεί η ποιότητά του με βάση τους ακόλουθους βασικούς άξονες:

α) Επιστημονική εγκυρότητα: Το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου συμβαδίζει με τις εξελίξεις της σχετικής επιστήμης. Η επιστημονική γνώση μετασχηματίζεται με επαρκή και κατάλληλο τρόπο σε σχολική.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

β) Παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα: Ανταποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες σε σχέση με την ηλικία τους, με άξονα τη συμπερίληψη όλων, καθώς και στις βασικές αρχές της διδακτικής του κάθε γνωστικού αντικείμενου.

γ) Αυτενέργεια μαθητών: Ενθαρρύνει την εμπλοκή των μαθητών/τριών στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων.

δ) Καλαισθησία: Είναι ελκυστικό, παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση.

ε) Γενικές και ειδικές προδιαγραφές.

2. Με βάση τις γενικές προδιαγραφές, τις τεχνικές προδιαγραφές και χαρακτηριστικά που ορίζονται στα ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ I και II, τα κριτήρια αξιολόγησης ποιότητας που ορίζονται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VIII, καθώς και τις ειδικές προδιαγραφές που ορίζονται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV της παρούσας Πρόσκλησης, τα βιβλία, που έχουν κατατεθεί, αξιολογούνται από επιστημονικές επιτροπές, οι οποίες συνιστώνται ανά γνωστικό αντικείμενο. Ανάλογα με το πλήθος των βιβλίων, για τα οποία έχει δηλωθεί ενδιαφέρον σε ένα γνωστικό αντικείμενο, δύναται να συσταθούν περισσότερες της μιας επιστημονικές επιτροπές. Στις επιτροπές συμμετέχουν και τεχνικοί εμπειρογνώμονες, οι οποίοι προβαίνουν σε έλεγχο συμμόρφωσης ως προς τις τεχνικές προδιαγραφές και τα χαρακτηριστικά που αφορούν στην εκτύπωση ή την ψηφιακή μορφή των παραδοτέων βιβλίων, καθώς και του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού που συνδέεται με αυτά.

3. Κατά την αξιολόγηση κάθε διδακτικού βιβλίου, που υποβλήθηκε, οι επιστημονικές επιτροπές εξετάζουν την επιστημονική, παιδαγωγική και διδακτική καταλληλότητα και εγκυρότητά του, συμπεριλαμβανομένου του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού. Οι τεχνικοί εμπειρογνώμονες των επιστημονικών επιτροπών ελέγχουν τις προδιαγραφές, που σχετίζονται με τα τεχνικά χαρακτηριστικά των βιβλίων, λαμβάνοντας υπόψη τις τεχνικές προδιαγραφές για την εκτύπωση και την ψηφιακή μορφή των βιβλίων και τις τεχνικές προδιαγραφές που αφορούν στο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό. Για την υλοποίηση της αξιολόγησης αποκτούν πρόσβαση στο υλικό, που έχει υποβληθεί από τους συμμετασχόντες συγγραφείς στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων, αξιοποιώντας τα εργαλεία και το σύνολο των δυνατοτήτων που τους παρέχει το σύστημα. Αξιολογική κρίση των επιστημονικών επιτροπών που αγνοεί ή δεν συνάδει με το πόρισμα του ελέγχου των οικείων εμπειρογνομένων αιτιολογείται ειδικώς στο σχετικό πρακτικό.

4. Εντός διμήνου από την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των παραδοτέων κάθε επιτροπή έχει την ευχέρεια να ζητήσει εγγράφως, με οποιοδήποτε πρόσφορο τρόπο και επί αποδείξει, από τους συμμετασχόντες συγγραφείς ή σσονος σημασίας διορθώσεις στη μορφή και στο περιεχόμενο του βιβλίου, που αξιολογείται όπως, τυποτεχνικές ή άλλες ήσσονος σημασίας αβλεψίες, οι οποίες πρέπει να ολοκληρωθούν εντός προθεσμίας δεκαπέντε (15) ημερών από τη λήψη του έγγραφου αιτήματος της επιτροπής.

5. Κάθε βιβλίο που πληροί σωρευτικά τις τεθείσες γενικές και ειδικές προδιαγραφές και τα

τεθέντα χαρακτηριστικά και κριτήρια αξιολόγησης ποιότητας, γενικά και ειδικά, προτείνεται προς ένταξη στο Μ.Δ.Β. και στην Ψ.Β.Δ.Β. Με την ολοκλήρωση της αξιολόγησης κάθε βιβλίου η επιστημονική επιτροπή συντάσσει πρακτικό, με το οποίο εισηγείται αιτιολογημένα την ένταξη ή μη του βιβλίου στο Μ.Δ.Β. και την Ψ.Β.Δ.Β.

8. Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων

1. Το πρακτικό της επιστημονικής επιτροπής αξιολόγησης εγκρίνεται από το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.). Με βάση την απόφαση έγκρισης του πρακτικού αξιολόγησης και αφού υπογραφεί το συμφωνητικό του άρθρου 9 της παρούσης, το Ι.Ε.Π. εισηγείται την ένταξη του βιβλίου στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.) και εκδίδεται από τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων απόφαση, η οποία αναρτάται στο πρόγραμμα ΔΙΑΥΓΕΙΑ και στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, του Ι.Ε.Π. και του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»).
2. Το υλικό, το οποίο έχει υποβληθεί και δεν έχει εγκριθεί προς ένταξη στο Μ.Δ.Β. και στην Ψ.Β.Δ.Β. παραμένει στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων, χωρίς να είναι διαθέσιμο προς οποιαδήποτε χρήση.
3. Το Ι.Ε.Π. έχει πλήρη πρόσβαση στο σύνολο των δεδομένων που υποβάλλονται στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων με δικαίωμα ανάγνωσης (read-only) μέσω διεπαφής χρήστη, καθώς και σε όλες τις εφαρμογές και υπηρεσίες, που σχετίζονται με τις διαδικασίες αξιολόγησης και ένταξης των διδακτικών βιβλίων στο Μ.Δ.Β. Ειδικά για την αξιολόγηση, το Ι.Ε.Π. έχει τα δικαιώματα και την ευθύνη της ανάθεσης βιβλίων και αρμοδιοτήτων για την αξιολόγησή τους στους αξιολογητές. Η ανάθεση γίνεται με απόφαση του Δ.Σ. του Ι.Ε.Π.

9. Προϋποθέσεις και διαδικασία τροποποίησης και μεταβολής διδακτικών βιβλίων, ενταγμένων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων

1. Ο δικαιούχος ή οι δικαιούχοι διδακτικού βιβλίου, το οποίο έχει ενταχθεί στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.), δύναται να υποβάλουν βελτιωμένη εκδοχή του βιβλίου προς αξιολόγηση, εάν σχετική αίτησή τους εγκριθεί από το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.) και εφόσον δεν είναι δυνατή η προσβολή της απόφασης ένταξης αυτού ή δεν εκκρεμεί οιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία κατά της απόφασης αυτής.
2. Είναι δυνατή η επουσιώδης τροποποίηση βιβλίου ενταγμένου στο Μ.Δ.Β. και στην Ψ.Β.Δ.Β., μετά από εισήγηση του Δ.Σ. του Ι.Ε.Π. και εγκριτική απόφαση του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, όπως και αναγκαίες επικαιροποιήσεις ενός τέτοιου βιβλίου, μετά από απόφαση του Δ.Σ. του Ι.Ε.Π. Σε κάθε μία από τις ανωτέρω περιπτώσεις, η σχετική

απόφαση γνωστοποιείται με κάθε πρόσφορο μέσο και επί αποδείξει αφενός στον δικαιούχο ή στους δικαιούχους, οι οποίοι υποχρεούνται να προβούν στις τροποποιήσεις ή επικαιροποιήσεις που αποφασίστηκαν εντός προθεσμίας τριάντα (30) ημερών που αρχίζει από την επομένη της γενομένης γνωστοποίησης, και αφετέρου στο Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»).

3. Αν το Ι.Ε.Π. γνωμοδοτεί ότι υφιστάμενα διδακτικά βιβλία, μετά από τροποποιήσεις, βελτιώσεις, προσθήκες, εμπλουτισμό, είναι δυνατόν να ενταχθούν στο Μ.Δ.Β., δύναται να προβεί στην απαραίτητη επικαιροποίησή τους προκειμένου να ενταχθούν σ' αυτό, είτε με ίδια μέσα είτε με απευθείας ανάθεση της παροχής των απαιτούμενων υπηρεσιών ή εργασιών, αν το ύψος της αξίας τους εμπίπτει εντός των ορίων που ο νόμος την επιτρέπει.

10. Προϋποθέσεις και διαδικασία απένταξης διδακτικών βιβλίων, ενταγμένων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων

Η απένταξη ενός βιβλίου είναι δυνατή με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, κατόπιν αιτιολογημένης εισήγησης του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.), ιδίως σε περιπτώσεις: α) κατάργησης του μαθήματος το οποίο υποστηρίζεται διδακτικά από το εν λόγω βιβλίο, β) επιγενόμενης ασυμβατότητας του βιβλίου προς το εκάστοτε ισχύον πρόγραμμα σπουδών, γ) μη υλοποίησης ή μη έγκαιρης υλοποίησης από τον δικαιούχο ή τους δικαιούχους των τροποποιήσεων ή επικαιροποιήσεων που έχουν αποφασισθεί ή εγκριθεί σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 9, της παρούσας Πρόσκλησης Ενδιαφέροντος.

11. Ενδικοφανής προσφυγή κατά των αποφάσεων ένταξης ή απένταξης στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων

1. Κατά των αποφάσεων ένταξης ή απένταξης των διδακτικών βιβλίων προβλέπεται η άσκηση ενδικοφανούς προσφυγής σύμφωνα με την παρ. 14 του άρθρου 84 του ν. 4823/2021 (Α' 136). Δικαίωμα προσφυγής έχουν τα φυσικά και νομικά πρόσωπα, οι οντότητες ή οι κοινοπραξίες ή ενώσεις προσώπων ή οντοτήτων που ορίζονται στο άρθρο 1 της παρούσας Πρόσκλησης και συμμετείχαν στη διαδικασία αξιολόγησης των διδακτικών βιβλίων, εφόσον επικαλούνται και αποδεικνύουν άμεσο, προσωπικό και ενεστώως έννομο συμφέρον.

2. Η δεκαπενθήμερη προθεσμία άσκησης της προσφυγής αρχίζει από την επομένη ημέρα της περιέλευσης σε πλήρη γνώση του προσφεύγοντα, με κάθε πρόσφορο τρόπο, της υποκείμενης σε προσφυγή απόφασης. Η εν λόγω προσφυγή υποβάλλεται ηλεκτρονικά στην ψηφιακή εφαρμογή υποβολής αιτήσεων του άρθρου 2 και του άρθρου 6 της παρούσας Πρόσκλησης.

3. Η προσφυγή κατά των αποφάσεων ένταξης ή απένταξης εξετάζεται από ειδικές τριμελείς επιστημονικές επιτροπές, οι οποίες απαρτίζονται από μέλη Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (Δ.Ε.Π.) ή ομότιμους καθηγητές συναφούς γνωστικού αντικείμενου.

Αναπληρωτές τους ορίζονται μέλη Δ.Ε.Π. ή ομότιμοι καθηγητές αντίστοιχου γνωστικού αντικείμενου. Πρόεδρος κάθε επιτροπής ορίζεται το εν ενεργεία μέλος Δ.Ε.Π. με τα περισσότερα έτη προϋπηρεσίας. Γραμματέας κάθε επιτροπής ορίζεται διοικητικός υπάλληλος της Γενικής Διεύθυνσης Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Η θητεία της επιτροπής είναι ενός (1) έτους από τη συγκρότησή της, η οποία δύναται να ανανεώνεται με απόφαση του πρώτου εδαφίου της παρ. 14 του άρθρου 84 του ν. 4823/2021.

4. Τα μέλη των επιτροπών της παρ. 3, όπου απαιτείται, υποδεικνύονται εγγράφως από τους αρμόδιους φορείς, εντός δέκα (10) ημερών από τη λήψη του σχετικού αιτήματος, το οποίο υποβάλλεται από το Ι.Ε.Π. Τα μέλη των επιτροπών αυτών επιλέγονται υπό τον όρο της μη συμμετοχής τους στις επιστημονικές επιτροπές αξιολόγησης των βιβλίων ή στην επιτροπή κοστολόγησης διδακτικών βιβλίων, αντίστοιχα.

5. Τα μέλη των ανωτέρω επιτροπών με τους αναπληρωτές τους ορίζονται με την απόφαση συγκρότησής τους, η οποία εκδίδεται από τον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων, ύστερα από εισήγηση του Ι.Ε.Π.

6. Οι επιτροπές συνεδριάζουν στο κεντρικό κτήριο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και ευρίσκονται σε απαρτία, όταν στη σύνθεσή τους μετέχουν ο πρόεδρος ή ο αναπληρωτής του και τόσα από τα μέλη τους, τακτικά ή αναπληρωματικά, κατά τρόπον ώστε τα παρόντα μέλη, συμπεριλαμβανομένου του προέδρου ή του αναπληρωτή του, να είναι περισσότερα από τα απόντα. Οι αποφάσεις λαμβάνονται με την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών. Οι Επιτροπές συνεδριάζουν νομίμως με την παρουσία του προέδρου ή του αναπληρωτή του και ενός (1) τουλάχιστον εκ των μελών της, τακτικών ή αναπληρωματικών. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του προέδρου.

7. Ο γραμματέας των επιτροπών τηρεί τα πρακτικά των συνεδριάσεων που συντάσσονται από τον ίδιο και επικυρώνονται από τον πρόεδρο.

8. Οι επιτροπές της παρ. 3 λειτουργούν εντός κανονικού ωραρίου εργασίας και ορίζονται ως μη αμειβόμενες.

9. Για τη λειτουργία των εν λόγω επιτροπών ή για οιοδήποτε άλλο θέμα, το οποίο δεν ρυθμίζεται διαφορετικά με το παρόν άρθρο εφαρμόζονται οι διατάξεις περί συλλογικών οργάνων του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν. 2690/1999) συμπεριλαμβανομένης της παρ. 13 του άρθρου 14 του Κώδικα αυτού.

10. Κατά την εξέταση της προσφυγής, η αρμόδια επιτροπή δύναται να προσκαλέσει τον προσφεύγοντα για παροχή πρόσθετων πληροφοριών ή διευκρινίσεων.

11. Η εξέταση των προσφυγών από την αρμόδια επιτροπή ολοκληρώνεται εντός είκοσι (20) εργάσιμων ημερών από την περιέλευση σε αυτήν της ενδικοφανούς προσφυγής και των σχετικών έντυπων ή ψηφιακών στοιχείων ή δεδομένων. Η απόφαση της επιτροπής διαβιβάζεται στο Ι.Ε.Π., το οποίο εισηγείται σχετικά στον Υπουργό Παιδείας και Θρησκευμάτων και γνωστοποιείται στον προσφεύγοντα με κάθε πρόσφορο τρόπο και επί αποδείξει.

12. Χρόνος σύναψης και περιεχόμενο συμφωνητικού

1. Μετά τη θετική αξιολόγηση κάθε διδακτικού βιβλίου που προτείνεται προς ένταξη στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.) και την κοστολόγηση των διδακτικών πακέτων υπογράφεται συμφωνητικό μεταξύ αφενός των νομικών προσώπων/φορέων του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.) και του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων (Ι.Τ.Υ.Ε.) - «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», όπως νομίμως εκπροσωπούνται και αφετέρου των εκάστοτε δικαιούχων, ήτοι α) του νόμιμου εκπροσώπου ή διαχειριστή των πνευματικών, συγγενικών και λοιπών, δικαιωμάτων των δημιουργών ή του δημιουργού, β) άλλως, του δικαιούχου που έχει αποκτήσει ή εκμεταλλεύεται τα πνευματικά, συγγενικά και λοιπά, δικαιώματα από τους δημιουργούς ή τον δημιουργό, γ) άλλως, του ίδιου του δημιουργού.

2. Με το συμφωνητικό της παρ. 1, το οποίο θα είναι όμοιο, ως προς τους ουσιαστικούς όρους του, για όλους τους αντισυμβαλλομένους του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, του Ι.Ε.Π. και του Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ», ρυθμίζονται ζητήματα σχετικά με τα πνευματικά, συγγενικά και λοιπά, δικαιώματα και ιδίως τα αφορώντα στην έκταση, στους όρους και προϋποθέσεις μεταβίβασης ή χρήσης ή εκμετάλλευσης αυτών, με τα εκατέρωθεν δικαιώματα και υποχρεώσεις των συμβαλλομένων μερών, εφόσον χρήζουν πρόβλεψης και η ρύθμισή τους επαφίεται στη βούληση των μερών, καθώς και με το ύψος της εύλογης αποζημίωσής τους.

3. Στο εν λόγω συμφωνητικό περιέχονται όροι, με τους οποίους συμφωνούνται, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα:

α) ότι οι εκάστοτε δικαιούχοι δηλώνουν ρητώς και ανεπιφυλάκτως ότι το έργο τους είναι πρωτότυπο δημιούργημά τους, επί του οποίου έχουν αποκλειστικό πνευματικό δικαίωμα και, ειδικότερα, ότι εγγυώνται ότι το ως άνω έργο δεν προσβάλλει δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας τρίτων, ούτε δυσφημεί ούτε προσβάλλει το δικαίωμα στο όνομα και την προσωπικότητα τρίτων, ότι το έργο είναι ελεύθερο από κάθε βάρος, νομικό και πραγματικό ελάττωμα ή κατάσχεση και ότι, εν γένει, η άσκηση του περιουσιακού δικαιώματος επί του έργου τους και η εκμετάλλευση επ' αυτού δεν έρχεται και δεν πρόκειται να έρθει σε σύγκρουση ή να προσβάλλει πάσης φύσεως δικαιώματα τρίτου, φυσικού ή νομικού προσώπου, καθώς και ότι το έργο δεν περιέχει οποιοδήποτε παράνομο υλικό,

β) ότι οι εκάστοτε δικαιούχοι δηλώνουν ότι δεν έχουν εκχωρήσει, παραχωρήσει ή μεταβιβάσει κανένα δικαίωμα ή άδεια εκμετάλλευσης επί του έργου σε κάποιο τρίτο πρόσωπο, καθώς και ότι δεν έχουν αναλάβει ούτε πρόκειται να αναλάβουν καμία υποχρέωση έναντι τρίτου προσώπου που να εμποδίζει ή να έρχεται σε αντίθεση με τη σύναψη και εκπλήρωση των όρων του εν λόγω συμφωνητικού,

γ) ότι οι εκάστοτε δικαιούχοι εκχωρούν, παραχωρούν και μεταβιβάζουν ανέκκλητα, ανεπιφύλακτα, άνευ αιρέσεων και χωρίς δικαίωμα υπαναχώρησης, αποκλειστικά και μόνο

στα νομικά πρόσωπα/φορείς, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ι.Ε.Π. και Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» το σύνολο των δικαιωμάτων τους επί του έργου, μεταξύ των οποίων, όσα επιτρέπεται να μεταβιβασθούν σύμφωνα με τον ν. 2121/1993 (Α' 25) και το συναφές με την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων ενωσιακό ή διεθνές δίκαιο, κατά τρόπον ώστε οι εν λόγω φορείς να αποκτήσουν πλήρη και αποκλειστικά δικαιώματα επί των διδακτικών βιβλίων, τα οποία θα ενταχθούν στο Μ.Δ.Β. και στην Ψ.Β.Δ.Β., και να καταστούν μοναδικοί και αποκλειστικοί δικαιούχοι προεχόντων των πνευματικών και συγγενικών δικαιωμάτων των δικαιούχων επί του έργου, συμπεριλαμβανομένων όλων των εκφάνσεων και των εξουσιών που απορρέουν από αυτά, δ) ότι οι εκάστοτε δικαιούχοι καθόλη τη διάρκεια της ισχύος του εν λόγω συμφωνητικού, η οποία θα συμφωνηθεί ότι είναι η ανώτατη επιτρεπτή από την ισχύουσα ενωσιακή και εθνική νομοθεσία ή τις ισχύουσες διεθνείς συμβάσεις, ιδίως τις συναφείς με την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων, απαγορεύεται να χρησιμοποιούν ή να αναπαράγουν ή να εκμεταλλεύονται, άμεσα ή έμμεσα ή μέσω τρίτου, το έργο ή τα μεταβιβαζόμενα στους εν λόγω φορείς δικαιώματα επ' αυτού, εν όλω ή εν μέρει, στην ημεδαπή ή αλλοδαπή, ε) ότι επιτρέπεται στους ως άνω φορείς η αναπαραγωγή του έργου, είτε εν συνόλω είτε εν μέρει, σε εκπαιδευτικά βιβλία, που χρησιμοποιούνται ως βιβλία διδασκαλίας για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, σύμφωνα με το άρθρο 21 του ν. 2121/1993 κατά τα εκάστοτε ισχύοντα προγράμματα σπουδών, στ) ότι οι εν λόγω φορείς υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ελεύθερη πρόσβαση της εκπαιδευτικής κοινότητας στο Μ.Δ.Β και στην Ψ.Β.Δ.Β. και να καθιστούν γνωστή στην εκπαιδευτική κοινότητα την πατρότητα κάθε έργου, το όνομα του δικαιούχου με ειδική αναφορά επί του έργου, χωρίς να αποκλείεται η διακριτική αναφορά, στο τέλος του βιβλίου, οποιουδήποτε φορέα ή φορέων που ευγενικά το προσέφεραν, επιχορήγησαν ή επιδότησαν τη δημιουργία του, ζ) ότι οι συμβαλλόμενοι φορείς υποχρεούνται να γνωστοποιούν στους δικαιούχους παραβιάσεις δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, που περιέρχονται σε γνώση τους καθ' οιονδήποτε τρόπο, η) ότι οι εκάστοτε δικαιούχοι υποχρεούνται να προβούν με δικές τους δαπάνες και μέσα στις αναγκαίες τροποποιήσεις, μεταβολές, προσαρμογές και σε κάθε άλλη απαραίτητη ή πρόσφορη ενέργεια όταν αυτές επιβάλλονται για την προστασία των δικαιωμάτων τρίτων προσώπων, που αποδεδειγμένα ισχυρίζονται πως έχουν δικαίωμα επί του έργου, ή όταν οι συμβαλλόμενοι φορείς εμποδίζονται στη χρήση του λόγω αποδεδειγμένης ύπαρξης δικαιωμάτων τρίτων προσώπων επ' αυτού, θ) ότι σε περίπτωση άσκησης ενδίκου βοηθήματος ή ενδίκου μέσου κατά των συμβαλλομένων φορέων από τρίτον για οποιοδήποτε θέμα σχετικά με δικαιώματα επί του έργου, οι εν λόγω φορείς οφείλουν να ειδοποιήσουν αμέσως και γραπτά με όλες τις

απαραίτητες πληροφορίες τους εκάστοτε δικαιούχους, οι οποίοι υποχρεούνται να αμυνθούν, εξωδίκως ή δικαστικά, για λογαριασμό των εν λόγω φορέων, έναντι του τρίτου, ενώ σε κάθε περίπτωση, οι εκάστοτε δικαιούχοι βαρύνονται με όλα τα έξοδα τα οποία θα κληθούν να καταβάλουν οι συμβαλλόμενοι φορείς εξ αυτού του λόγου, συμπεριλαμβανομένης και κάθε δικαστικής δαπάνης ή αμοιβής δικηγόρων, αφετέρου υποχρεούνται να αποζημιώσουν τους εν λόγω φορείς για κάθε θετική ή αποθετική ζημία που θα υποστούν από ενδεχόμενη αποδοχή της παραπάνω αγωγής ή του ένδικου μέσου,

ι) ότι οι εκάστοτε δικαιούχοι υποχρεούνται να συνδράμουν με δαπάνες τους τους συμβαλλόμενους φορείς, αναλαμβάνοντας το κόστος κάθε αντιδικίας, εξώδικης ή δικαστικής, με τρίτους, που συνδέεται με την εκ μέρους τους πλημμελή εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεών τους και, ιδίως να αποζημιώσουν πλήρως τους εν λόγω φορείς για κάθε απαίτηση τρίτων από την υλοποίηση του έργου, προεχόντως σε περιπτώσεις που η απαίτηση απορρέει από τη χρήση διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, αδειών, σχεδίων, υποδειγμάτων και σημάτων εκ μέρους του,

ια) ότι οι συμβαλλόμενοι φορείς δύνανται να χρησιμοποιούν, διαχειρίζονται, εκμεταλλεύονται καθοιονδήποτε τρόπο και διαθέτουν το έργο κατά τον λόγο της αρμοδιότητάς τους και με σκοπό την επιτυχή άσκηση και υλοποίηση αυτής και, ιδίως, το Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» δύναται να εκδίδει ή αναπαράγει σε απεριόριστα αντίτυπα, έντυπα ή ψηφιακά, το κάθε έργο και να τα κυκλοφορεί, διανέμει, εκμεταλλεύεται με οποιονδήποτε τρόπο ή διαθέτει στην εκπαιδευτική κοινότητα ή σε οποιονδήποτε άλλον ενδιαφερόμενο κατ' ενάσκηση των ισχυουσών αρμοδιοτήτων του,

ιβ) ότι οι τροποποιήσεις, διορθώσεις του έργου που αφορούν σε ορθογραφικά λάθη, ασυνταξίες ή επικαιροποιήσεις που κρίνονται αναγκαίες εκπαιδευτικά και έχουν αποφασισθεί από το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) του Ι.Ε.Π. γίνονται από τους συμβαλλόμενους φορείς και ενσωματώνονται στο έργο, χωρίς να απαιτείται η σύμφωνη γνώμη των εκάστοτε δικαιούχων,

ιγ) ότι η μη συμμόρφωση των εκάστοτε δικαιούχων στην τριακονθήμερη προθεσμία της παρ. 2 του άρθρου 10 της υπό στοιχεία 160159/ΓΔ4/23-12-2022 (Β' 6712) υπουργικής απόφασης συνιστά σπουδαίο λόγο καταγγελίας του εν λόγω συμφωνητικού και λόγο απένταξης του διδακτικού βιβλίου από το Μ.Δ.Β και από την Ψ.Β.Δ.Β., η οποία ολοκληρώνεται με την κοινοποίηση της απόφασης απένταξης στους εκάστοτε δικαιούχους, οι οποίοι στην εν λόγω περίπτωση, υποχρεούνται να επιστρέψουν το ήμισυ της εφάπαξ αμοιβής που έλαβαν κατά την ένταξή του στο Μ.Δ.Β. και στην Ψ.Β.Δ.Β.,

ιδ) ότι προσδιορίζεται ανώτατο ύψος αποζημίωσης για τη χρήση κάθε διδακτικού πακέτου από την Επιτροπή Κοστολόγησης Διδακτικών Βιβλίων που προβλέπεται στην παρ. 11 του άρθρου 84 του ν. 4823/2021,

ιε) ότι το Ι.Ε.Π. υποχρεούται να καταβάλει στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς στους εκάστοτε δικαιούχους αποζημίωση για τη χρήση κάθε διδακτικού πακέτου, η οποία προκύπτει από το ποσοστό χρήσης επί του συνόλου των διανεμηθέντων διδακτικών πακέτων ανά τάξη, έως την

εξάντληση του ως άνω προσδιορισθέντος ανώτατου ύψους αποζημίωσης για τη χρήση του διδακτικού πακέτου, ότι η υποχρέωση αυτή ισχύει μέχρι την εξόφληση του εν λόγω ανώτατου ύψους αποζημίωσης, εφόσον και για όσο χρονικό διάστημα το διδακτικό πακέτο συμπεριλαμβάνεται στο Μ.Δ.Β., καθώς και ότι οι εκάστοτε δικαιούχοι, μετά την εξάντληση του ως άνω προσδιορισθέντος ανώτατου ύψους αποζημίωσης για τη χρήση κάθε διδακτικού πακέτου, ουδεμία αξίωση διατηρούν έναντι του Ι.Ε.Π. ή των λοιπών φορέων για επιπλέον αποζημίωση με αιτία τη χρήση του κάθε διδακτικού πακέτου από τους τελευταίους, με συνέπεια το διδακτικό πακέτο να συνιστά αντικείμενο περαιτέρω χρήσης, διαχείρισης, διανομής, εκμετάλλευσης, διάθεσης κ.λπ. χωρίς αντάλλαγμα,

ιστ) ότι το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και οι εποπτευόμενοι φορείς του διατηρούν το δικαίωμα χρήσης των βιβλίων που εντάσσονται στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων ή μέρος αυτών για δημιουργία, είτε με ίδια μέσα είτε με προσφυγή σε τρίτους, νέου εκπαιδευτικού υλικού σε προσβάσιμη μορφή για μαθητές με αναπηρία ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και ότι το δικαίωμα αυτό εκκινεί με την ένταξη του βιβλίου και δεν εξαρτάται από την πλήρη αποζημίωσή του με την τιμή αναφοράς,

ιζ) ότι οι όροι του εν λόγω συμφωνητικού τροποποιούνται μόνον εγγράφως,

ιη) ότι οι διάδοχοι ή υποκαταστάτες των εκάστοτε δικαιούχων υπεισέρχονται, άνευ ουδεμίας διατύπωσης, στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους που απορρέουν από το εν λόγω συμφωνητικό,

ιθ) ότι το εν λόγω συμφωνητικό διέπεται από το ελληνικό δίκαιο και τυχόν εγειρόμενες διαφορές από την ερμηνεία ή εφαρμογή του θα επιλύονται με διαπραγματεύσεις και συμβιβαστικώς και, σε περίπτωση αποδεδειγμένης αποτυχίας τους, από τα αρμόδια δικαστήρια των Αθηνών.

13. Καταβολή αμοιβής

1. Οι νόμιμοι δικαιούχοι κάθε διδακτικού πακέτου που εντάσσεται στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.) λαμβάνουν την εφάπαξ αποζημίωση ένταξης, η οποία αποτελεί ποσοστό τριαάντα τρια τοις εκατό (33%) επί της τιμής αναφοράς, όπως ορίζεται στις Υπουργικές Αποφάσεις υπ' αριθμ. 45357/Δ2/20-04-2023 (Β' 2592) «Τιμή αναφοράς κάθε διδακτικού βιβλίου ανά διδακτικό πακέτο που εντάσσεται στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.) για κάθε μάθημα και τάξη της Γενικής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» και την υπ' αριθμ. 45358/Δ1/20-04-2023 (Β' 2593) «Τιμή αναφοράς κάθε διδακτικού βιβλίου ανά διδακτικό πακέτο που εντάσσεται στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων (Μ.Δ.Β.) και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων (Ψ.Β.Δ.Β.) για κάθε μάθημα και τάξη της Γενικής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης».

2. Επιπλέον της ανωτέρω αποζημίωσης, οι νόμιμοι δικαιούχοι κάθε διδακτικού πακέτου που

εντάσσεται στο Μ.Δ.Β. και στην Ψ.Β.Δ.Β. και έχει επιλεγεί, σύμφωνα με τα άρθρα 84 και 85 του ν. 4823/2021, και τελικώς διανεμηθεί σε σχολική μονάδα της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης λαμβάνουν αποζημίωση χρήσης που υπολογίζεται σε ετήσια βάση, βάσει του «ποσοστού χρήσης» του εν λόγω διδακτικού πακέτου, σύμφωνα με το άρθρο 4 της υπ' αριθμ. 497/ΓΔ4/04-01-2023 (Β' 4) Κοινής Υπουργικής Απόφασης :

2. Οι νόμιμοι δικαιούχοι κάθε διδακτικού πακέτου που εντάσσεται στο Μ.Δ.Β. και στην Ψ.Β.Δ.Β. και έχει επιλεγεί, σύμφωνα με τα άρθρα 84 και 85 του ν.4823/2021, και τελικώς διανεμηθεί σε σχολική μονάδα της πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης λαμβάνει αποζημίωση χρήσης που υπολογίζεται σε ετήσια βάση, βάσει του «ποσοστού χρήσης» του εν λόγω διδακτικού πακέτου.

Ως «ποσοστό χρήσης» ορίζεται ο αριθμός των διδακτικών πακέτων ενός (1) δικαιούχου, που επελέγησαν και διανεμήθηκαν σε συγκεκριμένο μάθημα και τάξη, διαιρούμενος με το σύνολο των διδακτικών πακέτων του εν λόγω μαθήματος και τάξης, τα οποία επελέγησαν και διανεμήθηκαν στις σχολικές μονάδες. Στο σύνολο των διδακτικών πακέτων που επελέγησαν και διανεμήθηκαν συμπεριλαμβάνονται και εκείνα, για τα οποία ορίζουν οι παρ. 16, 17 και 18 του άρθρου 84 του ν. 4823/2021 και για τα οποία δεν καταβάλλεται οιαδήποτε αποζημίωση με βάση την παρούσα.

Το ποσοστό χρήσης για κάθε δικαιούχο αποδίδεται επί τοις εκατό (100) και φέρει δύο (2) δεκαδικά ψηφία, στρογγυλοποιημένο προς τα κάτω. Με την ολοκλήρωση της διαδικασίας επιλογής και τελικής διανομής των διδακτικών βιβλίων από τις σχολικές μονάδες, σύμφωνα με το άρθρο 85 του ν.4823/2021, συντάσσονται συγκεντρωτικές καταστάσεις ανά μάθημα και τάξη, βάσει των στοιχείων του πληροφοριακού συστήματος, το οποίο λειτουργεί με ευθύνη του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»), στις οποίες αποτυπώνονται τα ποσοστά επί του συνόλου των διδακτικών βιβλίων που επιλέγονται. Η σύνταξη των ανωτέρω καταστάσεων πραγματοποιείται με ευθύνη του Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ». Οι καταστάσεις εγκρίνονται από το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) του Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και διαβιβάζονται στο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.), το οποίο έχει την ευθύνη αποζημίωσης των νόμιμων δικαιούχων.

3. Για κάθε σχολικό έτος, το ποσό της αποζημίωσης χρήσης ενός δικαιούχου προκύπτει με βάση τον εξής τύπο: Αποζημίωση χρήσης σχ. έτους = Τιμή αναφοράς διδακτικού πακέτου x ποσοστό χρήσης διδακτικού πακέτου του δικαιούχου επί του συνόλου των διανεμηθέντων διδακτικών πακέτων στο συγκεκριμένο μάθημα στη συγκεκριμένη τάξη.

Το ποσοστό υπολογίζεται μέσω του πληροφοριακού συστήματος του οποίου η λειτουργία προβλέπεται στο άρθρο 85 του ν. 4823/2021.

4. Από την αποζημίωση χρήσης αφαιρείται η αποζημίωση ένταξης διδακτικού πακέτου που έλαβε ο δικαιούχος. Αν η προκύπτουσα αποζημίωση χρήσης, κατά το πρώτο σχολικό έτος χρήσης του συγκεκριμένου διδακτικού πακέτου, είναι μικρότερη από την αποζημίωση ένταξης διδακτικού πακέτου, η διαφορά αφαιρείται από τις αποζημιώσεις χρήσης των επόμενων σχολικών ετών.

Σε περίπτωση απένταξης διδακτικού πακέτου ή βιβλίου από το Μ.Δ.Β. και την Ψ.Β.Δ.Β., η ληφθείσα αποζημίωση ένταξης, κατά το μέρος που δεν έχει συμψηφισθεί με αποζημίωση χρήσης δεν αναζητείται ούτε επιστρέφεται, ενώ παύει να καταβάλλεται οιοδήποτε ποσό για αποζημίωση χρήσης, ακόμη κι αν έχει καταβληθεί στον δικαιούχο αποζημίωση χρήσης μικρότερη εκείνης που αντιστοιχεί στο μέγιστο ποσό της καταβλητέας αποζημίωσης χρήσης για το συγκεκριμένο διδακτικό πακέτο ή βιβλίο.

5. Η ως άνω αποζημίωση καταβάλλεται κάθε σχολικό έτος από το έτος πρώτης ένταξης του διδακτικού βιβλίου στο Μ.Δ.Β.. Σε κάθε περίπτωση η μέγιστη αποζημίωση που μπορεί να λάβει ένας (1) δικαιούχος από την ένταξη και την οιασδήποτε μορφής και έκτασης χρήση και εκμετάλλευση ενός (1) διδακτικού πακέτου δεν δύναται να υπερβαίνει την τιμή αναφοράς διδακτικού πακέτου.

Διδακτικό πακέτο που έχει αποζημιωθεί με το μέγιστο ποσό, διατίθεται στις σχολικές μονάδες χωρίς να καταβάλλεται περαιτέρω αποζημίωση. Περαιτέρω αποζημίωση δεν καταβάλλεται ακόμη και στην περίπτωση επικαιροποιημένης έκδοσης ενός (1) διδακτικού πακέτου, η οποία δεν λογίζεται ούτε αντιμετωπίζεται ως νέο διδακτικό πακέτο.

3. Η πληρωμή θα πραγματοποιείται μετά από έγκριση από το Δ.Σ. του Ι.Ε.Π., κατόπιν σχετικής εισήγησης του Υπευθύνου της Πράξης και την προσκόμιση των απαραίτητων παραστατικών πληρωμής, όπως ορίζονται από την κείμενη νομοθεσία.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΑΡΧΕΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Όσον αφορά στους κατωτέρω αναφερόμενους τομείς ορίζονται τα εξής:

α) Περιεχόμενο

- i) Υπηρετούνται οι βασικοί οριζόντιοι προσανατολισμοί των Προγραμμάτων Σπουδών προς την κατεύθυνση της υποστήριξης των μαθητών, ώστε να αποκτήσουν δεξιότητες αναστοχαζόμενων ανθρώπων που μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν, πώς να ερευνούν και πώς να γίνονται δημιουργικοί και αποτελεσματικοί, να καλλιεργήσουν δεξιότητες, με τις οποίες θα αξιοποιούν τις γνώσεις τους και θα παράγουν νέα γνώση, να λαμβάνουν αποφάσεις που βασίζονται σε επιστημονικά δεδομένα, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να λειτουργούν αυτόνομα στη σχολική τάξη και στη ζωή τους, να αποκτήσουν αυτοεκτίμηση, αυτοπεποίθηση, ενσυναίσθηση και ανθεκτικότητα, ώστε να είναι ικανοί να συνδέονται και να επικοινωνούν με τους άλλους, να αναγνωρίσουν αξίες και να συνειδητοποιήσουν αρχές, ώστε να αποκτήσουν συναίσθηση ευθύνης και να προετοιμαστούν ως ενεργοί πολίτες, να συμμετέχουν σε δρώμενα και πρακτικές που παραπέμπουν στην ανάγκη ενεργοποίησης όλων για την αντιμετώπιση των μεγάλων προκλήσεων της εποχής, όπως την κατασπατάληση φυσικών πόρων, την κλιματική κρίση, την προσφυγική κρίση, τις επιδημίες/πανδημίες κ.ά.
- ii) Ο σκοπός και οι στόχοι ευθυγραμμίζονται με αυτούς που καθορίζονται στο σχετικό πρόγραμμα σπουδών και στους θεσμοθετημένους σκοπούς της σχολικής εκπαίδευσης.
- iii) Το περιεχόμενο χαρακτηρίζεται από επιστημονική εγκυρότητα και είναι ενημερωμένο σύμφωνα με τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις. Όπου είναι εφικτό, παρουσιάζονται και εναλλακτικές θεωρήσεις, προκειμένου να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι οι επιστημονικές αντιπαραθέσεις είναι συχνές και θεμιτές στον επιστημονικό χώρο.
- iv) Οι έννοιες αποδίδονται με ακρίβεια. Οι ιδέες είναι συνεκτικές και πλαισιώνονται με εικονιστικό ή ψηφιακό υλικό και παραδείγματα που είναι ενδιαφέροντα και σχετίζονται με την εμπειρία των μαθητών.
- v) Κατά την ανάπτυξη εννοιών, ακολουθείται κυρίως επαγωγική πορεία και αξιοποιούνται οι πρότερες γνώσεις των μαθητών.
- vi) Υπάρχει συνέχεια στην ανάπτυξη εννοιών και δεξιοτήτων για τη διευκόλυνση της ομαλής μετάβασης μεταξύ διαφορετικών βασικών σταδίων μάθησης/επιπέδων. Επισημαίνονται οι συνδέσεις μεταξύ σχετικών θεμάτων ή εννοιών. Δεν υπάρχει περιττή επανάληψη στο περιεχόμενο.
- vii) Επιδιώκεται κατάλληλη ισορροπία μεταξύ του εύρους του περιεχομένου και της εμβάθυνσης σε αυτό.
- viii) Το επίπεδο δυσκολίας του περιεχομένου είναι αντίστοιχο των απαιτήσεων του προγράμματος σπουδών και της γνωστικής ετοιμότητας των μαθητών σε σχέση με την ηλικία τους.
- ix) Οι επιστημονικές γνώσεις παρουσιάζονται με την κατάλληλη παιδαγωγική μορφή και τον κατάλληλο διδακτικό μετασχηματισμό, αποφεύγοντας αμφιλεγόμενη μεταγλώσσα.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

χ) Το περιεχόμενο και οι εικόνες προάγουν την αποδοχή και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα, δεν αναπαράγουν στερεότυπα, δεν εγείρουν ζητήματα μονομέρειας ή μεροληψίας, δεν περιλαμβάνουν σεξιστικές αναφορές και δεν προσβάλλουν τη γενετήσια αξιοπρέπεια.

xi) Δεν προβάλλονται διαφημίσεις παρά μόνο στην περίπτωση διδακτικής αξιοποίησής τους.

xii) Περιλαμβάνονται, όπου αρμόζει, θέματα και παραδείγματα σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ειδικότερα του παιδιού. Επίσης, αξιοποιούνται ευκαιρίες κριτικής ανάλυσης του κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου προάσπισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

xiii) Δημιουργούνται ερεθίσματα για λελογισμένη αξιοποίηση του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού.

xiv) Έχει ληφθεί υπόψη και τηρείται η κείμενη νομοθεσία περί πνευματικών δικαιωμάτων.

β) Μάθηση και διδασκαλία

i) Επιδιώκεται η μάθηση εννοιών και διαδικασιών υπό το πρίσμα βασικών αρχών της γενικής και ειδικής διδακτικής του γνωστικού αντικειμένου.

ii) Οι γενικές δεξιότητες αναπτύσσονται μέσω της μάθησης και της διδασκαλίας με αξιοποίηση διαθεματικών και διεπιστημονικών προσεγγίσεων.

iii) Οι δεξιότητες σκέψης που απαιτούν ανάλυση, αξιολόγηση, κρίση και όχι μόνο ανάκληση και κατανόηση των γεγονότων, ενσωματώνονται προσδευτικά, λαμβάνοντας υπόψη τη γνωστική ικανότητα των μαθητών σε σχέση με την ηλικία τους.

iv) Επιδιώκεται η καλλιέργεια του κριτικού γραμματισμού και της δημιουργικής σκέψης μέσω της αξιοποίησης πολλαπλών μαθησιακών πόρων και της συμμετοχής των μαθητών σε λιγότερο δομημένα προβλήματα.

v) Αξιοποιείται η συστημική προσέγγιση για τη μελέτη και κατανόηση των φαινομένων αλλά και των συστημάτων.

vi) Ενθαρρύνεται η εμπλοκή των μαθητών σε διαδικασίες που προάγουν τη βιωματική και διερευνητική μάθηση.

vii) Αναπτύσσονται μεταγνωστικές δεξιότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν την ικανότητα ανάλυσης, αξιολόγησης και ελέγχου των διαδικασιών σκέψης από τους μαθητές.

viii) Ενθαρρύνεται η διά βίου μάθηση με τη χρήση σύγχρονου, αυθεντικού υλικού.

ix) Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται είναι ποικίλες, διαβαθμισμένης δυσκολίας, προάγουν τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, συμβάλλουν στη δημιουργική και όχι στη μηχανιστική εργασία των μαθητών, ενθαρρύνουν τόσο την ατομική όσο και την ομαδοκεντρική εργασία και σχεδιάζονται λαμβάνοντας υπόψη εκτιμώμενο χρόνο υλοποίησης από τους μαθητές.

x) Περιλαμβάνονται δραστηριότητες αναστοχασμού, αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης.

γ) Δομή και οργάνωση

- i) Το περιεχόμενο οργανώνεται λογικά και καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων ή ενοτήτων, τίτλων κ.λπ.
- ii) Σε κάθε βασική μονάδα οργάνωσης του περιεχομένου (κεφάλαιο ή ενότητα) προτάσσεται προοργανωτής που περιλαμβάνει για παράδειγμα μια διερευνητική ερώτηση ή/και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως αυτά περιλαμβάνονται στο αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών.
- iii) Παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα που μπορούν να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή, όπως, επί παραδείγματι, δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών.
- iv) Κάθε βασική μονάδα οργάνωσης του περιεχομένου (κεφάλαιο ή ενότητα) ολοκληρώνεται με αποτιμητή ως σύντομη αναστοχαστική διαδικασία που δίνει στους μαθητές τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους με σημείο αναφοράς τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- v) Παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή της βασικής μονάδας οργάνωσης του περιεχομένου (κεφάλαιο ή ενότητα) ή όπου αλλού κρίνεται σκόπιμο, όπως, επί παραδείγματι, μέσω αξιοποίησης εννοιολογικού χάρτη.
- vi) Παρατίθεται γλωσσάρι όρων στο τέλος του διδακτικού βιβλίου, εκτός και εάν ορίζεται διαφορετικά στις ειδικές προδιαγραφές που περιλαμβάνονται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV της παρούσης.
- vii) Παρατίθεται ευσύνοπτο παράρτημα στο τέλος του διδακτικού βιβλίου με απαντήσεις στις δραστηριότητες, εφόσον αυτό προβλέπεται στις ειδικές προδιαγραφές που περιλαμβάνονται στην παρούσα, το οποίο δύναται να οδηγεί σε ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό που περιλαμβάνει ενδεικτικές λύσεις των δραστηριοτήτων.

δ) Γλώσσα

- i) Η γλώσσα χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών σε σχέση και με την ηλικία τους.
- ii) Χρησιμοποιείται η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου και αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.

ε) Διάταξη υλικού – Τεχνικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά

εα) Σχεδιασμός του βιβλίου

- i) Συστηματική διάταξη του κειμένου και των υποστηρικτικών πληροφοριών (τίτλοι, επικεφαλίδες, παράγραφοι, γραφικές παραστάσεις, απεικονίσεις, πίνακες, διαγράμματα κ.λπ.). Η θέση των κεφαλαίων ή των ενοτήτων, των σχημάτων κ.λπ. πρέπει να σχεδιαστεί εξ αρχής.

- ii) Η διάταξη είναι λογική και συνεπής και υποστηρίζει τη διαδικασία διαβάσματος. Το περιεχόμενο είναι καλά οργανωμένο, με κατάλληλη χρήση χώρου και περιθωρίου για ευκολία στην ανάγνωση.
- iii) Οι απεικονίσεις και τα διαγράμματα αντιστοιχούν στο κείμενο.
- iv) Η εικονογράφηση είναι κατάλληλη και διευκολύνει τη μάθηση. Η πολυτροπικότητα είναι λειτουργική, υπηρετεί την κατανόηση του μηνύματος και δεν έχει διακοσμητικό χαρακτήρα. Η σύνδεση με το αφηγηματικό περιεχόμενο είναι προφανής είτε με άμεση ένδειξη είτε με εγγύτητα στο σχετικό τμήμα του κειμένου.
- v) Ακολουθείται σταθερός τύπος γραμματοσειράς και μέγεθος που διευκολύνει την αναγνωσιμότητα του κειμένου.
- vi) Το κείμενο και οι κάθε είδους απεικονίσεις παρουσιάζονται με τρόπο ελκυστικό και ενδιαφέροντα για τους μαθητές.
- vii) Ο σχεδιασμός των σελίδων του βιβλίου αλλά και του εξωφύλλου γίνεται με κριτήριο τα μηνύματα που επιδιώκεται να επικοινωνηθούν και τις δυνατότητες επεξεργασίας και οικειοποίησης των μηνυμάτων από τους μαθητές.
- viii) Ορισμένες σελίδες μπορεί να περιέχουν μεγαλύτερη ποσότητα πληροφοριών, ενώ άλλες μικρότερη, πάντα στη συνδυαστική βάση της προβολής των παιδαγωγικών – εκπαιδευτικών μηνυμάτων και της αισθητικής της σελίδας.

εβ) Αρχές σχεδίασης

- i) Ισορροπία στη διάταξη του κειμένου και των απεικονίσεων, η οποία εξασφαλίζεται, όταν όλα τα στοιχεία σε ένα κείμενο τοποθετούνται κατά τρόπο ώστε να δίνεται η εντύπωση της σταθερότητας.
- ii) Αναλογία στοιχείων, εικόνων αλλά και ποικιλία στο πλαίσιο της σωστής σύζευξης όλων των στοιχείων του βιβλίου με στόχο το αρμονικό αποτέλεσμα.
- iii) Εμφατική αναφορά κυρίως με αξιοποίηση μεγεθών και χρωμάτων.
- iv) Αποφυγή μη σκόπιμης επανάληψης λέξεων, φράσεων ή σχημάτων.

στ) Παιδαγωγική καταλληλότητα συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού

- i) Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό συνδέεται λειτουργικά με το κείμενο του διδακτικού βιβλίου και διευρύνει τη μαθησιακή διαδικασία.
- ii) Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό είναι εύχρηστο, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις ικανότητες των μαθητών.
- iii) Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό συνδέεται με ένα ή περισσότερα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και είναι σχεδιασμένο κατά τρόπο που να υποστηρίζει τη μάθηση και τη διδασκαλία.
- iv) Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό στηρίζει τη διαφοροποιημένη μάθηση και τη συμπερίληψη, την ισότιμη συμμετοχή όλων των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία.
- ζ) Τεχνικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού και

ψηφιακής μορφής διδακτικών βιβλίων

Τα τεχνικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά των ψηφιακών διδακτικών βιβλίων, του ψηφιακού προεκτυπωτικού υλικού και των μεταδεδομένων τους, τα οποία υποβάλλονται στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων, ορίζονται στο προσαρτημένο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΤΕΧΝΙΚΑ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, ΤΟΥ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥΣ

Α. Παράμετροι τυποποίησης και τεχνικές προδιαγραφές του προεκτυπωτικού υλικού

α) Διάσταση και όγκος βιβλίων

Τα διδακτικά βιβλία είναι τετράχρωμα και μεγάλης διάστασης 20,5 cm x 27,5 cm ή μικρής διάστασης 14 cm x 20,5 cm. Τα βιβλία μαθητή είναι μεγάλης διάστασης. Λύσεις ασκήσεων, εργαστηριακοί οδηγοί που έχουν μικρό όγκο (δηλαδή λιγότερες από 80 σελίδες μεγάλης διάστασης) να γίνονται μικρής διάστασης. Τετράδια εργασιών συνολικού όγκου μεγαλύτερου από 200 σελίδες διαχωρίζονται σε τεύχη και κάθε τεύχος έχει τουλάχιστον 80 σελίδες.

Ο αριθμός σελίδων να διαιρείται με το 8 για τη μεγάλη διάσταση και με το 16 για τη μικρή διάσταση. Το αποτέλεσμα της διαίρεσης να είναι ακέραιος αριθμός ή δεκαδικός (,5).

Να προβλέπεται η τελευταία σελίδα να είναι του κολοφώνα.

β) Εξώφυλλο και σελίδες 1-4

Στο εξώφυλλο να αναγράφονται με την κάτωθι σειρά:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ (στην κεφαλίδα) (Arial bold 11'')

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (στην κεφαλίδα) (Arial bold 11'')

Ονόματα συγγραφέων

Τίτλος μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου/(προαιρετικά και υπότιτλος βιβλίου)

Τάξη και βαθμίδα

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (στο υποσέλιδο) (Arial bold 11'')

Σελίδα 1: Τίτλος μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου/(προαιρετικά και υπότιτλος βιβλίου)/ μεταφραστής/τρια, αν υπάρχει Τάξη και βαθμίδα

Σελίδα 2: Συμπληρώνεται με στοιχεία της Πράξης που θα δοθούν από το Ι.Ε.Π.

Σελίδα 3: Θα επαναλαμβάνονται οι πληροφορίες του εξωφύλλου και, στην περίπτωση που ο δικαιούχος είναι εκδοτικός οίκος, η επωνυμία του ή σχετικό λογότυπο

Σελίδα 4: Όλα τα στοιχεία συγγραφής (π.χ. στοιχεία για την επιμέλεια, εικονογράφηση κ.λπ.)

γ) Οπισθόφυλλο

Στο οπισθόφυλλο της μακέτας εξωφύλλου να προβλέπεται ειδική περιοχή με λευκό φόντο

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

στον οποίο θα είναι ενσωματωμένο το λογότυπο του ΙΤΥΕ και το bar code του κωδικού του βιβλίου. Οι διαστάσεις της περιοχής αυτής για όλα τα μεγέθη πρέπει να είναι 12 X 3,5 εκ.

δ) Γραμματοσειρές και μεγέθη

Για το κείμενο κάθε βιβλίου να αξιοποιούνται συγκεκριμένοι βασικοί τύποι γραμματοσειρών που προσφέρουν καλή αναγνωσιμότητα και έχουν μεγάλο εύρος ειδικών χαρακτήρων, όπως περιγράφεται στη συνέχεια. Προτείνεται η χρήση έως δύο (2) γραμματοσειρών ανά βιβλίο, προκειμένου να υπάρχει ομοιομορφία και συνοχή.

Ανάλογα με τη βαθμίδα και το είδος του βιβλίου, οι προτεινόμενες γραμματοσειρές, καθώς και τα κατάλληλα μεγέθη αυτών έχουν ως εξής:

Για το Δημοτικό να χρησιμοποιηθούν οι γραμματοσειρές IEP SANS και IEP COMIC, οι οποίες προσφέρουν ικανοποιητική αναγνωσιμότητα και πληρούν τις προδιαγραφές για μαθητές/τριες του Δημοτικού με σωστό σχεδιασμό των «ιδιαιτέρων» γραμμάτων (π.χ. γ, χ, ζ, ξ, θ, φ, κ.λπ.). Κατάλληλα μεγέθη γραμμάτων ανά τάξη Δημοτικού είναι τα εξής:

- Τάξη Α', βιβλία Γλώσσας 13pt – 19pt, υπόλοιπα βιβλία: 13pt
- Τάξεις Β', Γ' και Δ': 12pt - 13pt
- Τάξεις Ε' και ΣΤ': 10pt - 11pt

Για το Γυμνάσιο και το Λύκειο:

- Για τα βιβλία Μαθηματικών, Φυσικής και Χημείας να χρησιμοποιηθούν οι γραμματοσειρές Cambria / Cambria math και Arial, οι οποίες προσφέρουν καλή αναγνωσιμότητα και διαθέτουν μεγάλο εύρος ειδικών χαρακτήρων για μαθηματικά σύμβολα, σε μέγεθος 10pt.
- Για τα βιβλία των άλλων μαθημάτων να χρησιμοποιηθούν οι γραμματοσειρές Din CF Std / Din CF CONDENSED και KATSOUOLIDIS, οι οποίες επίσης παρέχουν καλή αναγνωσιμότητα και διαθέτουν μεγάλο εύρος ειδικών χαρακτήρων για πολυτονικό σύστημα, σε μέγεθος 11pt.

Τα μεγέθη που αναφέρονται παραπάνω αφορούν το σώμα του κειμένου. Για τίτλους, κεφαλίδες, λεζάντες, υποσημειώσεις, κ.λπ. χρησιμοποιούνται οι ίδιες γραμματοσειρές, αλλά το μέγεθος μπορεί να διαφοροποιείται.

ε) Τεχνικά χαρακτηριστικά εικαστικού μέρους του βιβλίου

i) Το χρησιμοποιούμενο εικαστικό υλικό των βιβλίων θα πρέπει είτε να είναι απαλλαγμένο από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, είτε αυτά να έχουν νόμιμα εκχωρηθεί, ώστε να μπορεί να τροποποιηθεί/βελτιστοποιηθεί (π.χ. αγορασμένο, άδεια εκπαιδευτικής χρήσης με αναγραφή της πηγής, κ.λπ.). Σε κάθε περίπτωση ο δικαιούχος θα πρέπει να έχει την αποκλειστική ευθύνη διαχείρισης των νομικών συνεπειών από τη μη τήρηση της υποχρέωσης αυτής.

ii) Το χρωματικό μοντέλο που θα χρησιμοποιηθεί να είναι το CMYK για έγχρωμο υλικό και grayscale για ασπρόμαυρο.

iii) Όλα τα αρχεία φωτογραφιών να παραδοθούν σε ανάλυση τουλάχιστον 300 dpi σε φυσικό μέγεθος. Η μορφή των αρχείων να είναι tiff ή psd (path).

iv) Οι χρησιμοποιούμενες γραμματοσειρές (fonts) να είναι OpenType.

στ) Χρησιμοποιούμενα εργαλεία και μορφότυποι αρχείων

i) Η συγγραφή των μαθηματικών τύπων να γίνει με το εργαλείο MathType και τα αρχεία να εξάγονται σε μορφή eps black.

ii) Η κατασκευή/επεξεργασία σχημάτων, γραφικών, σκίτσων, πολύπλοκων χημικών παραστάσεων κ.λπ. να γίνει με το εργαλείο Adobe Illustrator. Τα παραδοτέα αρχεία να είναι διανυσματικά (vector) σε μορφή ai. Τα μαύρα γράμματα δεν θα πρέπει να έχουν λευκές τρύπες στο φόντο (πρέπει να είναι overprint).

iii) Η στοιχειοθεσία και σελιδοποίηση του ψηφιακού υλικού (στήσιμο μακέτας) να γίνεται με το εργαλείο Adobe InDesign. Να παραδοθούν στο σύνολο τρεις (3) μακέτες, μία για το εξώφυλλο και δύο για το σώμα του βιβλίου, όπου μία πρέπει να είναι με τον εμπλουτισμό με τα QRcodes για την εκτυπώσιμη μορφή και μία πρέπει να είναι με τον εμπλουτισμό με τα εικονίδια, για την εξαγωγή της online μορφής.

iv) Η εξαγωγή της μακέτας σώματος να γίνεται σε αρχείο .pdf υψηλής ανάλυσης με Simulation Profile [Coated FOGRA 39 (ISO 12647-2:2004)] με τα σημεία κοπής. Τα ξακρίσματα να είναι τουλάχιστον 5 mm.

v) Στη μακέτα εξωφύλλου οι τιμές των περιθωρίων (margins) να είναι 1 cm και των ξακρισμάτων (bleeds) 0,5 cm. Το ύψος της ράχης του βιβλίου σε mm υπολογίζεται από τον μαθηματικό τύπο:

Ύψος ράχης = (Αριθμός σελίδων / 16) * 0,9

Τα διδακτικά βιβλία παραδίδονται πλήρη, συμπεριλαμβανομένου του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού. Τα παραδοτέα που σχετίζονται με την εκτύπωση των βιβλίων παραδίδονται ως πλήρη συλλογή (links, idml, fonts) και όλα τα αρχεία είναι ανοικτά και επεξεργάσιμα για ενδεχόμενες διορθώσεις. Οι ανωτέρω προδιαγραφές του ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ II πρέπει να εφαρμοστούν χωρίς παρέκκλιση.

B. Τεχνικές προδιαγραφές ανάπτυξης και τεκμηρίωσης συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού και ψηφιακής μορφής διδακτικών βιβλίων

1. Τεχνικές προδιαγραφές συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού

Η ενότητα αφορά στις τεχνικές προδιαγραφές του συμπληρωματικού οπτικοακουστικού ή διαδραστικού ψηφιακού υλικού, που θα αναφέρεται εντός των διδακτικών βιβλίων ή θα συνδέεται με αυτά και είναι αναγκαίο για την υποστήριξη της διδακτικής μαθησιακής διαδικασίας. Πρόκειται για τα «ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα» τα οποία θα εμπλουτίζουν το περιεχόμενο κάθε είδους βιβλίου (βιβλίο μαθητή, τετράδιο εργασιών κ.λπ.) και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του. Στις εν λόγω τεχνικές προδιαγραφές περιλαμβάνονται ειδικότερα:

1.1. Βασικές τεχνικές προδιαγραφές συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού

1.1.1 Αυτόνομα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα άμεσης λειτουργίας

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Τα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα που θα παραχθούν ή που θα επιλεγούν προς αξιοποίηση, θα πρέπει να αποτελούν αυτόνομες και επαναχρησιμοποιήσιμες μονάδες ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, που μπορούν να λειτουργούν άμεσα σε περιβάλλον φυλλομετρητή (click & play), χωρίς να απαιτείται από τον χρήστη να διαθέτει κάποιο άλλο λογισμικό ή εφαρμογή, θα αποτελούν δηλαδή ολοκληρωμένες οντότητες.

1.1.2 Τύποι ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων

Ως προς τον τύπο τους, τα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα μπορούν να περιλαμβάνουν ιδίως:

- εικόνες, κείμενα, αρχεία ήχου, βίντεο
- προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, πειράματα, επιδείξεις, μοντέλα, γραφήματα, δυναμικές γραφικές αναπαραστάσεις, διερευνήσεις/μικροπειράματα
- εκπαιδευτικά παιχνίδια, δραστηριότητες πρακτικής και εξάσκησης, τεστ αξιολόγησης
- χάρτες, εννοιολογικούς χάρτες, 3D χάρτες, παρτιτούρες, έργα τέχνης
- παρουσιάσεις, χρονογραμμές
- αναμεταδόσεις - podcast/broadcast
- τρισδιάστατες εικονικές περιηγήσεις (3D/VR)
- ανοιχτές δραστηριότητες, εξερευνήσεις, εργαλεία, εφαρμογές λογισμικού
- ιστοσελίδες
- γλωσσάρια, οδηγούς, εγχειρίδια, λεξικά

1.2. Γενικές τεχνικές προδιαγραφές ανάπτυξης και λειτουργίας συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού

1.2.1 Πρόβλεψη για λειτουργία σε κινητές συσκευές

Τα μαθησιακά αντικείμενα θα πρέπει να είναι σχεδιασμένα έτσι ώστε να λειτουργούν πλήρως και σε κινητές συσκευές, όπως εξειδικεύεται παρακάτω.

Σύσταση: Ο κώδικας των μαθησιακών αντικειμένων θα πρέπει να είναι βελτιστοποιημένος (optimized) για κινητές συσκευές, ώστε να διασφαλίζεται όσο το δυνατόν χαμηλότερη απαιτούμενη επεξεργαστική ισχύ, και κατανάλωση ενέργειας και να γίνεται καλή διαχείριση μνήμης (π.χ. χρήση μόνο των απολύτως απαραίτητων βιβλιοθηκών).

1.2.2 Τεχνολογία

Τα μαθησιακά αντικείμενα, πλην αυτών που εξειδικεύονται στην παράγραφο 1.3 κάτωθι, θα πρέπει:

- να υλοποιούνται/εξάγονται σε μορφή HTML5,
- να είναι συμβατά με όλους τους ευρέως χρησιμοποιούμενους φυλλομετρητές (browsers) και συγκεκριμένα, με τους εξής: Google Chrome, Microsoft Edge, Mozilla Firefox και Apple's Safari,
- να μην απαιτούν για την αναπαραγωγή τους πρόσθετα λογισμικά (plugins όπως java, flash, κ.λπ.).

1.2.3 Διαστάσεις

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

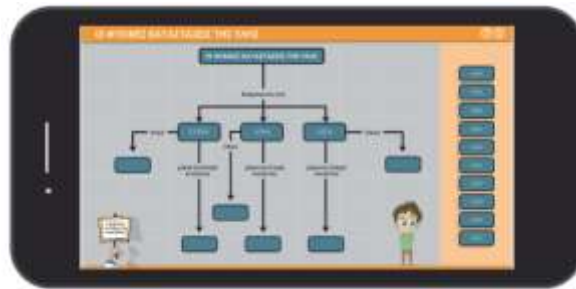

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Τα μαθησιακά αντικείμενα θα πρέπει να έχουν διαστάσεις με αναλογία [16:9] συγκεκριμένα:

- εάν πρόκειται για αντικείμενο με landscape προβολή, διαστάσεις θα είναι 1280x720 ή 1920x1080,
- εάν πρόκειται για αντικείμενο με portrait προβολή, οι διαστάσεις θα είναι 720x1280 ή 1080x1920.

Στην περίπτωση χρήσης εργαλείου που δεν επιτρέπει τις συγκεκριμένες προδιαγραφές στις διαστάσεις, είναι επιτρεπτή μικρή απόκλιση από τις συγκεκριμένες διαστάσεις.

Εικόνα 1: Εικόνα με αναλογία διαστάσεων 16:9 για landscape προβολή

1.2.4 Τοπική εκτέλεση αντικειμένου / ενσωμάτωση βιβλιοθηκών και γραμματοσειρών

Τα μαθησιακά αντικείμενα θα πρέπει να μπορούν να λειτουργούν και τοπικά (χωρίς σύνδεση στο διαδίκτυο). Για τον λόγο αυτό θα πρέπει:

- Οι βιβλιοθήκες κώδικα (scripts) που χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη του μαθησιακού αντικειμένου να είναι ενσωματωμένες σε αυτό. Τα αρχεία των βιβλιοθηκών θα πρέπει να είναι αποθηκευμένα σε υποφάκελο του αντικειμένου.
- Οποιοδήποτε στοιχείο (ειδικές γραμματοσειρές, εικόνες, CSS) χρησιμοποιείται στο αντικείμενο, θα πρέπει να είναι ενσωματωμένο σε αυτό και να μη φορτώνεται από διαδικτυακή πηγή.

1.3. Τεχνικές προδιαγραφές πολυμεσικών στοιχείων και στοιχείων εμφάνισης

1.3.1 Εικόνες

Οι προδιαγραφές αφορούν στις εικόνες που είτε αναρτώνται ως αυτόνομα μαθησιακά αντικείμενα, είτε περιέχονται σε μαθησιακά αντικείμενα.

Μορφότυπος

Οι εικόνες (π.χ. φωτογραφίες) θα πρέπει να είναι σε μορφότυπο JPEG.

Ανάλυση εικόνας

Η ανάλυση των εικόνων θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 72 ppi.

1.3.2 Γραφήματα

Μορφότυπος

Τα γραφήματα που αναρτώνται είτε ως αυτόνομα μαθησιακά αντικείμενα είτε περιέχονται σε μαθησιακά αντικείμενα, θα πρέπει να είναι σε vector μορφή SVG.

1.3.3 Βίντεο

Οι προδιαγραφές αφορούν στα βίντεο που είτε αναρτώνται ως αυτόνομα μαθησιακά

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

αντικείμενα είτε περιέχονται σε μαθησιακά αντικείμενα.

Μορφότυπος

Τα βίντεο θα πρέπει να είναι κωδικοποιημένα με H.264 codec και αποθηκευμένα σε .mp4 container.

Ανάλυση

Ελάχιστη ανάλυση / διαστάσεις: 720p (HD): 1280x720

Υποτιτλισμός

Τα βίντεο θα πρέπει να συνοδεύονται από αρχεία υποτίτλων στην ελληνική γλώσσα, ώστε να είναι προσβάσιμα σε άτομα με προβλήματα ακοής, σε δύο μορφές: .vtt και .srt.

1.3.4 Ήχοι

Οι προδιαγραφές αφορούν στα ηχητικά αρχεία που είτε αναρτώνται ως αυτόνομα μαθησιακά αντικείμενα, είτε περιέχονται σε μαθησιακά αντικείμενα.

Μορφότυπος

Τα ηχητικά αρχεία θα πρέπει να είναι σε μορφή .mp3. Αρχεία μορφής .ogg μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθούν σε περιπτώσεις που είναι πιο ελαφριά από την mp3 μορφή τους.

1.3.5 Γραμματοσειρές

- Οι γραμματοσειρές που θα χρησιμοποιηθούν θα πρέπει να είναι τύπου Sans Serif, ώστε να προβάλλονται σωστά σε κινητές συσκευές.
- Εάν οι γραμματοσειρές που χρησιμοποιούνται στο μαθησιακό αντικείμενο δεν είναι ευρέως χρησιμοποιούμενες, θα πρέπει αυτές να είναι ενσωματωμένες στο μαθησιακό αντικείμενο (να τοποθετούνται σε υποφάκελο του αντικειμένου).

1.3.6 User Interface

Τα στοιχεία πλοήγησης του μαθησιακού αντικειμένου (sliders, κουμπιά κ.λπ.) θα πρέπει να έχουν μέγεθος που να επιτρέπει τον λειτουργικό χειρισμό τους σε οθόνες αφής κινητών συσκευών.

1.4. Τεχνικές προδιαγραφές προσβασιμότητας (Accessibility)

Τα μαθησιακά αντικείμενα θα πρέπει να συμμορφώνονται με τις [κατευθυντήριες γραμμές για την προσβασιμότητα του περιεχομένου του Διαδικτύου \(WCAG\)](#) (έκδοση 2.0), επίπεδο συμμόρφωσης AA, της Κοινοπραξίας Παγκόσμιου Ιστού (W3C) (<https://www.w3.org/TR/WCAG20/>).

Ένας συνοπτικός οδηγός αναφοράς για τη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις προσβασιμότητας δίνεται εδώ:

https://www.w3.org/WAI/WCAG20/quickref/?currentsidebar=%23col_customize&levels=aa_a.

Για τον έλεγχο συμμόρφωσης με τις προδιαγραφές προσβασιμότητας των μαθησιακών αντικειμένων θα χρησιμοποιηθεί το εργαλείο Online Webaim accessibility check: (<https://wave.webaim.org/extension/>).

1.5. Άλλα στοιχεία συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού και τεχνικές προδιαγραφές παράδοσης

1.5.1 Τίτλος, βοήθεια και πληροφορίες συντελεστών ανάπτυξης & χρηματοδότησης (αν υπάρχει)

Τα μαθησιακά αντικείμενα, κατά την αναπαραγωγή / προβολή τους, θα πρέπει να περιλαμβάνουν σε ευδιάκριτο σημείο τα ακόλουθα στοιχεία:

- **Τίτλος:** Ο τίτλος του μαθησιακού αντικειμένου θα πρέπει να εμφανίζεται σταθερά, είτε στο πάνω είτε στο κάτω μέρος του μαθησιακού αντικειμένου, εφόσον είναι εφικτό και ανάλογα με το εργαλείο που θα χρησιμοποιηθεί για την ανάπτυξη του μαθησιακού αντικειμένου. Ο τίτλος δεν θα πρέπει να περιλαμβάνει αναφορά στο βιβλίο ή στην ενότητα του βιβλίου στο οποίο συνδέεται.

Βοήθεια [?]: Εικονίδιο για προβολή Οδηγιών για τη λειτουργία του μαθησιακού αντικειμένου, εφόσον υπάρχουν Οδηγίες (προαιρετικό).

- **Συντελεστές [i]:** Εικονίδιο για μετάβαση σε καρτέλα με πληροφορίες (credits) για τους συντελεστές ανάπτυξης του μαθησιακού αντικειμένου και για το πλαίσιο χρηματοδότησης του (αν υπάρχει). Στην καρτέλα [i] θα πρέπει να αναφέρονται οι συντελεστές και οι ρόλοι τους, ο τίτλος και η έκδοση του μαθησιακού αντικειμένου, η ημερομηνία δημιουργίας του, ενώ θα πρέπει κατά περίπτωση να περιλαμβάνονται τα λογότυπα του έργου και του πλαισίου χρηματοδότησης. Σύσταση: Ειδικά στην περίπτωση των μαθησιακών αντικειμένων τύπου «βίντεο», συστήνεται οι απαιτούμενες πληροφορίες της καρτέλας [i] να είναι ενσωματωμένες στο ίδιο το βίντεο, είτε στην αρχή, είτε στο τέλος αυτού (τίτλοι αρχής ή τέλους), χωρίς να απαιτείται η ύπαρξη σχετικού εικονιδίου [i].

1.5.2 Σύνθετα μαθησιακά αντικείμενα

Στη γενική περίπτωση που το μαθησιακό αντικείμενο αποτελείται από περισσότερα από ένα αρχεία:

- Εφόσον για το μαθησιακό αντικείμενο υπάρχει μία κεντρική html σελίδα (που αποτελεί την πλοηγό σελίδα), αυτή θα πρέπει να ονομάζεται index.html (ή index.htm).
- Το αρχείο index.html θα πρέπει να βρίσκεται στο πάνω επίπεδο και όχι μέσα σε κάποιον υποφάκελο.
- Τα ονόματα (filenames) όλων των αρχείων που περιλαμβάνονται στον φάκελο του αντικειμένου, δεν θα πρέπει να περιέχουν ελληνικούς χαρακτήρες, κενά ή ειδικούς

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

χαρακτήρες και να είναι έως 32 χαρακτήρες.

- Όλα τα αρχεία που καλούνται μέσα στο index.html και στις υπόλοιπες σελίδες του μαθησιακού αντικειμένου, θα πρέπει να αναφέρονται με το ακριβές όνομα (filename) του αρχείου, όπως είναι αποθηκευμένα, χωρίς να υπάρχει διαφοροποίηση ούτε ως προς πεζά/κεφαλαία γράμματα.
- Τα αρχεία του μαθησιακού αντικειμένου θα πρέπει να συμπιεστούν σε μορφή .zip, ώστε να αναρτηθούν ως ένα αρχείο. Άλλες μορφές συμπίεσης (π.χ. .rar ή .7z) δεν είναι αποδεκτές.

1.5.3 Ονοματοδοσία αρχείων / φακέλων

Το όνομα του φυσικού αρχείου (file name) του μαθησιακού αντικειμένου θα πρέπει να είναι με λατινικούς χαρακτήρες και να σχετίζεται με τον τίτλο του μαθησιακού αντικειμένου και όχι με το κεφάλαιο ή την ενότητα του σχολικού βιβλίου στο οποίο συνδέεται ή αφορά.

Παράδειγμα: Mathematics-Analysi_G-lykeiou_Tetradio-Ergasion_i-pdf_v1.0.pdf.

Εάν ο τίτλος του μαθησιακού αντικειμένου είναι «Οι κανόνες της Καλαθοσφαίρισης», το όνομα του zip αρχείου του μαθησιακού αντικειμένου θα μπορούσε να είναι: kanones_kalathosfairisis_v1.0.zip

1.5.4 Έκδοση μαθησιακών αντικειμένων

Τα μαθησιακά αντικείμενα θα αντιστοιχούν στην Έκδοση 1.0. Τυχόν επικαιροποιήσεις αυτών, θα ακολουθούν την εξής λογική:

Έκδοση 1.5: εάν έχουν γίνει διορθώσεις / περιορισμένες αλλαγές.

Έκδοση 2.0 ή μεγαλύτερη: εάν έχουν γίνει εκτεταμένες αλλαγές.

1.5.5 Thumbnail

Για κάθε μαθησιακό αντικείμενο, θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα εικονίδιο (thumbnail) μορφότυπου jpeg και διαστάσεων 500x500 px που αποδίδει ένα χαρακτηριστικό στιγμιότυπο του μαθησιακού αντικειμένου.

1.5.6 Έλεγχος λειτουργίας

Σύσταση: Όταν ολοκληρωθεί η ανάπτυξη του μαθησιακού αντικειμένου, συστήνεται να ελεγχθεί πλήρως ως προς τη λειτουργία του, σε όλους τους ευρέως χρησιμοποιούμενους φυλλομετρητές (browsers) και συγκεκριμένα, στους εξής:

Google Chrome, Microsoft Edge, Mozilla Firefox και Apple's Safari.

2. Τεχνικές προδιαγραφές ανάρτησης και τεκμηρίωσης του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού στο Σύστημα Υποβολής βιβλίων

2.1. Ανάρτηση μαθησιακών αντικειμένων

Η ανάρτηση των μαθησιακών αντικειμένων θα περιλαμβάνει: α) την ανάρτηση του φυσικού πόρου του μαθησιακού αντικειμένου και β) την ανάρτηση του φυσικού πόρου του εικονιδίου (thumbnail).

2.2. Τεκμηρίωση ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων με μεταδεδομένα

Η τεκμηρίωση των μαθησιακών αντικειμένων με μεταδεδομένα θα ακολουθεί το διεθνές πρότυπο IEEE LOM (IEEE 1484.12.1-2002 – Standard for Learning Object Metadata).

Για κάθε μαθησιακό αντικείμενο που θα αναπτυχθεί, θα πρέπει να συμπληρωθούν τουλάχιστον τα υποχρεωτικά στοιχεία (μεταδεδομένα), όπως προσδιορίζονται στο σχετικό παράρτημα στην παρούσα Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος.

2.3. Υποβολή μαθησιακών αντικειμένων

Αφού ολοκληρωθεί η τεκμηρίωση του μαθησιακού αντικειμένου με τουλάχιστον τα υποχρεωτικά στοιχεία (μεταδεδομένα) τεκμηρίωσης, θα πρέπει να γίνει «υποβολή» (submit) του μαθησιακού αντικειμένου στο ψηφιακό σύστημα υποβολής βιβλίων. Με την υποβολή του μαθησιακού αντικειμένου, θα παράγεται το μοναδικό αναγνωριστικό (handle) για το αντικείμενο αυτό.

2.4. Διεύθυνση φυσικού πόρου και διεύθυνση αναφοράς

Το μοναδικό αναγνωριστικό που θα παραχθεί για το μαθησιακό αντικείμενο αξιοποιείται σε δύο URLs: (α) στη διεύθυνση φυσικού πόρου (URL που αντιστοιχεί στη σελίδα προβολής του μαθησιακού αντικειμένου στον browser) και (β) στη διεύθυνση αναφοράς (URL που αντιστοιχεί στην καρτέλα τεκμηρίωσης του μαθησιακού αντικειμένου). Για τη διασύνδεση του μαθησιακού αντικειμένου μέσα στη σελίδα του διδακτικού βιβλίου θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί το URL της διεύθυνσης φυσικού πόρου. Ειδικότερα, το URL αυτό θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί στο περιβάλλον InDesign για τη δημιουργία του αντίστοιχου QR Code.

3. Τεχνικές προδιαγραφές για τη διαμόρφωση της ψηφιακής μορφής των διδακτικών βιβλίων

3.1. Ψηφιακές μορφές διδακτικών βιβλίων

Τα βιβλία θα πρέπει να διαμορφωθούν σε (3) ψηφιακές μορφές για δημοσίευσή τους στην Ψ.Β.Δ.Β.:

1. EPUB 3
2. Interactive PDF
3. PDF για web (light / reduced size PDF)

Όλες οι ψηφιακές μορφές των διδακτικών βιβλίων:

- Θα πρέπει να παραχθούν στο περιβάλλον InDesign, από την ψηφιακή μακέτα που έχει υποβληθεί για την παραγωγή της έντυπης έκδοσης αυτών.
- Θα πρέπει να έχουν το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο και τον ίδιο ψηφιακό εμπλουτισμό με μαθησιακά αντικείμενα με την έντυπη έκδοση. Ανάλογα όμως με την ψηφιακή μορφή, θα πρέπει να διαφοροποιείται ο τρόπος μετάβασης στα μαθησιακά αντικείμενα (εικονίδιο αντί για QR Code), ενώ διαφοροποίηση θα πρέπει να υπάρχει και στη μορφή που θα διαμορφωθούν συγκεκριμένα στοιχεία του περιεχομένου (π.χ. οι μαθηματικές εξισώσεις), όπως περιγράφεται παρακάτω.

3.1.1 EPUB 3

Αποτελεί την κύρια ψηφιακή μορφή στην οποία θα διατεθούν τα διδακτικά βιβλία για δημοσίευση στην Ψ.Β.Δ.Β.. Η EPUB 3 μορφή θα πρέπει να πληροί τα ακόλουθα:

- Διαμόρφωση (layout): Reflowable
- Να είναι εμπλουτισμένη με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό (μαθησιακά αντικείμενα).

Η μετάβαση στα μαθησιακά αντικείμενα μέσα από τις σελίδες της EPUB 3 μορφής θα πρέπει να γίνεται μέσω ενεργών εικονιδίων (buttons), τα οποία θα τοποθετούνται δίπλα ή κάτω από το κείμενο ή την παράγραφο στην οποία αναφέρονται.

- Να περιλαμβάνει πίνακα περιεχομένων ή/και μενού πλοήγησης για την πλοήγηση στις ενότητες του βιβλίου.
- Να είναι Responsive, ώστε να προσαρμόζεται δυναμικά στη διάσταση της κάθε οθόνης (desktop, tablet, κινητού) στην οποία προβάλλεται.

3.1.2 Interactive PDF

Η μορφή Interactive PDF θα περιέχει τον ίδιο εμπλουτισμό με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό και μπορεί να εξαχθεί στο περιβάλλον InDesign από το αρχείο που έχει διαμορφωθεί για την παραγωγή της EPUB 3 μορφής. Η Interactive PDF μορφή θα πρέπει να πληροί τα ακόλουθα:

- Η μετάβαση στα μαθησιακά αντικείμενα μέσα από τις σελίδες της Interactive PDF, μορφής θα πρέπει να γίνεται μέσω ενεργών εικονιδίων (buttons), όπως και στην EPUB 3 μορφή.
- Να περιλαμβάνει τουλάχιστον μενού πλοήγησης για την πλοήγηση στις ενότητες του βιβλίου (Bookmarks στους τίτλους ενοτήτων/κεφαλαίων).

3.1.3 PDF για web (reduced size pdf)

Πρόκειται για «ελαφριά» έκδοση της pdf μορφής που χρησιμοποιείται για την έντυπη έκδοση του διδακτικού βιβλίου, διαμορφωμένη έτσι ώστε να είναι κατάλληλη για διάθεση μέσα από το διαδίκτυο και προβολή σε οθόνη. Η PDF για web μορφή θα πρέπει να πληροί τα ακόλουθα:

- Η μετάβαση στα μαθησιακά αντικείμενα μέσα από τις σελίδες της PDF για web μορφής θα πρέπει να γίνεται μέσω συνδέσμου σε μορφή αναγνώσιμη και γραμμωτού κώδικα γρήγορης απόκρισης (QR code), όπως και στην έντυπη μορφή.
- Να περιλαμβάνει τουλάχιστον μενού πλοήγησης για την πλοήγηση στις ενότητες του βιβλίου (Bookmarks στους τίτλους ενοτήτων/κεφαλαίων).
- Η μετατροπή σε PDF για web θα πρέπει να γίνει σε sRGB χρωματικό μοντέλο.

3.2. Γενικές τεχνικές προδιαγραφές ψηφιακής διαμόρφωσης διδακτικών βιβλίων

3.2.1 Σήμανση δομικών στοιχείων του βιβλίου

Κατά τη διαμόρφωση του διδακτικού βιβλίου στο περιβάλλον InDesign, θα πρέπει να γίνει εξ αρχής κατάλληλη σήμανση των δομικών στοιχείων του (τίτλοι κεφαλαίων ή ενοτήτων, λίστες, πίνακες) με επιλογή στυλ παραγράφου, ώστε να είναι εφικτή η σωστή εξαγωγή της σήμανσης στις παραγόμενες ψηφιακές μορφές του βιβλίου.

Συγκεκριμένα:

- Οι τίτλοι των κεφαλαίων ή ενοτήτων και ιεραρχικών σημείων του περιεχομένου του βιβλίου θα πρέπει να επισημαίνονται εξ αρχής κατά τη δημιουργία της μακέτας του στο InDesign, με το αντίστοιχο στυλ επικεφαλίδας (h1,h2,h3, ...), ώστε να είναι εφικτή η εξαγωγή πίνακα περιεχομένων / μενού πλοήγησης / σελιδοδεικτών στις ενότητες του βιβλίου, σε όλες τις παραγόμενες ψηφιακές μορφές του.
- Άλλα δομικά στοιχεία, όπως λίστες, πίνακες, κ.λπ. πρέπει επίσης να επισημαίνονται μέσα

από την εφαρμογή κατάλληλων στυλ παραγράφου.

3.2.2 Τεχνικές προδιαγραφές προσβασιμότητας (Accessibility)

Οι ψηφιακές μορφές των διδακτικών βιβλίων θα πρέπει να συμμορφώνονται με τις [κατευθυντήριες γραμμές για την προσβασιμότητα του περιεχομένου του Διαδικτύου \(WCAG\)](#) (έκδοση 2.0), επίπεδο συμμόρφωσης AA, της Κοινοπραξίας Παγκόσμιου Ιστού (W3C) (<https://www.w3.org/TR/WCAG20/>).

Για τον έλεγχο συμμόρφωσης με τις προδιαγραφές προσβασιμότητας των ψηφιακών μορφών των βιβλίων θα χρησιμοποιηθούν τα εργαλεία:

- EPUB accessibility validator (<https://daisy.github.io/ace/getting-started/ace-app/#where-can-i-download-the-ace-app>).
- PDF Accessibility: PAC 21: <https://pdfua.foundation/en/pdf-accessibility-checker-pac/>

3.2.3 Τεχνικές προδιαγραφές εικόνων, γραφημάτων και άλλων στοιχείων

Αφορά στις εικόνες, γραφήματα και άλλα στοιχεία που περιέχονται στο ίδιο το διδακτικό βιβλίο, σε όλες τις μορφές του. Οι τεχνικές προδιαγραφές αφορούν στις απαιτήσεις της ψηφιακής μορφής και μπορεί να είναι επιπλέον των όσων αναφέρονται για την έντυπη έκδοση του διδακτικού βιβλίου.

Μορφότυπος

- Οι εικόνες / φωτογραφίες θα πρέπει να είναι σε μορφότυπο JPEG.
- Τα γραφήματα θα πρέπει είναι σε vector μορφή SVG.
- Οι μαθηματικές εξισώσεις θα πρέπει να είναι σε μορφή MathML markup (συγγραφή των μαθηματικών τύπων με το εργαλείο MathType, όπως ζητείται για την έντυπη μορφή τους, εξαγωγή τους σε μορφή MathML και εισαγωγή αυτής της μορφής στο περιβάλλον InDesign με τη χρήση κάποιου InDesign plug-in, όπως το MathTools V2).

Ανάλυση εικόνας

Η ανάλυση των εικόνων στην ψηφιακή μορφή του βιβλίου θα πρέπει να είναι:

- 72 ή 96 ppi: για εικόνες/φωτογραφίες που αποτελούν απλά γραφιστικά / διακοσμητικά στοιχεία, χωρίς να περιέχουν πληροφορία που απαιτεί μεγέθυνση.
- τουλάχιστον 150 ppi: για εικόνες που περιέχουν πληροφορία απαραίτητη για την εκπαιδευτική διαδικασία (γραφήματα, κείμενο, χάρτες, διαγράμματα κ.λπ.)

3.2.4 Από την ψηφιακή μακέτα, στην ψηφιακή έκδοση για online προβολή και διάθεση

Σε σχέση με την ψηφιακή έκδοση που παράγεται στο περιβάλλον InDesign για την εκτύπωση των βιβλίων, όλες οι ψηφιακές μορφές για online προβολή και διάθεση μέσα από την Ψ.Β.Δ.Β. θα πρέπει:

- να έχουν ενσωματωμένο το εξώφυλλο μαζί με το σώμα του βιβλίου,
- να μην περιέχουν / να έχουν ξακριστεί τα περιθώρια εκτύπωσης,
- να ενσωματώνουν εικόνες, γραφήματα, κ.λπ. σε χαμηλότερη ανάλυση, όπως προδιαγράφεται παραπάνω.

3.3. Διασύνδεση μαθησιακών αντικειμένων στις σελίδες των διδακτικών βιβλίων – Δημιουργία εμπλουτισμένης ψηφιακής μορφής

3.3.1 Ενεργά εικονίδια διασύνδεσης μαθησιακών αντικειμένων

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, για τις ψηφιακές μορφές EPUB 3 και Interactive PDF, η

μετάβαση στα μαθησιακά αντικείμενα θα γίνεται μέσα από τις σελίδες της ψηφιακής μορφής των διδακτικών βιβλίων μέσω ενεργών εικονιδίων (buttons), τα οποία θα τοποθετούνται δίπλα ή κάτω από το κείμενο ή την παράγραφο στην οποία αναφέρονται. Ανάλογα με τον τύπο του μαθησιακού αντικειμένου ή την κατηγορία τύπων μαθησιακών αντικειμένων θα πρέπει να χρησιμοποιείται το αντίστοιχο εικονίδιο, όπως προσδιορίζεται στο σχετικό παράρτημα στην παρούσα Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος.

3.3.2 Εισαγωγή υπερσυνδέσμων προς μαθησιακά αντικείμενα

Ως URL για τη διασύνδεση των μαθησιακών αντικειμένων μέσα από τις σελίδες της ψηφιακής μορφής των διδακτικών βιβλίων θα πρέπει να χρησιμοποιείται η διεύθυνση φυσικού πόρου, που οδηγεί απευθείας στην προβολή του μαθησιακού αντικειμένου.

Το URL της διεύθυνσης φυσικού πόρου θα χρησιμοποιηθεί στο περιβάλλον InDesign για τη δημιουργία του αντίστοιχου QR Code.

3.3.3 Παραπομπές σε εξωτερικές πηγές (URL)

Εάν απαιτείται παραπομπή σε εξωτερική πηγή, για κάθε σύνδεσμο που θα εισαχθεί, θα πρέπει να περιέχεται τίτλος που να υποδηλώνει το περιεχόμενο της σελίδας, στην οποία οδηγεί.

Σύσταση: Θα πρέπει να αποφεύγεται η εισαγωγή συνδέσμων ή παραπομπή για αναζήτηση υλικού σε ηλεκτρονικές διευθύνσεις (URL) από μη αξιόπιστους φορείς.

3.4. Αρχεία και τεχνικές προδιαγραφές παράδοσης

3.4.1 Ονοματοδοσία αρχείων / φακέλων

Το όνομα του αρχείου (filename) του φυσικού πόρου της ψηφιακής μορφής του βιβλίου θα πρέπει να είναι της μορφής:

<titlos-vivliou-xoris-kena>_<taxi>_<eidos_vivliou>_<digital-morfi>_<v-arithmosekdosis>.type

Παράδειγμα: Mathematics-Analysi_G-lykeiou_Tetradio-Ergasion_i-pdf_v1.0.pdf

Εάν το βιβλίο αποτελείται από πολλά τεύχη, το όνομα του αρχείου (filename) του φυσικού πόρου της ψηφιακής μορφής του βιβλίου θα πρέπει να είναι της μορφής:

<titlos-vivliou-xoris-kena>_<taxi>_<eidos_vivliou>_<T-arithmos-teyxous>_<digital-morfi>_<v-arithmosekdosis>.type

Παράδειγμα: Mathematics_A-dimotikou_vivliomathiti_T1_epub_v1.0.epub

3.4.2 Αριθμός έκδοσης της ψηφιακής μορφής

Η αρίθμηση της έκδοσης της ψηφιακής μορφής του βιβλίου θα πρέπει να ακολουθεί την αρίθμηση της ψηφιακής μακέτας που έχει υποβληθεί για την παραγωγή της έντυπης έκδοσης αυτού.

3.4.3 Εικονίδιο του βιβλίου (Thumbnail)

i) Για κάθε βιβλίο θα πρέπει να δημιουργηθεί εικονίδιο (thumbnail) μορφότυπου jpeg και διαστάσεων 500x500 px που θα εξαχθεί από το εξώφυλλο του βιβλίου.

ii) Το όνομα του φυσικού πόρου του εικονιδίου θα πρέπει να ακολουθεί το όνομα της αντίστοιχης ψηφιακής μορφής του βιβλίου, με τη χρήση του λεκτικού <thumb500> αντίστοιχα και να είναι της μορφής: <titlos-vivliou-xoriskena>_<taxi>_<eidos_vivliou>_thumb500_<v-arithmos-ekdosis>.type

Παράδειγμα: Mathematics-Analysi_G-lykeiou_Tetradio-Ergasion_thumb500_v1.0.jpg

4. Τεχνικές προδιαγραφές ανάρτησης και τεκμηρίωσης ψηφιακής μορφής διδακτικών βιβλίων στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων

4.1. Ανάρτηση ψηφιακών μορφών διδακτικών βιβλίων

Η ανάρτηση των ψηφιακών μορφών διδακτικών βιβλίων περιλαμβάνει:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

α) την ανάρτηση των φυσικών πόρων όλων των ζητούμενων ψηφιακών μορφών διδακτικών βιβλίων και

β) την ανάρτηση του εικονιδίου του κάθε βιβλίου (thumbnail)

4.2. Τεκμηρίωση ψηφιακών μορφών διδακτικών βιβλίων με μεταδεδομένα

Η τεκμηρίωση των ψηφιακών μορφών διδακτικών βιβλίων με μεταδεδομένα θα ακολουθεί το διεθνές πρότυπο IEEE LOM (IEEE 1484.12.1-2002 – Standard for Learning Object Metadata). Για κάθε ψηφιακή μορφή θα πρέπει να συμπληρωθούν τουλάχιστον τα υποχρεωτικά στοιχεία (μεταδεδομένα), όπως προσδιορίζονται στο σχετικό παράρτημα στην παρούσα Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος.

4.3. Υποβολή ψηφιακών μορφών διδακτικών βιβλίων

Αφού ολοκληρωθεί η τεκμηρίωση των ψηφιακών μορφών των διδακτικών βιβλίων με τουλάχιστον τα υποχρεωτικά στοιχεία (μεταδεδομένα) τεκμηρίωσης, θα πρέπει να γίνει «υποβολή» (submit). Με την υποβολή τους, θα παράγεται το μοναδικό αναγνωριστικό (handle) για το βιβλίο αυτό.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΡΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟ Μ.Δ.Β. ΚΑΙ ΤΗΝ Ψ.Β.Δ.Β.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Μάθημα ή Κλάδος Μαθήματος	Τάξη	Διδακτικά Πακέτα	Διδακτικά Βιβλία (έντυπη και ψηφιακή μορφή)	Τεύχη	Σελίδες	Αριθμός 16σέλιδων
Μαθηματικά	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	2	144	9
			Τετράδιο Εργασιών	2	144	9
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	2	144	9
			Τετράδιο Εργασιών	2	144	9
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
			Τετράδιο Εργασιών	2	160	10
	Δ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
			Τετράδιο Εργασιών	2	160	10
	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
			Τετράδιο Εργασιών	2	160	10
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
			Τετράδιο Εργασιών	2	160	10
Γεωγραφία	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	2	224	14
			Άτλας	1	80	5
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	2	224	14
			Άτλας	1	80	5
Γλώσσα (ΠΣ Νεοελληνική Γλώσσα)	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	2	160	10
			Τετράδιο Εργασιών	2	160	10
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	3	240	15
			Τετράδιο Εργασιών	2	160	10
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	3	240	15
			Τετράδιο Εργασιών	2	160	10

	Δ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	3	272	17
	Δ		Τετράδιο Εργασιών	2	160	10
	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	3	272	17
	Ε		Τετράδιο Εργασιών	2	160	10
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	3	272	17
	ΣΤ		Τετράδιο Εργασιών	2	160	10
Ιστορία	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
	Γ		Τετράδιο Εργασιών	1	48	3
	Δ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
	Δ		Τετράδιο Εργασιών	1	48	3
	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
	Ε		Τετράδιο Εργασιών	1	48	3
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
	ΣΤ		Τετράδιο Εργασιών	1	48	3
Μελέτη Περιβάλλοντος	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	224	14
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	224	14
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	208	13
	Δ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	208	13
Φυσικά	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	256	16
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	256	16
Θρησκευτικά	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	128	8

	Δ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	128	8
	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	96	6
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	96	6
Φυσική Αγωγή	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	144	9
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	144	9
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	144	9
	Δ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	144	9
	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	144	9
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	144	9
Τ.Π.Ε. / (ΠΣ - Πληροφορική και Τ.Π.Ε.)	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	112	7
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	112	7
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	112	7
	Δ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	112	7
	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	112	7
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	112	7

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	96	6
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	96	6
Θεατρική Αγωγή	Α,Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	96	6
	Γ,Δ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	192	12
Μουσική	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	48	3
	Α		Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
	Α,Β,Γ,Δ,Ε, ΣΤ	1	Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων (μόνο σε ψηφιακή μορφή)	1	144	9
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	48	3
	Β		Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	48	3
	Γ		Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
	Δ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	48	3
	Δ		Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	48	3
	Ε		Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	48	3
	ΣΤ		Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
	Εικαστικά	Α,Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	2	160
Γ,Δ		1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	2	128	8
Ε,ΣΤ		1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	2	128	8
Αγγλικά	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	128	8

	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	2	144	9
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	192	12
	Γ		Τετράδιο Εργασιών	1	144	9
	Δ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	192	12
	Δ		Τετράδιο Εργασιών	1	144	9
	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	192	12
	Ε		Τετράδιο Εργασιών	1	144	9
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	192	12
	ΣΤ		Τετράδιο Εργασιών	1	144	9
Γαλλικά - 2η ξένη γλώσσα	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	Ε		Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	ΣΤ		Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
Γερμανικά - 2η ξένη γλώσσα	Ε	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	Ε		Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
	ΣΤ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
			Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
Προσχολική Εκπαίδευση		1	Υλικό Αναφοράς	1	256	16

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Μάθημα Κλάδος Μαθήματος	ή Τάξη	Διδακτικά Πακέτα	Διδακτικά Βιβλία (έντυπη και ψηφιακή μορφή)	Τεύχη	Σελίδες	Αριθμός 16σέλιδων
Αρχαία Ελληνική Γλώσσα (ΠΣ - Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία)	Α	1	Ανθολόγιο, Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
			Ανθολόγιο, Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
	Β	1	Ανθολόγιο, Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9

			Ανθολόγιο, Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
	Γ	1	Πλουτάρχου, Παράλληλοι Βίοι: Αλέξανδρος Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
Αρχαία Ελληνικά Κείμενα από Μετάφραση (ΠΣ - Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία)	Α	1	Ομήρου, "Οδύσσεια", πλήρης έκδοση	1	400	25
			Ομήρου, "Οδύσσεια", Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	128	8
	Β	1	Ομήρου, "Ιλιάδα", πλήρης έκδοση	1	544	34
			Ομήρου, "Ιλιάδα", Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	128	8
	Γ	1	Ευριπίδη, "Άλκηστις", Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
			Ευριπίδη, "Τρωάδες", Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
Νεοελληνική Λογοτεχνία (ΠΣ - Λογοτεχνία)	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	240	15
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	240	15
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	240	15
Φυσική Αγωγή	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	144	9
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	144	9
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	144	9
Θρησκευτικά	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10

	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
Ιστορία	A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
	B	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
Μαθηματικά	A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	288	18
	B	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	288	18
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	288	18
Χημεία	B	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	128	8
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	128	8
Γεωλογία- Γεωγραφία	A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
	A		Τετράδιο Εργασιών	1	80	5
	B	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
	B		Τετράδιο Εργασιών	1	80	5
Φυσική	A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	128	8
	B	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	240	15
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	240	15
Πληροφορική	A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	-1	288	18
	A		Τετράδιο Εργασιών			
	B	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	-1	240	15
			Τετράδιο Εργασιών			
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	-1	240	15
			Τετράδιο Εργασιών			
Μουσική	A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	96	6
			Τετράδιο Εργασιών	1	48	3

	A,B,Γ	1	Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων (μόνο σε ψηφιακή μορφή)	1	176	11	
	A,B,Γ	1	Εργαστηριακός Οδηγός Εκπαιδευτικού (μόνο σε ψηφιακή μορφή)	1	176	11	
	B	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	96	6	
			Τετράδιο Εργασιών	1	48	3	
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	96	6	
			Τετράδιο Εργασιών	1	48	3	
	Καλλιτεχνικά	A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
				Εικαστικό Σημειωματάριο	1	128	8
A,B,Γ		1	Εργαστηριακός Οδηγός (μόνο σε ψηφιακή μορφή)	1	112	7	
A,B,Γ		1	Ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων	1	144	9	
B		1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9	
			Εικαστικό Σημειωματάριο	1	128	8	
Γ		1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9	
			Εικαστικό Σημειωματάριο	1	128	8	
Γλωσσική Διδασκαλία (ΠΣ - Νεοελληνική Γλώσσα)	A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	192	12	
			Τετράδιο Εργασιών (Σχεδιασμός κειμένων)	1	112	7	
			Τετράδιο Εργασιών (Παραγωγή Πρόσληψη)	-1	112	7	
	B	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	192	12	

			Τετράδιο Εργασιών (Σχεδιασμός κειμένων)	1	112	7
			Τετράδιο Εργασιών (Παραγωγή Πρόσληψη)	-1	112	7
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	192	12
			Τετράδιο Εργασιών (Σχεδιασμός κειμένων)	1	112	7
			Τετράδιο Εργασιών (Παραγωγή Πρόσληψη)	-1	112	7
Οικιακή Οικονομία	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
			Εργαστηριακός Οδηγός	1	80	5
Βιολογία	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
Τεχνολογία	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας Τετράδιο Εργασιών	-1	128	8
	Β	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας Τετράδιο Εργασιών	-1	128	8
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας Τετράδιο Εργασιών	-1	128	8
Αγγλικά	Α	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (Αρχάριοι)	1	192	12
	Α		Τετράδιο Εργασιών (Αρχάριοι)	1	144	9
	Α		Βιβλίο Αναφοράς (Αρχάριοι)	1	48	3
	Α		Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (Προχωρημένοι)	1	192	12

	A	1	Τετράδιο Εργασιών (Προχωρημένοι)	1	144	9
	A		Βιβλίο Αναφοράς (Προχωρημένοι)	1	48	3
	B		Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (Αρχάριοι)	1	192	12
	B		Τετράδιο Εργασιών (Αρχάριοι)	1	144	9
	B		Βιβλίο Αναφοράς (Αρχάριοι)	1	48	3
	B		Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (Προχωρημένοι)	1	192	12
	B		Τετράδιο Εργασιών (Προχωρημένοι)	1	144	9
	B		Βιβλίο Αναφοράς (Προχωρημένοι)	1	48	3
	Γ		Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (Αρχάριοι)	1	192	12
	Γ		Τετράδιο Εργασιών (Αρχάριοι)	1	144	9
	Γ		Βιβλίο Αναφοράς (Αρχάριοι)	1	48	3
	Γ		Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (Προχωρημένοι)	1	192	12
	Γ		Τετράδιο Εργασιών (Προχωρημένοι)	1	144	9
	Γ		Βιβλίο Αναφοράς (Προχωρημένοι)	1	48	3
	Γαλλικά / 2η Ξένη Γλώσσα		A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1
A		Τετράδιο Εργασιών	1		96	6
A		Βιβλία Αναφοράς	1		48	3
B		1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
B			Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
B			Βιβλίο Αναφοράς	1	48	3
Γ		1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
Γ	Τετράδιο Εργασιών		1	96	6	

	Γ		Βιβλίο Αναφοράς	1	48	3
Γερμανικά / 2η Ξένη Γλώσσα	A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	A		Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
	A		Βιβλία Αναφοράς	1	48	3
	B	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	B		Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
	B		Βιβλίο Αναφοράς	1	48	3
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	Γ		Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
	Γ		Βιβλία Αναφοράς	1	48	3
Ιταλικά / 2η Ξένη Γλώσσα	A	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	A		Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
	A		Βιβλία Αναφοράς	1	48	3
	B	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	B		Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
	B		Βιβλίο Αναφοράς	1	48	3
	Γ	1	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	Γ		Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
	Γ		Βιβλία Αναφοράς	1	48	3

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

Μάθημα ή Κλάδος Μαθήματος	Τάξη	Διδακτικά πακέτα	Διδακτικά Βιβλία		Τεύχη	Σελίδες	Αριθμός 16σέλιδων
Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία	Α	1	Ιστοριογραφία: Ξενοφών, "Ελληνικά" (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
			Ιστοριογραφία: Ξενοφών, "Ελληνικά" (Γενική Παιδεία)	Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
			Ρητορική: Λυσίας, "Κατά Ερατοσθένους" (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9

			Ρητορική: Λυσίας, "Κατά Ερατοσθένους" (Γενική Παιδεία)	Τετράδιο Εργασιών	1	64	4	
			Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9	
			Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας (Γενική Παιδεία)	Τετράδιο Εργασιών	1	128	8	
	B	1		Θουκυδίδης, "Περικλέους Επιτάφιος" (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	80	5
				Θουκυδίδης, "Περικλέους Επιτάφιος" (Γενική Παιδεία)	Τετράδιο Εργασιών	1	48	3
				Σοφοκλής, "Αντιγόνη" (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
				Σοφοκλής, "Αντιγόνη" (Γενική Παιδεία)	Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
		1		Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας (Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	192	12
				Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας (Ομάδα Προσανατολισμού)	Τετράδιο Εργασιών	1	112	7
				Ιστοριογραφία: Θουκυδίδης, "Σικελικά" (Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	112	7
				Ιστοριογραφία: Θουκυδίδης, "Σικελικά" (Ομάδα Προσανατολισμού)	Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
				Ρητορική: Δημοσθένης, "Υπέρ τῆς Ῥοδίων Ἐλευθερίας" (Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	112	7

	Γ	1	Ρητορική: Δημοσθένης, " Ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων Ἐλευθερίας" (Ομάδα Προσανατολισμού)	Τετράδιο Εργασιών	1	64	4
			Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας (Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	192	12
			Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας (Ομάδα Προσανατολισμού)	Τετράδιο Εργασιών	1	112	7
			Φιλοσοφικός Λόγος (Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	224	14
Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία (ΠΣ - Νεοελληνική Γλώσσα και ΠΣ - Λογοτεχνία)	Α	1	Νεοελληνική Γλώσσα (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	144	9
			Λογοτεχνία (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	3	384	24
		1	Συγγραφικό Σημειωματάριο (Γενική Παιδεία)	Συγγρ. Σημειωματάριο	1	64	4
			Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής (Γενική Παιδεία)	Εγχ. Δημιουργικής Γραφής	1	48	3
	Β	1	Νεοελληνική Γλώσσα (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	144	9
			Λογοτεχνία (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	3	384	24
		1	Συγγραφικό Σημειωματάριο (Γενική Παιδεία)	Συγγρ. Σημειωματάριο	1	64	4

			Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής (Γενική Παιδεία)	Εγχ. Δημιουργικής Γραφής	1	48	3
	Γ	1	Νεοελληνική Γλώσσα (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
			Λογοτεχνία (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	3	384	24
		1	Συγγραφικό Σημειωματάριο (Γενική Παιδεία)	Συγγρ. Σημειωματάριο	1	64	4
			Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής (Γενική Παιδεία)	Εγχ. Δημιουργικής Γραφής	1	48	3
		A,B, Γ	1	Εγχειρίδιο Νεοελληνικής Γλώσσας (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Αναφοράς	1	208
Αγγλικά	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	208	13
					1	160	10
					1	80	5
	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	192	12
					1	144	9
					1	80	5
	Γ	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	192	12
					1	144	9
					1	80	5
Γαλλικά / 2η ξένη γλώσσα	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
				Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
				Βιβλίο αναφοράς	1	80	5

	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	128	8
				Τετράδιο Εργασιών	1	80	5
				Βιβλίο αναφοράς	1	80	5
Γερμανικά / 2η ξένη γλώσσα	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	144	9
				Τετράδιο Εργασιών	1	96	6
				Βιβλίο αναφοράς	1	80	5
	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	128	8
				Τετράδιο Εργασιών	1	80	5
				Βιβλίο αναφοράς	1	80	5
Φυσική Αγωγή	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	144	9

	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	144	9
	Γ	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών	1	144	9
Θρησκευτικά	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	160	10
	Γ	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	128	8
Ιστορία	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	208	13
	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	208	13
	Γ	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	208	13
	Γ	1	Το Εργαστήρι του Ιστορικού (Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	80	5

			Το Ελληνικό Ζήτημα και η συγκρότηση του ελληνικού εθνικού κράτους από τον ώριμο νεοελληνικό Διαφωτισμό έως την ένταξη της Ελλάδας στην Ενωμένη Ευρώπη(Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
			Η Ευρώπη ως ιστορική ενότητα από την Αρχαιότητα έως τη Σύγχρονη Εποχή (Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
Μαθηματικά	A	1	Γεωμετρία (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	A	1	Άλγεβρα (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	A	1	Στοχαστικά Μαθηματικά (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	96	6
	B	1	Γεωμετρία (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	B	1	Άλγεβρα (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	144	9
	B	1	Στοχαστικά Μαθηματικά (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	96	6
	B	1	Μαθηματικά, Άλγεβρα και Αναλυτική Γεωμετρία (Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11

	B, Γ	1	Μαθηματικά, Ανάλυση (Ομάδα Πρόσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	288	18
	Γ	1	Μαθηματικά (Γενική Παιδεία)	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	160	10
	Γ	1	Μαθηματικά, Στοχαστικά Μαθηματικά (Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	80	5
	Γ	1	Μαθηματικά, Γεωμετρία (Ομάδα Προσανατολισμού)	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	96	6
Χημεία	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	320	20
	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	320	20
	Γ	1	Ομάδα Προσανατολισμού	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	2	464	29
Εφαρμογές Πληροφο- ρικής / Εισαγωγή στις Αρχές της Επιστήμης των Η/Υ / Πληροφορική (ΠΣ: Πληροφορική)	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	176	11
	A		Γενική Παιδεία	Τετράδιο Εργασιών	1	128	8
	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	176	11
	B		Γενική Παιδεία	Τετράδιο Εργασιών	1	128	8

	Γ	1	Ομάδα Προσανατολισμού	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	272	17
	Γ		Ομάδα Προσανατολισμού	Τετράδιο Εργασιών	1	176	11
Πολιτική παιδεία (ΠΣ - Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή)	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	144	9
Οικονομία (ΠΣ - Αρχές Οικονομικής Επιστήμης)	Γ	1	Ομάδα Προσανατολισμού	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	240	15
Βιολογία	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	176	11
	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	176	11
	Γ	1	Ομάδα Προσανατολισμού	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	2	336	21
Φυσική	A	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	192	12
	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	192	12
	B	1	Προσανατολισμός (ενιαίο B & Γ) - τεύχος 1	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	192	12
	Γ		Προσανατολισμός (ενιαίο B & Γ) - τεύχος 2	Βιβλίο Μαθητή/ Μαθήτριας	1	320	20

Λατινικά	B	1	Ομάδα Προσανατολισμού	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
	B		Ομάδα Προσανατολισμού	Τετράδιο Εργασιών	1	80	5
	Γ	1	Ομάδα Προσανατολισμού	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	256	16
	Γ		Ομάδα Προσανατολισμού	Τετράδιο Εργασιών	1	128	8
Φιλοσοφία	B	1	Γενική Παιδεία	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	208	13
Σχέδιο Ελεύθερο	Γ	1	Ομάδα Προσανατολισμού	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11
Σχέδιο Γραμμικό	Γ	1	Ομάδα Προσανατολισμού	Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	1	176	11

A ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Γνωστικό Αντικείμενο: Ιστορία (Δημοτικό)

Διδακτικά βιβλία

- A. Βιβλίο μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) (Γ', Δ', Ε', ΣΤ' Τάξη Δημοτικού)
- B. Τετράδιο εργασιών μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) (Γ', Δ', Ε', ΣΤ' Τάξη Δημοτικού)

Δομή, οργάνωση και κριτήρια ποιότητας του διδακτικού βιβλίου

Το **περιεχόμενο** των διδακτικών βιβλίων θα πρέπει να ανταποκρίνεται, όσον αφορά τη δομή του, την κατανομή της ύλης και τους διδακτικούς στόχους, στις απαιτήσεις του αντίστοιχου εγκεκριμένου Προγράμματος Σπουδών. Θα πρέπει να είναι επιστημονικά έγκυρο, λαμβάνοντας υπόψη τις πρόσφατες εξελίξεις στην επιστήμη της Ιστορίας και εκθέτοντας την ιστορική ύλη επιστημονικά και χωρίς προκαταλήψεις. Πρέπει επίσης να είναι παιδαγωγικά και διδακτικά έγκυρα, κατάλληλο δηλαδή για το επίπεδο γνωστικής ωριμότητας των μαθητών/-τριών στους/στις οποίους/-ες απευθύνεται. Η γλώσσα του πρέπει να είναι κατανοητή, ελκυστική και να ανταποκρίνεται στο γλωσσικό επίπεδο της τάξης μαθητών/-τριών.

Η έκταση κάθε διδακτικού βιβλίου ορίζεται ως εξής (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Βιβλίο μαθητή/-τριας Γ' τάξης: 160 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Δ' τάξης: 160 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Ε' τάξης: 176 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας ΣΤ' τάξης: 176 σελίδες

Τετράδια Εργασιών Γ', Δ', Ε', Στ' τάξης: 48 σελίδες.

Η αισθητική παρουσίαση κάθε διδακτικού βιβλίου πρέπει να ανταποκρίνεται στο ηλικιακό επίπεδο των μαθητών/-τριών. Η χρήση εικονογραφικού υλικού πρέπει να είναι εκτεταμένη και να καταλαμβάνει τουλάχιστον το ήμισυ κάθε διδακτικής ενότητας. Ακολουθείται σταθερός τύπος γραμματοσειράς και μέγεθος που διευκολύνει την αναγνωσιμότητα, ενώ χρησιμοποιείται με συνέπεια ενιαίο σύστημα συμβόλων και συντομογραφιών, όπου χρειάζεται.

Στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητα του βιβλίου, η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Κάθε διδακτικό κεφάλαιο θα πρέπει να έχει την παρακάτω δομή:

- **Κεφαλίδα** (Τίτλος), όπου αναφέρεται το θέμα της διδακτικής ενότητας.

- **Προοργανωτής**, στον οποίο θα αναπτύσσεται σε 3-4 προτάσεις το περιεχόμενο του κεφαλαίου, ώστε να προϋδεάζονται οι μαθητές/-τριες και να διευκολύνεται η εκ μέρους τους κατανόηση του κειμένου που ακολουθεί. Στον προοργανωτή περιλαμβάνονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- **Γραμμή του χρόνου**, στην οποία θα τοποθετούνται τα εξεταζόμενα γεγονότα και φαινόμενα.
- **Βασικό κείμενο αφήγησης ιστορικών γεγονότων, έκθεσης ιστορικών στοιχείων και πληροφοριών.** Το κείμενο πρέπει να ανταποκρίνεται και να αντιστοιχεί στα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως ορίζονται στο οικείο Πρόγραμμα Σπουδών, η έκτασή του πρέπει να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της εκάστοτε Θεματικής Ενότητας και, με κριτήριο την ηλικία των μαθητών/-τριών, προτείνεται να μην υπερβαίνει:
  - για το βιβλίο της Γ΄ Δημοτικού τις 280-300 λέξεις σε κάθε κεφάλαιο μυθολογίας, και τις 220-250 λέξεις σε κάθε κεφάλαιο προϊστορίας
  - για το βιβλίο της Δ΄ Δημοτικού τις 250-280 λέξεις σε κάθε κεφάλαιο
  - για το βιβλίο της Ε΄ Δημοτικού τις 320-350 λέξεις σε κάθε κεφάλαιο
  - για το βιβλίο της Στ΄ Δημοτικού τις 400-450 λέξεις σε κάθε κεφάλαιο.

Κατά την έκθεση των ιστορικών γεγονότων και πληροφοριών πρέπει να διατηρούνται η σαφήνεια και η ακρίβεια στη γραφή. Εντός του κειμένου πρέπει να εντοπίζονται επιμέρους σημεία εστίασης, επιμέρους δηλαδή θέματα, και να οργανώνονται γύρω από αυτά πληροφορίες, δεδομένα, χρονολογίες, που γίνονται γνώση καθώς και υφαινόμενα σε κείμενο (η χρήση επιμέρους θεματικών τίτλων και πλαγιότιτλων είναι επίσης δυνατή κατά την κρίση των συγγραφικών ομάδων). Πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη η γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών σε σχέση και με την ηλικία τους. Στο πλαίσιο αυτό, η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου πρέπει να χρησιμοποιείται και πάλι ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-τριών, ενώ παράλληλα να αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.

- **Πηγές.** Τα γραπτά παραθέματα που συνοδεύουν το αφηγηματικό κείμενο πρέπει να είναι μικρά σε έκταση, απλά σε διατύπωση και να έχουν τίτλο (επικεφαλίδα), ο οποίος να αποδίδει την ουσία του περιεχομένου τους, για να βοηθάει κατ' αυτόν τον τρόπο τον/τη μαθητή/-τρια να συλλάβει τα βασικά τους νοήματα. Η προέλευση της πηγής πρέπει να δηλώνεται με ακρίβεια. Βασικό κριτήριο για την επιλογή των πηγών πρέπει να είναι η κατά το δυνατόν πολύπλευρη πληροφόρηση των μαθητών/-τριών. Σε ό,τι αφορά την αξιοποίησή τους, οι πηγές, δύο τουλάχιστον για κάθε διδακτικό κεφάλαιο, έχουν προφανή σχέση με το περιεχόμενο του αφηγηματικού κειμένου. Συμπληρώνουν, τεκμηριώνουν, φωτίζουν καλύτερα τα ιστορικά φαινόμενα κάθε κεφαλαίου ή και επεκτείνονται σε ερμηνείες και προσεγγίσεις που δεν περιέχονται στο κείμενο της αφήγησης. Η μορφή της πηγής (νόμος, επιστολή, εφημερίδα κ.λπ.) πρέπει να παραμένει αναλλοίωτη. Η χαρακτηριστική δομή, το πλαίσιο και οι γλωσσικές ιδιαιτερότητες της πηγής πρέπει να αντιδιαστέλλονται από το υπόλοιπο κείμενο. Ειδικότερα, όσον αφορά το δημοτικό, οι πηγές θα πρέπει να είναι σύντομες (να μην ξεπερνούν τις 80 λέξεις) και, οπωσδήποτε, να αποδίδονται στη νέα ελληνική.
- **Εικονιστικό και διαγραμματικό υλικό.** Το εικονιστικό και διαγραμματικό υλικό πρέπει να είναι ευκρινές, υψηλής ανάλυσης και να ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο. Ο σκοπός της εικονογράφησης (φωτογραφίες, έργα τέχνης με τη μορφή εικόνας, χάρτες, πίνακες,

διαγράμματα, γελοιογραφίες, σκίτσα) δεν είναι διακοσμητικός, αλλά η εικονογράφηση πρέπει να τεκμηριώνει και να επεξηγεί το αφηγηματικό μέρος, να συμβάλλει στη διευκρίνιση πτυχών του κειμένου που χρειάζονται περισσότερη ανάλυση, δίνοντας, παράλληλα, αφορμή για περαιτέρω σκέψη και έρευνα. Το εικονιστικό και διαγραμματικό υλικό μπορεί να τοποθετείται στο πλάι των σελίδων, όπου αναπτύσσεται το βασικό κείμενο και παρατίθενται οι πηγές, ή στο κάτω μέρος αυτών, σε διακριτό πάντοτε πλαίσιο, ή και σε άλλα σημεία, κατά την κρίση των συγγραφικών ομάδων. Το εικονιστικό και διαγραμματικό υλικό θα πρέπει να προέρχεται από εγκεκριμένους φορείς και να έχουν εξασφαλισθεί τα δικαιώματα χρήσης του. Κάθε εικόνα πρέπει απαραίτητα να συμπληρώνεται από επεξηγηματική λεζάντα. Ο υπομνηματισμός των εικαστικών παραθεμάτων δεν μπορεί να είναι μόνο περιγραφικός, αλλά πρέπει να συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση του περιεχομένου τους. Το εικονιστικό και διαγραμματικό υλικό μπορεί επίσης να συνδέεται με δραστηριότητες, που θα ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο του Προγράμματος Σπουδών και θα υπηρετούν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

- **Ειδικότερα, η παράθεση χαρτών** συμβάλλει καθοριστικά στην κατανόηση της ιστορικής γνώσης. Οι χάρτες πρέπει να είναι ακριβείς, ευανάγνωστοι, πλήρως υπομνηματισμένοι, να έχουν σχεδιαστεί για τις ανάγκες του διδακτικού βιβλίου και να μην αποτελούν αναπαραγωγή άλλων χαρτών. Πρέπει επίσης να χρησιμοποιούνται τα σωστά χρώματα, για να τονιστούν βασικά σημεία της ιστορικής αφήγησης και να διακρίνεται έτσι ο σχεδιασμένος χάρτης για τη χρωματική καθαρότητα και την εποπτικότητα του. Σε κάθε ιστορικό χάρτη είναι αναγκαίο να τηρείται ένα ορισμένο σύστημα ονοματολογίας, στην οποία θα λαμβάνεται υπόψη η ιστορική τοπογραφία. Τέλος, εκτός από τους παραδοσιακούς (πολιτικούς-στρατιωτικούς) χάρτες, πρέπει να συνταχθούν και άλλοι με πολιτισμικό και ανθρωπογεωγραφικό περιεχόμενο, οι οποίοι θα καλύπτουν σημαντικά πολιτισμικά γεγονότα και εξελίξεις και θα παρέχουν στοιχεία ανθρωπογεωγραφικού χαρακτήρα.
- **Ερωτήσεις κατανόησης και δραστηριότητες.** Οι ερωτήσεις κατανόησης και οι δραστηριότητες που παρατίθενται στο τέλος κάθε ενότητας είναι απόλυτα συμβατές με το περιεχόμενό της, το γνωστικό επίπεδο των μαθητών/τριών της τάξης και συνδέονται με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Λειτουργούν υποστηρικτικά στη διδασκαλία και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών/-τριών, καθώς τους/τις καλούν όχι να αναπαράγουν πιστά την αφήγηση του εγχειριδίου, αλλά να αναπλάθουν με τον δικό τους τρόπο, με δικό τους δηλαδή προφορικό ή γραπτό λόγο, τα στοιχεία της αφήγησης και των πηγών, και να διατυπώνουν κριτικό συλλογισμό πάνω σε αυτά, ανάλογα με την ηλικία τους. Υπό την έννοια αυτή, οι ερωτήσεις κατανόησης και οι δραστηριότητες ενθαρρύνουν την εμπλοκή των μαθητών/-τριών στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων. Για τον σκοπό αυτό καλό είναι να αξιοποιούνται τα παραθέματα, γραπτά, εικαστικά ή άλλα της ενότητας σε συσχετισμό με την κυρίως αφήγηση. Τέλος, δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις 3 ανά ενότητα.
- **Αποτιμητής.** Παρατίθεται στο τέλος του κεφαλαίου/ενότητας ως σύντομη αναστοχαστική διαδικασία. Λαμβάνει τη μορφή συγκεκριμένων ερωτημάτων, που δίνουν στους/στις

μαθητές/-τριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους με σημείο αναφοράς τον έλεγχο επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

- **Γλωσσάρι**, στο οποίο θα εξηγούνται όροι και έννοιες που σχετίζονται με το περιεχόμενο της αφήγησης.

Στο τέλος κάθε διδακτικού βιβλίου πρέπει να συμπεριληφθεί παράρτημα που να περιλαμβάνει:

- Αλφαβητικό ευρετήριο όρων και ονομάτων
- Χρονολογικό πίνακα με τα σημαντικότερα γεγονότα
- Βιβλιογραφία

Τα διδακτικά βιβλία της Ιστορίας πρέπει να επιτελούν δύο λειτουργίες: την κλειστή λειτουργία του κλασικού βιβλίου αλλά και την ανοιχτή λειτουργία του πολλαπλού εργαλείου. Ο κοινός τόπος της κλειστής και της ανοιχτής λειτουργίας είναι η διασύνδεση του διδακτικού βιβλίου με συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή το οποίο αντιστοιχεί στο βιβλίο αυτό.

Η επίτευξη της διασύνδεσης αυτής είναι εφικτή μέσω:

- της ενσωμάτωσης στο διδακτικό βιβλίο μέσω QR συμπληρωματικών ψηφιακών μαθησιακών πόρων οι οποίοι εμπλουτίζουν το διδακτικό περιεχόμενο,
- του σχεδιασμού μείγματος δραστηριοτήτων που πλαισιώνει τη διδακτική ενότητα:
  - δραστηριοτήτων, ασκήσεων, ερωτήσεων, αναλύσεων κ.λπ., που υλοποιούνται με το υλικό αναφοράς του διδακτικού βιβλίου
  - δραστηριοτήτων, σε λελογισμένο βαθμό και σε σχέση με την ηλικία των μαθητών/-τριών, που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό (παραπομπή με κωδικούς)
  - δραστηριοτήτων, σε λελογισμένο βαθμό και σε σχέση με την ηλικία των μαθητών/-τριών, ανοιχτών, οι οποίες παραπέμπουν και υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον.

Δομή, οργάνωση και κριτήρια ποιότητας του Τετραδίου Εργασιών μαθητή/-τριας

Το Τετράδιο Εργασιών διαιρείται σε κεφάλαια ισάριθμα και αντίστοιχα με αυτά του βιβλίου μαθητή/-τριας, ενώ στην αρχή του προτάσσεται η Ταυτότητά του. Κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει εργασίες ανοιχτού και κλειστού τύπου, οι οποίες ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο του αντίστοιχου κεφαλαίου του βιβλίου μαθητή/-τριας και στα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως ορίζονται στο Πρόγραμμα Σπουδών. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνει επιπρόσθετες πηγές αλλά και εικονιστικό και διαγραμματικό υλικό (π.χ. χάρτες), που τοποθετούνται εντός των σελίδων σε διακριτό πάντοτε πλαίσιο. Όπως και στο βιβλίο μαθητή/-τριας, οι εργασίες σχεδιάζονται ώστε να ενθαρρύνουν την εμπλοκή των μαθητών/-τριών στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων. Ειδικότερα οι εργασίες μπορούν να είναι:

- ερωτήσεις γραπτής επεξήγησης ιστορικών εννοιών και φαινομένων που εκτίθενται στο οικείο κεφάλαιο του βιβλίου μαθητή/-τριας

- ερωτήσεις σύντομης ανάπτυξης επί συγκεκριμένων ερωτημάτων σε ιστορικές πηγές, φωτογραφίες, εικόνες (είτε σε αυτές που υπάρχουν στο βιβλίο μαθητή/-τριας είτε σε επιπρόσθετες που περιλαμβάνονται μόνο στο τετράδιο εργασιών)
- ερωτήσεις συμπλήρωσης χρονολογικού άξονα και χάρτη
- ερωτήσεις συμπλήρωσης κειμένου, επιλογής σωστού-λάθους, ακροστιχίδα, αντιστοίχισης-σύζευξης, πολλαπλής επιλογής, ταξινόμησης-κατάταξης σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια
- συνθετικές εργασίες (ατομικές ή ομαδικές), οι οποίες είναι δυνατόν να απαιτούν συλλογή πληροφοριών από επιστημονικά έγκυρο έντυπο και ψηφιακό υλικό, επεξεργασία και παρουσίαση ιστορικών πηγών, χαρτών, εικαστικού υλικού, πινάκων και διαγραμμάτων.

Οι συγγραφικές ομάδες μπορούν κατά την κρίση τους να επιλέξουν για κάθε κεφάλαιο κάποιους από τους παραπάνω τύπους εργασιών ή να σχεδιάσουν άλλους.

Γνωστικό Αντικείμενο: Ιστορία (Γυμνάσιο)

Βιβλίο μαθητή/-τριας

Γενικές αρχές

Το **περιεχόμενο** των διδακτικών βιβλίων για το μάθημα της Ιστορίας θα πρέπει να ανταποκρίνεται, όσον αφορά τα Θεματικά Πεδία, τις Θεματικές Ενότητες και τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα στις απαιτήσεις του αντίστοιχου εγκεκριμένου Προγράμματος Σπουδών. Θα πρέπει να είναι επιστημονικά έγκυρο και κατάλληλο για το επίπεδο γνωστικής ωριμότητας των μαθητών/-τριών στους/στις οποίους/-ες απευθύνεται. Η γλώσσα του θα πρέπει να είναι κατανοητή και ελκυστική. Κατά την αφήγηση, το ιστορικό περιεχόμενο πρέπει να παρουσιάζεται επιστημονικά και χωρίς ιδεολογικές προκαταλήψεις.

Η **έκταση** κάθε διδακτικού βιβλίου ορίζεται ως εξής (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Βιβλίο μαθητή/-τριας Α΄ τάξης: 176 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Β΄ τάξης: 176 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Γ΄ τάξης: 176 σελίδες.

Ακολουθείται σταθερός τύπος γραμματοσειράς και μέγεθος που διευκολύνει την αναγνωσιμότητα.

Η **αισθητική παρουσίαση** κάθε διδακτικού βιβλίου Ιστορίας πρέπει να ανταποκρίνεται κάθε φορά στο ηλικιακό επίπεδο των μαθητών/-τριών. Η χρήση εικονογραφικού υλικού πρέπει να είναι εκτεταμένη και να καταλαμβάνει τουλάχιστον το ήμισυ κάθε διδακτικής ενότητας για τα βιβλία του Γυμνασίου.

Δομή, οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

Στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητα του βιβλίου η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Κάθε διδακτικό κεφάλαιο πρέπει να έχει την παρακάτω δομή:

- **Κεφαλίδα**, στην οποία να αναφέρεται το θέμα της διδακτικής ενότητας.
- **Προοργανωτής**, στον οποίο αναπτύσσεται σε 3-4 προτάσεις το περιεχόμενο του κεφαλαίου, ώστε να προϋδεάζονται οι μαθητές/-τριες και να διευκολύνεται η εκ μέρους τους κατανόηση του κειμένου που ακολουθεί. Στον προοργανωτή περιλαμβάνονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- **Χρονική γραμμή**, στην οποία τοποθετούνται τα εξεταζόμενα γεγονότα και φαινόμενα.
- **Αφηγηματικό κείμενο**. Η έκταση της αφήγησης πρέπει να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της εκάστοτε Θεματικής Ενότητας και στις προβλέψεις του Προγράμματος Σπουδών, να ανταποκρίνεται και να αντιστοιχεί στα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, και να μην υπερβαίνει:
  - τις 750-800 περίπου λέξεις ανά διδακτικό κεφάλαιο στο Γυμνάσιο.

Κατά την έκθεση των ιστορικών γεγονότων και πληροφοριών πρέπει να διατηρούνται η σαφήνεια και η ακρίβεια στη γραφή. Εντός του κειμένου πρέπει να εντοπίζονται επιμέρους σημεία εστίασης, επιμέρους δηλαδή θέματα, και να οργανώνονται γύρω από αυτά πληροφορίες, δεδομένα, αριθμοί, που γίνονται γνώση, καθόσον υφαίνονται σε κείμενο. Πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη η γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών σε σχέση και με την ηλικία τους. Στο πλαίσιο αυτό, η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου πρέπει να χρησιμοποιείται και πάλι ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-τριών, ενώ παράλληλα πρέπει να αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.

- **Γλωσσάρι**, στο οποίο εξηγούνται όροι και έννοιες που σχετίζονται με το περιεχόμενο της αφήγησης.
- **Πηγές**. Τα γραπτά παραθέματα που συνοδεύουν το αφηγηματικό κείμενο πρέπει να είναι μικρά σε έκταση, απλά σε διατύπωση και να έχουν τίτλο (επικεφαλίδα), ο οποίος πρέπει να αποδίδει την πεμπτούσια του περιεχομένου τους, για να βοηθάει κατ' αυτόν τον τρόπο τον/τη μαθητή/-τρια να συλλάβει τα βασικά τους νοήματα. Η προέλευση της πηγής πρέπει να δηλώνεται με ακρίβεια. Βασικό κριτήριο για την επιλογή των πηγών πρέπει να είναι η κατά το δυνατόν πολύπλευρη πληροφόρηση των μαθητών/-τριών. Σε ό,τι αφορά την αξιοποίησή τους, οι πηγές, δύο τουλάχιστον για κάθε διδακτικό κεφάλαιο, έχουν προφανή σχέση με το περιεχόμενο του αφηγηματικού κειμένου. Συμπληρώνουν, τεκμηριώνουν, φωτίζουν καλύτερα τα ιστορικά φαινόμενα κάθε κεφαλαίου ή και επεκτείνονται σε ερμηνείες και προσεγγίσεις που δεν περιέχονται στο κείμενο της αφήγησης. Η μορφή της πηγής (νόμος, επιστολή, εφημερίδα κ.λπ.) πρέπει να παραμένει αναλλοίωτη. Η χαρακτηριστική δομή, το πλαίσιο και οι γλωσσικές ιδιαιτερότητες της πηγής πρέπει να αντιδιαστέλλονται από το υπόλοιπο κείμενο.
  - Στο Γυμνάσιο, οι πηγές δεν πρέπει να ξεπερνούν τις 120 λέξεις έκαστη.

Εικονογραφικό υλικό. Το εικονογραφικό υλικό πρέπει να είναι ευκρινές, υψηλής ανάλυσης και να ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο. Ο σκοπός της εικονογράφησης (φωτογραφίες, έργα τέχνης με τη μορφή εικόνας, χάρτες, πίνακες, διαγράμματα, γελοιογραφίες, σκίτσα,) δεν είναι

διακοσμητικός, αλλά η εικονογράφηση πρέπει να τεκμηριώνει και να επεξηγεί το αφηγηματικό μέρος, να συμβάλλει στη διευκρίνιση πτυχών του κειμένου που χρειάζονται περισσότερη ανάλυση, δίνοντας, παράλληλα, αφορμή για περαιτέρω σκέψη και έρευνα. Το εικονογραφικό υλικό πρέπει να προέρχεται από εγκεκριμένους φορείς και να έχουν εξασφαλισθεί τα δικαιώματα χρήσης του. Κάθε εικόνα πρέπει απαραίτητα να συμπληρώνεται από επεξηγηματική λεζάντα. Ο υπομνηματισμός των εικαστικών παραθεμάτων δεν πρέπει να είναι μόνο περιγραφικός, αλλά και να συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση του περιεχομένου τους. Το εικονογραφικό υλικό μπορεί επίσης να συνδέεται με δραστηριότητες, που ανταποκρίνονται στα περιεχόμενα του Προγράμματος Σπουδών και υπηρετούν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

Ειδικότερα, η παράθεση χαρτών συμβάλλει καθοριστικά στην κατανόηση της ιστορικής γνώσης. Οι χάρτες πρέπει να είναι ακριβείς, ευανάγνωστοι, πλήρως υπομνηματισμένοι, να έχουν σχεδιαστεί για τις ανάγκες του διδακτικού βιβλίου και να μην αποτελούν αναπαραγωγή άλλων χαρτών. Πρέπει επίσης να χρησιμοποιούνται τα σωστά χρώματα, για να τονιστούν βασικά σημεία της ιστορικής αφήγησης του χάρτη και να διακρίνεται έτσι ο σχεδιασμένος χάρτης για τη χρωματική καθαρότητα και την εποπτικότητα του. Σε κάθε ιστορικό χάρτη είναι αναγκαίο να τηρείται ένα ορισμένο σύστημα ονοματολογίας, στην οποία λαμβάνεται υπόψη η ιστορική τοπογραφία. Τέλος, εκτός από τους παραδοσιακούς (πολιτικούς-στρατιωτικούς) χάρτες, μπορεί να συνταχθούν και άλλοι με πολιτισμικό και ανθρωπογεωγραφικό περιεχόμενο, οι οποίοι θα καλύπτουν σημαντικά πολιτισμικά γεγονότα και εξελίξεις και θα παρέχουν στοιχεία ανθρωπογεωγραφικού χαρακτήρα.

- **Ερωτήσεις κατανόησης.** Οι ερωτήσεις κατανόησης και οι δραστηριότητες που παρατίθενται στο τέλος κάθε ενότητας είναι απόλυτα συμβατές με το περιεχόμενό της και με το επίπεδο της συγκεκριμένης τάξης και συνδέονται με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Λειτουργούν υποστηρικτικά στη διδασκαλία και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών/-τριών, καθώς τους/τις καλούν όχι να αναπαράγουν πιστά την αφήγηση του εγχειριδίου, αλλά να αναπλάθουν με τον δικό τους τρόπο, με δικό τους δηλαδή προφορικό ή γραπτό λόγο, τα στοιχεία της αφήγησης και των πηγών, και να διατυπώνουν κριτικό συλλογισμό πάνω σε αυτά, ανάλογα με την ηλικία τους. Για τον σκοπό αυτό καλό είναι να αξιοποιούν τα παραθέματα, γραπτά, εικαστικά ή άλλα της ενότητας σε συσχετισμό με την κυρίως αφήγηση. Τέλος, δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις 4 ανά ενότητα.
- **Αποτιμητής.** Παρατίθεται στο τέλος του κεφαλαίου/ενότητας ως σύντομη αναστοχαστική διαδικασία. Δίνει στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους με σημείο αναφοράς τον έλεγχο επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Τα διδακτικά βιβλία της Ιστορίας πρέπει να επιτελούν δύο λειτουργίες: την κλειστή λειτουργία του κλασικού βιβλίου αλλά και την ανοιχτή λειτουργία του πολλαπλού εργαλείου. Ο κοινός τόπος της κλειστής και της ανοιχτής λειτουργίας είναι η διασύνδεση του διδακτικού βιβλίου με το συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή το οποίο αντιστοιχεί στο βιβλίο αυτό.

Η επίτευξη της διασύνδεσης αυτής είναι εφικτή μέσω:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- της ενσωμάτωσης στο διδακτικό βιβλίο μέσω QR συμπληρωματικών ψηφιακών μαθησιακών πόρων οι οποίοι εμπλουτίζουν το διδακτικό περιεχόμενο,
- του σχεδιασμού μείγματος δραστηριοτήτων που πλαισιώνει τη διδακτική ενότητα:
  - δραστηριοτήτων, ασκήσεων, ερωτήσεων, αναλύσεων κ.λπ., που υλοποιούνται με το υλικό αναφοράς του διδακτικού βιβλίου
  - δραστηριοτήτων, σε λελογισμένο βαθμό και σε σχέση με την ηλικία των μαθητών/-τριών, που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό (παραπομπή με κωδικούς)
  - δραστηριοτήτων, σε λελογισμένο βαθμό και σε σχέση με την ηλικία των μαθητών/-τριών, ανοιχτών οι οποίες παραπέμπουν και υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον.

Στο τέλος κάθε διδακτικού βιβλίου πρέπει να συμπεριληφθεί παράρτημα που θα περιλαμβάνει:

- Αλφαβητικό ευρετήριο όρων και ονομάτων
- Χρονολογικό πίνακα με τα σημαντικότερα γεγονότα
- Βιβλιογραφία

Γνωστικό Αντικείμενο: Ιστορία (Λύκειο)

Βιβλίο μαθητή/-τριας

Γενικές αρχές

Το **περιεχόμενο** των διδακτικών βιβλίων για το μάθημα της Ιστορίας πρέπει να ανταποκρίνεται, όσον αφορά τα Θεματικά Πεδία, τις Θεματικές Ενότητες και τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα, στις απαιτήσεις του αντίστοιχου εγκεκριμένου Προγράμματος Σπουδών. Πρέπει να είναι επιστημονικά έγκυρο και κατάλληλο για το επίπεδο γνωστικής ωριμότητας των μαθητών/-τριών στους/στις οποίους/-ες απευθύνεται. Η γλώσσα του πρέπει να είναι, κατανοητή και ελκυστική. Κατά την αφήγηση, το ιστορικό περιεχόμενο πρέπει να παρουσιάζεται επιστημονικά, χωρίς ιδεολογικές προκαταλήψεις.

Η **έκταση** κάθε διδακτικού βιβλίου ορίζεται ως εξής (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Βιβλίο μαθητή/-τριας Α΄ τάξης: 208 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Β΄ τάξης: 208 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Γ΄ τάξης Γενικής Παιδείας: 208 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Γ΄ τάξης Προσανατολισμού (3 τεύχη)

-Τεύχος Α΄ «Το εργαστήρι του Ιστορικού»: 80 σελίδες

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

-Τεύχος Β' «Το Ελληνικό Ζήτημα και η συγκρότηση του ελληνικού εθνικού κράτους από τον ώριμο νεοελληνικό Διαφωτισμό έως την ένταξη της Ελλάδας στην Ενωμένη Ευρώπη»: 176 σελίδες

-Τεύχος Γ' «Η Ευρώπη ως ιστορική ενότητα από την Αρχαιότητα έως τη Σύγχρονη Εποχή»: 176 σελίδες.

Ακολουθείται σταθερός τύπος γραμματοσειράς και μέγεθος που διευκολύνει την αναγνωσιμότητα.

Η αισθητική παρουσίαση κάθε διδακτικού βιβλίου πρέπει να ανταποκρίνεται κάθε φορά στο ηλικιακό επίπεδο των μαθητών/-τριών. Η χρήση εικονογραφικού υλικού πρέπει να είναι εκτεταμένη και να καταλαμβάνει τουλάχιστον το ένα τρίτο για τα βιβλία του Λυκείου.

Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

Στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητα του βιβλίου η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Κάθε διδακτικό κεφάλαιο πρέπει να έχει την παρακάτω δομή:

- **Κεφαλίδα**, στην οποία αναφέρεται το θέμα του κεφαλαίου.
- **Προοργανωτής**, στον οποίο αναπτύσσεται σε 3-4 προτάσεις το περιεχόμενο του κεφαλαίου, ώστε να προϊδεάζονται οι μαθητές/-τριες και να διευκολύνεται η εκ μέρους τους κατανόηση του κειμένου που ακολουθεί. Στον προοργανωτή περιλαμβάνονται τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- **Χρονική γραμμή**, στην οποία τοποθετούνται τα εξεταζόμενα γεγονότα και φαινόμενα.
- **Αφηγηματικό κείμενο**. Η έκταση της αφήγησης πρέπει να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της εκάστοτε Θεματικής Ενότητας και να μην υπερβαίνει:
  - τις 750-850 περίπου λέξεις ανά διδακτικό κεφάλαιο στο Λύκειο.

Κατά την έκθεση των ιστορικών γεγονότων και πληροφοριών πρέπει να διατηρούνται η σαφήνεια και η ακρίβεια στη γραφή. Εντός του κειμένου θα πρέπει να εντοπίζονται επιμέρους σημεία εστίασης, επιμέρους δηλαδή θέματα, και να οργανώνονται γύρω από αυτά πληροφορίες, δεδομένα, αριθμοί, που γίνονται γνώση, καθώς και υφαινόνται σε κείμενο. Πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη η γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών σε σχέση και με την ηλικία τους. Στο πλαίσιο αυτό, η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου πρέπει να χρησιμοποιείται και πάλι ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-τριών, ενώ παράλληλα πρέπει να αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.

- **Γλωσσάρι**, στο οποίο εξηγούνται όροι και έννοιες που σχετίζονται με το περιεχόμενο της αφήγησης.
- **Πηγές**. Τα γραπτά παραθέματα που συνοδεύουν το αφηγηματικό κείμενο πρέπει να είναι μικρά σε έκταση, απλά σε διατύπωση και να έχουν τίτλο (επικεφαλίδα), ο οποίος πρέπει να αποδίδει την πεμπτούσια του περιεχομένου τους, για να βοηθάει κατ' αυτόν τον τρόπο τον/τη μαθητή/-τρια να συλλάβει τα βασικά της νοήματα. Η προέλευση της πηγής πρέπει να

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

δηλώνεταιμε ακρίβεια. Βασικό κριτήριο για την επιλογή των πηγών πρέπει να είναι η κατά το δυνατόν πολύπλευρη πληροφόρηση των μαθητών/-τριών. Σε ό,τι αφορά την αξιοποίησή τους, οι πηγές, δύο τουλάχιστον για κάθε διδακτικό κεφάλαιο, έχουν προφανή σχέση με το περιεχόμενο του αφηγηματικού κειμένου. Συμπληρώνουν, τεκμηριώνουν, φωτίζουν καλύτερα τα ιστορικά φαινόμενα κάθε κεφαλαίου ή και επεκτείνονται σε ερμηνείες και προσεγγίσεις που δεν περιέχονται στο κείμενο της αφήγησης. Η μορφή της πηγής (νόμος, επιστολή, εφημερίδα κ.λπ.) πρέπει να παραμένει αναλλοίωτη. Η χαρακτηριστική δομή, το πλαίσιο και οι γλωσσικές ιδιαιτερότητες της πηγής πρέπει να αντιδιαστέλλονται από το υπόλοιπο κείμενο.

➤ Ειδικότερα, όσον αφορά το Λύκειο, προβλέπονται τα εξής:

✓ **Α΄ τάξη: Κράτη, Θεσμοί και Διοίκηση, ιδεολογικά ρεύματα**

Στην Α΄ τάξη του Γενικού Λυκείου, οι πηγές που πλαισιώνουν την κύρια αφήγηση του διδακτικού βιβλίου πρέπει να είναι σχετικά μικρές σε έκταση (να μην ξεπερνούν τις 120-150 λέξεις) και να αναφέρονται σε συγκεκριμένο θέμα του κεφαλαίου. Να αποφεύγεται δηλαδή η παράθεση πηγής που αφορά περισσότερα από ένα κεφάλαια. Κριτήρια για την επιλογή των πηγών είναι η ικανότητά τους να προκαλούν το ενδιαφέρον και να βοηθούν τον/τη μαθητή/-τρια να σκεφτεί, να εξοικειωθεί και να αντιληφθεί καλύτερα τις ιστορικές έννοιες του κεφαλαίου με έναν κατανοητό τρόπο, αλλά και με κριτικό πνεύμα.

✓ **Β΄ τάξη: Κοινωνία, οικονομία, δημογραφία**

Στη Β΄ τάξη του Γενικού Λυκείου, οι πηγές σε ό,τι αφορά την έκταση, μπορεί να φτάνουν και τις 200-250 λέξεις. Στην τάξη αυτή, οι μαθητές/-τριες μπορούν να αρχίσουν να εξοικειώνονται και με πηγές που αναφέρονται σε ιστορικά φαινόμενα που παρουσιάζονται σε περισσότερα από ένα κεφάλαια που έχουν διδαχθεί, καθώς τα θέματα που εξετάζονται φωτίζονται καλύτερα με την παράθεση πινάκων και στατιστικών δεδομένων. Οι μαθητές/-τριες μπορούν, επίσης, να αρχίσουν να αξιολογούν τις πηγές διερευνώντας την αξιοπιστία τους και να θέτουν ερευνητικά ερωτήματα. (Η αξιολόγηση των πηγών πρέπει να γίνεται από την Α΄ Λυκείου.) Σε ό,τι αφορά την ενότητα για την κοινωνία, εκτός από τα παραθέματα πρωτογενών και δευτερογενών πηγών που φωτίζουν καλύτερα το περιεχόμενο της κάθε ενότητας, μπορεί να αξιοποιηθεί και η σχετική λογοτεχνική παράδοση.

✓ **Γ΄ τάξη: Μάθημα Γενικής Παιδείας (Πόλεμος και Ειρήνη) και Μάθημα Προσανατολισμού**

A. Διδακτικό βιβλίο Γενικής Παιδείας Γ΄ Λυκείου

Το διδακτικό βιβλίο της Ιστορίας στο μάθημα Γενικής Παιδείας Γ΄ Λυκείου θα αποτελείται από ένα τεύχος, το οποίο θα αρθρώνεται σε δύο μέρη.

Το πρώτο μέρος θα ονομάζεται «Διακρατικές σχέσεις και Ασφάλεια» και θα έχει έκταση 133 σελίδες (±5%).

Το δεύτερο μέρος θα έχει την ονομασία «Διεθνή Ζητήματα» και η έκτασή του θα είναι 75 σελίδες (±5%).

B. Διδακτικό βιβλίο Προσανατολισμού Γ΄ Λυκείου

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Το διδακτικό βιβλίο της Ιστορίας στο μάθημα Προσανατολισμού Γ' Λυκείου θα χωρίζεται σε τρία τεύχη.

Το πρώτο τεύχος θα ονομάζεται «**Το εργαστήρι του Ιστορικού**» θα έχει έκταση 80 σελίδες ($\pm 5\%$) και σε αυτό θα παρουσιάζονται αφηγηματικά αλλά και με τη χρήση πηγών οι θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις γύρω από την επιστήμη της Ιστορίας.

Το δεύτερο τεύχος θα έχει την ονομασία «**Το Ελληνικό Ζήτημα και η συγκρότηση του ελληνικού εθνικού κράτους από τον ώριμο νεοελληνικό Διαφωτισμό έως την ένταξη της Ελλάδας στην Ενωμένη Ευρώπη**».

Το τρίτο τεύχος θα έχει την ονομασία «**Η Ευρώπη ως ιστορική ενότητα από την Αρχαιότητα έως τη Σύγχρονη Εποχή**».

Η έκταση του δεύτερου και τρίτου τεύχους θα είναι 176 σελίδες ($\pm 5\%$) το καθένα.

Γ. Χαρακτηριστικά που αφορούν τα διδακτικά βιβλία Γενικής Παιδείας και Προσανατολισμού της Ιστορίας Γ' Λυκείου

Στη Γ' τάξη του Γενικού Λυκείου (και στα δύο διδακτικά βιβλία), οι πηγές σε ό,τι αφορά την έκταση, μπορεί να φτάνουν και, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να ξεπερνούν τις 250 λέξεις. Και στη Γ' τάξη οι πηγές μπορεί να αναφέρονται στο περιεχόμενο μεγαλύτερων ενοτήτων. Αυτό όμως που κυρίως ενδιαφέρει στην τελευταία τάξη του Λυκείου είναι η κριτική προσέγγιση των πηγών. Οι μαθητές/-τριες μπορούν να ασκούνται πλέον σε ερευνητικά ερωτήματα που αφορούν:

1. Το είδος της πηγής (πρωτογενής ή δευτερογενής, άμεση ή έμμεση).
2. Τον συντάκτη/δημιουργό και τον αποδέκτη της πηγής.
3. Την πιθανή εμπλοκή του συντάκτη στα γεγονότα, τα συμφέροντά του, την οπτική γωνία, την ιδεολογία, τη στάση και τις αξίες του.
4. Τον χρόνο και το ιστορικό πλαίσιο σύνταξης/δημιουργίας της πηγής.
5. Τις πληροφορίες που μπορούμε να αντλήσουμε από την πηγή.
6. Τις τυχόν ελλείψεις ή αποσιωπήσεις του κειμένου.
7. Την αξιοπιστία της πηγής.
8. Τη συσχέτισή της με άλλες πηγές για το ίδιο ιστορικό γεγονός ή φαινόμενο.
9. Εκτός από τις γραπτές πηγές, ειδικά για τα γεγονότα του 19ου και κυρίως του 20ού αιώνα, μπορούν να αξιοποιηθούν φωτογραφίες, εικόνες έργων τέχνης, ηχητικά ή οπτικοποιημένα ντοκουμέντα, η λογοτεχνία, μουσικά αποσπάσματα και κινηματογραφικά έργα.

- **Εικονογραφικό υλικό.** Το εικονογραφικό υλικό πρέπει να είναι ευκρινές, υψηλής ανάλυσης και να ανταποκρίνεται στο περιεχόμενο. Ο σκοπός της εικονογράφησης (φωτογραφίες, έργα τέχνης με τη μορφή εικόνας, χάρτες, πίνακες, διαγράμματα, γελοιογραφίες, σκίτσα) δεν είναι διακοσμητικός, αλλά η εικονογράφηση πρέπει να τεκμηριώνει και να επεξηγεί το αφηγηματικό μέρος, να συμβάλλει στη διευκρίνιση πτυχών του κειμένου που χρειάζονται

περισσότερη ανάλυση, δίνοντας, παράλληλα, αφορμή για περαιτέρω σκέψη και έρευνα. Το εικονογραφικό υλικό πρέπει να προέρχεται από εγκεκριμένους φορείς και να έχουν εξασφαλισθεί τα δικαιώματα χρήσης του. Κάθε εικόνα πρέπει απαραίτητα να συμπληρώνεται από επεξηγηματική λεζάντα. Ο υπομνηματισμός των εικαστικών παραθεμάτων δεν πρέπει να είναι μόνο περιγραφικός, αλλά και να συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση του περιεχομένου τους. Το εικονογραφικό υλικό μπορεί επίσης να συνδέεται με δραστηριότητες, που ανταποκρίνονται στα περιεχόμενα του Προγράμματος Σπουδών και υπηρετούν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

Ειδικότερα, η παράθεση χαρτών συμβάλλει καθοριστικά στην κατανόηση της ιστορικής γνώσης. Οι χάρτες πρέπει να είναι ακριβείς, ευανάγνωστοι, πλήρως υπομνηματισμένοι, να έχουν σχεδιαστεί για τις ανάγκες του διδακτικού βιβλίου και να μην αποτελούν αναπαραγωγή άλλων χαρτών. Πρέπει επίσης να χρησιμοποιούνται τα σωστά χρώματα, για να τονιστούν βασικά σημεία της ιστορικής αφήγησης του χάρτη και να διακρίνεται έτσι ο σχεδιασμένος χάρτης για τη χρωματική καθαρότητα και την εποπτικότητα του. Σε κάθε ιστορικό χάρτη είναι αναγκαίο να τηρείται ένα ορισμένο σύστημα ονοματολογίας, στην οποία λαμβάνεται υπόψη η ιστορική τοπογραφία. Τέλος, εκτός από τους παραδοσιακούς (πολιτικούς-στρατιωτικούς) χάρτες, πρέπει να περιληφθούν και άλλοι με πολιτισμικό και ανθρωπογεωγραφικό περιεχόμενο, οι οποίοι καλύπτουν σημαντικά πολιτισμικά γεγονότα και εξελίξεις και παρέχουν στοιχεία ανθρωπογεωγραφικού χαρακτήρα.

- **Ερωτήσεις κατανόησης.** Οι ερωτήσεις κατανόησης και οι δραστηριότητες που παρατίθενται στο τέλος κάθε κεφαλαίου είναι απόλυτα συμβατές με το περιεχόμενό του και με το επίπεδο της συγκεκριμένης τάξης και συνδέονται με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Λειτουργούν υποστηρικτικά στη διδασκαλία και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών/-τριών, καθώς τους/τις καλούν όχι να αναπαράγουν πιστά την αφήγηση του εγχειριδίου, αλλά να αναπλάθουν με τον δικό τους τρόπο, με δικό τους δηλαδή προφορικό ή γραπτό λόγο, τα στοιχεία της αφήγησης και των πηγών, και να διατυπώνουν κριτικό συλλογισμό πάνω σε αυτά, ανάλογα με την ηλικία τους. Για τον σκοπό αυτό καλό είναι να αξιοποιούν τα παραθέματα, γραπτά, εικαστικά ή άλλα του κεφαλαίου σε συσχετισμό με την κυρίως αφήγηση. Τέλος, δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις 4 ανά κεφάλαιο.

Επιπλέον, σε όλα τα διδακτικά βιβλία του Λυκείου προβλέπεται η ύπαρξη **αποτιμητών**. Οι αποτιμητές παρατίθενται στο τέλος κάθε ενότητας ως σύντομη αναστοχαστική διαδικασία. Περιλαμβάνουν, εν είδει συμπερασμάτων, τα βασικά σημεία των κεφαλαίων κάθε ενότητας. Δίνουν στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους με σημείο αναφοράς τον έλεγχο επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Στο τέλος κάθε διδακτικού βιβλίου πρέπει να ενσωματωθούν τα εξής:

- **Παράρτημα Πηγών.** Περιλαμβάνει 3-4 πηγές για κάθε κεφάλαιο, επιπλέον των όσων έχουν ήδη χρησιμοποιηθεί στις ενότητες. Αποσκοπεί στην περαιτέρω εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τα γεγονότα και τα φαινόμενα που έχουν διδαχθεί.
- **Αλφαβητικό ευρετήριο όρων και ονομάτων.**

- Χρονολογικός Πίνακας με τα κυριότερα γεγονότα της περιόδου.
- Βιβλιογραφία.

Τα διδακτικά βιβλία της Ιστορίας πρέπει να επιτελούν δύο λειτουργίες: την κλειστή λειτουργία του κλασικού βιβλίου αλλά και την ανοιχτή λειτουργία του πολλαπλού εργαλείου. Ο κοινός τόπος της κλειστής και της ανοιχτής λειτουργίας είναι η διασύνδεση του βιβλίου με το συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή το οποίο αντιστοιχεί στο βιβλίο αυτό.

Η επίτευξη της διασύνδεσης αυτής είναι εφικτή μέσω:

- της ενσωμάτωσης στο διδακτικό βιβλίο μέσω QR συμπληρωματικών ψηφιακών μαθησιακών πόρων οι οποίοι εμπλουτίζουν το διδακτικό περιεχόμενο,
  - του σχεδιασμού μείγματος δραστηριοτήτων που πλαισιώνει τη διδακτική ενότητα:
- δραστηριοτήτων, ασκήσεων, ερωτήσεων, αναλύσεων κ.λπ., που υλοποιούνται με το υλικό αναφοράς του διδακτικού βιβλίου
  - δραστηριοτήτων, σε λελογισμένο βαθμό και σε σχέση με την ηλικία των μαθητών/-τριών, που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό (παραπομπή με κωδικούς)
  - δραστηριοτήτων, σε λελογισμένο βαθμό και σε σχέση με την ηλικία των μαθητών/-τριών, ανοιχτών οι οποίες παραπέμπουν και υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον.

Γνωστικό Αντικείμενο: Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού)

Α. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

	Τάξη	Είδος βιβλίου	Σελίδες (±5%)
Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	Ε΄	Βιβλίο μαθητή/-τριας	96
	ΣΤ΄	Βιβλίο μαθητή/-τριας	96

Βασικές αρχές:

- α) Να καλύπτει όλα τα επίπεδα ικανότητας των μαθητών/-τριών.
- β) Να δημιουργεί ερεθίσματα, να προκαλεί το ενδιαφέρον και να παρέχει κίνητρα για αξιοποίηση και άλλων πηγών πληροφοριών.
- γ) Να δίνει έμφαση στο παιδαγωγικά γόνιμο και το ουσιώδες και να αποφεύγει την πολλή θεωρία, η οποία θα προκύπτει μέσω της αποκαλυπτικής μάθησης από τις δραστηριότητες των ενότητων.
- δ) Να χρησιμοποιεί τίτλους και υπότιτλους που αναδεικνύουν τις βασικές ιδέες του κειμένου.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

B. Μαθησιακό υλικό

Στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητα του βιβλίου η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Προτεινόμενη δομή διδακτικού βιβλίου:

α) Εισαγωγικό σημείωμα προς τον/τη μαθητή/-τρια με το βασικό περιεχόμενο της κάθε ενότητας.

β) Στην πρώτη σελίδα κάθε κεφαλαίου να παρουσιάζονται: οι ενότητες του κεφαλαίου, οι διδακτικοί στόχοι και οι λέξεις-κλειδιά (συνολική έκταση μία σελίδα).

γ) Εντός του κειμένου και στην κατάλληλη θέση (π.χ. σε πλαίσιο): απόψεις ειδικών, αποσπάσματα από βιβλία, άρθρα, αναφορές στο παρελθόν και στο μέλλον, ιστορικές πηγές, ισότοποι εθνικών, ευρωπαϊκών, κυβερνητικών-κρατικών φορέων κ.λπ.

δ) Ερωτήσεις και δραστηριότητες, δύο έως τρεις σε κάθε διδακτική ενότητα, διαφορετικών κατηγοριών. Να ληφθεί μέριμνα, ώστε κατά την εκπόνηση των δραστηριοτήτων να λαμβάνονται υπόψη οι μαθητές/-τριες με δυσκολίες στη μάθηση ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

✓ Οι ερωτήσεις να είναι:

- Κατανόησης, που η απάντησή τους βρίσκεται στο βιβλίο.
- Συνδυαστικές, που προϋποθέτουν συνδυαστική αξιοποίηση πληροφοριών.
- Κριτικής σκέψης, που απαιτούν αφαιρετική και συνθετική σκέψη.
- Ελεύθερης σύντομης απάντησης ή ανάπτυξης.
- Αντικειμενικού τύπου (Σωστό - Λάθος, Πολλαπλής επιλογής, Αντιστοίχισης κτλ.).

✓ Οι δραστηριότητες να είναι εναρμονισμένες με το Πρόγραμμα Σπουδών και να περιλαμβάνουν δράσεις που να κινητοποιούν τους/τις μαθητές/-τριες στην κατεύθυνση της ενεργού μάθησης. Τέτοιες δραστηριότητες μπορεί να είναι:

- Μικρές συνθετικές εργασίες πάνω σε κείμενα, εικόνες, διαγράμματα.
- Ρητορικοί αγώνες σε αμφιλεγόμενα θέματα.
- Μικρής κλίμακας ερευνητικές εργασίες με συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια κτλ.
- Ανοιχτές δραστηριότητες που παραπέμπουν και υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον και είναι ικανές να προσαρμόζονται στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/-τριών.

ε) Εικόνες, πίνακες, διαγράμματα, παραθέματα, με έγχρωμη παρουσίαση, τα οποία να λειτουργούν συμπληρωματικά στο κείμενο και να προσφέρουν ένα γραφιστικά άρτιο και ευχάριστο αποτέλεσμα.

στ) Το διδακτικό περιεχόμενο του κάθε βιβλίου εμπλουτίζεται με την ενσωμάτωση μέσω QR συμπληρωματικών ψηφιακών μαθησιακών πόρων.

ζ) Στο τέλος του βιβλίου για τον/τη μαθητή/-τρια να υπάρχει Λεξικό Βασικών Όρων, καθώς και Βασική Βιβλιογραφία (σε έκταση μίας σελίδας).

Γ. Γλώσσα

Θα πρέπει η γλώσσα να είναι σαφής και κατανοητή από τους/τις μαθητές/-τριες της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης Δημοτικού και να ακολουθεί τους κανόνες της ισχύουσας σχολικής γραμματικής και του συντακτικού.

Ειδικότερα:

α) Η γλώσσα να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών σε σχέση και με την ηλικία τους.

β) Να χρησιμοποιείται η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου και να αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.

γ) Να παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή κεφαλαίου ή ενότητας, όπου κρίνεται αναγκαίο.

δ) Να παρατίθεται γλωσσάρι όρων, όπου κρίνεται αναγκαίο.

Γνωστικό Αντικείμενο: Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (Γ΄ Γυμνασίου)

Α. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	Τάξη	Είδος Βιβλίου	Σελίδες (±5%)
	Γ΄	Βιβλίο Μαθητή/-τριας	144

Βασικές αρχές

1. Να καλύπτει τα επίπεδα ικανότητας και τις τροχιές μάθησης όλων των μαθητών/-τριών.
2. Να δημιουργεί ερεθίσματα, να προκαλεί το ενδιαφέρον και να παρέχει κίνητρα για αξιοποίηση και άλλων πηγών πληροφοριών.
3. Να δίνεται έμφαση στο παιδαγωγικά γόνιμο και το ουσιώδες και να αποφεύγεται η πολλή θεωρία, η οποία θα προκύπτει μέσω της ανακαλυπτικής/διερευνητικής μάθησης από τις δραστηριότητες των διδακτικών ενοτήτων.
4. Να χρησιμοποιεί τίτλους και υπότιτλους που αναδεικνύουν τις βασικές ιδέες του κειμένου.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

B. Μαθησιακό υλικό διδακτικού βιβλίου

Στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητα του βιβλίου η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Προτεινόμενη δομή κεφαλαίων και διδακτικών ενοτήτων:

1. Εισαγωγικό σημείωμα προς τον/τη μαθητή/-τρια με το βασικό περιεχόμενο του κάθε κεφαλαίου.
  2. Στην πρώτη σελίδα κάθε κεφαλαίου να παρουσιάζονται: οι διδακτικές ενότητες του κεφαλαίου, οι διδακτικοί στόχοι και οι λέξεις-κλειδιά (συνολική έκταση μία σελίδα).
  3. Εντός του κειμένου και στην κατάλληλη θέση (π.χ. σε πλαίσιο): Απόψεις ειδικών, αποσπάσματα από βιβλία, άρθρα, αναφορές στο παρελθόν και στο μέλλον, ιστορικές πηγές, ιστότοποι εθνικών, ευρωπαϊκών, κυβερνητικών-κρατικών φορέων κ.λπ.
  4. Ερωτήσεις και δραστηριότητες, δύο έως τρεις σε κάθε διδακτική ενότητα, διαφορετικών κατηγοριών. Να ληφθεί μέριμνα, ώστε κατά την εκπόνηση των δραστηριοτήτων να λαμβάνονται υπόψη οι μαθητές/-τριες με δυσκολίες στη μάθηση ή ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.
- A. Οι ερωτήσεις να είναι:
- α) Κατανόησης, που η απάντησή τους βρίσκεται στο βιβλίο.
  - β) Συνδυαστικές, που προϋποθέτουν συνδυαστική αξιοποίηση πληροφοριών.
  - γ) Κριτικής σκέψης, που απαιτούν αφαιρετική και συνθετική σκέψη.
  - δ) Ελεύθερης σύντομης απάντησης ή ανάπτυξης.
  - ε) Αντικειμενικού τύπου (Σωστό – Λάθος, Πολλαπλής επιλογής, Αντιστοίχισης κ.λπ.).
- B) Οι δραστηριότητες να είναι εναρμονισμένες με το Πρόγραμμα Σπουδών και να περιλαμβάνουν δράσεις που να κινητοποιούν τους/τις μαθητές/-τριες στην κατεύθυνση της ενεργούς μάθησης. Τέτοιες δραστηριότητες μπορεί να είναι:
- α) Μικρές συνθετικές εργασίες πάνω σε κείμενα, εικόνες, διαγράμματα.
  - β) Ρητορικοί αγώνες σε αμφιλεγόμενα θέματα.
  - γ) Μικρής κλίμακας ερευνητικές εργασίες με συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια κ.λπ.
  - δ) Ανοιχτές δραστηριότητες που παραπέμπουν και υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον και είναι ικανές να προσαρμόζονται στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/-τριών.
5. Εικόνες, πίνακες, διαγράμματα, παραθέματα, με έγχρωμη παρουσίαση, τα οποία να λειτουργούν συμπληρωματικά στο κείμενο και να προσφέρουν ένα γραφιστικά άρτιο και ευχάριστο αποτέλεσμα.

6. Το διδακτικό περιεχόμενο του κάθε βιβλίου εμπλουτίζεται με την ενσωμάτωση μέσω QR συμπληρωματικών ψηφιακών μαθησιακών πόρων.
7. Στο τέλος του βιβλίου για τον/τη μαθητή/-τρια να υπάρχει Λεξικό Βασικών Όρων, καθώς και Βασική Βιβλιογραφία (σε έκταση μίας σελίδας).

Γ. Γλώσσα

Η γλώσσα στην οποία θα είναι γραμμένο το διδακτικό βιβλίο θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη το γνωστικό και γλωσσικό επίπεδο της ηλικίας των παιδιών στα οποία απευθύνεται. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να είναι σαφής, λιτή και κατανοητή από τους/τις μαθητές/-τριες της Γ΄ τάξης Γυμνασίου και να ακολουθεί τους κανόνες της ισχύουσας σχολικής γραμματικής και του συντακτικού.

Συγκεκριμένα:

- 1) Η γλώσσα χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών σε σχέση και με την ηλικία τους.
- 2) Χρησιμοποιείται η ορολογία του επιστημονικού αντικείμενου και αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.
- 3) Παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή κεφαλαίου ή ενότητας, όπου κρίνεται αναγκαίο.
- 4) Παρατίθεται γλωσσάρι όρων, όπου κρίνεται αναγκαίο.

Δ. Μέγεθος

Η προσέγγιση της γνώσης θα πρέπει να είναι ενεργητική (διερευνητική-ανακαλυπτική μάθηση), με συζήτηση-διάλογο μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών/-τριών ή μαθητών/-τριών μεταξύ τους σε ένα ανοιχτό δημοκρατικό κλίμα. Θα πρέπει να υπάρχει εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε συζητήσεις με κατάλληλες ερωτήσεις προβληματισμού, αυτοέκφρασης και εξατομικευμένους τρόπους συμμετοχής (και ψηφιακής διαδικτυακής συμμετοχής), με πολλές επισκέψεις στο περιβάλλον της κοινότητας (βιωματική προσέγγιση της γνώσης και άμεση πληροφόρηση προς αξιοποίηση) και χρήση κατάλληλου εποπτικού και ψηφιακού υλικού, καθώς και ηλεκτρονικών εκπαιδευτικών παιχνιδιών. Για τον λόγο αυτό προτείνεται ο προαναφερόμενος αριθμός σελίδων (βλ. Πίνακα Α΄ Μέρους).

Γνωστικό Αντικείμενο: Πολιτική Παιδεία - Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (Α΄ Λυκείου)

Α. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή	Τάξη	Είδος βιβλίου	Σελίδες (±5%)
	Α΄ Λυκείου	Βιβλίο μαθητή/-τριας	144

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Σκοπός του εκπαιδευτικού υλικού που θα παραχθεί είναι η δημιουργία ενός «ανοικτού εκπαιδευτικού περιβάλλοντος», στο οποίο οι μαθητές/-τριες διαπραγματεύονται έννοιες και θέματα με τη χρήση των νέων τεχνολογιών και πιο συγκεκριμένα με την αξιοποίηση των απεριόριστων δυνατοτήτων του διαδικτύου.

Κατά συνέπεια, η δομή και οργάνωση του βιβλίου πρέπει:

α) Να ακολουθεί μέσω των κεφαλαίων και των επιμέρους ενοτήτων του τη δομή του Προγράμματος Σπουδών.

β) Να διασυνδέεται με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη διδασκαλία. Η διασύνδεση γίνεται με τη χρήση γραμμωτών κωδίκων (QR) που παρεμβαίνουν στη ροή του κειμένου και κατευθύνουν αυτόματα τους/τις μαθητές/-τριες σε ψηφιακό υλικό (κείμενα, εικόνες, βίντεο, χάρτες κ.λπ.).

γ) Στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου» η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

B. Γλώσσα

Το βιβλίο πρέπει να είναι γραμμένο σε γλώσσα σαφή και κατανοητή από τους/τις μαθητές/-τριες στους/στις οποίους/-ες απευθύνεται και να είναι σύμφωνο με την ισχύουσα σχολική γραμματική.

Συγκεκριμένα πρέπει:

- Η γλώσσα να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών σε σχέση και με την ηλικία τους.
- Να χρησιμοποιείται η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου και να αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.
- Να παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή ενότητας ή κεφαλαίου, όπου κρίνεται αναγκαίο.
- Να παρατίθεται γλωσσάρι όρων, όπου κρίνεται αναγκαίο.

Γ. Μέγεθος των διδακτικών βιβλίων

Η έκταση κάθε διδακτικής ενότητας αντιστοιχεί σε 2 σελίδες και διδάσκεται σε 1 διδακτική ώρα, με απόκλιση 25% ανά σελίδα, σε περίπτωση που το απαιτεί το μέγεθος της διδακτικής ενότητας. Το μέγεθος του βιβλίου ορίζεται στις 144 σελίδες ($\pm 5\%$).

Δ. Δομή κεφαλαίου και διδακτικών ενοτήτων

- Ο προοργανωτής είναι αναγκαίος στην αρχή κάθε κεφαλαίου.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Εντός του κειμένου σε κάθε διδακτική ενότητα και στην κατάλληλη θέση (π.χ. σε πλαίσιο) να τοποθετούνται: απόψεις ειδικών, αποσπάσματα από βιβλία, άρθρα, αναφορές στο παρελθόν και στο μέλλον, ιστορικές πηγές, ισότοποι εθνικών, ευρωπαϊκών, κυβερνητικών-κρατικών φορέων κ.λπ.
- Η αφήγηση να τελεί σε ισορροπία με την υπόλοιπη διάταξη κειμένου και απεικονίσεων / διαγραμμάτων / πλαισίων κειμένου.
- Οι διαδραστικές δραστηριότητες και το περιεχόμενο πολυμέσων, όπως φωτογραφίες, εικόνες, γραφήματα, βίντεο, χάρτες κ.λπ., πρέπει:
  - α) να σχετίζονται με το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου
  - β) να διευρύνουν τη μαθησιακή διαδικασία
  - γ) να λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες και τις ικανότητες των μαθητών/-τριών
  - δ) να συνδέονται με ένα ή περισσότερα μαθησιακά αποτελέσματα
  - ε) να είναι σχεδιασμένα κατά τρόπο που να υποστηρίζουν τη μάθηση και τη διδασκαλία
  - στ) να στηρίζουν τη διαφοροποιημένη μάθηση και τη συμπερίληψη, την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία.
- Στο τέλος κάθε κεφαλαίου πρέπει να υπάρχει σύνοψη/ανακεφαλαίωση.

Γνωστικό Αντικείμενο: Θρησκευτικά (Δημοτικό)

Διδακτικά βιβλία

Για κάθε τάξη του Δημοτικού Γ', Δ', Ε' και ΣΤ':

Βιβλίο μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Η έκταση κάθε διδακτικού βιβλίου ορίζεται ως εξής (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Βιβλίο μαθητή/-τριας Γ' τάξης: 128 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Δ' τάξης: 128 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Ε' τάξης: 96 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας ΣΤ' τάξης: 96 σελίδες

Δομή, οργάνωση και κριτήρια ποιότητας

Το **περιεχόμενο** των διδακτικών βιβλίων πρέπει να ανταποκρίνεται, όσον αφορά τη δομή τους, τα Θεματικά Πεδία, τις θεματικές ενότητες και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, στις απαιτήσεις του αντίστοιχου εγκεκριμένου Προγράμματος Σπουδών. Τα βιβλία πρέπει να είναι επιστημονικά, παιδαγωγικά και διδακτικά έγκυρα, κατάλληλα για το επίπεδο γνωστικής ωριμότητας

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

των μαθητών/-τριών στους/στις οποίους/-ες απευθύνονται, και να είναι σαφή, χωρίς δυσνόητες θεολογικές εκφράσεις και ακαδημαϊκές επιτηδεύσεις. Το διδακτικό περιεχόμενο του κάθε βιβλίου εμπλουτίζεται με την ενσωμάτωση μέσω QR συμπληρωματικών ψηφιακών μαθησιακών πόρων.

Η **γλώσσα** πρέπει να είναι, κατανοητή, ελκυστική και σύγχρονη. Στη συγγραφή των πρωτότυπων κειμένων και στην επιλογή άλλων κειμένων λαμβάνονται υπόψη οι κειμενογλωσσολογικές προϋποθέσεις της κατανόησης των θρησκευτικών εννοιών και όρων από τους/τις μαθητές/-τριες, ανάλογα με την αναπτυξιακή τους ικανότητα και τη γνωσιακή τους εμπειρία.

Προτείνεται η ερμηνεία όρων ή λέξεων, προκειμένου τα παιδιά να εξοικειωθούν με τη χρήση της θρησκευτικής γλώσσας και να διευρύνουν τη σκέψη και τα εκφραστικά τους μέσα.

Τα κείμενα να είναι σύντομα, ώστε να μπορούν αυτούσια και χωρίς περικοπές να χρησιμοποιηθούν στη διδασκαλία και η επεξεργασία τους να γίνει ατομικά ή από ομάδες με ποικίλα αναπτυξιακά και γνωσιακά χαρακτηριστικά.

Τα κείμενα-πηγές να παρατίθενται μεταφρασμένα ή με επισήμανση ενδεχόμενης γλωσσικής διασκευής.

Οι βιβλικές περικοπές να παρατίθενται σε επίσημη μετάφραση στη νεοελληνική (εκδ. Βιβλικής Εταιρείας), ενώ τα πατερικά αποσπάσματα να παρατίθενται σε αναγνωρισμένη απόδοση στη νεοελληνική.

Η χρήση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας να προτιμάται μόνο όταν παρατίθενται κείμενα με τα οποία οι μαθητές/-τριες είναι εξοικειωμένοι/-ες (π.χ. Κυριακή Προσευχή, Σύμβολο της Πίστεως κ.ά.), ανάλογα με τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και τα επίπεδα μάθησης της θρησκευτικής γνώσης. Και σε αυτή την περίπτωση να παρατίθεται παράλληλα και η απόδοση στη νέα ελληνική.

Οι παραπομπές των επιλεγμένων παραθεμάτων στις πηγές να είναι πλήρεις και ακριβείς.

Σε ό,τι αφορά τη **διάταξη και τη δομή**, προτείνεται να ακολουθηθεί η διάταξη του Προγράμματος Σπουδών (ΠΣ). Οι τίτλοι των κεφαλαίων και των διδακτικών ενοτήτων πρέπει να βασίζονται στους τίτλους των Θεματικών Πεδίων και των Θεματικών Ενοτήτων του ΠΣ, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν περισσότερες από μία διδασκαλίες, αν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα (ΠΜΑ) το απαιτούν. Θα πρέπει επίσης να ανταποκρίνονται στην ηλικία των μαθητών/-τριών και να προκαλούν το ενδιαφέρον τους, χωρίς να θυσιάζουν το θεολογικό νόημα που είναι φανερό στον τίτλο τους στο ΠΣ.

Στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η **Ταυτότητα** του βιβλίου η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Οι **προοργανωτές** θα πρέπει να προσδιορίζουν τα ΠΜΑ της Θεματικής Ενότητας και να αναφέρονται με τρόπο που υπηρετεί τη γενικότερη ιδέα του βιβλίου και σύμφωνα με την αναπτυξιακή ηλικία των μαθητών/-τριών.

Οι **δραστηριότητες** με το περιεχόμενό τους (πρωτότυπο θεολογικό κείμενο του/της συγγραφέα/των συγγραφέων και άλλο γραπτό ή πολυτροπικό υλικό) πρέπει να αναπτύσσονται με βάση τα ΠΜΑ, στα οποία τα ρήματα των προτάσεων φανερώνουν το αποτέλεσμα της μάθησης και τα

αντικείμενα των ρημάτων φανερώνουν το θεολογικό περιεχόμενο με το οποίο καλούνται οι μαθητές/-τριες να κάνουν όσα αναφέρουν τα ρήματα.

Η **αξιολόγηση** της μάθησης περιλαμβάνεται σε κάθε διδασκαλία και οι δείκτες αξιολόγησης είναι το/τα ΠΜΑ.

Η **σύνοψη** είναι χρήσιμη σε κάθε διδασκαλία και κάθε διδακτική ενότητα και είναι απαραίτητο να προκύπτει από δραστηριότητα εφαρμογής-αξιολόγησης-αναστοχασμού και όχι ως καταληκτικό δίδαγμα των συγγραφέων.

Σε ό,τι αφορά την **αισθητική** του εικαστικού μέρους, προτείνεται να υπάρχει ελκυστικό εικονιστικό υλικό, αρμονική και συνεπής χρήση χρωμάτων, κατάλληλη συσχέτιση κειμένου και δραστηριοτήτων με το εικονιστικό υλικό από πολλές πηγές και κατάλληλοι τίτλοι στις απεικονίσεις.

Σχετικά με την **τυποτεχνική αρτιότητα**, απαιτείται σαφής και συνεπής κωδικοποίηση των τίτλων, αναγραφή τίτλου κεφαλαίου σε κάθε σελίδα (καλαίσθητες κεφαλίδες και υποσέλιδα), σαφής και συγκροτημένη οργάνωση περιεχομένου σελίδας, ομοιομορφία και καλαισθησία τυποτεχνικών χαρακτηριστικών (ευανάγνωστες και λειτουργικές γραμματοσειρές, λιπά εικονοστοιχεία, εσοχές παραγράφου, διάστιχο, διάστημα, απόσταση χαρακτήρων, αρίθμηση σελίδων, κεφαλίδες, υποσέλιδα, λίστες, αρίθμηση πινάκων και εικόνων κ.λπ.).

Το βιβλίο χρησιμεύει, κυρίως μέσα στην τάξη, για να υποστηρίξει τη μελέτη, την εργασία και τη συνεργασία και πρέπει να παρέχει όλα όσα χρειάζονται για την εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες που προάγουν τη βιωματική και διερευνητική μάθηση, τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, τη δημιουργική έκφραση, τη συνεργασία, την ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων και τις διαδικασίες αξιολόγησης της μάθησης (αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης).

Η **μαθησιακή δραστηριότητα**, ουσιαστικά, αποτελεί τον πυρήνα της διδασκαλίας, όπως αυτή πρέπει να αποτυπώνεται στο σχολικό βιβλίο. Καλούνται οι μαθητές/-τριες να δραστηριοποιηθούν μέσα στην τάξη αποκτώντας κάθε φορά **νέες εκπαιδευτικές εμπειρίες**. Στον νέο τύπο βιβλίου οι εμπειρίες αυτές δεν εξαρτώνται μόνο από τον σχεδιασμό του/της κάθε εκπαιδευτικού, αλλά εμπειριάζονται στο κύριο σώμα κάθε Θεματικής Ενότητας από τους/τις συγγραφείς. Αυτές οι εμπειρίες λαμβάνουν υπόψη τις προηγούμενες γνώσεις μαθητών/-τριών και υποστηρίζουν σταδιακά την οικοδόμηση της νέας γνώσης. Οι μαθησιακές δραστηριότητες στην τάξη έχουν νόημα για τους/τις μαθητές/-τριες, όταν έχουν ενδιαφέρον, σχετίζονται με τη ζωή τους, προσφέρουν εργαλεία κατανόησης της πραγματικότητας και γνώσης του εαυτού και του κόσμου και αποτελούν ευκαιρίες μάθησης και προσωπικής ανάπτυξης. Παράλληλα, έχουν προστιθέμενη αξία όταν είναι σε μια διδασκαλία διαδοχικές και αλληλένδετες και απαιτούν από τους/τις μαθητές/-τριες να συμμετέχουν προοδευτικά σε ανώτερης τάξης γνωστικές διαδικασίες. Επίσης, όταν παρέχουν κίνητρα για μάθηση, προκαλούν τον μετασχηματισμό της γνώσης σε δράση και ενθαρρύνουν τους/τις μαθητές/-τριες να μη σταματούν να μαθαίνουν. Γίνεται αντιληπτό ότι έτσι οι μαθητές/-τριες καλούνται να αποκτήσουν εμπειρίες μέσα στην τάξη με βάση τη νοηματοδότηση, την ανάλυση και την εφαρμογή του περιεχομένου του βιβλίου.

Ως προς τη διδακτική μεθοδολογία, πρέπει να επισημανθεί ότι η γνώση που αφορά το μάθημα των Θρησκευτικών έχει ορισμένες ιδιαιτερότητες ως προς τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την κατανόησή της. Υπάρχουν έννοιες αφηρημένες, η κατανόηση των οποίων υπερβαίνει την κατ'

αίσθηση εμπειρία. Τούτο συνεπάγεται πως τα Θρησκευτικά, ως σχολικό μάθημα, διαφοροποιούνται σε σχέση με άλλα διακριτά μαθήματα. Εξάλλου, η επιστήμη της Θεολογίας ενδιατρίβει σε δύσκολες έννοιες, οι οποίες παραπέμπουν σε θέματα βίωσης και εμπειρίας· και αυτό θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος. Για τον λόγο αυτό, στο σχολικό βιβλίο η επιστημονική γνώση, προερχόμενη από τους κόλπους της θεολογικής επιστήμης, μετασχηματίζεται παιδαγωγικά και καθίσταται σχολική διδάξιμη γνώση, ανάλογα με την τάξη, την ηλικία και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των μαθητών/-τριών. Εν προκειμένω, επιδιώκεται, κατά κύριο λόγο, οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση να μιλούν και να εκφράζονται για θεολογικά ζητήματα, αξιοποιώντας τις νέες γνώσεις που κατακτούν μελετώντας το σχολικό βιβλίο. Για αυτό, το βιβλίο περιλαμβάνει ΘΕ και διδασκαλίες οι οποίες στηρίζονται σε δραστηριότητες μέσα στην τάξη με **πρωτότυπο θεολογικό υλικό** των συγγραφέων, άλλο πολυτροπικό και συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό. Το υλικό μάλιστα, λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν, θα μπορούσε να παρουσιαστεί με πρωτότυπο τρόπο και ιδέες, χωρίς να μειώνεται η αξία του στη διδακτική χρήση μέσα στην τάξη.

Με βάση τις παραπάνω κατευθύνσεις οι συγγραφείς των βιβλίων καλούνται να κατανοήσουν σε βάθος το νόημα και τη διασύνδεση των παρακάτω υπογραμμισμένων λέξεων/εκφράσεων-κλειδιών, γιατί αποτελούν τις βασικές κατευθύνσεις της εργασίας τους όσον αφορά τη μάθηση και τη διδασκαλία: **Κεντρικά θέματα, βιβλίο ως διδακτικό εργαλείο, γνωσιακές διαδικασίες, ωριαία διδασκαλία, μαθησιακή/-ές δραστηριότητα/-τες στην τάξη, εμπειρίες με νόημα, θεολογική γνώση, πρωτότυπο θεολογικό υλικό, πολυτροπικό υλικό.**

Γνωστικό Αντικείμενο: Θρησκευτικά (Γυμνάσιο)

Διδακτικά βιβλία

Για κάθε τάξη του Γυμνασίου (Α', Β', Γ') ισχύουν τα ακόλουθα:

Βιβλίο μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Η έκταση κάθε διδακτικού βιβλίου δεν θα πρέπει να ξεπερνά τις **160 σελίδες (±5%) για κάθε τάξη.**

Δομή, οργάνωση και κριτήρια ποιότητας

Το **περιεχόμενο** πρέπει να είναι σαφές, χωρίς δυσνόητες θεολογικές εκφράσεις και ακαδημαϊκές επιτηδεύσεις, να αναπτύσσεται σε διακριτές διδακτικές ενότητες, καθεμία εκ των οποίων αντιστοιχεί σε μία διδακτική ώρα με βάση τις προδιαγραφές που επισημαίνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών για κάθε Θεματική Ενότητα. Καθεμία να επιτυγχάνει τον πλήρη κύκλο της μάθησης, με τις τέσσερις γνωσιακές διαδικασίες (βίωση, νοηματοδότηση, ανάλυση και εφαρμογή) και να υπηρετεί τα ΠΜΑ της Θεματικής Ενότητας. Κάθε Θεματική Ενότητα του Προγράμματος Σπουδών πρέπει να παρουσιάζεται κυρίως με πρωτότυπο θεολογικό κείμενο των συγγραφέων, στο οποίο να περιλαμβάνονται με πρωτότυπο τρόπο οι περιγραφές των μαθησιακών δραστηριοτήτων και

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

άλλο γραπτό ή πολυτροπικό υλικό, αν χρειάζεται, που προέρχεται από αναγνωρισμένες πηγές. Επίσης, πρέπει να γράφεται ή να επιλέγεται αυστηρά με κριτήρια το ενδιαφέρον που έχει για το μαθητικό δυναμικό, τη σχέση με τη ζωή των παιδιών, τη διδακτική αξιοποίησή της στην τάξη και τη δυνατότητα αξιολόγησης της μάθησης. Ακόμη, πρέπει να αξιοποιείται σε δραστηριότητες των μαθητών/-τριών που ολοκληρώνονται μέσα στην τάξη και περιγράφονται με αναλυτικό, κατανοητό και ελκυστικό για αυτούς/-ές τρόπο. Τέλος, το διδακτικό περιεχόμενο του κάθε βιβλίου εμπλουτίζεται με την ενσωμάτωση μέσω QR συμπληρωματικών ψηφιακών μαθησιακών πόρων.

Όσον αφορά τη **διάταξη και τη δομή**, προτείνεται να ακολουθηθεί η διάταξη του Προγράμματος Σπουδών. Οι τίτλοι των κεφαλαίων και των διδακτικών ενοτήτων να βασίζονται στους τίτλους των Θεματικών Πεδίων και των Θεματικών Ενοτήτων του ΠΣ, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν περισσότερες από μία διδασκαλίες, αν τα ΠΜΑ το απαιτούν. Πρέπει να ανταποκρίνονται στην ηλικία των μαθητών/-τριών και να προκαλούν το ενδιαφέρον τους, χωρίς να θυσιάζουν το θεολογικό νόημα που είναι φανερό στον τίτλο τους στο ΠΣ.

Στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητα του βιβλίου η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Οι **προοργανωτές** πρέπει να προσδιορίζουν τα ΠΜΑ της Θεματικής Ενότητας και να αναφέρονται με τρόπο που υπηρετεί τη γενικότερη ιδέα του βιβλίου και σύμφωνα με την αναπτυξιακή ηλικία των μαθητών/-τριών.

Οι **δραστηριότητες** με το περιεχόμενό τους (πρωτότυπο θεολογικό κείμενο του/της συγγραφέα/των συγγραφέων και άλλο γραπτό ή πολυτροπικό υλικό) πρέπει να αναπτύσσονται με βάση τα ΠΜΑ, στα οποία τα ρήματα των προτάσεων φανερώνουν το αποτέλεσμα της μάθησης και τα αντικείμενα των ρημάτων φανερώνουν το θεολογικό περιεχόμενο με το οποίο οι μαθητές/-τριες καλούνται να κάνουν όσα αναφέρουν τα ρήματα.

Η **αξιολόγηση** της μάθησης περιλαμβάνεται σε κάθε διδασκαλία και οι δείκτες αξιολόγησης είναι το/τα ΠΜΑ.

Η **σύνοψη** είναι χρήσιμη σε κάθε διδασκαλία και κάθε διδακτική ενότητα και είναι απαραίτητο να προκύπτει από δραστηριότητα εφαρμογής-αξιολόγησης-αναστοχασμού και όχι ως καταληκτικό δίδαγμα των συγγραφέων.

Η γλώσσα πρέπει να είναι κατανοητή, ελκυστική και σύγχρονη. Στη συγγραφή των πρωτότυπων κειμένων και στην επιλογή άλλων κειμένων λαμβάνονται υπόψη οι κειμενογλωσσολογικές προϋποθέσεις της κατανόησης των θρησκευτικών εννοιών και όρων από τους/τις μαθητές/-τριες, ανάλογα με την αναπτυξιακή τους ικανότητα και τη γνωσιακή τους εμπειρία. Προτείνεται η ερμηνεία όρων ή λέξεων, προκειμένου οι μαθητές/-τριες να εξοικειωθούν με τη χρήση της θρησκευτικής γλώσσας και να διευρύνουν τη σκέψη και τα εκφραστικά τους μέσα.

Τα κείμενα πρέπει να είναι σύντομα, ώστε να μπορούν αυτούσια και χωρίς περικοπές να χρησιμοποιηθούν στη διδασκαλία και η επεξεργασία τους να γίνει ατομικά ή από ομάδες με ποικίλα αναπτυξιακά και γνωσιακά χαρακτηριστικά.

Τα κείμενα-πηγές να παρατίθενται μεταφρασμένα ή με επισήμανση ενδεχόμενης γλωσσικής διασκευής.

Οι βιβλικές περικοπές να παρατίθενται σε επίσημη μετάφραση στη νεοελληνική (εκδ. Βιβλικής Εταιρείας), ενώ τα πατερικά αποσπάσματα να παρατίθενται σε αναγνωρισμένη απόδοση στη νεοελληνική.

Η χρήση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας να προτιμάται μόνο όταν παρατίθενται κείμενα με τα οποία οι μαθητές/-τριες είναι εξοικειωμένοι/-ες (π.χ. Κυριακή Προσευχή, Σύμβολο της Πίστεως κ.ά.), ανάλογα με τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και τα επίπεδα μάθησης της θρησκευτικής γνώσης. Και σε αυτή την περίπτωση να παρατίθεται παράλληλα και η απόδοση στη νέα ελληνική.

Τα κείμενα από άλλες θρησκευτικές παραδόσεις να επιλέγονται με κριτήριο την κατανοητή γλώσσα και την πληρέστερη γνώση του θρησκευτικά διαφορετικού, την καλλιέργεια διαθρησκευτικής ευαισθησίας και την ανάδειξη της συμβολής των θρησκειών στη ζωή του ανθρώπου.

Οι παραπομπές των επιλεγμένων παραθεμάτων στις πηγές να είναι πλήρεις και ακριβείς.

Το βιβλίο του/της μαθητή/-τριας είναι ένα **διδακτικό εργαλείο** στη μαθησιακή διαδικασία μέσα στην τάξη. Χρησιμεύει στη συστημική προσέγγιση της μελέτης των Θεματικών Πεδίων, όπως αναπτύσσονται στα Προγράμματα Σπουδών, και της βίωσης, της νοηματοδότησης, της ανάλυσης και της εφαρμογής των εννοιών, που τα Θεματικά Πεδία περιλαμβάνουν και αναφέρονται στις Θεματικές Ενότητες των ΠΣ.

Με το διδακτικό βιβλίο καλούνται ουσιαστικά όλοι/-ες οι μαθητές/-τριες να προσεγγίσουν βιωματικά τη θρησκευτική γνώση, η οποία προσφέρεται σε κάθε Θεματική Ενότητα μέσω των πολλαπλών μαθησιακών πόρων που περιέχει και αξιοποιείται στη διάρκεια της διδασκαλίας στην τάξη. Έτσι, καθίσταται απαραίτητο στη μαθησιακή διαδικασία και χρήσιμο στη διδασκαλία στην τάξη, αφού χρησιμοποιείται ως μέσο εργασίας και συνεργασίας των μαθητών/-τριών και προσφέρει τον χώρο για να γίνει αυτό. Λειτουργεί δηλαδή και ως βιβλίο εργασίας.

Στο επίκεντρο αυτής της προσέγγισης και της χρήσης του βιβλίου βρίσκονται οι γνωσιακές διαδικασίες του ανθρώπου, οι οποίες αποτελούν έναν κύκλο βίωσης, νοηματοδότησης, ανάλυσης και αναπλαισίωσης/εφαρμογής που συμβαίνει συνεχώς σε κάθε μαθησιακή διαδικασία, όσο χρόνο και αν διαρκεί.

Η **ωριαία διδασκαλία** με τον μαθησιακό κύκλο (γνωσιακές διαδικασίες) βρίσκεται στον πυρήνα της διδακτικής μεθοδολογίας των νέων ΠΣ. Για να επιτευχθούν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα των Θεματικών Ενοτήτων, σε κάποιες από αυτές απαιτείται περισσότερος χρόνος από μία ωριαία διδασκαλία. Κάθε διδακτική ώρα ωστόσο αποτελεί μια ολοκληρωμένη διδασκαλία, στην οποία υπηρετούνται όλες οι γνωσιακές διαδικασίες. Αυτή ακολουθείται από μία ή περισσότερες διδακτικές ώρες, που υπηρετούν αποτελεσματικά τα ΠΜΑ της Θεματικής Ενότητας. Έτσι, στο πλαίσιο μιας Θεματικής Ενότητας με τα ΠΜΑ της, το βιβλίο μπορεί να περιέχει περισσότερες από μία διδασκαλίες, όταν απαιτείται.

Για κάθε διδακτική ώρα οικοδομείται ένα περιβάλλον μαθητείας, το οποίο, κατά κύριο λόγο, βασίζεται σε μαθησιακές δραστηριότητες: μέσω αυτών οι μαθητές/-τριες προσκαλούνται να εμπλακούν στη μαθησιακή διαδικασία, ώστε να κατακτήσουν νέες γνώσεις συνεργαζόμενοι/-ες με

τους άλλους μέσα στο περιβάλλον της σχολικής τάξης. Το βιβλίο χρησιμεύει, κυρίως μέσα στην τάξη, για να υποστηρίξει τη μελέτη, την εργασία και τη συνεργασία των μαθητών/-τριών.

Το βιβλίο χρειάζεται να παρέχει όλα όσα χρειάζονται για την εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες που προάγουν τη βιωματική και διερευνητική μάθηση, τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, τη δημιουργική έκφραση, τη συνεργασία, την ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων και τις διαδικασίες αξιολόγησης της μάθησης (αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης).

Η **μαθησιακή δραστηριότητα**, ουσιαστικά, αποτελεί τον πυρήνα της διδασκαλίας, όπως αυτή θα πρέπει να αποτυπώνεται στο σχολικό βιβλίο. Οι μαθητές/-τριες καλούνται να δραστηριοποιηθούν μέσα στην τάξη αποκτώντας κάθε φορά **νέες εκπαιδευτικές εμπειρίες**. Στον νέο τύπο βιβλίου οι εμπειρίες αυτές δεν εξαρτώνται μόνο από τον σχεδιασμό του/της κάθε εκπαιδευτικού, αλλά εμπεριέχονται στο κύριο σώμα κάθε ΘΕ από τους/τις συγγραφείς. Αυτές οι εμπειρίες λαμβάνουν υπόψη τις προηγούμενες γνώσεις μαθητών/-τριών και υποστηρίζουν σταδιακά την οικοδόμηση της νέας γνώσης.

Οι μαθησιακές δραστηριότητες στην τάξη έχουν νόημα για τους/τις μαθητές/-τριες, όταν:

- έχουν ενδιαφέρον,
- σχετίζονται με τη ζωή τους,
- προσφέρουν εργαλεία κατανόησης της πραγματικότητας και γνώσης του εαυτού και του κόσμου,
- αποτελούν ευκαιρίες μάθησης και προσωπικής ανάπτυξης,
- είναι σε μία διδασκαλία διαδοχικές και αλληλένδετες,
- απαιτούν από τους/τις μαθητές/-τριες να συμμετέχουν προοδευτικά σε ανώτερης τάξης γνωστικές διαδικασίες,
- παρέχουν κίνητρα για μάθηση,
- προκαλούν τον μετασχηματισμό της γνώσης σε δράση και
- ενθαρρύνουν τους/τις μαθητές/-τριες να μη σταματούν να μαθαίνουν.

Γίνεται αντιληπτό ότι έτσι καλούνται να αποκτήσουν εμπειρίες μέσα στην τάξη με βάση τη νοηματοδότηση, την ανάλυση και την εφαρμογή του περιεχομένου του βιβλίου.

Ός προς τη διδακτική μεθοδολογία, πρέπει να επισημανθεί ότι η γνώση που αφορά το μάθημα των Θρησκευτικών έχει ορισμένες ιδιαιτερότητες ως προς τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την κατανόησή της. Υπάρχουν έννοιες αφηρημένες, η κατανόηση των οποίων υπερβαίνει την κατ'αίσθηση εμπειρία. Τούτο συνεπάγεται πως τα Θρησκευτικά, ως σχολικό μάθημα, διαφοροποιούνται σε σχέση με άλλα διακριτά μαθήματα. Εξάλλου, η επιστήμη της Θεολογίας ενδιατρίβει σε δύσκολες έννοιες, οι οποίες παραπέμπουν σε θέματα βίωσης και εμπειρίας· και αυτό πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος. Για τον λόγο αυτό, στο σχολικό βιβλίο η επιστημονική γνώση, προερχόμενη από τους κόλπους της θεολογικής επιστήμης, μετασχηματίζεται παιδαγωγικά και καθίσταται σχολική διδάξιμη γνώση, ανάλογα με την τάξη, την ηλικία και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των μαθητών/-τριών. Εν προκειμένω, επιδιώκεται, κατά κύριο λόγο, οι

μαθητές/-τριες να είναι σε θέση να μιλούν και να εκφράζονται για θεολογικά ζητήματα, αξιοποιώντας τις νέες γνώσεις που κατακτούν μελετώντας το σχολικό βιβλίο. Για αυτό, το βιβλίο περιλαμβάνει ΘΕ και διδασκαλίες οι οποίες στηρίζονται σε δραστηριότητες μέσα στην τάξη με **πρωτότυπο θεολογικό υλικό** των συγγραφέων, άλλο πολυτροπικό και συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό. Το υλικό μάλιστα, λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν, θα μπορούσε να παρουσιαστεί με πρωτότυπο τρόπο και ιδέες, χωρίς να μειώνεται η αξία του στη διδακτική χρήση μέσα στην τάξη.

Με βάση τις παραπάνω κατευθύνσεις οι συγγραφείς των βιβλίων καλούνται να κατανοήσουν σε βάθος το νόημα και τη διασύνδεση των παρακάτω υπογραμμισμένων λέξεων/εκφράσεων-κλειδιών, γιατί αποτελούν τις βασικές κατευθύνσεις της εργασίας τους όσον αφορά τη μάθηση και τη διδασκαλία: **Κεντρικά θέματα, βιβλίο ως διδακτικό εργαλείο, γνωσιακές διαδικασίες, ωριαία διδασκαλία, μαθησιακή/-ές δραστηριότητα/-ες στην τάξη, εμπειρίες με νόημα, θεολογική γνώση, πρωτότυπο θεολογικό υλικό, πολυτροπικό υλικό.**

Γνωστικό Αντικείμενο: Θρησκευτικά (Λύκειο)

Διδακτικά βιβλία

Για κάθε τάξη του Λυκείου (Α', Β', Γ') ισχύουν τα ακόλουθα:

Βιβλίο μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Η έκταση κάθε διδακτικού βιβλίου δεν πρέπει να ξεπερνά τις **160 σελίδες (±5%) για την Α' και τη Β' Λυκείου και τις 128 σελίδες (±5%) για τη Γ' Λυκείου.**

1. Δομή, οργάνωση και κριτήρια ποιότητας

Το **περιεχόμενο** των διδακτικών βιβλίων είναι απαραίτητο:

Να είναι σαφές, χωρίς δυσνόητες θεολογικές εκφράσεις και ακαδημαϊκές επιτηδεύσεις, να αναπτύσσεται σε διακριτές διδακτικές ενότητες, καθεμία εκ των οποίων αντιστοιχεί σε μία διδακτική ώρα με βάση τις προδιαγραφές που επισημαίνονται στα Προγράμματα Σπουδών (ΠΣ) για κάθε Θεματική Ενότητα (ΘΕ), και κάθε Θεματική Ενότητα να υπηρετεί τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ) της.

Κάθε ΘΕ του ΠΣ να παρουσιάζεται κυρίως με πρωτότυπο θεολογικό κείμενο των συγγραφέων, στο οποίο εμπεριέχονται με πρωτότυπο τρόπο οι περιγραφές των μαθησιακών δραστηριοτήτων και άλλο γραπτό ή πολυτροπικό υλικό, αν χρειάζεται, που προέρχεται από αναγνωρισμένες πηγές.

Το κείμενο ή και άλλο γραπτό πολυτροπικό υλικό πρέπει να γράφεται ή να επιλέγεται αυστηρά με κριτήρια το ενδιαφέρον που έχει για το μαθητικό δυναμικό, τη σχέση με τη ζωή των μαθητών/-τριών, τη διδακτική αξιοποίησή του στην τάξη και τη δυνατότητα αξιολόγησης της μάθησης, και να αξιοποιείται σε δραστηριότητες των μαθητών/-τριών που ολοκληρώνονται μέσα στην τάξη και περιγράφονται με αναλυτικό, κατανοητό και ελκυστικό για αυτούς/-ές τρόπο.

Το διδακτικό περιεχόμενο του κάθε βιβλίου εμπλουτίζεται με την ενσωμάτωση μέσω QR συμπληρωματικών ψηφιακών μαθησιακών πόρων.

2. Δομή διδακτικού βιβλίου

Όσον αφορά τη **διάταξη και τη δομή** των διδακτικών βιβλίων, προτείνεται να ακολουθηθεί η διάταξη του Προγράμματος Σπουδών.

Στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητα του βιβλίου η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Οι **τίτλοι** των κεφαλαίων και των διδακτικών ενοτήτων πρέπει να βασίζονται στους τίτλους των Θεματικών Πεδίων και των Θεματικών Ενοτήτων, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν περισσότερες από μία διδασκαλίες, αν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα (ΠΜΑ) το απαιτούν. Πρέπει επίσης να ανταποκρίνονται στην ηλικία των μαθητών/-τριών και να προκαλούν το ενδιαφέρον τους, χωρίς να θυσιάζουν το θεολογικό νόημα που είναι φανερό στον τίτλο τους στο ΠΣ.

Οι **προοργανωτές** πρέπει να προσδιορίζουν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της Θεματικής Ενότητας και να αναφέρονται με τρόπο που υπηρετεί τη γενικότερη ιδέα του βιβλίου και σύμφωνα με την αναπτυξιακή ηλικία των μαθητών/-τριών.

Οι **δραστηριότητες** με το περιεχόμενό τους (πρωτότυπο θεολογικό κείμενο του/της συγγραφέα/των συγγραφέων και άλλο γραπτό ή πολυτροπικό υλικό) να αναπτύσσονται με βάση τα ΠΜΑ, στα οποία τα ρήματα των προτάσεων θα φανερώνουν το αποτέλεσμα της μάθησης και τα αντικείμενα των ρημάτων θα φανερώνουν το θεολογικό περιεχόμενο με το οποίο οι μαθητές/-τριες καλούνται να κάνουν όσα αναφέρουν τα ρήματα.

Η **αξιολόγηση** της μάθησης περιλαμβάνεται σε κάθε διδασκαλία και οι δείκτες αξιολόγησης είναι το/τα ΠΜΑ.

Η **σύνοψη** είναι χρήσιμη σε κάθε διδασκαλία και διδακτική ενότητα και είναι απαραίτητο να προκύπτει από δραστηριότητα εφαρμογής-αξιολόγησης-αναστοχασμού και όχι ως καταληκτικό δίδαγμα των συγγραφέων.

3. Γλώσσα

Η **γλώσσα** των διδακτικών βιβλίων πρέπει να είναι κατανοητή, ελκυστική και σύγχρονη. Στη συγγραφή των πρωτότυπων κειμένων και στην επιλογή άλλων κειμένων λαμβάνονται υπόψη οι κειμενογλωσσολογικές προϋποθέσεις της κατανόησης των θρησκευτικών εννοιών και όρων από τους/τις μαθητές/ -τριες, ανάλογα με την αναπτυξιακή τους ικανότητα και τη γνωσιακή τους εμπειρία. Προτείνεται η ερμηνεία όρων ή λέξεων, προκειμένου οι μαθητές/-τριες να εξοικειωθούν με τη χρήση της θρησκευτικής γλώσσας και να διευρύνουν τη σκέψη και τα εκφραστικά τους μέσα. Τα κείμενα να είναι σύντομα ώστε να μπορούν αυτούσια και χωρίς περικοπές να χρησιμοποιηθούν στη διδασκαλία και η επεξεργασία τους να γίνει ατομικά ή από ομάδες με ποικίλα αναπτυξιακά και γνωσιακά χαρακτηριστικά.

Τα κείμενα-πηγές να παρατίθενται μεταφρασμένα ή με επισήμανση ενδεχόμενης γλωσσικής διασκευής. Οι βιβλικές περικοπές να παρατίθενται σε επίσημη μετάφραση στη νεοελληνική (εκδ. Βιβλικής Εταιρείας), ενώ τα πατερικά αποσπάσματα να παρατίθενται σε αναγνωρισμένη απόδοση στη νεοελληνική.

Η χρήση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας να προτιμάται μόνο όταν παρατίθενται κείμενα με τα οποία οι μαθητές/-τριες είναι εξοικειωμένοι/-ες (π.χ. Κυριακή Προσευχή, Σύμβολο της Πίστεως κ.ά.), ανάλογα με τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και τα επίπεδα μάθησης της θρησκευτικής γνώσης. Και σε αυτή την περίπτωση να παρατίθεται παράλληλα και η απόδοση στη νέα ελληνική.

Τα κείμενα από άλλες θρησκευτικές παραδόσεις να επιλέγονται με κριτήριο την κατανοητή γλώσσα και την πληρέστερη γνώση του θρησκευτικά διαφορετικού, την καλλιέργεια διαθρησκευτικής ευαισθησίας και την ανάδειξη της συμβολής των θρησκειών στη ζωή του ανθρώπου.

Οι παραπομπές των επιλεγμένων παραθεμάτων στις πηγές να είναι πλήρεις και ακριβείς.

Το βιβλίο του/της μαθητή/-τριας είναι ένα **διδακτικό εργαλείο** στη μαθησιακή διαδικασία μέσα στην τάξη. Χρησιμεύει στη συστημική προσέγγιση της μελέτης των Θεματικών Πεδίων, όπως αναπτύσσονται στα Προγράμματα Σπουδών, και της βίωσης, της νοηματοδότησης, της ανάλυσης και της εφαρμογής των εννοιών, που τα ΘΠ περιλαμβάνουν και αναφέρονται στις Θεματικές Ενότητες των ΠΣ.

Με το διδακτικό βιβλίο καλούνται ουσιαστικά όλοι/-ες οι μαθητές/-τριες να προσεγγίσουν βιωματικά τη θρησκευτική γνώση, η οποία προσφέρεται σε κάθε Θεματική Ενότητα μέσω των πολλαπλών μαθησιακών πόρων που περιέχει και αξιοποιείται στη διάρκεια της διδασκαλίας στην τάξη. Έτσι, καθίσταται απαραίτητο στη μαθησιακή διαδικασία και χρήσιμο στη διδασκαλία στην τάξη, αφού χρησιμοποιείται ως μέσο εργασίας και συνεργασίας των μαθητών/-τριών και προσφέρει τον χώρο για να γίνει αυτό. Λειτουργεί δηλαδή και ως βιβλίο εργασίας.

Στο επίκεντρο αυτής της προσέγγισης και της χρήσης του βιβλίου βρίσκονται οι **γνωσιακές διαδικασίες** του ανθρώπου, οι οποίες αποτελούν έναν κύκλο βίωσης, νοηματοδότησης, ανάλυσης και αναπλαισίωσης/εφαρμογής που συμβαίνει συνεχώς σε κάθε μαθησιακή διαδικασία, όσο χρόνο και αν διαρκεί.

Η **ωριαία διδασκαλία** με τον μαθησιακό κύκλο (γνωσιακές διαδικασίες) βρίσκεται στον πυρήνα της διδακτικής μεθοδολογίας των νέων ΠΣ. Για να επιτευχθούν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα των Θεματικών Ενοτήτων, σε κάποιες από αυτές απαιτείται περισσότερος χρόνος από μία ωριαία διδασκαλία. Κάθε διδακτική ώρα ωστόσο αποτελεί μια ολοκληρωμένη διδασκαλία, στην οποία υπηρετούνται όλες οι γνωσιακές διαδικασίες. Αυτή ακολουθείται από μία ή περισσότερες διδακτικές ώρες, που υπηρετούν αποτελεσματικά τα ΠΜΑ της Θεματικής Ενότητας. Έτσι, στο πλαίσιο μιας Θεματικής Ενότητας με τα ΠΜΑ της, το βιβλίο μπορεί να περιέχει περισσότερες από μία διδασκαλίες, όταν απαιτείται.

Για κάθε διδακτική ώρα οικοδομείται ένα περιβάλλον μαθητείας, το οποίο, κατά κύριο λόγο, βασίζεται σε μαθησιακές δραστηριότητες· μέσω αυτών οι μαθητές/-τριες προσκαλούνται να εμπλακούν στη μαθησιακή διαδικασία, ώστε να κατακτήσουν νέες γνώσεις συνεργαζόμενοι/-ες με τους άλλους μέσα στο περιβάλλον της σχολικής τάξης. Το βιβλίο χρησιμεύει, κυρίως μέσα στην τάξη, για να υποστηρίξει τη μελέτη, την εργασία και τη συνεργασία των μαθητών/-τριών.

Υπό αυτή την έννοια πρέπει να παρέχει όλα όσα χρειάζονται για την εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες που προάγουν:

- τη βιωματική και διερευνητική μάθηση,
- τη διαφοροποιημένη διδασκαλία,
- τη δημιουργική έκφραση,
- τη συνεργασία,
- την ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων και
- τις διαδικασίες αξιολόγησης της μάθησης (αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης).

Η **μαθησιακή δραστηριότητα**, ουσιαστικά, αποτελεί τον πυρήνα της διδασκαλίας, όπως αυτή πρέπει να αποτυπώνεται στο σχολικό βιβλίο. Οι μαθητές/-τριες καλούνται να δραστηριοποιηθούν μέσα στην τάξη αποκτώντας κάθε φορά **νέες εκπαιδευτικές εμπειρίες**. Στον νέο τύπο βιβλίου οι εμπειρίες αυτές δεν εξαρτώνται μόνο από τον σχεδιασμό του/της κάθε εκπαιδευτικού, αλλά εμπειριάζονται στο κύριο σώμα κάθε Θεματικής Ενότητας από τους/τις συγγραφείς. Αυτές οι εμπειρίες λαμβάνουν υπόψη τις προηγούμενες γνώσεις μαθητών/-τριών και υποστηρίζουν σταδιακά την οικοδόμηση της νέας γνώσης. Οι μαθησιακές δραστηριότητες στην τάξη έχουν νόημα για τους/τις μαθητές/-τριες, όταν:

- έχουν ενδιαφέρον,
- σχετίζονται με τη ζωή τους,
- προσφέρουν εργαλεία κατανόησης της πραγματικότητας και γνώσης του εαυτού και του κόσμου,
- αποτελούν ευκαιρίες μάθησης και προσωπικής ανάπτυξης,
- είναι σε μία διδασκαλία διαδοχικές και αλληλένδετες,
- απαιτούν από τους/τις μαθητές/-τριες να συμμετέχουν προοδευτικά σε ανώτερης τάξης γνωστικές διαδικασίες,
- παρέχουν κίνητρα για μάθηση,
- προκαλούν τον μετασχηματισμό της γνώσης σε δράση και
- ενθαρρύνουν τους/τις μαθητές/-τριες να μη σταματούν να μαθαίνουν.

Γίνεται αντιληπτό ότι έτσι καλούνται να αποκτήσουν εμπειρίες μέσα στην τάξη με βάση τη νοηματοδότηση, την ανάλυση και την εφαρμογή του περιεχομένου του βιβλίου.

Ως προς τη διδακτική μεθοδολογία, πρέπει να επισημανθεί ότι η γνώση που αφορά το μάθημα των Θρησκευτικών έχει ορισμένες ιδιαιτερότητες ως προς τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την κατανόησή της. Υπάρχουν έννοιες αφηρημένες, η κατανόηση των οποίων υπερβαίνει την κατ' αίσθηση εμπειρία. Τούτο συνεπάγεται πως τα Θρησκευτικά, ως σχολικό μάθημα, διαφοροποιούνται σε σχέση με άλλα διακριτά μαθήματα. Εξάλλου, η επιστήμη της Θεολογίας ενδιατρίβει σε δύσκολες

έννοιες, οι οποίες παραπέμπουν σε θέματα βίωσης και εμπειρίας· και αυτό πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στη διδακτική μεθοδολογία του μαθήματος. Για τον λόγο αυτό, στο σχολικό βιβλίο η επιστημονική γνώση, προερχόμενη από τους κόλπους της θεολογικής επιστήμης, μετασχηματίζεται παιδαγωγικά και καθίσταται σχολική διδάξιμη γνώση, ανάλογα με την τάξη, την ηλικία και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των μαθητών/-τριών. Εν προκειμένω, επιδιώκεται, κατά κύριο λόγο, οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση να μιλούν και να εκφράζονται για θεολογικά ζητήματα, αξιοποιώντας τις νέες γνώσεις που κατακτούν μελετώντας το σχολικό βιβλίο. Για αυτό, το βιβλίο περιλαμβάνει ΘΕ και διδασκαλίες οι οποίες στηρίζονται σε δραστηριότητες μέσα στην τάξη με **πρωτότυπο θεολογικό υλικό** των συγγραφέων (π.χ. σύγχρονα γεγονότα, ανθρωπολογικές προσεγγίσεις και αφηγήσεις), άλλο πολυτροπικό και συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό. Το υλικό μάλιστα, λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν, μπορούσε να παρουσιαστεί με πρωτότυπο τρόπο και ιδέες, χωρίς να μειώνεται η αξία του στη διδακτική χρήση μέσα στην τάξη.

Με βάση τις παραπάνω κατευθύνσεις, οι συγγραφείς των βιβλίων καλούνται να κατανοήσουν σε βάθος το νόημα και τη διασύνδεση των παρακάτω υπογραμμισμένων λέξεων/εκφράσεων-κλειδιών, γιατί αποτελούν τις βασικές κατευθύνσεις της εργασίας τους όσον αφορά τη μάθηση και τη διδασκαλία: **Κεντρικά θέματα, βιβλίο ως διδακτικό εργαλείο, γνωσιακές διαδικασίες, ωριαία διδασκαλία, μαθησιακή/-ές δραστηριότητα/-τες στην τάξη, εμπειρίες με νόημα, θεολογική γνώση, πρωτότυπο θεολογικό υλικό, πολυτροπικό υλικό.**

Γνωστικό Αντικείμενο: Οικιακή Οικονομία (Γυμνάσιο)

Διδακτικά βιβλία

- **Βιβλίο μαθητή/-τριας**, όπου παρουσιάζονται και αναλύονται οι διάφορες ενότητες που περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος και ακολουθούν οι αντίστοιχες δραστηριότητες/ ασκήσεις (δηλαδή θα λειτουργεί ταυτόχρονα και ως τετράδιο του/της μαθητή/-τριας).
- **Εργαστηριακός Οδηγός**, όπου αναπτύσσονται με μεθοδικότητα, σαφήνεια και πληρότητα οι αντίστοιχες εργαστηριακές ασκήσεις που πρέπει να υλοποιηθούν στη διδασκαλία του μαθήματος.

1. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

Το Βιβλίο Μαθητή/τριας και ο Εργαστηριακός Οδηγός της Α΄ Γυμνασίου οργανώνονται με βάση τα τέσσερα Θεματικά Πεδία. **Τα τρία από αυτά διατάσσονται γραμμικά και οριζόντια** και είναι τα εξής: α) Βασικές έννοιες Οικιακής Οικονομίας: *κατανοώντας το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον που ζω*, β) *Εγώ και η οικογένειά μου: οικονομική διαχείριση, επιστασία και εποπτεία* και γ. *Οικιακή ευημερία και ικανότητες*. **Το τέταρτο Θεματικό Πεδίο, Οικιακή Οικονομία και αειφόρος ανάπτυξη, εμπλέκεται με τα υπόλοιπα τρία**, παρέχοντας στον/στην εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να επιλέξει

συνδυασμό προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μαθητών/-τριών του 21ου αι.

Αυτό το τελευταίο χαρακτηριστικό, δηλαδή η καθετότητα του τέταρτου Θεματικού Πεδίου, πρέπει να είναι εμφανές στα διδακτικά βιβλία με σχετικό διάγραμμα, επισημάνσεις ή άλλον πρόσφορο τρόπο όσον αφορά τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και το περιεχόμενο του Θεματικού Πεδίου, ώστε να διευκολύνει τους/τις εκπαιδευτικούς και να γίνεται κατανοητό από τους/τις μαθητές/-τριες.

Το Πρόγραμμα Σπουδών της Οικιακής Οικονομίας αναπτύσσει και χτίζει το βασικό του περιεχόμενο στο πρώτο και το δεύτερο Θεματικό Πεδίο, ενώ προβλέπει μια **ευελιξία ως προς τη σειρά των ενότητων του τρίτου Θεματικού Πεδίου** και προσκαλεί ουσιαστικά τους/τις εκπαιδευτικούς να συνδιαμορφώσουν εν μέρει και να μορφοποιήσουν τη διάταξη του περιεχομένου. Με αυτό ως δεδομένο, οι συγγραφείς των διδακτικών βιβλίων πρέπει να δημιουργήσουν ενότητες που μπορούν να διδαχθούν σχετικά αυτόνομα η καθεμία. Καλό θα ήταν επίσης να προτείνονται και διαθεματικές εργασίες που άπτονται σε περισσότερα από ένα Θεματικά Πεδία.

Το βιβλίο πρέπει να συμβάλλει στη διδακτική διαδικασία με το να αυξάνει την κατανόηση από μέρους των μαθητών/-τριών και να τους/τις κινητοποιεί με κατάλληλα κίνητρα, δεδομένου ότι το κίνητρο είναι από τους σημαντικότερους παράγοντες της κατανόησης.

2. Διάρθρωση διδακτικού βιβλίου

Τα μέρη που πρέπει να περιλαμβάνει το διδακτικό βιβλίο είναι:

A. Ταυτότητα βιβλίου

Στην Ταυτότητα εν συντομία αναφέρονται οι σκοποί και οι στόχοι του βιβλίου και γίνεται αναφορά στον τρόπο με τον οποίο πρέπει να διαβάξει κάθε ενότητα ο/η μαθητής/-τρια, και ίσως κάποια διασύνδεση με μαθήματα που έχουν διδαχθεί στο παρελθόν. Επιπροσθέτως, η Ταυτότητα του βιβλίου μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

B. Ο πίνακας περιεχομένων

Ο πίνακας περιεχομένων λειτουργεί ως οδηγός τόσο για τον/τη μαθητή/-τρια όσο και για τον/την εκπαιδευτικό. Η σύγχρονη τάση είναι η ύπαρξη δύο πινάκων περιεχομένων: Ο ένας παρουσιάζει σε γενικές γραμμές την οργάνωση των περιεχομένων, περιλαμβάνοντας τις επικεφαλίδες των Θεματικών Πεδίων και των επιμέρους ενότητων και πρέπει να βρίσκεται στην αρχή του βιβλίου. Ο δεύτερος, πιο αναλυτικός, βρίσκεται στην αρχή κάθε ενότητας και καθοδηγεί τον/τη μαθητή/-τρια στο «τι θα μάθει» και στις έννοιες-κλειδιά.

Γ. Τα Θεματικά Πεδία-Κεφάλαια

Στο Πρόγραμμα Σπουδών της Οικιακής Οικονομίας παρουσιάζεται αναλυτικά το σχεδιάγραμμα των τεσσάρων Θεματικών Πεδίων και της δομής τους, και αυτό πρέπει να διαφαίνεται και στα διδακτικά βιβλία. Τα τρία Θεματικά Πεδία προτείνεται να αναπτύσσονται ως αυτόνομα κεφάλαια και στο τέλος κάθε κεφαλαίου να υπάρχει το αντίστοιχο εκπαιδευτικό υλικό του 4ου Θεματικού Πεδίου.

Επίσης προτείνεται διαφορετική χρωματική επιλογή σελίδων ανάλογα με τη θεματική του τέταρτου πεδίου (ΔΕ-1: Βιώσιμη ανάπτυξη και νοικοκυριό, ΔΕ- 2: Διαχρονικές αξίες και πολιτισμική κληρονομιά, ΔΕ-3: Ψηφιακός μετασχηματισμός και οικογένεια, βλ. Πρόγραμμα Σπουδών), έτσι ώστε να γίνεται ξεκάθαρη στους/στις μαθητές/-τριες η σχετική διασύνδεση.

Δ. Οδηγός μελέτης-Πηγές υλικού

Ο οδηγός μελέτης περιέχει επιπρόσθετες πληροφορίες και προτείνεται να βρίσκεται στο τέλος κάθε Θεματικού Πεδίου/κεφαλαίου. Οι υποσημειώσεις στο κάτω μέρος της σελίδας καλό είναι να αποφεύγονται, γιατί αποσπούν την προσοχή των μαθητών/-τριών.

Η βιβλιογραφία και οι πηγές υλικού, δηλαδή κατάλογοι με εργασίες, άρθρα, βιβλιογραφικές πηγές στις οποίες βασίστηκε ο/η συγγραφέας για τη συγγραφή του βιβλίου τοποθετούνται στο τέλος του.

Ε. Το παράρτημα

Το βιβλίο πρέπει να συνοδεύεται από συμπληρωματικό υλικό σε κάθε διδακτική ενότητα, όπως πίνακες, κείμενα, επιπρόσθετο εικονογραφικό υλικό, που τοποθετούνται στις τελευταίες σελίδες του κεφαλαίου ή και του βιβλίου.

Στ. Το γλωσσάριο

Το γλωσσάριο είναι απαραίτητο και περιλαμβάνει τους ορισμούς των βασικών εννοιών και των λέξεων του κειμένου, ταξινομημένους αλφαβητικά, καθώς επίσης προαιρετικά και τη σελίδα που παρουσιάζονται. Μπορεί να τοποθετηθεί στο τέλος του βιβλίου ή στο τέλος κάθε κεφαλαίου-Θεματικού Πεδίου. Οι ορισμοί πρέπει να δίνονται με λόγια απλά και κατανοητά, ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-τριών, ενώ, αν χρειάζεται, μπορεί να υπάρχει και ένα σχεδιάγραμμα της έννοιας της λέξης αυτής, ώστε να γίνει ευκολότερα κατανοητή.

Ζ. Το ευρετήριο

Το βιβλίο μπορεί να περιλαμβάνει ευρετήριο όρων, πινάκων ή εικονογραφικού υλικού. Πρόκειται για έναν αλφαβητικό κατάλογο με βασικές λέξεις και έννοιες, βασικά γεγονότα, ονόματα ανθρώπων, θέσεων, πινάκων, σχεδιαγραμμάτων και φωτογραφιών που αναφέρονται στο βιβλίο σε αντιστοιχία με τον αριθμό της σελίδας που βρίσκονται.

Δομή Θεματικού Πεδίου-κεφαλαίου

Κάθε κεφάλαιο προτείνεται να περιλαμβάνει: εισαγωγή, κυρίως σώμα, που είναι τα διδακτέα-ενότητες και σύνοψη/ανακεφαλαίωση.

Στην εισαγωγή περιγράφονται σύντομα τα περιεχόμενα του κεφαλαίου, τα σημαντικότερα σημεία και ο σκοπός του κεφαλαίου (να είναι ελκυστικός, περιγραφικός και να παρουσιάζει τη βασική ιδέα), τα οποία θα λειτουργούν ως προοργανωτής κειμένου.

Το κυρίως σώμα περιέχει το βασικό περιεχόμενο που πρέπει να διδαχθεί. Βάσει του Προγράμματος Σπουδών κάθε Θεματικό Πεδίο-κεφάλαιο είναι δομημένο σε επιμέρους διδακτικές ενότητες, δηλαδή διδακτέα μιας διδακτικής ώρας.

Κάθε διδακτέο-ενότητα καλό είναι να έχει μια σύντομη περίληψη, που θα λειτουργεί ως προοργανωτής.

Στο κυρίως σώμα πρέπει να υπάρχει ένα σύστημα επικεφαλίδων και υπότιτλων, σε λογική ιεραρχία και αρίθμηση, που χρησιμοποιείται με την ίδια μορφοποίηση σε όλο το βιβλίο.

Στο κυρίως σώμα του κειμένου μπορεί να αναφέρονται παραδείγματα, συμπεράσματα, εικονογραφικό υλικό, πηγές, περιγραφές πειραμάτων, επιστημονικοί τύποι, καθώς και **«μέλη εντύπωσης»**. Μέλη εντύπωσης είναι οι βασικές ιδέες, έννοιες και οι ορισμοί του μαθήματος, που χρειάζονται επεξεργασία κατά τη διδασκαλία για να γίνουν κατανοητά από τους/τις μαθητές/-τριες και πρέπει να ξεχωρίζουν από το υπόλοιπο κείμενο (με πλαίσια, διαφορετικό χρώμα και γραμματοσειρά, κουκκίδες, αρίθμηση).

Σε κάθε διδακτέο, μετά το κυρίως σώμα προτείνεται να υπάρχει σύντομη ανασκόπηση (να μην ξεπερνά σε καμία περίπτωση τη μία σελίδα). Στην ανασκόπηση παρουσιάζονται συνοπτικά τα βασικά σημεία, οι γενικές ιδέες και τα συμπεράσματα του διδακτέου και ίσως κάποια εισαγωγική διασύνδεση με τις επόμενες ενότητες.

Τέλος, στο **τέλος κάθε διδακτέου είναι απαραίτητο να υπάρχουν ανακεφαλαιωτικές ασκήσεις για αυτοαξιολόγηση και δραστηριότητες**, οι οποίες πρέπει να είναι οργανωμένες και συστηματικές.

Οι εικόνες συνδέονται με το κείμενο εξυπηρετώντας συγκεκριμένη εκπαιδευτική λειτουργία: περιγραφική απεικόνιση, νοητική οργάνωση, κοινωνικές αναφορές, δραστηριοποίηση του/της μαθητή/-τριας.

Ως προς τη σύνθεση των σελίδων προτείνονται μη γραμμικές σελίδες, δηλαδή η ανάγνωσή τους να μην έχει ένα αυστηρά προκαθορισμένο μονοπάτι ανάγνωσης, αλλά να δίνεται η δυνατότητα στον αναγνώστη να περιηγηθεί στη σελίδα με περισσότερα μονοπάτια ανάγνωσης (περιχάραξη σχετικά χαλαρή). Για παράδειγμα:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Σχήμα 1. Ενδεικτικό παράδειγμα μη γραμμικής σελίδας

3. Γλώσσα

Οι παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη στα βιβλία ως προς τη γλώσσα είναι:

- A. η σύνταξη
- B. το λεξιλόγιο
- Γ. η αναγνωσιμότητα
- Δ. η συνοχή

Οι συγγραφείς, επίσης, πρέπει να λάβουν υπόψη:

- τη χρήση οικείων και σαφών λέξεων
- την επεξήγηση νέων λέξεων και όρων και την ύπαρξη γλωσσαρίου
- την επανάληψη νέων λέξεων και όρων στο κείμενο
- την αποφυγή λέξεων που φανερώνουν αφηρημένες ιδέες
- τη χρησιμοποίηση σύντομων και απλών προτάσεων
- τη χρήση ενεργητικής αντί για παθητική σύνταξη
- τη δημιουργία ξεκάθαρων σχέσεων μεταξύ των εννοιών και των ιδεών.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

4. Προδιαγραφές έντυπου και ψηφιακού υλικού

Το έντυπο εκπαιδευτικό υλικό του μαθήματος περιγράφεται ως ακολούθως:

	Έντυπο εκπαιδευτικό υλικό	Αριθμός σελίδων ($\pm 5\%$)
1.	Βιβλίο του μαθητή/της μαθήτριας	144
2.	Εργαστηριακός Οδηγός	80 (ενδεικτικά 20 εργαστήρια επί 4 σελίδες το καθένα)

Το διδακτικό περιεχόμενο του βιβλίου και του εργαστηριακού οδηγού εμπλουτίζεται με την ενσωμάτωση μέσω QR συμπληρωματικών ψηφιακών μαθησιακών πόρων, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

5. Εργαστηριακός οδηγός

Ως προς τις γενικές προδιαγραφές του έχει γίνει διεξοδική αναφορά παραπάνω.

Επιπρόσθετα για τον εργαστηριακό οδηγό αναφέρονται τα εξής:

- Προτάσσεται η Ταυτότητα του Οδηγού, η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.
- Περιλαμβάνει εκτενή εισαγωγή, στην οποία περιέχονται: οδηγίες, κανόνες καθώς και κανόνες ασφάλειας, όπου ενδείκνυται για την καλή λειτουργία του εργαστηρίου.
- Τρόπος κατασκευής γραφικών παραστάσεων και ερμηνεία τους.
- Σύντομη/ εκτενής παρουσίαση μεθόδων, οργάνων ή συσκευών, όπου απαιτείται.
- Παραρτήματα, εφόσον υπάρχει ανάγκη παράθεσης συμπληρωματικών οδηγιών, πινάκων μεγεθών κ.λπ.

Κατά τη συγγραφή του τηρούνται οι γενικές οδηγίες που δίνονται και για το βιβλίο μαθητή/τριας. Σκόπιμο είναι οι εργαστηριακές ασκήσεις να γίνονται με χρήση απλών οργάνων και συσκευών και να αποφεύγεται η χρήση επικίνδυνων υλικών και διαδικασιών. Στον Εργαστηριακό Οδηγό για κάθε εργαστηριακή άσκηση περιέχονται:

- α) Σκοπός / σκοποί της εργαστηριακής άσκησης.
- β) Προαπαιτούμενες γνώσεις
- γ) Απαιτούμενα όργανα και υλικά
- δ) Απαιτούμενες ουσίες
- ε) Διαδικασία

στ) Ερωτήσεις

Ο Εργαστηριακός Οδηγός περιέχει εργαστηριακές ασκήσεις με βάση τις ενότητες που παρουσιάζονται στο βιβλίο.

Γνωστικό Αντικείμενο: Αρχές Οικονομικής Επιστήμης

Διδακτικά βιβλία

Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) έκτασης 240 σελίδων ($\pm 5\%$).

1. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Αρχές οικονομικής Επιστήμης»

Το διδακτικό βιβλίο «Αρχές Οικονομικής Επιστήμης» οργανώνεται ως εξής:

Το εξώφυλλο απαιτείται να είναι καλαίσθητο, ελκυστικό και να περιέχει, όπως και οι πρώτες σελίδες όλες τις απαραίτητες πληροφορίες, σύμφωνα με τα Τεχνικά χαρακτηριστικά των Προδιαγραφών.

Ακολουθούν τα Περιεχόμενα. Αυτά περιλαμβάνουν τα κεφάλαια και τις ενότητες/υποενότητες του διδακτικού βιβλίου, ενταγμένες στους δύο βασικούς κλάδους της Οικονομικής Επιστήμης, τη Μικροοικονομία και τη Μακροοικονομία, εκτός από το 1ο Κεφάλαιο με τίτλο Βασικές Οικονομικές Έννοιες, που έχει Εισαγωγικό χαρακτήρα.

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται συνοπτικά τα περιεχόμενα του διδακτικού βιβλίου, όπως αυτά προσδιορίζονται από το σχετικό Πρόγραμμα Σπουδών:

Πίνακας 1: Συνοπτικά Περιεχόμενα διδακτικού βιβλίου

1 ^ο Κεφάλαιο	Βασικές Οικονομικές Έννοιες
2 ^ο Κεφάλαιο	Η Συμπεριφορά του Καταναλωτή και η Ζήτηση των αγαθών
3 ^ο Κεφάλαιο	Η Προσφορά αγαθών
4 ^ο Κεφάλαιο	Η Ισορροπία στην Αγορά και η διαμόρφωση των Τιμών
5 ^ο Κεφάλαιο	Παραγωγή και Κόστος
6 ^ο Κεφάλαιο	Μορφές Αγοράς
7 ^ο Κεφάλαιο	Αποτυχία Αγοράς
8 ^ο Κεφάλαιο	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) και άλλα βασικά μεγέθη
9 ^ο Κεφάλαιο	Οικονομική Μεγέθυνση και Ανάπτυξη
10 ^ο Κεφάλαιο	Συνολική Ζήτηση και Προσφορά στη Μακροοικονομικά
11 ^ο Κεφάλαιο	Οικονομικές Διακυμάνσεις

12^ο Κεφάλαιο Δημόσια Οικονομική και Νομισματική Πολιτική

13^ο Κεφάλαιο Αγορές χρήματος και Κεφαλαίου

14^ο Κεφάλαιο Ελληνική, Ευρωπαϊκή και Παγκόσμια οικονομία

- Λίστα με τους τίτλους και την αρίθμηση των Πινάκων και των Διαγραμμάτων που περιέχονται στο διδακτικό βιβλίο, καθώς και τη σελίδα του βιβλίου στην οποία βρίσκονται.
- Λίστα με τα ονόματα των Οικονομολόγων, τα σύντομα βιογραφικά των οποίων παρατίθενται στο τέλος κάθε κεφαλαίου (βλ. παρακάτω) και την αντίστοιχη σελίδα.

Στην ψηφιακή μορφή του σχολικού βιβλίου, «πατώντας» ο/η αναγνώστης/αναγνώστρια επάνω σε οποιοδήποτε στοιχείο των ως άνω περιεχομένων (π.χ., στον τίτλο ενός κεφαλαίου / ενός διαγράμματος) αποκτά γρήγορη πρόσβαση στο αντίστοιχο σημείο του διδακτικού βιβλίου, όπου βρίσκεται το εν λόγω στοιχείο (π.χ., στη σελίδα που αρχίζει το κεφάλαιο που αναζήτησε / στη σελίδα όπου βρίσκεται το διάγραμμα).

[Σημειώνεται ότι το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου διακρίνεται στους δύο βασικούς κλάδους της Οικονομικής Επιστήμης, τη Μικροοικονομία και τη Μακροοικονομία και κάθε κλάδος περιλαμβάνει επιμέρους κεφάλαια και ενότητες].

Ακολουθεί Εισαγωγικό σημείωμα/Ταυτότητα το οποίο αναφέρεται στον σκοπό του διδακτικού αντικειμένου, στη φιλοσοφία του βιβλίου, στη δομή του, καθώς και σε πληροφορίες που, κατά την κρίση των συγγραφέων, μπορούν να συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη μελέτη των μαθητών και μαθητριών και στην καλύτερη δυνατή διδακτική αξιοποίηση του διδακτικού βιβλίου από πλευράς των εκπαιδευτικών. Η ταυτότητα του βιβλίου περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές. Ο ψηφιακός αυτός πόρος μπορεί να περιλαμβάνει τη σύνδεσή του βιβλίου με τα μαθησιακά αποτελέσματα του οικείου Προγράμματος Σπουδών και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού και επιπλέον περιεχόμενο, όπως για τις δραστηριότητες που εμπεριέχονται σε αυτό και τη συσχέτισή τους με το Πρόγραμμα Σπουδών και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού, για τον τρόπο παράθεσης και επεξήγησης των οικονομικών όρων, για τις μεθόδους διδασκαλίας που προτείνονται, για τις ψηφιακές και άλλες πηγές και τον τρόπο αξιοποίησής τους από τους μαθητές και τις μαθήτριες, για τις μελέτες περίπτωσης, για τις μεθόδους και τεχνικές αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης των μαθητών και των μαθητριών, για τον χαρακτήρα των Αποτιμητών κ.ά., τα οποία μπορούν να συμβάλλουν στην καλύτερη διδακτική αξιοποίηση του βιβλίου.

Στην αρχή κάθε κεφαλαίου παρατίθενται:

- Ένα εισαγωγικό κείμενο που επέχει ρόλο Προοργανωτή και προσδιορίζει τη θεματική του κεφαλαίου και τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως αυτά περιγράφονται στο σχετικό Πρόγραμμα Σπουδών.
- Λέξεις κλειδιά του κεφαλαίου.
- Ενδεικτικά, μια ρήση του Οικονομολόγου, του οποίου το σύντομο βιογραφικό παρατίθεται στο τέλος του κεφαλαίου (βλ., παρακάτω).

Στη συνέχεια ακολουθεί το κυρίως σώμα του κειμένου. Η μάθηση προσεγγίζεται μέσω ποικιλίας διαβαθμισμένων δραστηριοτήτων και των κατάλληλων διδακτικών μεθόδων, που

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

αντιστοιχίζονται στα μαθησιακά αποτελέσματα του Προγράμματος Σπουδών και βασίζονται σε πλούσιο έντυπο και ψηφιακό υλικό (διαγράμματα, στατιστικά δεδομένα, οπτικοακουστικό υλικό, ηλεκτρονική ειδησεογραφία, ψηφιακά και μη εκπαιδευτικά παιχνίδια, οικονομικές εκθέσεις, κείμενα κ.ά.). Το είδος, η πολυμορφία και ο διερευνητικός χαρακτήρας των δραστηριοτήτων αυτών αντανακλά τη φιλοσοφία των νέων Προγραμμάτων Σπουδών και των νέων διδακτικών βιβλίων, δηλαδή τη στροφή του ενδιαφέροντος στη δημιουργία ενός «μαθησιακού περιβάλλοντος» στο οποίο εκπαιδευτικός, μαθητές και μαθήτριες συνεργάζονται μεταξύ τους για την ερμηνεία και την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού υλικού και για τη διαπραγμάτευση εννοιών και νοημάτων. Για τον λόγο αυτό, **συστήνεται emphaticά στα μέλη των συγγραφικών ομάδων να δημιουργήσουν το διδακτικό υλικό του βιβλίου έχοντας ως βασικό προσανατολισμό τις ενδεικτικές δραστηριότητες του Προγράμματος Σπουδών, καθώς και το εκπαιδευτικό υλικό που εμπεριέχεται στον Οδηγό Εκπαιδευτικού.**

Στα μέλη των συγγραφικών ομάδων παρέχεται η δυνατότητα να μη συμπεριλάβουν, κατά την κρίση τους, στο διδακτικό βιβλίο ορισμένες από τις δραστηριότητες του Προγράμματος Σπουδών. Στην περίπτωση, όμως, αυτή πρέπει η δραστηριότητα που παραλείπεται να αντικατασταθεί από άλλη, που θα δημιουργήσουν τα μέλη της συγγραφικής ομάδας, η οποία, αφενός υπηρετεί τα μαθησιακά αποτελέσματα της αντίστοιχης θεματικής ενότητας/υποενότητας σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών και αφετέρου είναι παρόμοιας μορφής με αυτήν που έχει παραλειφθεί.

Στο τέλος κάθε κεφαλαίου παρατίθενται:

- Μια σύντομη Σύνοψη - Περίληψη του περιεχομένου του κεφαλαίου, η οποία μπορεί να λάβει και τη μορφή διαγραμματικής απεικόνισης.
  - Τυπολόγιο για όσα κεφάλαια απαιτείται η χρήση μαθηματικών τύπων.
  - Αποτιμητές, δηλαδή αναστοχαστικές διαδικασίες και δραστηριότητες που δίνουν στους μαθητές και στις μαθήτριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και ελέγχου επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Ειδικότερα, οι Αποτιμητές διακρίνονται σε πέντε (5) κατηγορίες -αυτές αναφέρονται ρητά στο διδακτικό βιβλίο- στις οποίες κατανέμονται οι σχετικές δραστηριότητες.
1. **Ερωτήσεις κατανόησης:** πρόκειται για ερωτήσεις διαφόρων τύπων (π.χ. κλειστού, σύντομης απάντησης κ.ά.) και αφορούν κυρίως στην κατανόηση των οικονομικών εννοιών και όρων που περιέχονται στο διδακτικό βιβλίο. Για κάθε ερώτηση, δηλώνεται η ενότητα/οι ενότητες του βιβλίου στην οποία/στις οποίες αναφέρονται.
  2. **Ασκήσεις** για τις οποίες απαιτείται η χρήση Μαθηματικών.
  3. **Τα οικονομικά στην πράξη:** περιλαμβάνει μελέτες περίπτωσης, εργασίες και ερωτήσεις που διασυνδέουν την οικονομική θεωρία και γνώση με τη διεθνή και εγχώρια οικονομική πραγματικότητα. Οι μελέτες περίπτωσης, είτε μπορούν να αντληθούν από τον Οδηγό Εκπαιδευτικού, είτε να δημιουργηθούν από τα μέλη των συγγραφικών ομάδων.
  4. **Δραστηριότητες/ερωτήσεις κριτικής και δημιουργικής σκέψης:** περιλαμβάνουν ποικιλία ερωτήσεων και δραστηριοτήτων (π.χ. επίλυση πραγματικών προβλημάτων, λήψη αποφάσεων, ανάλυση και συσχέτιση οικονομικών μεγεθών, προτάσεις πολιτικής) που αποσκοπούν στην

καλλιέργεια δεξιοτήτων σκέψης υψηλού επιπέδου (π.χ. ανάλυση, σύνθεση, αξιολόγηση), του κριτικού γραμματισμού και της δημιουργικής σκέψης.

5. **Για μεγαλύτερη εμβάθυνση:** περιλαμβάνει ερωτήσεις, δραστηριότητες, προτάσεις έρευνας, παραπομπές, π.χ. σε οικονομικές μελέτες, για περαιτέρω μελέτη, κ.ά., που συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη εμπέδωση του επιστημονικού αντικειμένου.

Η κατανομή των Αποτιμητών μεταξύ των πέντε παραπάνω κατηγοριών απαιτείται να είναι ισόρροπη. Ως εκ τούτου, σε κάθε κεφάλαιο συστήνεται να υπάρχουν:

- Μία με δύο ερωτήσεις κατανόησης για κάθε ενότητα.
- Πέντε έως οκτώ ασκήσεις, ανάλογα με τις απαιτήσεις του κεφαλαίου.
- Μία με δύο μελέτες περίπτωσης στο πλαίσιο του Αποτιμητή «Τα οικονομικά στην πράξη».
- Δύο με τρεις Δραστηριότητες/ερωτήσεις κριτικής και δημιουργικής σκέψης.
- Μία με δύο ερωτήσεις/δραστηριότητες/προτάσεις έρευνας στο πλαίσιο του Αποτιμητή «Για μεγαλύτερη εμβάθυνση».

Η επιλογή των ερωτήσεων/ασκήσεων/προβλημάτων/εργασιών κ.λπ., στο πλαίσιο καθεμιάς από τις παραπάνω πέντε κατηγορίες Αποτιμητών, επαφίεται στα μέλη των συγγραφικών ομάδων. Συστήνεται, ωστόσο, οι ασκήσεις και οι ερωτήσεις, όπως και οι δραστηριότητες κάθε κεφαλαίου και ενότητας/υποενότητας να υπηρετούν τη σκοποθεσία του Προγράμματος Σπουδών και να αξιοποιούν, κατά το δυνατόν, πραγματικά οικονομικά δεδομένα, ώστε να καθίσταται ευκρινής η σύζευξη της θεωρητικής προσέγγισης του επιστημονικού αντικειμένου με τη διεθνή και εγχώρια οικονομική πραγματικότητα.

Τονίζεται, επίσης, ότι η χρήση εκπαιδευτικού υλικού, όπως και κάθε πνευματικού προϊόντος/έργου, το οποίο προστατεύεται με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, απαιτεί ειδική άδεια χρήσης, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία. Σε κάθε περίπτωση, αναγράφεται η πηγή από την οποία αντλήθηκε.

Στη συνέχεια ακολουθεί:

- Σύντομο βιογραφικό σημείωμα με την αντίστοιχη εικόνα-φωτογραφία ενός/μιας οικονομολόγου του οποίου το επιστημονικό έργο σχετίζεται με το περιεχόμενο του κεφαλαίου. Η επιλογή του προσώπου επαφίεται στα μέλη των συγγραφικών ομάδων.

Οι υπερσύνδεσμοι που παραπέμπουν σε ψηφιακούς εκπαιδευτικούς πόρους, ιστοτόπους κ.λπ. απαιτείται να είναι ενεργοί, ώστε στην ψηφιακή μορφή του διδακτικού βιβλίου οι μαθητές/τριες και οι εκπαιδευτικοί να έχουν γρήγορη πρόσβαση.

Στο τέλος του βιβλίου παρατίθεται:

- Παράρτημα, στο οποίο παρατίθενται με απλό και εύληπτο τρόπο οι απαντήσεις στις Ερωτήσεις κατανόησης (Αποτιμητής 1), οι λύσεις των Ασκήσεων (Αποτιμητής 2), καθώς και, όπου χρειάζεται, οδηγίες για την εκπόνηση των δραστηριοτήτων των υπόλοιπων Αποτιμητών (3 έως 5). Όπου κρίνεται απαραίτητο, οι λύσεις των Ασκήσεων (Αποτιμητής 2) θα συνοδεύονται από βασικά στοιχεία μεθοδολογίας για την επίλυσή τους, καθώς και

πληροφορίες, παρατηρήσεις και σημεία που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής, τα οποία μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές και τις μαθήτριες να τις επιλύουν αποτελεσματικά.

2. Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο «Αρχές Οικονομικής Επιστήμης»

- Η γλώσσα απαιτείται να χαρακτηρίζεται από **ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή, ζωντάνια, απλότητα, ελκυστικότητα** και να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών και των μαθητριών σε σχέση και με την ηλικία τους.
- **Συμβολισμοί:** Όπου είναι εφικτό, χρησιμοποιείται ελληνική ορολογία. Η ξενόγλωσση ορολογία επεξηγείται στην ελληνική γλώσσα, ενώ τα ξενόγλωσσα αρκτικόλεξα (π.χ., AVC) αναλύονται στους συνθετικούς τους όρους (Average Variable Cost) και επεξηγούνται στα ελληνικά (Μέσο Μεταβλητό Κόστος). Τα ελληνικά αρκτικόλεξα (π.χ., ΑΕΠ) αναλύονται, επίσης, στους συνθετικούς τους όρους (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν). Επιπλέον, αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης των διαφορών μεταξύ των οικονομικών όρων, όπως αυτοί προσδιορίζονται αυστηρά από την Οικονομική Επιστήμη και των ίδιων όρων, όπως αυτοί χρησιμοποιούνται στην οικεία, καθημερινή γλώσσα.

3. Διάταξη έντυπου υλικού, τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές έντυπου υλικού

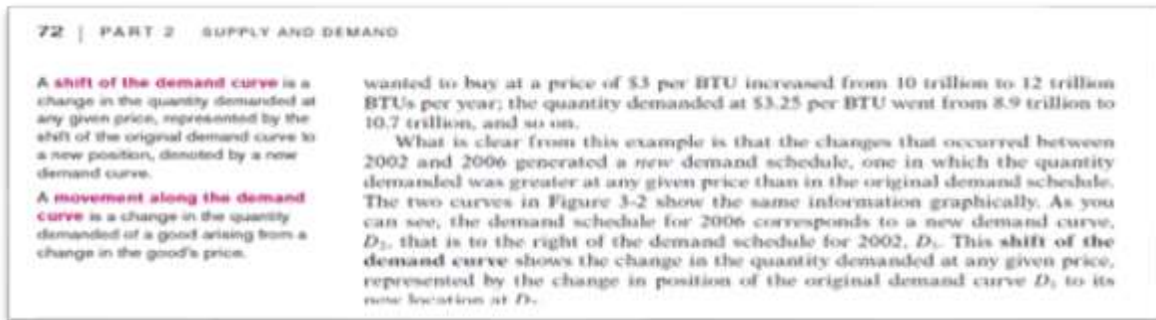
Σχεδιασμός του βιβλίου

Ως προς τον σχεδιασμό του βιβλίου, επιπροσθέτως των γενικών προδιαγραφών, ακολουθούνται οι εξής προδιαγραφές:

- Ο εμπλουτισμός του βιβλίου με φωτογραφίες σημαντικών οικονομολόγων έχει ως στόχο να προκληθεί το σχετικό ενδιαφέρον του μαθητή/της μαθήτριας και ταυτόχρονα να καλλιεργηθεί η αξία της προσπάθειάς τους για τη δημιουργία νέας γνώσης.
- Δίπλα στον τίτλο κάθε κεφαλαίου υπάρχει ο γραμμωτός κώδικας QR που επιτρέπει στους μαθητές και στις μαθήτριες να έχουν γρήγορη πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές ήχου, κειμένων, βίντεο κ.λπ., οι οποίες σχετίζονται με το περιεχόμενο του κεφαλαίου.
- Δίνεται, επίσης, η δυνατότητα στοχευμένου εμπλουτισμού τού ήδη πολυτροπικού περιεχομένου του βιβλίου με συγκεκριμένους μαθησιακούς πόρους του υλικού, οι οποίοι αντιστοιχούν σε σημεία τού κυρίως περιεχομένου ή των δραστηριοτήτων για τους/τις μαθητές/μαθήτριες. Η διασύνδεση μπορεί να γίνει μέσω γραμμωτού QR ή/και κωδικού.
- Γενικά, η σάρωση του γραμμωτού κώδικα (QR) δίνει πρόσβαση στα αντίστοιχα μαθησιακά αντικείμενα, εξασφαλίζοντας αυτόματα την ανακατεύθυνση των εκπαιδευτικών και των μαθητών/μαθητριών, στην περίπτωση αντικατάστασης ή προσθήκης κάποιου μαθησιακού αντικειμένου.
- Για τους οικονομικούς εκείνους όρους που δημιουργούνται συχνά παρανοήσεις (π.χ., Ζήτηση και Ζητούμενη ποσότητα, ΑΕΠ και Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, Δείκτης Τιμών Καταναλωτή και Αποπληθωριστής του ΑΕΠ, Κόστος στη Βραχυχρόνια και Μακροχρόνια περίοδο) προτείνεται,

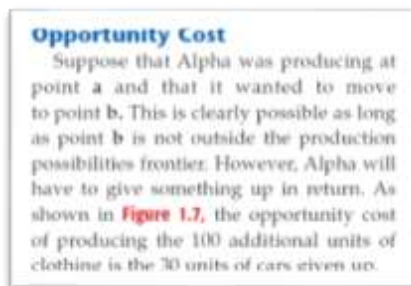
στο περιθώριο της σελίδας και δίπλα στο σημείο του κειμένου όπου αναφέρονται, να παρατίθεται μια σύντομη επεξήγηση/διευκρίνιση των όρων αυτών (Εικόνα 1).

Εικόνα 1: Διευκρίνιση όρων στο περιθώριο της σελίδας [Η εικόνα αντλήθηκε από το βιβλίο: Krugman, P., & Wells, R. (2015). *Economics, 4th Edition*. Worth Publishers: New York.]

Πίνακες, διαγράμματα και απεικονίσεις

Δεδομένου ότι η διαγραμματική ανάλυση αποτελεί το κατεξοχήν εργαλείο ανάλυσης των οικονομικών φαινομένων και εννοιών, απαιτείται τα διαγράμματα να είναι ευκρινή, ελκυστικά, εύληπτα, εντός συγκεκριμένου πλαισίου ή μέσα σε διακριτικό φόντο, κοντά στο σημείο του κειμένου στο οποίο και αφορούν και να περιέχουν τίτλο-λεζάντα, αρίθμηση και σύντομη λεκτική επεξήγηση-περιγραφή (π.χ., των καμπυλών και της κίνησής τους) εντός του πλαισίου/φόντου της διαγραμματικής απεικόνισης. Η σύντομη λεκτική περιγραφή βοηθάει τον/τη μαθητή/τρια να κατανοεί πληρέστερα τη διαγραμματική απεικόνιση, τις κινήσεις επί των καμπυλών και μεταξύ των καμπυλών και να διασυνδέει πληρέστερα τη διαγραμματική ανάλυση με τη θεωρητική επεξεργασία. Εντός του σώματος του κειμένου, προτείνεται ο τίτλος π.χ., «Διάγραμμα 2.1» ή «Πίνακας 2.1» να σημαίνεται με έντονη χρωματιστή γραφή, ώστε ο/η μαθητής/μαθήτρια να ανατρέχει με ευκολία στην αντίστοιχη διαγραμματική απεικόνιση (Εικόνα 2).

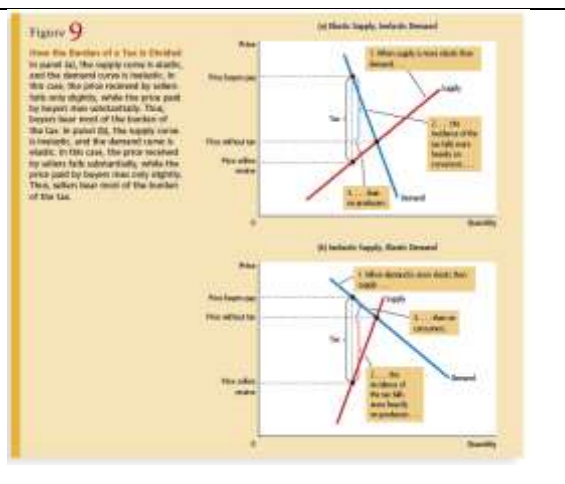
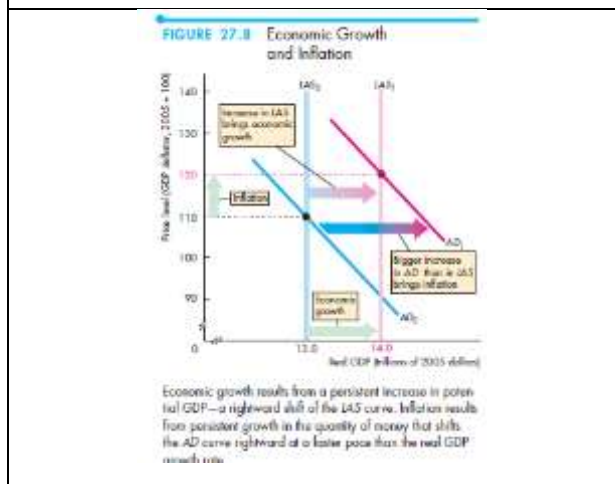
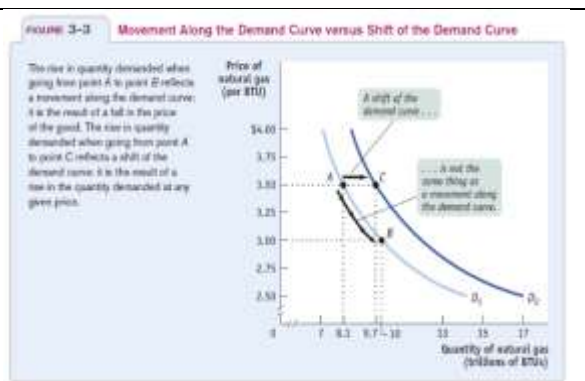
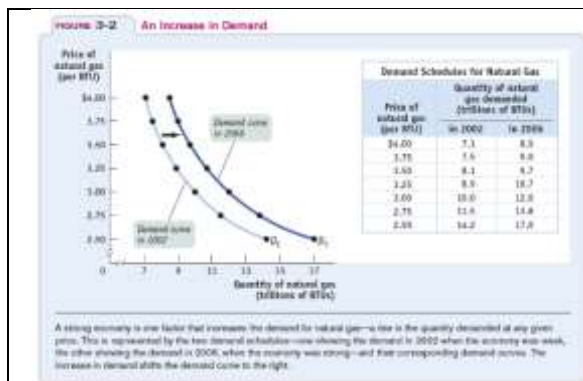

Εικόνα 2: Έντονη χρωματιστή γραφή των τίτλων των διαγραμμάτων στο σώμα του κειμένου

Επίσης, η αρίθμηση των Διαγραμμάτων και των Πινάκων είναι σημαντικό να μην ξεπερνά το τρίτο επίπεδο αρίθμησης (π.χ. 2.1.1), ώστε να είναι εύληπτα από τον/την μαθητή/τρια. Προτεινόμενες μορφές διαγραμματικής απεικόνισης είναι οι ακόλουθες (Εικόνα 3):

Εικόνα 3: Προτεινόμενες μορφές διαγραμματικών απεικονίσεων

Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσική Αγωγή (Δημοτικό)

Διδακτικά βιβλία

Ένα (1) Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών (συνδυασμός βιβλίου και τετραδίου εργασιών) μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) για κάθε τάξη του Δημοτικού.

1. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο

Το εκπαιδευτικό υλικό της Φυσικής Αγωγής για τους/τις μαθητές/-τριες του Δημοτικού αναμένεται να υποστηρίξει τη διαδικασία οικοδόμησης και ανάπτυξης γνώσης και σκέψης, κινητικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, φυσικής κατάστασης-υγείας και φυσικής δραστηριότητας, αξιών και στάσεων, από την πλευρά των μαθητών/-τριών, ώστε να καταστούν φυσικά/σωματικά εγγράμματοι/-ες και να συνεχίζουν να είναι φυσικά δραστήριοι/-ες διά βίου με σκοπό την υγεία και την ποιότητα ζωής τους.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή

Επομένως, τα περιεχόμενα – δραστηριότητες/μέσα του εκπαιδευτικού υλικού θα προάγουν όλες τις προαναφερόμενες γνώσεις και δεξιότητες και θα οδηγούν σε φυσικό εγγραμματισμό, εξυπηρετώντας κυρίως τη φιλοσοφία, τα Θεματικά Πεδία/σκοπούς και τις αντίστοιχες Θεματικές Ενότητες, τα γενικά προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα/γενικούς στόχους και τελικά τα ειδικά προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα/ειδικούς στόχους του νέου ΠΣ της Φυσικής Αγωγής για κάθε τάξη του Δημοτικού.

2. Δομή και οργάνωση

Το περιεχόμενο στο Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών του/της μαθητή/-τριας οργανώνεται ανά κεφάλαιο/Θεματικό Πεδίο, Θεματικές Ενότητες ανά κεφάλαιο, γενικούς στόχους/υποενότητες και ειδικούς στόχους/ειδικά προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

Στην αρχή κάθε Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητα του βιβλίου η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Ο προοργανωτής/εισαγωγή/προοίμιο παρουσιάζει στους/στις μαθητές/-τριες με απλά λόγια και ανάλογα την τάξη, τον σκοπό του Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών τους, καθώς και οδηγίες για το πώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Ο προοργανωτής σε κάθε τάξη παρουσιάζει επίσης με σαφή και περιεκτικό τρόπο τα παρατηρήσιμα/μετρήσιμα ειδικά επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα/ειδικούς στόχους ανά κεφάλαιο/ενότητα/υποενότητα, με βάση το ΠΣ, και ειδικότερα για κάθε κύρια υποενότητα και τις δευτερεύουσες που τη συνοδεύουν, όπως φαίνεται στο ενδεικτικό παράδειγμα προγραμματισμού ενοτήτων/υποενοτήτων κάθε τάξης ανά έτος, στον Οδηγό Εκπαιδευτικού.

Ο προσδιορισμός αυτός βοηθά τους/τις μαθητές/-τριες να εντάξουν τη νοητική τους προσπάθεια σε ένα πλαίσιο διαδικασιών που οδηγεί στην κατάκτηση προσδιορισμένων γνωστικών εννοιών και κινητικών, συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Διευκολύνει επιπλέον τους/τις εκπαιδευτικούς της Φυσικής Αγωγής στον σχεδιασμό ή την επιλογή των κατάλληλων εργασιών και δραστηριοτήτων.

Αντίστοιχα, στο τέλος κάθε κεφαλαίου παρατίθενται αποτιμητές ως σύντομες αναστοχαστικές διαδικασίες. Σκοπός τους είναι να δώσουν στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους στη ΦΑ με σημείο αναφοράς τον έλεγχο επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Τέλος, αμέσως μετά το παραπάνω κείμενο παρατίθεται, όπου χρειάζεται, γλωσσάρι όρων και εννοιών από τις επιστημονικές περιοχές της Φυσικής Αγωγής.

Οι συγγραφικές ομάδες έχουν την ευχέρεια να αποφασίσουν, να επιλέξουν/σχεδιάσουν και να παραθέσουν:

α) το είδος των περιεχομένων, δηλαδή τις κινητικές, γνωστικές, συμπεριφορικές, ηθικές-συναισθηματικές-κοινωνικές δραστηριότητες που δίνονται στους/στις μαθητές/-τριες για μελέτη και εξάσκηση στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής, στο σχολείο γενικότερα αλλά και εκτός αυτού, προκειμένου να οδηγηθούν στην επίτευξη των ειδικών στόχων, ανάλογα με την ηλικία τους,

β) τις διδακτικές προσεγγίσεις, μέσω των οποίων θα οδηγηθούν όλοι οι μαθητές και όλες οι μαθήτριες σε ολόπλευρη μάθηση, καθώς και

γ) τα εργαλεία και τις μεθόδους αξιολόγησης (κινητικής, γνωστικής, συμπεριφορικής και ηθικής-συναισθηματικής-κοινωνικής) για τη διαπίστωση της προόδου και των αποτελεσμάτων των μαθητών/-τριών.

3. Ενδεικτικά συνοπτικά παραδείγματα/προτάσεις για την Α' τάξη του Δημοτικού

Α' Δημοτικού

Εισαγωγή

- Τρόπος χρήσης του Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών.
- Τι θα μάθω στην Α' Δημοτικού στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής για να είμαι φυσικά δραστήριος/-α κατά τη διάρκεια του μαθήματος, στα διαλείμματα αλλά και στον ελεύθερο χρόνο μου.

Κεφάλαιο 1. Παίζω-Κινούμαι και δημιουργώ (Κινητικός Σκοπός)

Προοργανωτές

Ενότητα 1. Εκτέλεση Κινητικών Δεξιοτήτων

Υποενότητες/Γενικοί στόχοι

1. Κινούμαι δεξιά-αριστερά, πάνω-κάτω, γρήγορα και αργά *(εκτελώ εφαρμόζοντας κινητικές έννοιες)*
2. Τρέχω και πηδώ *(δεξιότητες μετακίνησης)*
3. Πάντα ισορροπώ *(δεξιότητες ισορροπίας)*
4. Πετώ, πιάνω και κτυπώ *(δεξιότητες χειρισμού)*
5. Παίζω με ... σχέδιο *(εκτελώ εφαρμόζοντας έννοιες δραστηριοτήτων)*
6. Τρέχω-πιάνω-σταματώ, στον ρυθμό, όπως θέλω εγώ *(συνδυάζω βασικές δεξιότητες και δεξιότητες ρυθμού)*
7. Σαν ψαράκι κολυμπώ *(δεξιότητες στο νερό, στην Α' τάξη προαιρετικά)*

Ενότητα 2. Κινητική δημιουργικότητα

8. Νέες κινήσεις κάνω εγώ

Σύνοψη κεφαλαίου

Δραστηριότητες (προτάσεις για εμπέδωση και εφαρμογή)

Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης (αποτιμητές)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Βιβλιογραφία και περισσότερες πηγές για πληροφόρηση

Κεφάλαιο 2. Μαθαίνω μέσα από την κίνηση (Γνωστικός Σκοπός)

Προοργανωτές

Ενότητα 1. Κινητικές έννοιες, έννοιες επιδεξιότητας και δραστηριοτήτων

Υποενότητες/Γενικοί στόχοι

1. Πού, πώς, με ποιο(ν) μπορώ να κινηθώ; (γνωρίζω πώς μπορεί να κινείται το σώμα)
2. Πώς είναι το σωστό; (γνωρίζω τα σημαντικά σημεία εκτέλεσης κινητικών δεξιοτήτων)
3. Ποιο σχέδιο να βρω; (γνωρίζω κανόνες και στρατηγικές κίνησης)
4. Πότε έγινε αυτό; (γνωρίζω έννοιες/θέματα της ιστορίας ΦΑ και του αθλητισμού)

Ενότητα 2. Έννοιες Φυσικής Κατάστασης-Υγείας

Υποενότητες/Γενικοί στόχοι

5. Γιατί και πώς να ασκώμαι; (γνωρίζω τα οφέλη της φυσικής δραστηριότητας)
6. Ξέρω εγώ να ασκηθώ (γνωρίζω δραστηριότητες που προάγουν τη ΦΚ-Υγεία και συνδέουν τη φυσική δραστηριότητα εντός και εκτός σχολείου)
7. Ξέρω εγώ τους παλμούς μου να μετρώ (γνωρίζω τρόπους αξιολόγησης της ΦΚ-Υγείας με και χωρίς τη χρήση της τεχνολογίας)
8. Ιδρώνω, λαχανιάζω, ξεφυσώ (γνωρίζω τη δομή και τη λειτουργία του σώματος και τις φυσιολογικές μεταβολές λόγω άσκησης)
9. Ξέρω να τραφώ, για να ασκηθώ (γνωρίζω τη σημασία της διατροφής και τα στοιχεία της)

Ενότητα 3. Συναισθηματικές έννοιες

Υποενότητες/Γενικοί στόχοι

10. Όπως είμαι με αγαπώ (γνωρίζω τρόπους/συμπεριφορές ανάπτυξης της αυτο-αντίληψης, αυτοεκτίμησης, αυτοαποτελεσματικότητας και εμπιστοσύνης στον εαυτό)
11. Ξέρω πώς να εκφραστώ (γνωρίζω τρόπους/συμπεριφορές ελέγχου, έκφρασης και εκτίμησης συναισθημάτων και καταστάσεων)
12. Σκέφτομαι, ονειρεύομαι, δημιουργώ (αναπτύσσω δημιουργική σκέψη)

Ενότητα 4. Κοινωνικές έννοιες

Υποενότητες/Γενικοί στόχοι

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

13. Τον στόχο μου κοιτώ (γνωρίζω τρόπους καθορισμού ατομικών και ομαδικών στόχων ή καθορίζω ατομικούς στόχους μέσα από τη διαδικασία της προσωπικής πρόκλησης)
14. Ξέρω και να κερδίζω και να χάνω (γνωρίζω τρόπους/συμπεριφορές επίδειξης ατομικής υπευθυνότητας και υπεύθυνης συμπεριφοράς)
15. Ξέρω πώς στους άλλους να φερθώ (γνωρίζω τρόπους/συμπεριφορές επίδειξης κοινωνικής υπευθυνότητας/αλληλεπίδρασης/υπεύθυνης συμπεριφοράς)

Ενότητα 5. Διαθεματικές έννοιες

Υποενότητες/Γενικοί στόχοι

16. Προσοχή, κίνδυνος! (αναγνωρίζω καταστάσεις ασθενειών/τραυματισμών/κινδύνων)
17. Ξέρω πώς να φυλαχτώ (γνωρίζω θέματα σχετικά με τη χρήση φαρμάκων, την αποφυγή ουσιών, καπνίσματος και άλλων βλαβερών για την υγεία παραγόντων)
18. Ξέρω εγώ να προστατεύω (γνωρίζω διαθεματικές έννοιες για την αειφορία, την οικολογία, την προστασία των ζώων και τη σύνδεσή τους με τη ΦΔ)

Σύνοψη κεφαλαίου

Δραστηριότητες (προτάσεις για εμπέδωση και εφαρμογή)

Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης (αποτιμητές)

Βιβλιογραφία και περισσότερες πηγές για πληροφόρηση

Κεφάλαιο 3. Φροντίζω την υγεία μου με σύμμαχο την κίνηση (Συμπεριφορικός Σκοπός)

Προοργανωτές

Ενότητα 1. Φυσική Δραστηριότητα εντός και εκτός σχολείου

1. Παίζω, τρέχω, προσπαθώ μέσα και έξω από το σχολείο (συμμετέχω στη ΦΑ και τη ΦΔ εντός και εκτός σχολείου)

Ενότητα 2. Στοιχεία και συμπεριφορές φυσικής κατάστασης-υγείας

Υποενότητες/Γενικοί στόχοι

2. Το σχοινάκι μου γυρνάω, μέσα και έξω από το σχολείο (αναπτύσσω και προάγω τα στοιχεία της φυσικής κατάστασης-υγείας εντός και εκτός σχολείου και επιτυγχάνω προσωπικούς στόχους υγείας)
3. Τους παλμούς μου εγώ μετρώ (καταγράφω στοιχεία της φυσικής κατάστασης και συμπεριφορών που προάγουν την υγεία, με ή/και χωρίς την τεχνολογία)
4. Νηστικό αρκούδι δεν χορεύει και χορτάτο δεν μπορεί (υιοθετώ κατάλληλες διατροφικές συμπεριφορές)

Σύνοψη κεφαλαίου

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Δραστηριότητες (προτάσεις για εμπέδωση και εφαρμογή)

Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης (αποτιμητές)

Βιβλιογραφία και περισσότερες πηγές για πληροφόρηση

Κεφάλαιο 4. Παίζω, διασκεδάζω και συνεργάζομαι με όλους (Ηθικό-Συναισθηματικό-Κοινωνικός Σκοπός)

Προοργανωτές

Ενότητα 1. Συναισθηματικές δεξιότητες

Υποενότητες/Γενικοί στόχοι

1. Μου αρέσω, είμαι εγώ! (αναπτύσσω αυτοαντίληψη, αυτοεκτίμηση, αυτοαποτελεσματικότητα και εμπιστοσύνη στον εαυτό)
2. Τον θυμό μου, συγκρατώ (ελέγχω, εκφράζω και εκτιμώ συναισθήματα και καταστάσεις (δικά μου και των άλλων))
3. Κάνω «τρέλες» και γελώ (αυτοεκφράζομαι, δημιουργώ κινητικά, διασκεδάζω)

Ενότητα 2. Κοινωνικές δεξιότητες και εφαρμογή αξιών

Υποενότητες/Γενικοί στόχοι

4. Προσπαθώ, πετυχαίνω, συνεχίζω (επιτυγχάνω ατομικούς και ομαδικούς στόχους-προσωπικές προκλήσεις, εντός και εκτός σχολείου)
5. Χάνω-κερδίζω, χειροκροτώ (επιδεικνύω ατομική υπευθυνότητα/συμπεριφορά, εντός και εκτός σχολείου)
6. Νοιάζομαι για όλους, παίζω με όλους (επιδεικνύω κοινωνική υπευθυνότητα/συμπεριφορά, εντός και εκτός σχολείου)

Σύνοψη κεφαλαίου

Δραστηριότητες (προτάσεις για εμπέδωση και εφαρμογή)

Ασκήσεις αυτοαξιολόγησης (αποτιμητές)

Βιβλιογραφία και περισσότερες πηγές για πληροφόρηση

Οι συγγραφικές ομάδες μπορούν κατά την κρίση τους να επιλέξουν για κάθε κεφάλαιο κάποια από τα παραπάνω παραδείγματα/προτάσεις ή να σχεδιάσουν άλλα.

4. Γλώσσα

- Η γλώσσα χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών σε σχέση και με την ηλικία τους.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Χρησιμοποιείται η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου και αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.
- Παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή ενότητας ή κεφαλαίου, όπου κρίνεται αναγκαίο.
- Παρατίθεται γλωσσάρι όρων, όπου κρίνεται αναγκαίο.

5. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων)

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, για τη Φυσική Αγωγή θα δημιουργηθεί ένα Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή), για κάθε τάξη του Δημοτικού. **Ο εκτιμώμενος αριθμός σελίδων ανά Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών είναι 144 (±5%). Για πρακτικούς λόγους, προτείνεται το Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών σε κάθε τάξη να εκτυπωθεί σε 2 τεύχη.**

6. Κριτήρια ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού)

Το εκπαιδευτικό υλικό ανταποκρίνεται σε κριτήρια ποιότητας, όπως:

- Συμφωνία με το οικείο Πρόγραμμα Σπουδών: Ανταποκρίνεται στα Θεματικά Πεδία/σκοπούς, στα γενικά προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα/γενικούς στόχους του ΠΣ και πιο συγκεκριμένα στα ειδικά προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα/ειδικούς στόχους κάθε τάξης.
- Επιστημονική εγκυρότητα: Το εκπαιδευτικό υλικό συμβαδίζει με τις εξελίξεις της σχετικής επιστήμης.
- Παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα: Ανταποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών, στα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και στις βασικές αρχές της Διδακτικής του κάθε γνωστικού αντικειμένου.
- Αυτενέργεια μαθητών/-τριών: Ενθαρρύνει την εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων.
- Κοινωνική εγκυρότητα: Αναπλαισιώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της.
- Καλαισθησία: Είναι ελκυστικό, αποτελεί μέσο αισθητικής καλλιέργειας, παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση.
- Προσπελασιμότητα: Επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων.
- Ανατροφοδότηση: Δημιουργεί και αξιοποιεί δυνατότητες ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού από την εκπαιδευτική κοινότητα.
- Διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων: Παρουσιάζει την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών/-τριών του.

- Τυποτεχνικά χαρακτηριστικά: Ευκολία στην ανάγνωση (ευκρίνεια εικόνων, κατάλληλη γραμματοσειρά και διάστιχο κ.λπ.).
- Συνέπεια στη χρήση μορφοποίησης, συμβόλων, συντομογραφιών κ.λπ.

Παράρτημα

Η δυναμική σχέση μεταξύ διδακτικών βιβλίων, Προγραμμάτων Σπουδών και συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του όλου εγχειρήματος. Πιο συγκεκριμένα η επίτευξη της διασύνδεσης αυτής είναι εφικτή μέσω:

- Της ενσωμάτωσης στο Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών σύντομων οδηγιών, που παραπέμπουν στον συμπληρωματικό μαθησιακό πόρο ο οποίος εμπλουτίζει το κείμενο.
- Του σχεδιασμού μείγματος δραστηριοτήτων που πλαισιώνει τη διδακτική ενότητα:
  - δραστηριότητες, ασκήσεις, ερωτήσεις, αναλύσεις κ.λπ., που υλοποιούνται με το υλικό αναφοράς του διδακτικού βιβλίου,
  - δραστηριότητες που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό (παραπομπή με συνδέσμους),
  - δραστηριότητες ανοιχτές οι οποίες παραπέμπουν και υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον και είναι ικανές να προσαρμόζονται στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/-τριών. Για παράδειγμα, κάποιος/-ες μαθητές/-τριες είναι σε θέση να αναπτύσσουν εφαρμογές, να εργάζονται με πλατφόρμες τεχνητής ευφυΐας, να κάνουν τρισδιάστατες εκτυπώσεις, να οργανώνουν διαδικτυακές εκδηλώσεις, να χρησιμοποιούν εικονική πραγματικότητα κ.λπ.
- Της διασύνδεσης κάθε κεφαλαίου/ενότητας αλλά και ολόκληρου του Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών με συγκεκριμένο συμπληρωματικό υλικό, που γίνεται μέσω ενός **γραμμωτού κώδικα QR**.
- Κάθε μαθησιακός πόρος θα είναι προσπελάσιμος μέσω ενός αναγνωριστικού κωδικού.
- Η οδηγία στο διδακτικό βιβλίο παραπέμπει στον κωδικό αυτό.
- Το περιεχόμενο του μαθησιακού πόρου που αντιστοιχεί σε κάθε κωδικό μπορεί να εμπλουτιστεί ή να τροποποιηθεί, δίνοντας έναν δυναμικό χαρακτήρα στο συμπληρωματικό υλικό.

Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσική Αγωγή (Γυμνάσιο)

Διδακτικά βιβλία

Για καθεμία από τις τρεις τάξεις (Α', Β', Γ' Γυμνασίου): Ένα Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών (συνδυασμός βιβλίου και τετραδίου εργασιών) μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή).

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

1. Μάθηση και διδασκαλία

Το εκπαιδευτικό υλικό της Φυσικής Αγωγής (ΦΑ) για τους/τις μαθητές/-τριες του Γυμνασίου προσδοκείται ότι θα ενισχύσει την εκπαιδευτική διαδικασία **ανάπτυξης γνώσεων, δεξιοτήτων, κινήτρων, στάσεων, προθέσεων και συμπεριφορών**, δρώντας αθροιστικά και υποστηρικτικά σε ένα κατάλληλα σχεδιασμένο μάθημα ΦΑ με βάση τη φιλοσοφία και τις αρχές του προτεινόμενου Προγράμματος Σπουδών (ΠΣ).

2. Δομή και οργάνωση

- Το περιεχόμενο οργανώνεται λογικά και καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων, καθώς και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κ.λπ.
- Σε κάθε κεφάλαιο προτάσσεται προοργανωτής που προσδιορίζει τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- Παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα, κατάλληλα να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/-τριας (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών με μαθησιακές δυσκολίες).
- Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με σύνοψη, αναστοχαστικές δραστηριότητες, καθώς και πρόσθετες παραπομπές για μαθητές/-τριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας.

Η δομή των κεφαλαίων του Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών πρέπει να είναι σύμφωνη με το νέο ΠΣ στο μάθημα της ΦΑ.

Κάθε κεφάλαιο του βιβλίου πρέπει να εστιάζει στα **μαθησιακά αποτελέσματα** μιας συγκεκριμένης, διακριτής κάθε φορά Θεματικής Ενότητας, η οποία περιλαμβάνει μία ή περισσότερες υποενότητες. Αυτό **δεν αποκλείει την έμμεση επίδιωξη μαθησιακών αποτελεσμάτων** που περιγράφονται σε άλλες Θεματικές Ενότητες, ωστόσο **σε κάθε Θεματική Ενότητα προτεραιότητα δίνεται στην επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων που περιγράφονται σε αυτή**. Αυτή η προτεραιότητα πρέπει να φαίνεται στην περιγραφή των μαθησιακών αποτελεσμάτων, στο είδος των επιλεγμένων δραστηριοτήτων ή παιχνιδιών, καθώς και στις δραστηριότητες εισαγωγής στη Θεματική Ενότητα, αναστοχασμού και αξιολόγησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων της συγκεκριμένης ενότητας.

Με βάση τις αρχές της παιδαγωγικής και της εκπαιδευτικής ψυχολογίας και του μακροπρόθεσμου σχεδιασμού για την επίτευξη του κεντρικού και των επιμέρους στόχων στο μάθημα της ΦΑ, οι Θεματικές Ενότητες και οι υποενότητες πρέπει να συνδέονται αρμονικά μεταξύ τους. Η σύνδεση αυτή πρέπει να είναι μια ενιαία αλληλουχία, που αρχίζει με το πρώτο και τελειώνει με το τελευταίο μάθημα του σχολικού έτους.

3. Ενδεικτική δομή Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών μαθητή/-τριας

Λαμβάνοντας υπόψη ότι υπάρχουν τέσσερα Θεματικά Πεδία και ότι το καθένα από αυτά περιλαμβάνει τουλάχιστον δύο ή περισσότερες Θεματικές Ενότητες, στο βιβλιοτετράδιο κάθε τάξης προτείνεται να αναπτυχθούν από 8 έως 18 κεφάλαια, ώστε να καλυφθούν όλα τα Θεματικά Πεδία και οι Θεματικές Ενότητες του νέου ΠΣ για το μάθημα της ΦΑ, καθώς και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που ορίζονται κάθε φορά.

Στην αρχή κάθε Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητά του η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται ενδεικτικά συνοπτικά παραδείγματα/προτάσεις ανάπτυξης για κάθε ενδεικτικό κεφάλαιο. Σε καθένα από αυτά δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη μίας συγκεκριμένης Θεματικής Ενότητας/υποενότητας ενός Θεματικού Πεδίου, καθώς και στην επίτευξη των αντίστοιχων μαθησιακών αποτελεσμάτων, όπως αυτά περιγράφονται στο νέο ΠΣ. Κάποια κεφάλαια ωστόσο μπορεί να περιλαμβάνουν Θεματικές Ενότητες από περισσότερα από ένα Θεματικά Πεδία.

Για την Α΄ ή Β΄ ή Γ΄ τάξη Γυμνασίου

Ως προς το Κινητικό Πεδίο προτείνεται να αναπτυχθούν κεφάλαια τα οποία να αφορούν:

- Τη μάθηση και την εφαρμογή κινητικών δεξιοτήτων σε ένα μεγάλο εύρος καθημερινών κινήσεων και ΦΔ αναψυχής, δραστηριοτήτων ανάπτυξης ΦΚ για την υγεία και αθλημάτων δύο ατόμων.
- Τη μάθηση και εφαρμογή τεχνικών και τακτικών διαδεδομένων αθλημάτων, κατάλληλων για άσκηση για υγεία.
- Τη μάθηση και εφαρμογή νέων κινητικών δεξιοτήτων, εναλλακτικών μορφών άσκησης και ΦΔ αναψυχής.
- Τη μάθηση και εφαρμογή παραδοσιακών, μοντέρνων και διεθνών χορών, μπαλέτου, ρυθμικών και κινητικών προγραμμάτων.

Ως προς το Γνωστικό Πεδίο προτείνεται να αναπτυχθούν κεφάλαια τα οποία να αφορούν:

- Την κατανόηση σχετικά με τα οφέλη και τα αποτελέσματα, από την τακτική συμμετοχή στη φυσική δραστηριότητα/άθληση/άσκηση, στην προαγωγή της υγείας.
- Τη σημασία των διατροφικών συνηθειών για καλύτερη υγεία.
- Τη γνώση ως προς τη διάκριση και την κατανόηση των στοιχείων/δεικτών της φυσικής κατάστασης που σχετίζονται αντίστοιχα με τη φυσική κατάσταση για καλύτερη υγεία (π.χ. καρδιοαναπνευστική ικανότητα, μυϊκή δύναμη, ευλυγισία...) και τη φυσική κατάσταση για υψηλότερη απόδοση (π.χ. ταχυδύναμη, ισορροπία, συναρμογή).

- Τη γνώση μεθόδων/τρόπων βελτίωσης των στοιχείων της φυσικής κατάστασης για υγεία και καλύτερη απόδοση.
- Την κατανόηση και εφαρμογή βασικών αρχών άσκησης στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση ατομικών προγραμμάτων άσκησης (πόσο συχνά, με ποια ένταση, για πόσο χρόνο και ποιον τύπο/είδος άσκησης είναι προτιμότερο να επιλέξω, για ασφαλέστερη και αποτελεσματικότερη άσκηση).
- Τη γνώση των τρόπων αξιόπιστης αξιολόγησης και ερμηνείας των προσωπικών επιπέδων συμμετοχής στη φυσική δραστηριότητα/άθληση/άσκηση, των δεικτών της φυσικής κατάστασης και των τεχνικών δεξιοτήτων σε διαδεδομένες φυσικές δραστηριότητες και αθλήματα.
- Τη γνώση της σωστής τεχνικής εκτέλεσης και της κατανόησης και εφαρμογής βασικών αρχών, κανόνων και στρατηγικών σε ένα εύρος αθλημάτων και κινητικών δραστηριοτήτων, ώστε οι μαθητές/-τριες να συμμετέχουν αποτελεσματικά και με ασφάλεια σε αυτά τόσο εντός όσο και εκτός σχολείου.
- Τη σημασία των δεξιοτήτων ζωής και την κατανόηση και εφαρμογή βασικών δεξιοτήτων αυτορρύθμισης/αυτοδιαχείρισης στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση ατομικών προγραμμάτων άσκησης/άθλησης και διατροφής για καλύτερη υγεία (π.χ. αρχική αξιολόγηση μιας ικανότητας/συμπεριφοράς και καθορισμός εφικτών στόχων για προσωπική βελτίωση).
- Την ανάπτυξη βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων σε θέματα παροχής πρώτων βοηθειών, ατομικής υγιεινής, πρόληψης και ασφάλειας κατά τη συμμετοχή στη φυσική δραστηριότητα/άθληση/άσκηση εντός και εκτός σχολείου.
- Την κατανόηση της διαχρονικής σημασίας και εξέλιξης της ΦΑ/Γυμνασίου και του αθλητισμού από τους αρχαίους χρόνους έως σήμερα (ιστορία του αθλητισμού, ρόλος άθλησης σε υγεία, εκπαίδευση, ποιότητα ζωής, ειρήνη, Ολυμπιακά ιδεώδη).

Ως προς το Συμπεριφορικό Πεδίο προτείνεται να αναπτυχθούν κεφάλαια τα οποία μπορεί να αφορούν:

- Την ανάπτυξη των δεξιοτήτων αυτορρύθμισης των μαθητών/-τριών, ώστε να μπορούν με την υποστήριξη και την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού να αξιολογούν τα επίπεδα συμμετοχής τους σε ΦΔ και αθλήματα εκτός σχολείου και το επίπεδο της ΦΚ τους για υγεία, καθώς και να καθορίζουν προσωπικούς στόχους για βελτίωση, με αυτονομία και χωρίς πίεση.
- Την εφαρμογή βασικών αρχών και μεθόδων για την ασφαλή και αποτελεσματική ανάπτυξη των παραμέτρων της ΦΚ για υγεία.
- Τη συμμετοχή σε διαδεδομένες ΦΔ, δραστηριότητες χορού, ρυθμού και αθλήματα, αναπτύσσοντας σταδιακά την αυτονομία τους και αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες.
- Τη συμμετοχή σε εναλλακτικές μορφές άσκησης και μη διαδεδομένα αθλήματα, ενισχύοντας και τη συνεργασία με συμμαθητές/-τριες ή/και εμπλέκοντας και τους γονείς τους.

- Τη σταδιακή ανάπτυξη της πρωτοβουλίας και αυτονομίας των μαθητών/-τριών στην ανάπτυξη και εφαρμογή κατάλληλων προγραμμάτων άσκησης και διατροφής με σκοπό την υγεία, εφαρμόζοντας δεξιότητες αυτορρύθμισης.
- Την υιοθέτηση και εφαρμογή από τους/τις μαθητές/-τριες προγραμμάτων διάρκειας μερικών εβδομάδων, όπου θα ασκούνται στην εφαρμογή δεξιοτήτων αυτορρύθμισης και ιδιαίτερα αυτοπαρατήρησης ως προς τη συχνότητα συμμετοχής σε ΦΔ, τον καθορισμό στόχων για αύξηση/διατήρηση της ΦΔ, ανάπτυξης προγραμμάτων άσκησης και διατροφής κ.λπ. Παραδείγματα αναπτύσσονται στο ΠΣ και στον Οδηγό για τον Εκπαιδευτικό, όπως τα προγράμματα «ΑΘΛΟΣ», «ΤΡΙΑΘΛΟΝ», «PENTAΘΛΟΝ» για την Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξη αντίστοιχα.

Ως προς το Ηθικό/Κοινωνικό/Συναισθηματικό Πεδίο προτείνεται να αναπτυχθούν κεφάλαια τα οποία θα περιλαμβάνουν:

- Τη φιλοσοφία του μαθήματος της ΦΑ (κλίμα της τάξης, αυτοέκφραση, ανάπτυξη της υπευθυνότητας, συμμετοχή στους κανόνες και τη διαδικασία της μάθησης).
- Την κατανόηση των εννοιών της εσωτερικής παρακίνησης και των θετικών στάσεων ως προς τη φυσική δραστηριότητα και πώς αυτές αναπτύσσονται (δυνατότητα επιλογής ΦΔ, αυτονομία στην άσκηση, στόχοι προσωπικής βελτίωσης, προσπάθεια, συναισθήματα επίτευξης).
- Την κατανόηση και τη σημασία των ηθικών αξιών (τιμιότητα, δικαιοσύνη, «ευ αγωνίζεσθαι», αποφυγή ντόπινγκ και στοιχηματισμού, αξία στην προσπάθεια και στην προσωπική βελτίωση).
- Την ομαδικότητα και συμπερίληψη (ενσυναίσθηση, σεβασμός στο άλλο φύλο, σεβασμός στη διαφορετικότητα, συνεργασία με άτομα με διαφορετικά χαρακτηριστικά, επίλυση προβλημάτων, εξεύρεση λύσεων).
- Την οργάνωση και πραγματοποίηση αθλητικών εκδηλώσεων (καθιέρωση «αθλητικής γιορτής» στο σχολείο, ενεργητική συμμετοχή των μαθητών/-τριών, εφαρμογή των γνώσεων και των αξιών που έχουν διδαχθεί).

Παρατήρηση: Για να αποφευχθούν τυχόν επαναλήψεις ή/και επικαλύψεις κατά τη διδασκαλία και κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού και τις παιδαγωγικές/διδασκτικές ανάγκες του μαθήματος της Φυσικής Αγωγής, τα παραπάνω προτεινόμενα κεφάλαια κάποιου πεδίου (π.χ., Γνωστικού) μπορούν να αναπτυχθούν είτε αυτούσια είτε σε συνδυασμό/συμπερίληψη με τα προτεινόμενα κεφάλαια άλλων πεδίων (π.χ. Συμπεριφορικού).

Οι συγγραφικές ομάδες μπορούν κατά την κρίση τους να επιλέξουν για κάθε κεφάλαιο κάποια από τα παραπάνω παραδείγματα-προτάσεις ή να σχεδιάσουν άλλα.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

4. Γλώσσα

Η γλώσσα χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών σε σχέση και με την ηλικία τους.

Χρησιμοποιείται η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου και αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.

Παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή ενότητας ή κεφαλαίου, όπου κρίνεται αναγκαίο.

Παρατίθεται γλωσσάρι όρων, όπου κρίνεται αναγκαίο.

5. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) των διδακτικών βιβλίων

Για καθεμία από τις τρεις τάξεις (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου): Ένα Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών μαθητή/-τριας **με έκταση 144 σελίδες (±5%) το καθένα**. Το Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών είναι συνδυασμός βιβλίου και τετραδίου εργασιών. Εφόσον είναι εφικτό, το δέσιμο να είναι σπирάλ με χοντρό εξώφυλλο υψηλής αντοχής και οι σελίδες του με χοντρό-ισχυρό χαρτί, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να είναι ανθεκτικό σε χώρους άθλησης (π.χ., να μπορεί να είναι διάπλατα ανοιγμένο και ακουμπισμένο στο πάτωμα, ώστε π.χ., όταν ένας/μία μαθητής/-τρια εκτελεί όρθια μια άσκηση να μπορεί να διαβάζει).

6. Κριτήρια ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού)

Το εκπαιδευτικό υλικό ανταποκρίνεται σε κριτήρια ποιότητας, όπως:

- Συμφωνία με το οικείο Πρόγραμμα Σπουδών: Ανταποκρίνεται στους σκοπούς και στους επιμέρους στόχους του ΠΣ.
- Επιστημονική εγκυρότητα: Συμβαδίζει με τις εξελίξεις της σχετικής επιστήμης.
- Παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα: Ανταποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και στις βασικές αρχές της διδακτικής κάθε γνωστικού αντικειμένου.
- Αυτενέργεια μαθητών/-τριών: Ενθαρρύνει την εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων.
- Κοινωνική εγκυρότητα: Αναπλαισιώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της.
- Καλαισθησία: Είναι ελκυστικό, αποτελεί μέσο αισθητικής καλλιέργειας, παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση.
- Προσπελασιμότητα: Επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων.
- Ανατροφοδότηση: Δημιουργεί και αξιοποιεί δυνατότητες ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού από την εκπαιδευτική κοινότητα.

- Διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων: Παρουσιάζει την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών/-κτριών του.
- Τυποτεχνικά χαρακτηριστικά: Ευκολία στην ανάγνωση (ευκρίνεια εικόνων, κατάλληλη γραμματοσειρά και διάστιχο κ.λπ.).
- Συνέπεια στη χρήση μορφοποίησης, συμβόλων, συντομογραφιών κ.λπ.

Παράρτημα

Η δυναμική σχέση μεταξύ διδακτικών βιβλίων, Προγραμμάτων Σπουδών και συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του όλου εγχειρήματος. Πιο συγκεκριμένα η επίτευξη της διασύνδεσης αυτής είναι εφικτή μέσω:

- Της ενσωμάτωσης στο Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών σύντομων οδηγιών, που παραπέμπουν στον συμπληρωματικό μαθησιακό πόρο ο οποίος εμπλουτίζει το κείμενο.
- Του σχεδιασμού μείγματος δραστηριοτήτων που πλαισιώνει τη διδακτική ενότητα:
  - δραστηριότητες, ασκήσεις, ερωτήσεις, αναλύσεις κ.λπ., που υλοποιούνται με το υλικό αναφοράς του διδακτικού βιβλίου
  - δραστηριότητες που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό (παραπομπή με συνδέσμους)
  - δραστηριότητες ανοιχτές οι οποίες παραπέμπουν και υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον και είναι ικανές να προσαρμόζονται στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/-τριών. Για παράδειγμα, κάποιος/-ες μαθητές/-τριες είναι σε θέση να αναπτύσσουν εφαρμογές, να εργάζονται με πλατφόρμες τεχνητής ευφυΐας, να κάνουν τρισδιάστατες εκτυπώσεις, να οργανώνουν διαδικτυακές εκδηλώσεις, να χρησιμοποιούν εικονική πραγματικότητα κ.λπ.
- Της διασύνδεσης κάθε κεφαλαίου/ενότητας αλλά και ολόκληρου του Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών με συγκεκριμένο συμπληρωματικό υλικό, που γίνεται μέσω ενός **γραμμωτού κώδικα QR**.
- Κάθε μαθησιακός πόρος θα είναι προσπελάσιμος μέσω ενός αναγνωριστικού κωδικού.
- Η οδηγία στο διδακτικό βιβλίο παραπέμπει στον κωδικό αυτό.
- Το περιεχόμενο του μαθησιακού πόρου που αντιστοιχεί σε κάθε κωδικό μπορεί να εμπλουτιστεί ή να τροποποιηθεί, δίνοντας έναν δυναμικό χαρακτήρα στο συμπληρωματικό υλικό.

Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσική Αγωγή (Λύκειο)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Διδακτικά βιβλία

Ένα Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας (σε έντυπη ή/και ψηφιακή μορφή) για κάθε μια από τις τάξεις του Λυκείου (Α', Β', Γ'), το οποίο δίνει έμφαση στον κεντρικό σκοπό της διά βίου άσκησης για υγεία, τους σκοπούς και τα μαθησιακά αποτελέσματα του ΠΣ για τη ΦΑ στο Λύκειο με σχετικές γνώσεις και δραστηριότητες. Κάθε ένα από τα τρία βιβλία αποτελεί συνδυασμό βιβλίου και τετραδίου εργασιών που ο/η κάθε μαθητής/τρια θα μπορεί να αξιοποιήσει κατάλληλα στο μάθημα μαζί με τον εκπαιδευτικό Φυσικής Αγωγής.

1. Μάθηση και διδασκαλία

Το εκπαιδευτικό υλικό της Φυσικής Αγωγής (ΦΑ) για τους/τις μαθητές/-τριες του Λυκείου προσδοκείται ότι θα ενισχύσει την εκπαιδευτική διαδικασία ανάπτυξης γνώσεων, δεξιοτήτων, κινήτρων, στάσεων, προθέσεων και συμπεριφορών δρώντας αθροιστικά και υποστηρικτικά σε ένα κατάλληλα σχεδιασμένο μάθημα ΦΑ με βάση τη φιλοσοφία και τις αρχές του νέου Προγράμματος Σπουδών (ΠΣ).

Το εκπαιδευτικό υλικό της Φυσικής Αγωγής για τους/τις μαθητές/-τριες του Λυκείου (εν προκειμένω για τις τάξεις Α', Β', Γ') αναμένεται να υποστηρίξει τη διαδικασία οικοδόμησης και ανάπτυξης γνώσης και σκέψης, κινητικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, φυσικής κατάστασης-υγείας, αξιών και στάσεων, φυσικής δραστηριότητας-υγείας από την πλευρά των μαθητών/-τριών ώστε να καταστούν σωματικά εγγράμματοι/-ες και να συνεχίζουν να είναι φυσικά δραστήριοι/-ες διά βίου.

Τα περιεχόμενα – δραστηριότητες/μέσα – του εκπαιδευτικού υλικού θα προάγουν όλες τις προαναφερόμενες γνώσεις και δεξιότητες, εξυπηρετώντας κυρίαρχα τη φιλοσοφία, τους σκοπούς, τους στόχους και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του νέου ΠΣ στο Λύκειο στο γνωστικό αντικείμενο της Φυσικής Αγωγής, και άρα τον σωματικό γραμματισμό.

2. Δομή και οργάνωση

- Το περιεχόμενο οργανώνεται λογικά και καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κ.λπ.
- Σε κάθε κεφάλαιο προτάσσεται προοργανωτής, που προσδιορίζει τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- Παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα, κατάλληλα να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/-τριας (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών με μαθησιακές δυσκολίες).
- Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με σύνοψη, αναστοχαστικές δραστηριότητες, καθώς και πρόσθετες παραπομπές για μαθητές/-τριες που επιζητούν περαιτέρω εμβάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας.

3. Δομή και οργάνωση των διδακτικών βιβλίων

Η Δομή των κεφαλαίων του κάθε Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/-τριας ανά τάξη χρειάζεται να είναι σύμφωνη με το νέο ΠΣ στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής στο Λύκειο.

Το κάθε κεφάλαιο του Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/-τριας χρειάζεται να εστιάζεται στα μαθησιακά αποτελέσματα που περιγράφονται στο νέο ΠΣ μιας συγκεκριμένης διακριτής θεματικής ενότητας κάθε φορά, η οποία θα περιλαμβάνει μία ή περισσότερες υποενότητες της ίδιας θεματικής ενότητας. Αυτό δεν αποκλείει την έμμεση επίδιξη μαθησιακών αποτελεσμάτων που περιγράφονται σε άλλες θεματικές ενότητες, ωστόσο σε κάθε κεφάλαιο-θεματική ενότητα προτεραιότητα δίνεται στην επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων που περιγράφονται στην συγκεκριμένη ενότητα. Αυτή η προτεραιότητα θα φαίνεται στην περιγραφή των μαθησιακών αποτελεσμάτων της συγκεκριμένης ενότητας στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, στο είδος των επιλεγμένων δραστηριοτήτων ή παιχνιδιών, ώστε αυτά πρωταρχικά να αποσκοπούν στην επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων της συγκεκριμένης θεματικής ενότητας, καθώς και στις δραστηριότητες εισαγωγής στη θεματική ενότητα, αναστοχασμού και στην αξιολόγηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων της συγκεκριμένης ενότητας.

Με βάση τις αρχές της παιδαγωγικής και της εκπαιδευτικής ψυχολογίας και του μακροπρόθεσμου σχεδιασμού για την επίτευξη του κεντρικού και των επιμέρους σκοπών στο μάθημα της ΦΑ, οι θεματικές ενότητες και οι υποενότητες χρειάζεται να συνδέονται αρμονικά μεταξύ τους. Η σύνδεση των θεματικών ενότητων χρειάζεται να είναι ως μια ενιαία αλληλουχία που αρχίζει με το πρώτο μάθημα της σχολικής χρονιάς και τελειώνει με το τελευταίο μάθημα του σχολικού έτους.

- Στην αρχή του κάθε Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/-τριας αποτυπώνονται τα περιεχόμενά του. Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητά του η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό ή/και τον/τη μαθητή/τρια.
- Το περιεχόμενο οργανώνεται λογικά και καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενότητων, τίτλων κ.λπ.
- Σε κάθε κεφάλαιο προτάσσεται προ οργανωτής που προσδιορίζει τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- Παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα/α να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/μαθήτριας (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών και μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες).
- Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με σύνοψη, αναστοχαστικές δραστηριότητες, καθώς και πρόσθετες παραπομπές για μαθητές και μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας.

Ενδεικτική δομή Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/-τριας για τη Φυσική Αγωγή στο Λύκειο

Λαμβάνοντας υπόψη ότι υπάρχουν τέσσερα θεματικά πεδία και το καθένα απ' αυτά περιλαμβάνει δύο θεματικές ενότητες, στο **Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας** κάθε τάξης προτείνεται να αναπτυχθούν τουλάχιστον 8 κεφάλαια ώστε να καλυφθούν όλα τα θεματικά πεδία και οι θεματικές ενότητες του νέου ΠΣ για το μάθημα της ΦΑ, καθώς και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που ορίζονται σε αυτές τις θεματικές ενότητες.

Κάθε **Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας** θα πρέπει:

- Να έχει τουλάχιστον ένα διδακτικό σενάριο ανά Θεματική Ενότητα του ΠΣ – ήτοι κατάλληλο υποστηρικτικό υλικό για 8 αναπτυγμένα διδακτικά σενάρια ανά τάξη (ένα για κάθε Θεματική Ενότητα), τα οποία να μπορούν να αξιοποιηθούν άμεσα από τους μαθητές/τριες στη σχολική πράξη υπό την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού ή/και αυτόνομα.
- Κατάλληλες δραστηριότητες και προτάσεις με βάση κάθε διδακτικό σενάριο και τάξη.
- Κατάλληλες φόρμες και παραδείγματα με βάση κάθε διδακτικό σενάριο και τάξη.

Σε επίπεδο περιεχομένου, το **Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας** κάθε τάξης πρέπει να περιλαμβάνει υποστηρικτικό υλικό για την εφαρμογή των διδακτικών σεναρίων που προτείνονται στον Οδηγό Εκπαιδευτικού του ΠΣ για την αντίστοιχη τάξη ή καινοτόμα διδακτικά σενάρια που πάντα όμως συνδέονται με τους σκοπούς του νέου ΠΣ. Το υποστηρικτικό αυτό υλικό, για κάθε διδακτικό σενάριο, μπορεί να περιλαμβάνει, ανάλογα με τις ανάγκες κάθε διδακτικού σεναρίου, ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα:

- Κατάλληλες καρτέλες ή φόρμες για την υποστήριξη των δραστηριοτήτων κάθε σεναρίου, όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο.
- Κατάλληλες καρτέλες ή φόρμες για την υποστήριξη των διαδικασιών αξιολόγησης, αυτοαξιολόγησης ή ετεροαξιολόγησης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων που επιδιώκονται με κάθε διδακτικό σενάριο.
- Κατάλληλες καρτέλες ή φόρμες για την καθοδήγηση της ανάπτυξης δεξιοτήτων αυτορρύθμισης της μάθησης και της απόδοσης, καθώς και κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων που περιλαμβάνονται στα διδακτικά σενάρια κάθε τάξης (συμπεριλαμβανομένων των δεξιοτήτων ζωής).
- Κατάλληλες καρτέλες ή φόρμες για την παρακολούθηση και την καταγραφή εμπειριών μάθησης, συμπεριφορών, συναισθημάτων των μαθητών/-τριών που απορρέουν από τη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες κάθε σεναρίου.
- Οδηγίες εξάσκησης για τους/τις μαθητές/-τριες και καθοδήγησής τους σχετικά με τις δραστηριότητες και τις διαδικασίες που προβλέπονται στα διδακτικά σενάρια, με έμφαση στα μη διαδεδομένα αθλήματα και τις φυσικές δραστηριότητες.
- Κατάλληλες καρτέλες ή φόρμες για εφαρμογή στην πράξη γνώσεων (π.χ. ασφαλή εξάσκηση, κατάλληλο ασκησιολόγιο, σχεδιασμός και υλοποίηση προγραμμάτων άσκησης και φυσικής δραστηριότητας).

- Συνδέσεις και παραπομπές σε θέματα σχετικά με το διδακτικό σενάριο όπου κρίνονται απαραίτητες.

Ενδεικτικό προτεινόμενο περιεχόμενο Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/-τριας για κάθε Τάξη (Α', Β', Γ') Λυκείου

Παρακάτω παρουσιάζονται ενδεικτικά συνοπτικά παραδείγματα - προτάσεις ανάπτυξης για τα **Βιβλία-Τετράδια Εργασιών Μαθητή/-τριας**.

Με κεντρικό σκοπό τη διά βίου άσκηση για υγεία και ποιότητα ζωής, το **Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας** για τη Φυσική Αγωγή στο Λύκειο (Α', Β', Γ' τάξεις), σε συνάφεια με το νέο ΠΣ και οργανωμένο κατάλληλα σε κεφάλαια, ενδεικτικά μπορεί να περιέχει:

- Κατάλληλες δραστηριότητες για κάθε τομέα της φυσικής κατάστασης (καρδιοαναπνευστική αντοχή, μυϊκή αντοχή, μυϊκή δύναμη, ευλυγισία, σύσταση σώματος), όπως επίσης δραστηριότητες που θα βοηθήσουν τον/τη μαθητή/-τρια να επιτύχει τους προσωπικούς του/της στόχους.
- Γνώσεις για βασικά θέματα αθλητικών επιστημών (π.χ. βασικά θέματα φυσιολογίας της άσκησης, βασικά θέματα αθλητικής ψυχολογίας, θέματα φυσικής δραστηριότητας και παρακίνησης, θέματα διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου κτλ.).
- Κατάλληλες οδηγίες για άσκηση ανάλογα με την ηλικία, το φύλο ή/και άλλες παραμέτρους (π.χ. περιβαλλοντικούς παράγοντες κτλ.) και τρόπους για την παρακολούθηση και ερμηνεία των προσωπικών δεδομένων για την άσκηση και τη σωματική επίδοση.
- Κατάλληλες οδηγίες, που θα βοηθήσουν τους/τις μαθητές/-τριες να αναπτύξουν ένα προσωπικό πρόγραμμα άσκησης επιλέγοντας κατάλληλες δραστηριότητες.
- Κατάλληλες δραστηριότητες και προτάσεις για υλοποίηση στην πράξη από τους/τις μαθητές/-τριες εντός και εκτός σχολικού περιβάλλοντος με έμφαση στην προαγωγή της διά βίου άσκησης για υγεία και ποιότητας ζωής.
- Γνώση και προτεινόμενες δραστηριότητες σε σύνδεση με τους σκοπούς, τους στόχους, τα μαθησιακά αποτελέσματα, καθώς και τις Θεματικές Ενότητες του ΠΣ για τη ΦΑ στο Λύκειο.

A. Ειδικότερα, ως προς το Κινητικό Πεδίο προτείνεται να αναπτυχθούν κεφάλαια τα οποία να αφορούν:

- Τη μάθηση και εφαρμογή όλων των κινητικών και αθλητικών δεξιοτήτων που έχουν ήδη διδαχθεί οι μαθητές/τριες στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο, καθώς και ένα ευρύ φάσμα τροποποιημένων, λιγότερων γνωστών ή νέων αθλημάτων και φυσικών δραστηριοτήτων.
- Τη μάθηση και εφαρμογή δραστηριοτήτων δια βίου άσκησης όπου εντάσσονται ομαδικά ή ατομικά ή τροποποιημένα αθλήματα στα οποία οι μαθητές/τριες μπορούν να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους και είναι σε θέση να αξιοποιήσουν στη διάρκεια της σχολικής τους ζωής, αλλά, κυρίως, μετά από αυτή. Εντάσσονται δραστηριότητες που επιτρέπουν τη συμμετοχή

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

όλων, ιδιαίτερα τροποποιημένα αθλήματα/παιχνίδια με έμφαση στην οργάνωση σε μικρές ομάδες, ολυμπιακά και παραολυμπιακά.

- Τη μάθηση και εφαρμογή ρυθμικών και χορευτικών δραστηριοτήτων όπου προτείνονται ποικίλες χορευτικές εμπειρίες που ανταποκρίνονται στις σωματικές ικανότητες, στις κοινωνικές και συναισθηματικές ανάγκες των μαθητών/τριών, καθώς και στην πολιτισμική εμπειρία τους. Εντάσσονται χοροί ή/και ρυθμικές δραστηριότητες που βοηθούν στην ανάπτυξη της φυσικής κατάστασης και μπορούν να υλοποιηθούν κατ' άτομο, σε μικρές ομάδες ή σε διάφορες κοινωνικές περιστάσεις, καθώς και δημιουργικοί χοροί.
- Τη μάθηση διοργάνωσης αθλητικών δραστηριοτήτων, κινητικών-θεατρικών παιχνιδιών», κτλ., σε επίπεδο τμήματος, τάξης, σχολείου, γειτονικών σχολείων με προσανατολισμό στη δια βίου άσκηση για υγεία και ποιότητα ζωής.
- Παραδείγματα για βελτίωση της φυσικής κατάστασης μέσα από αθλήματα/δραστηριότητες τα οποία να μπορούν να υλοποιηθούν στο σχολείο αλλά και έξω από το σχολείο.

Β. Ειδικότερα ως προς το Γνωστικό Πεδίο προτείνεται να αναπτυχθούν κεφάλαια τα οποία να αφορούν:

- Την ανάπτυξη και εφαρμογή κατάλληλων γνώσεων και δεξιοτήτων που θα βοηθήσουν/επιτρέψουν τους μαθητές/τριες να είναι σε θέση να σχεδιάζουν τα δικά τους προγράμματα άσκησης, π.χ. τύποι και χαρακτηριστικά διαφορετικών μορφών άσκησης, τύποι και οφέλη της άσκησης στην υγεία, οδηγίες οργανισμών για την άσκηση κτλ.
- Την ανάπτυξη γνώσεων σχετικών με την άσκηση, αλλά κυρίως την εφαρμογή αυτών των γνώσεων στην πράξη μέσα από βιωματικές δραστηριότητες και με ασφάλεια (π.χ. βασικές πρώτες βοήθειες).
- Την απόκτηση γνώσεων σχετικά με τις σωστές επιλογές σχετικά με την άσκηση, την ευεξία, την ισορροπημένη διατροφή και «την ποιότητα ζωής», καθώς και βασικές γνώσεις για την πρόληψη εξαρτήσεων (π.χ. απαγορευμένες ουσίες και επιπτώσεις στην υγεία, σύσταση σώματος, τρόποι ελέγχου σωματικού βάρους, διατροφή και άσκηση κτλ.).
- Την ανάπτυξη και εφαρμογή δεξιοτήτων αυτο-ρύθμισης όπου εντάσσεται η ανάπτυξη δεξιοτήτων που συμβάλλουν στην επίτευξη του κεντρικού σκοπού της δια βίου άσκησης για υγεία και ποιότητα ζωής.

Γ. Ειδικότερα ως προς το Συμπεριφορικό Πεδίο που βρίσκεται στο επίκεντρο του προγράμματος σπουδών για το Λύκειο προτείνεται να αναπτυχθούν κεφάλαια τα οποία μπορεί να αφορούν:

- Την ανάπτυξη και εφαρμογή γνώσεων και δεξιοτήτων σχεδιασμού, εφαρμογής και αξιολόγησης ενός προγράμματος φυσικής κατάστασης για την υγεία, καθώς και συμμετοχής σε ποικιλία φυσικών δραστηριοτήτων.

- Την ανάπτυξη και εφαρμογή γνώσεων και δεξιοτήτων για δραστηριότητες που αφορούν διάφορους τρόπους και μεθοδολογίες για την ανάπτυξη της φυσικής κατάστασης σε ένα επίπεδο που είναι ικανοποιητικό για την υγεία.
- Την ανάπτυξη και εφαρμογή γνώσεων και δεξιοτήτων για ένα ευρύ φάσμα φυσικών δραστηριοτήτων που μπορούν να υλοποιηθούν στο περιβάλλον του σχολείου με κάθε διαθέσιμο υλικό, αθλητικό ή αυτοσχέδιο, ή/και έξω από αυτό. Έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη θετικών κοινωνικών σχέσεων, συμπεριφορών και συναισθημάτων μέσα από ποικιλία, «οργανωμένων» και «μη», εναλλακτικών και υπαίθριων, δραστηριοτήτων, νέων ελκυστικών προτάσεων άσκησης εντός σχολείου με την προοπτική της μεταφοράς και εκτός, για έναν υγιεινό και δραστήριο τρόπο ζωής.

Δ. Ειδικότερα ως προς το Ηθικό/Κοινωνικό/Συναισθηματικό Πεδίο προτείνεται να αναπτυχθούν κεφάλαια τα οποία θα περιλαμβάνουν:

- Τη διδασκαλία συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων ζωής, ώστε να αναπτύξουν οι μαθητές/τριες επιθυμητές ατομικές και κοινωνικές συμπεριφορές σε χώρους άθλησης και φυσικής δραστηριότητας και για να τις μεταφέρουν στην ενήλικη ζωή τους σε κάθε είδους σχέση και δραστηριότητα.
- Την ανάπτυξη και εφαρμογή γνώσεων και δεξιοτήτων για δραστηριότητες «αυτο-έκφρασης και διασκέδασης», όπου εντάσσονται δραστηριότητες που προάγουν την κατανόηση της αξίας της φυσικής δραστηριότητας ως τρόπο ζωής και αναπόσπαστο τμήμα της καθημερινότητας για ευχαρίστηση, εκτόνωση, διασκέδαση, αυτο-έκφραση μέσω της κίνησης.
- Την ανάπτυξη στρατηγικών και μεθόδων για τον σχεδιασμό ποιοτικών και ουσιαστικών μαθησιακών εμπειριών, ώστε κάθε μαθητής/τρια να βιώνει χαρά και ικανοποίηση από τη διδασκαλία και τη συμμετοχή στο μάθημα της ΦΑ.
- Την ανάπτυξη και εφαρμογή γνώσεων και δεξιοτήτων για δραστηριότητες που αναπτύσσουν τη «συνεργασία και υπευθυνότητα». Η έμπρακτη επίδειξη θετικών συμπεριφορών αποτελεί τη βάση για τη συμμετοχή όλων των μαθητών/τριών, δίχως περιορισμούς κοινωνικούς, θρησκευτικούς, φυλετικούς, στη ΦΑ και σε ΦΔ εκτός σχολείου για την ανάπτυξη και εδραίωση υγιών διαπροσωπικών και κοινωνικών σχέσεων δια βίου.
- Τη φιλοσοφία του μαθήματος της ΦΑ (κλίμα της τάξης, συμμετοχή στους κανόνες και τη διαδικασία της μάθησης) και τη μεταφορά του στην καθημερινή ζωή σύγχρονα και μετά την αποφοίτηση από το σχολείο.
- Την ανάπτυξη κατανόησης και συνεργασίας με έμφαση στη συμμετοχή όλων.

Παρατήρηση: Για να αποφευχθούν επαναλήψεις ή/και επικαλύψεις κατά τη διδασκαλία τα παραπάνω προτεινόμενα κεφάλαια κάποιου Πεδίου (π.χ., Γνωστικού) μπορούν να αναπτυχθούν είτε αυτούσια είτε σε συνδυασμό/συμπερίληψη με τα προτεινόμενα κεφάλαια άλλων Πεδίων (π.χ. Συμπεριφορικού).

Οι συγγραφικές ομάδες μπορούν κατά την κρίση τους να επιλέξουν για κάθε κεφάλαιο κάποια από τα παραπάνω παραδείγματα - προτάσεις ή να σχεδιάσουν άλλα.

4. Γλώσσα

- Η γλώσσα χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών και μαθητριών σε σχέση και με την ηλικία τους (μπορεί να αξιοποιηθεί το λογισμικό αναγνωσιμότητας του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας για τον προσδιορισμό του βαθμού δυσκολίας ανάγνωσης ενός κειμένου (<https://www.greek-language.gr/certification/readability/index.html>)).
- Χρησιμοποιείται η ορολογία του επιστημονικού αντικείμενου και αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.
- Παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή ενότητας ή κεφαλαίου, όπου κρίνεται αναγκαίο.
- Παρατίθεται γλωσσάρι όρων, όπου κρίνεται αναγκαίο.

5. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων)

Για κάθε μία από τις τρεις τάξεις (Α', Β' Γ' Λυκείου): Ένα Βιβλίο - Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/μαθήτριας έκτασης **144 σελίδων (±5%), το καθένα (σύνολο 3 βιβλία)**. Το βιβλίο είναι συνδυασμός βιβλίου και τετραδίου εργασιών. Το δέσιμο, εφόσον αυτό είναι εφικτό, να είναι σπινάλ με χοντρό εξώφυλλο υψηλής αντοχής και οι σελίδες του με χοντρό-ισχυρό χαρτί, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και να είναι ανθεκτικό σε χώρους άθλησης (π.χ., να μπορεί να είναι διάπλατα ανοιγμένο και ακουμπισμένο στο πάτωμα ώστε π.χ., όταν μια μαθήτρια εκτελεί όρθια μια άσκηση να μπορεί να διαβάξει).

6. Κριτήρια ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού)

Το εκπαιδευτικό υλικό ανταποκρίνεται σε κριτήρια ποιότητας, όπως:

- Συμφωνία με το οικείο Πρόγραμμα Σπουδών: Ανταποκρίνεται στους σκοπούς και στους επιμέρους στόχους του ΠΣ.
- Επιστημονική εγκυρότητα: Το εκπαιδευτικό υλικό συμβαδίζει με τις εξελίξεις της σχετικής επιστήμης.
- Παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα: Ανταποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και στις βασικές αρχές της διδακτικής του κάθε γνωστικού αντικείμενου.
- Αυτενέργεια μαθητών/-τριών: Ενθαρρύνει την εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων.
- Κοινωνική εγκυρότητα: Αναπλαισιώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της.

- Καλαισθησία: Είναι ελκυστικό, αποτελεί μέσο αισθητικής καλλιέργειας, παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση.
- Προσπελασιμότητα: Επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων.
- Ανατροφοδότηση: Δημιουργεί και αξιοποιεί δυνατότητες ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού από την εκπαιδευτική κοινότητα.
- Διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων: Παρουσιάζει την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών/-κτριών του.
- Τυποτεχνικά χαρακτηριστικά: Ευκολία στην ανάγνωση (ευκρίνεια εικόνων, κατάλληλη γραμματοσειρά και διάστιχο κ.λπ.).
- Συνέπεια στη χρήση μορφοποίησης, συμβόλων, συντομογραφιών κ.λπ.

Παράρτημα

Η δυναμική σχέση μεταξύ διδακτικών βιβλίων, Προγραμμάτων Σπουδών και συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του όλου εγχειρήματος. Πιο συγκεκριμένα:

A. Η επικοινωνία του Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/-τριας με το Πρόγραμμα Σπουδών σε επίπεδο μαθησιακών αποτελεσμάτων μπορεί να επιτευχθεί με δύο παραπληρωματικούς τρόπους:

- **Προοργανωτές – συνοπτικές, ρητές δηλώσεις των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων συνολικά και ανά κεφάλαιο/ενότητα:** προτάσσονται στην αρχή κεφαλαίου/ενότητας και αναφέρουν μια διερευνητική ερώτηση, τι πρόκειται να μάθει ο μαθητής από κάθε συγκεκριμένη ενότητα (σε σχέση με τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα του ΠΣ). Πρόκειται για προτάσεις που προσδιορίζουν τις μετρήσιμες και επαληθεύσιμες γνώσεις και δεξιότητες τις οποίες αναμένεται να εμφανίσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες μετά το πέρας της μαθησιακής διαδικασίας.
- **Αποτιμητές:** παρατίθενται στο τέλος του κεφαλαίου/ενότητας ως σύντομες αναστοχαστικές διαδικασίες. Δίνουν στους μαθητές και στις μαθήτριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους με σημείο αναφοράς τον έλεγχο επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

B. Η δυναμική σχέση των διδακτικών βιβλίων με το συμπληρωματικό υλικό υπαγορεύεται αφενός από την ανάγκη μεγιστοποίησης της λειτουργικότητας και της αποτελεσματικότητας του διδακτικού βιβλίου και αφετέρου από την ανάγκη δημιουργίας ενός εμπλουτισμένου και διαφοροποιημένου μαθησιακού περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα:

- Το διδακτικό βιβλίο ως διδακτικός και μαθησιακός πόρος αποτελεί σημαντικό μέσο εξασθένησης της πολυπλοκότητας, προκαταβολικό οργανωτή της διδασκαλίας και στοιχείο κοινής γνωστικής αντανάκλασης για μαθητές και εκπαιδευτικούς.

- Στον αντίποδα, η ανάγκη για διαφοροποιημένη διδασκαλία, εξατομικευμένη μάθηση, καλλιέργεια ψηφιακού γραμματισμού, δημιουργικής σκέψης και πολλαπλών δεξιοτήτων υπαγορεύει αύξηση της πολυπλοκότητας και προϋποθέτει έναν ενισχυτή ποικιλομορφίας.

Τα διδακτικά βιβλία πρέπει να επιτελούν δύο λειτουργίες: την κλειστή λειτουργία του κλασικού βιβλίου αλλά και την ανοιχτή λειτουργία του πολλαπλού εργαλείου. Ο κοινός τόπος της κλειστής και της ανοιχτής λειτουργίας είναι η διασύνδεση του βιβλίου με το συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή.

Η επίτευξη της διασύνδεσης αυτής είναι εφικτή μέσω:

- Της ενσωμάτωσης στο διδακτικό βιβλίο σύντομων οδηγιών που παραπέμπουν στον συμπληρωματικό μαθησιακό πόρο ο οποίος εμπλουτίζει το κείμενο.
- Του σχεδιασμού μίγματος δραστηριοτήτων που πλαισιώνει τη διδακτική ενότητα:
  - δραστηριότητες, ασκήσεις, ερωτήσεις, αναλύσεις κ.λπ., που υλοποιούνται με το υλικό αναφοράς του διδακτικού βιβλίου
  - δραστηριότητες που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό (παραπομπή με συνδέσμους).
- Δραστηριότητες ανοιχτές οι οποίες παραπέμπουν και υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον και είναι ικανές να προσαρμόζονται στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών και μαθητριών.

Οι οδηγίες αυτές οδηγούν σε συγκεκριμένο μαθησιακό πόρο του συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού, ο οποίος μπορεί να εμπλουτιστεί, να αντικατασταθεί κτλ. Αυτό σημαίνει ότι:

- Υπάρχει διασύνδεση κάθε κεφαλαίου/ενότητας αλλά και ολόκληρου του διδακτικού βιβλίου με συγκεκριμένο συμπληρωματικό υλικό, που γίνεται μέσω ενός γραμμωτού κώδικα QR. Η σάρωσή του δίνει πρόσβαση στα αντίστοιχα μαθησιακά αντικείμενα, εξασφαλίζοντας αυτόματα την ανακατεύθυνση των εκπαιδευτικών και των μαθητών/μαθητριών, στην περίπτωση αντικατάστασης ή προσθήκης κάποιου μαθησιακού αντικειμένου.
- Κάθε μαθησιακός πόρος θα είναι προσπελάσιμος μέσω ενός αναγνωριστικού κωδικού.
- Η οδηγία στο διδακτικό βιβλίο παραπέμπει στον κωδικό αυτό.
- Το περιεχόμενο του μαθησιακού πόρου που αντιστοιχεί σε κάθε κωδικό μπορεί να εμπλουτιστεί ή να τροποποιηθεί, δίνοντας έναν δυναμικό χαρακτήρα στο συμπληρωματικό υλικό.

B. ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Γνωστικό Αντικείμενο: Μαθηματικά (Δημοτικό)

Εισαγωγικά: Το εκπαιδευτικό υλικό για το νέο ΠΣ των Μαθηματικών-βασικός προσανατολισμός

Το Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) συνοδεύεται από ένα οργανωμένο και συνεκτικό σύνολο πόρων για τον εκπαιδευτικό. Σε αυτούς τους πόρους συγκαταλέγονται τα διδακτικά βιβλία (βιβλίο μαθητή και τετράδιο εργασιών), το συμπληρωματικό (ψηφιακό) υλικό, τα ενδεικτικά έργα και οι συνθετικές εργασίες. Ο εκπαιδευτικός αναμένεται να επιλέγει, να προσαρμόζει και να εμπλουτίζει κατάλληλα τους προσφερόμενους πόρους βάσει των ιδιαίτερων διδακτικών αναγκών της τάξης του. Αυτοί οι πόροι διαμορφώνουν αλλά και διαμορφώνονται από τους εκπαιδευτικούς μέσα από μια δυναμική και διαλεκτική σχέση κατά την προετοιμασία, την επιτέλεση και την αξιολόγηση της διδακτικής πράξης.

Τα διδακτικά βιβλία, ως πόροι για την αποτελεσματική αξιοποίηση του ΠΣ σε κάθε βαθμίδα, επιδιώκεται να προσφέρουν ποικίλες ευκαιρίες στους μαθητές/-τριες ώστε να αναπτυχθούν οι κατάλληλες γνώσεις, ικανότητες, δεξιότητες και στάσεις σχετικές με το μαθηματικό περιεχόμενο. Επιπλέον, αναμένεται να συμβάλλουν στη σύνδεση διαφορετικών μαθηματικών πεδίων αλλά και των μαθηματικών ιδεών και της μαθηματικής σκέψης που καλλιεργούνται σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα, στόχευση που πραγματώνεται μέσα από την ανάδειξη των μεγάλων ιδεών των Μαθηματικών.

Επιπρόσθετα, οι επιλογές του περιεχομένου των διδακτικών βιβλίων χρειάζεται να πλαισιώσουν την ανάδειξη των μαθηματικών και των κοινωνικο-πολιτισμικών πρακτικών που εισηγείται το ΠΣ. Οι μαθηματικές πρακτικές αποτελούν σημαντικές εκφράσεις της μαθηματικής δραστηριότητας και επομένως της κατανόησης των μαθηματικών. Οι κοινωνικο-πολιτισμικές πρακτικές αντίστοιχα υπογραμμίζουν την ανάγκη να μάθουν όλοι οι μαθητές και μαθήτριες να εκτιμούν τα μαθηματικά και να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση για την ικανότητά τους να μαθαίνουν και να 'κάνουν' μαθηματικά. Η μαθηματική δραστηριότητα, όπως αποτυπώνεται στις μαθηματικές και κοινωνικο-πολιτισμικές πρακτικές, αναδεικνύει τη λειτουργική ικανότητα που θα πρέπει να αναπτύξει ένα άτομο ώστε να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τα μαθηματικά σε διάφορα πλαίσια, στην ομάδα ή στην κοινότητα ώστε να περιγράφει, να εξηγεί, να ελέγχει και να προβλέπει καταστάσεις, συμβάντα και φαινόμενα στοχεύοντας στην προσωπική και την ανάπτυξη της κοινότητάς του.

Σε μια προηγμένη τεχνολογική κοινωνία, με οικονομικές, δημοσιονομικές, οικολογικές, βιολογικές, πολιτισμικές και ανθρωπιστικές προκλήσεις, το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων των μαθηματικών είναι σημαντικό να συμβάλει στην ευαισθητοποίηση των μαθητών όσον αφορά σε κοινωνικά προβλήματα. Επιπλέον, να τους ενθαρρύνει να αναζητήσουν τα ενδιαφέροντά τους και να διατυπώσουν τις ανησυχίες τους ως μελλοντικοί πολίτες και να στηρίξει τη δυνατότητά τους να αναλύουν κρίσιμα χαρακτηριστικά της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας. Σε συνέργεια με τους άλλους πόρους του ΠΣ, τα διδακτικά βιβλία θα πρέπει να συνεισφέρουν στη διαμόρφωση υπεύθυνων και συμμετοχικών πολιτών, προετοιμασμένων να κατανοούν και να ερμηνεύουν με κριτικό τρόπο πληροφορίες που παρουσιάζονται με περισσότερο ή λιγότερο επιστημονική εγκυρότητα και αξιοπιστία, που θα έχουν επίγνωση των εφαρμογών των μαθηματικών που επηρεάζουν την κοινωνία και συνειδητοποιούν τα όρια αξιοπιστίας των μαθηματικών μοντέλων.

Το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού για τα Μαθηματικά του Δημοτικού Σχολείου

Το εκπαιδευτικό υλικό για το γνωστικό αντικείμενο «Μαθηματικά Δημοτικού Σχολείου» περιλαμβάνει το βιβλίο μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή), το Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή), και το Ψηφιακό Συμπληρωματικό Υλικό ενσωματωμένο λειτουργικά στο βιβλίο και τετράδιο μαθητή/-τριας κάθε τάξης.

1. Μάθηση και διδασκαλία στα Μαθηματικά του Δημοτικού Σχολείου

Το ΠΣ υποστηρίζει τη γνωστική-ατομική και την κοινωνικο-πολιτισμική-συμμετοχική προσέγγιση στη μάθηση των μαθηματικών αντιμετωπίζοντάς τες ως συμπληρωματικές και σε συνεχή αλληλεπίδραση, εστιάζοντας σε δύο κεντρικά δίπολα, «μάθηση και μαθητής», «μάθηση και διδασκαλία». Η μάθηση προϋποθέτει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών/-τριών στην εκπαιδευτική διαδικασία και στοχεύει στο να καταστήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες ικανούς/-ές να συνδέουν έννοιες, να κατανοούν το πεδίο εφαρμογής και τους περιορισμούς μιας μαθηματικής έννοιας, να αναζητούν και να επινοούν λύσεις σε προβλήματα. Οι μαθητές και μαθήτριες ενθαρρύνονται να οργανώνουν τις γνώσεις τους με λογικό τρόπο και να μαθαίνουν νέες ιδέες που σχετίζονται με τις υπάρχουσες γνώσεις. Οι μαθητές και μαθήτριες που αναπτύσσουν μαθηματικό συλλογισμό είναι σε θέση να κατανοήσουν, να αξιολογήσουν και να διακρίνουν τις κεντρικές ιδέες που συγκροτούν τη μαθηματική επιχειρηματολογία.

Σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση της σχολικής μάθησης και στην επίτευξή της διαδραματίζει ένα σύνολο παραγόντων που περιλαμβάνουν τον/την εκπαιδευτικό, τον/τη μαθητή/-τρια, τα διδακτικά περιεχόμενα ή περιεχόμενα σπουδών και το περιβάλλον μάθησης. Ο πιο σημαντικός παράγοντας που οδηγεί σε καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα είναι ο εκπαιδευτικός και οι πρακτικές που ακολουθεί. Η διαμόρφωση ενός δημιουργικού περιβάλλοντος συνεργατικής οικοδόμησης της γνώσης, με χρήσιμα επακόλουθα, όπως η αυτενέργεια, η αυτοπεποίθηση και η αυτοεκτίμηση, συνιστά θεμελιώδη προσανατολισμό των προσπαθειών του. Τα έργα που αναθέτει στην τάξη, οι δράσεις επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης που επιλέγει ο/η εκπαιδευτικός καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και το είδος της μαθηματικής δραστηριότητας που θα αναπτύξουν οι μαθητές και μαθήτριες. Ζητούμενο είναι ο σχεδιασμός και η διαχείριση της διδακτικής πράξης με τρόπους που υποστηρίζουν τον/τη μαθητή/-τρια ώστε να σκέφτεται ως ερευνητής/-τρια και μάλιστα ως ερευνητής/-τρια των μαθηματικών. Προς αυτήν την κατεύθυνση οι εκπαιδευτικοί καλούνται να:

- Δημιουργούν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον μάθησης, στο οποίο οι μαθητές και μαθήτριες νιώθουν ασφαλείς.
- Ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των μαθητών/-τριών σε ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες στα πλαίσια ενός ερευνητικού περιβάλλοντος.
- Επικεντρώνονται στις σημαντικές ιδέες.
- Συνδέουν τη νέα γνώση με τις προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών/-τριών μέσω πολλαπλών προσεγγίσεων ανάλογα με τις ανάγκες, τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντά τους.
- Υιοθετούν στρατηγικές διαφοροποιημένης διδασκαλίας.
- Αξιοποιούν κατάλληλα τις νέες τεχνολογίες.
- Ενθαρρύνουν τον κριτικό στοχασμό.

Μια από τις βασικές επιλογές του ΠΣ είναι η ανάπτυξη του μαθηματικού περιεχομένου με βάση την έννοια της «εξελικτικής πορείας ανάπτυξης των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων (ΠΜΑ)» και ενίοτε της «τροχιάς μάθησης και διδασκαλίας» (ΤΜΔ). Σε μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα του ΠΣ, η εξελικτική πορεία ανάπτυξης των ΠΜΑ είναι σημαντική στην κατεύθυνση που προσφέρει απαντήσεις σε κρίσιμα διδακτικά ερωτήματα όπως: «ποιος είναι ο στόχος μάθησης κάθε φορά, ποια είναι η αφετηρία/ τι έχει προηγηθεί, πού και πώς μετακινείται η ανάπτυξη του συγκεκριμένου στόχου μάθησης και πώς τελικά επιτυγχάνεται από τους μαθητές και τις μαθήτριες». Όμως, δεν πρόκειται για μια αυστηρή γραμμική πορεία αλλά για μια προσέγγιση στην οποία κάθε βήμα οργανώνεται και αλληλοεπιδρά με το προηγούμενο και το επόμενο βήμα. Επίσης σε κάθε σχεδιασμό μιας τέτοιας πορείας λαμβάνεται υπόψη η ατομική μαθησιακή πορεία, οι πιθανές ασυνέχειες στη μαθησιακή διαδικασία, οι διαφορές μεταξύ της άτυπης και της τυπικής μάθησης καθώς και το γεγονός ότι πολλές έννοιες και δεξιότητες αναπτύσσονται ταυτόχρονα και στο πλαίσιο του ίδιου αντικείμενου μάθησης.

Τα περιεχόμενα κάθε κεφαλαίου-ενότητας των σχολικών εγχειριδίων πρέπει να είναι συμβατά με και να υποστηρίζουν τις αρχές και τους στόχους του νέου ΠΣ. Οι γενικοί στόχοι μάθησης στο νέο ΠΣ εξειδικεύονται στα **Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)**, τα οποία διατυπώνονται με ακρίβεια για να περιγράψουν τι αλλά και σε ποιο επίπεδο καλούνται να γνωρίζουν, να κατανοούν και να είναι σε θέση να κάνουν οι μαθητές και μαθήτριες. Τα ΠΜΑ, οι βασικές στοχεύσεις και τα κεντρικά δομήματα του νέου ΠΣ αναμένεται να υπηρετούνται με συνέπεια από το εκπαιδευτικό υλικό που οφείλει να είναι επιστημονικά έγκυρο και διδακτικά λειτουργικό, ώστε να διευκολύνει τον διδακτικό μετασχηματισμό στην κατεύθυνση της υποστήριξης της μάθησης όλων των μαθητών/-τριών.

Τα περιεχόμενα των σχολικών εγχειριδίων δομούνται με βάση τις βασικές στοχεύσεις του ΠΣ και είναι απαραίτητο:

- **Να υπηρετούν την εξελικτική ανάπτυξη των ΠΜΑ εντός κάθε βαθμίδας και από βαθμίδα σε βαθμίδα**, όπως αυτή αποτυπώνεται στο νέο ΠΣ, χαρτογραφώντας την εξελικτική πορεία της μάθησης και την ανάπτυξη των μαθηματικών νοημάτων (αυτό που μαθαίνει ο/η μαθητής/-τρια σε μια φάση, επιτελείται σε ανώτερο επίπεδο στην επόμενη φάση). Επίσης, το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων είναι απαραίτητο να δίνει τη δυνατότητα να ανιχνεύεται σε αυτό η εξελικτική πορεία ανάπτυξης των ΠΜΑ.
- **Να αναπτύσσουν το μαθηματικό περιεχόμενο λαμβάνοντας υπόψη** τη βασική αρχή της μάθησης μέσω διερεύνησης, την ανάπτυξη της ικανότητας όλων των μαθητών/-τριών να παίρνουν αποφάσεις (με ατομική, συλλογική σκέψη, επικοινωνία, αλληλεπίδραση και συνεργασία), να μοντελοποιούν πραγματικές καταστάσεις, να νοηματοδοτούν και να κατανοούν σε βάθος τις Μεγάλες ιδέες των Μαθηματικών, οι οποίες διατρέχουν το ΠΣ. Η γνώση των μαθηματικών δομείται πάνω σε γνωστικά σχήματα που οργανώνονται γύρω από κεντρικές ιδέες ή αρχές που ονομάζονται **Μεγάλες ιδέες των Μαθηματικών**. Πρόκειται για αφηρημένες αρχές που χρησιμεύουν στην οργάνωση ευρέος φάσματος μαθηματικής γνώσης, καθώς και στον καθορισμό στρατηγικών επίλυσης προβλημάτων. Οι μεγάλες ιδέες διατρέχουν διαφορετικές μαθηματικές περιοχές και ορισμένες από αυτές μπορεί να τις συναντήσει ο/η μαθητής/-τρια σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Οι μεγάλες ιδέες αναπτύσσονται στο ΠΣ στο κείμενο της φιλοσοφίας.

- **Να εμπλέκουν** τους μαθητές και τις μαθήτριες σε **μαθηματικές πρακτικές**, οι οποίες αναπτύσσουν τον συλλογισμό, τη μοντελοποίηση, την επικοινωνία και τον αναστοχασμό και ενδυναμώνουν τη μάθηση των μαθηματικών. Ως **μαθηματικές πρακτικές** εννοούμε τις νοητικές εκείνες διεργασίες που εμπλέκονται στην ανάπτυξη γνώσης και κατανόησης. Οι μαθηματικές διεργασίες αποτελούν σημαντικές όψεις της μάθησης και της κατανόησης των μαθηματικών αλλά και της μαθηματικής πράξης. Για τον λόγο αυτόν στο ΠΣ η εμπλοκή των μαθητών/-τριών στις παραπάνω γνωστικές διεργασίες θεωρείται συμμετοχή σε μαθηματικές πρακτικές. Οι **μαθηματικές πρακτικές** αναπτύσσονται εκτενώς στο κείμενο της φιλοσοφίας του ΠΣ.
- **Να παραπέμπουν** στη χρήση και στην επιλογή **χειραπτικών και ψηφιακών εργαλείων**, τα οποία αφενός να υποστηρίζουν τους μαθητές και τις μαθήτριες στην προσπάθεια προσέγγισης της γνώσης, καθώς και στην εφαρμογή της γνώσης που απέκτησαν, αφετέρου να επιτρέπουν στους μαθητές και μαθήτριες να ασκήσουν μια μαθηματική δράση, όπως η αποτελεσματική διατύπωση και διερεύνηση εικασιών, η κατάλληλη αναπαράσταση μιας μαθηματικής ιδέας, οι διαφορετικές αναπαραστάσεις μιας μαθηματικής ιδέας, η μοντελοποίηση μιας κατάστασης.
- **Να υποστηρίζουν κοινωνικο-πολιτισμικές και κοινωνικο-συναισθηματικές πρακτικές**. οι κοινωνικο-πολιτισμικές πρακτικές είναι κρίσιμες διεργασίες που ενέχουν ταυτόχρονα γνωστικά και κοινωνικο-πολιτισμικό-πολιτικά στοιχεία της ανθρώπινης (νοητικής και φυσικής) δράσης και δραστηριότητας (μάθησης ή άλλης), όπως η επικοινωνία, η αλληλεπίδραση, ο λόγος (discourse), η συμπερίληψη, η ανάπτυξη μαθηματικής ταυτότητας μάθησης, η ανάπτυξη κριτικής επίγνωσης του τρόπου χρήσης των μαθηματικών, η κατανόηση της σχέσης μαθηματικών και πολιτισμού, η μαθηματική εγγραμματοσύνη. Οι κοινωνικο-συναισθηματικές πρακτικές αφορούν σε πρότυπα αναγνώρισης και διαχείρισης συναισθημάτων και συμπεριφορών, διαμόρφωσης και διατήρησης θετικών σχέσεων, λήψης υπεύθυνων αποφάσεων και επίλυσης προκλητικών καταστάσεων και, τέλος, διατύπωσης και επιτυχούς διεκπεραίωσης θετικών στόχων.
- **Να περιλαμβάνουν έργα και δραστηριότητες**. Το μαθηματικό έργο είναι το έργο που αναθέτει ο/η εκπαιδευτικός στους μαθητές και στις μαθήτριες, ενώ η μαθηματική δραστηριότητα αφορά στη δράση που προκύπτει στην πορεία εκπόνησης του μαθηματικού έργου που έχει ανατεθεί. Τα μαθηματικά έργα διαφοροποιούνται ως προς το μαθηματικό τους περιεχόμενο, ως προς την οργάνωση που απαιτούν (ατομικά ή ομαδικά), ως προς τη χρήση εργαλείων που προτείνουν και ως προς το είδος τους (γνωστικές απαιτήσεις, συνθετότητα, πλαίσιο, δράσεις που ενθαρρύνουν, μαθηματικές γνωστικές διεργασίες και πρακτικές που ενδυναμώνουν). Γενικότερα, η μαθηματική δραστηριότητα αφορά τις μαθηματικές δράσεις που αναπτύσσει ο/η μαθητής/-τρια (π.χ. αναζήτηση ιδιοτήτων και σχέσεων, αναγνώριση και αναζήτηση κανονικοτήτων και μαθηματικής δομής, αναζήτηση παραδειγμάτων και αντιπαραδειγμάτων), αξιοποιώντας μια ποικιλία εργαλείων (άτυπων, όπως καλαμάκια και τυπικών, όπως ένα μοιρογνωμόνιο) με σκοπό να διαχειριστεί και να απαντήσει στο μαθηματικό έργο που του/της έθεσε ο/η εκπαιδευτικός.

Ειδικότερα το ΠΣ δίνει έμφαση στην πρακτική επίλυσης προβλημάτων προτείνοντας μια ποικιλία προβλημάτων και προτρέπει τον/την εκπαιδευτικό να εμπλέκει τους μαθητές και τις μαθήτριες και σε **πρακτικές κατασκευής προβλήματος**. Οι μαθητές και μαθήτριες μαθαίνουν καλύτερα, όταν τους δίνεται η ευκαιρία να διερευνήσουν οι ίδιοι/-ες μαθηματικές ιδέες μέσω επίλυσης προβλημάτων, καθώς η εμπλοκή τους στη συγκεκριμένη διαδικασία τους/τις βοηθά να οικοδομήσουν προοδευτικά τη μαθηματική τους γνώση, εμβαθύνοντας εννοιολογικά σε αυτήν και συνειδητοποιώντας τη λειτουργική

αλλά και την πολιτισμική και ιστορική της διάσταση. Επομένως, η επιλογή έργων που τους/τις εμπλέκουν σε καταστάσεις επίλυσης προβλήματος αποτελεί κομβικό σημείο για τη μάθηση των μαθηματικών. Το ίδιο και η ενθάρρυνση και η υποστήριξη των μαθητών/-τριών να κατασκευάζουν και να επιλύουν προβλήματα που διαμορφώνουν οι ίδιοι/-ες. Η κατασκευή προβλήματος ενισχύει το επίπεδο της δημιουργικότητας των μαθητών/-τριών και τους δίνει ευκαιρίες ενεργητικής παρέμβασης στη διδασκαλία των μαθηματικών.

2. Δομή και οργάνωση του εκπαιδευτικού υλικού των Μαθηματικών για το Δημοτικό Σχολείο

A. Για τα διδακτικά βιβλία

Σχετικά με τη δομή και την οργάνωση του περιεχομένου στα βιβλία των Μαθηματικών του Δημοτικού Σχολείου σημειώνονται τα παρακάτω:

- Στο εισαγωγικό μέρος προτάσσεται η «Ταυτότητα βιβλίου», η οποία απευθύνεται τόσο στους/στις εκπαιδευτικούς όσο και στους μαθητές και τις μαθήτριες και παρουσιάζει τις γενικές κατευθύνσεις του, που αναμένεται να είναι συμβατές με όσα σχετικά το ΠΣ ορίζει ως προς τον κατάλληλο διδακτικό μετασχηματισμό της επιστημονικής γνώσης, ως προς το περιβάλλον μάθησης που υποστηρίζει και ως προς τον προσανατολισμό της προτεινόμενης διδακτικής διαχείρισης. Επιπροσθέτως, η Ταυτότητα του βιβλίου μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.
- Τα ΠΜΑ αναφέρονται στο ΠΣ και υπηρετούνται από την εκάστοτε διδακτική ενότητα και ακολουθεί πρόταση που αφορά τη σειρά διδακτικής διαχείρισης των ενότητων.
- Το περιεχόμενο του βιβλίου ακολουθεί ενιαία, λογική, συνεκτική δομή και οργανώνεται σε διακριτές θεματικές ενότητες, σύμφωνα με αυτές που ορίζει το ΠΣ.
- Το περιεχόμενο των θεματικών ενότητων/υπο-ενότητων υπηρετείται διδακτικά από «δομικές μονάδες» (διδακτικές ενότητες).
- Σε περιπτώσεις που κρίνεται μαθησιακά ωφέλιμο, περιεχόμενα ενός θεματικού πεδίου ή μιας θεματικής ενότητας/ υπο-ενότητας μπορεί να συνδυαστούν στην ίδια διδακτική ενότητα.
- Το πλήθος των διδακτικών ενότητων που υπηρετούν μια θεματική ενότητα πρέπει να ανταποκρίνεται επαρκώς στην κάλυψη όλων των ΠΜΑ της αντίστοιχης θεματικής ενότητας.
- Ο απαιτούμενος διδακτικός χρόνος για κάθε θεματική ενότητα δεν μπορεί να ξεπερνά τον προτεινόμενο χρόνο από τον Οδηγό του Εκπαιδευτικού.
- Η διδακτική ενότητα του βιβλίου μαθητή/-τριας, η οποία μπορεί να εκτείνεται σε περισσότερες από μία διδακτικές ώρες, είναι σημαντικό να περιλαμβάνει:
  1. Έργα διερεύνησης ως εκκίνηση, υπό μορφή «προοργανωτή», που μπορεί να περιλαμβάνουν μια διερευνητική ερώτηση ή μια κατάσταση/ πρόβλημα προς διερεύνηση, κ.ά. Τα έργα αυτά υποστηρίζουν την ενεργή εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών και στοχεύουν στην ανάδειξη των στοιχείων του ή των ΠΜΑ που βρίσκεται/βρίσκονται υπό επεξεργασία και, εν τέλει, χρήζουν επικύρωσης (από μαθηματική άποψη στην τάξη).
  2. Διατύπωση του βασικού μαθηματικού περιεχομένου της ενότητας που συνδέεται με τα έργα διερεύνησης της διδακτικής ενότητας.
  3. Εφαρμογές αξιοποίησης της γνώσης που αποτελεί αντικείμενο επεξεργασίας (και επικυρώθηκε) σε διαφορετικά περιβάλλοντα για τη διεξοδική κατανόησή της (σύνδεση με

άλλες γνώσεις εντός και εκτός του επιστημονικού πεδίου των μαθηματικών, έκφρασή της σε διαφορετικά συστήματα αναπαράστασης).

4. Ποικιλία έργων διαβαθμισμένης δυσκολίας που προσφέρουν δυνατότητες ανάπτυξης μαθηματικής δραστηριότητας σχετικής με τα ΠΜΑ που αφορούν την ενότητα (στην τάξη ή/και στο σπίτι), όπως, προβλήματα, ασκήσεις, σύντομα project, διερευνητικές εργασίες, μελέτες περίπτωσης, δοκίμια, κ.ά., με δυνατότητα επιλογής για ατομική ή ομαδική εργασία, στην τάξη ή σε άλλο χρόνο.
  5. Έργα που μπορεί να αξιοποιηθούν για την αξιολόγηση του βαθμού επίτευξης των ΠΜΑ και τον αναστοχασμό των μαθητών/-τριών.
- Στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας πρέπει να υπάρχει μία διδακτική ενότητα ανακεφαλαίωσης, στην οποία αναμένεται να αναπτύσσονται έργα με τα οποία ο/η εκπαιδευτικός ελέγχει την επίτευξη των ΠΜΑ της θεματικής ενότητας και διαμορφώνει συνολική άποψη για τη μαθησιακή πορεία των μαθητών και μαθητριών ατομικά και συλλογικά (αποτίμηση μάθησης).
Η διδακτική ενότητα ανακεφαλαίωσης αναμένεται να περιλαμβάνει έργα, τα οποία προσφέρουν στους μαθητές και τις μαθήτριες τη δυνατότητα περαιτέρω αναζητήσεων και επέκτασης της γνώσης, τόσο ατομικά όσο και συλλογικά, με στόχο την εμβάθυνση στην κατανόηση του συνόλου των ΠΜΑ της θεματικής ενότητας με συνθετικό τρόπο (διασυνδέσεις εντός των Μαθηματικών αλλά και σε άλλα πεδία) και την ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων. Τα έργα αυτά μπορεί να παρέχουν στους μαθητές και τις μαθήτριες την ευκαιρία:
    - Να αποσαφηνίσουν και να εφαρμόσουν τη γνώση που έχουν διδαχθεί σε ποικιλία από συγκείμενα,
    - Να αναπτύξουν εννοιολογική και διαδικαστική κατανόηση,
    - Να αναστοχαστούν αναφορικά με και να αυτο-ελέγξουν τη γνώση που έχουν προσεγγίσει,
    - Να επεκτείνουν τη γνώση σε πιο προκλητικά επίπεδα σκέψης και πλαίσια.

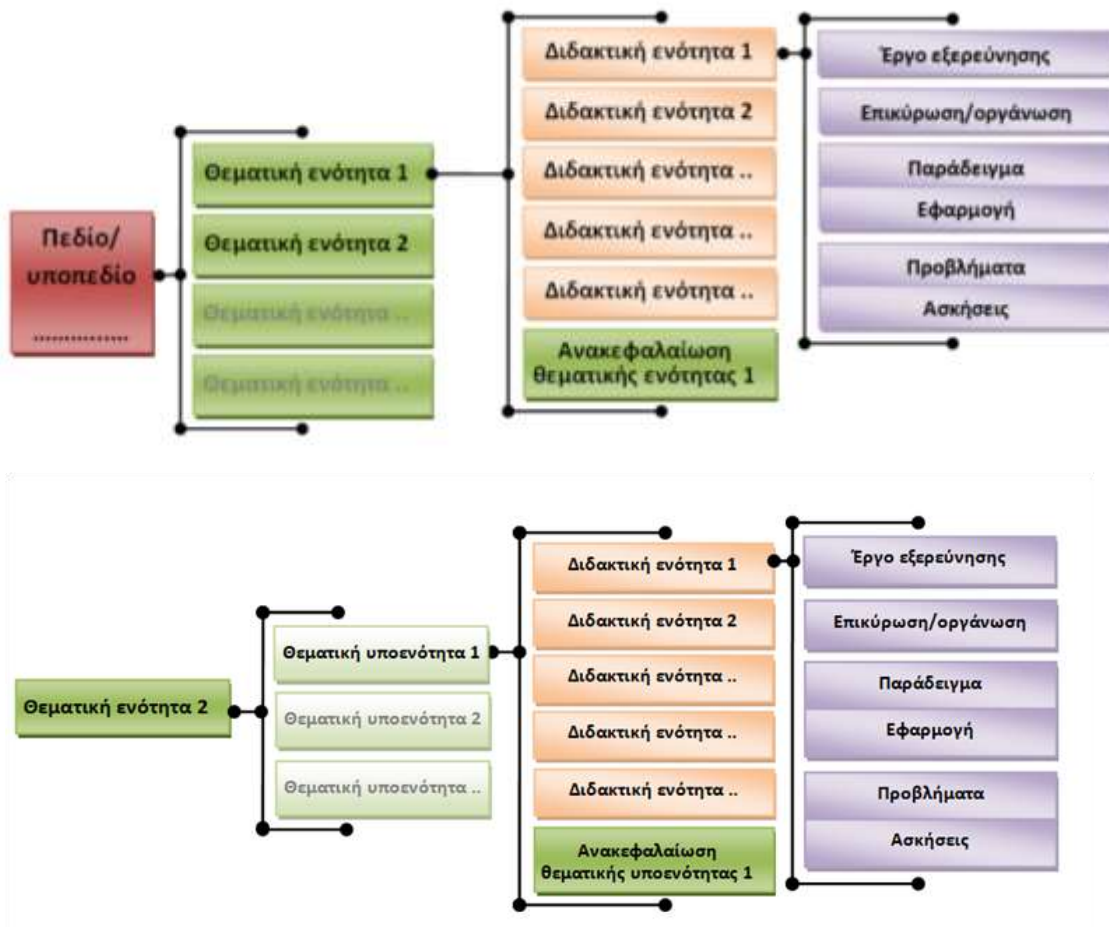
Ορισμένα πρόσθετα χαρακτηριστικά των διδακτικών βιβλίων που τα καθιστούν λειτουργικές πηγές μάθησης των μαθηματικών και θεωρούνται αναγκαία έχουν ως εξής:

- Να ενθαρρύνουν την αξιοποίηση πολλαπλών πόρων ανάμεσα στους οποίους χειραπτικά υλικά, εργαλεία (π.χ. χάρακας, διαβήτης, μοιρογνωμόνιο κ.λπ.), τεχνουργήματα (π.χ. υπολογιστής τσέπης, ΗΥ, tablet) κ.ά.
- Να υποστηρίζουν την αξιοποίηση διαφορετικών συστημάτων αναπαράστασης μιας έννοιας, διαδικασίας ή διεργασίας.
- Να αξιοποιούν ψηφιακούς πόρους από έγκριτες πηγές.
- Να συμπεριλαμβάνουν έργα επιδεικτικά προσαρμογής σε ανάγκες διαφοροποιημένης διδασκαλίας και συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.
- Να περιλαμβάνουν ιστορικά σημειώματα, όπου αυτό εξυπηρετεί τις ανάγκες μάθησης και διδασκαλίας, με σκοπό να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών για τα Μαθηματικά και να αναδεικνύουν τα Μαθηματικά ως πανανθρώπινη δραστηριότητα.
- Ειδικά οι διδακτικές ενότητες ανακεφαλαίωσης, πέραν των χαρακτηριστικών που έχουν αναφερθεί παραπάνω, αναμένεται να προσφέρουν στους μαθητές και τις μαθήτριες τη

δυνατότητα, τόσο ατομικά όσο και συλλογικά, να εφαρμόσουν τη μαθηματική γνώση που μελέτησαν σε ποικιλία από πλαίσια, να αναστοχαστούν επί αυτής και να ελέγξουν το επίπεδο πρόσβασης στη μαθηματική γνώση που έχουν επιτύχει. Επιπλέον, οι συγκεκριμένες ενότητες είναι σημαντικό να προσφέρουν στον/στην εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να αποτιμήσει τον βαθμό στον οποίο έχουν επιτευχθεί οι μαθησιακοί και διδακτικοί στόχοι που ορίζει το ΠΣ και έχουν αποτελέσει αντικείμενο μελέτης των διδακτικών εννοιών που ανακεφαλαιώνονται.

Με βάση τα παραπάνω, μια σχηματική αποτύπωση ενδεχόμενης ανάπτυξης του περιεχομένου και της οργάνωσης ενός θεματικού πεδίου, έχει ως εξής:

Σχήμα 1: Πρόταση ανάπτυξης του περιεχομένου και της οργάνωσης ενός θεματικού πεδίου

Β. Για τα Τετράδια Εργασιών

Σχετικά με τη λειτουργικότητα των Τετραδίων Εργασιών, αυτά αναμένεται να:

- Λειτουργούν ως πόροι περαιτέρω ανάπτυξης της μαθηματικής σκέψης και απόκτησης αυτονομίας στη μελέτη των μαθηματικών για τους μαθητές και τις μαθήτριες.
- Αποτελούν κείμενα αναφοράς για προβληματισμό, αναστοχασμό και διερεύνηση.

- Ενθαρρύνουν τη χρήση έντυπου, ψηφιακού και χειραπτικού υλικού για την ανάπτυξη σημειώσεων, διαγραμμάτων, κ.λπ. και γενικά για να αναπτυχθούν οι μέθοδοι, οι πειραματισμοί, οι διερευνητικές προσπάθειες και οι στρατηγικές επίλυσης που αναπτύσσουν οι μαθητές και μαθήτριες.
- Προσφέρουν στους μαθητές και τις μαθήτριες τη δυνατότητα αποτίμησης των δικών τους προσπαθειών και του συνόλου της πορείας εργασίας τους με την ένταξη στο τέλος του Τετραδίου ενός τύπου Ημερολογίου στο οποίο ο/η μαθητής/-τρια καταγράφει την εβδομαδιαία εργασία του/της και ο/η εκπαιδευτικός προσφέρει ανατροφοδότηση και σύντομες, καίριες κατευθύνσεις εργασίας (ανατροφοδότηση).
- Είναι συμβατά όσον αφορά την οργάνωση, το περιεχόμενο και το επίπεδο λόγου με το αντίστοιχο βιβλίο του μαθητή/της μαθήτριας.

Τα Τετράδια Εργασιών προτείνεται να περιλαμβάνουν έργα για επεξεργασία στην τάξη και αλλά για εκτός της τάξης. Και στις δύο περιπτώσεις τα έργα θα πρέπει να στοχεύουν στην επέκταση «χώρου και χρόνου» ανάπτυξης της μαθηματικής δραστηριότητας που συγκροτείται, καταρχάς, στην τάξη των μαθηματικών με βάση το βιβλίο μαθητή/μαθήτριας αλλά και στην σύνδεση της τυπικής με την άτυπη μαθηματική γνώση στην κατεύθυνση του μαθηματικού γραμματισμού που υποστηρίζει το νέο ΠΣ. Ειδικότερα, τα έργα εκτός τάξης αναμένεται να εστιάζονται περισσότερο στην αναστοχαστική μαθηματική σκέψη και λιγότερο στην ανάπτυξη «ρουτινών» μαθηματικής σκέψης.

Τα έργα που εντάσσονται στα Τετράδια Εργασιών αναμένεται να:

- (1)** Περιλαμβάνουν έργα ποικίλων τύπων ως προς τον τρόπο εργασίας: ασκήσεις, προβλήματα, σύντομα project, έρευνες μικρής έκτασης, μελέτες περίπτωσης, συνθετικές εργασίες κ.λπ.
- (2)** Στοχεύουν σε διαφορετικά επίπεδα διερεύνησης (π.χ., δοκιμής-και-λάθους, σύνδεσης με αντίστοιχες περιπτώσεις, αναζήτηση εφαρμογών, κ.λπ.).
- (3)** Αφορούν σε ποικιλία συγκεκριμένων: κοινωνικό, οικονομικό, επαγγελματικό, κοινωνικό και επιστημονικό, καθώς είναι σημαντικό να συνδέονται, για παράδειγμα, με την Ιστορία, τις Τέχνες, κ.λπ. ώστε να αναδεικνύονται πτυχές των Μαθηματικών που ξεπερνούν τη γνωστική πτυχή και αγγίζουν με προσοχή και σοβαρότητα την ουμανιστική, πολιτιστική και πολιτισμική όψη των μαθηματικών αλλά και της μαθηματικής εκπαίδευσης.
- (4)** Επιτρέπουν ποικιλία προσεγγίσεων στην αξιολόγηση της μαθηματικής γνώσης αλλά και της σκέψης των μαθητών/-τριών.

Σχετικά με τα κοινωνικο-πολιτισμικά χαρακτηριστικά των έργων, στην κατεύθυνση της στήριξης του μαθηματικού γραμματισμού, της διαφοροποίησης και της συμπερίληψης αναμένεται η ένταξη έργων:

- διαβαθμισμένης δυσκολίας και ποικίλων διαδρομών προσέγγισης/ τρόπων επίλυσης,
- για ατομική αλλά και συνεργατική μάθηση,
- η πραγματοποίηση των οποίων μπορεί να στηρίζεται στη συνεργασία γονιών-παιδιών (σύμφωνα με τις οδηγίες των εκπαιδευτικών και στη βάση της υποστήριξης της εργασίας στην τάξη).

Τέλος, στο εισαγωγικό σημείωμα των Τετραδίων κάθε τάξης θα πρέπει να διατυπώνεται πρόταση στην οποία να προσδιορίζεται ο τρόπος εμπλοκής των εταίρων της μαθηματικής εκπαίδευσης (μαθητών/-τριών, εκπαιδευτικών αλλά και γονέων) στην αξιοποίηση των Τετραδίων και ειδικότερα στη μαθηματική δραστηριότητα που ενεργοποιείται με αφορμή τα έργα.

3. Γλώσσα στο εκπαιδευτικό υλικό των Μαθηματικών για το Δημοτικό Σχολείο

Η «γλώσσα» του κειμένου (φυσική, εικονική, συμβολική) χρειάζεται να είναι σαφής, οικεία και κατανοητή από την ηλικιακή ομάδα των μαθητών/-τριών στους/στις οποίους/-ες απευθύνεται. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τον «μαθηματικό λόγο» (mathematical discourse) που αξιοποιείται και, κατά συνέπεια, καλλιεργείται στους/στις μαθητές/μαθήτριες κάθε τάξης και αφορά:

- Τη σημασιολογική, συντακτική και πραγματολογική διάσταση της γλώσσας επικοινωνίας
- Την ανάπτυξη της εννοιολογικής και της διαδικαστικής κατανόησης της μαθηματικής γνώσης, χωρίς την επιδίωξη της αυστηρότητας και της τυπικότητας που αναμένεται στις επόμενες βαθμίδες. Στο Δημοτικό Σχολείο η μαθηματική γνώση εξελίσσεται προοδευτικά με έμφαση αρχικά (στις μικρές τάξεις) στην αισθητοποίηση των μαθηματικών ιδεών και, στη συνέχεια (στις μεγαλύτερες τάξεις), με έμφαση στην αναγνώριση και την περιγραφή των μαθηματικών ιδεών και στην ανάδειξη των χαρακτηριστικών τους με μη φορμαλιστική γλώσσα.
- Τη λειτουργική χρήση πολλαπλών συστημάτων αναπαράστασης.

4. Μέγεθος/έκταση του εκπαιδευτικού υλικού των Μαθηματικών για το Δημοτικό Σχολείο

Το εκπαιδευτικό υλικό για το γνωστικό αντικείμενο «Μαθηματικά Δημοτικού Σχολείου» οργανώνεται ως εξής.

(α) Βιβλίο μαθητή/-τριας: ένα διδακτικό βιβλίο ανά τάξη (144 σελίδων για Α' & Β' με δύο τεύχη έκαστο και 160 σελίδων με ένα τεύχος για Γ', Δ', Ε' & Στ' τάξη) [με δυνατότητα απόκλισης ±5%]

(β) Τετράδια Εργασιών: δυο τεύχη ανά τάξη (για Α' & Β' έκτασης 144 σελίδων, και για Γ', Δ', Ε' & Στ', έκτασης 160 σελίδων συνολικά) [με δυνατότητα απόκλισης ±5%]

(γ) Συμπληρωματικό υλικό: υλικό αποτελούμενο από έργα που θα αναπτύσσεται και στα τρία θεματικά πεδία των μαθηματικών (αριθμός - άλγεβρα, γεωμετρία - μέτρηση, στοχαστικά μαθηματικά).

5. Γενικά κριτήρια για το εκπαιδευτικό υλικό των Μαθηματικών του Δημοτικού Σχολείου

Τα παρακάτω αφορούν το εκπαιδευτικό υλικό για τα Μαθηματικά ως σύνολο, δηλαδή εκτός από το βιβλίο μαθητή/-τριας και οτιδήποτε συνοδεύει το βιβλίο αυτό (όπως τα Τετράδια Εργασιών).

Βασικές παραδοχές για το εκπαιδευτικό υλικό για τα Μαθηματικά:

- Να αποτελεί πρόταση υλοποίησης του ΠΣ (του συνόλου των ΠΜΑ, της φιλοσοφίας, του οδηγού εκπαιδευτικού).
- Να υποστηρίζει την παιδαγωγική αυτονομία του εκπαιδευτικού.
- Να περιλαμβάνει δυνατότητες συμμετοχής για όλους τους μαθητές/τις μαθήτριες, λαμβάνοντας υπόψη την παραδοχή ότι τα παιδιά δεν μαθαίνουν με τον ίδιο τρόπο.
- Να παρέχει στον/στην εκπαιδευτικό ποικιλία έργων και διδακτικών προσεγγίσεων για να εμπλέκει τους μαθητές/-τριες σε διαδικασίες σκέψης και δράσης

- Να συνδέεται με τον κόσμο έξω από την σχολική τάξη (είτε μέσω της δυνατότητας αξιοποίησης των μαθηματικών εννοιών έξω από την τάξη είτε μέσω δυναμικών συνδέσεων με άλλους πόρους).

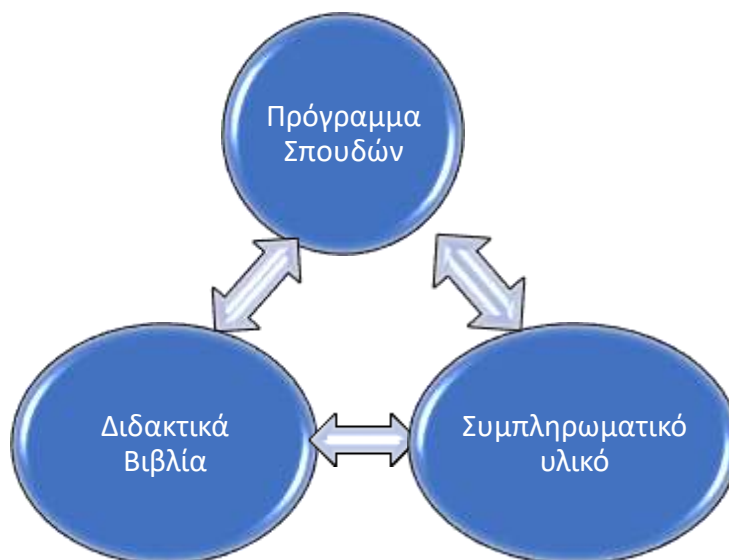
Γενικά Κριτήρια του Εκπαιδευτικού Υλικού για τα Μαθηματικά

- Επιστημονικά: να μετασχηματίζει την επιστημονική γνώση σε σχολική γνώση χωρίς να την αλλοιώνει επιστημολογικά.
- Διδακτικά: να υποστηρίζει σύγχρονες μορφές διδασκαλίας (να αξιοποιούνται διαθεματικές προσεγγίσεις, να ενθαρρύνεται η εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών σε διαδικασίες που προάγουν τη βιωματική και διερευνητική μάθηση, να υποστηρίζεται η ομαδική εργασία τόσο σε έργα κατά τη διάρκεια κάθε διδακτικής περιόδου όσο και σε σχέδια εργασίας/project).
- Κοινωνικά: να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες συνθήκες ζωής, χωρίς προκαταλήψεις και στερεοτυπικές γενικεύσεις.

6. Περιεχόμενο και προδιαγραφές λειτουργίας του συμπληρωματικού υλικού των Μαθηματικών για το Δημοτικό Σχολείο

Βασικό στοιχείο του εκπαιδευτικού υλικού αποτελεί η δυναμική διασύνδεση του Προγράμματος Σπουδών, των διδακτικών βιβλίων και του συμπληρωματικού υλικού (όπως φαίνεται στο σχήμα 2).

Σχήμα 2: Δυναμική Διασύνδεση ΠΣ, διδακτικών βιβλίων και συμπληρωματικού υλικού

Η χρήση του συμπληρωματικού υλικού μεγιστοποιεί τη λειτουργικότητα και την αποτελεσματικότητα του διδακτικού βιβλίου και έτσι διαμορφώνεται ένα εμπλουτισμένο και διαφοροποιημένο περιβάλλον μάθησης. Το συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή υποστηρίζει τη διαφοροποιημένη μάθηση, τη συμπερίληψη και την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία.

Οι απαιτήσεις που πρέπει να ικανοποιεί το συμπληρωματικό υλικό ως προς το περιεχόμενο και ως προς τη λειτουργία του σε ηλεκτρονική μορφή, περιγράφονται παρακάτω.

Ως προς το **περιεχόμενο** το συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή αναμένεται να περιλαμβάνει μαθηματικά έργα που υποστηρίζουν στόχους ή εργαλεία ανάπτυξης των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων (ΠΜΑ) του ΠΣ των Μαθηματικών.

Τα μαθηματικά έργα μπορεί να είναι:

A. Έργα που υλοποιούνται με βάση το υλικό του διδακτικού βιβλίου, όπως: Ερωτήσεις κατανόησης, Ασκήσεις, Προβλήματα, διερευνητικές εργασίες, με δυνατότητα επιλογής για ατομική ή ομαδική εργασία, στην τάξη ή σε άλλο χρόνο.

B. Προσομοιώσεις, βίντεο, μαθηματικά παιχνίδια και εν γένει πόρους από εγκεκριμένες πηγές.

Γ. Έργα που υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον (με ψηφιακά εργαλεία).

Δ. Συνθετικές εργασίες.

Για τα έργα του συμπληρωματικού υλικού σε ηλεκτρονική μορφή προτείνεται να υπάρχει διακριτός ψηφιακός πόρος στην «Ταυτότητα του βιβλίου» που απευθύνεται στον/στην εκπαιδευτικό, στον οποίο:

α) να αναφέρεται η σύνδεση κάθε έργου με το ΠΣ (Θεματικό πεδίο/Θεματική ενότητα/Θεματική υποενότητα, ΠΜΑ).

β) να διατυπώνονται σύντομες προτάσεις για τη διδακτική διαχείριση και τη μαθηματική δραστηριότητα των μαθητών/-τριών.

Ως προς τις **τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις του Συμπληρωματικού Υλικού** σε ηλεκτρονική μορφή προτείνεται:

α) Να είναι συμβατό με τα σύγχρονα λειτουργικά συστήματα και τις τρέχουσες τεχνολογικές εξελίξεις των διαδικασιών δημιουργίας και διάθεσης ψηφιακού υλικού.

β) Να μην χρειάζεται επιπλέον plug-in για αναπαραγωγή βίντεο και ήχου.

γ) Να διαθέτει λειτουργίες για πλοήγηση και αναζήτηση:

- Ανά θεματικό πεδίο
- Ανά θεματική ενότητα

Από τη θεματική ενότητα ο/η μαθητής/-τρια και/ή ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να μπορεί να συνδεθεί με τον πίνακα μαθησιακών πόρων με αντίστοιχα ΠΜΑ ανά υποενότητα και να επιλέξει αυτό που θα διαχειριστεί στην τάξη ή εκτός τάξης, όπως ενδεικτικά αποτυπώνεται συνολικά στο σχήμα 3.

δ) Να διαθέτει ευρετήριο θεματικών ενοτήτων-υποενοτήτων-ομάδων ΠΜΑ του εκπαιδευτικού υλικού (ενδεικτικά βλέπε σχήμα 3).

ε) Να διαθέτει ευρετήριο μαθηματικών έργων με βάση την κατηγοριοποίηση που προτείνεται από το κείμενο που αφορά τις δραστηριότητες και ανήκει στα κείμενα που πλαισιώνουν το ΠΣ.

στ) Να επιδιώκεται μια συνεπής διάταξη περιεχομένου και να χρησιμοποιούνται κοινοί τύποι γραμματοσειρών και το περιεχόμενο να χωράει κατά το δυνατόν σε μία σελίδα για εύκολη ανάγνωση.

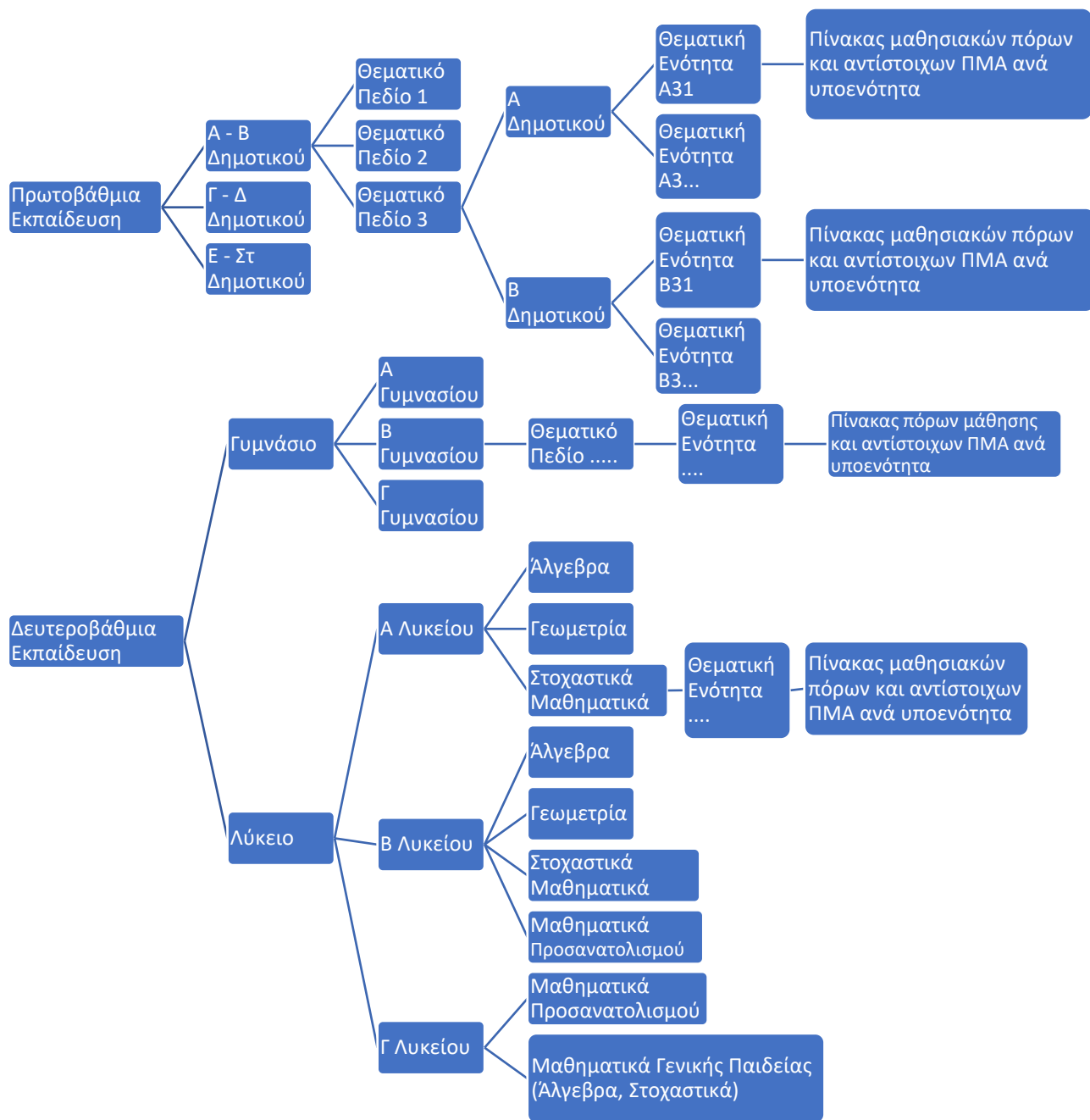

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Σχήμα 3: Ενδεικτική συνολική δομή πλοήγησης στο Συμπληρωματικό Υλικό

7. Περίγραμμα περιεχομένου των βιβλίων Μαθηματικών για το Δημοτικό Σχολείο

Τάξη: Α' Δημοτικού		
Θεματικό Πεδίο & υπο-πεδία	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	<p>Στην πρώτη εκατοντάδα:</p> <ul style="list-style-type: none"> Καταμέτρηση αντικειμένων, εκτίμηση ποσοτήτων και αρίθμηση. Ανάπτυξη σχετικών στρατηγικών Αναγνώριση και αναπαράσταση (απαγγελία, ανάγνωση και γραφή) αριθμών Αναγνώριση και διερεύνηση αξίας θέσης ψηφίων Ανάλυση και σύνθεση αριθμών Σύγκριση και διάταξη αριθμών Πρόσθεση και αφαίρεση με διψήφιους (με αποτέλεσμα μικρότερο του 100) Διερεύνηση αθροισμάτων και διαφορών (δεκάδων) Διερεύνηση και εφαρμογή καταστάσεων πρόσθεσης και αφαίρεσης στην πρώτη εκατοντάδα Διατύπωση και εκτέλεση νοερών υπολογισμών (στρατηγικές) Ομαδοποίηση σε δυάδες, τριάδες, πεντάδες και δεκάδες Η έννοια του πολλαπλασιασμού & πολλαπλάσια του 10 Η έννοια της διαίρεσης (δαισθητικά) Ανάπτυξη στρατηγικών επίλυσης και κατασκευής απλών προβλημάτων πρόσθεσης, αφαίρεσης, πολλαπλασιασμού
	Αριθμός / Θετικοί Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	<ul style="list-style-type: none"> Αναγνώριση και αναπαράσταση των κλασματικών μονάδων $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ (ως μέρος επιφάνειας ή συνόλου) Σύγκριση ποσοτήτων που συνδέονται με κλασματική σχέση $\frac{1}{2}$ και $\frac{1}{4}$.
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	<ul style="list-style-type: none"> Αναγνώριση κανονικοτήτων Συμπλήρωση, περιγραφή και κατασκευή επαναλαμβανόμενων κανονικοτήτων
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	<ul style="list-style-type: none"> Αναγνώριση και περιγραφή αντιστοιχιών Αναγνώριση σχέσεων συμμεταβολής
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> Συμβολική έκφραση απλών λεκτικών προβλημάτων (πρόσθεσης ή αφαίρεσης)

	Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Διερεύνηση των εννοιών της ισότητας και της ανισότητας σε διαφορετικά πλαίσια • Το σύμβολο της ισότητας ως έκφραση σχέσης μεταξύ απλών αριθμητικών παραστάσεων
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Τρίγωνα, τετράπλευρα, πολύγωνα: αναγνώριση, ταξινόμηση, κατασκευή με φυσικά υλικά, σύνθεση, ανάλυση.
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Θέσεις, διευθύνσεις και διαδρομές στο χώρο: εντοπισμός, περιγραφή και αναπαράσταση. • Τρισδιάστατες συνθέσεις από διαφορετικές οπτικές γωνίες: αναγνώριση και κατασκευή με χειραπτικά υλικά. • Πρίσματα και πυραμίδες: αναγνώριση, ταξινόμηση, σύνδεση με επίπεδα σχήματα. • Ανάλυση και σύνθεση κύβων. • Κύλινδροι, κώνοι, σφαίρες: αναγνώριση και ταξινόμηση.
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Συμμετρικά δισδιάστατα σχήματα. Ιδιότητες συμμετρίας. • Συμμετρικά σχήματα: κατασκευή με φυσικά υλικά και σχεδίαση. Μετατοπίσεις. Στροφές 180° και 360°.
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάλυση και σύνθεση μηκών. • Μέτρηση μήκους με μη τυπικές μονάδες μέτρησης. • Μη τυπικά όργανα μέτρησης μήκους. Εκτιμήσεις και συγκρίσεις μηκών.
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Σύγκριση γωνιών.
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Σύγκριση επιφανειών. • Μέτρηση επιφανειών με μη τυπικές μονάδες μέτρησης. • Εκτίμηση μεγέθους επιφανειών.
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	<ul style="list-style-type: none"> • Σύγκριση και εκτίμηση όγκου απλών στερεών και ορθογώνιων κατασκευών.
	Αναλυτική Γεωμετρία / Θέσεις στο επίπεδο (ΑΓ.Θ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Θέσεις και διαδρομές σε χάρτες του οικείου περιβάλλοντος.
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Συλλογή και οργάνωση κατηγορικών δεδομένων. Εικονογράμματα και ραβδογράμματα.
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	
	Πιθανότητες / Πειράματα τύχης	<ul style="list-style-type: none"> • Απλά πειράματα τύχης ενός σταδίου. • Βέβαιο, πιθανό, αδύνατο ενδεχόμενο

	(π.π.)	
--	--------	--

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Τάξη: Β' Δημοτικού		
Θεματικό Πεδίο & υπο-πεδία	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	<p>Στην πρώτη χιλιάδα:</p> <ul style="list-style-type: none"> Καταμέτρηση αντικειμένων σε ομάδες, εκτίμηση ποσοτήτων και αρίθμηση. Ανάπτυξη και αναπαράσταση σχετικών στρατηγικών Αναγνώριση και αναπαράσταση (απαγγελία, ανάγνωση και γραφή) αριθμών Αναγνώριση και διερεύνηση αξίας θέσης ψηφίων Ανάλυση και σύνθεση αριθμών Σύγκριση και διάταξη αριθμών Πρόσθεση και αφαίρεση με διψήφιους και τριψήφιους αριθμούς (με αποτέλεσμα μικρότερο του 1000) Διερεύνηση αθροισμάτων και διαφορών (δεκάδων και εκατοντάδων) Διερεύνηση και εφαρμογή καταστάσεων πρόσθεσης, αφαίρεσης και πολλαπλασιασμού στην πρώτη χιλιάδα Διατύπωση και εκτέλεση νοερών υπολογισμών με τριψήφιο αποτέλεσμα (στρατηγικές) Αναπαράσταση καταστάσεων των τεσσάρων πράξεων Ανάπτυξη (άτυπων) στρατηγικών (τέλειας) διαίρεσης (διψήφιοι με 2, 4, 5 και 10) Ανάπτυξη στρατηγικών επίλυσης και κατασκευής προβλημάτων Αξιοποίηση ιδιοτήτων πρόσθεσης, αφαίρεσης και πολλαπλασιασμού (ουδέτερο στοιχείο και αντιμεταθετικότητα της πρόσθεσης) Πολλαπλάσια του 2, 5, 10
	Αριθμός / Θετικοί Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	<ul style="list-style-type: none"> Διερεύνηση και αναπαράσταση των κλασμάτων $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{3}$ Αναπαράσταση κλασματικών μονάδων με το μοντέλο του εμβαδού και του συνόλου Αναγνώριση και γραφή δεκαδικών αριθμών (με ένα δεκαδικό ψηφίο) Σύγκριση ποσοτήτων που συνδέονται με κλασματική σχέση
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	<ul style="list-style-type: none"> Συμπλήρωση, περιγραφή και κατασκευή μεταβαλλόμενων κανονικοτήτων
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	<ul style="list-style-type: none"> Δημιουργία και περιγραφή αντιστοιχιών Περιγραφή σχέσεων συμμεταβολής

	Άλγεβρα / Αλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> • Συμβολική έκφραση απλών λεκτικών προβλημάτων και διατύπωση προβλήματος από δεδομένη αριθμητική παράσταση (πρόσθεσης ή/και αφαίρεσης) • Χρήση συμβόλων στη θέση άγνωστης τιμής σε απλή αριθμητική έκφραση πρόσθεσης
	Άλγεβρα / Αλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Διερεύνηση και συμβολική διατύπωση των εννοιών της ισότητας και της ανισότητας σε διαφορετικά πλαίσια • Το σύμβολο της ισότητας ως έκφραση σχέσης σε απλές αριθμητικές παραστάσεις πρόσθεσης και αφαίρεσης
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Τρίγωνα και τετράπλευρα: αναγνώριση, ταξινόμηση και αναπαράσταση. • Γωνίες σε καθημερινά περικείμενα. • Ανάλυση και σύνθεση γεωμετρικών σχημάτων.
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Τρισδιάστατες συνθέσεις και στερεά από διαφορετικές οπτικές γωνίες: αναγνώριση και κατασκευή με χειραπτικά υλικά. • Πρίσματα και πυραμίδες: αναγνώριση, ταξινόμηση και κατασκευή με χειραπτικά υλικά. • Έδρες πρισμάτων και πυραμίδων, και αναπτύγματα. • Ανάλυση και σύνθεση ορθογωνίων παραλληλεπιπέδων. • Κύλινδροι, κώνοι και σφαίρες: αναγνώριση και ταξινόμηση.
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Συμμετρικά σχήματα: αναγνώριση, εντοπισμός οριζόντιων και κατακόρυφων αξόνων συμμετρίας, κατασκευή με χειραπτικά υλικά και σχεδίαση. • Ιδιότητες συμμετρίας. • Μετατοπίσεις. • Στροφές 90°, 180° και 360°.
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάλυση και σύνθεση μηκών. • Μετρήσεις μήκους με τυπικές και μη τυπικές μονάδες μέτρησης. • Τυπικά και μη τυπικά όργανα μέτρησης μήκους. • Τυπικές μονάδες μέτρησης μήκους. • Διάταξη, εκτίμηση και σύγκριση μηκών.
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Ίσες γωνίες. Σύγκριση γωνιών με την ορθή.
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Σύγκριση επιφανειών. • Ανάλυση και σύνθεση επιφανειών. • Μέτρηση επιφανειών με μη τυπικές και τυπικές μονάδες μέτρησης. Δόμηση ορθογώνιων περιοχών σε γραμμές και στήλες. • Εκτίμηση επιφανειών.
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	<ul style="list-style-type: none"> • Σύγκριση χωρητικότητας δοχείων. • Σύγκριση και εκτίμηση όγκου απλών στερεών και ορθογώνιων κατασκευών.
	Αναλυτική Γεωμετρία / Θέσεις στο επίπεδο (ΑΓ.Θ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Θέσεις, διευθύνσεις και διαδρομές σε χάρτες: εντοπισμός, περιγραφή και αναπαράσταση. • Θέσεις, διευθύνσεις και διαδρομές σε τετραγωνισμένους καμβάδες: εντοπισμός, περιγραφή και αναπαράσταση

Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Συλλογή και οργάνωση διακριτών ποσοτικών δεδομένων. • Σημειογράμματα.
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	
	Πιθανότητες / Πειράματα τύχης (Π.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> • Συνδυασμοί και διατάξεις μικρού αριθμού αντικειμένων. • Λιγότερο πιθανό, περισσότερο πιθανό ενδεχόμενο, ισοπίθανα ενδεχόμενα.

Τάξη: Γ' Δημοτικού		
Θεματικό Πεδίο & υπο-πεδία	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	<p><i>Στην πρώτη δεκάδα χιλιάδα:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Καταμέτρηση αντικειμένων σε ομάδες, εκτίμηση ποσοτήτων και αρίθμηση. Ανάπτυξη και αναπαράσταση σχετικών στρατηγικών • Αναγνώριση και αναπαράσταση (απαγγελία, ανάγνωση και γραφή) αριθμών • Αναγνώριση και διερεύνηση αξίας θέσης ψηφίων • Ανάλυση και σύνθεση αριθμών • Σύγκριση και διάταξη αριθμών • Διερεύνηση της κατασκευής του συνόλου των φυσικών αριθμών • Πρόσθεση και αφαίρεση τριψηφίων (με αποτέλεσμα μικρότερο του 10.000) • Διερεύνηση αθροισμάτων και διαφορών πολλαπλασίων του 10 (έως το 1.000) • Διερεύνηση και εφαρμογή καταστάσεων πρόσθεσης, αφαίρεσης και πολλαπλασιασμού στην πρώτη δεκάδα χιλιάδα • Πολλαπλασιασμός τριψηφίων με διψήφιους και διαίρεση τριψηφίων με μονοψήφιους (αλγόριθμος και στρατηγικές) • Προπαίδια • Διερεύνηση και εκτέλεση νοερών υπολογισμών πρόσθεσης και αφαίρεσης (στρατηγικές) • Αξιοποίηση ιδιοτήτων πολλαπλασιασμού (ουδέτερο και απορροφητικό στοιχείο, αντιμεταθετικότητα του πολλαπλασιασμού) • Διερεύνηση της αντίστροφης σχέσης των πράξεων πολλαπλασιασμού και διαίρεσης • Ανάπτυξη στρατηγικών επίλυσης και κατασκευής προβλημάτων με τέσσερις πράξεις (στο επίπεδο ανάπτυξης στην συγκεκριμένη τάξη)
	Αριθμός / Θετικοί Ρητοί αριθμοί	<ul style="list-style-type: none"> • Διερεύνηση σχέσης φυσικών με κλασματικούς και δεκαδικούς αριθμούς

	(Αρ.Ρ)	<ul style="list-style-type: none"> • Αναγνώριση, αναπαράσταση και χρήση δεκαδικών αριθμών (το πολύ δυο δεκαδικών ψηφίων) • Αναγνώριση και αναπαράστασης της έννοιας του κλάσματος ως σχέσης μέρους-όλου • Σύγκριση ποσοτήτων που συνδέονται με κλασματική σχέση και αναπαράστασή της με διαφορετικούς τρόπους • Πρόσθεση και αφαίρεση τριψήφίων με ένα δεκαδικό ψηφίο και έλεγχος λογικότητας του αποτελέσματος • Πολλαπλασιασμός και διαίρεση δεκαδικών αριθμών με ένα δεκαδικό ψηφίο με μονοψήφιους φυσικούς αριθμούς και έλεγχος λογικότητας του αποτελέσματος
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	----
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Αναγνώριση, συμπλήρωση, περιγραφή και κατασκευή απλών αριθμητικών και γεωμετρικών κανονικοτήτων και αναπαράστασή με διαφορετικά μέσα • Διατύπωση του κανόνα μιας απλής αριθμητικής και γεωμετρικής κανονικότητας
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Αναγνώριση και αναπαράσταση σχέσεων συμμεταβαλλόμενων μεγεθών
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> • Συμβολική έκφραση απλών λεκτικών προβλημάτων και διατύπωση προβλήματος από δεδομένη αριθμητική παράσταση (πρόσθεσης, αφαίρεσης ή πολλαπλασιασμού) • Χρήση συμβόλων στη θέση άγνωστων τιμών σε κλειστή ή ανοιχτή αριθμητική έκφραση πρόσθεσης
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Τα σύμβολα της ισότητας και ανισότητας ως έκφραση σχέσης μεταξύ αριθμητικών παραστάσεις πρόσθεσης και αφαίρεσης • Συμπλήρωση κενού (άγνωστης τιμής) σε απλές ισότητες πρόσθεσης ή αφαίρεσης.
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επίπεδου (Γ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Σχεδιασμός τετράπλευρων. • Ανάλυση και σύνθεση επίπεδων γεωμετρικών σχημάτων.
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Πρίσματα και πυραμίδες: αναγνώριση, περιγραφή και κατασκευή με χειραπτικά υλικά. • Σχέσεις μεταξύ πρισμάτων, πυραμίδων και επίπεδων γεωμετρικών σχημάτων. • Σύνθεση και ανάλυση πρισμάτων και πυραμίδων. • Ακμές και γωνίες κυλίνδρων και κώνων.
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Ισότητα επίπεδων σχημάτων με ανάκλαση. • Κατασκευή με χειραπτικά υλικά και σχεδίαση συμμετρικών σχημάτων. • Ισότητα επίπεδων σχημάτων/αντικειμένων με μεταφορά. • Ισότητα επίπεδων σχημάτων/αντικειμένων με στροφή. • Σχήματα με κέντρο συμμετρίας για περιστροφές 180°.

	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάλυση και σύνθεση μηκών. • Προβλήματα μέτρησης. • Μετατροπές απλών μονάδων μέτρησης. • Εκτιμήσεις και συγκρίσεις μηκών με τυπικές μονάδες μέτρησης.
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση γνώμονα για σύγκριση γωνιών. • Σχεδίαση ορθών γωνιών.
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Σύγκριση επιφανειών. • Δόμηση ορθογώνιων περιοχών σε γραμμές και στήλες. • Υπολογισμός εμβαδού.
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	<ul style="list-style-type: none"> • Υπολογισμός όγκου ορθογώνιων κατασκευών.
	Αναλυτική Γεωμετρία / Θέσεις στο επίπεδο (Α.Γ.Θ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Ερμηνεία απλών χαρτών.
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Συλλογή και οργάνωση κατηγορικών ή διακριτών ποσοτικών δεδομένων. • Διαγράμματα, στα οποία η εικόνα ή το σύμβολο αντιπροσωπεύει πολλαπλάσια του ενός (της μονάδας).
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Επικρατούσα τιμή και εύρος δεδομένων.
	Πιθανότητες / Πειράματα τύχης (Π.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> • Πιθανότητες εμφάνισης ενδεχομένων με δοκιμές.

Τάξη: Δ' Δημοτικού		
Θεματικό Πεδίο & υπο-πεδία	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	<p>Στην πρώτη εκατοντάδα χιλιάδα:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Καταμέτρηση αντικειμένων σε ομάδες, εκτίμηση πληθικότητας συνόλου και αρίθμηση. Ανάπτυξη και αναπαράσταση σχετικών στρατηγικών • Αναγνώριση και αναπαράσταση (απαγγελία, ανάγνωση και γραφή) αριθμών • Αναγνώριση και διερεύνηση αξίας θέσης ψηφίων • Ανάλυση και σύνθεση αριθμών • Σύγκριση και διάταξη αριθμών • Διερεύνηση αθροισμάτων και διαφορών πολλαπλασίων του 10 (έως 10.000).

		<ul style="list-style-type: none"> • Αναγνώριση και αναπαράσταση καταστάσεων πρόσθεσης, αφαίρεσης και πολλαπλασιασμού στην πρώτη εκατοντάδα χιλιάδα και διαίρεσης (με διψήφιο διαιρέτη) • Διατύπωση και εκτέλεση νοερών υπολογισμών πρόσθεσης και αφαίρεσης τετραψήφων (στρατηγικές) • Εκτέλεση νοερών και γραπτών υπολογισμών πρόσθεσης, αφαίρεσης και πολλαπλασιασμού που οδηγούν σε πενταψήφιο αποτέλεσμα και διαιρέσεων πενταψήφων με έως και διψήφιο διαιρέτη • Ανάπτυξη αλγορίθμων πρόσθεσης και αφαίρεσης (με τετραψήφιους), πολλαπλασιασμού (τετραψήφιο με τριψήφιο) και διαίρεσης (τετραψήφων με διψήφιο διαιρέτη) • Ανάπτυξη στρατηγικών επίλυσης και κατασκευής προβλημάτων των τεσσάρων πράξεων (που οδηγούν σε πενταψήφιο αποτέλεσμα) • Αξιοποίηση σε προβλήματα και πράξεις ιδιοτήτων της πράξης του πολλαπλασιασμού (του ουδέτερου και του απορροφητικού στοιχείου και της αντιμεταθετικότητας), καθώς και της ιδιότητας της επιμεριστικότητας του πολλαπλασιασμού ως προς την πρόσθεση και την αφαίρεση • Ανακάλυψη (εμπειρικά), διατύπωση και εφαρμογή των κριτηρίων διαιρετότητας των αριθμών 2, 3, 5 και 9. • Ανάλυση ενός φυσικού αριθμού σε γινόμενα • Αναγνώριση της Ευκλείδειας διαίρεσης με έως και διψήφιο διαιρέτη και αξιοποίησή της στη δοκιμή μιας διαίρεσης
	<p>Αριθμός / Θετικοί Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Διερεύνηση της σχέσης φυσικών, κλασματικών και δεκαδικών αριθμών (έως δυο δεκαδικά ψηφία) • Αναγνώριση, αναπαράσταση και χρήση δεκαδικών αριθμών (έως δυο δεκαδικά ψηφία). Αναγνώρισή τους ως ειδικής περίπτωσης κλασμάτων (δεκαδικά κλάσματα) • Αναπαράσταση κλασμάτων στην αριθμογραμμή • Σύγκριση κλασμάτων • Σύγκριση και διάταξη δεκαδικών αριθμών με δυο δεκαδικά ψηφία το μέγιστο • Πρόσθεση και αφαίρεση αριθμών (έως τετραψήφων φυσικών, κλασματικών και δεκαδικών με δυο δεκαδικά ψηφία το πολύ) και έλεγχος της λογικότητας του αποτελέσματος • Εκτέλεση σύντομων πολλαπλασιασμών και διαιρέσεων δεκαδικών αριθμών με το πολύ δυο δεκαδικά ψηφία, με μονοψήφιους φυσικούς αριθμούς και έλεγχος της λογικότητας του αποτελέσματος • Διερεύνηση της πρόσθεσης και αφαίρεσης ομώνυμων και μικρών ετερώνυμων κλασμάτων (άτυπες στρατηγικές) • Αξιοποίηση της αριθμομηχανής σε υπολογισμούς με περισσότερα από δυο δεκαδικά ψηφία
	<p>Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Διαισθητική προσέγγιση των ακεραίων αριθμών • Διαισθητική διερεύνηση απλών προσθέσεων με θετικούς και αρνητικούς ακέραιους αριθμούς

	(Αρ.Α.)	
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Αναγνωρίζουν, διερευνούν και συμπληρώνουν απλές αριθμητικές και γεωμετρικές κανονικότητας και περιγράφουν πιο σύνθετες περιπτώσεις τους • Αναπαριστούν και συγκρίνουν απλές και σύνθετες αριθμητικές και γεωμετρικές κανονικότητες • Βρίσκουν «απομακρυσμένους» όρους αριθμητικών και γεωμετρικών κανονικοτήτων
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Διερευνούν τη σχέση συμμεταβολής μεγεθών με διαδικασίες δοκιμής και ελέγχου
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> • Χρησιμοποιούν σύμβολα για να δηλώσουν αγνώστους και μεταβλητές και τα αντικαθιστούν με αριθμούς σε αριθμητικές παραστάσεις • Υπολογίζουν την τιμή απλών αριθμητικών παραστάσεων χωρίς παρενθέσεις (προτεραιότητα πράξεων) • Διατυπώνουν ένα πρόβλημα για μια αριθμητική παράσταση ή σχέση που περιλαμβάνει το πολύ συνδυασμό δυο πράξεων • Εκφράζουν συμβολικά ένα απλό πρόβλημα (συνδυασμός το πολύ δυο πράξεων) και το επιλύουν
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Το σύμβολο της ισότητας ως έκφραση σχέσης μεταξύ σύνθετων αριθμητικών παραστάσεων • Συμπλήρωση κενού (άγνωστης τιμής) σε ισότητες γινομένων και σε ανισότητες που περιλαμβάνουν απλές προσθέσεις ή/και αφαιρέσεις • Συνδέουν ανισοτικές σχέσεις μεταξύ φυσικών και δεκαδικών αριθμών (με ένα δεκαδικό ψηφίο) με τη θέση τους στην αριθμογραμμή
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Σημεία, ευθείες, ημιευθείες, ευθύγραμμα τμήματα: αναγνώριση. • Γωνίες: σχεδίαση, σύγκριση με μία ορθή. • Τετράπλευρα και πολύγωνα: αναγνώριση, κατάταξη. • Τρίγωνα και τετράπλευρα: σχεδίαση με χρήση χάρακα. • Σύνθεση και ανάλυση γεωμετρικών σχημάτων με χειραπτικό και ψηφιακό υλικό.
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Τρισδιάστατα σχήματα από αλληλοσυνδεόμενους κύβους: κατασκευή από δοσμένες όψεις. • Ορθογώνια πρίσματα, κύλινδροι: αναγνώριση, κατασκευή σε χειραπτικά και σε ψηφιακά περιβάλλοντα. • Πρίσματα, πυραμίδες: κατασκευή από αναπτύγματα σε χειραπτικό και σε ψηφιακό περιβάλλον, ανάλυση σε δύο μέρη.
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Ίσα επίπεδα σχήματα: ανάκλαση, μεταφορά, στροφή. • Σχήματα με άξονες συμμετρίας: σχεδιασμός. • Σχήματα με κέντρο συμμετρίας για περιστροφές 90°, 180° και 360°: αναγνώριση. • Ψηφιδωτά μέσω ανάκλασης, μεταφοράς, στροφής.

	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> Μετατροπές μονάδων μέτρησης μήκους (μέτρα, εκατοστά, χιλιοστά). Ευθύγραμμα τμήματα: σύγκριση, μεταφορά με διαβήτη. Περίμετρος πολυγωνικών σχημάτων: εκτίμηση, μέτρηση, σύγκριση, κατασκευή σχημάτων με δεδομένη περίμετρο.
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	<ul style="list-style-type: none"> Μη τυπικά όργανα μέτρησης γωνιών: κατασκευή, μετρήσεις. Μη τυπικές μονάδες μέτρησης γωνιών: μέτρηση, σύγκριση.
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> Διάκριση περιμέτρου – εμβαδού. Εμβαδόν: υπολογισμός, εκτίμηση, σύγκριση.
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	<ul style="list-style-type: none"> Διατήρηση όγκου. Χωρητικότητα. Υπολογισμός και σύγκριση του όγκου ορθογώνιων κατασκευών με χρήση χειραπτικού υλικού.
	Αναλυτική Γεωμετρία / Θέσεις στο επίπεδο (ΑΓ.Θ.)	<ul style="list-style-type: none"> Βασικοί χάρτες: ερμηνεία, χρήση, θέσεις, διευθύνσεις και διαδρομές. Αλφαριθμητικές συντεταγμένες σε τετραγωνισμένους καμβάδες: εντοπισμός, προσδιορισμός θέσεων.
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	<ul style="list-style-type: none"> Συλλογή και οργάνωση κατηγορικών ή διακριτών ποσοτικών δεδομένων από δύο μικρές ομάδες ίσου πλήθους. Διαγράμματα δεδομένων για δύο μικρές ομάδες ίσου πλήθους.
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> Διάμεσος
	Πιθανότητες / Πειράματα τύχης (Π.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> Εκτίμηση πιθανότητας σε κλίμακα από αδύνατο έως βέβαιο ενδεχόμενο. Πιθανότητες εμφάνισης ενδεχομένων με διαφορετικό αριθμό δοκιμών.

Τάξη: Ε' Δημοτικού		
Θεματικό Πεδίο & υπο-πεδία	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	<p>Στο εκατομμύριο:</p> <ul style="list-style-type: none"> Εκτίμηση πληθικότητας ενός συνόλου Αναγνώριση και αναπαράσταση (απαγγελία, ανάγνωση και γραφή) αριθμών Διερεύνηση αξίας θέσης ψηφίων Ανάλυση και σύνθεση αριθμών Σύγκριση και διάταξη αριθμών Διερεύνηση αθροισμάτων και διαφορών πολλαπλασίων του 10 (έως το 1.000.000) Αναγνώριση και αναπαράσταση καταστάσεων των τεσσάρων πράξεων

	<ul style="list-style-type: none"> • Διατύπωση και εκτέλεση νοερών υπολογισμών (στρατηγικές) • Ανάπτυξη διαδικασιών εκτέλεσης (αλγόριθμων) των τεσσάρων πράξεων με έμφαση στις στρατηγικές, τα μέσα και τις αναπαραστάσεις • Ανάπτυξη στρατηγικών επίλυσης προβλημάτων και μοντελοποίησης καταστάσεων με στόχο την τεκμηρίωση και την κοινοποίησή τους • Διατύπωση, αιτιολόγηση και χρήση των κριτηρίων διαιρετότητας • Διερεύνηση του αλγορίθμου της Ευκλείδειας διαίρεσης και χρήση του στη δοκιμή της διαίρεσης
Αριθμός / Θετικοί Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	<ul style="list-style-type: none"> • Αναγνώριση, κατανόηση και χρήση της σχέσης των κλασμάτων με τους δεκαδικούς αριθμούς • Διάταξη κλασματικών αριθμών • Ταξινόμηση δεκαδικών αριθμών • Αναπαράσταση και ανάπτυξη στρατηγικών απλοποίησης και εύρεσης ισοδύναμων κλασμάτων • Πρόσθεση και αφαίρεση κλασμάτων • Πολλαπλασιασμός και διαίρεση κλασματικών αριθμών (με κλασματικούς και φυσικούς αριθμούς) • Χρήση της αριθμομηχανής στον υπολογισμό πράξεων με δεκαδικούς αριθμούς • Επίλυση προβλημάτων με δεκαδικούς και συμμιγείς αριθμούς (εκτίμηση και υπολογισμός του αποτελέσματος) • Ποσοστά: εισαγωγή, μετατροπή κλασματικών και δεκαδικών αριθμών σε ποσοστά και χρήση ποσοστών στην διαχείριση καθημερινών καταστάσεων
Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	<ul style="list-style-type: none"> • Αναγνώριση και διερεύνηση της χρήσης των ακέραιων αριθμών • Σύγκριση και διάταξη αρνητικών ακέραιων αριθμών με αναφορά στην αριθμογραμμή
Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Αξιοποίηση των κανονικοτήτων σε συλλογισμούς, γενικεύσεις και στην επίλυση προβλημάτων
Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Διερεύνηση της έννοιας της συνάρτησης μέσω απλών αναπαραστάσεων μονοσήμαντων αντιστοιχιών (πινάκων, διαγραμμάτων και γραφικών παραστάσεων) • Διερεύνηση της σχέσης ανεξάρτητης – εξαρτημένης μεταβλητής με δοκιμή και έλεγχο. • Διερεύνηση της σχέσης ανάλογων ποσών σε διάφορα πλαίσια.
Άλγεβρα / Άλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση γραμμάτων για την έκφραση ενός μεγέθους σε γνωστούς τύπους • Υπολογισμός αριθμητικής παράστασης με χρήση της προτεραιότητας των πράξεων και της κατάλληλης ορολογίας για την περιγραφή της • Περιγραφή της δομής μιας αριθμητικής παράστασης, ολική έκφραση ενός προβλήματος με αριθμητική παράσταση και επίλυσή του

	Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Διερεύνηση των συμβόλων ισότητας και ανισότητας με άγνωστο • Συμπλήρωση κενού (άγνωστης τιμής) σε αριθμητικές παραστάσεις με βάση τις ιδιότητες των πράξεων
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επίπεδου (Γ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Σημεία, ευθείες, ημιευθείες, ευθύγραμμα τμήματα, τεμνόμενες, παράλληλες και κάθετες ευθείες: σχεδιασμός. • Τρίγωνα, τετράπλευρα, πολύγωνα: δημιουργία καταλόγων στοιχείων και ιδιοτήτων. • Τρίγωνα: ταξινόμηση βάσει πλευρών και γωνιών. • Άθροισμα γωνιών τριγώνου και ορθογωνίου παραλληλογράμμου. Σχεδιασμός τριγώνων με μοιρογνωμόνιο. • Σύνθεση και ανάλυση επίπεδων γεωμετρικών σχημάτων με τη χρήση χειραπτικού και ψηφιακού υλικού. • Περιφέρεια, ακτίνα, διάμετρος κύκλου: αναγνώριση
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Τρισδιάστατα σχήματα: κατασκευή από δοσμένες όψεις τους με χειραπτικό υλικό και σε ψηφιακό περιβάλλον. • Κύβοι και ορθογώνια παραλληλεπίπεδα: σχεδιασμός σε ισομετρικό καμβά. • Ορθογώνια και τριγωνικά πρίσματα, κύλινδροι, κώνοι, σφαίρες: αναγνώριση, δημιουργία καταλόγων στοιχείων και ιδιοτήτων. • Πλατωνικά στερεά: κατασκευή. • Πρίσματα, πυραμίδες: αναπτύγματα, ανάλυση και σύνθεση με χειραπτικό υλικό και σε ψηφιακό περιβάλλον.
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Άξονες συμμετρίας τριγώνων και ορθογωνίων παραλληλογράμμων. Ψηφιδωτά: κατασκευή μέσω ανάκλασης και μεταφοράς. • Σχήματα με κέντρο συμμετρίας: αναγνώριση για στροφές 45°, 90° και 180°, σχεδιασμός για στροφές 90° και 180°. • Ίσα σχήματα: κατασκευή, σχεδιασμός στον γεωπίνακα και σε διάφορους καμβάδες. • Μεγέθυνση και σμίκρυνση δισδιάστατων σχημάτων: αναγνώριση, περιγραφή, σχεδιασμός σε τετραγωνισμένο καμβά, σύνδεση με χάρτες.
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Μετατροπές μονάδων μέτρησης μήκους χρησιμοποιώντας τις σχέσεις μεταξύ των μονάδων. • Σχέση πλευρών και περιμέτρου επίπεδων σχημάτων.
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Γωνίες: κατασκευή με μοιρογνωμόνιο χρησιμοποιώντας τυπικές μονάδες μέτρησης μέχρι 180°.
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Μετατροπές απλών μονάδων μέτρησης επιφάνειας. • Εκτίμηση και σύγκριση εμβαδού επιφανειών με χρήση τυπικών μονάδων (τ.δεκ., τ.εκ.). • Εμβαδόν ορθογωνίων παραλληλογράμμων και ορθογωνίων τριγώνων: υπολογισμός. • Εμβαδόν παράπλευρης επιφάνειας ορθογωνίου παραλληλεπίπεδου: υπολογισμός.
	Μέτρηση / Όγκος	<ul style="list-style-type: none"> • Όγκος ορθογωνίων παραλληλεπίπεδων: εκτίμηση, σύγκριση, υπολογισμός με τυπικές μονάδες όγκου και τις υποδιαίρεσεις τους.

	(Μ.Ο.)	
	Αναλυτική Γεωμετρία / Θέσεις στο επίπεδο (ΑΓ.Θ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Τοποθεσίες και διαδρομές σε βασικούς χάρτες: καρτεσιανό σύστημα αξόνων, κύρια σημεία του οριζοντα. • Κατασκευή βασικών χαρτών: απλές κλίμακες, υπομνήματα.
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Συλλογή και οργάνωση ποσοτικών δεδομένων που ομαδοποιούνται. • Πίνακες συχνοτήτων. • Φυλλογράμματα.
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Μέσος όρος
	Πιθανότητες / Πειράματα τύχης (Π.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> • Πιθανότητα ενός ενδεχομένου ως κλάσμα. • Σύγκριση πιθανοτήτων.

Τάξη: Στ' Δημοτικού		
Θεματικό Πεδίο & υπο-πεδία	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	<p><i>Μετά το εκατομμύριο:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Εκτίμηση πληθικότητας ενός συνόλου • Αναγνώριση και αναπαράσταση (απαγγελία, ανάγνωση και γραφή) αριθμών • Διερεύνηση αξίας θέσης ψηφίων • Ανάλυση και σύνθεση αριθμών • Σύγκριση και διάταξη αριθμών • Διερεύνηση αθροισμάτων και διαφορών πολλαπλασίων του 10 (μεγαλύτερων του 1.000.000) • Σύνδεση των τεσσάρων πράξεων και αξιοποίηση των ιδιοτήτων τους στην επίλυση προβλημάτων • Διατύπωση και επίλυση προβλημάτων με περισσότερες από δυο πράξεις και έλεγχος της λογικότητας του αποτελέσματος • Εκτίμηση του αποτελέσματος πράξεων μέσω στρογγυλοποίησης • Πρώτοι και σύνθετοι αριθμοί: ορισμός, έλεγχος και προσδιορισμός τους • Ανάλυση αριθμού σε γινόμενο πρώτων παραγόντων • Υπολογισμός ΜΚΔ και ΕΚΠ
	Αριθμός / Θετικοί Ρητοί αριθμοί	<ul style="list-style-type: none"> • Διαφορετικές ερμηνείες του κλάσματος • Απλοποίηση και εύρεση ισοδύναμων κλασμάτων

(Αρ.Ρ)	<ul style="list-style-type: none"> • Λόγος και αναλογία: διερεύνηση, έλεγχος/διάκριση, τεκμηρίωση της σχέσης ανάλογων και αντιστρόφως ανάλογων ποσών και επίλυση σχετικών προβλημάτων • Νοεροί υπολογισμοί με ακέραιους, κλασματικούς, δεκαδικούς αριθμούς και ποσοστά (περιγραφή και εφαρμογή) • Εκτίμηση και υπολογισμός αριθμητικών παραστάσεων με θετικούς ρητούς αριθμούς • Διατύπωση και επίλυση προβλημάτων με θετικούς ρητούς αριθμούς (κλάσματα και ποσοστά) και έλεγχος της λογικότητας του αποτελέσματος • Χρήση της αριθμομηχανής στον υπολογισμό πράξεων με δεκαδικούς αριθμούς • Εκτίμηση του αποτελέσματος μέσω στρογγυλοποίησης στο πλησιέστερο δεκαδικό ψηφίο • Αξιοποίηση της γνώσης των θετικών ρητών αριθμών και των πράξεων τους για την μοντελοποίηση καταστάσεων και την επίλυση προβλημάτων σε διαφορετικά συγκείμενα • Οι θετικοί αριθμοί ως διακριτό σύνολο αριθμών
Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση ακεραίων αριθμών για την περιγραφή καταστάσεων σε διάφορα συγκείμενα • Σύγκριση και διάταξη θετικών και αρνητικών ακεραίων αριθμών • Πρόσθεση με ακέραιους αριθμούς • Μοντελοποίηση καταστάσεων και επίλυση προβλημάτων με ακέραιους αριθμούς
Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Αναπαράσταση κανονικοτήτων σε διαφορετικά αναπαραστατικά συστήματα
Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Διερεύνηση συνάρτησης σε διαφορετικές αναπαραστάσεις μονοσήμαντης αντιστοιχίας • Διερεύνηση της σχέσης ποσών αντιστρόφως ανάλογων σε διάφορα πλαίσια.
Άλγεβρα / Άλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> • Χρήση γραμμάτων ως μεταβλητές σε τύπους κανονικοτήτων και συναρτήσεων • Διερεύνηση του αλγεβρικού χαρακτήρα των ιδιοτήτων των πράξεων και επίλυση αριθμητικής παράστασης με την εφαρμογή της προτεραιότητας των πράξεων με δυνάμεις (εκθέτης μέχρι 4) • Διατύπωση προβλήματος από δεδομένη παράσταση και επίλυσή του
Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Επίλυση απλής εξίσωσης με άγνωστο μέσω αντίστροφης πράξης

Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Επίπεδα γεωμετρικά σχήματα: κρίσιμα χαρακτηριστικά. • Τετράπλευρα: μη τυπικοί ορισμοί. • Άθροισμα γωνιών τετραπλεύρων. • Πολύγωνα: ταξινόμησης, σχεδιασμός, κατασκευή. • Σύνθεση και ανάλυση επίπεδων γεωμετρικών σχημάτων σε φυσικό ή ψηφιακό περιβάλλον. • Κύκλος: διάμετροι, ημικύκλια, αριθμός διαμετρών κύκλου, σχέση διαμέτρου και ακτίνας.
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Κτήρια από συνδεδόμενους κύβους: κατασκευή χρησιμοποιώντας εικόνες ή σχέδια από διαφορετικές οπτικές γωνίες, σχεδιασμός σε ισομετρικό καμβά. • Πρίσματα, πυραμίδες: ταξινόμηση βάσει σχήματος βάσης και παράπλευρης επιφάνειας.
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Ίσα σχήματα: ανάκλαση, μεταφορά, στροφή. • Τετράπλευρα, πολύγωνα: εντοπισμός αξόνων συμμετρίας. • Σχήματα με κέντρο συμμετρίας: σχεδιασμός σε καμβάδες και σε ψηφιακό περιβάλλον για περιστροφές πολλαπλάσιες των 45°. • Ψηφιδωτά: κατασκευή μέσω στοιχειωδών μετασχηματισμών.
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Μήκη κύκλων: εκτίμηση, σύγκριση. Υπολογισμός του μήκους κύκλου.
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Πρόσθεση και αφαίρεση γωνιών με υπέρθεση/παράθεση και αριθμητικά.
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	<ul style="list-style-type: none"> • Σχέση μεταξύ πλευρών, περιμέτρου και εμβαδού ενός γεωμετρικού σχήματος. • Μετατροπές μονάδων μέτρησης επιφάνειας χρησιμοποιώντας τις σχέσεις μεταξύ των μονάδων. • Καμπυλόγραμμες επιφάνειες: εκτίμηση εμβαδού. • Ακανόνιστες επιφάνειες: υπολογισμός εμβαδού. • Παραλληλόγραμμα, τρίγωνα τραπέζια: υπολογισμός εμβαδού, τύποι. Πυραμίδες: εμβαδόν παράπλευρης επιφάνειας.
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	<ul style="list-style-type: none"> • Διερεύνηση σχέσης πλευρών, περιμέτρου, εμβαδού και όγκου ενός γεωμετρικού σχήματος. • Μετατροπές μονάδων μέτρησης όγκου. • Ορθογώνια παραλληλεπίπεδα: υπολογισμός, σύγκριση όγκων, τύποι.
	Αναλυτική Γεωμετρία / Θέσεις στο επίπεδο (ΑΓ.Θ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Καρτεσιανό σύστημα, γεωγραφικοί χάρτες: αναγνώριση, τοποθέτηση, ονομασία σημείων.
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	<ul style="list-style-type: none"> • Συνδυασμός διακριτών ποσοτικών και κατηγορικών δεδομένων. • Πίνακες σχετικών συχνοτήτων. • Διαγράμματα με σχετικές συχνότητες. • Απλά κυκλικά διαγράμματα.

Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	<ul style="list-style-type: none"> Χαρακτηριστικές τιμές δεδομένων: Επικρατούσα τιμή, μέσος όρος, διάμεσος, εύρος.
Πιθανότητες / Πειράματα τύχης (Π.Π.)	<ul style="list-style-type: none"> Πειράματα τύχης δύο σταδίων. Σύγκριση της σχετικής συχνότητας των αποτελεσμάτων ενός πειράματος τύχης με την πιθανότητα ενός ενδεχομένου.

Γνωστικό Αντικείμενο: Μαθηματικά (Γυμνάσιο)

1. Εισαγωγή - Το εκπαιδευτικό υλικό στο νέο ΠΣ των Μαθηματικών: Βασικός προσανατολισμός

Το Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) συνοδεύεται από ένα οργανωμένο και συνεκτικό σύνολο πόρων για τον/την εκπαιδευτικό. Σε αυτούς τους πόρους συγκαταλέγονται τα διδακτικά βιβλία, το συμπληρωματικό (ψηφιακό) υλικό, ο οδηγός του εκπαιδευτικού, τα ενδεικτικά έργα και οι συνθετικές εργασίες. Ο/Η εκπαιδευτικός αναμένεται να επιλέγει, να προσαρμόζει και να εμπλουτίζει κατάλληλα τους προσφερόμενους πόρους βάσει των ιδιαίτερων διδακτικών αναγκών της τάξης του. Αυτοί οι πόροι διαμορφώνουν αλλά και διαμορφώνονται από τους/τις εκπαιδευτικούς μέσα από μια δυναμική και διαλεκτική σχέση κατά την προετοιμασία, την επιτέλεση και την αξιολόγηση της διδακτικής πράξης.

Τα διδακτικά βιβλία, ως πόροι για την αποτελεσματική αξιοποίηση του ΠΣ σε κάθε βαθμίδα, επιδιώκεται να προσφέρουν ποικίλες ευκαιρίες στους/στις μαθητές/-τριες ώστε να αναπτυχθούν οι κατάλληλες γνώσεις, ικανότητες, δεξιότητες και στάσεις σχετικές με το μαθηματικό περιεχόμενο. Επιπλέον, αναμένεται να συμβάλουν στη σύνδεση διαφορετικών μαθηματικών πεδίων αλλά και των μαθηματικών ιδεών και της μαθηματικής σκέψης που καλλιεργούνται σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα, στόχευση που πραγματώνεται μέσα από την ανάδειξη των μεγάλων ιδεών των Μαθηματικών.

Επιπρόσθετα, οι επιλογές του περιεχομένου των διδακτικών βιβλίων χρειάζεται να πλαισιώσουν την ανάδειξη των μαθηματικών και των κοινωνικο-πολιτισμικών πρακτικών που εισηγείται το ΠΣ. Οι μαθηματικές πρακτικές αποτελούν σημαντικές εκφράσεις της μαθηματικής δραστηριότητας και επομένως της κατανόησης των μαθηματικών. Οι κοινωνικο-πολιτισμικές πρακτικές αντίστοιχα, υπογραμμίζουν την ανάγκη να μάθουν όλοι/όλες οι μαθητές/-τριες να εκτιμούν τα μαθηματικά και να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση για την ικανότητά τους να μαθαίνουν και να «κάνουν» μαθηματικά. Η μαθηματική δραστηριότητα, όπως αποτυπώνεται στις μαθηματικές και κοινωνικο-πολιτισμικές πρακτικές, αναδεικνύει τη λειτουργική ικανότητα που θα πρέπει να έχει ένα άτομο ώστε να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τα μαθηματικά σε διάφορα πλαίσια, στην ομάδα ή στην κοινότητά του ώστε να περιγράφει, να εξηγεί και να προβλέπει φαινόμενα στοχεύοντας στην προσωπική του ανάπτυξη και την ανάπτυξη της κοινότητάς του.

Σε μια προηγμένη τεχνολογική κοινωνία, με οικονομικές, δημοσιονομικές, οικολογικές, βιολογικές, πολιτισμικές και ανθρωπιστικές προκλήσεις, το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων των μαθηματικών είναι σημαντικό να συμβάλει στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών όσον αφορά

σε κοινωνικά προβλήματα. Επιπλέον, να τους ενθαρρύνει να αναζητήσουν τα ενδιαφέροντά τους και να διατυπώσουν τις ανησυχίες τους ως μελλοντικοί πολίτες και να στηρίξει τη δυνατότητά τους να αναλύουν κρίσιμα χαρακτηριστικά της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας. Σε συνέργεια με τους άλλους πόρους του ΠΣ, τα διδακτικά βιβλία θα πρέπει να συνεισφέρουν στη διαμόρφωση υπεύθυνων και συμμετοχικών πολιτών, προετοιμασμένων να κατανοούν και να ερμηνεύουν με κριτικό τρόπο πληροφορίες που παρουσιάζονται με περισσότερο ή λιγότερο επιστημονική εγκυρότητα και αξιοπιστία, που θα έχουν επίγνωση των εφαρμογών των μαθηματικών που επηρεάζουν την κοινωνία και συνειδητοποιούν τα όρια αξιοπιστίας των μαθηματικών μοντέλων.

2. Το περιεχόμενο του διδακτικού πακέτου των Μαθηματικών του Γυμνασίου

Το διδακτικό πακέτο για το γνωστικό αντικείμενο «Μαθηματικά Γυμνασίου» περιλαμβάνει το βιβλίο μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) για τις τάξεις Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου (ένα βιβλίο μαθητή/μαθήτριας χωριστά για κάθε τάξη) και το Ψηφιακό Συμπληρωματικό Υλικό ενσωματωμένο λειτουργικά στο βιβλίο. Το μέγεθος των διδακτικών βιβλίων είναι 288 σελίδες ανά τάξη (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$).

3. Μάθηση και διδασκαλία στα Μαθηματικά του Γυμνασίου

Το ΠΣ υποστηρίζει τη γνωστική-ατομική και την κοινωνικο-πολιτισμική-συμμετοχική προσέγγιση στη μάθηση των μαθηματικών αντιμετωπίζοντάς τις ως συμπληρωματικές και σε συνεχή αλληλεπίδραση, εστιάζοντας σε δύο κεντρικά δίπολα, μάθηση και μαθητής/τρια, μάθηση και διδασκαλία. Η μάθηση προϋποθέτει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών/-τριών στην εκπαιδευτική διαδικασία και στοχεύει στο να καταστήσει τους/τις μαθητές/-τριες ικανούς/-ές να συνδέουν έννοιες να κατανοούν το πεδίο εφαρμογής και τους περιορισμούς μιας μαθηματικής έννοιας, να αναζητούν και να επινοούν λύσεις σε προβλήματα. Οι μαθητές/-τριες ενθαρρύνονται να οργανώνουν τις γνώσεις τους με λογικό τρόπο και να μαθαίνουν νέες ιδέες που σχετίζονται με τις υπάρχουσες γνώσεις. Οι μαθητές/-τριες που αναπτύσσουν μαθηματικό συλλογισμό είναι σε θέση να κατανοήσουν, να αξιολογήσουν και να διακρίνουν τις κεντρικές ιδέες που συγκροτούν την μαθηματική επιχειρηματολογία.

Σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση της σχολικής μάθησης και την επίτευξή της διαδραματίζει ένα σύνολο παραγόντων, που περιλαμβάνουν τον/την εκπαιδευτικό, τον/τη μαθητή/-τρια, τα διδακτικά περιεχόμενα ή περιεχόμενα σπουδών και το περιβάλλον μάθησης. Ο πιο σημαντικός παράγοντας που οδηγεί σε καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα είναι ο/η εκπαιδευτικός και οι πρακτικές που ακολουθεί. Ο/Η εκπαιδευτικός επιδιώκει ένα δημιουργικό περιβάλλον συνεργατικής οικοδόμησης της γνώσης με χρήσιμα επακόλουθα, όπως η αυτενέργεια, η αυτοπεποίθηση και η αυτοεκτίμηση. Τα έργα που αναθέτει στην τάξη, οι δράσεις επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης που επιλέγει ο/η εκπαιδευτικός καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και το είδος της μαθηματικής δραστηριότητας που θα αναπτύξουν οι μαθητές/-τριες. Ζητούμενο είναι ο σχεδιασμός και η διαχείριση της διδακτικής πράξης με τρόπους που υποστηρίζουν τον/τη μαθητή/-τρια ώστε να σκέφτεται ως ερευνητής/-τρια και μάλιστα ως μαθηματικός ερευνητής. Προς αυτήν την κατεύθυνση οι εκπαιδευτικοί καλούνται να:

- Δημιουργούν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον μάθησης, στο οποίο οι μαθητές/-τριες νιώθουν ασφαλείς.

- Ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των μαθητών/-τριών σε ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες στα πλαίσια ενός ερευνητικού περιβάλλοντος.
- Επικεντρώνουν στις σημαντικές ιδέες.
- Συνδέουν τη νέα γνώση με τις προϋπάρχουσες των μαθητών/-τριών μέσω πολλαπλών προσεγγίσεων ανάλογα με τις ανάγκες, τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντά τους.
- Υιοθετούν στρατηγικές διαφοροποιημένης διδασκαλίας.
- Αξιοποιούν κατάλληλα τις νέες τεχνολογίες.
- Ενθαρρύνουν τον κριτικό στοχασμό.

Μια από τις βασικές επιλογές του ΠΣ είναι η ανάπτυξη του μαθηματικού περιεχομένου με βάση την έννοια της «εξελικτικής πορείας ανάπτυξης των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων (ΠΜΑ)» και ενίοτε της «τροχιάς μάθησης και διδασκαλίας» (ΤΜΔ). Σε μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα του ΠΣ, η εξελικτική πορεία ανάπτυξης των ΠΜΑ είναι σημαντική στην κατεύθυνση που προσφέρει απαντήσεις σε κρίσιμα διδακτικά ερωτήματα όπως: «ποιος είναι ο στόχος μάθησης κάθε φορά, ποια είναι η αφετηρία/τι έχει προηγηθεί, πού και πώς μετακινείται η ανάπτυξη του συγκεκριμένου στόχου μάθησης και πώς τελικά επιτυγχάνεται από τους/τις μαθητές/-τριες». Όμως, δεν πρόκειται για μια αυστηρή γραμμική πορεία αλλά για μια προσέγγιση στην οποία κάθε βήμα οργανώνεται και αλληλοεπιδρά με το προηγούμενο και το επόμενο βήμα. Επίσης, σε κάθε σχεδιασμό μιας τέτοιας πορείας λαμβάνεται υπόψη η ατομική μαθησιακή πορεία, οι πιθανές ασυνέχειες στη μαθησιακή διαδικασία, οι διαφορές μεταξύ της άτυπης και της τυπικής μάθησης καθώς και το γεγονός ότι πολλές έννοιες και δεξιότητες αναπτύσσονται ταυτόχρονα και στο πλαίσιο του ίδιου αντικείμενου μάθησης.

Τα περιεχόμενα κάθε κεφαλαίου- ενότητας των διδακτικών βιβλίων πρέπει να είναι συμβατά με και να υποστηρίζουν τις αρχές και τους στόχους του νέου ΠΣ. Οι γενικοί στόχοι μάθησης στο νέο ΠΣ εξειδικεύονται στα **Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)**, τα οποία διατυπώνονται με ακρίβεια για να περιγράψουν τι αλλά και σε ποιο επίπεδο καλούνται να γνωρίζουν, να κατανοούν και να είναι σε θέση να κάνουν οι μαθητές/-τριες. Τα ΠΜΑ, οι βασικές στοχεύσεις και τα κεντρικά δομήματα του νέου ΠΣ αναμένεται να υπηρετούνται με συνέπεια από το εκπαιδευτικό υλικό που οφείλει να είναι επιστημονικά έγκυρο και διδακτικά λειτουργικό ώστε να διευκολύνει τον διδακτικό μετασχηματισμό στην κατεύθυνση της υποστήριξης της μάθησης όλων των μαθητών/-τριών.

Τα περιεχόμενα των διδακτικών βιβλίων δομούνται με βάση τις βασικές στοχεύσεις του ΠΣ και είναι απαραίτητο:

- **Να υπηρετούν την εξελικτική ανάπτυξη των ΠΜΑ εντός κάθε βαθμίδας και από βαθμίδα σε βαθμίδα**, όπως αυτή αποτυπώνεται στο νέο ΠΣ, χαρτογραφώντας την εξελικτική πορεία της μάθησης και την ανάπτυξη των μαθηματικών νοημάτων (αυτό που μαθαίνει ο/η μαθητής/-τρια σε μια φάση, επιτελείται σε ανώτερο επίπεδο στην επόμενη φάση). Επίσης, το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων είναι απαραίτητο να δίνει την δυνατότητα να ανιχνεύεται σε αυτό η εξελικτική πορεία ανάπτυξης των ΠΜΑ.
- **Να αναπτύσσουν το μαθηματικό περιεχόμενο λαμβάνοντας υπόψη**: τη βασική αρχή της μάθησης μέσω διερεύνησης, την ανάπτυξη της ικανότητας όλων των μαθητών/-τριών να παίρνουν αποφάσεις (με ατομική, συλλογική σκέψη, επικοινωνία, αλληλεπίδραση και

συνεργασία), να μοντελοποιούν πραγματικές καταστάσεις, να νοηματοδοτούν και να κατανοούν σε βάθος τις Μεγάλες ιδέες των Μαθηματικών, οι οποίες διατρέχουν το ΠΣ Η γνώση των μαθηματικών δομείται πάνω σε γνωστικά σχήματα που οργανώνονται γύρω από κεντρικές ιδέες ή αρχές που ονομάζονται **Μεγάλες ιδέες των Μαθηματικών**. Πρόκειται για αφηρημένες αρχές που χρησιμεύουν στην οργάνωση ευρέος φάσματος μαθηματικής γνώσης καθώς και στον καθορισμό στρατηγικών επίλυσης προβλημάτων. Οι μεγάλες ιδέες διατρέχουν διαφορετικές μαθηματικές περιοχές και κάποιες από αυτές μπορεί να τις συναντήσει ο/η μαθητής/-τρια σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Οι μεγάλες ιδέες αναπτύσσονται στο ΠΣ στο κείμενο της φιλοσοφίας.

- **Να εμπλέκουν** τους/τις μαθητές/-τριες σε **μαθηματικές πρακτικές** οι οποίες αναπτύσσουν το συλλογισμό, την μοντελοποίηση, την επικοινωνία και τον αναστοχασμό και ενδυναμώνουν τη μάθηση των μαθηματικών. Ως **μαθηματικές πρακτικές** εννοούμε τις νοητικές εκείνες διεργασίες που εμπλέκονται στην ανάπτυξη γνώσης και κατανόησης. Οι μαθηματικές διεργασίες αποτελούν σημαντικές όψεις της μάθησης και της κατανόησης των μαθηματικών αλλά και της μαθηματικής πράξης. Για τον λόγο αυτόν στο ΠΣ η εμπλοκή των μαθητών/-τριών στις παραπάνω γνωστικές διεργασίες θεωρούνται ως μαθηματικές πρακτικές. Οι **μαθηματικές πρακτικές** αναπτύσσονται στο ΠΣ στο κείμενο της φιλοσοφίας.
- **Να παραπέμπουν** στη χρήση και στην επιλογή **χειραπτικών και ψηφιακών εργαλείων** τα οποία αφενός να υποστηρίζουν τους/τις μαθητές/-τριες στην προσπάθεια προσέγγισης της γνώσης, καθώς και στην εφαρμογή της γνώσης που απέκτησαν, αφετέρου να επιτρέπουν στους/στις μαθητές/-τριες να ασκήσουν μια μαθηματική δράση, όπως η αποτελεσματική διατύπωση και διερεύνηση εικασιών, η κατάλληλη αναπαράσταση μιας μαθηματικής ιδέας, οι διαφορετικές αναπαραστάσεις μιας μαθηματικής ιδέας, η μοντελοποίηση μιας κατάστασης.
- **Να υποστηρίζουν κοινωνικο-πολιτισμικές και κοινωνικο-συναισθηματικές πρακτικές.** οι κοινωνικο-πολιτισμικές πρακτικές είναι κρίσιμες διεργασίες που ενέχουν ταυτόχρονα γνωστικά και κοινωνικο-πολιτισμικό-πολιτικά στοιχεία της ανθρώπινης (νοητικής και φυσικής) δράσης και δραστηριότητας (μάθησης ή άλλης), όπως η επικοινωνία, η αλληλεπίδραση, ο λόγος (discourse), η συμπερίληψη, η ανάπτυξη μαθηματικής ταυτότητας μάθησης, η ανάπτυξη κριτικής επίγνωσης του τρόπου χρήσης των μαθηματικών, η κατανόηση της σχέσης μαθηματικών και πολιτισμού, η μαθηματική εγγραμματοσύνη. Οι κοινωνικο-συναισθηματικές πρακτικές αφορούν σε πρότυπα αναγνώρισης και διαχείρισης συναισθημάτων και συμπεριφορών, διαμόρφωσης και διατήρησης θετικών σχέσεων, λήψης υπεύθυνων αποφάσεων και επίλυσης προκλητικών καταστάσεων και, τέλος, διατύπωσης και επιτυχούς διεκπεραίωσης θετικών στόχων.
- **Να περιλαμβάνουν έργα και δραστηριότητες:** Το μαθηματικό έργο είναι το έργο που αναθέτει ο/η εκπαιδευτικός στους/στις μαθητές/-τριες, ενώ η μαθηματική δραστηριότητα αφορά τη δράση που προκύπτει στην πορεία εκπόνησης του μαθηματικού έργου που έχει ανατεθεί. Τα μαθηματικά έργα διαφοροποιούνται ως προς το μαθηματικό τους περιεχόμενο, ως προς την οργάνωση που απαιτούν (ατομικά ή ομαδικά), ως προς τη χρήση εργαλείων που προτείνουν και ως προς το είδος τους (γνωστικές απαιτήσεις, συνθετότητα, πλαίσιο, δράσεις που ενθαρρύνει, μαθηματικές γνωστικές διεργασίες και πρακτικές που ενδυναμώνει). Γενικότερα, ως μαθηματική δραστηριότητα εννοούμε τις μαθηματικές δράσεις τις οποίες

αναπτύσσει ο/η μαθητής/-τρια (π.χ. αναζήτηση ιδιοτήτων και σχέσεων, αναγνώριση και αναζήτηση κανονικοτήτων και μαθηματικής δομής, αναζήτηση παραδειγμάτων και αντιπαραδειγμάτων), αξιοποιώντας μια ποικιλία εργαλείων (άτυπων, όπως καλαμάκια και τυπικών, όπως ένα μοιρογνωμόνιο) με σκοπό να διαχειριστεί και να απαντήσει στο μαθηματικό έργο που του/της έθεσε ο/η εκπαιδευτικός.

Ειδικότερα το ΠΣ δίνει έμφαση στην πρακτική επίλυσης προβλημάτων προτείνοντας μια ποικιλία προβλημάτων και προτρέπει τον/την εκπαιδευτικό να εμπλέκει τους/τις μαθητές/-τριες και σε **πρακτικές κατασκευής προβλήματος**. Οι μαθητές/-τριες μαθαίνουν καλύτερα, όταν τους δίνεται η ευκαιρία να διερευνήσουν οι ίδιοι μαθηματικές ιδέες μέσω επίλυσης προβλημάτων, καθώς η εμπλοκή τους στη συγκεκριμένη διαδικασία τους/τις βοηθά να οικοδομήσουν προοδευτικά τη μαθηματική τους γνώση, εμβαθύνοντας εννοιολογικά σε αυτήν και συνειδητοποιώντας τη λειτουργική αλλά και την πολιτισμική και ιστορική της διάσταση. Επομένως, η επιλογή έργων που τους/τις εμπλέκουν σε καταστάσεις επίλυσης προβλήματος αποτελεί κομβικό σημείο για τη μάθηση των μαθηματικών. Το ίδιο και η ενθάρρυνση και η υποστήριξη των μαθητών/-τριών να κατασκευάζουν και να επιλύουν τα προβλήματα που διαμορφώνουν οι ίδιοι/-ες. Η κατασκευή προβλήματος ενισχύει το επίπεδο της δημιουργικότητας των μαθητών/-τριών και τους δίνει ευκαιρίες ενεργητικής παρέμβασης στη διδασκαλία των μαθηματικών.

4. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στα Μαθηματικά του Γυμνασίου

Σχετικά με τη δομή και την οργάνωση της ύλης στα διδακτικά βιβλία των Μαθηματικών του Γυμνασίου σημειώνονται τα παρακάτω:

- Στο εισαγωγικό μέρος προτάσσεται η «Ταυτότητα βιβλίου», η οποία απευθύνεται τόσο στους/στις εκπαιδευτικούς όσο και στους μαθητές και μαθήτριες και παρουσιάζει τις γενικές κατευθύνσεις του, που αναμένεται να είναι συμβατές με όσα σχετικά το ΠΣ ορίζει ως προς τον κατάλληλο διδακτικό μετασχηματισμό της επιστημονικής γνώσης, ως προς το περιβάλλον μάθησης που υποστηρίζει και ως προς τον προσανατολισμό της προτεινόμενης διδακτικής διαχείρισης. Επιπροσθέτως, η Ταυτότητα του βιβλίου μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.
- Ακολουθεί η αναφορά των ΠΜΑ που προβλέπονται στο ΠΣ και υπηρετούνται από την εκάστοτε διδακτική ενότητα καθώς και πρόταση που αφορά στη σειρά διδακτικής διαχείρισης των ενοτήτων.
- Το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου ακολουθεί ενιαία, λογική, συνεκτική δομή και οργανώνεται σε διακριτές θεματικές ενότητες, σύμφωνες με αυτές που ορίζει το ΠΣ.
- Το περιεχόμενο των θεματικών ενοτήτων/υπο-ενοτήτων υπηρετείται διδακτικά από «δομικές μονάδες» (διδακτικές ενότητες).
- Σε περιπτώσεις που κρίνεται μαθησιακά ωφέλιμο, περιεχόμενα ενός θεματικού πεδίου ή μιας θεματικής ενότητας/ υπο-ενοτήτας μπορεί να συνδυαστούν στην ίδια διδακτική ενότητα (για παράδειγμα, πυθαγόρειο θεώρημα και άρρητοι αριθμοί).
- Το πλήθος των διδακτικών ενοτήτων που υπηρετούν μια θεματική ενότητα πρέπει να ανταποκρίνεται επαρκώς στην κάλυψη όλων των ΠΜΑ της αντίστοιχης θεματικής ενότητας.

- Ο απαιτούμενος διδακτικός χρόνος για κάθε θεματική ενότητα δεν μπορεί να ξεπερνά τον προτεινόμενο από τον Οδηγό του Εκπαιδευτικού.
- Η διδακτική ενότητα του διδακτικού βιβλίου, η οποία μπορεί να εκτείνεται σε περισσότερες από μία διδακτικές ώρες, είναι σημαντικό να περιλαμβάνει:
  1. Έργα εξερεύνησης ως εκκίνηση, που υποστηρίζουν την ενεργή εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών και στοχεύουν στην ανάδειξη των στοιχείων του ή των ΠΜΑ που βρίσκεται/βρίσκονται υπό επεξεργασία και, εν τέλει, χρήζουν επικύρωσης (από μαθηματική άποψη στην τάξη).
  2. Διατύπωση του βασικού μαθηματικού περιεχομένου της ενότητας που συνδέεται με τα έργα εξερεύνησης της διδακτικής ενότητας.
  3. Εφαρμογές αξιοποίησης της γνώσης που αποτελεί αντικείμενο επεξεργασίας (και επικυρώθηκε) σε διαφορετικά περιβάλλοντα για την διεξοδικότερη κατανόησή της (σύνδεση με άλλες γνώσεις εντός και εκτός του επιστημονικού πεδίου των μαθηματικών, έκφρασή της σε διαφορετικά συστήματα αναπαράστασης).
  4. Ποικιλία έργων διαβαθμισμένης δυσκολίας που προσφέρουν δυνατότητες ανάπτυξης μαθηματικής δραστηριότητας σχετικής με τα ΠΜΑ που αφορούν την ενότητα (στην τάξη ή/και στο σπίτι), όπως, προβλήματα, ασκήσεις, μικρά project, διερευνητικές εργασίες, μελέτες περίπτωσης, δοκίμια, κ.ά., με δυνατότητα επιλογής για ατομική ή ομαδική εργασία, στην τάξη ή σε άλλο χρόνο.
  5. Έργα που μπορεί να αξιοποιηθούν για την αξιολόγηση του βαθμού επίτευξης των ΠΜΑ και τον αναστοχασμό των μαθητών/-τριών.
- Στην αρχή κάθε θεματικής ενότητας υπάρχει «προοργανωτής» που μπορεί να περιλαμβάνει μια διερευνητική ερώτηση, ένα πρόβλημα, μια συνοπτική περιγραφή για το ακριβές αντικείμενο μελέτης της ενότητας.
- Στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας πρέπει να υπάρχει μία διδακτική ενότητα ανακεφαλαίωσης, στην οποία αναμένεται να αναπτύσσονται έργα με τα οποία ο/η εκπαιδευτικός ελέγχει την επίτευξη των ΠΜΑ της θεματικής ενότητας και διαμορφώνει συνολική άποψη για την μαθησιακή πορεία των μαθητών και μαθητριών ατομικά και συλλογικά (αποτίμηση μάθησης).
- Η διδακτική ενότητα ανακεφαλαίωσης αναμένεται να περιλαμβάνει έργα τα οποία προσφέρουν τη δυνατότητα περαιτέρω αναζητήσεων και διευρύνσεων στους/στις μαθητές και μαθήτριες, τόσο ατομικά όσο και συλλογικά, με στόχο την εμπάθυνση στην κατανόηση του συνόλου των ΠΜΑ της θεματικής ενότητας με συνθετικό τρόπο (διασυνδέσεις εντός των Μαθηματικών αλλά και σε άλλα πεδία) και την ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων. Τα έργα αυτά μπορεί να δίνουν στους/στις μαθητές και μαθήτριες την ευκαιρία να:
  - ο αποσαφηνίσουν και να εφαρμόσουν τη γνώση που έχουν διδαχθεί σε ποικιλία από συγκείμενα,
  - ο αναπτύξουν εννοιολογική και διαδικαστική κατανόηση,
  - ο αναστοχαστούν αναφορικά με και να αυτο-ελέγξουν την γνώση που έχουν διδαχθεί,
  - ο την επεκτείνουν σε πιο προκλητικά επίπεδα σκέψης και πλαίσια.

Ορισμένα Πρόσθετα χαρακτηριστικά των διδακτικών βιβλίων είναι τα ακόλουθα:

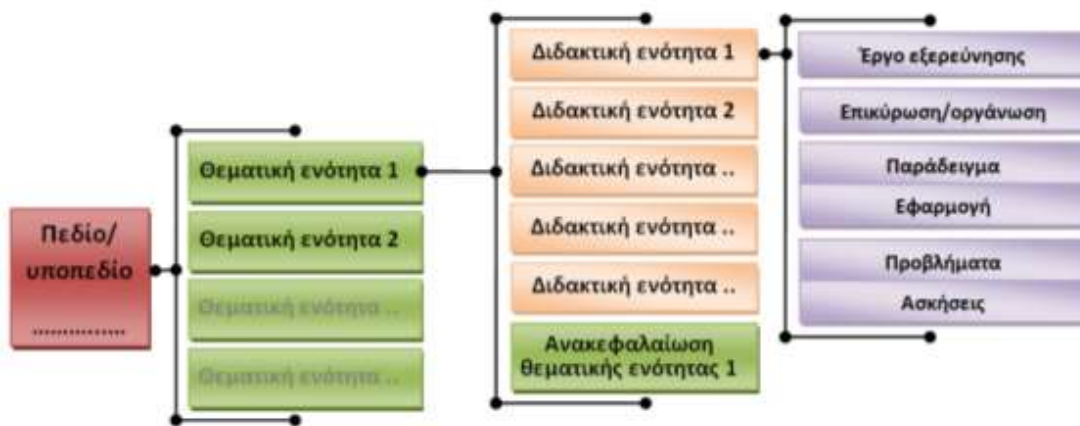
Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

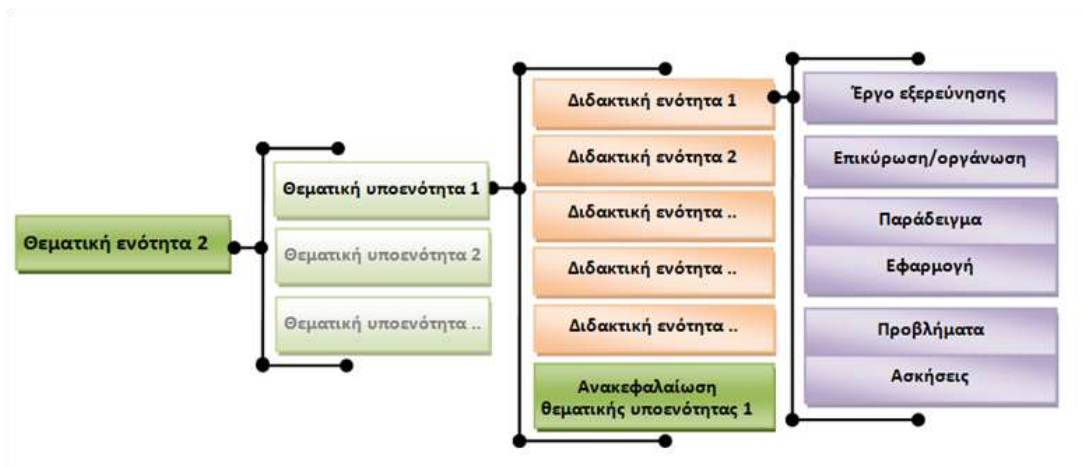

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Να ενθαρρύνουν την αξιοποίηση πολλαπλών πόρων ανάμεσα στους οποίους χειραπτικά υλικά, εργαλεία (π.χ. χάρακας, διαβήτης, μοιρογνωμόνιο κ.λπ.), τεχνουργήματα (π.χ. υπολογιστής τσέπης, ΗΥ, tablet) κ.ά.
- Να υποστηρίζουν την αξιοποίηση διαφορετικών συστημάτων αναπαράστασης μιας έννοιας, διαδικασίας ή διεργασίας.
- Να συμπεριλαμβάνουν έργα επιδεικτικά προσαρμογής σε ανάγκες διαφοροποιημένης διδασκαλίας και συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.
- Να περιλαμβάνουν ιστορικά σημειώματα, όπου αυτό εξυπηρετεί τις ανάγκες μάθησης και διδασκαλίας, με σκοπό να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών για τα Μαθηματικά και να αναδεικνύουν τα Μαθηματικά ως πανανθρώπινη δραστηριότητα.
- Ειδικά οι διδακτικές ενότητες ανακεφαλαίωσης, πέραν των χαρακτηριστικών που έχουν αναφερθεί παραπάνω, αναμένεται να προσφέρουν στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα, τόσο ατομικά όσο και συλλογικά, να εφαρμόσουν τη μαθηματική γνώση που μελέτησαν σε ποικιλία από πλαίσια, να αναστοχαστούν επί αυτής και να ελέγξουν το επίπεδο πρόσβασης τους στη μαθηματική γνώση που έχουν επιτύχει. Επιπλέον, οι συγκεκριμένες ενότητες προσφέρουν στον/στην εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να αποτιμήσει το βαθμό που έχουν επιτευχθεί οι μαθησιακοί και διδακτικοί στόχοι που ορίζει το ΠΣ και έχουν αποτελέσει αντικείμενο μελέτης των διδακτικών ενοτήτων που ανακεφαλαιώνονται.

Με βάση τα παραπάνω, μια ενδεικτική σχηματική αποτύπωση ενδεχόμενης ανάπτυξης του περιεχομένου και της οργάνωσης ενός θεματικού πεδίου, έχει ως εξής:

Προτείνονται ακόμα τα εξής για τα βιβλία μαθητή/-τριας των τριών τάξεων του Γυμνασίου:

- Τα έργα και οι ασκήσεις των θεματικών ενότητων να είναι διαφορετικών επιπέδων (διαβαθμισμένης δυσκολίας) και να αποφεύγονται έργα με πολύπλοκες και δύσκολες διαδικασίες.
- Να προτείνονται έργα με τη βοήθεια των οποίων οι μαθητές και μαθήτριες θα οδηγούνται στη διαμόρφωση του αντίστοιχου ορισμού ή συμπεράσματος.
- Να υπάρχουν έργα τα οποία να δίνουν τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να διατυπώνουν εικασίες.
- Στο τέλος του βιβλίου να υπάρχει (α) ενότητα με τις απαντήσεις των έργων και υποδείξεις όπου χρειάζεται και (β) πίνακας όρων με τον αριθμό της /των σελίδας/-ων όπου αναφέρεται/-ονται.
- Να προτείνονται μαθηματικά έργα τα οποία αξιοποιούν τη χρήση αριθμομηχανών (calculators) και φορητών ηλεκτρονικών συσκευών στην τάξη.
- Να προτείνονται μαθηματικά έργα τα οποία αξιοποιούν ψηφιακά εργαλεία που υποστηρίζουν πολλαπλές μορφές αναπαραστάσεων και διερευνητικές διαδικασίες.
- Να αξιοποιούνται προβλήματα από την Ιστορία των Μαθηματικών σε κάποιες ενότητες: στην εισαγωγή των εννοιών και σε έργα τα οποία έχουν ιστορικές αναφορές.

5. Γλώσσα στο εκπαιδευτικό υλικό των Μαθηματικών του Γυμνασίου

Σχετικά με τις απαιτούμενες προδιαγραφές ως προς τη γλώσσα, πέραν των απαιτήσεων που υπάρχουν για όλα τα διδακτικά πακέτα, ειδικά για τα βιβλία μαθητή/-τριας των τριών τάξεων του Γυμνασίου είναι απαραίτητο:

- Η εξέλιξη από το συμβολισμό των Μαθηματικών του Δημοτικού σε πιο τυπικά Μαθηματικά σύμβολα να πραγματοποιείται σταδιακά χωρίς να γίνεται κατάχρηση του συμβολισμού. Η ανάπτυξη των εννοιών και των ορισμών τους στα Μαθηματικά του Γυμνασίου δεν απαιτεί αυστηρότητα και τυπικότητα, όπως αναμένεται στα Μαθηματικά του Λυκείου.
- Η σύνδεση συμβόλων και αντίστοιχων εννοιών να υλοποιείται προοδευτικά όχι μόνο κατά την μετάβαση από τα Μαθηματικά του Δημοτικού στα Μαθηματικά της Α΄ τάξης του Γυμνασίου, αλλά και από τάξη σε τάξη και να υποστηρίζεται το νόημα και η χρήση των συμβόλων σύμφωνα με αυτά που προβλέπουν τα ΠΜΑ της αντίστοιχης θεματικής ενότητας.

6. Περιεχόμενο και προδιαγραφές λειτουργίας του συμπληρωματικού υλικού

Βασικό στοιχείο του εκπαιδευτικού υλικού αποτελεί η δυναμική διασύνδεση του Προγράμματος Σπουδών, των διδακτικών βιβλίων και του συμπληρωματικού υλικού (όπως φαίνεται στο σχήμα 1).

Σχήμα 1: Δυναμική Διασύνδεση ΠΣ, διδακτικών βιβλίων και συμπληρωματικού υλικού

Η χρήση του συμπληρωματικού υλικού μεγιστοποιεί τη λειτουργικότητα και αποτελεσματικότητα του διδακτικού βιβλίου και έτσι διαμορφώνεται ένα εμπλουτισμένο και διαφοροποιημένο περιβάλλον μάθησης. Το συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή υποστηρίζει τη διαφοροποιημένη μάθηση, τη συμπερίληψη και την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία. Το συμπληρωματικό υλικό οφείλει να λαμβάνει υπόψη τα πνευματικά δικαιώματα.

Οι απαιτήσεις που πρέπει να ικανοποιεί το συμπληρωματικό υλικό ως προς το περιεχόμενο και ως προς τη λειτουργία του σε ηλεκτρονική μορφή, περιγράφονται παρακάτω.

Ως προς το **περιεχόμενο** το συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή αναμένεται να περιλαμβάνει μαθηματικά έργα που υποστηρίζουν στόχους ή εργαλεία ανάπτυξης των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων (ΠΜΑ) του ΠΣ των Μαθηματικών.

Τα μαθηματικά έργα μπορεί να είναι:

A. Έργα που υλοποιούνται με βάση το υλικό του διδακτικού βιβλίου, όπως: Ερωτήσεις κατανόησης, Ασκήσεις, Προβλήματα, διερευνητικές εργασίες, με δυνατότητα επιλογής για ατομική ή ομαδική εργασία, στην τάξη ή σε άλλο χρόνο.

B. Προσομοιώσεις, βίντεο, μαθηματικά παιχνίδια και εν γένει πόροι εγκεκριμένοι από το ΥΠΑΙΘ.

Γ. Έργα που υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον (με ψηφιακά εργαλεία).

Δ. Συνθετικές εργασίες.

Για τα έργα του συμπληρωματικού υλικού σε ηλεκτρονική μορφή προτείνεται να υπάρχει διακριτός ψηφιακός πόρος στην «Ταυτότητα του βιβλίου» που απευθύνεται στον/στην εκπαιδευτικό, στον οποίο:

α) να αναφέρεται η σύνδεση κάθε έργου με το ΠΣ (Θεματικό πεδίο/Θεματική ενότητα/Θεματική υποενότητα, ΠΜΑ).

β) να διατυπώνονται σύντομες προτάσεις για τη διδακτική διαχείριση και τη μαθηματική δραστηριότητα των μαθητών/-τριών.

Ως προς τις **τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις του Συμπληρωματικού Υλικού** σε ηλεκτρονική μορφή προτείνεται:

α) Να είναι συμβατό με τα σύγχρονα λειτουργικά συστήματα και τις τρέχουσες τεχνολογικές εξελίξεις των διαδικασιών δημιουργίας και διάθεσης ψηφιακού υλικού.

β) Να μην χρειάζεται επιπλέον plug-in για αναπαραγωγή βίντεο και ήχου.

γ) Να διαθέτει λειτουργίες για πλοήγηση και αναζήτηση:

- Ανά θεματικό πεδίο
- Ανά θεματική ενότητα

Από τη θεματική ενότητα ο/η μαθητής/-τρια και/ή ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να μπορεί να συνδεθεί με τον πίνακα μαθησιακών πόρων με αντίστοιχα ΠΜΑ ανά υποενότητα και να επιλέξει αυτό που θα διαχειριστεί στην τάξη ή εκτός τάξης, όπως ενδεικτικά αποτυπώνεται συνολικά στο σχήμα 3.

δ) Να διαθέτει ευρετήριο θεματικών ενοτήτων-υποενοτήτων-ομάδων ΠΜΑ του εκπαιδευτικού υλικού (ενδεικτικά βλέπε σχήμα 3).

ε) Να διαθέτει ευρετήριο μαθηματικών έργων με βάση την κατηγοριοποίηση που προτείνεται από το κείμενο που αφορά τις δραστηριότητες και ανήκει στα κείμενα που πλαισιώνουν το ΠΣ.

στ) Να επιδιώκεται μια συνεπής διάταξη περιεχομένου και να χρησιμοποιούνται κοινοί τύποι γραμματοσειρών και το περιεχόμενο να χωράει κατά το δυνατόν σε μία σελίδα για εύκολη ανάγνωση.

Σχήμα 2: Ενδεικτική συνολική δομή πλοήγησης στο συμπληρωματικό υλικό

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

7. Περίγραμμα περιεχομένου των βιβλίων Μαθηματικών για το Γυμνάσιο

Αποτυπώνεται το μαθηματικό περιεχόμενο κάθε τάξης ανά θεματική ενότητα που προσδιορίζεται από το/τα ΠΜΑ (που κάποιες φορές χρίζει/-ουν αποσαφήνισης, άλλοτε είναι πολύ λεπτομερή και κάποιες φορές συν-αποτελούν με άλλα ΠΜΑ μια ευρύτερη διδακτική ενότητα).

Τάξη: Α' Γυμνασίου		
Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	Ταυτότητα ευκλείδειας διαίρεσης Πρώτοι και σύνθετοι αριθμοί Ανάλυση αριθμού σε γινόμενο πρώτων παραγόντων ΕΚΠ και ΜΚΔ φυσικών αριθμών Αλγόριθμος του Ευκλείδη (εύρεση ΜΚΔ) Διαδικό σύστημα αρίθμησης Δυνάμεις φυσικών με εκθέτη μη μηδενικό φυσικό
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	Θετικοί και αρνητικοί ακέραιοι Απόλυτη τιμή ακεραίου Ομόσημοι, ετερόσημοι, αντίθετοι Πρόσθεση, αφαίρεση και πολλαπλασιασμός ακεραίων. Δυνάμεις ακεραίων με εκθέτη μη μηδενικό φυσικό
	Αριθμός / Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	Η έννοια του ρητού Θετικοί και αρνητικοί ρητοί Απόλυτη τιμή ρητού Σύγκριση και διάταξη ρητών Ομόσημοι, ετερόσημοι ρητοί Πρόσθεση, αφαίρεση, πολλαπλασιασμός και διαίρεση ρητών Ιδιότητες της πρόσθεσης, ιδιότητες του πολλαπλασιασμού Αντίθετοι και αντίστροφοι ρητοί Δυνάμεις ρητών με εκθέτη μη μηδενικό φυσικό Τυποποιημένη μορφή μεγάλων αριθμών
	Αριθμός / Άρρητοι-Πραγματικοί αριθμοί (Αρ.Π.)	--
	Άλγεβρα / Κανονικότητες	Κανονικότητα, έννοια και αναπαραστάσεις Κανονικότητες της μορφής $a \cdot n$ με a ρητό

	(Αλ.Κ.)	
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	--
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	Άλγεβρική παράσταση Αριθμητική τιμή άλγεβρικής παράστασης Επιμεριστική ιδιότητα $a(b\pm\gamma)=ab\pm a\gamma$
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	Ιδιότητες της ισότητας (ισότητα και πράξεις) Εξίσωση, λύση εξίσωσης, ισοδύναμες εξισώσεις της μορφής $ax+b=y$ Επίλυση εξίσωσης της μορφής $ax+b=y$
	Άλγεβρα / Σύνολα (Αλ.Σν.)	--
	Ανάλυση / Σύγκλιση (Αν.Σ.)	--
	Ανάλυση / Διαφόριση (Αν.Δ.)	--
	Ανάλυση / Ολοκλήρωση (Αν.Ο.)	--
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	Βασικές έννοιες: σημείο, ευθεία, ημιευθεία, ευθύγραμμο τμήμα, γωνία Είδη γωνιών Μεσοκάθετος ευθύγραμμου τμήματος Διχοτόμος γωνίας Είδη τριγώνων και στοιχεία τους Ιδιότητες ισοσκελούς και ισοπλεύρου τριγώνου Κατακορυφήν, συμπληρωματικές και παραπληρωματικές γωνίες Σχετικές θέσεις ευθειών στο επίπεδο Γωνίες σε παράλληλες ευθείες με τέμνουσα Άθροισμα γωνιών τριγώνου Τετράπλευρα, παραλληλόγραμμα, τραπέζια Είδη παραλληλογράμμων και ιδιότητες: ορθογώνια, ρόμβοι, τετράγωνα Κύκλος και στοιχεία του (ακτίνα, διάμετρος, χορδή, τόξο, επίκεντρη γωνία)

		Σχετικές θέσεις ευθείας και κύκλου
	Γεωμετρία / Τριγωνομετρία (Γ.Τ.)	--
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	Συμμετρία ως προς άξονα και στοιχεία της Άξονας συμμετρίας σχήματος
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	Βασικά στερεά: ορθό πρίσμα, παραλληλεπίπεδο, κύβος, πυραμίδα, κύλινδρος, κώνος, σφαίρα Αναπτύγματα στερεών
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	Μήκος ευθύγραμμου τμήματος Μονάδες μέτρησης μήκους Περίμετρος ευθύγραμμου σχήματος
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	Μέτρο γωνίας.
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	--
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Διανύσματα (Αν.Δ.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Ευθεία (Αν.Ε.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Κωνικές Τομές (Αν.Κ.)	--
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	Απογραφή Πληθυσμός Κατηγορικά δεδομένα Ποσοτικά δεδομένα Συλλογή συνεχών ποσοτικών δεδομένων Κυκλικά διαγράμματα

		Ιστογράμματα συχνοτήτων κλάσεων ίσου πλάτους με δεδομένο το πλήθος των κλάσεων
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	Μέση τιμή, διάμεσος Εύρος, κορυφές, πολλαπλές κορυφές, απόμακρες τιμές Μεταβλητότητα δεδομένων
	Στατιστική / Σχέσεις εξάρτησης μεταξύ δύο μεταβλητών (Σ.Ε.)	--
	Πιθανότητας / Πειράματα τύχης και πιθανότητες Π.Π	Πειράματα τύχης, δειγματικός χώρος Δενδροδιάγραμμα Κλασικός ορισμός της πιθανότητας
	Πιθανότητες / Συσχέτιση (Π.Σ.)	--

Τάξη: Β' Γυμνασίου		
Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	--
	Αριθμός / Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	Δύναμη ρητού με ακέραιο εκθέτη Ιδιότητες των δυνάμεων Τυποποιημένη μορφή μικρών αριθμών
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	--
	Αριθμός / Άρρητοι-Πραγματικοί αριθμοί (Αρ.Π.)	Τετραγωνική ρίζα μη αρνητικού αριθμού Άρρητοι αριθμοί, Πραγματικοί αριθμοί Δύναμη πραγματικού αριθμού με ακέραιο εκθέτη
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	Κανονικότητες της μορφής $a \cdot n + \beta$ με a και β ρητούς αριθμούς
	Άλγεβρα / Αλγεβρικές παραστάσεις	Αλγεβρική παράσταση Αριθμητική τιμή αλγεβρικής παράστασης

	(Αλ.Π.)	Επιμεριστική ιδιότητα $(\alpha+\beta)(\gamma+\delta)=\alpha\gamma+\alpha\delta+\beta\gamma+\beta\delta$
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	Εξισώσεις πρώτου βαθμού της μορφής $ax+\beta=\gamma+\delta$.
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	Συνάρτηση, έννοιες και αναπαραστάσεις Η $y=ax$, ποσά ανάλογα Η $y=ax+\beta$. Η $y = \alpha/x$, ποσά αντιστρόφως ανάλογα
	Άλγεβρα / Σύνολα (Αλ.Σν.)	--
	Ανάλυση / Σύγκλιση (Αν.Σ.)	--
	Ανάλυση / Διαφόριση (Αν.Δ.)	--
	Ανάλυση / Ολοκλήρωση (Αν.Ο.)	--
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	Σχέση επίκεντρης με εγγεγραμμένη γωνία σε κύκλο Κανονικά πολύγωνα, σχέση γωνίας με κεντρική γωνία κανονικού πολυγώνου Πυθαγόρειο θεώρημα και αντίστροφο
	Γεωμετρία / Τριγωνομετρία (Γ.Τ.)	--
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	Μεταφορά και στοιχεία της Στροφή και στοιχεία της Κεντρική συμμετρία, κέντρο συμμετρίας σχήματος
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	--
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	Μήκος κύκλου Μήκος τόξου
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	Υπολογισμός κεντρικής γωνίας και της γωνίας κανονικού ν-γώνου ($n=3,4,6$)

	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	Εμβαδόν τετραγώνου, ορθογωνίου και πλάγιου παραλληλογράμμου, τριγώνου, τραπεζίου Εμβαδόν κυκλικού δίσκου και κυκλικού τομέα Μονάδες μέτρησης
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Διανύσματα (Αν.Δ.)	Η έννοια διανύσματος
	Αναλυτική Γεωμετρία / Ευθεία (Αν.Ε.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Κωνικές Τομές (Αν.Κ.)	--
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	Απογραφικά χρονικά δεδομένα, χρονογράμματα «Απλά θηκογράμματα» τα οποία αντιστοιχούν στην περιληψη πέντε αριθμών (ελάχιστο, πρώτο τεταρτημόριο, διάμεσος, τρίτο τεταρτημόριο, μέγιστο) Άλλα, ήδη γνωστά στατιστικά διαγράμματα
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	Ιδιότητες της μέσης τιμής και της διαμέσου (πώς επηρεάζονται από τη μεταβολή των δεδομένων) Μεταβλητότητα Τεταρτημόρια, Ενδοτεταρτημοριακό εύρος Περίληψη πέντε αριθμών
	Στατιστική / Σχέσεις εξάρτησης μεταξύ δύο μεταβλητών (Σ.Ε.)	--
	Πιθανότητας / Πειράματα τύχης και πιθανότητες Π.Π	Ασυμβίβαστα ενδεχόμενα Βασική αρχή απαρίθμησης Απλός προσθετικός νόμος
	Πιθανότητες / Συσχέτιση (Π.Σ.)	--
Τάξη: Γ΄ Γυμνασίου		

Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	--
	Αριθμός / Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	--
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	--
	Αριθμός / Άρρητοι-Πραγματικοί αριθμοί (Αρ.Π.)	Κλασματική και δεκαδική αναπαράσταση ρητών Άρρητοι αριθμοί Πραγματικοί αριθμοί Σύγκριση και διάταξη πραγματικών Πράξεις πραγματικών και ιδιότητες Ιδιότητες τετραγωνικών ριζών (ρίζα γινομένου και πηλίκου)
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	Κανονικότητες της μορφής $a \cdot n^2$
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	Μονώνυμα, πολυώνυμα. Βαθμός πολυωνύμου, αριθμητική τιμή πολυωνύμου Άθροισμα, διαφορά και γινόμενο πολυωνύμων μιας μεταβλητής Ταυτότητες: $(\alpha \pm \beta)^2 = \alpha^2 \pm 2\alpha\beta + \beta^2$, $\alpha^2 - \beta^2 = (\alpha - \beta)(\alpha + \beta)$. Παραγοντοποίηση πολυωνύμων με κοινό παράγοντα, ομαδοποίηση και ταυτότητες ΕΚΠ πολυωνύμων Ρητές παραστάσεις, απλοποίηση
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	Η συνάρτηση $y = ax^2$
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	Γραμμικά συστήματα δύο εξισώσεων με δύο αγνώστους, γραφική και άλγεβρική επίλυση. Εξισώσεις δευτέρου ή/και μεγαλύτερου βαθμού, επίλυση με παραγοντοποίηση Ανισώσεις της μορφής $ax + b < \gamma$ και επίλυση
	Άλγεβρα / Σύνολα (Αλ.Σν.)	--

	Ανάλυση / Σύγκλιση (Αν.Σ.)	--
	Ανάλυση / Διαφόριση (Αν.Δ.)	--
	Ανάλυση / Ολοκλήρωση (Αν.Ο.)	--
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	Ισότητα τριγώνων και κριτήρια
	Γεωμετρία / Τριγωνομετρία (Γ.Τ.)	Ημίτονο, συνημίτονο και εφαπτομένη οξείας γωνίας ορθογωνίου τριγώνου
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	Ομοιοθεσία Ομοιότητα, όμοια σχήματα
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	--
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	Λόγος ευθυγράμμων τμημάτων και λόγος μηκών
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	--
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	Εμβαδά επιφάνειας στερεών (ορθών πρισμάτων, πυραμίδας, κυλίνδρου, κώνου, σφαίρας).
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	Όγκος στερεών (ορθών πρισμάτων, πυραμίδας, κυλίνδρου, κώνου, σφαίρας).
	Αναλυτική Γεωμετρία / Διανύσματα (Αν.Δ.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Ευθεία (Αν.Ε.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Κωνικές Τομές	--

	(Αν.Κ.)	
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	Δείγμα και πληθυσμός, δειγματοληψία (απλή τυχαία) Αντιπροσωπευτικότητα και εξαγωγή συμπερασμάτων Μεταβλητότητα μεταξύ δειγμάτων
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	-
	Στατιστική / Σχέσεις εξάρτησης μεταξύ δύο μεταβλητών (Σ.Ε.)	-
	Πιθανότητας / Πειράματα τύχης και πιθανότητες Π.Π	Νόμος των μεγάλων αριθμών
	Πιθανότητες / Συσχέτιση (Π.Σ.)	Ανεξαρτησία ενδεχομένων

Γνωστικό Αντικείμενο: Μαθηματικά (Λύκειο)

1. Εισαγωγή. Το εκπαιδευτικό υλικό στο νέο ΠΣ των Μαθηματικών: Βασικός προσανατολισμός

Το Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) συνοδεύεται από ένα οργανωμένο και συνεκτικό σύνολο πόρων για τον/την εκπαιδευτικό. Σε αυτούς τους πόρους συγκαταλέγονται τα διδακτικά βιβλία, το συμπληρωματικό (ψηφιακό) υλικό, ο οδηγός του εκπαιδευτικού, τα ενδεικτικά έργα και οι συνθετικές εργασίες. Ο/Η εκπαιδευτικός αναμένεται να επιλέγει, να προσαρμόζει και να εμπλουτίζει κατάλληλα τους προσφερόμενους πόρους βάσει των ιδιαίτερων διδακτικών αναγκών της τάξης του/της. Αυτοί οι πόροι διαμορφώνουν αλλά και διαμορφώνονται από τους/τις εκπαιδευτικούς μέσα από μια δυναμική και διαλεκτική σχέση κατά την προετοιμασία, την επιτέλεση και την αξιολόγηση της διδακτικής πράξης.

Τα διδακτικά βιβλία, ως πόροι για την αποτελεσματική αξιοποίηση του ΠΣ σε κάθε βαθμίδα, επιδιώκεται να προσφέρουν ποικίλες ευκαιρίες στους/στις μαθητές/-τριες ώστε να αναπτυχθούν οι κατάλληλες γνώσεις, ικανότητες, δεξιότητες και στάσεις σχετικές με το μαθηματικό περιεχόμενο. Επιπλέον, αναμένεται να συμβάλλουν στη σύνδεση διαφορετικών μαθηματικών πεδίων αλλά και των μαθηματικών ιδεών και της μαθηματικής σκέψης που καλλιεργούνται σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα, στόχευση που πραγματώνεται μέσα από την ανάδειξη των μεγάλων ιδεών των Μαθηματικών.

Επιπρόσθετα, οι επιλογές του περιεχομένου των διδακτικών βιβλίων χρειάζεται να πλαισιώσουν την ανάδειξη των μαθηματικών και των κοινωνικο-πολιτισμικών πρακτικών που εισηγείται το ΠΣ. Οι μαθηματικές πρακτικές αποτελούν σημαντικές εκφράσεις της μαθηματικής δραστηριότητας και επομένως της κατανόησης των μαθηματικών. Οι κοινωνικο-πολιτισμικές πρακτικές αντίστοιχα, υπογραμμίζουν την ανάγκη να μάθουν όλοι οι μαθητές/-τριες να εκτιμούν τα μαθηματικά και να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση για την ικανότητά τους να μαθαίνουν και να «κάνουν» μαθηματικά. Η μαθηματική δραστηριότητα, όπως αποτυπώνεται στις μαθηματικές και κοινωνικο-πολιτισμικές πρακτικές, αναδεικνύει τη λειτουργική ικανότητα που θα πρέπει να έχει ένα άτομο ώστε να χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τα μαθηματικά σε διάφορα πλαίσια, στην ομάδα ή στην κοινότητά του ώστε να περιγράφει, να εξηγεί και να προβλέπει φαινόμενα στοχεύοντας στην προσωπική του ανάπτυξη και την ανάπτυξη της κοινότητάς του.

Σε μια προηγμένη τεχνολογική κοινωνία, με οικονομικές, δημοσιονομικές, οικολογικές, βιολογικές, πολιτισμικές και ανθρωπιστικές προκλήσεις, το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων των μαθηματικών είναι σημαντικό να συμβάλει στην ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών όσον αφορά σε κοινωνικά προβλήματα. Επιπλέον, να τους/τις ενθαρρύνει να αναζητήσουν τα ενδιαφέροντά τους και να διατυπώσουν τις ανησυχίες τους ως μελλοντικοί πολίτες και να στηρίξει τη δυνατότητά τους να αναλύουν κρίσιμα χαρακτηριστικά της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας. Σε συνέργεια με τους άλλους πόρους του ΠΣ, τα διδακτικά εγχειρίδια θα πρέπει να συνεισφέρουν στη διαμόρφωση υπεύθυνων και συμμετοχικών πολιτών, προετοιμασμένων να κατανοούν και να ερμηνεύουν με κριτικό τρόπο πληροφορίες που παρουσιάζονται με περισσότερο ή λιγότερο επιστημονική εγκυρότητα και αξιοπιστία, που θα έχουν επίγνωση των εφαρμογών των μαθηματικών που επηρεάζουν την κοινωνία και συνειδητοποιούν τα όρια αξιοπιστίας των μαθηματικών μοντέλων.

2. Βιβλία Μαθηματικών του Λυκείου

Το γνωστικό αντικείμενο «Μαθηματικά Λυκείου» περιλαμβάνει τα παρακάτω βιβλία μαθητή/μαθήτριας σε έντυπη και ψηφιακή μορφή (και με δυνατότητα απόκλισης ως προς την έκτασή τους $\pm 5\%$):

1. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για τον κλάδο Άλγεβρα Α' Λυκείου, με τίτλο «Άλγεβρα Α' Λυκείου» που θα αποτελείται από 144 σελίδες.
2. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για τον κλάδο Άλγεβρα Α' Λυκείου που θα περιλαμβάνει το γνωστικό πεδίο Στοχαστικά Μαθηματικά Α' Λυκείου, θα έχει τίτλο «Στοχαστικά Μαθηματικά Α' Λυκείου» και θα αποτελείται από 96 σελίδες.
3. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για τον κλάδο Γεωμετρία Α' Λυκείου, με τίτλο «Γεωμετρία Α' Λυκείου» που θα αποτελείται από 144 σελίδες.
4. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για τον κλάδο Άλγεβρα Β' Λυκείου, με τίτλο «Άλγεβρα Β' Λυκείου» που θα αποτελείται από 144 σελίδες.
5. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για τον κλάδο Άλγεβρα Β' Λυκείου που θα περιλαμβάνει το γνωστικό πεδίο Στοχαστικά Μαθηματικά Β' Λυκείου, θα έχει τίτλο «Στοχαστικά Μαθηματικά Β' Λυκείου» και θα αποτελείται από 96 σελίδες.
6. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για τον κλάδο Γεωμετρία Β' Λυκείου, με τίτλο «Γεωμετρία Β' Λυκείου» που θα αποτελείται από 144 σελίδες.

7. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για το μάθημα Μαθηματικά Ομάδας Προσανατολισμού Θετικών Σπουδών Β΄ Λυκείου, που θα περιλαμβάνει τα θεματικά πεδία Άλγεβρα και Αναλυτική Γεωμετρία, θα έχει τίτλο «Μαθηματικά Προσανατολισμού Β΄ Λυκείου, Άλγεβρα και Αναλυτική Γεωμετρία» και θα αποτελείται από 176 σελίδες.
8. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για το μάθημα Μαθηματικών Ομάδας Προσανατολισμού Θετικών Σπουδών Β΄ Λυκείου και για το μάθημα Μαθηματικών Ομάδας Προσανατολισμού Θετικών Σπουδών και Σπουδών Υγείας και Ομάδας Προσανατολισμού Σπουδών Οικονομίας και Πληροφορικής Γ΄ Λυκείου που θα περιλαμβάνει το θεματικό πεδίο της Ανάλυσης. Θα έχει τίτλο «Μαθηματικά Προσανατολισμού Β΄ και Γ΄ Λυκείου, Ανάλυση» και θα αποτελείται από 288 σελίδες (48 σελίδες για τη Β΄ Λυκείου και 240 σελίδες για τη Γ΄ Λυκείου).
9. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για το μάθημα Μαθηματικά Ομάδας Προσανατολισμού Θετικών Σπουδών και Σπουδών Υγείας και της Ομάδας Προσανατολισμού Σπουδών Οικονομίας και Πληροφορικής Γ΄ Λυκείου που θα περιλαμβάνει το θεματικό πεδίο των Στοχαστικών Μαθηματικών, θα έχει τίτλο «Μαθηματικά Προσανατολισμού Γ΄ Λυκείου, Στοχαστικά Μαθηματικά» και θα αποτελείται από 80 σελίδες.
10. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για το μάθημα Μαθηματικά Ομάδας Προσανατολισμού Θετικών Σπουδών και Σπουδών Υγείας και της Ομάδας Προσανατολισμού Σπουδών Οικονομίας και Πληροφορικής Γ΄ Λυκείου που θα περιλαμβάνει το θεματικό πεδίο της Γεωμετρίας, θα έχει τίτλο «Μαθηματικά Προσανατολισμού Γ΄ Λυκείου, Γεωμετρία» και θα αποτελείται από 96 σελίδες.
11. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για το μάθημα Μαθηματικά Γενικής Παιδείας Γ΄ Λυκείου που θα αποτελείται από περίπου 160 σελίδες.

Το γνωστικό αντικείμενο «Μαθηματικά Λυκείου» περιλαμβάνει επίσης, και το συμπληρωματικό υλικό (μόνο σε ψηφιακή μορφή) για κάθε μάθημα και κάθε τάξη.

3. Μάθηση και διδασκαλία στα Μαθηματικά του Λυκείου

Το ΠΣ υποστηρίζει τη γνωστική-ατομική και την κοινωνικο-πολιτισμική-συμμετοχική προσέγγιση στη μάθηση των μαθηματικών αντιμετωπίζοντάς τις ως συμπληρωματικές και σε συνεχή αλληλεπίδραση, εστιάζοντας σε δύο κεντρικά δίπολα, μάθηση και μαθητής, μάθηση και διδασκαλία. Η μάθηση προϋποθέτει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών/-τριών στην εκπαιδευτική διαδικασία και στοχεύει στο να καταστήσει τους/τις μαθητές/-τριες ικανούς/-ες να συνδέουν έννοιες να κατανοούν το πεδίο εφαρμογής και τους περιορισμούς μιας μαθηματικής έννοιας, να αναζητούν και να επινοούν λύσεις σε προβλήματα. Οι μαθητές/-τριες ενθαρρύνονται να οργανώνουν τις γνώσεις τους με λογικό τρόπο και να μαθαίνουν νέες ιδέες που σχετίζονται με τις υπάρχουσες γνώσεις. Οι μαθητές/-τριες που αναπτύσσουν μαθηματικό συλλογισμό είναι σε θέση να κατανοήσουν, να αξιολογήσουν και να διακρίνουν τις κεντρικές ιδέες που συγκροτούν την μαθηματική επιχειρηματολογία.

Σημαντικό ρόλο προς την κατεύθυνση της σχολικής μάθησης και την επίτευξή της διαδραματίζει ένα σύνολο παραγόντων, που περιλαμβάνουν τον/την εκπαιδευτικό, τον/τη μαθητή/-τρια, τα διδακτικά περιεχόμενα ή περιεχόμενα σπουδών και το περιβάλλον μάθησης. Ο πιο σημαντικός παράγοντας που οδηγεί σε καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα είναι ο/η εκπαιδευτικός και οι πρακτικές που

ακολουθεί. Ο/Η εκπαιδευτικός επιδιώκει ένα δημιουργικό περιβάλλον συνεργατικής οικοδόμησης της γνώσης με χρήσιμα επακόλουθα, όπως η αυτενέργεια, η αυτοπεποίθηση και η αυτοεκτίμηση. Τα έργα που αναθέτει στην τάξη, οι δράσεις επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης που επιλέγει ο/η εκπαιδευτικός καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και το είδος της μαθηματικής δραστηριότητας που θα αναπτύξουν οι μαθητές/-τριες. Ζητούμενο είναι ο σχεδιασμός και η διαχείριση της διδακτικής πράξης με τρόπους που υποστηρίζουν τον/την μαθητή/-τρια ώστε να σκέφτεται ως ερευνητής/-τρια και μάλιστα ως μαθηματικός ερευνητής/-τρια. Προς αυτήν την κατεύθυνση οι εκπαιδευτικοί καλούνται να:

- Δημιουργούν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον μάθησης, στο οποίο οι μαθητές/-τριες νιώθουν ασφαλείς.
- Ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των μαθητών σε ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες στα πλαίσια ενός ερευνητικού περιβάλλοντος.
- Επικεντρώνουν στις σημαντικές ιδέες.
- Συνδέουν τη νέα γνώση με τις προϋπάρχουσες των μαθητών/-τριών μέσω πολλαπλών προσεγγίσεων ανάλογα με τις ανάγκες, τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντά τους.
- Υιοθετούν στρατηγικές διαφοροποιημένης διδασκαλίας.
- Αξιοποιούν κατάλληλα τις νέες τεχνολογίες.
- Ενθαρρύνουν τον κριτικό στοχασμό.

Μια από τις βασικές επιλογές του ΠΣ είναι η ανάπτυξη του μαθηματικού περιεχομένου με βάση την έννοια της «εξελικτικής πορείας ανάπτυξης των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων (ΠΜΑ)» και ενίοτε της «τροχιάς μάθησης και διδασκαλίας» (ΤΜΔ). Σε μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα του ΠΣ, η εξελικτική πορεία ανάπτυξης των ΠΜΑ είναι σημαντική στην κατεύθυνση που προσφέρει απαντήσεις σε κρίσιμα διδακτικά ερωτήματα όπως: «ποιος είναι ο στόχος μάθησης κάθε φορά, ποια είναι η αφετηρία/ τι έχει προηγηθεί, πού και πώς μετακινείται η ανάπτυξη του συγκεκριμένου στόχου μάθησης και πώς τελικά επιτυγχάνεται από τους/τις μαθητές/-τριες». Όμως, δεν πρόκειται για μια αυστηρή γραμμική πορεία αλλά για μια προσέγγιση στην οποία κάθε βήμα οργανώνεται και αλληλοεπιδρά με το προηγούμενο και το επόμενο βήμα. Επίσης σε κάθε σχεδιασμό μιας τέτοιας πορείας λαμβάνεται υπόψη η ατομική μαθησιακή πορεία, οι πιθανές ασυνέχειες στη μαθησιακή διαδικασία, οι διαφορές μεταξύ της άτυπης και της τυπικής μάθησης καθώς και το γεγονός ότι πολλές έννοιες και δεξιότητες αναπτύσσονται ταυτόχρονα και στο πλαίσιο του ίδιου αντικείμενου μάθησης.

Τα περιεχόμενα κάθε κεφαλαίου - ενότητας των διδακτικών βιβλίων πρέπει να είναι συμβατά με και να υποστηρίζουν τις αρχές και τους στόχους του νέου ΠΣ. Οι γενικοί στόχοι μάθησης στο νέο ΠΣ εξειδικεύονται στα **Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)**, τα οποία διατυπώνονται με ακρίβεια για να περιγράψουν τι αλλά και σε ποιο επίπεδο καλούνται να γνωρίζουν, να κατανοούν και να είναι σε θέση να κάνουν οι μαθητές/τριες. Τα ΠΜΑ, οι βασικές στοχεύσεις και τα κεντρικά δομήματα του νέου ΠΣ αναμένεται να υπηρετούνται με συνέπεια από το εκπαιδευτικό υλικό που οφείλει να είναι επιστημονικά έγκυρο και διδακτικά λειτουργικό ώστε να διευκολύνει τον διδακτικό μετασχηματισμό στην κατεύθυνση της υποστήριξης της μάθησης όλων των μαθητών/-τριών.

Τα περιεχόμενα των διδακτικών βιβλίων δομούνται με βάση τις βασικές στοχεύσεις του ΠΣ και είναι απαραίτητο:

- **Να υπηρετούν την εξελικτική ανάπτυξη των ΠΜΑ εντός κάθε βαθμίδας και από βαθμίδα σε βαθμίδα** όπως αυτή αποτυπώνεται στο νέο ΠΣ, χαρτογραφώντας την εξελικτική πορεία της μάθησης και την ανάπτυξη των μαθηματικών νοημάτων (αυτό που μαθαίνει ο/η μαθητής/-τρια σε μια φάση, επιτελείται σε ανώτερο επίπεδο στην επόμενη φάση). Επίσης το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων είναι απαραίτητο να δίνει την δυνατότητα να ανιχνεύεται σε αυτό η εξελικτική πορεία ανάπτυξης των ΠΜΑ.
- **Να αναπτύσσουν το μαθηματικό περιεχόμενο λαμβάνοντας υπόψη:** τη βασική αρχή της μάθησης μέσω διερεύνησης, την ανάπτυξη της ικανότητας όλων των μαθητών/-τριών να παίρνουν αποφάσεις (με ατομική, συλλογική σκέψη, επικοινωνία, αλληλεπίδραση και συνεργασία), να μοντελοποιούν πραγματικές καταστάσεις, να νοηματοδοτούν και να κατανοούν σε βάθος τις Μεγάλες ιδέες των Μαθηματικών, οι οποίες διατρέχουν το ΠΣ. Η γνώση των μαθηματικών δομείται πάνω σε γνωστικά σχήματα που οργανώνονται γύρω από κεντρικές ιδέες ή αρχές που ονομάζονται **Μεγάλες ιδέες των Μαθηματικών**. Πρόκειται για αφηρημένες αρχές που χρησιμεύουν στην οργάνωση ευρέος φάσματος μαθηματικής γνώσης καθώς και στον καθορισμό στρατηγικών επίλυσης προβλημάτων. Οι μεγάλες ιδέες διατρέχουν διαφορετικές μαθηματικές περιοχές και κάποιες από αυτές μπορεί να τις συναντήσει ο/η μαθητής/-τρια σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Οι μεγάλες ιδέες αναπτύσσονται στο ΠΣ στο κείμενο της φιλοσοφίας.
- **Να εμπλέκουν τους/τις μαθητές/-τριες σε μαθηματικές πρακτικές** οι οποίες αναπτύσσουν τον συλλογισμό, την μοντελοποίηση, την επικοινωνία και τον αναστοχασμό και ενδυναμώνουν τη μάθηση των μαθηματικών. Ως **μαθηματικές πρακτικές** εννοούμε τις νοητικές εκείνες διεργασίες που εμπλέκονται στην ανάπτυξη γνώσης και κατανόησης. Οι μαθηματικές διεργασίες αποτελούν σημαντικές όψεις της μάθησης και της κατανόησης των μαθηματικών αλλά και της μαθηματικής πράξης. Για τον λόγο αυτόν στο ΠΣ η εμπλοκή των μαθητών/-τριών στις παραπάνω γνωστικές διεργασίες θεωρούνται ως μαθηματικές πρακτικές. Οι **μαθηματικές πρακτικές** αναπτύσσονται στο ΠΣ στο κείμενο της φιλοσοφίας.
- **Να παραπέμπουν** στη χρήση και στην επιλογή **χειραπτικών και ψηφιακών εργαλείων** τα οποία αφενός να υποστηρίζουν τους/τις μαθητές/τριες στην προσπάθεια προσέγγισης της γνώσης, καθώς και στην εφαρμογή της γνώσης που απέκτησαν, αφετέρου να επιτρέπουν στους/στις μαθητές/-τριες να ασκήσουν μια μαθηματική δράση, όπως η αποτελεσματική διατύπωση και διερεύνηση εικασιών, η κατάλληλη αναπαράσταση μιας μαθηματικής ιδέας, οι διαφορετικές αναπαραστάσεις μιας μαθηματικής ιδέας, η μοντελοποίηση μιας κατάστασης.
- **Να υποστηρίζουν κοινωνικο-πολιτισμικές και κοινωνικο-συναισθηματικές πρακτικές.** Οι κοινωνικο-πολιτισμικές πρακτικές είναι κρίσιμες διεργασίες που ενέχουν ταυτόχρονα γνωστικά και κοινωνικο-πολιτισμικό-πολιτικά στοιχεία της ανθρώπινης (νοητικής και φυσικής) δράσης και δραστηριότητας (μάθησης ή άλλης), όπως η επικοινωνία, η αλληλεπίδραση, ο λόγος (discourse), η συμπερίληψη, η ανάπτυξη μαθηματικής ταυτότητας μάθησης, η ανάπτυξη κριτικής επίγνωσης του τρόπου χρήσης των μαθηματικών, η κατανόηση της σχέσης μαθηματικών και πολιτισμού, η μαθηματική εγγραμματοσύνη. Οι κοινωνικο-

συναισθηματικές πρακτικές αφορούν σε πρότυπα αναγνώρισης και διαχείρισης συναισθημάτων και συμπεριφορών, διαμόρφωσης και διατήρησης θετικών σχέσεων, λήψης υπεύθυνων αποφάσεων και επίλυσης προκλητικών καταστάσεων και, τέλος, διατύπωσης και επιτυχούς διεκπεραίωσης θετικών στόχων.

- **Να περιλαμβάνουν έργα και δραστηριότητες.** Το μαθηματικό έργο είναι το έργο που αναθέτει ο/η εκπαιδευτικός στους/στις μαθητές/-τριες, ενώ η μαθηματική δραστηριότητα αφορά στη δράση που προκύπτει στην πορεία εκπόνησης του μαθηματικού έργου που έχει ανατεθεί. Τα μαθηματικά έργα διαφοροποιούνται ως προς το μαθηματικό τους περιεχόμενο, ως προς την οργάνωση που απαιτούν (ατομικά ή ομαδικά), ως προς τη χρήση εργαλείων που προτείνουν και ως προς το είδος τους (γνωστικές απαιτήσεις, συνθετότητα, πλαίσιο, δράσεις που ενθαρρύνει, μαθηματικές γνωστικές διεργασίες και πρακτικές που ενδυναμώνει). Γενικότερα, ως μαθηματική δραστηριότητα εννοούμε τις μαθηματικές δράσεις τις οποίες αναπτύσσει ο/η μαθητής/-τρια (π.χ. αναζήτηση ιδιοτήτων και σχέσεων, αναγνώριση και αναζήτηση κανονικοτήτων και μαθηματικής δομής, αναζήτηση παραδειγμάτων και αντιπαραδειγμάτων), αξιοποιώντας μια ποικιλία εργαλείων (άτυπων, όπως πλακίδια και τυπικών, όπως ένα μοιρογνωμόνιο) με σκοπό να διαχειριστεί και να απαντήσει στο μαθηματικό έργο που του έθεσε ο/η εκπαιδευτικός.

Ειδικότερα το ΠΣ δίνει έμφαση στην πρακτική επίλυση προβλημάτων και προτρέπει τον εκπαιδευτικό να εμπλέκει τους/τις μαθητές/-τριες και σε **πρακτικές κατασκευής προβλήματος**. Οι μαθητές/-τριες μαθαίνουν καλύτερα, όταν τους δίνεται η ευκαιρία να διερευνήσουν οι ίδιοι/-ες μαθηματικές ιδέες μέσω επίλυσης προβλημάτων, καθώς η εμπλοκή τους στη συγκεκριμένη διαδικασία τους/τις βοηθά να οικοδομήσουν προοδευτικά τη μαθηματική τους γνώση, εμβαθύνοντας εννοιολογικά σε αυτήν και συνειδητοποιώντας τη λειτουργική αλλά και την πολιτισμική και ιστορική της διάσταση. Επομένως, η επιλογή έργων που τους/τις εμπλέκουν σε καταστάσεις επίλυσης προβλήματος αποτελεί κομβικό σημείο για τη μάθηση των μαθηματικών. Το ίδιο και η ενθάρρυνση και η υποστήριξη των μαθητών/-τριών να κατασκευάζουν και να επιλύουν τα προβλήματα που διαμορφώνουν οι ίδιοι/-ες. Η κατασκευή προβλήματος ενισχύει το επίπεδο της δημιουργικότητας των μαθητών/-τριών και τους δίνει ευκαιρίες ενεργητικής παρέμβασης στη διδασκαλία των μαθηματικών.

4. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στα Μαθηματικά του Λυκείου

Σχετικά με τη δομή και την οργάνωση της ύλης στα διδακτικά βιβλία των Μαθηματικών του Λυκείου σημειώνονται τα παρακάτω:

- Στο εισαγωγικό μέρος προτάσσεται η «Ταυτότητα βιβλίου», η οποία απευθύνεται τόσο στους/στις εκπαιδευτικούς όσο και στους μαθητές και τις μαθήτριες και παρουσιάζει τις γενικές κατευθύνσεις του, που αναμένεται να είναι συμβατές με όσα σχετικά το ΠΣ ορίζει ως προς τον κατάλληλο διδακτικό μετασχηματισμό της επιστημονικής γνώσης, ως προς το περιβάλλον μάθησης που υποστηρίζει και ως προς τον προσανατολισμό της προτεινόμενης διδακτικής διαχείρισης. Επιπροσθέτως, η Ταυτότητα του βιβλίου μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

- Ακολουθεί η αναφορά των ΠΜΑ που προβλέπονται στο ΠΣ και υπηρετούνται από την εκάστοτε διδακτική ενότητα, καθώς και πρόταση που αφορά στη σειρά διδακτικής διαχείρισης των ενότητων.
- Το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου ακολουθεί ενιαία, λογική, συνεκτική δομή και οργανώνεται σε διακριτές θεματικές ενότητες, σύμφωνες με αυτές που ορίζει το ΠΣ.
- Το περιεχόμενο των θεματικών ενότητων/υπο-ενότητων υπηρετείται διδακτικά από «δομικές μονάδες» (διδακτικές ενότητες).
- Σε περιπτώσεις που κρίνεται μαθησιακά ωφέλιμο, περιεχόμενα ενός θεματικού πεδίου ή μιας θεματικής ενότητας/ υπο-ενότητας μπορεί να συνδυαστούν στην ίδια διδακτική ενότητα.
- Το πλήθος των διδακτικών ενότητων που υπηρετούν μια θεματική ενότητα πρέπει να ανταποκρίνεται επαρκώς στην κάλυψη όλων των ΠΜΑ της αντίστοιχης θεματικής ενότητας.
- Ο απαιτούμενος διδακτικός χρόνος για κάθε θεματική ενότητα δεν μπορεί να ξεπερνά τον προτεινόμενο στον Οδηγό του Εκπαιδευτικού.
- Η διδακτική ενότητα του διδακτικού βιβλίου, η οποία μπορεί να εκτείνεται σε περισσότερες από μία διδακτικές ώρες, είναι σημαντικό να περιλαμβάνει:
  1. Έργα εξερεύνησης ως εκκίνηση, υπό μορφή «προοργανωτή», που μπορεί να περιλαμβάνουν μια διερευνητική ερώτηση ή μια κατάσταση/ πρόβλημα προς διερεύνηση, κ.ά. Τα έργα αυτά υποστηρίζουν την ενεργή εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών και στοχεύουν στην ανάδειξη των στοιχείων του ή των ΠΜΑ που βρίσκεται/βρίσκονται υπό επεξεργασία και, εν τέλει, χρήζουν επικύρωσης (από μαθηματική άποψη στην τάξη).
  2. Διατύπωση του βασικού μαθηματικού περιεχομένου της ενότητας που συνδέεται με τα έργα εξερεύνησης της διδακτικής ενότητας.
  3. Εφαρμογές αξιοποίησης της γνώσης που αποτελεί αντικείμενο επεξεργασίας (και επικυρώθηκε) σε διαφορετικά περιβάλλοντα για την διεξοδικότερη κατανόησή της (σύνδεση με άλλες γνώσεις εντός και εκτός του επιστημονικού πεδίου των μαθηματικών, έκφρασή της σε διαφορετικά συστήματα αναπαράστασης).
  4. Ποικιλία έργων διαβαθμισμένης δυσκολίας που προσφέρουν δυνατότητες ανάπτυξης μαθηματικής δραστηριότητας σχετικής με τα ΠΜΑ που αφορούν την ενότητα (στην τάξη ή/και στο σπίτι), όπως, προβλήματα, ασκήσεις, μικρά project, διερευνητικές εργασίες, μελέτες περίπτωσης, δοκίμια, κ.ά., με δυνατότητα επιλογής για ατομική ή ομαδική εργασία, στην τάξη ή σε άλλο χρόνο.
  5. Έργα που μπορεί να αξιοποιηθούν για την αξιολόγηση του βαθμού επίτευξης των ΠΜΑ και τον αναστοχασμό των μαθητών/-τριών.

Στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας πρέπει να υπάρχει μια διδακτική ενότητα ανακεφαλαίωσης στην οποία αναμένεται να αναπτύσσονται έργα με τα οποία ο/η εκπαιδευτικός ελέγχει την επίτευξη των ΠΜΑ της θεματικής ενότητας και διαμορφώνει συνολική άποψη για την μαθησιακή πορεία των μαθητών και μαθητριών ατομικά και συλλογικά (αποτίμηση μάθησης). Η διδακτική ενότητα ανακεφαλαίωσης αναμένεται να περιλαμβάνει έργα τα οποία προσφέρουν τη δυνατότητα περαιτέρω αναζητήσεων και διευρύνσεων στους μαθητές και τις μαθήτριες, τόσο ατομικά όσο και συλλογικά, με στόχο την εμβάθυνση στην κατανόηση του συνόλου των ΠΜΑ της θεματικής ενότητας με συνθετικό τρόπο (διασυνδέσεις εντός των Μαθηματικών αλλά

και σε άλλα πεδία) και την ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων. Τα έργα αυτά μπορεί να δίνουν στους μαθητές και μαθήτριες την ευκαιρία να:

- ο αποσαφηνίσουν και να εφαρμόσουν τη γνώση που έχουν διδαχθεί σε ποικιλία από συγκείμενα,
- ο αναπτύξουν εννοιολογική και διαδικαστική κατανόηση,
- ο αναστοχαστούν αναφορικά με και να αυτο-ελέγξουν τη γνώση που έχουν διδαχθεί,
- ο να την επεκτείνουν σε πιο προκλητικά επίπεδα σκέψης και πλαίσια.

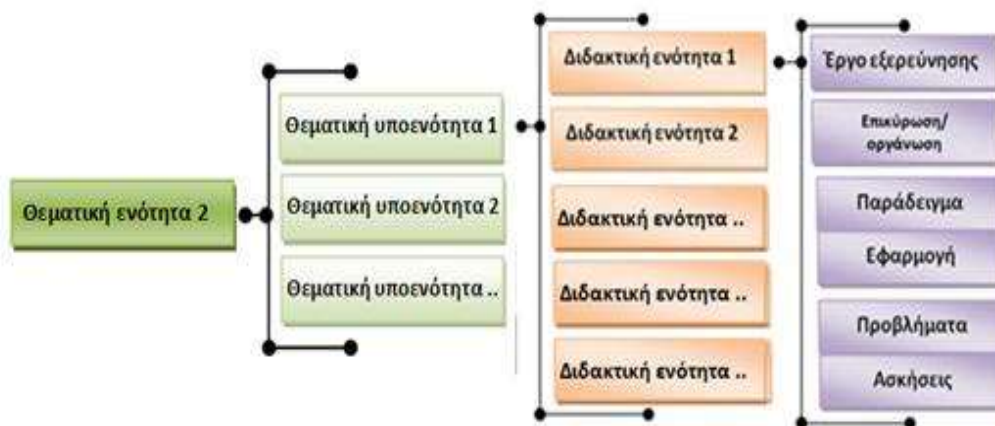
Ορισμένα πρόσθετα χαρακτηριστικά των διδακτικών βιβλίων είναι τα ακόλουθα:

- Να ενθαρρύνουν την αξιοποίηση πολλαπλών πόρων ανάμεσα στους οποίους χειραπτικά υλικά, εργαλεία σχεδιασμού και μέτρησης (π.χ. χάρακας, διαβήτης, μοιρογνωμόνιο κ.λπ.), τεχνουργήματα (π.χ. υπολογιστής τσέπης, ΗΥ, tablet) κ.ά.
- Να υποστηρίζουν την αξιοποίηση διαφορετικών συστημάτων αναπαράστασης μιας έννοιας, διαδικασίας ή διεργασίας.
- Να αξιοποιούν υπάρχοντες ψηφιακούς πόρους από έγκριτες πηγές.
- Να συμπεριλαμβάνουν έργα επιδεικτικά προσαρμογής σε ανάγκες διαφοροποιημένης διδασκαλίας και συμπεριληπτικής εκπαίδευσης.
- Να περιλαμβάνουν ιστορικά σημειώματα, όπου αυτό εξυπηρετεί τις ανάγκες μάθησης και διδασκαλίας, με σκοπό να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών για τα Μαθηματικά και να αναδεικνύουν τα Μαθηματικά ως πανανθρώπινη δραστηριότητα.
- Ειδικά οι διδακτικές ενότητες ανακεφαλαίωσης, πέραν των χαρακτηριστικών που έχουν αναφερθεί παραπάνω, αναμένεται να προσφέρουν στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα, τόσο ατομικά όσο και συλλογικά, να εφαρμόσουν τη μαθηματική γνώση που μελέτησαν σε ποικιλία από πλαίσια, να αναστοχαστούν επί αυτής και να ελέγξουν το επίπεδο πρόσβασής τους στη μαθηματική γνώση που έχουν επιτύχει. Επιπλέον, οι συγκεκριμένες ενότητες προσφέρουν στον/στην εκπαιδευτικό τη δυνατότητα να αποτιμήσει το βαθμό που έχουν επιτευχθεί οι μαθησιακοί και διδακτικοί στόχοι που ορίζει το ΠΣ και έχουν αποτελέσει αντικείμενο μελέτης των διδακτικών ενότητων που ανακεφαλαιώνονται.

Με βάση τα παραπάνω, μια σχηματική αποτύπωση ενδεχόμενης ανάπτυξης του περιεχομένου και της οργάνωσης ενός θεματικού πεδίου, έχει ως εξής:

Προτείνονται ακόμα τα εξής για τα βιβλία μαθητή των τριών τάξεων του Λυκείου:

- Να δίνονται οι τυπικοί ορισμοί των εννοιών στα Μαθηματικά, αφού προηγηθούν οι αντίστοιχοι άτυποι και/ή διαισθητικοί ορισμοί των εννοιών, οι οποίοι θα βοηθήσουν τον/τη μαθητή/-τρια στην καλύτερη και βαθύτερη κατανόηση της αντίστοιχης μαθηματικής έννοιας. Προτείνεται, οι έννοιες να παρουσιάζονται με πολλαπλές αναπαραστάσεις (εικονικές, συμβολικές). Ωστόσο, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τις συγγραφικές ομάδες εάν πρόκειται για μάθημα γενικής παιδείας ή μάθημα ομάδας προσανατολισμού.
- Η χρήση των συμβόλων προτείνεται να γίνεται με σύνεση. Για παράδειγμα, στα βιβλία των μαθημάτων προσανατολισμού είναι απαραίτητη η διευκρίνιση και η συζήτηση επί των συμβόλων της συνεπαγωγής και της ισοδυναμίας, ώστε να μην προκαλείται σύγχυση στους/στις μαθητές/-τριες κατά τη χρήση τους. Αντιθέτως, στα μαθήματα της γενικής παιδείας συστήνεται να αποφεύγεται η χρήση τους και να αποδίδεται το νόημα λεκτικά, ώστε να δίνεται έμφαση στην κατανόηση.
- Να γίνεται σαφής αναφορά στον τρόπο κατασκευής των γραφημάτων που προτείνονται από τα ΠΜΑ του Προγράμματος Σπουδών με τον παραδοσιακό τρόπο, αλλά και με τη χρήση κατάλληλων ψηφιακών εργαλείων.
- Στο τέλος του βιβλίου να υπάρχει (α) ενότητα με τις απαντήσεις των έργων και υποδείξεις όπου χρειάζεται και (β) πίνακας όρων με τον αριθμό της/των σελίδας/-ων όπου αναφέρεται/-ονται.
- Να προτείνονται μαθηματικά έργα τα οποία αξιοποιούν τη χρήση αριθμομηχανών (calculators) και φορητών ηλεκτρονικών συσκευών στην τάξη.
- Να προτείνονται μαθηματικά έργα τα οποία αξιοποιούν ψηφιακά εργαλεία που υποστηρίζουν πολλαπλές μορφές αναπαραστάσεων και διερευνητικές διαδικασίες.
- Να αξιοποιούνται προβλήματα από την Ιστορία των Μαθηματικών σε κάποιες ενότητες: στην εισαγωγή των εννοιών και σε έργα τα οποία έχουν ιστορικές αναφορές.
- Ειδικότερα:
  - στη Γεωμετρία όλων των τάξεων να μη δίνονται σχήματα όταν αυτά μπορούν να προκύψουν με σαφή τρόπο από την εκφώνηση της άσκησης ή του προβλήματος
  - στην Ανάλυση, όπου κρίνεται απαραίτητο:
    - Να υπάρχουν γεωμετρικές ερμηνείες εννοιών, θεωρημάτων κ.λπ.

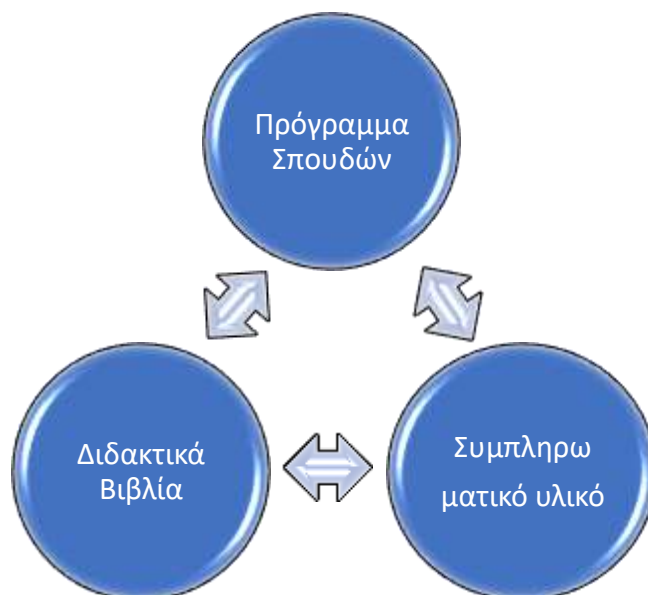
- Να εξετάζεται η ισχύς των αντίστροφων προτάσεων των θεωρημάτων που μελετώνται.

5. Γλώσσα στο εκπαιδευτικό υλικό των Μαθηματικών του Λυκείου

Σχετικά με τις απαιτούμενες προδιαγραφές ως προς τη γλώσσα, πέραν των απαιτήσεων που υπάρχουν για όλα τα διδακτικά πακέτα, ειδικά για τα βιβλία του/της μαθητή/-τριας στο διδακτικό πακέτο των «Μαθηματικών Λυκείου» σημειώνεται ότι θα πρέπει να χρησιμοποιείται η ορολογία των Μαθηματικών και να αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.

6. Περιεχόμενο και προδιαγραφές λειτουργίας του συμπληρωματικού υλικού

Βασικό στοιχείο του εκπαιδευτικού υλικού αποτελεί η δυναμική διασύνδεση του Προγράμματος Σπουδών, των διδακτικών βιβλίων και του συμπληρωματικού υλικού (όπως φαίνεται στο σχήμα 1).

Σχήμα 1: Δυναμική Διασύνδεση ΠΣ, διδακτικών βιβλίων και συμπληρωματικού υλικού

Η χρήση του συμπληρωματικού υλικού μεγιστοποιεί τη λειτουργικότητα και αποτελεσματικότητα του διδακτικού βιβλίου και έτσι διαμορφώνεται ένα εμπλουτισμένο και διαφοροποιημένο περιβάλλον μάθησης. Το συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή υποστηρίζει τη διαφοροποιημένη μάθηση, τη συμπερίληψη και την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία. Το συμπληρωματικό υλικό οφείλει να λαμβάνει υπόψη τα πνευματικά δικαιώματα.

Οι απαιτήσεις που πρέπει να ικανοποιεί το συμπληρωματικό υλικό ως προς το περιεχόμενο και ως προς τη λειτουργία του σε ηλεκτρονική μορφή, περιγράφονται παρακάτω.

Ως προς το **περιεχόμενο** το συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή αναμένεται να περιλαμβάνει μαθηματικά έργα που υποστηρίζουν στόχους ή εργαλεία ανάπτυξης των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων (ΠΜΑ) του ΠΣ των Μαθηματικών.

Τα μαθηματικά έργα μπορεί να είναι:

A. Έργα που υλοποιούνται με βάση το υλικό του διδακτικού βιβλίου, όπως: Ερωτήσεις κατανόησης, Ασκήσεις, Προβλήματα, διερευνητικές εργασίες, με δυνατότητα επιλογής για ατομική ή ομαδική εργασία, στην τάξη ή σε άλλο χρόνο.

B. Προσομοιώσεις, βίντεο, μαθηματικά παιχνίδια και εν γένει πόροι εγκεκριμένοι από το ΥΠΑΙΘ.

Γ. Έργα που υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον (με ψηφιακά εργαλεία).

Δ. Συνθετικές εργασίες.

Για τα έργα του συμπληρωματικού υλικού σε ηλεκτρονική μορφή προτείνεται να υπάρχει διακριτός ψηφιακός πόρος στην «Ταυτότητα του βιβλίου» που απευθύνεται στον/στην εκπαιδευτικό, στον οποίο:

α) να αναφέρεται η σύνδεση κάθε έργου με το ΠΣ (Τάξη, Θεματικό πεδίο/Θεματική ενότητα/Θεματική υποενότητα, ΠΜΑ).

β) να διατυπώνονται σύντομες προτάσεις για τη διδακτική διαχείριση και τη μαθηματική δραστηριότητα των μαθητών/-τριών.

Ως προς τις **τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις του Συμπληρωματικού Υλικού** σε ηλεκτρονική μορφή προτείνεται:

α) Να είναι συμβατό με τα σύγχρονα λειτουργικά συστήματα και τις τρέχουσες τεχνολογικές εξελίξεις των διαδικασιών δημιουργίας και διάθεσης ψηφιακού υλικού.

β) Να μην χρειάζεται επιπλέον plug-in για αναπαραγωγή βίντεο και ήχου.

γ) Να διαθέτει λειτουργίες για πλοήγηση και αναζήτηση:

- Ανά θεματικό πεδίο
- Ανά θεματική ενότητα

Από τη θεματική ενότητα ο/η μαθητής/-τρια και/ή ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να μπορεί να συνδεθεί με τον πίνακα μαθησιακών πόρων με αντίστοιχα ΠΜΑ ανά υποενότητα και να επιλέξει αυτό που θα διαχειριστεί στην τάξη ή εκτός τάξης, όπως ενδεικτικά αποτυπώνεται συνολικά στο σχήμα 3.

δ) Να διαθέτει ευρετήριο θεματικών ενοτήτων-υποενοτήτων-ομάδων ΠΜΑ του εκπαιδευτικού υλικού (ενδεικτικά βλέπε σχήμα 3).

ε) Να διαθέτει ευρετήριο μαθηματικών έργων με βάση την κατηγοριοποίηση που προτείνεται από το κείμενο που αφορά τις δραστηριότητες και ανήκει στα κείμενα που πλαισιώνουν το ΠΣ.

στ) Να επιδιώκεται μια συνεπής διάταξη περιεχομένου και να χρησιμοποιούνται κοινοί τύποι γραμματοσειρών και το περιεχόμενο να χωράει κατά το δυνατόν σε μία σελίδα για εύκολη ανάγνωση.

Σχήμα 2: Ενδεικτική συνολική δομή πλοήγησης στο συμπληρωματικό υλικό

7. Περίγραμμα περιεχομένου των βιβλίων Μαθηματικών για το Λύκειο

Αποτυπώνεται το μαθηματικό περιεχόμενο κάθε τάξης ανά θεματική ενότητα. Η ανάπτυξη του περιεχομένου πρέπει να καλύπτει τους στόχους που καθορίζονται από τα αντίστοιχα ΠΜΑ.

Τάξη: Α' Λυκείου		
Θεματικό	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή

Πεδίο		
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	--
	Αριθμός / Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	--
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	--
	Αριθμός / Άρρητοι-Πραγματικοί αριθμοί (Αρ.Π.)	Το σύνολο των πραγματικών και τα υποσύνολά του. Ιδιότητες ύπαρξης επόμενου και πυκνότητας στα υποσύνολα των πραγματικών αριθμών . Διαστήματα πραγματικών αριθμών. Απόλυτη τιμή πραγματικού αριθμού. Ιδιότητες της απολύτου τιμής. Νιοστή ρίζα μη αρνητικού αριθμού και ιδιότητες. Δυνάμεις με ρητό εκθέτη και ιδιότητες.
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	--
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	Ορισμός της συνάρτησης. Αναπαραστάσεις συνάρτησης. Η συνάρτηση $f(x) = ax + \beta$. Η συνάρτηση $f(x) = ax^2 + \beta x + \gamma$. Τριγωνομετρικοί αριθμοί γωνίας μεταξύ 0° και 360° Τριγωνομετρικές ταυτότητες: $\epsilon\phi x = \frac{\eta\mu x}{\sigma\upsilon\nu x}$ $\sigma\phi x = \frac{\sigma\upsilon\nu x}{\eta\mu x}$ $\eta\mu^2 x + \sigma\upsilon\nu^2 x = 1$ $\epsilon\phi x \cdot \sigma\phi x = 1$.
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	Ταυτότητες: άθροισμα και διαφορά κύβων, κύβος αθροίσματος και διαφοράς.
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	Εξισώσεις πρώτου βαθμού με έμφαση στις παραμετρικές. Ιδιότητες ανισοτικών σχέσεων: διάταξη και πράξεις (χωρίς αποδείξεις, με διαισθητική ερμηνεία) Ανισώσεις πρώτου βαθμού Εξισώσεις δευτέρου βαθμού. Εξισώσεις που ανάγονται σε εξισώσεις δευτέρου βαθμού. Ανισώσεις δευτέρου βαθμού. Εξισώσεις και ανισώσεις με απόλυτες τιμές. Η εξίσωση $x^{\nu} = \alpha$
	Άλγεβρα / Σύνολα (Αλ.Σν.)	Έννοια συνόλου. Αναπαραστάσεις συνόλου. Έννοια υποσυνόλου. Ένωση, τομή συνόλων, συμπλήρωμα συνόλου.
Ανάλυση / Σύγκλιση (Αν.Σ.)	--	

	Ανάλυση / Διαφόριση (Αν.Δ.)	--
	Ανάλυση / Ολοκλήρωση (Αν.Ο.)	--
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	<p>Ευκλείδειο αίτημα. Παράλληλες ευθείες και ιδιότητές τους. Σχέσεις γωνιών που σχηματίζουν παράλληλες ευθείες που τέμνονται από Τρίτη. Κατασκευή παράλληλης σε δεδομένη ευθεία από σημείο εκτός αυτής.</p> <p>Άθροισμα γωνιών τριγώνου και κυρτού ν-γώνου.</p> <p>Γωνίες με πλευρές κάθετες ή παράλληλες.</p> <p>Ισότητα τριγώνων και κριτήρια ισότητας τριγώνων και ορθογωνίων τριγώνων.</p> <p>Γεωμετρικές κατασκευές τριγώνων με δεδομένα βασικά στοιχεία τους (γωνίες, πλευρές).</p> <p>Κριτήρια για να είναι ένα τρίγωνο ισοσκελές και ιδιότητες στοιχείων ισοσκελούς τριγώνου.</p> <p>Έννοια γεωμετρικού τόπου. Μεσοκάθετος τμήματος και διχοτόμος γωνίας ως γεωμετρικοί τόποι. Απλοί γεωμετρικοί τόποι.</p> <p>Κατασκευές με κανόνα και διαβήτη μεσοκάθετης ευθυγράμμου τμήματος, διχοτόμου γωνίας και εφαπτομένης κύκλου σε δεδομένο σημείο.</p> <p>Τριγωνική ανισότητα. Σύνδεση ανισότητας γωνιών με ανισότητα πλευρών σε τρίγωνο.</p> <p>Ισότητα τόξων, χορδών και αποστημάτων.</p> <p>Ορισμοί και ιδιότητες γενικών παραλληλογράμμων, ορθογωνίων, ρόμβων και τετραγώνων.</p> <p>Τμήμα που συνδέει τα μέσα δύο πλευρών τριγώνου.</p> <p>Σχέση μεταξύ υποτείνουσας ορθογωνίου τριγώνου και διαμέσου που αντιστοιχεί στην υποτείνουσα. Σχέση μεταξύ υποτείνουσας ορθογωνίου τριγώνου και καθέτου πλευράς απέναντι από γωνία 30°.</p> <p>Σημεία τομής μεσοκαθέτων, διχοτόμων, υψών και διαμέσων τριγώνου. Κύκλοι τριγώνου.</p> <p>Τραπεζίο και ισοσκελές τραπέζιο. Ιδιότητες: διάμεσος τραπέζιου και σχέση της με βάσεις, ισότητα διαγωνίων και γωνιών στη βάση ισοσκελούς τραπέζιου. Κριτήρια για να είναι ένα τραπέζιο ισοσκελές.</p>
	Γεωμετρία / Τριγωνομετρία (Γ.Τ.)	--
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	--
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	Σχετικές θέσεις ευθειών, επιπέδων, ευθειών και επιπέδων. Απόσταση σημείου από επίπεδο. Διέδρες γωνίες.
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	--

	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	Μέτρο διέδρης γωνίας
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	--
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Διανύσματα (Αν.Δ.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Ευθεία (Αν.Ε.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Κωνικές Τομές (Αν.Κ.)	--
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	Ποσοτικό χαρακτηριστικό σε στάθμες κατηγορικού χαρακτηριστικού. Πολλαπλά θηκογράμματα (με συνυπολογισμό των ακραίων τιμών)
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	Διασπορά και τυπική απόκλιση (τετραγωνική και απόλυτη). Μέτρα θέσης και μεταβλητότητας ποσοτικού χαρακτηριστικού σε στάθμες κατηγορικού. Συντελεστής μεταβλητότητας.
	Στατιστική / Σχέσεις εξάρτησης μεταξύ δύο μεταβλητών (Σ.Ε.)	Σχέσεις εξάρτησης ενός ποσοτικού με ένα κατηγορικό χαρακτηριστικό ενός πληθυσμού.
	Πιθανότητας / Πειράματα τύχης και πιθανότητες Π.Π	Πειράματα τύχης. Ενδεχόμενα και σχέσεις ενδεχομένων. Αξιωματικός ορισμός πιθανότητας (σε πεπερασμένο δειγματικό χώρο). Κανόνες λογισμού πιθανοτήτων.
	Πιθανότητες / Συσχέτιση (Π.Σ.)	--

Τάξη: Β' Λυκείου Γενικής Παιδείας		
Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	--
	Αριθμός / Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	--
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	--
	Αριθμός / Άρρητοι-Πραγματικοί αριθμοί	--

	(Αρ.Π.)	
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	Ακολουθίες. Αριθμητική πρόοδος, νιοστός όρος, άθροισμα ν πρώτων όρων. Γεωμετρική πρόοδος, νιοστός όρος, άθροισμα ν πρώτων όρων.
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	Πολυωνυμικές και ρητές συναρτήσεις, πράξεις και ιδιότητες (μονοτονία, ακρότατα, συμμετρίες και μετατοπίσεις γραφικών παραστάσεων). Ακτίσιο ως μονάδα μέτρησης τόξου. Τριγωνομετρικός κύκλος, τριγωνομετρικοί αριθμοί. Τριγωνομετρικές συναρτήσεις και χαρακτηριστικά τους (μονοτονία, ακρότατα, περιοδικότητα, συμμετρίες και μετατοπίσεις).
	Άλγεβρα / Αλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	--
	Άλγεβρα / Αλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	Πολυωνυμικές εξισώσεις και ανισώσεις. Προσεγγιστική εύρεση ρίζας (Θ. Bolzano). Εξισώσεις με ρίζες Μη γραμμικά συστήματα δύο εξισώσεων με δύο αγνώστους. Τριγωνομετρικές εξισώσεις και ανισώσεις,
	Άλγεβρα / Σύνολα (Αλ.Σν.)	--
	Ανάλυση / Σύγκλιση (Αν.Σ.)	--
	Ανάλυση / Διαφόριση (Αν.Δ.)	--
	Ανάλυση / Ολοκλήρωση (Αν.Ο.)	--
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	Σχέση επίκεντρης και εγγεγραμμένης γωνίας που βαίνουν στο ίδιο τόξο. Γεωμετρικός τόπος σημείων που βλέπουν υπό συγκεκριμένη γωνία σταθερό ευθύγραμμο τμήμα. Κριτήρια εγγραφής τετραπλεύρου σε κύκλο. Λόγος δυο ευθυγράμμων τμημάτων Διαίρεση ευθύγραμμου τμήματος σε ν ίσα μέρη. Θεώρημα του Θαλή και το αντίστροφο του. Όμοια πολύγωνα. Όμοια τρίγωνα και κριτήρια ομοιότητας. Μετρικές σχέσεις σε ορθογώνιο τρίγωνο: σχέσεις πλευρών, προβολών στην υποτείνουσα και ύψους. Πυθαγόρειο θεώρημα. Γενίκευση του Πυθαγορείου θεωρήματος. Κανονικά πολύγωνα, ιδιότητες [γωνία και κεντρική γωνία, σχέση αποστήματος-πλευράς-ακτίνας, εγγραψιμότητα σε κύκλο].

		Εγγραφή με κανόνα και διαβήτη ισοπλεύρου τριγώνου, τετραγώνου και κανονικού εξαγώνου σε κύκλο.
	Γεωμετρία / Τριγωνομετρία (Γ.Τ.)	Νόμος συνημιτόνων. Νόμος ημιτόνων.
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	--
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	--
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	Μήκος κύκλου (μέσω προσέγγισης από κανονικά πολύγωνα) και μήκος τόξου.
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	Ισοδύναμα σχήματα. Εμβαδόν ορθογωνίου, παραλληλογράμμου, τριγώνου (από μία πλευρά και το αντίστοιχο ύψος και από δύο πλευρές και τη μεταξύ τους γωνία) και τραπεζίου. Τύπος του Ήρωνα. Λόγος εμβαδών ομοίων πολυγώνων. Εμβαδόν κυκλικού δίσκου (μέσω προσέγγισης από κανονικά πολύγωνα) και κυκλικού τομέα. Εμβαδά επιφανειών ορθού πρίσματος, ορθής πυραμίδας, ορθού κυλίνδρου, ορθού κώνου και σφαίρας.
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	Όγκος κύβου, παραλληλεπίπεδου, ορθού πρίσματος, ορθής πυραμίδας, ορθού κυλίνδρου, ορθού κώνου και σφαίρας.
	Αναλυτική Γεωμετρία / Διανύσματα (Αν.Δ.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Ευθεία (Αν.Ε.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Κωνικές Τομές (Αν.Κ.)	--
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	Πίνακες συνάφειας μεταξύ δύο κατηγορικών χαρακτηριστικών. Περιθώριες συχνότητες, σχετικές συχνότητες. Δεσμευμένες σχετικές συχνότητες μιας στάθμης ενός κατηγορικού χαρακτηριστικού ως προς μια στάθμη άλλου κατηγορικού χαρακτηριστικού. Στοιβαγμένα και ομαδοποιημένα ραβδογράμματα.
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	--
	Στατιστική / Σχέσεις εξάρτησης μεταξύ δύο μεταβλητών	Εξάρτηση μεταξύ δύο κατηγορικών μεταβλητών.

	(Σ.Ε.)	
	Πιθανότητας / Πειράματα τύχης και πιθανότητες Π.Π	Συνδυαστική: διατάξεις με και χωρίς επανάληψη, μεταθέσεις, συνδυασμοί. Βασική αρχή απαρίθμησης. Κανονική κατανομή.
	Πιθανότητες / Συσχέτιση (Π.Σ.)	Δεσμευμένη πιθανότητα.

Τάξη: Β' Λυκείου Προσανατολισμού		
Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	Αρχή της μαθηματικής επαγωγής.
	Αριθμός / Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	--
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	--
	Αριθμός / Άρρητοι-Πραγματικοί αριθμοί (Αρ.Π.)	--
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	--
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	Ισότητα συναρτήσεων. Άθροισμα, διαφορά, γινόμενο, πηλίκο συναρτήσεων. Σύνθεση συναρτήσεων. Ένα προς ένα συναρτήσεις. Αντίστροφη συνάρτηση. Εκθετική συνάρτηση και ιδιότητες της. Λογαριθμική συνάρτηση και ιδιότητες της.
	Άλγεβρα / Πίνακες (Αλ.Π.)	Πίνακες. Γινόμενο αριθμού με πίνακα, άθροισμα πινάκων και γινόμενο πινάκων για πίνακες 2Χ2. Ιδιότητες των πράξεων, μηδενικός πίνακας, μοναδιαίος πίνακας. Αντίστροφος πίνακα.
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	Πίνακας γραμμικού συστήματος 2Χ2. Επίλυση και διερεύνηση γραμμικού συστήματος 2Χ2 με τη μέθοδο των οριζουσών. Εκθετικές και λογαριθμικές εξισώσεις και ανισώσεις.
	Ανάλυση / Σύγκλιση (Αν.Σ.)	Άπειρες διαδικασίες, σύγκλιση ακολουθιών. Σύγκλιση μονότονων και φραγμένων ακολουθιών. Ο αριθμός e ως όριο ακολουθίας. Άθροισμα άπειρων όρων γεωμετρικής προόδου με λόγο λ , όπου $ \lambda < 1$. Προσέγγιση τετραγωνικής ρίζας – μέθοδος Έρωνα.
Ανάλυση / Διαφόριση (Αν.Δ.)	--	

	Ανάλυση / Ολοκλήρωση (Αν.Ο.)	--
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	--
	Γεωμετρία / Τριγωνομετρία (Γ.Τ.)	--
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	--
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	--
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	--
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	--
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	--
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Διανύσματα (Αν.Δ.)	Έννοια του διανύσματος, μέτρο, διεύθυνση και φορά διανύσματος. Άθροισμα και διαφορά διανυσμάτων. Ιδιότητες της πρόσθεσης και της αφαίρεσης διανυσμάτων Σχέση του μέτρου του αθροίσματος δύο διανυσμάτων με το άθροισμα και τη διαφορά των μέτρων τους (τριγωνική ανισότητα). Πολλαπλασιασμός αριθμού με διάνυσμα. Συνθήκη συγγραμμικότητας δύο διανυσμάτων. Συντεταγμένες διανύσματος. Συντεταγμένες διανύσματος που προκύπτει ως αποτέλεσμα πράξεων γνωστών διανυσμάτων. Σύνδεση του μέτρου και του συντελεστή διεύθυνσης ενός διανύσματος με τις συντεταγμένες του. Συνθήκες παραλληλίας δύο διανυσμάτων (οριζουσα, συντελεστές διευθύνσεων). Γωνία και εσωτερικό γινόμενο δύο διανυσμάτων. Αναλυτική έκφραση εσωτερικού γινομένου δύο διανυσμάτων. Ιδιότητες εσωτερικού γινομένου, συνθήκη καθετότητας δύο διανυσμάτων.
	Αναλυτική Γεωμετρία / Ευθεία (Αν.Ε.)	Συντελεστής διεύθυνσης ευθείας. Εξίσωση ευθείας Κριτήρια παραλληλίας και καθετότητας δύο ευθειών.
Αναλυτική Γεωμετρία / Κωνικές Τομές (Αν.Κ.)	Ο κύκλος ως γεωμετρικός τόπος και η εξίσωσή του. Εξίσωση εφαπτομένης κύκλου με κέντρο την αρχή των αξόνων σε σημείο αυτού.	
Στοχαστικά	Στατιστική / Διαχείριση	--

Μαθηματικά	δεδομένων (Σ.Δ.)	
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	--
	Στατιστική / Σχέσεις εξάρτησης μεταξύ δύο μεταβλητών (Σ.Ε.)	--
	Πιθανότητας / Πειράματα τύχης και πιθανότητες Π.Π	--
	Πιθανότητες / Συσχέτιση (Π.Σ.)	--

Τάξη: Γ' Λυκείου Γενικής Παιδείας		
Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	--
	Αριθμός / Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	--
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	--
	Αριθμός / Άρρητοι-Πραγματικοί αριθμοί (Αρ.Π.)	Ο αριθμός e . Δεκαδικοί και φυσικοί λογάριθμοι.
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	--
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	Εκθετική συνάρτηση και ιδιότητες της.
	Άλγεβρα / Αλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	--
	Άλγεβρα / Αλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	Εκθετικές εξισώσεις της μορφής $e^x = \alpha$
	Άλγεβρα / Σύνολα (Αλ.Σν.)	--
	Ανάλυση / Σύγκλιση (Αν.Σ.)	--
	Ανάλυση / Διαφόριση (Αν.Δ.)	Λόγος μεταβολής. Παράγωγος συνάρτησης σε σημείο. Εφαπτομένη γραφικής παράστασης σε σημείο. Παράγωγος συνάρτησης. Κανόνες παραγωγίσης αθροίσματος και γινομένου για πολυωνυμικές συναρτήσεις. Παράγωγος ως ρυθμός μεταβολής
	Ανάλυση / Ολοκλήρωση (Αν.Ο.)	--

Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	--
	Γεωμετρία / Τριγωνομετρία (Γ.Τ.)	--
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	--
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	--
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	--
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	--
	Μέτρηση / Εμβαδόν (Μ.Ε.)	--
	Μέτρηση / Όγκος (Μ.Ο.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Διανύσματα (Αν.Δ.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Ευθεία (Αν.Ε.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Κωνικές Τομές (Αν.Κ.)	--
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	Δεδομένα για δύο ποσοτικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού. Μεταβλητή απόκρισης και επεξηγηματική μεταβλητή. Διάγραμμα διασποράς
	Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	--
	Στατιστική / Σχέσεις εξάρτησης μεταξύ δύο μεταβλητών (Σ.Ε.)	Συντελεστής Pearson, γραμμική συσχέτιση. Ευθεία παλινδρόμησης
	Πιθανότητας / Πειράματα τύχης και πιθανότητες Π.Π	--
	Πιθανότητες / Συσχέτιση (Π.Σ.)	Δεσμευμένη πιθανότητα – πολλαπλασιαστικός κανόνας. Στοχαστική ανεξαρτησία Θεώρημα ολικής πιθανότητας Θεώρημα Bayes

Θεματικό Πεδίο	Θεματική Ενότητα	Περιεχόμενο
Αριθμός, Άλγεβρα & Ανάλυση	Αριθμός / Φυσικοί αριθμοί (Αρ.Φ.)	--
	Αριθμός / Ρητοί αριθμοί (Αρ.Ρ)	--
	Αριθμός / Ακέραιοι αριθμοί (Αρ.Α.)	--
	Αριθμός / Άρρητοι-Πραγματικοί αριθμοί (Αρ.Π.)	--
	Άλγεβρα / Κανονικότητες (Αλ.Κ.)	--
	Άλγεβρα / Συναρτήσεις (Αλ. Σρ.)	--
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές παραστάσεις (Αλ.Π.)	--
	Άλγεβρα / Άλγεβρικές σχέσεις (Αλ.Σχ.)	--
	Άλγεβρα / Σύνολα (Αλ.Σν.)	--
	Ανάλυση / Σύγκλιση (Αν.Σ.)	Πεπερασμένο και άπειρο όριο συνάρτησης όταν η μεταβλητή τείνει σε πραγματικό αριθμό και στο $\pm\infty$. Ιδιότητες ορίων: σύγκλιση και πράξεις, σύγκλιση και διάταξη, κριτήριο παρεμβολής. Ασύμπτωτες γραφικής παράστασης Συνέχεια συνάρτησης. Άθροισμα, γινόμενο και πηλίκο συνεχών συναρτήσεων. Σύθεση συνεχών συναρτήσεων. Θεώρημα Bolzano. Θεώρημα Ενδιαμέσων Τιμών. Προσεγγιστικός υπολογισμός ρίζας εξίσωσης.
	Ανάλυση / Διαφόριση (Αν.Δ.)	Παράγωγος συνάρτησης σε σημείο. Εφαπτομένη καμπύλης σε σημείο. Σύνδεση παραγώγου και συνέχειας. Παράγωγος συνάρτησης. Παράγωγος βασικών συναρτήσεων. Κανόνες παραγωγίσης αθροίσματος, γινομένου, πηλίκου, σύθεσης συναρτήσεων. Μέθοδος Newton-Raphson για την προσέγγιση ρίζας. Η παράγωγος ως ρυθμός μεταβολής. Πρόσημο της παραγώγου και μονοτονία. Τοπικά ακρότατα συνάρτησης με χρήση μονοτονίας. Γεωμετρικός ορισμός της κυρτότητας συνάρτησης. Σύνδεση της κυρτότητας παραγωγίσιμης συνάρτησης με τη μονοτονία της πρώτης παραγώγου. Πρόσημο της δεύτερης παραγώγου και κυρτότητα. Σημεία καμπής. Μελέτη και γραφική παράσταση συνάρτησης.

	Ανάλυση / Ολοκλήρωση (Αν.Ο.)	Ορισμένο ολοκλήρωμα και σύνδεση του με το εμβαδόν επίπεδου χωρίου. Ιδιότητες ορισμένου ολοκληρώματος: γραμμικότητα, εναλλαγή ορίων ολοκλήρωσης, σχέση Chasles. Πρόσημο συνάρτησης και πρόσημο ολοκληρώματος. Θεμελιώδες θεώρημα του Απειροστικού Λογισμού. Υπολογισμός ολοκληρωμάτων. Υπολογισμός εμβαδών, υπολογισμός όγκων στερεών εκ περιστροφής.
Γεωμετρία, Μέτρηση και Αναλυτική Γεωμετρία	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Επιπέδου (Γ.Ε.)	Γεωμετρικοί τόποι. Γεωμετρικές κατασκευές.
	Γεωμετρία / Τριγωνομετρία (Γ.Τ.)	--
	Γεωμετρία / Μετασχηματισμοί (Γ.Μ.)	Γραμμικοί μετασχηματισμοί στο καρτεσιανό επίπεδο, ο πίνακάς τους και η έννοια της ισομετρίας. Πίνακες μετασχηματισμού της συμμετρίας ως προς τους άξονες $x'x$, $y'y$, την ευθεία $y = x$ και την αρχή των αξόνων, της ομοιοθεσίας με κέντρο την αρχή των αξόνων και της στροφής με κέντρο την αρχή των αξόνων. Μεταφορά κατά διάνυσμα μέσω πινάκων. Αντίστροφος πίνακα, αντίστροφος μετασχηματισμός. Σύνθεση μετασχηματισμών – πολλαπλασιασμός πινάκων.
	Γεωμετρία / Γεωμετρία του Χώρου (Γ.Χ.)	--
	Μέτρηση / Μήκος (Μ.Μ.)	--
	Μέτρηση / Μέτρο γωνιών (Μ.Γ.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Διανύσματα (Αν.Δ.)	--
	Αναλυτική Γεωμετρία / Ευθεία (Αν.Ε.)	--
Αναλυτική Γεωμετρία / Κωνικές Τομές (Αν.Κ.)	Οι κωνικές τομές (παραβολή, έλλειψη, υπερβολή) με κέντρο ή κορυφή την αρχή των αξόνων και άξονες συμμετρίας τους άξονες $x'x$, $y'y$, ως γεωμετρικοί τόποι και οι εξισώσεις τους. Εξίσωση εφαπτομένης παραβολής, έλλειψης, υπερβολής σε σημείο τους. Ιδιότητες και χαρακτηριστικά στοιχεία κωνικών τομών.	
Στοχαστικά Μαθηματικά	Στατιστική / Διαχείριση δεδομένων (Σ.Δ.)	Δεδομένα για δύο ποσοτικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού. Μεταβλητή απόκρισης και επεξηγηματική μεταβλητή. Διάγραμμα διασποράς

Στατιστική / Μέτρα θέσης – μεταβλητότητα (Σ.Μ.)	Συμβολική γραφή του αθροίσματος
Στατιστική / Σχέσεις εξάρτησης μεταξύ δύο μεταβλητών (Σ.Ε.)	Συντελεστής Pearson, γραμμική συσχέτιση. Ευθεία παλινδρόμησης, μέθοδος ελαχίστων τετραγώνων, απλό γραμμικό μοντέλο. Πρόβλεψη.
Πιθανότητας / Πειράματα τύχης και πιθανότητες Π.Π	Δοκιμή Bernoulli, πιθανότητα για κ επιτυχίες σε ν ανεξάρτητες δοκιμές Bernoulli (με την ίδια πιθανότητα επιτυχίας σε κάθε δοκιμή). Επικαιροποίηση πιθανοθεωρητικού μοντέλου όταν γνωρίζουμε ότι συνέβη κάποιο ενδεχόμενο.
Πιθανότητες / Συσχέτιση (Π.Σ.)	Δεσμευμένη πιθανότητα – πολλαπλασιαστικός κανόνας. Στοχαστική ανεξαρτησία Θεώρημα ολικής πιθανότητας – απλές εφαρμογές και ερμηνεία Θεώρημα Bayes– απλές εφαρμογές και ερμηνεία

Γνωστικό Αντικείμενο: Πληροφορική και ΤΠΕ (Δημοτικό)

Εισαγωγή

Για το γνωστικό αντικείμενο της Πληροφορικής και ΤΠΕ προβλέπεται Διδακτικό Πακέτο το οποίο περιλαμβάνει έντυπο και ψηφιακό Βιβλίο Μαθητή/-τριας με ενσωματωμένο το Τετράδιο Εργασιών (ενιαίος τόμος), τα οποία θα συνοδεύονται από την *Ταυτότητα Διδακτικού Βιβλίου* σε ψηφιακή μορφή για τον/την Εκπαιδευτικό. Το Πακέτο επίσης περιλαμβάνει κατάλληλο συμπληρωματικό ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο θα συνδέεται με το έντυπο υλικό μέσω ψηφιακών διασυνδέσεων (Κωδικοί QR).

Οι ειδικές προδιαγραφές για το Εκπαιδευτικό Πακέτο της Πληροφορικής και ΤΠΕ του Δημοτικού Σχολείου που περιγράφονται στο παρόν κείμενο λειτουργούν συνδυαστικά με τις γενικές προδιαγραφές.

1. Το περιεχόμενο του Διδακτικού Πακέτου

Το Διδακτικό Πακέτο για το γνωστικό αντικείμενο «Πληροφορική και ΤΠΕ Δημοτικού Σχολείου» περιλαμβάνει:

Βιβλίο – Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή): το Βιβλίο - Τετράδιο **Εργασιών** Μαθητή/Μαθήτριας οργανώνει σε ενιαίο τόμο το βιβλίο αναφοράς και το τετράδιο εργασιών ανά τάξη, τα οποία λειτουργούν σε συνδυαστική μορφή και καλύπτουν όλα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του Προγράμματος Σπουδών της τάξης αυτής. **Η Ταυτότητα του εν λόγω Βιβλίου** διασυνδέεται με ψηφιακό πόρο ο οποίος απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς που διδάσκουν το μάθημα, όπως ορίζεται στις γενικές προδιαγραφές. Ο ψηφιακός

πόρος για τον εκπαιδευτικό που ενσωματώνεται λειτουργικά στην Ταυτότητα του Διδακτικού Βιβλίου προτείνεται για κάθε τάξη, ώστε να εξηγούνται ζητήματα όπως π.χ. η σύνδεσή του διδακτικού πακέτου με το ΠΣ, οι τεχνολογικές υποδομές που απαιτεί (π.χ. περιβάλλον προγραμματισμού, εργαλεία πολυμέσων, σεντ εκπαιδευτικής ρομποτικής), οι ακολουθούμενες διδακτικές προσεγγίσεις, οι μέθοδοι διδασκαλίας, τα εναλλακτικά σενάρια προγραμματισμού των μαθημάτων για την κάλυψη του ΠΣ, καθώς και η περιγραφή των εκπαιδευτικών σεναρίων που αφορούν στις δραστηριότητες του Βιβλίου - Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας.

Στο Βιβλίο – Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας ενσωματώνεται λειτουργικά **το συμπληρωματικό υλικό** (σε ψηφιακή μορφή): το υλικό αυτό αφορά τους ψηφιακούς πόρους και πηγές που θα δημιουργηθούν ειδικά για τα Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας και τη λειτουργική αξιοποίηση των ήδη υπαρχόντων (π.χ. μαθησιακά αντικείμενα στο Φωτόδεντρο, έγκυρες ιστοσελίδες με πληροφοριακό υλικό, κ.λπ.).

2. Η διδακτική προσέγγιση του Διδακτικού Πακέτου

Οι ομάδες εκπόνησης του Διδακτικού Πακέτου καλούνται να μελετήσουν τον Οδηγό Εκπαιδευτικού για το νέο ΠΣ Πληροφορικής και ΤΠΕ του Δημοτικού Σχολείου, προκειμένου να διευκολυνθούν στον αποτελεσματικό σχεδιασμό των δραστηριοτήτων και των εκπαιδευτικών σεναρίων καθώς και του συνοδευτικού ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού. Ιδιαίτερα ενδιαφέρει η μεθοδολογία σχεδιασμού και οι Διδακτικές και Παιδαγωγικές αρχές που αναλύονται στην ενότητα «Διδακτική πλαισίωση - Σχεδιασμός Μάθησης» (μέρος Γ' – Οδηγός Εκπαιδευτικού). Η ενότητα αυτή συμπεριλαμβάνει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για τη συνεκτική σύνδεση του ΠΣ με τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού και των δραστηριοτήτων εφαρμογής του ΠΣ στην εκπαιδευτική πράξη μέσα στις τάξεις και τα εργαστήρια Πληροφορικής.

Ο σχεδιασμός και η οργάνωση της διδασκαλίας, όπως και της μάθησης, καταλαμβάνουν κυρίαρχο ρόλο στο νέο ΠΣ Πληροφορικής και ΤΠΕ του Δημοτικού Σχολείου. Τόσο η διδακτική πλαισίωση όσο και ο σχεδιασμός μάθησης βασίζονται στα πορίσματα της Διδακτικής των Επιστημών και ειδικότερα της Διδακτικής της Πληροφορικής εστιάζοντας στην αποτελεσματική διδασκαλία, σε αυτήν δηλαδή που προάγει στον μέγιστο βαθμό τη μάθηση όλων των μαθητών/τριών.

Το ΠΣ Πληροφορικής και ΤΠΕ του Δημοτικού Σχολείου δίνει έμφαση στη συνολική δραστηριότητα της τάξης ή της ομάδας μαθητών/-τριών και οφείλει να συμπεριλαμβάνει, εκτός των μαθητών/-τριών, τον/την εκπαιδευτικό και την προς οικοδόμηση γνώση αλλά και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους όπως αυτές διασαφηνίζονται από το διδακτικό τρίγωνο (Γνώσεις – Μαθητές/-τριες – Εκπαιδευτικός), καθώς επίσης και τα χρησιμοποιούμενα φυσικά ή και συμβολικά εργαλεία. Ειδικότερα, στο γνωστικό αντικείμενο της Πληροφορικής, η διαμόρφωση διδακτικών καταστάσεων με χρήση κατάλληλων εργαλείων, τα οποία συχνά είναι αντικείμενο και μέσο μάθησης, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη γνώσεων και ικανοτήτων στο συναφές πεδίο.

Συνεπώς, το ΠΣ Πληροφορικής και ΤΠΕ του Δημοτικού Σχολείου δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη διαμόρφωση μαθησιακών καταστάσεων που επιτρέπουν την οικοδόμηση ψηφιακών ικανοτήτων, την κατανόηση εννοιών, αρχών και μεθοδολογιών της αλγοριθμικής και του προγραμματισμού υπολογιστών, την καλλιέργεια μαθησιακών δεξιοτήτων και ικανοτήτων επίλυσης προβλημάτων και, εν τέλει, την αυτόνομη ανάπτυξη όλων των μαθητών και των μαθητριών. Για την επίτευξη των στόχων

αυτών προτείνονται ανοικτές παιδαγωγικές προσεγγίσεις και διδακτικές πρακτικές, οι οποίες προωθούν την εσωτερική των γνώσεων, των αξιών, των στάσεων και των δεξιοτήτων που εφαρμόζουν οι μαθητές/-τριες για την επίλυση προβλημάτων.

Ο σχεδιασμός των μαθησιακών εμπειριών, της διδασκαλίας και του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού που τα υποστηρίζει ξεκινά από την επιλογή των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων (ΠΜΑ) που ορίζουν τις ικανότητες (δηλαδή το σύνολο των γνώσεων, των δεξιοτήτων, των στάσεων και των αξιών) Πληροφορικής και ΤΠΕ που πρέπει να οικοδομήσουν οι μαθητές/-τριες του Δημοτικού Σχολείου. Οι ικανότητες προσδιορίζονται από τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα που είναι οργανωμένα ιεραρχικά σε Θεματικά Πεδία/Θεματικές Ενότητες ανά τάξη. Συγκεκριμένα τα πέντε θεματικά πεδία του ΠΣ περιλαμβάνουν: 1. Αλγοριθμική και προγραμματισμός Υπολογιστικών Συστημάτων, 2. Υπολογιστικά συστήματα, ψηφιακές συσκευές και δίκτυα, 3. Δεδομένα και Ανάλυση Δεδομένων, 4. Ψηφιακός Γραμματισμός και 5. Ψηφιακές Τεχνολογίες και Κοινωνία. Επιπρόσθετα, τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα συνδέονται με συγκεκριμένες Βασικές Πρακτικές της Πληροφορικής και των ΤΠΕ που υπαγορεύουν τα είδη της δραστηριότητας και των εκπαιδευτικών σεναρίων που εφαρμόζουν οι μαθητές/-τριες για να ασχοληθούν με τις αντίστοιχες έννοιες και να οικοδομήσουν τα ΠΜΑ. Συνεπώς, ο σχεδιασμός της μάθησης θα πρέπει να συνδυάζει:

α) *πρακτικές Πληροφορικού Γραμματισμού και Υπολογιστικής Σκέψης* και ειδικότερα, αναγνώριση και ορισμός υπολογιστικών προβλημάτων, ανάπτυξη και χρήση αφαιρέσεων, δημιουργία ψηφιακών τεχνουργημάτων, έλεγχος και βελτίωση ψηφιακών τεχνουργημάτων και επικοινωνία και συνεργασία (για την επίλυση υπολογιστικών προβλημάτων) και

β) *πρακτικές βασικών γραμματισμών σχετικών με τις ΤΠΕ (Ψηφιακός Γραμματισμός, Γραμματισμός στη μαθησιακή τεχνολογία, Ψηφιακή Πολιτεία)* και ειδικότερα επικοινωνία, συνεργασία και επίλυση προβλημάτων με ΤΠΕ, ενσωμάτωση της ψηφιακής τεχνολογίας στη μάθηση, ασφαλής και υπεύθυνη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών.

Παράλληλα, το Διδακτικό Πακέτο πρέπει να προτείνει τροχιές μάθησης και εγκάρσιες πρακτικές τουλάχιστον στους παρακάτω τομείς: Διερεύνηση, Επίλυση προβλήματος, Σχέδια εργασίας / έρευνας (projects), Διαθεματικότητα, Συνεργασία, Δημιουργικότητα και Καινοτομία.

Εν κατακλείδι, οι συγγραφείς του Διδακτικού Πακέτου επιλέγουν ικανότητες (ΠΜΑ – Περιεχόμενο) και στη συνέχεια επιλέγουν μία τουλάχιστον βασική πρακτική για να οργανώσουν τη μαθησιακή δραστηριότητα ή το εκπαιδευτικό σενάριο με συγκεκριμένες μαθησιακές προσεγγίσεις για τους μαθητές και τις μαθήτριες.

3. Δομή και οργάνωση του Διδακτικού Πακέτου ανά τάξη

A) Το Βιβλίο και το Τετράδιο Εργασιών συνιστούν ένα ενιαίο έντυπο (τόμος) για κάθε τάξη: τόσο για πρακτικούς όσο και για εννοιολογικούς λόγους προτείνεται το τετράδιο εργασιών να είναι αναπόσπαστο μέρος του βιβλίου μαθητή/μαθήτριας. Συνεπώς, για το Δημοτικό Σχολείο θα υπάρχει ένας μόνο τόμος Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας σε κάθε τάξη. Η έκταση κάθε διδακτικού βιβλίου ορίζεται, με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$, στις 112 σελίδες.

Από άποψη οργάνωσης, δεδομένου ότι για το γνωστικό αντικείμενο Πληροφορικής και ΤΠΕ αφιερώνεται μία ώρα εβδομαδιαίως στο ωρολόγιο πρόγραμμα, ο τόμος κάθε τάξης οργανώνεται σε πέντε μέρη, που αντιστοιχούν στα πέντε Θεματικά Πεδία του ΠΣ (εκτός της Α' Δημοτικού, όπου

διδάσκονται τέσσερα Θεματικά Πεδία) και συγκεκριμένα μαθήματα, όπου για κάθε μάθημα υπολογίζεται χρόνος μίας περίπου διδακτικής ώρας. Κάθε μέρος περιλαμβάνει τόσα μαθήματα, όσες και οι ενδεικτικές ώρες που αφιερώνονται σε αυτό με βάση τον Οδηγό Εκπαιδευτικού που συνοδεύει το νέο ΠΣ. Κάθε μάθημα καλύπτει συγκεκριμένα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ) από τις αντίστοιχες Θεματικές Ενότητες κάθε Θεματικού Πεδίου. Συνολικά, κάθε τόμος περιλαμβάνει 25 με 30 μαθήματα για κάθε τάξη, τα οποία καλύπτουν το σύνολο των ΠΜΑ που αντιστοιχούν στην τάξη αυτή. Συνεπώς, ένα μάθημα αντιστοιχεί σε μία διδακτική περίοδο και ιδανικά πραγματοποιείται εξ ολοκλήρου στο εργαστήριο υπολογιστών.

Από άποψη περιεχομένου, ένα μάθημα περιέχει αφενός ένα θεωρητικό τμήμα (το αντίστοιχο του βιβλίου μαθητή/μαθήτριας), το οποίο περιλαμβάνει έννοιες, μεθόδους και τεχνικές της Πληροφορικής και των ΤΠΕ, περιγραφή τεχνολογικών εργαλείων (χωρίς ειδική, όταν αυτό είναι δυνατόν, αναφορά σε συγκεκριμένα λογισμικά αλλά περιγραφή δυνατοτήτων κατηγοριών εργαλείων, π.χ. κειμενογράφος, φύλλο εργασίας, λογισμικό εννοιολογικής χαρτογράφησης, κ.λπ.), αναφορά σε βασικές υπολογιστικές πρακτικές, πιθανή ιστορική αναφορά, κ.λπ. και αφετέρου ένα εργαστηριακό τμήμα (το αντίστοιχο του τετραδίου εργασιών μαθητή/μαθήτριας), το οποίο σχετίζεται με ένα ερώτημα προς διερεύνηση, ένα πρόβλημα προς επίλυση ή ένα σχέδιο εργασίας (ή μέρος σχεδίου εργασίας) προς υλοποίηση. Το εργαστηριακό τμήμα οργανώνεται κατά κύριο λόγο με τη μορφή φύλλου ή φύλλων εργασίας που αντιστοιχούν σε αυτόνομες μαθησιακές δραστηριότητες ή μαθησιακές δραστηριότητες που αποτελούν μέρος ενός εκπαιδευτικού σεναρίου (τα εκπαιδευτικά σενάρια του διδακτικού πακέτου περιγράφονται στον ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό που διασυνδέεται με την Ταυτότητα του Διδακτικού Βιβλίου, βλέπε στη συνέχεια), ενώ μπορεί να εμπεριέχει και σχετικές τεχνικές οδηγίες, ερωτήσεις, ασκήσεις εξάσκησης και εφαρμογής, οδηγίες για συνεργατική δραστηριότητα και ό,τι άλλο κρίνει απαραίτητο η ομάδα συγγραφής. Σε περίπτωση που κρίνεται σκόπιμη η συνδυαστική οικοδόμηση ΠΜΑ από άλλες ενότητες, προτείνονται κατάλληλες δραστηριότητες ή συνδυαστικά σχέδια εργασίας. Το εργαστηριακό τμήμα μπορεί να περιλαμβάνει εναλλακτικές προτάσεις μαθησιακών δραστηριοτήτων ή σεναρίων καθώς και συνδυαστικά σενάρια (τα οποία αφορούν διαφορετικά πεδία ή ενότητες του ΠΣ). Για τον λόγο αυτό πρέπει να υπάρχουν κατάλληλες οδηγίες στο ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό που διασυνδέεται με την Ταυτότητα του Διδακτικού Βιβλίου για τις εναλλακτικές υλοποιήσεις ώστε να καλύπτονται τα ΠΜΑ του ΠΣ.

Από άποψη δομής, το Βιβλίο και το Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας μπορεί να χωρίζεται σε δύο μέρη, όπου το Α' μέρος να αφορά το Βιβλίο και το Β' μέρος το Τετράδιο Εργασιών. Μπορεί επίσης να συνιστά ένα ενιαίο όλο (αυτό αποτελεί και πρόταση της ομάδας εκπόνησης του νέου ΠΣ), όπου θεωρητικό και εργαστηριακό τμήμα αλληλοσυμπληρώνονται (έχουν δηλαδή λογική και χωρική αλληλουχία) και συνεπώς κάθε μάθημα περιέχει το θεωρητικό τμήμα που το αφορά και ακολουθείται από τις αντίστοιχες μαθησιακές δραστηριότητες (φύλλα εργασίας και συναφές υλικό).

Το ψηφιακό υλικό/ο πόρος που διασυνδέεται με την Ταυτότητα του Διδακτικού Βιβλίου δημιουργείται ανά τάξη, αντιστοιχεί στο Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας της τάξης αυτής και απευθύνεται στον/στην Εκπαιδευτικό της τάξης. Προτείνεται συνεπώς η εκπόνηση και ενσωμάτωση έξι διακριτών ενοτήτων συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού των Ταυτοτήτων Διδακτικού Βιβλίου, μία για κάθε τάξη του Δημοτικού Σχολείου.

Το ψηφιακό υλικό/ο πόρος για τον/την εκπαιδευτικό που διασυνδέεται με την Ταυτότητα του Βιβλίου εμπεριέχει δύο βασικά μέρη. Στο πρώτο μέρος αναφέρεται σε γενικού τύπου θέματα που αφορούν το συγκεκριμένο Διδακτικό Πακέτο, όπως τη σύνδεσή του με το ΠΣ, τις τεχνολογικές υποδομές που απαιτεί (π.χ. περιβάλλοντα προγραμματισμού, ψηφιακά εργαλεία, λογισμικά γενικής χρήσης, σετ εκπαιδευτικής ρομποτικής και κιτ αυτοματισμών, μαθησιακά αντικείμενα, κ.λπ.), τα συμβατικά υλικά που μπορεί να υποστηρίξουν αποσυνδεδεμένες (unplugged) δραστηριότητες, τις διδακτικές προσεγγίσεις που ακολουθεί, τις μεθόδους και τα εναλλακτικά σενάρια χρονοπρογραμματισμού των μαθημάτων για την κάλυψη του ΠΣ. Στο δεύτερο μέρος επικεντρώνεται στα επιμέρους μαθήματα του Διδακτικού Πακέτου και περιγράφει τα εκπαιδευτικά σενάρια που αφορούν τις μαθησιακές δραστηριότητες του Βιβλίου-Τετραδίου Εργασιών (οι έννοιες του εκπαιδευτικού σεναρίου και της μαθησιακής δραστηριότητας περιγράφονται αναλυτικά στον Οδηγό Εκπαιδευτικού). Αναφέρεται επίσης στις γνωστικές δυσκολίες και στα λάθη που κάνουν οι μαθητές/μαθήτριες για τις έννοιες και τις διαδικασίες που αφορούν το συγκεκριμένο μάθημα και προτείνει κατάλληλες διδακτικές στρατηγικές για την αντιμετώπισή τους.

Γ. Συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό: το υλικό αυτό αφορά τους ψηφιακούς πόρους και πηγές που θα δημιουργηθούν ειδικά για τα Βιβλία Μαθητή/Μαθήτριας και τη λειτουργική αξιοποίηση των ήδη υπαρχόντων (π.χ. μαθησιακά αντικείμενα στο Φωτόδεντρο, έγκυρες ιστοσελίδες με πληροφοριακό υλικό, κ.λπ.).

Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό έχει δυναμική σχέση με το Πακέτο. Το γεγονός αυτό υπαγορεύεται αφενός από την ανάγκη μεγιστοποίησης της λειτουργικότητας και της αποτελεσματικότητας του διδακτικού βιβλίου μαθητή/μαθήτριας και αφετέρου από την ανάγκη δημιουργίας ενός εμπλουτισμένου και διαφοροποιημένου μαθησιακού περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα:

- Το διδακτικό βιβλίο ως διδακτικός και μαθησιακός πόρος αποτελεί σημαντικό μέσο εξασθένησης της πολυπλοκότητας, προκαταβολικό οργανωτή της διδασκαλίας και στοιχείο κοινής γνωστικής αντανάκλασης για μαθητές/μαθήτριες και εκπαιδευτικούς.
- Στον αντίποδα, η ανάγκη για διαφοροποιημένη διδασκαλία, εξατομικευμένη μάθηση, καλλιέργεια ψηφιακού γραμματισμού, δημιουργικής σκέψης και πολλαπλών δεξιοτήτων υπαγορεύει αύξηση της πολυπλοκότητας και προϋποθέτει έναν ενισχυτή ποικιλομορφίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, το διδακτικό βιβλίο καλείται να παίξει και τους δύο ρόλους, να μειώσει την πολυπλοκότητα, διευκολύνοντας την εφαρμογή του προγράμματος σπουδών σε εθνικό επίπεδο, αλλά και να την αυξήσει, ώστε να ευνοηθεί η διαφοροποίηση. Για να γίνει αυτό, θα πρέπει το διδακτικό βιβλίο να έχει διττή λειτουργία: την κλειστή λειτουργία του συμβατικού βιβλίου αλλά και την ανοιχτή λειτουργία του πολλαπλού εργαλείου. Ο κοινός τόπος της κλειστής και της ανοιχτής λειτουργίας είναι η διασύνδεση του βιβλίου με το συμπληρωματικό υλικό σε ψηφιακή μορφή το οποίο αντιστοιχεί στο εγχειρίδιο αυτό. Η επίτευξη της διασύνδεσης αυτής είναι εφικτή μέσω:

- της ενσωμάτωσης στο διδακτικό βιβλίο σύντομων οδηγιών που παραπέμπουν στον συμπληρωματικό μαθησιακό πόρο ο οποίος εμπλουτίζει το κείμενο,
- του σχεδιασμού μείγματος δραστηριοτήτων που πλαισιώνει το μάθημα:

- δραστηριότητες, ασκήσεις, ερωτήσεις, αναλύσεις κ.λπ., που υλοποιούνται με το υλικό αναφοράς του διδακτικού βιβλίου μαθητή/μαθήτριας,
- δραστηριότητες που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό (παραπομπή με συνδέσμους),
- ανοικτές δραστηριότητες που παραπέμπουν και υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον και είναι ικανές να προσαρμόζονται στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών και μαθητριών.

Ειδικότερα, όλα τα φύλλα εργασίας του Τετραδίου Μαθητή/Μαθήτριας οργανώνονται σε ειδικό χώρο του συμπληρωματικού υλικού, ώστε να είναι άμεσα προσπελάσιμα από μαθητές/μαθήτριες και εκπαιδευτικούς.

Οι παραπάνω οδηγίες δεν οδηγούν σε υλικό διάσπαρτο στο Διαδίκτυο, σε σελίδες που μπορεί να καταργηθούν ή να εμφανίσουν διαφημίσεις και εν γένει σε πόρους που δεν είναι δυνατόν να επανεξεταστούν από τους συντάκτες/ τις συντάκτριες του εκπαιδευτικού υλικού. Αντιθέτως, οδηγούν σε συγκεκριμένο μαθησιακό πόρο του συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού, ο οποίος μπορεί να εμπλουτιστεί, να αντικατασταθεί κ.λπ. Αυτό σημαίνει ότι:

- Υπάρχει διασύνδεση κάθε κεφαλαίου/ενότητας αλλά και ολόκληρου του διδακτικού βιβλίου με συγκεκριμένο συμπληρωματικό υλικό.
- Κάθε μαθησιακός πόρος θα είναι προσπελάσιμος μέσω ενός αναγνωριστικού κωδικού.
- Η οδηγία στο διδακτικό βιβλίο παραπέμπει στον κωδικό αυτό.
- Το περιεχόμενο του μαθησιακού πόρου που αντιστοιχεί σε κάθε κωδικό μπορεί να εμπλουτιστεί ή να τροποποιηθεί, δίνοντας έναν δυναμικό χαρακτήρα στο συμπληρωματικό υλικό.

4. Γλώσσα και Ορολογία

Η γλώσσα, και ειδικότερα η γλώσσα που χρησιμοποιείται στο Βιβλίο – Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας πρέπει να λαμβάνει υπόψη το επίπεδο γλωσσικής ανάπτυξης των μαθητών/μαθητριών του Δημοτικού Σχολείου. Επιπροσθέτως, η έγκυρη χρήση της επιστημονικής και τεχνολογικής ορολογίας και η υιοθέτηση δόκιμων ελληνικών όρων για τις έννοιες που μεταφράζονται από ξένες γλώσσες είναι κρίσιμο ζήτημα στην συγγραφή του Εκπαιδευτικού Πακέτου ΤΠΕ και Πληροφορικής του Δημοτικού Σχολείου. Στο Βιβλίο – Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/τριας θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται η δημιουργία ευρητηρίου των όρων και των μεταφράσεών τους (γλωσσάρι όρων). Επίσης, προτείνεται να αναζητούνται επίσημοι όροι από πρότυπα (π.χ. ΕΛΟΤ, ΤΕΕ, κ.ά.). Τέλος, είναι σημαντικό οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναπτύξουν την ικανότητα χρήσης της γλώσσας γενικά και της ορολογίας της Πληροφορικής και των Ψηφιακών Τεχνολογιών για τη σχετική επικοινωνία με σαφήνεια προκειμένου να διευκολύνεται η κατανόηση των εννοιών με την επιτέλεσή τους στον λόγο αλλά και η συνεργασία περί της Πληροφορικής η οποία προαπαιτεί την κατάλληλη επικοινωνία. Για τον λόγο αυτό προτείνεται ο σχεδιασμός των μαθησιακών δραστηριοτήτων στο Τετράδιο Εργασιών να περιλαμβάνει και ομαδικές ή συνεργατικές εργασίες, με προφορική αλληλεπίδραση και παραγωγή γραπτού λόγου.

5. Μέγεθος του/των διδακτικού/-ών βιβλίου/-ων ανά τάξη

Το μέγεθος για το Διδακτικό Πακέτο Πληροφορικής και ΤΠΕ του Δημοτικού Σχολείου είναι για κάθε τάξη 112 σελίδες (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$) για το Βιβλίο/Τετράδιο Μαθητή/Μαθήτριας. Το Βιβλίο Τετράδιο Εργασιών θα πρέπει να είναι οργανωμένα σε ενότητες και μαθήματα-εργαστήρια, ώστε να συμβαδίζουν με τον χρονοπρογραμματισμό του μαθήματος στο σχολείο και πιο συγκεκριμένα 25-30 μαθήματα σε κάθε σχολικό έτος. Συμπερασματικά, για κάθε μάθημα (ή διδακτική ώρα/περίοδο) αντιστοιχούν 1-2 περίπου σελίδες θεωρητικής τεκμηρίωσης και 3-4 σελίδες με εργαστηριακή ενασχόληση (φύλλα εργασίας, ασκήσεις εξάσκησης, κ.λπ.).

Προτείνεται το συγκεκριμένο μέγεθος για το κάθε Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας ώστε να υπάρχει χώρος για την ένθεση εικόνων, σχημάτων και αποσπασμάτων οθόνης και αποσπασμάτων κώδικα γλώσσας οπτικού προγραμματισμού ώστε να είναι ευχάριστη και αποτελεσματική η χρήση του βιβλίου και του τετραδίου εργασιών από τους μαθητές και τις μαθήτριες. Το μέρος του Τετραδίου Εργασιών θα περιλαμβάνει εναλλακτικές επιλογές σεναρίων και συνδυαστικά σενάρια, θα υπερκαλύπτει συνεπώς τα 25-30 εργαστηριακά μαθήματα. Θα πρέπει να υπάρχουν οδηγίες στο ψηφιακό υλικό/στον πόρο για τον/την εκπαιδευτικό που διασυνδέεται με την Ταυτότητα Διδακτικού Βιβλίου για τις εναλλακτικές υλοποιήσεις ώστε να καλύπτονται τα ΠΜΑ του ΠΣ. Ο πόρος για τον/την εκπαιδευτικό που διασυνδέεται με την Ταυτότητα Διδακτικού Βιβλίου είναι συμπληρωματικός και επιπλέον του Οδηγού Εκπαιδευτικού για το ΠΣ. Προτείνεται, ενδεικτικά, το 1/3 των σελίδων του να αφορά τις γενικές οδηγίες και τα 2/3 περίπου να αναφέρονται στα επιμέρους μαθήματα και να περιλαμβάνουν τις οδηγίες υλοποίησης των μαθησιακών δραστηριοτήτων (εκπαιδευτικά σενάρια), καθώς και τις οδηγίες για τις προτεινόμενες βασικές πρακτικές όπως αναφέρονται στο ΠΣ και της αντιμετώπισης των γνωστικών δυσκολιών και των λαθών των μαθητών/-τριών.

Πίνακας 1. Ενδεικτικός αριθμός σελίδων για το Διδακτικό Πακέτο Πληροφορικής και ΤΠΕ Δημοτικού

ΤΑΞΗ	Βιβλίο και Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας (Έντυπο & Ψηφιακό)	
Α'	46	66
Β'	46	66
Γ'	46	66
Δ'	46	66
Ε'	46	66
Στ'	46	66

6. Κριτήρια ποιότητας του διδακτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού)

Στην ενότητα αυτή παρατίθενται σημεία κρίσιμα για την ποιότητα του διδακτικού υλικού ειδικά για το ΠΣ Πληροφορικής και ΤΠΕ του Δημοτικού Σχολείου.

- Αντιστοιχία με το ΠΣ και απόδοση της φιλοσοφίας του περιεχομένου και της στόχευσής του**

Το διδακτικό πακέτο πρέπει να αποδίδει τη φιλοσοφία, το περιεχόμενο και την στόχευση του ΠΣ βοηθώντας εκπαιδευτικούς και μαθητές/-τριες στην επίτευξή του. Για παράδειγμα, θα πρέπει να έχει ισορροπία ανάμεσα στη μάθηση της Πληροφορικής, την ανάπτυξη ικανοτήτων χρήσης εφαρμογών Ψηφιακών Τεχνολογιών και την εφαρμογή Βασικών Πρακτικών της Πληροφορικής για μάθηση και επίλυση προβλημάτων σε άλλα επιστημονικά πεδία (Υπολογιστική Σκέψη). Ταυτόχρονα θα πρέπει να καθιστά ελκυστικό το μάθημα για όλους/όλες τους μαθητές και τις μαθήτριες.
- Επιλογή ψηφιακών περιβαλλόντων**

Το ΠΣ περιλαμβάνει πολλές θεματικές ενότητες που απαιτούν χρήση ψηφιακών περιβαλλόντων ειδικού ή γενικού σκοπού (π.χ. φυλλομετρητές, προσομοιώσεις, λογισμικά ζωγραφικής, επεξεργασίας κειμένου, λογιστικά φύλλα, εννοιολογικής χαρτογράφησης, κ.λπ.). Είναι αυτονόητο ότι όταν απαιτείται η χρήση ενός ψηφιακού περιβάλλοντος, τότε χρησιμοποιούνται ελεύθερα λογισμικά ή λογισμικά ανοικτού κώδικα, όπως –ενδεικτικά– λογισμικά που έχουν αναπτυχθεί με δράσεις της Ελληνικής πολιτείας και διατίθενται μέσω του εθνικού συσσωρευτή εκπαιδευτικού περιεχομένου (<http://photodentro.edu.gr/aggregator/>). Η διεπιφάνεια χρήσης του ψηφιακού περιβάλλοντος θα πρέπει να είναι αναπτυξιακά κατάλληλη και στην ελληνική γλώσσα (εκτός κι αν χρησιμοποιείται για την εκμάθηση ξένων γλωσσών).
- Επιλογή γλωσσών προγραμματισμού**

Στη θεματική ενότητα του προγραμματισμού στο Διδακτικό Πακέτο πρέπει να γίνει χρήση κατάλληλων γλωσσών προγραμματισμού με σαφή εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά. Η επιλογή θα πρέπει να προβληματίσει τους εκπαιδευτικούς του Διδακτικού Πακέτου. Η επιλογή μιας πραγματικής γλώσσας προγραμματισμού, παρότι καθιστά τις εργασίες πιο ρεαλιστικές, δεν ενδείκνυται για το Δημοτικό Σχολείο για πολλούς λόγους, οι οποίοι έχουν καταγραφεί εδώ και πολλά χρόνια στη βιβλιογραφία. Εντούτοις, αρκετά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα προγραμματισμού που αφορούν μικρές κυρίως ηλικίες είναι αρκετά καθοδηγητικά και περιορίζουν τις δυνατότητες επίτευξης όλων των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και άλλες παράμετροι: η χρησιμοποιούμενη γλώσσα προγραμματισμού θα πρέπει να είναι ελεύθερο λογισμικό, να μην απαιτεί, εάν είναι δυνατόν, εγκατάσταση και παραμετροποίηση, να μην εξαρτάται από την ποικιλομορφία του υλικού, να διαθέτει διεπιφάνεια χρήσης στην ελληνική γλώσσα, κ.λπ.

Η επιλογή πρέπει να είναι αναπτυξιακά κατάλληλη και προσαρμοσμένη στο νέο ΠΣ Πληροφορικής και ΤΠΕ του Δημοτικού Σχολείου. Ως γενική αρχή προτείνεται η επιλογή μιας βασικής γλώσσας οπτικού προγραμματισμού για τις μικρές τάξεις (π.χ. ScratchJr) και μιας ακόμα με ίδια χαρακτηριστικά για τις μεγαλύτερες τάξεις (π.χ. Scratch). Επίσης, για τις τρεις τελευταίες τουλάχιστον τάξεις, κρίνεται σκόπιμη η επίδειξη/χρησιμοποίηση περισσότερων της μιας γλώσσας προγραμματισμού ώστε το ΠΣ και το Εκπαιδευτικό Πακέτο να είναι ανεξάρτητο από γλώσσα και οι μαθητές/-τριες να μπορούν να γενικεύσουν και να μεταφέρουν τις έννοιες πέρα από τα όρια μιας γλώσσας προγραμματισμού. Στο πλαίσιο αυτό μπορεί να γίνει επιλογή μεταξύ οπτικών γλωσσών προγραμματισμού τύπου Logo.

Δραστηριότητες προγραμματισμού με παιχνίδια ρόλων, με απτικές συσκευές και με αποσυνδεδεμένη (unplugged) προσέγγιση (π.χ. με πραγματικές κάρτες εντολών) κρίνονται επίσης απαραίτητες.

- **Ανεξαρτησία από Υλικές πλατφόρμες (hardware)**

Το Διδακτικό Πακέτο πρέπει να είναι κατά το δυνατόν ανεξάρτητο από συγκεκριμένο υλικό και να μπορεί να υλοποιείται με υλικό γενικού σκοπού που είναι διαθέσιμο στα σχολεία. Ειδικότερα, οι ενότητες που αφορούν την εκπαιδευτική ρομποτική και τον υλικό προγραμματισμό θα πρέπει να μπορούν να υλοποιηθούν σε διάφορες εναλλακτικές υλικές πλατφόρμες που είναι διαθέσιμες στην αγορά και να μην δείχνεται προτίμηση στη μια ή στην άλλη. Είναι αυτονόητο ότι όταν η χρήση υλικού ανοικτού κώδικα (open source hardware) είναι δυνατή, υπερτερεί των εμπορικά διαθέσιμων επιλογών. Τέλος, πρέπει να δίνεται εναλλακτική λύση με χρήση προσομοιωτών για την υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στις ενότητες αυτές για τα σχολεία που δεν έχουν πρόσβαση στο απαραίτητο υλικό (π.χ. για την ρομποτική <http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/11287?locale=el>).

- **Συμπεριληπτικό διδακτικό υλικό**

Το διδακτικό υλικό και το διδακτικό πακέτο θα πρέπει να διευκολύνει κατά το δυνατό τις ίσες ευκαιρίες και την άρση των αποκλεισμών κάθε είδους από την πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας μαθησιακές εμπειρίες στην Πληροφορική για όλες τις μαθήτριες και τους μαθητές του Δημοτικού Σχολείου. Συγκεκριμένα πρότυπα, αρχές σχεδιασμού και τρόποι αξιολόγησης της συμπεριληπτικότητας του υλικού προτείνεται να ληφθούν υπόψη.

Προσβάσιμο διδακτικό υλικό

Ιδιαίτερη προσοχή να δοθεί στην προσβασιμότητα του διδακτικού υλικού και όλου του Διδακτικού Πακέτου για μαθητές και μαθήτριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα.

- **Διαχρονικό Βιβλίο - Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας και ψηφιακό υλικό που διασυνδέεται με την Ταυτότητα Βιβλίου**

Στο Βιβλίο και στο Τετράδιο Εργασιών θα πρέπει να αποφεύγεται η χρήση εφήμερων στοιχείων και περιεχομένου ώστε να έχουν όσο το δυνατόν διαχρονική αξία. Τα εφήμερα στοιχεία (π.χ. αποσπάσματα από τις οθόνες διεπαφής με τα μενού των εφαρμογών) θα πρέπει να είναι στο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, ώστε να ενημερώνονται εύκολα. Φυσικά τα βιβλία θα έχουν συνδέσεις με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, όπως εξειδικεύεται στις προδιαγραφές τους

- **Συμπληρωματικό Ψηφιακό Υλικό για το Βιβλίο Μαθητή/-τριας και το Τετράδιο Εργασιών, διαδραστικό, δυναμικό με περιεχόμενο εκτελέσιμο κώδικα και δυνατότητα σημειώσεων**

Το Βιβλίο – Τετράδιο Μαθητή/Μαθήτριας και κυρίως το τμήμα που αφορά το Τετράδιο Εργασιών είναι δυνατόν μέσω του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού να γίνουν διαδραστικά και να περιλαμβάνουν εκτελέσιμα τμήματα κώδικα, οπτικοποιήσεις και προσομοιώσεις, που αναπαριστούν για παράδειγμα διεργασίες ή λειτουργίες υπολογιστικών συστημάτων. Τα αναλλοίωτα τμήματα των βιβλίων μπορούν να είναι κειμενικά όμως τα

τμήματα που σχετίζονται με κώδικα μπορούν να αξιοποιούν αρχές των διαδραστικών βιβλίων (interactive text books) ώστε να είναι δυνατόν να επεκτείνονται και να ενημερώνονται εύκολα. Επίσης τα διαδραστικά βιβλία μπορεί να διευκολύνουν την συνεργασία των μαθητών καθώς και την δημιουργία σημειώσεων κατά την ανάγνωση. Παραδείγματα σχετικών υλοποιήσεων αποτελούν τα βιβλία τύπου Jupyter Notebook (<https://jupyter.org>).

- **Οργανωμένο σε ενότητες και μαθήματα ή εργαστήρια**

Το Βιβλίο-Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας πρέπει να είναι οργανωμένο σε διδακτικά μέρη που περιλαμβάνουν συγκεκριμένο αριθμό μαθημάτων το κάθε ένα. Τα μέρη αυτά θα πρέπει να αντιστοιχούν στα Θεματικά Πεδία και τις Θεματικές Ενότητες της δομής του νέου ΠΣ Πληροφορικής και ΤΠΕ και τα μαθήματα να καλύπτουν τις διαθέσιμες ώρες του μαθήματος για κάθε τάξη (π.χ. όπως στους οδηγούς ΠΣ του code.org - <https://curriculum.code.org>). Η δομή των βιβλίων θα διευκολύνει τον χρονοπρογραμματισμό της ύλης και την κάλυψη των θεματικών ενότητων του ΠΣ καθώς και τις ενδεχόμενες προσαρμογές που μπορεί να χρειάζονται σε κάθε σχολικό έτος.

- **Οδηγίες για εμβάθυνση και προσαρμογή**

Σε άμεση σχέση με τη συμπεριληπτικότητα είναι η απαίτηση για παροχή οδηγιών και προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού σε ειδικότερες συνθήκες (π.χ. μαθητές/τριες με διαφορετικές τροχιές μάθησης). Επίσης, στο διδακτικό υλικό για τους μαθητές και τις μαθήτριες προτείνεται να υπάρχουν σε κάθε ενότητα προτάσεις για εμβάθυνση σε όσους/όσες επιθυμούν.

Γνωστικό Αντικείμενο: Πληροφορική (Γυμνάσιο)

Προδιαγραφές του Διδακτικού Πακέτου της Πληροφορικής του Γυμνασίου

Οι ειδικότερες προδιαγραφές για το διδακτικό πακέτο εκπαιδευτικού υλικού της Πληροφορικής του Γυμνασίου, που ακολουθούν, λειτουργούν συνδυαστικά με τις γενικές προδιαγραφές.

1. Το περιεχόμενο του διδακτικού πακέτου

Το διδακτικό πακέτο για το γνωστικό αντικείμενο «Πληροφορική Γυμνασίου» περιλαμβάνει

Βιβλίο – Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/Μαθήτριας (ενιαίο βιβλίο & τετράδιο εργασιών σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

2. Μάθηση και διδασκαλία

Οι ομάδες εκπόνησης καλούνται να μελετήσουν το Α' μέρος από τον Οδηγό Εκπαιδευτικού για το νέο ΠΣ προκειμένου να διευκολυνθούν στον αποτελεσματικό σχεδιασμό των δραστηριοτήτων και των σεναρίων της μάθησης και της διδασκαλίας καθώς και του συνοδευτικού εκπαιδευτικού υλικού.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Ιδιαίτερα ενδιαφέρει τη μεθοδολογία σχεδιασμού, οι Διδακτικές και Παιδαγωγικές αρχές που αναλύονται στην ενότητα Α4. Διδακτική πλαισίωση - Σχεδιασμός Μάθησης. Στην παρούσα ενότητα συνοψίζουμε την Διδακτική Μεθοδολογία που αποτελεί κλειδί για την συνεκτική σύνδεση του ΠΣ με τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού και των δραστηριοτήτων εφαρμογής του ΠΣ στην εκπαιδευτική πράξη μέσα στις τάξεις και τα εργαστήρια. Η μεθοδολογία βασίζεται στο πλαίσιο μάθησης τριών διαστάσεων του NGSS (<https://www.nextgenscience.org> & <https://www.nap.edu/read/13165/chapter/4>) και εφαρμόζεται σε σύγχρονα ΠΣ.

Σύμφωνα με τη διδακτική μεθοδολογία που προτείνεται για το ΠΣ Πληροφορικής ο σχεδιασμός των μαθησιακών εμπειριών, της διδασκαλίας και του αντίστοιχου εκπαιδευτικού υλικού ξεκινά από την επιλογή των Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων που ορίζουν τις Ικανότητες Πληροφορικής και των Ψηφιακών Τεχνολογιών (ΨΤ) που θέλουμε να οικοδομήσουν οι μαθητές/-τριες μας. Οι ικανότητες προσδιορίζονται από τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα που είναι οργανωμένα ιεραρχικά σε Θεματικά Πεδία/Θεματικές Ενότητες/Υποενότητες-Άξονες ανά τάξη. Συγκεκριμένα οι πέντε θεματικές ενότητες του ΠΣ Πληροφορικής περιλαμβάνουν: 1. Αλγοριθμική και προγραμματισμός Υπολογιστικών Συστημάτων, 2. Υπολογιστικά συστήματα, ψηφιακές συσκευές και δίκτυα, 3. Δεδομένα και Ανάλυση Δεδομένων, 4. Ψηφιακός Γραμματισμός και 5. Ψηφιακές Τεχνολογίες και Κοινωνία.

Τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα συνδέονται με συγκεκριμένες Βασικές Πρακτικές της Πληροφορικής και των Ψηφιακών Τεχνολογιών (ΨΤ) που υπαγορεύουν τα είδη της δραστηριότητας και τις συμπεριφορές που εφαρμόζουν οι μαθητές/-τριες για να ασχοληθούν με τις αντίστοιχες έννοιες και να καλλιεργήσουν τα ΠΜΑ. Π.χ. οι μαθητές/-τριες θα προγραμματίσουν μια προσομοίωση για να μελετήσουν ένα φαινόμενο ή για να κατασκευάσουν ένα έργο τέχνης και έτσι θα εφαρμόσουν την αλγοριθμική σκέψη. Ο καθορισμός της επιθυμητής Βασικής Πρακτικής υπαγορεύει μια σειρά μαθησιακών προσεγγίσεων και διδακτικών μεθόδων που ταιριάζουν καλύτερα με αυτήν με την έννοια ότι είναι περισσότερο αποτελεσματικές και ελκυστικές οι αντίστοιχες μαθησιακές εμπειρίες. Για παράδειγμα η Βασική Πρακτική της κατασκευής υπολογιστικών τεχνουργημάτων ταιριάζει αρκετά με την προσέγγιση της μάθησης μέσω σχεδιασμού και τη μάθηση με μαστόρεμα.

Οι μαθησιακές προσεγγίσεις-διδακτικές τεχνικές που ταιριάζουν με το αντικείμενο της Πληροφορικής συνάδουν με τις σύγχρονες θεωρήσεις της μάθησης, όπως ο κοινωνικός κονστρουκτιβισμός, η κοινωνικοπολιτισμική προσέγγιση, και η εγκαθιδρυμένη μάθηση. Τέτοιες μέθοδοι περιλαμβάνουν: Μαστόρεμα (Tinkering), Μάθηση μέσω σχεδιασμού (Learning by design), Συνεργατική επίλυση προβλήματος (Collaborative problem solving), Συνεργατική Διερεύνηση (Collaborative inquiry), Μάθηση μέσω μοντελοποίησης/προσομοίωσης (Learning by modelling/simulation), Μάθηση με επινόηση (Learning by invention), Μάθηση μέσω προγραμματισμού-εκσφαλμάτωσης (Learning by coding-debugging), Προγραμματισμός ανά ζεύγη (Pair programming), κ.ά.

Οι εκπαιδευτικοί σχεδιαστές εφαρμόζοντας τη μεθοδολογία αυτή επιλέγουν ικανότητες (ΠΜΑ – Περιεχόμενο) και στη συνέχεια επιλέγουν βασική πρακτική για να οργανώσουν δραστηριότητα ή σενάριο με συγκεκριμένες μαθησιακές προσεγγίσεις για τους μαθητές. Στον Οδηγό Εκπαιδευτικού προτείνονται συγκεκριμένες Διδακτικές-Μαθησιακές προσεγγίσεις, καθώς και μεθοδολογίες σχεδιασμού εκπαιδευτικών σεναρίων. Επίσης, κωδικοποιούνται οι Βασικές Πρακτικές της Πληροφορικής που υιοθετούνται στο ΠΣ και αναλύονται οι ανάγκες και οι διαφορές στις διδακτικές

προσεγγίσεις που απαιτούν τα Θεματικά Πεδία (Αλγοριθμική Προγραμματισμός, Υλικό Υ/Σ και Δίκτυα, Ανάλυση Δεδομένων, Ψηφιακός Εγγραμματοςμός και Ψηφιακές Τεχνολογίες και Κοινωνία). Είναι απαραίτητη η συνολική μελέτη του Οδηγού Εκπαιδευτικού ώστε να γίνει σε βάθος κατανοητή η προσέγγιση του νέου ΠΣ Πληροφορικής και να σχεδιαστεί επιτυχώς το αντίστοιχο εκπαιδευτικό υλικό.

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου ανά τάξη

1) Για κάθε τάξη Α', Β', Γ' του Γυμνασίου προβλέπεται από ένα **Βιβλίο Μαθητή/-τριας**. Κάθε βιβλίο θα είναι οργανωμένο σε ενότητες και μαθήματα. Οι ενότητες θα αντιστοιχούν στα Θεματικά Πεδία του ΠΣ, ενώ τα μαθήματα κάθε μιας ενότητας θα καλύπτουν Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ) από τις αντίστοιχες Θεματικές Ενότητες και Υποενότητες-Άξονες. Συνολικά κάθε διδακτικό βιβλίο θα έχει 25-30 μαθήματα για κάθε τάξη. Τα μαθήματα μπορεί να είναι δώωρα ή μονώωρα, ανάλογα με την Τάξη. Το μάθημα είναι εργαστηριακό και ιδανικά υλοποιείται σε δώωρες (δύο συνεχόμενες περίοδοι των 45' λεπτών με ενδιάμεσο διάλειμμα) εργαστηριακές συναντήσεις.

2) Προβλέπεται ένα **Τετράδιο Εργασιών** αντίστοιχα για κάθε τάξη. Στο τετράδιο εργασιών θα υπάρχουν προβλήματα, ασκήσεις και δραστηριότητες εφαρμογής των θεωρητικών γνώσεων του ΠΣ όπως παρουσιάζονται στο βιβλίο μαθητή/-τριας, επιπλέον θα υπάρχουν εργαστηριακές ασκήσεις, εκπαιδευτικά σενάρια και συνδυαστικά σχέδια εργασίας (με ΠΜΑ από άλλες ενότητες) για την πρακτική εργαστηριακή εξάσκηση και την βιωματική εφαρμογή των μαθητών/-τριών στις ικανότητες του ΠΣ με τρόπο που να συμβαδίζει με την θεωρία.

Το βιβλίο μαθητή/-τριας και το τετράδιο εργασιών να είναι ένα ενιαίο έντυπο για κάθε τάξη: Για λόγους πρακτικούς προτείνουμε το τετράδιο εργασιών να είναι αναπόσπαστο μέρος του βιβλίου μαθητή/-τριας για κάθε τάξη. Έτσι για το Γυμνάσιο θα υπάρχει ένας τόμος για κάθε μαθητή/-τρια σε κάθε τάξη, στο πρώτο μέρος θα είναι το βιβλίο του μαθητή/-τριας και στο δεύτερο μέρος το τετράδιο εργασιών.

Στην αρχή κάθε βιβλίου προτάσσεται η «**Ταυτότητα βιβλίου**», όπως προβλέπεται στις γενικές προδιαγραφές, η οποία διευκολύνει την αποτελεσματική εφαρμογή του βιβλίου μαθητή/-τριας και του τετραδίου εργασιών της κάθε τάξης. Στην ταυτότητα του διδακτικού βιβλίου, διασυνδέεται ψηφιακός πόρος που απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς και προτείνεται για κάθε τάξη, ώστε να εξηγούνται ζητήματα όπως π.χ. η σύνδεση του διδακτικού πακέτου με το ΠΣ, οι τεχνολογικές υποδομές που απαιτεί (π.χ. περιβάλλον προγραμματισμού, εργαλεία πολυμέσων, σελ εκπαιδευτικής ρομποτικής), οι διδακτικές προσεγγίσεις, οι μέθοδοι, τα εναλλακτικά σενάρια προγραμματισμού των μαθημάτων για την κάλυψη του ΠΣ. Ο ψηφιακός πόρος που διασυνδέεται με την Ταυτότητα του Βιβλίου είναι συμπληρωματικός και επιπλέον του οδηγού εκπαιδευτικού για το ΠΣ. Η έκταση κάθε διδακτικού βιβλίου ορίζεται ως εξής (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Βιβλίο μαθητή/-τριας Α' τάξης: 288 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Β' τάξης: 240 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Γ' τάξης: 240 σελίδες.

4. Γλώσσα

Η έγκυρη χρήση της επιστημονικής και τεχνολογικής ορολογίας και η υιοθέτηση δόκιμων ελληνικών όρων για τις έννοιες που μεταφράζονται από ξένες γλώσσες είναι κρίσιμο ζήτημα στην συγγραφή του εκπαιδευτικού πακέτου της Πληροφορικής του Γυμνασίου. Στο εκπαιδευτικό πακέτο θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται η δημιουργία ευρετηρίου των όρων και των μεταφράσεων τους (γλωσσάρι όρων). Επίσης προτείνεται να αναζητούνται επίσημοι όροι από πρότυπα (π.χ. ΕΛΟΤ, ΤΕΕ, κ.α.). Επίσης είναι σημαντικό οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναπτύξουν την ικανότητα χρήσης της γλώσσας γενικά και της ορολογίας της Πληροφορικής και των Ψηφιακών Τεχνολογιών για τη σχετική επικοινωνία με σαφήνεια προκειμένου να διευκολύνεται η κατανόηση των εννοιών με την επιτέλεση τους στο λόγο αλλά και η συνεργασία περί της Πληροφορικής η οποία προαπαιτεί την επικοινωνία. Για τον λόγο αυτό προτείνεται ο σχεδιασμός των μαθησιακών δραστηριοτήτων στο Τετράδιο Εργασιών να περιλαμβάνει επικοινωνιακές εργασίες, με προφορική αλληλεπίδραση και παραγωγή γραπτού λόγου.

5. Μέγεθος του/των διδακτικού/ών βιβλίου/ων ανά τάξη

Το μέγεθος (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$) για τα διδακτικά πακέτα της Πληροφορικής του Γυμνασίου είναι 288 σελίδες (βιβλίο μαθητή/-τριας + τετράδιο εργασιών) για την Α' Γυμνασίου, 240 σελίδες (βιβλίο μαθητή/-τριας + τετράδιο εργασιών) για την Β' Γυμνασίου και 240 σελίδες (βιβλίο μαθητή/-τριας + τετράδιο εργασιών) για την Γ' Γυμνασίου. Το βιβλίο μαθητή/-τριας και το τετράδιο εργασιών θα πρέπει να είναι οργανωμένα σε ενότητες και μαθήματα-εργαστήρια, ώστε να συμβαδίζουν με τον χρονοπρογραμματισμό του μαθήματος στο σχολείο. Συγκεκριμένα 25-30 μαθήματα σε κάθε σχολικό έτος, δώρα για την Α' Τάξη και μονόωρα για την Β' και Γ' Γυμνασίου.

Προτείνεται το συγκεκριμένο μέγεθος για το κάθε βιβλίο ώστε να υπάρχει χώρος για την ένθεση εικόνων, σχημάτων και αποσπασμάτων οθόνης και αποσπασμάτων κώδικα για να είναι ευχάριστη και αποτελεσματική η χρήση του βιβλίου και του τετραδίου εργασιών από τους/τις μαθητές/-τριες. Το τετράδιο εργασιών επειδή θα περιλαμβάνει εναλλακτικές επιλογές σεναρίων και συνδυαστικά σενάρια θα υπερκαλύπτει τα 25-30 εργαστηριακά μαθήματα. Θα πρέπει να υπάρχουν οδηγίες στον ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό που διασυνδέεται με την ταυτότητα βιβλίου για τις εναλλακτικές υλοποιήσεις ώστε να καλύπτονται τα ΠΜΑ του ΠΣ.

Πίνακας 1. Ενδεικτικά προτεινόμενα μεγέθη για το Διδακτικό Πακέτο της Πληροφορικής Γυμνασίου

ΤΑΞΗ	Βιβλίο - Τετράδιο Εργασιών Μαθητή	
	Βιβλίο Μαθητή/-τριας	Τετράδιο Εργασιών
Α'	192	96
Β'	144	96
Γ'	144	96

6. Κριτήρια ποιότητας του διδακτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού)

Στην ενότητα αυτή παρατίθενται σημεία κρίσιμα για την ποιότητα του διδακτικού υλικού ειδικά για το ΠΣ Πληροφορικής του Γυμνασίου.

- **Αντιστοιχία με το ΠΣ και απόδοση της φιλοσοφίας του περιεχομένου και της στόχευσης του**
Το διδακτικό πακέτο θα πρέπει να αποδίδει τη φιλοσοφία, το περιεχόμενο και τη στόχευση του ΠΣ βοηθώντας εκπαιδευτικούς και μαθητές/-τριες στην επίτευξη του. Για παράδειγμα θα πρέπει να έχει ισορροπία ανάμεσα στην μάθηση της Πληροφορικής, την ανάπτυξη ικανοτήτων χρήσης εφαρμογών Ψηφιακών Τεχνολογιών και την εφαρμογή Βασικών Πρακτικών της Πληροφορικής για μάθηση και επίλυση προβλημάτων σε άλλα επιστημονικά πεδία (Υπολογιστική Σκέψη). Ταυτόχρονα θα πρέπει να καθιστά ελκυστικό το μάθημα της Πληροφορικής του Γυμνασίου για όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες του Γυμνασίου.
- **Επιλογή γλωσσών προγραμματισμού και Ολοκληρωμένων Περιβαλλόντων Ανάπτυξης (IDE)**
Για την ενότητα του προγραμματισμού στο εκπαιδευτικό πακέτο θα χρειαστεί να γίνει χρήση πραγματικών γλωσσών προγραμματισμού και IDE. Η επιλογή θα πρέπει να προβληματίσει τους εκπονητές. Η επιλογή μιας πραγματικής γλώσσας προγραμματισμού (π.χ. python, C, JavaScript, ... κ.λπ.) καθιστά τις εργασίες πιο ρεαλιστικές αλλά ενέχει τον κίνδυνο το μάθημα να εστιάσει στο συντακτικό και τις τεχνικές ιδιαιτερότητες της γλώσσας και να χάσει τον προσανατολισμό του από την επίλυση προβλημάτων και την κατανόηση γενικότερων εννοιών της Πληροφορικής. Από την άλλη αρκετά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα προγραμματισμού είναι αρκετά καθοδηγητικά και περιορίζουν την ικανότητα μετάβασης στα πραγματικά. Θα χρειαστεί να βρεθεί μια άριστη μέση λύση αναπτυξιακά κατάλληλη και προσαρμοσμένη στο νέο ΠΣ Πληροφορικής του Γυμνασίου. Ως γενικές αρχές προτείνεται η επιλογή μιας βασικής γλώσσας και ενός περιβάλλοντος ανάπτυξης για τον κύριο μέρος των εργασιών (π.χ. Snap!) και η χρήση και άλλων ανάλογα με τις ανάγκες (π.χ. pencilcode.net, ή <https://mblock.makeblock.com>, <https://www.roboblockly.org>, <https://lynxcoding.club>, python κ.ά.), τα οποία να διευκολύνουν το πέρασμα από τον οπτικό στον κειμενικό προγραμματισμό. Επίσης είναι σκόπιμη η χρησιμοποίηση περισσότερων της μιας γλώσσας προγραμματισμού ώστε το ΠΣ και το διδακτικό πακέτο να είναι ανεξάρτητο από γλώσσα και οι μαθητές/-τριες να μπορούν να γενικεύσουν και να μεταφέρουν τις έννοιες πέρα από τα όρια μιας γλώσσας προγραμματισμού. Δραστηριότητες προγραμματισμού με απλό κειμενογράφο ή κειμενικό IDE είναι επίσης απαραίτητες.
- **Ανεξαρτησία από Υλικές πλατφόρμες (hardware)**
Το διδακτικό πακέτο θα πρέπει να είναι κατά το δυνατόν ανεξάρτητο από συγκεκριμένο υλικό και να μπορεί να υλοποιείται με υλικό γενικού σκοπού που είναι διαθέσιμο στα σχολεία. Οι ενότητες που αφορούν την εκπαιδευτική ρομποτική και τον υλικό προγραμματισμό θα πρέπει να μπορούν να υλοποιηθούν σε διάφορες εναλλακτικές υλικές πλατφόρμες που είναι διαθέσιμες στην αγορά και να μην δείχνεται προτίμηση στη μια ή στην άλλη. Τέλος να δίνεται εναλλακτική λύση με χρήση emulators για την υλοποίηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στις ενότητες αυτές για τα σχολεία που δεν έχουν πρόσβαση στο απαραίτητο υλικό.

- **Συμπεριληπτικό διδακτικό υλικό**

Το διδακτικό υλικό και το διδακτικό πακέτο θα πρέπει να διευκολύνει κατά το δυνατό τις ίσες ευκαιρίες και την άρση των αποκλεισμών κάθε είδους από την πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας μαθησιακές εμπειρίες στην Πληροφορική για όλες τις μαθήτριες και τους μαθητές του Γυμνασίου. Συγκεκριμένα πρότυπα, αρχές σχεδιασμού και τρόποι αξιολόγησης της συμπεριληπτικότητας του υλικού προτείνεται να ληφθούν υπόψη.

Προσβάσιμο εκπαιδευτικό υλικό

Ιδιαίτερη προσοχή να δοθεί στην προσβασιμότητα του εκπαιδευτικού υλικού και όλου του διδακτικού πακέτου σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα.

- **Βιβλίο Μαθητή/-τριας, Τετράδιο Εργασιών διαχρονικό**

Στα βιβλία και στο τετράδιο εργασιών θα πρέπει να αποφεύγεται η χρήση εφήμερων στοιχείων και περιεχομένου ώστε να έχουν διαχρονική αξία. Τα εφήμερα στοιχεία (π.χ. αποσπάσματα από τις οθόνες διεπαφής με τα μενού των εφαρμογών) θα πρέπει να είναι στο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, ώστε να ενημερώνονται εύκολα. Φυσικά τα βιβλία θα έχουν συνδέσεις με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, όπως εξειδικεύεται στις προδιαγραφές τους. Άρα θα πρέπει να ληφθεί υπόψη στον χρονοπρογραμματισμό της ύλης.

- **Συμπληρωματικό Ψηφιακό Υλικό για το Βιβλίο Μαθητή/-τριας και το Τετράδιο Εργασιών, διαδραστικό, δυναμικό με περιεχόμενο εκτελέσιμο κώδικα και δυνατότητα σημειώσεων**

Το Βιβλίο Μαθητή και κυρίως το Τετράδιο Εργασιών είναι δυνατόν μέσω του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού να γίνουν διαδραστικά και να περιλαμβάνουν εκτελέσιμα τμήματα κώδικα. Τα αναλλοίωτα τμήματα των βιβλίων μπορούν να είναι κειμενικά όμως τα τμήματα που σχετίζονται με κώδικα μπορούν να αξιοποιούν αρχές των διαδραστικών βιβλίων (interactive text books) ώστε να είναι δυνατόν να επεκτείνονται και να ενημερώνονται εύκολα. Επίσης τα διαδραστικά βιβλία μπορεί να διευκολύνουν την συνεργασία των μαθητών καθώς και την δημιουργία σημειώσεων κατά την ανάγνωση. Παραδείγματα σχετικών υλοποιήσεων αποτελούν τα βιβλία τύπου Jupyter Notebook (<https://jupyter.org>).

- **Οργανωμένο σε ενότητες και μαθήματα ή εργαστήρια (Units, Lessons – Labs)**

Το βιβλίο μαθητή και το Τετράδιο εργασιών να είναι οργανωμένα σε διδακτικές ενότητες (Units) που περιλαμβάνουν μια σειρά 1-N μαθημάτων (Lessons ή Labs) η κάθε μια. Οι ενότητες θα πρέπει να αντιστοιχούν στα Θεματικά Πεδία της δομής του νέου ΠΣ Πληροφορικής και τα μαθήματα να καλύπτουν τις διαθέσιμες ώρες του μαθήματος για κάθε τάξη (π.χ. όπως στους οδηγούς ΠΣ του [code.org](https://curriculum.code.org) - <https://curriculum.code.org>). Η δομή των βιβλίων θα διευκολύνει τον χρονοπρογραμματισμό της ύλης και την κάλυψη των θεματικών εννοιών του ΠΣ καθώς και τις ενδεχόμενες προσαρμογές που μπορεί να χρειάζονται σε κάθε σχολικό έτος.

- **Οδηγίες για εμβάθυνση και προσαρμογή**

Σε άμεση σχέση με τη συμπεριληπτικότητα είναι η απαίτηση για παροχή οδηγιών και προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού σε ειδικότερες συνθήκες (π.χ. μαθητές/-τριες με διαφορετικές τροχιές μάθησης). Επίσης στο εκπαιδευτικό υλικό για τους μαθητές/-τριες

προτείνεται να υπάρχουν σε κάθε ενότητα προτάσεις για εμβάθυνση σε όσους/όσες επιθυμούν.

- **Είδος εργασιών, ασκήσεων, δραστηριοτήτων**

Σύγχρονες, αυθεντικές, ανοικτού τύπου, δημιουργικές, συνεργατικές, κατασκευαστικές, διερευνητικές εργασίες και εργασίες μαστορέματος με κοινωνικές προεκτάσεις και προσωπικό ενδιαφέρον για τους μαθητές να προτείνεται να συμπληρώνουν τις συμβατικές μορφές έργων προς ανάθεση στους μαθητές και τις μαθήτριες.

Γνωστικό Αντικείμενο: Πληροφορική (Λύκειο)

Βασικές κατευθύνσεις για την εκπόνηση του διδακτικού πακέτου Πληροφορικής Λυκείου

1. Το Διδακτικό Υλικό υποστηρίζει το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Πληροφορικής

Το διδακτικό υλικό καλείται να υποστηρίξει τη μαθησιακή πορεία των μαθητών/-τριών και το έργο του/της εκπαιδευτικού στην κατεύθυνση της επίτευξης των αναμενόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων που θέτει το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Πληροφορικής. Στόχος δηλαδή δεν είναι η μεταφορά τεχνικών και επιστημονικών γνώσεων αλλά η αποτελεσματική καθοδήγηση και υποστήριξη των μαθητών/-τριών κατά την υλοποίηση εργαστηριακών ασκήσεων και μαθησιακών δραστηριοτήτων, οι οποίες στοχεύουν στη συνδυασμένη ανάπτυξη τεχνικών, γνωστικών, μεθοδολογικών και κοινωνικών ικανοτήτων που είναι απαραίτητες για την επίλυση προβλημάτων σε σύγχρονα υπολογιστικά περιβάλλοντα.

Το εκπαιδευτικό υλικό Πληροφορικής των τριών τάξεων του Λυκείου περιλαμβάνει α) το Βιβλίο μαθητή/-τριας και β) το Τετράδιο Εργασιών. Συμπληρώνεται δε με κατάλληλο ψηφιακό υλικό, όπως πρωτότυπο υλικό που δημιουργείται από τους/τις συγγραφείς, αλλά και υλικό που αντλείται και μετασχηματίζεται κατάλληλα από Ανοικτούς Μαθησιακούς Πόρους, όπως από το Φωτόδεντρο και άλλα έγκριτα ψηφιακά αποθετήρια. Επιπλέον λαμβάνει υπόψη την εργαστηριακή φύση του μαθήματος και τη διεξαγωγή του στο Εργαστήριο Πληροφορικής.

Δεδομένης της εκπαιδευτικής κουλτούρας στη χώρα μας, τουλάχιστον για το κοντινό μέλλον, το έντυπο διδακτικό βιβλίο θα συνεχίσει να αποτελεί σημαντικό εργαλείο για τους/τις μαθητές/-τριες. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει να τηρούνται υψηλές προδιαγραφές, ειδικά σε σχέση με την ποιότητα του περιεχομένου και την υιοθέτηση της σύγχρονης παιδαγωγικής προσέγγισης (π.χ. να εστιάζει σε βασικές/ουσιώδεις γνώσεις χωρίς να είναι απλά γνωσιοκεντρικό αλλά ταυτόχρονα να προωθεί την ενεργό συμμετοχή, τη διερευνητική σχέση με την επιστήμη της Πληροφορικής, τη θετική στάση για τις ψηφιακές τεχνολογίες, τη διαφοροποιημένη μάθηση κ.λπ.).

Συνεπώς, το εκπαιδευτικό υλικό δεν πρέπει να περιορίζεται στην παρουσίαση του περιεχομένου προς μάθηση για τους/τις μαθητές/-τριες κάθε τάξης του Λυκείου. Δίνει έμφαση στην κατάλληλη αναπλαισίωση της επιστημονικής γνώσης σε διδακτικό περιεχόμενο ενώ υποστηρίζει με συνέπεια και αποτελεσματικότητα τα αντίστοιχα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του Προγράμματος Σπουδών αλλά και τον σχεδιασμό της διδασκαλίας και της μάθησης.

2. Περιεχόμενο και διάρθρωση διδακτικού υλικού Πληροφορικής

Το περιεχόμενο του διδακτικού πακέτου κάθε τάξης θα πρέπει να διαρθρώνεται στους πέντε άξονες, σύμφωνα με τις αρχές και την παιδαγωγική φιλοσοφία του Νέου Προγράμματος Σπουδών Πληροφορικής του Λυκείου:

1. Αλγοριθμική-Προγραμματισμός υπολογιστικών συστημάτων
2. Υπολογιστικά συστήματα, Ψηφιακές συσκευές, Δίκτυα
3. Δεδομένα-Ανάλυση δεδομένων
4. Ψηφιακός Γραμματισμός
5. Ψηφιακές Τεχνολογίες και Κοινωνία.

Στους Πίνακες 1, 2 και 3 παρουσιάζεται αναλυτικά το περιεχόμενο για κάθε τάξη.

Πίνακας 1. Περιεχόμενα βιβλίου Πληροφορικής Λυκείου (Τάξη Α')

Θεματικό Πεδίο	Θεματικές ενότητες	Κύριες έννοιες
Αλγοριθμική Προγραμματισμός υπολογιστικών συστημάτων	Αλγοριθμική	Σχεδιασμός και αναπαραστάσεις αλγορίθμων. Αναπαράσταση σε φυσική γλώσσα, ψευδοκώδικα, προσομοίωση, λογικό διάγραμμα. Βασικές αλγοριθμικές δομές. Αλγόριθμοι σε καθημερινές εφαρμογές. Βασικοί αλγόριθμοι και εφαρμογές. Πολυπλοκότητα αλγορίθμων. Βελτιστοποίηση αλγορίθμων σε αυθεντικά προβλήματα.
	Προγραμματισμός υπολογιστικών συστημάτων	Έννοιες και δομές προσακτικού προγραμματισμού. Δεδομένα - προγραμματιστικές δομές. Προγραμματιστικά υποδείγματα. Προγραμματιστικά περιβάλλοντα. Σχεδιασμός και ανάπτυξη προγραμμάτων σε ολοκληρωμένα προγραμματιστικά περιβάλλοντα.

	Επίλυση προβλημάτων με προγραμματιστικά εργαλεία	<p>Προγραμματισμός ρομπότ και αυτοματισμοί.</p> <p>Επιστημονικός προγραμματισμός.</p> <p>Μοντελοποίηση διαθεματικών επιστημονικών προβλημάτων, STEM, προγραμματισμός ρομποτικών διατάξεων - αυτοματισμοί.</p> <p>Καινοτόμες ψηφιακές εφαρμογές.</p> <p>Εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης στην καθημερινότητα</p>
Υπολογιστικά συστήματα	Υπολογιστικά συστήματα και ψηφιακές συσκευές	<p>Υπολογιστικά συστήματα</p> <p>Ψηφιακή αναπαράσταση δεδομένων</p> <p>Υλικό και λογισμικό</p> <p>Αυτοματισμοί και ρομποτικές διατάξεις, σύνδεση υπολογιστών με τον φυσικό κόσμο.</p> <p>Αξιοποίηση υπολογιστικών συστημάτων στην καθημερινή ζωή.</p> <p>Συσχέτιση υλικού και λογισμικού Η/Υ.</p> <p>Έξυπνες συσκευές.</p> <p>Τρόποι αντιμετώπισης προβλημάτων λειτουργίας.</p>
		Δίκτυα
Δεδομένα	Ανάλυση δεδομένων	<p>Συλλογή, αποθήκευση και διαχείριση, δεδομένων</p> <p>Τεχνικές συλλογής δεδομένων.</p>
	Ανάλυση δεδομένων	<p>Επεξεργασία και μετασχηματισμός δεδομένων</p> <p>Υπολογιστικά εργαλεία για ανάλυση δεδομένων.</p> <p>Ερωτήματα για επεξεργασία δεδομένων.</p> <p>Σύνολα δεδομένων.</p> <p>Σχέσεις μεταξύ συνόλων δεδομένων.</p>

	Μοντελοποίηση και λήψη αποφάσεων με βάση τα δεδομένα	Οπτικοποιήσεις και ερμηνεία δεδομένων. Συμπερασμός και λήψη αποφάσεων.
Ψηφιακός Γραμματισμός	Χρήση ψηφιακών εφαρμογών, μέσων και υπηρεσιών	Αναζήτηση πληροφοριών και ψηφιακού περιεχομένου. Αξιολόγηση ψηφιακού περιεχομένου. Αξιολόγηση αποτελεσμάτων αναζήτησης. Αξιοπιστία πηγών. Επικοινωνία και συνεργασία μέσω ψηφιακών τεχνολογιών. Δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου και πολυμεσικών έργων. Διαμοιρασμός ψηφιακού περιεχομένου. Κανόνες συμπεριφοράς, ψηφιακή ταυτότητα, πνευματικά δικαιώματα.
	Ψηφιακές τεχνολογίες για τη μάθηση	Ψηφιακά περιβάλλοντα μάθησης, πλατφόρμες ηλεκτρονικής μάθησης. Ανάπτυξη ικανοτήτων ενεργού και αυτόνομου μαθητή μέσω μαθησιακών τεχνολογιών.
Ψηφιακές Τεχνολογίες και Κοινωνία	Ψηφιακή κουλτούρα και ψηφιακή πολιτειότητα (digital citizenship)	Ιδιωτικότητα, ασφάλεια, δεοντολογία στο Διαδίκτυο. Πνευματική ιδιοκτησία, πνευματικά δικαιώματα. Άδειες χρήσης. Ψηφιακός πολίτης, ψηφιακή ταυτότητα, ψηφιακά δικαιώματα. Ψηφιακή κουλτούρα (δικαιώματα και συμμετοχή στα κοινά, διαχείριση ψηφιακής ταυτότητας και διαδικτυακής φήμης). Κανόνες συνομιλίας, κώδικες αλληλεπίδρασης στο Διαδίκτυο.
	Πληροφορική και Ψηφιακές Τεχνολογίες στην κοινωνία και στον πολιτισμό	Κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές επιπτώσεις. Επίδραση των αλγορίθμων, της επιστήμης των δεδομένων και της τεχνητής νοημοσύνης στη σύγχρονη κοινωνία.

		<p>Επίδραση της τεχνολογίας στην τέχνη και στον πολιτισμό.</p> <p>Ψηφιακές τεχνολογίες, σωματική και ψυχική υγεία, ευζωία.</p> <p>Ψηφιακές τεχνολογίες και αειφορία.</p> <p>Παγκοσμιοποίηση και ψηφιακές τεχνολογίες.</p> <p>Ψηφιακό μέλλον.</p> <p>Ψηφιακό χάσμα.</p> <p>Επίδραση των αλγορίθμων, της επιστήμης των δεδομένων και της τεχνητής νοημοσύνης στη σύγχρονη κοινωνία.</p>
--	--	---

Βιβλίο μαθητή/-τριας: Αριθμός σελίδων 176 (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$)

Τετράδιο μαθητή/-τριας: Αριθμός σελίδων 128 (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$)

Πίνακας 2. Περιεχόμενα βιβλίου Πληροφορικής Λυκείου (Τάξη Β')

Θεματικό Πεδίο	Θεματικές ενότητες	Κύριες έννοιες
Αλγοριθμική Προγραμματισμός υπολογιστικών συστημάτων	Αλγοριθμική	<p>Σχεδιασμός και αναπαραστάσεις αλγορίθμων.</p> <p>Ανάλυση υποπροβλημάτων, μοντελοποίηση λύσεων.</p> <p>Αξιοποίηση διαφορετικών προγραμματιστικών περιβαλλόντων για μετατροπή αλγορίθμων σε προγράμματα.</p> <p>Βασικοί αλγόριθμοι και εφαρμογές.</p> <p>Αλγόριθμοι αναζήτησης, ταξινόμησης.</p> <p>Πολυπλοκότητα αλγορίθμων.</p> <p>Συγκριτική μελέτη αλγορίθμων.</p>
	Προγραμματισμός υπολογιστικών συστημάτων	<p>Έννοιες και δομές προστακτικού προγραμματισμού.</p> <p>Προγραμματιστικά περιβάλλοντα. Σχεδιασμός και ανάπτυξη προγραμμάτων.</p>

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

		<p>Ανάπτυξη προγραμμάτων και υποπρογραμμάτων σε ολοκληρωμένα προγραμματιστικά περιβάλλοντα προγραμματισμού.</p> <p>Ανάπτυξη εφαρμογών για έξυπνες συσκευές.</p> <p>Μέθοδοι ελέγχου και εκσφαλμάτωσης προγραμμάτων.</p>
	Επίλυση προβλημάτων με προγραμματιστικά εργαλεία	<p>Επιστημονικός προγραμματισμός. Ανάπτυξη, αναθεώρηση μοντέλων προσομοίωσης επιστημονικών προβλημάτων.</p> <p>Προγραμματισμός ρομπότ και αυτοματισμοί.</p> <p>Υλοποίηση έργων εκπαιδευτικής ρομποτικής και υλικού προγραμματισμού.</p> <p>Καινοτόμες ψηφιακές εφαρμογές. Διερεύνηση και ανάπτυξη απλών αλγορίθμων Τεχνητής Νοημοσύνης.</p>
Υπολογιστικά συστήματα	Υπολογιστικά συστήματα και ψηφιακές συσκευές	<p>Υπολογιστικά συστήματα.</p> <p>Σύγχρονες τάσεις των ψηφιακών τεχνολογιών.</p> <p>Ψηφιακή αναπαράσταση δεδομένων.</p> <p>Υλικό και λογισμικό.</p> <p>Λειτουργικά Συστήματα.</p> <p>Αυτοματισμοί και ρομποτικές διατάξεις - σύνδεση των υπολογιστών με τον φυσικό κόσμο.</p> <p>Αντιμετώπιση προβλημάτων ψηφιακών συσκευών και δικτύων Η/Υ.</p>
Ψηφιακές συσκευές		
Δίκτυα	Δίκτυα υπολογιστών και το Διαδίκτυο	<p>Οργάνωση και λειτουργία δικτύων επικοινωνίας. Συσκευές και εργαλεία διασύνδεσης δικτύων.</p> <p>Δρομολόγηση - μετάδοση σε ένα δίκτυο.</p> <p>Διαδίκτυο και εφαρμογές.</p> <p>Κυβερνοασφάλεια, τρόποι αντιμετώπισης κυβερνοαπειλών.</p>
Δεδομένα	Συλλογή, αποθήκευση και διαχείριση, δεδομένων	<p>Τεχνητή Νοημοσύνη και μέθοδοι εξαγωγής πληροφοριών.</p>
Ανάλυση δεδομένων		

	Επεξεργασία και μετασχηματισμός δεδομένων	Μεγάλα δεδομένα. Ερωτήματα για την επεξεργασία δεδομένων.
	Μοντελοποίηση και λήψη αποφάσεων με βάση τα δεδομένα	Υπολογιστικά μοντέλα για την αναπαράσταση σχέσεων μεταξύ στοιχείων δεδομένων. Μηχανική μάθηση, είδη μηχανικής μάθησης.
Ψηφιακός Γραμματισμός	Χρήση ψηφιακών εφαρμογών, μέσων και υπηρεσιών	Αναζήτηση πληροφοριών και ψηφιακού περιεχομένου. Στρατηγικές αναζήτησης. Επικοινωνία και συνεργασία μέσω ψηφιακών τεχνολογιών. Εργαλεία συνεργασίας και επικοινωνίας. Δημιουργία ψηφιακού περιεχομένου και πολυμεσικών έργων.
	Ψηφιακές τεχνολογίες για τη μάθηση	Προκλήσεις και προοπτικές της ηλεκτρονικής μάθησης. Ανάπτυξη ικανοτήτων ενεργού και αυτόνομου μαθητή μέσω μαθησιακών τεχνολογιών.
Ψηφιακές Τεχνολογίες και Κοινωνία	Ψηφιακή κουλτούρα και πολιτειότητα (digital citizenship)	Ιδιωτικότητα, ασφάλεια, δεοντολογία στο Διαδίκτυο, πρωτόκολλα συνομιλιών στο Διαδίκτυο, Ψηφιακή κουλτούρα. Πνευματική ιδιοκτησία και άδειες χρήσης. Προσωπικά δεδομένα, ψηφιακή φήμη. Περιβάλλοντα υποστήριξης ψηφιακής πολιτειότητας. Διαδικτυακές συνεργασίες, αντιμετώπιση ανεπιθύμητων διαδικτυακών συμπεριφορών. Φιλοσοφία ανοικτής πρόσβασης.
	Πληροφορική και Ψηφιακές Τεχνολογίες στην κοινωνία και στον πολιτισμό	Κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές επιπτώσεις. Ψηφιακές τεχνολογίες στην τέχνη και στον πολιτισμό. Ψηφιακές τεχνολογίες ως κοινωνικό και πολιτισμικό αγαθό. Επίδραση των αλγορίθμων, της επιστήμης των δεδομένων και της τεχνητής νοημοσύνης στη σύγχρονη κοινωνία.

		<p>Ψηφιακές τεχνολογίες, σωματική και ψυχική υγεία, ευζωία.</p> <p>Ψηφιακές τεχνολογίες και βελτίωση της ποιότητας ζωής.</p>
--	--	--

Βιβλίο μαθητή/-τριας: Αριθμός σελίδων 176 (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$)

Τετράδιο μαθητή/-τριας: Αριθμός σελίδων 128 (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Πίνακας 3. Περιεχόμενα βιβλίου Πληροφορικής Λυκείου (Τάξη Γ')

Θεματικό Πεδίο	Θεματικές ενότητες	Κύριες έννοιες
Αλγοριθμική Προγραμματισμός υπολογιστικών συστημάτων	Αλγοριθμική	<p>Σχεδιασμός και αναπαράστασεις αλγορίθμων. Μοντελοποίηση, προσαρμογή, σχεδιασμός αλγορίθμων.</p> <p>Στατικές και δυναμικές Δομές Δεδομένων, Γράφοι</p> <p>Βασικοί αλγόριθμοι και εφαρμογές.</p> <p>Κλασικοί και ευρετικοί αλγόριθμοι</p> <p>Προχωρημένοι αλγόριθμοι σε στατικές και δυναμικές δομές δεδομένων (αναζήτηση και ταξινόμηση δεδομένων, αναδρομή κ.λπ.)</p> <p>Πολυπλοκότητα αλγορίθμων. Βελτίωση απόδοσης προγραμμάτων, υπολογισμός πολυπλοκότητας, τεχνικές βελτιστοποίησης.</p>
	Προγραμματισμός υπολογιστικών συστημάτων	<p>Έννοιες και δομές προστακτικού προγραμματισμού.</p> <p>Βιβλιοθήκες, αναπαράσταση δεδομένων με σύνθετους τύπους και αντικείμενα. Προγραμματιστικά περιβάλλοντα. Αντικειμενοστρεφής προγραμματισμός. Σχεδιασμός και ανάπτυξη προγραμμάτων. Υποπρογράμματα.</p> <p>Τεχνικές ελέγχου ορθότητας, εντοπισμού και διόρθωσης σφαλμάτων.</p> <p>Μεθοδολογίες ανάπτυξης λογισμικού, ανάπτυξη γραφικής διεπαφής, συνεργατική ανάπτυξη προγράμματος.</p>
	Επίλυση προβλημάτων με προγραμματιστικά εργαλεία	<p>Επιστημονικός προγραμματισμός.</p> <p>Επίλυση σύνθετων διαθεματικών προβλημάτων, οπτικοποίηση αριθμητικών αποτελεσμάτων.</p> <p>Σημαντικοί αλγόριθμοι Τεχνητής Νοημοσύνης.</p> <p>Τεχνητή Νοημοσύνη και έξυπνες συσκευές.</p> <p>Καινοτόμες ψηφιακές εφαρμογές.</p>

Υπολογιστικά συστήματα	Υπολογιστικά συστήματα και ψηφιακές συσκευές	Ψηφιακά υπολογιστικά συστήματα. Υλικό και λογισμικό. Αρχιτεκτονική Η/Υ. Λειτουργικά Συστήματα, διεργασίες. Ψηφιακή αναπαράσταση δεδομένων. Κώδικες αναπαράστασης δεδομένων.
	Ψηφιακές συσκευές Δίκτυα	Δίκτυα υπολογιστών και το Διαδίκτυο
Δεδομένα Ανάλυση δεδομένων	Συλλογή, αποθήκευση και διαχείριση, δεδομένων	Βάσεις Δεδομένων, μοντέλο οντοτήτων-συσχετίσεων, ερωτήματα.
	Επεξεργασία και μετασχηματισμός δεδομένων	Υπολογιστικές τεχνικές/εργαλεία συλλογής και οργάνωσης δεδομένων. Αναγνώριση μοτίβων.
	Μοντελοποίηση και λήψη αποφάσεων με βάση τα δεδομένα	Υπολογιστικά μοντέλα, αναπαράσταση σχέσεων, προσομοίωση, λήψη αποφάσεων
Ψηφιακές Τεχνολογίες και Κοινωνία	Ψηφιακή κουλτούρα και πολιτειότητα (digital citizenship)	Παγκοσμιότητα του Διαδικτύου.
	Πληροφορική και Ψηφιακές Τεχνολογίες στην κοινωνία και στον πολιτισμό	Αλγόριθμοι επιστήμης δεδομένων, Τεχνητή Νοημοσύνη. Διάχυση γνώσης και ανοικτά δεδομένα. Προηγμένοι αλγόριθμοι στην επιστήμη, έρευνα, καινοτομία, παραγωγή. Ψηφιακές τεχνολογίες, αειφορία, ψηφιακό μέλλον.

Βιβλίο μαθητή/-τριας: Αριθμός σελίδων 272 (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$)

Τετράδιο μαθητή/-τριας: Αριθμός σελίδων 176 (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$)

3. Προδιαγραφές για το εκπαιδευτικό υλικό Πληροφορικής

Με βάση τα διεθνή πρότυπα αλλά και τη συγγραφική εμπειρία σχετικά με εκπαιδευτικό υλικό Πληροφορικής οι γενικοί άξονες προδιαγραφών για το εκπαιδευτικό υλικό των τριών τάξεων του Λυκείου είναι οι εξής: α) Περιεχόμενο, β) Παιδαγωγικός σχεδιασμός, γ) Δομή και οργάνωση, δ) Τεχνικά χαρακτηριστικά, ε) Ζητήματα δεοντολογίας και στ) Ψηφιακή αναπαράσταση και επικοινωνία του Προγράμματος Σπουδών και του εκπαιδευτικού υλικού.

3.1. Περιεχόμενο

- Το περιεχόμενο να είναι επιστημονικά άρτιο και συνεπές με το πλαίσιο του διδακτικού μετασχηματισμού της επιστημονικής γνώσης της Πληροφορικής.
- Το περιεχόμενο να είναι επίκαιρο, ακριβές και αυθεντικό. Να είναι επιστημονικά έγκυρο και να συμβαδίζει με τις εξελίξεις των επιστημονικών και τεχνολογικών κλάδων της Πληροφορικής.
- Να εστιάζει σε σημαντικές υπολογιστικές έννοιες, διαδικασίες, μοντέλα κ.λπ., με σαφή και κατανοητό τρόπο και χρησιμοποιώντας διαθεματικές αναφορές, ώστε να αναδεικνύεται η σημασία και η ευρύτητα των εφαρμογών της Πληροφορικής.
- Οι θεματικές ενότητες του ΠΣ να προσεγγίζονται ολιστικά αναδεικνύοντας τόσο την επιστήμη της Πληροφορικής όσο και την οριζόντια διασύνδεση με τις άλλες επιστήμες και την καθημερινότητα του σύγχρονου ανθρώπου.
- Να αξιοποιεί πολλαπλές συμβολικές αναπαραστάσεις, κατάλληλες για το επίπεδο των μαθητών/-τριών (εικόνες, πίνακες, διαγράμματα, εννοιολογικούς χάρτες, προσομοιώσεις κ.λπ.).
- Να ενσωματώνει κατάλληλα παραδείγματα από την καθημερινότητα των μαθητών/-τριών λαμβάνοντας υπόψη το ευρύτερο κοινωνικό-πολιτισμικό γίγνεσθαι, καθώς και φαινόμενα/γεγονότα τοπικής, εθνικής ή παγκόσμιας εμβέλειας.
- Η απόδοση επιστημονικών όρων στα ελληνικά να ακολουθεί την ευρέως χρησιμοποιούμενη ορολογία αναγράφοντας σε παρένθεση τον αντίστοιχο αγγλικό όρο (όπου είναι απαραίτητο). Να υπάρχει συνέπεια στην τεχνική ορολογία και στον τρόπο χρήσης των σχετικών όρων σε όλες τις τάξεις του Λυκείου αλλά και σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης.
- Η χρησιμοποιούμενη γλώσσα και το ύφος να είναι κατάλληλα για το επίπεδο των μαθητών/-τριών και να τους προετοιμάζει αποτελεσματικά για την ορθή χρήση των όρων της Πληροφορικής.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Να ενσωματώνει κατάλληλες-επίκαιρες πηγές και πόρους συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού από τον Ιστό, με έμφαση σε πηγές που υποστηρίζουν τις προτεινόμενες προσεγγίσεις μάθησης του ΠΣ Πληροφορικής.
- Να υπάρχει η κατάλληλη ισορροπία μεταξύ του εύρους του περιεχομένου και της εμβάθυνσης των εννοιών, λαμβάνοντας υπόψη τις προβλεπόμενες ώρες διδασκαλίας.
- Το επίπεδο δυσκολίας του περιεχομένου να είναι αντίστοιχο των απαιτήσεων του Προγράμματος Σπουδών και της γνωστικής ετοιμότητας των μαθητών/ριών.

3.2. Παιδαγωγικός σχεδιασμός περιεχομένου

- Να υποστηρίζει τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που θέτει το Πρόγραμμα Σπουδών.
- Να υποστηρίζει αποτελεσματικά την εργαστηριακή και διερευνητική φύση του μαθήματος της Πληροφορικής, προτείνοντας την εκπόνηση δραστηριοτήτων σε ψηφιακά περιβάλλοντα και παραθέτοντας οδηγίες και παραδείγματα χρήσης εξειδικευμένων χαρακτηριστικών (όπου κρίνεται απαραίτητο, στο Τετράδιο Εργασιών).
- Τα προτεινόμενα ψηφιακά περιβάλλοντα (π.χ. προγραμματιστικά περιβάλλοντα, εργαλεία επεξεργασίας κειμένου) δεν αποτελούν αντικείμενο μάθησης και θα πρέπει να θεωρούνται ενδεικτικά. Να γίνεται χρήση εναλλακτικών περιβαλλόντων, ώστε να αναδεικνύονται οι θεμελιώδεις αρχές και έννοιες της επιστήμης και όχι τα συγκεκριμένα εργαλεία - περιβάλλοντα αυτά καθαυτά. Επίσης, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των σχολικών εργαστηρίων και να προωθείται η υιοθέτηση ΕΛ/ΛΑΚ λογισμικού.
- Να υποστηρίζει τη μάθηση μέσω μαθησιακών δραστηριοτήτων (π.χ. έρευνα σε πηγές, επίλυση προβλημάτων, διερεύνηση αλγορίθμων, διερεύνηση εφαρμογών κ.ά.).
- Να προωθεί τη σύνδεση των υπολογιστικών ικανοτήτων με τις υπολογιστικές πρακτικές που πρέπει να αναπτύξουν οι μαθητές/-τριες σύμφωνα με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του ΠΣ.
- Να προωθεί-ενθαρρύνει την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/-τριών.
- Να προωθεί-ενθαρρύνει τη διερευνητική μάθηση και την επίλυση προβλήματος.
- Να προωθεί-ενθαρρύνει τη συνεργατική μάθηση.
- Να υποστηρίζει τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.
- Να υποστηρίζει-ενθαρρύνει την εξατομικευμένη και την αυτορρυθμιζόμενη μάθηση.
- Να μπορεί να ενταχθεί σε πλατφόρμες ηλεκτρονικής μάθησης (π.χ. eClass, Moodle), να υποστηρίζει διαδικτυακές (online) μαθησιακές δραστηριότητες και ασκήσεις
- Να είναι σχεδιασμένο σε τρόπο ώστε να μπορεί να εμπλουτιστεί με μαθησιακά αντικείμενα και ψηφιακούς πόρους.

- Να αξιοποιεί και να επεκτείνει τις προτεινόμενες δραστηριότητες του ΠΣ και τα προτεινόμενα εκπαιδευτικά σενάρια.
- Να υπάρχει σαφής σύνδεση του Βιβλίου Μαθητή και του Τετραδίου Εργασιών με κατάλληλες δραστηριότητες και αναφορές στα δύο εγχειρίδια.
- Να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών για περαιτέρω ενασχόληση και εμπάθυση στην Πληροφορική.

3.3. Δομή και οργάνωση

- Το περιεχόμενο να οργανώνεται κατάλληλα με χρήση πίνακα περιεχομένων. Να είναι εμφανής η διάκριση, η συνέπεια και η ομοιομορφία κεφαλαίων, ενοτήτων και υποενοτήτων, τίτλων, διασύνδεσης με δικτυακές πηγές κ.λπ.
- Σε κάθε κεφάλαιο να προτάσσεται προοργανωτής που προσδιορίζει τις κύριες έννοιες και τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- Κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει σύνοψη, αναστοχαστικές δραστηριότητες, καθώς και πρόσθετες παραπομπές για τους μαθητές/μαθήτριες, με στόχο την εμπάθυση σε επιμέρους θέματα ή προβλήματα.
- Το εκπαιδευτικό υλικό πρέπει να παρέχει πολλαπλές/εναλλακτικές μαθησιακές δραστηριότητες, εργασίες και ασκήσεις με ψηφιακά και υπολογιστικά εργαλεία (ομαδικές, ατομικές, διερευνητικές, δημιουργικές κ.λπ.) που να προσελκύουν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών.
- Να περιλαμβάνει κατάλληλες ασκήσεις, εργασίες και υποστηρικτικό υλικό για την υλοποίησή τους.
- Να γίνεται υποδειγματική παρουσίαση επιλεγμένων-σημαντικών αλγορίθμων με παράλληλα σχόλια που αναδεικνύουν τα κρίσιμα σημεία που δημιουργούν παρανοήσεις ή δυσκολίες στους μαθητές/τριες (π.χ. ρόλοι μεταβλητών, αρχικοποιήσεις, δομές ελέγχου και σύνταξη συνθηκών, επαναληπτικές δομές και έλεγχος αυτών κ.λπ.).
- Η παρουσίαση της ανάπτυξης προγραμμάτων να γίνεται παραδειγματικά, με έμφαση στα λογικά στοιχεία επιλεγμένων-σημαντικών αλγορίθμων και όχι στις συντακτικές ιδιαιτερότητες των γλωσσών προγραμματισμού.
- Να παρέχει υποδείξεις και καθοδήγηση με έμφαση σε τεχνικές ανάλυσης προβλημάτων, κατά τρόπο συστηματικό και μεθοδικό (π.χ. χρήση οργανωτών, εννοιολογική χαρτογράφηση, προσομοίωση κ.λπ.).
- Το ψηφιακό υλικό και περιεχόμενο (πολυμέσα, προσομοιώσεις, μαθησιακά αντικείμενα, βίντεο, ψηφιακές δραστηριότητες κ.λπ.) να είναι διαδραστικό, να συνδέεται με τα μαθησιακά αποτελέσματα του ΠΣ, να ενισχύει και να υποστηρίζει τη μαθησιακή διαδικασία και τη διδασκαλία.

3.4. Τεχνικά χαρακτηριστικά-ποιότητας

- Το περιεχόμενο να είναι κατάλληλα δομημένο σε ενότητες. Το βιβλίο να είναι φιλικό και εύχρηστο για τους μαθητές/τριες.
- Να υπάρχει συνοχή και ομοιομορφία σε όλη την έκταση του βιβλίου (δομή και οργάνωση, κεφαλίδες, δείκτες κ.λπ.) ώστε να διευκολύνεται η χρήση του από τους/τις μαθητές/-τριες.
- Να διαθέτει εργαλεία αναζήτησης για τους/τις μαθητές/-τριες (π.χ. πίνακα περιεχομένων, περίληψη κεφαλαίων, προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, γλωσσάρι όρων στα Ελληνικά και στα Αγγλικά, σελιδοδείκτες, βιβλιογραφικές πηγές κ.λπ.)
- Να δίνεται έμφαση σε ειδικά τμήματα του κειμένου (π.χ. ορισμοί, διαδικασίες, παραθέματα, παραδείγματα εμπέδωσης, ασκήσεις, ιστορικές αναφορές, παραπομπές σε νοηματικά συσχετιζόμενα τμήματα του κειμένου κ.λπ.) με τρόπο κατάλληλο για την ηλικία των μαθητών/-τριών.
- Να υπάρχει κατάλληλη εικονογράφηση η οποία να αφορά και να επεξηγεί σημαντικές έννοιες και διαδικασίες που αναφέρονται στο κείμενο (υψηλός βαθμός συσχέτισης κειμένου-αναπαραστάσεων).
- Η ποιότητα, η πολλαπλότητα, το πλήθος και η ποικιλομορφία της εικονογράφησης να υποστηρίζουν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του ΠΣ και να είναι κατάλληλα για την ηλικία των μαθητών/-τριών (εικόνες, μετασχηματισμοί, αναπαραστάσεις, γραφήματα, εννοιολογικοί χάρτες κ.λπ.).
- Να υπάρχει ισορροπία μεταξύ κειμένου και εικόνων.
- Να υπάρχουν δυνατότητες γρήγορης επικαιροποίησης του περιεχομένου (δομή ψηφιακού-ηλεκτρονικού βιβλίου).

3.5. Ζητήματα δεοντολογίας

- Τα χρησιμοποιούμενα παραδείγματα να είναι ανεξάρτητα από (και να μην προωθούν) συγκεκριμένα προϊόντα υλικού ή λογισμικού και συγκεκριμένους παρόχους υπηρεσιών. Να προωθείται η ανοικτότητα σε θέματα υλικού και λογισμικού.
- Να μην τίθενται, σε καμία περίπτωση ή αναφορά, ηθικά ή δεοντολογικά ζητήματα σχετικά με το φύλο, την εθνότητα, το θρήσκευμα, την κοινωνικοοικονομική θέση κ.λπ. των ατόμων που εμπλέκονται.
- Να μην χρησιμοποιούνται διαδικτυακές πηγές που περιέχουν διαφημίσεις.
- Να υποστηρίζεται η σύγχρονη ψηφιακή κουλτούρα που συμβάλλει στη διαμόρφωση της ταυτότητας του ενεργού και υπεύθυνου ψηφιακού πολίτη.
- Να λαμβάνεται υπόψη και να εφαρμόζεται η κείμενη νομοθεσία περί πνευματικών δικαιωμάτων.

3.6. Ζητήματα ψηφιακής αναπαράστασης και επικοινωνίας του Προγράμματος Σπουδών και του εκπαιδευτικού υλικού

- Υιοθέτηση εποπτικών/διαδραστικών τρόπων αναπαράστασης του διδακτικού περιεχομένου του ΠΣ.
- Σύνδεση των υπολογιστικών ικανοτήτων με τις υπολογιστικές πρακτικές και τις παιδαγωγικές στρατηγικές που προτείνονται.
- Πολυεπίπεδη αποτύπωση της περιγραφής και διασύνδεσης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων με τις προτεινόμενες μαθησιακές δραστηριότητες και εκπαιδευτικά σενάρια.
- Η ψηφιακή αναπαράσταση να ανταποκρίνεται στις δυνατότητες όλων των μαθητών/-τριών και στις αρχές της ψηφιακής προσβασιμότητας για όλους/-ες.

Γνωστικό Αντικείμενο: Τεχνολογία (Γυμνάσιο)

Τα Διδακτικά βιβλία

Α. **Βιβλίο** Μαθητή/Μαθήτριας Α', Β', Γ' Γυμνασίου (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) όπως περιγράφεται στο **ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1**.

Στο κάθε Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας εντάσσονται λειτουργικά τα ακόλουθα:

- Ψηφιακός πόρος που διασυνδέεται με την «Ταυτότητα του Βιβλίου» ο οποίος περιλαμβάνει **Πρότυπα ηλεκτρονικά μαθήματα για την κάθε θεματική ενότητα των θεματικών πεδίων** με πρόσθετες δειγματικές δραστηριότητες και υλικό σε ηλεκτρονική μορφή για την αξιοποίηση τους από τον/την εκπαιδευτικό. Η δομή των πρότυπων ηλεκτρονικών μαθημάτων αποτυπώνεται στο Παράρτημα 2.
- **Μαθησιακοί πόροι** (παραπομπή με συνδέσμους μέσω ενός αναγνωριστικού κωδικού) για τον εμπλουτισμό του περιεχομένου των βιβλίων με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών ως προς το υλικό και το ανοικτό λογισμικό για την ανάπτυξη τεχνουργμάτων.

➤ Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο «Τεχνολογία»

Η συγγραφή του διδακτικού πακέτου κάθε τάξης για το γνωστικό αντικείμενο «Τεχνολογία» **θα πρέπει να ακολουθεί, να πραγματώνει και να περιλαμβάνει τα παρακάτω στοιχεία.**

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία τα προβλήματα διαφέρουν ως προς τρεις διαστάσεις: το πλαίσιο (context), την πολυπλοκότητα (complexity), και τη δομή (structure). Τα προβλήματα και οι δραστηριότητες που θα προτείνονται για λύση συχνά δεν θα είναι εξ αρχής σαφώς οριοθετημένα αλλά θα πρέπει ο/η εκπαιδευτικός σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/-τριες, να οριοθετήσουν το πρόβλημα πριν την επίλυσή του ώστε οι μαθητές/-τριες να εμπλακούν στον κύκλο σχεδιασμού των Μηχανικών/της Μηχανικής (Τεχνικός σχεδιασμός της Μηχανικής/Μηχανικών) και να οδηγηθούν σε «τεχνολογικές λύσεις».

Ειδικότερα, για την επίλυση των προβλημάτων θα εφαρμόζεται ο κύκλος σχεδιασμού της Μηχανικής και το διερευνητικό/ανακαλυπτικό διδακτικό μοντέλο (από την κατευθυνόμενη έως την μη κατευθυνόμενη διάσταση) σε συνδυασμό με:

1. Τη δημιουργία προβλημάτων που θα εστιάζουν σε συγκεκριμένες θεματικές περιοχές (π.χ. δομές, ρομποτική, σχεδιασμός, ηλεκτρολογία, ηλεκτρονική κ.λπ.) που θα αναδύουν όχι μόνο το περιεχόμενο των γνωστικών περιοχών αλλά και την πολυπλοκότητα και τη δομή του συστήματος που αναφέρεται το πρόβλημα.

2. Την ανάδειξη των εγκάρσιων (μεγάλων) ιδεών/έννοιών στις θεματικές περιοχές που θα περιέχονται.

3. Την εφαρμογή των διαστάσεων (έννοιες και πρακτικές) της Υπολογιστικής Σκέψης σε συνδυασμό με τα Μαθηματικά, τις Φυσικές Επιστήμες, τη Μηχανική και τους «υπολογισμούς, τη Μηχανική των Η/Υ, την Επιστήμη της Πληροφορίας-Τεχνολογία της Πληροφορίας» (που καλούμε computing), για:

α) τη δημιουργία, συλλογή, ανάλυση, διαχείριση και οπτικοποίηση των δεδομένων,

β) την ανάπτυξη μοντέλων που θα προσομοιωθούν,

γ) τη χρήση υπολογιστικών μεθόδων –σύμφωνα με την μεθοδολογία της Υπολογιστικής Επιστήμης– για τη δημιουργία απλών υπολογιστικών αλγορίθμων για τον σχεδιασμό, την εύρεση και την βελτιστοποίηση της λύσης του προβλήματος, και

δ) την ανακάλυψη της λειτουργίας των συστημάτων, των σχέσεων ανάμεσα στα μέρη ενός συστήματος, την σύλληψη του συστήματος ως «όλου» και την «ανακάλυψη» της πολυπλοκότητας του συστήματος.

4. Την ανάπτυξη δεξιοτήτων προγραμματισμού: Ο προγραμματισμός συνδέεται και με τον κύκλο σχεδιασμού της Μηχανικής. Σχετικά με τη δημιουργία τεχνουργημάτων με τη χρήση προγραμματισμού, θεωρείται ότι όταν οι εκπαιδευόμενοι προγραμματίζουν, πρέπει πρώτα να βρουν τη λύση για ένα πρόβλημα και μετά θα πρέπει να προβληματιστούν σχετικά με το πώς να «μεταβιβάσουν» τη λύση τους στο «τεχνούργημα» μέσω μιας αλγοριθμικής διαδικασίας. Οι εκπαιδευόμενοι/-ες παίρνουν μέρος στην κατασκευή/δόμηση της γνώσης κατασκευάζοντας ένα νοηματοδοτούμενο προϊόν, όπως για παράδειγμα τον πηγαίο κώδικα ενός προγράμματος με τον οποίο θα προγραμματίζουν ένα robot.

5. Την ανάπτυξη σχεδιασμού συστημάτων ως τεχνολογικά τεχνουργήματα.

6. Την καταγραφή και την παρουσίαση τεχνικών εγχειριδίων.

7. Την αξιοποίηση βασικού κειμένου για τα νέα ΠΣ, όπου επίσης θα αναλύονται και ζητήματα ειδικής διδακτικής του γνωστικού αντικείμενου.

8. Τη δόμηση της έννοιας του τεχνικού δελτίου.

➤ **Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Τεχνολογία»**

Το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων οργανώνεται λογικά και καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κ.λπ.

- Για κάθε **Θεματικό Πεδίο στις Θεματικές Ενότητες του** παρέχεται/νται:
  - I. προοργανωτής που προσδιορίζει τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα βάσει του Προγράμματος Σπουδών (Π.Σ.),
  - II. ψυχοκινητικές δραστηριότητες κινητοποίησης και ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα προσαρμοσμένα στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε μαθητή/μαθήτριας (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον όλων των μαθητών και μαθητριών), και δραστηριότητες που θα εμπλέκουν τους/τις μαθητές/μαθήτριες στις πρακτικές των Επιστημών και των Μηχανικών αλλά και δραστηριότητες σχετικές με πρακτικές που συνδέονται με τις Τέχνες,
  - III. συνοπτική θεωρία των αντίστοιχων δραστηριοτήτων,
  - IV. δραστηριότητες επίλυσης πραγματικών προβλημάτων,
  - V. σύνδεση των δραστηριοτήτων και των εμπλεκόμενων εννοιών (όπου είναι εφικτό) με πρωτότυπο ψηφιακό υλικό που δημιουργούν οι συγγραφείς ή με πρόσθετους εκπαιδευτικούς πόρους (ανοικτούς, πλατφόρμες/αποθετήρια π.χ. Αίσωπος – Φωτόδεντρο, υλικό από τα Εργαστήρια Δεξιοτήτων κ.ά.).
  - VI. Ενσωμάτωση συγγραφής τεχνικού δελτίου.

Κάθε **Θεματική Ενότητα** ολοκληρώνεται με σύνοψη, αναστοχαστικές δραστηριότητες που αυξάνουν τις μεταγνωστικές εμπειρίες, καθώς και πρόσθετες παραπομπές για μαθητές και μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας, στα πλαίσια υλοποίησης της διαφοροποιημένης διδασκαλίας καθώς και ερωτήσεις αξιολόγησης διεπιστημονικού ή/και δια-επιστημονικού τύπου (επιστημολογικής προσέγγισης).

➤ **Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο «Τεχνολογία»**

- ✓ Η γλώσσα χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών και μαθητριών σε σχέση και με την ηλικία τους.
- ✓ Χρησιμοποιείται η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου και αξιοποιούνται ευκαιρίες γεφύρωσης αλλά και ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.
- ✓ Παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή κεφαλαίου ή ενότητας, όπου κρίνεται αναγκαίο.
- ✓ Παρατίθεται γλωσσάρι όρων, όπου κρίνεται αναγκαίο.

- **Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) του/των διδακτικού/ών βιβλίου/ων στο γνωστικό αντικείμενο «Τεχνολογία»**

Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για τις τρεις τάξεις σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή: 128 σελίδες (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$).

- **ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: Περιεχόμενο Βιβλίου Μαθητή/-τριας**

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΜΕΡΟΣ:

- **Πρώτες σελίδες:** σελίδα τίτλου και συντελεστών.
- **Ταυτότητα του βιβλίου** και με σύνδεση στον μαθησιακό πόρο με το «Πρότυπο ηλεκτρονικό μάθημα» (**υποχρεωτικό**):
- **Περιεχόμενα (υποχρεωτικό):** πίνακας περιεχομένων με χρωματική ανάπτυξη ανά κεφάλαιο.
- **Πίνακας συντομεύσεων-ακρωνυμίων (υποχρεωτικό):** περιέχει τους ελληνόγλωσσους και ξενόγλωσσους όρους του κειμένου (στην αριστερή στήλη εμφανίζονται ολογράφως, δηλ. καταγράφεται η πλήρης ονομασία τους, ενώ στη δεξιά στήλη εμφανίζεται η συντόμευση-το ακρωνύμιο).
- **Πίνακας ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων (υποχρεωτικό)**
- **Πίνακας εικόνων (προαιρετικό)**
- **Εισαγωγή (προαιρετικό):** εισαγωγικό σημείωμα από τη συγγραφική ομάδα.
- **Σελίδα υπόμνημα:** αναπαράσταση και επεξήγηση των συμβόλων, σχημάτων και χρωματικών παρεμβάσεων που αναπτύσσονται κατά την ανάπτυξη του περιεχομένου του βιβλίου.

2. ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ (Τίτλος όπως στο Π.Σ.) (Ισχύουν για όλα τα θεματικά πεδία του Π.Σ.)

Σύντομο κείμενο με το περιεχόμενο των θεματικών ενότητων.

- **ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1 (Τίτλος όπως στο Π.Σ.) (Ισχύουν για όλες τις ενότητες του Π.Σ.)**
  - Αποτύπωση προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Το περιεχόμενο αφορά συγκεκριμένες θεματικές ενότητες του Π.Σ. με έμφαση στην υλοποίηση των εγκάρσιων ιδεών/εννοιών, την επίλυση πραγματικών προβλημάτων και την κατανόηση εννοιών.
  - Λέξεις-Κλειδιά: Χαρακτηριστικές λέξεις-όροι που προσεγγίζονται κατά τη διάρκεια του μαθήματος και προκαλούν την συζήτηση.
  - Ψυχοκινητικές δραστηριότητες κινητοποίησης των μαθητών/-τριών.
  - Συνοπτική θεωρία της θεματικής ενότητας.
  - Δραστηριότητες της θεματικής ενότητας ατομικές ή ομαδικές οι οποίες πραγματοποιούνται στο σχολικό εργαστήριο ή/και στο περιβάλλον του/της μαθητή/-τριας.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Συνδεσιμότητα με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.
- Περιοχές ελεύθερης σχεδίασης που απαιτούνται από τα τεχνουργήματα των θεματικών ενοτήτων.
- Προτάσεις μελέτης με χρήση παραδειγμάτων για εφαρμογές των θεματικών ενοτήτων και επέκταση αυτών.
- Σύνδεση τεχνουργημάτων με την πραγματική τεχνολογία μέσω «ρεαλιστικών» παραδειγμάτων.
- Δραστηριότητες αξιολόγησης (διεπιστημονικού ή/και δια-επιστημονικού τύπου (επιστημολογικής προσέγγισης) που υλοποιούνται στην τάξη. Οι δραστηριότητες αξιολόγησης επιτρέπουν την επανάληψη του διδακτικού αντικειμένου, τη σύνδεση διαφόρων γνωστικών αντικειμένων, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων της Σκέψης και του Νου και την αξιολόγηση του επιπέδου επίτευξης των μαθησιακών στόχων κάθε μαθητή/μαθήτριας όχι μόνο σε απομονωμένες γνωστικές περιοχές αλλά και σε «διεπιστημονικές» επιστημολογικές προσεγγίσεις. Οι δραστηριότητες μπορεί να αποτελούνται από ερωτήσεις "Σωστού - Λάθους", ερωτήσεις αντιστοίχισης, λευκούς χάρτες, σταυρόλεξα, εννοιολογικούς χάρτες, από ερωτήσεις για την αρχή λειτουργίας τεχνουργημάτων, για τις έννοιες από διάφορες γνωστικές περιοχές που αξιοποιούνται για την κατασκευή ενός τεχνουργήματος, για τις εγκάρσιες έννοιες που «διασχίζουν» γνωστικές περιοχές κ.ά.
- Ενσωμάτωση συγγραφής τεχνικού δελτίου ως καλής πρακτικής ανάπτυξης ολοκληρωμένων θεματικών δραστηριοτήτων με εφαρμογή σε πραγματικά προβλήματα.

3. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Οι συγγραφείς πρέπει να παραθέτουν τις βιβλιογραφικές αναφορές στο τέλος του βιβλίου. Η μορφοποίηση της βιβλιογραφίας επιβάλλεται να είναι ενιαία, δηλαδή να εφαρμόζεται με συνέπεια από την αρχή έως το τέλος του κειμένου.

4. ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΟΡΩΝ

Ανάπτυξη λεξικού με επεξήγηση όλων των επιστημονικών όρων που αναπτύσσονται στο κείμενο του Βιβλίου Μαθητή/τριας.

➤ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2: Πρότυπο ηλεκτρονικό μάθημα

Το πρότυπο ηλεκτρονικό μάθημα των θεματικών πεδίων περιλαμβάνει ηλεκτρονικό υλικό για κάθε θεματική ενότητα για την αξιοποίηση τους από τον/την εκπαιδευτικό (π.χ. σε σύστημα διαχείρισης μάθησης του ΠΣΔ, αξιοποίηση eClass).

Το ηλεκτρονικό υλικό συνοδεύεται από τα παρακάτω:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

1. Διαφάνειες της θεματικής ενότητας του βιβλίου του/της μαθητή/-τριας.
2. Πρόσθετες συμπληρωματικές δραστηριότητες διδασκαλίας (π.χ. σχεδίασης, επεξεργασίας δεδομένων, κ.ά.)
3. Αρχεία εφαρμογών (π.χ. κώδικας, σχέδιο, κ.λπ.)
4. Δραστηριότητες αξιολόγησης.

Γνωστικό Αντικείμενο: Μελέτη του Περιβάλλοντος (Δημοτικό) Α΄, Β΄, Γ΄ και Δ΄ Τάξεις

1. Το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων

Προβλέπεται **Βιβλίο Μαθητή/-τριας σε έντυπη και ψηφιακή μορφή για κάθε τάξη.**

Το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων της Μελέτης Περιβάλλοντος υποστηρίζει τους γενικούς σκοπούς και τους στόχους καθώς και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που περιγράφονται στο Πρόγραμμα Σπουδών της Μελέτης Περιβάλλοντος.

Ειδικότερα το περιεχόμενο του ΠΣ περιλαμβάνει τα θεματικά πεδία:

- Πολιτειότητα (με επιμέρους θεματικές ενότητες: πολίτης / δημότης / Έλληνας πολίτης / Ευρωπαίος πολίτης/ πολίτης του κόσμου, διαφορετικότητα / συμπερίληψη, αξίες, κυκλοφοριακή αγωγή, οι ομάδες μας),
- Κοινωνικές Σχέσεις (με επιμέρους θεματικές ενότητες: οι ομάδες μας, η τάξη/το σχολείο/Σχολεία στην Ελλάδα και στον κόσμο, διαπροσωπικές σχέσεις, λαϊκός πολιτισμός),
- Επιχειρηματικότητα (με επιμέρους θεματικές ενότητες: επιχειρηματικότητα, συναλλαγές, έσοδα έξοδα και επαγγέλματα),
- Ο τόπος, η χώρα, ο πλανήτης που ζω (με επιμέρους θεματικές: ο τόπος που ζω, αλλαγές που παρατηρούνται στον ουρανό και στη γη του τόπου μου, ο καιρός και οι εποχές στον τόπο που ζω),
- Ζωή και Οικοσυστήματα (με επιμέρους θεματικές: ζώα και φυτά- βιοποικιλότητα),
- Τα υλικά στη ζωή μας (με επιμέρους θεματικές ενότητες: τα υλικά, οι ιδιότητες και οι χρήσεις τους, αλλαγές στα υλικά γύρω μας),
- Ήχος και φως (με επιμέρους θεματικές ενότητες: ήχος και φως),
- Δυνάμεις- Κινήσεις και
- Εργαλεία (με επιμέρους θεματικές: εργαλεία - κατασκευές).

Αναλυτικά τα θεματικά πεδία έχουν ως εξής :

Θεματικό πεδίο: «Πολιτειότητα»

Θεματικό πεδίο: «Κοινωνικές σχέσεις»

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Θεματικό πεδίο: «Επιχειρηματικότητα»

Θεματικό πεδίο: «Ζωή και Οικοσυστήματα»

Θεματικό πεδίο: «Ο τόπος, η χώρα και ο πλανήτης που ζω»

Θεματικό πεδίο: «Ήχος και Φως»

Θεματικό πεδίο: «Τα υλικά στη ζωή μας»

Θεματικό πεδίο: «Δυνάμεις - Κινήσεις»

Θεματικό πεδίο: «Εργαλεία»

2. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο της Μελέτης Περιβάλλοντος

Το μαθησιακό πλαίσιο της ΜΠ οργανώνεται με τρόπο ώστε να εστιάζει στους/στις μαθητές/-τριες, οι οποίοι/-ες εμπλέκονται σε ατομική και ομαδική έρευνα με σκοπό την οικειοποίηση νέων γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών αλλά και την εμπάθυνση και διεύρυνση των εννοιών, των θεμάτων και των πρακτικών που προσεγγίζονται.

Το διδακτικό πλαίσιο οργανώνεται με τρόπο ώστε να δημιουργεί ένα ανοικτό, ευέλικτο πλαίσιο μάθησης για τους/τις μαθητές/-τριες με δραστηριότητες (ατομικές ή συλλογικές).

Αρχικά οι μαθητές/-τριες, μέσω σύντομων δραστηριοτήτων, έρχονται σε επαφή με την έννοια ή το φαινόμενο ή το γεγονός ή το θέμα που θα διερευνήσουν. Οι δραστηριότητες αυτές έχουν ως σκοπό να παρακινήσουν το ενδιαφέρον και την περιέργειά τους και να αναδείξουν την πρότερη γνώση των μαθητών/-τριών. Αυτή η γνώση αφορά στις εναλλακτικές απόψεις προκειμένου για θέματα των φυσικών επιστημών και στις εμπειρίες και τα βιώματα των μαθητών/-τριών κατά την αλληλεπίδρασή τους με το φυσικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και πολιτικό περιβάλλον. Στην εν λόγω φάση αναδεικνύονται ερωτήματα τα οποία απαιτούν διερεύνηση και αξιοποιείται η πρακτική της διατύπωσης ερωτημάτων.

Στη συνέχεια προτείνονται δραστηριότητες κυρίως για διερεύνηση, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να πραγματοποιήσουν πειράματα ή μέσα από πηγές που τους παρέχουν δεδομένα να αναζητήσουν πληροφορίες και στοιχεία ώστε να απαντήσουν στις απαιτήσεις των δραστηριοτήτων. Η διερεύνηση μπορεί να είναι καθοδηγούμενη από τον/την εκπαιδευτικό ή ελεύθερη και οι μαθητές/-τριες συνεργάζονται σε μικρές ομάδες για την υλοποίησή των δραστηριοτήτων. Οι μαθητές/-τριες διαχειρίζονται τις αρχικές απόψεις ή τις εμπειρίες ή τα βιώματά τους σε σχέση με τα δεδομένα που παράγονται στην παρούσα φάση.

Επιπλέον, αξιοποιούνται οι πρακτικές: σχεδίαση και πραγματοποίηση διερευνήσεων, ανάλυση και ερμηνεία δεδομένων, ανάπτυξη και χρήση μοντέλων και χρήση μαθηματικής και υπολογιστικής σκέψης.

Ακολούθως, στους/στις μαθητές/-τριες, με τα δεδομένα που προέκυψαν από τη διερεύνηση, δίνεται η δυνατότητα να διατυπώσουν τα συμπεράσματα και να προβούν σε εξηγήσεις και διατύπωση επιχειρημάτων. Με βάση τη γνώση που απέκτησαν οι μαθητές/-τριες υλοποιούν πρόσθετες δραστηριότητες που σχετίζονται με τις έννοιες και τα θέματα που διερεύνησαν με σκοπό την

εμπέδωση και την εμπάθυνση της γνώσης. Στη φάση αυτή αξιοποιούνται οι πρακτικές: η συγκρότηση των εξηγήσεων, η εμπλοκή σε επιχειρηματολογία με αποδείξεις και η απόκτηση, αξιολόγηση και επικοινωνία των πληροφοριών.

Στη συνέχεια με την εφαρμογή μεταγνωστικών στρατηγικών οι μαθητές/-τριες αναστοχάζονται για τον τρόπο σκέψης τους, για τα αποτελέσματα της μάθησής τους σε σχέση με την αρχική τους γνώση και τις ικανότητές τους, καθώς και για τη διαδικασία απόκτησης της καινούριας γνώσης περιγράφοντας τις πρακτικές και τις διαδικασίες που αξιοποιήθηκαν στη διάρκεια της μαθησιακής πορείας.

Καθόλη τη διάρκεια του μαθήματος ο/η εκπαιδευτικός στο πλαίσιο της διαμορφωτικής αξιολόγησης επισημαίνει αδυναμίες, ελλείψεις και δυνατά σημεία στη μάθηση των μαθητών/-τριών και λαμβάνει αποφάσεις σε σχέση με την πορεία της διδασκαλίας. Με βάση τις επισημάνσεις του, μπορεί να μεταβάλει τον ρυθμό του μαθήματος ή και τις δραστηριότητες που προτείνει. Στο τέλος του μαθήματος με αναστοχαστικές ή γενικές ερωτήσεις αξιολογεί εάν έχουν επιτευχθεί τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

Στο εν λόγω πλαίσιο διαμορφώνεται ένας νέος ρόλος για τον/την εκπαιδευτικό ο οποίος χαρακτηρίζεται ως καθοδηγητικός, οργανωτικός, συντονιστικός, εποπτικός, προκλητικός αφού επιλέγει τις δραστηριότητες, τα υλικά, τις πηγές, τα μέσα για να πραγματοποιήσουν οι μαθητές/-τριες τη διερεύνησή τους, οργανώνει το πλαίσιο εργασίας τους, εποπτεύει την υλοποίηση των δραστηριοτήτων, υποστηρίζει όπου διαπιστώνει ότι η καθοδήγηση κρίνεται απαραίτητη, προκαλεί με ερωτήματα και προσφορά νέου εκπαιδευτικού υλικού για περαιτέρω διερεύνηση, για εμπάθυνση και ουσιαστικότερη κατανόηση όσων διερευνώνται και μελετώνται.

Στο νέο μαθησιακό πλαίσιο ο/η μαθητής/-τρια αποκτά έναν ενεργητικό ρόλο σε αντίθεση με τον παθητικό ρόλο της παραδοσιακής διδασκαλίας, μετατρέπεται σε ερευνητή/-τρια, ο/η οποίος/-α με βάση όσα γνωρίζει, κατασκευάζει τη γνώση του/της. Σε αυτό το πλαίσιο συνεργάζεται με τους/τις συμμαθητές/-τριές του/της, επικοινωνεί, υποβάλλει ερωτήματα, διατυπώνει απόψεις και επιχειρήματα με αποδείξεις, διεξάγει πειράματα, συλλέγει δεδομένα από πηγές τα οποία οργανώνει και ταξινομεί, καταλήγει σε συμπεράσματα και εξηγήσεις, προβαίνει σε ανακοινώσεις για τις έρευνες και τις μελέτες του/της κ.λπ.

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου της Μελέτης Περιβάλλοντος ανά τάξη

Η δομή και οργάνωση των διδακτικών βιβλίων της Μελέτης Περιβάλλοντος για τις Α΄, Β΄, Γ΄, και Δ΄ τάξεις προτείνεται να είναι όμοια προκειμένου να αναδεικνύεται η εννοιολογική και μεθοδολογική συνέχεια του μαθήματος. Σε κάθε τάξη προτείνεται ο σχεδιασμός, η ανάπτυξη και η αξιοποίηση ενός ενιαίου διδακτικού βιβλίου για τη διευκόλυνση των μαθητών/-τριών και την αποτελεσματικότερη χρήση του. Το περιεχόμενο του βιβλίου της κάθε τάξης είναι σύμφωνο με το Πρόγραμμα Σπουδών και περιλαμβάνει θεματικά πεδία τα οποία διακρίνονται σε επιμέρους θεματικές ενότητες και υποενότητες.

Ειδικότερα η δομή του διδακτικού βιβλίου περιλαμβάνει:

1. Εισαγωγικά στοιχεία, όπως ονόματα συγγραφέων κ.λπ.

2. Επιστολή για να καλωσορίσει τον/τη μαθητή/-τρια στη ΜΠ
3. Εισαγωγική ενότητα/Ταυτότητα βιβλίου η οποία θα περιγράφει το βιβλίο και το έργο του/της μαθητή/-τριας και των συμμαθητών/-τριών του/της με συνοδοιπόρο τον/την εκπαιδευτικό. Θα αποτελεί αυτή η ενότητα μια ξενάγηση για τον/τη μαθητή/-τρια. Θα περιλαμβάνει αποσπάσματα από τα φύλλα εργασίας, στα οποία θα αναδεικνύονται τα είδη των δραστηριοτήτων, των πρακτικών και των ενεργειών που είναι απαραίτητο να πραγματοποιήσει ο/η μαθητής/-τρια. Επιπρόσθετα, μπορεί να παρέχει πληροφορίες για το έργο του/της μαθητή/-τριας στο πλαίσιο του μαθήματος της ΜΠ. Ο/Η μαθητής/-τρια σαν ένας/μία ερευνητής/-τρια θα πραγματοποιεί πειράματα, θα συλλέγει πληροφορίες ή από δεδομένα που του/της δίνονται ή από το διαδίκτυο με τη βοήθεια του/της εκπαιδευτικού ή από συμπληρωματικό υλικό του βιβλίου, θα παρατηρεί και θα καταγράφει παρατηρήσεις, απόψεις ή εμπειρίες, συμπεράσματα, επιχειρήματα, θα συμπληρώνει έναν πίνακα με στοιχεία των ερευνών του/της, θα απαντά σε ερωτήσεις αναστοχασμού και αξιολόγησης, θα αξιοποιεί οδηγίες που του/της δίνονται για να καθοδηγηθεί στο έργο του/της κ.λπ. Για όλες τις ενέργειες του/της μαθητή/-τριας ενδεικτικά σκιστάκια θα περιλαμβάνονται για να τον/την καθοδηγούν.
4. Επιπροσθέτως, η Ταυτότητα του βιβλίου μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.
Ο ψηφιακός πόρος για τον/την εκπαιδευτικό ενσωματώνεται στην ταυτότητα του βιβλίου Μαθητή/-τριας.
Ενδεικτικά μπορεί να περιέχει:
- σύντομη θεωρητική πλαισίωση των εννοιών,
  - καθοδήγηση για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων που προτείνονται στο διδακτικό βιβλίο,
  - απαντήσεις των δραστηριοτήτων στο διδακτικό βιβλίο,
  - επιπλέον ψηφιακές πηγές και εργαλεία,
  - επιπλέον προτάσεις για συνθετικές εργασίες και προτάσεις STEM, πέρα από αυτές που υπάρχουν στον Οδηγό Εκπαιδευτικού του ΠΣ.
5. Θεματικές ενότητες
Κάθε θεματική ενότητα περιέχει:
- Τον Προοργανωτή ως εισαγωγή της θεματικής, ο οποίος προσδιορίζει ευδιάκριτα και σε απλή γλωσσική διατύπωση στους/στις μαθητές/-τριες κυρίως τους γενικούς στόχους της θεματικής και τους τίτλους των φύλλων εργασίας. Οι τίτλοι μπορεί να έχουν και τη μορφή ερωτημάτων. Επιπρόσθετα, ο Προοργανωτής μπορεί να δίνει χώρο να καταγράψει ο/η μαθητής/-τρια τι θα ήθελε επιπλέον να μάθει για τα επιμέρους θέματα που αναφέρονται ή και να απευθύνει ένα δικό του ερώτημα (ή προσδοκία) σχετικά με τα εν λόγω θέματα.

- Τα φύλλα εργασίας περιλαμβάνουν δραστηριότητες, ασκήσεις, ερωτήσεις, οδηγίες για την πραγματοποίηση των πειραμάτων και των ερευνών με την αξιοποίηση πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών, πλαίσια για την καταγραφή των απαντήσεων, παρατηρήσεων μαθητών/-τριών, πίνακες κ.λπ.
- Ένα πλαίσιο στο οποίο περιλαμβάνεται απαραίτητο και συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό που μπορεί να αξιοποιηθεί προκειμένου να υλοποιήσουν οι μαθητές/-τριες τις δραστηριότητες του φύλλου εργασίας. Περιλαμβάνει εικονογραφημένο υλικό, αποσπάσματα πηγών ή ανοικτούς εκπαιδευτικούς πόρους (παραπομπή με συνδέσμους) κ.λπ.
- Σύνοψη της ενότητας.
- Γλωσσάρι στο τέλος της ενότητας.

6. Περιεχόμενα

Δομή φύλλου Εργασίας

Τα φύλλα εργασίας αποτελούν τον κορμό και απαρτίζουν το μεγαλύτερο μέρος του διδακτικού βιβλίου της ΜΠ. Περιλαμβάνουν:

(Α) Εισαγωγικές δραστηριότητες

Οι μαθητές/-τριες με αυτές τις δραστηριότητες έρχονται σε επαφή με την έννοια ή το φαινόμενο ή το γεγονός ή το θέμα που θα ερευνήσουν. Οι εισαγωγικές δραστηριότητες έχουν ως σκοπό να προκαλέσουν το ενδιαφέρον και την περιέργειά τους και να αναδείξουν την πρότερη γνώση των μαθητών/-τριών. Η πρότερη γνώση αφορά στις εναλλακτικές απόψεις προκειμένου για θέματα των φυσικών επιστημών και στις εμπειρίες και τα βιώματα των μαθητών/-τριών στην αλληλεπίδρασή τους με το φυσικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και πολιτικό περιβάλλον. Συνήθως θέτουν ερωτήματα αλλά δίνουν και τη δυνατότητα να αναδεικνύονται ερωτήματα που απαιτούν διερεύνηση από τους/τις μαθητές/-τριες. Αξιοποιείται στην παρούσα φάση η πρακτική της διατύπωσης των ερωτημάτων.

Η ανάδειξη της πρότερης γνώσης προδιαγράφει σε μεγάλο βαθμό και την επιλογή των δραστηριοτήτων που προτείνονται στη συνέχεια ώστε οι μαθητές/-τριες αφενός μεν να διαπιστώσουν την «ανεπάρκεια» των απόψεών τους για την ερμηνεία και την προσέγγιση των φαινομένων και των θεμάτων του φυσικού κόσμου ή τις περιορισμένες γνώσεις και δεξιότητες που διαθέτουν από τις εμπειρίες και βιώματα που αφορούν στο πολιτισμικό, πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο ώστε να ερμηνεύσουν τα θέματα και να προβούν σε επίλυση προβλημάτων που σχετίζονται με αυτά τα πλαίσια. Με βάση την ανωτέρω διαπίστωση και συνειδητοποίηση θα αισθανθούν την ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση και μελέτη ώστε να αποκτήσουν νέες γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες.

(Β) Κεντρικές δραστηριότητες

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Οι κεντρικές δραστηριότητες εμπλέκουν τους/τις μαθητές/-τριες στις πρακτικές του σχεδιασμού και της πραγματοποίησης ερευνών, ανάλυσης και ερμηνείας δεδομένων, ανάπτυξης και χρήσης μοντέλων, χρήση μαθηματικής και υπολογιστικής σκέψης εφόσον απαιτείται, συγκρότησης των εξηγήσεων, εμπλοκής σε επιχειρηματολογία με αποδείξεις και απόκτησης, αξιολόγησης και επικοινωνίας των πληροφοριών.

Οι δραστηριότητες παρέχουν τη δυνατότητα:

α) στην περίπτωση των φυσικών επιστημών να πραγματοποιήσουν απλά πειράματα με απλά καθημερινά υλικά ή μέσα από πηγές που τους παρέχουν δεδομένα να αναζητήσουν πληροφορίες και στοιχεία ώστε να απαντήσουν στις απαιτήσεις των δραστηριοτήτων και

β) προκειμένου για τις ανθρωπιστικές, κοινωνικές και πολιτικές επιστήμες οι δραστηριότητες τους παραπέμπουν σε πρωτογενείς ή δευτερογενείς πηγές ώστε να αναζητήσουν πληροφορίες και στοιχεία για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των δραστηριοτήτων. Η διερεύνηση μπορεί να είναι καθοδηγούμενη από τον/την εκπαιδευτικό ή ελεύθερη και οι μαθητές/-τριες συνεργάζονται σε μικρές ομάδες για την υλοποίησή των δραστηριοτήτων. Οι μαθητές/-τριες διαχειρίζονται τις αρχικές απόψεις ή τις εμπειρίες ή τα βιώματά τους σε σχέση με τα δεδομένα που παράγονται στην παρούσα φάση.

Στη συνέχεια με βάση τα δεδομένα που προέκυψαν από την έρευνα, δίνεται η δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να διατυπώσουν τα συμπεράσματα και να προβούν σε εξηγήσεις και διατύπωση επιχειρημάτων.

(Γ) Δραστηριότητες εμπέδωσης και εμπάθυνσης

Με βάση τη γνώση που απέκτησαν οι μαθητές/-τριες καλούνται να ανταποκριθούν σε νέες εμπειρίες, οι οποίες τους προσφέρονται με πρόσθετες δραστηριότητες και σχετίζονται με τις έννοιες και τα θέματα που ερεύνησαν για να αποκτήσουν ουσιαστικότερη γνώση και κατανόηση.

(Δ) Δραστηριότητες αναστοχαστικές και αξιολόγησης

Οι δραστηριότητες αναστοχασμού αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της όλης μαθησιακής πορείας και αποβλέπουν στον ατομικό και ομαδικό αναστοχασμό. Ειδικότερα οι μαθητές/-τριες αξιοποιούν μεταγνωστικές στρατηγικές τόσο για τον τρόπο σκέψης τους σχετικά με τη μάθησή τους όσο και για την περιγραφή των διαδικασιών προσέγγισης και απόκτησης της νέας γνώσης σε επίπεδο ατομικό και ομαδικό. Οι δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης συμβάλλουν προς την κατεύθυνση του αναστοχασμού.

Καθόλη τη διάρκεια του μαθήματος ο/η εκπαιδευτικός στο πλαίσιο της διαμορφωτικής αξιολόγησης επισημαίνει αδυναμίες, ελλείψεις και δυνατά σημεία στη μάθηση των μαθητών/-τριών και λαμβάνει αποφάσεις σε σχέση με την πορεία της διδασκαλίας. Με βάση τις επισημάνσεις του/της, μπορεί να μεταβάλει τον ρυθμό του μαθήματος ή και τις δραστηριότητες που προτείνει.

Οι δραστηριότητες στα Φύλλα Εργασίας που προτείνονται στους/στις μαθητές/-τριες ακολουθούν διαφοροποιημένη προσέγγιση.

Τα Φύλλα Εργασίας είναι αναγκαίο και απαραίτητο να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Ειδικότερα τα Φύλλα Εργασίας θα πρέπει να:

- είναι αναλυτικά και να αποτελούν αυτοτελές βοήθημα στην εμπλοκή των μαθητών/-τριών στις πρακτικές των φυσικών, κοινωνικών και πολιτικών επιστημών,
- είναι επαρκή ως προς τα στοιχεία (πληροφορίες, οδηγίες με απλό και κατανοητό τρόπο για τον σχεδιασμό και την εκτέλεση των δραστηριοτήτων, πλαίσια, πίνακες ή κατάλληλους χώρους για την καταγραφή: των ερωτημάτων, των παρατηρήσεων, τη συλλογή των δεδομένων, των συμπερασμάτων κ.λπ.) που απαιτούνται για να διευκολύνουν τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία,
- περιλαμβάνουν κατάλληλες ερωτήσεις που διευκολύνουν τους μαθητές/τριες για την υλοποίηση των δραστηριοτήτων,
- δίνουν τη δυνατότητα καθοδήγησης των μαθητών/-τριών για ατομική εργασία ή εργασία σε ομάδες,
- δημιουργούν προϋποθέσεις ενός ανοικτού περιβάλλοντος μάθησης ώστε όλοι/-ες οι μαθητές/-τριες από διαφορετικές κουλτούρες να βελτιώνουν τις ικανότητές τους και να διδαχθούν αποτελεσματικά στο πλαίσιο μιας οικουμενικής και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης,
- δημιουργούν προϋποθέσεις ενός αυθεντικού πλαισίου μάθησης το οποίο εμπλέκει τους/τις μαθητές/-τριες σε εμπειρίες του πραγματικού κόσμου, σε δραστηριότητες βασισμένες σε προβλήματα, σε μελέτες περίπτωσης, σε δραστηριότητες ανάληψης ρόλων, σε σύνθεση και επίλυση προβλημάτων,
- ενθαρρύνουν τους/τις μαθητές/-τριες να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία της μάθησης, τους προτρέπουν να ερευνούν για να οικειοποιηθούν τη γνώση. Η εμπειρία από τον κόσμο γύρω τους έρχεται σε διαλεκτική αλληλεπίδραση με την εμπειρία που αποκτούν στο πλαίσιο της βιωματικής μάθησης και αναζητούν νόημα στις προσωπικές τους εμπειρίες, τους/τις κινητοποιεί νοητικά και συναισθηματικά, ενεργοποιεί τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους και τους/τις ευαισθητοποιεί σε κοινωνικά προβλήματα και σε θέματα ανθρωπίνων σχέσεων,
- αξιοποιούν διάφορες μορφές της τέχνης (έργα τέχνης, μουσική, κινηματογράφος κ.λπ.) σε όλες τις φάσεις της μαθησιακής διαδικασίας,
- χρησιμοποιούν μοντέλα από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού όπως απλές γραφικές αναπαραστάσεις, διαγράμματα, χάρτες, εννοιολογικούς χάρτες κ.λπ. ως εργαλεία,
- περιλαμβάνουν κατάλογο υλικών που αξιοποιούνται στις διερευνήσεις,
- προτείνουν πειραματικές δραστηριότητες οι οποίες υλοποιούνται με απλά υλικά της καθημερινής ζωής ή με ανακυκλώσιμα υλικά, τα οποία είναι ασφαλή στη χρήση από τους/τις μαθητές/-τριες.

4. Γλώσσα των διδακτικών βιβλίων της Μελέτης Περιβάλλοντος

Η γλώσσα των διδακτικών βιβλίων χρειάζεται να είναι απλή, κατανοητή, προσιτή στο επίπεδο των μαθητών/-τριών και ταυτόχρονα να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια και συνοχή. Σταδιακά οι μαθητές/-τριες θα εξοικειωθούν –σε ένα πολύ πρώτο επίπεδο– με τη γλώσσα και την ορολογία των εμπλεκόμενων στη Μελέτη Περιβάλλοντος επιστημονικών πεδίων πάντα σε σύνδεση με την εμπειρία

τους στην καθημερινή ζωή. Είναι πάντως σημαντικό να αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης της επιστημονικής γλώσσας σε σχέση με την καθημερινή, να προσφέρονται στους μαθητές/τριες ευκαιρίες να αναστοχάζονται και στη φύση της γλώσσας της επιστήμης, για παράδειγμα γιατί χρειάζεται να υπάρχει μια κοινή ορολογία σε παγκόσμιο επιστημονικό επίπεδο.

Ακριβώς επειδή πρόκειται για μικρές τάξεις του δημοτικού ιδιαίτερο ρόλο παίζει η εικονογράφηση και η οπτικοποίηση οδηγιών ή εννοιών και σχέσεων. Έτσι κι αλλιώς οι εικόνες χρειάζεται να έχουν λειτουργικό ρόλο, μπορεί να επεξηγούν, να καθοδηγούν, να δίνουν ερεθίσματα για την ανάδυση ερωτημάτων, προβληματισμού, κριτικού και δημιουργικού τρόπου σκέψης.

Τέλος, κάθε φορά που κρίνεται σκόπιμο μπορεί να παρεμβάλλονται ερμηνείες και στο τέλος των θεματικών ενοτήτων είναι χρήσιμο και σκόπιμο να παρατίθεται ένα γλωσσάρι σχετικών όρων, σε καμία περίπτωση προς αποστήθιση αλλά για λειτουργική χρήση και σταδιακή εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τη γλώσσα της επιστήμης και των συγκεκριμένων επιστημονικών πεδίων που συνδιαμορφώνουν το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος.

Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές έντυπου υλικού

Τα διδακτικά βιβλία της Μελέτης Περιβάλλοντος για τις Α', Β', Γ', και Δ' τάξεις θα έχουν ενιαία οργάνωση και δομή για όλες τις τάξεις. Το καθένα θα αποτελείται από **δύο (2) τεύχη**.

Το **πρώτο τεύχος** κάθε τάξης θα καλύπτει και θα διερευνά τέσσερα (4) Θεματικά Πεδία με τις αντίστοιχες Επιμέρους Θεματικές (Μαθήματα).

Το **δεύτερο τεύχος** θα καλύπτει και θα διερευνά επίσης τέσσερα (4) Θεματικά Πεδία με τις αντίστοιχες Επιμέρους Θεματικές (Μαθήματα).

Η έκταση κάθε διδακτικού βιβλίου ορίζεται ως εξής (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών Α', Β' τάξης: 128 σελίδες (2 τεύχη)

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας - Τετράδιο Εργασιών Γ', Δ' τάξης: 208 σελίδες (2 τεύχη)

Κάθε Μάθημα/Επιμέρους Θεματική (παρουσίαση, ανάλυση) δε θα ξεπερνά τις 4-5 σελίδες.

Αναλυτικά,

το Α' τεύχος της **Α' τάξης** θα περιλαμβάνει με τη συγκεκριμένη σειρά τα θεματικά πεδία:

- Πολιτειότητα
- Κοινωνικές Σχέσεις
- Ο τόπος, η χώρα, ο πλανήτης που ζω
- Ζωή και οικοσυστήματα

το Β' τεύχος της Α' τάξης θα περιλαμβάνει με τη συγκεκριμένη σειρά τα θεματικά πεδία:

- Επιχειρηματικότητα
- Δυνάμεις – Κινήσεις

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Τα υλικά στη ζωή μας
- Εργαλεία

το Α' τεύχος της Β' τάξης θα περιλαμβάνει με τη συγκεκριμένη σειρά τα θεματικά πεδία:

- Πολιτειότητα
- Κοινωνικές Σχέσεις
- Ο τόπος, η χώρα, ο πλανήτης που ζω
- Ζωή και οικοσυστήματα

το Β' τεύχος της Β' τάξης θα περιλαμβάνει με τη συγκεκριμένη σειρά τα θεματικά πεδία:

- Επιχειρηματικότητα
- Τα υλικά στη ζωή μας
- Ήχος και Φως
- Εργαλεία

το Α' τεύχος της Γ' τάξης θα περιλαμβάνει με τη συγκεκριμένη σειρά τα θεματικά πεδία:

- Πολιτειότητα
- Κοινωνικές Σχέσεις
- Ο τόπος, η χώρα, ο πλανήτης που ζω
- Ζωή και οικοσυστήματα

το Β' τεύχος της Γ' τάξης θα περιλαμβάνει με τη συγκεκριμένη σειρά τα θεματικά πεδία:

- Επιχειρηματικότητα
- Τα υλικά στη ζωή μας
- Ήχος και Φως
- Εργαλεία

το Α' τεύχος της Δ' τάξης θα περιλαμβάνει με τη συγκεκριμένη σειρά τα θεματικά πεδία:

- Πολιτειότητα
- Κοινωνικές Σχέσεις
- Ο τόπος, η χώρα, ο πλανήτης που ζω
- Ζωή και οικοσυστήματα

το Β' τεύχος της Δ' τάξης θα περιλαμβάνει με τη συγκεκριμένη σειρά τα θεματικά πεδία:

- Επιχειρηματικότητα
- Τα υλικά στη ζωή μας
- Δυνάμεις – Κινήσεις
- Εργαλεία

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

5. Κριτήρια ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού του διδακτικού βιβλίου (έντυπου και ψηφιακού) της Μελέτης Περιβάλλοντος

Το έντυπο βιβλίο του/της μαθητή/-τριας χρειάζεται να είναι αισθητικά άρτιο, ελκυστικό και εύχρηστο, να προσελκύει το ενδιαφέρον του/της, να οργανώνει τη σκέψη, να προσφέρει ερεθίσματα για κριτική και δημιουργική σκέψη. Χρειάζεται να είναι δομημένο σε άμεση συμφωνία με τη φιλοσοφία και το περιεχόμενο του ΠΣ της Μελέτης Περιβάλλοντος, να διαθέτει επιστημονική εγκυρότητα, να είναι επικαιροποιημένο και σύμφωνο με τις σύγχρονες εξελίξεις στα συναφή με το πλαίσιο της Μελέτης Περιβάλλοντος επιστημονικά πεδία. Είναι σημαντικός ο κατάλληλος σχεδιασμός και η ανάπτυξη του εκπαιδευτικού υλικού προκειμένου να είναι φιλικό και εύκολα προσπελάσιμο για μαθητές/τριες των τεσσάρων πρώτων τάξεων του δημοτικού (απλό αλλά όχι απλοϊκό). Χρειάζεται να προωθεί την αυτενέργεια, την πρωτοβουλία και τη συνεργασία των μαθητών/-τριών, να αποδίδει πολλαπλές αναπαραστάσεις των εννοιών σε σύνδεση τόσο μεταξύ τους όσο και με την καθημερινή τους ζωή, να συμβάλλει στη δημιουργία περιβαλλόντων μάθησης που ευνοούν στην οικοδόμηση νέων γνώσεων, στην καλλιέργεια δεξιοτήτων, στάσεων και αξιών, στην αυτοαξιολόγηση και στον αναστοχασμό με στόχο τη διαρκή βελτίωση.

Πιο συγκεκριμένα, το εκπαιδευτικό υλικό χρειάζεται να ανταποκρίνεται σε κριτήρια ποιότητας, όπως τα ακόλουθα:

- Επιστημονική εγκυρότητα: το εκπαιδευτικό υλικό συμβαδίζει με τις εξελίξεις σε όλα τα επιστημονικά πεδία που εμπλέκονται στο μάθημα της ΜΠ.
- Κοινωνική εγκυρότητα: αναπλαισιώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της.
- Παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα: ανταποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και στις βασικές αρχές της διδακτικής των επιστημονικών πεδίων που συνδιαμορφώνουν το μάθημα της ΜΠ.
- Εφαρμογή της διαπολιτιστικής και οικουμενικής προσέγγισης.
- Συμφωνία με το οικείο Πρόγραμμα Σπουδών: ανταποκρίνεται στους γενικούς σκοπούς, στους γενικούς στόχους και στα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του ΠΣ της ΜΠ.
- Αυτενέργεια μαθητών/-τριών: ενθαρρύνει την εμπλοκή των μαθητών/-τριών στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων.
- Καλαισθησία: είναι ελκυστικό, εικονογραφημένο και οπτικοποιημένο, εμπλουτισμένο με εικόνες, φωτογραφίες έργων Τέχνης, φωτογραφίες ζώων, φυτών και οικοσυστημάτων, λίστες, πολιτικό και γεωμορφολικό χάρτη της Ελλάδας και της Ευρώπης, αγιογραφίες, σχεδιαγράμματα, γραφήματα, πλαίσια κ.λπ., αποτελεί μέσο αισθητικής καλλιέργειας, παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση.
- Προσπελασιμότητα: είναι εύχρηστο, επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση ποικίλων μαθησιακών πόρων.
- Ανατροφοδότηση: προσφέρει ευκαιρίες και αξιοποιεί δυνατότητες ανατροφοδότησης, αυτοαξιολόγησης, αλλά και εμπλουτισμού από την εκπαιδευτική κοινότητα.

- Τυποτεχνικά χαρακτηριστικά: η διάταξη είναι λογική και συνεπής, το περιεχόμενο είναι καλά οργανωμένο, με κατάλληλη χρήση χώρου και περιθωρίου για ευκολία στην ανάγνωση, ακολουθείται σταθερός τύπος γραμματοσειράς και μέγεθος που διευκολύνει την αναγνωσιμότητα.

Το ψηφιακό υλικό αποτελεί κομβικό σημείο στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα, την καινοτομία και την ποιότητα στην εκπαιδευτική διαδικασία. Έρχεται να συμπληρώσει και να επεκτείνει το έντυπο βιβλίο, να προσφέρει εναλλακτικές οπτικές και σύγχρονες αποδόσεις πληροφοριών. Χρειάζεται να είναι συμβατό με σύγχρονα λειτουργικά συστήματα, να είναι εύκολα προσβάσιμο και εύχρηστο, να είναι διαδραστικό, να εξυπηρετεί ταυτόχρονα τις ανάγκες τόσο της σύγχρονης όσο και της ασύγχρονης εκπαίδευσης, να διαθέτει λειτουργίες για πλοήγηση και αναζήτηση.

Απαιτείται συνεπής διάταξη περιεχομένου, συμβατή και με το έντυπο υλικό. Είναι σημαντικό να χρησιμοποιούνται κοινοί τύποι γραμματοσειρών. Το περιεχόμενο καλό είναι να χωράει κατά το δυνατόν σε μία σελίδα για εύκολη ανάγνωση.

Τα πολυμέσα, οι διαδραστικές δραστηριότητες και τα εργαλεία εκμάθησης χρειάζεται να είναι εύχρηστα, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις ικανότητες των μαθητών/-τριών με σκοπό την ενίσχυση της εκπαιδευτικής διαδικασίας, την κινητοποίηση, τη διαφοροποιημένη μάθηση και τη συμπερίληψη, την ισότιμη συμμετοχή όλων των μαθητών/-τριών στη μαθησιακή διαδικασία.

Η διασύνδεση του διδακτικού βιβλίου της ΜΠ, τόσο στο σύνολό του όσο και κατά ενότητα, με το συμπληρωματικό υλικό υλοποιείται μέσω του κώδικα QR που επιτρέπει τόσο στους/στις εκπαιδευτικούς όσο και στους/στις μαθητές/-τριες να έχουν γρήγορη πρόσβαση σε αυτό μέσω σταθερών ή φορητών ηλεκτρονικών συσκευών. Το συμπληρωματικό αυτό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, πειράματα, 3D χάρτες, εκπαιδευτικά παιχνίδια, υλικό που φιλοξενείται σε ιστότοπους, κείμενα σε μορφότυπο pdf, κ.λπ.

Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσικά Δημοτικού Ε΄ και Στ΄

1. Το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων ανά γνωστικό αντικείμενο «Φυσικά Δημοτικού»

Το διδακτικό πακέτο για το γνωστικό αντικείμενο «Φυσικά του Δημοτικού» περιλαμβάνει: **δύο βιβλία μαθητή/-τριας ένα για την Ε΄ τάξη και ένα για την Στ΄ τάξη (δυο τεύχη ανά τάξη)**. Τα βιβλία του/της μαθητή/-τριας θα είναι σε έντυπη μορφή αλλά θα προσφέρονται και σε ψηφιακή μορφή και θα συμπληρώνονται από έγκυρο ψηφιακό υλικό.

2. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο «Φυσικά Δημοτικού»

- Οι δραστηριότητες που προτείνονται στο βιβλίο θα πρέπει να αναπτύσσουν δεξιότητες ανακαλυπτικής/διερευνητικής μάθησης. Να χρησιμοποιούνται διαθεματικές προσεγγίσεις, μέσω του ανακαλυπτικού/διερευνητικού μοντέλου, όπου κρίνεται ότι θα ενισχύσουν τις παραπάνω δεξιότητες

- Οι δεξιότητες σκέψης που απαιτούν ανάλυση, αξιολόγηση, κρίση και όχι μόνο ανάκληση, θα επιτυγχάνονται μέσα από τον προβληματισμό, τον πειραματισμό την παρατήρηση, την εξαγωγή συμπερασμάτων και την γενίκευση, λαμβάνοντας υπόψη τις ικανότητες των μαθητών και μαθητριών, καθώς και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά τους.
- Να επιδιώκεται η καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής σκέψης όχι μόνο μέσα από την παρατήρηση και τον πειραματισμό αλλά και μέσω της αξιοποίησης των ένθετων κειμένων, κατάλληλα επιλεγμένων ψηφιακών πόρων και οποιουδήποτε άλλου μέσου που θα μπορούσε να λειτουργήσει συμπληρωματικά στα βήματα της μαθησιακής διαδικασίας και θα ενισχύσει τη συμμετοχή των μαθητών για την κατανόηση αλλά και εξήγηση φαινομένων που συμβαίνουν γύρω τους και τη λειτουργία τεχνολογικών εφαρμογών.
- Να αξιοποιείται η συστημική προσέγγιση και το μοντέλο του μικρόκοσμου όπου αυτό είναι εφικτό για τη μελέτη την κατανόηση ή την περαιτέρω εμβάθυνση σε φαινόμενα της καθημερινής ζωής.
- Να ενθαρρύνεται η εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών σε διαδικασίες που προάγουν τη βιωματική και διερευνητική μάθηση, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τους πειραματισμούς και την καταγραφή των παρατηρήσεων που προκύπτουν.
- Να αναπτύσσονται μεταγνωστικές δεξιότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν τη χρήση μοντέλων για την ερμηνεία φαινομένων και την ικανότητα ανάλυσης, αξιολόγησης και ελέγχου των διαδικασιών σκέψης από τους μαθητές και τις μαθήτριες.
- Να ενθαρρύνεται η διά βίου μάθηση με τη χρήση σύγχρονου, αυθεντικού υλικού.
- Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται να έχουν ποικιλία, να εξυπηρετούν τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, να έχουν διαβαθμισμένη δυσκολία, να προωθούν την ομαδοσυνεργατική μάθηση, να ενθαρρύνουν τη δημιουργική εργασία των μαθητών/-τριών και να εξυπηρετούν τα προτεινόμενα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα κάθε ενότητας.
- Να περιλαμβάνονται δραστηριότητες αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης που θα λειτουργούν παράλληλα και ως προωθητικός παράγοντας των μεταγνωστικών δεξιοτήτων.

3. Δομή και οργάνωση των διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Φυσικά» Ε' και Στ' Δημοτικού ανά τάξη

Για το γνωστικό αντικείμενο «Φυσικά» Ε' και Στ' δημοτικού εκπονούνται **ένα Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας για την Ε' τάξη και ένα για τη Στ' τάξη (δύο τεύχη ανά τάξη).**

Το βιβλίο (Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας) είναι ένα για κάθε τάξη και περιλαμβάνει όλο το απαραίτητο υλικό για την εκπαιδευτική διαδικασία, δομημένο σε Φύλλα Εργασίας, ακολουθώντας τα βήματα της επιστημονικής/ εκπαιδευτικής μεθοδολογίας με διερεύνηση.

Στην αρχή κάθε βιβλίου αποτυπώνονται τα Περιεχόμενα με τα θεματικά πεδία, τις θεματικές ενότητες (ή υποενότητες). Κάθε θεματική ενότητα (ή υποενότητα) αντιστοιχεί σε ένα Φύλλο Εργασίας, με διακριτά τα βήματα της μεθοδολογίας.

Στη συνέχεια προτάσσεται η Ταυτότητα του βιβλίου η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Ακολουθεί η Εισαγωγή για τον φυσικό Κόσμο, την επιστήμη και την εκπαίδευση και την επιστημονική και εκπαιδευτική μεθοδολογία με διερεύνηση, προκειμένου οι μαθητές/-τριες να διαπιστώσουν τι

μελετούν οι Φυσικές Επιστήμες και με ποιον τρόπο εργάζονται οι Επιστήμονες αλλά και να εξοικειωθούν με τα βήματα της επιστημονικής εκπαιδευτικής μεθοδολογίας με διερεύνηση.

Στη συνέχεια, κάθε θεματική ενότητα (ή υποενότητα) αντιστοιχεί σε ένα Φύλλο Εργασίας (ή και περισσότερα), με διακριτά τα πέντε βήματα της μεθοδολογίας: έναυσμα ενδιαφέροντος, διατύπωση υποθέσεων, πειραματισμός, διατύπωση συμπερασμάτων και γενίκευση - εφαρμογή.

Κάθε **Φύλλο Εργασίας**:

- Ξεκινάει με εικόνες, φωτογραφίες, σκίτσα θεμάτων της επικαιρότητας, φυσικών ή ανθρωπογενών φαινομένων, επιστημόνων, καλλιτεχνών, σημαντικών ιστορικών προσώπων, επιστημονικών ή τεχνολογικών ανακοινώσεων ή διαθεματικών αναφορών σχετικών με την υπό μελέτη θεματική ενότητα, προκειμένου να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών.
- Ακολουθούν μια ή περισσότερες ερωτήσεις (σχετικές με τις εναυσματικές εικόνες, φωτογραφίες, σκίτσα κ.λπ.) που προβληματίζουν τους/τις μαθητές/-τριες και τους/τις καθοδηγούν να συζητήσουν και να διατυπώσουν τις υποθέσεις τους σχετικά με την υπό μελέτη θεματική ενότητα.
- Στη συνέχεια περιγράφεται με λόγια και εικόνες ο προτεινόμενος πειραματισμός, με χρήση απλών καθημερινών υλικών και ιδιοκατασκευές, ώστε να μπορούν οι μαθητές/-τριες να βρίσκουν εύκολα τα υλικά και να εκτελούν τα πειράματα σε ομάδες για να επιβεβαιώσουν ή να απορρίψουν τις υποθέσεις τους.
- Κάτω από τον πειραματισμό προβλέπεται χώρος για να καταγράψουν οι μαθητές/-τριες τις **παρατηρήσεις τους**. Επίσης, προβλέπεται **χώρος για την καταγραφή των συμπερασμάτων** στα οποία κατέληξαν οι μαθητές/-τριες μετά τον πειραματισμό τους.
- Ακολουθούν τα ένθετα κείμενα και εικόνες, με εφαρμογές των υπό μελέτη φαινομένων στην καθημερινή ζωή, τεχνολογικές εφαρμογές, διεπιστημονικές / διαθεματικές πληροφορίες, αναφορές σε λογοτεχνικά κείμενα, έργα τέχνης κ.λπ. Επίσης, περιλαμβάνονται προσομοιώσεις και οπτικοποιήσεις του μοντέλου του μικρόκοσμου για τη μικροσκοπική ερμηνεία των σχετικών φαινομένων. Σε πολλές θεματικές ενότητες προβλέπεται ένα υποχρεωτικό ένθετο (που είναι απαραίτητο για τη μελέτη της σχετικής ενότητας) ενώ προτείνονται και αρκετές ακόμη ιδέες για ένθετα.
- Εκτός από τα ένθετα στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας / υποενότητας, θα μπορούσε και στο τέλος κάθε θεματικού πεδίου να προβλέπεται χώρος για μερικά γενικότερα ένθετα ή επιπλέον συνθετικές δραστηριότητες, που αφορούν όλο το θεματικό πεδίο.
- Η κάθε θεματική ενότητα ολοκληρώνεται με μερικές ερωτήσεις / ασκήσεις που μεταξύ άλλων επαναλαμβάνουν τα εισαγωγικά ερωτήματα, αναστοχαστικές δραστηριότητες που εξυπηρετούν και την αξιολόγηση, καθώς και με πρόσθετες παραπομπές (ή και ιδιοκατασκευές) για μαθητές/μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμβάθυνση και προάγουν εναλλακτικούς τρόπους σκέψης και δεξιότητες. Επίσης μπορεί να συμπεριλαμβάνει προτάσεις και οδηγίες για σύντομα σχέδια εργασίας και βιωματικές δραστηριότητες που μπορούν να υλοποιηθούν από τους/τις μαθητές/μαθήτριες, ακολουθώντας διεπιστημονικές προσεγγίσεις (STEM). Αυτά μπορεί να είναι δραστηριότητες που υλοποιούνται με το υλικό

αναφοράς του διδακτικού βιβλίου ή και δραστηριότητες που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό.

Όσον αφορά στην αξιολόγηση των μαθητών/-τριών, η καταγραφή παρατηρήσεων, σχολίων, κρίσεων, μετρήσεων, αποτελεσμάτων, συμπερασμάτων (...) στα φύλλα εργασίας από τους ίδιους/τις ίδιες τους/τις μαθητές/-τριες παρέχει τη δυνατότητα στον/στην εκπαιδευτικό για την αναλυτική (σε κάθε βήμα και ενέργεια) αξιολόγηση των μαθητών/-τριών, καθενός/καθεμιάς ξεχωριστά, τόσο όσον αφορά στην ενεργό συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία και στις γνώσεις που απέκτησαν όσο και στις δεξιότητες που ανέπτυξαν κατά την εκπαιδευτική διαδικασία.

Τέλος, σε κάθε θεματική ενότητα υπάρχει διασύνδεση με συγκεκριμένο συμπληρωματικό υλικό (το οποίο μπορεί να εμπλουτίζεται ή να τροποποιείται), ελεγμένο για την επιστημονική ακρίβεια και εκπαιδευτική καταλληλότητα, με βάση τις δυνατότητες και ανάγκες των μαθητών/-τριών. Στο βιβλίο υπάρχουν οδηγίες και η αντίστοιχη σήμανση που παραπέμπει στο πρόσθετο αυτό υλικό που εμπλουτίζει το κείμενο. Ενδεικτικά, μπορούν να περιλαμβάνονται σχετικά βίντεο, εικόνες, ηχητικά, τρισδιάστατες αναπαραστάσεις, τεχνολογικές κατασκευές, ψηφιακές δραστηριότητες και παιχνίδια, αναπαραστάσεις / προσομοιώσεις των θέσεων και των κινήσεων των σωματιδίων του μικρόκοσμου, παραπομπή σε σχετικά επεισόδια της εκπαιδευτικής τηλεόρασης, διδακτικά σενάρια και υλικό από το Φωτόδεντρο, το αποθετήριο Αίσωπος και άλλες αξιόπιστες διαδικτυακές πηγές με ελεγμένο και επιστημονικά ορθό περιεχόμενο.

4. Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο «Φυσικά Δημοτικού»

Κομβικός είναι ο ρόλος της γλώσσας σε ένα διδακτικό βιβλίο Φυσικών Επιστημών. Ο γενικός σκοπός της συγγραφικής ομάδας είναι τα κείμενά της να έχουν απλότητα ανάλογη της ηλικίας των μαθητών/-τριών και σαφήνεια ανάλογη των επιστημονικών απαιτήσεων ακριβολογίας. Οι ειδικότεροι στόχοι της συγγραφικής ομάδας είναι η:

- κατανόηση της επιστημονικής ερμηνείας των φαινομένων, που μελετώνται,
- διατύπωση της επιστημονικής ορολογίας με τον απλούστερο δυνατό τρόπο χωρίς συμβιβασμούς στην ακρίβεια και στην εγκυρότητά της,
- αποφυγή εισαγωγής παρανοήσεων,
- υποβοήθηση της ερμηνευτικής συσχέτισης της καθημερινής γλώσσας των μαθητών/-τριών με την επιστημονική ορολογία παράλληλα με τη διασύνδεση του μαθήματος των φυσικών επιστημών με την καθημερινότητα των μαθητών/-τριών.

Για την επίτευξη του σκοπού και των ειδικών στόχων ο λόγος να είναι μικροπερίοδος. Οι δύσκολες λέξεις να περιοριστούν ή να αποφευχθούν όμως παράλληλα ευκαίριο είναι να εμπλουτιστεί το λεξιλόγιο των μαθητών/-τριών. Στις οδηγίες για τις πειραματικές διαδικασίες ενδείκνυται η χρήση του β' προσώπου, η οποία λειτουργεί ως μια διαρκής υπόμνηση, ότι τα πειράματα πρέπει να διεξάγονται από τους/τις μαθητές/-τριες και όχι να επιδεικνύονται από τη δασκάλα ή τον δάσκαλο. Η χρήση του β' προσώπου υποβοηθά επίσης και την αυτόνομη επανάληψη των πειραμάτων στο σπίτι από τους μαθητές ή τις μαθήτριες.

5. Μέγεθος του/των διδακτικού/ών βιβλίου/ων στο γνωστικό αντικείμενο «Φυσικά» Ε' και Στ' Δημοτικού ανά τάξη

Όσον αφορά στο μέγεθος του βιβλίου κάθε τάξης σε αριθμό σελίδων, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία των μαθητών/-τριών, θα πρέπει να είναι ευσύνοπτο, όμως θα πρέπει να καλύπτει και με επάρκεια τους στόχους και το περιεχόμενο του Προγράμματος Σπουδών, χωρίς να μετατρέπει το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό σε μέσο ποσοτικής διεύρυνσης της ύλης αλλά εμπλουτισμού και διαρκούς επικαιροποίησής της. Επίσης, είναι αναμενόμενο ορισμένες θεματικές ενότητες (ή υποενότητες) να έχουν μεγαλύτερη έκταση από άλλες.

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας Ε' τάξης: 256 σελίδες (δυο τεύχη) [με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$]
- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας Στ' τάξης: 256 σελίδες (δυο τεύχη) [με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$].

6. Κριτήρια ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού) στο γνωστικό αντικείμενο «Φυσικά Δημοτικού»

Το εκπαιδευτικό υλικό που θα αναπτυχθεί για τα Φυσικά του Δημοτικού θα πρέπει να ανταποκρίνεται σε κριτήρια ποιότητας όπως:

- Να βρίσκεται σε συμφωνία με το Πρόγραμμα Σπουδών, ως προς τους σκοπούς και τους επιμέρους στόχους του.
- Να είναι επιστημονικά έγκυρο, σε συμφωνία με τις σύγχρονες επιστημονικές απόψεις και οι όποιοι εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί που απαιτούνται να μην γίνονται σε βάρος της επιστημονικής εγκυρότητας.
- Να ακολουθούνται παιδαγωγικές και διδακτικές προσεγγίσεις με βάση τη διερευνητική / ανακαλυπτική μέθοδο και τον αποδεικτικό πειραματισμό.
- Να προωθείται η ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως η παρατηρητικότητα, η συνεργατικότητα, η δημιουργικότητα, η εφευρετικότητα, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η χρήση εργαλείων, η λήψη μετρήσεων, ο έλεγχος μεταβλητών, η διαχείριση χρόνου, η λήψη αποφάσεων, η αναλυτική και συνδυαστική σκέψη, η αξιοποίηση μοντέλων, η επίλυση προβλημάτων, η διατύπωση συμπερασμάτων και ο αναστοχασμός.
- Να είναι προσαρμοσμένο στις γνωστικές, γνωσιακές και ηλικιακές δυνατότητες των μαθητών/-τριών, να λαμβάνει υπόψη τις πολιτισμικές τους καταβολές και την απαιτούμενη υλικοτεχνική υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- Να προωθεί την αυτενέργεια μαθητών και μαθητριών, να ενθαρρύνει την εμπλοκή τους μέσα από ομαδοσυνεργατικές/επικοινωνιακές μαθησιακές διαδικασίες, να ενισχύει την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και την καλλιέργεια μεταγνωστικών ικανοτήτων.
- Να αναπλαισιώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής, τις πολλαπλές προσεγγίσεις της, να προωθεί την ισότητα μεταξύ των φύλων και να μην αναπαράγει στερεότυπα.
- Να συσχετίζει τους προβληματισμούς της κοινωνίας, την ερμηνεία των φυσικών φαινομένων και τη λειτουργία των τεχνολογικών εφαρμογών με τους νόμους και τις αρχές των φυσικών επιστημών.

- Το εκπαιδευτικό υλικό να είναι καλαίσθητο και ελκυστικό ώστε εκτός από το να εμπλουτίζει την μαθησιακή διαδικασία να παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα, να ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση και να αποτελεί μέσο αισθητικής καλλιέργειας.
- Να επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων. Οι μαθησιακοί πόροι να προέρχονται από έγκυρες πηγές.
- Να είναι ορατή η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται αλλά και τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- Να υπάρχει συνέπεια στη χρήση μορφοποίησης, την απεικόνιση των συμβόλων, και των συντομογραφιών.
- Η πυκνότητα του κειμένου ανά σελίδα να μην ξεπερνά σε καμία περίπτωση το 50% στα Φύλλα Εργασίας και το 70% στα Ένθετα κείμενα.
- Προσοχή πρέπει να δοθεί στην επιλογή υψηλής ποιότητας εικόνων, σε ό,τι αφορά στο περιεχόμενο/σημαινόμενο, στην αισθητική και στην ποιότητα/ανάλυση κατά την εκτύπωση. Ιδιαίτερης σπουδής θα πρέπει να τύχει η φωτογράφιση/εικονογράφιση των οδηγιών για τα πειράματα στα Φύλλα Εργασίας. Η απεικονιζόμενη πειραματική διαδικασία θα πρέπει να είναι στο προσκήνιο της φωτογραφίας/εικόνας, ενώ το παρασκήνιο δεν θα πρέπει να αποσπά την προσοχή (προτείνονται ουδέτερα χρωματικά φόντα). Οι εικόνες θα πρέπει να είναι ευμεγέθεις αναλογικά με το μέγεθος της σελίδας.
- Να προωθείται με συνέπεια σε όλες τις πτυχές του διδακτικού υλικού (μέσω των κειμένων και ιδιαίτεως μέσω των φωτογραφιών/εικόνων) η ισότητα των φύλων.

Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσική (Γυμνάσιο)

1. Το περιεχόμενο του διδακτικού πακέτου «Φυσική Γυμνασίου»

Το γνωστικό αντικείμενο «Φυσική Γυμνασίου» περιλαμβάνει:

Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας για κάθε τάξη σε έντυπη και σε ψηφιακή μορφή (ένα για τη Α' τάξη, ένα για τη Β' τάξη και ένα για τη Γ' τάξη)

Η έντυπη μορφή των διδακτικών βιβλίων περιλαμβάνει κώδικες QR οι οποίοι παραπέμπουν σε συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.

Στο τέλος του κάθε βιβλίου υπάρχει παραπομπή σε ψηφιακό πόρο με τις απαντήσεις των ασκήσεων – δραστηριοτήτων για κάθε τάξη.

2. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο «Φυσική Γυμνασίου»

Το σχολικό βιβλίο οφείλει να αποτελεί έναν οδηγό μάθησης, έναν πλοηγό για τη μελέτη του περιεχομένου και ένα εργαλείο αυτοαξιολόγησης των αποτελεσμάτων. Θεμέλιό του αποτελεί το Πρόγραμμα Σπουδών και καλείται να υποστηρίξει την εκπαιδευτική μεθοδολογία που προτείνεται σε αυτό. Κατά συνέπεια, οφείλει να στηρίζεται στις αρχές της ανακάλυψης – διερεύνησης της γνώσης από τους μαθητές και τις μαθήτριες, ακολουθώντας την επιστημονική – εκπαιδευτική μεθοδολογία

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

με διερεύνηση και την ορθολογική συνεπαγωγή αρχών, νόμων και θεωριών. Ακόμη, να είναι προσαρμοσμένο στις γνωστικές και γνωσιακές δυνατότητες των μαθητών/-τριών και οι εκπαιδευτικοί μετασχηματισμοί που απαιτούνται να μη γίνονται σε βάρος της επιστημονικής εγκυρότητας. Επιπλέον είναι δόκιμο να λαμβάνονται υπόψη οι πολιτισμικές καταβολές των μαθητών και μαθητριών, όπως και η απαιτούμενη υλικοτεχνική υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας

Ο σχεδιασμός της κάθε ενότητας θα πρέπει να βασίζεται στα βήματα της επιστημονικής – εκπαιδευτικής μεθόδου με διερεύνηση:

1. Να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών για την κάθε διδασκόμενη ενότητα με εναύσματα, όπως θέματα της επικαιρότητας, σχετικά με καθημερινά φαινόμενα, επιστημονικές ή τεχνολογικές εφαρμογές, διαθεματικές και διεπιστημονικές συνδέσεις, αναφορές στην κοινωνία, την τέχνη, τον πολιτισμό, ώστε να καλλιεργείται η παρατηρητικότητα και να εγείρει τον προβληματισμό.
2. Να δημιουργεί ερωτήματα, να οδηγεί σε διατύπωση υποθέσεων, να εμπλέκει τους/τις μαθητές/-τριες σε συζητήσεις, αξιοποιώντας προϋπάρχουσες γνώσεις, να καθοδηγεί την διερεύνηση για την εξαγωγή συμπερασμάτων καλλιεργώντας ικανότητες, όπως η ομαδικότητα, η επικοινωνία, η διαίσθηση, ο αναστοχασμός και η αναλυτική σκέψη.
3. Να εμπλέκει τους/τις μαθητές/-τριες σε πειραματισμό, πραγματικό ή εικονικό, αξιοποιώντας μετρήσεις που συλλέγονται από πραγματικά κατά το δυνατόν ή εικονικά όργανα ή ιδιοκατασκευές, εργαζόμενους/-ες σε ομάδες και αναλαμβάνοντας ρόλους. Ο πειραματισμός οφείλει να είναι αποδεικτικός, απορριπτικός ή επιβεβαιωτικός. Με τον τρόπο αυτό καλλιεργούνται η συνεργατικότητα, η δημιουργικότητα, η εφευρετικότητα, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η διαχείριση μεταβλητών, η διαχείριση χρόνου, η δεξιότητα χρήσης οργάνων μέτρησης κ.ά. Ο πειραματισμός είναι ευκαίιο να διεξάγεται μετωπικά από τους/τις μαθητές/-τριες και να μην περιορίζεται σε πειράματα επίδειξης. Ζητούμενο και στόχο αποτελεί η χρήση απλών υλικών και μέσων που επιλέγονται και κατά το δυνατόν συγκεντρώνονται από τους/τις μαθητές/-τριες έτσι ώστε να έχουν τη δυνατότητα στο σπίτι τους να επαναλάβουν τον πειραματισμό. Προστιθέμενη αξία στον πειραματισμό συνιστά και η πρόταση της σύνθεσης της πειραματικής διάταξης με αυτοσχεδιασμό και ιδιοκατασκευή από τους/τις ίδιους/-ες τους/τις μαθητές/-τριες.
4. Να ζητά την καταγραφή των παρατηρήσεων, την επεξεργασία των μετρήσεων, την οργάνωση των δεδομένων, τη διατύπωση των αποτελεσμάτων και των συμπερασμάτων, που θα οδηγήσουν στο επιστημονικό πρότυπο. Να αξιοποιούν την υπολογιστική σκέψη, την ανάλυση, την αναγνώριση προτύπων, την αφαίρεση, τη λογική συλλογιστική και την εκτίμηση. Με τον τρόπο αυτό καλλιεργούνται η ικανότητα επίλυσης προβλήματος, η λήψη αποφάσεων, ο ορθολογικός τρόπος σκέψης, η κριτική σκέψη, η έκφραση σε γραπτό ή προφορικό λόγο, η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης.
5. Να εφαρμόζεται διεπιστημονικά και διαθεματικά η νέα γνώση, να εμπεδώνεται και να γενικεύεται σε ευρύτερες θεματικές (συστημική συσχέτιση), καθώς και να συνδέεται με μοντέλα του μικρόκοσμου. Με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσεται η συνδυαστική, η αφαιρετική σκέψη καθώς και η ικανότητα χρήσης ερμηνευτικών μοντέλων.

6. Να αναπτύσσονται μεταγνωστικές δεξιότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν, την χρήση μοντέλων για την ερμηνεία φαινομένων και την ικανότητα ανάλυσης, αξιολόγησης καθώς και ελέγχου των διαδικασιών σκέψης από τους μαθητές και μαθήτριες.

Μέσα από τη διερευνητική μέθοδο αναδεικνύεται η συμβολή και η προτεραιότητα στην υιοθέτηση του αποδεικτικού πειραματισμού.

Είναι επιθυμητό να αξιοποιούνται επιπλέον δραστηριότητες οι οποίες θα βελτιώνουν την εκπαιδευτική διαδικασία και τα αναμενόμενα αποτελέσματά της. Ενδεικτικά προτείνονται:

1. Δραστηριότητες με χρήση αισθητήρων και ψηφιακών τεχνολογιών: Στο πλαίσιο των ιδιοκατασκευών προτείνεται η χρήση και η σύνθεση αισθητήρων και ψηφιακών τεχνολογιών, όπου είναι δυνατόν με απλά μέσα, που μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή να παρέχουν κατευθείαν πειραματικά δεδομένα. Άλλωστε η αρχή λειτουργίας τους αποτελεί άμεση εφαρμογή βασικών και γνωστών, στους εκπαιδευόμενους, φυσικών αρχών που προάγει και τη διασύνδεση με τη μηχανική, τις νέες τεχνολογίες και την εκπαιδευτική ρομποτική (προσέγγιση STEM).
2. Αναπαραστάσεις και προσομοιώσεις μικρόκοσμου: Εξαιρετικά χρήσιμη και παραγωγική για την εκπαίδευση στις φυσικές επιστήμες είναι η αναπαράσταση – προσομοίωση μοντέλων του μικρόκοσμου. Οι προσομοιώσεις αυτές ερμηνεύουν φαινόμενα του μακρόκοσμου αναδεικνύοντας τον συνεκτικό τρόπο συγκρότησης του φυσικού κόσμου, θεωρώντας ότι αυτός αποτελείται από λίγες και απλές δομές. Συμπληρωματικά, ενδιαφέρουσα είναι και η σύγχρονη παρουσίαση πραγματικού πειράματος με την επίδειξη προσομοίωσης του μικρόκοσμου.
3. Ιστορικοί πειραματισμοί – ερμηνείες παιχνιδιών και αγωνισμάτων: Η ενσωμάτωση ιστορικών πειραμάτων στην εκπαιδευτική διαδικασία, όπως και οι αναφορές στην αναπαράσταση και στην ερμηνεία παιχνιδιών και αθλητικών αγωνισμάτων που στηρίζονται σε βασικές αρχές και νόμους της φυσικής προάγουν την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευομένων.
4. Επεξεργασία πραγματικών πειραματικών μετρήσεων: Όπου δεν είναι δυνατή η εκτέλεση πειραμάτων, προτείνεται η χρήση και επεξεργασία έτοιμων τιμών μέτρησης από πραγματικά πειράματα.
5. Ζητήματα μετακλασικής/σύγχρονης επιστήμης: Η παραπομπή, η αναφορά και η αξιοποίηση φαινομένων και αρχών της μετακλασικής επιστήμης συντελεί στη διαμόρφωση αντίληψης των εκπαιδευομένων για την εξελικτική πορεία της επιστημονικής γνώσης.
6. Αντιπαράθεση με την ψευδοεπιστήμη και η ανάδειξη του ορθολογισμού: Θεωρείται απαραίτητη η αντιμετώπιση των προκαταλήψεων και των ψευδοεπιστημονικών αποπροσανατολισμών μέσω του ορθολογισμού, της επιστημονικής έρευνας και της εφαρμογής τους στην καθημερινή ζωή.

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Φυσική Γυμνασίου»

Το βιβλίο Μαθητή/-τριας κάθε τάξης περιλαμβάνει όλο το απαραίτητο υλικό για την εκπαιδευτική διαδικασία και είναι δομημένο σε ενότητες, ακολουθώντας τα βήματα της επιστημονικής – εκπαιδευτικής μεθοδολογίας με διερεύνηση. Εκδίδεται σε έντυπη και ψηφιακή μορφή, με την ψηφιακή να είναι ίδια με την έντυπη. Επίσης, σε αυτό περιλαμβάνονται πρόσθετοι ψηφιακοί πόροι με τη μορφή διασύνδεσης μέσω κώδικα QR, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές. Το σύνολο του περιεχομένου (κείμενα, σχήματα, εικόνες, διαγράμματα, κ.λπ.) θα πρέπει να παρουσιάζεται με την απαραίτητη ευκρίνεια και να είναι αισθητικά άρτιο.

Δομή του βιβλίου

A. Περιεχόμενα

Στην αρχή του βιβλίου αποτυπώνονται τα περιεχόμενα με τα θεματικά πεδία, τα κεφάλαια, τις θεματικές ενότητες, τις υποενότητες και τυχόν παραρτήματα.

B. Ταυτότητα του βιβλίου

Ακολουθεί η «**Ταυτότητα του βιβλίου**», ένα ευσύντοπο κείμενο, στο οποίο (α) παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του και τα στοιχεία που βοηθούν στην καλύτερη δυνατή αξιοποίησή του, (β) περιέχει σύντομη εισαγωγή για την εκπαιδευτική μεθοδολογία με διερεύνηση και (γ) γίνεται επεξήγηση των γραφιστικών συμβόλων που χρησιμοποιούνται για να διαφοροποιήσουν τα είδη των δραστηριοτήτων, τα βήματα της μεθοδολογίας, το πρόσθετο υλικό, τις ασκήσεις αυτοαξιολόγησης, το είδος των δεξιοτήτων που καλλιεργούνται μέσα από τις δραστηριότητες, κ.λπ. Ενδεικτικά προτείνεται η χρήση γραφιστικών συμβόλων για τα εξής:

- i) Μεθοδολογικά Βήματα
- ii) Είδη δραστηριοτήτων (κατηγοριοποίηση με σύμβολα)
- iii) Δεξιότητες που καλλιεργούνται (κατηγοριοποίηση με ακρωνύμια)
- iv) Ασκήσεις, ερωτήσεις, προβλήματα (κατηγοριοποίηση ως προς το είδος και τον βαθμό δυσκολίας)
- v) Κωδικοί QR (κατηγοριοποίηση ως προς το είδος του περιεχομένου).

Η «**ταυτότητα του βιβλίου**» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Γ. Θεματικές Ενότητες

Στη συνέχεια, κάθε θεματική ενότητα ή υποενότητα, έχει διακριτά τα στάδια της διερευνητικής μεθοδολογίας, όπως αυτή αναλύθηκε προηγούμενα και σηματοδοτείται με το αντίστοιχο γραφιστικό σύμβολο. Στην αρχή κάθε θεματικής ενότητας αναφέρονται τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

Κάθε θεματική:

- Ξεκινάει με έναυσμα όπως εικόνες, φωτογραφίες, πειράματα επίδειξης, σκίτσα, κ.λπ., θεμάτων της επικαιρότητας, φυσικών ή ανθρωπογενών φαινομένων, επιστημόνων, καλλιτεχνών, σημαντικών ιστορικών προσώπων, επιστημονικών ή τεχνολογικών ανακοινώσεων ή διαθεματικών αναφορών σχετικών με την υπό μελέτη θεματική ενότητα, προκειμένου να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των μαθητών/μαθητριών.
- Ακολουθούν μια ή περισσότερες ερωτήσεις, που προκύπτουν από τα εναύσματα, που προβληματίζουν τους μαθητές και τις μαθήτριες και τους καθοδηγούν να συζητήσουν και να διατυπώσουν τις υποθέσεις τους σχετικά με την υπό μελέτη θεματική ενότητα.
- Ακολουθούν κατάλληλες πειραματικές δραστηριότητες με χρήση όσο είναι δυνατόν, απλών καθημερινών υλικών και ιδιοκατασκευές, έτσι ώστε οι μαθητές/-τριες να εκτελούν τα πειράματα σε ομάδες για να επιβεβαιώσουν ή να απορρίψουν τις υποθέσεις τους.
- Ακριβώς κάτω από την περιγραφή του πειραματισμού, προβλέπεται χώρος για να καταγράφουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τις μετρήσεις τους ή/και τις παρατηρήσεις τους. Επίσης, προβλέπεται χώρος για την καταγραφή των συμπερασμάτων, στα οποία κατέληξαν μετά τον πειραματισμό τους.
- Τα βασικά στοιχεία της θεωρίας καλό είναι να ακολουθούν, με ευσύνοπτο και περιεκτικό τρόπο, τη διερευνητική διαδικασία. Αν κρίνεται απαραίτητο, κάποια στοιχεία της θεωρίας μπορούν να παρεμβάλλονται σε ενδιάμεσα βήματα εξασφαλίζοντας την ομαλή ροή της μάθησης. Η εμβάθυνση στη θεωρία γίνεται με επιπλέον δραστηριότητες ή/και πληροφοριακό υλικό που μπορούν να επιλέξουν οι εκπαιδευτικοί ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών/μαθητριών, μέσω ψηφιακών αντικειμένων.
- Ακολουθούν επιλεγμένα ένθετα μικρής έκτασης με υπερσυνδέσεις που θα οδηγούν σε επέκταση του περιεχομένου σε θέματα καθημερινότητας, τεχνολογικών εφαρμογών, συνδέσεις με την ιστορία και την ανθρώπινη δραστηριότητα, συνδέσεις με τις τέχνες και τον πολιτισμό. Περισσότερα ένθετα, που αναφέρονται στην ενότητα ή σε όλο το θεματικό πεδίο, μπορούν να συμπεριληφθούν στο ψηφιακό υλικό το οποίο έχει τη δυνατότητα να εμπλουτίζεται ή να αντικαθίσταται.

Η κάθε θεματική ενότητα ολοκληρώνεται με μία σύνοψη και τον χάρτη εννοιών, ενώ ακολουθούν ενδεικτικές ερωτήσεις, ασκήσεις και προβλήματα διαβαθμισμένης δυσκολίας. Επιπλέον υλικό εξάσκησης και αυτοαξιολόγησης μπορεί να περιέχεται σε διαδραστική μορφή στα ψηφιακά αντικείμενα.

Δ. Ψηφιακά Αντικείμενα

Σε κάθε θεματική ενότητα υπάρχει διασύνδεση με συγκεκριμένο συμπληρωματικό υλικό, το οποίο θα μπορεί να εμπλουτίζεται ή/και να τροποποιείται. Το υλικό αυτό, οφείλει να είναι έγκυρο ως προς την επιστημονική ακρίβεια και την εκπαιδευτική του καταλληλότητα, συμβατό με τις δυνατότητες και τις ανάγκες των μαθητών και μαθητριών.

Ενδεικτικοί πρόσθετοι ψηφιακοί πόροι μπορεί να είναι:

1. Εμπλουτισμένα ένθετα.
2. Οδηγίες συμπεριφοράς και ασφάλειας στο σχολικό εργαστήριο.
3. Φύλλα εργασίας για πειραματική διαδικασία, εργαστηριακού ή και εικονικού εργαστηρίου σε κάθε μάθημα, συμπεριλαμβανομένων και των οδηγιών για την εργαστηριακή άσκηση (στόχοι, υλικά, περιγραφή διαδικασίας, μεθοδολογικά βήματα, ενδεχομένως πίνακες δεδομένων ή διαγράμματα, ερωτήσεις αναστοχασμού, αυτοαξιολόγησης και αξιολόγησης ομάδας).
4. Διαδραστικές προσομοιώσεις – οπτικοποιήσεις.
5. Βίντεο.
6. Εικόνες.
7. Πρόσθετες ασκήσεις.
8. Προτάσεις ιδιοκατασκευών, ερευνητικών δραστηριοτήτων, επίλυσης προβλήματος.
9. Προτάσεις εφαρμογών και διαθεματικών προσεγγίσεων-συνδέσεων.
10. Κουίζ αυτοαξιολόγησης με ανατροφοδότηση.
11. Βιβλιογραφικές αναφορές και αποθετήρια.

Ε. Παραρτήματα

- Τυπολόγιο, πίνακας φυσικών σταθερών, ενδεικτικά διαγράμματα χαρακτηριστικών μεταβολών.
- Γλωσσάρι – Ορολογία.
- Κενό φύλλο διαγράμματος που να μπορεί να αναπαραχθεί.

ΣΤ. Ψηφιακός πόρος με απαντήσεις των ασκήσεων – δραστηριοτήτων του βιβλίου μαθητή/τριας

Ψηφιακός πόρος, στο τέλος του βιβλίου, ο οποίος περιλαμβάνει ενδεικτικές απαντήσεις, προτάσεις υλοποίησης των δραστηριοτήτων με έμφαση στη μεθοδολογία και τη στρατηγική επίλυσής τους.

4. Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο «Φυσική Γυμνασίου»

Ο κύριος στόχος της συγγραφικής ομάδας είναι τα κείμενά της να έχουν επιστημονική ορθότητα, απλότητα και περιεχόμενο προσαρμοσμένο στο γνωσιακό και γνωστικό επίπεδο των μαθητών και μαθητριών.

Οι ειδικότεροι στόχοι της συγγραφικής ομάδας είναι:

- το περιεχόμενο να οδηγεί στην κατανόηση της επιστημονικής ερμηνείας των φαινομένων, που μελετώνται,
- η διατύπωση της επιστημονικής ορολογίας να γίνεται με επιστημονική ακρίβεια, εγκυρότητα και με τον απλούστερο δυνατό τρόπο,
- το περιεχόμενο να υποβοηθά στην ερμηνευτική συσχέτιση της καθημερινής γλώσσας των μαθητών/-τριών με την επιστημονική ορολογία και εν γένει τη διασύνδεση του μαθήματος των φυσικών επιστημών με την καθημερινότητα των μαθητών,
- να υπάρχει συνέπεια στη μορφοποίηση και την απεικόνιση συμβόλων και των συντομογραφιών και
- να ακολουθείται η χρήση κοινού συμβολισμού σε όλα τα μαθήματα των Φυσικών Επιστημών για τα ίδια φυσικά μεγέθη, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα.

Οι μακροσκελείς και δυσνόητες προτάσεις πρέπει να αποφεύγονται, αλλά ευκαίιο είναι να εμπλουτίζεται το λεξιλόγιο των μαθητών και μαθητριών. Στις οδηγίες για τις πειραματικές διαδικασίες ενδείκνυται η χρήση του β' ενικού, η οποία λειτουργεί ως μια διαρκής υπόμνηση, ότι τα πειράματα διεξάγονται κυρίως από τους μαθητές και τις μαθήτριες. Η χρήση του β' ενικού υποβοηθά επίσης και την αυτόνομη επανάληψη των πειραμάτων στο σπίτι από τον μαθητή ή τη μαθήτρια.

5. Αριθμός σελίδων του/των διδακτικού/ών βιβλίου/ων στο γνωστικό αντικείμενο «Φυσική» ανά τάξη του Γυμνασίου

Το μέγεθος του Βιβλίου μαθητή/μαθήτριας θα πρέπει να κυμαίνεται (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

- α) για την Α' Γυμνασίου 128 σελίδες
- β) για κάθε μία από τις Β' και Γ' Γυμνασίου 240 σελίδες.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Γνωστικό Αντικείμενο: Φυσική (Λύκειο)

1. Διδακτικά Βιβλία

A. Γενική Παιδεία (Α΄ και Β΄ Λυκείου)

- **Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας σε έντυπη και ψηφιακή μορφή (ένα για κάθε τάξη Α΄ και Β΄ Λυκείου), των οποίων λειτουργικά μέρη αποτελούν:**
  - Ψηφιακός πόρος με υποστηρικτικό υλικό για εκπαιδευτικούς (ψηφιακός πόρος που διασυνδέεται με την Ταυτότητα του Βιβλίου).
  - Υποστηρικτικό ψηφιακό υλικό για μαθητές/-τριες.
  - Ψηφιακός πόρος στο τέλος του βιβλίου με τις απαντήσεις των ερωτήσεων και λύσεις των ασκήσεων και των προβλημάτων.

Οι συνδέσεις των βιβλίων (έντυπου και ψηφιακού) με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό θα πραγματοποιούνται με τις χαρακτηριστικές σημάνσεις, με τους κώδικες QR, που θα περιέχονται σε αυτά.

B. Προσανατολισμός (Β΄ και Γ΄ Λυκείου)

Ένα (1) βιβλίο μαθητή/μαθήτριας σε έντυπη και ψηφιακή μορφή (2 τεύχη ένα για κάθε τάξη), των οποίων λειτουργικά μέρη αποτελούν:

- Ψηφιακός πόρος με υποστηρικτικό υλικό για εκπαιδευτικούς (ψηφιακός πόρος που διασυνδέεται με την Ταυτότητα του Βιβλίου).
- Υποστηρικτικό ψηφιακό υλικό για μαθητές/τριες.
- Ψηφιακός πόρος στο τέλος του βιβλίου με τις απαντήσεις των ερωτήσεων και λύσεις των ασκήσεων και των προβλημάτων.

Οι συνδέσεις των βιβλίων (έντυπου και ψηφιακού) με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό θα πραγματοποιείται με τις χαρακτηριστικές σημάνσεις και με τους κώδικες QR, που θα περιέχονται σε αυτά.

2. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο Φυσική Λυκείου

Το διδακτικό βιβλίο οφείλει να αποτελεί έναν οδηγό μάθησης, έναν πλοηγό για τη μελέτη/διδασκαλία του περιεχομένου του γνωστικού αντικειμένου και ένα εργαλείο αυτοαξιολόγησης των διδακτικών και μαθησιακών αποτελεσμάτων. Θεμέλιο συγγραφής του διδακτικού βιβλίου αποτελούν τα *θεματικά πεδία του Προγράμματος Σπουδών (ΠΣ)* και η ανάπτυξή τους σύμφωνα με τη *διδακτική πλαισίωση και τον σχεδιασμό της μάθησης που αναλύεται στο ΠΣ και στον Οδηγό εκπαιδευτικού*.

Με αυτό το σημείο αφετηρίας το διδακτικό βιβλίο:

I. Υπηρετεί τον σκοπό, τους κύριους και τους επιμέρους στόχους που περιγράφονται στο ΠΣ.

II. Λαμβάνει υπόψη τα παρακάτω προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του ΠΣ:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

(α) Τον επιστημονικό συλλογισμό (*scientific reasoning*). Ο επιστημονικός συλλογισμός είναι αναμενόμενο μέσο / μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα του ΠΣ. Για την επίτευξή του οργανώθηκε διδακτικό πλαίσιο, το οποίο αξιοποιεί τις επιστημονικές πρακτικές, την επιστημονική/εκπαιδευτική διδασκαλία με διερεύνηση και σύγχρονα εργαλεία διδακτικών προσεγγίσεων και υποστηρίζει τον συμπερασμό και την επιχειρηματολογία με στοιχεία, ώστε να συντελούν σε ικανή επιστημονική κατανόηση για την απαραίτητη, συνεχή και αυστηρή αντιπαράθεση με τις προκαταλήψεις και τους ψευδοεπιστημονικούς αποπροσανατολισμούς που διαρκώς αναφύονται στην καθημερινή ζωή (ψευδοεπιστήμη).

(β) Τον επιστημονικό γραμματισμό στη διασύνδεση Φυσικής, Τεχνολογίας, Επιστημών Μηχανικής, Μαθηματικών με την αξιοποίηση της Νεοελληνικής Γλώσσας (ΦΥ.Τ.ΕΜ.ΜΑ.Γ.) και για ένα μέρος των μαθητών/μαθητριών τη βαθιά μάθηση (*deep learning*) και τη μεταφορά (*transfer learning*) της.

(γ) Τον γενικευμένο αναστοχασμό, ο οποίος τροφοδοτείται από πολλαπλές μορφές αξιολόγησης και ευνοεί την αναδιאτύπωση και επανεκκίνηση της μάθησης με στόχο τη στέρεα οικειοποίησης της.

III. Υποστηρίζει την προτεινόμενη διδακτική μεθοδολογία του ΠΣ, η οποία εστιάζει σε τρία σημεία: στις επιστημονικές πρακτικές, στις προτεινόμενες μεθόδους διδασκαλίας και στα εργαλεία των διδακτικών προσεγγίσεων.

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο Φυσική Λυκείου

I. Περιεχόμενο έντυπης και ψηφιακής μορφής των βιβλίων μαθητή/μαθήτριας

Το διδακτικό βιβλίο για το γνωστικό αντικείμενο "Φυσική Λυκείου" περιλαμβάνει:

- για τη Γενική Παιδεία (Α' και Β' Λυκείου): ένα (1) βιβλίο μαθητή/μαθήτριας σε έντυπη και ψηφιακή μορφή για κάθε τάξη,
- για τον Προσανατολισμό (Β' και Γ' Λυκείου): ένα (1) βιβλίο μαθητή/μαθήτριας σε έντυπη και ψηφιακή μορφή (σε δυο τεύχη).

Τα βιβλία μαθητή/μαθήτριας περιλαμβάνουν το απαραίτητο υλικό για την εκπαιδευτική διαδικασία, δομημένο σε ενότητες, ακολουθώντας τις θεματικές και τις επιμέρους θεματικές ενότητες που καθορίζονται αναλυτικά από το ΠΣ Φυσικής. Εκδίδονται σε έντυπη και ψηφιακή μορφή, με την ψηφιακή να είναι ίδια με την έντυπη.

Επισημαίνεται η δυνατότητα / πρόβλεψη που υπάρχει στο ΠΣ για κωδικοποίηση / αρίθμηση / αντιστοίχιση των περιεχομένων του με το υλικό των βιβλίων, κατά πολλούς διαφορετικούς, πλην όμως μοναδικούς και με εσωτερική συνέπεια τρόπους (π.χ. τάξη [Γ-ΠΡΟΣ], Θεματικό πεδίο [4. ΠΕΔΙΑ ΚΑΙ ΚΥΜΑΤΑ], θεματική ενότητα [1.4], παράγραφος [β]). Επιπλέον υπάρχει η πρόβλεψη στο ΠΣ διαφορετικών χρωματικών επιλογών για κάθε θεματικό πεδίο και για κάθε τάξη.

II. Μάθηση και διδασκαλία

Τα σχετικά με τη μάθηση και τη διδασκαλία αναφέρονται αναλυτικά στο ΠΣ και προτείνεται να αξιοποιηθούν ως κατευθυντήριες γραμμές στη συγγραφή του διδακτικού υλικού.

III. Δομή και οργάνωση της έντυπης και ψηφιακής μορφής των βιβλίων μαθητή/μαθήτριας

A. Πίνακας Περιεχομένων

Στην αρχή του βιβλίου αποτυπώνονται σε πίνακα τα περιεχόμενα με τα θεματικά πεδία, τις θεματικές ενότητες, τις υποενότητες και τα παραρτήματα.

B. Ταυτότητα του βιβλίου

Ακολουθεί η "**Ταυτότητα του βιβλίου**", ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο:

(α) παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του και τα στοιχεία που βοηθούν στην καλύτερη δυνατή αξιοποίησή του, (β) γίνεται επεξήγηση των γραφιστικών συμβόλων (δες ως παράδειγμα τα επισυναπτόμενα σχήματα) που αξιοποιούνται για να διαφοροποιήσουν τους **προοργανωτές** που θα αναπτυχθούν στα διάφορα μέρη της έκδοσης (π.χ. αρχή θεματικών ενοτήτων, σε υποενότητες, σε παραγράφους, βλέπε σχήματα), στα είδη των δραστηριοτήτων (π.χ. ερωτήσεις, ασκήσεις, προβλήματα), στα πέντε βήματα της μεθοδολογίας, στους τρόπους αξιολόγησης, στα μαθησιακά αποτελέσματα κ.λπ.

(γ) περιγράφεται ο τρόπος σύνδεσης των βιβλίων του/της μαθητή/μαθήτριας με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό και (δ) ερμηνεύεται ο ρόλος των κωδικών QR, των ψηφιακών παραπομπών ή οποιουδήποτε άλλου ψηφιακού εργαλείου (web-2) αξιοποιηθεί στη συγγραφή.

Επιπροσθέτως, η Ταυτότητα του βιβλίου μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Γ. Θεματικές Ενότητες

Κάθε θεματική ενότητα/υποενότητα περιλαμβάνει:

- Γ1. Περιγραφή της θεωρίας στην **απαιτούμενη έκταση, με αξιοποίηση πολλαπλών αναπαραστάσεων, αναλογιών και του μικρόκοσμου.**
- Γ2. **Εμπλουτισμό** του περιεχομένου με τις δέκα (10) «καλές πρακτικές», οι οποίες αναφέρονται στο Πρόγραμμα Σπουδών, προκειμένου να βελτιστοποιούν την εκπαιδευτική διαδικασία και τα αναμενόμενα αποτελέσματα. **Προσοχή**, «τα ένθετα» των καλών πρακτικών μπορούν να περιλαμβάνουν εμπέδωση ή επέκταση του περιεχομένου, αλλά σε κάθε περίπτωση **θα αποτελούν διδακτέα ύλη και όχι απλό προσάρτημα** του περιεχομένου. Δίνουμε ένα παράδειγμα τέτοιου ενθέτου καλής πρακτικής.

- Γ3. **Υποδειγματικά** λυμένα παραδείγματα (ερωτήσεις, ασκήσεις ή/και προβλήματα) για την κατανόηση των νέων εννοιών.

Παράδειγμα 1

Να υπολογίσετε το έργο της ηλεκτρικής δύναμης από το φορτίο $Q = -3,0 \times 10^{-6} \text{ C}$ στο φορτίο $q = +1,5 \times 10^{-6} \text{ C}$, εάν το q μετατοπισθεί:

1. από το σημείο **K** στο σημείο **A** κατά μήκος της ευθείας ΚΑ.
2. Από το σημείο **A** στο σημείο **M**, κατά μήκος του κυκλικού τόξου ΑΜ.
3. Από το σημείο **M** στο σημείο **N**.

- Γ4. **Υποδειγματικά** λυμένα παραδείγματα για την προετοιμασία των μαθητών/-τριών για τις εξετάσεις.

1B EXAM PRACTICE

1 The deflection of the wire across from which equation?

$$A \propto \frac{1}{r^2}$$

2 The photograph shows a wind turbine. Kinetic energy of the wind is transferred to electrical energy on the turbine blades.

- Γ5. **Στρατηγική** επίλυσης προβλήματος (προσοχή **όχι περιπτωσιολογική** ανάλυση μαθηματικού φορμαλισμού ασκήσεων φυσικής. Για την έννοια του προβλήματος να ληφθούν υπόψη τα αναγραφόμενα σε προηγούμενη ενότητα, στο ΠΣ και στον ψηφιακό Οδηγό του εκπαιδευτικού).

Παραθέτουμε ένα παράδειγμα από το βιβλίο Φυσικής της Α΄ Λυκείου του ΕΠΑΛ.

- Σχεδιάζουμε όλες τις δυνάμεις (επαφής και πεδίου) που ασκούνται στο σώμα.
- Θεωρούμε ένα αξονικό σύστημα xoy , του οποίου ο x -άξονας συμπίπτει με την κατεύθυνση της κίνησης.
- Αναλύουμε τις δυνάμεις, που χρειάζεται να αναλυθούν στους άξονες και τριγωνομετρικά βρίσκουμε τις συνιστώσες τους.
- Εφαρμόζουμε το 2^ο νόμο του Νεύτωνα για κάθε άξονα:
 $\Sigma F_y = 0$ (1) διότι οι κινήσεις που εξετάζουμε είναι μίας διάστασης (μόνο κατά τον x -άξονα)
 $\Sigma F_x = ma$ (2) [σε περίπτωση ομαλής κίνησης $\Sigma F_x = 0$]
 $T = \eta N$ (3)
- Η επεξεργασία του συστήματος των τριών εξισώσεων, καθώς και η χρήση των τύπων της κινηματικής, οδηγούν στη λύση συνηθισμένων προβλημάτων. (Επίσης δεν ξεχνάμε ποτέ ότι $B = mg$).

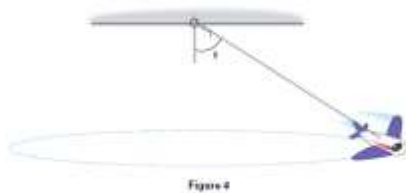
- Γ6. Συμπερίληψη **Πειραμάτων** στη διδακτική ακολουθία του μαθήματος.
i. Επιπλέον αυτών που αναφέρθηκαν σε προηγούμενη παράγραφο για τον πειραματισμό επισημαίνεται η ανάγκη για *Αποδεικτικό Πειραματισμό* καθώς και για *Ιδιοκατασκευές*. Ο αναπόσπαστος - από τη μέθοδο - πειραματισμός είναι ευκαίιο να διεξάγεται μετωπικά από τους/τις μαθητές/μαθήτριες ως αποδεικτικός μιας υπόθεσης / “*ανακαλυπτικός της θεωρίας τους*” και όχι ως επιδεικτικός μετά τη διατύπωση γνωστής θεωρίας. Ευκαίια είναι η χρήση απλών υλικών και μέσων που επιλέγονται και κατά το δυνατόν συγκεντρώνονται από τους/τις μαθητές/μαθήτριες, έτσι ώστε να έχουν τη δυνατότητα στο σπίτι τους να επαναλάβουν τον πειραματισμό.
Προστιθέμενη αξία στον πειραματισμό συνιστά και η πρόταση της *σύνθεσης της πειραματικής διάταξης με αυτοσχεδιασμό και ιδιοκατασκευή* από τους/τις μαθητές/μαθήτριες.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

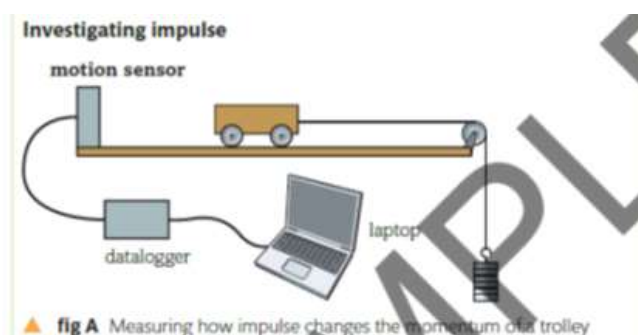
Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Π.χ. κωνικό εκκρεμές με παιχνίδι μπαταρίας και εφαρμογή της σχέσης:

$$T^2 = \frac{4\pi^2}{g} L \cos \theta .$$

ii. Στον πειραματισμό μπορεί να αξιοποιείται (και) το πείραμα μέσω διασύνδεσης του ηλεκτρονικού υπολογιστή με αισθητήρες και απτήρες, όπου και όταν είναι δυνατόν, όπως π.χ. στην πειραματική διάταξη διερεύνησης κρούσεων.

iii. Επεξεργασία πραγματικών τιμών μέτρησης όπου δεν είναι δυνατή η εκτέλεση πειραμάτων, όπως π.χ. στο παρακάτω θέμα:

7) Με αυτό τον τρόπο, έχουμε λάβει ένα σύνολο 10 ζευγών/σημείων της μορφής (R_i , T_i) (πέντε για την περίπτωση του υγρού 1 και πέντε για την περίπτωση του υγρού 2) όπου $i=1,2,3,4,5$ ένας δείκτης που δηλώνει το i -οστό διπλό δίσκο ακτίνας R_i που χρησιμοποιήθηκε και T_i η αντίστοιχη περίοδος ταλάντωσης του συστήματος με αυτόν το δίσκο. Οι μετρηθείσες τιμές φαίνονται στους παρακάτω πίνακες.

$\rho_1 = 1000 \text{ kg/m}^3$	
R_i (m)	T_i (s)
0.05	10.5
0.06	9.0
0.07	7.5
0.10	5.5
0.12	4.5

$\rho_2 = 1400 \text{ kg/m}^3$	
R_i (m)	T_i (s)
0.05	9.0
0.06	7.5
0.07	6.5
0.10	4.5
0.12	4.0

iv. Υποχρεωτικά σε κάθε ενότητα θα συμπεριληφθεί μία υποενότητα, η οποία θα αναπτυχθεί στα βιβλία των μαθητών/μαθητριών με εφαρμογή των πέντε (5) μεθοδολογικών βημάτων της επιστημονικής / εκπαιδευτικής μεθόδου με διερεύνηση. Επίσης θα αναγράφονται και θα συζητούνται με τους μαθητές οι επιστημονικές πρακτικές που καλλιεργούνται.

Υπόδειγμα για την ανάπτυξη της μεθόδου δίνεται στον Οδηγό εκπαιδευτικού. Στα βιβλία του/της μαθητή/μαθήτριας θα συμπεριλαμβάνεται η προτεινόμενη φόρμα, σε κατάλληλες διαστάσεις, για την ευκολότερη διεξαγωγή της διαδικασίας.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗ: ΕΝΟΤΗΤΑ:	
Προτεινόμενες ώρες διδασκαλίας:	
ΓΕΝΙΚΑ ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΣ	
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ
Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ – ΤΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ	
<p>Στα βήματα 1 και 2 συμβουλευτείτε επιστημονικές πρακτικές και συναφείς δεξιότητες από το τμήμα του σχετικού πίνακα που παρατίθεται στο ΠΣ και στον παρόντα οδηγό, με τίτλο:</p> <p>1. Στρατηγική προετοιμασίας</p> <p>και αναφέρετε ρητά στους/στις μαθητές/-τριες ποιες πρακτικές και ποιες συναφείς δεξιότητες αξιοποιούνται.</p>	
Βήμα 1^ο : Έναυσμα ενδιαφέροντος	Βήμα 2^ο : Προϋπάρχουσες γνώσεις - Προβληματισμός – Διατύπωση υποθέσεων
<p>Στο βήμα 3 συμβουλευτείτε επιστημονικές πρακτικές και συναφείς δεξιότητες από το τμήμα του σχετικού πίνακα που παρατίθεται στο ΠΣ, με τίτλο:</p> <p>2. Ερευνητικό στάδιο</p> <p>και αναφέρετε ρητά στους/στις μαθητές/-τριες ποιες πρακτικές και ποιες συναφείς δεξιότητες αξιοποιούνται.</p>	
Βήμα 3^ο : Δραστηριότητες – Πειραματισμός	
<p>Στα βήματα 4 και 5 συμβουλευτείτε επιστημονικές πρακτικές και συναφείς δεξιότητες από το τμήμα του σχετικού πίνακα που παρατίθεται στο ΠΣ, με τίτλο:</p> <p>3. Παρουσίαση των αποδεικτικών στοιχείων</p> <p>και αναφέρετε ρητά στους/στις μαθητές/-τριες ποιες πρακτικές και ποιες συναφείς δεξιότητες αξιοποιούνται.</p>	
Βήμα 4^ο : Συμπεράσματα - Νέες γνώσεις - Εφαρμογές	Βήμα 5^ο : Γενικεύσεις - Ερμηνείες - Διαθεματικότητα

- Γ7. Αξιοποίηση ψηφιακών προσεγγίσεων

Το ΠΣ μέσω της ΦΥ.Τ.ΕΜ.ΜΑ.Γ προσέγγισης (Τ=Τεχνολογία) ενσωματώνει την τεχνολογία στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό/επιστημονικό πλαίσιο της διερεύνησης για την επίτευξη των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Προτείνει σε αρκετές περιπτώσεις τα περιεχόμενα να

προσεγγιστούν με διαδικασίες εφαρμογής της πληθώρας των ψηφιακών εργαλείων που υπάρχουν. Κεντρικό ρόλο στην προσέγγιση της διδασκαλίας της Φυσικής στο Λύκειο μπορεί να παίξει το ελεύθερο, εξελληνισμένο, ανοικτό και δωρεάν λογισμικό *video ανάλυσης Tracker*. Το λογισμικό Tracker είναι ένα πανίσχυρο εργαλείο για τη μελέτη και τη μοντελοποίηση των κινήσεων. Στον Οδηγό Εκπαιδευτικού του ΠΣ έχει συμπεριληφθεί σενάριο με εφαρμογή του λογισμικού Tracker και κατά παρόμοιο τρόπο αξιοποιώντας και τα βήματα της επιστημονικής/εκπαιδευτικής μεθόδου με διερεύνηση είναι δυνατόν να προσεγγιστούν διάφορες υποενότητες του ΠΣ.

- Γ8. Σύνοψη-Αξιολόγηση και αποτίμηση

Η κάθε θεματική ενότητα **ολοκληρώνεται** με **αποτιμητικές** αναστοχαστικές διαδικασίες. Οι διαδικασίες αυτές θα υποστηρίζουν τις παραδοσιακές, πλην όμως υποχρεωτικές, αξιολογικές διαδικασίες που αναφέρονται στο ΠΣ και στην ψηφιακή μορφή των Οδηγών Εκπαιδευτικού. Δειγματικά αναφέρουμε ως *απαραίτητη* την ύπαρξη μιας σύνοψης (με αξιοποίηση **χάρτη εννοιών**), τη συγγραφή ερωτήσεων, ασκήσεων και προβλημάτων διαβαθμισμένης δυσκολίας.

Όμως οι συγγραφικές ομάδες πρέπει να εστιάσουν και στις απαιτήσεις του ΠΣ για καινοτομικές προσεγγίσεις αξιολογικών/αποτιμητικών διαδικασιών. Τέτοιου τύπου προσεγγίσεις είναι οι προτεινόμενες από το ΠΣ εναλλακτικές μορφές αξιολόγησης και το σενάριο διαφοροποιημένης μάθησης που παρατίθεται στον Οδηγό του Εκπαιδευτικού. Τέλος, υπογραμμίζουμε την πρόταση του νέου ΠΣ εκπόνησης **δύο (2) εργαστηριακών εκθέσεων (reports) - ένα ανά τετράμηνο** - από όλους τους μαθητές, ως μιας πολύ σημαντικής μαθησιακής διαδικασίας.

Δ. Παραρτήματα

Θα περιέχουν:

- Τυπολόγιο - Πίνακα φυσικών σταθερών - Ενδεικτικά διαγράμματα χαρακτηριστικών μεταβολών.
- Γλωσσάρι - Ορολογία.
- Συνοπτικές απαντήσεις σε ερωτήσεις και αριθμητικές απαντήσεις σε ασκήσεις και προβλήματα.
- **Κενά φύλλα διαγραμμάτων και πινάκων** για να αξιοποιηθούν κατά την πειραματική διαδικασία της διδασκαλίας και να μην καταφεύγουν μαθητές/μαθήτριες και εκπαιδευτικοί σε αναπαραγωγή φωτοτυπιών.

4. Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο Φυσική Λυκείου

Η γλώσσα της Φυσικής είναι μια *ειδική γλώσσα*. Στην παράγραφο αυτή, μιλώντας σχηματικά και κατ' ανάγκη απλουστευτικά, θεωρούμε ότι η γλώσσα της Φυσικής αρχικά περιγράφει και στη συνέχεια ερμηνεύει και εξηγεί αντικείμενα και φαινόμενα που εμφανίζονται στη φυσική πραγματικότητα. Ο Lemke ισχυρίζεται ότι, όπως κάθε γνωστικό αντικείμενο, έτσι και η Φυσική μπορεί να ιδωθεί ως ένας εξειδικευμένος τρόπος (γλωσσικός κώδικας) να μιλάς για τη φυσική πραγματικότητα.

Ο γλωσσικός κώδικας (εξειδικευμένος τρόπος) που αξιοποιείται στη Φυσική έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε ό,τι αφορά τη συγγραφή των σχολικών βιβλίων, τη γλώσσα που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν Φυσική, αλλά κυρίως τον τρόπο που οι μαθητές/μαθήτριες διδάσκονται και μαθαίνουν αυτόν τον κώδικα. Παρουσιάζει μια ορισμένη τυπικότητα, καθότι οι

επιστημονικές έννοιες διατυπώνονται μέσα από έναν συνδυασμό της φυσικής γραπτής γλώσσας, της γλώσσας των Μαθηματικών, της γλώσσας της Φυσικής και άλλων συμβόλων.

Ο κύριος στόχος της συγγραφικής ομάδας είναι τα κείμενά της να εκφράσουν αυτήν την τυπικότητα με επιστημονική ορθότητα, απλότητα και περιεχόμενο προσαρμοσμένο στο γνωσιακό και γνωστικό επίπεδο των μαθητών και μαθητριών. Οι ειδικότεροι στόχοι της συγγραφικής ομάδας είναι:

- το περιεχόμενο να οδηγεί στην κατανόηση της επιστημονικής ερμηνείας των φαινομένων που μελετώνται,
- η διατύπωση της επιστημονικής ορολογίας να γίνεται με επιστημονική ακρίβεια, εγκυρότητα και με τον απλούστερο δυνατό τρόπο,
- το περιεχόμενο να υποβοηθά στην ερμηνευτική συσχέτιση της καθημερινής γλώσσας των μαθητών με την επιστημονική ορολογία και εν γένει τη διασύνδεση του μαθήματος της Φυσικής με την καθημερινότητα των μαθητών/-τριών,
- να υπάρχει χρήση κοινού συμβολισμού σε όλα τα μαθήματα των Φυσικών Επιστημών για τα ίδια φυσικά μεγέθη.

Οι μακροσκελείς και δυσνόητες προτάσεις είναι αναγκαίο να αποφεύγονται, αλλά ευκαίιο είναι να εμπλουτίζεται το λεξιλόγιο των μαθητών και μαθητριών. Έρευνες μας υποδεικνύουν ότι η Φυσική μπορεί να αποτελέσει μια δεξαμενή για την καλλιέργεια της γλώσσας. Μάλιστα, μας επιτρέπουν να υποστηρίξουμε ότι μπορούμε να διδάσκουμε Γραμματική μέσα από κείμενα της Φυσικής, για παράδειγμα τους διαχωριστικούς συνδέσμους (είτε... είτε, ή ...ή) στις ταξινομήσεις στη Φυσική, τους χρονικούς συνδέσμους, όταν περιγράφεται η εξέλιξη μιας πειραματικής διαδικασίας, τις ονοματικές και ρηματικές φράσεις, όταν υπάρχουν ονοματοποιήσεις σε ένα επιστημονικό κείμενο, την ενεργητική και παθητική φωνή στη διατύπωση επιστημονικών συμπερασμάτων.

Τέλος, στις οδηγίες για τις πειραματικές διαδικασίες ενδείκνυται η χρήση του β' ενικού, η οποία λειτουργεί ως μια διαρκής υπόμνηση ότι τα πειράματα πρέπει να διεξάγονται από τους μαθητές και όχι να επιδεικνύονται από τον/την εκπαιδευτικό. Η χρήση του β' ενικού υποβοηθά επίσης και την αυτόνομη επανάληψη των πειραμάτων στο σπίτι από τον μαθητή ή τη μαθήτρια.

5. Διάταξη έντυπου υλικού

Η παράγραφος «**Δομή και οργάνωση της έντυπης και ψηφιακής μορφής των βιβλίων μαθητή/θήτριας (1III)**» θα απεικονίζεται στο βιβλίο του/της μαθητή/μαθήτριας ως μια πολυτροπική σύνθεση, η οποία θα ευνοεί τη *μη γραμμική προσπέλαση του περιεχομένου* και θα αναπτυχθεί σε έναν καλαίσθητο **τυπογραφικό κάναβο (πλαίσιο)**, η μορφή του οποίου θα διαφέρει από σελίδα σε σελίδα σχετικά λίγο. Οι μικρές διαφορές θα οφείλονται στα διαφορετικά ένθετα, τα οποία όμως θα έχουν σταθερή μορφή σε κάθε χρήση τους (π.χ. τα ιστορικά ένθετα θα παρουσιάζονται με συγκεκριμένη πάντα γραμματοσειρά και με καθορισμένο πάντα χρώμα), που μπορεί να επιλέξει η συγγραφική ομάδα για να υποστηρίξει πληρέστερα το περιεχόμενο.

6. Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές έντυπου υλικού

Η έκταση κάθε διδακτικού βιβλίου ορίζεται ως εξής (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Βιβλίο μαθητή/-τριας Α΄ τάξης **Γενικής Παιδείας**: 192 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας Β΄ τάξης **Γενικής Παιδείας**: 192 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας (ενιαίο) Β΄ & Γ΄ τάξης **Προσανατολισμού** - τεύχος 1: 192 σελίδες

Βιβλίο μαθητή/-τριας (ενιαίο) Β΄ & Γ΄ τάξης **Προσανατολισμού** - τεύχος 2: 320 σελίδες

Οι Γραφικές Παραστάσεις, οι Πίνακες, οι Εικόνες και οι λεζάντες τους καθώς και οι αναφορές και η βιβλιογραφία θα ακολουθούν το πρότυπο APA.

7. Υποστηρικτικό ψηφιακό υλικό για μαθητές/-τριες (Παιδαγωγική χρήση ψηφιακού υλικού και τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές ψηφιακού υλικού)

Το υποστηρικτικό ψηφιακό υλικό του μαθητή/της μαθήτριας συμπληρώνει το «μαθησιακό περιβάλλον» δημιουργώντας μια ποικιλομορφία μέσων και έναν πλουραλισμό διδακτικών αντικειμένων. Σε αυτό το μαθησιακό περιβάλλον, εκπαιδευτικοί και μαθητές/μαθήτριες διαλέγονται (discourse-based knowledge acquisition), διαπραγματευόμενοι τις αντιλήψεις τους με στόχο την κατασκευή νοημάτων με βάση τον λόγο (discourse) της επιστήμης στο κοινωνικό συγκείμενο.

Το υποστηρικτικό ψηφιακό υλικό του μαθητή/της μαθήτριας περιλαμβάνει:

Σε κάθε ενότητα μία τουλάχιστον πειραματική δραστηριότητα, η οποία πρέπει να συνοδεύεται από αντίστοιχα Φύλλα Εργασίας. **Το σύνολο των προτεινόμενων πειραματικών δραστηριοτήτων πρέπει να είναι τουλάχιστον είκοσι (20), τόσο για τη Γενική Παιδεία (Α και Β Λυκείου) όσο και για τον προσανατολισμό (Β και Γ Λυκείου).** Οι προτεινόμενες πειραματικές δραστηριότητες μπορούν να αναφέρονται σε πραγματικό ή/και εικονικό εργαστήριο, συμπεριλαμβανομένων και των αναλυτικών οδηγιών για την εργαστηριακή άσκηση (στόχοι, υλικά, περιγραφή διαδικασίας, μεθοδολογικά βήματα, ενδεχομένως πίνακες δεδομένων ή διαγράμματα, ερωτήσεις αναστοχασμού, αυτοαξιολόγησης και αξιολόγησης ομάδας). Μπορεί επίσης να προτείνονται δραστηριότητες για πειραματισμό στο σπίτι με απλά υλικά ή/και χρήση έξυπνων κινητών συσκευών (smart phones, tablets κ.ά.).

Επίσης, ενδεικτικά και ανάλογα με τη φύση της διδακτικής-μαθησιακής δραστηριότητας μπορεί να περιλαμβάνει τα παρακάτω ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα:

1. Υποδειγματικές βιντεοσκοπημένες πειραματικές δραστηριότητες.
2. Υποδειγματικές βιντεοσκοπημένες διδασκαλίες σε επιλεγμένες υποενότητες.
3. Εμπλουτισμένα ένθετα.
4. Οδηγίες συμπεριφοράς και ασφάλειας στο σχολικό εργαστήριο.
5. Φύλλα Εργασίας για πειραματική διαδικασία πραγματικού ή/και εικονικού εργαστηρίου σε κάθε προτεινόμενη δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένων και των οδηγιών για την εργαστηριακή άσκηση (στόχοι, υλικά, περιγραφή διαδικασίας, μεθοδολογικά βήματα, ενδεχομένως πίνακες δεδομένων ή διαγράμματα, ερωτήσεις αναστοχασμού, αυτοαξιολόγησης και αξιολόγησης ομάδας).

6. Διαδραστικές προσομοιώσεις – οπτικοποιήσεις.
7. Βίντεο.
8. Εικόνες.
9. Πρόσθετες ασκήσεις, ερωτήσεις κλειστού τύπου.
10. Προτάσεις ιδιοκατασκευών, ερευνητικών δραστηριοτήτων.
11. Προτάσεις εφαρμογών και διαθεματικών προσεγγίσεων-συνδέσεων.
12. Κουίζ αυτοαξιολόγησης με ανατροφοδότηση.
13. Βιβλιογραφικές αναφορές και αποθετήρια.

Καταληκτικά, στο τέλος του κάθε βιβλίου μαθητή/μαθήτριας υπάρχει ψηφιακός πόρος με αναλυτικές απαντήσεις/λύσεις των ερωτήσεων και των ασκήσεων που περιέχονται σε αυτό.

8. Ψηφιακός πόρος με υποστηρικτικό υλικό για εκπαιδευτικούς που διασυνδέεται με την Ταυτότητα του βιβλίου

Ο ψηφιακός πόρος υποστηρικτικού υλικού για εκπαιδευτικούς μπορεί να περιλαμβάνει:

1. Οδηγίες για την πραγματοποίηση των πειραματικών δραστηριοτήτων που προτείνονται για τους μαθητές.
2. Ψηφιακές πηγές με ιδέες που αφορούν τη διδασκαλία κάθε θεματικής υποενότητας.
3. Προτάσεις αξιολόγησης πειραματικών δραστηριοτήτων.

Γνωστικό Αντικείμενο: Χημεία (Γυμνάσιο)

Ισχύουν οι γενικές προδιαγραφές, τα τεχνικά χαρακτηριστικά και οι γενικές κατευθυντήριες αρχές ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού και ειδικότερα τα ακόλουθα:

1. Περιεχόμενο

Η ανάπτυξη περιεχομένου ακολουθεί τη διάταξη των Θεματικών Πεδίων-Θεματικών Ενοτήτων και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που προβλέπονται στο Πρόγραμμα Σπουδών.

Η επιστημονική εγκυρότητα θα πρέπει να συνδυάζεται με την παιδαγωγική προσέγγιση, την ελκυστικότητα και την αναγνωσιμότητα του περιεχομένου.

Το περιεχόμενο πρέπει να συνδέεται κατά το δυνατόν με την ελληνική πραγματικότητα και συγχρόνως να μην παραβλέπει τα διεθνή δεδομένα.

Σχετικά με το επίπεδο δυσκολίας, θα πρέπει να αναπτύσσεται το περιεχόμενο με ακρίβεια, αλλά και σύμφωνα με το επίπεδο νοητικής ανάπτυξης των μαθητών/-τριών και να είναι απαλλαγμένο από δυσνόητες φράσεις. Η κατανόηση εννοιών βελτιώνεται όταν συνδυάζεται με πολλούς τρόπους προσέγγισης και την ύπαρξη απεικονίσεων (σχήματα, διαγράμματα, νοητικούς χάρτες, πίνακες κ.λπ.).

Ειδικά η χρήση της γλώσσας αποτελεί βασική παράμετρο ποιότητας ενός διδακτικού βιβλίου. Απαιτείται χρήση απλής, καθημερινής γλώσσας ώστε να μην χρειάζεται επί πλέον αποκωδικοποίηση.

Η επικοινωνία πραγματοποιείται καλύτερα με τη χρήση ενεργητικής παρά παθητικής φωνής που καθιστά το κείμενο πιο άμεσο και ζωντανό.

2. Μεθοδολογία – Μάθηση και διδασκαλία

Το Βιβλίο του/της μαθητή/-τριας πρέπει να αντανακλά τις παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές του μαθήματος σύμφωνα με τις σύγχρονες τάσεις. Δεν αρκεί για παράδειγμα η απλή παράθεση πληροφοριών αλλά είναι απαραίτητη η διερευνητική ανακαλυπτική προσέγγιση.

Βασικοί προσανατολισμοί είναι οι μαθητοκεντρικές διδακτικές μέθοδοι, οι καινοτόμες δράσεις, τα σύγχρονα ψηφιακά εκπαιδευτικά μέσα, η κριτική ικανότητα των παιδιών, και η σύνδεση του μαθήματος με την κοινωνία και την καθημερινή ζωή.

Πρέπει να διεγείρει το ενδιαφέρον όχι μόνο των μαθητών/-τριών αλλά και των εκπαιδευτικών.

Να αναπτύσσει το διερευνητικό ανακαλυπτικό πνεύμα του/της μαθητή/-τριας καθώς και την κριτική σκέψη και την ικανότητά του/της να παίρνει αποφάσεις και να ακολουθεί τη βασική αρχή ότι ο μαθητής πρέπει «να μαθαίνει πώς να μαθαίνει».

Στις εργαστηριακές ασκήσεις να αξιοποιούνται τόσο υλικά καθημερινής χρήσης όσο και ο εξοπλισμός των σχολικών εργαστηρίων. Οι εργαστηριακές ασκήσεις θα μπορούν να πραγματοποιούνται σε ομάδες ή ατομικά, τηρώντας όλους τους απαιτούμενους κανόνες ασφαλείας, οι οποίοι και θα αναγράφονται στο Βιβλίο του/της μαθητή/-τριας.

Επίσης, θα αναγράφεται και η διαχείριση αποβλήτων και κάθε άλλη πληροφορία που θα καθιστά την εργαστηριακή εξάσκηση ασφαλή και αποτελεσματική για την καλλιέργεια της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης των μαθητών/-τριών.

Κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων λαμβάνεται μέριμνα για τη συμμετοχή και τη συμπερίληψη όλων των μαθητών και μαθητριών καθώς και οι αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Στα φύλλα εργασίας καταγράφονται μετρήσεις, παρατηρήσεις, συμπεράσματα και υπολογισμοί έτσι ώστε να επιτελείται το πείραμα με αποτελεσματικό τρόπο. Το φύλλο εργασίας μπορεί να περιλαμβάνει πίνακες μετρήσεων και υπολογισμών, ερωτήσεις επί της διαδικασίας, επεκτάσεις, συμπεράσματα κ.λπ..

Τέλος, το διδακτικό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει ανοικτά προβλήματα και εναλλακτικές προσεγγίσεις ή προεκτάσεις που καλλιεργούν τη δημιουργικότητα.

Εξειδικεύοντας, υπογραμμίζουμε ότι για μια αποτελεσματική διδασκαλία στη Χημεία την οποία υπηρετούν τα βιβλία και το υπόλοιπο συμπληρωματικό υλικό λαμβάνουμε υπόψη:

1. Τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών/-τριών και εφαρμόζουμε ποικιλία διδακτικών στρατηγικών για να τους κινητοποιήσουμε και να τους εμπλέξουμε ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία.
2. Ότι είναι απαραίτητη η αξιοποίηση καλοσχεδιασμένων πειραμάτων επίδειξης τα οποία μπορούν να συνδυαστούν λειτουργικά με την εργαστηριακή εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε δραστηριότητες διερεύνησης.

3. Ότι είναι θεμελιώδης ο εργαστηριακός προσανατολισμός στη διδασκαλία των Φυσικών Επιστημών, αφού υπό κατάλληλες προϋποθέσεις μεταδίδει ενθουσιασμό, βοηθά στην ανάπτυξη κινήτρων, ικανότητας χειρισμών, δεξιοτήτων και γνώσεων.
4. Η αξιοποίηση εναλλακτικών προσεγγίσεων, όπως οι προσομοιώσεις σε υπολογιστές, μπορούν να βοηθήσουν σε περιπτώσεις που κάποιες διδακτικές προσεγγίσεις δεν είναι αποτελεσματικές για διάφορους λόγους (αδυναμία εφαρμογής για λόγους ασφάλειας, έλλειψη μέσων, ιδιαιτερότητας του υπό διαπραγμάτευση θέματος π.χ. μάθημα για τον μικρόκοσμο).
5. Η κατανόηση των γνώσεων και η απόκτηση δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών πρέπει πάντα να αξιολογούνται (αρχική, διαμορφωτική, τελική αξιολόγηση), είτε στο εργαστήριο ή στην αίθουσα διδασκαλίας.
6. Οι εξωσχολικές δραστηριότητες, οι εργασίες πεδίου και οι εναλλακτικές μέθοδοι διδασκαλίας χαρακτηρίζονται από ευελιξία, ελευθερία, και ενδιαφέρον, αλλά θέλουν προσεκτική προετοιμασία σχεδίαση και εκτέλεση για να οδηγηθούμε σε επιθυμητά αποτελέσματα.

3. Δομή και οργάνωση

Η δομή του Βιβλίου του/της μαθητή/-τριας περιλαμβάνει θεματικές ενότητες που αναλύονται σε επιμέρους κεφάλαια. Το κάθε κεφάλαιο διαρθρώνεται έτσι ώστε το βιβλίο να είναι φιλικό, εύχρηστο και αποτελεσματικό. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στην υβριδικότητα των νέων βιβλίων, όπως αυτή περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Στο Βιβλίο μαθητή/-τριας ακολουθούμε την παρακάτω δομή:

- **Εισαγωγικά στοιχεία** όπως ονόματα συγγραφέων κ.λπ.
- **Ταυτότητα του Βιβλίου**, η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους/στις μαθητές/-τριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Η Ταυτότητα του Βιβλίου διασυνδέεται **με ψηφιακό πόρο (Οδηγίες για τον/την Εκπαιδευτικό) στον οποίο περιλαμβάνεται υποστηρικτικό υλικό για τον/την εκπαιδευτικό**. Το υλικό αυτό αναφέρεται στην εφαρμογή εναλλακτικών μεθόδων διδασκαλίας (ατομικά ή ομαδικά), σε περαιτέρω διευκρινίσεις για τις ασκήσεις, με υλικά καθημερινής χρήσης ή με υλικά του εργαστηρίου, σε ειδικούς κανόνες ασφαλείας για συγκεκριμένες ασκήσεις, σε διευκρινίσεις και παραπομπές σε εκπαιδευτικό υλικό για τα ανοιχτά προβλήματα και τις εναλλακτικές προσεγγίσεις που προτείνονται στο Βιβλίο, για τις εξωσχολικές δραστηριότητες.
- **Περιεχόμενα**
- **Πρόλογος** απευθυνόμενος στον/στη μαθητή/-τρια με ξενάγηση στο Βιβλίο και τη λειτουργικότητά του, με μορφή γράμματος προς τον μαθητή.
- **Εισαγωγική σελίδα** στην κάθε ενότητα, αναφερόμενη στο περιεχόμενο που ακολουθεί.

Κάθε ενότητα θα περιέχει έναν αριθμό κεφαλαίων με τρόπο τέτοιο ώστε κάθε κεφάλαιο να αντιστοιχεί, κατά το δυνατόν, σε μια διδακτική ώρα (είναι επιθυμητό να μην ξεπερνά τις 3 σελίδες). Στο περιεχόμενο κάθε ενότητας **θα εντάσσονται οργανικά οι αντίστοιχες πειραματικές δραστηριότητες και τα αντίστοιχα φύλλα εργασίας**. Όλες οι ενότητες θα πρέπει να έχουν ομοειδή δομή.

Η δομή κάθε κεφαλαίου θα είναι η εξής:

- ✓ **Αρίθμηση και τίτλος κεφαλαίου**
- ✓ **Προοργανωτές** – ρητές δηλώσεις των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων ανά κεφάλαιο: προτάσσονται στην αρχή του κεφαλαίου. Πρόκειται για προτάσεις που προσδιορίζουν με ακρίβεια τις μετρήσιμες και επαληθεύσιμες γνώσεις και δεξιότητες τις οποίες αναμένεται να εμφανίσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες μετά το πέρας της μαθησιακής διαδικασίας. Ο προσδιορισμός αυτός βοηθά τους ίδιους/τις ίδιες να εντάξουν τη νοητική τους προσπάθεια σε ένα πλαίσιο διαδικασιών που οδηγεί στην κατάκτηση προσδιορισμένων γνώσεων και δεξιοτήτων. Διευκολύνει επιπλέον τους/τις εκπαιδευτικούς στον σχεδιασμό ή την επιλογή των κατάλληλων εργασιών και δραστηριοτήτων.
- ✓ **Αρχικές εισαγωγικές σκέψεις** ή προβληματισμούς που να προετοιμάζουν τον μαθητή και τη μαθήτρια.
- ✓ **Λέξεις κλειδιά**.
- ✓ Ενδεχομένως να αναφέρονται επί μέρους **υποκεφάλαια** με σχετικούς υπότιτλους, με κείμενο, φωτογραφίες, διαγράμματα, πίνακες κ.λπ., με την απαιτούμενη ευκρίνεια.
- ✓ Εντός κειμένου μπορεί να υπάρχουν **ένθετα** υποστήριξης του κειμένου, τα οποία θα πρέπει να είναι **οργανικά συνδεδεμένα** με τα μαθησιακά αποτελέσματα της διδασκαλίας.
- ✓ Ολοκληρώνοντας το κεφάλαιο θα υπάρχει **περίληψη-σύνοψη** είτε με τη μορφή κειμένου ή με τη μορφή νοητικού χάρτη.
- ✓ **Οδηγίες πειραματικών δραστηριοτήτων και τα αντίστοιχα φύλλα εργασίας** με πρόβλεψη χώρου με διαγραμμίσεις για συμπλήρωση από τους/τις μαθητές/-τριες επί του βιβλίου.
- ✓ **Αποτιμητές**: παρατίθενται στο τέλος του κεφαλαίου ως σύντομες αναστοχαστικές διαδικασίες. Δίνουν στους μαθητές και στις μαθήτριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους με σημείο αναφοράς τον έλεγχο επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων.
- ✓ Στο τέλος, θα διατυπώνονται **ερωτήσεις και προβλήματα** σχετικά με το κεφάλαιο που διδάχθηκε και τους στόχους (μαθησιακά αποτελέσματα) στους οποίους αντιστοιχεί κάθε ερώτηση. Η μορφή των ασκήσεων και των προβλημάτων πρέπει να είναι ποικίλη.
- ✓ Στο τέλος του βιβλίου παρατίθεται παράθεμα με ευσύνοπτες απαντήσεις στις ερωτήσεις και τα προβλήματα το οποίο οδηγεί σε ψηφιακό συμπληρωματικό πόρο με ενδεικτικές λύσεις.

4. Γλώσσα

Η γλώσσα του Βιβλίου πρέπει να είναι απλή και κατανοητή. Η ορολογία που θα χρησιμοποιείται να είναι συμβατή με τα ΠΣ των υπόλοιπων μαθημάτων Φυσικών Επιστημών τόσο στο Γυμνάσιο όσο και στο Λύκειο. Η ονοματολογία χημικών ενώσεων να είναι συμβατή με το Λύκειο.

Η χρήση της «καθημερινής» και της «επιστημονικής» γλώσσας έρχονται μερικές φορές σε «αντιπαλότητα». Η γλώσσα που χρησιμοποιούμε μπορεί άλλοτε να είναι σύμμαχος και βοηθός και

άλλοτε αντίπαλος και παρεμποδιστής στην κατανόηση των εννοιών, γεγονός που πρέπει να ληφθεί υπόψη στο σχεδιασμό και στην ανάπτυξη του διδακτικού υλικού (για την ομαλή μετάβαση από την «καθημερινή» γλώσσα των μαθητών μέσω της διερεύνησης στη σταδιακή οικειοποίηση του λόγου της επιστήμης).

5. Αριθμός σελίδων Βιβλίου Μαθητή/-τριας (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

- ✓ Βιβλίο Μαθητή/-τριας Χημείας Β΄ Γυμνασίου (σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή) έκτασης 128 σελίδων.
- ✓ Βιβλίο Μαθητή/-τριας Χημείας Γ΄ Γυμνασίου (σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή) έκτασης 128 σελίδων.

6. Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές έντυπου υλικού

Η διάταξη κειμένου-εικόνων να είναι καλοσχεδιασμένη και ισορροπημένη.

Οι λεζάντες, τα κείμενα και τα διαγράμματα να είναι ευανάγνωστα. Επίσης, όλα τα γράμματα και οι αριθμοί, ονομασίες κ.λπ. εντός ή εκτός κειμένου να είναι διακριτά και ευανάγνωστα.

Πίνακες, διαγράμματα και απεικονίσεις να αξιοποιούνται με τρόπο λειτουργικό και συμπληρωματικό σε σχέση με τα κείμενα. Σημειώνεται ότι οι μαθητές/-τριες Γυμνασίου γενικά αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην αποκωδικοποίηση των διαγραμμάτων, τα οποία όμως με τον κατάλληλο διδακτικό μετασχηματισμό δεν πρέπει να απουσιάζουν.

Με βάση την ερευνητική βιβλιογραφία το εικονιστικό υλικό ενός εκπαιδευτικού κειμένου θα πρέπει να ικανοποιεί έναν ή περισσότερους από τους παρακάτω ρόλους:

- Προσελκυστικός ρόλος: αυξάνει το ενδιαφέρον και τα κίνητρα για ανάγνωση.
- Κατευθυντικός ρόλος: προσελκύει και κατευθύνει την προσοχή.
- Διδακτικός ρόλος: διευκολύνει τη μάθηση δείχνοντας ή εξηγώντας κάτι που είναι δύσκολο να αποδοθεί αποκλειστικά με λέξεις.
- Ενισχυτικός ρόλος: ενδυναμώνει τη μάθηση σε αναγνώστες με προβλήματα.
- Μνημονικός ρόλος: διευκολύνει την μακροπρόθεσμη ανάκληση των εισαγόμενων εννοιών.

7. Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού

Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό βρίσκεται σε δυναμική σχέση με το «Βιβλίο του/της μαθητή/-τριας», όπως περιγράφουν οι γενικές προδιαγραφές.

Το επιστημονικό του περιεχόμενο να χαρακτηρίζεται από εγκυρότητα, να αξιοποιεί σύγχρονες εκδόσεις λογισμικού, να παρατίθενται προβλήματα διαβαθμισμένης δυσκολίας και βιντεοσκοπημένα πειράματα που χαρακτηρίζονται από επικινδυνότητα ή είναι δύσκολο να πραγματοποιηθούν στο σχολικό εργαστήριο. Να δίνεται έμφαση στην Χημεία της καθημερινής ζωής και να παρέχονται κανόνες ασφαλείας για υλικά ή διεργασίες που θα παρατίθενται ώστε οι μαθητές/-τριες να είναι ενήμεροι γενικότερα και να αποφεύγουν την πραγματοποίηση επικίνδυνων πειραμάτων χωρίς επίβλεψη.

Το ψηφιακό υλικό πέρα από απλή απομνημόνευση να απαιτεί κριτική σκέψη και διερεύνηση και να οδηγεί στη σταδιακή αυτονομία του χρήστη. Το υλικό αυτό να μπορεί, με κατάλληλες οδηγίες, να αξιοποιείται και αυτόνομα, πέρα από την ένταξή του στη διδασκαλία.

Να προβλέπονται ατομικές αλλά και ομαδικές εργασίες. Όπου κρίνεται απαραίτητο να υπάρχει ήχος, κίνηση, προσομοιώσεις, υπερκείμενα, σύνδεσμοι και παραπομπές σε άλλο ηλεκτρονικό-ψηφιακό υλικό, βοήθεια προς τον χρήστη, συμβατότητα και επικοινωνία με τα περισσότερο χρησιμοποιούμενα λογισμικά, κ.λπ..

Η συμβατότητα με το Πρόγραμμα Σπουδών Χημείας είναι υποχρεωτική αλλά δεν αποκλείονται και οι προεκτάσεις που θα τους κινούν το ενδιαφέρον, θα τους οδηγούν σε ανακαλυπτικές μεθόδους μάθησης μέσα από διερεύνηση προβληματισμό και ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.

Πέρα από το γνωστικό μέρος, το ηλεκτρονικό εκπαιδευτικό υλικό να καλλιεργεί αξίες, δεξιότητες επικοινωνίας, συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των χρηστών.

Ειδικά για τις τεχνικές προδιαγραφές, το ψηφιακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο θα πρέπει να ακολουθεί σύγχρονες ανοιχτές τεχνολογίες και πρότυπα του Παγκόσμιου Ιστού και να έχει προσαρμοσμένη διεπαφή χρήσης, ώστε να είναι λειτουργικό σε διάφορες συσκευές όπως Η/Υ, tablet, smartphone.

Πρέπει να διασφαλίζεται η δυνατότητα αξιοποίησης του ψηφιακού εκπαιδευτικού περιεχομένου και των σχετικών πληροφοριακών συστημάτων από άτομα με ειδικές ανάγκες. Για το σκοπό αυτό, το ψηφιακό περιεχόμενο, ειδικά για περιεχόμενο που αναπτύσσεται εξ αρχής, είναι απαραίτητο να είναι προσβάσιμο από ΑΜΕΑ.

Στην περίπτωση που δημιουργηθούν εκπαιδευτικά / διδακτικά σενάρια, συστήνονται οι προδιαγραφές που ακολουθούνται στην Πλατφόρμα «Αίσωπος» (Μεθοδολογία σχεδίασης και δημιουργίας ψηφιακών διαδραστικών διδακτικών σεναρίων (<http://aesop.iep.edu.gr/node/17125>)).

Τέλος, να λαμβάνονται υπόψη τα διεθνή δεδομένα και οι παγκόσμιες εξελίξεις τόσο σε επίπεδο τεχνολογίας, επικοινωνιών, δικτύων και εκσυγχρονισμού του μέσου όσο και σε διαδικασίες που σχετίζονται με τις εξελίξεις στη Χημεία και τη διδακτική της. Σύμφωνα με το τελευταίο σημείο, η επικοινωνία με έγκυρα αποθετήρια εκπαιδευτικού υλικού Χημείας πρέπει να προβλέπεται και να αξιοποιείται.

Γνωστικό Αντικείμενο: Χημεία (Λύκειο)

1. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

Στο **Βιβλίο μαθητή/-τριας σε έντυπη και ψηφιακή μορφή**, ενσωματώνονται αναλυτικά εργαστηριακά φύλλα εργασίας (οδηγίες και ερωτήσεις, πίνακες και διαγράμματα προς συμπλήρωση, ασκήσεις) και φύλλα εργασίας για διερευνητικές προσεγγίσεις σε θεωρητικά θέματα στην κατάλληλη θέση ενδιάμεσα των εννοιών. Στο ίδιο βιβλίο ενσωματώνονται στρατηγικές επίλυσης ασκήσεων και προβλημάτων καθώς και λυμένα παραδείγματα. Επίσης παρατίθενται οι απαντήσεις των ερωτημάτων των ασκήσεων ή και προβλημάτων. Στο τέλος προστίθεται παράρτημα με πίνακες και φυσικοχημικών σταθερών. Επίσης, υπάρχει παραπομπή σε ψηφιακό πόρο («Λύσεις») ο οποίος θα περιλαμβάνει τις απαντήσεις των ερωτήσεων κλειστού τύπου ή σύντομης ανάπτυξης καθώς και τις

ενδεικτικές λύσεις των ασκήσεων - προβλημάτων. Το βιβλίο διασυνδέεται με κατάλληλο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, που δημιουργείται από τους/τις συγγραφείς. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνει και υλικό που αντλείται από Ανοικτούς Μαθησιακούς Πόρους, όπως από το Φωτόδεντρο και άλλα έγκυρα ψηφιακά αποθετήρια.

Στο Βιβλίο Μαθητή/-τριας προτάσσεται η **«Ταυτότητα του Βιβλίου»**, η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους/στις μαθητές/-τριες. Η ταυτότητα περιέχει ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η δομή και η φιλοσοφία του Βιβλίου και τεκμηριώνεται η συμβατότητα του παραχθέντος Βιβλίου με τις επιταγές του οικείου Προγράμματος Σπουδών, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Η **«Ταυτότητα του Βιβλίου»** διασυνδέεται με τον ψηφιακό πόρο **«Εργαστηριακός Οδηγός για τον/την Εκπαιδευτικό»**, όπου περιλαμβάνονται επιπλέον οδηγίες προς τον/την εκπαιδευτικό σχετικές με την παρασκευή των πρότυπων διαλυμάτων που θα απαιτηθούν για τις εργαστηριακές ασκήσεις, ο τρόπος που αυτά θα διατηρηθούν επί μακρόν, καθώς και ο βέλτιστος τρόπος περιβαλλοντικής διαχείρισης των χρησιμοποιηθέντων αντιδραστηρίων. Επιπροσθέτως, ο συγκεκριμένος ψηφιακός πόρος περιλαμβάνει αναφορές σε συνήθη λάθη χειρισμών ή/και πιθανές πηγές πειραματικών σφαλμάτων, σημεία της πειραματικής πορείας που ο εκπαιδευτικός πρέπει να προσέξει, καθώς και ενδεικτικές πειραματικές τιμές και απαντήσεις στις ερωτήσεις των φύλλων εργασίας που περιλαμβάνονται στο **«Βιβλίο μαθητή/-τριας»**.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά οι ειδικές προδιαγραφές του διδακτικού πακέτου.

2. Γενικά χαρακτηριστικά

Το διδακτικό πακέτο **οφείλει:**

α) **Να υπηρετεί ποικιλία διδακτικών πρακτικών δίνοντας έμφαση στις διερευνητικές διαδικασίες μάθησης** που αναλύονται εκτενώς στον «Οδηγό του Εκπαιδευτικού».

β) **Να εναρμονίζεται με το πνεύμα των ενδεικτικών δραστηριοτήτων του Π.Σ. ανά τάξη, τόσο ως προς το εύρος, όσο και ως προς το βάθος των πραγματευόμενων εννοιών και διαδικασιών**, όπως περιγράφονται αναλυτικά στον «Οδηγό του Εκπαιδευτικού».

γ) **Να αναδεικνύει τη συνέχεια και τη συνοχή των διαφόρων εννοιών** που πραγματεύεται η Χημεία, μέσω της χρήσης εννοιών που έχουν ήδη θεμελιωθεί σε προηγούμενες ενότητες του διδακτικού πακέτου της αυτής ή προηγούμενων τάξεων.

δ) **Να διασφαλίζει τη δυνατότητα αξιοποίησης του ψηφιακού εκπαιδευτικού περιεχομένου και των σχετικών πληροφοριακών συστημάτων από άτομα με ειδικές ανάγκες**. Για το σκοπό αυτό, το ψηφιακό περιεχόμενο – ειδικά για περιεχόμενο που αναπτύσσεται εξ αρχής – συστήνεται να είναι προσβάσιμο από ΑΜΕΑ.

3. Γλώσσα

Η γλώσσα του Βιβλίου πρέπει να είναι απλή και κατανοητή. Η ορολογία που θα χρησιμοποιείται να είναι συμβατή με τα Π.Σ. των υπόλοιπων μαθημάτων Φυσικών Επιστημών τόσο στο Γυμνάσιο όσο και

στο Λύκειο.

Η γλώσσα που χρησιμοποιούμε μπορεί άλλοτε να είναι σύμμαχος και άλλοτε εμπόδιο στην κατανόηση των εννοιών, γεγονός που πρέπει να ληφθεί υπόψη στο σχεδιασμό και στην ανάπτυξη του διδακτικού υλικού (για την ομαλή μετάβαση από την «καθημερινή» γλώσσα των μαθητών μέσω της διερεύνησης στη σταδιακή οικειοποίηση του λόγου της επιστήμης).

4. Δομή των επιμέρους συνιστωσών

Τα ακόλουθα προτείνονται σε συνδυασμό με τις γενικές προδιαγραφές προς τις συγγραφικές ομάδες.

Βιβλίο μαθητή/-τριας

Τεύχη και αριθμός σελίδων (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Για την τάξη Α΄ θα πρέπει να δοθεί ένα τεύχος έκτασης 320 σελίδων.

Για την τάξη Β΄ θα πρέπει να δοθεί ένα τεύχος έκτασης 320 σελίδων.

Για την τάξη Γ΄ θα πρέπει να δοθούν δύο τεύχη συνολικής έκτασης 464 σελίδων.

Προδιαγραφές περιεχομένου

α) Μακρο-επίπεδο

- Να είναι πλήρως συμβατό με τη φιλοσοφία και το περιεχόμενο των νέων Π.Σ.
- Να είναι επιστημονικά έγκυρο και να προτάσσει σύγχρονες ιδέες και παραδείγματα.
- Να αναδεικνύει τη σύνδεση μεταξύ των εννοιών που συζητούνται σε διαφορετικές ενότητες.
- Να είναι ελκυστικό, καλαίσθητο και χρηστικό.
- Να είναι ενσωματωμένες στο κείμενο κάθε ενότητας, τόσο ως σύντομες όσο και ως ωριαίας διάρκειας, δραστηριότητες ανάλογες με τις διερευνητικές και άλλες πειραματικές διαδικασίες που περιλαμβάνονται στο Π.Σ. και να συνοδεύονται από τα αντίστοιχα φύλλα εργασίας.
- Να διαφοροποιεί τη μάθηση, εφόσον προάγει δραστηριότητες που λαμβάνουν υπόψη τη διαφορετικότητα του/της κάθε μαθητή/-τριας και διευκολύνει την εξοικείωση με αξίες και στάσεις

β) Μικρο-επίπεδο

- Το περιεχόμενο κάθε διδακτικής ενότητας να χαρακτηρίζεται από παιδαγωγική και διδακτική καταλληλότητα.
- Να περιλαμβάνει διαδικασίες αναπλαισίωσης της επιστημονικής σε σχολική γνώση.
- Η χρησιμοποιούμενη γλώσσα να είναι προσιτή στο επίπεδο των μαθητών/-τριών.
- Οι διδακτικές διαδικασίες που προτείνονται σε κάθε διδακτική ενότητα και υποστηρίζουν το κείμενο να περιλαμβάνουν, κατά το δυνατό, εισαγωγή διερευνητικών διαδικασιών μάθησης.
- Να αναδεικνύει τη σύνδεση μεταξύ των εννοιών που συζητούνται σε διαφορετικές ενότητες.
- Να προτρέπει τον/τη μαθητή/-τρια να αναπτύξει κριτική σκέψη, να εργαστεί ως μέλος ομάδας (αναγκαιότητα συνεργασίας), να αναπτύξει εργαστηριακές δεξιότητες, ως και ήπιες δεξιότητες (soft skills).

- Να διαφοροποιεί τη μάθηση, προάγοντας δραστηριότητες που λαμβάνουν υπόψη τη διαφορετικότητα του/της κάθε μαθητή/-τριας, και να διευκολύνει την υιοθέτηση αξιών και στάσεων.

5. Δομή και παρουσίαση περιεχομένου

Η διάρθρωση του «Βιβλίου μαθητή/-τριας» να είναι τέτοια ώστε να οδηγεί στην εύκολη περιήγηση στις ενότητες του βιβλίου και στην αποτελεσματικότερη χρήση του. Ενδεικτικά προτείνεται η παρακάτω δομή:

Εισαγωγικά στοιχεία

1. Περιεχόμενα.

2. **Ταυτότητα του βιβλίου** η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους/στις μαθητές/-τριες. Επιπροσθέτως, η Ταυτότητα του βιβλίου περιέχει **ψηφιακό πόρο/Εργαστηριακό Οδηγό** για τον/την εκπαιδευτικό.

3. **Πρόλογος**, απευθυνόμενος στον/στη μαθητή/-τρια με ξενάγηση στο βιβλίο και τη λειτουργικότητά του με μορφή επιστολής προς τον/τη μαθητή/-τρια.

Εισαγωγική ενότητα «Γνωριμία με το σχολικό εργαστήριο» στα βιβλία των Α', Β' και Γ' Λυκείου, στην οποία να αναλύονται τα κυριότερα όργανα και σκεύη που θα έχει στη διάθεσή του ο/η μαθητής/-τρια στη διάρκεια των 3 ετών του Λυκείου. Ιδιαίτερη έμφαση να δοθεί στα όργανα/σκεύη μέτρησης μάζας και όγκου. Στην ίδια ενότητα να ενταχθεί υποενοότητα κανόνων και συμβόλων ασφαλείας καθώς και οδηγιών πρώτων βοηθειών για συνήθη ατυχήματα σε εργαστήριο χημείας π.χ. έγκαυμα από λύχνο, σταγόνες οξέος στο δέρμα κ.λπ. Στο τέλος αυτής της ενότητας, θα πρέπει να *υπάρχει ενδεικτική δοκιμασία αξιολόγησης μαθητών/-τριών στο ανωτέρω περιεχόμενο* (π.χ. ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής). *Ειδικά για το «Βιβλίο μαθητή/-τριας» της Γ' Λυκείου να υπάρχει επιπρόσθετη εναρκτήρια ενότητα «Σφάλματα κατά τις μετρήσεις».* Στην ενότητα αυτή να υπάρχουν μεταξύ άλλων οδηγίες για την κατασκευή καμπύλης αναφοράς (γραμμικής) με βάση τουλάχιστον 5 ζεύγη πειραματικών μετρήσεων, καθώς και για τον τρόπο εύρεσης της τιμής σχετιζόμενου μεγέθους με βάση την καμπύλη αυτή.

4. Κύρια κεφάλαια

Κάθε κεφάλαιο θα περιέχει έναν αριθμό ενοτήτων και υποενοτήτων με την εξής δομή και ιεραρχική σειρά:

- Αρίθμηση και τίτλος ενότητας
- Προκαταβολικός οργανωτής/Προοργανωτής, που θα περιλαμβάνει: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, λέξεις κλειδιά, αρχικές εισαγωγικές σκέψεις που προετοιμάζουν τον/τη μαθητή/-τρια, συνοπτικό ένθετο για πρόκληση του ενδιαφέροντος και για αφόρμηση μέσα από την επιστήμη και την τεχνολογία της Χημείας.
- Υποενοότητες με σχετικά κείμενα, φωτογραφίες, διαγράμματα, πίνακες κ.λπ. με την απαιτούμενη ευκρίνεια. Οι υποενοότητες να συμφωνούν κατά αρίθμηση και περιεχόμενο με τις αντίστοιχες στο δημοσιευμένο Πρόγραμμα Σπουδών. Εντός των υποενοτήτων εκτός από την απαραίτητη θεωρία, επικουρούμενη από σχετικούς πίνακες, γραφήματα, εικόνες κ.λπ. να

περιλαμβάνονται και λυμένα παραδείγματα αντιπροσωπευτικών ασκήσεων. Σε αυτές περιλαμβάνονται και τα φύλλα εργασίας που αντιστοιχούν στις υποενότητες που προτείνεται να διδαχθούν διερευνητικά, περιλαμβανομένων και των εργαστηριακών ασκήσεων, στην κατάλληλη θέση (*vide infra*).

- Παράγραφος με περιεχόμενο «η χημεία στην καθημερινή ζωή» με σύγχρονες εφαρμογές που σχετίζονται με το περιεχόμενο και τα αντίστοιχα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.
- Σύντομη ανακεφαλαίωση και εννοιολογικός χάρτης (ο χάρτης να διατίθεται και σε επεξεργάσιμη ψηφιακή μορφή).
- Αποτιμητές: παρατίθενται στο τέλος του κεφαλαίου ως σύντομες αναστοχαστικές διαδικασίες. Δίνουν στους μαθητές και στις μαθήτριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους με σημείο αναφοράς τον έλεγχο επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων.
- Γλωσσάρι με τις νέες λέξεις-κλειδιά που χρησιμοποιήθηκαν κατά την παρουσίαση της ενότητας και τη σημασία τους.
- Αξιολόγηση με ικανό αριθμό ερωτήσεων, ασκήσεων, προβλημάτων και συνδυαστικών προβλημάτων.
- Προτάσεις για ενδεικτική διαδικτυακή διερεύνηση σε θέματα του κεφαλαίου, τύπου «πέρα από το σχολικό βιβλίο».
  - Παραρτήματα με πίνακες δεδομένων, όπως π.χ. ΔH , συνήθη T_b , σταθερές K_a κ.λπ.
  - Απαντήσεις των ασκήσεων και των προβλημάτων του βιβλίου.

Ειδικά τα «**φύλλα εργασίας του/της μαθητή/-τριας**» θα πρέπει:

- Να βρίσκονται **στην κατάλληλη θέση στο «Βιβλίο μαθητή/-τριας»**, ακολουθώντας τη σειρά **ενότητων** που καθορίζει το Π.Σ. και **όχι ξεχωριστά από την κεντρική ροή του κειμένου**.
- Να είναι **αναλυτικά** και, κατά προτίμηση, να αποτελούν αυτοτελές βοήθημα στη διερευνητική προσπάθεια του/της μαθητή/-τριας.
- Να ξεκινούν με τον **τίτλο** της δραστηριότητας. Ο τίτλος της δραστηριότητας να είναι ελκυστικός, αλλά να μην αποκαλύπτει πλήρως το αποτέλεσμα της δραστηριότητας.
- Να περιλαμβάνουν τον **κεντρικό στόχο** της δραστηριότητας εισάγοντάς τον μέσω παραδειγμάτων από την καθημερινή ζωή.
- Στην περίπτωση επίλυσης προβλήματος, όπως π.χ. στο φύλλο που θα αναφέρεται στην τελευταία διερεύνηση της ενότητας 5.3.1. του Π.Σ. της Α' Λυκείου, να παρέχεται με τη μορφή **εισαγωγικού κειμένου**, το πλαίσιο δράσης τοποθετώντας τον/τη μαθητή/-τρια ή την ομάδα των μαθητών/-τριών στο επίκεντρο μιας πραγματικής κατάστασης που αντιμετωπίζει ένας χημικός σε ένα εργαστήριο ενός ερευνητικού κέντρου ή μιας βιομηχανίας ή ενός προβλήματος που αντιμετωπίζει ένας χημικός ή ένας πολίτης ως μέλος μιας τοπικής ή ευρύτερης κοινωνικής ομάδας.

- Να περιλαμβάνουν **στοιχεία που θα βοηθήσουν τον/τη μαθητή/-τρια** να κινηθεί σε ένα διερευνητικό πλαίσιο δράσης (παρατήρηση, υπόθεση ή πρόβλεψη, πειραματισμός - συλλογή δεδομένων, προσδιορισμός κανονικότητας στα δεδομένα, εξαγωγή συμπερασμάτων, απάντηση στο ερώτημα ή προτάσεις επίλυσης του προβλήματος και αναστοχασμός επί της όλης διαδικασίας). Οι ερωτήσεις θα πρέπει να ακολουθούνται από χώρο με διαγραμμίσεις προκειμένου **οι μαθητές/-τριες να μπορούν να απαντούν επί του βιβλίου**.
- Να περιλαμβάνουν συνοπτικά το απαραίτητο **εννοιολογικό πλαίσιο** και τις **προαπαιτούμενες γνώσεις**.
- Να περιλαμβάνουν **πίνακα των υλικών** (όργανα και αντιδραστήρια) που θα χρησιμοποιηθούν ή των υλικών που θα έχει στη διάθεσή του ο/η μαθητής/-τρια προκειμένου να επιλέξει αυτά που θα του/της χρειαστούν για να εκτελέσει το πείραμα που σχεδίασε μεμονωμένα ή ομαδοσυνεργατικά.
- Να περιλαμβάνουν τις **απαραίτητες οδηγίες ασφαλείας**. Λοιπές οδηγίες, όπως οδηγίες απόρριψης των τελικών προϊόντων, σύνδεσμοι προς έγγραφα SDS κ.λπ. θα ενταχθούν στο υποστηρικτικό υλικό για τον/την εκπαιδευτικό που διασυνδέεται με την «Ταυτότητα του βιβλίου».
- Να περιλαμβάνουν τις απαραίτητες **οδηγίες για τον σχεδιασμό και την εκτέλεση του πειράματος ή των δραστηριοτήτων**. Επιπλέον, μπορούν να παραπέμπουν μέσω του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού σε πηγές στις οποίες θα μπορεί ο/η μαθητής/-τρια να αναζητήσει πληροφορίες προκειμένου να χαράξει στρατηγική. Επισημαίνεται ότι οι οδηγίες θα πρέπει να είναι περιορισμένης καθοδήγησης και να μη μετατρέπουν τον πειραματισμό σε εκτέλεση συνταγής.
- Να περιλαμβάνουν **ενότητα εργαστηριακών παρατηρήσεων / καταγραφής μετρήσεων**. Όπου είναι δυνατόν θα πρέπει να παρέχονται σχετικοί πίνακες καταγραφής. Ο/Η μαθητής/-τρια **θα καταγράφει τις παρατηρήσεις του/της απ' ευθείας επί αυτών των πινάκων**.
- Να περιλαμβάνουν **κατάλληλες ερωτήσεις** που θα βοηθούν/καθοδηγούν τον/τη μαθητή/-τρια να καταλήξει σε συμπεράσματα και να δώσει απάντηση στο κεντρικό ερώτημα που του/της έχει τεθεί. Επίσης, ερωτήσεις που καλλιεργούν τις μεταγνωστικές δεξιότητες.
- Επισημαίνεται ότι ένας εκ των κυρίων στόχων των εργαστηριακών ασκήσεων στην Α' και Β' τάξη θα πρέπει να είναι κατάκτηση της επιστημονικής μεθόδου εργασίας, ενώ στην Γ' τάξη η εμπέδωση αυτής.
- Να περιλαμβάνουν κάποια **QR codes** στα οποία ο/η μαθητής/-τρια να ενημερωθεί για θέματα σχετικά με το ερώτημα που διαπραγματεύτηκε εργαστηριακά.

Όπως προκύπτει από την περιγραφή της φυσιολογίας του νέου Π.Σ. Χημείας Γενικού Λυκείου, επιδιώκεται η ενίσχυση της επαγωγικής προσέγγισης των εννοιών μέσω διερευνητικών δραστηριοτήτων, καθώς και της σύνδεσής τους με την καθημερινότητα και τις εμπειρίες των μαθητών, όπου αυτό είναι εφικτό. Για τον λόγο αυτό οι προβλεπόμενες εργαστηριακές ασκήσεις με τα φύλλα εργασίας τους βρίσκονται στο βιβλίο του/της μαθητή/-τριας και δεν συνιστούν διακριτό βιβλίο. Ως εκ τούτου, αποτελεί επιταγή του Π.Σ. μια σειρά από ενότητες να εκκινούν από τη

διερεύνηση (εργαστηριακή ή με παροχή δεδομένων προς επεξεργασία) και μέσω αυτής οι μαθητές/-τριες να φθάνουν στις επιδιωκόμενες έννοιες και σχέσεις.

Ενότητες, που εύκολα μπορεί να ακολουθηθεί η προσέγγιση αυτή είναι οι εξής:

A. Πρόγραμμα Σπουδών Α΄ Λυκείου

1. Ενότητα 1.2.2
2. Ενότητα 5.3
3. Ενότητα 5.4

B. Πρόγραμμα Σπουδών Β΄ Λυκείου

1. Ενότητες 3.1.2 και 3.1.3.
2. Ενότητα 5.1.3. και 5.1.4.
3. Ενότητα 6.4.
4. Ενότητα 7.1.3.

Γ. Πρόγραμμα Σπουδών Γ΄ Λυκείου

1. Ενότητα 1.7.
2. Ενότητα 1.9.3.
3. Ενότητα 2.2.
4. Ενότητες 5.2 και 5.3.
6. Ενότητα 6.2.
7. Ενότητα 7.4.
8. Μέρος της ενότητας 8.8.

6. Τεχνικές προδιαγραφές

Το «Βιβλίο μαθητή/-τριας» θα πρέπει να είναι ελκυστικό και να πληροί τις οριζόμενες τυποεκδοτικές προδιαγραφές:

Σχήματα, εικόνες, πίνακες, γραφικές παραστάσεις και εξισώσεις

Το «Βιβλίο μαθητή/-τριας» θα πρέπει να υποστηρίζει το κείμενο και τη νέα γνώση με επαρκή αριθμό σχημάτων εικόνων, πινάκων, γραφικών παραστάσεων και εξισώσεων και ό,τι άλλο σχετικό κριθεί απαραίτητο.

Τα σχήματα και οι εικόνες οφείλουν να είναι πρωτότυπα και όσα δεν είναι να φέρουν ως σημείωση στη λεζάντα τους την αρχική πηγή προέλευσης και την υποσημείωση «με την άδεια του εκδότη/των συγγραφέων», όπου απαιτείται. Θα πρέπει να είναι ευκρινή, έγχρωμα, υψηλής ανάλυσης και να βρίσκονται σε αρμονία με το κείμενο τόσο κατά τη θέση όσο και κατά το μέγεθος. Οι λεζάντες των σχημάτων και των εικόνων να τεθούν με πλάγια γραμματοσειρά ακριβώς κάτω από την εικόνα ή το σχήμα με κεντρική διάταξη κειμένου.

Οι τίτλοι των Πινάκων να αναγράφονται με πλάγια γραμματοσειρά πριν το κύριο μέρος του Πίνακα και να φέρουν αρίθμηση αναφερόμενη στην αρίθμηση της αντίστοιχης ενότητας, π.χ. Πίνακας 1.3 κ.λπ.

Οι γραφικές παραστάσεις οφείλουν να είναι πρωτότυπες. Ειδικότερα οι απαιτούμενες γραφικές

παραστάσεις π.χ. καμπυλών αντίδρασης, κατανομής Maxwell-Boltzmann, καμπυλών ογκομέτρησης οξέων ή βάσεων κ.λπ. θα πρέπει να σχεδιαστούν με κατάλληλο λογισμικό τύπου «λογιστικού φύλλου» με βάση πειραματικά δεδομένα ή αξιόπιστες προσομοιώσεις αυτών. Για παράδειγμα, οι καμπύλες αντίδρασης θα πρέπει να σχεδιαστούν με βάση τη μαθηματική έκφραση του ολοκληρωμένου νόμου ταχύτητας. Η συγγραφική ομάδα είναι ελεύθερη να επιλέξει το αξιόπιστο λογισμικό τύπου «λογιστικού φύλλου» που θα χρησιμοποιήσει για τον σκοπό αυτό. Σχεδίαση καμπυλών με «το χέρι» σε σχεδιαστικά λογισμικά δεν είναι επιθυμητή.

Οι γραμματοσειρές του τίτλου των Πινάκων και των λεζαντών των εικόνων και των σχημάτων μπορεί να είναι έγχρωμες. Επίσης, το χρώμα που θα επιλεγεί θα πρέπει να εφαρμοστεί σε όλους τους Πίνακες και τις λεζάντες του βιβλίου.

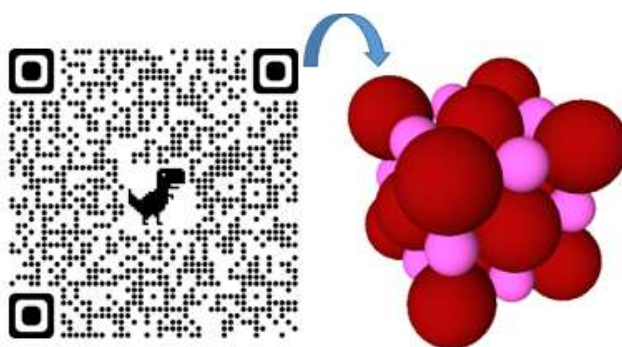
Για τις χημικές εξισώσεις των χημικών αντιδράσεων και για τους χημικούς τύπους, η συγγραφική ομάδα οφείλει να ακολουθήσει τον ίδιο τύπο παρουσίασης σε όλο το περιεχόμενο και των τριών τάξεων.

Για τις μαθηματικές εξισώσεις η συγγραφική ομάδα οφείλει να ακολουθήσει τον ίδιο τύπο παρουσίασης σε όλο το περιεχόμενο. Επίσης, θα πρέπει να αριθμούνται με ενιαίο τρόπο ώστε να είναι εύκολη η αναφορά σε αυτές κατά τη συζήτησή τους στην ενότητα π.χ. εξίσωση (3.3).

Ειδικά για τις αναπαραστάσεις μορίων και άλλων ενώσεων προτείνεται η σχεδίαση των σχημάτων με ειδικό σχετικό λογισμικό, π.χ. ChemSketch, ChemDraw, ChemCraft, GView, ViewerLite, Chimera, VMD, Odyssey, Maestro, Bionia κ.λπ.

Η δομή των μορίων στον χώρο, να υποστηρίζεται όπου απαιτείται, με σχήματα μορίων υπό προοπτική (ψευδο-3D αναπαραστάσεις). Επίσης δίπλα από ορισμένα σχήματα που παριστάνουν δομές μορίων, ιόντων ή κρυστάλλων να υπάρχει ο αντίστοιχος κώδικας QR code όπου να οδηγεί σε τρισδιάστατη απεικόνιση του μοντέλου με δυνατότητα ελεύθερης περιστροφής (σχήμα 1).

Είναι επιθυμητό, χωρίς να αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, κάποια εκ των μορίων που απεικονίζονται στα σχήματα του βιβλίου να είναι δυνατό να αναγνωστούν από εφαρμογές επαυξημένης πραγματικότητας (AR). Η σχεδίαση των μορίων θα πρέπει να είναι τέτοια που να εξασφαλίζει ότι η διαδικασία δύναται να γίνει από λογισμικά/εφαρμογές που να είναι δωρεάν και παράλληλα να διατίθενται για λειτουργικά συστήματα.

Σχήμα 1. Κώδικας QR code που οδηγεί σε ιστοσελίδα με τρισδιάστατη απεικόνιση κρυστάλλου, με δυνατότητα ελεύθερης περιστροφής.

Η πλαϊνή βοηθητική στήλη

Στο βιβλίο θα υπάρχει πλαϊνή βοηθητική στήλη δεξιά, με χρωματιστό υπόβαθρο. Σε αυτήν μπορούν να αναγράφονται πληροφορίες τύπου «σταμάτα και σκέψου», «γνωρίζεις ότι», πρόσθετες πληροφορίες για σχήματα ή διαγράμματα ή γραφικές παραστάσεις που υπάρχουν στο κεντρικό κείμενο, σχήματα και διαγράμματα με λεζάντες, στιγμές από την ιστορία της Χημείας (σχετικές με το θέμα της ενότητας), φωτογραφίες επιστημόνων κ.λπ.

Επισημαίνεται ότι σε αυτήν τη στήλη δεν πρέπει να εισάγεται νέα γνώση. Αντίθετα, θα πρέπει να χρησιμοποιείται για να αποσαφηνίσει έννοιες που παρουσιάζονται στο κεντρικό κείμενο ή για να αναδείξει τη σύνδεση των εννοιών που παρουσιάζονται με έννοιες που παρουσιάστηκαν σε προηγούμενες ενότητες του μαθήματος (στο Λύκειο ή/και στο Γυμνάσιο) ή/και με έννοιες που αξιοποιούνται σε άλλα γνωστικά πεδία Θετικών Επιστημών, όπως Φυσικής, Βιολογίας, Γεωλογίας και Μαθηματικών κ.λπ., ενισχύοντας τη συνοχή και τη συνάφεια των αναδεικνυόμενων εννοιών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Επίσης, η βοηθητική στήλη δεν θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα πυκνή και η παράθεση πληροφοριών σε αυτή θα πρέπει να είναι εξίσου καλαίσθητη με το κεντρικό κείμενο.

Ψηφιακός πόρος αναφοράς - «Λύσεις»

Ο ψηφιακός πόρος ο αναφοράς περιλαμβάνει όλες:

- α) τις απαντήσεις των ερωτήσεων (κλειστού τύπου και σύντομης απάντησης),
- β) τις λύσεις ασκήσεων,
- γ) τις επιλύσεις των προβλημάτων,

οι οποίες/τα οποία περιλαμβάνονται στο «Βιβλίο μαθητή/-τριας».

Ψηφιακός πόρος «Εργαστηριακός Οδηγός για τον/την Εκπαιδευτικό»

Ο Εργαστηριακός Οδηγός αποτελεί ψηφιακό πόρο που διασυνδέεται με την «Ταυτότητα του βιβλίου» και ενδεικτικά τα περιεχόμενα του σε μακρο-επίπεδο και μικρο-επίπεδο είναι τα ακόλουθα:

Α) Μακρο-επίπεδο

- Να περιλαμβάνει εργαστηριακές οδηγίες για τον/την καθηγητή/-τρια για όλα τα πειράματα που περιγράφονται στο «Βιβλίο του/της μαθητή/-τριας». Σε αυτές θα καταγράφονται επιπλέον οδηγίες σχετικές με την παρασκευή προτύπων διαλυμάτων που θα απαιτηθούν για τις εργαστηριακές ασκήσεις, ο τρόπος που αυτά θα διατηρηθούν επί μακρόν, καθώς και ο βέλτιστος τρόπος περιβαλλοντικής διαχείρισης των χρησιμοποιηθέντων αντιδραστηρίων. Επιπροσθέτως περιλαμβάνει θέματα σχετικά με πιθανά λάθη κατά την εκτέλεση της εργαστηριακής άσκησης, σημεία της πειραματικής πορείας που ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να προσέξει καθώς και ενδεικτικές πειραματικές τιμές και απαντήσεις στις ερωτήσεις.
- Να περιλαμβάνει ή να παραπέμπει σε σύντομο οδηγό ελεύθερου από πνευματικά δικαιώματα σχεδιαστικού πακέτου χημικών ενώσεων (manual). Το πακέτο θα πρέπει να υποστηρίζει τη σχεδίαση απλών και πολύπλοκων ανόργανων και οργανικών χημικών ενώσεων. Παράλληλα θα πρέπει να διαθέτει έτοιμες βιβλιοθήκες ενώσεων που εμφανίζονται σε ανόργανα και οργανικά συστήματα καθώς και καταλυτών, φουλερενίων, βιομακρομορίων, βιταμινών, κρυσταλλικών στερεών κ.λπ.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Επιπλέον, το πακέτο θα πρέπει να περιέχει δυνατότητα αυτόματης απόδοσης ονόματος κατά IUPAC σε οργανικές ενώσεις (στην αγγλική γλώσσα), διασύνδεσης με βάσεις χημειοπληροφορικής κ.λπ. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να υποστηρίζει την αναπαράσταση ψευδο-3D απεικόνιση μορίων. Ενδεικτικό παράδειγμα τέτοιου πακέτου είναι το ChemSketch. Το ίδιο manual θα πρέπει να είναι προσβάσιμο και από τους/τις μαθητές/-τριες.

β) Μικρο-επίπεδο

Για το μέρος που αφορά τις ενότητες και την πειραματική διαδικασία, μπορεί:

- ✓ Να περιέχει αναλυτικές οδηγίες για τυχόν επιπλέον μέτρα ασφαλείας, οδηγίες απόρριψης αντιδραστηρίων κ.λπ.
- ✓ Να περιέχει συνοπτικές πληροφορίες και υπερσυνδέσεις (links) για τα έγγραφα ασφάλειας (SDS) των προτεινόμενων αντιδραστηρίων με αυξημένη επικινδυνότητα.
- ✓ Να περιέχει αναλυτικές οδηγίες για τον καθαρισμό των σκευών και κυρίως για την απόρριψη των αντιδραστηρίων που προτείνεται να χρησιμοποιηθούν. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί από τη συγγραφική ομάδα στην κατά το δυνατό υιοθέτηση των αρχών της πράσινης χημείας.
- ✓ Να περιέχει, στο πλαίσιο της έκτασης που τίθεται από τις γενικές προδιαγραφές, λεπτομερείς αναλυτικές οδηγίες υλοποίησης των προτεινόμενων πειραμάτων.
- ✓ Να περιέχει ενδεικτικές μετρήσεις για όλα τα προτεινόμενα πειράματα μαζί με την επεξεργασία τους.
- ✓ Να περιέχει ενδεικτικές απαντήσεις στις ερωτήσεις των φύλλων εργασίας.
- ✓ Να περιέχει οδηγίες για πιθανά σφάλματα που ενδεχομένως παρατηρηθούν.
- ✓ Να περιέχει προτάσεις για επιπλέον πειραματικές διαδικασίες.

7. Ψηφιακό Υλικό

Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές ψηφιακού υλικού Χημείας

Το υλικό να περιλαμβάνει τουλάχιστον τα κάτωθι:

1. Οι *αναπαραστάσεις ψευδο-3D* θα πρέπει να παρέχονται σε μορφή αρχείου που να “διαβάζεται” από δωρεάν λογισμικά, όπως π.χ. .s3d, .mol, .out, .zmat, .pdb, .msv κ.λπ.
2. Λίστα με *αξιόπιστες δικτυοσελίδες που να μπορούν να υποστηρίξουν τη διδακτική πράξη* και λίστα με σχετικά λογισμικά, η *συντριπτική πλειονότητα των οποίων οφείλει να είναι δωρεάν*.
3. Να περιέχει σύνδεση προς σχετικό υλικό/προσομοιώσεις που είναι ήδη αναρτημένες σε έγκριτες πηγές. Οι προσομοιώσεις αυτές θα πρέπει να είναι σε μορφή συμβατή και υποστηριζόμενη από τους σύγχρονους φυλλομετρητές. Οι προσομοιώσεις για το μάθημα της Χημείας που θα κατασκευαστούν ή θα επιλεγούν από τις ήδη διαθέσιμες να έχουν τα παρακάτω χαρακτηριστικά:
  - Σε κάθε σκηνή να περιλαμβάνονται μόνο οι απαιτούμενες πληροφορίες ώστε να μην παρατηρείται αύξηση του γνωστικού φορτίου.
  - Να περιέχει όλες τις απαραίτητες οδηγίες ώστε να εκτελεστεί η εφαρμογή.
  - Να υπάρχει η δυνατότητα καταγραφής των μετρήσεων εντός της εφαρμογής, ώστε αυτή να λειτουργεί αυτόνομα χωρίς φύλλο εργασίας. Αν απαιτείται φύλλο εργασίας αυτό να είναι ενσωματωμένο στην εφαρμογή.

- Οι *οπτικές αναπαραστάσεις* (εικόνες, animations, 3D animations) να είναι κατάλληλες για την ηλικία των μαθητών/-τριών. Έχει αποδειχθεί ότι οι τρισδιάστατες αναπαραστάσεις είναι αποτελεσματικές στους/στις μαθητές/-τριες Λυκείου.
  - Στα εικονικά εργαστήρια Χημείας να υπάρχει η *δυνατότητα οπτικής ακρίβειας των μετρήσεων*.
  - *Μαζί με τα τρισδιάστατα μοριακά μοντέλα να εμφανίζονται και οι συντακτικοί τύποι των στοιχείων ή ενώσεων*.
  - Όπου υπάρχει μακροσκοπική αναπαράσταση (π.χ. κάποιο υλικό) να εμφανίζεται παράλληλα και η υπομικροσκοπική (μοριακό μοντέλο) ή η συμβολική αναπαράσταση (χημικός τύπος).
4. Επιθυμητό είναι οι συγγραφικές ομάδες να δημιουργήσουν *μικρο videos-μαθήματα έως 3 min*, τα οποία να είναι σχετικά με έννοιες στις οποίες εμφανίζονται σημαντικές παρανοήσεις των μαθητών/-τριών και να έχει ως στόχο την αναίρεσή τους.
5. Επιθυμητό να υπάρχουν δραστηριότητες *αυτοαξιολόγησης κλειστού τύπου* (πολλαπλής επιλογής με 4 ή 5 πιθανές απαντήσεις, Σωστού/Λάθους και αντιστοίχισης, με πλήθος ερωτήσεων ανάλογο με το περιεχόμενο του κεφαλαίου).

Γνωστικό Αντικείμενο: Βιολογία (Γυμνάσιο)

1. Το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων

1. Βιολογία Α΄ Γυμνασίου-βιβλίο μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)
2. Βιολογία Β΄ Γυμνασίου-βιβλίο μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)
3. Βιολογία Γ΄ Γυμνασίου-βιβλίο μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Σε κάθε βιβλίο προτάσσεται η «Ταυτότητα βιβλίου», η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές. Στο τέλος του κάθε βιβλίου υπάρχει παραπομπή σε ψηφιακό πόρο με τις απαντήσεις/ενδεικτικές λύσεις των ασκήσεων – δραστηριοτήτων για κάθε τάξη.

Το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων οφείλει να εναρμονίζεται με το σκοπό, τους στόχους και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που καθορίζονται από το Πρόγραμμα Σπουδών της Βιολογίας του Γυμνασίου και να χαρακτηρίζεται από επιστημονική εγκυρότητα, επιστημονική τεκμηρίωση και αντικειμενικότητα. Επιπλέον χρειάζεται να είναι ουσιαστικό και επικαιροποιημένο σύμφωνα με τα τελευταία δεδομένα της βιολογικής επιστήμης.

Οι έννοιες να αποδίδονται με ακρίβεια και σαφήνεια και να πλαισιώνονται με εικονιστικό υλικό και παραδείγματα που είναι ενδιαφέροντα και σχετίζονται με την εμπειρία των μαθητών/-τριών. Είναι σημαντικό οι νέες έννοιες και οι νέοι όροι να εισάγονται ομαλά και μεθοδικά με βάση τις πρότερες γνώσεις των μαθητών/-τριών, να γίνεται συστηματική σύνδεση της νέας γνώσης με την προηγούμενη και να υπάρχει συνεκτικότητα του περιεχομένου. Το επίπεδο δυσκολίας του περιεχομένου πρέπει να είναι αντίστοιχο των απαιτήσεων του Προγράμματος Σπουδών και της γνωστικής ετοιμότητας των μαθητών/-τριών.

- Επιπλέον να περιλαμβάνονται εργαστηριακές ασκήσεις και φύλλα εργασίας που θα χρησιμοποιήσουν οι μαθητές/-τριες κατά την υλοποίηση των πειραματικών δραστηριοτήτων. Οι εργαστηριακές δραστηριότητες προτείνεται να είναι ενσωματωμένες στο διδακτικό βιβλίο.
- Οι επιστημονικές γνώσεις (έννοιες, γενικεύσεις, πληροφορίες για τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις και δεξιότητες) να παρουσιάζονται με την κατάλληλη παιδαγωγική μορφή, ώστε να συμβαδίζουν με το μαθησιακό επίπεδο των μαθητών/-τριών και να ανταποκρίνονται στη γνωστική τους ετοιμότητα.
- Το περιεχόμενο να εναρμονίζεται με τα πορίσματα της επιστήμης της Βιολογίας και να μετασχηματίζει την επιστημονική γνώση σε σχολική, επιλέγοντας το κατάλληλο προς διδασκαλία υλικό, σύμφωνα με το νοητικό επίπεδο και την ηλικία των μαθητών/-τριών και τον διαθέσιμο χρόνο διδασκαλίας.
- Οι επιστημονικές γνώσεις να εμπλουτίζονται με πρόσθετες αναφορές στην ιστορία της επιστήμης της Βιολογίας (σημαντικές ανακαλύψεις, βιογραφικά στοιχεία επιστημόνων), στις εφαρμογές της Βιολογίας στην καθημερινή ζωή και στα στοιχεία που υποστηρίζουν τον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών/-τριών.
- Η πειραματική διαδικασία, όπως και η επεξεργασία και ερμηνεία πειραματικών δεδομένων να εντάσσεται στο περιεχόμενο διδασκαλίας του διδακτικού βιβλίου, ώστε να υποστηρίζεται η διδασκαλία των εννοιών που περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών της Βιολογίας Γυμνασίου.
- Να προάγει δραστηριότητες που λαμβάνουν υπόψη τη διαφορετικότητα του κάθε μαθητή/-τριας και διευκολύνει τη διαμόρφωση αξιών και στάσεων.

2. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο «Βιολογία Γυμνασίου»

Το εκπαιδευτικό υλικό πρέπει να στηρίζει τη διδασκαλία και να βασίζεται στα πορίσματα της Παιδαγωγικής επιστήμης και της Ψυχολογίας σχετικά με τη διαδικασία της μάθησης. Οι συγγραφείς είναι σημαντικό να εξασφαλίσουν ότι:

- ✓ Λαμβάνεται υπόψη το αναπτυξιακό και νοητικό επίπεδο των μαθητών/-τριών για την καλλιέργεια της επιστημονικής τους σκέψης, μέσα από την ανάλυση, την αξιολόγηση και την ερμηνεία των δεδομένων.
- ✓ Διευκολύνεται η κατανόηση σύνθετων εννοιών της Βιολογίας και η παραγωγή γενικεύσεων.
- ✓ Εκφράζεται με σαφήνεια η μεθοδολογία που θα χρησιμοποιηθεί κατά τη διδασκαλία του αντικειμένου της Βιολογίας.
- ✓ Αξιοποιούνται ζητήματα από την καθημερινή ζωή και από σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα της Βιολογίας για τη διέγερση του ενδιαφέροντος των μαθητών.
- ✓ Χρησιμοποιούνται πραγματικά δεδομένα (φωτογραφίες, στατιστικά δεδομένα, απεικονίσεις, επιστημονικά άρθρα, κ.λπ.) για τη διατύπωση γενικεύσεων ή/και το αντίστροφο.
- ✓ Διατυπώνονται με σαφήνεια οι γενικεύσεις και οι ορισμοί εννοιών σε διακριτό μέρος του κειμένου.

- ✓ Αξιοποιούνται δεδομένα από τον χώρο των Φυσικών Επιστημών για την ανάδειξη των διασυνδέσεων της Βιολογίας τόσο με τις υπόλοιπες Φυσικές Επιστήμες όσο και με τις Κοινωνικές Επιστήμες, τις Τέχνες ή και τα Μαθηματικά, αξιοποιώντας διαθεματικές προσεγγίσεις ή και μη δομημένα προβλήματα.
- ✓ Επιλέγονται δραστηριότητες που αξιοποιούν πολλαπλούς μαθησιακούς πόρους για την καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής σκέψης των μαθητών/-τριών.
- ✓ Ενθαρρύνεται η εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε ομαδικές δραστηριότητες με σαφή περιγραφή του τρόπου εργασίας και συνεργασίας των μαθητών/-τριών και τον χρόνο υλοποίησής τους.
- ✓ Επιλέγονται δραστηριότητες που παρουσιάζουν ποικιλομορφία ως προς την τυπολογία τους και διαβαθμισμένη δυσκολία για την προαγωγή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.
- ✓ Επιλέγονται δραστηριότητες που ενθαρρύνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες να επιχειρηματολογούν χρησιμοποιώντας τα επιστημονικά δεδομένα και συσχετίζοντάς τα με ζητήματα της καθημερινής ζωής.
- ✓ Επιλέγονται μεταγνωστικές στρατηγικές οι οποίες διευκολύνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες να κατανοούν την υπάρχουσα γνώση τους, να αξιολογούν την επάρκειά της για την αντιμετώπιση μίας κατάστασης ή ενός ζητήματος και να αναπτύσσουν δεξιότητες για την αναζήτηση νέων λύσεων ή απαντήσεων.
- ✓ Περιλαμβάνονται δραστηριότητες αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης.

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Βιολογία» για Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξη Γυμνασίου

Η δομή και οργάνωση των διδακτικών βιβλίων της Βιολογίας για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου είναι σημαντικό να είναι ενιαία και να χαρακτηρίζεται από συνοχή.

- ✓ Η οργάνωση του περιεχομένου να γίνεται σε διακριτές ενότητες: κεφάλαια/υποκεφάλαια, με ενιαία δομή.
- ✓ Το κείμενο κάθε ενότητας να δομείται με τρόπο που να διασφαλίζεται η νοηματική συνοχή στη διάταξη του περιεχομένου, η πληροφοριακή πληρότητα και η σύνδεση με συναφή γνωστικά αντικείμενα.
- ✓ Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα να δηλώνονται ρητά στην αρχή κάθε κεφαλαίου και προσδιορίζουν με ακρίβεια τις μετρήσιμες και επαληθεύσιμες γνώσεις και δεξιότητες, τις οποίες αναμένεται να εμφανίσουν οι μαθητές/-τριες μετά το πέρας της μαθησιακής διαδικασίας.
- ✓ Να παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα/-α να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/μαθήτριας (π.χ. ασκήσεις βασισμένες σε ελκυστικό

οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον όλων των μαθητών και μαθητριών).

- ✓ Να περιλαμβάνονται παραθέματα, δηλαδή κείμενα με πρόσθετο πληροφοριακό υλικό, που πληροφορούν τον/τη μαθητή/-τρια για θέματα αιχμής της Βιολογίας που την καθιστούν σημαντική επιστήμη για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής του ανθρώπου σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.
- ✓ Οι εργαστηριακές δραστηριότητες να είναι ενσωματωμένες στο διδακτικό βιβλίο, ανάλογα με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα κάθε Θεματικού πεδίου/ενότητας.
- ✓ Κάθε κεφάλαιο να ολοκληρώνεται με σύνοψη, στην οποία επαναλαμβάνονται τα κυριότερα σημεία της ύλης.
- ✓ Στο τέλος κάθε κεφαλαίου να παρατίθενται αναστοχαστικές δραστηριότητες και ερωτήσεις αξιολόγησης, που δίνουν στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους. Επιπροσθέτως, να παρατίθενται πρόσθετες παραπομπές για μαθητές/-τριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας.
- ✓ Στο τέλος κάθε ευρύτερης ενότητας/Θεματικού πεδίου να υπάρχει πίνακας για αυτοαξιολόγηση του ίδιου του μαθητή ή της μαθήτριας (π.χ. τι έμαθα..., αν χρειάζομαι βοήθεια σε..., αν μπορώ μόνος/η μου να..., αν μπορώ να βοηθήσω τον/τη συμμαθητή/-τρια μου σε...).
- ✓ Στο τέλος του βιβλίου να παρατίθεται λεξιλόγιο όρων και ευρετήριο όρων.

4. Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο «Βιολογία Γυμνασίου»

- ✓ Η γλώσσα των βιβλίων να είναι λιτή, κατανοητή, ελκυστική, επιστημονικά ορθή και να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών.
- ✓ Η χρήση των τεχνικών όρων να αποδίδει ακριβή και συγκεκριμένα νοήματα και οι επιστημονικοί όροι να ανταποκρίνονται στην επιστημονική γνώση με υψηλό βαθμό ακριβείας.
- ✓ Δυσνόητες έννοιες ή φαινόμενα τα οποία υπερβαίνουν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, αλλά η αναφορά τους εξυπηρετεί την ευρύτητα του περιεχομένου, να παρατίθενται ως ερμηνείες ή γλωσσάρι όρων όπου κρίνεται αναγκαίο.
- ✓ Οι παράγραφοι να δομούνται με σαφήνεια και να συνδέονται με τρόπο που να καθιστά λειτουργική την ανάπτυξη του περιεχομένου.
- ✓ Να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στη χρήση του γραμματικού γένους ώστε να αναφέρονται και τα δύο φύλα (π.χ. χρήση παραδειγμάτων ή ασκήσεων δραστηριοτήτων στις οποίες αναφέρονται ονόματα που αντιστοιχούν και στα δύο φύλα).

- ✓ Να δίνεται έμφαση στην κοινή ορολογία μεταξύ των Φυσικών Επιστημών και να αναδεικνύονται οι διαφορές ή τα κοινά στοιχεία μεταξύ τους.

5. Διάταξη έντυπου διδακτικού βιβλίου – Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές

Να ακολουθείται το ίδιο «στυλ» στην παρουσίαση του περιεχομένου σε όλο το έντυπο εκπαιδευτικό υλικό. Να υπάρχει δηλαδή ενιαίος τρόπος γραφής και μορφολογική ομοιογένεια, συνοχή στο ύφος, να χρησιμοποιείται το ίδιο πρόσωπο, παρόμοιο φιλικό ύφος, σταθερό επίπεδο δυσκολίας, γλωσσολογική και λεξική ομοιογένεια, ανεξάρτητα κατά το δυνατόν από το προσωπικό ύφος των διαφόρων συγγραφέων. Να ακολουθείται σταθερός τύπος γραμματοσειράς και μέγεθος που θα διευκολύνει την αναγνωσιμότητα.

A. Σχεδιασμός του βιβλίου

- ✓ Η εικονογράφηση να βρίσκεται σε συνέπεια με το κείμενο και να περιέχει ερμηνευτικές λεζάντες για την περαιτέρω μελέτη.
- ✓ Το έντυπο υλικό να περιλαμβάνει πίνακα περιεχομένων, πρόλογο και χωρισμό σε ενότητες, κεφάλαια ή υποκεφάλαια.

B. Αρχές σχεδίασης

- ✓ Η αναλογία κειμένου και απεικονίσεων να εμφανίζει ισορροπία, καθιστώντας εύκολη τη μελέτη από τους μαθητές και τις μαθήτριες και δυνατή τη συσχέτιση ανάμεσά τους.
- ✓ Οι σελίδες να εμφανίζουν παρόμοια ποσότητα κειμένου, στο μέτρο του δυνατού, με αποφυγή σελίδων με κενό χώρο ή σελίδων αποκλειστικά με κείμενο.

Γ. Τυπογραφικός κánaβος (πλαίσιο)

- ✓ Η διεύθυνση του κειμένου σε στήλες να γίνεται ανάλογα με τους τυπογραφικούς περιορισμούς, με σκοπό τη μεγαλύτερη ευκολία στην ανάγνωση.
- ✓ Να ακολουθείται σταθερός τύπος γραμματοσειράς και μέγεθος που διευκολύνει την αναγνωσιμότητα.
- ✓ Να ακολουθείται σταθερός τύπος συμβόλων σε όλο το έντυπο υλικό.

Δ. Πίνακες, διαγράμματα και απεικονίσεις

- ✓ Η χρήση ποικιλίας απεικονίσεων να στοχεύει στη δημιουργία πολλαπλών αναπαραστάσεων για αυτό και προτείνεται η χρήση διαγραμμάτων, πινάκων, χαρτών εννοιών, φωτογραφιών ερευνητών ή ερευνητικών χώρων, κ.ά. σε κάθε κεφάλαιο.

E. Μέγεθος του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Βιολογία Γυμνασίου» ανά τάξη

Για τα διδακτικά βιβλία Βιολογίας Α', Β' και Γ' Γυμνασίου η έκταση είναι 160 σελίδες για κάθε τάξη (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$).

6. Το ψηφιακό υλικό

Το ψηφιακό υλικό οφείλει να ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντα, στις αναζητήσεις, στις ανησυχίες των μαθητών/-τριών, να τονώνει το ενδιαφέρον τους για τη Βιολογία, να τους παρακινεί και να συμβάλει στη δημιουργία ευχάριστου μαθησιακού περιβάλλοντος μέσα στην τάξη. Ταυτόχρονα όμως

πρέπει να αποφεύγεται η υπερβολή και ο όγκος καθώς και η μη κατευθυνόμενη για τους μαθητές και τις μαθήτριες αναζήτηση στο απέραντο Διαδίκτυο.

Το ηλεκτρονικό υλικό θα πρέπει να στηρίζει τη διαφοροποιημένη μάθηση και τη συμπερίληψη, την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία. Ειδικά στη Βιολογία θα πρέπει να συμβάλει στην σημασιολόγηση των βιολογικών δεδομένων για τη ζωή τους, για την ευρύτερη κοινωνία στην οποία είναι ενεργοί πολίτες και για το φυσικό περιβάλλον στο οποίο ζουν, στην καλλιέργεια κριτικής ικανότητας και ανάλυσης δεδομένων, που θα τους οδηγήσουν στη λήψη ενημερωμένων αποφάσεων, στην καλλιέργεια της φροντίδας του εαυτού σε μια εποχή που το προσδόκιμο ζωής αυξάνεται και η ποιότητα ζωής είναι στόχος (εγγραμματισμός στην υγεία), στην καλλιέργεια τρόπου σκέψης υπό το πρίσμα της αειφορίας, της διαγενεακής δικαιοσύνης, του σεβασμού κάθε άλλου πλάσματος πάνω στον πλανήτη Γη και της εξέλιξης.

Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό είναι ενσωματωμένο λειτουργικά με το διδακτικό βιβλίο με παραπομπές μέσω συνδέσμων QR και εμπλουτίζει την κάθε διδακτική ενότητα με ασκήσεις, ερωτήσεις, αναλύσεις, διαγράμματα, προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, πειράματα, 3D αναπαραστάσεις, εκπαιδευτικά παιχνίδια, κείμενα κ.λπ. Επίσης, να υπάρχουν διασυνδέσεις με ανοικτού τύπου δραστηριότητες οι οποίες θα παραπέμπουν σε ψηφιακό περιβάλλον προσαρμοσμένο στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών και μαθητριών. Δηλαδή, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών να αναπτύσσονται εφαρμογές, ώστε να εργάζονται με πλατφόρμες τεχνητής ευφυΐας, να κάνουν τρισδιάστατες εκτυπώσεις, να οργανώνουν διαδικτυακές εκδηλώσεις, να χρησιμοποιούν εικονική πραγματικότητα κ.λπ.

Η διασύνδεση του βιβλίου με το συμπληρωματικό, ψηφιακό υλικό θα μπορεί να γίνει και μέσω αναγνώσιμου/γραμμωτού και QR κώδικα που θα επιτρέπει τόσο στους/στις εκπαιδευτικούς όσο και στους μαθητές και στις μαθήτριες να έχουν γρήγορη πρόσβαση σε αυτό μέσω σταθερών ή φορητών ηλεκτρονικών συσκευών. Το χαρακτηριστικό του υβριδικού βιβλίου είναι ότι δεν θα χρειάζεται επιπλέον plug-in για αναπαραγωγή βίντεο και ήχου. Επίσης, θα παρέχει εκτός από την πολυμεσικότητα και τη δυνατότητα συνεχούς εμπλουτισμού, τροποποίησης, αντικατάστασης του περιεχομένου των μαθησιακών πόρων και δυνατότητα επικαιροποίησης.

6.1 Παιδαγωγική χρήση ψηφιακού υλικού υλικού

- ✓ Το ψηφιακό υλικό να εμφανίζει υψηλό βαθμό διαδραστικότητας.
- ✓ Το ψηφιακό υλικό να είναι φιλικό προς τον χρήστη, προσφέροντας παράλληλα ένα ελκυστικό περιβάλλον διδασκαλίας και μάθησης.
- ✓ Να δίνει τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών/-τριών και να διευκολύνει τη συνεργασία τους σε ομάδες.
- ✓ Να περιλαμβάνει ποικιλία δραστηριοτήτων και μέσων (φωτογραφίες, μικροσκοπικές απεικονίσεις, βίντεο, βιντεοσκοπημένα πειράματα, συνεντεύξεις επιστημόνων, κ.ά.).
- ✓ Οι διαδραστικές δραστηριότητες και το περιεχόμενο πολυμέσων να είναι σχετικά με το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου και το Πρόγραμμα Σπουδών της Βιολογίας και να διευρύνουν τη μαθησιακή διαδικασία.

- ✓ Οι διαδραστικές δραστηριότητες να λειτουργούν αυτόνομα ή ενταγμένες σε φύλλα εργασίας των μαθητών/-τριών λειτουργώντας ως ολοκληρωμένα μαθησιακά αντικείμενα.
- ✓ Το υλικό να είναι οργανωμένο έτσι ώστε να ακολουθεί το έντυπο υλικό και το Πρόγραμμα Σπουδών της Βιολογίας.
- ✓ Το ηλεκτρονικό υλικό να στοχεύει κυρίως στο βιολογικό γραμματισμό και λιγότερο στον ψηφιακό γραμματισμό των μαθητών/τριών.

6.2 Τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις ψηφιακού υλικού

- ✓ Να δίνει τη δυνατότητα λήψης των επιμέρους περιεχομένων (π.χ. βίντεο, προσομοιώσεις) για τη χρήση του σε διαφορετικά πλαίσια.
- ✓ Να χρησιμοποιούνται υπερσύνδεσμοι με μεγάλα ερευνητικά κέντρα της Ελλάδας και του εξωτερικού, αφού έχει προηγηθεί χορήγηση σχετικής άδειας.

Γνωστικό Αντικείμενο: Βιολογία (Λύκειο)

Βιολογία Α΄, Β΄, Γ΄ Λυκείου

1. Διδακτικά Βιβλία

1. Βιολογία Α΄ Λυκείου - Βιβλίο Μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)
2. Βιολογία Β΄ Λυκείου - Βιβλίο Μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)
3. Βιολογία Γ΄ Λυκείου- Βιβλίο Μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Κατευθυντήριες αρχές ποιότητας των διδακτικών βιβλίων και εν γένει του εκπαιδευτικού υλικού

- ✓ Οι επιστημονικές γνώσεις (έννοιες, γενικεύσεις, πληροφορίες για τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις και δεξιότητες) παρουσιάζονται με την κατάλληλη παιδαγωγική μορφή, ώστε να συμβαδίζουν με το μαθησιακό επίπεδο των μαθητών/-τριών και να ανταποκρίνονται στη γνωστική τους ετοιμότητα.
- ✓ Το περιεχόμενο εναρμονίζεται με τα πορίσματα της επιστήμης της Βιολογίας και μετασχηματίζει την επιστημονική γνώση σε σχολική, επιλέγοντας και περιορίζοντας την ύλη σύμφωνα με το νοητικό επίπεδο και την ηλικία των μαθητών/-τριών και τον διαθέσιμο χρόνο διδασκαλίας.
- ✓ Οι επιστημονικές γνώσεις εμπλουτίζονται με πρόσθετες αναφορές στην ιστορία της επιστήμης της Βιολογίας (σημαντικές ανακαλύψεις, βιογραφικά στοιχεία επιστημόνων), στις εφαρμογές της Βιολογίας στην καθημερινή ζωή και στα στοιχεία που υποστηρίζουν τον επαγγελματικό προσανατολισμό των μαθητών/-τριών.
- ✓ Η πειραματική διαδικασία, όπως και η επεξεργασία και ερμηνεία πειραματικών δεδομένων εντάσσεται στο περιεχόμενο διδασκαλίας του διδακτικού βιβλίου, ώστε να υποστηρίζεται η διδασκαλία των εννοιών που περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών της Βιολογίας Λυκείου.

- ✓ Προάγει δραστηριότητες που λαμβάνουν υπόψη τη διαφορετικότητα του/της κάθε μαθητή/-τριας και διευκολύνει τη διαμόρφωση αξιών και στάσεων.

2. Μάθηση και διδασκαλία

Οι συγγραφείς είναι σημαντικό να εξασφαλίσουν ότι:

- ✓ Λαμβάνουν υπόψη το αναπτυξιακό και νοητικό επίπεδο των μαθητών/-τριών για την καλλιέργεια της επιστημονικής τους σκέψης, μέσα από την ανάλυση, την αξιολόγηση και την ερμηνεία των δεδομένων.
- ✓ Διευκολύνουν την κατανόηση σύνθετων εννοιών της Βιολογίας και καθοδηγούν στην παραγωγή γενικεύσεων.
- ✓ Εκφράζεται με σαφήνεια η μεθοδολογία που θα χρησιμοποιηθεί κατά τη διδασκαλία του αντικειμένου της Βιολογίας.
- ✓ Αξιοποιούνται ζητήματα από την καθημερινή ζωή και από σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα της Βιολογίας για τη διέγερση του ενδιαφέροντος των μαθητών/-τριών.
- ✓ Χρησιμοποιούνται πραγματικά δεδομένα (στατιστικά δεδομένα, απεικονίσεις, φωτογραφίες, επιστημονικά άρθρα, κ.λπ.) για τη διατύπωση γενικεύσεων ή/και το αντίστροφο.
- ✓ Διατυπώνονται με σαφήνεια οι γενικεύσεις και οι ορισμοί εννοιών σε διακριτό μέρος του κειμένου.
- ✓ Αξιοποιούνται δεδομένα από τον χώρο των Φυσικών Επιστημών για την ανάδειξη των διασυνδέσεων της Βιολογίας τόσο με τις υπόλοιπες Φυσικές Επιστήμες όσο και με τις Κοινωνικές Επιστήμες, τις Τέχνες ή και τα Μαθηματικά, αξιοποιώντας διαθεματικές προσεγγίσεις ή και μη δομημένα προβλήματα.
- ✓ Επιλέγονται δραστηριότητες που αξιοποιούν πολλαπλούς μαθησιακούς πόρους για την καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής σκέψης των μαθητών/-τριών.
- ✓ Ενθαρρύνεται η εμπλοκή των μαθητών/-τριών και σε ομαδικές δραστηριότητες με σαφή περιγραφή του τρόπου εργασίας και συνεργασίας των μαθητών/-τριών και τον χρόνο υλοποίησής τους.
- ✓ Επιλέγονται δραστηριότητες που παρουσιάζουν ποικιλομορφία ως προς την τυπολογία τους και διαβαθμισμένη δυσκολία για την προαγωγή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.
- ✓ Επιλέγονται δραστηριότητες που ενθαρρύνουν τους/τις μαθητές/-τριες να επιχειρηματολογούν χρησιμοποιώντας τα επιστημονικά δεδομένα και συσχετίζοντάς τα με ζητήματα της καθημερινής ζωής.
- ✓ Επιλέγονται μεταγνωστικές στρατηγικές οι οποίες διευκολύνουν τους/τις μαθητές/-τριες να κατανοούν την υπάρχουσα γνώση τους, να αξιολογούν την επάρκειά της για την αντιμετώπιση μίας κατάστασης ή ενός ζητήματος και να αναπτύσσουν δεξιότητες για την αναζήτηση νέων λύσεων ή απαντήσεων.
- ✓ Περιλαμβάνονται δραστηριότητες αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Βιολογία» για Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξη Λυκείου.

Η δομή και οργάνωση των διδακτικών βιβλίων της Βιολογίας για τις τρεις τάξεις του Λυκείου είναι σημαντικό να είναι ενιαία και να χαρακτηρίζεται από συνοχή και συγκεκριμένα:

- ✓ Η οργάνωση του περιεχομένου γίνεται σε διακριτές θεματικές ενότητες, κεφάλαια/υποκεφάλαια, με ενιαία δομή.
- ✓ Το κείμενο κάθε ενότητας δομείται με τρόπο που να διασφαλίζεται η νοηματική συνοχή στη διάταξη της ύλης, η πληροφοριακή πληρότητα και η σύνδεση με συναφή γνωστικά αντικείμενα.
- ✓ Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα δηλώνονται ρητά στην αρχή κάθε κεφαλαίου/ενότητας και προσδιορίζουν με ακρίβεια τις μετρήσιμες και επαληθεύσιμες γνώσεις και δεξιότητες, τις οποίες αναμένεται να εμφανίσουν οι μαθητές/-τριες μετά το πέρας της μαθησιακής διαδικασίας.
- ✓ Παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα/-α να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/-τριας (π.χ. ασκήσεις βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον όλων των μαθητών/-τριών).
- ✓ Περιλαμβάνονται παραθέματα, δηλαδή κείμενα με πρόσθετο πληροφοριακό υλικό, που πληροφορούν τον/τη μαθητή/-τρια για θέματα αιχμής της Βιολογίας που την καθιστούν σημαντική επιστήμη για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής του ανθρώπου σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.
- ✓ Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με σύνοψη, στην οποία παρουσιάζονται τα κυριότερα σημεία του διδακτικού περιεχομένου.
- ✓ Στο τέλος κάθε κεφαλαίου παρατίθενται αναστοχαστικές δραστηριότητες και ερωτήσεις αξιολόγησης, που δίνουν στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους. Επιπροσθέτως, παρατίθενται πρόσθετες παραπομπές για μαθητές/-τριες που επιζητούν περαιτέρω εμβάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας
- ✓ Σε κάθε ένα διδακτικό βιβλίο θα περιέχεται πίνακας περιεχομένου.
- ✓ Στα διδακτικά βιβλία συμπεριλαμβάνονται φύλλα εργασίας δραστηριοτήτων, εργαστηριακών ασκήσεων, καθώς και τα εφαρμοζόμενα πειραματικά πρωτόκολλα.
- ✓ Στην αρχή του κάθε βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα βιβλίου», η οποία περιέχει πρόσθετο ψηφιακό πόρο στη μορφή Εργαστηριακού Οδηγού για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές. Στο τέλος του κάθε βιβλίου υπάρχει δυνατότητα παραπομπής σε ψηφιακό πόρο με τις απαντήσεις/ενδεικτικές λύσεις των ασκήσεων – δραστηριοτήτων για κάθε τάξη.

4. Διάταξη έντυπου διδακτικού βιβλίου – Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές

Να ακολουθείται ο ίδιος τρόπος στην παρουσίαση του διδακτικού περιεχομένου σε όλο το έντυπο εκπαιδευτικό υλικό. Να υπάρχει δηλαδή μορφολογική ομοιογένεια, συνοχή στο ύφος, να χρησιμοποιείται το ίδιο πρόσωπο, σταθερό επίπεδο δυσκολίας, γλωσσολογική και λεξική ομοιογένεια. Να ακολουθείται σταθερός τύπος γραμματοσειράς και μέγεθος που θα διευκολύνει την αναγνωσιμότητα, σύμφωνα με τις γενικές προδιαγραφές.

A. Σχεδιασμός του βιβλίου

- ✓ Το έντυπο υλικό πρέπει να περιλαμβάνει πίνακα περιεχομένων, την ταυτότητα του διδακτικού βιβλίου, πρόλογο και χωρισμό σε θεματικές ενότητες, κεφάλαια/υποκεφάλαια.
- ✓ Η εικονογράφηση να είναι σε συνέπεια με το κείμενο και να περιέχει ερμηνευτικές λεζάντες για την περαιτέρω μελέτη.
- ✓ Επίσης, περιλαμβάνει ως πρόσθετο ψηφιακό πόρο εμπλουτισμού της ταυτότητας Βιβλίου Εργαστηριακό Οδηγό για κάθε βιβλίο (Βιολογία Α', Β' και Γ' Λυκείου. Ο ψηφιακός πόρος/Εργαστηριακός Οδηγός περιλαμβάνει φύλλα εργασίας δραστηριοτήτων, εργαστηριακών ασκήσεων, καθώς και τα εφαρμοζόμενα πειραματικά πρωτόκολλα.

B. Αρχές σχεδίασης

- ✓ Η αναλογία κειμένου και απεικονίσεων εμφανίζει ισορροπία, καθιστώντας εύκολη τη μελέτη από τους μαθητές/-τριες και δυνατή τη συσχέτιση ανάμεσά τους.
- ✓ Οι σελίδες εμφανίζουν παρόμοια ποσότητα κειμένου, στο μέτρο του δυνατού, με αποφυγή σελίδων με κενό χώρο ή σελίδων αποκλειστικά με κείμενο.

Γ. Πίνακες, διαγράμματα και απεικονίσεις

Η χρήση ποικιλίας απεικονίσεων στοχεύει στη δημιουργία πολλαπλών αναπαραστάσεων για αυτό και προτείνεται η χρήση διαγραμμάτων, πινάκων, χαρτών εννοιών, φωτογραφιών ερευνητών/-τριών ή ερευνητικών χώρων, κ.ά. σε κάθε θεματική ενότητα/κεφάλαιο.

Δ. Μέγεθος διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Βιολογία Λυκείου» ανά τάξη (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Το μέγεθος του διδακτικού βιβλίου συσχετίζεται με την τάξη στην οποία απευθύνεται και το ωρολόγιο πρόγραμμα το οποίο ακολουθείται. Αναλυτικά, για τα μαθήματα Βιολογίας Α' και Β' Λυκείου έντυπο υλικό 176 σελίδες και για τη Βιολογία Γ' Λυκείου 336 σελίδες.

5. Το ψηφιακό υλικό

Το ψηφιακό υλικό οφείλει να ανταποκρίνεται στις τροχιές ανάπτυξης και μάθησης των μαθητών/-τριών, να ενισχύει το ενδιαφέρον τους για τη Βιολογία, και να συμβάλει στη δημιουργία ευχάριστου μαθησιακού περιβάλλοντος μέσα στην τάξη.

Στο γνωστικό αντικείμενο της Βιολογίας το ψηφιακό υλικό θα πρέπει να εξυπηρετεί στην κατασκευή βιολογικών εννοιών απαραίτητων για την ευρύτερη κοινωνία στην οποία οι μαθητές/-τριες καλούνται να συμμετάσχουν ως ενεργοί πολίτες αλλά και για το φυσικό περιβάλλον στο οποίο ζουν. Επιπλέον να συμβάλει στην καλλιέργεια κριτικής ικανότητας και ανάλυσης δεδομένων, που θα τους οδηγήσουν στη λήψη αποφάσεων, στην καλλιέργεια της προστασίας της υγείας τους σε μια εποχή που το προσδόκιμο ζωής αυξάνεται και η ποιότητα ζωής είναι στόχος, στην καλλιέργεια τρόπου σκέψης υπό το πρίσμα της αειφορίας και του σεβασμού της ζωής πάνω στον πλανήτη Γη.

Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό να είναι διασυνδεδεμένο με το διδακτικό βιβλίο μέσω QR και να εμπλουτίζει την κάθε διδακτική ενότητα με ασκήσεις, ερωτήσεις, αναλύσεις, διαγράμματα, προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, πειράματα, 3D αναπαραστάσεις, εκπαιδευτικά παιχνίδια, υλικό που θα φιλοξενείται σε ιστοτόπους, κείμενα, κ.τ.λ. Επίσης, να υπάρχουν διασυνδέσεις με ανοιχτού τύπου δραστηριότητες οι οποίες θα παραπέμπουν σε ψηφιακό περιβάλλον προσαρμοσμένο στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/-τριών. Δηλαδή, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών να αναπτύσσονται εφαρμογές, ώστε να εργάζονται με πλατφόρμες τεχνητής νοημοσύνης, να κάνουν τρισδιάστατες εκτυπώσεις, να οργανώνουν διαδικτυακές εκδηλώσεις, να χρησιμοποιούν εικονική πραγματικότητα κ.λπ.

6.1 Παιδαγωγική χρήση ψηφιακού συμπληρωματικού υλικού

- ✓ Το ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό να εμφανίζει υψηλό βαθμό διαδραστικότητας.
- ✓ Να είναι φιλικό προς τον χρήστη, προσφέροντας παράλληλα ένα ελκυστικό περιβάλλον διδασκαλίας και μάθησης.
- ✓ Να δίνει τη δυνατότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών/-τριών και να διευκολύνει τη συνεργασία τους σε ομάδες.
- ✓ Να περιλαμβάνει ποικιλία δραστηριοτήτων και μέσων (φωτογραφίες, μικροσκοπικές απεικονίσεις, βίντεο, βιντεοσκοπημένα πειράματα, συνεντεύξεις επιστημόνων, κ.ά.).
- ✓ Οι διαδραστικές δραστηριότητες και το περιεχόμενο πολυμέσων να είναι σχετικά με το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου και το Πρόγραμμα Σπουδών της Βιολογίας και να διευρύνουν τη μαθησιακή διαδικασία.
- ✓ Οι διαδραστικές δραστηριότητες να λειτουργούν αυτόνομα ή ενταγμένες σε φύλλα εργασίας των μαθητών/-τριών λειτουργώντας ως ολοκληρωμένα μαθησιακά αντικείμενα.
- ✓ Το υλικό να είναι οργανωμένο σε κεφάλαια/υποκεφάλαια που να ακολουθούν το διδακτικό βιβλίο και το Πρόγραμμα Σπουδών της Βιολογίας.
- ✓ Το ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό να στοχεύει κυρίως στο βιολογικό γραμματισμό προωθώντας ταυτόχρονα τον ψηφιακό γραμματισμό των μαθητών/-τριών.

6.2 Τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις ψηφιακού συμπληρωματικού υλικού

- ✓ Να δίνει τη δυνατότητα, όπου είναι εφικτό, λήψης των επιμέρους περιεχομένων (π.χ. βίντεο, προσομοιώσεις) για τη χρήση του σε διαφορετικά πλαίσια.

- ✓ Προτείνεται η αξιοποίηση υπερσυνδέσμων με μεγάλα ερευνητικά κέντρα της Ελλάδας και του εξωτερικού, αφού έχει προηγηθεί χορήγηση σχετικής άδειας.

Γνωστικό Αντικείμενο: Γεωγραφία (Δημοτικό)

1. Διδακτικά βιβλία

Το περιεχόμενο πρέπει να είναι ουσιαστικό και επικαιροποιημένο, σύμφωνα με τα τελευταία δεδομένα της Φυσικής Γεωγραφίας, της Ανθρωπογεωγραφίας και της Οικογεωγραφίας.

Τονίζεται ότι το περιεχόμενο, οι εικόνες και το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό οφείλουν να αναδεικνύουν τη δυναμική σχέση και την αλληλεπίδραση ανάμεσα στον χώρο και στις δραστηριότητες του ανθρώπου, να συμβάλλουν στην ανάπτυξη πολιτικής σκέψης και κοινωνικής συμπεριφοράς, στην καλλιέργεια ικανότητας λήψης αποφάσεων σε θέματα που αφορούν το φυσικό περιβάλλον και στην ανάπτυξη περιβαλλοντικής ηθικής προσανατολισμένης στην αειφορία.

A. Βιβλίο μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Τα βιβλία μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) θα έχουν ενιαία οργάνωση και δομή για την Ε΄ και τη ΣΤ΄ τάξη. Θα περιλαμβάνουν μαθησιακό υλικό για κάθε Θεματική Ενότητα/Θεματικό Πεδίο. Το υλικό αυτό μπορεί να αποτελείται από κείμενα, εικόνες, πίνακες, χάρτες, γραφήματα και παραπομπές σε ψηφιακό υλικό (ενδεικτικά, προσομοιώσεις, τρισδιάστατες αναπαραστάσεις, μοντελοποιήσεις, λογισμικά, βίντεο).

Το βιβλίο μαθητή/-τριας θα περιλαμβάνει και τις δραστηριότητες και θα είναι χωρισμένο σε δύο τεύχη.

B. Άτλας

Θα περιλαμβάνει γεωμορφολογικούς, πολιτικούς και θεματικούς χάρτες για την Ελλάδα, την Ευρώπη και τον κόσμο. Μπορεί να αξιοποιηθεί από το Δημοτικό έως το Λύκειο (αλλά και δια βίου) αποτελώντας έναν συνδετικό κρίκο ανάμεσα στις βαθμίδες εκπαίδευσης, αλλά και ανάμεσα σε άλλα γνωστικά αντικείμενα. Θα αποτελέσει ένα υποστηρικτικό, διδακτικό εργαλείο για τους/τις μαθητές/-τριες στο μάθημα της Γεωγραφίας, αλλά και ένα σημείο αναφοράς για όλα τα μαθήματα, γιατί θα περιλαμβάνει όλα τα γεωγραφικά στοιχεία που είναι αναγκαία για να γνωρίσει ο/η μαθητής/-τρια τον ελλαδικό, τον ευρωπαϊκό και τον παγκόσμιο χώρο. Οι έντυποι χάρτες προτείνεται να συνδέονται με ψηφιακούς πολυχάρτες (μέσω αναγνώσιμου/γραμμωτού QR κώδικα) για άμεση πρόσβαση και πιο λεπτομερή και ποικίλη πληροφορία αποτελώντας ένα σύγχρονο δυναμικό εργαλείο με υβριδικό χαρακτήρα (έντυπος άτλας - άτλας πολυμέσων).

Γ. Ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό

Το ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό αποτελεί λειτουργικό μέρος του βιβλίου και περιλαμβάνει ψηφιακούς πόρους για να το εμπλουτίσει και να υποστηρίξει τη μαθησιακή διαδικασία. Η ανάκτηση

των πληροφοριών θα είναι πάντα διαθέσιμη και εύκολα προσβάσιμη, με δυνατότητες ανάγνωσης, αποθήκευσης και εκτύπωσης. Το ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό θα προσφέρει δυνατότητες διασύνδεσης και με εξωτερικούς πόρους ή εφαρμογές ανοιχτού κώδικα γεωγραφικής πληροφορίας. Θα μπορεί να προσπελαστεί από όλους τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, από tablet, ipad και smartphone. Θα παρέχει δυνατότητες εμπλουτισμού του περιεχομένου με μεταδεδομένα και συσχετισμούς μεταξύ των επιμέρους στοιχείων του υλικού.

Οι συγγραφείς του βιβλίου μπορούν να δημιουργήσουν νέους ψηφιακούς πόρους ή και να αξιοποιήσουν/μετασχηματίσουν ήδη υπάρχοντες, όπως για παράδειγμα μαθησιακά αντικείμενα του Φωτόδεντρου για τη Γεωγραφία. Σε κάθε περίπτωση οι ψηφιακοί πόροι οφείλουν να ακολουθούν τις γενικές παιδαγωγικές και τεχνικές προδιαγραφές.

2. Μάθηση και διδασκαλία

Το εκπαιδευτικό υλικό πρέπει να στηρίζει τη διδασκαλία και να βασίζεται στα πορίσματα της παιδαγωγικής επιστήμης και της ψυχολογίας σχετικά με τη διαδικασία της μάθησης. Είναι σημαντικό να ενθαρρύνεται η ανακαλυπτική και βιωματική μάθηση, όπως και η εφαρμογή των αρχών της συνεργατικής μάθησης μέσω πρακτικών που προάγουν την αυτενέργεια, την ανακάλυψη και την απάντηση γεωγραφικών ερωτήσεων μέσα από τη διερεύνηση. Η δυνατότητα εφαρμογής της γνώσης και η διασύνδεση με γεγονότα και φαινόμενα της καθημερινής ζωής είναι σύγχρονες απαιτήσεις της διδακτικής των φυσικών επιστημών.

Το περιεχόμενο του γνωστικού αντικείμενου της Γεωγραφίας για την Ε΄ και τη ΣΤ΄ τάξη, δομημένο σε ενότητες/πεδία με τα αντίστοιχα μαθήματα, αποτελεί τη βάση για τη δημιουργία ενός μαθησιακού περιβάλλοντος που θα στηρίζεται στη μεικτή μάθηση (blended learning). Πρόκειται για ένα μοντέλο μάθησης που αξιοποιεί τα πλεονεκτήματα της παραδοσιακής διδασκαλίας, όπως η πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία με σύγχρονες τεχνικές διαφοροποιημένης διδασκαλίας και ψηφιακής μάθησης (connectivism). Ο/Η εκπαιδευτικός ως ενορχηστρωτής/-στρια της μάθησης, στηριζόμενος/-η στο γεωγραφικό υλικό του βιβλίου της Γεωγραφίας, μπορεί να αξιοποιήσει δημιουργικά και σύγχρονα συστήματα γεωγραφικής πληροφορίας.

Οι μαθητές/-τριες αναπτύσσουν γενικές δεξιότητες μέσω της μάθησης και της διδασκαλίας με αξιοποίηση διαθεματικών προσεγγίσεων και πολλαπλών μαθησιακών πόρων. Οι δεξιότητες σκέψης που απαιτούν ανάλυση, αξιολόγηση, κρίση και όχι μόνο ανάκληση και κατανόηση πληροφοριών και γεγονότων να ενσωματώνονται προοδευτικά, λαμβάνοντας υπόψη την ικανότητα/τις τροχιές των μαθητών/-τριών, καθώς και τα αναπτυξιακά τους χαρακτηριστικά.

Το εκπαιδευτικό υλικό είναι σημαντικό να συμβάλλει στην καλλιέργεια της χωρικής, της κριτικής και δημιουργικής σκέψης, καθώς και στην ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων, όπως ικανότητα ανάλυσης, αξιολόγησης και ελέγχου των διαδικασιών σκέψης από τους/τις ίδιους/ίδιες.

Να περιλαμβάνονται ποικίλες δραστηριότητες, διαβαθμισμένης δυσκολίας που να συμβάλλουν στη δημιουργική εργασία και να ενθαρρύνουν τη συνεργασία, μέσα στο κατάλληλο χρονικό πλαίσιο, υιοθετώντας στρατηγικές διαφοροποιημένης διδασκαλίας ώστε να ανταποκρίνονται στα διαφορετικά επίπεδα ετοιμότητας των μαθητών/-τριών, στους διαφορετικούς τρόπους που μαθαίνουν και στα διαφορετικά τους ενδιαφέροντα.

Να ενθαρρύνεται η δια βίου μάθηση με τη χρήση σύγχρονου, αυθεντικού υλικού και να αξιοποιούνται οι διαφορετικές δεξιότητες και ανάγκες των μαθητών/-τριών προκειμένου να οδηγηθούν όλοι/-ες στη γνώση και να συμμετάσχουν ενεργά στη δική τους μάθηση ενθαρρύνοντας αυτοστοχαστικές και αναστοχαστικές δραστηριότητες.

Να επιδιώκεται η καλλιέργεια του κριτικού γραμματισμού και της δημιουργικής σκέψης μέσω της αξιοποίησης πολλαπλών μαθησιακών πόρων και της συμμετοχής των μαθητών/-τριών σε λιγότερο δομημένα προβλήματα.

Να δημιουργεί ένα περιβάλλον μάθησης όπου ο/η εκπαιδευτικός θα έχει περισσότερο ρόλο εμπυχωτή/-τριας, συντονιστή/-στριας και καθοδηγητή/-τριας και λιγότερο ρόλο μεταφορέα (πομπού) της γνώσης.

Να αξιοποιούνται πολλαπλές αναπαραστάσεις (γεωγραφικοί χάρτες, διαγράμματα, προσομοιώσεις, εννοιολογικοί χάρτες κ.ά.) για την καλύτερη κατανόηση των προς διδασκαλία εννοιών, φαινομένων και διαδικασιών.

Να αναδεικνύεται η αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, όπως και η διαθεματική - διεπιστημονική διάσταση της Γεωγραφίας.

Στο μέτρο του εφικτού, οι προτεινόμενες δραστηριότητες να έχουν αναφορά σε γεγονότα και φαινόμενα της καθημερινής ζωής και να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών, ώστε να πείθονται για την αναγκαιότητα και τη χρησιμότητα της νέας γνώσης.

Να αξιοποιούνται οι ΤΠΕ όπου κρίνεται ότι μπορεί να προκύψει διδακτικό-μαθησιακό όφελος. Η κατάλληλη αξιοποίηση των ΤΠΕ μπορεί να προσφέρει πολλά στη διδασκαλία-μάθηση.

Να προβλέπονται και δραστηριότητες ή έρευνες πεδίου.

Η διδασκαλία της Γεωγραφίας οφείλει να στοχεύει στον γεωγραφικό γραμματισμό, στην ικανότητα ανάπτυξης χωρικής σκέψης, λήψης αποφάσεων, επίλυσης απλών και σύνθετων προβλημάτων, καθώς και στην εμπέδωση της έννοιας της αειφορίας. Η κατανόηση και ερμηνεία γεωγραφικών φαινομένων, η σύγκριση γεωγραφικών δεδομένων, η τεκμηρίωση απόψεων με λογικά επιχειρήματα, η ανάλυση περιβαλλοντικών θεμάτων και η εξαγωγή συμπερασμάτων μέσα από δραστηριότητες διαβαθμισμένης δυσκολίας και τα φύλλα αυτοαξιολόγησης θα επιτρέψουν την ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων.

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

Η δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στη Γεωγραφία για την Ε΄ και τη ΣΤ΄ τάξη είναι σημαντικό να είναι ενιαία και να χαρακτηρίζεται από συνοχή. Δηλαδή η προσφορά της νέας γνώσης και στα δύο τεύχη των δύο τάξεων να βασίζεται στις προϋπάρχουσες γνώσεις των μαθητών/-τριών, ώστε να αποκτούν νόημα και να δίνουν λογικές ερμηνείες για τα γεωγραφικά φαινόμενα.

Το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου πρέπει να οργανώνεται λογικά και να καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κ.λπ. Μετά τον πίνακα περιεχομένων ακολουθεί η Ταυτότητα του βιβλίου η οποία

μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Η συστηματική φυσική και λογική δόμηση του διδακτικού βιβλίου να διευκολύνει την κατάκτηση της νέας γνώσης από τους/τις μαθητές/-τριες. Αυτό επιτυγχάνεται με την οργάνωση του διδακτικού περιεχομένου σε Θεματικά Πεδία ή Θεματικές Ενότητες που θα αποτελούνται από επιμέρους θεματικές ή μαθήματα του βιβλίου με σαφή πίνακα περιεχομένου. Κάθε Θεματική Ενότητα/Θεματικό Πεδίο θα αποτελείται από επιμέρους θεματικές/μαθήματα με έναν προοργανωτή, που θα προτάσσεται και θα προσδιορίζει ευδιάκριτα τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα στην αρχή και με μια σύνοψη, καθώς και αποτιμητές με δραστηριότητα αναστοχασμού, γεωγραφικό γλωσσάρι του μαθήματος και επιπρόσθετο υλικό για περαιτέρω μελέτη στο τέλος. Η διερευνητική πορεία μάθησης θα ακολουθεί κάθε επιμέρους θεματική/μάθημα. Πιο συγκεκριμένα η πορεία γεωγραφικής διερεύνησης κάθε μαθήματος μπορεί να στηρίζεται στα παρακάτω στάδια:

1. Έναυσμα-ερέθισμα για πρόκληση της διερεύνησης με τη διατύπωση γεωγραφικής ερώτησης, συνοδευόμενης, όπου κρίνεται αναγκαίο, από προβολή εικόνας, φωτογραφίας ή βίντεο.
2. Αναζήτηση πληροφοριών, πηγών-δεδομένων (με μορφή τρισδιάστατων απεικονίσεων, διαγραμμάτων, μοντελοποιήσεων, προσομοιώσεων) για εύρεση της απάντησης.
3. Οργάνωση των πηγών-δεδομένων με τρόπο που να οπτικοποιούνται εύκολα.
4. Ανάλυση της γεωγραφικής πληροφορίας μέσα από συσχετίσεις και συγκρίσεις με λογικά επιχειρήματα και τεκμήρια, ώστε σταδιακά να χτιστεί η νέα γνώση.
5. Παρουσίαση και εφαρμογή της νέας γεωγραφικής γνώσης από τους/τις μαθητές/-τριες.
6. Αναστοχαστικές δραστηριότητες αποτίμησης της μαθησιακής διαδικασίας.

Στα μαθήματα κάθε Θεματικής Ενότητας/Θεματικού Πεδίου του διδακτικού βιβλίου της Γεωγραφίας τόσο της Ε΄ όσο και της ΣΤ΄ τάξης θα αποτυπώνονται: τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του μαθήματος, η αφόρμηση-προετοιμασία, η παρουσίαση της νέας πληροφορίας, η καταγραφή των μαθησιακών διαφοροποιημένων δραστηριοτήτων, η χρονική διάρκεια και το είδος των δραστηριοτήτων (διερευνητικού τύπου, βιωματικές, μελέτης πεδίου κ.ά.), ο απαιτούμενος εξοπλισμός, η οργάνωση της τάξης και ο τρόπος ολοκλήρωσης του μαθήματος με σύνοψη, επιπρόσθετο έντυπο ή ψηφιακό υλικό, και προτεινόμενες ενδεικτικές δραστηριότητες με παραπομπές σε γεωγραφικά συστήματα πληροφοριών.

Στο τέλος κάθε επιμέρους θεματικής/μαθήματος θα υπάρχουν δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης, γεωγραφικό γλωσσάρι και σύνοψη.

Οι χάρτες τόσο στο διδακτικό βιβλίο όσο και στους άτλαντες πρέπει να είναι άρτια σχεδιασμένοι και ευδιάκριτοι, ώστε να μπορεί ο/η μαθητής/-τρια να επικοινωνεί αποτελεσματικά με τη σχηματική απόδοση της χαρτογραφίας ως μια διαδικασία μετάδοσης πληροφοριών. Να μπορεί να αντιληφθεί τις απεικονίσεις και να κατανοήσει το νόημα που προκύπτει από τους χάρτες.

Στο ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό είναι βασικό να υπάρχουν «εναλλακτικές» προβολές χαρτών τόσο σε δισδιάστατες όσο και σε τρισδιάστατες απεικονίσεις, εικονικές περιηγήσεις, προσομοιώσεις και πολυχάρτες.

Σε κάθε τεύχος και των δύο τάξεων να υπάρχουν δύο παγκόσμιοι χάρτες και δύο της Ελλάδας (γεωφυσικός-πολιτικός).

4. Γλώσσα

Η γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο της Γεωγραφίας πρέπει να είναι σαφής, κατανοητή και να συμβαδίζει με την ηλικία των παιδιών. Ειδικά, οι γεωγραφικές ή γεωχωρικές έννοιες, όπως ποτάμια, βουνά, δρόμοι, όρια, σύνορα κ.λπ., θα πρέπει να συσχετίζονται με τη φυσική πραγματικότητα και καθημερινότητα. Για την κατανόηση των γεωγραφικών εννοιών, είναι σημαντική η αναπαράσταση και η οπτικοποίησή τους. Με τον τρόπο αυτό οι νοητικές γενικεύσεις των γεωγραφικών εννοιών μέσω απεικονίσεων συγκεκριμενοποιούνται και αποκτούν νόημα. Το γεωγραφικό λεξιλόγιο θα πρέπει να είναι κατάλληλο και να περιγράφει με σαφήνεια τους όρους δίνοντας όλες τις σημασιολογικές ερμηνείες στις περιπτώσεις γλωσσολογικής αμφισημίας. Είναι απαραίτητη η ποιοτική περιγραφή χωρικών και τοπολογικών σχέσεων και η αναφορά σε συνώνυμες και ταυτόσημες λέξεις. Επιπρόσθετα, όπου κρίνεται απαραίτητο, είναι βασικό να γίνονται αναφορές σε προτάσεις καθημερινής ομιλίας σχετικά με χωρικές πληροφορίες που δίνονται από άνθρωπο σε άνθρωπο και να συγκρίνονται με προτάσεις που προσδιορίζουν με ακρίβεια θέσεις γεωγραφικών αντικειμένων στον χώρο. Με τον τρόπο αυτό εξοικειώνονται οι μαθητές/-τριες με την επιστημονική γλώσσα της Γεωγραφίας.

Γεωγραφικοί συλλογισμοί θα πρέπει να διέπονται από σαφήνεια και να δίνονται ακριβείς ερμηνείες ειδικά σε οριακές τιμές γεωγραφικών χαρακτηριστικών, όπως ψηλός, φαρδύς κ.λπ. Προκειμένου να διευκρινιστούν εννοιολογικές (conceptual vagueness) και γλωσσολογικές ασάφειες (linguistic vagueness) στη γεωγραφία, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η λογική της γλώσσας στην περιγραφή σχέσεων εγγύτητας, όπως μακριά, κοντά, πλησίον κ.ά., σχέσεων κατεύθυνσης, όπως ανατολικότερα από, δεξιά από, κ.ά., σχέσεων απόστασης, όπως περίπου 3 χλμ., σχεδόν 500 μ., κ.ά. και στην εκτίμηση ορίων γεωγραφικών εννοιών, όπως βουνό, δάσος, κ.ά. Οι γλωσσολογικές και σημασιολογικές ασάφειες των γεωγραφικών όρων μπορούν να διασαφηνιστούν μέσω της μοντελοποίησης. Η ορθή και ακριβής χρήση της γλώσσας θα πρέπει να συνοδεύεται από γεωγραφικά δεδομένα τα οποία θα χαρακτηρίζονται από: ορθότητα, ακρίβεια, αξιοπιστία, πληρότητα και συνέπεια.

Με την ανάλυση των γεωγραφικών εννοιών και προτάσεων εξαλείφονται οι παρανοήσεις και αναπτύσσονται ικανότητες επικοινωνίας σε κοινωνικές καθημερινές καταστάσεις.

5. Διάταξη - Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές έντυπου υλικού

Να ακολουθείται το ίδιο «στιλ» στην παρουσίαση της ύλης σε όλο το έντυπο εκπαιδευτικό υλικό. Να υπάρχει δηλαδή ενιαίος τρόπος γραφής και μορφολογική ομοιογένεια, συνοχή στο ύφος, να χρησιμοποιείται το ίδιο πρόσωπο, παρόμοιο φιλικό ύφος, σταθερό επίπεδο δυσκολίας, γλωσσολογική και λεξική ομοιογένεια, ανεξάρτητα κατά το δυνατόν από το προσωπικό ύφος των διαφόρων συγγραφέων. Να ακολουθείται σταθερός τύπος γραμματοσειράς και μέγεθος που θα διευκολύνει την αναγνωσιμότητα.

Το κείμενο και οι κάθε είδους απεικονίσεις να παρουσιάζονται με τρόπο ελκυστικό και ενδιαφέροντα για τον/τη μαθητή/-τρια. Ο εμπλουτισμός του βιβλίου με φωτογραφίες, γεωγραφικά δεδομένα και πηγές να γίνεται όπου είναι εφικτό, ώστε να προκληθεί το σχετικό ενδιαφέρον του/της μαθητή/-τριας και ταυτόχρονα να καλλιεργηθεί η αξία της προσπάθειάς τους για τη δημιουργία νέας γνώσης. Να υπάρχει ισορροπία στη διάταξη του κειμένου και των απεικονίσεων, η οποία εξασφαλίζεται, όταν όλα τα στοιχεία σε ένα κείμενο τοποθετούνται κατά τρόπο ώστε να δίνεται η εντύπωση της σταθερότητας.

6. Μέγεθος του διδακτικού βιβλίου

Το βιβλίο μαθητή/-τριας Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης θα είναι ενιαίο στη δομή και την οργάνωση και έκτασης 224 σελίδων (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$) σε δύο τεύχη. Η διάταξη θα είναι λογική και συνεπής και θα υποστηρίζει τη διαδικασία διαβάσματος. Το περιεχόμενο θα είναι καλά οργανωμένο, με κατάλληλη χρήση χώρου και περιθωρίου για ευκολία στην ανάγνωση. Στην αρχή του βιβλίου θα υπάρχει πίνακας περιεχομένων δυναμικά συνδεδεμένος με τα περιεχόμενα του βιβλίου.

Πιο συγκεκριμένα τόσο το βιβλίο της Ε΄ τάξης όσο και αυτό της ΣΤ΄ τάξης θα αποτελείται από δύο τεύχη. Σε κάθε τεύχος θα υπάρχουν δύο Θεματικές Ενότητες/Πεδία με τα αντίστοιχα μαθήματα/επιμέρους θεματικές. Επιπλέον σε κάθε τεύχος και των δύο τάξεων θα υπάρχουν δύο παγκόσμιοι χάρτες και δύο της Ελλάδας (γεωφυσικός-πολιτικός).

Το κάθε τεύχος θα αποτελείται από περίπου 112 σελίδες. Στο Α΄ τεύχος θα περιλαμβάνονται οι δύο πρώτες Θεματικές Ενότητες/Πεδία (Α΄ και Β΄) με τα αντίστοιχα μαθήματα/επιμέρους θεματικές και το Β΄ τεύχος θα περιλαμβάνει τις δύο επόμενες Θεματικές Ενότητες/Πεδία (Γ΄ και Δ΄) με τα αντίστοιχα μαθήματα/επιμέρους θεματικές.

Κάθε μάθημα/επιμέρους θεματική (παρουσίαση, ανάλυση) δε θα ξεπερνά τις 10 σελίδες. Σε αυτές προτείνεται να περιλαμβάνονται:

- 1 (ενδεικτικά) σελίδα για τα περιεχόμενα και τον προοργανωτή με εμφανείς τους στόχους του μαθήματος,
- 4 (ενδεικτικά) σελίδες για την παρουσίαση της νέας γνώσης με τα αντίστοιχα κείμενα, εικόνες, χάρτες, διαγράμματα,
- 1 (ενδεικτικά) σελίδα για επιπρόσθετο προαιρετικό υλικό με παραθέματα ή με υπερσυνδέσμους για περισσότερη εμβάθυνση ή παραπομπές,
- 4 (ενδεικτικά) σελίδες για τις προτεινόμενες δραστηριότητες και τη σύνοψη.
- Στο τέλος θα υπάρχει 1 (ενδεικτικά) σελίδα με το γεωγραφικό γλωσσάρι και τη δραστηριότητα αυτοαξιολόγησης.
- Προτάσεις για ομαδικές εργασίες θα υπάρχουν στο τέλος μιας ομάδας κεφαλαίων ή μιας ενότητας.

Αναλυτικά, το Α΄ τεύχος της Ε΄ τάξης θα περιλαμβάνει την Α΄ Ενότητα/Πεδίο για τους χάρτες και τη Β΄ Ενότητα/Πεδίο για το φυσικό περιβάλλον και τις σχέσεις ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος στην Ελλάδα. Οι σελίδες για την Α΄ ενότητα μπορεί να είναι ενδεικτικά περίπου 34 και για τη Β΄ ενότητα

περίπου 77. Το Β΄ τεύχος θα περιλαμβάνει τη Γ΄ Ενότητα/Πεδίο για το ανθρωπογενές περιβάλλον της Ελλάδας και τη Δ΄ Ενότητα/Πεδίο για τους φυσικούς κινδύνους- πρόληψη-προστασία. Οι σελίδες για τη Γ΄ ενότητα μπορεί να είναι, ενδεικτικά, περίπου 77 και για τη Δ΄ ενότητα περίπου 44.

Το Α΄ τεύχος της ΣΤ΄ τάξης θα περιλαμβάνει την Α΄ Ενότητα/Πεδίο για τη Γη ως ουράνιο σώμα και τη Β΄ Ενότητα/Πεδίο για το φυσικό περιβάλλον και τις σχέσεις ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος στη Γη. Οι σελίδες για την Α΄ ενότητα μπορεί να είναι ενδεικτικά περίπου 33 και για τη Β΄ ενότητα περίπου 78. Το Β΄ τεύχος θα περιλαμβάνει τη Γ΄ Ενότητα/Πεδίο για τους κατοίκους της Γης και τις ηπείρους του πλανήτη μας και τη Δ΄ Ενότητα/Πεδίο για τα παγκόσμια προβλήματα. Οι σελίδες για τη Γ΄ ενότητα μπορεί να είναι, ενδεικτικά, περίπου 77 και για τη Δ΄ ενότητα περίπου 44.

Οι Άτλαντες Ε΄ και ΣΤ΄

Οι άτλαντες θα περιλαμβάνουν χαρτογραφικό υλικό σύμφωνα με τα τελευταία δεδομένα της Φυσικής Γεωγραφίας, της Ανθρωπογεωγραφίας και της Οικογεωγραφίας.

Ο άτλαντας για την Ε΄ τάξη θα αποτελείται από 80 σελίδες (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$). Θα περιλαμβάνει ενότητα με πολιτικούς και γεωφυσικούς χάρτες όλων των νομών της Ελλάδας με γεωγραφικά δεδομένα, όπως στοιχεία πληθυσμού τελευταίας απογραφής (π.χ. του 2011), διοικητική οργάνωση, οδικά δίκτυα και μεγάλα έργα σε περίπου 20 σελίδες. Ενότητα με χάρτες μεγάλων πόλεων, όπως Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ηράκλειο, Λάρισα, Βόλος με αναλυτικά γεωγραφικά στοιχεία των αντίστοιχων πόλεων σε περίπου 20 σελίδες. Ενότητα με χάρτες απεικόνισης της παραγωγικής δομής της χώρας μας σε συνδυασμό με φωτογραφίες και στατιστικά στοιχεία σε περίπου 10 σελίδες. Ενότητα με κλιματικούς χάρτες των νομών της Ελλάδας, γεωλογικούς χάρτες με αναφορές στους σεισμούς, στα ηφαίστεια, στις ενεργειακές πηγές και στο φυσικό περιβάλλον σε περίπου 10 σελίδες. Τέλος, ο άτλαντας μπορεί να περιλαμβάνει δύο ένθετους αναδιπλωμένους χάρτες διαστάσεων περίπου 70x100 εκατοστά, έναν πολιτικό χάρτη της Ελλάδας με τη νέα διοικητική διαίρεση και έναν γεωφυσικό χάρτη της Ελλάδας.

Θα μπορούσε επίσης να περιλαμβάνει και ενότητα με ιστορικούς χάρτες αρχαίων και σύγχρονων χρόνων, καθώς και χάρτες ελληνικής μυθολογίας σε περίπου 20 σελίδες. Για τους χάρτες αυτούς προτείνεται η συνεργασία με επιστήμονες του σχετικού πεδίου, ώστε να υπάρξει η απαιτούμενη επιστημονική τεκμηρίωση.

Ο άτλαντας για τη ΣΤ΄ τάξη θα αποτελείται από 80 σελίδες (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$). Θα περιλαμβάνει χάρτη με την τομή της Γης, ενότητα με πολιτικούς και γεωφυσικούς χάρτες των ηπείρων με γεωγραφικά στοιχεία, όπως πληθυσμός, γλώσσες, θρησκείες των λαών της Γης σε περίπου 20 σελίδες. Ενότητα με ευρωπαϊκούς χάρτες και αναφορές σε αξιοθέατα, μνημεία, γεωλογία, ενεργειακές πηγές, και στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε περίπου 20 σελίδες. Ενότητα με κλιματικούς χάρτες των ηπείρων και αναφορές στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής με εικόνες και στατιστικά στοιχεία σε περίπου 20 σελίδες. Ενότητα με γεωλογικούς χάρτες των ηπείρων και στοιχεία κοσμολογίας σε περίπου 10 σελίδες. Ενότητα με χάρτες που θα απεικονίζουν το φυσικό περιβάλλον, χλωρίδα, πανίδα της Γης, τις φυσικές καταστροφές και τα παγκόσμια προβλήματα, όπως μετανάστευση, προσφυγικό ζήτημα, οικονομική ανισότητα, επιδημίες, σε περίπου 10 σελίδες. Τέλος,

ο άτλαντας μπορεί να περιλαμβάνει δύο ένθετους αναδιπλωμένους χάρτες διαστάσεων περίπου 70x100 εκατοστά, έναν πολιτικό χάρτη της Ευρώπης και έναν παγκόσμιο πολιτικό χάρτη.

Προδιαγραφές των προτεινόμενων χαρτών στους άτλαντες

- Οι άτλαντες να είναι τυπωμένοι σε κατάλληλο χαρτί, ώστε να εξασφαλίζεται υψηλή ποιότητα, ευχάριστη υφή και ανθεκτικότητα στη γήρανση, μιας και προορίζονται να χρησιμοποιηθούν και στις δύο βαθμίδες της εκπαίδευσης.
- Οι χάρτες να είναι αποτυπωμένοι σε χαρτί υψηλής ευκρίνειας και ποιότητας, που προστατεύει το χρώμα και αποκλείει την ενοχλητική γυαλάδα.
- Σε κάθε χάρτη να υπάρχει τίτλος, προσανατολισμός, υπόμνημα με ευδιάκριτους συμβολισμούς σε ειδικό πλαίσιο και συνοπτική περιγραφή.
- Σε κάθε χάρτη να απεικονίζεται η κλίμακα ως γραμμική/γραφική κλίμακα και ως κλασματική κλίμακα.
- Στις περιπτώσεις που κρίνεται απαραίτητο, οι χάρτες να εκτείνονται σε δύο σελίδες ή να είναι σε αναδιπλούμενη μορφή.
- Η γεωγραφική οπτικοποίηση (geographic visualization) των χαρτών να διακρίνεται για την καλαισθησία και την ελκυστικότητα, ώστε να διευκολύνεται η ανίχνευση σχέσεων μεταξύ των συμβόλων εμπλουτίζοντας τα γεωγραφικά γνωστικά σχήματα που διαθέτουν οι μαθητές/-τριες, για να μπορούν εύκολα, δίχως συνειδητή προσοχή, να αναγνωρίζουν και να επεξεργάζονται αντίστοιχες γεωγραφικές πληροφορίες στο μέλλον.
- Να περιλαμβάνονται τόσο δισδιάστατοι όσο και τρισδιάστατοι χάρτες, που να βοηθούν τους/τις μαθητές/-τριες στην καλύτερη κατανόηση του χώρου, στην ανάπτυξη ικανότητας του προσανατολισμού και της αντίληψης της απόστασης, στην αναγνώριση γεωμορφών και στην ανάπτυξη ικανότητας σύνδεσης με τις εμπειρίες και τα βιώματα των μαθητών/-τριών.
- Στους δισδιάστατους χάρτες να χρησιμοποιείται η χρωματική διαφοροποίηση, ενώ στους τρισδιάστατους χάρτες να αξιοποιείται το Ψηφιακό Μοντέλο Εδάφους.
- Οι έντυποι άτλαντες να συνδέονται δυναμικά με ψηφιακό υποστηρικτικό υλικό, όπως με ψηφιακούς πολυχάρτες (βλ. Φωτόδεντρο), με πολυμέσα, με αεροφωτογραφίες, με δορυφορικές εικόνες, οι οποίες ενσωματώνονται σε σύγχρονα προγράμματα χαρτογραφικής εκπαίδευσης.

7. Το ψηφιακό υλικό

Το ψηφιακό υλικό οφείλει να ανταποκρίνεται στις κλίσεις, στις αναζητήσεις, στις ανησυχίες των μαθητών/-τριών, να τονώνει το ενδιαφέρον τους για τη Γεωγραφία, να τους/τις παρακινεί και να συμβάλλει στη δημιουργία ευχάριστου μαθησιακού περιβάλλοντος μέσα στην τάξη. Ταυτόχρονα όμως πρέπει να αποφεύγονται η υπερβολή και ο όγκος.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Το ηλεκτρονικό υλικό θα πρέπει να στηρίζει τη διαφοροποιημένη μάθηση και τη συμπερίληψη, την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία. Ειδικά στη Γεωγραφία θα πρέπει να συμβάλλει στην καλλιέργεια της χωρικής σκέψης, στην οπτικοποίηση αφηρημένων εννοιών και διαδικασιών, να δίνει τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να παρατηρήσουν τη γενική εικόνα αλλά και τις λεπτομέρειες μιας μεγάλης περιοχής ή και ολόκληρης της Γης, να εμπλουτίζει τη διδασκαλία, να δίνει τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να αποκτούν άμεση αντίληψη των συνεπειών που έχουν στον άνθρωπο φαινόμενα ή γεγονότα, να συμβάλλει στη σύνδεση γεωγραφικών θεμάτων με άλλες γνωστικές περιοχές και να εξυπηρετεί την ανάγκη για διεπιστημονικότητα.

Οι διαδραστικές δραστηριότητες και το περιεχόμενο πολυμέσων, όπως πολυχάρτες, φωτογραφίες, εικόνες, γραφήματα, βίντεο κ.λπ., είναι αναγκαίο να σχετίζονται με το περιεχόμενο του διδακτικού εγχειριδίου και να διευρύνουν τη μαθησιακή διαδικασία. Τα πολυμέσα, οι διαδραστικές δραστηριότητες και τα εργαλεία εκμάθησης να είναι εύχρηστα, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις ικανότητες των μαθητών/-τριών με σκοπό την ενίσχυση της μάθησης και της διδασκαλίας.

Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό να είναι διασυνδεδεμένο με το διδακτικό βιβλίο με παραπομπές μέσω QR, και να εμπλουτίζει την κάθε διδακτική ενότητα με ασκήσεις, ερωτήσεις, αναλύσεις, διαγράμματα, προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, πειράματα, 3D χάρτες, εκπαιδευτικά παιχνίδια, υλικό που θα φιλοξενείται σε ιστότοπους, κείμενα κ.λπ. Επίσης, να υπάρχουν διασυνδέσεις με ανοιχτού τύπου δραστηριότητες, οι οποίες θα παραπέμπουν σε ψηφιακό περιβάλλον προσαρμοσμένο στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/-τριών/ψηφιακή προσβασιμότητα. Δηλαδή, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών, να αναπτύσσονται εφαρμογές, ώστε να εργάζονται με πλατφόρμες τεχνητής ευφυΐας, να κάνουν τρισδιάστατες εκτυπώσεις, να οργανώνουν διαδικτυακές εκδηλώσεις, να χρησιμοποιούν εικονική πραγματικότητα κ.λπ.

Η διασύνδεση του διδακτικού βιβλίου με το συμπληρωματικό, ψηφιακό υλικό θα μπορεί να γίνει μέσω QR που θα επιτρέπει τόσο στους/στις εκπαιδευτικούς όσο και στους/στις μαθητές/-τριες να έχουν γρήγορη πρόσβαση σε αυτό μέσω σταθερών ή φορητών ηλεκτρονικών συσκευών. Το χαρακτηριστικό του υβριδικού βιβλίου είναι ότι δε θα χρειάζεται επιπλέον plug-in για αναπαραγωγή βίντεο και ήχου. Επίσης, θα παρέχει, εκτός από την πολυμεσικότητα, και τη δυνατότητα συνεχούς εμπλουτισμού, τροποποίησης, αντικατάστασης του περιεχομένου των μαθησιακών πόρων και δυνατότητα επικαιροποίησης. Οι άτλαντες επίσης θα έχουν υβριδικό χαρακτήρα και θα συνδέονται με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.

8. Συμπληρωματικά κριτήρια ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού)

Ως προς το περιεχόμενο

- Συμβαδίζει με τις εξελίξεις των γεωεπιστημών, μεταφέρει άρτια, έγκυρη, επιστημονική γνώση;
- Περιέχει ουσιαστικό και επικαιροποιημένο περιεχόμενο σύμφωνα με τα τελευταία δεδομένα της Φυσικής Γεωγραφίας, της Ανθρωπογεωγραφίας και της Οικογεωγραφίας;

- Αναδεικνύεται η δυναμική σχέση και η αλληλεπίδραση ανάμεσα στον χώρο και στις δραστηριότητες του ανθρώπου;
- Συμβάλλει στην ανάπτυξη πολιτικής σκέψης και κοινωνικής συμπεριφοράς, στην καλλιέργεια ικανότητας λήψης αποφάσεων σε θέματα που αφορούν το φυσικό περιβάλλον και στην ανάπτυξη περιβαλλοντικής ηθικής προσανατολισμένης στην αειφόρο ανάπτυξη;
- Διατρέχεται το περιεχόμενο από την έννοια της αειφορίας;

Ως προς τη μάθηση και διδασκαλία

- Δίνει τη δυνατότητα να αξιοποιούνται πολλαπλές αναπαραστάσεις (γεωγραφικοί χάρτες, διαγράμματα, προσομοιώσεις, εννοιολογικοί χάρτες κ.ά.) για την καλύτερη κατανόηση των προς διδασκαλία εννοιών, φαινομένων και διαδικασιών;
- Αναδεικνύεται η αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, όπως και η διαθεματική-διεπιστημονική διάσταση της Γεωγραφίας;
- Οι προτεινόμενες δραστηριότητες έχουν αναφορά σε γεγονότα και φαινόμενα της καθημερινής ζωής και ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών, ώστε να πείθονται για την αναγκαιότητα και χρησιμότητα της νέας γνώσης;
- Αξιοποιούνται οι ΤΠΕ όπου κρίνεται ότι μπορεί να προκύψει διδακτικό-μαθησιακό όφελος;
- Προβλέπονται δραστηριότητες ή έρευνες πεδίου;

Ως προς τη δομή και οργάνωση

- Περιλαμβάνονται οδηγίες για τον τρόπο εργασίας και μελέτης των μαθητών/-τριών;
- Αποτυπώνονται με σαφήνεια οι διδακτικοί στόχοι, η αφόρμηση, η παρουσίαση, η ανάλυση των πηγών, το είδος των διαφοροποιημένων δραστηριοτήτων, ο αναστοχασμός στα επιμέρους μαθήματα κάθε ενότητας;
- Υπάρχει σε κάθε Θεματική Ενότητα ή Θεματικό Πεδίο λεπτομερής περιγραφή του απαιτούμενου εξοπλισμού, των εποπτικών μέσων και χαρτών που θα χρησιμοποιηθούν κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας;
- Υπάρχουν λεζάντες στις εικόνες, φωτογραφίες, χάρτες, σχεδιαγράμματα, πίνακες κ.ά., ώστε να γίνεται κατανοητό το περιεχόμενό τους;
- Οι χάρτες είναι ευδιάκριτοι, σύγχρονοι και άρτια σχεδιασμένοι, ώστε να μπορούν οι μαθητές/-τριες να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τη σχηματική απόδοση της χαρτογραφίας ως μιας διαδικασίας μετάδοσης πληροφοριών;
- Υπάρχουν δύο παγκόσμιοι χάρτες και δύο της Ελλάδας (γεωφυσικός-πολιτικός) σε κάθε τεύχος της Ε΄ και της ΣΤ΄ τάξης;
- Περιλαμβάνονται γεωγραφικοί άτλαντες (συλλογή χαρτών) εύχρηστοι, ευκρινείς, επικαιροποιημένοι και ελκυστικοί για τους/τις μαθητές/-τριες του Δημοτικού;

- Γίνεται αναφορά σε αξιόπιστες πηγές και κατάλληλη βιβλιογραφία;

Ως προς τη γλώσσα

- Η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι σαφής, ακριβής, κατανοητή και συμβαδίζει με την ηλικία των παιδιών;
- Το κείμενο είναι ορθογραφημένο;
- Οι γεωγραφικές έννοιες συσχετίζονται με την καθημερινότητα και τη φυσική πραγματικότητα;
- Χρησιμοποιούνται οπτικές αναπαραστάσεις για την καλύτερη κατανόηση των γεωγραφικών εννοιών;
- Παρέχεται στους/στις μαθητές/-τριες η ευκαιρία να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους με νέες λέξεις και έννοιες;
- Οι νέοι όροι και έννοιες χρησιμοποιούνται σωστά επιστημονικά;
- Αποσαφηνίζονται οι γλωσσολογικές και σημασιολογικές ασάφειες των γεωγραφικών όρων;
- Η ανάλυση των γεωγραφικών εννοιών χαρακτηρίζεται από ορθότητα, ακρίβεια, αξιοπιστία, πληρότητα και συνέπεια, ώστε να συμβάλλει στην εξάλειψη παρανοήσεων;
- Γίνεται επισήμανση λέξεων-κλειδιών;
- Υπάρχει γλωσσάριο γεωλογικών όρων;
- Είναι το γλωσσάριο βοηθητικό για τους/τις μαθητές/-τριες;
- Γίνεται ποιοτική περιγραφή χωρικών και τοπολογικών σχέσεων και αναφορά σε συνώνυμες και ταυτόσημες λέξεις;
- Συμβάλλει στην εξοικείωση των μαθητών/-τριών με την επιστημονική γλώσσα της Γεωγραφίας;

Ως προς τη διάταξη - Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές του έντυπου υλικού

- Γίνεται εμπλουτισμός του βιβλίου με φωτογραφίες, γεωγραφικά δεδομένα και πηγές, ώστε να προκαλείται το σχετικό ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών και ταυτόχρονα να καλλιεργείται η αξία της προσπάθειάς τους για τη δημιουργία νέας γνώσης;
- Υπάρχει ισορροπία στη διάταξη του κειμένου και των απεικονίσεων;

Ως προς το ψηφιακό υλικό

- Συσχετίζεται το ψηφιακό με το έντυπο περιεχόμενο και με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του Προγράμματος Σπουδών;

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Αποτελείται από ολοκληρωμένες ψηφιακές οντότητες με εννοιολογική και λειτουργική αυτοτέλεια;
- Αποτελείται από αξιόπιστο και έγκυρο υλικό;
- Υπάρχει μέριμνα ώστε το υλικό να μην έχει πρόβλημα στο μέλλον (π.χ. broken links) και να μην περιλαμβάνει διαφημιστικό ή ανάρμοστο περιεχόμενο;
- Είναι δυνατή η λήψη, αποθήκευση, τροποποίηση και επαναχρησιμοποίηση των ψηφιακών πόρων από την εκπαιδευτική κοινότητα;
- Το ψηφιακό υλικό ανταποκρίνεται στις αναζητήσεις, στις ανησυχίες των μαθητών/-τριών, τονώνει το ενδιαφέρον τους για τη Γεωγραφία, τους/τις παρακινεί και συμβάλλει στη δημιουργία ευχάριστου μαθησιακού περιβάλλοντος μέσα στην τάξη;
- Αποφεύγεται η υπερβολή και ο όγκος;
- Δίνει τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να παρατηρήσουν τη γενική εικόνα αλλά και τις λεπτομέρειες μιας μεγάλης περιοχής ή και ολόκληρης της Γης;
- Δίνει τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να αποκτούν άμεση αντίληψη των συνεπειών που έχουν στον άνθρωπο γεωλογικά φαινόμενα ή γεγονότα;
- Συμβάλλει στη σύνδεση γεωγραφικών θεμάτων με άλλες γνωστικές περιοχές, εξυπηρετεί την ανάγκη για διεπιστημονικότητα;
- Το συμπληρωματικό, ψηφιακό υλικό είναι διασυνδεδεμένο με το σχολικό, διδακτικό εγχειρίδιο ή τους άτλαντες με παραπομπές QR;

9. Παράρτημα

Άτλαντες - Λεπτομερής περιγραφή των προτεινομένων χαρτών

Ε΄ τάξη

- **Γεωφυσικός χάρτης Ελλάδας**
  1. Να απεικονίζεται η μορφολογία της Ελλάδας συνολικά σε μια σελίδα, αλλά και κάθε γεωγραφικού διαμερίσματος σε διαφορετικές σελίδες.
  2. Να απεικονίζονται τα βουνά, λίμνες, ποτάμια, θάλασσες με ευκρίνεια, υψηλή ποιότητα σχεδίασης και επιστημονική ακρίβεια.
  3. Να παρουσιάζουν τη μορφολογία του ανάγλυφου με πλήρη περιγραφή του υψόμετρου και της υδατογραφίας.
  4. Τα χρώματα να εμφανίζονται με φυσική αντίθεση αποχρώσεων πράσινου για να γίνει αντιληπτή η υψομετρική διαφορά (από τα χαμηλά προς τα υψηλά) και αποχρώσεων γαλάζιου για να γίνει αντιληπτή η διαφορά βάρους.
- **Πολιτικός χάρτης Ελλάδας**

1. Να απεικονίζει όλα τα διοικητικά όρια, τις πόλεις, τα λιμάνια και το κύριο οδικό δίκτυο της Ελλάδας σε μια σελίδα και σε διαφορετικές σελίδες για κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα.
  2. Τα χρώματα να εμφανίζονται σε διαβαθμίσεις μιας απόχρωσης από το πιο φωτεινό σε πιο σκούρο για κάθε γεωγραφικό χαρακτηριστικό.
  3. Το σχήμα για κάθε γεωγραφικό γνώρισμα να είναι οπτικά ξεκάθαρο για να αποτυπώνεται στη μνήμη των μαθητών/τριών.
- **Ιστορικοί χάρτες της Ελλάδας**
    1. Να απεικονίζει τα σημαντικά γεγονότα ανά περιοχή που έχουν διαδραματιστεί στην αρχαία Ελλάδα, αλλά και στα σύγχρονα χρόνια μετά την απελευθέρωση της χώρας από την τουρκοκρατία.
    2. Να χρησιμοποιούνται απλά σύμβολα και σχέδια για κάθε ιστορικό γεγονός με ειδική επισήμανση πάνω στο χάρτη.
    3. Να επισημαίνονται πάνω στο χάρτη οι σημαντικοί αρχαιολογικοί χώροι με σύντομη περιγραφή σε ξεχωριστή σελίδα.
    4. Να αποτυπώνονται με ειδική σήμανση στο χάρτη πληροφορίες για τους τόπους όπου έδρασαν τα πρόσωπα της ελληνικής μυθολογίας με συνοπτική περιγραφή σε ξεχωριστή σελίδα.
    5. Προτείνεται συνεργασία με τους επιστημονικά υπεύθυνους της Ιστορίας προκειμένου να υπάρξει η σχετική επιστημονική τεκμηρίωση.
  - **Παραγωγικοί χάρτες της Ελλάδας**
    1. Να αναπαριστούνται με ειδικούς συμβολισμούς τα προϊόντα που παράγονται στην Ελλάδα ανά γεωγραφικό διαμέρισμα.
    2. Να υπάρχει πλαίσιο με σύντομη περιγραφή των προϊόντων ανά περιοχή και σχετικό υπόμνημα για τη διευκρίνιση των συμβόλων.
    3. Ανά γεωγραφικό διαμέρισμα να υπάρχουν φωτογραφίες και πίνακες με στατιστικά στοιχεία για την ποσότητα των παραγόμενων προϊόντων.
  - **Κλιματικοί χάρτες της Ελλάδας**
    1. Να απεικονίζονται σε για κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα με ειδικές επισημάνσεις το κλίμα βάσει της κλιματικής ταξινόμησης *Köppen*.
    2. Να υπάρχουν για κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα κλιματικά δεδομένα σε πίνακες και διαγράμματα σχετικά με τη θερμοκρασία, τις βροχοπτώσεις και τους ανέμους.

3. Να επισημαίνονται στο χάρτη της Ελλάδας με ειδικούς συμβολισμούς και αντίστοιχες φωτογραφίες οι περιοχές που έχουν υποστεί ακραία καιρικά φαινόμενα (έντονες βροχοπτώσεις, πλημμύρες, ισχυρές χιονοπτώσεις, παρατεταμένος καύσωνας) την τελευταία πενταετία εξαιτίας του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής.
  4. Σε ξεχωριστή σελίδα να υπάρχει χάρτης του ελλαδικού χώρου που θα επισημαίνει περιοχές που έχουν πληγεί από καταστροφικούς σεισμούς.
  5. Να απεικονίζεται ο νέος χάρτης σεισμικής επικινδυνότητας στον ελλαδικό χάρτη με σύντομη, απλή περιγραφή στο υπόμνημα για τις τρεις ζώνες σεισμικής επικινδυνότητας.
  6. Σε μία σελίδα να υπάρχει χάρτης με περιοχές που έχουν εμφανίσει έντονη ηφαιστειακή δραστηριότητα στο ελλαδικό χώρο.
- **Γεωλογικός χάρτης της Ελλάδας**
    1. Να αναπαριστάνει τις διάφορες κατηγορίες πετρωμάτων ανά γεωγραφικό διαμέρισμα, καθώς τους γεωγραφικούς σχηματισμούς, τις γεωτεκτονικές ενότητες, όπως ρήγματα, κλίση γραμμώσεων, στρωμάτων και τις δομές που τις συνδέουν.
    2. Να περιγράφονται με απλότητα και συντομία στο υπόμνημα οι γεωλογικοί σχηματισμοί, η ηλικία, το πάχος, τα απολιθώματα, καθώς και ιζηματολογικά, τεκτονικά και ορυκτολογικά δεδομένα.
    3. Να απεικονίζονται γεωλογικές τομές που θα δίνουν τρίτη διάσταση βάθους για τα γεωλογικά στρώματα.
    4. Σε ξεχωριστή σελίδα να δίνονται πληροφορίες για τη γεωλογική ιστορία και εξέλιξη των γεωλογικών σχηματισμών στον ελλαδικό χώρο.
  - **Χάρτης με ενεργειακές πηγές της Ελλάδας**
    1. Να απεικονίζεται το βασικό δίκτυο μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου ανά γεωγραφικό διαμέρισμα, αλλά και σε όλη τη χώρα.
    2. Να παρουσιάζονται περιοχές με ανάπτυξη φωτοβολταϊκών και αιολικών πάρκων.
    3. Να αναπαρίστανται περιοχές με κέντρα επεξεργασίας βιομάζας και βιομηχανικά πάρκα ηλεκτροκίνησης.
    4. Να εμφανίζονται περιοχές που έχουν αναπτύξει δομές βιώσιμου τουρισμού, ενεργειακής έρευνας και τεχνολογίας.

5. Να επισημαίνονται περιοχές που έχουν προβεί στην απόσυρση όλων των λιγνιτικών μονάδων.
6. Να υπάρχουν φωτογραφίες, εικόνες με αισθητική αρτιότητα, εμφανείς σημάνσεις και υπόμνημα με σύντομη περιγραφή.

ΣΤ΄ τάξη

- **Γεωφυσικός χάρτης ηπείρων**

1. Να απεικονίζεται η μορφολογία των ηπείρων συνολικά σε μια σελίδα, αλλά και για κάθε ήπειρο σε διαφορετικές σελίδες.
2. Να απεικονίζονται τα υψηλότερα βουνά, οι μεγάλες λίμνες, τα μεγαλύτερα ποτάμια των ηπείρων με ευκρίνεια, υψηλή ποιότητα σχεδίασης και επιστημονική ακρίβεια.
3. Να παρουσιάζουν τη μορφολογία του ανάγλυφου με πλήρη περιγραφή του υψόμετρου και της υδατογραφίας.
4. Τα χρώματα να εμφανίζονται με φυσική αντίθεση αποχρώσεων πράσινου για να γίνει αντιληπτή η υψομετρική διαφορά (από τα χαμηλά προς τα υψηλά) και αποχρώσεων γαλάζιου για να γίνει αντιληπτή η διαφορά βάθους.

- **Πολιτικός χάρτης ηπείρων**

4. Να απεικονίζει όλα τα διοικητικά όρια, τις μεγάλες πόλεις, τα μεγαλύτερα λιμάνια, θάλασσες, το κύριο οδικό δίκτυο, τις γλώσσες και των πληθυσμό των ηπείρων σε μια σελίδα και σε διαφορετικές σελίδες για κάθε ήπειρο.
5. Τα χρώματα να εμφανίζονται σε διαβαθμίσεις μιας απόχρωσης από το πιο φωτεινό σε πιο σκούρο για κάθε γεωγραφικό χαρακτηριστικό.
6. Το σχήμα για κάθε γεωγραφικό γνώρισμα να είναι οπτικά ξεκάθαρο για να αποτυπώνεται στη μνήμη των μαθητών/τριών.

- **Κλιματικός χάρτης ηπείρων**

1. Να απεικονίζονται σε για κάθε ήπειρο με ειδικές επισημάνσεις το κλίμα βάσει της κλιματικής ταξινόμησης *Köppen*.
2. Να υπάρχουν για κάθε ήπειρο κλιματικά δεδομένα σε πίνακες και διαγράμματα σχετικά με τη θερμοκρασία, τις βροχοπτώσεις και τους ανέμους.
3. Να επισημαίνονται στο χάρτη των ηπείρων με ειδικούς συμβολισμούς και αντίστοιχες φωτογραφίες, εικόνες οι ήπειροι που έχουν υποστεί ακραία καιρικά φαινόμενα (έντονες βροχοπτώσεις, πλημμύρες, ισχυρές χιονοπτώσεις, παρατεταμένος καύσωνας) την τελευταία πενταετία εξαιτίας του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής.

4. Σε ξεχωριστή σελίδα να υπάρχει χάρτης των ηπείρων που θα επισημαίνει ηπείρους που έχουν πληγεί από καταστροφικούς σεισμούς.
5. Σε μία σελίδα να υπάρχει χάρτης με περιοχές ανά ήπειρο που έχουν εμφανίσει έντονη ηφαιστειακή δραστηριότητα.

- **Γεωλογικός χάρτης της Ευρώπης**

1. Να αναπαριστάνει τις διάφορες κατηγορίες πετρωμάτων ανά κράτος της Ευρώπης, καθώς τους γεωγραφικούς σχηματισμούς, τις γεωτεκτονικές ενότητες, όπως ρήγματα, κλίση γραμμώσεων, στρωμάτων και τις δομές που τις συνδέουν.
2. Να περιγράφονται με απλότητα και συντομία στο υπόμνημα οι γεωλογικοί σχηματισμοί, η ηλικία, το πάχος, τα απολιθώματα, καθώς και ιζηματολογικά, τεκτονικά και ορυκτολογικά δεδομένα.
3. Να απεικονίζονται γεωλογικές τομές που θα δίνουν τρίτη διάσταση βάθους για τα γεωλογικά στρώματα.
4. Σε ξεχωριστή σελίδα να δίνονται πληροφορίες για τη γεωλογική ιστορία και εξέλιξη των γεωλογικών σχηματισμών στον ευρωπαϊκό χώρο.

- **Χάρτης παγκόσμιων προβλημάτων**

1. Να απεικονίζει τις περιοχές στον πλανήτη που πλήττονται από φτώχεια.
2. Να αναπαριστούν περιοχές στον πλανήτη που έχουν υποστεί σοβαρές συνέπειες εξαιτίας του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, όπως πλημμύρες, το λιώσιμο των παγετών, ανεξέλεγκτες πυρκαγιές, ερημοποίηση.
3. Να παρουσιαστούν περιοχές στον πλανήτη που εμφανίζουν έντονα το μεταναστευτικό φαινόμενο.
4. Να επισημαίνονται περιοχές στον πλανήτη που εμφανίζουν έντονο το φαινόμενο της λειψυδρίας.
5. Να εμφανίζουν περιοχές που πλήττονται από επιδημίες, όπως πρόσφατα η covid-19, το AIDS, ο Έμπολα, η πολιομυελίτιδα, η ιλαρά.
6. Να υπάρχουν φωτογραφίες, εικόνες υψηλής ανάλυσης που θα αποτυπώνουν με ευκρίνεια τη σοβαρότητα των προβλημάτων και υπομνήματα που θα περιγράφουν με συντομία και σαφήνεια το κάθε πρόβλημα.

- **Χάρτης όλων των ηπείρων**

1. Να απεικονίζει συνολικά τις ηπείρους σύμφωνα με τις τελευταίες γεωπολιτικές ανακατατάξεις σε μία σελίδα.

2. Να αναπαριστά σε μία σελίδα τις ηπείρους με ευδιάκριτη διαίρεση ορίων κρατών, δημοκρατιών, πολιτειών επαρχιών.
  3. Να περιλαμβάνει υπόμνημα με την ταυτότητα των ηπείρων αναφορικά με τον πληθυσμό, γλώσσα και πρωτεύουσες κρατών.
- **Χάρτης με την τομή της Γης**
    1. Να απεικονίζει με διάσταση βάθους και υψηλής ανάλυσης τομή του εσωτερικού της γης (μανδύας, ηπειρωτικός φλοιός, πυρήνας).
    2. Να υπάρχει υπόμνημα που θα περιγράφει αναλυτικά το κάθε τμήμα με αναφορά στα αντίστοιχα ποσοστά κάλυψης.
  - **Χάρτης με ενεργειακές πηγές της Ευρώπης**
    1. Να απεικονίζουν το βασικό δίκτυο μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου ανά ευρωπαϊκό κράτος, αλλά και σε όλη την Ευρώπη.
    2. Να παρουσιάζουν ευρωπαϊκά κράτη με ανάπτυξη φωτοβολταϊκών και αιολικών πάρκων.
    3. Να αναπαριστούν ευρωπαϊκά κράτη με κέντρα επεξεργασίας βιομάζας και βιομηχανικά πάρκα ηλεκτροκίνησης.
    4. Να εμφανίζουν ευρωπαϊκά κράτη που έχουν αναπτύξει δομές βιώσιμου τουρισμού, ενεργειακής έρευνας και τεχνολογίας.
    5. Να επισημαίνονται ευρωπαϊκά κράτη που έχουν προβεί στην απόσυρση όλων των λιγνιτικών μονάδων.
    6. Να υπάρχουν φωτογραφίες, εικόνες με αισθητική αρτιότητα, εμφανείς σημάνσεις και υπόμνημα με σύντομη περιγραφή.

Γνωστικό Αντικείμενο: Γεωλογία-Γεωγραφία (Γυμνάσιο)

1. Έννοια και λειτουργίες των διδακτικών βιβλίων

Η διαδικασία συγγραφής περιλαμβάνει διδακτικά βιβλία και υποστηρικτικό υλικό (οπτικοακουστικό ή ψηφιακό) για την Α΄ και Β΄ Γυμνασίου που αφορούν στο γνωστικό αντικείμενο Γεωλογία - Γεωγραφία, τα οποία υποστηρίζουν τη διαδικασία οικοδόμησης και εμπλουτισμού γνώσεων, καθώς και την καλλιέργεια δεξιοτήτων και στάσεων από την πλευρά των μαθητών και των μαθητριών.

Τα διδακτικά βιβλία αναφέρονται στο σύνολο των βιβλίων που υποστηρίζουν τη μαθησιακή διαδικασία (διδακτικά βιβλία: βιβλίο μαθητή, τετράδιο εργασιών και υποστηρικτικό υλικό που είναι λειτουργικά ενσωματωμένο σε αυτά).

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

2. Γενικές αρχές περιεχομένου των διδακτικών βιβλίων

Το περιεχόμενο πρέπει :

- να χαρακτηρίζεται από επιστημονική εγκυρότητα,
- να είναι ενημερωμένο σύμφωνα με τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις
- να περιέχει έννοιες οι οποίες αποδίδονται με ακρίβεια
- να αναπτύσσει συνεκτικές ιδέες πλαισιωμένες με έγκυρο εικονιστικό υλικό, και με ενδιαφέροντα παραδείγματα που σχετίζονται με τις βιωματικές καταγραφές των μαθητών/-τριών
- να ικανοποιεί τους σκοπούς και τους στόχους του Προγράμματος Σπουδών "Γεωλογίας - Γεωγραφίας"
- να έχει επίπεδο δυσκολίας αντίστοιχο των απαιτήσεων του Προγράμματος Σπουδών και της γνωστικής ετοιμότητας των μαθητών και μαθητριών

Το γνωσιακό αντικείμενο "Γεωλογίας - Γεωγραφίας" αναφέρει και αναλύει σε εκπαιδευτικό ύψος βασικές επιστημονικές θεωρίες προσαρμοσμένες στα ηλικιακά, γνωσιακά και γνωστικά χαρακτηριστικά των μαθητών/-τριών καθώς και στους στόχους του προγράμματος σπουδών.

Η διάρθρωσή του υλικού πρέπει να περιλαμβάνει τις βασικές θεματικές ενότητες που διατρέχουν κατακόρυφα την Α΄ τάξη και τη Β΄ τάξη, όπως ορίζονται στο ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών "Γεωλογίας - Γεωγραφίας".

Οι θεματικές ενότητες πρέπει να διευρύνονται από την Α΄ στη Β΄ τάξη όσον αφορά στην επιστημονική έκφραση, στις αξιοποιούμενες ψηφιακές τεχνολογίες και στις εφαρμογές σε εύρος επιστημονικών πεδίων. Βασικός άξονας αποτελεί η διασύνδεση και αλληλοσυμπλήρωση των επιμέρους γνωσιακών αντικειμένων σε όλο το περιεχόμενο.

Το περιεχόμενο, το κείμενο και οι εικόνες οφείλουν να προάγουν την αποδοχή και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα, δεν αναπαράγουν στερεότυπα και δεν εγείρουν ζητήματα μονομέρειας ή μεροληψίας.

Η διδακτική πλαισίωση του εκπαιδευτικού πακέτου για το γνωσιακό αντικείμενο "Γεωλογίας - Γεωγραφίας" –όπως όλων που αφορούν στις Φυσικές Επιστήμες– οφείλει να διαθέτει **επιστημονικό προσανατολισμό** βάσει της διεθνούς έρευνας και εμπειρίας σχετικά με τη διδασκαλία και τη μάθηση των Γεωεπιστημών. Το εκπαιδευτικό πακέτο επίσης πρέπει να είναι σαφές, κατανοητό, **εφαρμόσιμο** στη διδακτική πράξη, να διευκολύνει τους/τις μαθητές/-τριες και τους/τις εκπαιδευτικούς, ώστε να βιώσουν μία πλούσια, ουσιαστική και ενδιαφέρουσα μαθησιακή εμπειρία.

3. Δομή και οργάνωση

Η δομή του διδακτικού βιβλίου πρέπει να είναι απλή και κατανοητή από εκπαιδευτικούς και μαθητές/-τριες. Η οργάνωσή του πρέπει να διακρίνεται από συνέπεια και συνέχεια στην αλληλουχία του περιεχομένου. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στη μεταβατική τάξη της Α΄ Γυμνασίου (από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο), καθώς διαφοροποιούνται τόσο οι μαθησιακές απαιτήσεις όσο και η μεθοδολογία διδασκαλίας από τη μία βαθμίδα στην άλλη. Το διδακτικό βιβλίο δεν περιέχει απλώς το

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

περιεχόμενο του ΠΣ, αλλά αποτελεί παιδαγωγικό κείμενο που συγκροτεί τόσο το μήνυμα (γνωστικό περιεχόμενο) όσο και τους δέκτες (αναγνώστες). Έτσι, από τη μια διαμορφώνει το γνωστικό περιεχόμενο, ενώ ταυτόχρονα καθορίζει και τον τρόπο ανάγνωσης του κειμένου.

Ειδικότερα των όσων αναφέρονται στις γενικές προδιαγραφές αναφέρονται τα εξής:

- Το περιεχόμενο οργανώνεται με επιστημονική και λογική σειρά, καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων, και διέπεται από συνέπεια και ομοιομορφία στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κτλ.
- Παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα, ειδικότερα, αλληλεπίδραση με υλικό εικονικής και επαυξημένης πραγματικότητας, δραστηριότητες βασισμένες σε σύγχρονο επιστημονικό και παράλληλα ελκυστικό λογισμικό ώστε να προσελκύει το ενδιαφέρον όλων των μαθητών/-τριών.
- Το περιεχόμενο συνδέεται με το Τετράδιο Εργασιών και παρέχει αντιστοιχία κάθε μαθήματος με φύλλο εργασίας.

4. Γλώσσα

Η γλώσσα χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών και μαθητριών, όπως ορίζεται στις γενικές προδιαγραφές. Επιπλέον:

- Υπάρχει αντιστοιχία της ορολογίας που χρησιμοποιείται στο Βιβλίο Μαθητή και στο Τετράδιο Εργασιών
- Παρατίθενται ερμηνείες ή γλωσσάρι όρων.

5. Εικόνες και χάρτες

Η εικονογράφηση καθιστά το βιβλίο πιο ελκυστικό και στοχεύει στην προαγωγή της κριτικής σκέψης και των αισθητικών δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών. Βασικά χαρακτηριστικά των εικόνων και των χαρτών αποτελούν τα εξής:

- Ευκρίνεια
- Κατάλληλο μέγεθος
- Χρώματα
- Να μην επιδέχονται παρερμηνείες
- Να διέπονται από τους κανόνες χρήσης βάσει πνευματικών δικαιωμάτων.

6. Διάταξη έντυπου υλικού – βιβλίου: Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές έντυπου υλικού

Οι ακόλουθες οδηγίες θα εφαρμόζονται σε όλα τα πρότυπα αρχεία του κειμένου (πρώτες σελίδες, περιεχόμενα, εισαγωγή, πρόλογος, κεφάλαια κ.λπ.):

- **Κεφαλίδες, υποσέλιδα:** Τα αρχεία των κειμένων μπορούν να έχουν κεφαλίδες και υποσέλιδα.
- **Πλήθος σελίδων** (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$): Για το Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας ο αριθμός σελίδων είναι 176 σελίδες και για το Τετράδιο Εργασιών 80 σελίδες.

- **Πίνακες:** Οι πίνακες **δεν πρέπει να έχουν εφέ.**
- **Αρίθμηση:** Η αρίθμηση των πινάκων, εικόνων, σχημάτων και πολυμεσικών αντικειμένων θα γίνεται ανά κεφάλαιο και με τον εξής τρόπο: *Σχήμα/Πίνακας/Εικόνα/Video.αριθμός κεφαλαίου.αριθμός σχήματος.*
- **Λεζάντες:** Θα τοποθετούνται κάτω από την εικόνα, το σχήμα, τον πίνακα ή το διαδραστικό αντικείμενο.
- **QR code :** Σε όλα τα σημεία διαδραστικής εφαρμογής πολυμεσικού υλικού σε σημεία εύκολα στην ανάγνωση από ψηφιακές συσκευές.

7. Χαρακτηριστικά και παιδαγωγική χρήση ηλεκτρονικού υλικού: Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές ηλεκτρονικού υλικού.

Επιπλέον των γενικών προδιαγραφών σημειώνεται ότι:

- Πρέπει να εξασφαλίζεται η ορθή θέαση και διάδραση της ψηφιακής εκδοχής του Βιβλίου Μαθητή/-τριας και του Τετραδίου Εργασιών από τις διάφορες ηλεκτρονικές συσκευές (κινητό τηλέφωνο, ηλεκτρονική ταμπλέτα ή ηλεκτρονικό υπολογιστή).
- Να έχει το Βιβλίο Μαθητή/-τριας υπερσυνδέσμους που παραπέμπουν σε Φύλλα Εργασίας π.χ. Τετράδιο Εργασιών.

8. Κριτήρια αξιολόγησης του διδακτικού πακέτου

Στην εκπαίδευση η αξιολόγηση αποτελεί έναν κύκλο συνεχούς βελτίωσης της διδασκαλίας και της μάθησης, που μπορεί να εξασφαλίσει ότι η μαθησιακή εμπειρία έχει πράγματι την ποιότητα που απαιτείται, ώστε να οδηγήσει σε υψηλότερα επίπεδα μάθησης. Για την επίτευξη των στόχων διδασκαλίας το εκπαιδευτικό υλικό θα πρέπει να ανταποκρίνεται απόλυτα στα γενικά κριτήρια ποιότητας, όπως αυτά έχουν προσδιορισθεί, και επιπλέον στα παρακάτω:

- Κοινωνική εγκυρότητα: αναπλαισιώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της.
- Διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων: παρουσιάζει την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών του.
- Συμφωνία με το οικείο Πρόγραμμα Σπουδών: ανταποκρίνεται στους σκοπούς και στους επιμέρους στόχους του ΠΣ.
- Προσπελασιμότητα: επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων.
- Ανατροφοδότηση: δημιουργεί και αξιοποιεί δυνατότητες ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού από την εκπαιδευτική κοινότητα.

9. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: Περιεχόμενο Βιβλίου Μαθητή/-τριας

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΜΕΡΟΣ:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- **Πρώτες σελίδες (frontpages):** σελίδα τίτλου και συντελεστών.
- **Περιεχόμενα (υποχρεωτικό)**
- **Ταυτότητα βιβλίου (υποχρεωτικό)**
Επιπροσθέτως, η Ταυτότητα βιβλίου μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.
- **Πίνακας συντομεύσεων-ακρωνυμίων (υποχρεωτικό):** περιέχει τους ελληνόγλωσσους και ξενόγλωσσους όρους του κειμένου (στην αριστερή στήλη εμφανίζονται ολογράφως, δηλ. καταγράφεται η πλήρης ονομασία τους, ενώ στη δεξιά στήλη εμφανίζεται η συντόμευση-το ακρωνύμιο).
- **Σελίδα υπόμνημα :** αναπαράσταση και επεξήγηση των συμβόλων, των σχημάτων και των χρωματικών παρεμβάσεων που αναπτύσσονται κατά την ανάπτυξη της ύλης.

2. ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ:

ΕΝΟΤΗΤΑ Α (Τίτλος όπως στο Π.Σ.)

Σύντομο κείμενο με το περιεχόμενο της ενότητας.

ΥΠΟ-ΕΝΟΤΗΤΑ Α.1 (Τίτλος όπως στο Π.Σ.)

- Το περιεχόμενο επιλέγεται σύμφωνα με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως περιγράφονται στο πρόγραμμα σπουδών, συνδέεται με την καθημερινότητα του μαθητή και παρέχει επιστημονικά τεκμηριωμένη γνώση.
- Σύντομη λίστα ερωτημάτων για το περιεχόμενο της υποενότητας.
- Λέξεις-Κλειδιά: Χαρακτηριστικές λέξεις-όροι που εξηγούνται στη διδακτική ενότητα και προκαλούν την συζήτηση.
- Χαρακτηριστική εισαγωγική εικόνα της υποενότητας η οποία μπορεί να αναγνωσθεί και με QR Code.
- Δραστηριότητες ατομικές ή ομαδικές οι οποίες πραγματοποιούνται στην τάξη και βοηθούν τους μαθητές και τις μαθήτριες να ανακαλύπτουν βασικά στοιχεία του νέου γνωστικού αντικείμενου. Κυρίως κείμενο όπου θα αναπτύσσεται σε παραγράφους το γνωστικό περιεχόμενο.
- Προτάσεις μελέτης με χρήση παραδειγμάτων σχετικά με το περιεχόμενο και παραπομπή σε διαδραστικό υλικό που συνοδεύει τη διδακτική ενότητα.
- Υποστηρικτικό περιεχόμενο αναφοράς σε ειδικές περιπτώσεις που ένα παιδί μπορεί να διαβάσει και να αποτελέσουν παρότρυνση ατομικής μελέτης.
- Δραστηριότητες αξιολόγησης που υλοποιούνται στην τάξη. Αφορούν ποίκιλες δραστηριότητες αξιολόγησης ("σωστού - λάθους", ερωτήσεις αντιστοίχισης, λευκούς χάρτες προς συμπλήρωση, σταυρόλεξα, εννοιολογικούς χάρτες κ.ά.) στο περιεχόμενο της κάθε ενότητας με άξονα την ικανοποίηση των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων που έχουν τεθεί, επιτρέπουν την επανάληψη του διδακτικού

αντικειμένου, τη σύνδεση διαφόρων γνωστικών αντικειμένων, την ανάπτυξη των δεξιοτήτων της σκέψης κάθε μαθητή/-τριας. Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού σε αυτό το σημείο παραμένει διαμορφωτικός, υποστηρικτικός, εμπνευστικός, ενώ παράλληλα συντονίζει και οργανώνει την ανατροφοδότηση σε όλα τα στάδια της αξιολόγησης των μαθητών.

- **ΥΠΟ-ΕΝΟΤΗΤΑ Α.2 (Τίτλος όπως στο Π.Σ.)**.....

ΕΝΟΤΗΤΑ Β (Τίτλος όπως στο Π.Σ.)

ΥΠΟ-ΕΝΟΤΗΤΑ Β.1 (Τίτλος όπως στο Π.Σ.)

ΥΠΟ-ΕΝΟΤΗΤΑ Β.2 (Τίτλος όπως στο Π.Σ.)

.....

3. ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΟΡΩΝ

Ανάπτυξη λεξικού με επεξήγηση όλων των επιστημονικών όρων που αναπτύσσονται στο κείμενο του Βιβλίου Μαθητή/-τριας.

10. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β: Δομή Τετραδίου Εργασιών

Συγκεντρώνει το σύνολο των δραστηριοτήτων, ασκήσεων και εργασιών που προτείνονται κατά την υλοποίηση του μαθήματος και αποτελεί λειτουργικό συμπλήρωμα του βιβλίου μαθητή/-τριας. Η χρήση του τετραδίου εργασιών αποσκοπεί στην αποσυμφόρηση του βιβλίου κάνοντάς το συμβουλευτικό προς τους/τις μαθητές/-τριες, καθοδηγώντας τους να κατανοήσουν τις βασικές έννοιες, να τις εντοπίσουν στις πραγματικές συνθήκες μέσα από παραδείγματα που δίνονται και να τις εφαρμόσουν στην καθημερινότητά τους.

Η δομή διέπεται από τις παρακάτω προδιαγραφές :

- Οι δραστηριότητες-ασκήσεις - εργασίες, οργανώνονται σε Φύλλα Εργασίας σύμφωνα με τις επιμέρους θεματικές. Επιλέγονται δραστηριότητες που θα υλοποιηθούν στην τάξη ή στο σπίτι και βιωματικές δραστηριότητες που θα υλοποιηθούν στο προαύλιο του σχολείου ή κατά τη διάρκεια περιπάτου/εκπαιδευτικής εκδρομής.
- Επίσης να χρησιμοποιηθούν QR που θα αφορούν επιπλέον δραστηριότητες.
- Περιλαμβάνονται δραστηριότητες που αξιοποιούν την προστιθέμενη αξία των Τεχνολογιών Πληροφορικής και των αρχών STEAM.
- Περιλαμβάνονται δραστηριότητες που αξιοποιούν τα εργαλεία ψηφιακής χαρτογραφίας (GIS, Google Earth κ.λπ.).
- Αντιστοιχία με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που αναφέρονται στο βιβλίο μαθητή/τριας.
- Αντιστοιχία ορολογίας με το βιβλίο μαθητή/-τριας.
- Σαφείς οδηγίες προς τους/τις μαθητές/-τριες για την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων.

11. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ: Συνοδευτικό υλικό / εικονικές επισκέψεις υπαίθρου

Αξιοποίηση και δημιουργία εικονικών επισκέψεων γεωλογικού ενδιαφέροντος στο πεδίο (**Virtual Fields Trips**). Η χρήση των Virtual Fields Trips παρέχει στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα να αναγνωρίσουν σε φυσικό τοπίο τις δομές και φαινόμενα που περιγράφονται στο διδακτικό περιεχόμενο. Παρατηρούν το ανάγλυφο και συλλέγουν πληροφορίες για την περιοχή επίσκεψης και πως η γεωλογική εξέλιξη της σχετίζεται με ιστορικά, πολιτιστικά και οικονομικά στοιχεία. Οι εικονικές επισκέψεις είναι εναρμονισμένες με το περιεχόμενο και τη θεματολογία του Π.Σ. Οι εικονικές επισκέψεις αποτελούν μέρος του εκπαιδευτικού υλικού και προσαρτώνται σε αυτό με τέτοιο τρόπο ώστε να ικανοποιείται η μονιμότητα τουλάχιστον σύγχρονα με την περίοδο ισχύος του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας, να εξασφαλίζεται η προσβασιμότητα και να δύναται η αποθήκευση του σε ηλεκτρονικά μέσα αποθήκευσης προς διευκόλυνση του/της εκπαιδευτικού.

Γ. ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ, ΠΡΩΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Γνωστικό Αντικείμενο: Νεοελληνική γλώσσα (Δημοτικό)

1. Διδακτικά βιβλία

1. Το **Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας Νεοελληνικής Γλώσσας (ΒΝΕΓ)** για κάθε τάξη περιλαμβάνει πρωτίστως τα κείμενα και τις δραστηριότητες επεξεργασίας των κειμένων (με βάση τα μαθησιακά αποτελέσματα των Θεματικών Πεδίων ΘΠ 1 Προσληπτικές και παραγωγικές δεξιότητες και ΘΠ 2 Κειμενικοί τύποι και πολυτροπικότητα). Μέσα από τα κείμενα αναδεικνύονται λειτουργικά τα γραμματικά και λεξιλογικά θέματα/φαινόμενα, τα οποία μπορούν να παρουσιαστούν πιο αναλυτικά είτε σε ειδικές σελίδες του Βιβλίου (π.χ. σελίδες με διακριτό χρώμα στο τέλος κάθε Διδακτικής Ενότητας) είτε πιο οργανωμένα στο «Τετράδιο Δραστηριοτήτων Νεοελληνικής Γλώσσας [Λεξιλόγιο Γραμματική Ορθογραφία]».
2. Στο «**Τετράδιο Δραστηριοτήτων Νεοελληνικής Γλώσσας [Λεξιλόγιο Γραμματική Ορθογραφία]**» θα περιλαμβάνονται τα γραμματικά και λεξιλογικά θέματα/φαινόμενα που παρουσιάστηκαν στο ΒΝΕΓ, τα οποία θα δίνονται με απλή διατύπωση, πίνακες συστηματοποίησης και κανόνες (όπου χρειάζεται), παραδείγματα χρήσης των φαινομένων και ασκήσεις εφαρμογής και εμπέδωσης. Το Τετράδιο αυτό θα ακολουθεί μεν το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου, αλλά ταυτόχρονα θα μπορεί να λειτουργεί και ανεξάρτητα, ως αυτόνομο βιβλίο γραμματικών, συντακτικών και λεξιλογικών θεμάτων. Στο Τετράδιο αυτό είναι δυνατό να περιλαμβάνονται επαναληπτικές ενότητες για όσα έχουν διδαχθεί οι μαθητές/-τριες σε προηγούμενη τάξη. Στις τάξεις Δ', Ε', Στ' οι μαθητές και οι μαθήτριες θα μπορούν να συμβουλευονται και τη Σχολική Γραμματική.

Τα βιβλία αναφοράς που θα πρέπει να συνοδεύουν το γλωσσικό μάθημα είναι οπωσδήποτε η *Γραμματική* και τα *Λεξικά*. Σε ένα πρώτο στάδιο θα αξιοποιηθούν τα υπάρχοντα Λεξικά Δημοτικού (Α',

Β', Γ') και (Δ', Ε', Στ'), προκειμένου να πραγματοποιούνται οι δραστηριότητες που αποσκοπούν στην καλλιέργεια της δεξιότητας χρήσης Λεξικού. Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα πρέπει σταδιακά να συνηθίσουν να συμβουλευούνται τα γενικά και εξειδικευμένα έγκυρα λεξικά της ελληνικής γλώσσας (σε έντυπη ή/και ψηφιακή μορφή).

Ως προς τη Σχολική Γραμματική, θα αξιοποιηθεί το πρώτο διάστημα η υπάρχουσα Σχολική Γραμματική Ε'-Στ', την οποία δύναται να συμβουλευεται και η Δ' τάξη. Για τις μικρές τάξεις (Α'-Γ') όλα τα απαραίτητα στοιχεία (βασικές έννοιες, πίνακες κλίσεων, παραδείγματα εφαρμογής, κανόνες, ασκήσεις) θα υπάρχουν στο Τετράδιο Δραστηριοτήτων.

Τέλος, το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των διδακτικών βιβλίων και πολύτιμο εργαλείο επίτευξης των μαθησιακών στόχων και των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Στο νέο ΠΣ γίνεται εκτενής αναφορά σε ενδεδειγμένα ψηφιακά εργαλεία που υιοθετούνται στο γλωσσικό μάθημα.

2. Μάθηση και διδασκαλία

Η μάθηση και η διδασκαλία είναι σύνθετες παιδαγωγικές διαδικασίες που εμπλέκουν αλληλεπιδραστικά τους έμψυχους και τους υλικούς παράγοντες της διδασκαλίας, εντασσόμενους στον χώρο και στον χρόνο της εκπαιδευτικής δράσης. Ο/Η μαθητής/-τρια βρίσκεται στο κέντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και καθορίζει τόσο την αρχή (τον σκοπό) όσο και το τέλος (την επίτευξη) κάθε διδακτικού σχεδιασμού, είτε πρόκειται για τη σύνταξη ενός ΠΣ είτε για τη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού. Όσον αφορά, μάλιστα, το εκπαιδευτικό υλικό, είναι πρωταρχικής σημασίας η καταλληλότητα και η ποιότητα ενός καλού βιβλίου, καθώς είναι αυτό με το οποίο έρχεται σε άμεση και σταθερή επαφή ο/η μαθητής/-τρια, είναι το μέσο που τον/την παροτρύνει και τον/την συνοδεύει στη μαγεία της ανακάλυψης της γνώσης.

Η «Νεοελληνική Γλώσσα» ως γνωστικό αντικείμενο χαρακτηρίζεται από την ιδιαιτερότητα ότι η γλώσσα αποτελεί **το μέσο αλλά ταυτόχρονα και τον στόχο της διδασκαλίας**, γεγονός που καθιστά τη γλωσσική διδασκαλία μια διαδικασία όχι απλώς μοναδική αλλά και ιδιαίτερα πολύπλοκη. Είναι χαρακτηριστικό ότι το γλωσσικό μάθημα αποβλέπει τελικά στην **ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας** των μαθητών/-τριών όχι μόνο παρέχοντας μια σειρά γνώσεων που αφορούν τη γλώσσα, αλλά και αξιοποιώντας το περιεχόμενο άλλων γνωστικών αντικειμένων, και εκμεταλλευόμενο κάθε αφορμή που εμπλέκει τους μαθητές και τις μαθήτριες σε γλωσσική δραστηριότητα. Οι ιδιαιτερότητες αυτές του γλωσσικού μαθήματος έχουν ως συνέπεια να υπάρχουν στο γλωσσικό μάθημα δύο διακριτά επίπεδα: ένα πρώτο επίπεδο που σχετίζεται με τη συνειδητοποίηση της λειτουργίας της γλώσσας ως συστήματος και ένα δεύτερο που σχετίζεται με εφαρμογές της γνώσης αυτής σε επίπεδο γλωσσικής χρήσης και παραγωγής. Συνεπώς, η κατάκτηση της γλώσσας επιτυγχάνεται σε διαδοχικά στάδια με την **απόκτηση όλο και πιο σύνθετων συνειδητών γνώσεων που μετατρέπονται κάθε φορά σε γλωσσικές δεξιότητες**. Όπως είναι φυσικό, τα δύο αυτά επίπεδα, τα οποία κινούνται παράλληλα, εμφανίζουν διαφοροποιήσεις, αφού στο επίπεδο της συνειδητής γνώσης απαιτείται προσφυγή σε συστημική παρουσίαση συνδυασμένη με τη χρήση μεταγλώσσας (ορολογίας), ενώ στο επίπεδο των γλωσσικών δεξιοτήτων επιχειρείται η γραμματική ορθότητα και γλωσσική ευχέρεια με βάση όμως μια σειρά δεδομένων που σχετίζονται με το επικοινωνιακό περιβάλλον. Είναι προφανές

ότι οι διαφοροποιήσεις αυτές μεταξύ του θεωρητικού και του πρακτικού μέρους πρέπει να αποτυπώνονται επαρκώς στη δομή και στο περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου. Η υιοθέτηση μιας συγκροτημένης και ολιστικής σε γενικές γραμμές μεθόδου διδασκαλίας θα μπορούσε να συμβάλει σε πληρέστερη, ταχύτερη και οικονομικότερη κατάκτηση της γλώσσας. Ειδικότερα, θα λέγαμε ότι, σύμφωνα με την ολιστική προσέγγιση της γλώσσας, κάθε νέα γνώση ή δεξιότητα που αποκτάται κατά τη μαθησιακή διαδικασία θα πρέπει να διαχέεται σε ευρύτερα τμήματα του γλωσσικού συστήματος και, επηρεάζοντας περισσότερο ή λιγότερο μια σειρά υποσυστημάτων, να οδηγεί στην ενίσχυση της επικοινωνιακής ικανότητας.

Το γνωστικό αντικείμενο της Νεοελληνικής Γλώσσας, εκτός από τις γλωσσικές δεξιότητες, θέτει ως βασικό μαθησιακό στόχο την **ανάπτυξη δεξιοτήτων σκέψης και την καλλιέργεια ατομικών στρατηγικών απόκτησης της γνώσης** σε κάθε μαθητή/-τρια. Τα διδακτικά βιβλία και το λοιπό εκπαιδευτικό υλικό θα πρέπει να παρέχουν ποικιλία ερεθισμάτων ώστε τα παιδιά από τις μικρότερες ηλικίες να ανακαλύπτουν αυτό που τους ταιριάζει. Παραδείγματος χάριν, τα παιδιά μικρότερων τάξεων μαθαίνουν κυρίως με διαισθητικό τρόπο, καθώς ανακαλύπτουν τη γνώση μέσα από τη βιωματική εμπλοκή τους σε δραστηριότητες ανακαλυπτικού χαρακτήρα. Οι συνειδητές μαθησιακές διεργασίες, από την άλλη, καλλιεργούνται σταδιακά στους μαθητές και τις μαθήτριες, ξεκινώντας από την επίγνωση των δομικών στοιχείων της γλώσσας και συνεχίζοντας με συνειδητοποίηση ρητών και υπόρρητων νοημάτων των κειμένων με τα οποία έρχονται σε επαφή. Παράλληλα, είναι σημαντικό να καλλιεργείται, ήδη στη βαθμίδα του Δημοτικού, η ομαδική διερευνητική προσέγγιση της νέας γνώσης. Για τον λόγο αυτό, τα διδακτικά βιβλία θα πρέπει μέσα από τις δραστηριότητες να προτρέπουν συχνά τους μαθητές και τις μαθήτριες για ομαδική εργασία, κατά την οποία θα διερευνούν διάφορους μαθησιακούς πόρους αξιοποιώντας το υλικό και τη γνώση που τους είναι χρήσιμη.

Με δεδομένη την ετερογένεια του μαθητικού πληθυσμού σε κάθε σχολική τάξη, ετερογένεια που προσδιορίζεται με διαφορετικά κριτήρια κάθε φορά, στο νέο ΠΣ προβλέπεται η υιοθέτηση της διαφοροποίησης στη διδακτική προσέγγιση, μέσα από ποικίλες δραστηριότητες που εναρμονίζονται με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Στα διδακτικά βιβλία ειδικότερα, είναι σημαντικό να περιλαμβάνονται διαφοροποιημένες **δραστηριότητες ως προς το περιεχόμενο, την επεξεργασία και το τελικό προϊόν και διαβαθμισμένης δυσκολίας**, οι οποίες θα δηλώνονται με διαφορετικό χρώμα ή σήμανση, και θα δίνουν τη δυνατότητα στα παιδιά να προχωρούν με τον δικό τους ρυθμό περνώντας από το ένα στάδιο στο άλλο. Ως παράδειγμα αναφέρουμε την Α' Δημοτικού, όπου θα ήταν καλό να περιλαμβάνονται μικρά κείμενα προς ανάγνωση (αποκωδικοποίηση και κατανόηση), τουλάχιστον σε δύο επίπεδα δυσκολίας, όπως και δύο επίπεδα δραστηριοτήτων γραπτού λόγου για την εξάσκηση στη γραφή. Σε μεγαλύτερες τάξεις μπορούν να υπάρχουν διαβαθμισμένης δυσκολίας δραστηριότητες για την εξάσκηση στη γραμματική αλλά και διαβαθμισμένων «απαιτήσεων» κριτήρια αξιολόγησης στην παραγωγή γραπτού ή προφορικού λόγου. Οι διαβαθμισμένες δυσκολίας δραστηριότητες παρέχουν ένα ευέλικτο εργαλείο στην/στον εκπαιδευτικό, ώστε αφενός να καλύπτονται οι μαθησιακές ανάγκες όλων των μαθητών και μαθητριών της τάξης του και αφετέρου να γνωρίζει γρήγορα σε ποιο στάδιο βρίσκεται ο καθένας και η καθεμία στην κατάκτηση συγκεκριμένης ύλης ή δεξιότητας. Στο σημείο μάλιστα αυτό, πιστεύουμε ότι εντοπίζεται η **σημαντική συνεισφορά των ψηφιακών εργαλείων** και ειδικά στην περίπτωση μας του συμπληρωματικού διδακτικού υλικού σε ηλεκτρονική μορφή, γιατί αυτό θα παρέχει τη δυνατότητα της επέκτασης του

μαθησιακού περιβάλλοντος, πέραν του διδακτικού βιβλίου, μέσω της εμπλοκής των μαθητών/-τριών σε σύνολο διερευνητικών και ανακαλυπτικών δραστηριοτήτων που θα ενισχύουν την ολιστική διαδικασία στην κατάκτηση των γλωσσικών δεξιοτήτων, θα διευκολύνουν τη συνειδητή γνώση του συστημικού χαρακτήρα της γλώσσας και θα υλοποιούν, εν τέλει, το εύρος και το βάθος της γνώσης.

Η αυτοαξιολόγηση ως διαδικασία αποτίμησης της προόδου κάθε μαθητή/-τριας για τον εαυτό του/της αποτελεί σημαντική γνωστική διαδικασία που οδηγεί στη συνειδητοποίηση της μαθησιακής πορείας και του αποτελέσματός της. Θα πρέπει να έχει, επίσης, **σημαντική ανατροφοδοτική αξία στην οποία συμμετέχει ο/η εκπαιδευτικός** αναδεικνύοντας στο παιδί τα σημεία εκείνα που απαιτούν από το ίδιο μεγαλύτερη προσπάθεια προκειμένου να κατακτηθούν. Υπό αυτή την οπτική γωνία, η αυτοαξιολόγηση δεν θα πρέπει να περιορίζεται σε μηχανιστικού τύπου δραστηριότητες, αλλά να εμπλέκει συνειδητά τον μαθητή/τρια, σε όποια ηλικιακή ομάδα κι αν βρίσκεται. Παραδείγματος χάριν, στις πιο μικρές τάξεις (Β', Γ') τα ερωτήματα θα πρέπει να είναι συγκεκριμένα και άμεσα συνδεδεμένα με το αντικείμενο διδασκαλίας. Οι ερωτήσεις μπορεί να τίθενται γενικά και να είναι κλειστού ή ανοιχτού τύπου (π.χ. *Τι σου άρεσε περισσότερο, αυτό ή το άλλο; / Τι θα ήθελες να ξαναδιαβάσεις για να το μάθεις καλύτερα...; Τι είναι πιο εύκολο για σένα, η ανάγνωση ή η ορθογραφία; Μπορείς να φτιάξεις μια πρόταση με τις λέξεις .....*; (Ναι-Όχι) [πριν απαντήσεις σκέψου μια πρόταση] κ.λπ. Στις υπόλοιπες τάξεις (Δ', Ε', Στ') οι ερωτήσεις εξειδικεύονται ανάλογα με το ειδικό αντικείμενο διδασκαλίας και απορρέουν από κατηγορίες/κριτήρια τα οποία έχουν τη μορφή καταφατικών φράσεων, δηλ. δηλώσεων της αναμενόμενης επιθυμητής επίδοσης ή συμπεριφοράς (π.χ. *Διέκρινα παραγράφους στο κείμενό μου: [ελάχιστα, κανονικά, υπερβολικά]. -Μπορώ να χωρίσω τα ρήματα σε θέμα και κατάληξη; [ναι - όχι] -Ποια ρήματα με δυσκολεύουν στον σχηματισμό τους; .....*). Θεωρούμε ότι οι ασκήσεις αυτοαξιολόγησης θα μπορούσαν να γίνονται και με ψηφιακά εργαλεία, όπου υπάρχουν μεγαλύτερες δυνατότητες άμεσης ανατροφοδότησης αλλά και έμμεσου ελέγχου της/του εκπαιδευτικού. Θα ήταν επίσης σημαντικό στα διδακτικά βιβλία να περιλαμβάνονται κριτήρια αυτοαξιολόγησης στο πλαίσιο της ομάδας, όταν οι μαθητές και μαθήτριες έχουν εργαστεί ομαδικά και έχουν επιτελέσει ομαδικές εργασίες. Συγχρόνως, μπορούν να αξιοποιηθούν και άλλες τεχνικές αξιολόγησης, όπως προσδιορίζονται στο ΠΣ, αναλόγως της ηλικίας και των μαθησιακών αναγκών των μελών της τάξης. Τέτοιες είναι, π.χ., η ετεροαξιολόγηση, η αλληλοδιόρθωση, η αξιολόγηση από τον/την εκπαιδευτικό και άλλες μορφές αξιολόγησης για τον προφορικό και γραπτό λόγο, όπως αναφέρονται αναλυτικά μέσα στο ΠΣ (portfolio, ομαδικές εργασίες, παρουσιάσεις έντυπες και ηλεκτρονικές, τεχνικές θεάτρου δραματοποιήσεις, παιχνίδια ρόλων).

Τα διδακτικά βιβλία υπηρετώντας τον μαθητοκεντρικό τους χαρακτήρα πρέπει να είναι απολύτως προσιτά στους μαθητές και τις μαθήτριες, με πολύ καλή οργάνωση, γλωσσικά απλές διατυπώσεις ερωτημάτων, κανόνων, δραστηριοτήτων, πρακτικούς και εύληπτους πίνακες, κατανοητά σχήματα και λειτουργικές εικόνες. Βασική επιδίωξη ήδη από τις μικρές τάξεις είναι η σταδιακή αυτονομία του/της μαθητή/τριας, δηλ. η δυνατότητα να δουλεύει μόνος/η του/της ή με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές του/της, χωρίς να απαιτείται συνεχώς η παρέμβαση ενός/μιας ενήλικα προκειμένου να κατανοηθεί και ολοκληρωθεί μια εργασία.

Συμπερασματικά, τα διδακτικά βιβλία μαζί με όλο το εκπαιδευτικό υλικό συνενώνουν τη μάθηση με τη διδασκαλία, αφενός προσφέροντας στους μαθητές και τις μαθήτριες ποικίλα ερεθίσματα με

ευχάριστο τρόπο και, αφετέρου, οργανώνοντας το διδακτικό περιεχόμενο κατάλληλα ώστε οι εκπαιδευτικοί με σχετική ευκολία να δημιουργούν κοινότητες μάθησης στη σχολική καθημερινότητα.

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου ανά τάξη

3.1 Γενικά

Το διδακτικό βιβλίο αποτελεί το βασικό μέσο για τη διδασκαλία στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, και για τον λόγο αυτό λαμβάνει τη μορφή βιβλίου με ελκυστική εικονογράφηση, ενδιαφέροντα θέματα και αφορμές για ατομικές και συνεργατικές δραστηριότητες. Το βασικό βιβλίο πλαισιώνεται με συνοδευτικά τετράδια εργασιών για τη γραμματική, το λεξιλόγιο και την ορθογραφία. Επιπλέον, προκειμένου οι μαθητές και οι μαθήτριες να αποκτήσουν αυτενέργεια, αυτάρκεια και στρατηγικές αυτορρυθμιζόμενης μάθησης, απαραίτητη είναι η ένταξη των βιβλίων αναφοράς, της *Σχολικής Γραμματικής* και του *Λεξικού*, στη σχολική καθημερινότητα των μαθητών/-τριών. Στο νέο ΠΣ προβλέπονται δραστηριότητες που αποβλέπουν στην καλλιέργεια της δεξιότητας αναζήτησης πληροφοριών στις πηγές, έντυπες ή ψηφιακές (Λεξικά, Γραμματικές, Ιστοσελίδες, Σώματα κειμένων). Στην εποχή της τεχνολογίας, η διδακτική πρακτική αξιοποιεί τα πλεονεκτήματα της ηλεκτρονικής μάθησης και τα διαθέσιμα ψηφιακά εργαλεία, όπως τις σχολικές πλατφόρμες, τα εκπαιδευτικά λογισμικά (συννεφόμελα, εννοιολογικούς χάρτες, ψηφιακές αφηγήσεις), τα αποθετήρια ψηφιακού υλικού, τα πολυμεσικά εργαλεία, τις πλατφόρμες επικοινωνίας, τον διαδραστικό πίνακα, τα μαθητικά τάμπλετ κ.λπ. Συνεπώς, τα ψηφιακά μέσα στο νέο ΠΣ δεν συνιστούν εναλλακτικούς τρόπους υλοποίησης τυποποιημένων/συνηθισμένων εργασιών, αλλά δυναμικά εργαλεία που συνδιαμορφώνουν το γνωστικό αντικείμενο, προσφέροντάς του νέες διαστάσεις και προοπτικές έκφρασης και δημιουργικότητας.

3.2 Μακροδομή των διδακτικών βιβλίων

Με τον όρο *μακροδομή* εννοούμε το σύνολο των διδακτικών βιβλίων που αφορούν στη βαθμίδα του Δημοτικού. Στο επίπεδο της μακροδομής λοιπόν θα πρέπει να εξασφαλίζεται η συνέχεια στο διδακτικό περιεχόμενο από τη μία τάξη στην άλλη. Αυτό θα επιτευχθεί εάν κατά τη σύνταξη των διδακτικών βιβλίων -είτε ορισμένων μόνο τάξεων είτε όλης της σειράς- ακολουθούνται με συνέπεια τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως έχουν προσδιοριστεί για κάθε τάξη μέσα στο νέο ΠΣ.

3.3 Μικροδομή των διδακτικών βιβλίων

Με τον όρο *μικροδομή* εννοούμε την οργάνωση και συγκρότηση των διδακτικών ενοτήτων του βιβλίου που προορίζεται για κάθε τάξη. Στο επίπεδο της μικροδομής, λοιπόν, οι μαθησιακοί στόχοι παρουσιάζονται ολιστικά μέσα από προσεκτικά σχεδιασμένες Διδακτικές Ενότητες (ΔΕ) (δηλ. νοηματικές ενότητες, π.χ. «Ταξίδια-ανακαλύψεις»), στις οποίες υλοποιούνται με μορφή ύλης τα Θεματικά Πεδία (ΘΠ) και οι Θεματικές Ενότητες (ΘΕ), όπως ορίζονται στο νέο ΠΣ. Κάθε ΔΕ οργανώνεται γύρω από ένα θέμα το οποίο επιλέγεται με βασικό κριτήριο τη μορφωτική και

παιδαγωγική αξία για τα παιδιά της αντίστοιχης ηλικίας και δίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε **τα παιδιά να αντιλαμβάνονται γιατί τα αφορά το συγκεκριμένο θέμα** και να διευρύνουν τους ορίζοντές τους μέσα από τη μελέτη του υλικού. Οι ευρύτεροι κύκλοι στους οποίους μπορούν να ανήκουν οι ΔΕ, ενδεικτικά, είναι: “εγώ και ο κόσμος μου (π.χ. γνωρίζω τον εαυτό μου, φίλοι και συμμαθητές)”, “αξίες και παραδόσεις (π.χ. ελευθερία, δικαιοσύνη, ήθος, συνείδηση, φιλοξενία)”, “ελληνικός πολιτισμός και άλλοι πολιτισμοί, γλώσσες”, “δραστηριότητες των παιδιών (π.χ. αθλητισμός, κατασκευές, βιβλία)”, “περιβάλλον”, “συναίσθημα-συμπεριφορές”, “παρελθόν-παρόν”, “επιστήμες-τεχνολογία-μέλλον”, “τέχνες και πολιτισμός (π.χ. πρόσωπα και έργα)”, “αιεφορία”, “ο νέος ως πολίτης (π.χ. αλληλεγγύη, ομαδικότητα, συνεργασία)”, “ποικιλία και εξέλιξη”. Οι παραπάνω κύκλοι δεν αποτελούν τίτλους διδακτικών ενοτήτων, αλλά ευρύ θεματικό πλαίσιο για την άντληση εστιασμένων θεμάτων.

Επιπλέον, προκειμένου να πραγματοποιηθεί ο διαθεματικός χαρακτήρας της γλωσσικής διδασκαλίας, στις ΔΕ μπορούν να περιλαμβάνονται και θέματα που εμπίπτουν στο πεδίο άλλων γνωστικών αντικειμένων, με βασικό στόχο την εξέταση του ειδικού λεξιλογίου και των αντίστοιχων κειμενικών τύπων. Παραδείγματος χάριν, στον θεματικό κύκλο «ο νέος ως πολίτης» και σε πιθανή ΔΕ «Δικαιώματα και υποχρεώσεις των παιδιών» μπορεί να εξετασθεί το ετυμολογικό πεδίο της λέξης «δίκαιο» και με σημείο αναφοράς τη "Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού" να διδαχθούν τα κείμενα οδηγιών. Τέλος, οι ΔΕ λαμβάνουν κατάλληλους, ελκυστικούς τίτλους ώστε να κεντρίζουν το ενδιαφέρον των παιδιών της αντίστοιχης ηλικίας. Όλα όσα προαναφέρθηκαν αφορούν στα βιβλία όλων των τάξεων.

Η βασική δομή της ΔΕ ακολουθεί την εννοιολογική προσέγγιση της γνώσης (concept-based learning) με βάση τους άξονες:

Κεντρική έννοια/θέμα (Central idea)

→ παρουσιάζεται μέσα από κείμενα, εικόνες, βίντεο και γενικότερα ποικίλα ερεθίσματα

Έννοιες - κλειδιά (Key concepts)

→ ειδικό λεξιλόγιο, ανάλυση εννοιών, σύγκριση, ορισμοί λέξεων και εννοιών

Σχετικές έννοιες (Related concepts)

→ άλλες οπτικές του θέματος, αντίθετες απόψεις, ιστορική διάσταση

Πεδία έρευνας (Lines of inquiry)

→ επέκταση, εφαρμογές, ερευνητικές εργασίες

Οι ΔΕ χαρακτηρίζονται από σαφή δομή και οργάνωση και εξελίσσονται προοδευτικά με διαβαθμισμένες ως προ τις απαιτήσεις δραστηριότητες. Ξεκινούν με την παρουσίαση στοιχείων και την ενεργοποίηση παλαιότερης γνώσης πάνω στο θέμα, συνεχίζουν με εντοπισμό νέων στοιχείων και γενικά με δραστηριότητες εστιασμένες στο νέο θέμα και ολοκληρώνονται με εφαρμογές, επεκτάσεις και περαιτέρω γενικεύσεις. Στο πλαίσιο των ΔΕ γίνεται απαραίτητως διασύνδεση με ψηφιακούς πόρους, οι οποίοι αξιοποιούνται υπό την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού. Με άλλα λόγια, κάθε θέμα αντιμετωπίζεται σφαιρικά και με πληρότητα και όχι βιαστικά, επιφανειακά και αποσπασματικά.

Οι διδακτικές ενότητες αγγίζουν τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών και εγγράφονται στον κόσμο του παιδιού-μαθητή/-τριας. Ως κέντρο τίθεται το κείμενο, γραπτό, προφορικό, πολυτροπικό, με αφορμή το οποίο πραγματοποιούνται ποικίλες δραστηριότητες που αποσκοπούν στην καλλιέργεια των γλωσσικών δεξιοτήτων, τη συνειδητή γνώση της λειτουργίας του γλωσσικού συστήματος και της κριτικής σκέψης.

Τα γραμματικά και συντακτικά θέματα αφορμώνται από τα κείμενα, όπου ο μαθητής και η μαθήτρια τα εντοπίζει και ανακαλύπτει τη λειτουργία και τη χρήση τους στο συγκεκριμένο κειμενικό περιβάλλον, ενώ στη συνέχεια, υπό την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού, τα διδάσκεται μέσα από εποπτικούς πίνακες, κανόνες και κατάλληλα παραδείγματα σε προτασιακό και κειμενικό επίπεδο (ανάλογα με το θέμα). Τέλος, προχωρά σε εφαρμογές.

Για κάθε τάξη προβλέπεται «**Τετράδιο Δραστηριοτήτων Νεοελληνικής Γλώσσας [Λεξιλόγιο Γραμματική Ορθογραφία]**» το οποίο εστιάζει σε θέματα λεξιλογίου, γραμματικής και ορθογραφίας. Επιπλέον, για τις τάξεις Δ΄-Στ΄ αξιοποιείται συγχρόνως και η Σχολική Γραμματική. Η εξάσκηση στη γραμματική και το συντακτικό γίνεται συστηματικά και μεθοδευμένα με στοχευμένες δραστηριότητες ανακαλυπτικού και μεταγλωσσικού χαρακτήρα, αλλά κυρίως με πολλές εφαρμογές. Η διδασκαλία της γραμματικής είναι λειτουργική, υπό την έννοια ότι κάθε διδασκόμενο φαινόμενο συνδέεται με το επικοινωνιακό και κοινωνικοπολιτισμικό του πλαίσιο και εντάσσεται λειτουργικά στον λόγο των μαθητών/-τριών, προφορικό ή γραπτό (μέσω δραστηριοτήτων).

Το λεξιλόγιο αποτελεί κομβικό πεδίο της γλωσσικής εκπαίδευσης των μαθητών/-τριών, γι' αυτό και θα πρέπει να λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα στην ανάδειξή του, κατά τον σχεδιασμό των ενοτήτων. Η γνώση του λεξιλογίου από τους/τις μαθητές/-τριες δεν αρκεί να είναι παθητική, δηλ. αναγνώριση της σημασίας, αλλά καλό είναι να επιχειρείται η ενεργητική γνώση μέσω της χρήσης του. Άρρηκτα δεμένη με τη γραμματική και το λεξιλόγιο είναι και η εκμάθηση της ορθογραφίας, η οποία στην ελληνική γλώσσα συνδέεται τόσο με τις σημασίες των λέξεων (λεξική ορθογραφία) όσο και με την κλίση (κλιτική ορθογραφία). Για την εμπέδωση της διδασκόμενης ύλης και την επίτευξη των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων, θα πρέπει να υπάρχει διαθέσιμος χρόνος για ποικίλες δραστηριότητες στην τάξη, όπως και περίοδος επαναλήψεων σε κάθε διδακτική ενότητα.

Τέλος, στο πλαίσιο του γνωστικού αντικείμενου της Νεοελληνικής Γλώσσας εντάσσεται και η ευαισθητοποίηση των μαθητών/-τριών στην ανάγνωση βιβλίων και την απόκτηση συνηθειών ενδιαφερόμενου/-ης/ ενεργού αναγνώστη/-τριας. Πρωταρχικός σκοπός της ανάγνωσης είναι το βίωμα της απόλαυσης και της πνευματικής ικανοποίησης. Η δημιουργία δεσμού μεταξύ του παιδιού και του βιβλίου χιτίζεται από τις μικρότερες ηλικίες, και το σχολείο θα πρέπει να έχει ενεργό ρόλο σε αυτό. Η ευαισθητοποίηση αυτή επιτυγχάνεται με την ανάγνωση ολόκληρων λογοτεχνικών και άλλων διδακτικών βιβλίων και την υλοποίηση δραστηριοτήτων με στόχο τη δημιουργική έκφραση των μαθητών/-τριών, τη συμμετοχή τους στην κοινότητα και την αλληλεπίδραση με κοινότητες άλλων ομήλικων μαθητών/-τριών.

3.4 Χαρακτηριστικά του διδακτικού βιβλίου

Το **Διδακτικό Βιβλίο** πρέπει να αποτυπώνει και να υλοποιεί επαρκώς τους σκοπούς και τους στόχους που έχουν τεθεί για το γνωστικό αντικείμενο «Νεοελληνική γλώσσα-Δημοτικό» στο Πρόγραμμα

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Σπουδών και στους αντίστοιχους ανά Θεματικό Πεδίο Οδηγούς Εκπαιδευτικού και σχετίζονται με την επίτευξη συγκεκριμένων προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Οι συγγραφείς θα στηριχθούν στην αναπλαισιωμένη επιστημονική γνώση που έχει γίνει σε επίπεδο ΠΣ και θα κληθούν να τη μετουσιώσουν σε προσιτή γνώση για το μαθησιακό επίπεδο του/της μαθητή/τριας, με σύγχρονες παιδαγωγικές προσεγγίσεις. Η προοπτική της ανοιχτής πρόσβασης σε γνώσεις και πληροφορίες θα υλοποιηθεί μέσω των συνδεδεμένων με το διδακτικό βιβλίο ψηφιακών πόρων. Εξάλλου, η έννοια της συμπερίληψης, που διέπει το νέο ΠΣ, λαμβάνει συγκεκριμένο περιεχόμενο μέσα στα σχολικά βιβλία υπό τη μορφή δραστηριοτήτων που υλοποιούνται από ομάδες και ποικιλίας στο υλικό ώστε να καλύπτονται διαφορετικές μαθησιακές ανάγκες κ.λπ.

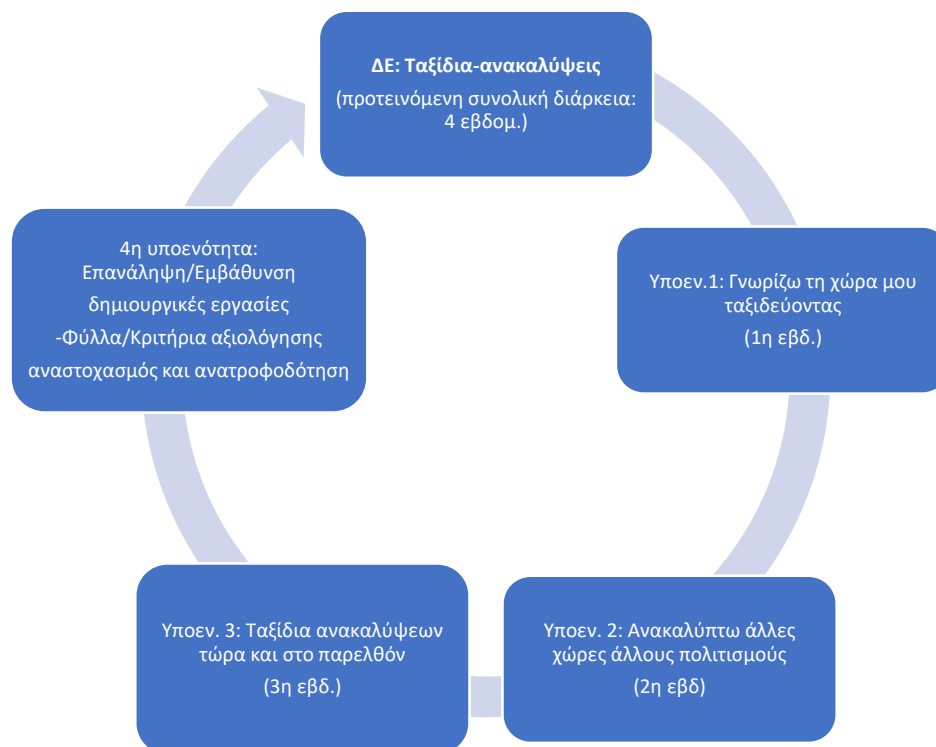
3.5 Διάρθρωση και περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων

Η μονάδα οργάνωσης περιεχομένου στο Βιβλίο Νεοελληνικής Γλώσσας είναι η **Διδακτική Ενότητα (ΔΕ)** που συγκροτείται γύρω από ένα θέμα, το οποίο είναι πολύπλευρο, έχει παιδαγωγική και μορφωτική αξία, δηλαδή μορφώνει και ταυτόχρονα καλλιεργεί την ψυχή και τη σκέψη των παιδιών, είναι σύγχρονο και ταυτόχρονα διαχρονικό στη γενικότερη θεώρησή του. Επίσης, ένα θέμα μπορεί να επιλεγεί διότι παρουσιάζει γλωσσικό ενδιαφέρον (π.χ. σημαντικό λεξιλόγιο για την ηλικία των μαθητών/-τριών, είναι κατάλληλο για διακριτούς κειμενικούς τύπους και είδη), προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών και εντάσσεται στις ευρύτερες θεματικές που έχουν προαναφερθεί. Η ΔΕ συνολικά θα πρέπει να έχει ικανή έκταση, ώστε να καλύπτει το διδακτικό περιεχόμενο περίπου τεσσάρων (4) εβδομάδων, όταν ακολουθείται ένας ομαλός ρυθμός διδασκαλίας. Η ΔΕ χωρίζεται σε **Υποενότητες (ΥΕ)**, οι οποίες δίνονται διακριτά με **υπότιτλους**. Οι 4 εβδομάδες αντιστοιχούν περίπου σε 4 Υποενότητες (βλ. παρακάτω) εκ των οποίων η 1 επαναληπτική. Η εκτεταμένη διάρκεια μιας ΔΕ προσφέρει τη δυνατότητα στην ομάδα της τάξης να προσεγγίσει ένα θέμα από διαφορετικές πλευρές, να προχωρήσει σε κριτική και συγκριτική προσέγγιση, να αξιοποιήσει το λεξιλόγιο σε παραγωγικές δραστηριότητες, να εμπεδώσει την ύλη, να εμβαθύνει ή ακόμη και να πραγματοποιήσει μια συνθετική εργασία. Ωστόσο, υπάρχει η δυνατότητα, ανάλογα με την τάξη ή τη Διδακτική Ενότητα, σχετικής αυξομείωσης των υποενοτήτων και της έκτασης της διδακτικής ενότητας σε ύλη. Ο αριθμός των ΔΕ θα πρέπει να είναι 7 έως 9, ώστε να μην μοιράζονται τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα σε πολλές μικρές ΔΕ. Τέλος, θα πρέπει να προβλεφθεί η ύπαρξη μιας ΔΕ ή Παραρτήματος όπου θα συγκεντρώνονται τα εορταστικά/επετειακά θέματα (Χριστούγεννα, Πάσχα, 28^η Οκτωβρίου, 25^η Μαρτίου, Πολυτεχνείο, Καθαρή Δευτέρα) με κατάλληλα διαμορφωμένες δραστηριότητες. **Κάθε ΔΕ καλύπτει απαραίτητως όλα τα Θεματικά Πεδία του ΠΣ** ενώ για τις ΘΕ μπορεί να γίνεται επιλογή με απώτερο στόχο όμως όλα οι ΘΕ να καλυφθούν σταδιακά.

Η ΔΕ χωρίζεται σε **Υποενότητες (ΥΕ)**, οι οποίες είναι διακριτές και στο τέλος περιλαμβάνεται μία επαναληπτική υποενότητα. Η βάση των Υποενοτήτων είναι τα κείμενα, και γενικότερα τα ποικίλα γλωσσικά ερεθίσματα έντυπα ή ψηφιακά. Στο τέλος κάθε ΥΕ μπορεί να παρατίθεται κριτήριο αξιολόγησης ή αυτοαξιολόγησης ή ετεροαξιολόγησης, το οποίο διενεργείται μέσα στην τάξη. Καλό είναι σε κάθε ΥΕ η αξιολόγηση **να εστιάζει σε ένα μέρος του περιεχομένου της και όχι σε όλα μαζί**. Η τελευταία ΥΕ είναι επαναληπτική και αφιερώνεται στην ανατροφοδότηση από τον/την εκπαιδευτικό προς τους/τις μαθητές/-τριες για τις εργασίες τους, την εστιασμένη επανάληψη, τη συμπλήρωση ή εμβάθυνση στην ύλη, ανάλογα με τις επιμέρους ανάγκες των μαθητών/τριών, την

ολοκλήρωση δραστηριοτήτων. Συνεπώς, η τελευταία ΥΕ πρέπει να περιλαμβάνει επαναληπτικές ασκήσεις/δραστηριότητες, θέματα προς συζήτηση και εργασία σε ομάδες, διαφοροποιημένες δραστηριότητες, φύλλα/κριτήρια αξιολόγησης ποικίλων μορφών, όπως αυτοαξιολόγησης, ετεροαξιολόγησης, αξιολόγησης από τον/την εκπαιδευτικό για τον βαθμό κατάκτηση των νέων γνώσεων ή άλλες ελλείψεις. Ακολουθεί παράδειγμα οργάνωσης μιας Διδακτικής ενότητας.

Πίνακας 2: Παράδειγμα διάρθρωσης Διδακτικής Ενότητας

3.6 Οργάνωση του διδακτικού πακέτου

α) Στο Βιβλίο Νεοελληνικής Γλώσσας προτάσσεται με τη μορφή εισαγωγής η «*Ταυτότητα του βιβλίου*» η οποία πρέπει να είναι ευσύνοπτη και να περιέχει σε πολύ γενικές γραμμές τη φιλοσοφία του, τη δομή του και να δίνονται ορισμένα στοιχεία που κρίνονται απαραίτητα για την αποτελεσματική αξιοποίησή του (π.χ. τα μέρη των ενοτήτων, τα σύμβολα, τον ρόλο των ενδείξεων, των χρωμάτων κ.λπ.). Επιπροσθέτως, η «*Ταυτότητα του βιβλίου*» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό με οδηγίες και λεπτομέρειες για την καλύτερη αξιοποίηση του εγχειριδίου.

β) Το περιεχόμενο του Βιβλίου πρέπει να χαρακτηρίζεται από συνέπεια προς το ΠΣ, ισορροπημένη διάταξη και ομοιόμορφη κατανομή του υλικού, η οποία θα αποτυπώνεται επαρκώς τόσο στον Πανοραμικό Πίνακα των ΔΕ όσο και στον πίνακα των περιεχομένων με τις σελίδες. Τόσο οι εικόνες και η εικονογράφηση όσο και η γραφιστική οργάνωση πρέπει να διακρίνονται για την παιδαγωγική καταλληλότητα, την ποιότητα και την καλαισθησία τους.

γ) Παρέχονται πολλαπλές επιλογές δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα/-α να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/-τριας (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες ή πολύγλωσσων).

δ) Κάθε Διδακτική Ενότητα ολοκληρώνεται με επαναληπτική ενότητα στην οποία περιλαμβάνονται αναστοχαστικές και επαναληπτικές δραστηριότητες, φύλλα αξιολόγησης καθώς και πρόσθετο υλικό για μαθητές/μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής εργασίας.

ε) Το Τετράδιο Δραστηριοτήτων Νεοελληνικής γλώσσας ακολουθεί τις ενότητες του Βιβλίου, εστιάζοντας κυρίως στη γραμματική & σύνταξη, το λεξιλόγιο και την ορθογραφία της ενότητας. Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα αντλούνται από το ΠΣ. Ειδικότερα, στη γραμματική μπορούν να δίνονται πίνακες κλιτικών παραδειγμάτων, κανόνες συστηματοποίησης και πολλά παραδείγματα. Οι γραμματικές ασκήσεις θα πρέπει να βρίσκουν εφαρμογή στο συντακτικό επίπεδο, ακόμη και σε κειμενικό περιβάλλον μέσω ασκήσεων, όπου είναι δυνατόν. Αντιστοίχως καλλιεργείται και το ΘΠ του λεξιλογίου με βάση τη ΔΕ και το νέο ΠΣ. Η ορθογραφία αφορά τόσο τη γραμματική (π.χ. κλιτές μορφές, γραμματικές λέξεις) όσο και το λεξιλόγιο (π.χ. θέματα, παράγωγα και σύνθετα), τα οποία θα πρέπει να συνδέονται με την κειμενική χρήση τους. Για την ορθογραφία καλό είναι να δίνονται βασικοί κανόνες ανά τάξη και πολλές εφαρμογές για την εμπέδωσή τους.

3.7 Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου ανά τάξη

Η περιγραφή της δομής και της οργάνωσης του διδακτικού πακέτου ανά τάξη αναφέρεται, πρωτίστως, στο Βιβλίο Νεοελληνικής Γλώσσας, το οποίο συμπληρώνεται από το Τετράδιο Δραστηριοτήτων. Στα δύο αυτά διδακτικά βιβλία περιλαμβάνονται ψηφιακές δραστηριότητες και ψηφιακό υλικό για τον εμπλουτισμό της ύλης, την πολύπλευρη προσέγγιση των θεμάτων και τη διαφοροποιημένη διδασκαλία.

Σε γενικές γραμμές και σύμφωνα με τις θεωρητικές αρχές που προηγήθηκαν, όλα τα βιβλία για τη Νεοελληνική γλώσσα του δημοτικού σχολείου, θα πρέπει να έχουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

1) Τα κείμενα θα πρέπει να είναι αυθεντικά ή διασκευασμένα (με σεβασμό στο πνεύμα και τη γραφή του κειμενογράφου), αντλημένα από διαφορετικές πηγές, όπως τη λογοτεχνία, τη δοκιμιογραφία, τον ποιοτικό πληροφοριακό και ενημερωτικό λόγο, τις επιστήμες κ.λπ. **Ειδικότερα, το 1/3 των κειμένων του Βιβλίου κάθε τάξης θα πρέπει να αντλείται από τον ευρύτερο χώρο της λογοτεχνίας.**

2) Η Διδακτική Ενότητα αρχίζει με ερεθίσματα ως αφόρμηση, όπως μια εικόνα, ένα βίντεο, ένα τραγούδι, κείμενο/κείμενα μονοτροπικά ή πολυτροπικά. Τα ερεθίσματα συνοδεύονται από δραστηριότητες που καλλιεργούν τις γλωσσικές δεξιότητες, όπως την κατανόηση και την παραγωγή προφορικού λόγου, ενεργοποιούν την προγενέστερη γνώση, τη σκέψη και τον προβληματισμό. Στις υποενότητες που ακολουθούν εντάσσονται κείμενα και κατανέμονται με λογική σειρά τα λεξιλογικά και γραμματικά θέματα. Καθ' όλη τη διάρκεια της Διδακτικής ενότητας καλλιεργούνται οι διαφορετικές προσληπτικές και παραγωγικές δεξιότητες με βάση το ΠΣ και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού του αντίστοιχου ΘΠ. Μέσω των δραστηριοτήτων ενθαρρύνεται η εργασία σε μικρές ή μεγαλύτερες ομάδες.

3) Μέσα από τη Διδακτική Ενότητα πραγματοποιείται η διδασκαλία των κειμενικών τύπων με εστίαση, ιδίως για τις μικρές τάξεις, σε έναν τύπο κάθε φορά, σύμφωνα με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα από το νέο ΠΣ και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού. Η διδασκαλία των κειμενικών τύπων θα πρέπει να γίνεται αναλυτικά και μεθοδικά, με την αξιοποίηση σχεδιαγραμμάτων, προτύπων, παραδειγμάτων και πολλών εφαρμογών. Για την παραγωγή γραπτού λόγου θα πρέπει να προβλέπεται η εφαρμογή όλων των σταδίων (προσυγγραφικό-συγγραφικό-μετασυγγραφικό), τα οποία θα δίνονται μέσα από το Βιβλίο με κατάλληλες δραστηριότητες. Καλό είναι η σειρά αυτή να δίνεται με σαφήνεια. Τόσο στο ΠΣ όσο και στον Οδηγό Εκπαιδευτικού «Κειμενικοί τύποι-πολυτροπικότητα» υπάρχουν σχετικά προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και αντίστοιχες δραστηριότητες.

4) Μέσα από τα κείμενα αντλείται το θέμα της γραμματικής, το οποίο μπορεί να εξετάζεται σε όλη τη Διδακτική ενότητα από διάφορες πλευρές (μορφολογικά, συντακτικά, σημασιολογικά). Η αρχική αναφορά γίνεται στο Βιβλίο ενώ η περαιτέρω επεξεργασία, ανάλυση και εφαρμογή υλοποιείται μέσω του Τετραδίου Δραστηριοτήτων. Ειδικότερα, για το περιεχόμενο της ύλης της γραμματικής και τους τρόπους διδασκαλίας της σημαντική πηγή αποτελεί ο αντίστοιχος Οδηγός Εκπαιδευτικού. Η χρήση ορολογίας είναι περιορισμένη και ακολουθεί απαραίτητως το νέο ΠΣ, τον αντίστοιχο Οδηγό Εκπαιδευτικού και την υπάρχουσα Σχολική Γραμματική Ε' – Στ' δημοτικού.

5) Το λεξιλόγιο καταλαμβάνει σημαντική θέση σε κάθε Διδακτική Ενότητα. Καλλιεργείται το θεματικό λεξιλόγιο, αλλά επιδιώκονται και άλλοι λεξιλογικοί στόχοι με βάση τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του ΘΠ Λεξιλόγιο, όπως εμφανίζονται στο ΠΣ και τον αντίστοιχο Οδηγό Εκπαιδευτικού.

6) Τα λογοτεχνικά κείμενα θα πρέπει να αποτελούν το 1/3 των κειμένων του Βιβλίου. Επιλέγονται αποσπάσματα πεζών έργων, ποιήματα, τραγούδια, με βάση το θέμα της Διδακτικής Ενότητας και των παιδαγωγικών στόχων που έχουν τεθεί. Τα λογοτεχνικά έργα συνομιλούν με τα μη λογοτεχνικά δημιουργώντας ένα εύφορο περιβάλλον για την ανάπτυξη διαλόγου και την καλλιέργεια της κριτικής προσέγγισης. Καλό είναι να προβλεφθούν δραστηριότητες που θα εμπλέκουν ενεργά τους μαθητές και τις μαθήτριες στον εμπλουτισμό του υλικού με κείμενα της επιλογής τους, λογοτεχνικά και μη.

7) Στα ενδιαμέσα των ενοτήτων μπορούν να αξιοποιούνται έργα τέχνης, ρητά, αινίγματα, ανέκδοτα, λεκτικά παιχνίδια κ.ά. (που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το θέμα της ενότητας), ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να προχωρούν σε διαθεματικές συνδέσεις, να αποκτούν αισθητική καλλιέργεια και να διασκεδάζουν.

Στις γενικές αυτές αρχές προστίθενται οι ακόλουθες, ανά τάξη, ειδικές προδιαγραφές:

A' Δημοτικού

Στην Α' τάξη, το διδακτικό βιβλίο στοχεύει τόσο στην καλλιέργεια του προφορικού λόγου όσο και στην εκμάθηση του γραπτού λόγου, ο οποίος αποτελεί συνέχεια του αναδυόμενου γραμματισμού που εμφανίστηκε κατά την προσχολική ηλικία και εξελίσσεται συνεχώς ως φυσική διαδικασία. Ο γραπτός λόγος εκλαμβάνεται ως διαδικασία αποκωδικοποίησης του γραπτού κώδικα (ανάγνωση) και ως κωδικοποίηση του προφορικού λόγου σε γραπτό (γραφή), τα οποία προσεγγίζονται με συστηματικό τρόπο και σύμφωνα με τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα. Παράλληλα, μέσω του σχολικού βιβλίου καλλιεργούνται όλα τα Θεματικά Πεδία του Προγράμματος Σπουδών, στα οποία

συμπεριλαμβάνονται η γραμματική, το λεξιλόγιο, οι γνώσεις γύρω από τα κείμενα και οι πραγματολογικές χρήσεις της γλώσσας.

Για την εκμάθηση της ανάγνωσης και της γραφής, το Βιβλίο Νεοελληνικής Γλώσσας οργανώνεται στη βάση Διδακτικών Ενοτήτων –για τον αριθμό και την οργάνωσή τους ισχύει ό,τι αναφέρθηκε παραπάνω– που υποδιαιρούνται σε Υποενοότητες, κάθε μία από τις οποίες μπορεί να αντιστοιχεί σε ένα γράμμα του αλφαβήτου, σε γράφημα (δίψηφα, π.χ. μπ, γκ, αι) και σε συνδυασμούς και συμπλέγματα (π.χ. αυ/ευ, τσ/τζ). Η σειρά διδασκαλίας των γραφημικών στοιχείων ακολουθεί τις σύγχρονες επιστημονικές προσεγγίσεις (π.χ. από τα μονογράμματα στα δίψηφα, από τα πιο συχνά στο παιδικό λεξιλόγιο στα λιγότερο συχνά, αξιοποιούνται μελέτες για τη σειρά κατάκτησης των φθόγγων/φωνημάτων). Κατά την παρουσίαση κάθε γραφημικού στοιχείου στόχος είναι η σύνδεση του προφορικού λόγου (που κατέχει το παιδί) με τον γραπτό.

Η αφόρμηση μπορεί να δοθεί είτε με μια εικόνα πλούσια σε αντικείμενα και ενέργειες –αρκετές λέξεις να αρχίζουν ή να περιέχουν το γράμμα στόχο– είτε με οπτικοακουστικό ερέθισμα (π.χ. βίντεο, τραγούδι). Η νέα γνώση δίνεται σε φάσεις ώστε να δημιουργείται ασφάλεια στον/στη μαθητή/τρια και να επιτυγχάνεται σταδιακά η αυτονομία του: γνωριμία με το γράμμα/δίψηφο, δημιουργία και αποκωδικοποίηση συλλαβών με αυτό το γράμμα/δίψηφο, πολλές λέξεις που αρχίζουν από αυτό ή το έχουν σε διάφορες θέσεις στη λέξη, δραστηριότητες φωνολογικής και φωνογραφημικής επίγνωσης. Οι ενδεδειγμένες για το γράμμα λέξεις εντάσσονται σε φράσεις και προτάσεις και σε σύντομα προσεκτικά γραμμένα κείμενα (π.χ. διαλόγους, ποιηματάκια, σύντομες αφηγήσεις και περιγραφές), τα οποία οι μαθητές και μαθήτριες θα μπορούν να αποκωδικοποιήσουν και να κατανοήσουν με τις δικές τους δυνάμεις. Η σειρά με την οποία θα παρουσιαστούν οι αναγνωστικές φάσεις μπορεί να ποικίλει ανάλογα με την προσέγγιση που υιοθετούν οι συγγραφείς. Για την καλλιέργεια της γραφής, μαθητές και μαθήτριες εξασκούνται στη γραφή του γράμματος, στη γραφή συλλαβών και στις απλές λέξεις που υπάρχουν στο κεφάλαιο ή σε άλλες που δίνει ο/η εκπαιδευτικός. Τέλος, συνθέτουν φράσεις και απλές προτάσεις.

Συνοπτικά, η μέθοδος ανάγνωσης πρέπει να καλύπτει:

- την αναγνώριση των γραμμάτων με τους ήχους τους (γραφοφωνημική αντιστοίχιση)
- ασκήσεις φωνολογικής επίγνωσης (προφορικού λόγου και σύνδεσης προφορικού-γραπτού)
- την αποκωδικοποίηση συλλαβών, λέξεων, φράσεων, προτάσεων (ανάγνωση)
- την κωδικοποίηση (γραφή) στα αντίστοιχα επίπεδα
- την ανάγνωση σύντομων κειμένων.

Οι στόχοι επιτυγχάνονται με ποικίλα μέσα, όπως ασκήσεις, παιχνίδια, κάρτες μνήμης, τραγούδια, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται πολύπλευρη εξάσκηση στους μηχανισμούς ανάγνωσης και γραφής.

Μια σημαντική παράμετρος που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τη σύνταξη του αναγνωστικού είναι οι ατομικές διαφορές στον τρόπο σκέψης και μάθησης, οι οποίες θα πρέπει να προβλεφθούν με στρατηγικές διαφοροποίησης και αντίστοιχο υλικό, ώστε κάθε παιδί να κατακτήσει με τον καλύτερο τρόπο αυτή τη θεμελιώδη γνώση. Ενδείκνυται η χρήση χρωμάτων και εικονιδίων για άμεση αναγνώριση του είδους της δραστηριότητας, διαβαθμισμένης δυσκολίας ασκήσεις και μικρά κείμενα

σε δύο τουλάχιστον επίπεδα δυσκολίας και κατάλληλη εικονογράφηση, η οποία είτε συμπληρώνει το κείμενο είτε αποτελεί αφορμή για επέκταση και συζήτηση.

Μετά την ολοκλήρωση της διδασκαλίας των γραμμάτων, το βιβλίο περιλαμβάνει Διδακτικές Ενότητες, οι οποίες συγκροτούνται γύρω από ένα θέμα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Στις Διδακτικές Ενότητες περιλαμβάνονται κείμενα, διαβαθμισμένης δυσκολίας, με στόχο την εξάσκηση στην ανάγνωση, αυθεντικά κατά το δυνατόν ή/και προσαρμοσμένα στις ικανότητες των μαθητών/-τριών, ώστε να ικανοποιούνται οι ανάγκες και οι απαιτήσεις κάθε μαθητή/-τριας μιας συμπεριληπτικής τάξης. Στο διδακτικό βιβλίο εντάσσονται ορισμένα βασικά στοιχεία που αφορούν στη γραμματική και τη σύνταξη καθώς και στην ανάπτυξη του λεξιλογίου και στον κειμενικό γραμματισμό, σύμφωνα με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του ΠΣ (π.χ. βασικά ρήματα με την κλίση τους, τα πρόσωπα, οι αριθμοί, ο σχηματισμός απλών προτάσεων κ.λπ.).

Αποσκοπώντας στην καλλιέργεια της δεξιότητας κατανόησης προφορικού και γραπτού λόγου θα πρέπει στα διδακτικά βιβλία, ή γενικότερα στο εκπαιδευτικό υλικό, να υπάρχουν ηχογραφημένα σύντομα παραμύθια, αποσπάσματα από παιδικά θεατρικά έργα, αποσπάσματα από ντοκιμαντέρ, καθώς και δραστηριότητες που θα τα συνοδεύουν. Καλό είναι, επίσης, να αξιοποιούνται έργα παιδικής λογοτεχνίας, που καλλιεργούν τις δεξιότητες αυτές.

Το Τετράδιο Δραστηριοτήτων της Α΄ Δημοτικού ακολουθεί το Βιβλίο Νεοελληνικής Γλώσσας επεκτείνοντας τις δραστηριότητες γραφής, λεξιλογίου, γραμματικής και σύνταξης και κειμενικού γραμματισμού. Το Τετράδιο πρέπει να είναι άρτια οργανωμένο και με κατάλληλα εικονίδια ώστε τα παιδιά να κατανοούν με ευκολία τι πρέπει να κάνουν κάθε φορά χωρίς να απαιτείται η παρέμβαση και η εξήγηση από τους ενήλικες. Η εικονογράφηση, τα χρώματα, οι ήρωες, η μορφοποίηση θα πρέπει να είναι ελκυστικά και ευχάριστα αλλά και καλαίσθητα.

Β΄ Δημοτικού

Στη Β΄ τάξη, βασικός στόχος, πέρα προφανώς από την απαραίτητη εξάσκηση στον προφορικό λόγο, πρέπει να είναι η εμπέδωση των μηχανισμών της ανάγνωσης και της γραφής και η σταδιακή καλλιέργεια της κατανόησης και της παραγωγής γραπτού λόγου. Στην τάξη αυτή, οι μαθητές/-τριες εισάγονται σε βασικά στοιχεία του γλωσσικού συστήματος ώστε να αποκτήσουν σταδιακά τον έλεγχο στην κατανόηση και παραγωγή πιο σύνθετων γραμματικο-συντακτικών και λεξιλογικών δομών.

Τα θέματα των διδακτικών ενοτήτων θα πρέπει να άπτονται των ενδιαφερόντων των παιδιών αυτής της ηλικίας και ταυτόχρονα να τα διαπαιδαγωγούν προσφέροντάς τους ποικίλα ποιοτικά ερεθίσματα αλλά και ικανή γλωσσική εμπειρία. Ο αριθμός των διδακτικών ενοτήτων κυμαίνεται από 7 έως 9 -μαζί με τις επετειακές ενότητες-, ώστε να δίνεται αρκετός χρόνος για εμβάθυνση και εμπέδωση των στοιχείων κάθε ενότητας. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι εικόνες του βιβλίου, οι οποίες θα πρέπει να είναι δυναμικές προσφέροντας αφορμές για παρατήρηση, οπτική ανάγνωση και για παραγωγή προφορικών κειμένων ποικίλων τύπων (π.χ. περιγραφή, αφήγηση, οδηγίες).

Στις υποενότητες προβλέπεται η συστηματική καλλιέργεια των γλωσσικών δεξιοτήτων και η επαφή με διάφορους κειμενικούς τύπους. Στο πλαίσιο της υποενότητας του Βιβλίου εισάγονται και παρουσιάζονται θέματα γραμματικής και λεξιλογίου. Η συστηματοποίηση, οι κανόνες, οι πίνακες και

οι ασκήσεις πραγματοποιούνται στο «Τετράδιο Δραστηριοτήτων Νεοελληνικής γλώσσας [Λεξιλόγιο Γραμματική Ορθογραφία]».

Γ' Δημοτικού

Στη Γ' τάξη οι βασικοί μηχανισμοί ανάγνωσης και γραφής έχουν μεν κατακτηθεί αλλά προτείνεται η καθημερινή εξάσκηση στην ανάγνωση, μεγάλωφωνα και σιωπηλή, ώστε τα παιδιά να αποκτήσουν αναγνωστική ευχέρεια, ταχύτητα και εκφραστικότητα. Ο προφορικός λόγος συνεχίζει να καλλιεργείται στο σχολείο, κυρίως σε διαλογικά συμβάντα, γι' αυτό και στο πλαίσιο των διδακτικών ενοτήτων προτείνονται επικοινωνιακές δραστηριότητες σε ποικίλα και αυθεντικά περιβάλλοντα. Παράλληλα, η τάξη αυτή ενδείκνυται για την παρουσίαση γραμματικών και συντακτικών θεμάτων τα οποία θα διευρύνουν τις επικοινωνιακές δεξιότητες των μαθητών/-τριών στον προφορικό και στον γραπτό λόγο. Η μάθηση γραμματικοσυντακτικών και λεξιλογικών δομών μπορεί να ενισχυθεί με στοχευμένες δραστηριότητες μορφολογικής επίγνωσης. Η ορθογραφία είναι ένας τομέας που συστηματοποιείται σταδιακά στην ηλικία αυτή μέσα από πρακτικούς κανόνες, πρωτότυπες ασκήσεις, μεταγνωστικές δραστηριότητες (π.χ. βρες το λάθος). Οι δραστηριότητες που προτείνονται στα Τετράδια Δραστηριοτήτων επεκτείνουν τις γνώσεις που ανακαλύπτουν τα παιδιά στο βιβλίο. Οι ποικίλες και διαβαθμισμένες δυσκολίες δραστηριότητες επιτρέπουν σε κάθε μαθητή/-τρια να προχωράει με τον δικό του ρυθμό.

Η παραγωγή γραπτού λόγου καλλιεργείται μεθοδικά αλλά και ως δημιουργική γραφή σε κατάλληλο πλαίσιο ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να αναπτύσσουν πραγματικό ενδιαφέρον για τη γραφή. Ο αριθμός των διδακτικών ενοτήτων προτείνεται να είναι μεταξύ 7 και 9 μαζί με τις επετειακές ενότητες.

Δ' Δημοτικού

Η Δ' τάξη εστιάζει επίσης στο γραμματικό σύστημα, αλλά κυρίως σε σχέση με την λειτουργία του σε κειμενικό περιβάλλον και στη χρήση της γλώσσας. Οι κειμενικοί τύποι που διδάσκονται είναι περισσότεροι ενώ και για την παραγωγή λόγου των μαθητών/-τριών υπάρχουν μεγαλύτερες απαιτήσεις. Δίνεται έμφαση στα πολυτροπικά κείμενα και στις πολλαπλές αναγνώσεις τους ενώ παράλληλα αφυπνίζεται η κριτική ικανότητα των μαθητών/-τριών. Οι πηγές άντλησης των κειμένων είναι τα βιβλία γνώσεων, οι εφημερίδες, τα θεματικά περιοδικά, τα λογοτεχνικά βιβλία, οι ιστότοποι. Η διαδικασία της παραγωγής γραπτού λόγου έχει κεντρικό ρόλο και πρέπει να διδάσκεται βήμα προς βήμα διατρέχοντας όλα τα στάδια της συγγραφής, προσυγγραφικό, συγγραφικό και μετασυγγραφικό. Ομοίως και η κατανόηση των κειμένων πρέπει να οργανώνεται σε αντίστοιχα στάδια (στάδιο πριν την ανάγνωση, κυρίως αναγνωστικό και στάδιο μετά την επεξεργασία του κειμένου).

Η διδασκαλία της γραμματικής, του λεξιλογίου και της ορθογραφίας ακολουθεί τα περιεχόμενα που προβλέπεται στο ΠΣ για την τάξη αυτή. Μέσα στο διδακτικό βιβλίο, το γραμματικό θέμα θα εντοπίζεται σε κειμενικό περιβάλλον, θα παρουσιάζεται συνοπτικά η λειτουργία του και θα αναλύεται στη συνέχεια μέσω της χρήσης κατάλληλων παραδειγμάτων και ικανού αριθμού εφαρμογών. Η μελέτη του συστήματος της γλώσσας συμπληρώνεται και επεκτείνεται στο «Τετράδιο Δραστηριοτήτων Νεοελληνικής γλώσσας [Λεξιλόγιο Γραμματική Ορθογραφία]» όπου παρατίθεται η

θεωρία με απλό και ευσύνοπτο τρόπο –κυρίως λειτουργικοί πίνακες και παραδείγματα– και δίνεται έμφαση στις δραστηριότητες. Το ίδιο συμβαίνει με το λεξιλόγιο και την ορθογραφία. Στη Δ' τάξη οι μαθητές και μαθήτριες μπορούν να συμβουλευούνται τη Σχολική Γραμματική (Ε' – Στ') συστηματικά για τη μελέτη των γλωσσικών φαινομένων και τη λειτουργία τους στην επικοινωνία.

Ε' Δημοτικού

Στην Ε' τάξη δίνεται βαρύτητα στην ανάπτυξη στρατηγικών κατανόησης κειμένων μονοτροπικών και πολυτροπικών, στα οποία περιλαμβάνονται επιπλέον είδη όπως τα δημοσιογραφικά κείμενα, τα ημερολόγια, τα κείμενα εξηγήσεων κ.ά., με πιο σύνθετη διατύπωση και βαθύτερα νοήματα, σε σχέση με τις προηγούμενες τάξεις. Καλλιεργείται ο προφορικός λόγος μέσω διαφόρων επικοινωνιακών καταστάσεων που απαιτούν λεξιλογική ακρίβεια και σύνθετες συντακτικές δομές (π.χ. υποθετικός λόγος, πλάγιος λόγος). Εξασκούνται στη συχνή αλλά όχι εκτενή παραγωγή γραπτού λόγου (π.χ. παράγραφο, δομημένη απάντηση, περίληψη, διάλογοι σε κόμικ κ.λπ.).

Μέσα από τις Διδακτικές Ενότητες του βιβλίου επιδιώκεται οι μαθητές και οι μαθήτριες, μεταξύ άλλων, να γνωρίσουν καλύτερα τον εαυτό τους αλλά και τον περιβάλλοντα κόσμο, να καλλιεργήσουν θετικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας (φαντασία, κριτική σκέψη, αντικειμενικότητα), δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να επικοινωνούν αποτελεσματικά, αλλά και να δρουν με δημιουργικό τρόπο στην καθημερινή ζωή τους, να αναπτύσσουν κριτικές δεξιότητες (π.χ. να διαχειρίζονται τα θέματα ετερότητας, να διαθέτουν συλλογική συνείδηση, να ενδιαφέρονται για το περιβάλλον και τον πλανήτη), να επεκτείνουν τις γνώσεις τους σε διάφορους τομείς πολιτισμού (π.χ. γλώσσα, ιστορία, μουσεία, τέχνες), να ανακαλύψουν επιτεύγματα της τεχνολογίας, να γνωρίσουν ανθρώπους που με τη ζωή και το έργο τους επηρέασαν τον κόσμο. Όσον αφορά τη διδασκαλία του συστήματος της γλώσσας, η γραμματική, το λεξιλόγιο και η ορθογραφία, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα από το ΠΣ, θα πρέπει να ολοκληρώσουν στην Ε' τάξη έναν πρώτο, πολύ απλό για την ηλικία των παιδιών κύκλο.

Οι Διδακτικές Ενότητες είναι σε αριθμό 7-9 –μαζί με τα επετειακά θέματα– και στις ενότητες αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνονται θέματα που θα αποτελέσουν αρχικό ερέθισμα και βασική γνώση για τις εργασίες (project) που θα σχεδιαστούν και υλοποιηθούν στην Στ' τάξη κατά την περίοδο της μετάβασης.

Στ' Δημοτικού

Στην τάξη αυτή επιδιώκεται οι μαθητές και μαθήτριες να καλλιεργήσουν την ικανότητα να κατανοούν ρητά και υπόρρητα νοήματα στον προφορικό και τον γραπτό λόγο, να συντάσσουν εκτενέστερα, συνθετότερα και, προφανώς, πιο απαιτητικά κείμενα σε νοήματα, δομή και λεξικογραμματικά στοιχεία, να συμμετέχουν σε διαλογικές συζητήσεις, να χρησιμοποιούν αιτιολογήσεις και επιχειρήματα για να υποστηρίξουν την άποψή τους. Στο πεδίο των νοημάτων είναι σημαντικό να αναγνωρίζουν αξίες όπως ο ανθρωπισμός, η φιλία, η ενσυναίσθηση, ο σεβασμός στον συνάνθρωπο και το περιβάλλον, η πίστη στη δημοκρατία, στην ισότητα, στην ελευθερία της σκέψης και της έκφρασης.

Το διδακτικό βιβλίο, αξιοποιώντας γνώσεις που αποκτήθηκαν στις προηγούμενες πέντε τάξεις, στοχεύει στη διεύρυνση των οριζόντων των μαθητών/-τριών με νέες θεματικές και σε επέκταση και εμπάθυνση πεδίων που έχουν ήδη προσεγγίσει. Με τις κατάλληλες επιλογές κεντρίζει το ενδιαφέρον τους και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για διερεύνηση, συμμετοχή, δράση και συνεργασία.

Οι διδακτικές ενότητες στην Στ' (μεταξύ 7-9) προσεγγίζουν τα θέματα σε μεγαλύτερη έκταση και βάθος προσφέροντας διάφορες οπτικές γωνίες και καλλιεργώντας την κριτική ικανότητα. Παραδείγματος χάριν, η τέχνη, μπορεί να παρουσιαστεί ως ιστορία της τέχνης, κατηγορίες τεχνών, η θέση της τέχνης στη ζωή του ανθρώπου, η νεανική καλλιτεχνική έκφραση (είναι τα γκράφιτι τέχνη;), βιογραφίες δημιουργών και σχολές.

Το βιβλίο, με τις αναφορές, τις δραστηριότητές του, το συμπληρωματικό και πολυμεσικό υλικό, θα βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να αναπτύξουν περισσότερο τις γλωσσικές τους δεξιότητες, να καλλιεργήσουν την κριτική τους στάση με στόχο να καταστούν ικανοί/ες να μετατρέπουν τη θεωρία σε πράξη. Επομένως, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στον τρόπο που τίθενται οι δραστηριότητες και στην καθοδήγηση για την υλοποίησή τους. Με λίγα λόγια, στις ασκήσεις θα πρέπει να κυριαρχούν η ανάλυση των κειμένων και των εικόνων, ο γραπτός λόγος και η κατάλληλη προφορική διατύπωση.

Σε ό,τι αφορά το γλωσσικό σύστημα, ήδη η γραμματική και η ορθογραφία έχει διδαχθεί με ολοκληρωμένο τρόπο στις προηγούμενες τάξεις. Ωστόσο, κρίνεται απαραίτητη κατά διαστήματα μια επανάληψη των διδαχθέντων φαινομένων καθώς επίσης και αναφορά σε γραμματικά υποσυστήματα ή φαινόμενα της νεοελληνικής γλώσσας που εντάσσονται στη λόγια παράδοση. Αναφέρουμε π.χ. τα επίθετα σε *-ης (διεθνής)*, τον τονισμό της γενικής (του κάρβουνου αλλά του κινήτρου), τα αποθετικά ρήματα κ.λπ. Πέρα όμως από τη γραμματική, στην ΣΤ' τάξη θα πρέπει να εστιάσουμε κατά κύριο λόγο στα λεξικογραμματικά στοιχεία του κειμένου, τα οποία θα πρέπει ο/η μαθητής/-τρια να καταστεί ικανός/-ή να τα αξιοποιεί σε δικά του κείμενα. Η επανάληψη και η εμπέδωση των γραμματικών εννοιών –κυρίως σε μορφολογικό επίπεδο– μπορεί να γίνεται από τη Σχολική Γραμματική ή και μέσα από συμπληρωματικό υλικό. Στο Βιβλίο Νεοελληνικής Γλώσσας προτείνεται να ενταχθούν μόνο τα γραμματικοσυντακτικά φαινόμενα που συνδέονται λειτουργικά με το διδασκόμενο κάθε φορά κειμενικό είδος καθώς και τα φαινόμενα της λόγιας παράδοσης που θα επιλεγούν για διδασκαλία. Επίσης, στα βιβλία της τάξης αυτής θα πρέπει να παρουσιάζονται κάποιες βασικές γλωσσικές έννοιες με την καθιερωμένη ορολογία (π.χ. η έννοια της τροπικότητας, τα επίπεδα ύφους, η ονοματική σύνταξη, απαιτητικό-λόγιο λεξιλόγιο κ.λπ.).

Τέλος μέσα από το βιβλίο θα πρέπει οι μαθητές και μαθήτριες να διδαχθούν την αυτονομία στην εργασία τους, την ικανότητα της αυτοαξιολόγησης, και τη δυνατότητα ελέγχου και βελτίωσης της δικής τους εργασίας. Για να επιτευχθεί η αυτονομία του/της μαθητή/-τριας θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται βασικές οδηγίες για τη σωστή υλοποίηση των δραστηριοτήτων στο βιβλίο του/της μαθητή/-τριας.

Στην τελευταία τάξη του Δημοτικού προβλέπεται μεταβατική περίοδος διάρκειας περίπου ενός μήνα, κατά την οποία προτείνεται η ενασχόληση των μαθητών/-τριών με θέματα μεταγνωστικά και μεταγλωσσικά γύρω από την ελληνική γλώσσα, τα οποία θα προσεγγίζουν μέσα από τη μεθοδολογία μιας ομαδικής συνθετικής εργασίας (project). Το Πρόγραμμα Σπουδών για την τάξη αυτή θέτει στα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα υλοποιηθεί η δράση αυτή.

Τα βιβλία Ε' - Στ' είναι χρήσιμο να παρέχουν αφόρμηση και ευαισθητοποίηση προετοιμάζοντας τους μαθητές και τις μαθήτριες τόσο για τη συνθετική εργασία όσο και για τη μετάβασή τους στο Γυμνάσιο. Άρα θα πρέπει –ως ενότητες αφόρμησης– να χωριστούν τα project μετάβασης στις τάξεις Ε' και Στ'.

4. Γλώσσα

Η γλώσσα των βιβλίων θα είναι η επίσημη κοινή νεοελληνική (δημοτική) με ύφος και μορφή κατάλληλη για την ηλικία των μαθητών/-τριών κάθε τάξης. Κατά την πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων και την παρουσίαση διαφόρων θεμάτων θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ορθή και κατανοητή από τους μαθητές και τις μαθήτριες διατύπωση των ζητούμενων και των εκφωνήσεων, έτσι ώστε οι μαθητές και μαθήτριες να ασκούνται στο να κατανοούν μόνοι/-ες τους όσα διαβάζουν. Είναι απαραίτητο να υπάρχει στο διδακτικό βιβλίο ειδικό Παράρτημα (γλωσσάρι) όπου θα εξηγούνται ειδικές λέξεις που χρησιμοποιούνται στις εκφωνήσεις των δραστηριοτήτων (π.χ. μεταγράψω, αναλύω) και κάποιοι απαραίτητοι όροι που περιλαμβάνονται στη γραμματική και το λεξιλόγιο. Επισημαίνεται ότι πρέπει:

-Η γλώσσα των βιβλίων να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών και μαθητριών αναλόγως της ηλικίας τους.

-Να χρησιμοποιείται η ειδική ορολογία στον βαθμό που είναι απολύτως απαραίτητη και να αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών της επιστημονικής γλώσσας σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα, ιδίως στις τάξεις Ε' και Στ'.

-Να παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή ενότητας ή κεφαλαίου, όπου κρίνεται αναγκαίο.

-Να γίνεται αισθητό μέσα από τη διδασκαλία ότι η γλώσσα δεν αποτελεί απλώς ένα αντικείμενο περιγραφής και ανάλυσης αλλά μια ουσιαστική μορφή ανθρώπινης επικοινωνίας.

Σε γενικές γραμμές η εισαγωγή της μεταγλώσσας θα πρέπει να γίνεται με προσοχή και φειδώ ώστε να μην συσκοτίζονται τα ίδια τα φαινόμενα από σύνθετους και αδιαφανείς όρους. Στη βαθμίδα του Δημοτικού μπορούν να χρησιμοποιούνται οι διαφανείς και περιγραφικοί αλλά επιστημονικά ορθοί όροι, οι οποίοι στις επόμενες βαθμίδες εξειδικεύονται περισσότερο. Σε κάθε περίπτωση εισαγωγής νέων όρων, θα πρέπει να προηγείται η ανακάλυψη/παρατήρηση του φαινομένου από τους μαθητές και τις μαθήτριες με την καθοδήγηση του/της εκπαιδευτικού. Εξειδικευμένοι όροι θα πρέπει να αποφεύγονται τουλάχιστον έως και τη Γ' τάξη, ενώ στη συνέχεια μπορούν να χρησιμοποιούνται όταν είναι απαραίτητο για τη συνειδητοποίηση και την κατηγοριοποίηση των φαινομένων.

Στις μεγαλύτερες τάξεις η ορολογία κρίνεται απαραίτητη ως μέσο ενίσχυσης της συνειδητοποίησης από τους μαθητές και τις μαθήτριες των γλωσσικών φαινομένων, κανόνων και αρχών, όπως και της δυνατότητας επεξεργασίας τους στο πλαίσιο δράσεων μαθησιακής αυτονομίας με στόχο την αυτο-ανατροφοδότηση ή τη διερεύνηση γλωσσικών ζητημάτων σε επίπεδο ανακαλυπτικών δραστηριοτήτων. Η χρήση της ορολογίας, όμως, αξιολογείται και ελέγχεται με στόχο να μην επιδρά αρνητικά στην ενεργητική επεξεργασία, τη δημιουργία, την αφομοίωση και την αξιολόγηση της γνώσης από τους μαθητές και τις μαθήτριες.

5. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) του/των διδακτικού/ών βιβλίου/ων ανά τάξη

Τάξεις	ΒΙΒΛΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	Αρ. σελίδων*	ΤΕΤΡΑΔΙΟ ¹ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ Νεοελληνικής γλώσσας [Λεξιλόγιο Γραμματική Ορθογραφία]	Αρ. σελίδων
	(έντυπη και ψηφιακή μορφή)		(έντυπη και ψηφιακή μορφή)	
A	2 τεύχη	160	2 τεύχη	160
B	3 τεύχη	240	2 τεύχη	160
Γ	3 τεύχη	240	2 τεύχη	160
Δ	3 τεύχη	272	2 τεύχη	160
Ε	3 τεύχη	272	2 τεύχη	160
Στ	3 τεύχη	272	2 τεύχη	160
Σύνολο	17 τεύχη		12 τεύχη	

* Οι σελίδες να είναι ισομερώς κατανομημένες σε όλα τα τεύχη.

Τα διδακτικά βιβλία διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

Πρώτον το Διδακτικό βιβλίο «**Βιβλίο Νεοελληνικής Γλώσσας**» αποτελεί βασικό μέσο υποστήριξης της διδασκαλίας και αποβλέπει στην ισόρροπη παροχή στοιχείων θεωρητικής και πρακτικής μορφής. Ειδικότερα, το ΒΝΕΓ περιέχει σύνολο θεωρητικών δεδομένων που συμπληρώνονται ή γίνονται

¹ Το Τετράδιο Δραστηριοτήτων λειτουργεί **συμπληρωματικά** προς το Βιβλίο μαθητή/-τριας αλλά και **αυτόνομα**, ως βάση για τη συστηματικότερη προσέγγιση των φαινομένων, για την εμπέδωση και την περαιτέρω εμπέδωσή τους.

κατανοητά μέσα από σειρά πρακτικών εφαρμογών, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είναι όχι μόνο το πιο σημαντικό αλλά και το πιο μεγάλο βιβλίο σε αριθμό σελίδων. Λαμβάνοντας δε υπόψη το γεγονός ότι το γλωσσικό μάθημα διδάσκεται στο Δημοτικό σχολείο για πολλές ώρες, αυτό σημαίνει ότι το ΒΝΕΓ, όσο κι αν είναι γραμμένο με ευσύνοπτο και περιεκτικό τρόπο, διαθέτει αναγκαστικά ένα σημαντικό μέγεθος, γιατί θα πρέπει να καλύπτει το φάσμα των στόχων και των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων που προβλέπονται από το ΠΣ. Θεωρούμε λοιπόν ότι, τόσο για λόγους πρακτικούς όσο και για λόγους παιδαγωγικούς και ψυχολογικούς, το ΒΜ για κάθε τάξη δεν θα πρέπει να είναι ενιαίο αλλά να επιμερίζεται σε τεύχη με κριτήρια τόσο το μέγεθος, όσο και τη λειτουργική κατανομή των φαινομένων.

Δεύτερον, το «**Τετράδιο Δραστηριοτήτων Νεοελληνικής γλώσσας [Λεξιλόγιο Γραμματική Ορθογραφία]**» εκτός από ασκήσεις, θα συμπεριλαμβάνει παρουσίαση επιλεγμένων φαινομένων, με εποπτικό τρόπο, μέσα από παραδείγματα και οργανωτικούς πίνακες. Τα βιβλία αυτά πρέπει να είναι λειτουργικά με την παρατήρηση ότι ο αριθμός των ασκήσεων και των προβλεπόμενων δραστηριοτήτων θα είναι ανάλογος με τη σπουδαιότητα ή τη δυσκολία των φαινομένων.

Τρίτον, τα **Βιβλία αναφοράς** (Γραμματικές, Λεξικά) λειτουργούν ως απεικόνιση, περιγραφή και ανάδειξη του γλωσσικού συστήματος και της λειτουργίας του, αλλά μπορούν να δώσουν αφορμή και για δραστηριότητες (ιδίως τα Λεξικά, βλ. προσδοκώμενα στο ΠΣ). Συμπληρωματικά θα είχαμε να κάνουμε και τις εξής παρατηρήσεις:

-Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό με το οποίο θα διασυνδέονται τα διδακτικά βιβλία θα έχει ως στόχο τον εμπλουτισμό και την καλύτερη αφομοίωση του περιεχομένου τους και όχι την ποσοτική διεύρυνση της ύλης. Πιο συγκεκριμένα, οι διαδραστικές δραστηριότητες και το περιεχόμενο πολυμέσων, όπως φωτογραφίες, εικόνες, γραφήματα, βίντεο κ.λπ., και εν γένει τα μαθησιακά αντικείμενα πρέπει να είναι σχετικά με το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου, να συνομιλούν με αυτό και να διευρύνουν τη μαθησιακή διαδικασία.

-Τα πολυμέσα, οι διαδραστικές δραστηριότητες και τα εργαλεία εκμάθησης:

- να είναι εύχρηστα, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις ικανότητες των μαθητών και μαθητριών,
- να συνδέονται με ένα ή περισσότερα μαθησιακά αποτελέσματα και να είναι σχεδιασμένα κατά τρόπο που να υποστηρίζουν τη μάθηση και τη διδασκαλία.

-Το ψηφιακό υλικό είναι σημαντικό να υποστηρίζει τη διερευνητική, την ανακαλυπτική και τη διαφοροποιημένη μάθηση και τη συμπερίληψη, την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία.

Γνωστικό Αντικείμενο: Νεοελληνική γλώσσα (Γυμνάσιο)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

1. Διδακτικά βιβλία της Νεοελληνικής Γλώσσας

Με βάση το περιεχόμενο της διδασκαλίας του γνωστικού αντικείμενου της νεοελληνικής γλώσσας, όπως αυτό καθορίζεται στο Πρόγραμμα Σπουδών, τη μεθοδολογική προσέγγιση της διδασκαλίας των επιμέρους πεδίων του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου, όπως αυτά προσδιορίστηκαν στις αντίστοιχες ενότητες του Προγράμματος και τη γενικότερη φιλοσοφία και αρχές που διέπουν τα Προγράμματα Σπουδών διαμορφώνεται ο αριθμός, η μορφή και το περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων.

Βάσει, λοιπόν, των πιο πάνω παραμέτρων, στο πλαίσιο της διδασκαλίας της πρότυπης νέας ελληνικής γλώσσας σε κάθε τάξη της βαθμίδας του γυμνασίου αξιοποιούνται τρία διδακτικά βιβλία:

α. ένα βασικό βιβλίο μαθητή/τρια(Βιβλίο μαθητή/-τριας), το οποίο θα περιλαμβάνει το περιεχόμενο της γλωσσικής διδασκαλίας, τις δραστηριότητες ανακαλυπτικού/διερευνητικού τύπου και τις δραστηριότητες εμπέδωσης της ύλης (ως εφαρμογή του διδακτικού σχεδιασμού και της μεθοδολογίας),

β. δύο βιβλία (Τετράδια Εργασιών) που θα έχουν τη μορφή του φακέλου εκπαιδευτικού υλικού (ένα για τη διδασκαλία των πόρων σχεδιασμού των νοημάτων του κειμένου και για τη μετεπικοινωνιακή επίγνωση και ένα για τον κειμενικό σχεδιασμό): καθένα από τα βιβλία αυτά θα περιλαμβάνει ποικιλίες δραστηριοτήτων διαβαθμισμένης δυσκολίας, οι οποίες είναι σχετικές με τα πεδία του διδακτικού περιεχομένου για τη διδασκαλία των οποίων εκπονήθηκε.

2. Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων

Οι προδιαγραφές των τριών διδακτικών βιβλίων τα οποία αναφέρθηκαν στην προηγούμενη ενότητα περιγράφονται στις ακόλουθες υποενότητες.

2.1. Βασικό βιβλίο μαθητή/-τριας

Τόσο στον ελληνικό χώρο όσο και σε διεθνές επίπεδο, στη διδασκαλία της γλώσσας αποτελεί παράδοση να αξιοποιείται συγκεκριμένο βιβλίο, το οποίο υλοποιεί τις αρχές, τη φιλοσοφία και τις μεθοδολογικές προτάσεις των Προγραμμάτων Σπουδών (τοπικών ή εθνικών) και περιλαμβάνει περιεχόμενο που αντιστοιχίζεται στα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, το οποίο βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων διατάσσεται σε αλληλοδιαδεχόμενα κεφάλαια και ενότητες. Βασικό χαρακτηριστικό κάθε κεφαλαίου του διδακτικού βιβλίου είναι ο πολυδιάστατος χαρακτήρας του, η συνθετική δομή του: με άλλα λόγια, σε κάθε κεφάλαιο επιχειρείται επεξεργασία από τους μαθητές και τις μαθήτριες στοιχείων γραμματικής και λεξιλογίου (στο πλαίσιο συγκεκριμένων θεματικών αξόνων), τα οποία συμπληρώνονται από αντίστοιχες δραστηριότητες, όπως και η παραγωγή και η πρόσληψη κειμένων που ανήκουν σε καθορισμένα κειμενικά είδη και συνδέονται με δεδομένα κοινωνικοπολιτισμικά και επικοινωνιακά πλαίσια.

Η παράδοση της αξιοποίησης ενός βιβλίου μαθητή/-τριας στη διδασκαλία της πρότυπης γλώσσας προτείνεται να συνεχιστεί (αυτή τη φορά στο πλαίσιο του πολλαπλού βιβλίου). Τα πλεονεκτήματα

που απορρέουν από την αξιοποίηση ενός βασικού διδακτικού βιβλίου και οι προδιαγραφές του αναλύονται στις ακόλουθες υποενότητες.

2.1.1. Πλεονεκτήματα του σχολικού βιβλίου

Βάσει της διεθνούς βιβλιογραφίας και της διδακτικής πράξης, όσον αφορά τον ρόλο και τη λειτουργία του σχολικού βιβλίου στη διδασκαλία της γλώσσας, το βασικό διδακτικό βιβλίο της πρότυπης γλώσσας:

α. παρουσιάζει το περιεχόμενο της διδασκαλίας ως διαδοχή συγκεκριμένων κεφαλαίων, ενοτήτων και υποενοτήτων, με αποτέλεσμα τη διευκόλυνση του διδακτικού σχεδιασμού από τον/την εκπαιδευτικό (βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο, μακροπρόθεσμο) αλλά και του προγραμματισμού της μελέτης και των επαναλήψεων από τον μαθητή και τη μαθήτριά, βάσει και του ωρολογίου προγράμματος διδασκαλιών εκάστου γνωστικού αντικείμενου σε εβδομαδιαία βάση: με άλλα λόγια, καλύπτει την ανάγκη της συνοχής της γλωσσικής διδασκαλίας για κάθε τάξη συγκεκριμένης βαθμίδας, όπως περιγράφεται και στο πλαίσιο αρχών του Προγράμματος Σπουδών,

β. εξασφαλίζει την ποιότητα της διδασκαλίας, στο μέτρο του δυνατού, μέσω της επιλογής και παροχής στον/την εκπαιδευτικό και στους μαθητές και τις μαθήτρίες διδακτικού υλικού ποικίλης μορφής: περιγραφή των γλωσσικών δομών, κανόνων, φαινομένων, του λεξιλογίου (λεξιλογικά, σημασιολογικά και ετυμολογικά πεδία) και των επικοινωνιακών λειτουργιών τους με επιστημονικό τρόπο, παρουσίαση μεγάλου αριθμού παιδαγωγικών (μετεπικοινωνιακών) και επικοινωνιακών δραστηριοτήτων (ανακαλυπτικού/διερευνητικού χαρακτήρα, για εμπέδωση της γνώσης, για την αξιολόγηση των μαθητών/-τριών) κ.λπ.,

γ. καθιστά δυνατή την επίτευξη ισονομίας μεταξύ μαθητών/-τριών διαφορετικών τμημάτων του ίδιου σχολείου και των μαθητών/-τριών διαφορετικών σχολείων, καθώς διδάσκονται σε κάθε τάξη το ίδιο περιεχόμενο, με αποτέλεσμα την σχετική ομοιομορφία της αξιολόγησής τους,

δ. στη χρονική περίοδο που διανύουμε, λόγω των υψηλών τεχνικών δυνατοτήτων των οργανισμών συγγραφής και εκδόσεων διδακτικών βιβλίων, τα τελευταία είναι ελκυστικά και φιλικά στον μαθητή και στη μαθήτριά σε επίπεδο διαμόρφωσης της σελίδας και εικονογράφησης.

2.1.2. Δομή του βασικού βιβλίου

Όπως εύστοχα έχει υποστηριχθεί, το κάθε κεφάλαιο των διδακτικών βιβλίων της νεοελληνικής γλώσσας του Γυμνασίου συνιστά αυτόνομο κειμενικό είδος, καθώς διέπεται από συγκεκριμένη δομή και, όπως προαναφέρθηκε και στην αρχή της ενότητας 2.1., περιλαμβάνει συγκεκριμένες πληροφορίες. Από το 1985, τα κεφάλαια των βιβλίων της νέας ελληνικής γλώσσας έχουν ως κειμενικά είδη συγκεκριμένη δομή (με μικρές παραλλαγές). Η δομή αυτή είναι η ακόλουθη:

A. Κείμενα (στόχος η κατανόηση κειμένων)

B. Γραμματική λέξης / πρότασης

Γ. (Γραμματική κειμένου)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Δ. Λεξιλόγιο (παραγωγή – σύνθεση / σημασιολογικές σχέσεις)

Ε. (Λεξιλόγιο και κειμενικοί τύποι)

Στ. Παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου

Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε και στην ενότητα 2.1., το σχολικό βιβλίο συνιστά σε μεγάλο βαθμό προϊόν των Προγραμμάτων Σπουδών. Επομένως, με βάση τις προδιαγραφές του Προγράμματος Σπουδών της νέας ελληνικής γλώσσας για το γυμνάσιο (περιεχόμενο της γλωσσικής διδασκαλίας, διδακτικός σχεδιασμός / μεθοδολογικές προσεγγίσεις), η δομή του κάθε κεφαλαίου του διδακτικού βιβλίου κάθε τάξης της εκπαιδευτικής βαθμίδας του Γυμνασίου προτείνεται να είναι η ακόλουθη:

Στην αρχή του διδακτικού βιβλίου προτάσσεται με τη μορφή εισαγωγής η «Ταυτότητα του βιβλίου» η οποία πρέπει να είναι ευσύνοπτη και να περιέχει σε πολύ γενικές γραμμές τη φιλοσοφία του βιβλίου, να περιγράφεται η δομή του και να δίνονται ορισμένα στοιχεία που κρίνονται απαραίτητα για την αποτελεσματική αξιοποίησή του (π.χ. τα μέρη των ενοτήτων, τα σύμβολα, τον ρόλο των ενδείξεων, των χρωμάτων κ.λπ.). Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Α' Ενότητα: Πόροι του σχεδιασμού κειμένων (πρόκειται για την ενότητα που αφορά τη διδασκαλία των κειμενικών τύπων, της γραμματικής της λέξης και της πρότασης, του λεξιλογίου και των σημειωτικών τρόπων).

1η υποενότητα: *Γραμματική των κειμενικών τύπων*, η οποία περιλαμβάνει

α. κείμενα που ανήκουν στον διδασκόμενο ή στους διδασκόμενους κειμενικούς τύπους της ενότητας, τα οποία πρόκειται να επεξεργαστούν οι μαθητές/-τριες στο πλαίσιο επαγωγικής διδασκαλίας (συνδέονται με τις ασκήσεις ανακαλυπτικού/διερευνητικού τύπου),

β. συνοπτικά θεωρητικά στοιχεία για τον διδασκόμενο ή τους διδασκόμενους κειμενικούς τύπους, όπως δομή και γλωσσικές συμβάσεις του κάθε τύπου,

γ. ασκήσεις / δραστηριότητες ανακαλυπτικού/διερευνητικού χαρακτήρα στο πλαίσιο του μακροπραγματολογικού μεθοδολογικού προτύπου,

δ. ασκήσεις / δραστηριότητες εμπέδωσης (δραστηριότητες παραγωγής κειμένων που ανήκουν στους διδασκόμενους κειμενικούς τύπους).

2η υποενότητα: *Γραμματική της λέξης και της πρότασης*, η οποία συνίσταται από

α. κείμενα στα οποία εμφανίζεται σε υψηλή συχνότητα το διδασκόμενο φαινόμενο, τα οποία θα επεξεργαστούν οι μαθητές/-τριες στο πλαίσιο διδασκαλίας επαγωγικού τύπου (συνδέονται με τις ασκήσεις ανακαλυπτικού/διερευνητικού τύπου),

β. σύντομη θεωρητική περιγραφή του διδασκόμενου φαινομένου,

- γ. δραστηριότητες ανακαλυπτικού/διερευνητικού τύπου και ασκήσεις εμπέδωσης (ασκήσεις κλειστού τύπου και δραστηριότητες παραγωγής κειμένων),
- δ. επικοινωνιακές δραστηριότητες ολιστικού χαρακτήρα.

3η υποενότητα: *Λεξιλόγιο*, η οποία περιλαμβάνει

- α. κείμενα που ανήκουν στη θεματική ενότητα στην οποία ανήκει το διδασκόμενο λεξιλογικό πεδίο,
- β. ασκήσεις λεξιλογικής επέκτασης και εμπλουτισμού (κλειστού τύπου ή κειμενικού χαρακτήρα),
- γ. πολύ σύντομες επεξηγήσεις όρων και εννοιών στο πλαίσιο συγκεκριμένων ασκήσεων (π.χ. υπωνυμία, υπερωνυμία, πολυσημία κ.λπ.).

4η υποενότητα: *Σημειωτικοί τρόποι*, η οποία περιλαμβάνει

- α. πολυτροπικά κείμενα στα οποία εμφανίζονται οι διδασκόμενοι σημειωτικοί τρόποι,
- β. δραστηριότητες επεξεργασίας της υλικής διάστασης και των λειτουργιών των διδασκόμενων σημειωτικών τρόπων

Β' ενότητα: *Μετεπικοινωνιακή επίγνωση*

1η υποενότητα (περιλαμβάνεται στα βιβλία της δευτέρας και της τρίτης γυμνασίου): *Κειμενικοί τύποι και επικοινωνιακό / κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον*, η οποία συνίσταται από:

- α. κείμενα που ανήκουν στον διδασκόμενο ή στους διδασκόμενους κειμενικούς τύπους,
- β. δραστηριότητες ανάλυσης των κειμενικών τύπων σε σχέση με τη λειτουργία τους σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό και κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο.

2η υποενότητα: *Γραμματική και λεξιλόγιο σε κειμενικό και σε πραγματολογικό πλαίσιο*, η οποία συνίσταται από:

- α. κείμενα που περιέχουν τα διδασκόμενα γραμματικά φαινόμενα σε υψηλή συχνότητα εμφάνισης,
- β. ασκήσεις / δραστηριότητες σχετικές με τη λειτουργία των γραμματικών δομών και του λεξιλογίου σε κειμενικό πλαίσιο,
- γ. επικοινωνιακές δραστηριότητες ολιστικού χαρακτήρα

3η υποενότητα (περιλαμβάνεται στα βιβλία της τρίτης γυμνασίου): *Σχηματική γνώση και κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον*, η οποία συνίσταται από:

- α. κείμενα,

β. δραστηριότητες σχετικές με την ποσότητα και την ποιότητα των πληροφοριών των κειμένων σε σχέση με το κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο παραγωγής τους.

Γ' ενότητα: Διαδικασία κειμενικού σχεδιασμού

1η υποενότητα: *Πρόσληψη κειμένων*, η οποία συνίσταται από:

α. κείμενα γραπτά ή ψηφιακά (στη δευτέρα και στην τρίτη γυμνασίου) ή προτάσεις ακρόασης προφορικών κειμένων,

β. δραστηριότητες ανάλυσης και επεξεργασίας των κειμένων (προαναγνωστικές, κυρίως αναγνωστικές, μετα-αναγνωστικές).

2η υποενότητα: *Παραγωγή κειμένων*, η οποία περιλαμβάνει:

α. δραστηριότητες παραγωγής γραπτών, προφορικών και ψηφιακών (στη δευτέρα και στην τρίτη τάξη) κειμένων (μπορεί να περιλαμβάνονται και προσυγγραφικές ή μετασυγγραφικές δραστηριότητες),

β. επικοινωνιακές δραστηριότητες ολιστικού χαρακτήρα.

Επομένως, βάσει όσων παρουσιάστηκαν πιο πάνω, το βασικό βιβλίο μαθητή/-τριας διέπεται από συνθετικό χαρακτήρα: επιδιώκεται, δηλαδή, να καλύπτει, αφενός, τις γνωστικές ανάγκες των μαθητών/-τριών μέσω εκμάθησης και συνειδητοποίησης των σύνθετων γλωσσικών φαινομένων (κανόνων, δομών, κλιτικών παραδειγμάτων, λεξιλογικών πεδίων, επικοινωνιακών αρχών κ.λπ.), όπως και των συμβάσεων παραγωγής και κατανόησης λόγου, και, αφετέρου, την ανάγκη εμπλοκής των μαθητών/-τριών σε διδακτικές δραστηριότητες γλωσσικής κατάρκτησης και επικοινωνιακές δράσεις διαβαθμισμένης δυσκολίας και ποικίλης θεματολογίας, ανάλογες με αυτές στις οποίες συμμετέχουν στη καθημερινή εξωσχολική τους πραγματικότητα.

Τα βιβλία του μαθητή και της μαθήτριας των τριών τάξεων του Γυμνασίου έχουν έκταση 192 σελίδες.

2.2. Βιβλία δραστηριοτήτων/Τετράδια Εργασιών (φάκελοι εκπαιδευτικού υλικού)

Όπως αναφέρθηκε στην πρώτη ενότητα, εκτός από το βασικό βιβλίο των μαθητών/-τριών, στο πλαίσιο της διδασκαλίας της νέας ελληνικής γλώσσας αξιοποιούνται και άλλα δύο διδακτικά βιβλία:

α. ένα Τετράδιο με ασκήσεις και δραστηριότητες που αφορούν τους πόρους σχεδιασμού κειμένων και τη μετεπικοινωνιακή επίγνωση (γραμματική κειμενικών τύπων, γραμματική λέξης / πρότασης, λεξιλόγιο, σημειωτικοί τρόποι, λειτουργία των κειμενικών τύπων, των γραμματικών δομών, του λεξιλογίου και των σημειωτικών τρόπων σε κοινωνικοπολιτισμικό και καταστασιακό περιβάλλον), όπως και με επικοινωνιακές δράσεις ολιστικού χαρακτήρα,

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

β. ένα Τετράδιο με δραστηριότητες παραγωγής κειμένων (προσυγγραφικές, κυρίως συγγραφικές, μετασυγγραφικές) και πρόσληψης κειμένων (προ-αναγνωστικές, κυρίως αναγνωστικές, μετα-αναγνωστικές), όπως και με επικοινωνιακές δράσεις ολιστικού χαρακτήρα.

2.2.1. Περιεχόμενο των βιβλίων δραστηριοτήτων/Τετραδίων Εργασιών

Οι δραστηριότητες των δύο Τετραδίων Εργασιών, τα οποία πρόκειται να έχουν τη μορφή φακέλου εκπαιδευτικού υλικού, προτείνεται να έχουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

α. να είναι διαβαθμισμένης δυσκολίας, ώστε να βοηθηθεί ο/η εκπαιδευτικός να εφαρμόσει τεχνικές και δραστηριότητες διαφοροποιημένης διδασκαλίας,

β. να διέπονται από ποικιλία ως προς τη μορφή και το περιεχόμενό τους (π.χ. κλειστού τύπου, ανοιχτού τύπου / υποκειμενικές ασκήσεις, επικοινωνιακές δραστηριότητες καλλιέργειας δεξιοτήτων, ατομικές και ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες, δραστηριότητες προφορικού λόγου, όπως είναι η ελεύθερη συζήτηση, η μίμηση ρόλων, οι διαξιφισμοί, οι ρητορικοί αγώνες, οι εισηγήσεις, οι δραματοποιήσεις, η εκφώνηση ανακοινώσεων και ειδήσεων, δραστηριότητες γραπτού λόγου, επικοινωνιακές δράσεις ολιστικού χαρακτήρα, στοχευμένες δραστηριότητες, διαθεματικού χαρακτήρα δραστηριότητες).

Ειδικότερα, οι ασκήσεις και οι δραστηριότητες των βιβλίων δραστηριοτήτων (φακέλου υλικού), διακρίνονται σε δύο ευρύτερες κατηγορίες:

α. παιδαγωγικές / μετεπικοινωνιακές (πρόκειται για δραστηριότητες οι οποίες στοχεύουν στην εμπέδωση γλωσσικών φαινομένων, γραμματικών κανόνων και αρχών, λεξιλογικών πεδίων και κειμενικών δομικών σχημάτων από τους μαθητές και τις μαθήτριες, μέσω συστηματικής πρακτικής εξάσκησης,

β. επικοινωνιακές (πρόκειται για δραστηριότητες παραγωγής και πρόσληψης γραπτού, ψηφιακού και προφορικού λόγου, οι οποίες είναι στοχευμένες στην καλλιέργεια συγκεκριμένης δεξιότητας ή ολιστικού χαρακτήρα, δηλαδή αυθεντικές δράσεις ή δράσεις προσομοίωσης της εξωσχολικής πραγματικότητας στο σχολικό πλαίσιο).

Στο βιβλίο δραστηριοτήτων/Τετράδιο Εργασιών που αφορά τη διδασκαλία των πόρων σχεδιασμού κειμένων ενσωματώνεται παράρτημα, το οποίο περιλαμβάνει στοιχεία θεωρίας: συγκεκριμένα, μία ενότητα του παραρτήματος μπορεί να είναι αφιερωμένη στο θεωρητικό πλαίσιο που αναφέρεται στους κειμενικούς τύπους και τα χαρακτηριστικά τους που διδάσκονται στη συγκεκριμένη τάξη, άλλη ενότητα στη θεωρία των γραμματικών δομών και φαινομένων, ενώ μία άλλη ενότητα στο θεωρητικό πλαίσιο των σημειωτικών τρόπων που αποτελούν αντικείμενο πραγμάτευσης στη δεδομένη τάξη. Με τον τρόπο αυτό, οι μαθητές/-τριες έχουν τη δυνατότητα επεξεργασίας και εξέτασης κάθε φαινομένου που διδάσκονται (αποσπασματικά στο πλαίσιο μιας ενότητας του βασικού βιβλίου) σε σχέση με το μορφολογικό ή του συντακτικό σύστημα ως σύνολο αλληλεξαρτώμενων δομών (εποπτική εξέταση), να λύνουν απορίες και προβλήματα, να βρίσκουν ανάλυση κάποιων αρχών, κανόνων και φαινομένων μέσω των διευκρινιστικών παρατηρήσεων, εποπτικών πινάκων, παράθεσης κλιτικών παραδειγμάτων.

Παρόμοια, και στο βιβλίο δραστηριοτήτων/Τετράδιο Εργασιών που είναι σχεδιασμένο για τη διδασκαλία των διαδικασιών κειμενικού σχεδιασμού ενσωματώνεται παράρτημα, που περιλαμβάνει

παρουσίαση και ανάλυση των στρατηγικών συγγραφής κειμένου ή παραγωγής προφορικού λόγου σε κάθε φάση (προσυγγραφική/προομιλητική, κυρίως συγγραφική/φάση ομιλίας, μετασυγγραφική), όπως και των στρατηγικών κατανόησης κειμένων και ακρόασης λόγου.

Τα δυο Τετράδια Εργασιών για κάθε τάξη του Γυμνασίου έχουν έκταση 112 σελίδες το καθένα.

2.2.2. Πλεονεκτήματα των βιβλίων δραστηριοτήτων/Τετραδίων Εργασιών

Τα πλεονεκτήματα των συνοδευτικών βιβλίων/ Τετραδίων Εργασιών που αξιοποιούνται στο πλαίσιο της διδασκαλίας της πρότυπης γλώσσας είναι τα ακόλουθα:

α. συνιστούν σημαντικό μέσο ενίσχυσης του/της εκπαιδευτικού, καθώς, εφόσον η επιλογή και η διάταξη της διδακτικού περιεχομένου υφίσταται μέσω του βασικού βιβλίου του/της μαθητή/-τριας, το οποίο εφαρμόζει τις προτάσεις του Προγράμματος Σπουδών, κάθε εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να εστιάζει και να επικεντρώνει τη δράση του στον σχεδιασμό αποτελεσματικών διδασκαλιών (μέσω επιλογής από όποιο βιβλίο επιθυμεί του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού για την τάξη του, οργάνωσης και ταξινόμησής του, προγραμματισμού του τρόπου αξιοποίησής του),

β. μέσω των Τετραδίων σε κάποιο βαθμό απαλείφονται τα μειονεκτήματα του βασικού σχολικού βιβλίου: ο/η εκπαιδευτικός δεν περιορίζεται αποκλειστικά στην παρουσίαση και στην αξιοποίηση υλικού το οποίο δεν επέλεξε και δεν επεξεργάστηκε ο ίδιος/η ίδια, αλλά έχει τη δυνατότητα επιλογής και τροποποίησης του εκπαιδευτικού υλικού που χρησιμοποιεί, ενώ αποκτά και τη δυνατότητα εφαρμογής τεχνικών και στρατηγικών διαφοροποιημένης διδασκαλίας, καθώς το βασικό βιβλίο δεν είναι δυνατό να καλύπτει τις εκπαιδευτικές ανάγκες του ετερόκλητου πλήθους του μαθητικού πληθυσμού (δεδομένου ότι οι μαθητές/-τριες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τις ανάγκες, το γνωστικό υπόβαθρο, τα κίνητρα, τα ενδιαφέροντα, τα μαθησιακά στυλ, τον συναισθηματικό πλούτο και τον ρυθμό μελέτης),

γ. ενισχύεται η δυνατότητα του/της φιλολόγου να μεταβάλλει τη σειρά παρουσίασης του διδακτικού περιεχομένου σε σχέση με τη διάταξή του στο βασικό βιβλίο, καθώς μέσω της αξιοποίησης των Τετραδίων Εργασιών μπορεί να επιλέξει και να κατηγοριοποιήσει το υλικό που κρίνει απαραίτητο για συγκεκριμένη τάξη, χωρίς να χρειάζεται να σπαταλά χρόνο, ώστε να το εντοπίσει και να το δημιουργήσει μόνος του (πολλές φορές, όπως έχει επισημανθεί, η σταθερή και ομοιόμορφη σειρά των διδασκόμενων γνώσεων και δεξιοτήτων σε κάθε ενότητα του βιβλίου ευνοεί το αίσθημα της μονοτονίας των μαθητών/-τριών και λειτουργεί ως αντικίνητρο ενδιαφέροντος και συμμετοχής τους στη μαθησιακή διαδικασία).

Επομένως, βάσει όσων διεξοδικά παρουσιάστηκαν στην παρούσα ενότητα, τα βιβλία δραστηριοτήτων/Τετράδια Εργασιών σχεδιάζεται να έχουν τη μορφή φακέλου εκπαιδευτικού υλικού: διαθέτουν μεγάλη ποικιλία κειμένων και δραστηριοτήτων από τα οποία ο/η εκπαιδευτικός επιλέγει τα κατάλληλα για τους/τις μαθητές/-τριές του/της, χωρίς να εμποδίζεται να χρησιμοποιήσει εκπαιδευτικό υλικό εκτός βιβλίων, το οποίο ο ίδιος/η ίδια κρίνει κατάλληλο και, επιπρόσθετα, περιλαμβάνουν τα βασικά στοιχεία της θεωρίας, την οποία πραγματεύεται και αξιοποιεί ο/η εκπαιδευτικός σύμφωνα με την εκπαιδευτική του/της ταυτότητα, την προσωπική του/της θεωρία και τις ανάγκες των μαθητών/-τριών της τάξης του/της. Η διάταξη του περιεχομένου σε ενότητες στα συνοδευτικά βιβλία δραστηριοτήτων/Τετράδια Εργασιών, την οποία είναι δυνατό να ακολουθεί ο/η

εκπαιδευτικός στον βαθμό που κρίνει σκόπιμο και αποτελεσματικό για τους/τις μαθητές/-τριες της τάξης του/της, αντιστοιχεί στη διάταξη των ενοτήτων του σχολικού βιβλίου του/της μαθητή/-τριας.

Επιπλέον, στην αρχή των βιβλίων δραστηριοτήτων/Τετράδιων Εργασιών προτάσσεται με τη μορφή εισαγωγής η «Ταυτότητα του βιβλίου» η οποία πρέπει να είναι ευσύνοπτη και να περιέχει σε πολύ γενικές γραμμές τη φιλοσοφία του βιβλίου, να περιγράφεται η δομή του και να δίνονται ορισμένα στοιχεία που κρίνονται απαραίτητα για την αποτελεσματική αξιοποίησή του (π.χ. τα μέρη των ενοτήτων, τα σύμβολα, τον ρόλο των ενδείξεων, των χρωμάτων κ.λπ.). Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Τέλος, σύμφωνα και με το πλαίσιο αρχών του προγράμματος σπουδών, τα βασικά διδακτικά βιβλία και τα συνοδευτικά Τετράδια ως φάκελος γλωσσικού υλικού σχεδιάζεται να συνοδεύονται από ψηφιακό συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό και με ψηφιακές πηγές, όπως σώματα κειμένων, αποθετήρια σεναρίων, ιστοτόπους με αντικείμενο τη γλωσσική διδασκαλία και με πρακτικά σχετικών συνεδρίων, πηγές αυθεντικού γλωσσικού υλικού, δηλαδή μη σχεδιασμένες για εκπαιδευτικούς σκοπούς κ.λπ.

3. Αυθεντικότητα κειμένων και δραστηριοτήτων

Ένα πολύ σημαντικό ζήτημα είναι το είδος των κειμένων που περιλαμβάνονται στα σχολικά βιβλία, τόσο στο βασικό βιβλίο του μαθητή και της μαθήτριας όσο και τα συνοδευτικά: δηλαδή, αν τα κείμενα των βιβλίων είναι αυθεντικά ή διασκευασμένα.

Στο πλαίσιο του σχεδιασμού και της συγγραφής των τριών βιβλίων της διδασκαλίας της πρότυπης γλώσσας (Βιβλία Μαθητή/-τριας και Τετράδια Εργασιών) προτείνεται η επιλογή αυθεντικών κειμένων για τις δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν οι μαθητές/-τριες (ή ελαφρώς διασκευασμένων, με άλλα λόγια, χωρίς να διαστρεβλώνεται το ύφος του κειμένου και η γλωσσική του μορφή). Αυτό συμβαίνει, με στόχο να μην υπονομεύεται ο επικοινωνιακός χαρακτήρας του γλωσσικού μαθήματος και η ευθυγράμμισή του με τη γλωσσική και επικοινωνιακή διαίσθηση των μαθητών/τριών, και, ταυτόχρονα, να επιτυγχάνεται απρόσκοπτα ο διδακτικός ρόλος των σχολικών βιβλίων, με την έννοια της καταλληλότητας και της επεξεργασιμότητας του εκπαιδευτικού υλικού.

Η αυθεντικότητα των γλωσσικών κειμένων και δραστηριοτήτων, με άλλα λόγια, νοείται διττώς:

α. αφενός, ως εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες επεξεργασίας αυθεντικών κειμένων στο πλαίσιο δράσεων ανακαλυπτικής/διερευνητικής μάθησης και επαγωγικής διδασκαλίας της γραμματικής και του λεξιλογίου, όπως και στο πλαίσιο προσληπτικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων καλλιέργειας αντίστοιχων δεξιοτήτων,

β. αφετέρου, ως συμμετοχή των μαθητών/-τριών σε επικοινωνιακές δράσεις με στόχο την παραγωγή και την κατανόηση γραπτών, ψηφιακών και προφορικών κειμένων, οι οποίες αποτελούν προσομοιώσεις αντίστοιχων δραστηριοτήτων της καθημερινής πραγματικότητας ή έχουν ακραιφνώς αυθεντικό χαρακτήρα ως προς τη στόχευση και την υλοποίησή τους (αφού ληφθούν υπόψη οι χωροχρονικοί περιορισμοί της διδασκαλίας).

Μέσω της επεξεργασίας αυθεντικών κειμένων και μέσω της συμμετοχής των μαθητών/-τριών σε αυθεντικές δραστηριότητες ή δραστηριότητες προσομοίωσης, οι τελευταίοι/-ες αποκτούν αντιπροσωπευτική εικόνα της επικοινωνιακής πραγματικότητας και έχουν αυξημένο κίνητρο ουσιαστικής και αποτελεσματικής συμμετοχής στις επικοινωνιακές αυτές δράσεις. Η επιφανειακή διασκευή των κειμένων, όπου κρίνεται απαραίτητο, εξασφαλίζει την απρόσκοπτη συμμετοχή του/της μαθητή/-τριας στη διδακτική διαδικασία, χωρίς ανυπέβλητες δυσκολίες ή αισθήματα απογοήτευσης και ματαίωσης.

Επιπρόσθετα, κρίνεται σκόπιμο να τονιστεί ότι η θεματολογία των κειμένων αντιστοιχεί στα ζητήματα, τα θέματα, τα προβλήματα και τις κοινωνικές πτυχές που συνάδουν με την περιβάλλουσα πραγματικότητα των μαθητών/-τριών και τις προσλαμβάνουσες παραστάσεις τους, χωρίς απόπειρες παρέμβασης με κριτήριο παρωχημένες εκπαιδευτικές αναστολές και εκπαιδευτικά ταμπού ή μια αφηρημένη και δυσπροσδιόριστη ουδετερότητα. Αυτό σημαίνει ότι ζητήματα πολυδιάστατα, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, η υγεία των πολιτών και η οικολογία, ο φυλετικός και ο κοινωνικός ρατσισμός, ο ρόλος της ιδιωτικής και της δημόσιας εκπαίδευσης, ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, οι θρησκείες και η δράση τους δεν αποκλείονται εκ προοιμίου από την εκπαιδευτική διαδικασία ως πηγές συγκρούσεων και αμφισβητήσεων. Ταυτόχρονα, όμως, απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να μην προσβάλλονται τα αισθήματα ηθικής και να μην προκαλούνται οι ηθικές αντιστάσεις των μαθητών/-τριών.

4. Γλώσσα των βιβλίων

Σύμφωνα με τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό στα παρόντα Προγράμματα Σπουδών, ως προς το ζήτημα της γλώσσας στο πλαίσιο της διδασκαλίας του γνωστικού αντικείμενου, όπως και της γλώσσας των βιβλίων, ισχύουν τα ακόλουθα δεδομένα:

α. στο βασικό βιβλίο του μαθητή και της μαθήτριας, επιδιώκεται να υπάρχει ισορροπία στη χρήση της μεταγλώσσας (της ειδικής ορολογίας), και όχι κατάχρησή της, με στόχο την κατανόηση από τους/τις μαθητές/-τριες των κανόνων και της περιγραφής των γλωσσικών φαινομένων, όπως και των δραστηριοτήτων,

β. στο παράρτημα των βιβλίων δραστηριοτήτων/Τετραδίων Εργασιών, όπου πραγματοποιείται πραγμάτευση της γραμματικής, λεξιλογικής και κειμενικής θεωρίας, η χρήση της μεταγλώσσας είναι αναπόφευκτη, χωρίς, ωστόσο, να γίνεται κατάχρησή της,

γ. επίσης, ισορροπία κρίνεται απαραίτητο να υφίσταται και στη χρήση της γλώσσας (ποσότητα πληροφοριών, τρόπος διατύπωσης, σειρά παρουσίασης, υφολογικό επίπεδο), προκειμένου για διδακτικού χαρακτήρα μηνύματα που απευθύνονται σε μαθητές/-τριες συγκεκριμένης ηλικίας και γνωστικού επιπέδου.

Η γνώση της βασικής ορολογίας κρίνεται απαραίτητη ως μέσο ενίσχυσης της συνειδητοποίησης από τους/τις μαθητές/-τριες των γλωσσικών φαινομένων (λεξικών τάξεων, γραμματικών δομών, συντακτικών λειτουργιών, επικοινωνιακών σημασιών), κανόνων και αρχών και, κυρίως, της δυνατότητας επεξεργασίας τους στο πλαίσιο επικοινωνιακών δράσεων και δράσεων μαθησιακής αυτονομίας, με στόχο την αυτο-ανατροφοδότηση ή τη διερεύνηση της γλωσσικών ζητημάτων σε επίπεδο ανακαλυπτικών/διερευνητικών δραστηριοτήτων. Η χρήση της ορολογίας, όμως, αξιολογείται

και ελέγχεται με στόχο να μην επιδρά αρνητικά στην ενεργητική επεξεργασία, τη δημιουργία, την αφομοίωση και την αξιολόγηση της γνώσης από τους/τις μαθητές/-τριες.

5. Σχολικό βιβλίο και εκπαιδευτικός

Τα βιβλία σχεδιάζεται να αποτελούν πηγή διδακτικού υλικού για τον/την εκπαιδευτικό, ώστε να εστιάζει αποκλειστικά στο διδακτικό σχεδιασμό και να μην αναλώνεται στην αναζήτηση και παραγωγή υλικού για κάθε τάξη και τμήμα στα οποία διδάσκει. Οι εκπαιδευτικοί είναι ελεύθεροι/-ες να επιλέγουν όποια κείμενα ή δραστηριότητες επιθυμούν από το βιβλίο, να παραλείπουν άλλες, να χρησιμοποιούν εναλλακτικές πηγές διδακτικού υλικού, να τροποποιούν τη διατύπωση της θεωρίας ή τη μορφή των δραστηριοτήτων, να αναδιατάσσουν τη σειρά διδασκαλίας των γλωσσικών φαινομένων και των επικοινωνιακών δεξιοτήτων, με κριτήριο τις ανάγκες, το γνωστικό επίπεδο, τις προϋπάρχουσες γνώσεις, τις προτιμήσεις, τα ενδιαφέροντα και τις επιθυμίες των μαθητών/-τριών τους. Με άλλα λόγια, διαμορφώνουν ουσιαστικά και σε μεγάλο βαθμό την επιλογή του υλικού, όπως και τη διδακτική πορεία.

Το γεγονός ότι ο/η εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να επιλέγει τη σειρά διδασκαλίας των φαινομένων, όπως και τη μεθοδολογική προσέγγιση σε μεγάλο βαθμό, όπως αναλύεται στην επόμενη ενότητα, συμβάλλει στον περιορισμό του αθροιστικού μοντέλου παροχής της γνώσης μέσω των διδακτικών βιβλίων (λόγω της ταξινόμησης του περιεχομένου σε ενότητες, κεφάλαια και υποενότητες), καθώς έχει τη δυνατότητα προσαρμογής της διάταξης του περιεχομένου στα δεδομένα των μαθητών/-τριών του/της, σύνδεσης θεωρητικών στοιχείων και δραστηριοτήτων και επιλογής ποικίλων επικοινωνιακών δράσεων ολιστικού χαρακτήρα από τα συνοδευτικά βιβλία.

6. Σκοπεί και διδακτική μεθοδολογία

Στην καθιερωμένη διδακτική πρακτική είθισται το βιβλίο της γλωσσικής διδασκαλίας να μετασηματίζει τους διδακτικούς στόχους σε διδακτικό περιεχόμενο, το οποίο καθίσταται αντικείμενο επεξεργασίας από τους/τις μαθητές/-τριες μέσω της συγκεκριμένης μεθοδολογίας που προτείνεται στο Πρόγραμμα Σπουδών. Ωστόσο, στη σύγχρονη πρακτική δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις κοινωνικοπολιτισμικές συμβάσεις, αξίες και παραδοχές κάθε κοινότητας και έχει αναβαθμιστεί ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού, ενώ έχει υποβαθμιστεί σε κάποιο βαθμό ο ρόλος της μεθόδου ως διαδικασίας που προσδιορίζει και καθορίζει την επεξεργασία του διδακτικού περιεχομένου, την κατασκευή της γνώσης και τη μαθησιακή πορεία. Με τον τρόπο αυτό αναδεικνύεται ο ουσιαστικός ρόλος της επιλογής ποικιλίας μεθόδων από κάθε εκπαιδευτικό, η οποία εξαρτάται από τους/τις μαθητές/τριες τους/τις οποίους/-ες διδάσκει, τη φύση του διδασκόμενου αντικειμένου, όπως και το σχολικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Με άλλα λόγια, η σύγχρονη διδακτική τάση κινείται προς την κατεύθυνση της μεθοδολογικής καταλληλότητας και όχι προς την εφαρμογή συγκεκριμένης μεθόδου, η οποία θεωρείται κυρίαρχη.

Με βάση τα παραπάνω, στα σχολικά βιβλία περιλαμβάνονται το διδακτικό περιεχόμενο και οι δραστηριότητες στις οποίες προτείνεται να εμπλακούν οι μαθητές/-τριες, ενώ η επιλογή της μεθόδου που κρίνεται κατάλληλη για τη διδασκαλία συγκεκριμένου φαινομένου ή την καλλιέργεια

καθορισμένης δεξιότητας πραγματοποιείται από τον/την εκπαιδευτικό. Για τον λόγο αυτό, όπως επισημάνθηκε και στην ενότητα Δ του Προγράμματος Σπουδών, προτείνεται η επιλογή και η εφαρμογή συνδυασμού μεθόδων, η οποία πραγματοποιείται από ένα μεθοδολογικό συνεχές στο ένα άκρο του οποίου είναι η διδασκαλία, η αναπαραγωγή γνώσης από τον/την εκπαιδευτικό, η εστίαση στον γλωσσικό τύπο και στη γλωσσική θεωρία, η έμφαση στην απομνημόνευση και στις επαναλήψεις, η εστίαση στο διδακτικό προϊόν, ενώ στο άλλο άκρο η έμφαση στο μήνυμα, η εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε διαδραστικές δράσεις επικοινωνιακού χαρακτήρα, η εστίαση στη μαθησιακή διαδικασία και στις αντίστοιχες στρατηγικές. Ο/Η εκπαιδευτικός είναι αυτός/-ή που επιλέγει σε ποιο άκρο εστιάζει κάθε φορά ανάλογα με τα προαναφερθέντα κριτήρια και όχι η τυφλή πίστη σε αξιώματα του τύπου «κάθε επικοινωνιακή δράση ή προσέγγιση θεωρείται εκ προοιμίου ανώτερη από κάθε μορφοκεντρική».

7. Κριτήρια αξιολόγησης των βιβλίων

Ανάμεσα στα κριτήρια αξιολόγησης των βιβλίων που προτείνονται στη διεθνή βιβλιογραφία και εφαρμόζονται στη διεθνή διδακτική πρακτική είναι τα ακόλουθα:

A. Γλωσσολογικά:

- α. περιγραφή των γλωσσικών δομών και συστημάτων βάσει των επιστημονικών αναλύσεων της γλώσσας,
- β. σύνδεση της περιγραφής των γλωσσικών δομών με τις λειτουργίες που πραγματώνουν σε συντακτικό επίπεδο και με τη χρήση τους σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό και κοινωνικοπολιτισμικό περιεχόμενο,
- γ. ανάλυση του επικοινωνιακού σκοπού και των δομικών και γλωσσικών συμβάσεων των βασικότερων κειμενικών ειδών.

B. Μαθησιακά:

- α. εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε επικοινωνιακές δραστηριότητες αυθεντικού χαρακτήρα και σε επεξεργασία αυθεντικών κειμένων, με στόχο την ενίσχυση της γλωσσικής κατάκτησης σε πλαίσιο αντίστοιχο με αυτό της εξωσχολικής επικοινωνίας,
- β. καλλιέργεια γνωσιακών, μεταγνωστικών και κοινωνικών / επικοινωνιακών στρατηγικών μάθησης και συνειδητοποίησή τους από τους μαθητές και τις μαθήτριες, με στόχο τη μαθητική αυτονομία στην κατάκτηση της μάθησης σε διάφορους τομείς του γλωσσικού μαθήματος,
- γ. καλλιέργεια τόσο της γνωστικής όσο και της συναισθηματικής διάστασης της προσωπικότητας των μαθητών/-τριών,
- δ. παροχή δυνατοτήτων εξατομικευμένης και διαφοροποιημένης διδασκαλίας μέσω δραστηριοτήτων διαβαθμισμένης δυσκολίας και ποικίλης θεματολογίας,
- ε. εύστοχη διάταξη του διδακτικού περιεχομένου βάσει μαθησιακών και διδακτικών κριτηρίων (π.χ. επικοινωνιακή σπουδαιότητα φαινομένου, συνθετότητα δομής ή λειτουργίας, γνωσιακό και γλωσσικό επίπεδο μαθητών/-τριών).

Γ. Διδακτικά:

α. τήρηση των αρχών και ευθυγράμμιση με τη φιλοσοφία, τη στοχοθεσία και τις μεθοδολογικές προτάσεις του Προγράμματος Σπουδών,

β. εναρμόνιση των ασκήσεων και των δραστηριοτήτων με τις παραμέτρους και τις ορίζουσες της γλωσσικής διδασκαλίας (κατάλληλες για το σχολικό χρονικό πλαίσιο, τις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τα χαρακτηριστικά των μαθητών/-τριών, το γλωσσικό και το γνωσιακό επίπεδο των τελευταίων),

γ. σύνδεση των βιβλίων με ψηφιακές πηγές και περιβάλλοντα, με στόχο την καλλιέργεια του γλωσσικού αλλά και ψηφιακού γραμματισμού των μαθητών/-τριών.

Δ. Κοινωνιογλωσσικά:

α. παρουσίαση διάφορων ποικιλιών της γλώσσας και διάφορων πτυχών της ελληνικής κοινωνικής και πολιτισμικής δράσης.

Ε. Αισθητικά:

α. τα βιβλία είναι σχεδιασμένα, δομημένα και εικονογραφημένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι φιλικά προς τον/τη μαθητή/-τρια.

Γνωστικό Αντικείμενο: Νεοελληνική γλώσσα (Λύκειο)

1. Διδακτικά βιβλία

Α. Βιβλίο μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) για Α' τάξη

Β. Βιβλίο μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) για Β' τάξη

Γ. Βιβλίο μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) για Γ' τάξη

Δ. Βιβλίο αναφοράς (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) για το Λύκειο («Θεωρία και Πράξη»)

2. Μάθηση και διδασκαλία

Με βάση την επιλογή και τη διάταξη του περιεχομένου στο Πρόγραμμα Σπουδών διαμορφώνεται η μορφή και το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων. Τα διδακτικά βιβλία προβλέπεται να:

α) παρουσιάζουν το περιεχόμενο της διδασκαλίας ως διαδοχή συγκεκριμένων ενοτήτων και υποενοτήτων, με αποτέλεσμα τη διευκόλυνση του διδακτικού σχεδιασμού από τον/την εκπαιδευτικό αλλά και του προγραμματισμού της μελέτης και των επαναλήψεων από τον μαθητή/τη μαθήτρια,

β) εξασφαλίζουν την ποιότητα της διδασκαλίας στο μέτρο του δυνατού μέσω της επιλογής και παροχής στον/στην εκπαιδευτικό διδακτικού υλικού ποικίλης μορφής: περιγραφή των γλωσσικών δομών, κανόνων και φαινομένων με επιστημονικό τρόπο, παρουσίαση παιδαγωγικών και επικοινωνιακών δραστηριοτήτων κ.λπ.,

γ) καθιστούν δυνατή την επίτευξη ισονομίας μεταξύ μαθητών/μαθητριών διαφορετικών τμημάτων του ίδιου σχολείου και των μαθητών/μαθητριών διαφορετικών σχολείων,

δ) συνιστούν μέσο ενίσχυσης του/της εκπαιδευτικού, παρέχοντας ένα πλαίσιο προτάσεων και επιλογών όσον αφορά το περιεχόμενο και την οργάνωση της διδασκαλίας του/της, διευκρινίσεις και οδηγίες, επιλύοντας απορίες κ.λπ..

Λόγω των συμβάσεων των διδακτικών βιβλίων ως κειμενικού είδους και της αδυναμίας τους να καλύψουν πλήρως τις απαιτήσεις για διαφοροποιημένη διδασκαλία, είναι απαραίτητο να είναι σχεδιασμένα με τέτοιο τρόπο ώστε να ελαχιστοποιούνται και να απαλείφονται τα μειονεκτήματά τους. Για τους λόγους αυτούς, οι προδιαγραφές των διδακτικών βιβλίων όσον αφορά τη μάθηση και τη διδασκαλία στο συγκεκριμένο αντικείμενο προσδιορίζονται ως ακολούθως:

1. Τα βιβλία οφείλουν να διέπονται από *συνθετικό χαρακτήρα*, δηλαδή επιδιώκεται να καλύπτουν αφενός τις γνωστικές ανάγκες των μαθητών/μαθητριών στο πλαίσιο εκμάθησης και συνειδητοποίησης σύνθετων γλωσσικών φαινομένων, συμβάσεων και ιδιαιτεροτήτων παραγωγής και κατανόησης λόγου και, αφετέρου, την ανάγκη εμπλοκής των μαθητών/-τριών σε επικοινωνιακές δράσεις και διδακτικές/μαθησιακές ομαδοσυνεργατικές και ατομικές δραστηριότητες γλωσσικής κατάρκτησης διαβαθμισμένης δυσκολίας και ποικίλης θεματολογίας, ανάλογες με αυτές στις οποίες συμμετέχουν στην καθημερινή εξωσχολική τους πραγματικότητα.

2. Τα βιβλία οφείλουν να περιλαμβάνουν πτυχές της θεωρίας (λ.χ. περιγραφή των γλωσσικών δομών και συστημάτων και καταγραφή των κλιτικών παραδειγμάτων, ανάλυση των διαδικασιών και των στρατηγικών κατανόησης και συγγραφής κειμένου ή κατανόησης και παραγωγής προφορικού λόγου σε κάθε φάση, διαδικασίες και στρατηγικές κατανόησης κειμένων και ακρόασης λόγου) και ασκήσεις και δραστηριότητες, παιδαγωγικές και επικοινωνιακές, για κάθε διάσταση του γλωσσικού μαθήματος, οι οποίες χαρακτηρίζονται από ποικιλία (π.χ. για τον προφορικό λόγο, ελεύθερη συζήτηση, μίμηση ρόλων, διαξιφισμούς, εισηγήσεις, δραματοποιήσεις, εκφώνηση ανακοινώσεων και ειδήσεων κ.ά.) και έχουν άλλες ολιστικό και συνθετικό χαρακτήρα και άλλες στοχευμένο στην καλλιέργεια συγκεκριμένης δεξιότητας.

3. Σύμφωνα με την αρχή της *ολιστικής* αντιμετώπισης της γλώσσας, το διδασκόμενο φαινόμενο δεν πρέπει να προστίθεται ως μεμονωμένο στοιχείο, αλλά πρέπει να συνδέεται οργανικά τόσο με τα υπόλοιπα φαινόμενα της γλώσσας όσο και με τους παράγοντες του περικειμένου. Κάθε νέο στοιχείο δεν εισέρχεται με τη μορφή αυτόνομης γνώσης αλλά, ανάλογα με την ιδιαίτερη φύση και τα χαρακτηριστικά του, διαχέεται σε ευρύτερα τμήματα του γλωσσικού συστήματος και επηρεάζει περισσότερο ή λιγότερο μια σειρά συγγενικών και γειτονικών φαινομένων οδηγώντας σε βελτίωση της γλωσσικής συμπεριφοράς ως συνολικής ικανότητας.

4. Επιδιώκεται η επιλογή αυθεντικών ή ελαφρώς διασκευασμένων κειμένων για τις δραστηριότητες στις οποίες συμμετέχουν οι μαθητές/μαθήτριες, ώστε να μη διαστρεβλώνεται ο επικοινωνιακός χαρακτήρας του γλωσσικού μαθήματος και η ευθυγράμμιση με τη γλωσσική και επικοινωνιακή διαίσθηση των μαθητών/μαθητριών, και, ταυτόχρονα, να επιτυγχάνεται απρόσκοπτα ο διδακτικός ρόλος των διδακτικών βιβλίων με την έννοια της καταλληλότητας και της επεξεργασιμότητας του εκπαιδευτικού υλικού.

5. Η θεματολογία των κειμένων αντιστοιχεί στους θεματικούς άξονες του Προγράμματος Σπουδών για τη Νεοελληνική γλώσσα στο Λύκειο, στα ζητήματα, τα θέματα, τα προβλήματα και τις κοινωνικές πτυχές που συνάδουν με την περιβάλλουσα πραγματικότητα των μαθητών/μαθητριών και τις προσλαμβάνουσες παραστάσεις τους, χωρίς απόπειρες παρέμβασης με κριτήριο παρωχημένες εκπαιδευτικές αναστολές και εκπαιδευτικά ταμπού ή μια αφηρημένη και δυσπροσδιόριστη ουδετερότητα. Ταυτόχρονα, θα πρέπει να γίνονται σεβαστά τα αισθήματα ηθικής και να μην προκαλούνται οι ηθικές αντιστάσεις των μαθητών.

6. Σύμφωνα και με το πλαίσιο αρχών του Προγράμματος Σπουδών, τα διδακτικά βιβλία είναι συγχρόνως έντυπα και ψηφιακά, εμπλουτισμένα με μαθησιακούς πόρους του συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού, οι οποίοι αντιστοιχούν και/ή ενσωματώνονται σε συγκεκριμένα σημεία του κυρίως περιεχομένου και των παιδαγωγικών και επικοινωνιακών δραστηριοτήτων.

7. Τέλος, τα βιβλία σχεδιάζεται να είναι ευσύνοπτα, με κύρια αρχή την οργάνωση και τακτοποίηση του περιεχομένου ώστε να δίνουν την ευκαιρία στους/τις μαθητές/τριες να τα χρησιμοποιούν αποτελεσματικά.

Ειδικότερα, για τα προτεινόμενα βιβλία για το Λύκειο:

1. Το βιβλίο μαθητή/-τριας σε κάθε τάξη σχεδιάζεται να είναι ένα **βιβλίο δικτύων κειμένων και δραστηριοτήτων**. Πρόκειται για ένα βιβλίο που θα παρέχει τη δυνατότητα συνεχούς ανανέωσης είτε μέσω διαδικτυακού υλικού διαθέσιμου στους/στις εκπαιδευτικούς είτε μέσω θεσμοθετημένης αναθεώρησής του και, πάντως, ένα βιβλίο ανοιχτό σε επεκτάσεις και αναθεωρήσεις για κάθε τάξη, με προσανατολισμό στους γενικούς θεματικούς άξονες. Κεντρικός του άξονας είναι δίκτυα κειμένων πλαισιωμένα από ασκήσεις και δραστηριότητες για την ανάπτυξη της γλωσσικής και πραγματολογικής ικανότητας των μαθητών/μαθητριών, καθώς και την καλλιέργεια των δεξιοτήτων του γραπτού & προφορικού λόγου. Οι δραστηριότητες βρίσκονται σε στενή σχέση με τα κείμενα αναφοράς. Ακόμη και κατά την παραγωγή λόγου τίθεται, μέσω των κειμένων αναφοράς, στη διάθεση του μαθητή/της μαθήτριας το απαραίτητο υποστηρικτικό και γνωστικό υλικό, ώστε να είναι σε θέση να παραγάγει ένα κείμενο χωρίς να απαιτείται προϋπάρχουσα γνώση για τον κόσμο. Κάποια από αυτά τα κείμενα μπορούν να λειτουργούν όχι μόνο ως αφορμή για δραστηριότητες αλλά να λειτουργούν τα ίδια –χωρίς να χάνεται η αυθεντικότητά τους– ως δραστηριότητες που αφορούν το ύφος, την κατανόηση και ερμηνεία της δομής και οργάνωσης ενός κειμένου, τη συνοχή, τη συνεκτικότητα κ.λπ..

2. Το συνοδευτικό **βιβλίο αναφοράς** σχεδιάζεται να είναι ένα βιβλίο κοινό για όλες τις τάξεις (διανομή στην Α' Λυκείου) με βασική αρχή τη σύζευξη της (καταχρηστικά ονομαζόμενης) *θεωρίας* με την *πράξη*. Κύριος στόχος είναι η *επικοινωνία των δύο βιβλίων*: μαθητές/μαθήτριες και διδάσκοντες/διδάσκουσες, ανάλογα με τις ανάγκες τους, μπορούν να ανατρέχουν στο βιβλίο αυτό, είτε για να ανακαλούν γνώσεις προηγούμενων τάξεων είτε για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις δραστηριοτήτων του βιβλίου μαθητή/-τριας. Θα προσφέρεται για περιπτώσεις διαφοροποιημένης διδασκαλίας και θα ανταποκρίνεται στο ζητούμενο για υλικό διαβαθμισμένης δυσκολίας. Επίσης, θα παρέχει τη δυνατότητα επανάληψης-αφομοίωσης (revision book), χωρίς να είναι εστιασμένο σε γλωσσικές ασκήσεις, αλλά δίνοντας τη δυνατότητα στο τέλος κάθε ενότητας ή τετραμήνου κ.ά. να

διαπιστώνεται ο βαθμός κατάκτησης του περιεχομένου με βάση ξεκάθαρα δομημένη και αιτιολογημένη αξιολογική κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων που θα δίνει στον μαθητή/στη μαθήτρια τη δυνατότητα να γνωρίζει σε ποιο επίπεδο βρίσκεται. Έτσι υπηρετείται η απαραίτητη αναστοχαστικού χαρακτήρα εμπλοκή των μαθητών/μαθητριών σε αυτοαξιολογικού τύπου δραστηριότητες, ανάλογα με ό,τι προτείνεται και για το διδακτικό βιβλίο στο τέλος κάθε κεφαλαίου.

Τέλος, χρειάζεται να υπάρχει διασύνδεση των βιβλίων με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, βάσει των γενικών προδιαγραφών που θα περιλαμβάνει μεταξύ άλλων κριτήρια αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης, δραστηριότητες διαφοροποιημένης πρακτικής και εν γένει μαθησιακά αντικείμενα που θα συνεχίζουν, θα υποστηρίζουν, θα ενδυναμώνουν την πρακτική των βιβλίων κ.λπ..

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου ανά τάξη

Το βιβλίο μαθητή/-τριας σε κάθε τάξη του Λυκείου, θα αποτελεί **βιβλίο δικτύων κειμένων και δραστηριοτήτων**. Προτείνονται 10 δίκτυα 4-6 κειμένων προς επεξεργασία, στα οποία θα περιλαμβάνονται 2-3 δίκτυα ως εργασίες αυτενέργειας.

Το συνοδευτικό **βιβλίο αναφοράς** για όλες τις τάξεις του Λυκείου θα περιλαμβάνει, σύμφωνα με τους γενικούς σκοπούς του Προγράμματος Σπουδών πληροφορίες για τα ακόλουθα στοιχεία:

- γενική περιγραφή του γραμματικού συστήματος της ελληνικής, που μπορεί να περιλαμβάνει και κλιτικά παραδείγματα λ.χ. για αρχαιόκλιτους και λόγιους τύπους, ανώμαλους και ιδιόμορφους σχηματισμούς κ.λπ.
- θεωρητική αναφορά στις συγχρονικές και διαχρονικές ποικιλίες της ελληνικής
- βασικές στρατηγικές πραγμάτευσης και ανάλυσης εκτεταμένων κειμένων.

Στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται με τη μορφή εισαγωγής η «Ταυτότητα του βιβλίου» η οποία πρέπει να είναι ευσύνοπτη και να περιέχει σε πολύ γενικές γραμμές τη φιλοσοφία του βιβλίου, να περιγράφεται η δομή του και να δίνονται ορισμένα στοιχεία που κρίνονται απαραίτητα για την αποτελεσματική αξιοποίησή του (π.χ. τα μέρη των ενοτήτων, τα σύμβολα, τον ρόλο των ενδείξεων, των χρωμάτων κ.λπ.). Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

4. Κριτήρια ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού) στο γνωστικό αντικείμενο «Νεοελληνική γλώσσα-Λύκειο»

Βασικά κριτήρια ποιότητας για το συγκεκριμένο αντικείμενο είναι τα ακόλουθα:

α) συμφωνία με το οικείο Πρόγραμμα Σπουδών. Ειδικότερα, τα βιβλία θα πρέπει να καλύπτουν τους γενικούς σκοπούς της διδασκαλίας στο Λύκειο, και συγκεκριμένα:

1. ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
2. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

3. ΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

4. ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

5. ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΓΝΩΣΗ

6. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ

β) επιστημονική εγκυρότητα

γ) παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα

δ) αυτενέργεια μαθητών και μαθητριών

ε) κοινωνική εγκυρότητα

στ) καλαισθησία και ευκολία στην ανάγνωση

ζ) προσπελασιμότητα

η) ανατροφοδότηση

θ) διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων και συνέπεια στη χρήση μορφοποίησης, συμβόλων, συντομογραφιών κ.λπ..

Ειδικότερα, κατά τη συγγραφή των διδακτικών βιβλίων και την εκπόνηση του λοιπού εκπαιδευτικού υλικού, πρέπει απαραίτητα να λαμβάνονται υπόψη συγκεκριμένες κατευθυντήριες αρχές ποιότητας οι οποίες καλύπτουν τους ακόλουθους τομείς:

- Περιεχόμενο
- Μάθηση και διδασκαλία
- Δομή και οργάνωση
- Γλώσσα
- Διάταξη έντυπου υλικού
- Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές έντυπου υλικού
- Παιδαγωγική χρήση ψηφιακού υλικού
- Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές ψηφιακού υλικού.

4.1. Περιεχόμενο

Το **βιβλίο μαθητή/-τριας** σε κάθε τάξη του Λυκείου, που θα αποτελεί βιβλίο δικτύων κειμένων και δραστηριοτήτων, θα αναπτύσσει το πεδίο της κειμενικής ερμηνείας και δημιουργίας, εντός της οποίας διδάσκεται η κειμενική οργάνωση και τα λεξικογραμματικά στοιχεία που αντιστοιχούν στη βαθμίδα του Λυκείου σε συνάρτηση με τον συγκεκριμένο θεματικό άξονα. Ειδικότερα, στην Α΄ Λυκείου θα αναπτύσσεται ο βασικός *θεματικός άξονας του άμεσου κοινωνικού περιβάλλοντος*, στη Β΄ Λυκείου ο *άξονας του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος* και στη Γ΄ Λυκείου ο *άξονας «όψεις της πραγματικότητας του 21ου αιώνα»* (βλ. Πρόγραμμα Σπουδών, Ενότητα Γ). Τόσο σε επίπεδο

κειμενικής οργάνωσης όσο και σε επίπεδο λεξικογραμματικών στοιχείων, το περιεχόμενο διαβαθμίζεται ανά τάξη και ακολουθεί μια πορεία από το οικείο προς το ανοίκειο με στόχο την εμπάθυνση. Πυρήνας της κειμενικής οργάνωσης είναι τα *κειμενικά σχήματα*, στο πλαίσιο των οποίων τα λεξικογραμματικά στοιχεία μελετώνται ως επιλογές επίτευξης επικοινωνιακών στόχων, όπως περιγράφεται στο Πρόγραμμα Σπουδών και στον Οδηγό του Εκπαιδευτικού. Στο βιβλίο μαθητή/-τριας θα πρέπει να υπάρχουν ενότητες ανασκόπησης και επανάληψης του υλικού.

Το συνοδευτικό **βιβλίο αναφοράς** για όλες τις τάξεις του Λυκείου θα περιλαμβάνει, σύμφωνα με τους γενικούς σκοπούς του Προγράμματος Σπουδών θεωρητικά στοιχεία και πληροφορίες και για τα τρία θεματικά πεδία (κειμενική ερμηνεία και δημιουργία, ελληνική και οι ποικιλίες της και πραγμάτευση εκτεταμένων κειμένων). Στην περίπτωση του πρώτου θεματικού πεδίου εξυπακούεται ότι δεν θα γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένους θεματικούς άξονες, αλλά επίκεντρο θα αποτελεί η κειμενική οργάνωση και τα λεξικογραμματικά στοιχεία που αντιστοιχούν στη βαθμίδα του Λυκείου και η κάλυψη τυχόν κενών από προηγούμενες βαθμίδες τόσο όσον αφορά το γραμματικό σύστημα της ελληνικής όσο και την κειμενική οργάνωση.

Όσον αφορά το γραμματικό σύστημα της ελληνικής, θα πρέπει να καλυφθεί οπωσδήποτε το ρηματικό και ονοματικό σύστημα στο σύνολό τους και η εξειδίκευση ρημάτων και ονομάτων με αναφορά σε λογιότερους τύπους (ονοματικούς και ρηματικούς).

Όσον αφορά την κειμενική οργάνωση, βασικά στοιχεία που πρέπει να περιλαμβάνονται είναι:

- επικοινωνιακές παράμετροι/ βασικές διαστάσεις επικοινωνιακής πράξης: ρόλοι, στόχοι, μέσο, περικείμενο, κειμενικό είδος, λειτουργίες (πληροφοριακή, διαπροσωπική, κειμενική)
- επισήμανση και εξάσκηση στη λογική διάρθρωση του κειμένου
- συνοχικοί δεσμοί
- δείκτες λόγου
- ρόλος της ενεργητικής και παθητικής σύνταξης και της ονοματοποίησης
- μετασχηματισμός σε άλλο κειμενικό τύπο ή είδος
- επισήμανση δεικτών αξιολόγησης στο κείμενο
- κατανόηση του ρόλου διαφορετικών τύπων ερωτήσεων
- διαχωρισμός κύριων από δευτερεύουσες πληροφορίες
- στοχευμένη περίληψη, σχεδιάγραμμα, αναδιατύπωση
- ανάγνωση και ερμηνεία σημειωτικών συστημάτων πέρα από τη γλώσσα (εικόνα, σχήμα, γράφημα, πίνακας, αριθμοί)
- εξάσκηση σε ακριβέστερο λεξιλόγιο
- επισήμανση επιχειρημάτων και αντεπιχειρημάτων.

Τα παραπάνω στοιχεία του περιεχομένου μπορούν να συνοδεύονται από δραστηριότητες εμπέδωσης των θεωρητικών σημείων.

Τόσο στο βιβλίο μαθητή/-τριας όσο και στο βιβλίο αναφοράς μπορούν να περιλαμβάνονται συνοπτικές περιγραφές ή αναφορές σε αναγνωρισμένα βιβλία αναφοράς για τα λεξικογραφικά φαινόμενα που αναφέρονται στο Πρόγραμμα Σπουδών για τη Νεοελληνική Γλώσσα στο Λύκειο.

4.2. Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο «Νεοελληνική Γλώσσα-Λύκειο»

Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να ληφθεί ώστε η μεταγλώσσα να μη χρησιμοποιείται ως αυτοσκοπός αλλά ως απαραίτητο μέσο για την κατανόηση και πραγμάτευση των σχετικών εννοιών.

4.3. Μέγεθος του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Νεοελληνική γλώσσα-Λύκειο» ανά τάξη

Το **βιβλίο μαθητή/-τριας** σε κάθε τάξη του Λυκείου έχει έκταση 144 σελίδες.

Το συνοδευτικό **βιβλίο αναφοράς** για όλες τις τάξεις του Λυκείου έχει έκταση 208 σελίδες.

Γνωστικό Αντικείμενο: Λογοτεχνία (Γυμνάσιο)

1. Το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων για το μάθημα της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο

Τα νέα διδακτικά βιβλία αναδεικνύουν τη φιλοσοφία, τις αρχές και το ειδικότερο περιεχόμενο του ΠΣ, συντελώντας στη διαμόρφωση ενεργού και δημιουργικού μαθησιακού περιβάλλοντος για το γνωστικό αντικείμενο της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο. Το μάθημα της λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο νοείται πρωτίστως ως πεδίο αυτενεργούς μάθησης και δημιουργίας, βιωματικής λογοτεχνικής εμπειρίας, ενεργητικής ανάγνωσης και νοηματοδότησης του κόσμου των κειμένων. Η καλλιέργεια της φιλιανγνωσίας, η αισθητική απόλαυση, η αβίαστη αλληλεπίδραση του μαθητή/αναγνώστη και της μαθήτριας/αναγνώστριας με το κείμενο, η πολλαπλή ενεργοποίηση και η έκφραση του/της μαθητή/-τριας είναι βασικοί άξονες επάνω στους οποίους σχεδιάστηκε το ΠΣ, σχεδιάστηκαν οι δραστηριότητες και τα διδακτικά σενάρια που περιλαμβάνει (τόσο το ΠΣ όσο και ο Οδηγός Εκπαιδευτικού) επομένως πάνω σε αυτούς τους άξονες προτείνουμε να σχεδιαστούν και τα νέα βιβλία. Τα βιβλία αυτά (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) ανά τάξη (Α', Β', Γ'), τα οποία υποστηρίζουν τους παραπάνω άξονες, στηρίζουν επιπλέον τους/τις μαθητές/-τριες στη διαδικασία οικοδόμησης/εμπλουτισμού των γνώσεών τους για τη Λογοτεχνία και τους προσφέρουν πολλαπλά κίνητρα για αυτενεργό και βιωματική μάθηση. Οφείλουν επίσης να αναπλαισιώνουν με τον πλέον έγκυρο τρόπο τη γραμματολογική/φιλολογική γνώση σε σχολική γνώση βάσει της οποίας προσδιορίζεται το διδακτικό περιεχόμενο. Τα λογοτεχνικά κείμενα που θα περιλαμβάνουν τα βιβλία πρέπει να είναι κατάλληλα για τη ψυχοπνευματική ανάπτυξη των μαθητών/-τριών και την αισθητική καλλιέργεια τους, αλλά επιπλέον να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις και τις ανησυχίες των εφήβων και των νέων του σήμερα. Επίσης, να πληρούν το απαραίτητο κριτήριο της λογοτεχνικής ποιότητας και να δίνουν τη

δυνατότητα στους μαθητές και τις μαθήτριες να οικοδομήσουν σταδιακά αναγνωστικά κριτήρια έτσι ώστε να μάθουν να εκτιμούν την καλή λογοτεχνία.

2. Διδακτικά βιβλία

A. Βιβλίο μαθητή/-τριας Α΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

B. Βιβλίο μαθητή/-τριας Β΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Γ. Βιβλίο μαθητή/-τριας Γ΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Κάθε έντυπο βιβλίο θα χωρίζεται σε 2 τεύχη. Το έντυπο και το ψηφιακό βιβλίο θα συνοδεύεται από συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό το οποίο θα είναι ποικίλης μορφής (εικόνες, μουσικά αρχεία, podcast, χάρτες, γραφικοί οργανωτές, ψηφιακά εργαλεία συγγραφής/δημιουργικής γραφής, επιπρόσθετες δραστηριότητες, οδηγίες λογικής εγχειριδίου για τη δημιουργική ανάγνωση και τη δημιουργική γραφή κ.ά., και γενικότερα ο,τιδήποτε υποστηρίζει τις προτεινόμενες στο βιβλίο διδακτικομαθησιακές δραστηριότητες).

3. Μάθηση και διδασκαλία

Το διδακτικό βιβλίο είναι απαραίτητο να σχεδιαστεί με βάση το ΠΣ για τη Λογοτεχνία στο Γυμνάσιο, αποσκοπώντας στην συστημική προσέγγιση για τη μελέτη και κατανόηση του λογοτεχνικού φαινομένου/εννοιών, στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών/-τριών και της δημιουργικότητάς τους, στην υποστήριξη της βιωματικής και διερευνητικής μάθησης, κ.ά. Επίσης, είναι απαραίτητο να δίνει τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες για ανάπτυξη αναγνωστικών δεξιοτήτων, αυτοαξιολόγησης και αναστοχασμού της μαθησιακής διαδικασίας.

Ειδικότερα, το βιβλίο οφείλει να ακολουθεί τις εξής αρχές:

- Την καλλιέργεια της συστημικής σκέψης. Υιοθετείται, ως ένα βαθμό, η εισαγωγή της συστημικής σκέψης στη σχολική τάξη, τόσο με τη μορφή μιας «βιώσιμης» εκπαιδευτικής πρακτικής, η οποία θα συστοιχείται με τις υπάρχουσες δομές και επιδιώξεις του ΠΣ. Μέσω της μελέτης του βιβλίου, οι μαθητές/-τριες έχουν τη δυνατότητα να βελτιώσουν την κατανόηση και αντίληψή τους σχετικά με τον τρόπο που λειτουργεί και διαβάζεται η λογοτεχνία και γενικότερα να αναπτύξουν νέες συνήθειες αντίληψης του λογοτεχνικού φαινομένου και να ενισχύσουν το έθος της ανάγνωσης της λογοτεχνίας.
- Τις αρχές της βιωματικής-διερευνητικής καθώς και της συνεργατικής μάθησης. Μέσω του διδακτικού σχεδιασμού και των δραστηριοτήτων, οι μαθητές/-τριες έχουν την ευκαιρία να παράγουν αυθεντικό προφορικό και γραπτό λόγο, να εμπλακούν στην επίλυση προβλημάτων, να αυτενεργήσουν, να επικοινωνήσουν και να συνεργαστούν. Η ανάγνωση του λογοτεχνικού κειμένου να βιώνεται δηλαδή ως δημιουργική οδοιπορία ανακάλυψης και εξερεύνησης των σημασιών του κειμένου και όχι ως ιχνηλάτησή του με τρόπο στείρα σχολαστικό-κανονιστικό.

- Την τοποθέτηση της ανάγνωσης στο αυθεντικό περιβάλλον μιας κοινότητας αναγνωστών/-τριών που προσδίδει νόημα στην ανάγνωση ως σχολική δραστηριότητα.
- Το ανανεωμένο ενδιαφέρον για τον/την αναγνώστη/-τρια και τη διαδικασία της πρόσληψης / ανάγνωσης του κειμένου, θεωρία που έχει επηρεάσει τη λογοτεχνική εκπαίδευση και έχει οδηγήσει στον γενικότερο επαναπροσδιορισμό του διδακτικού αντικειμένου της λογοτεχνίας. Το βιβλίο, με τον συνολικό σχεδιασμό του, ενισχύει ποικιλότροπα την ανταπόκριση του μαθητή/αναγνώστη και της μαθήτριας/αναγνώστριας στα κείμενα, αναδεικνύοντας την πολλαπλότητα των προσλήψεων του κειμένου από τους αποδέκτες του, και όχι απλώς το κείμενο καθαυτό ως λεκτική οντότητα με εκ των προτέρων καθορισμένο νόημα.
- την αξιοποίηση διδακτικών μοντέλων/παραδειγμάτων (τετραπλή ανάγνωση, ερμηνευτικός κύκλος, αναγνωστική ανταπόκριση) που προτείνονται στο ΠΣ.
- την ανάγνωση ποιοτικών λογοτεχνικών κειμένων και την εμπλοκή της τάξης σε δραστηριότητες «με νόημα» (meaningful).
- την ενεργητική εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε ποικίλες δραστηριότητες δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής.
- την πολύμορφη έκφραση των μαθητών/-τριών (θεατρική και ευρύτερα καλλιτεχνική).
- τη διακαλλιτεχνική προσέγγιση και τη διάχυση (integration) της λογοτεχνίας και των άλλων Τεχνών. Αυτή η αρχή θα υπηρετείται τόσο σε επίπεδο διδακτικού σχεδιασμού όσο και σε επίπεδο σχεδιασμού του ίδιου του διδακτικού βιβλίου.

4. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

Το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/-τριας οργανώνεται λογικά και καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων και τίτλων. Θα πρέπει να παρέχει ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/-τριας (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον όλων των μαθητών και μαθητριών). Θα περιλαμβάνει ποικίλες και ευφάνταστες δραστηριότητες, ανάλογες πάντα με τις ειδολογικές ιδιαιτερότητες του λογοτεχνικού κειμένου, ικανές να εμπλέξουν μαθητές/-τριες και εκπαιδευτικούς στο παιχνίδι της λογοτεχνικής ανάγνωσης και της δημιουργικής γραφής, προβάλλοντας παράλληλα την ίδια την ανάγνωση ως πράξη ανοιχτή, αλλά και ως μέσο ατομικής έκφρασης και επικοινωνίας-συνεργασίας με τα άλλα μέλη της αναγνωστικής κοινότητας. Το σύνολο του βιβλίου θα πρέπει να διαπνέεται από πνεύμα δημιουργικότητας και παιχνιδιού, να οδηγεί τους/τις μαθητές/-τριες στην παραγωγή προφορικού ή γραπτού λόγου, και να τους/τις ενεργοποιεί προς την κατεύθυνση της πολύμορφης καλλιτεχνικής έκφρασης – λογοτεχνικής, εικαστικής, θεατρικής, μουσικής.

Το βιβλίο θα πρέπει να αναδεικνύει επίσης τον πολυφωνικό χαρακτήρα του λογοτεχνικού κειμένου και να δίνει πολλά περιθώρια επιλογών για δημιουργική εργασία μέσα στην τάξη.

Οι προτεινόμενες δραστηριότητες οργανώνονται βάσει του τρίπτυχου ανάγνωση-συζήτηση-γραφή, με την έννοια ότι οι μαθητές/-τριες διαβάζουν, συζητούν και προχωρούν σε δραστηριότητες παραγωγής λόγου και δημιουργικής γραφής/αναδημιουργίας του κειμένου.

Επίσης θα πρέπει να παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων που θα αξιοποιούν επιμέρους ή ευρύτερες συσχετίσεις των κειμένων και θα αναδεικνύουν τη σύγκριση, τη διακειμενική συσχέτιση και τη συνομιλία των κειμένων σε δυναμικό στοιχείο της διδασκαλίας.

Για τη διδασκαλία του αυτοτελούς εκτενούς έργου προβλέπεται να δίνεται ή να προτείνεται πλούσιο υποστηρικτικό υλικό και δραστηριότητες ως συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό ή και σε ειδικό παράρτημα στο Βιβλίο Μαθητή/-τριας.

Ειδικότερα:

-Τα κείμενα θα κατατάσσονται θεματικά (στις τάξεις Α΄ και Β΄) αλλά και με βάση την ιστορική-γραμματολογική τους εξέλιξη (τάξη Γ΄). Στις τάξεις Α΄ και Β΄ θα διδάσκονται διηγήματα, νουβέλες, αποσπάσματα από μυθιστορήματα, ποιήματα σημαντικών δημιουργών με έμφαση σε νεότερους (π.χ. από τον Καβάφη έως σήμερα), αλλά χωρίς να αποκλείονται και έργα παλαιότερων που κρίνονται σημαντικά (π.χ. Επτανησιακή Σχολή) όπως και δημοτικά τραγούδια, παραμύθια, μύθοι, παροιμίες βάσει των προτεινόμενων στο Πρόγραμμα Σπουδών θεμάτων (βλ. «Ενότητα Γ. Περιεχόμενο – Θεματικά Πεδία», όπου ο Πίνακας με τους «Άξονες προβληματισμού» και τα «Θέματα» ανά τάξη). Στη Γ΄ τάξη τα λογοτεχνικά κείμενα θα παρουσιάζονται σε χρονολογική σειρά με βάση ιστορικο-γραμματολογικά κριτήρια σε μία σχολική συλλογή κειμένων νεοελληνικής λογοτεχνίας. Επιθυμητή είναι η επαφή του/της μαθητή/-τριας με ποικιλία κειμένων. Ως εκ τούτου η σχολική συλλογή λογοτεχνικών κειμένων (ποιητικών, πεζών και θεατρικών) παρουσιάζει τα κείμενα σε χρονολογική σειρά, με βάση ιστορικο-γραμματολογικά κριτήρια, την αντιπροσωπευτικότητα των δημιουργών, την ποιότητα των έργων και την καταλληλότητά τους βάσει των προτεινόμενων στο Πρόγραμμα Σπουδών θεμάτων. (βλ. «Ενότητα Γ. Περιεχόμενο – Θεματικά Πεδία», όπου ο Πίνακας με τους «Άξονες προβληματισμού» και τα «Θέματα» ανά τάξη). Ειδικά για την Γ΄ τάξη ενδέχεται να παρατίθεται «χρονογραμμή» της εξέλιξης της Νέας Ελληνικής Λογοτεχνίας.

-Προτείνεται να υπάρχουν προοργανωτές για τις επιδιωκόμενες λογοτεχνικές γνώσεις για τη Λογοτεχνία σε ευσύνοπτα πλαίσια.

-Στην αρχή του διδακτικού βιβλίου προτάσσεται με τη μορφή εισαγωγής η «Ταυτότητα του βιβλίου» η οποία πρέπει να είναι ευσύνοπτη και να περιέχει σε πολύ γενικές γραμμές τη φιλοσοφία του βιβλίου, να περιγράφεται η δομή του και να δίνονται ορισμένα στοιχεία που κρίνονται απαραίτητα για την αποτελεσματική αξιοποίησή του (π.χ. τα μέρη των ενοτήτων, τα σύμβολα, τον ρόλο των ενδείξεων, των χρωμάτων κ.λπ.). Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

-Το Βιβλίο Μαθητή/-τριας θα περιλαμβάνει εισαγωγικό κείμενο «γνωριμίας» των μαθητών/-τριών με το περιεχόμενο, τη φιλοσοφία και τους στόχους του βιβλίου. Θα είναι γραμμένο με ύφος γλαφυρό, φιλικό προς τους μαθητές/-τριες.

-Ενδιάμεσα στα λογοτεχνικά κείμενα να υπάρχουν σύντομα εργοβιογραφικά των συγγραφέων με links για σημαντικές παραμέτρους της ζωής και του έργου τους.

-Να αξιοποιούνται πλήρως οι νέες τεχνολογίες. Το βιβλίο θα είναι εμπλουτισμένο με πολλές δυνατότητες απεικόνισης μέσω QRcodes. Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό θα συνδέεται ευδιάκριτα και οργανικά με το βιβλίο, έτσι ώστε να δοθεί και να αξιοποιηθεί πλήρως, με όλους τους παραπάνω τρόπους, η πρόσβαση σε εκτενέστερα λογοτεχνικά κείμενα, βίντεο και άλλο οπτικοακουστικό υλικό για τις δραστηριότητες (μουσική, τραγούδια, ψηφιακά εργαλεία για ασκήσεις δημιουργικής γραφής, κ.ά.).

-Ιδιαίτερως πρέπει να τονιστεί η αισθητική του βιβλίου, ο καλλιτεχνικός του σχεδιασμός, χαρακτηριστικά στα οποία θα δοθεί ιδιαίτερη προσοχή έτσι ώστε το βιβλίο να διακρίνεται για την υψηλή αισθητική του ποιότητα, αλλά και για την ελκυστικότητά του, στοιχείο άλλωστε που επαυξάνει την αναγνωσιμότητά του και την εύκολη αναγνωστική του προσπέλαση από τους χρήστες και τις χρήστριες. Κατ' αρχάς, οι εικόνες (πίνακες ζωγραφικής, καλλιτεχνικές φωτογραφίες, κ.ά.) δεν θα έχουν απλώς διακοσμητικό ρόλο, αλλά θα συνομιλούν με τα λογοτεχνικά κείμενα (διαλογική σχέση κειμένου-εικόνας). Επίσης, θα αξιοποιούνται λειτουργικά στις διακαλλιτεχνικές δραστηριότητες. Θα εξυπηρετούν και στόχους οπτικού γραμματισμού και σε πολλές περιπτώσεις θα αναδεικνύουν την πολυτροπικότητα, έννοια κομβική για το σύγχρονο σχολείο και το ευρύτερο πολιτισμικό περιβάλλον. Προτείνεται να χρησιμοποιηθούν διαφορετικά χρώματα, γραμματοσειρές, ευφάνταστες τυποτεχνικές διατάξεις και φόντα, πίνακες, σύμβολα, εικονίδια κ.λπ. Γενικότερα, ο σχεδιασμός του βιβλίου πρέπει να είναι ευφάνταστος, σύγχρονος, με στοιχεία πολυτροπικότητας και υπερκειμενικής-ψηφιακής δυναμικής.

5. Η γλώσσα

Η λογοτεχνική επικοινωνία, σε όλα τα ερμηνευτικά πλαίσια, προϋποθέτει από τον αναγνώστη και την αναγνώστρια τη δυνατότητα να ανιχνεύει και να κατανοεί την ιδιαιτερότητα της γλώσσας και της δομής του κειμένου και να το αναγνωρίζει ως σύνθετη πράξη επικοινωνίας και «κατασκευή» που επιτρέπει την πολυσημία.

Στο γνωστικό αντικείμενο της Λογοτεχνίας να χρησιμοποιείται με απλοποιημένο τρόπο η σχετική ορολογία των θεωριών της λογοτεχνίας, αλλά και των λογοτεχνικών όρων και να επιχειρείται η αξιοποίηση ευκαιριών ανάδειξης των διαφορών τους σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.

Να παρατίθενται λέξεις-κλειδιά, όπου αυτό κρίνεται βοηθητικό για τους μαθητές/-τριες.

Να παρατίθεται γλωσσάρι όρων και λέξεων, σε υποσελίδια μορφή.

6. Το μέγεθος του Βιβλίου (σε αριθμό σελίδων) ανά τάξη

240 σελίδες ανά τάξη για το Βιβλίο Μαθητή/-τριας.

7. Τα κριτήρια ποιότητας

Κάθε διδακτικό βιβλίο της Λογοτεχνίας Γυμνασίου θα πρέπει να ανταποκρίνεται σε αυστηρά κριτήρια ποιότητας, όπως:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Να συμβαδίζει με τη φιλοσοφία, τους σκοπούς και τους επιμέρους στόχους του ΠΣ.
- Να διαθέτει επιστημονική εγκυρότητα, συμβαδίζοντας με τις νεότερες παιδαγωγικές και λογοτεχνικές θεωρίες.
- Να διαθέτει παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα, ανταποκρινόμενο στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών και μαθητριών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και στις βασικές αρχές της Διδακτικής της Λογοτεχνίας.
- Να ενθαρρύνει την αυτενέργεια και την εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων.
- Να αναπλαισιώνει με καλαισθησία τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της και να καλλιεργεί αισθητικά τους/τις μαθητές/-τριες παρέχοντάς τους πολλαπλά ερεθίσματα και κίνητρα για μάθηση.
- Να είναι εύκολα προσπελάσιμο, εξασφαλίζοντας την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων.
- Να δημιουργεί και να αξιοποιεί δυνατότητες ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού από την εκπαιδευτική κοινότητα.
- Να διασαφηνίζει τις προθέσεις και την οπτική των συντακτών και συντακτριών του.
- Να διαθέτει εκείνα τα τυποτεχνικά χαρακτηριστικά που θα διευκολύνουν την ανάγνωσή του (ευκρίνεια εικόνων, κατάλληλη γραμματοσειρά και διάστιχο κ.λπ.), αλλά ταυτόχρονα θα παρέχει ένα υψηλής αισθητικής υλικό (έντυπο και ψηφιακό) στους/στις εκπαιδευτικούς και στους/στις μαθητές/-τριες.
- Να διακρίνεται για συνέπεια στη χρήση μορφοποίησης, συμβόλων, συντομογραφιών κ.λπ.

Γνωστικό Αντικείμενο: Λογοτεχνία (Λύκειο)

1. Διδακτικά βιβλία

Για τους μαθητές και τις μαθήτριες:

Βιβλίο μαθητή/-τριας Α΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Βιβλίο μαθητή/-τριας Β΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Βιβλίο μαθητή/-τριας Γ΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Το βιβλίο μαθητή/-τριας κάθε τάξης θα χωρίζεται σε τρία (3) τεύχη, ανάλογα με τις θεματικές ενότητες που προτείνονται στα Προγράμματα Σπουδών.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Συγγραφικό Σημειωματάριο Α΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Συγγραφικό Σημειωματάριο Β΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Συγγραφικό Σημειωματάριο Γ΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Για τους/τις εκπαιδευτικούς:

Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής Α΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής Β΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής Γ΄ τάξης (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

2. Μάθηση και διδασκαλία

Για τον σχεδιασμό της μάθησης και διδασκαλίας στο γνωστικό αντικείμενο της Λογοτεχνίας λαμβάνονται υπόψη: α) η ταυτότητα του κειμένου, β) οι δυνατότητες, οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών, γ) οι διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στα επιμέρους σχολικά περιβάλλοντα, δ) ο κοινωνικός χαρακτήρας της ανάγνωσης που συνδέεται με την αλληλεπίδραση, την ανακαλυπτική μάθηση, τη μεταγνώση, την πολλαπλότητα των ερμηνειών και ε) οι υπόρρητες συνδέσεις με τη διδασκαλία του συνεξεταζόμενου μαθήματος της Νεοελληνικής Γλώσσας. Συνυπολογίζεται, βέβαια, η δυναμική των ψηφιακών μέσων, τα οποία προσφέρουν τρόπους για τον εμπλουτισμό της αναγνωστικής εμπειρίας με διαθεματικές και διακειμενικές προτάσεις.

Η διδασκαλία της Λογοτεχνίας εστιάζει στην εξασφάλιση των προϋποθέσεων που είναι απαραίτητες για να επικοινωνήσει ο/η μαθητής/-τρια με τα κείμενα, εντάσσοντάς τα στον δικό του ιστορικό και κοινωνικό ορίζοντα. Πρόκειται για μια ερμηνευτική προσέγγιση στην οποία αναγνώστες/-τριες και κείμενα αλληλεπιδρούν στο πλαίσιο του «ερμηνευτικού κύκλου» (όλο-μέρη-όλο), χωρίς τα κείμενα να κατακερματίζονται και να χάνουν την ενότητά τους. Η ανάγνωση του κειμένου στο Λύκειο με αφετηρία τον κόσμο του/της μαθητή/-τριας μπορεί να κινηθεί σε ποικίλα ερμηνευτικά πλαίσια, με έμφαση στην ηθική, στην κοινωνιοκριτική, στη σημειωτική και στην ψυχολογική/ψυχαναλυτική διάσταση της προσέγγισης. Μπορεί ακόμη, να πάρει τη μορφή της αναγνωστικής ανταπόκρισης με διαδοχικές δημιουργικές παρεμβάσεις των μαθητών/-τριών στο επίπεδο των οριζόντων εμπειρίας και προσδοκίας. Σημαντική, επίσης, συνιστώσα του κειμένου αποτελεί η έννοια της διαλογικότητας των λογοτεχνικών κειμένων, η οποία υποδεικνύει στον/την αναγνώστη/-τρια να αντιληφθεί τα κείμενα ως «σταυροδρόμια» φωνών που συμβαδίζουν ή συγκρούονται. Τέλος, πληροφορίες ή έννοιες από την ιστορία και τη γραμματολογία (εργοβιογραφικά στοιχεία, λογοτεχνικά ρεύματα, κ.ά.) μπορούν να υποστηρίξουν κατά περίπτωση την ανάγνωση, εμπλουτίζοντας την ερμηνευτική διαδικασία, χωρίς όμως να επισκιάζουν με την παρουσία τους «τις φωνές» των λογοτεχνικών κειμένων.

Η πολύπλευρη ερμηνευτική προσέγγιση των κειμένων υποστηρίζεται και εμπλουτίζεται από δραστηριότητες, όπως η δημιουργική γραφή, η δραματοποίηση, η σύγκριση λογοτεχνικών κειμένων με την κινηματογραφική μεταφορά τους, η συνανάγνωση έργων με βάση συγκεκριμένο άξονα.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Επίσης, η συγγραφή κριτικής για το λογοτέχνημα, ο εντοπισμός και η επεξεργασία άρθρων για τα προβλήματα και τις καταστάσεις στις οποίες εμπλέκονται οι ήρωες των έργων επιτρέπουν στους/στις μαθητές/-τριες να διεισδύουν βιωματικά στο σύμπαν του κειμένου. Να συμπληρώνουν τις σιωπές του. Να το μετασηματίζουν και να συναισθάνονται τις αξίες και τη δράση των μυθοπλαστικών χαρακτήρων. Να κατανοούν, έτσι, βαθύτερα τους μηχανισμούς και το περιεχόμενο του λογοτεχνικού έργου.

Στο επίκεντρο του σχεδιασμού της διδασκαλίας βρίσκεται η βαθμιαία μετεξέλιξη των μαθητών/-τριών σε μέλη μιας κοινότητας αναγνωστών/-τριών. Η αναγνωστική κοινότητα θεμελιώνεται σε συνεργατικές πρακτικές που καθιστούν τα μέλη της ενεργητικά, δημιουργικά και ικανά να επικοινωνήσουν και να αναπτύξουν πρωτοβουλίες. Βασικό γνώρισμα της κοινότητας είναι η ισότιμη συμμετοχή στον ερμηνευτικό λόγο και τους αναγνωστικούς πόρους, στη βάση της εμπιστοσύνης και του σεβασμού της διαφορετικότητας στις απόψεις και στις ταυτότητες.

Η εφαρμογή πρακτικών που ευνοούν τον διάλογο αποτελεί αναγκαία συνθήκη για τον μετασηματισμό μιας τάξης σε αναγνωστική κοινότητα. Ο διάλογος με καίριες, ενδιαφέρουσες ερωτήσεις που επιδέχονται περισσότερες της μιας απαντήσεις κινητοποιεί την προσωπική έκφραση και αναδεικνύει τις πολλαπλές προσλήψεις των κειμένων. Ο/Η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει και τους/τις ίδιους/-ες τους/τις μαθητές/-τριες να θέτουν διερευνητικά ερωτήματα στο κείμενο και τους/τις συμμαθητές/-τριές τους. Τους/Τις ενισχύει, επίσης, ώστε να ανταποκρίνονται με συνεχή λόγο, αιτιολογώντας τις απόψεις τους. Ιδιαίτερη βαρύτητα στο πλαίσιο αυτό αποκτά η διαχείριση εκ μέρους του/της εκπαιδευτικού των διαφορετικών αποκρίσεων των μαθητών/-τριών. Ο/Η εκπαιδευτικός προωθεί τη λογοτεχνική συζήτηση ανταποκρινόμενος/-η σε ό,τι πραγματικά είτε ο/η μαθητής/-τρια, ώστε να τον/την ωθήσει να διατυπώσει καλύτερα και ολοκληρωμένα την άποψή του/της. Επίσης, μεριμνά για την εφαρμογή πρακτικών που επιτρέπουν τη «συνάντηση» και την αντιπαράθεση διαφορετικών αναγνώσεων, ώστε η κοινότητα να κατανοήσει την ποικιλία απόψεων και θεμάτων που τίθενται από τα κείμενα και να στοχαστεί σχετικά.

Θεμέλιο της εδραίωσης του διαλόγου με αυτόν τον τρόπο στην αναγνωστική κοινότητα αποτελεί η σταδιακή καλλιέργεια της ενεργητικής ακρόασης, ώστε οι μαθητές/-τριες να λαμβάνουν υπόψη τις παρεμβάσεις των άλλων. Αναπτύσσουν, έτσι, την ικανότητα με τη σταδιακά μειούμενη διαμεσολάβηση του/της εκπαιδευτικού να συνομιλούν άμεσα μεταξύ τους στην ολομέλεια της κοινότητας και σε βαθμιαία διευρυνόμενες ομάδες. Στην καλλιέργεια των επικοινωνιακών δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών συμβάλλουν με καθοριστικό τρόπο ρητορικές τεχνικές και παιχνίδια, που συνδυάζονται στο πλαίσιο της κατανόησης των κειμένων, της υποστήριξης διαφορετικών ερμηνειών, της έκφρασης συναισθηματικών αντιδράσεων, σε μονολογικό και διαλογικό επίπεδο.

Η διάρθρωση της διδασκαλίας του λογοτεχνικού κειμένου θα μπορούσε να προσλάβει ποικίλες μορφές, που υποδεικνύονται από το ίδιο το κείμενο, τη στοχοθεσία και τη δυναμική της τάξης. Ενδεικτικά, μπορεί να έχει ως αφετηρία τη δημιουργία της κατάλληλης ατμόσφαιρας είτε με ερωτήματα είτε με ενέργειες του/της διδάσκοντος/-ουσας που αποσκοπούν στην ψυχολογική προετοιμασία των μαθητών/-τριών για την ανάγνωση.

Τα διδακτικά μέσα που ενδείκνυνται για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας είναι ποικίλα, π.χ. διαδραστικός πίνακας, βιβλία αναφοράς, συσκευές ψηφιακής ανάγνωσης, λογοτεχνικές κριτικές κ.ά. Ιδιαίτερα χρήσιμη, στο πλαίσιο μάλιστα διαφοροποιημένων δραστηριοτήτων, είναι η αξιοποίηση των

ΤΠΕ για τη συνερευνητική διδακτική πρακτική. Τα σύγχρονα ηλεκτρονικά μέσα, με τις ποικίλες δυνατότητες που προσφέρουν, δημιουργούν νέα δεδομένα για την πρόσληψη και τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας. Ο επεξεργαστής κειμένου, ιδιαίτερα, που υποστηρίζει την παραγωγή λόγου και τη δημιουργική γραφή ως μια μη γραμμική διαδικασία, χάρη στον αλληλοεγκιβωτισμό των σταδίων παραγωγής λόγου, συνεισφέρει στον δημιουργικό εμπλουτισμό των διδακτικών πρακτικών.

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου ανά τάξη

Το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου, του βιβλίου του/της μαθητή/-τριας, οργανώνεται λογικά και αναδεικνύεται μέσω του Πίνακα Περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενότητων και τίτλων. Θα πρέπει να παρέχει ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/-τριας (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών και μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες).

Στην αρχή του διδακτικού βιβλίου προτάσσεται με τη μορφή εισαγωγής η «Ταυτότητα του βιβλίου» η οποία πρέπει να είναι ευσύνοπτη και να περιέχει σε πολύ γενικές γραμμές τη φιλοσοφία του βιβλίου, να περιγράφεται η δομή του και να δίνονται ορισμένα στοιχεία που κρίνονται απαραίτητα για την αποτελεσματική αξιοποίησή του (π.χ. τα μέρη των ενότητων, τα σύμβολα, τον ρόλο των ενδείξεων, των χρωμάτων κ.λπ.). Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Μετά τον Πίνακα Περιεχομένων να παρατίθεται «χρονογραμμή» της εξέλιξης της Νέας Ελληνικής και της παγκόσμιας Λογοτεχνίας. Τόσο η έντυπη όσο και η ψηφιακή εκδοχή του να έχει διασύνδεση με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό μέσω QR CODES.

Τα λογοτεχνικά έργα (αποσπάσματα και αυτοτελή) από την ελληνική και ξένη λογοτεχνία να παρατίθενται ενταγμένα στις θεματικές ενότητες του Π.Σ.

- Τα κείμενα να πλαισιώνονται με συναφούς περιεχομένου φωτογραφίες έργων τέχνης και ψηφιακό πόρο στο μέρος/μουσείο όπου εκτίθενται.
- Η εικονογράφηση και τα χρώματα να εξυπηρετούν όχι μόνο αισθητικούς σκοπούς αλλά και παιδαγωγικούς (διαφοροποιημένη διδασκαλία, διαπολιτισμική κτλ.), αφού πρόκειται για μια «μη λεκτική επικοινωνιακή προσέγγιση», που παράλληλα ενισχύει το νόημα του κειμένου. Τα παραπάνω να αξιοποιούνται σε συγκεκριμένες ερμηνευτικές δραστηριότητες.
- Θα υπάρξει δυνατότητα διασύνδεσης του βιβλίου, τόσο στο σύνολό του όσο και κατά θεματική ενότητα με το ψηφιακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο μέσω γραμμωτού κώδικα QR, έτσι ώστε να δοθεί και να αξιοποιηθεί η πρόσβαση σε εκτενέστερα λογοτεχνικά κείμενα, βίντεο και άλλο οπτικό υλικό για τις δραστηριότητες (μουσική, ασκήσεις κ.ά.)

Πριν από την κάθε θεματική ενότητα να υπάρχουν *προοργανωτές* για τις επιδιωκόμενες γνώσεις για τη Λογοτεχνία σε ευσύνοπτα πλαίσια.

- Κάθε θεματική ενότητα να εμφανίζεται με διαφορετικό χρώμα χαρτιού και με α) τίτλο ενότητας β) σύντομο λογοτεχνικό κείμενο ως προμετωπίδα γ) εικόνα αφόρμησης της ενότητας.
- Κάθε θεματική ενότητα να ολοκληρώνεται με παραπομπές σε άλλα κείμενα με ενεργούς συνδέσμους.
- Να παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων που θα αξιοποιούν επιμέρους ή ευρύτερες συσχετίσεις των κειμένων. Να υπάρχουν, επίσης, δραστηριότητες που θα εξοικειώνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες με θεωρητικές έννοιες που αξιοποιούνται στη διδασκαλία. Η θεωρία να οικοδομείται σταδιακά μέσα από αυτές και μέσα από τη διδασκαλία των κειμένων με επαγωγικό τρόπο. Στο τέλος της κάθε θεματικής ενότητας να υπάρχουν σχετικά θεωρητικά κείμενα / όροι διατυπωμένοι «φιλικά» προς τον/τη μαθητή/-τρια.
- Στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας να παρατίθενται σύντομοι πίνακες αυτοαξιολόγησης, προσαρμοσμένοι, με απλό τρόπο, στο περιεχόμενο και τους στόχους της κάθε θεματικής ενότητας. Θα αφορούν στην κατανόηση, αλλά θα επικεντρώνονται και στην αισθητική εμπειρία που αποκόμισαν οι μαθητές/-τριες από την ανάγνωση / ενασχόληση με το κείμενο.

Η επεξήγηση των άγνωστων λέξεων να παρατίθεται υποσέλιδα, ανά κείμενο και δυνητικά με links σε ιστοτόπους (π.χ. με τα λεξικά της «Πύλης για την ελληνική γλώσσα») φιλικά προς τους/τις μαθητές/-τριες.

Ενδιάμεσα στα λογοτεχνικά κείμενα να υπάρχουν σύντομα εργοβιογραφικά των συγγραφέων με υπερσυνδέσμους για σημαντικές παραμέτρους της ζωής και του έργου τους.

Βασικά στοιχεία γνώσεων για τη Λογοτεχνία (π.χ. διακειμενικότητα, υπερρεαλισμός, μεταπολεμική γενιά) να παρατίθενται ανάμεσα στα κείμενα που τα συναντούμε με καθορισμένη και εμφανή θέση (π.χ. πάνω δεξιά, κάτω αριστερά κ.λπ.) και με ενδεικτικές βιβλιογραφικές παραπομπές.

4. Γλώσσα

Η λογοτεχνική επικοινωνία, σε όλα τα ερμηνευτικά πλαίσια, προϋποθέτει από τον/την αναγνώστη/-τρια τη δυνατότητα να ανιχνεύει και να κατανοεί την ιδιαιτερότητα της γλώσσας και της δομής του κειμένου και να το αναγνωρίζει ως σύνθετη πράξη επικοινωνίας και «κατασκευή» που επιτρέπει την πολυσημία. Η γλώσσα θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών και μαθητριών σε σχέση με την ηλικία τους.

Στο γνωστικό αντικείμενο της Λογοτεχνίας να χρησιμοποιείται με απλοποιημένο τρόπο η σχετική ορολογία των θεωριών της λογοτεχνίας, αλλά και των λογοτεχνικών όρων και να επιχειρείται η αξιοποίηση ευκαιριών ανάδειξης διαφορών τους σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.

Να παρατίθενται λέξεις –κλειδιά, όπου αυτό κρίνεται βοηθητικό για τους/τις μαθητές/-τριες.

5. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) του/των διδακτικού/ών βιβλίου/ων ανά τάξη

Το βιβλίο μαθητή/τριας της Λογοτεχνίας στο Λύκειο διαφοροποιείται από τα άλλα διδακτικά βιβλία, καθώς θεραπεύει την ίδια στιγμή ένα επιστημονικό και ένα πεδίο τέχνης. Έχει έκταση 384 σελίδες ανά τάξη.

Συγγραφικό Σημειωματάριο ανά τάξη σε έντυπη και ψηφιακή μορφή

1. Δομή και Οργάνωση

Προϋπόθεση: Τόσο η έντυπη όσο και η ψηφιακή εκδοχή του Συγγραφικού Σημειωματαρίου πρέπει να έχει διασύνδεση με ψηφιακό υλικό μέσω QR CODES.

Στην αρχή προτάσσεται με τη μορφή εισαγωγής η «Ταυτότητα του βιβλίου» η οποία πρέπει να είναι ευσύνοπτη και να περιέχει σε πολύ γενικές γραμμές τη φιλοσοφία του βιβλίου, να περιγράφεται η δομή του και να δίνονται ορισμένα στοιχεία που κρίνονται απαραίτητα για την αποτελεσματική αξιοποίησή του (π.χ. τα μέρη των ενοτήτων, τα σύμβολα, τον ρόλο των ενδείξεων, των χρωμάτων κ.λπ.). Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Ρόλος και περιεχόμενο: Το Συγγραφικό Σημειωματάριο θα αξιοποιείται από τους/τις μαθητές/-τριες για τις Δραστηριότητες που θα καλούνται να ολοκληρώσουν στο πλαίσιο της μελέτης / επεξεργασίας αυτοτελών λογοτεχνικών έργων. Μπορεί να περιλαμβάνει δραστηριότητες που α. οργανώνουν τη μελέτη του κειμένου (προοργανωτές), β. συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη κατανόηση και ερμηνεία, γ. ενισχύουν την προσωπική ανταπόκριση του/της μαθητή/-τριας στο κείμενο και τη γόνιμη αλληλεπίδρασή του/της με αυτό, δ. προσφέρουν ιδέες και ερεθίσματα για διεύρυνση των οριζόντων του/της μαθητή/-τριας μέσα από δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, συσχέτισης του κειμένου με άλλες μορφές τέχνης ή ένταξής του μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο που υπερβαίνει τα όρια της Λογοτεχνίας.

Δομή και χαρακτηριστικά: Οι δραστηριότητες, ατομικές και ομαδικές, εκπονούνται πριν (ως ένα είδος αφόρμησης) ή κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης ή μετά από αυτήν, ανάλογα με τη δομή της διδακτικής και αναγνωστικής προσέγγισης που επιλέγεται για κάθε κείμενο. Οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις βασικές αρχές της Διαφοροποιημένης Διδασκαλίας και να συνεκτιμούν τον τρόπο οργάνωσης της διδασκαλίας που προτείνεται στο κεφάλαιο Διδακτική Πλαισίωση – Σχεδιασμός Μάθησης του Π.Σ. Το συγγραφικό σημειωματάριο θα πρέπει να δίνει, δηλαδή, τη δυνατότητα στον/στην εκπαιδευτικό να επιλέξει δραστηριότητες λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες συγκεκριμένων ομάδων μαθητών/-τριών ή και του κάθε μαθητή και της κάθε μαθήτριας. Επιδίωξη του Συγγραφικού Σημειωματαρίου είναι η ενεργοποίηση του ψυχοπνευματικού δυναμικού των μαθητών/-τριών με τη συμμετοχή τους σε δράσεις ευέλικτες και ενδιαφέρουσες, μέσα από διαβαθμισμένης δυσκολίας εργασίες που υλοποιούνται στη βάση ατομικών και συνεργατικών μεθόδων μάθησης. Οι δραστηριότητες πριν, κατά ή μετά την ανάγνωση, οι οποίες καταγράφονται στο Συγγραφικό Σημειωματάριο αφορούν, όπως αναφέρθηκε, τη διδασκαλία αυτοτελούς λογοτεχνικού έργου, όπως προβλέπεται στο Π.Σ., επιτρέποντας την

αναγνωστική ανταπόκριση με πολλαπλούς τρόπους, τη δημιουργική εργασία και τη βίωση νέων εμπειριών σε σχέση με την πρώτη ανάγνωση.

Θα είναι δομημένο με βάση συγκεκριμένου τύπου δραστηριότητες που προτείνονται στον *Οδηγό του Εκπαιδευτικού* και οργανώνονται στους δύο άξονες: 1. «Συγγραφικές Επιλογές» και 2. «Εργαστήρια Γραφής», ενώ θα υπάρχει η πρόβλεψη για 3. «Δραστηριότητες Επιλογής» οι οποίες θα επιλέγονται από τους/τις εκπαιδευτικούς. Θα επιτρέπει στους/στις μαθητές/-τριες να συμπληρώνουν τη συγγραφή των κειμένων τους και την κατάθεση των ανταποκρίσεων – εργασιών τους στις δραστηριότητες που θα επιλέγονται από τους/τις εκπαιδευτικούς, όπως αυτές αναλύονται στην έντυπη μορφή του.

Δραστηριότητες

1. Συγγραφικές Επιλογές

- Δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές/-τριες, μέσα από τις δραστηριότητες που εξαρχής τους παρέχονται, να συγκροτήσουν ένα βασικό σώμα κατανόησης και επεξεργασίας του κειμένου (π.χ. δραστηριότητες που αφορούν τη συσχέτιση με την εποχή ή τον συγγραφέα ή τα κοινωνικά χαρακτηριστικά, την παρουσίαση και την εξέλιξη των χαρακτήρων, την επεξεργασία και αξιολόγηση κριτικών σχολίων που έχουν γίνει για το κείμενο ή τον συγγραφέα, στοιχεία για τις τεχνικές και εκφραστικές επιλογές του συγγραφέα, τη συσχέτιση των τεχνοτροπικών επιλογών με το αισθητικό και το νοηματικό αποτέλεσμα). Οι εργασίες αυτές θα λειτουργούν ως ερεθίσματα προβληματισμού και οργάνωσης της ανταπόκρισης των μαθητών/-τριών στο κείμενο, και θα απαντώνται, κατά περίπτωση, πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά την ανάγνωση.
- Οι μαθητές/-τριες καθοδηγούνται και ενθαρρύνονται από τον/την εκπαιδευτικό να καταγράψουν τις σκέψεις, τις ιδέες τις απόψεις τους, ακόμα και ερωτήσεις σχετικά με το λογοτεχνικό κείμενο που διάβασαν, τον συγγραφέα κ.λπ. στο *Συγγραφικό τους Σημειωματάριο*. Μπορεί να επιδιωχθεί η καθημερινή «τήρηση» του Σημειωματαρίου (ενδεχομένως με τη μορφή ενός “αναγνωστικού ημερολογίου”), μέσα από προσωπικά σχόλια ή την αποδελτίωση φράσεων, στίχων, εικόνων κ.ά. έτσι ώστε να αποτυπώνεται η αναγνωστική τους πορεία και η προσωπική τους ανταπόκριση/αλληλεπίδραση με τα ερεθίσματα και την εξέλιξη του κειμένου.
- Δημιουργία ή συμπλήρωση πινάκων: στην ψηφιακή εκδοχή αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τις δυνατότητες που παρέχουν εύχρηστα προγράμματα π.χ. το πρόγραμμα Word. Στην έντυπη σε όποιο τύπο χαρτιού.

Για παράδειγμα, θα καλούνται να συνθέσουν διαγράμματα της πλοκής του έργου, στοιχεία σχετικά με τον χρόνο ή τον τόπο ή τα πρόσωπα και τις σχέσεις τους κ.λπ.

Επίσης, μπορούν να φωτογραφίσουν κτήρια, δρόμους ή περιοχές που αναφέρονται στα λογοτεχνικά κείμενα που μελετούν ή να αντλήσουν φωτογραφίες τους από το διαδίκτυο και στη συνέχεια να αντιστοιχίσουν στον εξωτερικό ή εσωτερικό τους διάκοσμο τα λογοτεχνικά χωρία που αναφέρονται σε αυτά.

- Ενσωμάτωση και σχολιασμός κειμένων: οι μαθητές/-τριες «αντιγράφουν»/σκανάρουν και επικολλούν το υπό μελέτη κείμενο στην ψηφιακή εκδοχή του *Συγγραφικού Σημειωματαρίου*. Στη συνέχεια μπορούν να σημειώνουν στο περιθώριο του κειμένου διαφορών ειδών παρατηρήσεις που αντιστοιχούν στις εργασίες που τους έχουν ανατεθεί σε μορφή ατομική ή ομαδική π.χ. να εντοπίζουν και να σχολιάζουν ενδιαφέρουσες περιγραφές που ακολουθούν τη λογική «δείξε το – μην το λες», να εντοπίζουν φιλοσοφικά ερωτήματα, να υποδεικνύουν άλλες κατάλληλες λέξεις / φράσεις που μπορούν να αντικαταστήσουν όσες χρησιμοποιεί ο/η συγγραφέας, να μεταγράφουν χαρακτηριστικά σημεία του κειμένου με σύγχρονους ιδιωτισμούς, να συνθέτουν το προφίλ του λογοτεχνικού ήρωα εντοπίζοντας και συγκεντρώνοντας τα χαρακτηριστικά του.

Στην έντυπη εκδοχή η διαδικασία αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με οποιοδήποτε έντυπο υλικό και να προστεθεί στο φάκελο του *Συγγραφικού Σημειωματαρίου*.

2. Εργαστήρια Γραφής

Οι μαθητές/-τριες μπορούν να συγγράψουν δικά τους λογοτεχνικά κείμενα που ανήκουν σε διαφορετικά είδη από αυτό που διάβασαν. Αν είναι για παράδειγμα νουβέλα ή μυθιστόρημα το κείμενο αναφοράς, να ασκηθούν στη συγγραφή ποιήματος, να συντάξουν επιστολές προς τον/τη συγγραφέα, κάποιο πρόσωπο του έργου ή σε μελλοντικούς/-ές αναγνώστες/-τριες με μια σειρά ερωτημάτων, απαιτήσεων ή διαφωνιών.

Οι μαθητές/-τριες μπορούν, επίσης, να προβούν με αφορμή το κείμενο που διάβασαν σε νέες δημιουργίες που συνδυάζουν άλλα είδη τέχνης ή αναφέρονται σε διαφορετικά επικοινωνιακά περιβάλλοντα, όπως σενάρια, διαφημιστικά κείμενα, αφίσες ή καμπάνιες στα σύγχρονα κοινωνικά δίκτυα, οπισθόφυλλο ή κείμενο βιβλιοπαρουσίασης ή βιβλιοκριτικής, δημιουργία ζωγραφικών πινάκων ή συνθέσεων με τη συνδρομή των ΤΠΕ και την αξιοποίηση των υπάρχοντων ψηφιακών εκπαιδευτικών εργαλείων.

Σε κάθε περίπτωση οι σημειώσεις και τα σχόλια των μαθητών/-τριών θα πρέπει να ακολουθούν τα βήματα και τις στρατηγικές ανάγνωσης ή συγγραφής ενός λογοτεχνικού κειμένου (όπως αναπτύσσονται π.χ. στο Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής), ώστε να ωθούνται σε έναν ενεργητικό τρόπο ανταπόκρισης στο κείμενο που θα αναδεικνύει ποικίλες ερμηνευτικές και δημιουργικές εκδοχές.

- Κατά τη διάρκεια και μετά την ανάγνωση, και καθώς οι μαθητές/-τριες προσπαθούν να κατανοήσουν, ερμηνεύσουν, απολαύσουν αισθητικά το κείμενο, μπορούν να καταγράψουν στοιχεία με μορφή όπως: i. Ερώτηση και διευκρίνιση: διερωτώνται με αφορμή το κείμενο που διαβάζουν και επιχειρούν να διευκρινίσουν τυχόν απορίες που προκύπτουν στη διάρκεια της ανάγνωσης. ii. Σύνοψη: συνοψίζουν σε κάθε κομβικό σημείο της ανάγνωσης την πορεία της ανάπτυξης του θέματος ή την εξέλιξη της πλοκής. iii. Πρόβλεψη: επιχειρούν να προβλέψουν τη συνέχεια της ιστορίας ή την ανέλιξη των θεμάτων που τίθενται. iv. Σύνδεση: προχωρούν σε συνδέσεις των όσων διαβάζουν με πρότερες δικές τους αναγνωστικές εμπειρίες και άλλα κείμενα ή προσωπικές εμπειρίες και βιωμένες καταστάσεις. v. Αξιολόγηση: επιχειρούν τις πρώτες ατομικές αξιολογικές αποτιμήσεις για όσα διαβάζουν.

- Κατά τη συγγραφή των εκτενέστερων προσωπικών τους κειμένων (όχι των απλών απαντήσεων σε ερωτήσεις υποστηρικτικού / οργανωτικού τύπου) οι μαθητές/-τριες καταγράφουν και σχολιάζουν i. Την οργάνωση πριν το γράψιμο, που είναι απαραίτητο να προηγηθεί της πρώτης συγγραφής του κειμένου τους. ii. Το σχέδιο, που έχουν αποφασίσει να ακολουθήσουν κατά τη συγγραφή. iii. Την αναθεώρηση της πρώτης γραφής και τον εντοπισμό σημείων που μπορεί να βελτιωθούν. iv. Τη δεύτερη γραφή, που θα προκύψει μετά την αναθεώρηση. v. Τη γενική επιμέλεια του κειμένου τους στην οποία θα προβούν μετά τη δεύτερη θεώρηση. vi. Την παρουσίαση/κατάθεση του κειμένου τους στην ολομέλεια της τάξης ή στον/στην εκπαιδευτικό. vii. Την ανατροφοδότηση που λαμβάνουν από τον/την εκπαιδευτικό ή τους/τις συμμαθητές/-τριές τους.

3. Δραστηριότητες Επιλογής

Ο/Η εκπαιδευτικός θα έχει τη δυνατότητα να συμπεριλάβει επιπρόσθετες δραστηριότητες, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες της τάξης του και σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/-τριες – αναγνώστες. Οι δραστηριότητες αυτές θα μπορούσαν να προκύπτουν μέσα από διαδικασίες συνανάγνωσης και διερεύνησης που θα ακολουθούν τα χαρακτηριστικά ενός “σχεδίου μάθησης – project” (ειδικά στις περιπτώσεις που τα αυτοτελή κείμενα αναφέρονται ή διαμορφώνουν ένα ευρύτερο πλαίσιο προβληματισμού).

2. Μέγεθος και αριθμός σελίδων του Συγγραφικού Σημειωματαρίου ανά τάξη

Για την έντυπη και ψηφιακή μορφή του Συγγραφικού Σημειωματαρίου βασική προϋπόθεση είναι τα αυτοτελή κείμενα που επιλέγονται για κάθε μία από τις τρεις λυκειακές τάξεις να συνοδεύονται από δραστηριότητες που θα ανήκουν στους άξονες: 1. «Συγγραφικές Επιλογές» και 2. «Εργαστήρια Γραφής», 3. «Δραστηριότητες Επιλογής».

Ο/Η εκπαιδευτικός της τάξης μπορεί να προτείνει ποιες εργασίες προσφέρονται για να εκπονηθούν σε έντυπη ή ψηφιακή μορφή, αλλά οι μαθητές/-τριες διατηρούν το δικαίωμα της τελικής επιλογής του τρόπου κατάθεσης της αντίστοιχης δραστηριότητας.

Στην έγχρωμη έντυπη μορφή του δεν θα ξεπερνά τις δεκαπέντε (15) σελίδες ανά προτεινόμενο κείμενο (τα οποία δεν μπορεί να είναι περισσότερα από 4), ισομερώς, κατά το δυνατόν, κατανεμημένες ανάμεσα στους τρεις (3) άξονες δραστηριοτήτων (Συγγραφικές Επιλογές, Εργαστήρια Γραφής και Δραστηριότητες Επιλογής). Θα έχει τη μορφή φακέλου στον οποίο οι μαθητές /-τριες θα μπορούν να συγκεντρώνουν τις δραστηριότητες που θα επιλέγονται σε δικές τους έντυπες σελίδες, όχι υποχρεωτικά της ίδιας μορφής (μέγεθος, πάχος κ.λπ.). Οι δραστηριότητες των μαθητών/-τριών θα συγκεντρώνονται ανατροφοδοτημένες από τον/την εκπαιδευτικό, έτσι ώστε να μπορεί να παρακολουθεί την προσωπική του εξέλιξη του κάθε μαθητή και της κάθε μαθήτριας.

Στην έγχρωμη ψηφιακή του μορφή το Συγγραφικό Σημειωματάριο θα αποτελείται από τον ίδιο αριθμό σελίδων και οι μαθητές/-τριες θα μπορούν να το συμπληρώνουν με τις εργασίες τους σε ηλεκτρονική μορφή και στο ίδιο ψηφιακό περιβάλλον θα λαμβάνουν την ανατροφοδότηση από τον/την εκπαιδευτικό.

Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής ανά τάξη σε έντυπη ψηφιακή μορφή

Ως εγχειρίδιο, το παρόν πόνημα θα περιέχει βασικές πληροφορίες σχετικά με τη θεωρία και τη φιλοσοφία της Δημιουργικής Γραφής και συνοπτικές οδηγίες για την αξιοποίησή της, ώστε να είναι εύχρηστο και λειτουργικό στον τρόπο διαχείρισής του. Προσεγγίζει τη δημιουργική γραφή ως διδακτικό αντικείμενο που μπορεί να συμβάλει για την ενίσχυση της μάθησης και της δημιουργικότητας στη ζωή. Το *Εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής* δεν φιλοδοξεί να καλύψει τη θεωρία περί λογοτεχνίας και Δημιουργικής Γραφής, αλλά να αξιοποιήσει έναν συνδυασμό θεωρητικής στήριξης, σχετικών παραδειγμάτων και ανάλογων δραστηριοτήτων, ώστε να καταστεί ευέλικτο και εύχρηστο βοήθημα στη διδακτική πράξη.

I. Γενικός Σκοπός

Σκοπός του διδασκαλίας της Δημιουργικής Γραφής είναι να επικοινωνήσουν και να αλληλεπιδράσουν οι μαθητές/-τριες με τα λογοτεχνικά κείμενα, ώστε να είναι σε θέση να τα μετασχηματίζουν αλλά και να συγγράφουν οι ίδιοι/-ες διάφορα λογοτεχνικά είδη.

II. Στόχοι

1. Να γνωρίσουν και να αξιοποιούν τα σχήματα λόγου και τις άλλες συγγραφικές επιλογές στα ποιητικά και στα πεζά κείμενα.
2. Να κατανοούν και να ερμηνεύουν τις γλωσσικές και λογοτεχνικές επιλογές των συγγραφέων (αφηγηματικές τεχνικές, χαρακτήρες, πλοκή, σκηνικό, εκφραστικά μέσα).
3. Να εμπλέκονται σε βιωματικές παιγνιώδεις δραστηριότητες με βάση από τα λογοτεχνικά κείμενα.
4. Να πειραματίζονται σε δημιουργικούς μετασχηματισμούς λογοτεχνικών κειμένων.
5. Να δημιουργούν δικά τους κείμενα, αξιοποιώντας την αναγνωστική εμπειρία τους.
6. Να εξοικειώνονται με αφηγηματικές τεχνικές και αφηγηματικούς τρόπους και να πειραματίζονται στην ένταξή τους σε δικά τους λογοτεχνικά κείμενα
7. Να αξιοποιούν μέσα και τρόπους άλλων τεχνών, όπως και πολυμεσικών εργαλείων (παρουσιάσεις, ψηφιακές αφηγήσεις, ηχητικά κείμενα, βίντεο, ταινίες τύπου τρέιλερ κ.ά.), στην παραγωγή λογοτεχνικών ή άλλων δημιουργικών κειμένων.

1. Δομή και Οργάνωση

Το Εγχειρίδιο θα περιλαμβάνει:

- A. Βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις για την έννοια της Δημιουργικής Γραφής («Μαθαίνουμε»)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Β. Λογοτεχνικά παραδείγματα για τη θεωρία («Διαβάζουμε»)

Γ. Σχετικές Δραστηριότητες («Γράφουμε»)

Δ. Συμβουλές και ιδέες («Προσέχουμε»)

A. Η Δημιουργική Γραφή είναι ένα νέο σχετικά γνωστικό αντικείμενο που αναπτύσσεται ταχύτατα. Σήμερα διαθέτει μια πολύ ισχυρή διεθνή παρουσία, έχοντας εξελιχθεί, ειδικότερα μάλιστα κατά την τελευταία εικοσαετία, στους κόλπους των σημαντικότερων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων του κόσμου, όπως των Columbia, Princeton, Iowa, αργότερα του East Anglia της Αγγλίας κτλ.

Το παρόν πόνημα σκοπό έχει να διαγράψει την πορεία της Δημιουργικής Γραφής, να παρουσιάσει το **θεωρητικό πλαίσιο**, δίνοντας τα βασικά κάθε φορά στοιχεία με τα κατάλληλα κάθε φορά παραδείγματα, και να προτείνει ανάλογες δραστηριότητες, μέσα από μια νέα λογική που μετατοπίζει την προσοχή από τη θεωρητική διδασκαλία της Λογοτεχνίας στην ποιητική του εργαστηρίου.

Ειδικότερα, θα επεξηγηθούν οι έννοιες και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του δημιουργικού λόγου και της δημιουργικής γραφής και θα αναφερθούν τα χαρακτηριστικά εκείνα που διακρίνουν τον δημιουργικό λόγο στην προφορική ή γραπτή, αλλά πλέον και στην ψηφιακή εκδοχή του. Πρόκειται για τη λογοτεχνίζουσα γραφή στην οποία προέχει η δημιουργικότητα, σε αντίθεση με την πληροφοριακή πρόθεση της γραφής που θεωρείται μη λογοτεχνική. Δεν εστιάζει στη σαφή και ακριβή μετάδοση πληροφοριών, στην αναπαραγωγή της αποκτημένης γνώσης, στα αντικειμενικά επιχειρήματα και ιδέες, στη λογική και προσχεδιασμένη δομή, αλλά δίνει έμφαση στην πράξη της γραφής, στην αυτο-αποκάλυψη μέσω της γλώσσας και στην ευφάνταστη αξιοποίηση προσωπικών εμπειριών και συναισθημάτων. Ο/Η μαθητής/-τρια ενθαρρύνεται να επιστρατεύσει τη φαντασία του/της, να ενεργοποιήσει όλες τις πνευματικές, ψυχικές και συναισθηματικές του/της δυνάμεις, ώστε να γίνει ο ίδιος/η ίδια δημιουργός κειμένου.

Οι θεματικές που προσεγγίζονται αφορούν τον λογοτεχνικό πεζό και ποιητικό λόγο, όπως και άλλες μορφές λογοτεχνικής γραφής. Οι μαθητές και οι μαθήτριες θα ασκηθούν με βιωματικές και παιγνιώδεις δραστηριότητες στα ακόλουθα:

α. Πεζός Λόγος: στη σύνθεση και καταγραφή ιστοριών μικρής και μεγάλης φόρμας.

β. Ποιητικός λόγος: στους τρόπους της παραδοσιακής, μοντέρνας και σύγχρονης ποίησης.

γ. Σεναριακός λόγος: για τη σκηνή, για την τηλεόραση, για τον κινηματογράφο.

δ. Και άλλες μορφές:

- εκφραστική γραφή (expressive writing)
- γράφοντας για το διαδίκτυο
- εικόνες και λέξεις (αφίσες, διαφημίσεις, κόμικ, animation, βίντεο
- λέξεις και κείμενα σε διάφορες γλώσσες
- λέξεις που ακούγονται (podcast, ραδιόφωνο)
- δημοσιεύοντας

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Θεατρικό παιχνίδι, θεατρικές τεχνικές και δραματοποίηση

Β. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις συνοδεύονται από σύντομα αποσπάσματα λογοτεχνικών έργων ως παραδείγματα χρήσης που ταυτόχρονα παρακινούν τους μαθητές και τις μαθήτριες στην ανάγνωση εκτενών και αυτοτελών λογοτεχνικών έργων. Τα παραδείγματα που αξιοποιούνται προέρχονται από έργα πεζού λόγου και ποιητικού λόγου, στίχους από τραγούδια, διαφημίσεις, κινηματογραφικά και τηλεοπτικά σενάρια, ενώ αξιοποιούνται ακόμα ποικίλα εναλλακτικά παραδείγματα που αναδεικνύουν αφηγηματικές τεχνικές από νεότερα είδη, π.χ. γκράφικ νόβελ (graphic novel) που είναι κοντά στην αισθητική και στον τρόπο σκέψης των μαθητών/-τριών.

Γ. Παράλληλα, προτείνονται ενδεικτικές δραστηριότητες, που μπορούν να επεκταθούν και να αναπροσαρμοστούν ή και να εφαρμοστούν σε διάφορες παραλλαγές, π.χ. δραστηριότητες που αφορμώνται από αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων ή από αυτοτελή λογοτεχνικά έργα, καθώς και από ποικίλα κείμενα, που αποτυπώνονται με πολυμέσα ή ψηφιακούς τρόπους και αξιοποιούν αφηγηματικές, ποιητικές τεχνικές ή και άλλες τέχνες.

α. Πεζός Λόγος

Οι δραστηριότητες αφορούν θέματα, όπως:

*** ποιος αφηγείται την ιστορία**

ενδεικτική δραστηριότητα

- ✓ Ποιος έχει γράψει την ιστορία και ποιος την αφηγείται; αντιλαμβάνεστε τη διαφορά μεταξύ συγγραφέα και αφηγητή; σε ποιο πρόσωπο γίνεται η αφήγηση; Μπορείτε να τα αναζητήσετε τα παραπάνω σε διηγήματα, μυθιστορήματα, ψηφιακές ιστορίες, π.χ. Σε σχετικό απόσπασμα από τον «Ζητιάνο» του Καρκαβίτσα, ποιοι είναι οι αφηγητές της ιστορίας και σε ποιο πρόσωπο γίνεται η αφήγηση;
- ✓ Να μεταφέρετε στο δεύτερο πρόσωπο μια ιστορία που έχετε γράψει σε πρώτο πρόσωπο. Συγκρίνετε τις δύο εκδοχές σας ως προς το αισθητικό και το επικοινωνιακό αποτέλεσμα που επιφέρουν.

*** τα πρόσωπα της ιστορίας**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Ο χαρακτήρας σας, γράφοντας πρώτο πρόσωπο, κάνει μια βόλτα στο δρόμο. Τι βλέπει; Σκεφτείτε τη γλώσσα που χρησιμοποιείτε για να μιλήσετε για όσα επιλέγετε να δείτε, η οποία φανερώνει στοιχεία του χαρακτήρα σας.
- ✓ Παίρνετε συνέντευξη από τον ήρωά σας. Να γράψετε τις δέκα (10) ερωτήσεις που θέλετε οπωσδήποτε να του κάνετε. Φανταστείτε τι θα σας απαντούσε.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- ✓ Να επινοήσετε έναν δικό σας χαρακτήρα (ανδρικό ή γυναικείο), ο οποίος θα καταφέρει να αλλάξει την πλοκή του έργου και την εξέλιξη της ιστορίας. Να περιγράψετε, αρχικά, την εξωτερική του εμφάνιση (ενδυμασία, χαρακτηριστικά προσώπου, σωματική διάπλαση), τις εκφράσεις και τις κινήσεις του, τον τρόπο που μιλά, τις σκέψεις και τη συμπεριφορά του, τις αξίες και τις αρχές του, την κοινωνική του θέση κ.ά. Στη συνέχεια να τον εισαγάγετε στην ιστορία και να την συνεχίσετε με τις αλλαγές που αυτός προκαλεί.
- ✓ Επιλέξτε ένα χαρακτήρα από ένα λογοτεχνικό κείμενο και σαν να είστε εσείς αυτός ο χαρακτήρας, συστηθείτε σε πρώτο πρόσωπο σύμφωνα με την ακόλουθη έναρξη, με την ανάλογη χρήση επιρρημάτων, επιθέτων και ρημάτων: «Επιτρέψτε μου να συστηθώ. Ελαφρώς αντικοινωνική, φαινομενικά συμπαθητική, σπάω νεύρα και στερεότυπα. Εγγυημένα άτυχη. Γαϊδουρινά υπομονετική.»

* ο χρόνος της αφήγησης

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Σημειώνετε στο βιβλίο σας σημεία-φράσεις του κειμένου στα οποία εντοπίζετε ενδείξεις για τον χρόνο κατά τον οποίο συμβαίνουν τα διάφορα γεγονότα. Παρατηρείτε ευθύγραμμη χρονική ακολουθία ή τα γεγονότα κινούνται με διαφορετική σειρά;
- ✓ Αξιοποιήστε τη χρονογραμμή (πχ. e-me timeline) για να τοποθετήσετε με τη χρονολογική της σειρά τα βασικά σημεία της πλοκής του λογοτεχνικού κειμένου.
- ✓ Προσπαθήστε να γράψετε μια ιστορία για ένα γεγονός που επαναλαμβάνεται
  - ο με τους ίδιους ή διαφορετικούς συμμετέχοντες
  - ο σε διαφορετικές συνθήκες.

* ποιος βλέπει την ιστορία

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Σκεφτείτε ένα περιστατικό στη ζωή σας, το οποίο ένα ή περισσότερα άτομα βλέπουν πολύ διαφορετικά από εσάς. Αφηγηθείτε την ιστορία που ξεκινάει με τις λέξεις: «Έτσι βλέπω αυτό που συνέβη».
- ✓ Δημιουργήστε έναν χαρακτήρα διαφορετικό από εσάς ως προς κάποια στοιχεία (π.χ. σωματότυπος, φύλο, ηλικία, χαρακτήρας). Γράψτε από την οπτική του πρώτου προσώπου τη στάση του, καθώς ετοιμάζεται να αντιμετωπίσει ένα πρόβλημα. Έπειτα, παρουσιάστε έναν άλλο χαρακτήρα που αντιτίθεται στον τρόπο με τον οποίο ο πρωτοπρόσωπος αφηγητής παρουσίασε το πρόβλημά του.
- ✓ Δημιουργήστε έναν αναξιόπιστο αφηγητή, που είναι ανταγωνιστικός απέναντι σε έναν συνάδελφο. Μέσα από την αφήγηση ενός περιστατικού με τους δύο χαρακτήρες, δείξτε ότι ο αφηγητής ζηλεύει ή θαυμάζει τον άλλο χαρακτήρα, χωρίς όμως να το δηλώνει ευθέως.

- ✓ Θυμηθείτε ένα καβγά που είχατε με κάποιον. Γράψτε για τη διαμάχη από την οπτική γωνία του αντιπάλου σας, χρησιμοποιώντας αφήγηση τρίτου προσώπου.
- ✓ Φανταστείτε μια σύγκρουση μεταξύ δύο χαρακτήρων. Γράψτε για την κατάσταση τρεις διαφορετικές εκδοχές από τρεις διαφορετικές οπτικές.

* πώς αφηγείται την ιστορία

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Να γράψετε έναν διάλογο δυο προσώπων που διαφωνούν για πολιτικά θέματα. Να τον μετατρέψετε σε αφήγηση, όπου το ένα εξ αυτών μεταφέρει το γεγονός στον αδελφό του, σε πρώτο ενικό πρόσωπο.
- ✓ Να αναφερθείτε σε ένα σπίτι στο οποίο ζούσατε κάποτε. Σχεδιάστε έναν όροφο δείχνοντας δωμάτια, πόρτες, παράθυρα, έπιπλα κτλ. Επιλέξτε τυχαία ένα δωμάτιο. Γράψτε μια αναλυτική περιγραφή αυτού του δωματίου, χρησιμοποιώντας και τις πέντε αισθήσεις.
- ✓ Να επιχειρήσετε μία ανάλογη περιγραφή μιμούμενοι το ύφος του Παπαδιαμάντη:

Ήτον ώχρά, ροδίνη, χρυσαυγίζουσα και μοῦ έφαινετο να όμοιάζη με την μικρήν στέρφαν αίγα, την μικρόσωμον καί λεπτοφυή, με κατάστιλπνον τρίχωμα, την όποιαν έγώ είχα όνομάσει Μοσχούλαν.

(Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Όνειρο στο κύμα)

- ✓ Για καθεμία από τις παρακάτω προτάσεις που περιέχουν μια συναισθηματική ή φυσική κατάσταση, γράψτε μία ή δύο προτάσεις δείχνοντας τη δράση:
  - ▶ Ένωσε κουρασμένος
  - ▶ Τον αγαπούσε
  - ▶ Τα παιδιά βαρέθηκαν
  - ▶ Η γιαγιά γύρισε σπίτι με πυρετό

* πού παρουσιάζεται η ιστορία

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Γράφουμε σκηνικά ξεκινήματος, που απαντούν σε μία, σε κάποια ή σε όλες από τις ερωτήσεις: Ποιος, Τί, Πότε, Πού, Πώς, Γιατί.
- ✓ Γράψτε μια σκηνή όπου ο εξωτερικός κόσμος επηρεάζει τη ζωή του χαρακτήρα σας και την αλλάζει. Για παράδειγμα, καταιγίδα, ταραχή, απειλή τρομοκρατικής βόμβας, φωτιά.
- ✓ Περιγράψτε το δωμάτιο του χαρακτήρα σας. Ποια στοιχεία ξεχωρίζετε σε αυτό;
- ✓ Γράψτε δύο εικονογραφικές περιγραφές μιας δράσης ή ενός γεγονότος: εκ των έσω ή από έξω.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- ✓ Ζητήστε από έναν συγγενή ή φίλο να σας περιγράψει τον χώρο εργασίας του. Ενσωματώστε μερικές από τις λεπτομέρειες σε μια σκηνή στην οποία βρίσκεται ένας χαρακτήρας κουρασμένος από την ίδια δουλειά και επιθυμεί να την αφήσει, επιχειρώντας να δημιουργήσετε μια αυθεντική ατμόσφαιρα.
- ✓ Γράψτε για ένα ταξίδι που κάνατε στην παιδική ηλικία. Επικεντρωθείτε στις λεπτομέρειες του τρόπου μετακίνησης. Μπορεί να είναι οποιοδήποτε μεταφορικό μέσο. Να εντάξετε και τις πέντε αισθήσεις στο κείμενό σας.

* πώς οργανώνεται η ιστορία

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Εντοπίστε τα στοιχεία του «φόβου», της «κάθαρσης» και της προοικονομίας ως στοιχεία πλοκής στο έργο «Το μοιρολόγι της φώκιας» του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη.
- ✓ Να γράψετε διαφορετικές εκδοχές για τη συνέχεια του μυθιστορήματος «Ο ζητιάνος» του Ανδρέα Καρκαβίτσα. Μπορείτε να δώσετε ένα διαφορετικό τέλος, πιο δυσάρεστο ή πιο συγκινητικό.
- ✓ Να επιλέξετε ένα παραμύθι που σας αρέσει και να αποτυπώσετε σχηματικά την πλοκή του. Σε πρώτη φάση, να αφαιρέσετε ένα από τα δομικά της στοιχεία και συζητήστε τις συνέπειες αυτής της αλλαγής στη λειτουργία του κειμένου. Έπειτα, να προσθέσετε στοιχεία που αποτελούν προμηνύματα του τέλους του και, επίσης, να συζητήσετε τις σχετικές συνέπειες.
- ✓ Γράψτε για τρία ξεχωριστά περιστατικά, αναμνήσεις ή στιγμές από τη ζωή σας. Στη συνέχεια, προσπαθήστε να προσδιορίσετε έναν τρόπο σύνδεσης των τριών περιστατικών.

β. Ποιητικός Λόγος

* παραδοσιακή και μοντέρνα ποίηση

ενδεικτικές δραστηριότητες

✓ Το ακόλουθο κείμενο είναι μια ιστορία που έχει γραφτεί σε ποιητική μορφή. Βρείτε την αρχική μορφή του, τους στίχους και τις στροφές του, λαμβάνοντας υπόψη σας τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ποίησης.

«Ακούστε την ιστορία του Κεμάλ ενός νεαρού πρίγκιπα, της ανατολής απόγονου του Σεβάχ του θαλασσινού, που νόμιζε ότι μπορεί να αλλάξει τον κόσμο, αλλά πικρές οι βουλές του Αλλάχ και σκοτεινές οι ψυχές των ανθρώπων. Στης Ανατολής τα μέρη μια φορά και ένα καιρό ήταν άδειο το κεμέρι, μουχλιασμένο το νερό στη Μοσσούλη, τη Βασσόρα, στην παλιά τη χουρμαδιά πικραμένα κλαίνε τώρα της ερήμου τα παιδιά. Κι ένας νέος από σόι και γενιά βασιλική αγροικαίει το μοιρολόι και τραβάει κατά εκεί. τον κοιτάν οι Βεδουίνοι με ματιά λυπητερή κι όρκο στον Αλλάχ τους δίνει, πως θ' αλλάξουν οι καιροί. Σαν ακούσαν οι αρχόντοι του παιδιού την αφοβιά ξεκινάν με λύκου δόντι και με λιονταριού προβιά απ' τον Τίγρη στον Ευφράτη, απ' τη γη στον ουρανό κυνηγάν τον αποστάτη να τον πιάσουν ζωντανό. Πέφτουν πάνω του τα στίφη, σαν ακράτητα σκυλιά και τον πάνε στο χαλίφη να του

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

βάλει την θηλιά μαύρο μέλι μαύρο γάλα ήπια εκείνο το πρωί πριν αφήσει στην κρεμάλα τη στερνή του την πνοή. Με δύο γέριες καμήλες μ' ένα κόκκινο φαρί στου παράδεισου τις πύλες ο προφήτης καρτερεί. πάνε τώρα χέρι χέρι κι είναι γύρω συννεφιά μα της Δαμασκού τ' αστέρι τους κρατούσε συντροφιά. Σ' ένα μήνα σ' ένα χρόνο βλέπουν μπρος τους τον Αλλάχ που από τον ψηλό του θρόνο λέει στον άμυαλο Σεβάχ: «νικημένο μου ξεφτέρι δεν αλλάζουν οι καιροί, με φωτιά και με μαχαίρι πάντα ο κόσμος προχωρεί» Καληνύχτα Κεμάλ, αυτός ο κόσμος δε θα αλλάξει ποτέ Καληνύχτα...»

- ✓ Να συνθέσετε από ένα ομοιοκατάληκτο ποίημα ένα νέο σε ελευθερωμένο στίχο, «σπάζοντας» τις στροφές, προσθαφαιρώντας λέξεις.
- ✓ Γράψτε ένα ποίημα που αντιγράφει ακριβώς το μέτρο ενός άλλου ποιήματος.

* **παιγνιώδεις δραστηριότητες με ποιητικές τεχνικές και τεχνάσματα**

• **ομοιοκαταληξίες**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ συγκεντρώστε σε ομάδες λέξεις που ομοιοκαταληκτούν

• **μεταφορική χρήση του λόγου**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ επιλέξτε ένα οποιοδήποτε αφηρημένο ουσιαστικό ή πρόσωπο ή και

οτιδήποτε άλλο, π.χ. ειρήνη, φιλοδοξία, μητέρα, φίλη/φίλος κτλ. και επινοήστε μικρές φράσεις/απαντήσεις στις παρακάτω υποθέσεις:

Αν ήταν χρώμα... θα ήταν.....

Αν ήταν εποχή...θα ήταν.....

Αν ήταν άνεμος...θα ήταν.....

Αν ήταν άρωμα...θα ήταν.....

- ✓ Σημειώστε τι σας θυμίζουν εικόνες από το άμεσο περιβάλλον σας, ώστε να δημιουργήσετε πρωτότυπες μεταφορές και παρομοιώσεις. Π.χ. το βραστό αυγό του πρωινού μου είναι σαν μισός μετεωρίτης.

• **found poetry**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Αξιοποιώντας υπάρχοντα κείμενα από άρθρα εφημερίδων, πινακίδες δρόμου, γκράφτι, ομιλίες, γράμματα ή ακόμη και άλλα ποιήματα- να τα αναδιαμορφώσετε, να τα αναδιατάξετε και να τα παρουσιάσετε ως ποιήματα.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- **ποίηση της συσκότισης (blackoutpoetry)**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Σε μια σελίδα κειμένου - συνήθως ένα άρθρο από μια εφημερίδα – να «μαυρίσετε» (το κείμενο μπορεί να παραδίδεται «μαυρισμένο» από τον/την εκπαιδευτικό) τις περισσότερες λέξεις εκτός από ορισμένες που θα παραμείνουν ως έχουν στην τύχη. Όταν είναι ορατές μόνο αυτές οι λέξεις, δημιουργήστε ένα νέο ποίημα με αυτές τις λέξεις. Μπορείτε να αξιοποιήσετε εργαλεία, όπως: <https://blackoutpoetry.glitch.me/#>

- **ακροστιχίδες**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Δημιουργήστε ακροστιχίδα με τους τίτλους των ποιημάτων του αγαπημένου σας ποιητή.
- ✓ Δημιουργήστε ένα αλφάβητο με τις αγαπημένες σας λέξεις. Είκοσι τέσσερις λέξεις που βρίσκετε ενδιαφέρουσες ή απολαυστικές.

- **Καλλιγραφήματα (Concrete poems)**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Διαλέξτε ένα αγαπημένο σας ποίημα και παρουσιάστε το σε εικόνα της επιλογής σας, ώστε οι στίχοι να σχηματίζουν μια γραφική παράσταση και η συγκεκριμένη απεικόνιση να αποτυπώνει το περιεχόμενό του.

- **ποιήματα σε διάλογο (Conversation poems)**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Παρουσιάστε δυο ποιήματα με αντιπαρατιθέμενες απόψεις και συζητήστε ομοιότητες ή διαφορές μεταξύ των ποιημάτων. Απαντήστε μέσα από ένα δικό σας ποίημα σε αυτό με το οποίο διαφωνείτε.

- **ποιήματα σε SMS**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ επιλέξτε ένα αγαπημένο σας ποίημα και με βάση τη θεματική του και το λεκτικό του, δημιουργήστε ένα ολιγόστιχο ποίημα για ένα προσωπικό σας θέμα, αξιοποιώντας χαρακτηριστικά των μηνυμάτων που ανταλλάσσονται σε κινητά τηλέφωνα ή πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης (πχ. συγκεκριμένος αριθμός επιτρεπόμενων χαρακτήρων, επικοινωνιακή πρόθεση, προφορικότητα, αυτο-εξομολογητικό χαρακτήρα).

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

* είδη ποιητικού λόγου

ενδεικτικές δραστηριότητες

✓ Γράψτε διάφορα ποιητικά είδη, τηρώντας τα χαρακτηριστικά του καθενός:

- **χαικού:** Τα χαικού αποτελούν μια ιαπωνική ποιητική φόρμα που αποτελείται από δεκαεπτά συλλαβές: 5 στην πρώτη γραμμή, 7 στη δεύτερη γραμμή και 5 στην τρίτη γραμμή. Περιγράφει μια εικόνα της φύσης και δίνει στοιχεία για την εποχή του χρόνου μέσα από εποχιακές λέξεις.

- **λίμερικ:** Πρόκειται για πεντάστιχα στιχουργήματα, με ομοιοκαταληξία κατά ομοιόμορφο τρόπο (ο 1ος με τον 2ο και τον 5ο στίχο και ο 3ος με τον 4ο). Η δομή του είναι η ακόλουθη:

1ος στίχος: παρουσίαση πρωταγωνιστή.

2ος στίχος: βασική ιδιότητα ή παραξενιά του πρωταγωνιστή.

3ος + 4ος στίχος: ενέργειες πρωταγωνιστή και αντιδράσεις περιβάλλοντος (πλοκή – εξέλιξη δράσης).

5ος στίχος: παραλλαγή του 1ου στίχου – κλείσιμο ιστορίας με ένα επίθετο κατάλληλο νοηματικά αλλά ταυτόχρονα εντυπωσιακό και ευρηματικό.

- **σονέτο:**

- εστιάστε σε ένα θέμα.
- συγκεντρώστε σε ομάδες λέξεις που ομοιοκαταληκτούν.
- βρείτε λέξεις σχετικές με το θέμα.
- συνθέστε στίχους ιαμβικούς ενδεκασύλλαβους οργανωμένους σε δύο τετράστιχες και δύο τρίστιχες στροφές.
- δημιουργήστε ομοιοκαταληξίες στην πρώτη στροφή (που είναι συνήθως πλεχτές ή σταυρωτές και ποτέ ζευγαρωτές) που επαναλαμβάνονται και στη δεύτερη. Στα τρίστιχα οι ομοιοκαταληξίες είναι δυο ή τρεις και δεν επιτρέπεται να έχουν καμιά κοινή ομοιοκαταληξία με τα τετράστιχα.
- οι πρώτοι οκτώ στίχοι (οκτάβα) εισάγουν ένα πρόβλημα ή θίγουν ένα θέμα και οι επόμενοι έξι εισάγουν τη λύση του προβλήματος ή επαναλαμβάνουν το θέμα που θίγεται, επεκτείνοντάς το. Ο ένατος στίχος είναι πάντα μεταβατικός, από το πρόβλημα στη λύση. Ο τελευταίος στίχος συνήθως είναι η κορύφωση του ποιήματος.

- **μαντινάδες:** Πρόκειται για δείγμα νησιωτικής έκφρασης, δίστιχο, με στίχους συνήθως δεκαπεντασύλλαβους και με ομοιοκαταληξία. Να γράψετε δίστιχα δεκαπεντασύλλαβα με ομοιοκαταληξία. Ο/Η εκπαιδευτικός δίνει τον πρώτο στίχο της μαντινάδας και ζητά από τους/τις μαθητές /-τριες να συνθέσουν τον επόμενο.

*** στιχουργική**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Γράψτε στίχους πάνω σε γνωστή μουσική ακολουθώντας το υπάρχον μέτρο.

γ. Σεναριακός λόγος

*** δομή σεναρίου**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Εντοπίστε σε μια γνωστή ιστορία την εισαγωγή (το πρώτο ¼ της ταινίας), τη σύγκρουση (τα επόμενα 2/4 της ταινίας) και τη λύση.

*** στάδια δημιουργίας του σεναρίου**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Βρίσκουμε τη Σεναριακή Ιδέα πίσω από μια ταινία που είδαμε πρόσφατα. Γράφουμε μια σκηνή σε τρεις (3) σελίδες. Συμπυκνώνουμε την ίδια σκηνή σε μία (1) σελίδα και μετά σε μία (1) παράγραφο.
- ✓ Σχεδιάστε τον χάρτη ενός τόπου όπου ζήσατε στην παιδική σας ηλικία. Σημειώστε τα μέρη όπου συνέβησαν γεγονότα. Περιγράψτε αυτά τα γεγονότα σε μία ή δύο προτάσεις. Επιλέξτε ένα συμβάν από τον παιδικό σας χάρτη και αφηγηθείτε το αναλυτικά, χρησιμοποιώντας παράλληλα περιγραφή και αξιοποιώντας τις αισθήσεις σας. Στη συνέχεια, με το συμβάν αυτό ως συνθήκη, δημιουργήστε μια σκηνή μεταξύ δύο χαρακτήρων, του Α και του Β.
- ✓ Συγκεντρώστε εικόνες από βιβλία, περιοδικά, φωτογραφίες κτλ. Να τις παρατηρήσετε προσεκτικά και να αναζητήσετε κάποια πιθανή σχέση ανάμεσα σε ορισμένες από αυτές. Γράψτε ποια πιθανή σύνδεση θα μπορούσε να υπάρχει ανάμεσά τους. Κάντε το ίδιο και για τις εικόνες στις οποίες δεν βρήκατε κάποια σύνδεση στην αρχική επιλογή σας. Επιλέξτε ένα από αυτά τα σενάρια για να επεκταθείτε σε μια σκηνή.
- ✓ Γράψτε για έναν χαρακτήρα που σας ελκύει, από τη λογοτεχνία, τη μυθολογία, από ταινίες, σειρές, από την καθημερινότητά σας. Σε μία ή δύο προτάσεις περιγράψτε γιατί σας ελκύει. Γράψτε τώρα για έναν χαρακτήρα από τη ζωή σας, κάποιον που σας προκαλεί, που σας δημιουργεί ένταση, είτε επειδή τον γνωρίζετε και τον αντιπαθείτε, είτε μόνο ως εμφάνιση. Να συνθέσετε μια σκηνή που να περιλαμβάνει αυτούς τους χαρακτήρες: πρώτα σύντομα και μετά αναλυτικά με τον ανάλογο διάλογο.

*** από το βιβλίο στην ταινία**

ενδεικτικές δραστηριότητες

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- ✓ Η ταινία *Θαύμα (Wonder)* του 2017 είναι κινηματογραφική μεταφορά του best seller βιβλίου *Θαύμα (Wonder)* της R.J. Palacio, που στην Ελλάδα κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Παπαδόπουλος. Το βιβλίο ξεκινάει με την εξής αυτοπαρουσίαση του Όγκι: ... Αφού δείτε το αντίστοιχο απόσπασμα της αυτοπαρουσίασης του Όγκι στην αρχή της ταινίας, να καταγράψετε πώς εικονοποιείται η αυτοπαρουσίαση στην ταινία, εντοπίζοντας με ακρίβεια τις εικόνες που δημιουργήθηκαν από τις λέξεις.
- ✓ Παρακολουθήστε το απόσπασμα από την ταινία μεταφοράς του λογοτεχνικού κειμένου στο κινηματογράφο. Δημιουργήστε ένα βίντεο με τα βασικά σημεία στην πλοκή και τα χαρακτηριστικά των ηρώων και με έμφαση στα σημεία σύγκλισης ή διαφοροποίησης από το βασικό λογοτεχνικό κείμενο αναφοράς.

δ. Και άλλες μορφές

* εκφραστική γραφή (expressive writing)

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Διαβάζουμε ένα ποίημα, μια ιστορία ή ένα άλλο λογοτεχνικό κείμενο, προκειμένου ν' αρχίσει η συναισθηματική εμπλοκή, να δημιουργηθούν εσωτερικές αντιδράσεις και να έρθουν στην επιφάνεια σκέψεις, συναισθήματα και εικόνες, που θα διερευνηθούν με τις κατάλληλες ερωτήσεις. Μετά από αυτό, ζητάμε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να καταγράψουν με την τεχνική της ιδεοθύελλας τις σκέψεις που τους προέκυψαν από αυτή την ανάγνωση και τη διερεύνηση.
- ✓ Φανταστείτε πώς μοιάζει ένα συναίσθημα, πώς μυρίζει, τι γεύση έχει. Συνδέστε ένα ή περισσότερα συναισθήματα με ένα χρώμα και με τις πέντε αισθήσεις και διατυπώστε τα σε έξι γραμμές ως στίχους.
- ✓ Γράψτε ένα ποίημα για να εκφράσετε διαφορετικά συναισθήματα και διαφορετικές ιδέες από αυτές που έχετε ήδη για κάποιο θέμα.
- ✓ Κλείστε τα μάτια σας. Φανταστείτε τον εαυτό σας στη θάλασσα μια μέρα στις αρχές του καλοκαιριού με την αίσθηση του ήλιου και του ελεύθερου χρόνου. Τώρα στρέψτε την προσοχή σας μέσα σας. Αφήστε την σκέψη σας να μιλήσει και πείτε πώς αισθάνεστε.

* γράφοντας για το διαδίκτυο, π.χ. ιστορίες σε πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης ή blogs

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Twitter Fiction:
  - Δημιουργήστε ιστορίες 140 χαρακτήρων, που χωράνε σε ένα μόνο tweet.
  - Δημιουργήστε μια μεγαλύτερη ιστορία που μπορεί να ειπωθεί με εκατοντάδες tweets. Το όνομα λογαριασμού στο Twitter μπορεί συχνά να είναι ψευδώνυμο ή ακόμη και χαρακτήρας της

ιστορίας. Τα μυθιστορήματα στο Twitter μπορούν να προβληθούν για μήνες, με ένα ή περισσότερα tweets καθημερινά, με ένα μοναδικό και συγκεκριμένο hashtag.

* **εικόνες και λέξεις, π.χ. δημιουργία αφίσας, διαφήμισης, κόμικ, animation, βίντεο.**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Δίνουμε στους/στις μαθητές/-τριες έναν πίνακα ζωγραφικής. Αφού συζητήσουμε το θέμα, τα χρώματα, την τεχνοτροπία του ενθαρρύνουμε να περιγράψουν αυτό που βλέπουν και στη συνέχεια να γράψουν μια μικρή ιστορία για αυτό.
- ✓ Αναζητήστε στο διαδίκτυο εικόνες από σελίδες από το graphic novel (γραφιστικό μυθιστόρημα) *Ερωτόκριτος* του Βιτζέντζου Κορνάρου (Γ. Γούσης, Δημ. Παπαμάρκος, εκδ. Polaris). Παρατηρήστε τις εικόνες και το κείμενο που τις συνοδεύει και συζητήστε με τις ομάδες σας τις επιλογές του δημιουργού σχετικά με την απεικόνιση των ηρώων και του σκηνικού. Πιστεύετε ότι αποδίδουν την ατμόσφαιρα του κειμένου; Τι σας αρέσει και τι θα αλλάζατε; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας. Μπορείτε να αναζητήσετε ανάλογα βίντεο στα οποία οι δημιουργοί τοποθετούνται σχετικά. Επιπλέον, συζητήστε και για τα αφηγηματικά και διαλογικά μέρη του γραφιστικού κειμένου και τη σχέση τους με το αρχικό κείμενο του *Ερωτόκριτου*.
- ✓ Τα κόμικς είναι μέσο αφήγησης με εικόνες και διαλογικά κυρίως μέρη. Το διήγημα *Παραρλάμα* του Δημ. Βουτυρά κυκλοφορεί σε διασκευή ως graphic novel (εκδ. Τόπος). Εντοπίστε πώς τα αφηγηματικά μέρη μετατρέπονται σε διαλογικά.
- ✓ Να δημιουργήσετε μια ψηφιακή αφήγηση με την περιγραφή του χώρου σε ένα διήγημα. Συζητήστε ποια από τις δύο περιγραφές, η οπτικοακουστική ή η λεκτική, σας συγκινεί περισσότερο και γιατί.

* **λέξεις και κείμενα σε διάφορες γλώσσες**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Δίνουμε δυο εναλλακτικές μεταφράσεις του ίδιου λογοτεχνικού κειμένου, συζητάμε διαφορές και ομοιότητες στις επιλογές των λέξεων και στη γενικότερη απόδοση. Ζητάμε από τους μαθητές και τις μαθήτριες να προτείνουν και αυτοί μία μετάφραση δικαιολογώντας τις επιλογές τους. Προτείνεται η εργασία να είναι ομαδική, προκειμένου να καλυφθούν τυχόν γλωσσικές αδυναμίες.

* **λέξεις που ακούγονται, π.χ. δημιουργία προσχεδιασμένου προφορικού λόγου για podcast ή ραδιόφωνο**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Υποδυθείτε έναν δημοσιογράφο για να αφηγηθείτε την ιστορία ενός χαρούμενου περιστατικού στη ζωή του πρωταγωνιστή. Δημιουργήστε την ιστορία με τα βασικά συστατικά της,

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

προσθέτοντας το ανάλογο λεξιλόγιο που αρμόζει σε προφορική αφήγηση και σε χαρούμενες ιστορίες. Συζητήστε για τις διαφοροποιήσεις που θα προκύψουν στο ύφος του κειμένου σε περίπτωση που ο δημοσιογράφος συμμαρτυρεί ή διαφωνεί με τον συναισθηματικό προσανατολισμό του περιστατικού.

- ✓ Επιλέξτε να ακούσετε ένα podcast που αφορά την αρχαία μυθολογία (π.χ. arcaeostoryteller). Αναζητήστε σε ένα βιβλίο μυθολογίας την αντίστοιχη ιστορία με αυτή που ακούσατε. Ποιες διαφορές εντοπίζετε στην παρουσίαση της ιστορίας, στη δομή της αφήγησης, στο λεξιλόγιο και στο ύφος;

* **Θεατρικό παιχνίδι και δραματοποίηση**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Ας υποθέσουμε ότι σκηνοθετείτε μια παράσταση με θέμα το κείμενο που διαβάσατε. Προσδιορίστε το σκηνικό στο οποίο θα τοποθετούσατε τη δράση.
- ✓ Να δραματοποιήσετε τη συνάντηση του ζητιάνου με τον Βαλαχά στον Ζητιάνο του Καρκαβίτσα. Να μοιράσετε τους ρόλους (σκηνοθέτης, σκηνογράφος, ηθοποιοί) και να παρουσιάσετε τη δραματοποίηση στους συμμαθητές σας.
- ✓ Διατηρώντας κάποια απαραίτητα αφηγηματικά μέρη, οι μαθητές/-τριες μπορούν να αξιοποιήσουν την υπόλοιπη αφήγηση για να τη μετασχηματίσουν σε θεατρικό διάλογο και να τον παραστήσουν στην τάξη.

* **Λέξεις τότε και τώρα**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Στηριζόμενοι στο διήγημα του Παπαδιαμάντη «Το μοιρολόι της φώκιας» να διηγηθείτε τη δική σας εκδοχή του τέλους της ιστορίας στην κοινή νεοελληνική.

* **διορθώνοντας**

ενδεικτικές δραστηριότητες

- ✓ Επιλέξτε ένα ποίημα ή ένα πεζό κείμενο που έχετε γράψει και έχετε δουλέψει εκτενώς. Βρείτε όλες τις εκδοχές που έχετε γράψει. Αποφασίστε ποια εκδοχή θα κρατήσετε ως τελική και γιατί.
- ✓ Αναζητήστε στο διαδίκτυο χειρόγραφα γνωστών συγγραφέων με σημειωμένες διορθώσεις, καθώς και την επίσημη τελική εκδοχή κάθε κειμένου. Συζητήστε τις διορθώσεις και τα σχόλια του συγγραφέα, καταθέτοντας και τη δική σας άποψη.

Δ. Σε κάθε κεφάλαιο να δίνονται μικρές **συμβουλές** και οδηγίες σχετικές με την ανάλογη θεματική. Με σύντομη και έξυπνη διατύπωση και με επιλεγμένη διακριτή θέση μέσα στη σελίδα του

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

εγχειριδίου, να παρέχονται ιδέες διαχείρισης της συγγραφικής διαδικασίας, προτάσεις ανάπτυξης και καλλιέργειας της δημιουργικότητας στη γραφή και βελτίωσής της, πρακτικές συμβουλές από συγγραφείς, που θα αντληθούν τόσο από σχετικά βιβλία, όσο και από συνεντεύξεις ή και προσωπικές τοποθετήσεις τους.

2. Μέγεθος και αριθμός σελίδων του Εγχειριδίου Δημιουργικής Γραφής ανά τάξη

Έχει έκταση 48 σελίδες. Σε αυτές θα περιλαμβάνονται οι σχετικές θεωρητικές προσεγγίσεις και παραδείγματα δραστηριοτήτων.

Γνωστικό Αντικείμενο: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (Γυμνάσιο)

Διδακτικά βιβλία

I. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. Αρχαία, ελληνιστικά και βυζαντινά κείμενα σε πρωτότυπο. Ανθολόγιο, Α΄ Γυμνασίου

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 144 σελ.)
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 64 σελ.)

2. Αρχαία, ελληνιστικά και βυζαντινά κείμενα σε πρωτότυπο. Ανθολόγιο, Β΄ Γυμνασίου

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 144 σελ.)
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 64 σελ.)

3. Πλουτάρχου, Παράλληλοι Βίοι: Αλέξανδρος. Πρωτότυπη γλωσσική μορφή, Γ΄ Γυμνασίου

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 176 σελ.)

II. ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1. Ομήρου, Οδύσσεια, Α΄ Γυμνασίου

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας με επιλεγμένες ραψωδίες προς αναλυτική ή εν μέρει διδασκαλία (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 128 σελ.)

2. Ομήρου, Οδύσσεια, Πλήρης έκδοση, Α΄ Γυμνασίου

- Ολόκληρο το έπος (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 400 σελ.)

3. Ομήρου, Ιλιάδα, Β΄ Γυμνασίου

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας με επιλεγμένες ραψωδίες προς αναλυτική ή εν μέρει διδασκαλία (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 128 σελ.)

4. Ομήρου, Ιλιάδα, Πλήρης έκδοση, Β΄ Γυμνασίου

- Ολόκληρο το έπος (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 405 σελ.)

5. Ευριπίδη, *Άλκηστις*, Γ΄ Γυμνασίου

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 144 σελ.)

6. Ευριπίδη, *Τρωάδες*, Γ΄ Γυμνασίου

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή 144 σελ.)

Λαμβάνονται υπόψη οι Γενικές Προδιαγραφές και επιπλέον για τα διδακτικά βιβλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας:

I. Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

A΄ Γυμνασίου

1. Διδακτικά βιβλία

A. Ένα **ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** με κείμενα αυθεντικά (πεζογραφία 5^{ου} αι. π.Χ. και εξής έως και τη γραμματεία της βυζαντινής περιόδου) ή/και μη αυθεντικά, το οποίο θα περιλαμβάνει σε κάθε ενότητα/κεφάλαιο το αρχαίο ελληνικό κείμενο, εισαγωγικό σημείωμα (όπου κρίνεται απαραίτητο), λεξιλόγιο, ερωτήσεις κατανόησης, δραστηριότητες υποστηρικτικές της απόδοσης του κειμένου στη νέα ελληνική, πίνακες αντιπαραβολικής μελέτης των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων που πρόκειται να διδαχθούν, «βοηθούς μελέτης», προοργανωτές και αποτιμητές, εποπτικό και ηλεκτρονικό υλικό κ.ά.

Τα κείμενα των ενοτήτων/κεφαλαίων προτείνεται να ομαδοποιούνται σε θεματικές ενότητες, βάσει δηλαδή κοινού θεματικού άξονα (π.χ. Αθλητισμός), ώστε οι μαθητές/μαθήτριες να έχουν την ευχέρεια νοηματικής επεξεργασίας τους και αντιστοίχισής τους με προσωπικά, σύγχρονα βιώματα. Θα προηγείται εισαγωγικό μέρος σε κάθε θεματική ενότητα.

B. Ένα **ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ**, όπου θα περιλαμβάνονται ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, με βάση τις ενότητες/κεφάλαια του βιβλίου μαθητή/μαθήτριας, ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, πίνακες, παραδείγματα, συμβουλές, κατευθύνσεις.

2. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

A. Το **ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** περιλαμβάνει:

1. **Καλωσόρισμα** των μαθητών/μαθητριών.
2. **Πίνακα περιεχομένων**.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

3. Την «**Ταυτότητα του βιβλίου**» που παρουσιάζει τη φιλοσοφία, τη δομή, το περιεχόμενο και στοιχεία για την «πλοήγηση» στο βιβλίο και τη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

4. **Σύντομη ενότητα/κεφάλαιο**, το οποίο θα **εισάγει** τον/τη μαθητή/μαθήτριά στο νέο γνωστικό αντικείμενο της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας. Το μέρος αυτό θα πρέπει με ευχάριστο και εύληπτο τρόπο, για την ηλικία των μαθητών/μαθητριών, να παρουσιάζει το σκοπό και στόχο της διδασκαλίας του μαθήματος, να «χαρτογραφεί», σε γενικές γραμμές, την αρχαία ελληνική γραμματεία αλλά και την ύστερη αυτής και να δίνει κατευθύνσεις μελέτης.

5. Το **περιεχόμενο του μαθήματος για την Α΄ Γυμνασίου, το οποίο θα κατανέμεται σε ενότητες/κεφάλαια κατά την κρίση και επιλογή των συγγραφέων** με τρόπο, ώστε να υπηρετούνται οι σκοποί, οι στόχοι και τα μαθησιακά αποτελέσματα που καταγράφονται στο ΠΣ, λαμβάνοντας υπόψη τον διδακτικό χρόνο που διατίθεται για το μάθημα σύμφωνα με το ΠΣ και τον συνολικό αριθμό των σελίδων που οι προδιαγραφές ορίζουν.

Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται στο ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ και οργανώνονται κατά την κρίση των συγγραφέων:

- Φθόγγοι και γράμματα
- Ετυμολογία: Παραγωγή και σύνθεση. Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (α΄ μέρος): υποκοριστικά-περιεκτικά-τοπικά. Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (β΄ μέρος): παρώνυμα-εθνικά-πατρωνυμικά-γονεωνυμικά. Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (α΄ μέρος): ουσιαστικά που δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, πάθος, κατάσταση, το αποτέλεσμα ενέργειας. Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (β΄ μέρος): ουσιαστικά που δηλώνουν όργανο ή μέσο, τόπο. Παραγωγή ουσιαστικών από επίθετα. Παραγωγή ρημάτων (α΄ μέρος): παραγωγή ρημάτων από ονόματα. Παραγωγή ρημάτων (β΄ μέρος): παραγωγή ρημάτων από άλλα ρήματα, επιρρήματα και επιφωνήματα. Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (α΄ μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν αυτόν που ανήκει σε εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή έχει σχέση με αυτό, ύλη ή (σπάνια) χρώμα, τον κατάλληλο για εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη. Παραγωγή επιθέτων από ουσιαστικά (β΄ μέρος): επίθετα τα οποία σημαίνουν πλησμονή, χρόνο ή μέτρο.
- Σημασιολογία (με βάση το εκάστοτε κείμενο): σημασίες των λέξεων και διαχρονικές μεταβολές, όπως η εύρυνση της αρχικής σημασίας, η στένωση της αρχικής σημασίας, κυριολεκτική/μεταφορική χρήση των λέξεων, συνεκδοχική χρήση των λέξεων.
- Γραμματική: Τόνοι και πνεύματα. Μέρη του λόγου. Τα παρεπόμενα των πτωτικών. Τα παρεπόμενα του ρήματος. Το άρθρο. Α΄ κλίση ουσιαστικών. Β΄ κλίση ουσιαστικών. Δευτερόκλιτα επίθετα. Οριστική ενεστώτα και παρατατικού ρ. εἰμί. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα ε.φ. βαρύτονων ρημάτων. Οριστική μέλλοντα ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων. Η αύξηση. Οριστική παρατατικού και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων. Οριστική αορίστου ε.φ. αφωνόληκτων

βαρύτονων ρημάτων. Ο αναδιπλασιασμός. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ε.φ. βαρύτονων ρημάτων. Οριστική παρακειμένου και υπερσυντελικού ε.φ. αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων. Απαρέμφατα και μετοχές ε.φ. βαρύτονων ρημάτων. Προσωπικές αντωνυμίες. Η δεικτική αντωνυμία οὗτος, αὕτη, τοῦτο.

- **Σύνταξη:** Οι βασικοί όροι μιας απλής πρότασης: υποκείμενο και κατηγορημα. Συμφωνία ρήματος – υποκειμένου. Απτική σύνταξη. Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους: απλές, σύνθετες, ελλειπτικές, επαυξημένες. Το απαρέμφατο (στοιχεία διάκρισης και ταυτοποίησης). Η μετοχή (στοιχεία διάκρισης και ταυτοποίησης).

Αναλυτικότερα:

Η **κάθε ενότητα/κεφάλαιο** του διδακτικού βιβλίου θα περιλαμβάνει τα εξής, με διάταξη της επιλογής των συγγραφέων του διδακτικού βιβλίου:

- **Προοργανωτή.** Θα βρίσκεται στην αρχή της ενότητας/κεφαλαίου, η έκτασή του δεν θα ξεπερνά τη μία σελίδα του διδακτικού βιβλίου και θα περιλαμβάνει, με τρόπο ευχάριστο και αξιοποιώντας την αρχή της εποπτείας, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της ενότητας/κεφαλαίου, τις πληροφορίες που θα προσφερθούν και τις δεξιότητες που θα καλλιεργηθούν.
- **Εισαγωγικό του κειμένου** σημείωμα, όπου κρίνεται απαραίτητο και χρήσιμο, υποστηρικτικό της διδασκαλίας και της ερμηνευτικής προσέγγισης του κειμένου.
- **Κείμενο** της αρχαίας ελληνικής πεζογραφίας σταδιακά αυξανόμενης έκτασης καθώς προχωρά η παράθεση των ενοτήτων/κεφαλαίων, αυθεντικό ή μη, των 5^{ου} και 4^{ου} αι. π.Χ. και εξής έως και τη γραμματεία της βυζαντινής περιόδου. **Το κείμενο πρέπει απαραίτητα να αντιστοιχίζεται με το εκάστοτε διδασκόμενο γραμματικό ή/και συντακτικό φαινόμενο**, ώστε να μπορεί να μελετηθεί κειμενοκεντρικά και επικοινωνιακά ως προς τη χρήση της γλώσσας. Αυτό σημαίνει ότι στο κείμενο θα πρέπει να περιλαμβάνεται το εκάστοτε γραμματικό/συντακτικό φαινόμενο και, εάν είναι δυνατόν, όχι αποσπασματικά και ευκαιριακά αλλά με συχνότητα.
- **Στοιχεία** για την ταυτότητα του κειμένου.
- **Ετυμολογία** και **εννοιολογική - σημασιολογική** αποσαφήνιση των άγνωστων λέξεων του κειμένου, σε επίπεδο συγχρονίας και διαχρονίας.
- **Ερωτήσεις** υποστηρικτικές και κατάλληλες για την ανάδειξη του **περιεχομένου** του κειμένου και υποστηρικτικές για τη διδασκαλία.
- **QR**, με τα οποία ο/η μαθητής/μαθήτρια θα μπορεί να παραπέμπεται σε **ηλεκτρονικό λεξικό** της αρχαίας ελληνικής, για να αντλήσει περαιτέρω πληροφορίες για το λεξιλόγιο του κειμένου και για να διερευνηθεί/αναδειχθεί ενδεχόμενη σύγχρονη επιβίωση των στοιχείων περιεχομένου του κειμένου, καθώς και σε **οποιοδήποτε** άλλο, έγκυρο και έγκριτο **ψηφιακό υλικό**, υποστηρικτικό της διδασκαλίας και της μάθησης.

- Το προς διδασκαλία γραμματικό ή/και συντακτικό φαινόμενο, το οποίο θα περιγράφεται, θα παρουσιάζεται σε διαχρονική θεώρηση, καθώς εξελίσσεται από την αρχαία στη νέα ελληνική, αλλά και σε συγκριτική μελέτη επισήμανσης ομοιοτήτων και διαφορών του φαινομένου ανάμεσα στην αρχαία και τη νέα ελληνική, και θα πλαισιώνεται με σχετικά παραδείγματα χρήσης του βάσει προτάσεων ή/και παράλληλων κειμένων.

- Δραστηριότητες:

α) υποστηρικτικές της απόδοσης του κειμένου στη νέα ελληνική, οι οποίες θα συμβάλλουν στη σταδιακή οικειοποίηση εκ μέρους των μαθητών/μαθητριών τεχνικών απόδοσης του αρχαιοελληνικού κειμένου, ώστε να είναι σε θέση, καθώς προχωρούν στις τάξεις και τις βαθμίδες εκπαίδευσης, να αποδίδουν στη νέα ελληνική τα αρχαιοελληνικά κείμενα, με αυξανόμενη ευχέρεια.

β) σχετικές με όσα διδάσκονται στην ενότητα/κεφάλαιο για τη μορφή και το περιεχόμενο του κειμένου.

- Αποτιμητή. Θα βρίσκεται στο τέλος κάθε ενότητας/κεφαλαίου, δεν θα έχει έκταση μεγαλύτερη από δύο σελίδες του βιβλίου και θα περιλαμβάνει μια μικρή, σύντομη ευχάριστη αξιολόγηση της ενότητας/κεφαλαίου εκ μέρους του/της μαθητή/μαθήτριας, τεχνικές αυτο-αξιολόγησης του/της μαθητή/μαθήτριας και επαναδιατύπωση των όσων επεδίωξε η ενότητα να μεταδώσει ή/και να καλλιεργήσει.

6. Τρεις ανασκοπήσεις, οι οποίες θα κατανεμηθούν κατά την κρίση των συγγραφέων μετά την ολοκλήρωση μέρους του περιεχομένου. Η καθεμία από αυτές θα περιλαμβάνει κείμενα και ασκήσεις σχετικές με όσα ήδη έχουν διδαχθεί οι μαθητές/μαθήτριες, ώστε να επιτυγχάνεται συστηματική επανάληψη και υποστήριξη της εμπέδωσης. Ο τύπος των ασκήσεων θα πρέπει να υιοθετεί όσα αναφέρονται στο ΠΣ περί τεχνικών και τρόπων αξιολόγησης των μαθητών/μαθητριών στο πλαίσιο του μαθήματος. Σε κάθε ανασκόπηση περιλαμβάνεται, μέσω QR, δυνατότητα παραπομπής των μαθητών/μαθητριών σε πρόσθετο, ψηφιακό υλικό μελέτης και άσκησης.

7. Γλωσσάριο, το οποίο θα περιλαμβάνει όλες τις λέξεις των κειμένων και των ασκήσεων, τις οποίες οι μαθητές/μαθήτριες θα πρέπει να θεωρούν γνωστές.

Β. Το ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ περιλαμβάνει κείμενα, ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, με βάση τις ενότητες/κεφάλαια του βιβλίου του/της μαθητή/μαθήτριας, ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, πίνακες, παραδείγματα, συμβουλές, κατευθύνσεις καθώς και QR με βάση τα οποία οι μαθητές/μαθήτριες μπορούν να παραπέμπονται σε πρόσθετο, ψηφιακό υλικό μελέτης και άσκησης. Στο τετράδιο εργασιών θα υπάρχει στην αρχή Πίνακας Περιεχομένων δομημένος με βάση τις ενότητες/κεφάλαια του βιβλίου του/της μαθητή/μαθήτριας και στη συνέχεια η «Ταυτότητα του βιβλίου» η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Πρόσθετα στοιχεία

Το ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ και το ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ θα περιλαμβάνουν «Βοηθούς μελέτης» και «Δείκτες αναφοράς» (βλ. «Γενικά χαρακτηριστικά»), παράλληλο/α κείμενο/α, εποπτικό

υλικό συναφές με το κείμενο, κατάλληλο για χρήση εκπαιδευτική και σύμφωνα με την ηλικία των μαθητών/μαθητριών, χάρτες, διαγράμματα, σχήματα, πίνακες μέσω των οποίων θα οπτικοποιείται η πληροφορία και θα διευκολύνεται η πρόσληψή της, τρόπο σύνδεσης του ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ με το ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ, όπου, ανά ενότητα/κεφάλαιο, θα μπορεί να ανατρέχει, για να βρει και να υλοποιήσει περαιτέρω σχετικές δραστηριότητες, καθώς και τρόπο ενσωμάτωσης και αξιοποίησης βιβλίων αναφοράς (λεξικό, γραμματική, συντακτικό), έντυπων ή/και ηλεκτρονικών, όπου το καθένα από αυτά προσφέρεται.

Βλ. και «Γενικά χαρακτηριστικά»

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Β΄ Γυμνασίου

1. Διδακτικά βιβλία

Α. Ένα **ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** με κείμενα αυθεντικά (πεζογραφία 5^{ου} αι. π.Χ. και εξής έως και τη γραμματεία της βυζαντινής περιόδου) ή/και μη αυθεντικά, το οποίο θα περιλαμβάνει σε κάθε ενότητα/κεφάλαιο το αρχαίο ελληνικό κείμενο, εισαγωγικό σημείωμα (όπου κρίνεται απαραίτητο), λεξιλόγιο, ερωτήσεις κατανόησης, δραστηριότητες υποστηρικτικές της απόδοσης του κειμένου στη νέα ελληνική, πίνακες αντιπαραβολικής μελέτης των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων που πρόκειται να διδαχθούν, «βοηθούς μελέτης», προοργανωτές και αποτιμητές, εποπτικό και ηλεκτρονικό υλικό κ.ά.

Τα κείμενα προτείνεται να ομαδοποιούνται σε θεματικές ενότητες, βάσει δηλαδή κοινού θεματικού άξονα (π.χ. Αθλητισμός), ώστε οι μαθητές/μαθήτριες να έχουν την ευχέρεια νοηματικής επεξεργασίας τους και αντιστοίχισής τους με προσωπικά, σύγχρονα βιώματα.

Θα προηγείται εισαγωγικό μέρος σε κάθε θεματική ενότητα.

Β. Ένα **ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ**, όπου θα περιλαμβάνονται ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, με βάση τις ενότητες/κεφάλαια του διδακτικού βιβλίου, ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, πίνακες, παραδείγματα, συμβουλές, κατευθύνσεις.

2. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

Α. Το **ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** περιλαμβάνει:

1. **Καλωσόρισμα** των μαθητών/μαθητριών.

2. **Πίνακα περιεχομένων.**

3. Την «**Ταυτότητα του βιβλίου**» που παρουσιάζει τη φιλοσοφία, τη δομή, το περιεχόμενο και στοιχεία για την «πλοήγηση» στο βιβλίο και τη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

«Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

4. **Ανασκόπηση** των διδαχθέντων στην Α΄ Γυμνασίου.

5. **Το περιεχόμενο του μαθήματος για τη Β΄ Γυμνασίου, το οποίο θα κατανέμεται σε ενότητες/κεφάλαια κατά την κρίση και επιλογή των συγγραφέων** με τρόπο, ώστε να υπηρετούνται οι σκοποί, οι στόχοι και τα μαθησιακά αποτελέσματα που καταγράφονται στο ΠΣ, λαμβάνοντας υπόψη τον διδακτικό χρόνο που διατίθεται για το μάθημα σύμφωνα με το ΠΣ και τον συνολικό αριθμό των σελίδων που οι προδιαγραφές ορίζουν.

Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται στο ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ και οργανώνονται κατά την κρίση των συγγραφέων:

- **Ετυμολογία:** Παραγωγή επιθέτων από ρήματα. Παραγωγή επιθέτων από επιρρήματα. Παραγωγή επιρρημάτων: τοπικά, τροπικά, ποσοτικά, χρονικά. Εισαγωγή στη σύνθεση. Σύνθεση με πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή-ουσιαστικό. Σύνθεση με πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή-επίθετο. Σύνθεση με πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή-ρήμα. Σύνθεση με πρώτο συνθετικό λέξη άκλιτη (επίρρημα, πρόθεση, αχώριστο μόριο). Σύνθεση με δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή-ουσιαστικό. Σύνθεση με δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή-επίθετο. Σύνθεση με δεύτερο συνθετικό λέξη κλιτή-ρήμα. Σύνθεση με δεύτερο συνθετικό λέξη άκλιτη. Άλλοι τρόποι σχηματισμού λέξεων – Μεταφορική χρήση λέξεων.
- **Σημασιολογία** (με βάση το εκάστοτε κείμενο): σημασίες των λέξεων και διαχρονικές μεταβολές, όπως η εύρυνση της αρχικής σημασίας, η στένωση της αρχικής σημασίας, κυριολεκτική/μεταφορική χρήση των λέξεων, συνεκδοχική χρήση των λέξεων.
- **Γραμματική:** Γ΄ κλίση ουσιαστικών: α. καταληκτικά διπλόθεμα φωνηεντόληκτα σε -ις (γεν. -εως), β. καταληκτικά μονόθεμα φωνηεντόληκτα σε -εύς (γεν. -έως). Συμφωνόληκτα - αφωνόληκτα και ημιφωνόληκτα ουσιαστικά γ΄ κλίσης (μονόθεμα και διπλόθεμα). Φωνηεντόληκτα επίθετα γ΄ κλίσης. Συμφωνόληκτα επίθετα γ΄ κλίσης (όχι τα αφωνόληκτα επίθετα σε -ας, -ασα, -αν). Τα επίθετα *πολύς* και *μέγας*. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα μ.φ. βαρύτονων ρημάτων. Οριστική μέλλοντα ρ. εϊμί. Οριστική παρατατικού, αορίστου, παρακειμένου και υπερσυντελικού μ.φ. βαρύτονων ρημάτων. Απαρέμφατο και μετοχή μ.φ. βαρύτονων ρημάτων. Υποτακτική ενεστώτα και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων. Υποτακτική ενεστώτα ρ. εϊμί. Υποτακτική παρακειμένου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων. Προστακτική ενεστώτα και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων. Προστακτική ενεστώτα του ρ. εϊμί. Προστακτική παρακειμένου βαρύτονων ρημάτων ε.φ. Υποτακτική μ.φ. βαρύτονων ρημάτων. Προστακτική μ.φ. βαρύτονων ρημάτων. Ερωτηματική αντωνυμία *τίς, τίς, τί*. Αόριστη αντωνυμία *τίς, τίς, τί*. Αναφορική αντωνυμία *ὅς, ἧ, ὅ*. Αναφορική αντωνυμία *ὅστις, ἧτις, ὅ,τι*.
- **Σύνταξη:** Άμεσο και έμμεσο αντικείμενο. Το υποκείμενο του απαρεμφάτου: ταυτοπροσωπία-ετεροπροσωπία. Το υποκείμενο της μετοχής: συνημμένη-απόλυτη. Επιρρηματικές μετοχές. Κατηγορηματική μετοχή (ρήματα που συντάσσονται με κατηγορηματική μετοχή δεν θα συμπεριληφθούν). Τα είδη των προσδιορισμών. Οι ομοιόπτωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί. Οι

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

ετερόπρωτοι ονοματικοί προσδιορισμοί. Επιρρηματικοί προσδιορισμοί που εκφέρονται με επιρρήματα. Εμπρόθετοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί.

Αναλυτικότερα:

Η **κάθε ενότητα/κεφάλαιο** του διδακτικού βιβλίου θα περιλαμβάνει τα εξής, με διάταξη της επιλογής των συγγραφέων του:

- **Προοργανωτή.** Θα βρίσκεται στην αρχή κάθε ενότητας/κεφαλαίου, η έκτασή του δεν θα ξεπερνά τη μία σελίδα του διδακτικού βιβλίου και θα περιλαμβάνει, με τρόπο ευχάριστο και αξιοποιώντας την αρχή της εποπτείας, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της ενότητας/κεφαλαίου, τις πληροφορίες που θα προσφερθούν και τις δεξιότητες που θα καλλιεργηθούν.
- **Εισαγωγικό του κειμένου** σημείωμα, όπου κρίνεται απαραίτητο και χρήσιμο, υποστηρικτικό της διδασκαλίας και της ερμηνευτικής προσέγγισης του κειμένου.
- **Κείμενο** της αρχαίας ελληνικής πεζογραφίας σταδιακά αυξανόμενης έκτασης, καθώς προχωρά η παράθεση των ενοτήτων/κεφαλαίων, αυθεντικό ή μη, των 5^{ου} και 4^{ου} αι. π.Χ. και εξής έως και τη γραμματεία της βυζαντινής περιόδου. **Το κείμενο πρέπει απαραίτητα να αντιστοιχίζεται με το εκάστοτε διδασκόμενο γραμματικό ή/και συντακτικό φαινόμενο**, ώστε να μπορεί να μελετηθεί κειμενοκεντρικά και επικοινωνιακά ως προς τη χρήση της γλώσσας. Αυτό σημαίνει ότι στο κείμενο θα πρέπει να περιλαμβάνεται το εκάστοτε γραμματικό/συντακτικό φαινόμενο και, εάν είναι δυνατόν, όχι αποσπασματικά και ευκαιριακά αλλά με συχνότητα.
- **Στοιχεία** για την ταυτότητα του κειμένου.
- **Ετυμολογία** και **εννοιολογική - σημασιολογική** αποσαφήνιση των άγνωστων λέξεων του κειμένου, σε επίπεδο συγχρονίας και διαχρονίας.
- **Ερωτήσεις** υποστηρικτικές και κατάλληλες για την ανάδειξη του **περιεχομένου** του κειμένου και υποστηρικτικές για τη διδασκαλία.
- **QR**, με τα οποία ο/η μαθητής/μαθήτρια θα μπορεί να παραπέμπεται σε **ηλεκτρονικό λεξικό** της αρχαίας ελληνικής, για να αντλήσει περαιτέρω πληροφορίες για το λεξιλόγιο του κειμένου και για να διερευνηθεί/αναδειχθεί ενδεχόμενη σύγχρονη επιβίωση των στοιχείων περιεχομένου του κειμένου, ή σε **οποιοδήποτε** άλλο, έγκυρο και έγκριτο **ψηφιακό υλικό**, υποστηρικτικό της διδασκαλίας και της μάθησης.
- **Το προς διδασκαλία γραμματικό ή/και συντακτικό φαινόμενο**, το οποίο **θα περιγράφεται, θα παρουσιάζεται σε διαχρονική θεώρηση**, καθώς εξελίσσεται από την αρχαία στη νέα ελληνική, αλλά και σε **συγκριτική μελέτη** επισήμανσης ομοιοτήτων και διαφορών του φαινομένου ανάμεσα στην αρχαία και τη νέα ελληνική, και **θα πλαισιώνεται με σχετικά παραδείγματα χρήσης του** βάσει προτάσεων ή/και παράλληλων κειμένων.
- **Δραστηριότητες:**

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

α) **υποστηρικτικές της απόδοσης** του κειμένου στη νέα ελληνική, οι οποίες θα συμβάλλουν στη σταδιακή οικειοποίηση εκ μέρους των μαθητών/μαθητριών τεχνικών απόδοσης του αρχαιοελληνικού κειμένου, ώστε να είναι σε θέση, καθώς προχωρούν στις τάξεις και τις βαθμίδες εκπαίδευσης, να αποδίδουν στη νέα ελληνική τα αρχαιοελληνικά κείμενα, με αυξανόμενη ευχέρεια.

β) **σχετικές με όσα διδάσκονται** στην ενότητα/κεφάλαιο για τη μορφή και το περιεχόμενο του κειμένου.

- **Αποτιμητή.** Θα βρίσκεται στο τέλος κάθε ενότητας/κεφαλαίου, δεν θα έχει έκταση μεγαλύτερη από δύο σελίδες του βιβλίου και θα περιλαμβάνει μια μικρή, σύντομη ευχάριστη αξιολόγηση της ενότητας/κεφαλαίου εκ μέρους του/της μαθητή/μαθήτριας, τεχνικές αυτο-αξιολόγησης του/της μαθητή/μαθήτριας και επαναδιατύπωση των όσων επεδίωξε η ενότητα/κεφάλαιο να μεταδώσει ή/και να καλλιεργήσει.

6. **Τρεις ανασκοπήσεις**, οι οποίες θα κατανεμηθούν κατά την κρίση των συγγραφέων μετά την ολοκλήρωση μέρους του περιεχομένου. Η καθεμία από αυτές θα περιλαμβάνει κείμενα και ασκήσεις σχετικές με όσα ήδη έχουν διδαχθεί οι μαθητές/μαθήτριες, ώστε να επιτυγχάνεται συστηματική επανάληψη και υποστήριξη της εμπέδωσης. Ο τύπος των ασκήσεων θα πρέπει να υιοθετεί όσα αναφέρονται στο ΠΣ περί τεχνικών και τρόπων αξιολόγησης των μαθητών/μαθητριών στο πλαίσιο του μαθήματος. Σε κάθε ανασκόπηση περιλαμβάνεται, μέσω QR, δυνατότητα παραπομπής των μαθητών/μαθητριών σε πρόσθετο, ψηφιακό υλικό μελέτης και άσκησης.

7. **Γλωσσάριο**, το οποίο θα περιλαμβάνει όλες τις λέξεις των κειμένων και των ασκήσεων, τις οποίες οι μαθητές/μαθήτριες θα πρέπει να θεωρούν γνωστές.

Β. Το **ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ** περιλαμβάνει κείμενα, ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, με βάση τις ενότητες/κεφάλαια του βιβλίου του/της μαθητή/μαθήτριας, ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, πίνακες, παραδείγματα, συμβουλές, κατευθύνσεις καθώς και QR με βάση τα οποία οι μαθητές/μαθήτριες μπορούν να παραπέμπονται σε πρόσθετο, ψηφιακό υλικό μελέτης και άσκησης. Στο τετράδιο εργασιών θα υπάρχει στην αρχή Πίνακας Περιεχομένων δομημένος με βάση τις ενότητες/κεφάλαια του βιβλίου του/της μαθητή/μαθήτριας και στη συνέχεια η «Ταυτότητα του βιβλίου» η οποία μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

Πρόσθετα στοιχεία

Το **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** και το **ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ** θα περιλαμβάνουν «Βοηθούς μελέτης» και «Δείκτες αναφοράς» (βλ. «Γενικά χαρακτηριστικά»), παράλληλο/α κείμενο/α, εποπτικό υλικό συναφές με το κείμενο, κατάλληλο για χρήση εκπαιδευτική και σύμφωνο με την ηλικία των μαθητών/μαθητριών, χάρτες, διαγράμματα, σχήματα, πίνακες μέσω των οποίων θα οπτικοποιείται η πληροφορία και θα διευκολύνεται η πρόσληψή της, τρόπο σύνδεσης του ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ με το ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ, όπου, ανά ενότητα/κεφάλαιο, θα μπορεί να ανατρέχει για να βρει και να υλοποιήσει περαιτέρω σχετικές δραστηριότητες καθώς και τρόπους ενσωμάτωσης και αξιοποίησης βιβλίων αναφοράς (λεξικό, γραμματική, συντακτικό), έντυπων ή/και ηλεκτρονικών, όπου το καθένα από αυτά προσφέρεται.

Βλ. και «Γενικά χαρακτηριστικά»

Αρχαία ελληνική γλώσσα

Γ΄ Γυμνασίου

1. Διδακτικά βιβλία

Ένα **ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ**, το οποίο θα περιλαμβάνει το επιλεγθέν κείμενο δομημένο σε ενότητες και επιμέρους υποενότητες. Σε κάθε ενότητα θα υπάρχουν το αρχαίο ελληνικό κείμενο, λεξιλόγιο, ερωτήσεις κατανόησης, χάρτες, τεχνικές απόδοσης του κειμένου στη νέα ελληνική, πηγές, «βοηθοί μελέτης», πίνακες αντιπαραβολικής μελέτης των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων που πρόκειται να διδαχθούν, εποπτικό και ηλεκτρονικό υλικό, γλωσσάριο, προοργανωτές και αποτιμητές, ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, στο πλαίσιο των ενοτήτων του βιβλίου, ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, πίνακες, παραδείγματα, συμβουλές, κατευθύνσεις κ.ά.

Περιλαμβάνονται επιλεγμένα αποσπάσματα από τα κεφάλαια III, IV, V, VI, VII, VIII, XI, XIV, XV, XVI, XVIII, XX, XXI, XXVI, XXXI, XXXII, XXXIV, XXXIX, XLI, XLII, XLVII, LVIII, LXI, LXII, LXXVI (λατινική αρίθμηση, σύμφωνα με τις εκδόσεις Teubner). Στο διδακτικό βιβλίο δεν θα ακολουθηθεί η λατινική αρίθμηση, για λόγους ευχερέστερης προσέγγισης εκ μέρους των μαθητών/μαθητριών, αλλά αυτή που παρατίθεται στον πίνακα που ακολουθεί.

Τα χωρία του έργου τα οποία δεν έχουν επιλεγεί θα πρέπει να παρατίθενται περιληπτικά και να καταχωρίζονται αντί του κειμένου, ώστε να διασφαλίζεται η ολιστική θεώρηση του έργου.

Το βιβλίο θα συμπληρώνεται από εισαγωγικό μέρος και πίνακα περιεχομένων.

2. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

A. Οργάνωση περιεχομένου

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, Πλουτάρχου, Παράλληλοι Βίοι. Αλέξανδρος	
«Αλέξανδρος», κείμενο σε πρωτότυπο κατανεμημένο σε ενότητες	Προτεινόμενη κατανομή 42 διδακτικών ωρών

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

<p>A. Το βιβλίο μαθητή/μαθήτριας θα περιλαμβάνει:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Καλωσόρισμα - Πίνακα περιεχομένων - Την «Ταυτότητα του βιβλίου» - Σύντομο, βιογραφικό κείμενο για τον Πλούταρχο, την εποχή του και το έργο του. - Κείμενο «χαρτογράφησης» των γραμματειακών ειδών της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, ώστε να ενταχθεί εκεί ο Πλούταρχος και το έργο του. Πληροφορίες για το έργο του Πλουτάρχου «Παράλληλοι Βίοι. Αλέξανδρος και Ιούλιος Καίσαρ». 	<p>τρεις (03) διδακτικές ώρες</p>
<p>- Πρώτη Ενότητα: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p><i>Πέντε υποενότητες</i></p> <p>A1. 3.5-4.2: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>A2. 4.8-4.9, 5.1-5.4: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>A3. 6.1-6.8: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>A4. 7.1-7.4: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>A5. 8.1-8.3: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p>	<p>δέκα (10) διδακτικές ώρες</p>
<p>- Δεύτερη Ενότητα: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>B. 11.1, 14.1-14.9: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p>	<p>δύο (2) διδακτικές ώρες</p>

<p>- Τρίτη Ενότητα: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p><i>Δύο υποενότητες:</i></p> <p>Γ1. 15.1, 15.7, 16.1, 16.13, 16.17-16.19: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>Γ2. 18.1-18.5: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p>	<p>τρεις (3) διδακτικές ώρες</p>
<p>Ανασκόπηση - Εμπέδωση - Επανάληψη</p>	<p>μία (01) διδακτική ώρα</p>
<p>- Τέταρτη Ενότητα: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p><i>Δύο υποενότητες:</i></p> <p>Δ1. 20.7-20.8, 20.10, 21.1-21.2: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>Δ2. 26.1-26.7: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p>	<p>τρεις (3) διδακτικές ώρες</p>
<p>- Πέμπτη Ενότητα: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>Ε. 31.1, 31.6-31.7, 32.8-32.12, 34.1-34.4: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p>	<p>τρεις (3) διδακτικές ώρες</p>
<p>- Έκτη Ενότητα: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p><i>Δύο υποενότητες:</i></p> <p>ΣΤ1. 39.1, 41.1-41.2, 42.3-42.4: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>ΣΤ2. 42.7-42.10: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p>	<p>τέσσερις (4) διδακτικές ώρες</p>
<p>Ανασκόπηση – Εμπέδωση - Επανάληψη</p>	<p>μία (01) διδακτική ώρα</p>

<p>- Έβδομη Ενότητα: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>Δύο υποενότητες:</p> <p>Z1. 47.1-47.2, 47.5-47.8: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>Z2. 47.9-47.12: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p>	<p>τέσσερις (4) διδακτικές ώρες</p>
<p>- Όγδοη Ενότητα: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>H. 58.1-58.2, 61.1-62.3: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p>	<p>τρεις (3) διδακτικές ώρες</p>
<p>- Ένατη Ενότητα: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p> <p>Θ. 76.1-76.9: τίτλος που θα δοθεί από τη συγγραφική ομάδα</p>	<p>τρεις (3) διδακτικές ώρες</p>
<p>Τελική Ανασκόπηση - Εμπέδωση - Επανάληψη</p>	<p>δύο (2) διδακτικές ώρες</p>

Πιο αναλυτικά:

Το **ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** θα περιλαμβάνει:

1. **Καλωσόρισμα** των μαθητών/μαθητριών.
2. **Πίνακα περιεχομένων.**
3. Την «**Ταυτότητα του βιβλίου**» που παρουσιάζει τη φιλοσοφία, τη δομή, το περιεχόμενο και στοιχεία για την «πλοήγηση» στο βιβλίο και τη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.
4. **Σύντομο, βιογραφικό κείμενο** για τον Πλούταρχο, την εποχή του και το έργο του.
5. Κείμενο «**χαρτογράφησης**» των γραμματειακών ειδών της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, ώστε να ενταχθεί εκεί ο Πλούταρχος και το έργο του. **Πληροφορίες** για το περιεχόμενο και τα χαρακτηριστικά του έργου του Πλούταρχου «Παράλληλοι Βίοι. Αλέξανδρος και Ιούλιος Καίσαρ».

6. Το περιεχόμενο του μαθήματος για τη Γ΄ Γυμνασίου, το οποίο θα κατανέμεται σε εννέα (9) ενότητες, όπως αυτές καταγράφονται στον παραπάνω Πίνακα.

Στο πλαίσιο των ενότητων περιλαμβάνονται επίσης:

- Σημασιολογία (με βάση το εκάστοτε κείμενο): σημασίες των λέξεων και διαχρονικές μεταβολές, όπως η εύρυνση της αρχικής σημασίας, η στένωση της αρχικής σημασίας, κυριολεκτική/μεταφορική χρήση των λέξεων, συνεκδοχική χρήση των λέξεων.
- Γραμματική: Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων. Τα συνηρημένα ρήματα: η πρώτη τάξη συνηρημένων (-άω, -ώ). Ο αόριστος β' ε.φ. και μ.φ. Κλίση των ουσιαστικών γυνή και παῖς. Οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία. Παθητικοί χρόνοι φωνηεντόληκτων και αφωνόληκτων ρημάτων. Ευκτική ενεστώτα, μέλλοντα και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων. Ευκτική ενεστώτα ρ. εἰμί. Ευκτική παρακειμένου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων Ευκτική μ.φ. βαρύτονων ρημάτων.
- Σύνταξη: Απρόσωπη σύνταξη. Το ποιητικό αίτιο και η παθητική σύνταξη. Τα είδη του μορίου ἄν. Οι δευτερεύουσες προτάσεις της αρχαίας ελληνικής. Είδη ονοματικών δευτερευουσών προτάσεων της αρχαίας ελληνικής. Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (όχι η εκφορά). Τρόποι σύνδεσης προτάσεων: παρατακτική-υποτακτική σύνδεση.

Αναλυτικότερα:

Η **κάθε ενότητα** του διδακτικού βιβλίου θα περιλαμβάνει τα εξής με διάταξη της επιλογής των συγγραφέων του:

- **Προοργανωτή**. Θα βρίσκεται στην αρχή της κάθε **Ενότητας**, πάντοτε στη δεξιά σελίδα του διδακτικού βιβλίου και η έκτασή του δεν θα ξεπερνά τη μία σελίδα. Θα περιλαμβάνει, με τρόπο ευχάριστο και αξιοποιώντας την αρχή της εποπτείας, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της ενότητας, τις πληροφορίες που θα προσφερθούν και τις δεξιότητες που θα καλλιεργηθούν. **Θα πρέπει να είναι κατά τέτοιο τρόπο διαμορφωμένος, ώστε να αφορά στη θεματική όλων των υποενοτήτων της Ενότητας**, σε περίπτωση που αυτές είναι περισσότερες από μία.
- **Εισαγωγικό της Ενότητας σημείωμα**, αν κρίνεται απαραίτητο και χρήσιμο, υποστηρικτικό της διδασκαλίας και της ερμηνευτικής προσέγγισης του κειμένου.
- **Υποενότητες**, στις οποίες θα περιλαμβάνονται οι παράγραφοι από το πρωτότυπο κείμενο, όπως αναφέρονται στον παραπάνω Πίνακα και θα εξετάζεται το κατάλληλο, κατά την κρίση των συγγραφέων, γραμματικό ή/και συντακτικό φαινόμενο.
- **Το εκάστοτε προς μελέτη γραμματικό ή/και συντακτικό φαινόμενο προτείνεται να παρουσιάζεται σε διαχρονική θεώρηση, καθώς εξελίσσεται από την αρχαία στη νέα ελληνική.** Παράλληλα, προτείνεται να περιληφθούν περιγραφή σχηματισμού και χρήσης του εκάστοτε μελετώμενου γραμματικού/συντακτικού φαινομένου και παραδείγματα για εξοικείωση των μαθητών/μαθητριών με το εκάστοτε προσφερόμενο.

- **Ετυμολογία και εννοιολογική - σημασιολογική** αποσαφήνιση των άγνωστων λέξεων του κειμένου, σε επίπεδο συγχρονίας και διαχρονίας.
- **Ερμηνευτικά σχόλια για την κατανόηση και ερμηνεία του κειμένου σε συνδυασμό με ερωτήσεις** υποστηρικτικές για τη διδασκαλία και κατάλληλες για την ανάδειξη του **περιεχομένου** του.
- **QR**, με τα οποία ο/η μαθητής/μαθήτρια θα μπορεί να παραπέμπεται σε **ηλεκτρονικό λεξικό** της αρχαίας ελληνικής, για να αντλήσει περαιτέρω πληροφορίες για το λεξιλόγιο του κειμένου και για να διερευνηθεί/αναδειχθεί ενδεχόμενη σύγχρονη επιβίωση των στοιχείων περιεχομένου του κειμένου, ή σε **οποιοδήποτε** άλλο, έγκυρο και έγκριτο **ψηφιακό υλικό**, υποστηρικτικό της διδασκαλίας και της μάθησης.
- **Δραστηριότητες:**
  - α) **υποστηρικτικές της απόδοσης** του κειμένου στη νέα ελληνική, οι οποίες θα συμβάλλουν στη σταδιακή εμβάθυνση εκ μέρους των μαθητών/μαθητριών σε τεχνικές απόδοσης του αρχαιοελληνικού κειμένου και οι οποίες συνιστάται να περιλαμβάνουν και παράλληλες αποδόσεις για συγκριτική μελέτη,
  - β) **σχετικές με όσα διδάσκονται** στην ενότητα/υποενότητα για τη μορφή και το περιεχόμενο του κειμένου.
- **Παράλληλα κείμενα**, αφενός για τη βαθύτερη κατανόηση γεγονότων της ζωής τού βιογραφούμενου προσώπου σε σχέση με αυτά άλλων σύγχρονων ή προγενέστερων του προσώπων και αφετέρου για τη διδασκαλία, επανάληψη και εμπέδωση γραμματικο-συντακτικών φαινομένων.
- Σε κάθε ενότητα θα υπάρχει **τρόπος ενσωμάτωσης και αξιοποίησης** από τον/τη μαθητή/μαθήτρια βιβλίων αναφοράς (λεξικό, γραμματική, συντακτικό), έντυπων ή/και ηλεκτρονικών, όπου το καθένα από αυτά προσφέρεται.
- **Τα χωρία** του κειμένου, **τα οποία δεν περιλαμβάνονται** στο επιλεγέν περιεχόμενο, θα παρατίθενται **περιληπτικά** στο διδακτικό βιβλίο και θα καταχωρίζονται στη θέση των χωρίων του αρχαιοελληνικού κειμένου, ώστε να διασφαλίζεται η ολότητα του κειμένου.
- **Αποτιμητή**. Θα βρίσκεται στο τέλος της κάθε **ενότητας**, δεν θα έχει έκταση μεγαλύτερη από μία σελίδα του βιβλίου και θα περιλαμβάνει μια μικρή, σύντομη ευχάριστη αξιολόγηση της ενότητας εκ μέρους του/της μαθητή/μαθήτριας, τεχνικές αυτο-αξιολόγησης του/της μαθητή/μαθήτριας και επαναδιατύπωση των όσων επεδίωξε η ενότητα να μεταδώσει ή/και να καλλιεργήσει. **Θα πρέπει να είναι κατά τέτοιο τρόπο διαμορφωμένος, ώστε να αφορά στη θεματική όλων των υποενότητων της Ενότητας**, σε περίπτωση που αυτές είναι περισσότερες από μία.

7. Τρεις Ανασκοπήσεις - Εμπεδώσεις – Επαναλήψεις. Οι δύο από αυτές είναι μονώρες, προτείνονται μετά την Τρίτη και Έκτη Ενότητα, αντίστοιχα, και η τελευταία είναι δίωρη και προτείνεται, αφού ολοκληρωθεί η διδακτέα ύλη. Η κάθε ανασκόπηση θα περιλαμβάνει ερωτήσεις και ασκήσεις σχετικές με όσα ήδη έχουν διδαχθεί οι μαθητές/μαθήτριες, ώστε να επιτευχθεί επανάληψη αλλά και εμπέδωση του αντικειμένου. Ο τύπος των ασκήσεων θα πρέπει να υιοθετεί όσα αναφέρονται στο ΠΣ περί τεχνικών και τρόπων αξιολόγησης των μαθητών/μαθητριών στο πλαίσιο του μαθήματος.

8. **Γλωσσάριο**, το οποίο θα περιλαμβάνει όλες τις λέξεις των κειμένων και των ασκήσεων, τις οποίες οι μαθητές/μαθήτριες θα πρέπει να θεωρούν γνωστές.

Πρόσθετα στοιχεία

Το **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** θα περιλαμβάνει επίσης «Βοηθούς μελέτης» και «Δείκτες αναφοράς» (βλ. «Γενικά Χαρακτηριστικά»), εποπτικό υλικό συναφές με το κείμενο, κατάλληλο για χρήση εκπαιδευτική και σύμφωνα με την ηλικία των μαθητών/μαθητριών, χάρτες, διαγράμματα, σχήματα, πίνακες μέσω των οποίων θα οπτικοποιείται η πληροφορία και θα διευκολύνεται η πρόσληψή της.

Βλ. και «Γενικά χαρακτηριστικά»

II. Αρχαία Ελληνικά Κείμενα από Μετάφραση

1. Ομήρου, *Οδύσσεια* Α΄ Γυμνασίου

1. Διδακτικά βιβλία

A. Το κείμενο της *Οδύσσειας* του Ομήρου, **ΟΛΟΚΛΗΡΟ**, σε νεοελληνική απόδοση της επιλογής των **συγγραφέων**. Το κείμενο αυτό δεν θα είναι προς καθημερινή αξιοποίηση αλλά μόνο για τη μελέτη των ραψωδιών που θα εξεταστούν περιληπτικά από τους μαθητές και τις μαθήτριες στο σπίτι.

Προτεινόμενες νεοελληνικές αποδόσεις:

1. "Ομήρου Οδύσσεια", μετάφραση Δ. Μαρωνίτη, Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
2. "Ομήρου Οδύσσεια", μετάφραση Ζ. Σιδέρη, Αθήνα: Ζαχαρόπουλος.
3. "Ομήρου Οδύσσεια" μετάφραση Ν. Καζαντζάκη & Ι. Κακριδή, Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
4. "Ομήρου Οδύσσεια", μετάφραση Ι. Πολυλά, Αθήνα: Εκδόσεις Φέξη.
5. "Ομήρου Οδύσσεια", μετάφραση Ε. Χατζηγιακουμή, Ιδιωτική Έκδοση.

B. **ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ**, όπου θα περιλαμβάνονται οι επιλεγμένες ραψωδίες, προς αναλυτική ή εν μέρει διδασκαλία, ώστε να υπάρχει δυνατότητα παρακολούθησης της συνέχειας του μύθου αλλά και να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά τα φύλλα εργασίας, με βάση τα οποία θα μελετηθούν οι περιληπτικά διδασκόμενες ενότητες.

Αυτές οι ραψωδίες, δομημένες σε ενότητες, προτείνεται να συμπληρώνονται από εισαγωγικό μέρος με πληροφορίες για τον Όμηρο και την εποχή του, το έπος ως γραμματειακό είδος, το έπος της

Οδύσσειας και την εποχή που εκτυλίσσεται ο μύθος, γλωσσάριο, εργασίες, δραστηριότητες, τρεις ενδιάμεσες και μία τελική ανασκόπηση, πλούσιο εποπτικό και ηλεκτρονικό υλικό, παραθέματα, παράλληλα κείμενα, πηγές, προοργανωτές και αποτιμητές κ.ά.

2. Δομή και οργάνωση των διδακτικών βιβλίων

A. Οργάνωση περιεχομένου [Οι στίχοι παρατίθενται με βάση το πρωτότυπο: P. von der Mühl (ed.): *Homeri Odyssea* (Teubner), Stuttgart 1984]

Ομήρου, <i>Οδύσσεια</i> . Πλήρης έκδοση	Προτεινόμενη Κατανομή 42 διδακτικών ωρών
<p>Ολόκληρο το έπος. Θα περιλαμβάνει:</p> <p>Πίνακα περιεχομένων Εισαγωγικό σημείωμα Σύντομη παρουσίαση του περιεχομένου κάθε ραψωδίας. Το έπος σε μία από τις προτεινόμενες νεοελληνικές αποδόσεις διακρινόμενο σε ραψωδίες</p>	<p>δεκατρείς (13) διδακτικές ώρες βασίζονται στη μελέτη ραψωδιών από αυτό το βιβλίο και στην περαιτέρω συμπλήρωση φύλλων εργασίας, τα οποία προτείνεται να συμπεριληφθούν στο ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ</p>
<p>Το ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ θα περιλαμβάνει:</p>	
<p>Καλωσόρισμα. Πίνακα περιεχομένων Την «Ταυτότητα του βιβλίου» Σύντομο κεφάλαιο βιογραφικό -ενημερωτικό για τον Όμηρο και την εποχή του Σύντομο κεφάλαιο ενημερωτικό για το έπος της Οδύσσειας</p>	<p>δύο (02) διδακτικές ώρες</p>
<p>Ραψωδία α σε τέσσερις υποενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-95 • στ. 96-220 • στ. 221-318 • στ. 319-444 	<p>τέσσερις (04) διδακτικές ώρες</p>
<p>Ανασκόπηση Τηλεμάχειας</p>	<p>μια (01) διδακτική ώρα</p>
<p>Ραψωδία ε σε δύο υποενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-191 • στ. 278-353 	<p>δύο (02) διδακτικές ώρες</p>
<p>Ραψωδία ζ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-197 	<p>μια (01) διδακτική ώρα</p>
<p>Ραψωδία θ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 94-200 	<p>μια (01) διδακτική ώρα</p>

Ραψωδία ι σε δύο υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 216-335 • στ. 336-505 	δύο (02) διδακτικές ώρες
Ραψωδία λ: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-50, 90-224 	μία (01) διδακτική ώρα
Ανασκόπηση του Νόστου	μία (01) διδακτική ώρα
Ραψωδία π σε δύο υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 173-320 • στ. 321-481 	δύο (02) διδακτικές ώρες
Ραψωδία ρ σε δύο υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 260-327, 360-368, 411-465 • στ. 492-606 	δύο (02) διδακτικές ώρες
Ραψωδία φ σε δύο υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-5, 51-83, 140-241 • στ. 273-434 	δύο (02) διδακτικές ώρες
Ραψωδία ψ σε δύο υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-140 • στ. 141-261 	δύο (02) διδακτικές ώρες
Ραψωδία ω σε δύο υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-10, 205-348 • στ. 421-438, 472-486, 526-548 	δύο (02) διδακτικές ώρες
Ανασκόπηση Μνηστηροφωνίας	μία (01) διδακτική ώρα
Συνολική ανασκόπηση του έπους	τρεις (03) διδακτικές ώρες

Πιο αναλυτικά:

A1. Ομήρου, Οδύσσεια. Πλήρης Έκδοση. Ολόκληρο το έπος. Θα περιλαμβάνει:

1. Πίνακα περιεχομένων

- Ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα**, μέχρι τέσσερις (04) σελίδες, όπου θα γίνεται αναφορά στη θέση του έπους στην παγκόσμια λογοτεχνία και στη σημασία της διδασκαλίας του.
- Μία σύντομη παρουσίαση**, όχι μεγαλύτερη από πέντε (5) γραμμές, του περιεχομένου της κάθε ραψωδίας.
- Την παράθεση του έπους σε ραψωδίες.**

Το βιβλίο θα είναι εικονογραφημένο με λιτό τρόπο κατά την κρίση των συγγραφέων.

A2. ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ, το οποίο θα περιλαμβάνει:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

1. **Καλωσόρισμα** των μαθητών/μαθητριών.

2. **Πίνακα περιεχομένων.**

3. Την «**Ταυτότητα του βιβλίου**» που παρουσιάζει τη φιλοσοφία, τη δομή, το περιεχόμενο και στοιχεία για την «πλοήγηση» στο βιβλίο και τη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.

4. Σύντομο κεφάλαιο, **το οποίο θα περιλαμβάνει** βασικές πληροφορίες για τον Όμηρο, την εποχή του, τα έπη και τη δική τους εποχή αναφοράς.

5. Σύντομο κεφάλαιο, **το οποίο θα παρουσιάζει** τους πρωταγωνιστές-πρόσωπα του έπους της Οδύσσειας, τις κυριότερες έννοιες που θα μελετηθούν και τα λογοτεχνικά στοιχεία του έπους. Στο ίδιο μέρος, μπορούν να περιλαμβάνονται μια χρονογραμμή διάκρισης του πραγματικού από τον αφηγηματικό χρόνο, ένας χάρτης της πορείας του Οδυσσέα και κατευθύνσεις - συμβουλές μελέτης για τον/τη μαθητή/μαθήτρια.

6. **Ενότητες οι οποίες διακρίνονται σε υποενότητες, όπως παρουσιάζονται στον ανωτέρω πίνακα, με τίτλους οι οποίοι δίνονται από τους/τις συγγραφείς.**

Κάθε ενότητα θα περιλαμβάνει τα εξής:

- **Προοργανωτή.** Θα βρίσκεται στην αρχή της ενότητας, η έκτασή του δεν θα ξεπερνά τη μία σελίδα του διδακτικού βιβλίου και θα περιλαμβάνει, με τρόπο ευχάριστο και αξιοποιώντας την αρχή της εποπτείας, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της ενότητας, τις πληροφορίες που θα προσφερθούν, τα πρόσωπα και τις δεξιότητες που θα καλλιεργηθούν. Οι προοργανωτές θα βρίσκονται πάντοτε στη δεξιά σελίδα του βιβλίου.
- **Τις υποενότητες** που προβλέπονται για διδασκαλία. Η κάθε υποενότητα θα έχει έναν επιμέρους τίτλο και θα περιλαμβάνει **το κείμενο** συνοδευόμενο από **πλαγιότιτλους**, οι οποίοι θα διευκολύνουν την παρακολούθηση της ροής της υπόθεσης, και πλαισιωμένο από **επισήμανση λέξεων** οι οποίες κρίνεται απαραίτητο να δοθούν, ώστε να διευκολυνθεί η ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου, από **παράθεση πληροφοριών** που θα υποστηρίζουν την πρόσληψη του έπους, από **εποπτικό υλικό** συναφές και σε πλήρη αντιστοιχία με το κείμενο, από **QR** μέσω των οποίων ο/η μαθητής/μαθήτρια θα παραπέμπεται σε σχετικό, υποστηρικτικό ψηφιακό υλικό και από **ερωτήσεις**, οι οποίες θα διευκολύνουν την παρακολούθηση της ροής της υπόθεσης.
- **Οι στίχοι που δεν διδάσκονται πρέπει να αποδίδονται περιληπτικά στο βιβλίο του/της μαθητή/τριας.** Η περιληπτική απόδοσή τους προτείνεται να τοποθετείται στη θέση που θα έπρεπε να καταλαμβάνουν οι στίχοι.
- **Παραθέματα**, από το πρωτότυπο κείμενο του έπους, όπου κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να υλοποιηθούν οι στόχοι διδασκαλίας και μάθησης, όπως αναφέρονται στο ΠΣ.
- **Ερωτήσεις κατανόησης και ερμηνείας** του κειμένου, οι οποίες θα υποστηρίζουν την πρόσληψη των νοημάτων.

- **Δραστηριότητες**, θεματικές και διαθεματικές, οι οποίες θα απορρέουν από το κείμενο και θα υποστηρίζουν τη διδασκαλία και μάθηση.
- **Αποτιμητή**. Θα βρίσκεται στο τέλος της κάθε Ενότητας, δεν θα έχει έκταση μεγαλύτερη από δύο σελίδες του βιβλίου και θα περιλαμβάνει μια μικρή, σύντομη, ευχάριστη αξιολόγηση της ενότητας εκ μέρους του/της μαθητή/μαθήτριας, τεχνικές αυτο-αξιολόγησης, έντυπες ή/και ηλεκτρονικές, του/της μαθητή/μαθήτριας, επαναδιατύπωση των όσων επεδίωξε η ενότητα να μεταδώσει ή/και να καλλιεργήσει.

7. **Δεκατρία (13) φύλλα εργασίας**, τα οποία θα περιλαμβάνονται κατά σειρά αναφοράς στη θέση των ραψωδιών β, γ, δ, η, κ, μ, ν, ξ, ο, σ, τ, υ, χ, ώστε ο/η μαθητής/μαθήτρια, αφού μελετήσει ολόκληρες τις ραψωδίες, να τα συμπληρώσει, για να συζητηθούν στη σχολική αίθουσα.

8. **Τέσσερις (04) ανασκοπήσεις** εκ των οποίων οι τρεις πρώτες θα είναι μονώροης διάρκειας και θα γίνουν η πρώτη μετά το πέρας των ραψωδιών α-δ (Ανασκόπηση Τηλεμάχειας), η δεύτερη μετά το πέρας των ραψωδιών ε-ν209 (Ανασκόπηση Νόστου) και η τρίτη μετά το πέρας των ραψωδιών ν210-ω (Ανασκόπηση Μνηστηροφωνίας). Η τέταρτη ανασκόπηση, διάρκειας τριών (03) διδακτικών ωρών, θα γίνει μετά το πέρας όλου του έπους. Η κάθε ανασκόπηση θα πρέπει να περιλαμβάνει δραστηριότητες, ερωτήσεις και, μέσω QR, δυνατότητα παραπομπής των μαθητών/μαθητριών σε πρόσθετο, ψηφιακό υλικό μελέτης και άσκησης, ώστε να εμπεδωθούν οι πληροφορίες και οι τεχνικές που διδάχθηκαν και να αποτυπωθεί στη μακροπρόθεσμη μνήμη των μαθητών/μαθητριών το έπος όχι αποσπασματικά αλλά ως ενιαίο και συνεχές όλο.

9. **Γλωσσάριο** με τους κύριους όρους του έπους.

Πρόσθετα στοιχεία

Το **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** θα περιλαμβάνει «Βοηθούς μελέτης» και «Δείκτες αναφοράς» (βλ. Γενικά Χαρακτηριστικά»), εποπτικό υλικό συναφές με το κείμενο, κατάλληλο για εκπαιδευτική χρήση και σύμφωνο με την ηλικία των μαθητών/μαθητριών, χάρτες, διαγράμματα, σχήματα, πίνακες μέσω των οποίων θα οπτικοποιείται η πληροφορία και θα διευκολύνεται η πρόσληψή της.

Βλ. και «Γενικά χαρακτηριστικά»

2. Ομήρου, «Ιλιάδα» Β' Γυμνασίου

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

1. Διδακτικά βιβλία

A. Το κείμενο της *Ιλιάδας*, Ομήρου **ΟΛΟΚΛΗΡΟ**, σε νεοελληνική απόδοση της επιλογής των συγγραφέων. Το κείμενο αυτό δεν θα είναι προς καθημερινή αξιοποίηση αλλά μόνο για τη μελέτη των ραψωδιών που θα εξεταστούν περιληπτικά από τους μαθητές και τις μαθήτριες στο σπίτι.

Προτεινόμενες νεοελληνικές αποδόσεις:

- Ν. Καζαντζάκη - Ι. Θ. Κακριδή (δεύτερη έκδοση με γλωσσάρι: 2015). *Ομήρου Ιλιάδα*. ΑΠΘ, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

- Δ. Ν. Μαρωνίτη (2016). *Ομήρου Ιλιάς, Ραψωδίες Α- Ω*. Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα.

- Θεόδωρου Γ. Μαυρόπουλου (2010). *Ομήρου Ιλιάδα. Πρόλογος - Μετάφραση - Επιμέλεια: Θεόδωρος Γ. Μαυρόπουλος*. Ευρητήριο: Νίκος Λουκάς - Αλεξάνδρα Κουφούλη. Αθήνα: Ζήτρος.

- Όλγας Κομνηνού- Κακριδή (2006). *Όμηρος: Ίλιάς. Εισαγωγή- Κείμενο- Μετάφραση*. Αθήνα: Δαίδαλος Ι. Ζαχαρόπουλος

B. ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ, όπου θα περιλαμβάνονται οι επιλεγμένες ραψωδίες, προς αναλυτική ή εν μέρει διδασκαλία, ώστε να υπάρχει δυνατότητα παρακολούθησης της συνέχειας του μύθου αλλά και να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά τα φύλλα εργασίας, με βάση τα οποία θα μελετηθούν οι περιληπτικά διδασκόμενες ενότητες.

Αυτές οι ραψωδίες, δομημένες σε ενότητες, προτείνεται να συμπληρώνονται από εισαγωγικό μέρος με πληροφορίες για το έπος της *Ιλιάδας* και την εποχή που εκτυλίσσεται ο μύθος, τα βασικά θέματα και έννοιες, τους ήρωες, γλωσσάριο, εργασίες, δραστηριότητες, μία ενδιάμεση και μία τελική ανασκόπηση, πλούσιο εποπτικό και ηλεκτρονικό υλικό, παραθέματα, παράλληλα κείμενα, πηγές, προοργανωτές και αποτιμητές κ.ά.

2. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

A. Οργάνωση περιεχομένου [Η αρίθμηση των στίχων ακολουθεί αυτή της στερεότυπης έκδοσης της Οξφόρδης: David B. Munro (Editor), Thomas W. Allen (Editor) (1920). *Homeri Opera (Complete in Five Volumes)*, η οποία διατίθεται ελεύθερα στο διαδίκτυο στον ιστότοπο <http://www.perseus.tufts.edu/>.]

Ομήρου, <i>Ιλιάδα</i> . Πλήρης έκδοση	Προτεινόμενη Κατανομή 43 διδακτικών ωρών
Ολόκληρο το έπος. Θα περιλαμβάνει: Πίνακα περιεχομένων Εισαγωγικό σημείωμα Σύντομη παρουσίαση του περιεχομένου κάθε ραψωδίας	Εννέα (09) διδακτικές ώρες βασίζονται στη μελέτη ραψωδιών από αυτό το βιβλίο και στην περαιτέρω συμπλήρωση φύλλων εργασίας, τα οποία προτείνεται να συμπεριληφθούν στο ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ

Το έπος σε νεοελληνική απόδοση διακρινόμενο σε ραψωδίες	
Το ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ θα περιλαμβάνει	
Καλωσόρισμα. Πίνακα περιεχομένων. Την «Ταυτότητα του βιβλίου» Ανασκόπηση βασικών όρων/ εννοιών του έπους ήδη γνωστών από τη διδασκαλία της Οδύσσειας Σύντομο κεφάλαιο ενημερωτικό για το έπος της Ιλιάδας	δύο (02) διδακτικές ώρες
Ραψωδία Α σε τέσσερις υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-100 • στ. 101-303 • στ. 304-476 • στ. 477-611 	τέσσερις (04) διδακτικές ώρες
Ραψωδία Γ σε μία υποενότητα: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 121- 244 	δύο (02) διδακτικές ώρες
Ραψωδία Ζ σε τρεις υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 119-236 • στ. 237-368 • στ. 369-529 	τέσσερις (04) διδακτικές ώρες
Ραψωδία Η σε 1 υποενότητα: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-312 	μία (01) διδακτική ώρα
Ραψωδία Ι σε δύο υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 222-429 • στ. 430-662 	τέσσερις (04) διδακτικές ώρες
Ανασκόπηση Α- Ι	μία (01) διδακτική ώρα
Ραψωδία Π σε δύο υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1- 683 (με Φύλλο Εργασίας) • στ. 684- 867 	τρεις (03) διδακτικές ώρες
Ραψωδία Σ σε δύο υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-469 (με Φύλλο Εργασίας) • στ. 470-617 	τρεις (03) διδακτικές ώρες
Ραψωδία Τ σε μία υποενότητα: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-237 	μία (01) διδακτική ώρα

Ραψωδία Χ σε δύο υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-207 • στ. 208-404 	τρεις (03) διδακτικές ώρες
Ραψωδία Ω σε τρεις υποενότητες: <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-442 • στ. 443- 688 • στ. 689-804 	τέσσερις (04) διδακτικές ώρες
Συνολική ανασκόπηση του έπους	δύο (02) διδακτικές ώρες

Πιο αναλυτικά:

A1. Ομήρου, Ιλιάδα. Πλήρης έκδοση. Ολόκληρο το έπος σε νεοελληνική απόδοση. Θα περιλαμβάνει:

1. Πίνακα περιεχομένων

2. Ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα, μέχρι τέσσερις (04) σελίδες, όπου θα γίνεται αναφορά στη θέση του έπους στην παγκόσμια λογοτεχνία και στη σημασία της διδασκαλίας του.
3. Μία σύντομη παρουσίαση, όχι μεγαλύτερη από πέντε (5) γραμμές, του περιεχομένου της κάθε ραψωδίας.
4. Την παράθεση του έπους σε νεοελληνική απόδοση διακρινόμενο στις ραψωδίες.

Το βιβλίο θα είναι εικονογραφημένο με λιτό τρόπο κατά την κρίση των συγγραφέων.

A2. ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ, το οποίο θα περιλαμβάνει:

1. Καλωσόρισμα των μαθητών/μαθητριών.

2. Πίνακα περιεχομένων.

3. Την «**Ταυτότητα του βιβλίου**» που παρουσιάζει τη φιλοσοφία, τη δομή, το περιεχόμενο και στοιχεία για την «πλοήγηση» στο βιβλίο και τη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

4. **Σύντομο κεφάλαιο**, το οποίο θα περιλαμβάνει: **α) ανάκληση/ ανασκόπηση** των διδαχθέντων στην Α΄ Γυμνασίου σχετικά με το έπος γενικά, τον Όμηρο, τα δύο έπη του και τη θεματική τους και **β) παρουσίαση των εννοιών που θα εξεταστούν στην Ιλιάδα:** ηρωικό ιδεώδες, θεοί και άνθρωποι, λογοτεχνικές τεχνικές (επίθετα, παρομοίωση, άστοχα ερωτήματα κ.λπ.), έθιμα φιλοξενίας, ταφικά έθιμα κ.λπ. Επίσης θα δίνει την ταυτότητα των πρωταγωνιστών-προσώπων του έπους της Ιλιάδας. Στο ίδιο μέρος θα περιλαμβάνονται κατευθύνσεις-συμβουλές μελέτης για τον/τη μαθητή/μαθήτρια.

5. **Δέκα ενότητες**, διδακτικής διάρκειας 1- 4 ωρών η καθεμία. Οι **Ενότητες διακρίνονται σε υποενότητες, όπως παρουσιάζονται στον ανωτέρω πίνακα, με τίτλους οι οποίοι δίνονται από τους/τις συγγραφείς.**

Κάθε ενότητα περιλαμβάνει τα εξής:

- **Προοργανωτή.** Θα βρίσκεται στην αρχή της ενότητας, η έκτασή του δεν θα ξεπερνά τη μία σελίδα του διδακτικού βιβλίου και θα περιλαμβάνει, με τρόπο ευχάριστο και αξιοποιώντας την αρχή της εποπτείας, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της ενότητας, τις πληροφορίες που θα προσφερθούν, τα πρόσωπα και τις δεξιότητες που θα καλλιεργηθούν. Οι προοργανωτές θα βρίσκονται πάντοτε στη δεξιά σελίδα του βιβλίου.
- **Τις υποενότητες** που προβλέπονται για διδασκαλία. Η κάθε υποενότητα θα έχει έναν επιμέρους τίτλο και θα περιλαμβάνει **το κείμενο** συνοδευόμενο από **πλαγιότιτλους**, οι οποίοι θα διευκολύνουν την παρακολούθηση της ροής της υπόθεσης, και πλαισιωμένο από **επισήμανση λέξεων** οι οποίες κρίνεται απαραίτητο να δοθούν, ώστε να διευκολυνθεί η ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου, από **παράθεση πληροφοριών** που θα υποστηρίζουν την πρόσληψη του έπους, από **εποπτικό υλικό** συναφές και σε πλήρη αντιστοίχιση με το κείμενο, από **QR** μέσω των οποίων ο/η μαθητής/μαθήτρια θα παραπέμπεται σε σχετικό, υποστηρικτικό ψηφιακό υλικό και από **ερωτήσεις**, οι οποίες θα διευκολύνουν την παρακολούθηση της ροής της υπόθεσης.
- **Οι στίχοι που δεν διδάσκονται πρέπει να αποδίδονται περιληπτικά στο βιβλίο του/της μαθητή/μαθήτριας. Η περιληπτική απόδοσή τους προτείνεται να τοποθετείται στη θέση που θα έπρεπε να καταλαμβάνουν οι στίχοι.**
- **Παραθέματα**, από το πρωτότυπο κείμενο του έπους, όπου κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να υλοποιηθούν οι στόχοι διδασκαλίας και μάθησης, όπως αναφέρονται στο ΠΣ.
- **Ερωτήσεις κατανόησης και ερμηνείας** του κειμένου, οι οποίες θα υποστηρίζουν την πρόσληψη των νοημάτων.
- **Δραστηριότητες**, θεματικές και διαθεματικές, οι οποίες θα απορρέουν από το κείμενο και θα υποστηρίζουν τη διδασκαλία και μάθηση.
- **Αποτιμητή.** Θα βρίσκεται στο τέλος της κάθε Ενότητας, δεν θα έχει έκταση μεγαλύτερη από δύο σελίδες του βιβλίου και θα περιλαμβάνει μια μικρή, σύντομη, ευχάριστη αξιολόγηση της ενότητας εκ μέρους του/της μαθητή/μαθήτριας, τεχνικές αυτο-αξιολόγησης, έντυπες ή/και ηλεκτρονικές, του/της μαθητή/μαθήτριας, επαναδιατύπωση των όσων επεδίωξε η ενότητα να μεταδώσει ή/και να καλλιεργήσει.

6. **Εννέα (09) φύλλα εργασίας**, τα οποία θα βρίσκονται κατά σειρά αναφοράς στη θέση των ραψωδιών Β, Δ+Ε, Θ, Κ+Λ, Μ+Ν, Ξ+Ο, Ρ, Υ+Φ, Ψ, ώστε ο/η μαθητής/μαθήτρια, αφού μελετήσει ολόκληρες τις ραψωδίες, να τα συμπληρώσει, για να συζητηθούν στη σχολική αίθουσα.

7. **Δύο ανασκοπήσεις επιπλέον της εισαγωγικής** εκ των οποίων η πρώτη θα είναι μονόωρης διάρκειας και θα γίνει μετά το πέρας της ραψωδίας Ι (Ανασκόπηση Α- Ι) και η δεύτερη δίωρης διάρκειας ως συνολική/ τελική ανασκόπηση της Ιλιάδας μετά το πέρας της ραψωδίας Ω. Η κάθε ανασκόπηση θα πρέπει να περιλαμβάνει δραστηριότητες, ερωτήσεις και, μέσω QR, δυνατότητα

παραπομπής των μαθητών/μαθητριών σε πρόσθετο, ψηφιακό υλικό μελέτης και άσκησης, ώστε να εμπεδωθούν οι πληροφορίες και οι τεχνικές που διδάχθηκαν και να αποτυπωθεί στη μακροπρόθεσμη μνήμη των μαθητών/μαθητριών το έπος όχι αποσπασματικά αλλά ως ενιαίο και συνεχές όλο.

8. **Γλωσσάριο** με τους κύριους όρους του έπους.

Πρόσθετα στοιχεία

Το **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** θα περιλαμβάνει «Βοηθούς μελέτης» και «Δείκτες αναφοράς» (βλ. «Γενικά Χαρακτηριστικά»), εποπτικό υλικό συναφές με το κείμενο, κατάλληλο για εκπαιδευτική χρήση και σύμφωνο με την ηλικία των μαθητών/μαθητριών, χάρτες, διαγράμματα, σχήματα, πίνακες μέσω των οποίων θα οπτικοποιείται η πληροφορία και θα διευκολύνεται η πρόσληψή της.

Βλ. και «Γενικά χαρακτηριστικά»

3. Ευριπίδη, «Άλκηστις» Γ' Γυμνασίου

1. Διδακτικά βιβλία

Ένα **ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ**, στο οποίο θα περιλαμβάνεται η τραγωδία, σε νεοελληνική απόδοση χωρισμένη σε ενότητες και υποενότητες, χωρίς να θίγεται η διάκριση των κατά ποσόν μερών της.

Το διδακτικό βιβλίο να συμπληρώνεται από εισαγωγικό μέρος, το οποίο θα περιέχει σύντομες πληροφορίες: α) για τον Ευριπίδη και την εποχή του, β) για το δράμα ως γραμματειακό είδος, γ) για τον μύθο, την υπόθεση και τα πρόσωπα του έργου και ενδεικτική παραστασιογραφία από το νεοελληνικό θέατρο. Τέλος, το βιβλίο να περιλαμβάνει γλωσσάριο, εργασίες, δραστηριότητες, τελική ανασκόπηση, πλούσιο εποπτικό και ηλεκτρονικό υλικό, παραθέματα, παράλληλα κείμενα, πηγές, προοργανωτές και αποτιμητές κ.ά.

Προτεινόμενες νεοελληνικές αποδόσεις

1. Νίκος Χουρμουζιάδης (2008). *Ευριπίδου «Άλκηστις»*. Αθήνα: Στιγμή
2. Δανιήλ Ι. Ιακώβ (2012). *Ευριπίδης. Άλκηστη*. (Τόμοι Α' & Β'). Αθήνα: ΜΙΕΤ.
3. Θρασύβουλος Σταύρου (2012). *Ευριπίδης «Άλκηστη»*. Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ.

2. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

A. Οργάνωση του περιεχομένου [Η αρίθμηση των στίχων με βάση το κείμενο <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0087%3Acard%3D1>]

Ευριπίδη «Άλκηστις»	Προτεινόμενη Κατανομή 43 διδακτικών ωρών
Το ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ θα περιλαμβάνει:	

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

<p>Καλωσόρισμα.</p> <p>Πίνακα περιεχομένων.</p> <p>«Ταυτότητα» του βιβλίου</p> <p>Σύντομο κεφάλαιο για την αρχαία ελληνική δραματική ποίηση, τη γέννηση και τα χαρακτηριστικά της τραγωδίας, το αρχαίο θέατρο, τους δραματικούς αγώνες και τις παραστάσεις αρχαίου δράματος στην Αθήνα του 5^{ου} π. Χ. αιώνα, το αρχαίο θέατρο ως αρχιτεκτόνημα και τα μέρη του.</p> <p>Σύντομο κεφάλαιο για τον Ευριπίδη, την εποχή του, τον μύθο της Άλκηστης, την υπόθεση και τα πρόσωπα του έργου.</p> <p>Ενδεικτική παραστασιογραφία του έργου από το νεοελληνικό θέατρο.</p>	<p>πέντε (05) διδακτικές ώρες</p>
<p>Πρόλογος σε δύο υποενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-37 • στ. 38-76 	<p>τρεις (03) διδακτικές ώρες</p>
<p>Πάροδος σε μία ενότητα</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 77-135 	<p>μια (01) διδακτική ώρα</p>
<p>Α' Επεισόδιο σε δύο υποενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 136-174 • στ. 175-212 	<p>τρεις (03) διδακτικές ώρες</p>
<p>Α' Στάσιμο σε μία ενότητα</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 213- 243 	<p>μια (01) διδακτική ώρα</p>
<p>Πρώτη Ανασκόπηση</p>	<p>μια (01) διδακτική ώρα</p>
<p>Β' Επεισόδιο σε πέντε υποενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 244-279 • στ. 280-325 • στ. 326-368 • στ. 369-392 • στ. 393-434 	<p>επτά (07) διδακτικές ώρες</p>
<p>Β' Στάσιμο σε μία ενότητα</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ.435-476 	<p>μία (01) διδακτική ώρα</p>
<p>Γ' Επεισόδιο σε τρεις υποενότητες</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 477-506 • στ. 507-550 • στ. 551-567 	<p>τέσσερις (04) διδακτικές ώρες</p>
<p>Γ' Στάσιμο σε μία ενότητα</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 568-605 	<p>μια (01) διδακτική ώρα</p>

Δεύτερη Ανασκόπηση	μια (01) διδακτική ώρα
Δ' Επεισόδιο σε οχτώ υποενότητες <ul style="list-style-type: none"> • στ. 606-674 • στ. 675-705 • στ. 706-746 • στ. 747-772 • στ. 773- 815 • στ. 816-860 • στ. 861-902 • στ. 903-961 	δέκα (10) διδακτικές ώρες
Δ' Στάσιμο σε μία ενότητα <ul style="list-style-type: none"> • στ. 962-1005 	μία (01) διδακτική ώρα
Έξοδος σε δύο υποενότητες <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1006-1095 • στ. 1096-1163 	δύο (02) διδακτικές ώρες
Συνολική ανασκόπηση του δράματος	δύο (02) διδακτικές ώρες

Πιο αναλυτικά:

Το **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** θα περιλαμβάνει:

1. **Καλωσόρισμα.**

2. **Πίνακα περιεχομένων.**

3. Την «**Ταυτότητα του βιβλίου**» που παρουσιάζει τη φιλοσοφία, τη δομή, το περιεχόμενο και στοιχεία για την «πλοήγηση» στο βιβλίο και τη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

4. **Σύντομο κεφάλαιο** για τη **γέννηση** του **αρχαίου δράματος**, την άποψη του **Αριστοτέλη** για την προέλευση της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας από το διθύραμβο και τα **χαρακτηριστικά της τραγωδίας**, ενώ θα αναλύεται ο ορισμός της από τον Αριστοτέλη και η διάκριση που ο φιλόσοφος κάνει σε κατά ποσόν και κατά ποιόν μέρη της τραγωδίας. Στο ίδιο κεφάλαιο θα περιλαμβάνονται **περιγραφή** των μερών του **αρχαίου θεάτρου** και της διαδικασίας διοργάνωσης σε αυτό **δραματικών αγώνων**.

5. **Σύντομο κεφάλαιο** με **πληροφορίες** για τον Ευρυπίδη, την εποχή του, **τον μύθο** της Άλκηστης, την υπόθεση και τα πρόσωπα του έργου.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

6. Ενδεικτική **παραστασιογραφία** του έργου με παραστάσεις του από το νεοελληνικό θέατρο του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα.

7. **Έντεκα διδακτικές ενότητες**, με τίτλους που δίνονται από τους/τις συγγραφείς και διαφορετικής διδακτικής διάρκειας η καθεμία, αντίστοιχες με τα κατά ποσόν μέρη του δράματος. Τα λυρικά μέρη (πάροδος και στάσιμα) διδάσκονται σε μία διδακτική ώρα. Τα επικά μέρη της τραγωδίας (πρόλογος, επεισόδια και έξοδος) διδάσκονται ανάλογα με την έκτασή τους σε δύο (έξοδος), τρεις (πρόλογος, α' επεισόδιο), τέσσερις (γ' επεισόδιο), επτά (β' επεισόδιο) και δέκα (δ' επεισόδιο) διδακτικές ώρες.

Κάθε ενότητα περιλαμβάνει τα εξής:

- **Προοργανωτή.** Θα βρίσκεται στην αρχή της ενότητας, η έκτασή του δεν θα ξεπερνά τη μία σελίδα του διδακτικού βιβλίου και θα περιλαμβάνει, με τρόπο ευχάριστο και αξιοποιώντας την αρχή της εποπτείας, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της ενότητας, τις πληροφορίες που θα προσφερθούν, τα πρόσωπα και τις δεξιότητες που θα καλλιεργηθούν. Οι προοργανωτές θα βρίσκονται πάντοτε στη δεξιά σελίδα του βιβλίου.
- **Τις υποενότητες**, που προβλέπονται για διδασκαλία. Η κάθε υποενότητα θα έχει έναν επιμέρους τίτλο ο οποίος δίνεται από τους/τις συγγραφείς και θα περιλαμβάνει **το κείμενο** συνοδευόμενο από **πλαγιότιτλους**, οι οποίοι θα διευκολύνουν την παρακολούθηση της ροής της υπόθεσης, και πλαισιωμένο από **επισημάνση λέξεων**, οι οποίες κρίνεται απαραίτητο να δοθούν, ώστε να διευκολυνθεί η ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου, από **παραθέση πληροφοριών** που θα υποστηρίζουν την πρόσληψη του έργου, από **εποπτικό υλικό** συναφές και σε πλήρη αντιστοιχία με το κείμενο, από **QR κώδικα**, μέσω του οποίου ο/η μαθητής/μαθήτρια θα παραπέμπεται σε σχετικό, υποστηρικτικό ψηφιακό υλικό και από **ερωτήσεις**, οι οποίες θα διευκολύνουν την παρακολούθηση της ροής της υπόθεσης.
- **Παραθέματα**, από το πρωτότυπο κείμενο της τραγωδίας, όπου κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να υλοποιηθούν οι στόχοι διδασκαλίας και μάθησης, όπως αναφέρονται στο ΠΣ.
- **Ερωτήσεις κατανόησης και ερμηνείας** του κειμένου, οι οποίες θα υποστηρίζουν την πρόσληψη των νοημάτων.
- **Δραστηριότητες**, θεματικές και διαθεματικές, οι οποίες θα απορρέουν από το κείμενο και θα υποστηρίζουν τη διδασκαλία και μάθηση.
- **Αποτιμητή.** Θα βρίσκεται στο τέλος της κάθε ενότητας, δεν θα έχει έκταση μεγαλύτερη από δύο σελίδες του βιβλίου και θα περιλαμβάνει μια μικρή, σύντομη, ευχάριστη αξιολόγηση της ενότητας εκ μέρους του/της μαθητή/μαθήτριας, τεχνικές αυτο-αξιολόγησης, έντυπες ή/και ηλεκτρονικές, του/της μαθητή/μαθήτριας, επαναδιατύπωση των όσων επεδίωξε η ενότητα να μεταδώσει ή/και να καλλιεργήσει.

8. **Τρεις ανασκοπήσεις**, εκ των οποίων οι δύο πρώτες θα είναι μονώρης διάρκειας και θα γίνουν: α) η πρώτη μετά το τέλος του α' στάσιμου και β) η δεύτερη μετά την ολοκλήρωση του γ' στάσιμου. Η τρίτη θα είναι δίωρης διάρκειας και θα καταχωρίζεται μετά την ολοκλήρωση του δράματος. Η κάθε ανασκόπηση θα περιλαμβάνει δραστηριότητες, ερωτήσεις και, μέσω QR, δυνατότητα παραπομπής των μαθητών/μαθητριών σε πρόσθετο, ψηφιακό υλικό μελέτης και άσκησης, ώστε να εμπεδωθούν

οι πληροφορίες και οι τεχνικές που διδάχθηκαν και να αποτυπωθεί στη μακροπρόθεσμη μνήμη των μαθητών/μαθητριών την τραγωδία, όχι αποσπασματικά αλλά ως ενιαίο και συνεχές όλο.

9. **Γλωσσάριο** με τους κύριους όρους της τραγωδίας.

B. Πρόσθετα στοιχεία

Το **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** θα περιλαμβάνει «Βοηθούς μελέτης» και «Δείκτες αναφοράς» (βλ. «Γενικά Χαρακτηριστικά»), εποπτικό υλικό συναφές με το κείμενο, κατάλληλο για εκπαιδευτική χρήση και σύμφωνο με την ηλικία των μαθητών/μαθητριών, χάρτες, διαγράμματα, σχήματα, πίνακες, φωτογραφίες, κριτικά σημειώματα για τις παραστάσεις, μέσω των οποίων θα οπτικοποιείται η πληροφορία και θα διευκολύνεται η πρόσληψή της και φύλλα εργασίας, κατά την κρίση των συγγραφέων.

Βλ. και «Γενικά χαρακτηριστικά»

4. Ευριπίδη, «Τρωάδες» Γ΄ Γυμνασίου

1. Διδακτικά βιβλία

Ένα **ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ**, στο οποίο θα περιλαμβάνεται η τραγωδία, σε νεοελληνική απόδοση, χωρισμένη σε ενότητες και υποενότητες, χωρίς να θίγεται η διάκριση των κατά ποσόν μερών της.

Το βιβλίο να συμπληρώνεται από εισαγωγικό μέρος, το οποίο θα περιέχει σύντομες πληροφορίες: α) για τον Ευριπίδη και την εποχή του, β) για το δράμα ως γραμματειακό είδος, γ) για τον μύθο, την υπόθεση και τα πρόσωπα του έργου και ενδεικτική παραστασιογραφία από το νεοελληνικό θέατρο. Τέλος, το βιβλίο να περιλαμβάνει γλωσσάριο, εργασίες, δραστηριότητες, τελική ανασκόπηση, πλούσιο εποπτικό και ηλεκτρονικό υλικό, παραθέματα, παράλληλα κείμενα, πηγές, προοργανωτές και αποτιμητές κ.ά.

Προτεινόμενες νεοελληνικές αποδόσεις

1. Τάσος Ρούσσοσ (1994) *Ευριπίδης. Τρωάδες*. Αθήνα: Κάκτος.
2. Θρασύβουλος Σταύρου (2012). *Ευριπίδης «Τρωάδες»*. Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ.
3. Κ.Χ. Μύρης (Κ. Γεωργουσόπουλος) (2001). *Ευριπίδου Τρωάδες*. Αθήνα: Καστανιώτης.
4. Παντελής Μπουκάλας (2010). *Ευριπίδη Τρωάδες*. Αθήνα: Θέατρο του Νέου Κόσμου.

2. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

A. Οργάνωση περιεχομένου [Η αρίθμηση των στίχων με βάση το κείμενο <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.01.0123>]

Ευριπίδη «Τρωάδες»	Προτεινόμενη Κατανομή 43 διδακτικών ωρών
--------------------	--

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Το **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** θα περιλαμβάνει:

<p>Καλωσόρισμα. Πίνακα περιεχομένων. «Ταυτότητα» του βιβλίου Σύντομο κεφάλαιο για την αρχαία ελληνική δραματική ποίηση, τη γέννηση και τα χαρακτηριστικά της τραγωδίας, το αρχαίο θέατρο, τους δραματικούς αγώνες και τις παραστάσεις αρχαίου δράματος στην Αθήνα του 5^{ου} π. Χ. αιώνα, το αρχαίο θέατρο ως αρχιτεκτόνημα και τα μέρη του. Σύντομο κεφάλαιο για τον Ευριπίδη, την εποχή του, τον αρχαίο μύθο που αποτελεί πηγή έμπνευσης των Τρωάδων, την υπόθεση και τα πρόσωπα του έργου. Ενδεικτική παραστασιογραφία του έργου από το νεοελληνικό θέατρο.</p>	<p>πέντε (05) διδακτικές ώρες</p>
<p>Πρόλογος σε δύο υποενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1-47 • στ. 48-97 	<p>τρεις (03) διδακτικές ώρες</p>
<p>Πάροδος σε δύο υποενότητες</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 98-152 • στ.153-229 	<p>δύο (02) διδακτικές ώρες</p>
<p>Α' Επεισόδιο σε πέντε υποενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 230-292 • στ. 293-352 • στ.353-408 • στ.409-461 • στ.462-510 	<p>επτά (07) διδακτικές ώρες</p>
<p>Α' Στάσιμο σε μία υποενότητα</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 511-567 	<p>μια (01) διδακτική ώρα</p>
<p>Πρώτη Ανασκόπηση</p>	<p>μια (01) διδακτική ώρα</p>
<p>Β' Επεισόδιο σε τέσσερις υποενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ. 568-607 • στ. 608-708 (2 διδακτικές ώρες) • στ. 709-739 • στ. 740-798 	<p>έξι (06) διδακτικές ώρες</p>
<p>Β' Στάσιμο σε μία υποενότητα</p> <ul style="list-style-type: none"> • στ.799-859 	<p>μία (01) διδακτική ώρα</p>

Γ' Επεισόδιο σε τέσσερις υποενότητες <ul style="list-style-type: none"> • στ. 860-910 • στ. 911-965 • στ. 966-1032 • στ. 1033-1059 	τέσσερις (04) διδακτικές ώρες
Γ' Στάσιμο σε μία υποενότητα <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1060-1117 	μια (01) διδακτική ώρα
Δεύτερη Ανασκόπηση	μια (01) διδακτική ώρα
Έξοδος σε τέσσερις υποενότητες <ul style="list-style-type: none"> • στ. 1118-1155 • στ. 1156-1215 • στ.1216-1259 • στ.1260-1332 	εννέα (09) διδακτικές ώρες
Συνολική ανασκόπηση του δράματος	δύο (02) διδακτικές ώρες

Πιο αναλυτικά:

Το **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** θα περιλαμβάνει:

1. **Καλωσόρισμα.**

2. **Πίνακα περιεχομένων.**

3. Την «**Ταυτότητα του βιβλίου**» που παρουσιάζει τη φιλοσοφία, τη δομή, το περιεχόμενο και στοιχεία για την «πλοήγηση» στο βιβλίο και τη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

4. **Σύντομο κεφάλαιο** για τη **γέννηση** του **αρχαίου δράματος**, την άποψη του **Αριστοτέλη** για την προέλευση της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας από τον διθύραμβο και τα **χαρακτηριστικά της τραγωδίας**, ενώ θα αναλύεται ο ορισμός της από τον Αριστοτέλη και η διάκριση που ο φιλόσοφος κάνει σε κατά ποσόν και κατά ποιόν μέρη της τραγωδίας. Το ίδιο κεφάλαιο θα περιλαμβάνονται **περιγραφή** των μερών του **αρχαίου θεάτρου** και της διαδικασίας διοργάνωσης σε αυτό **δραματικών αγώνων**.

5. **Σύντομο κεφάλαιο** με **πληροφορίες** για τον Ευριπίδη, την εποχή του, **τον μύθο** που αποτελεί πηγή έμπνευσης των Τρωάδων, την υπόθεση και τα πρόσωπα του έργου.

6. Ενδεικτική **παραστασιογραφία** του έργου με παραστάσεις του έργου από το νεοελληνικό θέατρο του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

7. **Εννέα διδακτικές ενότητες**, με τίτλο που θα δίνεται από τους/τις συγγραφείς και διαφορετικής διδακτικής διάρκειας η καθεμία, αντίστοιχες με τα κατά ποσόν μέρη του δράματος. Η πάροδος διδάσκεται σε δύο διδακτικές ώρες, τα στάσιμα διδάσκονται σε μία διδακτική ώρα το καθένα. Τα επικά μέρη της τραγωδίας (πρόλογος, επεισόδια και έξοδος) διδάσκονται ανάλογα με την έκτασή τους από τρεις (πρόλογος), τέσσερις (γ' επεισόδιο), έξι (β' επεισόδιο) επτά (α' επεισόδιο) και εννέα (έξοδος) διδακτικές ώρες.

Κάθε ενότητα θα περιλαμβάνει τα εξής:

- **Προοργανωτή.** Θα βρίσκεται στην αρχή της ενότητας, η έκτασή του δεν θα ξεπερνά τη μία σελίδα του διδακτικού βιβλίου και θα περιλαμβάνει, με τρόπο ευχάριστο και αξιοποιώντας την αρχή της εποπτείας, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της ενότητας, τις πληροφορίες που θα προσφερθούν, τα πρόσωπα και τις δεξιότητες που θα καλλιεργηθούν. Οι προοργανωτές θα βρίσκονται πάντοτε στη δεξιά σελίδα του βιβλίου.
- **Τις υποενότητες** που προβλέπονται για διδασκαλία σύμφωνα με τον ανωτέρω πίνακα. Η κάθε υποενότητα θα έχει έναν επιμέρους τίτλο και θα περιλαμβάνει **το κείμενο** συνοδευόμενο από **πλαγιότιτλους**, οι οποίοι θα διευκολύνουν την παρακολούθηση της ροής της υπόθεσης, και πλαισιωμένο από **επισήμανση λέξεων** οι οποίες κρίνεται απαραίτητο να δοθούν, ώστε να διευκολυνθεί η ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου, από **παράθεση πληροφοριών** που θα υποστηρίζουν την πρόσληψη του έργου, από **εποπτικό υλικό** συναφές και σε πλήρη αντιστοιχία με το κείμενο, από **QR κώδικα**, μέσω του οποίου ο/η μαθητής/μαθήτρια θα παραπέμπεται σε σχετικό, υποστηρικτικό ψηφιακό υλικό και από **ερωτήσεις**, οι οποίες θα διευκολύνουν την παρακολούθηση της ροής της υπόθεσης.
- **Παραθέματα**, από το πρωτότυπο κείμενο της τραγωδίας, όπου κρίνεται απαραίτητο προκειμένου να υλοποιηθούν οι στόχοι διδασκαλίας και μάθησης, όπως αναφέρονται στο ΠΣ.
- **Ερωτήσεις κατανόησης και ερμηνείας** του κειμένου, οι οποίες θα υποστηρίζουν την πρόσληψη των νοημάτων.
- **Δραστηριότητες**, θεματικές και διαθεματικές, οι οποίες θα απορρέουν από το κείμενο και θα υποστηρίζουν τη διδασκαλία και μάθηση.
- **Αποτιμητή.** Θα βρίσκεται στο τέλος της κάθε Ενότητας, δεν θα έχει έκταση μεγαλύτερη από δύο σελίδες του βιβλίου και θα περιλαμβάνει μια μικρή, σύντομη, ευχάριστη αξιολόγηση της ενότητας εκ μέρους του/της μαθητή/μαθήτριας, τεχνικές αυτο-αξιολόγησης, έντυπες ή/και ηλεκτρονικές, του/της μαθητή/μαθήτριας, επαναδιατύπωση των όσων επεδίωξε η ενότητα να μεταδώσει ή/και να καλλιεργήσει.

8. **Τρεις ανασκοπήσεις**, εκ των οποίων οι δύο πρώτες θα είναι μονώρης διάρκειας και θα γίνουν: α) η πρώτη μετά το τέλος του α' στάσιμου και β) η δεύτερη μετά την ολοκλήρωση του γ' στάσιμου. Η τρίτη θα είναι δίωρης διάρκειας και θα καταχωρίζεται μετά την ολοκλήρωση του δράματος. Η κάθε ανασκόπηση θα περιλαμβάνει δραστηριότητες, ερωτήσεις και, μέσω QR, δυνατότητα παραπομπής των μαθητών/μαθητριών σε πρόσθετο, ψηφιακό υλικό μελέτης και άσκησης, ώστε να εμπεδωθούν οι πληροφορίες και οι τεχνικές που διδάχθηκαν και να αποτυπωθεί στη μακροπρόθεσμη μνήμη των μαθητών/μαθητριών την τραγωδία, όχι αποσπασματικά αλλά ως ενιαίο και συνεχές όλο.

9. **Γλωσσάριο** με τους κύριους όρους της τραγωδίας.

Πρόσθετα στοιχεία

Το **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** θα περιλαμβάνει «Βοηθούς μελέτης» και «Δείκτες αναφοράς» (Βλ. «Γενικά Χαρακτηριστικά»), εποπτικό υλικό συναφές με το κείμενο, κατάλληλο για εκπαιδευτική χρήση και σύμφωνο με την ηλικία των μαθητών/μαθητριών, χάρτες, διαγράμματα, σχήματα, πίνακες, φωτογραφίες, κριτικά σημειώματα για τις παραστάσεις, μέσω των οποίων θα οπτικοποιείται η πληροφορία και θα διευκολύνεται η πρόσληψή της και φύλλα εργασίας, κατά την κρίση των συγγραφέων.

Βλ. και «Γενικά χαρακτηριστικά»

«Γενικά χαρακτηριστικά»

1. Διάταξη

Η διάταξη του υλικού στο **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** και του **ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ** πρέπει να υιοθετεί:

- ✓ Ενιαίο τρόπο σε όλες τις ενότητες του βιβλίου και ως προς τα περιθώρια και τις αποστάσεις και ως προς τη θέση που θα έχει η κάθε κατηγορία υλικού ή/και εργαλείου διδασκαλίας και μάθησης.
- ✓ Ποσότητα υλικού και πληροφορίας προσαρμοσμένη κάθε φορά σε ό,τι έχει προηγηθεί και σε ό,τι θα ακολουθήσει, στον βαθμό δυσκολίας της ενότητας και στην τάξη (Α', Β', Γ') στην οποία αναφέρεται το βιβλίο.
- ✓ Εύχρηστη καταχώριση του περιεχομένου, ώστε ο/η μαθητής/μαθήτρια να προσανατολίζεται στο εκάστοτε μελετώμενο και ζητούμενο.
- ✓ Ευχάριστο και υβριδικό τρόπο προσέγγισης της πληροφορίας, ώστε ο/η μαθητής/μαθήτρια να είναι σε θέση να προσεγγίσει το κείμενο με πολλούς διαφορετικούς τρόπους.
- ✓ Ισορροπημένη χρήση των μέσων παρουσίασης της πληροφορίας και καλλιέργειας δεξιοτήτων, ώστε να μην συγκεντρώνεται σε μία σελίδα μόνο κείμενο και σε μία άλλη μόνο εποπτικό ή ψηφιακό υλικό.
- ✓ Πλήρης αντιστοίχιση του εποπτικού ή/και ψηφιακού υλικού με το κείμενο, ώστε αυτό να μη λειτουργεί διακοσμητικά αλλά να μπορεί να αξιοποιηθεί από τον/την εκπαιδευτικό.
- ✓ Συνέπεια και λογική, ώστε να υποστηρίζεται η μελέτη. Το περιεχόμενο πρέπει να είναι καλά οργανωμένο, με κατάλληλη χρήση χώρου και περιθωρίου για ευκολία στην ανάγνωση.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

2. Σχεδιασμός του βιβλίου

2.1. Αισθητική

Η αισθητική του **ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** και του **ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ** θα πρέπει να είναι αναβαθμισμένη, ανάλογη με την τάξη στην οποία απευθύνεται το βιβλίο, το γνωστικό αντικείμενο και την ηλικία των μαθητών/μαθητριών. Τα στοιχεία αισθητικής του βιβλίου και του τετραδίου αποτελούν εργαλείο διδασκαλίας και μάθησης και δεν είναι διακοσμητικός παράγοντας. Με βάση αυτή την αποδοχή θα πρέπει να υιοθετούνται οι εξής κατευθύνσεις:

- ✓ Η θέση των κεφαλαίων, υποκεφαλαίων, σχημάτων κ.λπ. πρέπει να σχεδιαστεί από την αρχή, να αποτελέσει οδηγό για όλο/όλα το/τα βιβλία και να υιοθετείται σε όλες τις ενότητες.
- ✓ Ο τύπος της γραμματοσειράς πρέπει να είναι σταθερός, να διαφοροποιείται για τους τίτλους, υποτίτλους, σχόλια, λεξιλόγιο κ.λπ. και να έχει μέγεθος που να διευκολύνει την αναγνωσιμότητα.
- ✓ Το κείμενο και οι κάθε είδους απεικονίσεις να παρουσιάζονται με τρόπο ελκυστικό και ενδιαφέροντα για τον μαθητή και τη μαθήτρια.
- ✓ Ο σχεδιασμός των σελίδων του βιβλίου αλλά και του εξωφύλλου να γίνεται με κριτήριο τα μηνύματα που επιδιώκεται να επικοινωνηθούν και τις δυνατότητες επεξεργασίας και οικειοποίησης των μηνυμάτων από τους μαθητές και τις μαθήτριες.
- ✓ Ορισμένες σελίδες μπορεί να περιέχουν μεγαλύτερη ποσότητα πληροφοριών, ενώ άλλες μικρότερη, πάντα στη συνδυαστική βάση της προβολής των παιδαγωγικών – εκπαιδευτικών μηνυμάτων και της αισθητικής της σελίδας.
- ✓ Ο εμπλουτισμός του βιβλίου με φωτογραφίες επιστημόνων, καλλιτεχνών, σημαντικών ιστορικών προσώπων κ.ά. πρέπει να γίνεται όπου είναι εφικτό, προκειμένου να προκληθεί το σχετικό ενδιαφέρον του μαθητή/της μαθήτριας και ταυτόχρονα να καλλιεργηθεί η αξία της προσπάθειάς τους για τη δημιουργία νέας γνώσης.
- ✓ Σε κάθε σελίδα του βιβλίου πρέπει να υπάρχει αναλογία στοιχείων, εικόνων αλλά και ποικιλία στο πλαίσιο της σωστής σύζευξης όλων των στοιχείων του βιβλίου με στόχο το αρμονικό αποτέλεσμα.
- ✓ Η όποια εμφιατική αναφορά πρέπει να γίνεται κυρίως με αξιοποίηση μεγεθών και χρωμάτων.
- ✓ Πρέπει να αποφεύγεται η μη σκόπιμη επανάληψη λέξεων, φράσεων ή σχημάτων.
- ✓ Απαιτείται κατάλληλη σχεδίαση της σελίδας του βιβλίου. Ο αναγνώστης-μαθητής/η αναγνώστρια-μαθήτρια δεν θα πρέπει να υποβάλλεται σε σύγχυση από μια αυθαίρετη και μη συστηματική και συνεπή διάταξη του κειμένου (επικεφαλίδες κεφαλαίων, παράγραφοι, πίνακες, διαγράμματα, γραφικές παραστάσεις, απεικονίσεις, κατάλογοι στοιχείων κ.ά.).
- ✓ Η διάταξη του κειμένου μέσα σε συγκεκριμένο σχεδιασμένο πλαίσιο πρέπει να στηρίζει τη διαδικασία ανάγνωσης, ώστε ο μαθητής/η μαθήτρια να μπορεί να κινείται, να σταματά το διάβασμα, αλλά και να επανέρχεται, χωρίς σύγχυση.
- ✓ Τα οριζόντια διαστήματα (μεταξύ κειμένου και τίτλων, υποτίτλων κ.ά.) πρέπει να είναι σταθερά και να μην αλλάζουν από σελίδα σε σελίδα.

- ✓ Η μορφή εκτύπωσης, το μέγεθος της σελίδας, το μέγεθος των τίτλων των κεφαλαίων, το μέγεθος των τίτλων των παραγράφων, το κύριο σώμα του κειμένου, τα παραδείγματα, οι εικονογραφήσεις, η βιβλιογραφία, ο κατάλογος των όρων κ.λπ. θα διαμορφώνονται λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία των μαθητών και των μαθητριών και τη βαθμίδα εκπαίδευσης.

2.2. Δείκτες αναφοράς-Βοηθεί

Στο **ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** και στο **ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ** θα πρέπει να περιλαμβάνονται στοιχεία βοηθητικά της χρήσης και της μελέτης, όπως:

- ✓ **Βοηθεί μελέτης**, οι οποίοι θα έχουν τη μορφή επιστημόσεων και θα προσανατολίζουν τον/τη μαθητή/μαθήτρια για το πώς πρέπει να χειριστεί το υλικό ή να πλοηγηθεί στο βιβλίο.
- ✓ **Δείκτες αναφοράς**. Σε κάθε σελίδα του βιβλίου θα πρέπει να αναφέρονται το έργο, ο δημιουργός του, το κεφάλαιο-υποκεφάλαιο-παράγραφος που βρισκόμαστε, ο αριθμός σελίδας και ό,τι άλλο κρίνεται βοηθητικό για τη μελέτη και τον προσανατολισμό του/της μαθητή/μαθήτριας.

2.3. Πίνακες-Χάρτες-Διαγράμματα

Πίνακες, διαγράμματα, σχήματα και χάρτες, που τυχόν χρησιμοποιούνται, θα πρέπει:

- ✓ Να είναι απλά και εύκολα αντιληπτά.
- ✓ Να αξιοποιούν κατάλληλα τον χώρο.
- ✓ Να τοποθετούνται σε συνάρτηση με το κείμενο στο οποίο αναφέρονται και όχι τυχαία για να καλύψουν κενά.
- ✓ Να επισημαίνουν τα σημεία στα οποία πρέπει να δοθεί έμφαση κατά τη διδασκαλία.

3. Γλώσσα του διδακτικού βιβλίου

Η γλώσσα του **ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ/ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΗ/ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ** και του **ΤΕΤΡΑΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΩΝ** πρέπει:

- ✓ Να υιοθετεί, κατά το δυνατόν, την ορολογία της μορφολογίας και σύνταξης της νέας ελληνικής, ώστε να είναι δυνατή η αντιστοίχιση των φαινομένων, όπου είναι εφικτό, και να μην προκαλείται σύγχυση στους/στις μαθητές/μαθήτριες.
- ✓ Να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/μαθητριών σε σχέση και με την ηλικία τους.
- ✓ Να χρησιμοποιείται η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου και κυρίως των όρων που αφορούν το διδασκόμενο γραμματειακό είδος.
- ✓ Να αξιοποιούνται συνεχώς ευκαιρίες ανάδειξης των σχέσεων της αρχαίας με τη νέα ελληνική με τη χρήση παραθεμάτων στα βιβλία, ώστε να μην υποτιμάται ο γλωσσικός χαρακτήρας του μαθήματος.
- ✓ Να παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή ενότητας ή κεφαλαίου, όπου κρίνεται αναγκαίο.
- ✓ Να παρατίθεται γλωσσάρι όρων, όπου κρίνεται αναγκαίο.

4. Κριτήρια ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού)

Το εκπαιδευτικό υλικό πρέπει να ανταποκρίνεται σε **κριτήρια ποιότητας**, όπως:

- **Συμφωνία με το οικείο Πρόγραμμα Σπουδών**, ώστε να ανταποκρίνεται στους σκοπούς και στους επιμέρους στόχους του ΠΣ.
- **Επιστημονική εγκυρότητα**, ώστε να συμβαδίζει με τις εξελίξεις του επιστημονικού πεδίου αναφοράς.
- **Παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα**, ώστε να ανταποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/μαθητριών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και στις βασικές αρχές της μεθοδολογίας της διδασκαλίας του γνωστικού αντικειμένου.
- **Αυτενέργεια μαθητών/μαθητριών**, ώστε να ενθαρρύνει την εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων.
- **Κοινωνική εγκυρότητα**, ώστε να αναπλαισιώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της.
- **Καλαισθησία**, ώστε να είναι ελκυστικό, να αποτελεί μέσο αισθητικής καλλιέργειας, να παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και να ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση.
- **Προσπελασιμότητα**, ώστε να επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων.
- **Ανατροφοδότηση**, ώστε να δημιουργεί και να αξιοποιεί δυνατότητες ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού από την εκπαιδευτική κοινότητα.
- **Διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων**, ώστε να παρουσιάζει την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών και συντακτριών του.
- **Τυποτεχνικά χαρακτηριστικά** τέτοια, ώστε να διασφαλίζεται η ευκολία στην ανάγνωση (ευκρίνεια εικόνων, κατάλληλη γραμματοσειρά και διάστιχο κ.λπ.).
- **Συνέπεια** στη χρήση μορφοποίησης, συμβόλων, συντομογραφιών κ.λπ.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Γνωστικό Αντικείμενο: Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία (Λύκειο)

➤ Διδακτικά βιβλία

1. Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

- Ιστοριογραφία: Ξενοφών, *Ελληνικά*

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 144 σελ.
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 64 σελ.

- Ρητορική: Λυσίας, *Κατά Ερατοσθένους*

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 144 σελ.
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 64 σελ.

- Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας, τεύχος I

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 144 σελ.
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 128 σελ.

2. Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

1. Σοφοκλής, *Αντιγόνη*

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 144 σελ.
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 64 σελ.

2. Θουκυδίδης, *Περικλέους Επιτάφιος (Ιστορία Β 34-46)*

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 80 σελ.
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 48 σελ.

3. Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΟΠΑΣ)

1. Ιστοριογραφία: Θουκυδίδης, *Ιστορία: επιλογές από τα «Σικελικά»*

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 112 σελ.
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 64 σελ.

2. Ρητορική: Δημοσθένης, *Υπέρ της Ροδίων Ελευθερίας*

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 112 σελ.
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 64 σελ.

3. Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας, τεύχος II

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 192 σελ.
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 112 σελ.

4. Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΟΠΑΣ)

1. Φιλοσοφικός Λόγος (Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι)

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 224 σελ.

2. Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας, τεύχος III

- Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 192 σελ.
- Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 112 σελ.

Λαμβάνονται υπόψη οι Γενικές Προδιαγραφές και επιπλέον για τα διδακτικά βιβλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας Λυκείου:

➤ **Μάθηση και διδασκαλία**

Οι **γενικές αρχές μάθησης και διδασκαλίας**, οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τη συγγραφή των διδακτικών βιβλίων είναι οι εξής:

- ✓ Η μάθηση και η διδασκαλία δεν είναι απλώς μαθητοκεντρικές, αλλά απορρέουν από τον/την ίδιο/ίδια τον/τη μαθητή/-τρια υπό την έννοια της αμοιβαίας συμμετοχής και συνεργασίας με τον/την εκπαιδευτικό.
- ✓ Ο/Η μαθητής/-τρια προσεγγίζεται ως προσωπικότητα ολιστικά, δηλαδή με δραστηριότητες και καλλιέργεια δεξιοτήτων που τον/την ενεργοποιούν γνωστικά, συναισθηματικά και ψυχοκινητικά.
- ✓ Οι γενικές δεξιότητες αναπτύσσονται μέσω της μάθησης και της διδασκαλίας με αξιοποίηση και θεματικών και διαθεματικών προσεγγίσεων.
- ✓ Τα διδακτικά βιβλία πρέπει να ακολουθούν την αρχή της κάθετης διάταξης της ύλης, ώστε να μην υπάρχουν επικαλύψεις, επαναλήψεις και χάσματα.
- ✓ Οι δεξιότητες σκέψης που απαιτούν ανάλυση, αξιολόγηση, κρίση και όχι μόνο ανάκληση και κατανόηση των γεγονότων, ενσωματώνονται προοδευτικά, λαμβάνοντας υπόψη την ικανότητα των μαθητών/-τριών, καθώς και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά τους.
- ✓ Επιδιώκεται η καλλιέργεια του κριτικού γραμματισμού και της δημιουργικής σκέψης μέσω της αξιοποίησης πολλαπλών μαθησιακών πόρων και της συμμετοχής των μαθητών/-τριών σε λιγότερο δομημένα προβλήματα.
- ✓ Ενθαρρύνεται η εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες που προάγουν τη βιωματική και διερευνητική μάθηση.
- ✓ Αναπτύσσονται μεταγνωστικές δεξιότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν την ικανότητα ανάλυσης, αξιολόγησης και ελέγχου των διαδικασιών σκέψης από τους/τις μαθητές/-τριες.
- ✓ Ενθαρρύνεται η δια βίου μάθηση με τη χρήση σύγχρονου, αυθεντικού υλικού.
- ✓ Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται είναι ποικίλες, διαβαθμισμένης δυσκολίας, προάγουν τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, συμβάλλουν στη δημιουργική και όχι στη μηχανιστική εργασία των μαθητών/-τριών και ενθαρρύνουν την ομαδοκεντρική εργασία.
- ✓ Περιλαμβάνονται δραστηριότητες αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης.

Ειδικότερα σε ό,τι αφορά το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας (Λύκειο) υιοθετούνται οι ακόλουθες κατευθύνσεις διδασκαλίας και μάθησης:

- ✓ Τα αρχαία κείμενα θεωρούνται λαμπρό δείγμα μιας από τις σημαντικότερες πολιτισμικές και λογοτεχνικές παραδόσεις παγκοσμίως και ακλόνητο θεμέλιο της ελληνικής ιδιοσυστασίας και ιδιοπροσωπίας.
- ✓ Μορφή και περιεχόμενο των αρχαίων κειμένων μελετώνται ενιαία.
- ✓ Η αρχαία ελληνική γλώσσα θεωρείται τερπνή αφορμή για την κατάκτηση της ομιλουμένης ελληνικής γλώσσας.

- ✓ Τα ενιαία κείμενα, τα οποία διδάσκονται είτε σε πρωτότυπο είτε σε νεοελληνική απόδοση και περίληψη, πρέπει να ολοκληρώνονται και να μην διδάσκονται αποσπασματικά και κατακερματισμένα.
- ✓ Τα παράλληλα κείμενα, τα οποία μπορεί να προέρχονται από την αρχαία και νεότερη γραμματεία, ελληνική και παγκόσμια, εντάσσονται στο εκπαιδευτικό υλικό και αξιοποιούνται για να ασκηθούν οι μαθητές/-τριες στη συγκριτική, διακειμενική προσέγγιση.
- ✓ Τα θεματικά πεδία (τα οποία πρέπει να αναδεικνύονται και στα διδακτικά βιβλία) είναι το «Κείμενο και περικείμενο», το «Κείμενο ως περιεχόμενο», το «Κείμενο ως μορφή» και το «Κείμενο ως πεδίο συνάντησης αρχαίου και σύγχρονου κόσμου».
- ✓ Οι μαθητές/-τριες πρέπει να υποστηρίζονται στην καλλιέργεια ποικίλων δεξιοτήτων και γραμματισμών, όπως κυρίως είναι ο ψηφιακός.
- ✓ Η μεθοδολογία διδασκαλίας του μαθήματος δεν πρέπει να είναι τυποποιημένη, αλλά να συνδυάζει ποικίλες και διαφορετικές μεθόδους, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες και ιδιαιτερότητες των μαθητών/-τριών αλλά και του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου.
- ✓ Η αξιολόγηση των μαθητών/τριών πρέπει να υιοθετεί τις σύγχρονες τεχνικές που προτείνονται από το νέο ΠΣ, να έχει χαρακτήρα δυναμικό, να υιοθετεί την αρχή της διαβαθμισμένης δυσκολίας και να συνδυάζει ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα.

➤ **Επισημάνσεις στην οργάνωση του περιεχομένου των διδακτικών βιβλίων**

- ✓ Το περιεχόμενο στο διδακτικό βιβλίο οργανώνεται λογικά και καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κ.λπ.
- ✓ Σε κάθε βασική μονάδα οργάνωσης του περιεχομένου (κεφάλαιο/διδακτική ενότητα) προτάσσεται προοργανωτής που προσδιορίζει τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα για καθένα από τα τέσσερα θεματικά πεδία του Π.Σ.
- ✓ Παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα/α να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/τριας (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών και μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες).
- ✓ Κάθε διδακτική ενότητα ολοκληρώνεται με σύνοψη και αποτιμητή που περιλαμβάνουν δραστηριότητες αναστοχασμού, καθώς και πρόσθετες δραστηριότητες για μαθητές και μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας.
- ✓ **Καταγράφονται στο τέλος του βιβλίου η στερεότυπη ή οι στερεότυπες εκδόσεις των κειμένων, καθώς και οι εκδόσεις από τις οποίες αντλήθηκαν οι νεοελληνικές αποδόσεις των κειμένων, καθώς και τα παράλληλα κείμενα.**

➤ **Συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό**

Το διδακτικά βιβλία για την Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία ήδη στην έντυπή τους μορφή αποτελούν μια «βιβλιοθήκη» πόρων που δίνει τη δυνατότητα στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες να ακολουθήσουν ποικίλες διαδρομές διερεύνησης και κατάκτησης της

γνώσης. Αποκτούν επομένως χαρακτηριστικά πλεονεκτήματα ηλεκτρονικού υλικού, όπως η δυνατότητα επικαιροποίησης και διαρκούς εμπλουτισμού τους.

Η διασύνδεση του περιεχομένου των διδακτικών βιβλίων με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό γίνεται από τους ίδιους/τις ίδιες τους/τις συγγραφείς του. Είναι αυτοί/-ές που επιλέγουν ή/και δημιουργούν τα **μαθησιακά** εκείνα **αντικείμενα** που εμπλουτίζουν το περιεχόμενο του βιβλίου και τις ασκήσεις/εργασίες/δραστηριότητες που το συνοδεύουν.

Το συμπληρωματικό αυτό υλικό ενδέχεται να περιλαμβάνει: προσομοιώσεις - οπτικοποιήσεις, εννοιολογικούς χάρτες, βίντεο, 3D χάρτες, εκπαιδευτικά παιχνίδια, κείμενα (π.χ. σε *pdf.), podcast/broadcast, διαδραστικές ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης (drill and practice), χρονογραμμές, εικονικές περιηγήσεις, εικονικά αντικείμενα επαυξημένης πραγματικότητας κ.λπ. Επιπλέον, μπορεί να λαμβάνει υπόψη διαθέσιμους δημόσιους εκπαιδευτικούς πόρους, όπως είναι αυτοί του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας, του Ι.Ε.Π. ή έγκυρες ψηφιακές βιβλιοθήκες και αποθετήρια. Ενδεικτικά μόνον παρατίθενται ορισμένοι διαθέσιμοι ψηφιακοί πόροι που μπορούν να ληφθούν υπόψη για τη μελέτη της αττικής πεζογραφίας:

Ανέμη -Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Νεοελληνικών Σπουδών: <https://anemi.lib.uoc.gr/?lang=el>

Ανθολογία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας - Κ.Ε.Γ.:

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/literature/index.html

Αρχαία Ελληνική Γραμματολογία του Φ.Ι. Κακριδή - Κ.Ε.Γ.: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/grammatologia/index.html

Αρχαία Ελληνική Μυθολογία από το Κ.Ε.Γ.:

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/mythology/lexicon/index.html

Διαλέξεις για την αθηναϊκή νομοθεσία - Stanford University: <https://chs.harvard.edu/discussion-series-athenian-law-lectures-2/>

Ηλεκτρονικό γλωσσάρι ρητορικών όρων: <https://mcl.as.uky.edu/glossary-rhetorical-terms>

HODOI ELECTRONIKAI. Ολοκληρωμένο περιβάλλον μελέτης της ΑΕ γλώσσας και γραμματείας: <http://mercure.fltr.ucl.ac.be/HODOI/concordances/intro.htm>

Europeana: <https://classic.europeana.eu/portal/el>

Ιστορική Συλλογή Σχολικών Εγχειριδίων – Ι.Ε.Π.: <http://e-library.iep.edu.gr/iep/index.html>

Ιστορία της ΑΕ Γλώσσας του Α.-Φ. Χριστίδη - Κ.Ε.Γ.: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/ag_history/index.html

Κ.Ε.Γ. Ψηφιακοί πόροι για την αρχαία ρητορεία: https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/encyclopedia/rhetoric/page_098.html

Λογισμικό (Software) για το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών: <https://swisseduc.ch/altphilo/griech/gumat/>

Μνημοσύνη. Ψηφιακή βιβλιοθήκη της ΑΕ Γραμματείας - Κ.Ε.Γ.:

https://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/index.html

NOMOI. Βιβλιογραφία για το αρχαίο δίκαιο: <https://www.sfu.ca/nomoi.html>

Ψηφιακή βιβλιοθήκη Thesaurus Linguae Graecae: <http://stephanus.tlg.uci.edu/>

Ψηφιακή βιβλιοθήκη Perseus Digital Library: <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/>

➤ Κριτήρια καταλληλότητας Νεοελληνικών αποδόσεων

Ως κριτήρια καταλληλότητας των ΝΕ αποδόσεων λαμβάνονται υπόψη τα εξής:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- α) η σχέση ισοδυναμίας μεταφράσματος/πρωτότυπου κειμένου σε επίπεδο κειμενικό και μακροδομικό (δηλαδή και η απόδοση του επικοινωνιακού χαρακτήρα του πρωτότυπου κειμένου),
- β) η επιστημονικότητα,
- γ) η αναγνωσιμότητα (δηλαδή η δυνατότητα άμεσης και απρόσκοπτης πρόσληψης από τους/τις μαθητές/-τριες), και
- δ) η λογοτεχνική αξία και η ποιότητα του μεταφρασμένου κειμένου (δηλαδή η ανταπόκριση στις αναγνωστικές και αισθητικές προτιμήσεις του σύγχρονου αναγνώστη/αναγνώστριας χωρίς να προδίδεται ο αρχαίος λόγος).

Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων για την Α΄ Λυκείου

– Ιστοριογραφία: Ξενοφών, Ελληνικά

Α. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Εκτός από την «Ταυτότητα του βιβλίου», στο βιβλίο περιλαμβάνονται:

Η εισαγωγή, το κυρίως κείμενο από το πρωτότυπο, τα κείμενα σε νεοελληνική απόδοση και οι ενδιάμεσες περιλήψεις. Επίσης ερμηνευτικά και πραγματολογικά σχόλια, κατανόησης και εμπέδωσης, καθώς και παράλληλα κείμενα άμεσης συνάφειας με σχετικές δραστηριότητες.

Για το πρωτότυπο κείμενο: Xenophon. *Hellenica, Volume 1: Books 1-4*. Translated by Carleton L. Brownson. Loeb Classical Library 88. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1918.

Αναλυτικά:

1. Εισαγωγή

Ολιγοσέλιδη εισαγωγή που θα καλύπτει με τρόπο ευσύνοπτο:

- α) τα γενικά για το γραμματειακό είδος της Ιστοριογραφίας
- β) τα σχετικά με την ένταξη του Ξενοφώντα και των *Ελληνικών* στο εν λόγω είδος
- γ) τα βιογραφικά του Ξενοφώντα και κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας και του έργου του.

2. Τα ακόλουθα αποσπάσματα:

Ξενοφών, *Ελληνικά*

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Κείμενο:

I. A 1 - 6 (από πρωτότυπο)

I. A 7 - Δ. 10*

I. Δ 11 - 17 (σε νεοελληνική απόδοση)

I. Δ 18 – 21 (από πρωτότυπο)

I. Δ 22 - ΣΤ. 38*

I. Z 1 - 15 (σε νεοελληνική απόδοση)

I. Z 16 - 35*

II. A 1 - 21*

II. A 22 - 32 (σε νεοελληνική απόδοση)

II. B 1 - 2*

II. B 3 - 4 (από πρωτότυπο)

II. B 5 - 15*

II. B 16 - 23 (από πρωτότυπο)

II. B 24 - Γ. 10*

II. Γ 11 - 16 (σε νεοελληνική απόδοση)

II. Γ 17 - 49*

II. Γ 50 - 56 (από πρωτότυπο)

II. Δ 1 - 10*

II. Δ 11 - 19 (σε νεοελληνική απόδοση)

II. Δ 20 - 22 (από πρωτότυπο)

II. Δ 23 - 38*

II. Δ 38 -43 (σε νεοελληνική απόδοση)

* περιληπτικά

Επιστημονικές για την οργάνωση και το περιεχόμενο του *Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας*:

- Η παρουσίαση των αποσπασμάτων (από πρωτότυπο, σε νεοελληνική απόδοση ή περίληψη) οργανώνεται με μέριμνα για αίσθηση της ιστορικής και αφηγηματικής συνέχειας, ώστε να είναι δυνατή η με εποπτικό τρόπο συνολική πρόσληψη των εξιστορουμένων στα βιβλία I και II των *Ελληνικών*.
- Στο τέλος της εισαγωγής προτείνεται η προσθήκη μιας ευκρινούς χρονογραμμής (timeline) του Πελοποννησιακού Πολέμου, με εμφανή σήμανση των γεγονότων που εξιστορούνται στα βιβλία I και II των *Ελληνικών*, ώστε να είναι δυνατή η ένταξη της αρχής και του τέλους του αφηγηματικού «νήματος» στη γραμμή του χρόνου. Αυτή η χρονογραμμή μπορεί να αποτελεί αυτόνομο ψηφιακό πόρο.
- Πριν την εναρκτήρια ενότητα (I. A 1 - 6) είναι χρήσιμο να προστεθεί μια εισαγωγική παράγραφος, που θα εντάσσει με τρόπο σαφή και διαφωτιστικό την αρχή της εξιστορήσεως στο ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο και θα συνδέει την αφήγηση με τα γεγονότα που έχουν προηγηθεί.
- Η διάταξη κάθε ενότητας πρέπει να αναδεικνύει το κεντρικό προς μελέτη κείμενο (από πρωτότυπο ή σε νεοελληνική απόδοση).

- Τα αποσπάσματα που προβλέπεται να διδαχθούν σε νεοελληνική απόδοση είναι χρήσιμο να συνοδεύονται από παράθεση του αντίστοιχου πρωτοτύπου (στην αριστερή σελίδα, ενώ η νεοελληνική απόδοση στη δεξιά σελίδα), ώστε να είναι δυνατή η αξιοποίηση του αρχαίου κειμένου για οποιαδήποτε αντιπαραβολική ή άλλη διδακτική ανάγκη/δραστηριότητα.
- Η διάταξη κάθε επιμέρους ενότητας καλό είναι να ακολουθεί γενικά το σχήμα:
  - α) προοργανωτής (τι θα δούμε στην ενότητα, τι περιμένουμε να αποκομίσουμε κ.λπ.)
  - β) κείμενο προς μελέτη
  - γ) βασικά ερμηνευτικά-πραγματολογικά σχόλια
  - δ) παράλληλο/α κείμενο/α
  - ε) ερωτήσεις και δραστηριότητες κατανόησης-εμπέδωσης
  - στ) σύνοψη και αποτιμητής (δηλ. σημεία αναφοράς για αποτίμηση, αυτοαξιολόγηση, όπως δραστηριότητες εμπέδωσης-αναστοχασμού κ.λπ.).

*Σημείωση:

Τα γραμματικά, συντακτικά και λεξιλογικά σχόλια που είναι απολύτως απαραίτητα για την εξομάλυνση και κατανόηση του κειμένου μπορούν να τίθενται υπό μορφή υποσημείωσης στο κάτω μέρος της σελίδας όπου βρίσκεται το σχετικό κείμενο. Δεν προτείνεται η παράθεση στις υποσημειώσεις εκτενών μεταφρασμένων φράσεων, γιατί αυτό ενισχύει την τάση για μηχανιστική και άκριτη αποστήθιση ολόκληρων χωρίων.

- Το βιβλίο πρέπει να περιλαμβάνει ψηφιακούς πόρους επέκτασης (QR codes που θα παραπέμπουν σε συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό ποικίλης μορφής, δυναμικά μαθησιακά αντικείμενα, όπως χρονογραμμές, διαδραστικές δραστηριότητες κ.λπ.). Τέτοιου είδους πόροι ενδείκνυνται και για τους αποτιμητές, ως ελκυστικά και ευέλικτα μέσα αδρομερούς ελέγχου του βαθμού επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων κατά την καταληκτική φάση της διδακτικής διαδικασίας.
- Η αρίθμηση και οργάνωση των ενοτήτων πρέπει να είναι απλή και κατανοητή, ώστε ο χρήστης (μαθητής/-τρια αλλά και εκπαιδευτικός) να περιδιαβαίνει με ευχέρεια ολόκληρο το υλικό.

Γενικά:

Το διδακτικό βιβλίο πρέπει να είναι εύχρηστο και, κατά το δυνατόν, λιτό και «φιλικό» προς τους χρήστες· να αποφεύγει δηλαδή την εκζήτηση και οτιδήποτε μπορεί να «επιβαρύνει» ή να αποπροσανατολίσει τη μαθησιακή διαδικασία. Αυτό προφανώς ισχύει για όλα τα διδακτικά βιβλία αλλά κατά μείζονα λόγο για το βιβλίο του Ξενοφώντα, με το οποίο οι μαθητές/-τριες της Α΄ τάξης έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή με το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη λυκειακή βαθμίδα.

B. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου»

μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Στο *Τετράδιο Εργασιών* περιλαμβάνονται περαιτέρω ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες επέκτασης με βάση τις ενότητες του βιβλίου του/της μαθητή/τριας, καθώς επίσης ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, επαναληπτικές εργασίες, επιπλέον παράλληλα κείμενα (αρχαία και νέα), περικοπές συναφούς βιβλιογραφίας, σχετικοί πίνακες, συναφή παραδείγματα και υποδείγματα, στοχευμένες συμβουλές, γενικές κατευθύνσεις, ευρύτερες καθοδηγητικές γραμμές.

Επισημάνσεις για την οργάνωση και το περιεχόμενο του *Τετραδίου Εργασιών*:

- Είναι αναγκαίο να υπάρχει σαφής και εμφανής αντιστοίχιση των διδακτικών ενοτήτων του βιβλίου μαθητή/τριας με εκείνες του *Τετραδίου*.
- Ενδείκνυται να υπάρχουν σε κάθε ενότητα ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, πέραν των βασικών εκείνων του διδακτικού βιβλίου. Αυτές είναι κυρίως ερμηνευτικές, ερωτήσεις κατανόησης και σε αυτές περιλαμβάνονται και ερωτήσεις συγκριτικής ανάγνωσης (βλ. και «Οδηγό Εκπαιδευτικού»).
- Εδώ εντάσσονται ως δραστηριότητες επέκτασης τόσο κάποια αυτόνομα μικροσενάρια (βλ. «Οδηγό Εκπαιδευτικού» Β.1.2.) όσο και δραστηριότητες συγκριτικής ανάγνωσης (βλ. «Οδηγό Εκπαιδευτικού» Β.1.3.), χωρίς να αποκλείεται η συμπερίληψη ορισμένων επιλεγμένων τέτοιων δραστηριοτήτων και στο βιβλίο μαθητή/τριας.
- Τις ερωτήσεις ανοικτού τύπου ακολουθούν εκείνες του κλειστού τύπου (σύζευξης, συμπλήρωσης κενών κ.λπ.). Εδώ έχουμε ζητούμενα κυρίως λεξιλογικής, ετυμολογικής αλλά και γραμματικοσυντακτικής υφής.
- Αποφεύγεται ο πληθωρισμός ερωτήσεων και ασκήσεων του ίδιου τύπου. Λαμβάνεται μέριμνα για κάποια ποικιλία, ώστε ο/η διδάσκων/ουσα να έχει περιθώριο επιλογής. Το ζητούμενο όμως είναι οι ευάριθμες και καλά στοχευμένες εργασίες-δραστηριότητες, που θα υπηρετούν στον μέγιστο δυνατό βαθμό τους εκπαιδευτικούς στόχους.
- Όπου κρίνεται αναγκαίο, μπορούν να υπάρχουν οδηγίες/πρακτικές συμβουλές, διασαφηνίσεις αλλά και παραπομπές σε υπάρχοντα βιβλία αναφοράς.

Κατά τα λοιπά, ισχύουν πλήρως και για τα δύο διδακτικά βιβλία οι Γενικές Προδιαγραφές για τα διδακτικά βιβλία του μαθήματος. Αναφέρουμε επιλεκτικά και συνοπτικά:

- Συνεπής και εύληπτη οργάνωση των ενοτήτων.
- Απεικονίσεις, εικόνες, διαγράμματα και χάρτες, όπου είναι αναγκαίο.
- Προσθήκη ψηφιακών πόρων.
- Προσεγμένη, ακριβής και κατανοητή γλώσσα, η οποία όμως δεν γίνεται απλοϊκή και αναντίστοιχη της λυκειακής βαθμίδας.
- Καλαισθησία και λειτουργικότητα.

– Ρητορική: Λυσίας, Κατά Ερατοσθένους

Εισαγωγικά:

Στην εποχή μας, η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής ρητορικής, της τέχνης του λόγου, με την οποία εκφράστηκε για πρώτη φορά με συστηματικό τρόπο το άτομο ως πολίτης που υπερασπίζει τα

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

συμφέροντά του τόσο στον ιδιωτικό βίο όσο και στον δημόσιο πολιτικό στίβο της δημοκρατικής πολιτείας:

- θεωρείται ουσιαστικό κομμάτι της συνολικής εικόνας που πρέπει να έχουν οι έφηβοι/ες μαθητές/τριες αφενός για την αρχαία ελληνική γραμματεία (και τα γένη/είδη της) και αφετέρου για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο ως ολότητα,
- θέτει στο επίκεντρο τον άνθρωπο ως δρων πρόσωπο, που μάχεται και αγωνίζεται για το κοινό/δημόσιο αλλά και το προσωπικό καλό.

Με άλλα λόγια, εντάσσεται ευθέως και υπηρετεί άμεσα τον αρχαιογνωστικό και ανθρωπογνωστικό σκοπό του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Με αυτή τη λογική, κρίθηκε σκόπιμο όλοι/όλες οι μαθητές/-τριες της Α΄ τάξης του Λυκείου να έρθουν σε επαφή με ένα εμβληματικό κείμενο της κλασικής **ρητορικής**, προκειμένου να γνωρίσουν τη δυναμική της ρητορικής τέχνης, όπως αναπτύχθηκε κυρίως στην κλασική Αθήνα και αποτέλεσε καθοριστική έκφραση της άμεσης δημοκρατίας, αλλά και της κοινωνικής ζωής των αρχαίων Αθηναίων.

Η επιλογή του συγκεκριμένου λόγου ως διδακτικού αντικειμένου στην παρούσα περίπτωση (όπως και στο πρόσφατο παρελθόν 1976-1999) ερείδεται αφενός στο μεστό νοηματικό περιεχόμενο και τους ιδεολογικούς του άξονες (λόγος κατά της τυραννίας και της αυταρχικότητας της ασύδοτης εξουσίας) και αφετέρου στη συγγραφική δεινότητα και την αττική ευγλωττία του συγγραφέα.

Υπό αυτήν την έννοια, είναι εύλογο να ειπωθεί ότι η διδασκαλία της αρχαίας ρητορικής:

- υπηρετεί τη διαμόρφωση της πολιτικής αγωγής των μαθητών/τριών, την καλλιέργεια δημοκρατικού ήθους και την ενδυνάμωση της γλωσσικής κατάρτισής τους,
- δίνει δυνατότητα για συμμετοχή σε «σχολικά ρητορικά γυμνάσματα», όπως ο προσχεδιασμένος προφορικός λόγος, το παιχνίδι ρόλων, οι δισοσί λόγοι, ενώ
- προετοιμάζει τον/τη μαθητή/τρια για τους ρόλους που θα αναλάβει στη ζωή του/της ως δημοκρατικός πολίτης.

A. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας

Στο Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας περιλαμβάνονται: η «Ταυτότητα του βιβλίου», η εισαγωγή, το κυρίως κείμενο από το πρωτότυπο, τα κείμενα σε νεοελληνική απόδοση και οι ενδιάμεσες περιλήψεις. Επίσης, περιλαμβάνονται ερμηνευτικά και πραγματολογικά σχόλια, ασκήσεις κατανόησης και εμπέδωσης, καθώς και παράλληλα κείμενα άμεσης συνάφειας με σχετικές δραστηριότητες.

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των γενικών προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Προβλέπεται η ύπαρξη μιας σύντομης (= ολιγοσέλιδης) εισαγωγής στην κλασική ρητορική, που αποσκοπεί στην κατανόηση του κειμενικού είδους και των συμβάσεών του, και στην οποία περιλαμβάνονται:

- 1) η ανάπτυξη της ρητορικής στην αρχαία Ελλάδα,

- 2) τα είδη των ρητορικών λόγων,
- 3) η δομή ενός ρητορικού λόγου,
- 4) ο βίος και το έργο του Λυσία και
- 5) οι συνθήκες συγγραφής/περιεχόμενο του *Κατά Ερατοσθένους* λόγου.

Ο ρητορικός λόγος παρατίθεται στο βιβλίο από το πρωτότυπο, από δόκιμη σύγχρονη ΝΕ απόδοση και με τη χρήση ενδιάμεσων συνδετικών περιλήψεων, ως εξής:

Λυσίας, <i>Κατά Ερατοσθένους</i>	
Κείμενο:	
Προοίμιο	1-3 (από πρωτότυπο)
Διήγηση	4-19 (από πρωτότυπο)
Παρέκβαση	20-26 (σε ΝΕ απόδοση)
Απόδειξη	26-71 (περιληπτικά)
	72-76 (από πρωτότυπο)
	77-80 (περιληπτικά)
Επίλογος	81-91 (περιληπτικά)
	92-94 (σε ΝΕ απόδοση)
	95-100 (από πρωτότυπο)

Για το πρωτότυπο κείμενο:

Lysiae Orationes cum fragmentis, ed. Christopher Carey, Oxford Classical Texts, pp. 101-124: XII *Κατά Έρατοσθένους*, (2nd edn). Oxford: Oxford University Press, 2007.

Επισημάνσεις για την οργάνωση και το περιεχόμενο του *Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας*:

- ✓ Ο λόγος *Κατά Ερατοσθένους* παρατίθεται στο βιβλίο ολόκληρος από το πρωτότυπο, ώστε εκπαιδευτικοί και μαθητές/-τριες να έχουν μια συνολική εποπτική εικόνα του κειμένου.
- ✓ Ειδικότερα, για τις ενότητες που διδάσκονται σε ΝΕ απόδοση, το ΑΕ κείμενο τοποθετείται στην αριστερή σελίδα, ενώ η ΝΕ απόδοση στη δεξιά σελίδα.
- ✓ Για τις ενότητες που διδάσκονται περιληπτικά, προηγείται η περιληπτική παρουσίαση των ενοτήτων (με κανονικά τυπογραφικά στοιχεία), στη συνέχεια έπονται το ΑΕ κείμενο και η ΝΕ απόδοσή του (ενδεχομένως με μικρότερα στοιχεία), για όσους/όσες ενδιαφέρονται για διεξοδικότερη προσωπική ανάγνωση.
- ✓ Η περιληπτική αναδιήγηση των ενοτήτων που δεν διδάσκονται αναλυτικά είναι απαραίτητη, ώστε να συνδέονται τα προηγούμενα με τα επόμενα και οι μαθητές/-τριες να έχουν μια γενική εικόνα της συνέχειας του λόγου. Δεν προβλέπονται δραστηριότητες για τις ενότητες αυτές.
- ✓ Η διάταξη κάθε επιμέρους ενότητας καλό είναι να ακολουθεί γενικά το σχήμα:
  - α) προοργανωτής, που προσδιορίζει τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα (τι θα δούμε στην ενότητα, τι περιμένουμε να αποκομίσουμε κ.λπ.),
  - β) κείμενο προς μελέτη,
  - γ) βασικά ερμηνευτικά-πραγματολογικά σχόλια,
  - δ) παράλληλο/α κείμενο/α,
  - δ) ερωτήσεις και δραστηριότητες κατανόησης-εμπέδωσης,

- ε) σύνοψη, αποτιμητής (δηλ. σημεία αναφοράς για αποτίμηση, αυτοαξιολόγηση, όπως δραστηριότητες εμπέδωσης-αναστοχασμού κ.λπ.).
- ✓ Τα γραμματικά, συντακτικά και λεξιλογικά σχόλια περιορίζονται στα απολύτως απαραίτητα για την εξομάλυνση και κατανόηση του κειμένου και μπορούν να παρατίθενται υπό μορφή υποσημείωσης στο κάτω μέρος της σελίδας όπου βρίσκεται το σχετικό κείμενο. Πρέπει επίσης να συμβαδίζουν με το γνωστικό επίπεδο των μαθητών/-τριών.
  - ✓ Η παράθεση στα σχόλια γλωσσικής εξομάλυνσης εκτενών μεταφρασμένων φράσεων να αποφεύγεται, επειδή κατ' αυτόν τον τρόπο όχι μόνο ενισχύεται η τάση για μηχανιστική και άκριτη αποστήθιση ολόκληρων χωρίων από τους/τις μαθητές/-τριες, αλλά και καταστρατηγείται η βασική αρχή του ΠΣ, που είναι η σταδιακή και συνεχής συνδημιουργία της ΝΕ απόδοσης από εκπαιδευτικούς και μαθητές/-τριες.
  - ✓ Καλό είναι επίσης να αποφεύγεται ο εκτενής ερμηνευτικός σχολιασμός των κειμενικών ενοτήτων. Ενδείκνυται να εκτίθενται τα κύρια σημεία της ερμηνευτικής προσέγγισης, ώστε η γνώση να μην παρέχεται έτοιμη, αλλά να δοθεί η δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να ασκηθούν στην αυτενέργεια και στην κριτική/δημιουργική σκέψη.
  - ✓ Η αρίθμηση και οργάνωση των ενοτήτων πρέπει να είναι απλή και κατανοητή, να ακολουθεί τη δομή του ρητορικού λόγου, όπως αναγράφεται στη διδασκόμενη ύλη, ώστε ο/η μαθητής/-τρια αλλά και ο/η εκπαιδευτικός να περιδιαβαίνει με ευχέρεια ολόκληρο το υλικό.
  - ✓ Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται πρέπει να είναι ποικίλες και όχι τυποποιημένες, διαβαθμισμένης δυσκολίας, να συμβάλλουν στη δημιουργική και όχι στη μηχανιστική εργασία των μαθητών/τριών και να ενθαρρύνουν τη συνεργατική εργασία.
  - ✓ Ενδεδειγμένο είναι να παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων που να προσαρμόζονται στις διαφοροποιημένες και εξατομικευμένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε μαθητή/μαθήτριας.
  - ✓ Κάθε ενότητα του βιβλίου ολοκληρώνεται με αναστοχαστικές και πρόσθετες δραστηριότητες για μαθητές/-τριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας.
  - ✓ Το διδακτικό βιβλίο εμπλουτίζεται με ψηφιακούς πόρους επέκτασης μέσω QR codes (δυναμικά μαθησιακά αντικείμενα, όπως χρονογραμμές, διαδραστικές δραστηριότητες κ.λπ.). Αυτό ενδείκνυται ιδιαίτερα στους αποτιμητές, ως ελκυστικά και ευέλικτα μέσα αδρομερούς ελέγχου του βαθμού επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων κατά την καταληκτική φάση της διδακτικής διαδικασίας.

Γενικά:

Το βιβλίο πρέπει να είναι εύχρηστο και, κατά το δυνατόν, λιτό και «φιλικό» προς τους χρήστες· να αποφεύγει δηλαδή την εκζήτηση και οτιδήποτε μπορεί να επιβαρύνει ή να αποπροσανατολίσει τη μαθησιακή διαδικασία από την επίτευξη των διδακτικών σκοπών και στόχων του μαθήματος.

Β. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου»

μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Στο *Τετράδιο Εργασιών* περιλαμβάνονται περαιτέρω ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες επέκτασης με βάση τις ενότητες του βιβλίου του/της μαθητή/-τριας, καθώς επίσης ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, επαναληπτικές εργασίες, παράλληλα κείμενα (αρχαία και νέα), επιλεγμένες πολλαπλές παράλληλες ΝΕ αποδόσεις ορισμένων κειμενικών αποσπασμάτων, αποσπάσματα από σχετική βιβλιογραφία, πίνακες, συναφή παραδείγματα, στοχευμένες εξειδικευμένες οδηγίες και γενικές κατευθυντήριες επισημάνσεις.

Επισημάνσεις για την οργάνωση και το περιεχόμενο του *Τετραδίου Εργασιών*:

- Επιβάλλεται να υπάρχει σαφής και εμφανής αντιστοίχιση των διδακτικών ενοτήτων του βιβλίου μαθητή/-τριας με εκείνες του *Τετραδίου Εργασιών*.
- Ενδείκνυται να υπάρχουν για κάθε ενότητα πρόσθετες ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, πέραν εκείνων του βιβλίου μαθητή/-τριας. Πρόκειται κυρίως για ερμηνευτικές, ερωτήσεις κατανόησης και συγκριτικής ανάγνωσης (βλ. και «Οδηγό Εκπαιδευτικού»).
- Τις ερωτήσεις ανοικτού τύπου ακολουθούν εκείνες του κλειστού τύπου (σύζευξης, συμπλήρωσης κενών κ.λπ.). Σε αυτές περιλαμβάνονται ζητούμενα κυρίως λεξιλογικής, ετυμολογικής αλλά και γραμματικοσυντακτικής υφής.
- Αποφεύγεται ο πληθωρισμός ερωτήσεων και ασκήσεων ίδιου τύπου. Λαμβάνεται μέριμνα για λελογισμένη ποικιλία στις ασκήσεις, ώστε ο/η διδάσκων/-ουσα να έχει περιθώριο επιλογής. Το ζητούμενο είναι οι ευάριθμες και καλά στοχευμένες εργασίες/δραστηριότητες, που υπηρετούν στον μέγιστο δυνατό βαθμό τους εκπαιδευτικούς στόχους των ενοτήτων και του μαθήματος γενικότερα.
- Για ορισμένα αποσπάσματα του λόγου καλό είναι να παρατίθενται και άλλες μεταφραστικές εκδοχές του ίδιου κειμένου, ώστε μέσα από τη σύγκριση αυτή να αντιληφθούν οι μαθητές/-τριες την ποικιλία αναγνώσεων και ερμηνειών: **η ΝΕ απόδοση είναι ο διαμεσολαβητής ανάμεσα στους/στις μαθητές/-τριες και το ΑΕ κείμενο στην πορεία προς το πρωτότυπο.**
- Όπου κρίνεται αναγκαίο, μπορούν να υπάρχουν οδηγίες/πρακτικές συμβουλές, διασαφηνίσεις αλλά και παραπομπές σε υπάρχοντα βιβλία αναφοράς.

Κατά τα λοιπά, ισχύουν πλήρως και για τα δύο εγχειρίδια οι Γενικές Προδιαγραφές του μαθήματος. Ενδεικτικά:

- Συνεπής και εύληπτη οργάνωση των ενοτήτων.
- Απεικονίσεις, εικόνες, διαγράμματα και χάρτες, όπου είναι αναγκαίο.
- Προσθήκη ψηφιακών πόρων.
- Προσεγμένη, ακριβής και κατανοητή γλώσσα αντίστοιχη της λυκειακής βαθμίδας.
- Καλαισθησία και λειτουργικότητα.

– Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας, τεύχος Ι

Εισαγωγικά

Το *Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας* και στις τρεις τάξεις (τεύχη Ι/ΙΙ/ΙΙΙ), λειτουργεί, αφενός, ως εγχειρίδιο γλωσσικής διδασκαλίας για τους/τις μαθητές/-τριες και, αφετέρου, ως ανθολόγιο

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

αρχαιοελληνικών κειμένων, με στόχο να διευρύνει με αποτελεσματικό τρόπο την αρχαιογλωσσία και την αρχαιογνωσία, να ενθαρρύνει την εξοικείωση των μαθητών/τριών με ένα ευρύτερο φάσμα λογοτεχνικών ειδών της κλασικής γραμματείας μέσα από την επιλογή κατάλληλων, διαβαθμισμένης δυσκολίας, αρχαιοελληνικών αποσπασμάτων, τα οποία **συνδέονται με την υπόλοιπη διδακτέα ύλη (έργα – διδακτικά βιβλία) σε επίπεδο νοημάτων, γλώσσας, λεξιλογίου κ.λπ.** Είναι απαραίτητο, ως εκ τούτου, το *Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας* να οργανωθεί σε επίπεδο περιεχομένου και δομής κατά τρόπο που να **υποστηρίζει τη μελέτη στοιχείων της ΑΕ που απαντούν στα έργα που οι μαθητές/τριες μελετούν στα διδακτικά βιβλία (Ξενοφώντα, Ελληνικά / Λυσία, Κατά Ερατοσθένους κ.λπ.).**

Το *Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας* έρχεται να συμπληρώσει τη γνώση της ΑΕ, η εξοικείωση με την οποία έχει αρχίσει στο Γυμνάσιο. **Ενδείκνυται να εκκινήσει με επαναλήψεις προς εμπέδωση** εκείνων, τα οποία οι μαθητές/τριες προβλέπεται –βάσει του οικείου Προγράμματος Σπουδών– να έχουν διδαχθεί στην προηγούμενη σχολική βαθμίδα, στο πλαίσιο του μαθήματος της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν αναλυτικά και με κλιμακούμενη δυσκολία περισσότερα στοιχεία της ΑΕ, με στόχο να ολοκληρωθεί η γλωσσική διδασκαλία από την άποψη της μορφολογίας και της σύνταξης. Η εκμάθηση της ΑΕ γλώσσας και των πολυποίκιλων πτυχών της δεν νοείται αποκομμένη από τα κείμενα και τον πολιτισμικό τους πλαίσιο, ούτε εστιάζει αποκλειστικά στην αυτόνομη επεξεργασία ή σε θεωρητικές αναλύσεις και σε ειδικούς κανόνες ερήμην των ίδιων των αρχαίων κειμένων.

Περιλαμβάνεται συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.

Α. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας

Γενικές Επισημάνσεις:

- ✓ Το βιβλίο περιλαμβάνει υλικό για επεξεργασία, **σύντομα ΑΕ κείμενα (έως 10-12 στίχων), φράσεις, προτάσεις**, ώστε να οργανωθεί η διδασκαλία των στοιχείων της γραμματικής και του συντακτικού, επιτρέποντας την προοδευτική κατάρτιση των μαθητών/-τριών στη γλώσσα, ενθαρρύνοντάς τους/τες να διερευνούν αυτόνομα και με δική τους πρωτοβουλία γλωσσικές δομές και τύπους.
- ✓ Οι ενότητες του τεύχους Ι του *Ανθολογίου Γλωσσικής Διδασκαλίας* αρχικά δίνουν έμφαση στην ανάγκη επανάληψης και συστηματικότερης μελέτης φαινομένων που έχουν ήδη διδαχθεί σε πρώτη φάση στη γυμνασιακή βαθμίδα και χρήζουν συμπλήρωσης και εμπέδωσης.
- ✓ Σε άλλες ενότητες νέα γνώση προστίθεται, με τελικό στόχο να ολοκληρωθεί στην Α' τάξη σε επαρκή βαθμό η γλωσσική διδασκαλία από την άποψη της τυπολογίας, της μορφολογίας και της σύνταξης.

Το Ανθολόγιο Γλωσσικής διδασκαλίας δεν υποκαθιστά τα βιβλία αναφοράς γραμματικής και συντακτικού, αλλά λειτουργεί συμπληρωματικά προς αυτά και ενισχυτικά προς τα διδασκόμενα κείμενα στο μάθημα της ΑΕΓΓ της Α' τάξης (Ξενοφώντα, Ελληνικά & Λυσία, Κατά Ερατοσθένους). Με άλλα λόγια, τα γραμματικά, συντακτικά και ετυμολογικά φαινόμενα που απαντούν στα διδασκόμενα ιστοριογραφικά και ρητορικά κείμενα, **επισημαίνονται εκεί, αλλά μελετώνται και τυγχάνουν συστηματικής επεξεργασίας με τη συνδρομή του Ανθολογίου Γλωσσικής διδασκαλίας,** ενώ για τη θεωρητική μελέτη των φαινομένων γίνονται σχετικές παραπομπές στα υπάρχοντα βιβλία γραμματικής και συντακτικού.

Ειδικότερα:

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Το βιβλίο οργανώνεται σε διδακτικές ενότητες που περιλαμβάνουν τρία μέρη:

- ✓ (Μέρος Α): περιλαμβάνει **σύντομα κείμενα από διάφορους συγγραφείς της αττικής πεζογραφίας**. Συνοδεύονται από σημειώσεις λεξιλογικής εξομάλυνσης, ετυμολογίας και σημασιολογίας. Τα κείμενα αυτά είναι κατάλληλα επιλεγμένα, ώστε να υποστηρίζουν τη διδασκαλία των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων που περιλαμβάνονται σε κάθε ενότητα.
- ✓ (Μέρος Β): μετά τα κείμενα, παρουσιάζονται με συνοπτικό και επαγωγικό τρόπο **τα παραδείγματα και οι κανόνες γραμματικής και συντακτικού**, που υπάγονται στην εκάστοτε διδακτική ενότητα, με παραπομπές στις αντίστοιχες ενότητες των εγχειριδίων αναφοράς, ώστε να ολοκληρώνεται η διδασκαλία ανά φαινόμενο.
- ✓ (Μέρος Γ): παρατίθενται **δραστηριότητες επανάληψης της θεωρίας και κριτικές ασκήσεις**, όπου συμπεριλαμβάνονται και σύντομα κείμενα που προάγουν την αυτενέργεια των μαθητών/ μαθητριών.

Ας σημειωθεί ότι **τα επιλεγμένα κειμενικά αποσπάσματα χρειάζεται να:**

- ✓ διαθέτουν **νοηματική ενότητα και αυτοτέλεια, ενδιαφέρον αλλά και εύληπτο νοηματικό περιεχόμενο**,
- ✓ συνοδεύονται από μία **εισαγωγική παράγραφο** για την ορθότερη κατανόηση του ιστορικού, ιδεολογικού και λογοτεχνικού πλαισίου τους,
- ✓ **είναι αυθεντικά ΑΕ αποσπάσματα και όχι διασκευασμένα από τους/τις συγγραφείς**,
- ✓ συνοδεύονται από ερωτήσεις κατανόησης ανοικτού/κλειστού τύπου ή δραστηριότητες που κινητοποιούν την κριτική/δημιουργική σκέψη των μαθητών/μαθητριών και προάγουν τη συνεργασία.

Κάθε διδακτική ενότητα δομείται έτσι ώστε **με αφητηρία συγκεκριμένο αυθεντικό κειμενικό υλικό για επεξεργασία:**

- ✓ **να επισημαίνονται τα βασικά γλωσσικά στοιχεία** που υπάρχουν, να σχολιάζονται, να επεξηγούνται και στη συνέχεια
- ✓ να ακολουθούν **ποικίλες και κατάλληλες δραστηριότητες εφαρμογής**,
- ✓ οι μαθητές και μαθήτριες να ασκούνται λελογισμένα στη **ΝΕ απόδοση του κειμένου ή αποσπασμάτων του**, στον **μετασχηματισμό φράσεων και προτάσεων σε άλλες με ανάλογη ή διαφορετική συντακτική μορφή**, καθώς και στη μεταφορά σύντομων προτάσεων από την αρχαία στη νέα ελληνική (ή και αντίστροφα).

Το **Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας** υπηρετεί τη γνώση των βασικών φαινομένων του λειτουργικού συστήματος της αρχαίας γλώσσας στην υπηρεσία της ερμηνείας των κειμένων.

- ✓ Η διδακτική προοπτική δίνει τη δυνατότητα να επισημαίνονται οι βασικές δομές της Αρχαίας Ελληνικής **εστιάζοντας σε όσες διαφέρουν από τη σύγχρονη μορφή της γλώσσας μας** (λ.χ. πτώσεις, ρηματικές δομές, μορφές και χρήσεις του αρχαίου λόγου), ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες **να οριοθετούν την αρχαία σε σύγκριση με την νέα ελληνική γλώσσα** και να αντιλαμβάνονται πληρέστερα μέσω αυτής της διαδικασίας στοιχεία και της μητρικής τους γλώσσας.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

ΠΙΝΑΚΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ
που περιλαμβάνονται στο *Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας Α΄ Λυκείου:*

ΑΕΓΓ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ τ. Ι)

Ως προς τη δομή/οργάνωση των κειμένων

- Υποκείμενο
- Κατηγορούμενο (σημασία και είδη)
- Ομοιόπτωτοι Ονοματικοί Προσδιορισμοί (παράθεση, επεξήγηση, επιθετικός, κατηγορηματικός)
- Ετερόπτωτοι Ονοματικοί Προσδιορισμοί (γενική, δοτική, αιτιατική πτώση)
- Πλάγιες Πτώσεις ως Προσδιορισμοί επιρρημάτων, επιφωνημάτων και μορίων
- Πλάγιες Πτώσεις με ρήματα:
  - Η γενική με ρήματα
  - Η δοτική με ρήματα
  - Η αιτιατική με ρήματα
- Η δοτική προσωπική
- Κατηγορίες μονόπτωτων και δίπτωτων ρημάτων
- Μέσα και παθητικά ρήματα
- Χρόνοι και Εγκλίσεις (σημασία και χρήση)
- Απαρέμφατο (σημασία, χρήση, είδη και περιπτώσεις σύνταξης)
- Μετοχές (σημασία, χρήση, είδη: αναγνώριση συνημμένης-απόλυτης, διάκριση μεταξύ επιθετικής, κατηγορηματικής, επιρρηματικής)
- Παρατακτική και Υποτακτική σύνδεση
- Επιρρηματικοί προσδιορισμοί (εμπρόθετοι, πλάγιες πτώσεις, δευτερεύουσες προτάσεις):
  - χρόνος (επιρρήματα, πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετοι, χρονική μετοχή, χρονικές προτάσεις)
  - τόπος (επιρρήματα, πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετοι)
  - αιτία (πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετοι, αιτιολογικές μετοχές, αιτιολογικές προτάσεις)
  - σκοπός (πλάγιες πτώσεις, εμπρόθετοι, τελική μετοχή, τελική πρόταση)

- προϋπόθεση (εντοπισμός υποθετικών προτάσεων)

- Δευτερεύουσες ονοματικές προτάσεις (είδος, εκφορά, λειτουργία)
- Δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (είδος, λειτουργία)
- Υποθετικοί λόγοι και είδη

Ως προς τα γραμματικά φαινόμενα

Επανάληψη: Πνεύματα και τόνοι: Θέση, είδη και ποιότητα συλλαβών. Η σύνθεση. Τονισμός. Το άρθρο και η κλίση του. Α΄, Β΄ και Γ΄ κλίση ουσιαστικών. Τα επίθετα: Η β΄ και γ΄ κλίση. Ο σχηματισμός των παραθετικών: Επίθετα και επιρρήματα. Η κλίση του βαρύτονου φωνηεντόληκτου ρήματος.

- Ο τόνος των εγκλιτικών.
- Φθογγικά πάθη (α΄ και β΄ μέρος, λ.χ. κράση, συναίρεση, κτλ.)
- Τα συνηρημένα ουσιαστικά της Α΄ κλίσης.
- Τα αττικόκλιτα ουσιαστικά της Β΄ κλίσης.
- Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά Γ΄ κλίσης (μονόθεμα)
- Φωνηεντόληκτα ουσιαστικά Γ΄ κλίσης (διπλόθεμα)
- Υγρόληκτα ουσιαστικά Γ΄ κλίσης (διπλόθεμα)
- Ανώμαλα ουσιαστικά (με αφορμή παραδείγματα από το διδαγμένο κείμενο)
- Επίθετα Γ΄ κλίσης (φωνηεντόληκτα, αφωνόληκτα και ενρινόληκτα). Κλίση μετοχών
- Ανώμαλα παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων (με αφορμή παραδείγματα από το διδαγμένο κείμενο)
- Αντωνυμίες προσωπικές, δεικτικές, αναφορικές, κτητικές, οριστική – επαναληπτική, αόριστες, ερωτηματικές
- Κλίση συνηρημένων ρημάτων (σε -άω, -έω και -όω). Σχηματισμός των λοιπών χρόνων
- Ενεργητικός & Μέσος Αόριστος Β.
- Παθητικός Μέλλοντας Α΄ και Β΄ . Παθητικός Αόριστος Α΄ και Β΄
- Ρήματα υγρόληκτα και ενρινόληκτα. Σχηματισμός Μέλλοντα και Αορίστου υγρόληκτων και ενρινόληκτων
- Σχηματισμός Μέλλοντα των σε -ίζω ρημάτων
- Σχηματισμός συντελικών χρόνων αφωνόληκτων, ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων

Ας σημειωθεί ότι:

- ✓ Η αφόρμηση για την εξέταση ενός γραμματικού και συντακτικού φαινομένου δίνεται από το κείμενο που προτάσσεται
- ✓ Αξιοποιούνται και ανάλογες δομές της ΝΕ, όπου είναι πρόσφορο
- ✓ Η εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τα φαινόμενα της γραμματικής και του συντακτικού, τα οποία είναι απαραίτητα για την καλύτερη και πιο αποτελεσματική γνώση της γλώσσας, υλοποιείται **χωρίς επέκταση σε λεπτομέρειες**, καθώς η γλωσσική κατάρτισή τους ολοκληρώνεται με τη μελέτη σε βάθος συνθετότερων γραμματικών και συντακτικών φαινομένων στη Β΄ Λυκείου (στο πλαίσιο της ΟΠΑΣ).

Β. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών

Στο *Τετράδιο Εργασιών* περιλαμβάνονται περαιτέρω παράλληλα πρωτότυπα κείμενα, ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, με βάση τις ενότητες του βιβλίου του/της μαθητή/τριας, καθώς επίσης ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, επαναληπτικές εργασίες, σχετικοί γραμματικοσυντακτικοί πίνακες, συναφή παραδείγματα και υποδείγματα, στοχευμένες συμβουλές, γενικές κατευθύνσεις, ευρύτερες καθοδηγητικές γραμμές.

Επισημάνσεις για την οργάνωση και το περιεχόμενο του *Τετραδίου Εργασιών*:

- **Ταυτότητα του βιβλίου.** Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές
- Είναι αναγκαίο να υπάρχει σαφής και εμφανής αντιστοίχιση των διδακτικών ενοτήτων του βιβλίου μαθητή/τριας με εκείνες του *Τετραδίου*.
- Τις ερωτήσεις ανοικτού τύπου ακολουθούν εκείνες του κλειστού τύπου (σύζευξης, συμπλήρωσης κενών κ.λπ.).
- Αποφεύγεται ο πληθωρισμός ερωτήσεων και ασκήσεων. Λαμβάνεται μέριμνα για κάποια ποικιλία, ώστε ο/η διδάσκων/-ουσα να έχει περιθώριο επιλογής.
- Όπου κρίνεται αναγκαίο, μπορούν να υπάρχουν οδηγίες/πρακτικές συμβουλές, διασαφηνίσεις αλλά και παραπομπές σε υπάρχοντα βιβλία αναφοράς.
- Προσεγμένα, ακριβής και κατανοητή γλώσσα, η οποία όμως δεν γίνεται απλοϊκή και αναντίστοιχη της λυκειακής βαθμίδας.
- Καλαισθησία και λειτουργικότητα.

Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων για τη Β΄ Λυκείου Γενικής Παιδείας

– Σοφοκλής, *Αντιγόνη*

Α. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Για το πρωτότυπο κείμενο: Αντιγόνη: Έκδοση H. Lloyd-Jones & N. G. Wilson (1990) δεύτερη έκδοση βελτιωμένη (1992)

Στίχοι: 1-99, 280-314, 441-507, 635-723, 1347-1353 (από πρωτότυπο)

Στίχοι: 162-222, 315-331, 407-440, 531-581, 772- 780, 781-882, 883-943, 1033-1114, 1183-1260, 1261-1346 (σε νεοελληνική απόδοση)

Στίχοι: 100-161, 223-279, 332-383, 384-406, 508-530, 582-630, 631-634, 724-771, 944-987, 988-1032, 1115-1154, 1155-1182 (Περίληψη)

Πιο συγκεκριμένα:

- **Ταυτότητα του βιβλίου.** Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.
- Αμέσως μετά, θα υπάρχει μια εισαγωγή για το δράμα, την τραγωδία (τη γένεσή της, τις συμβάσεις της, τον τόπο και τον χρόνο των παραστάσεων, τη σχέση της με τη Δημοκρατία), τον Σοφοκλή, το περιεχόμενο της *Αντιγόνης* και την πρόσληψή της σε νεότερες παραστάσεις. Η παρουσίαση της εισαγωγής θα γίνεται με διαγράμματα, επεξηγήσεις σημαντικών εννοιών, συνόψεις και χρήση πλαισίων για στιδήποτε πρέπει να τονιστεί περισσότερο.
- Στη συνέχεια, θα παρατίθεται στην αριστερή σελίδα το πρωτότυπο κείμενο και στη δεξιά σελίδα δύο παράλληλες δόκιμες νεοελληνικές αποδόσεις για τους στίχους που διδάσκονται από το πρωτότυπο, χωρισμένο ευκρινώς σε πρόλογο, πάροδο, επεισόδια, στάσιμα, έξοδο. Σχετικά με τους στίχους που διδάσκονται σε νεοελληνική απόδοση θα υπάρχει ένα παράλληλο κείμενο σε νεοελληνική απόδοση. Θα παρεμβάλλονται και οι συνόψεις των στίχων οι οποίοι διδάσκονται περιληπτικά και αποτελούν τις γέφυρες για τη νοηματική προσπέλαση του κειμένου.
- Θα παρουσιάζονται με έντονα χρωματιστά γράμματα τα μέρη της τραγωδίας (πρόλογος, πάροδος κ.λπ.).
- Το πρωτότυπο κείμενο θα συνοδεύεται από λεξιλόγιο (γραμματική κατηγορία, σύνταξη, σημασία, συνώνυμα, ετυμολογικά συγγενείς λέξεις).
- Στην αρχή κάθε ενότητας (π.χ. «Πρόλογος») θα υπάρχει Προοργανωτής με σαφώς καθορισμένα προσδοκώμενα αποτελέσματα.
- Θα παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή της ενότητας ή του κεφαλαίου, όπου κρίνεται αναγκαίο.
- Μετά την ολοκλήρωση ευρύτερων νοηματικών ενοτήτων π.χ. του «Προλόγου», θα υπάρχουν ερμηνευτικά σχόλια που θα βοηθούν τον/τη μαθητή/-τρια στην πρόσληψη του προς εξέταση κειμένου.
- Θα περιλαμβάνονται QR codes σε συμπληρωματικό υλικό (βίντεο, ταινία, φωτογραφία, ζωγραφική, γλυπτική, γενικότερα οπτικοακουστικό υλικό).

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Στα περιθώρια των σελίδων ενδείκνυται να περιλαμβάνονται σύντομα παραθέματα δύο ή τριών γραμμών σχετικά με το περιεχόμενο των αντίστοιχων στίχων που θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον/την καθηγητή/-τρια ή τον/τη μαθητή/-τρια ως αφορμή για το προς εξέταση κείμενο ή ως αφορμή για προβληματισμό και σύνδεση του αρχαίου κειμένου με τον σύγχρονο κόσμο.
- Στο διδακτικό βιβλίο θα υπάρχει πλούσιο εικονογραφικό και πολιτισμικό υλικό σχετικό με το περιεχόμενο της εκάστοτε ενότητας και, εφόσον είναι δυνατόν, από τον χώρο των τεχνών (θέατρο, κινηματογράφος, ζωγραφική, λογοτεχνία) οι οποίες έχουν επηρεαστεί από το περιεχόμενο της προς εξέταση ενότητας. Αξιοποιείται προς τούτο και η δυνατότητα του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού.
- Θα παρατίθεται συγκεντρωτικό γλωσσάρι όρων (θεατρικών όρων) στο τέλος του βιβλίου.
- Θα περιέχεται κατάλογος με θεατρικές παραστάσεις της Αντιγόνης τον 19^ο και 20^ο αιώνα, καθώς και αντίστοιχο εικονογραφημένο υλικό.
- Θα υπάρχει αναλυτικός πίνακας περιεχομένων στην αρχή του βιβλίου.
- Το περιεχόμενο του βιβλίου συνιστάται να είναι προσαρμοσμένο στις νοητικές ικανότητες, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα της ηλικίας των μαθητών/-τριών για τους/τις οποίους/-ες προορίζεται.
- Ενδείκνυται να εξασφαλίζει την ενεργητική συμμετοχή του/της μαθητή/-τριας στην κατάκτηση των διδασκομένων και στην αναζήτηση νέων στοιχείων με την κατάλληλη παρουσίαση της διδακτέας ύλης (μεθοδική, ενδιαφέρουσα και ελκυστική).

B. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών

Στο *Τετράδιο Εργασιών* θα περιλαμβάνονται ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, με βάση τις ενότητες του βιβλίου του/της μαθητή/-τριας, καθώς επίσης, παράλληλα κείμενα (αρχαία και νέα), περικοπές συναφούς βιβλιογραφίας, ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, επαναληπτικές εργασίες, σχετικοί πίνακες, συναφή παραδείγματα και υποδείγματα, στοχευμένες συμβουλές, γενικές κατευθύνσεις, ευρύτερες καθοδηγητικές γραμμές.

Πιο συγκεκριμένα:

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

- Το *Τετράδιο Εργασιών* θα περιέχει κατά μικρότερες ή μεγαλύτερες ενότητες θέματα για συζήτηση και ερωτήματα που θα ενεργοποιούν την κριτική, συνθετική και δημιουργική ικανότητα του/της μαθητή/-τριας και θα περιλαμβάνει τις απαραίτητες ή γενικές ανακεφαλαιώσεις του περιεχομένου.
- Θα δίνονται ανά ενότητα ασκήσεις σωστού-λάθους, πολλαπλών επιλογών, αντιστοίχισης, συμπλήρωσης κενών καθώς και ασκήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης ή

δημιουργικής γραφής, οι οποίες θα βασίζονται κυρίως στο πρωτότυπο αλλά και στα παράλληλα κείμενα.

- Θα υπάρχουν ασκήσεις σύγκρισης μεταφραστικών αποδόσεων φράσεων ή αποσπασμάτων και επιλογής της προσφορότερης νεοελληνικής απόδοσης για την ερμηνεία του αποσπάσματος.
- Οι γλωσσικές ασκήσεις θα είναι, κυρίως, αντικειμενικού τύπου, δηλαδή πολλαπλής επιλογής, μετασχηματιστικές, αντιστοίχισης, διάζευξης κ.ά. Οι λεξικογραμματικές ασκήσεις, επιπλέον, ενδείκνυται να αξιοποιούνται στο πλαίσιο σύνδεσης της ΑΕ με τη ΝΕ και να συμβάλλουν στο να αντιλαμβάνονται οι μαθητές/-τριες τη διαχρονική συνέχεια του δικού τους γλωσσικού οργάνου, όπως και την υφολογική λειτουργία της γλώσσας στο κείμενο.
- Θα παρατίθενται ασκήσεις ανακεφαλαιωτικές και επαναληπτικές.
- Θα προτείνονται ομαδικές δραστηριότητες και μικροσενάρια (δραματοποιήσεις, παιχνίδια ρόλων και γενικότερα βιωματικές ασκήσεις).
- Θα περιλαμβάνονται δραστηριότητες που θα ενθαρρύνουν τους/τις μαθητές/-τριες στη χρήση ψηφιακών μέσων για την αναζήτηση και διαχείριση της γνώσης (π.χ. διερεύνηση σε ηλεκτρονικά λεξικά ή στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα κ.τ.λ.).
- Γενικότερα οι ερωτήσεις ενδείκνυται να είναι ποικίλες και διαβαθμισμένης δυσκολίας σύμφωνα με τις αρχές της διαφοροποιημένης μάθησης.
- Οι διατυπώσεις των ασκήσεων θα είναι σαφείς, επεξηγηματικές και κυρίως με άμεσο, απλό και οικείο ύφος γραφής.
- Θα υπάρχουν παραθέματα συναφούς βιβλιογραφικής αναφοράς τα οποία θα βοηθούν τους/τις μαθητές/-τριες στην ερμηνευτική προσπέλαση των αντίστοιχων ενοτήτων.
- Θα παρατίθενται αποσπάσματα από σύγχρονα ή μεταγενέστερα έργα της *Αντιγόνης* στο πρωτότυπο και σε νεοελληνική απόδοση, προκειμένου οι μαθητές/-τριες να προβληματίζονται σχετικά με την ίδια ή διαφορετική οπτική των συγγραφέων, φιλοσόφων, ποιητών για θεμελιώδη οικουμενικά ζητήματα.
- Πριν τα αποσπάσματα θα παρατίθεται εισαγωγικό σημείωμα και μετά από αυτά ενδεικτικές δραστηριότητες οι οποίες (α) θα εστιάζουν στη συσχέτιση (ομοιότητες-διαφορές) του παράλληλου κειμένου με το κείμενο της *Αντιγόνης* και (β) θα μπορούν να λειτουργήσουν ως αφόρμηση για μεγαλύτερες ερευνητικές εργασίες των μαθητών/τριών.
- Θα αξιοποιούνται εικαστικά έργα εμπνευσμένα από την *Αντιγόνη*, ώστε να επιτυγχάνεται και η αισθητική καλλιέργεια των μαθητών/-τριών.
- Θα υπάρχουν κατατοπιστικές οδηγίες τόσο για την εκπόνηση των ασκήσεων, δραστηριοτήτων όσο και για τη χρήση των παραθεμάτων και των παράλληλων κειμένων τα οποία θα συμβάλλουν στη νοηματική προσέγγιση της κάθε νοηματικής ενότητας.
- Στο τέλος κάθε ενότητας θα υπάρχουν προτάσεις για περαιτέρω μελέτη και εμπάθυση.

– Θουκυδίδης, *Περικλέους Επιτάφιος* (Ιστορία Β 34-46)

Α. Δομή, Οργάνωση και περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Δομή και Περιεχόμενα

Μέρος Α: Εισαγωγή

Έμφαση θα δοθεί στα παρακάτω:

Το χωροχρονικό πλαίσιο συγγραφής του λόγου

Η δομή και το περιεχόμενο του *Επιταφίου*

Ο χαρακτήρας του Περικλή

Η μεθοδολογία του Θουκυδίδη (πρωτοτυπία, απόκλιση από τους επιταφίους της εποχής του)

Γλώσσα και ύφος του Θουκυδίδη

Η επίδραση του *Επιταφίου* σε άλλα κείμενα

Μέρος Β: Κείμενο

Προηγείται σύντομο εισαγωγικό σημείωμα για το περιεχόμενο των κεφαλαίων

Πρωτότυπο κείμενο (για τα κεφάλαια 37-41) στην αριστερή σελίδα

Δύο δόκιμες νεοελληνικές αποδόσεις (για τα κεφάλαια 37-41) σε αντιπαραβολική μορφή στη δεξιά σελίδα

Μόνο νεοελληνική απόδοση (για τα κεφάλαια 35-36 και 42-46).

Για το πρωτότυπο κείμενο: H.S. Jones & E.J. Powell, *Thucydides Historiae*, vol.1: Books I-IV, Oxford 1942 (Oxford University Press)

Μέρος Γ: Ερμηνευτικό μέρος στο οποίο περιλαμβάνονται:

Ερμηνευτικά σχόλια (για όλα τα κεφάλαια)

Γλωσσικά σχόλια (για τα κεφάλαια 37-41)

Ερωτήσεις κατανόησης

Ερωτήσεις εμβάθυνσης και ερμηνείας

Ερωτήσεις γλωσσικές/υφολογικές (για όλα τα κεφάλαια)

Μέρος Δ: Παράλληλα Κείμενα

Κάθε Παράλληλο Κείμενο συνοδεύεται από:

- Ολιγόστιχο εισαγωγικό σημείωμα
- Ενδεικτικές δραστηριότητες που εστιάζουν (α) στη συσχέτιση (ομοιότητες-διαφορές) του παράλληλου κειμένου με το κείμενο του *Επιταφίου* (β) μπορούν να λειτουργήσουν ως αφόρμηση για μεγαλύτερα projects των μαθητών/τριών.

Β. Δομή, Οργάνωση και περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του

μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Δομή και περιεχόμενα

- 1. Δραστηριότητες μαθητή/τριας** (σύμφωνες με το ΠΣ) για την κατανόηση της δομής του λόγου και την ερμηνεία του περιεχομένου του: εννοιολογικοί χάρτες, δομικά διαγράμματα, εντοπισμός σημασίας λέξεων στο κείμενο και σημασιολογικές διαφορές με τη ν.ε. γλώσσα, υφολογικές/λεξιλογικές ασκήσεις, ασκήσεις σύγκρισης νοηματικών αποδόσεων, παραγωγής πρωτότυπου κειμένου των μαθητών/τριών, ερωτήσεις ανακεφαλαίωσης, ολιγόλεπτες δοκιμασίες αξιολόγησης κ.λπ.
- 2. Παράλληλα κείμενα** (εκτός αυτών που περιέχονται στο βιβλίο) που μπορούν να αποτελέσουν έναυσμα για διαθεματικές εργασίες/project των μαθητών/τριών
- 3. Βιβλιογραφικά παραθέματα** για τον εμπλουτισμό της ερμηνείας του περιεχομένου ως υποστηρικτικό υλικό για τα projects των μαθητών/τριών (και με τη μορφή ψηφιακού πόρου)

Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων για τη Β΄ Λυκείου ΟΠΑΣ

– **Ιστοριογραφία: Θουκυδίδης, Ιστορία: επιλογές από τα «Σικελικά»**

Εισαγωγικά

Στο μάθημα της ΑΕΓΓ -Β΄ Λυκείου ΟΠΑΣ- μελετώνται κατεξοχήν, αλλά όχι αποκλειστικά, κείμενα γραμμένα στην αττική διάλεκτο προερχόμενα από την κλασική εποχή (5ος & 4ος αιώνας π.Χ.). Συνεπώς, η εκπαιδευτική διαδικασία **μέσα από τη διδασκαλία των κειμένων** (τη γλωσσική τους μορφή και τα ποικίλα κειμενικά είδη) αποσκοπεί στην **πλήρη κατανόηση των διαχρονικών ιδεών, αξιών και αντιλήψεων του αρχαίου ελληνικού κόσμου**. Κεντρικές κατευθύνσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας συνιστούν η γλωσσική μορφή και το νοηματικό περιεχόμενο των αρχαίων ελληνικών κειμένων. Ειδικότερα, μέσα από την ουσιαστική και αποτελεσματική γνωριμία με την **αρχαιοελληνική ιστοριογραφία**, το διδακτικό-γνωστικό αντικείμενο «Θουκυδίδη Ιστορία: Επιλογές από τα Σικελικά» επιδιώκει να συμβάλει όχι μόνον στην ενίσχυση της αρχαιογλωσσίας και της αρχαιογνωσίας αλλά και της γενικής μόρφωσης και της ιστορικής συνείδησης των μαθητών/-τριών, στην ανάπτυξη της κριτικής τους ικανότητας, στην καλλιέργεια της αισθητικής τους, στον βαθύτερο προβληματισμό τους σε ζητήματα ηθικής, πολιτικής και κοινωνικής ζωής, καθώς και στην ένταξή τους στην κοινωνία των ενεργών πολιτών. Τα κεφάλαια από το αρχαίο κείμενο του Θουκυδίδη, που έχουν επιλεγεί, λειτουργούν κυρίως ως σημεία που φωτίζουν σταδιακά μια ιστορική πράξη με αρχή, μέση και τέλος, με εναλλαγές επιτυχιών και αποτυχιών και για τις δύο παρατάξεις, οι οποίες καταλήγουν κάποια στιγμή στην υπέρτατη κορύφωση, με τη μία παράταξη να γιορτάζει μια ολοκληρωτική νίκη και την άλλη να δοκιμάζει με όλες τις πικρές συνέπειες μια πανωλεθρία.

Α. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Δομή και Περιεχόμενο

Περιλαμβάνεται **εισαγωγή** στο ιστορικό έργο και στη γλώσσα του Θουκυδίδη με χρονολογικό πίνακα, χάρτες (Ελλάδας, Ιταλίας, Σικελίας, Συρακουσών), διαγραμματική απεικόνιση της δομής και του περιεχομένου του έκτου (=Ζ) και έβδομου (=Η) βιβλίου των *Ιστοριών* του Θουκυδίδη, **αρχαίο κείμενο** (βλ. πίνακα παρακάτω), **συνδεδετικές περιλήψεις κεφαλαίων των βιβλίων Ζ και Η, σχόλια** (λεξιλογικά και ερμηνευτικά), **δύο παράλληλες έγκριτες νεοελληνικές αποδόσεις του αρχαίου κειμένου** που τίθενται αντικριστά και **παράλληλα κείμενα** σε κάθε διδακτική ενότητα του αρχαίου κειμένου. Το βιβλίο κλείνει με **Λεξιλόγιο**, συνολικό για όλες τις ενότητες.

Από τα «Σικελικά» του Θουκυδίδη (βιβλίο **Z 30-31.1** και βιβλίο **H 1, 46-47, 70.1-4, 71.1-6, 77, 84 και 86**) περιλαμβάνονται συνολικά **οκτώ ενότητες από το πρωτότυπο** (κριτική έκδοση: *Thucydides Historiae*, Vol. 2: Tomus Posterior, Henry Stuart Jones and J. E. Powell (eds), Publisher: Oxford University Press; Oxford Classical Texts. Revised Edition 1942).

Συνολικά το περιεχόμενο οργανώνεται σε δέκα (10) διδακτικές ενότητες σύμφωνα με την ακόλουθη δομή:

Εισαγωγή – 8 ενότητες κειμένου – Γενική Θεώρηση. Σε κάθε διδακτική ενότητα είναι απαραίτητο να επιδιώκεται και η συσχέτιση με τη σύγχρονη κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα με χρήση κειμενικού ή/και εικονιστικού/πολυτροπικού υλικού.

Πίνακας 1: Περιεχόμενο στο γνωστικό αντικείμενο
Ιστοριογραφία: Θουκυδίδης, Ιστορία: επιλογές από τα «Σικελικά»

Δ.Ε.	«Σικελικά»	Περιεχόμενο διδασκαλίας
1η	Εισαγωγή	Ένταξη των «Σικελικών» στο ιστορικό έργο του Θουκυδίδη. Περίληψη των κεφαλαίων 1-29 του Ζ (6 ^{ου}) βιβλίου με θεματικά κέντρα: ✓ την απόφαση των Αθηναίων να εκστρατεύσουν στη Σικελία ✓ τα κίνητρα και τον χαρακτήρα του Αλκιβιάδη ✓ τα κίνητρα του αθηναϊκού λαού για την εκστρατεία. Η γλώσσα του Θουκυδίδη
2η	Βιβλίο Ζ 30-31.1	πρωτότυπο
3η	Βιβλίο Η 1	πρωτότυπο
4η	Βιβλίο Η 46-47	πρωτότυπο

5η & 6η	Βιβλίο Η 70.1-4 και 71.1-6	πρωτότυπο
7η	Βιβλίο Η 77	πρωτότυπο
8η	Βιβλίο Η 84	πρωτότυπο
9η	Βιβλίο Η 86	πρωτότυπο
10η	Γενική θεώρηση, Δραστηριότητες	

Τα κύρια σημεία στη διδασκαλία του αρχαίου κειμένου δίνονται στη συνέχεια. Αρχικά παρατίθενται οι οκτώ διδακτικές ενότητες από το πρωτότυπο. Στην τρίτη στήλη του πίνακα προτείνονται ενδεικτικά παράλληλα κείμενα.

Πίνακας 2: Διδακτικές ενότητες από το πρωτότυπο και ενδεικτικά παράλληλα κείμενα

Διδακτική ενότητα		Περιεχόμενο	Παράλληλα κείμενα
2η	Z 30-31.1 <i>Μετά δέ ταῦτα... τὸν χρόνον ἐγένετο.</i>	Το εκστρατευτικό σώμα αναχωρεί για τη Σικελία	Πλούταρχος <i>Ἀλκιβιάδης</i> 20, 22 Πίνδαρος <i>Πυθιονίκος</i> 4. 193-6
3η	H 1 <i>Ὁ δὲ Γύλιππος... ἐχώρει πρὸς τὰς Συρακούσας</i>	Ο Γύλιππος φθάνει στη Σικελία	Πλούταρχος <i>Ἀλκιβιάδης</i> 23
4η	H 46-47 <i>Μετά δέ τοῦτο... εἰκὸς εἶναι προσκαθῆσθαι</i>	Το μοιραίο συμβούλιο των Αθηναίων στρατηγών μετά την ήττα στις Επιπολές	Θουκυδίδης <i>Ἱστ.</i> 4.3
5η	H 70. 1-4 <i>προεξαγαγόμενοι δὲ οἱ Συρακόσιοι... πυκνότεραι ἦσαν</i>	Η τελευταία ναυμαχία στο μεγάλο λιμάνι των Συρακουσών	Διονύσιος Αλικαρνασσεύς <i>Περὶ Θουκυδίδου</i> 27
6η	H 71. 1-6 <i>ὃ τε ἐκ τῆς γῆς πεζός... ἐξέπεσον ἐς τὸ στρατόπεδον</i>	Ἡττα των Αθηναίων στη ναυμαχία	Πλούταρχος <i>Ἠθικά</i> 347b
7η	H 77 <i>"Καὶ ἐκ τῶν παρόντων... νῆες ἀνδρῶν κεναί"</i>	Ο τελευταίος λόγος του Νικία	Ηρόδοτος 1.32.1
8η	H 84 <i>Νικίας δ'... περιμάχητον ἦν τοῖς πολλοῖς</i>	Σφαγή στον ποταμό Ασσίναρο	Ψευδο-Λογγίνος <i>Περὶ ὕψους</i> 38.3 Διόδωρος Σικελιώτης 13,19

9η	H 86 <i>Ξυναθροισθέντες δέ... νενομισμένην ἐπιτήδευσιν</i>	Εκτέλεση των Αθηναίων στρατηγών και "νεκρολογία" για τον Νικία	Διόδωρος Σικελιώτης 13,20 κ.ε. Πλούταρχος <i>Νικίας</i> 28
----	---	--	---

Ακολουθούν προτάσεις για τα κεφάλαια των βιβλίων Z και H από το έργο του Θουκυδίδη που παρουσιάζονται περιληπτικά. Για τα κεφάλαια αυτά κρίνεται απαραίτητη η σύντομη αναφορά στο περιεχόμενό τους για την κατατόπιση των μαθητών/-τριών και την παρακολούθηση της ιστορικής αφήγησης.

Ζητούμενο της διδασκαλίας των *Σικελικών* είναι να ιδωθεί η σικελική εκστρατεία ως ενιαίο όλον, ως μια (συλλογική) ενέργεια μιας ηγεμονικής δύναμης, η οποία ξεκίνησε με τη σύλληψη της ιδέας, τη λήψη της απόφασης, ακολούθησε ο σχεδιασμός, ο προγραμματισμός και η υλοποίησή της για να καταλήξει σε αποτυχία για την Αθήνα και θρίαμβο για τις Συρακούσες και την Πελοποννησιακή Συμμαχία.

Ενδεικτική οργάνωση των διδακτικών ενοτήτων

1^η διδακτική ενότητα

Εισαγωγή: Ένταξη των *Σικελικών* στο ιστορικό έργο του Θουκυδίδη. Το 6ο και 7ο βιβλίο ως «μικρογραφία» του Πελοποννησιακού πολέμου. Η μέθοδος για την ανεύρεση και διακρίβωση της αλήθειας και ο ρόλος των δημηγοριών. Κύρια χαρακτηριστικά της γλώσσας και του ύφους του Θουκυδίδη, με έμφαση κυρίως σε όσα από αυτά απαντούν στα διδασκόμενα κείμενα.

Περίληψη των κεφαλαίων 1-15 του 6ου βιβλίου με θεματικά κέντρα: α) την απόφαση των Αθηναίων να εκστρατεύσουν στη Σικελία σε σχέση με την αθηναϊκή επεκτατική πολιτική προς δυσμάς και τις σπαρτιατικές βλέψεις στη Σικελία, β) τις διαμετρικά αντιτιθέμενες απόψεις του Νικία και του Αλκιβιάδη, και γ) τα κίνητρα του αθηναϊκού λαού για την εκστρατεία.

2^η διδακτική ενότητα

Περίληψη των κεφαλαίων Z 16-29 με θεματικά κέντρα: α) τον κομβικό ρόλο του Αλκιβιάδη που αναιρεί τα επιχειρήματα του Νικία και αναδεικνύεται σε εκφραστή του λαϊκού αισθήματος, β) τις προετοιμασίες για την εκστρατεία και γ) το απρόβλεπτο επεισόδιο των Ερμών (κεφ. 26-29).

Βιβλίο Z κεφ. 30-31.1 (πρωτότυπο)

3^η διδακτική ενότητα

Περίληψη των υπόλοιπων κεφαλαίων του 6ου βιβλίου με θεματικά κέντρα: α) τις διεργασίες στις Συρακούσες, β) την ανάκληση του Αλκιβιάδη και την καταφυγή του στη Σπάρτη και γ) τις ενέργειες των Αθηναίων για εκπολιόρρηση των Συρακουσών, μέχρι την άφιξη του Γύλιππου στη Σικελία, σύμφωνα με τις οδηγίες του Αλκιβιάδη.

Βιβλίο H κεφ. 1 (πρωτότυπο)

4^η διδακτική ενότητα

Περίληψη των κεφαλαίων 2-45 του H (=7ου βιβλίου) με θεματικά κέντρα: α) τη μεταβολή της κατάστασης στις Συρακούσες υπό την ηγεσία του Γύλιππου, και β) το τέλος στο οποίο έχει εξελιχθεί η επιχείρηση πολιορκίας, ακόμη και μετά την άφιξη στις Συρακούσες ισχυρής αθηναϊκής ενίσχυσης υπό τον Δημοσθένη και τον Ευρυμέδοντα.

Βιβλίο H 46-47 (πρωτότυπο)

5^η διδακτική ενότητα

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Περίληψη των κεφαλαίων 48-69 του 7ου βιβλίου με θεματικά κέντρα: α) την αναβλητικότητα της αθηναϊκής ηγεσίας και β) τη σταθερή απώλεια ισχύος των Αθηναίων και την ενδυνάμωση της αντίπαλης παράταξης μέχρι την τελική επικράτησή της στο θαλάσσιο μέτωπο.

Βιβλίο Η 70. 1-4 (πρωτότυπο)

6^η διδακτική ενότητα

Βιβλίο Η 71.1-6 (πρωτότυπο)

7^η διδακτική ενότητα

Περίληψη των κεφαλαίων 72-76 του Η (7^{ου}) βιβλίου με θεματικό κέντρο την τραγική κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει το αθηναϊκό εκστρατευτικό σώμα.

Βιβλίο Η 77 (πρωτότυπο)

8^η διδακτική ενότητα

Περίληψη των κεφαλαίων 78-83 του Η (7^{ου}) βιβλίου με θεματικό κέντρο τη δραματική υποχώρηση του αθηναϊκού εκστρατευτικού σώματος ως τον ποταμό Ασσίναρο.

Βιβλίο Η 84 (πρωτότυπο)

9^η διδακτική ενότητα

Περίληψη του κεφ. Η 85: παράδοση του εκστρατευτικού σώματος & **Η 86** (πρωτότυπο)

10^η διδακτική ενότητα

Γενική θεώρηση, Επαναληπτικές Δραστηριότητες

Ειδικές επισημάνσεις για την οργάνωση και το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας:

- Η παρουσίαση των κειμένων (από πρωτότυπο ή περίληψη) οργανώνεται πάντοτε με μέριμνα για αίσθηση της ιστορικής και αφηγηματικής συνέχειας.
- Στο τέλος της εισαγωγής προτείνεται η προσθήκη μιας ευκρινούς χρονογραμμής (timeline) του Πελοποννησιακού πολέμου. Αυτή η χρονογραμμή μπορεί να αποτελεί αυτόνομο ψηφιακό πόρο.
- Πριν τη δεύτερη διδακτική ενότητα (Βιβλίο Ζ κεφ. 30-31.1) είναι χρήσιμο να προστεθεί μια εισαγωγική παράγραφος, που θα εντάσσει με τρόπο σαφή και διαφωτιστικό την αρχή της εξιστόρησης στο ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο και θα συνδέει την αφήγηση με τα γεγονότα που έχουν προηγηθεί.
- Η διάταξη κάθε ενότητας πρέπει να αναδεικνύει το κεντρικό προς μελέτη κείμενο (από πρωτότυπο). Στην αρχή κάθε ενότητας είναι απαραίτητο να προτάσσεται περιληπτικά σύνδεση με τα προηγούμενα κεφάλαια της ιστορικής αφήγησης. Στο τέλος κάθε ενότητας πρωτότυπου κειμένου να δίνεται στους/στις μαθητές/-τριες με κωδικό QR η δυνατότητα να ανατρέξουν σε έγκριτη νεοελληνική απόδοση για την ενδιάμεση ιστορική αφήγηση (λ.χ. για τα κεφάλαια από το 31.2 μέχρι το τέλος του έκτου βιβλίου στο τέλος της διδακτικής ενότητας 2).
- Τα παράλληλα κείμενα που προβλέπεται να διδαχθούν σε νεοελληνική απόδοση είναι χρήσιμο να συνοδεύονται από παράθεση του αντίστοιχου πρωτοτύπου (στην αριστερή σελίδα, ενώ η νεοελληνική απόδοση στη δεξιά σελίδα), ώστε να είναι δυνατή η αξιοποίηση του αρχαίου κειμένου για οποιαδήποτε αντιπαραβολική ή άλλη διδακτική ανάγκη/δραστηριότητα.
- Η διάταξη κάθε διδακτικής ενότητας καλό είναι να ακολουθεί γενικά το σχήμα:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- α) προοργανωτής (σύνδεση με ό,τι έχει προηγηθεί, τι θα δούμε στην ενότητα, τι περιμένουμε να αποκομίσουμε κ.λπ.)
- β) αρχαίο κείμενο προς μελέτη
- γ) βασικά λεξιλογικά-ερμηνευτικά-πραγματολογικά σχόλια
- δ) παράλληλο/α κείμενο/α
- ε) ερωτήσεις κατανόησης και δραστηριότητες εμπάθυνσης-εμπέδωσης
- στ) σύνοψη και αποτιμητής (δηλαδή σημεία αναφοράς για αποτίμηση, αυτοαξιολόγηση, όπως δραστηριότητες εμπέδωσης-αναστοχασμού κ.λπ.).

*Σημείωση:

Τα γραμματικά, συντακτικά και λεξιλογικά σχόλια που είναι απολύτως απαραίτητα για την κατανόηση του αρχαίου κειμένου μπορούν να τίθενται (υπό μορφή υποσημείωσης) στο κάτω μέρος της σελίδας όπου βρίσκεται το σχετικό κείμενο. Δεν προτείνεται η παράθεση στις υποσημειώσεις εκτενών μεταφρασμένων φράσεων, γιατί αυτό ενισχύει την τάση για μηχανιστική και άκριτη αποστήθιση ολόκληρων χωρίων.

- Το βιβλίο πρέπει να περιλαμβάνει ψηφιακούς πόρους επέκτασης (QR codes που θα παραπέμπουν σε συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό ποικίλης μορφής, δυναμικά μαθησιακά αντικείμενα, όπως χρονογραμμές, διαδραστικές δραστηριότητες κ.λπ.). Τέτοιου είδους πόροι ενδείκνυνται και για τους αποτιμητές, ως ελκυστικά και ευέλικτα μέσα αδρομερούς ελέγχου του βαθμού επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων κατά την καταληκτική φάση της διδακτικής διαδικασίας.
- Η αρίθμηση και οργάνωση των διδακτικών ενοτήτων (από το 1 έως το 10) πρέπει να είναι απλή και κατανοητή, ώστε ο χρήστης (μαθητής/-τρια αλλά και εκπαιδευτικός) να περιδιαβαίνει με ευχέρεια και χωρίς προσκόμματα ολόκληρο το υλικό. Το ίδιο ισχύει και για την εσωτερική δομή κάθε διδακτικής ενότητας που περιλαμβάνει πρωτότυπο κείμενο.

Γενικά:

Το διδακτικό βιβλίο πρέπει να είναι εύχρηστο και, κατά το δυνατόν, λιτό και «φιλικό» προς τους χρήστες· να αποφεύγει δηλαδή την εκζήτηση και οτιδήποτε μπορεί να «επιβαρύνει» ή να αποπροσανατολίσει τη μαθησιακή διαδικασία. Επιπλέον, απαραίτητο είναι να αξιοποιούνται εικαστικά έργα και εικονικό υλικό που έχει σχέση με την ιστορική αφήγηση του Θουκυδίδη, ώστε να επιτυγχάνεται και η αισθητική καλλιέργεια των μαθητών/-τριών.

B. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Στο *Τετράδιο Εργασιών* θα περιλαμβάνονται περαιτέρω ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, με βάση τις ενότητες του εγχειριδίου μαθητή/-τριας, καθώς επίσης ασκήσεις ανακεφαλαίωσης,

επαναληπτικές εργασίες, παράλληλα ή πρόσθετα κείμενα (και αρχαία και νέα), περικοπές συναφούς βιβλιογραφίας, σχετικοί πίνακες, συναφή παραδείγματα και υποδείγματα και, τέλος, οδηγός για περαιτέρω μελέτη από τον/τη μαθητή/-τρια.

Το αίτημα για πραγμάτωση της **διερευνητικής μάθησης** απαιτεί να δοθούν κίνητρα και ερεθίσματα στους/στις μαθητές/-τριες για προσωπική και ομαδική εργασία στο πλαίσιο ποικίλων διδακτικών περιστάσεων. Επιδιώκεται η εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε δραστηριότητες που οδηγούν σε εμπέδωση της μάθησης, εμπάθυνση και διεύρυνση, αναλυτική και συνθετική θεώρηση, ανάδειξη θεμάτων, επίλυση προβλημάτων, άσκηση και μύηση στους μηχανισμούς διατύπωσης του ερωτήματος, των υποθέσεων και των συνδυαστικών αναγωγών. Πρόκειται για καινοτομία που αποβλέπει στο να αλλάξει ο χαρακτήρας, η ποιότητα και το ύψος του εκπαιδευτικού υλικού και συνακόλουθα της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του σχολείου.

Επισημάνσεις για την οργάνωση και το περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών:

- Είναι αναγκαίο να υπάρχει σαφής και εμφανής αντιστοίχιση των διδακτικών ενοτήτων του βιβλίου μαθητή/-τριας με εκείνες του Τετραδίου Εργασιών.
- Ενδείκνυται να υπάρχουν σε κάθε ενότητα ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, πέραν των βασικών εκείνων του διδακτικού βιβλίου. Αυτές είναι κυρίως ερμηνευτικές-κατανόησης και σε αυτές περιλαμβάνονται και ερωτήσεις συγκριτικής ανάγνωσης (βλ. και «Οδηγό Εκπαιδευτικού»).
- Στο Τετράδιο Εργασιών εντάσσονται ως δραστηριότητες επέκτασης τόσο κάποια αυτόνομα μικροσενάρια (βλ. «Οδηγό Εκπαιδευτικού» Β.1.2.) όσο και δραστηριότητες συγκριτικής ανάγνωσης (βλ. «Οδηγό Εκπαιδευτικού» Β.1.3.), χωρίς φυσικά να αποκλείεται η ενσωμάτωση ορισμένων επιλεγμένων τέτοιων δραστηριοτήτων και στο βιβλίο Μαθητή/-τριας.
- Τις ερωτήσεις ανοικτού τύπου ακολουθούν εκείνες του κλειστού τύπου (σύζευξης, συμπλήρωσης κενών κ.λπ.). Εδώ έχουμε ζητούμενα κυρίως λεξιλογικής, ετυμολογικής αλλά και γραμματικοσυντακτικής υφής.
- Αποφεύγεται ο πληθωρισμός ερωτήσεων και ασκήσεων του ίδιου τύπου. Λαμβάνεται μέριμνα για κάποια ποικιλία, ώστε ο/η διδάσκων/-ουσα να έχει περιθώριο επιλογής. Το ζητούμενο όμως είναι οι ευάριθμες και καλά στοχευμένες εργασίες-δραστηριότητες, που θα υπηρετούν στον μέγιστο δυνατό βαθμό τους εκπαιδευτικούς στόχους.
- Όπου κρίνεται αναγκαίο, μπορούν να υπάρχουν οδηγίες/πρακτικές συμβουλές, διασαφηνίσεις, παραπομπές σε βιβλία αναφοράς και παραδείγματα –και **με χρήση ψηφιακών πόρων επέκτασης** (QR codes).

– Δημοσθένης, Υπέρ της Ροδίων ελευθερίας

Α. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου»

μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Δομή και Περιεχόμενο

Περιλαμβάνεται μια σύντομη **Εισαγωγή** για: α) την ιστορία και εξέλιξη της ρητορείας / ρητορικής από την αρχαιότητα (Όμηρος, σοφιστές, κ.λπ.) έως και τη μετακλασική αρχαιότητα (λ.χ. την εκκλησιαστική ομιλητική), β) τους Αττικούς ρήτορες και τον «κανόνα», γ) τα είδη του Αττικού ρητορικού λόγου, δ) τα μέρη του τυπικού ρητορικού λόγου, ε) τα προσόντα του ρήτορα, και, εύλογα, στ) τη ζωή και το έργο του Δημοσθένη, καθώς και ζ) τα ιστορικά και πραγματολογικά συμφραζόμενα του ανωτέρω λόγου του (λ.χ. η Αθήνα μετά τον Συμμαχικό πόλεμο, κ.λπ.).

Ακολουθεί το **αρχαίο κείμενο** σε 34 παραγράφους κατά την πιο πρόσφατη έκδοση του M. Dilts (Οξφόρδη 2002) με **γλωσσικές και ερμηνευτικές υποσημειώσεις** στην αριστερή σελίδα του εγχειριδίου και αντικριστά, στη δεξιά σελίδα, με **δύο παράλληλες έγκριτες νεοελληνικές αποδόσεις** του.

Στο τέλος, ως **Επίμετρο**, παρατίθεται Γλωσσάρι Ρητορικών Όρων και Δικανικής Ορολογίας.

Για την οργάνωση του περιεχομένου λαμβάνονται υπόψη οι Γενικές Προδιαγραφές και σε επίπεδο κεφαλαίου/διδασκτικής ενότητας ισχύουν τα εξής:

- Προτάσσεται **προοργανωτής** που προσδιορίζει τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα για καθένα από τα τέσσερα θεματικά πεδία του Π.Σ.
- Παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα/α να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/μαθήτριας (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών και μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες).
- Περιλαμβάνεται **σύνοψη** και **αποτιμητής** με δραστηριότητες αναστοχασμού, καθώς και πρόσθετες αναφορές για μαθητές και μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας.

B. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύντοπο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές

Στο *Τετράδιο Εργασιών* θα περιλαμβάνονται περαιτέρω παράλληλα πρωτότυπα κείμενα, ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, με βάση τις ενότητες του βιβλίου του/της μαθητή/-τριας, καθώς επίσης ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, επαναληπτικές εργασίες, σχετικοί γραμματικοσυντακτικοί πίνακες, συναφή παραδείγματα και υποδείγματα.

Το αίτημα για πραγμάτωση της διερευνητικής μάθησης απαιτεί να δοθούν κίνητρα και ερεθίσματα στους/στις μαθητές/-τριες για προσωπική και ομαδική εργασία στο πλαίσιο ποικίλων διδακτικών περιστάσεων. Επιδιώκεται η εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε δραστηριότητες που οδηγούν σε

εμπέδωση της μάθησης, εμβάθυνση και διεύρυνση, αναλυτική και συνθετική θεώρηση, ανάδειξη θεμάτων, επίλυση προβλημάτων, άσκηση και μύηση στους μηχανισμούς διατύπωσης του ερωτήματος, των υποθέσεων και των συνδυαστικών αναγωγών.

– Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας, τεύχος II

Εισαγωγικά

Το **Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας και στις τρεις τάξεις** (τεύχη I/II/III), λειτουργεί, αφενός, ως εγχειρίδιο γλωσσικής διδασκαλίας για τους/τις μαθητές/-τριες και, αφετέρου, ως ανθολόγιο αρχαιοελληνικών κειμένων, με στόχο να διευρύνει με αποτελεσματικό τρόπο την αρχαιογλωσσία και την αρχαιογνωσία, να ενθαρρύνει την εξοικείωση των μαθητών/-τριών με ένα ευρύτερο φάσμα λογοτεχνικών ειδών της κλασικής γραμματείας μέσα από την επιλογή κατάλληλων, διαβαθμισμένης δυσκολίας, αρχαιοελληνικών αποσπασμάτων, τα οποία **συνδέονται άρρηκτα με την υπόλοιπη διδακτέα ύλη σε επίπεδο νοημάτων, γλώσσας, λεξιλογίου κ.λπ.** Επομένως, το **Ανθολόγιο γλωσσικής διδασκαλίας** έρχεται να συμπληρώσει τη γνώση της ΑΕ, η εξοικείωση με την οποία άρχισε στο Γυμνάσιο και συνεχίστηκε στην Α΄ Λυκείου· **αναμένεται λοιπόν να εκκινήσει με σχετικές επαναλήψεις προς εμπέδωση εκείνων, τα οποία οι μαθητές/-τριες έχουν διδαχθεί.** Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν, αναλυτικά και με κλιμακούμενη δυσκολία, περισσότερα στοιχεία της ΑΕ, σύμφωνα με τους πίνακες που ακολουθούν. Είναι αυτονόητο ότι η εκμάθηση της ΑΕ γλώσσας και των πολυποίκιλων πτυχών της δεν νοείται αποκομμένη από τα κείμενα και τον πολιτισμικό τους πλαίσιο, ούτε εστιάζει αποκλειστικά στην αυτόνομη επεξεργασία ή σε θεωρητικές αναλύσεις και σε ειδικούς κανόνες ερμήνη των ίδιων των αρχαίων κειμένων. **Πρέπει να τονιστεί επιπροσθέτως ότι το εν λόγω Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας διασυνδέεται δημιουργικά με τα διδασκόμενα αρχαία ελληνικά κείμενα της Β΄ Λυκείου ως προς την περαιτέρω γνώση της γραμματικής και του συντακτικού.**

Στο βιβλίο περιλαμβάνεται συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.

Α. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΑΕΓΓ Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ ΟΠΑΣ (ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ τ. II)

Ως προς τη δομή/οργάνωση των κειμένων

- Δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις (εισαγωγή, εκφορά, λειτουργία)
- Σύνθετα είδη υποθετικών λόγων (αναγνώριση)

- Τα είδη των αναφορικών προτάσεων
- Η έλξη του αναφορικού
- Η άρνηση

Ως προς τα γραμματικά φαινόμενα

- Αντωνυμίες αυτοπαθητικές, αλληλοπαθητικές
- Συμφωνόληκτα ρήματα εις -μι
- Φωνηεντόληκτα ρήματα εις -μι
- Αόριστος Β' βαρύτονων ρημάτων τα οποία κλίνονται σύμφωνα με τα εις -μι
- Κλίση Φωνηεντόληκτων ρημάτων εις -μι
- Κλίση ρημάτων *φημί, εἶμι, οἶδα*
- Τα μόρια
- Τα επιφωνήματα

Ως προς το ετυμολογικό μέρος

- Παραγωγή και σύνθεση (γενικά)
- Παράγωγα ρήματα
- Παράγωγα ουσιαστικά
- Παράγωγα επίθετα
- Το α' συνθετικό
- Το β' συνθετικό
- Ο τονισμός των συνθέτων
- Η σημασία των συνθέτων
- Βασικές Ετυμολογικές οικογένειες

Στο *Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας (=ΑΓΔ)* τεύχος II για τη Β' Λυκείου – ΟΠΑΣ προτείνεται να επιλέγονται κείμενα της αττικής διαλέκτου όσο το δυνατόν πιο ελκυστικά από άποψη περιεχομένου και στο πλαίσιο της ολιστικής προσέγγισης που υιοθετεί το νέο ΠΣ.

Ιδιαίτερη βαρύτητα είναι απαραίτητο να δίδεται στον συνδυασμό στοιχείων τυπολογίας, μορφολογίας, συντακτικού, λεξιλογίου, ετυμολογίας και σημασιολογίας ανά διδακτική ενότητα, για να εξοικειώνονται σταδιακά οι μαθητές/-τριες με τα νέα μορφοσυντακτικά φαινόμενα στα οποία

εστιάζει η διδασκαλία, να δομείται σταδιακά η γλωσσική τους αυτοπεποίθηση και επιπλέον να επιτελείται επανάληψη ή/και εμπάθυνση σε όσα έχουν ήδη διδαχθεί.

Επισημαίνεται ακόμη ότι, επειδή οι μαθητές/-τριες έρχονται στην ΟΠΑΣ – Β' Λυκείου για πρώτη φορά σε επαφή με τη διδασκαλία του λεγόμενου αδίδακτου κειμένου στην ΑΕ, απαιτείται να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή για την επιλογή κατάλληλων κειμένων με μικρό βαθμό δυσκολίας κατά την αρχική προσέγγιση και διευκόλυνση ή ενθάρρυνση της αυτενέργειας των μαθητών/τριών βάσει σαφών οδηγιών ή κατευθύνσεων τις οποίες ο/η κάθε μαθητής/-τρια θα υλοποιήσει σύμφωνα με τον δικό του τρόπο μάθησης.

Το κείμενο αναφοράς (12-20 στίχων κριτικής έκδοσης) είναι απαραίτητο να συνοδεύεται από σύντομο εισαγωγικό σημείωμα για το έργο, τον συγγραφέα και την εποχή του, να έχει νοηματική πληρότητα και συνοχή, να προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών, να ανταποκρίνεται στις γνώσεις και στις δυνατότητές τους, να παρουσιάζει στοιχεία διαβαθμισμένης δυσκολίας και ενδεχομένως να «**συνομιλεί**» με το **διδαγμένο**, ώστε οι μαθητές/-τριες να συνδέουν την ήδη αποκτημένη με τη νέα γνώση.

Ως προς τη δομή κάθε διδακτικής ενότητας του Ανθολογίου Γλωσσικής Διδασκαλίας προτείνονται τα εξής:

1. (Μέρος Α) Κείμενα αναφοράς (12-15 γραμμές) να προέρχονται από την αττική πεζογραφία και να συνοδεύονται από σημειώσεις λεξιλογικής εμπάθυνσης, ετυμολογίας και σημασιολογίας
2. (Μέρος Β) Παρουσιάζονται με συνοπτικό τρόπο τα παραδείγματα και οι κανόνες γραμματικής και συντακτικού, που υπάγονται στην εκάστοτε διδακτική ενότητα, με παραπομπές στις αντίστοιχες ενότητες των εγχειριδίων αναφοράς, ώστε να ολοκληρώνεται η γλωσσική διδασκαλία ανά φαινόμενο.
3. (Μέρος Γ) Παρατίθενται ερωτήσεις επανάληψης της θεωρίας και κριτικές ασκήσεις.
4. (Μέρος Δ) 3-4 παράλληλα κείμενα (4-5 γραμμές έκαστο) που θα προάγουν την αυτενέργεια των μαθητών/-τριών, προτείνεται να παρατίθενται ως μέρος Δ κάθε διδακτικής ενότητας, όπου το ίδιο γλωσσικό φαινόμενο να παρουσιάζεται σε παραλλαγές ή με τις εξαιρέσεις του, προς εμπάθυνση στη θεωρία.
5. (Μέρος Ε) Ειδικές μεταφραστικές ασκήσεις σε 5-6 φράσεις-χωρία, για την ενδογλωσσική κατανόηση του φαινομένου, ίσως και μέσα από τη διαχρονική Ελληνική. Στο ίδιο μέρος είναι δυνατόν να ενταχθούν 5-6 φράσεις της Νέας Ελληνικής προς αντίστροφη απόδοση, ίσως και με Επίμετρο Απαντήσεων για εξάσκηση των μαθητών/-τριών.
6. Μέρος ΣΤ (ή αντίστοιχη διδακτική ενότητα στο Τετράδιο Εργασιών του/της Μαθητή/-τριας) μπορεί να αποτελέσει μια ποικιλία περαιτέρω ασκήσεων μετασχηματισμών, ανάλυσης, αναγνώρισης, κτλ.

Β. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου»

μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Στο *Τετράδιο Εργασιών* θα περιλαμβάνονται περαιτέρω παράλληλα πρωτότυπα κείμενα, ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, με βάση τις ενότητες του βιβλίου του/της μαθητή/τριας, καθώς επίσης ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, επαναληπτικές εργασίες, σχετικοί γραμματικοσυντακτικοί πίνακες, συναφή παραδείγματα και υποδείγματα.

Το αίτημα για πραγμάτωση της διερευνητικής μάθησης απαιτεί να δοθούν κίνητρα και ερεθίσματα στους/στις μαθητές/-τριες για προσωπική και ομαδική εργασία στο πλαίσιο ποικίλων διδακτικών περιστάσεων. Επιδιώκεται η εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε δραστηριότητες που οδηγούν σε εμπέδωση της μάθησης, εμπάθυνση και διεύρυνση, αναλυτική και συνθετική θεώρηση, ανάδειξη θεμάτων, επίλυση προβλημάτων, άσκηση και μύηση στους μηχανισμούς διατύπωσης του ερωτήματος, των υποθέσεων και των συνδυαστικών αναγωγών. Πρόκειται για καινοτομία που αποβλέπει στο να αλλάξει ο χαρακτήρας, η ποιότητα και το ύφος του εκπαιδευτικού υλικού και συνακόλουθα της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του σχολείου.

Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων για την Γ΄ Λυκείου ΟΠΑΣ

– Φιλοσοφικός Λόγος (Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι)

Α. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύννοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Το βιβλίο *Φιλοσοφικός Λόγος (Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι)* περιλαμβάνει τα εξής δομικά μέρη:

- **Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία**

Θα δοθεί έμφαση στους τρεις μεγάλους Έλληνες φιλοσόφους, τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, με ευσύννοπτη εργοβιογραφική παρουσίαση και λιτή αναφορά στη φιλοσοφική τους διδασκαλία, με σκοπό την κατανόηση των συγκεκριμένων Θεματικών Ενοτήτων (βλ. παρακάτω). Θα προηγείται πολύ σύντομη αναφορά στην προσωκρατική φιλοσοφία και τη σοφιστική. Θα έπεται εξίσου σύντομη αναφορά στην ελληνιστική φιλοσοφία και την επιβίωση της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας. Η Εισαγωγή θα ολοκληρώνεται με ενδεικτικό χρονολογικό πίνακα των βασικών φιλοσόφων και φιλοσοφικών σχολών της αρχαιότητας (από τους προσωκρατικούς μέχρι και τους νεοπλατωνικούς).

- **Πέντε (5) Θεματικές Ενότητες (ΘΕ) αντίστοιχες προς τα έργα που θα μελετηθούν:**

- **Πλάτων, Απολογία Σωκράτους**

Τίτλος ΘΕ 1: «Ο Σωκράτης – δάσκαλος και πολίτης»

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Πλάτων, *Απολογία Σωκράτους*, ed. J. Burnet, *Platonis opera*, vol. 1. Oxford: Clarendon Press, 1900 (repr. 1967)

ο **Πλάτων, Πολιτεία**

Τίτλος ΘΕ 2: «Ο μύθος του σπηλαίου – ο φιλόσοφος και η παιδεία»

Πλάτων, *Πολιτεία*, ed. J. Burnet, *Platonis opera*, vol. 4. Oxford: Clarendon Press, 1902 (repr. 1968)

ο **Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια**

Τίτλος ΘΕ 3: «Η ηθική αρετή – ο άνθρωπος ανάμεσα στους ανθρώπους»

Αριστοτέλης, *Ηθικά Νικομάχεια*, ed. I. Bywater, *Aristotelis ethica Nicomachea*. Oxford: Clarendon Press, 1894 (repr. 1962)

ο **Αριστοτέλης Πολιτικά (2 ΘΕ)**

Τίτλος ΘΕ 4: «Η πόλη-κράτος – ο πολίτης και η δημοκρατία»

Τίτλος ΘΕ 5: «Η πόλη-κράτος – η παιδεία»

Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, ed. W.D. Ross, *Aristotelis politica*. Oxford: Clarendon Press, 1957 (repr. 1964)

- Πριν από κάθε ΘΕ θα προηγείται Εισαγωγή έκτασης τριών (3) σελίδων, στην οποία γίνεται:
  - α) γραμματολογική αναφορά στο αντίστοιχο πλατωνικό ή αριστοτελικό έργο,
  - β) σύνδεση με το περιεχόμενο των άλλων Θεματικών Ενότητων.
  - γ) συνοπτικό διάγραμμα της βασικής δομής του έργου,
- Μετά από κάθε ΘΕ έπονται: σύνοψη των βασικών νοηματικών-ερμηνευτικών αξόνων και ενδεικτικές δραστηριότητες συνολικής θεώρησης της ΘΕ ή/και αναστοχασμού που προάγουν την ελεύθερη, κριτική και βιωματική πρόσληψη της διδαχθείσας ύλης από τους μαθητές/-τριες
- Αξιοποιούνται προοργανωτές και αποτιμητές

- *Εικοσιδύο (22) αριθμημένες Διδακτικές Ενότητες (ΔΕ), κατανεμημένες στις ΘΕ ως εξής:*

1 ^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ «Ο Σωκράτης – δάσκαλος και πολίτης»		
Διδακτική Ενότητα	Τίτλος	Κείμενο Πλάτων, <i>Απολογία Σωκράτους</i>
1 ^η ΔΕ	Ο Σωκράτης: ένας ξεχωριστός δάσκαλος	19a8-20a2 «Αναλάβωμεν οὖν ἐξ ἀρχῆς ... καὶ χάριν προσειδέναί.»
Μεταβατική Ενότητα	Οι νέες κατηγορίες εναντίον του Σωκράτη	24b2-c9 «Περὶ μὲν οὖν ὧν ... πειράσομαι καὶ ὑμῖν ἐπιδειξίαι». [μόνο για ανάγνωση]
2 ^η ΔΕ	Ο Σωκράτης δεν διαφθείρει τους νέους	25c5-26a8 «Ἔτι δὲ ἡμῖν εἰπέ, ... ἀλλ' οὐ μαθήσεως».
3 ^η ΔΕ	Ο Σωκράτης: δάσκαλος αφύπνισης και αρετής	30d6-31c3 «Νῦν οὖν, ... ἀληθῆ λέγω, τὴν πενίαν».
4 ^η ΔΕ	Ο Σωκράτης: πολίτης της Αθήνας	32a4-d8 «Μεγάλα δ' ἔγωγε ... διὰ ταχέων κατελύθη».
5 ^η ΔΕ	Σωκράτης: διαλεκτική και αυτογνωσία	32e-33b & 37e-38a «ἀλλ' ἐγὼ διὰ παντὸς ... οὐκ ἀληθῆ λέγει.» και «Ἴσως οὖν ἂν τις ... δὲ οὐ ῥάδιον».

2^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

«Ο μύθος του σπηλαίου - ο φιλόσοφος και η παιδεία»		
Διδακτική Ενότητα	Τίτλος	Κείμενο Πλάτων, Πολιτεία, 7ο Βιβλίο
6 ^η ΔΕ	Οι δεσμώτες και η πλάνη των αισθήσεων	514a1- 515c3 «Μετά ταῦτα δὴ ... Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη».
Μεταβατική Ενότητα	Η ανοδική πορεία προς την αλήθεια των Ιδεών	515c4-516b8 «Σκόπει δὴ, ἦν δ' ἐγώ, ... Ἀναγκαῖον, ἔφη». [μόνο για ανάγνωση]
7 ^η ΔΕ	Η επιστροφή στο σπήλαιο και οι κίνδυνοι για τον φιλόσοφο	516b9-517a7 «Καὶ μετὰ ταῦτ'... Σφόδρα γ', ἔφη».
8 ^η ΔΕ	Η αληθινή παιδεία	518b6-519a1 «Δεῖ δὴ, εἶπον, ... καὶ βλαβερὸν γίνεσθαι».
9 ^η ΔΕ	Η αποστολή των φιλοσόφων	520a6-e2 «Σκέψαι τοίνυν, εἶπον, ... πόλει ἀρχόντων».

3^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ «Η ηθική αρετή - ο άνθρωπος ανάμεσα στους ανθρώπους»		
Διδακτική Ενότητα	Τίτλος	Κείμενο Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια, 2ο βιβλίο
10 ^η ΔΕ	Η ηθική αρετή	1103a14-b2 «Διττῆς δὴ τῆς ἀρετῆς ... τὰ δ' ἀνδρεῖα ἀνδρεῖοι».
11 ^η ΔΕ	Η ηθική αρετή και η ηθική πράξη	1103b2-25 «Μαρτυρεῖ δὲ ... δὲ τὸ πᾶν».
12 ^η ΔΕ	Ηθική αρετή και μεσότητα	1106a26b7 & 1106b18-28 «Ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ ... ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς». και «Οἷον καὶ φοβηθῆναι ... οὔσα τοῦ μέσου».
13 ^η ΔΕ	Ορισμός της αρετής – Η αρετή ως ακρότης	1106b36-1107a «Ἔστιν ἄρα ἡ ἀρετὴ ... ἀμαρτάνειν ἐστίν».

4^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ «Η πόλη-κράτος - ο πολίτης και η δημοκρατία»		
Διδακτική Ενότητα	Τίτλος	Κείμενο Αριστοτέλης, Πολιτικά, Βιβλίο 1ο, 3ο & 6ο
14 ^η ΔΕ	Ο άνθρωπος ζῶν πολιτικόν	1252a1-7, b27-32 & 1253a1-18 «Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ... ἡ κοινωνία ἢ πολιτικὴ», «Ἡ δ' ἐκ πλειόνων ... ἡ δὲ φύσις τέλος ἐστίν.» και «Ἐκ τούτων οὖν φανερόν ... ποιεῖ οἰκίαν και πόλιν».
15 ^η ΔΕ	Η αθροιστική θεωρία: η αρχή της πλειοψηφίας	1281a39-b15 «Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ... ἐτέρου δὲ τινος ἕτερον μόριον».
16 ^η ΔΕ	Η μεσότητα στην πολιτική ζωή	1295a35-1295b5 & 1295b35-1296a5 «Εἰ γὰρ καλῶς ἐν τοῖς ἠθικοῖς ... βελτίστη πάντων.» και «Δῆλον ἄρα ὅτι και ... τῶν σύνεγγυς πολὺ ἦττον».
17 ^η ΔΕ	Η διάκριση των εξουσιών	1297b35-1298a3 «Πάλιν δὲ και κοινῇ ... ἰσότητα ζητεῖ ὁ δῆμος».
18 ^η ΔΕ	Δημοκρατία και Ελευθερία	1317a40-1317b15 «Υπόθεσις μὲν οὖν τῆς δημοκρατικῆς ... ἐλευθερίαν τὴν κατὰ τὸ ἴσον».

19 ^η ΔΕ	Θεσμοί της δημοκρατίας	1317b17-1318a10 «Τούτων δ' ὑποκειμένων ... ισότητα τῇ πολιτείᾳ καὶ τὴν ἐλευθερίαν».
--------------------	------------------------	---

5 ^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ «Ἡ πόλις-κράτος - ἡ παιδεία»		
Διδακτική Ενότητα	Τίτλος	Κείμενο Αριστοτέλης, Πολιτικά, Βιβλίο 8 ^ο
20 ^η ΔΕ	Δημόσια παιδεία για όλους	1337a11-34 «Ὅτι μὲν οὖν τῷ νομοθέτῃ ... κοινήν ποιητέον, φανερόν»
21 ^η ΔΕ	Ἡ μουσική: παιδεία, ψυχαγωγία, τρόπος ζωῆς	1339b10-30 «Ἡ δὲ πρώτη ζήτησις ... ἐν ταῖς ἀπὸ ταύτης ἡδοναῖς».
22 ^η ΔΕ	Μουσική και ἦθος	1340a8-18 & 1340b10-19 «(...) ἀλλὰ μὴν ὅτι γιγνόμεθα ... καλαῖς πράξεσιν» και «ἐκ μὲν οὖν τούτων ... οἱ δ' ἔχειν ἁρμονίαν».

Κάθε μία από τις 22 παραπάνω Διδακτικές Ενότητες (ΔΕ) του βιβλίου απαρτίζεται από:

Α' Κείμενο Αναφοράς

Προηγείται σύντομο εισαγωγικό σημείωμα με το οποίο διευκολύνεται η παρακολούθηση της ροῆς του μελετώμενου πλατωνικού ή αριστοτελικού έργου.

Το Κείμενο Αναφοράς το οποίο συνοδεύεται υποχρεωτικά από:

- Δύο (2) ἐγκριτες νεοελληνικές μεταφράσεις/αποδόσεις (κατά προτίμηση πρόσφατες) σε αντιπαραβολική μορφή.
- Λεξιλογικά σχόλια (λ.χ. σημασιολογικές αναφορές και ετυμολογικές επισημάνσεις σε συσχετισμό με τη ΝΕ).
- Ερμηνευτικά σχόλια με ἔμφαση στην φιλοσοφική ερμηνεία ὀρων και αναφορῶν και λιγότερο σε πραγματολογικά στοιχεία (ἡ ἔκτασή τους δεν πρέπει να υπερβαίνει τη μία σελίδα σε κάθε ΔΕ).
- Ενδεικτικές δραστηριότητες, ὅπου περιλαμβάνονται (κατά σειρά):
  1. Ασκήσεις εμπέδωσης της νεοελληνικής απόδοσης του πρωτότυπου κειμένου.
  2. Ερωτήσεις κατανόησης
  3. Ερωτήσεις εμβάθυνσης και ερμηνείας
  4. Γλωσσικές - Υφολογικές παρατηρήσεις

Οι δραστηριότητες να είναι κατά περίπτωση ανοιχτού και κλειστού τύπου. Στις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου ενδείκνυται να δηλώνεται ο ενδεικτικός αριθμός λέξεων που απαιτείται για την απάντηση του/της μαθητή/-τριας.

Σημαντικό: Οι δύο (2) **Μεταβατικές Ενότητες** περιλαμβάνουν: το πρωτότυπο αρχαιοελληνικό κείμενο, μία νεοελληνική μετάφραση/απόδοση, σύντομες ερμηνευτικές επισημάνσεις/διευκρινίσεις.

Β' Δύο Παράλληλα Κείμενα

Κάθε Παράλληλο Κείμενο συνοδεύεται από:

- Ολιγόστιχο Εισαγωγικό σημείωμα με βασικές πληροφορίες για τον συγγραφέα, καθώς και το έργο από το οποίο προέρχεται το Παράλληλο Κείμενο.
- Ενδεικτικές Δραστηριότητες που εστιάζουν στη νοηματική συσχέτιση (λ.χ. ομοιότητες ή/και διαφορές) του Παράλληλου Κειμένου με το Κείμενο Αναφοράς.

Τα Παράλληλα Κείμενα είναι σημαντικό

1. να ανταποκρίνονται στις αναγνωστικές ικανότητες των μαθητών/-τριών,
2. να είναι σαφή και να διευκολύνουν τη συγκριτική προσέγγιση του Κειμένου Αναφοράς,
3. να έχουν λελογισμένη έκταση,
4. να προέρχονται από ποικίλα γραμματειακά είδη και γένη (αρχαιοελληνική και λατινική γραμματεία, μεσαιωνική αλλά και νεότερη – ελληνική και ξένη) και από διαφορετικούς συγγραφείς.

- **Φιλοσοφικό Γλωσσάρι**

Καταγράφονται και εξηγούνται οι κυριότεροι φιλοσοφικοί τεχνικοί όροι που συναντώνται στα Κείμενα Αναφοράς και τα Παράλληλα Κείμενα.

Σημείωση: Δεν χρειάζεται ξεχωριστό Τετράδιο Εργασιών για τους μαθητές και τις μαθήτριες της Γ΄ Λυκείου.

– Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας, τεύχος III

Εισαγωγικά

Το **Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας και στις τρεις τάξεις** (τεύχη I/II/III), λειτουργεί αφενός, ως εγχειρίδιο γλωσσικής διδασκαλίας για τους/τις μαθητές/-τριες και, αφετέρου, ως ανθολόγιο αρχαιοελληνικών κειμένων, με στόχο να διευρύνει με αποτελεσματικό τρόπο την αρχαιογλωσσία και την αρχαιογνωσία, να ενθαρρύνει την εξοικείωση των μαθητών/-τριών με ένα ευρύτερο φάσμα λογοτεχνικών ειδών της κλασικής γραμματείας μέσα από την επιλογή κατάλληλων, διαβαθμισμένης δυσκολίας, αρχαιοελληνικών αποσπασμάτων, τα οποία **συνδέονται άρρηκτα με την υπόλοιπη διδακτέα ύλη σε επίπεδο νοημάτων, γλώσσας, λεξιλογίου κ.λπ.** Επομένως, το **Ανθολόγιο γλωσσικής διδασκαλίας** έρχεται να συμπληρώσει τη γνώση της ΑΕ, η εξοικείωση με την οποία έχει αρχίσει στο Γυμνάσιο και συνεχίστηκε στην Α΄ και Β΄ Λυκείου· **αναμένεται λοιπόν να εκκινήσει με επαναλήψεις προς εμπέδωση εκείνων, τα οποία οι μαθητές/-τριες έχουν διδαχθεί.** Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν αναλυτικά και με κλιμακούμενη δυσκολία περισσότερα στοιχεία της ΑΕ, με στόχο να ολοκληρωθεί η γλωσσική διδασκαλία από την άποψη της μορφολογίας και της σύνταξης. Είναι αυτονόητο ότι η εκμάθηση της ΑΕ γλώσσας και των πολυποίκιλων πτυχών της δεν νοείται αποκομμένη από τα κείμενα και τον πολιτισμικό τους πλαίσιο, ούτε εστιάζει αποκλειστικά στην αυτόνομη επεξεργασία ή σε θεωρητικές αναλύσεις και σε ειδικούς κανόνες ερήμην των ίδιων των αρχαίων κειμένων. **Πρέπει να τονιστεί επιπροσθέτως ότι το εν λόγω Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας διασυνδέεται δημιουργικά με τα διδασκόμενα αρχαία ελληνικά κείμενα της Γ΄ Λυκείου ως προς την περαιτέρω γνώση της γραμματικής και του συντακτικού.**

Περιλαμβάνεται συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.

Α. Δομή, Οργάνωση και περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Ακολουθεί πίνακας με τα γλωσσικά φαινόμενα στα οποία δίνεται έμφαση στο Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας:

ΠΙΝΑΚΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ
ΑΕΓΓ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ ΟΠΑΣ (ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ τ. ΙΙΙ)

Ως προς τη δομή/οργάνωση των κειμένων
<ul style="list-style-type: none">
○ Οι υποθετικοί λόγοι (εμβάθυνση, ασκήσεις μετασχηματισμού).
○ Οι μετοχές & οι δευτερεύουσες προτάσεις (εμβάθυνση, ασκήσεις μετασχηματισμού, λ.χ. ανάλυσης και σύμπτυξης).
○ Ανεξάρτητος και εξαρτημένος λόγος (σημασία, χρήση, ασκήσεις μετασχηματισμού).
○ Τα ρηματικά επίθετα (σημασία, χρήση, ασκήσεις μετασχηματισμού)
○ Ενεργητική και παθητική σύνταξη (σημασία, χρήση, ασκήσεις μετασχηματισμού)
○ Ιδιότυπες συντάξεις των διαφόρων ρημάτων, με σημασιολογικές απολήξεις, λ.χ. του <i>ἄρχομαι</i> με κατηγορηματική μετοχή και με απαρέμφατο.
○ Βασικά σχήματα λόγου της αρχαίας γλώσσας.
Ως προς τα γραμματικά φαινόμενα και το ετυμολογικό μέρος
<ul style="list-style-type: none">
○ Κατάλογοι ανωμάτων ρημάτων (λ.χ. με μέσο μέλλοντα, με αόριστο β΄)
○ Ασκήσεις σημασιολογίας, λ.χ. διάκρισης μεταξύ συνωνύμων, και ιστορικής εξέλιξης της σημασίας των λέξεων
○ Διάφορες ετυμολογικές οικογένειες

Γενικότερα στο Ανθολόγιο Γλωσσικής Διδασκαλίας (=ΑΓΔ) τεύχος ΙΙΙ για τη Γ΄ Λυκείου – ΟΠΑΣ αναμένεται ο ουσιαστικός επανέλεγχος του συνόλου των γλωσσικών φαινομένων της Αρχαίας Ελληνικής που απασχόλησαν τους/τις μαθητές/-τριες στη γυμνασιακή και τη λυκειακή βαθμίδα.

Προτείνεται να επιλέγονται κείμενα της αττικής διαλέκτου όσο το δυνατόν πιο ελκυστικά από άποψη περιεχομένου και στο πλαίσιο της ολιστικής προσέγγισης που υιοθετεί το νέο ΠΣ.

Ιδιαίτερη βαρύτητα είναι απαραίτητο να δίδεται στον συνδυασμό στοιχείων τυπολογίας, μορφολογίας, συντακτικού, λεξιλογίου, ετυμολογίας και σημασιολογίας ανά διδακτική ενότητα, για να εξοικειώνονται σταδιακά οι μαθητές/-τριες με τα νέα μορφοσυντακτικά φαινόμενα στα οποία εστιάζει η διδασκαλία, να δομείται σταδιακά η γλωσσική τους αυτοπεποίθηση και επιπλέον να επιτελείται επανάληψη ή/και εμβάθυνση σε όσα έχουν ήδη διδαχθεί.

Επισημαίνεται ακόμη ότι, επειδή οι μαθητές/-τριες έρχονται στην ΟΠΑΣ – Γ΄ Λυκείου για δεύτερη φορά σε επαφή με τη διδασκαλία του λεγόμενου αδίδακτου κειμένου στην ΑΕ, απαιτείται να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή για την επιλογή κατάλληλων κειμένων με αντίστοιχο βαθμό δυσκολίας κατά την αρχική προσέγγιση και διευκόλυνση ή ενθάρρυνση της αυτενέργειας των μαθητών/τριών βάσει

σαφών οδηγιών ή κατευθύνσεων τις οποίες ο/η κάθε μαθητής/-τρια θα υλοποιήσει σύμφωνα με τον δικό του τρόπο μάθησης.

Το κείμενο αναφοράς (12-20 στίχων κριτικής έκδοσης) είναι απαραίτητο να συνοδεύεται από σύντομο εισαγωγικό σημείωμα για το έργο, τον συγγραφέα και την εποχή του, να έχει νοηματική πληρότητα και συνοχή, να προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών, να ανταποκρίνεται στις γνώσεις και στις δυνατότητές τους, να παρουσιάζει στοιχεία διαβαθμισμένης δυσκολίας και ενδεχομένως να «συνομιλεί» με το διδαγμένο, ώστε οι μαθητές/-τριες να συνδέουν την ήδη αποκτημένη με τη νέα γνώση.

Ως προς τη δομή κάθε διδακτικής ενότητας του Ανθολογίου Γλωσσικής Διδασκαλίας προτείνονται τα εξής:

1. Τα κείμενα αναφοράς (12-15 γραμμές) να προέρχονται από την αττική πεζογραφία και να συνοδεύονται από σημειώσεις λεξιλογικής εμβάθυνσης, ετυμολογίας και σημασιολογίας (μέρος Α).
2. Στη συνέχεια (στο μέρος Β) να παρουσιάζονται με συνοπτικό τρόπο τα παραδείγματα και οι κανόνες γραμματικής και συντακτικού, που υπάγονται στην εκάστοτε διδακτική ενότητα, με παραπομπές στις αντίστοιχες ενότητες των εγχειριδίων αναφοράς, ώστε να ολοκληρώνεται η γλωσσική διδασκαλία ανά φαινόμενο.
3. Σε ένα τρίτο μέρος κάθε διδακτικής ενότητας να παρατίθενται ερωτήσεις επανάληψης της θεωρίας και κριτικές ασκήσεις (μέρος Γ).
4. 3-4 παράλληλα κείμενα (4-5 γραμμές έκαστο) που θα προάγουν την αυτενέργεια των μαθητών/-τριών, προτείνεται να παρατίθενται ως μέρος Δ κάθε διδακτικής ενότητας (μέρος Δ), όπου το ίδιο γλωσσικό φαινόμενο να παρουσιάζεται σε παραλλαγές ή με τις εξαιρέσεις του, προς εμβάθυνση στη θεωρία.
5. Μέρος Ε κάθε διδακτικής ενότητας είναι δυνατόν να αποτελέσουν ειδικές μεταφραστικές ασκήσεις σε 5-6 φράσεις-χωρία, για την ενδογλωσσική κατανόηση του φαινομένου, ίσως και μέσα από τη διαχρονική Ελληνική. Στο ίδιο μέρος είναι δυνατόν να ενταχθούν 5-6 φράσεις της Νέας Ελληνικής προς αντίστροφη απόδοση, ίσως και με Επίμετρο Απαντήσεων για εξάσκηση των μαθητών/-τριών.
6. Μέρος ΣΤ (ή αντίστοιχη διδακτική ενότητα στο Τετράδιο Εργασιών του Μαθητή) μπορεί να αποτελέσει μια ποικιλία περαιτέρω ασκήσεων μετασχηματισμών, ανάλυσης, αναγνώρισης, κτλ.

Β. Δομή, οργάνωση και περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών

Ταυτότητα του βιβλίου. Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

Στο Τετράδιο Εργασιών θα περιλαμβάνονται περαιτέρω παράλληλα πρωτότυπα κείμενα, ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες, με βάση τις ενότητες του εγχειριδίου του/της μαθητή/-τριας, καθώς

επίσης ασκήσεις ανακεφαλαίωσης, επαναληπτικές εργασίες, σχετικοί γραμματικοσυντακτικοί πίνακες, συναφή παραδείγματα και υποδείγματα.

Το αίτημα για πραγμάτωση της **διερευνητικής μάθησης** απαιτεί να δοθούν κίνητρα και ερεθίσματα στους/στις μαθητές/-τριες για προσωπική και ομαδική εργασία στο πλαίσιο ποικίλων διδακτικών περιστάσεων. Επιδιώκεται η εμπλοκή των μαθητών/-τριών σε δραστηριότητες που οδηγούν σε εμπέδωση της μάθησης, εμπάθυνση και διεύρυνση, αναλυτική και συνθετική θεώρηση, ανάδειξη θεμάτων, επίλυση προβλημάτων, άσκηση και μύηση στους μηχανισμούς διατύπωσης του ερωτήματος, των υποθέσεων και των συνδυαστικών αναγωγών. Πρόκειται για καινοτομία που αποβλέπει στο να αλλάξει ο χαρακτήρας, η ποιότητα και το ύφος του εκπαιδευτικού υλικού και συνακόλουθα της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του σχολείου.

Γνωστικό Αντικείμενο: Φιλοσοφία (Β΄ Λυκείου Γενικής Παιδείας)

Διδακτικά βιβλία

1. Έννοια και λειτουργίες του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο της Φιλοσοφίας

Το διδακτικό βιβλίο συνιστά ένα πολυεπίπεδο και δυναμικό κείμενο που σχεδιάζεται για να χρησιμοποιηθεί από τους/τις εκπαιδευτικούς και τους/τις μαθητές/-τριες. Ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη θεωρία μάθησης την οποία υιοθετούν οι διδάσκοντες/-ουσες, μπορούν να συμφωνήσουν για τα κυριότερα γνωρίσματα του παρεχόμενου υλικού που θα θεωρηθεί κατάλληλο για το μάθημα της Φιλοσοφίας. Αυτά θα μπορούσαν να συνοψιστούν ως εξής:

α) Το κείμενο χρησιμεύει κατ' αρχήν ως βάση για τη σωστή οργάνωση της διδασκαλίας, με την παροχή των απαραίτητων πόρων που θα αξιοποιηθούν όσο γίνεται καλύτερα, σύμφωνα με τις επιστημολογικές και παιδαγωγικές αρχές του Προγράμματος Σπουδών (Π.Σ.), βάσει του οποίου έχει συνταχθεί.

β) Εκτός από ουσιαστικό βοήθημα για τη διδασκαλία του μαθήματος, πρέπει να μπορεί να λειτουργεί αυτόνομα και να διαθέτει επιστημονική επάρκεια και εγκυρότητα ως εγχειρίδιο εισαγωγής στη Φιλοσοφία, δηλαδή να καθιστά δυνατή μια πολύπλευρη προσέγγιση, η οποία θα προσαρμοστεί στις συγκεκριμένες περιστάσεις και συνθήκες χρησιμοποίησής του, σύμφωνα με το διδακτικό και γνωστικό προφίλ του/της εκπαιδευτικού που το συμβουλευέται, αλλά και με το γνωστικό και πολιτισμικό κεφάλαιο των μαθητών/-τριών που θα το μελετήσουν.

Είναι αναγκαίο κατά την προετοιμασία του διδακτικού υλικού να λαμβάνονται υπ' όψιν η ιδιαιτερότητα του μαθήματος της Φιλοσοφίας, ο ανοιχτός χαρακτήρας των εξεταζόμενων προβλημάτων, η σχέση τους με την καθημερινή ζωή και με την κριτική σκέψη, αλλά και ο ευρύτερος διεπιστημονικός ορίζοντας και το πολιτισμικό υπόβαθρο του αναπτυσσόμενου φιλοσοφικού στοχασμού.

2. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο της Φιλοσοφίας

Στην ενότητα αυτή καταγράφονται και επεξηγούνται περιληπτικά τα κυριότερα στοιχεία των αρχών που πρέπει να διέπουν τη διδασκαλία και τη μάθηση της Φιλοσοφίας και περιλαμβάνονται αναλυτικά στο ΠΣ. Οι αρχές αυτές, οι οποίες υπαγορεύονται σε σημαντικό βαθμό από την ιδιαιτερότητα του αντικειμένου, θα καθοδηγήσουν και τη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού. Έτσι χρειάζεται να προσεχθούν τα εξής:

- Η ουσιώδης κριτική διάσταση της φιλοσοφικής σκέψης, η οποία δεν βασίζεται στη συσσώρευση γνώσεων σχετικών με υπάρχουσες θεωρίες και συστήματα, αλλά στην ανάπτυξη των νοητικών ικανοτήτων που απαιτούνται για την καλλιέργεια του *φιλοσοφείν* ως διαρκούς, δυναμικής δραστηριότητας ελέγχου των πεποιθήσεων.
- Η ιδιαιτερότητα των φιλοσοφικών αποριών, η οποία προκαλεί την αίσθηση του παραδόξου και απαιτεί τη διερεύνηση της γένεσής τους και της σχέσης τους με καταστάσεις της καθημερινής ζωής, με τη χρήση της γλώσσας και των εννοιών που εκφράζονται μέσα από αυτήν, καθώς και με την αναζήτηση της επιστημονικής γνώσης (Η πρώτη προσέγγιση αυτών των αποριών οδηγεί στη συνειδητοποίηση του επόμενου σημείου σχετικά με την υφή των φιλοσοφικών προβλημάτων).
- Ο ανοικτός και οριακός για τον ανθρώπινο νου χαρακτήρας των φιλοσοφικών ερωτημάτων, η κατανόηση των οποίων έχει στις περισσότερες περιπτώσεις μεγαλύτερη σημασία από την ανακάλυψη μιας οριστικής ορθής απάντησης, ανάμεσα στις διαθέσιμες εναλλακτικές.
- Ο κεντρικός ρόλος της διαλεκτικής αντιπαράθεσης για τον αποτελεσματικό έλεγχο των διαφορετικών τοποθετήσεων κατά την αναζήτηση των πειστικότερων απαντήσεων στα διερευνώμενα ερωτήματα και η προσπάθεια ανάδειξης ενδεχόμενων συνθέσεων και συμπληρωματικών συμπερασμάτων από τη φιλοσοφική συζήτηση.
- Η ενθάρρυνση μιας κριτικής, πλουραλιστικής αντιμετώπισης, η οποία όμως δεν συνεπάγεται την τελική υποστήριξη ακραίων σκεπτικιστικών ή σχετικιστικών αντιλήψεων, αλλά την ενίσχυση αναστοχαστικής διάθεσης και την υιοθέτηση μιας ευρείας θεώρησης διαφορετικών προσεγγίσεων και συγκεκριμένων πορισμάτων της φιλοσοφικής σκέψης, με σημαντικές πρακτικές υποδηλώσεις για τον ιδιωτικό και τον δημόσιο βίο.

Από τα παραπάνω συνάγονται και οι κεντρικές κατευθυντήριες γραμμές των διδακτικών μεθόδων τις οποίες καλείται να εφαρμόσει ο/η εκπαιδευτικός με στόχο, όχι τόσο την παροχή πληροφοριών, όσο την ανάπτυξη λογικών δεξιοτήτων για την καλλιέργεια μιας γενικότερης κριτικής στάσης και την καθοδήγηση περαιτέρω πνευματικών αναζητήσεων των μαθητών/-τριών. Η διδασκαλία των φιλοσοφικών ερωτημάτων και απαντήσεων πρέπει να συμβάλλει στην προαγωγή του διαλόγου και της έρευνας από κοινού, σε ομαδοκεντρική προοπτική, αλλά να υποστηρίζει και τις δημιουργικές πρωτοβουλίες του/της κάθε μαθητή/-τριας ξεχωριστά.

Ασφαλώς, διάλογος και ανταλλαγή απόψεων δεν σημαίνουν χαλαρή συζήτηση χωρίς μέθοδο, αλλά πρέπει να υπόκεινται σε διανοητική πειθαρχία και σε συγκεκριμένους κανόνες ορθής συλλογιστικής. Γι' αυτό και είναι απαραίτητη η άσκηση στη διατύπωση έγκυρων επιχειρημάτων και στον έλεγχο συλλογιστικών σφαλμάτων και σοφιστικών πλανών.

Καθίσταται σαφές από το ΠΣ ότι η διδασκαλία και η μάθηση της Φιλοσοφίας προτείνεται να ακολουθήσει μια συγχρονική, συστηματική και προβληματοκεντρική προσέγγιση, η οποία διαφοροποιείται από την παραδοσιακή διαχρονική παρουσίαση της ιστορίας φιλοσοφικών θέσεων και θεωριών. Ωστόσο, το μάθημα πρέπει να επιτρέπει την ανίχνευση της ιστορικής καταγωγής των κυριότερων τοποθετήσεων με τις οποίες καλούνται να εξοικειωθούν οι μαθητές/-τριες. Γι' αυτό και στο εκπαιδευτικό υλικό, εκτός από αποσπάσματα κλασικών κειμένων φιλοσόφων διαφορετικών περιόδων, προτείνεται να συμπεριλαμβάνονται συνοπτικοί πίνακες με αναφορά σε περιόδους, σχολές και φιλοσόφους, με τους οποίους μπορούν να εντοπιστούν οι μελετώμενες θέσεις στον άξονα του χρόνου.

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου

Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές. Ακολουθούν το εισαγωγικό κεφάλαιο, και, σύμφωνα με το ΠΣ, προτείνεται για διδακτικούς λόγους να προταχθούν τα κεφάλαια που αντιστοιχούν στα θεματικά πεδία της Ηθικής Φιλοσοφίας, της Πολιτικής Φιλοσοφίας και της Αισθητικής, εκείνων της Γνωσιολογίας και της Μεταφυσικής, ενώ το κεφάλαιο της Λογικής και της Φιλοσοφίας της Γλώσσας ενσωματώνεται σε υποκεφάλαια της Εισαγωγής. Με αυτή τη σειρά, η οποία διευκολύνει, ήδη από τα πρώτα κεφάλαια, την κατανόηση της σχέσης της Φιλοσοφίας με ζητήματα και διλήμματα του ιδιωτικού και του δημόσιου βίου, θα οργανωθεί και το περιεχόμενο του βιβλίου.

Ο πίνακας περιεχομένων τοποθετείται στην αρχή και όχι στο τέλος του διδακτικού βιβλίου. Στο τέλος πρέπει να προστεθεί ένα γλωσσάρι με σύντομη επεξήγηση τεχνικών φιλοσοφικών όρων, καθώς και εργοβιογραφικές πληροφορίες για τους φιλοσόφους στους οποίους έχει γίνει αναφορά στο σώμα του βιβλίου, καθώς και ένας πίνακας (index) ονομάτων και εννοιών που θα επιτρέπει την εύκολη επαναχρησιμοποίηση του βιβλίου από τους/τις μαθητές/-τριες. Ακόμη, στο τέλος του βιβλίου χρειάζεται να συμπεριληφθεί ένα ιστορικό επίμετρο με χρονολογικό πίνακα περιόδων, σχολών, ρευμάτων σκέψης, επιμέρους θεωριών, αλλά και σημαντικών γεγονότων που αντιστοιχούν στις φιλοσοφικές εξελίξεις. Έτσι, θα αναδεικνύεται η ιστορική διάσταση της Φιλοσοφίας και θα παρέχεται στους/στις μαθητές/-τριες η δυνατότητα μιας εποπτικής θεώρησης της ανάδυσης ιδεών και συστημάτων και της συσχέτισής τους με το ευρύτερο πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εμφανίστηκαν.

Ειδικότερα, η δομή και η οργάνωση του διδακτικού βιβλίου της Φιλοσοφίας προτείνεται να έχει την παρακάτω διάρθρωση, έτσι ώστε να αναδεικνύεται η μετάβαση από τη μία θεματική στην άλλη με τρόπο συνεχή και συνεκτικό, όπως περιγράφεται και στο Π.Σ.:

- *Κεφάλαια*, τα οποία θα αντιστοιχούν και θα αριθμούνται με βάση τα θεματικά πεδία, όπως αυτά αποτυπώνονται στο Π.Σ. (π.χ., 1^ο Θ.Π. *Εισαγωγή: Τι είναι η Φιλοσοφία και σε τι χρησιμεύει;*, 2^ο Θ.Π. *Ηθική Φιλοσοφία: Πώς πρέπει να ζούμε;* κ.λπ.).

Τα κεφάλαια αυτά υποδιαιρούνται σε:

- *Ενότητες*, οι οποίες θα αντιστοιχούν και θα αριθμούνται με βάση τις θεματικές ενότητες, όπως αυτές αποτυπώνονται στο Π.Σ. (π.χ., για το 1^ο κεφάλαιο (θεματικό πεδίο), 1. *Τι είναι η Φιλοσοφία*, 2. *Ποια η σχέση της Φιλοσοφίας με τις επιστήμες, τις τέχνες και τη θρησκεία* κ.λπ.).

Οι ενότητες αυτές υποδιαιρούνται με τη σειρά τους σε:

- *Υποενότητες*, οι οποίες θα αντιστοιχούν στα μέρη των θεματικών ενοτήτων που επίσης αποτυπώνονται στο Π.Σ. εντός αγκυλών (π.χ., για την 1^η ενότητα, *Η έννοια της Φιλοσοφίας και οι προσπάθειες ορισμού της, Η ιδιομορφία των φιλοσοφικών προβλημάτων («οριακά» ερωτήματα)* κ.λπ.).

Η οργάνωση των επιμέρους κεφαλαίων συνιστάται να περιλαμβάνει τα εξής:

- *προοργανωτή* στην αρχή του κάθε κεφαλαίου όπου θα εκτίθενται συνοπτικά τα βασικά σημεία του κειμένου που ακολουθεί, ενδεχομένως με τη μορφή σχεδιαγράμματος/νοητικού χάρτη, έτσι ώστε οι μαθητές/-τριες να διευκολύνονται στην κατανόηση της λεπτομερούς παρουσίασης των εξεταζόμενων θέσεων και επιχειρημάτων.

- *λέξεις-κλειδιά* στην αρχή κάθε κεφαλαίου τα οποία θα καθοδηγούν τους/τις μαθητές/-τριες στη μελέτη του κειμένου που ακολουθεί και θα χρησιμεύουν στις επαναλήψεις, αλλά και στην κατανόηση των μεταβάσεων και πιθανών διασυνδέσεων με άλλα κεφάλαια.

- *εισαγωγικά ερωτήματα* ή και ένα *βασικό αφηρητικό ερώτημα* για να παρακινηθεί η δημιουργική εμπλοκή των μαθητών/-τριών με την ανάπτυξη της θεματικής και να καταδειχθεί ο δυναμικός προβληματοκεντρικός χαρακτήρας του φιλοσοφείν κατά την αναζήτηση πιθανών απαντήσεων.

- *επιπρόσθετες διακλαδώσεις* της παρουσίασης οι οποίες καθιστούν σαφέστερη την εξειδίκευση και περαιτέρω ανάλυση των παρεχόμενων πληροφοριών με την ευκρινή σχηματική τους αποτύπωση, χωρίς ωστόσο την προσθήκη πλήθους λεπτομερειών, οι οποίες θα απομάκρυναν τον αναγνώστη από την κεντρική γραμμή της ανάπτυξης.

- *σχόλια και επεξηγήσεις*, οι οποίες μπορούν να παρέχονται στο περιθώριο του κυρίως σώματος του κειμένου, ως *marginalia*, κυρίως για την αποσαφήνιση τεχνικών όρων και για την παροχή ορισμένων χρήσιμων στοιχείων για φιλοσόφους, θεωρίες και σχολές, με την κατάλληλη ενσωμάτωσή τους σε διακριτά, χρωματιστά πλαίσια.

- *μεταοργανωτή* στο τέλος του κεφαλαίου, όπου θα επαναλαμβάνονται περιληπτικά τα κυριότερα σημεία της ανάλυσης που προηγήθηκε, κατά τρόπο που θα επιτρέπει την ανάδειξη της συλλογιστικής μέσω της οποίας υποστηρίχθηκαν οι εναλλακτικές τοποθετήσεις των φιλοσόφων και θα καθιστά ευχερή την επαναληπτική μελέτη τους, ενώ θα προετοιμάζει τη μετάβαση στη συνέχιση της συζήτησης στα επόμενα κεφάλαια και θα καταδεικνύει τη γενικότερη συνοχή του φιλοσοφικού στοχασμού.

Η παρουσίαση της θεματικής κάθε κεφαλαίου ολοκληρώνεται με προτάσεις για αναστοχαστικές δραστηριότητες με τη μορφή ασκήσεων, σύντομα παραθέματα από έργα κλασικών και σύγχρονων φιλοσόφων και άλλα συναφή κείμενα, αλλά και σχετικές παραπομπές για μαθητές/-τριες που

επιζητούν πρόσθετες πληροφορίες, περαιτέρω εμβάθυνση, διερεύνηση κοινωνικών και πολιτικών εφαρμογών και προεκτάσεων μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας.

Σε όλη την έκταση των κεφαλαίων μπορούν να παρέχονται και ποικίλες επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων που ανταποκρίνονται στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες και στους διαφορετικούς τύπους νοημοσύνης κάθε μαθητή/-τρια (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό το οποίο προσφέρεται για όλους/όλες τους/τις μαθητές/-τριες).

Τέλος, για τις απαιτήσεις αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου των μαθητών/-τριών, προτείνεται να συμπεριλαμβάνονται στο τέλος κάθε κεφαλαίου *αποτιμητές*, επίσης μέσα σε ειδικά χρωματιστά πλαίσια, καθώς και πρόσθετες ενδεικτικές παραπομπές για περαιτέρω προεκτάσεις και εφαρμογές με ομαδική ή ατομική, διαθεματική άσκηση με βάση το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.

Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται να δοθεί στην αισθητική της οργάνωσης του διδακτικού βιβλίου, το οποίο καλό είναι να περιλαμβάνει πλούσιο και λειτουργικά συνδεδεμένο με τα υπό εξέταση φιλοσοφικά θέματα *εικονογραφικό υλικό*, κατά το δυνατόν σχετιζόμενο και με τα παρεχόμενα αποσπάσματα φιλοσοφικών κειμένων. Η αισθητική των εικονιστικών στοιχείων (αλλά και η όλη αισθητική του βιβλίου) πρέπει, όχι μόνο να προδιαθέτει ευχάριστα και να προσελκύει στη μελέτη, αλλά και να καλλιεργεί αισθητικές ευαισθησίες και να αναπτύσσει αισθητικές δεξιότητες στους/στις μαθητές/-τριες.

4. Συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό

Το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου εμπλουτίζεται με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, εκφράζοντας μια διαφορετική αντίληψη της χρήσης του υλικού και της διαδικασίας της μάθησης μέσα στο πλαίσιο των σχολικών λειτουργιών, η οποία στηρίζεται στη δυναμική αλληλεπίδραση, στην άμεση ανατροφοδότηση και στην αξιοποίηση ενός ευρύτερου, πολυμεσικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Περιλαμβάνει μια μεγάλη ποικιλία διαδραστικών πόρων, στους οποίους μπορούν να συμπεριλαμβάνονται οι εξής:

- *video, podcasts*, και άλλες *πολυμεσικές πηγές*, με μαθήματα, διαλέξεις και συνεντεύξεις που επεξηγούν τα εξεταζόμενα θέματα.
- *διασταυρούμενες αναφορές (διασυνδέσεις) μεταξύ διαφορετικών κεφαλαίων, ενοτήτων και υποενοτήτων*, οι οποίες θα επιτρέπουν στους/στις μαθητές/τριες να απελευθερωθούν από την αυστηρότητα και τη στατικότητα της γραμμικής ανάγνωσης που συνδέεται με το έντυπο βιβλίο.
- *διασταυρούμενες αναφορές (διασυνδέσεις) με διδακτικά βιβλία άλλων επιστημονικών πεδίων*, οι οποίες καθιστούν δυνατή τη διεπιστημονική προσέγγιση των ζητημάτων.
- *ορισμοί φιλοσοφικών όρων* και σύντομες *αναλύσεις/αποσαφηνίσεις εννοιών*, αλλά και παροχή στοιχείων για την καθοδήγηση των μαθητών/τριών στην αναζήτησή τους, με ψηφιακούς πόρους, όπως λεξικά, φιλοσοφικά λεξικά και φιλοσοφικές εγκυκλοπαίδειες.
- *λογικές ασκήσεις* για την επισήμανση σφαλμάτων και πλανών που θα βοηθήσουν τους/τις μαθητές/-τριες να αποφεύγουν λογικές παρανοήσεις σε σχέση με όρους και έννοιες, και πάλι μέσω συνδέσεων με ψηφιακά αρχεία.

- *συσχετίσεις της θεματικής με ζητήματα της πραγματικής ζωής (συνδέσεις με δημοσιογραφικά άρθρα επικαιρότητας κ.λπ.).*
- *απλά κουίζ και ασκήσεις αυτοαξιολόγησης, συνδεδεμένες με σημεία κειμένου, στα οποία μπορεί να βρεθεί και να διασταυρωθεί η σωστή απάντηση.*
- *προτάσεις και ιδέες για τον σχεδιασμό και την ανάπτυξη συνεργατικών projects και άλλων δραστηριοτήτων (π.χ. διοργάνωσης αγώνων αντιλογίας, συγκρότησης ομάδων ανάγνωσης λογοτεχνικών κειμένων, προβολής και σχολιασμού κινηματογραφικών ταινιών, επίσκεψης και περιήγησης σε μουσεία, που αποσκοπούν στην προαγωγή φιλοσοφικών συζητήσεων και ευρύτερου αναστοχασμού).*
- *παραπομπές και συμπληρωματικές βιβλιογραφικές αναφορές σε πρωτογενείς πηγές και δεδομένα για περαιτέρω διερεύνηση των θεμάτων και εμπάθυνση σε ποικίλες κατευθύνσεις.*

5. Γλώσσα του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο της Φιλοσοφίας

Η γλώσσα του βιβλίου πρέπει να είναι κατανοητή από το μαθητικό κοινό της Β΄ Λυκείου, κάτι που έχει ιδιαίτερη σημασία για το μάθημα της Φιλοσοφίας, επειδή: α) το αντικείμενό της πολλές φορές είναι δυσπρόσιτο και σκοτεινό για το ευρύ κοινό, β) οι φιλοσοφικοί όροι δεν ταυτίζονται πάντα με την καθημερινή τους σημασία (π.χ. οι όροι «ωφελμιστής», «ιδεαλιστής» και «ρεαλιστής»), και

γ) οι μαθητές και οι μαθήτριες έρχονται στην πραγματικότητα για πρώτη φορά αντιμέτωποι/ες με το συγκεκριμένο αντικείμενο (πέρα από την πιθανή εξοικείωσή τους με ορισμένες πτυχές του μέσα από έμμεσες αναφορές στα μαθήματα της Ιστορίας και της Νεοελληνικής Γλώσσας ή κατά τη μελέτη αρχαίων κειμένων).

Οι τεχνικοί φιλοσοφικοί όροι και έννοιες πρέπει να αποσαφηνίζονται και να επεξηγούνται, οι συλλογισμοί να αναλύονται, ενώ οι θέσεις και οι θεωρίες καλό είναι να αποδίδονται με τη χρήση παραδειγμάτων. Το ίδιο το περιεχόμενο, όπως και η γλωσσική μορφή με την οποία αυτό εκφέρεται, πρέπει να είναι κατά το δυνατόν απλό, ρέον και ζωντανό.

Γενικά, η φιλοσοφική γραφή πρέπει να έχει σαφή διατύπωση με έμφαση στη λογική συνοχή, στην αλληλουχία των νοημάτων και στην παραδειγματική ανάδειξη της δομής των διαφόρων τύπων συλλογισμών.

6. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο της Φιλοσοφίας

Το συνολικό μέγεθος του βιβλίου έχει έκταση 208 σελίδες.

7. Κριτήρια ποιότητας του διδακτικού βιβλίου

Σε συνάφεια με τα κριτήρια ποιότητας που περιλαμβάνονται στις Γενικές Προδιαγραφές, το διδακτικό βιβλίο της Φιλοσοφίας θα αποτιμηθεί με αναφορά και στα παρακάτω:

- Τη συμβατότητα με τους βασικούς σκοπούς και τους επιμέρους στόχους του αναμορφωμένου ΠΣ για το μάθημα της Φιλοσοφίας, καθώς και τη συμμόρφωση με τις αρχές του υιοθετούμενου

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

επιστημολογικού μοντέλου και την προτεινόμενη δομή και διάρθρωση της ανάπτυξης των θεματικών ενότητων. Ιδιαίτερη σημασία έχει εδώ η ανάδειξη της συγχρονικής, προβληματοκεντρικής προσέγγισης, χωρίς να αγνοείται το ιστορικό βάθος των συζητήσεων.

- Τη φιλοσοφική επάρκεια και την επιστημονική αρτιότητα (ορθότητα της χρησιμοποιούμενης ορολογίας, πληρότητα της θεματικής και πλουραλιστική αντιμετώπιση εναλλακτικών θεωρήσεων ενός κατά το δυνατόν ευρέος φάσματος τοποθετήσεων, εγκυρότητα της επιχειρηματολογίας, επικαιροποίηση σε σχέση με τις σύγχρονες αντιλήψεις κ.λπ.)

- Την προσαρμογή του απαιτητικού φιλοσοφικού υλικού στις διδακτικές ανάγκες και στις γνωστικές ικανότητες των μαθητών/-τριών με την απαιτούμενη αναπλαισίωση και επεξεργασία, οι οποίες θα διευκολύνουν την αφομοίωσή του. Εδώ πρέπει να ελέγχεται η καλή κατανόηση θέσεων, θεωριών και επιχειρημάτων και μέσα από τη σύνδεσή τους με την επικαιρότητα και την καθημερινή ζωή.

- Τη σαφήνεια, την ενάργεια και την ακρίβεια των διατυπώσεων, τη γλαφυρότητα, και απλότητα του ύφους κατά την ανάλυση των τεχνικών εννοιών, τη διευκρίνιση των όρων και την παροχή των αναγκαίων επεξηγήσεων θέσεων, θεωριών και επιμέρους επιχειρημάτων. Το κριτήριο της άρτιας γλωσσικής μορφής και του κατάλληλου ύφους για να καθίσταται το κείμενο εύληπτο, εύχρηστο και γενικότερα ελκυστικό συνιστά αναγκαίο συμπλήρωμα εκείνου της επιτυχούς οργάνωσης του περιεχομένου του.

- Την αισθητική ποιότητα της όλης παρουσίασης η οποία θα συμβάλλει στην διδακτική αποτελεσματικότητα της ανάδειξης του περιεχομένου, με τη χρήση πινάκων, εικόνων, γελοιογραφικών και άλλων σκίτσων, και ποικίλου εικαστικού υλικού, που δεν θα έχουν απλώς συνοδευτικό και διακοσμητικό χαρακτήρα, αλλά θα αποτελούν ερεθίσματα και για ευρύτερο φιλοσοφικό προβληματισμό.

- Την προσβασιμότητα των παρεχόμενων μαθησιακών ψηφιακών πόρων, τις δυνατότητες και την ευκολία αξιοποίησης, αλλά και επαναχρησιμοποίησής τους, για την εμβάθυνση στη μελέτη του υλικού.

- Τον εμπλουτισμό του υλικού κάθε θεματικής ενότητας, έτσι ώστε να διευκολύνεται η οργάνωση νέων τρόπων παρουσίασης του μαθήματος από τον/την εκπαιδευτικό και την αξιοποίησή τους από τους/τις μαθητές/-τριες και να αναδεικνύεται ο δυναμικός χαρακτήρας της εξεταζόμενης προβληματικής.

- Την ενθάρρυνση του γόνιμου φιλοσοφικού αναστοχασμού, αλλά και ερευνητικών δραστηριοτήτων με την κατάλληλη καθοδήγηση των μαθητών/τριών και την παροχή δυνατοτήτων διαδραστικής συνεργασίας τους, και με την οργάνωσή τους σε μικρές ομάδες που θα ανταλλάσσουν και θα παρουσιάζουν τις απόψεις τους, ενδεχομένως με αντιπαράθεση επιχειρημάτων (όπως π.χ. σε αγώνες αντιλογίας).

- Τη γενικότερη εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τα νέα ψηφιακά περιβάλλοντα και την άσκησή τους στην κριτική χρήση των ψηφιακών πόρων, με απώτερο στόχο την προαγωγή νέων μορφών γραμματισμού και δεξιοτήτων, πάντα υπό το πρίσμα της φιλοσοφικής εμβάθυνσης την οποία επιδιώκει να προαγάγει το μάθημα.

Γνωστικό Αντικείμενο: Λατινικά (Λύκειο)

1. Διδακτικά βιβλία

- Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΟΠΑΣ)
  - Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)
  - Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)
- Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΟΠΑΣ)
  - Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)
  - Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

2. Μάθηση και διδασκαλία

Καθώς η διδασκαλία του μαθήματος των Λατινικών χρειάζεται να πραγματώνει πτυχές της σύγχρονης Παιδαγωγικής και Διδακτικής, είναι αναγκαίο να στοχεύει στην καλλιέργεια της αφαιρετικής, κριτικής, συνθετικής, στοχαστικής, αναστοχαστικής και δημιουργικής σκέψης των μαθητών/-τριών. Αντίστοιχα, τα προτεινόμενα διδακτικά βιβλία είναι ανάγκη να εντάσσονται στο ανωτέρω πλαίσιο και, όπως συμβαίνει και στο ΠΣ, να αξιοποιούν τις παραμέτρους της διαθεματικότητας, της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και των εκφάνσεων της προσέγγισης της πολλαπλής νοημοσύνης. Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική είναι η καλλιέργεια της διερευνητικής μάθησης, της ομαδοσυνεργατικής δράσης και της ανάδειξης των μαθητών/-τριών ως ενεργών υποκειμένων της όλης μαθησιακής διεργασίας.

3. Δομή και οργάνωση

Τα διδακτικά βιβλία των Λατινικών είναι ανάγκη να είναι με τέτοιο τρόπο οργανωμένα και σχεδιασμένα, και η δομή τους να είναι τέτοια, ώστε να εξυπηρετείται με επιτυχία και αποτελεσματικότητα ο διττός στόχος του νέου ΠΣ στο μάθημα των Λατινικών, που είναι ο συνδυασμός της γλωσσικής διδασκαλίας με τη διδασκαλία βασικών στοιχείων ρωμαιογνωσίας. Τα βιβλία είναι ανάγκη να καλύπτουν το σύνολο του αντικειμένου διδασκαλίας, να είναι γραμμένα με επιστημονική εγκυρότητα και να αντικατοπτρίζουν με τρόπο κατάλληλο για τη γνωστική ικανότητα και τη συναισθηματική ωριμότητα των μαθητών/-τριών τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις. Η νοηματική ακρίβεια, η επαγωγική πορεία κατά την ανάπτυξη των ιδεών και η συνεκτικότητα μεταξύ των θεματικών αποτελούν βασικές αρχές που πρέπει να ακολουθεί η διάρθρωση, οργάνωση και δομή των βιβλίων κάθε τάξης.

Η προτεινόμενη δομή των διδακτικών βιβλίων για τη Β΄ και τη Γ΄ Λυκείου έχει ως εξής:

A. Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας

- 1. Ταυτότητα του βιβλίου.** Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές.
- 2. Περιεχόμενα.** Τα περιεχόμενα των βιβλίων θα πρέπει να είναι οργανωμένα λογικά και να αποδίδουν με ευσύνοπτο τρόπο, με σαφήνεια και ομοιομορφία τη διαδοχή των θεματικών και των διδακτικών ενοτήτων.
- 3. Εισαγωγή (έως 20 σελίδες).** Η Εισαγωγή θα προτάσσεται στο Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας της Β΄ Λυκείου, αλλά θα χρησιμοποιείται και θα αξιοποιείται και κατά τη διδασκαλία του μαθήματος στη Γ΄ Λυκείου. Διακρίνεται σε δύο μέρη:

α) *Επισκόπηση της λατινικής λογοτεχνίας* στη βάση μιας αυστηρά ειδολογικής οργάνωσης (με περιορισμένες ονομαστικές αναφορές σε συγγραφείς κατά το δυνατόν). Πρόκειται για περιεκτικό κείμενο που στόχο έχει να περιγράψει σε γενικές γραμμές τα βασικά είδη της λατινικής λογοτεχνίας, την εξέλιξή τους διαχρονικά και τη σχέση τους με την αρχαία ελληνική λογοτεχνία.

β) *Διαγραμματικός πίνακας συγκριτικής παρουσίασης* ιστορικών, πολιτικών και πνευματικών επιτευγμάτων του ρωμαϊκού πολιτισμού από τις απαρχές μέχρι και την πτώση της Ρώμης.

Ο ρόλος της Εισαγωγής είναι να αποτελεί ένα κείμενο αναφοράς κυρίως για τη γραμματολογική πλαισίωση των κειμένων των διδακτικών ενοτήτων, αλλά και να παρέχει ένα στοιχειώδες περίγραμμα της ιστορικής πορείας της Ρώμης με παράλληλη ενδεικτική αποτύπωση της πορείας του πολιτισμού. Οι μαθητές/-τριες θα καλούνται να ανατρέχουν σε αυτή για να συμπληρώνουν με στοιχεία (ιστορικά, πολιτικά, πολιτιστικά) όσα αναφέρονται στα εισαγωγικά σημειώματα των διδακτικών ενοτήτων (βλ. παρακάτω).

4. Διδακτικές ενότητες

Το περιεχόμενο του ΠΣ οργανώνεται στο βιβλίο μαθητή/-τριας σε διδακτικές ενότητες.

Προτείνονται 15 διδακτικές ενότητες για το βιβλίο μαθητή/μαθήτριας της Β΄ Λυκείου και 25 διδακτικές ενότητες για το βιβλίο μαθητή/μαθήτριας της Γ΄ Λυκείου.

Οι διδακτικές ενότητες φέρουν τίτλο που επιλέγεται από τη συγγραφική ομάδα και εσωτερικά οργανώνονται ως εξής:

α) Σε κάθε διδακτική ενότητα προτάσσεται *προοργανωτής* που προσδιορίζει τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

β) Ακολουθεί *Εισαγωγή* (ένα δισέλιδο από το οποίο η μία σελίδα θα περιέχει ελκυστικό οπτικό υλικό). Το σημείωμα αυτό θα αναφέρεται στο θέμα αρχαιογνωσίας/γνώσης του ρωμαϊκού κόσμου που θα προσεγγίζεται σε κάθε διδακτική ενότητα.

γ) Στη συνέχεια παρατίθενται λέξεις-κλειδιά που αφορούν το περιεχόμενο της διδακτικής ενότητας.

δ) Το επόμενο τμήμα της διδακτικής ενότητας περιέχει το λατινικό κείμενο που προορίζεται για γλωσσική διδασκαλία (κείμενο αναφοράς). Προηγείται σύντομο εισαγωγικό σημείωμα με στοιχεία που το εντάσσουν στην ευρύτερη θεματική και στο χωροχρονικό πλαίσιο δημιουργίας του. Η έκταση του λατινικού κειμένου για τη Β΄ Λυκείου προτείνεται να είναι 8-10 στίχων, ενώ για την Γ΄ Λυκείου 10-12 στίχων. Το λατινικό κείμενο πρέπει να έχει σχέση με το αρχαιογνωστικό θέμα που πραγματεύεται η εισαγωγή κάθε διδακτικής ενότητας. Επίσης, πρέπει να περιέχει τα φαινόμενα γραμματικής και συντακτικού που η συγγραφική ομάδα προτείνει να διδαχθούν στη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα. Προτείνεται, επίσης, η διακριτή σήμανση των συγκεκριμένων σημείων του κειμένου που περιέχουν τα φαινόμενα αυτά, χωρίς να φτάνει αυτό σε υπερβολή και να οδηγούμαστε σε κατάστικτη και, συνεπώς, ασαφή και δυσνόητη μορφή.

Το λατινικό κείμενο μπορεί να είναι κατασκευασμένο, διασκευή από πρωτότυπο κείμενο της λατινικής γραμματείας όλων των περιόδων ή πρωτότυπο κείμενο της λατινικής γραμματείας χωρίς καμία τροποποίηση. Για τα πρώτα στάδια της επαφής των μαθητών/-τριών με τη Λατινική δεν αποκλείεται η εξ' υπαρχής κατασκευή λατινικού κειμένου, ώστε να διευκολυνθεί η στοχευμένη διδασκαλία γλωσσικών φαινομένων και θεμάτων ρωμαιομάθειας, ενώ προτείνεται προοδευτικά η χρήση διασκευασμένων ή και εντελώς πρωτότυπων κειμένων, καθώς η εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τη γλώσσα θα αυξάνεται.

Το λατινικό κείμενο συνοδεύεται από:

– Το λεξιλόγιο του κειμένου. Προτείνεται να καταγράφεται συνολικά το λεξιλόγιο κάθε διδακτικής ενότητας και όχι μόνο οι νέες λέξεις. Για τις λέξεις που ήδη έχουν καταγραφεί στο λεξιλόγιο προηγούμενης διδακτικής ενότητας αρκεί η γραμματική αναγνώριση και η σημασία. Για τις νέες λέξεις κάθε διδακτικής ενότητας προτείνεται η διακριτή σήμανσή τους. Επίσης, προτείνεται η ομαδοποίηση των λέξεων ανά κατηγορία.

Για επιλεγμένες λέξεις που θα προσφέρονται προς τούτο, προτείνεται σύντομο ετυμολογικό σχόλιο που να αναδεικνύει τη σύνδεσή τους με την Αρχαία Ελληνική, τη Νέα Ελληνική Γλώσσα (και ενδεχομένως συμπληρωματικά την ευδιάκριτη σύνδεσή τους με ξένη γλώσσα που διδάσκονται οι μαθητές/-τριες στο Λύκειο βάσει Ωρολογίου Προγράμματος).

– Στερεότυπη λατινική φράση που εν πολλοίς χρησιμοποιείται στη σημερινή επικοινωνία (π.χ. *a priori, urbi et orbi, casus belli*, κ.ά.). Η στερεότυπη φράση πρέπει να περιέχει κάποιες λέξεις του λατινικού κειμένου της διδακτικής ενότητας.

– Την ύλη των γραμματικών φαινομένων που η συγγραφική ομάδα προτείνει να διδαχθούν στην ενότητα. Π.χ. πλήρη την τυπολογία μιας κλίσης ουσιαστικών ή επιθέτων και τις ιδιομορφίες της που έχουν επιλεγεί για διδασκαλία, πλήρη την τυπολογία μιας έγκλισης ρημάτων που πρόκειται να διδαχθεί. Προτείνεται η επιλογή κατάλληλων πινάκων με διακριτές σημάνσεις, προκειμένου να διευκολυνθεί η διδακτική πράξη και η πρόσληψη.

– Την ύλη των συντακτικών φαινομένων που η συγγραφική ομάδα προτείνει να διδαχθούν στην ενότητα. Π.χ. την αναγκαία θεωρία για ένα είδος εξαρτημένων προτάσεων που θα διδάσκεται. Προτείνεται και εδώ η χρήση κατάλληλων διαγραμμάτων, ευχάριστων σχημάτων και πινάκων.

ε) Το επόμενο τμήμα της διδακτικής ενότητας περιέχει 2-3 παράλληλα κείμενα λελογισμένης έκτασης που προορίζονται για εμβάθυνση και αναλυτική επεξεργασία της θεματικής του ρωμαϊκού κόσμου στην οποία αναφέρεται η διδακτική ενότητα. Τα παράλληλα κείμενα προέρχονται είτε από τη σύγχρονη είτε από την κλασική (αρχαία ελληνική και λατινική) λογοτεχνία σε μετάφραση, συνοδεύονται από δραστηριότητες για περαιτέρω θεματική επεξεργασία, καθώς και από πλούσιο πολυτροπικό ψηφιακό υλικό.

στ) Κάθε διδακτική ενότητα ολοκληρώνεται με **σύνοψη** και **αναστοχαστικές δραστηριότητες** αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης (αποτιμητές).

Επισήμανση: Προτείνεται η χρωματική διαφοροποίηση των υποενοτήτων κάθε διδακτικής ενότητας και να ακολουθείται το ίδιο χρωματικό πρότυπο για όλες τις διδακτικές ενότητες. Π.χ. οι προοργανωτές να έχουν ίδιο χρώμα σε όλες τις ενότητες αλλά διαφορετικό από του εισαγωγικού σημειώματος, των λέξεων-κλειδιών, του λατινικού κειμένου, κ.ο.κ.

5. Παράρτημα

Στο τέλος του βιβλίου μαθητή/μαθήτριας με τη μορφή **Παραρτήματος** υπάρχουν τα εξής:

α) Συγκεντρωτικό λεξιλόγιο από όλες τις διδακτικές ενότητες του διδακτικού βιβλίου, δομημένο σύμφωνα με την αλφαβητική σειρά των λέξεων.

β) Το σύνολο της ύλης που αφορά τα διδασκόμενα ανά τάξη *Γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα* σε μορφή πινάκων, για να διευκολυνθεί η εύκολη χρήση από τους/τις μαθητές/-τριες. Στο Παράρτημα του βιβλίου της Β΄ Λυκείου μπορεί να υπάρχει το σύνολο της διδαγμένης ύλης (γραμματικής και συντακτικού) στη συγκεκριμένη τάξη, αλλά προτείνεται το σύνολο της ύλης της γραμματικής και του συντακτικού να υπάρχει αποτυπωμένο σε πίνακες και στο Παράρτημα του βιβλίου της Γ΄ Λυκείου, ώστε οι μαθητές/-τριες να μη χρειάζεται να ανατρέχουν στο βιβλίο της Β΄ Λυκείου.

γ) *Χάρτες* (γεωγραφικοί, γεωπολιτικοί κ.ά.). Προτείνεται να υπάρχει το υλικό αυτό και στα δύο βιβλία μαθητή/-τριας (Β΄ και Γ΄ Λυκείου), ώστε οι μαθητές/-τριες να μη χρειάζεται να ανατρέχουν στο βιβλίο της Β΄ Λυκείου.

Επισημάνσεις

Η δομή των διδακτικών ενότητων θα πρέπει να είναι πανομοιότυπη σε όλο το βιβλίο, ώστε να μη δημιουργείται σύγχυση στους/στις μαθητές/-τριες. Επίσης, η δομή των διδακτικών ενότητων της Β΄ Λυκείου και της Γ΄ Λυκείου προβλέπεται βάσει των ανωτέρω να είναι η ίδια. Η ύλη όμως των διδακτικών ενότητων της Β΄ Λυκείου πρέπει να είναι μικρότερη σε έκταση και σε βαθμό δυσκολίας από της Γ΄ Λυκείου.

Οι πίνακες και τα διαγράμματα θα πρέπει να είναι ξεκάθαρα, εύληπτα, να αξιοποιούν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τον χώρο και να περιέχουν τις απολύτως απαραίτητες πληροφορίες.

Το πολυτροπικό υλικό που συνοδεύει τα κείμενα θα πρέπει να είναι κατάλληλο για την ηλικία και τις γνωστικές ικανότητες των μαθητών/-τριών. Δε θα πρέπει να χρησιμοποιείται διακοσμητικά,

αλλά οφείλει να εξυπηρετεί τη μάθηση συμπληρώνοντας τα κείμενα και υποστηρίζοντας τις δραστηριότητες με τρόπο ελκυστικό και ενδιαφέροντα για τους/τις μαθητές/-τριες.

Σύμφωνα με τις Γενικές Προδιαγραφές, το περιεχόμενο του βιβλίου συνδέεται με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό (μαθησιακά αντικείμενα) μέσω QR κώδικα.

B. Τετράδια Εργασιών

Τα Τετράδια Εργασιών για τη Β΄ και τη Γ΄ Λυκείου είναι ανάγκη να παρακολουθούν τη δομή των αντίστοιχων βιβλίων μαθητή/μαθήτριας. Συγκεκριμένα, χρειάζεται να έχουν την εξής δομή:

1. **Ταυτότητα του βιβλίου.** Βλ. παραπάνω για τα βιβλία μαθητή/μαθήτριας.
2. **Περιεχόμενα του βιβλίου.** Βλ. παραπάνω για τα βιβλία μαθητή/μαθήτριας.
3. **Ερωτήσεις** κλειστού τύπου για τη γραμματολογική Εισαγωγή που θα υπάρχει στο βιβλίο μαθητή/μαθήτριας της Β΄ Λυκείου.
4. **Ανά διδακτική ενότητα:**

α) Δραστηριότητες

– Ερωτήσεις/δραστηριότητες κατανόησης κλειστού και ανοικτού τύπου σχετικά με το εισαγωγικό αρχαιογνωστικό σημείωμα κάθε διδακτικής ενότητας.

– Ερωτήσεις/δραστηριότητες επεξεργασίας (γλωσσικής και πραγματολογικής) του λατινικού κειμένου. Οι δραστηριότητες αυτές θα χαρακτηρίζονται από ποικιλία τόσο εντός της ίδιας διδακτικής ενότητας όσο και μεταξύ των διαφόρων διδακτικών ενοτήτων και θα είναι προσαρμοσμένες στις διαφοροποιημένες γνωστικές ανάγκες των μαθητών/-τριών αλλά και στις διδακτικές απαιτήσεις του εκάστοτε γλωσσικού φαινομένου, αξιοποιώντας και συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό συνδεδεμένο μέσω QR.

Προτείνονται μεταξύ άλλων:

- Ερωτήσεις/δραστηριότητες κατανόησης του λεξιλογίου κάθε διδακτικής ενότητας.
- Ερωτήσεις/δραστηριότητες κλειστού ή ανοικτού τύπου, κατανόησης ή απόδοσης του λατινικού κειμένου της ενότητας στη ΝΕ.
- Ερωτήσεις/δραστηριότητες κλειστού τύπου για την κατανόηση της στερεότυπης λατινικής φράσης που θα υπάρχει σε κάθε διδακτική ενότητα.
- Ερωτήσεις/δραστηριότητες ανοικτού, κλειστού και μετασχηματιστικού τύπου για τη γνωριμία και εμπέδωση των γραμματικο-συντακτικών φαινομένων που διδάσκονται με αφετηρία το λατινικό κείμενο αναφοράς και αναλύονται στη θεωρία συντακτικού/γραμματικής της διδακτικής ενότητας.
- Ερωτήσεις κατανόησης – ερμηνείας των παράλληλων κειμένων σε συσχέτιση με το κείμενο αναφοράς ή/και με το εισαγωγικό αρχαιογνωστικό σημείωμα της διδακτικής ενότητας και με τη γραμματολογική Εισαγωγή.
- Δραστηριότητες παραγωγής πολύ σύντομου λατινικού λόγου με τη βοήθεια λεξιλογίου.

β) **Κείμενο αυτενέργειας** 4-6 στίχων στη λατινική γλώσσα για περαιτέρω εξάσκηση των μαθητών και μαθητριών. Το λατινικό κείμενο αναφέρεται στη θεματική της ενότητας, είναι αντίστοιχου βαθμού δυσκολίας με το κείμενο αναφοράς και μπορεί να είναι κατασκευασμένο, διασκευή από πρωτότυπο κείμενο της λατινικής γραμματείας όλων των περιόδων ή πρωτότυπο κείμενο της λατινικής γραμματείας χωρίς καμία τροποποίηση. Συνοδεύεται από ερωτήσεις/δραστηριότητες απόδοσης στη Νέα Ελληνική, κατανόησης, λεξιλογικές και γραμματικοσυντακτικές.

4. Γλώσσα

Η γλώσσα των διδακτικών βιβλίων θα πρέπει αυτονόητα να είναι η δημοτική και να ακολουθεί τους κανόνες της Σχολικής Γραμματικής και του Συντακτικού ακόμη και σε ειδικά θέματα και λεπτομέρειες, όπως είναι η ενιαία στίξη ή η τήρηση συνέπειας στη διατήρηση ή την αποβολή του τελικού -ν, ώστε οι μαθητές/-τριες να μη διαπιστώνουν αντιφάσεις με τη διδασκαλία της ΝΕ ή με τη γλώσσα των λοιπών διδακτικών βιβλίων των άλλων μαθημάτων. Θα πρέπει να διακρίνεται από ακρίβεια, σαφήνεια, να εξασφαλίζει την απρόσκοπτη μετάδοση της γνώσης προς τους/τις μαθητές/-τριες, λαμβάνοντας υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητά τους σε σχέση και με την ηλικία τους. Θα χρησιμοποιείται η έγκυρη τρέχουσα επιστημονική ορολογία και, όπου κρίνεται απαραίτητο, θα παρατίθενται σχετικές επεξηγήσεις.

5. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) των διδακτικών βιβλίων ανά τάξη

Β' Λυκείου βιβλίο μαθητή/μαθήτριας: 176 σελίδες

Γ' Λυκείου βιβλίο μαθητή/τριας: 256 σελίδες

Β' Λυκείου Τετράδιο Εργασιών: 80 σελίδες

Γ' Λυκείου Τετράδιο Εργασιών: 128 σελίδες

6. Κριτήρια ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού) στο γνωστικό αντικείμενο «Λατινικά»

Λαμβάνονται υπόψη τα Κριτήρια Ποιότητας, όπως προσδιορίζονται στην Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος. Ειδικότερα για τα διδακτικά βιβλία των Λατινικών επισημαίνονται τα παρακάτω:

– **Συμβατότητα με το Πρόγραμμα Σπουδών για τα Λατινικά:** Το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων καλύπτει και τους δύο βασικούς στόχους του ΠΣ, την αρχαιογλωσσία και την αρχαιογνωσία. Ταυτόχρονα ικανοποιεί τους επιμέρους στόχους ανά θεματική ενότητα, ώστε να επιτευχθούν τα προσδοκώμενα σε κάθε περίπτωση αποτελέσματα με βάση τους πολλαπλούς γραμματισμούς. Συνεπώς, το εκπαιδευτικό υλικό δεν εστιάζει μονομερώς στη γλώσσα αφήνοντας πολύ περιορισμένο χώρο για τον πολιτισμό ούτε εμπεριέχει δραστηριότητες που στοχεύουν κατά κύριο λόγο στη γνώση και λιγότερο στις δεξιότητες.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

– **Επιστημονική εγκυρότητα:** Όσον αφορά την ορολογία στη γλώσσα (μορφολογία, σύνταξη), ακολουθούνται έγκυρα εγχειρίδια γραμματικής – συντακτικού από την ελληνική ή/και διεθνή βιβλιογραφία και αποφεύγονται στερεότυποι χαρακτηρισμοί που έχουν καθιερωθεί στη σχολική πραγματικότητα, αλλά δεν απαντούν πουθενά στη βιβλιογραφία (π.χ. *γνήσια και νόθη αφαιρετική απόλυτη, λατινισμός του απαρεμφάτου*). Για τις ετυμολογικές συνδέσεις αξιοποιούνται επίσης έγκυρα ετυμολογικά λεξικά (της λατινικής, της αρχαίας ή νέας ελληνικής, άλλων ευρωπαϊκών γλωσσών) και αποφεύγονται συνδέσεις προβληματικές ή αβέβαιες – πολύ περισσότερο, παρετυμολογίες. Για τα παράλληλα κείμενα χρησιμοποιούνται έγκυρες εκδόσεις και αξιόπιστες μεταφράσεις, με λόγο όσο το δυνατόν πιο προσιτό στους/στις μαθητές/-τριες (επομένως αποφεύγονται μεταφράσεις στην καθαρεύουσα ή αρχαίζουσα ή με λόγο ιδιαίτερα ιδιωματικό). Επίσης, τα πολιτισμικά σχόλια στηρίζονται σε έγκυρα ακαδημαϊκά εγχειρίδια (φιλολογικά, ιστορικά κ.λπ.) και δεν αναπαράγουν απόψεις ατεκμηρίωτες ή αμφισβητούμενες. Είναι αυτονόητο ότι το εκπαιδευτικό υλικό για τα πολιτισμικά θέματα αποφεύγει απλουστεύσεις και υπερβολικές κρίσεις, θετικές ή αρνητικές, που έχουν ως στόχο να προκαταλάβουν τη στάση των μαθητών/-τριών. Αντίθετα, επιλέγεται υλικό που έχει ως κύριο στόχο την ενεργοποίηση της κριτικής στάσης των μαθητών/-τριών απέναντι στα πολιτισμικά φαινόμενα με τα οποία έρχονται σε επαφή. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται για το ψηφιακό υλικό, το οποίο ελέγχεται για την αξιοπιστία και την εγκυρότητά του. Γι' αυτό κατά κύριο λόγο επιλέγεται υλικό έγκυρων φορέων.

– **Παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα:** το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων ανταποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και στις βασικές αρχές της Διδακτικής των κλασικών γλωσσών. Ιδιαίτερα για τα κατασκευασμένα κείμενα, είναι αυτονόητο ότι αυτά ακολουθούν μια προοδευτική δυσκολία και συμβαδίζουν με τις γνώσεις των μαθητών/-τριών για τη γλώσσα, χωρίς να περιέχουν γλωσσικά φαινόμενα με τα οποία οι μαθητές/-τριες δεν είναι εξοικειωμένοι/-ες στη συγκεκριμένη ενότητα (παρά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις). Αξιοποιείται η προγενέστερη γνώση των μαθητών/-τριών είτε από το συγκεκριμένο μάθημα είτε από άλλα μαθήματα (π.χ. Αρχαία και Νέα Ελληνικά, Ιστορία), με τρόπο ώστε η διδασκαλία να προχωρεί από το οικείο προς το λιγότερο οικείο. Ειδικότερα, η παρουσίαση των γλωσσικών φαινομένων αφορμάται από τη γνώση των μαθητών/-τριών από τη νέα ή/και την αρχαία ελληνική και στηρίζεται σε μικρές περιόδους λόγου, ώστε να γίνουν πιο εύκολα κατανοητά από αυτούς/-ές, προτού τα συναντήσουν σε μεγαλύτερης έκτασης και σύνθεσης κείμενο. Με ανάλογο τρόπο και οι διαγλωσσικές συνδέσεις της λατινικής με την αρχαία και τη νέα ελληνική (ή/και άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες) δεν απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις ιστορικής γλωσσολογίας ούτε αποσκοπούν στην εξακρίβωση των μορφολογικών και σημασιολογικών αλλαγών στην πορεία μια λέξης από τη λατινική στην ελληνική γλώσσα, αλλά στην κατανόηση της σημασίας και της χρήσης της λέξης στον νεοελληνικό λόγο μέσα από την ετυμολογική σύνδεσή της με τη λατινική. Τέλος, σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο τόσο των κατασκευασμένων λατινικών κειμένων, όσο και των μεταφρασμένων παράλληλων, αλλά και του πολιτισμικού σχολιασμού, καλύπτει όσο το δυνατόν περισσότερο τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών (στο πλαίσιο πάντα της κάθε θεματικής ενότητας). Γι' αυτό επιλέγονται θέματα (ιστορίες, καταστάσεις, συμπεριφορές, συνήθειες κ.λπ.) που διατηρούν και σήμερα την επικαιρότητά τους, ει δυνατόν και για την εφηβική ηλικία. Σε κάθε περίπτωση καταβάλλεται προσπάθεια το εκπαιδευτικό υλικό να προκαλεί σε συγκρίσεις/αναλογίες με την πραγματικότητα που βιώνουν οι μαθητές/-τριες.

– **Αυτενέργεια μαθητών και μαθητριών:** το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων ενθαρρύνει την εμπλοκή των μαθητών/-τριών στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων. Για τον λόγο αυτό, στο μέτρο του δυνατού, δεν παρέχει έτοιμη γνώση στους/στις μαθητές/-τριες, αλλά είναι πλούσιο σε δραστηριότητες που προάγουν την ανακαλυπτική μάθηση και τη διερεύνηση θεμάτων. Αυτό ισχύει για την παρουσίαση τόσο των γλωσσικών θεμάτων, όσο και για των πολιτισμικών, η οποία γίνεται μέσα από ερωτήματα και ερευνητικές δραστηριότητες, μικρής ή και μεγαλύτερης κλίμακας, σε σχέση με ένα υλικό που μπορεί να προσφέρεται (π.χ. παράλληλο κείμενο) ή στο οποίο γίνεται παραπομπή (π.χ. ψηφιακό υλικό). Βεβαίως, προσφέρονται κάποια βασικά γνωστικά δεδομένα (π.χ. πίνακες γραμματικής ή συντακτικού, γραμματολογικού τύπου πληροφορίες), κατά κύριο λόγο, και στον βαθμό που είναι δυνατόν, η νέα γνώση προκύπτει ως αποτέλεσμα της διερεύνησης των μαθητών/-τριών.

– **Κοινωνική εγκυρότητα:** το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων αναπλαισιώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της. Ιδιαίτερα στο τμήμα που αφορά τον ρωμαϊκό πολιτισμό παρέχεται υλικό που αναδεικνύει τις ποικίλες όψεις του κοινωνικού και πολιτικού βίου στην αρχαία Ρώμη, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύει, όπου είναι δυνατόν, τους συσχετισμούς, τις συνέχειες ή ασυνέχειες, τις ομοιότητες ή τις διαφορές, με τη σημερινή νεωτερική εποχή. Έτσι, το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων καλεί τον/τη μαθητή/-τρια σε μια κριτική ανάγνωση του παρελθόντος, αλλά ταυτόχρονα και του παρόντος. Για τον λόγο αυτό προτείνεται το σχετικό υλικό να αποτελείται όχι μόνο από δευτερογενείς επιστημονικές πηγές, αλλά και από πρωτογενές υλικό, όπου βέβαια αυτό είναι δυνατόν (π.χ. κείμενα από τη λογοτεχνία και την ευρύτερη λατινική γραμματεία, εικαστικό υλικό).

– **Καλαισθησία:** το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων είναι ελκυστικό, αποτελεί μέσο αισθητικής καλλιέργειας, παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση. Παρατίθεται με χρήση διαφορετικών χρωμάτων, σχημάτων ή εικονιδίων, για να επισημανθούν/τονισθούν διαφορετικά σημεία του –πάντα όμως ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-τριών του Λυκείου, χωρίς δηλαδή να ανταποκρίνονται στην αισθητική ενός διδακτικού βιβλίου για μικρά παιδιά, κάτι που θα καθιστούσε κωμικό το υλικό στα μάτια των εφήβων. Το υλικό πλαισιώνεται επίσης από πλούσια εικονογραφία και φωτογραφία που σχετίζεται με τον κόσμο της Ρώμης, υποστηρίζει και αναδεικνύει το περιεχόμενο της ενότητας, ενώ ταυτόχρονα «ζωντανεύει» στα μάτια του/της μαθητή/-τριας τον κόσμο της αρχαίας Ρώμης. Για τον λόγο αυτό μπορούν να αξιοποιηθούν και αναπαραστάσεις (πόλεων, μνημείων, συμβάντων κ.λπ.). Η διάταξη του περιεχομένου είναι συμμετρική και λιτή, χωρίς υπερβολικό φόρτωμα της σελίδας με υλικό που δυσχεραίνει τον εντοπισμό των πληροφοριών.

– **Προσπελασιμότητα:** το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων. Σε περιπτώσεις που γίνεται παραπομπή σε συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, υπάρχει φροντίδα το υλικό αυτό είτε να είναι πρωτότυπο είτε να παρέχεται μέσα από έγκυρες ψηφιακές πηγές.

– **Διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων:** τα διδακτικά βιβλία παρουσιάζουν την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών και συντακτριών του. Επομένως, ακολουθούν μια συστηματικότητα στην παρουσίαση του περιεχομένου, συμβατή με τις αρχές του Προγράμματος Σπουδών.

– **Τυποτεχνικά χαρακτηριστικά:** τα διδακτικά βιβλία είναι ανάγκη να εξασφαλίζουν ευκολία στην ανάγνωση (ευκρίνεια εικόνων, κατάλληλη γραμματοσειρά και διάστιχο κ.λπ.). Χρησιμοποιείται γραμματοσειρά ευκρινής, καλαίσθητη και συμβατή με τους στόχους ενός διδακτικού βιβλίου. Το εικονογραφικό και φωτογραφικό υλικό είναι ευκρινές, δηλαδή σε ικανοποιητικό μέγεθος και ανάλυση, ώστε να μην είναι δυσχερής η μελέτη του ή η κατανόηση του περιεχομένου του. Επομένως, παρατίθεται ικανοποιητικός χώρος για το υλικό αυτό ώστε να μην «εγκλωβίζεται» στα περιθώρια της σελίδας. Επιπλέον παρέχεται ικανοποιητικό διάστημα για τον χωρισμό των επιμέρους τμημάτων και παραγράφων κάθε ενότητας, αλλά και το διάστιχο είναι ικανοποιητικό, ώστε το κείμενο να μην είναι πυκνό και δυσανάγνωστο. Σε κάθε περίπτωση, ακολουθούνται οι ενιαίες για τα διδακτικά βιβλία προδιαγραφές.

– **Συνέπεια στη χρήση μορφοποίησης, συμβόλων, συντομογραφιών κ.λπ..** Σε κάθε διδακτική ενότητα ακολουθείται το ίδιο μοτίβο μορφοποίησης, συμβόλων, εικονιδίων και συντομογραφιών. Τα σύμβολα και εικονίδια είναι λιτά και εύκολα αναγνωρίσιμα, όχι περίπλοκα και εξεζητημένα.

Γνωστικό Αντικείμενο: Αγγλικά – Γαλλικά – Γερμανικά – Ιταλικά (Δημοτικό, Γυμνάσιο)

1. Πρόγραμμα Σπουδών

Τα διδακτικά βιβλία βασίζονται στους σκοπούς και τη φιλοσοφία του Προγράμματος Σπουδών των Ξένων Γλωσσών για την υποχρεωτική εκπαίδευση (Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών Ξένων Γλωσσών [ΕΠΣ-ΞΓ]) και υποστηρίζει τους μαθητές/-τριες και τους/τις εκπαιδευτικούς στη μαθησιακή και την εκπαιδευτική διαδικασία. Το ΕΠΣ-ΞΓ τέθηκε σε εφαρμογή το 2016 (ΦΕΚ 2871/τ. Β' /09-09-2016) και είναι ενιαίο για όλες τις ξένες γλώσσες που διδάσκονται στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο. Σύμφωνα με το ΕΠΣ-ΞΓ, οι επικοινωνιακοί στόχοι και το γλωσσικό περιεχόμενο που πρέπει να διδαχθούν οι μαθητές/-τριες κάθε τάξης (π.χ. τα γραμματικά και λεξιλογικά στοιχεία) οργανώνονται και προσδιορίζονται βάσει επικοινωνιακών γλωσσικών δεξιοτήτων που αναμένεται να κατακτήσουν οι μαθητές/-τριες ανά επίπεδο επικοινωνιακής γλωσσικής επάρκειας. Για τον λόγο αυτό, στο ΕΠΣ-ΞΓ περιλαμβάνονται γενικοί και επιμέρους δείκτες επικοινωνιακής επάρκειας ανά επίπεδο γλωσσομάθειας, σύμφωνα με την εξάβαθμη κλίμακα του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣΤΕ):

ΓΕΝΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑΣ		ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΕΠΙΠΕΔΑ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑΣ	
Α	Βασικός χρήστης της γλώσσας	A1	Στοιχειώδης γνώση
		A2	Βασική γνώση
Β	Ανεξάρτητος χρήστης της γλώσσας	B1	Μέτρια γνώση

		B2	Καλή γνώση
Γ	Απόλυτα ικανός χρήστης της γλώσσας	Γ1	Πολύ καλή γνώση
		Γ2	Άριστη γνώση

Οι δείκτες επικοινωνιακής επάρκειας χρησιμοποιούνται ως δηλώσεις σχετικά με το τι αναμένεται να κάνει ο/η μαθητής/-τρια για να θεωρηθεί επαρκής χρήστης της γλώσσας στο κάθε επίπεδο. Η περιγραφή των δεικτών συνίσταται σε αναλυτικές δηλώσεις σχετικά με τις δράσεις ή ενέργειες που αναμένεται να είναι σε θέση να κάνουν οι μαθητές/-τριες σε κάθε επίπεδο, προκειμένου να θεωρούνται επαρκείς χρήστες της γλώσσας στο εν λόγω επίπεδο. Η κάθε δήλωση είναι ένας «περιγραφικός» δείκτης (περιγραφητής) της επικοινωνιακής επάρκειας των μαθητών/-τριών.

Σύμφωνα με το ΕΠΣ-ΞΓ, «οι περιγραφητές του ΕΠΣ-ΞΓ ορίζουν σε ποιες δράσεις ή ενέργειες θα πρέπει να εκπαιδευτούν οι μαθητές/-τριες κατά επίπεδο. Ορίζουν επίσης σε ποιο βαθμό πρέπει να μπορούν να επιτελούν τις επικοινωνιακές αυτές δράσεις, δηλαδή ποια γλωσσικά μέσα θα πρέπει να μπορούν να χρησιμοποιούν –ανάλογα με το επίπεδό τους– προκειμένου να επικοινωνούν με τον αποτελεσματικότερο δυνατό τρόπο σε ποικίλα κοινωνικά περιβάλλοντα».

Με άλλα λόγια, οι περιγραφητές του ΕΠΣ-ΞΓ, καθορίζουν την επικοινωνιακή γλωσσική επάρκεια των μαθητών/-τριών, κατά επίπεδο γλωσσομάθειας και κατά επικοινωνιακή δραστηριότητα ή γλωσσική ικανότητα, σύμφωνα με την οποία οργανώνονται επιμέρους επικοινωνιακές δράσεις ή ενέργειες.

Το ΕΠΣ-ΞΓ εστιάζει στην ενίσχυση των παρακάτω επικοινωνιακών γλωσσικών ικανοτήτων, οι οποίες διατυπώνονται μέσω περιγραφητών, βάσει του Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς για τις Γλώσσες (Συμβούλιο της Ευρώπης):

- κατανόηση γραπτού λόγου
- κατανόηση προφορικού λόγου
- παραγωγή γραπτού λόγου και γραπτή διάδραση
- παραγωγή προφορικού λόγου και προφορική διάδραση
- γραπτή διαμεσολάβηση
- προφορική διαμεσολάβηση

Προκειμένου να επιτελέσουν συγκεκριμένες γλωσσικές επικοινωνιακές δράσεις ή ενέργειες, οι μαθητές/-τριες της ξένης γλώσσας βασίζονται σε διάφορες ικανότητες (γλωσσικές, παραγλωσσικές, εξωγλωσσικές) που έχουν αναπτύξει στη διάρκεια των ετών. Επιπλέον, η γενική επικοινωνιακή γλωσσική ικανότητα συνδέεται, μεταξύ άλλων, με επιμέρους γλωσσικές, κοινωνιογλωσσικές και πραγματολογικές ικανότητες, τις οποίες αξιοποιούν οι χρήστες μιας γλώσσας για την πραγμάτωση των επικοινωνιακών τους προθέσεων. Συγκεκριμένα, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη: α) της γλωσσικής ικανότητας δηλαδή της γνώσης και της ικανότητας χρήσης των λεξικολογικών και γραμματικοσυντακτικών στοιχείων μιας γλώσσας, β) της κοινωνιογλωσσικής ικανότητας που αφορά στη γνώση και στις δεξιότητες που απαιτούνται για την κατάλληλη κοινωνικά χρήση μιας γλώσσας,

εφόσον αυτή θεωρείται κοινωνικοπολιτισμικό φαινόμενο και γ) της πραγματολογικής ικανότητας που σχετίζεται με την παραγωγή προφορικού ή γραπτού λόγου για την επίτευξη συγκεκριμένων επικοινωνιακών λειτουργιών.

Με την εφαρμογή του ΕΠΣ-ΞΓ προωθείται μία στροφή στην ξενόγλωσση εκπαίδευση από την υλικοκεντρική και τη δασκαλοκεντρική στη μαθησοκεντρική προσέγγιση, η οποία δεν είναι απλά μια μέθοδος διδασκαλίας αλλά ένας τρόπος οργάνωσης του διδακτικού/μαθησιακού αντικειμένου της ξένης γλώσσας. Η προσοχή του/της εκπαιδευτικού στρέφεται από την «κάλυψη της ύλης» του μαθήματος στον/στην ίδιο/ίδια τον/τη μαθητή/-τρια, από το «τι θα διδαχθεί», στο «τι θα μάθει» ο/η μαθητής/-τρια. Το ενδιαφέρον του/της εκπαιδευτικού στρέφεται στο πώς μπορεί να βοηθήσει τον/τη μαθητή/-τρια να πράξει γλωσσικά, θη αξιοποιώντας όλες τις πηγές νοηματοδότησης που του παρέχονται μέσα από γλωσσικές δραστηριότητες, ώστε να αποκτήσει σχετική επάρκεια για να επικοινωνεί ικανοποιητικά μέσω της ξένης γλώσσας στη συγκεκριμένη περίπτωση επικοινωνίας ή στο συγκεκριμένο συγκεκριμένο πλαίσιο.

Συμπερασματικά, το ΕΠΣ-ΞΓ έχει ως αφετηρία τα μαθησιακά αποτελέσματα, δηλαδή όλα όσα χρειάζεται να γνωρίζει, να κατανοεί και να μπορεί να εφαρμόσει ο/η μαθητής/-τρια με την ολοκλήρωση κάθε μαθησιακής διαδικασίας. Επομένως, η διδακτική και μαθησιακή πράξη στο μάθημα της ξένης γλώσσας έχει ως αφετηρία τις πολλαπλές γνώσεις, ικανότητες/δεξιότητες και στάσεις που οι μαθητές/-τριες χρειάζεται να αναπτύξουν σε αντιστοίχιση με τα γενικά και ειδικά προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα.

Η κατάκτηση επιμέρους επικοινωνιακών γλωσσικών δεξιοτήτων/ικανοτήτων και αντίστοιχων επιπέδων γλωσσομάθειας, καθορίζεται από τις ώρες διδασκαλίας και μάθησης της ξένης γλώσσας. Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα η διδασκαλία των Ξένων Γλωσσών, σύμφωνα με τα ισχύοντα ωρολόγια προγράμματα, ορίζεται ως εξής:

A. ΔΗΜΟΤΙΚΟ

ΕΞΑΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΩ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ (Άρθρο 54, Ν.4807/2021, ΦΕΚ 96/τ. Α'/11-6-2021)

Διδασκαλία της Αγγλικής Γλώσσας:

Α' - Β' τάξεις: 2 ώρες/εβδομάδα

Γ' - ΣΤ' τάξεις: 3 ώρες/εβδομάδα

Διδασκαλία της Β' ξένης γλώσσας (Γαλλικής ή Γερμανικής):

Ε' - ΣΤ' τάξεις: 2 ώρες/εβδομάδα

B. ΓΥΜΝΑΣΙΟ

ΗΜΕΡΗΣΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ (ΥΑ 94207/Δ2/29-7-2021, ΦΕΚ 3791/τ. Β'/13-8-2021)

Διδασκαλία της Αγγλικής Γλώσσας:

Α' - Γ' τάξεις: 2 ώρες/εβδομάδα

Διδασκαλία της Β' ξένης γλώσσας (Γαλλικής ή Γερμανικής ή Ιταλικής):

Α' - Γ' τάξεις: 2 ώρες/εβδομάδα (επιλογή Γαλλικής ή Γερμανικής ή Ιταλικής Γλώσσας)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Διδασκαλία της Αγγλικής Γλώσσας:

Α' - Γ' τάξεις: 2 ώρες/εβδομάδα

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, οι μαθητές/-τριες κατά τη διάρκεια και μέχρι την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, αναμένεται να κατακτήσουν τα ακόλουθα επίπεδα γλωσσομάθειας στα Αγγλικά και στη β' ξένη γλώσσα αντίστοιχα (ΦΕΚ 2871/τ. Β'/09-09-2016):

Α' ξένη γλώσσα		Β' ξένη γλώσσα	
Δημοτικό		Δημοτικό	
Γ' τάξη	επίπεδο A1-		
Δ' τάξη	επίπεδο A1		
Ε' τάξη	επίπεδο A1+	Ε' τάξη	επίπεδο A1-
Στ' τάξη	επίπεδο A2-	Στ' τάξη	επίπεδο A1-
Γυμνάσιο		Γυμνάσιο	
Α' τάξη	επίπεδο A2-/B1-	Α' τάξη	επίπεδο A1-
Β' τάξη	επίπεδο B1-/B1+	Β' τάξη	επίπεδο A1
Γ' τάξη	επίπεδο B1+/B2-	Γ' τάξη	επίπεδο A1+

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται σαφές ότι στα διδακτικά βιβλία αποτυπώνονται τα στοιχεία του γνωστικού αντικείμενου που πρέπει να διδαχθούν, βάσει του αναμενόμενου επιπέδου γλωσσομάθειας ανά γλώσσα, και βάσει των προβλεπόμενων ωρών διδασκαλίας σύμφωνα με το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα ανά γλώσσα.

2. Προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων

2.1 Τα διδακτικά βιβλία και το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό ανά τάξη και γνωστικό αντικείμενο υποστηρίζουν τη διαδικασία οικοδόμησης και εμπλουτισμού γνώσεων και την καλλιέργεια ικανοτήτων/δεξιοτήτων και στάσεων από την πλευρά των μαθητών/-τριών.

Η δημιουργία του εκπαιδευτικού πακέτου συμβάλλει στην υλοποίηση αποτελεσματικής διδακτικής πρακτικής για την επίτευξη των σκοπών και στόχων του ΕΠΣ-ΞΓ, καθώς το υλικό αυτό, με επίκεντρο

τα διδακτικά βιβλία, προσδιορίζει τους επικοινωνιακούς στόχους και οργανώνει τη γλωσσική ύλη κάθε τάξης, βάσει των επικοινωνιακών γλωσσικών δεξιοτήτων που αναμένεται να κατακτήσουν οι μαθητές/-τριες ανά επίπεδο επικοινωνιακής γλωσσικής επάρκειας, και επιτελεί λειτουργίες, όπως:

- Οργάνωση του περιεχομένου με βάση θεματικά πεδία και θεματικές ενότητες.
- Υποστήριξη και οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης.
- Ενεργοποίηση κινήτρων μάθησης των μαθητών/-τριών.
- Ανάπτυξη δημιουργικής και κριτικής σκέψης και διαφόρων τύπων γραμματισμού.
- Καλλιέργεια δεξιοτήτων 21ου αιώνα (μάθησης, τεχνολογίας, ζωής, νου κ.λπ.) καθώς και μεταγνωστικών δεξιοτήτων.
- Διαφοροποίηση της εργασίας των μαθητών και μαθητριών με ποικιλία δραστηριοτήτων διαβαθμισμένης δυσκολίας.
- Ενίσχυση της βιωματικής, της διερευνητικής και της συνεργατικής μάθησης.
- Ενθάρρυνση διαδικασιών αναστοχασμού, αυτοαξιολόγησης και διά βίου μάθησης.
- Ανατροφοδότηση εκπαιδευτικών, μαθητών και μαθητριών ως προς τον βαθμό επίτευξης των επιδιωκόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Οι προτεινόμενες προδιαγραφές για την εκπόνηση των διδακτικών βιβλίων βασίζονται:

α) στο ΕΠΣ-ΞΓ (ΦΕΚ 2871/τ. Β΄/09-09-2016), όπου περιλαμβάνονται, ανά επίπεδο γλωσσομάθειας:

- περιληπτικοί και αναλυτικοί δείκτες επικοινωνιακής επάρκειας,
- πίνακες με τα γλωσσικά μέσα (λειτουργικά και δομικά στοιχεία), οι οποίοι περιέχουν επικοινωνιακές δράσεις ή ενέργειες, αντίστοιχα γραμματικά και λεξικολογικά στοιχεία και κειμενικούς τύπους με τις 4 βασικές επικοινωνιακές γλωσσικές δεξιότητες/ικανότητες (κατανόηση & παραγωγή προφορικού & γραπτού λόγου) που καλλιεργούνται.

β) στο συνημμένο στο ΕΠΣ-ΞΓ Παράρτημα 2 με θέμα «Οργανόγραμμα Ύλης Εγχειριδίων Ξένων Γλωσσών».

2.2. Διδακτικά βιβλία

Για τις Ξένες Γλώσσες (Αγγλικά, Γαλλικά, Γερμανικά) στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο προβλέπονται τα παρακάτω βιβλία σε έντυπη και ψηφιακή μορφή:

Α. Διδακτικά βιβλία για το Δημοτικό

ΤΑΞΗ	ΑΓΓΛΙΚΑ	Β΄ ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ (Γαλλικά/Γερμανικά)
Γ΄ Δημοτικού	Βιβλίο μαθητή/-τριας (192 σελ.) Τετράδιο εργασιών (144 σελ.)	

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Δ' Δημοτικού	Βιβλίο μαθητή/-τριας (192 σελ.) Τετράδιο εργασιών (144 σελ.)	
Ε' Δημοτικού	Βιβλίο μαθητή/-τριας (192 σελ.) Τετράδιο εργασιών (144 σελ.)	Βιβλίο μαθητή/-τριας (144 σελ.) Τετράδιο εργασιών (96 σελ.)
Στ' Δημοτικού	Βιβλίο μαθητή/-τριας (192 σελ.) Τετράδιο εργασιών (144 σελ.)	Βιβλίο μαθητή/-τριας (144 σελ.) Τετράδιο εργασιών (96 σελ.)

Β. Διδακτικά βιβλία για το Γυμνάσιο

ΤΑΞΗ	ΑΓΓΛΙΚΑ	Β' ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ (Γαλλικά/Γερμανικά)
Α' Γυμνασίου	ΑΡΧΑΡΙΟΙ Βιβλίο μαθητή/-τριας (192 σελ.) Τετράδιο εργασιών (144 σελ.) Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας (48 σελ.) ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟΙ Βιβλίο μαθητή/-τριας (192 σελ.) Τετράδιο εργασιών (144 σελ.) Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας (48 σελ.)	Βιβλίο μαθητή/-τριας (144 σελ.) Τετράδιο εργασιών (96 σελ.) Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας (48 σελ.)
Β' Γυμνασίου	ΑΡΧΑΡΙΟΙ Βιβλίο μαθητή/-τριας (192 σελ.) Τετράδιο εργασιών (144 σελ.) Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας (48 σελ.) ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟΙ Βιβλίο μαθητή/-τριας (192 σελ.) Τετράδιο εργασιών (144 σελ.) Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας (48 σελ.)	Βιβλίο μαθητή/-τριας (144 σελ.) Τετράδιο εργασιών (96 σελ.) Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας (48 σελ.)

Γ' Γυμνασίου	<p>ΑΡΧΑΡΙΟΙ</p> <p>Βιβλίο μαθητή/-τριας (192 σελ.)</p> <p>Τετράδιο εργασιών (144 σελ.)</p> <p>Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας (48 σελ.)</p> <p>ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟΙ</p> <p>Βιβλίο μαθητή/-τριας (192 σελ.)</p> <p>Τετράδιο εργασιών (144 σελ.)</p> <p>Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας (48 σελ.)</p>	<p>Βιβλίο μαθητή/-τριας (144 σελ.)</p> <p>Τετράδιο εργασιών (96 σελ.)</p> <p>Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας (48 σελ.)</p>
--------------	---	--

2.3 Περιεχόμενα των Βιβλίων

Σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο των βιβλίων, οι περιστάσεις επικοινωνίας, οι επικοινωνιακές δράσεις ή ενέργειες και οι επικοινωνιακοί στόχοι εν γένει, καθώς και τα γλωσσικά στοιχεία, τα κειμενικά είδη και οι δεξιότητες/ικανότητες που αναπτύσσονται οργανώνονται με βάση γενικά θεματικά πεδία και επιμέρους θεματικές ενότητες. Ενδεικτικά θεματικά πεδία παρατίθενται παρακάτω:

- Οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον
- Κατοικία
- Εκπαίδευση και Σχολικό περιβάλλον
- Αγορές και κατανάλωση
- Δημόσιες και Ιδιωτικές υπηρεσίες
- Εργασία
- Καθημερινή ζωή & ελεύθερος χρόνος - Ψυχαγωγία
- Υγεία και Περίθαλψη
- Τουρισμός & Ταξίδια
- Γεωγραφία & Φύση
- Ενημέρωση & Μέσα Επικοινωνίας
- Πολιτική & Κοινωνία
- Επιστήμη & Τεχνολογία
- Οικονομία & Βιομηχανία

Εκτενέστερη αναφορά σε θεματικά πεδία και θεματικές ενότητες γίνεται στο Παράρτημα 2 με θέμα «Οργανόγραμμα Ύλης Εγχειριδίων Ξένων Γλωσσών: Παραμετροποίηση και αποτύπωση της ύλης των εγχειριδίων για τη διδασκαλία της Αγγλικής, Γαλλικής, Γερμανικής, Ιταλικής και Ισπανικής σε

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

ομοιογενή μορφή» που συνοδεύει το ΕΠΣ-ΞΓ και στην Εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας «Αναδιάρθρωση και εξορθολογισμός της διδακτέας ύλης των ξένων γλωσσών στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο για το σχολικό έτος 2016-2017» (έγγραφο με Αρ. Πρωτ. 173169/Δ2/18-10-2016).

Θεματικά Πεδία και Θεματικές Ενότητες

Παρακάτω παρατίθενται ενδεικτικά θεματικά πεδία και θεματικές ενότητες για τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού και του Γυμνασίου. Για τις ενδεικτικές θεματικές ενότητες δίνεται το Γενικό Επίπεδο Γλωσσομάθειας (Α ή Β) σύμφωνα με την κλίμακα του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣΤΕ).

Α. ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Θεματικό Πεδίο: **Προσωπική και Κοινωνική Ζωή**

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Ο εαυτός μου και οι άλλοι
Καθημερινές ρουτίνες και δραστηριότητες
Η οικογένειά μου
Γιορτές
Ελεύθερος χρόνος και χόμπι
Ο τόπος μου

Θεματικό Πεδίο: **Εκπαίδευση**

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Σχολικά αντικείμενα & χώροι σχολείου
Σχολικές δραστηριότητες
Το δικαίωμα στην εκπαίδευση
Επαγγέλματα
Η ζωή στο σχολείο

Θεματικό Πεδίο: **Φυσικό Περιβάλλον**

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Ζώα/Φυτά
Εποχές/Μήνες/Ημέρες
Καιρικά Φαινόμενα
Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος
Φυσικές καταστροφές

Θεματικό Πεδίο: Ταξίδια

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Μετακινήσεις και μέσα μεταφοράς
Η ζωή σ' άλλους τόπους
Ταξιδιωτικοί προορισμοί
Ταξίδι στο χρόνο

Θεματικό Πεδίο: Πολιτισμός

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Διάσημες προσωπικότητες
Τέχνη
Παγκόσμιες/ Ευρωπαϊκές Ημέρες (π.χ. Ευρωπαϊκή Ημέρα Γλωσσών)
Διαφορετικοί πολιτισμοί /Εθιμα-γιορτές
Παραμύθια/Μύθοι

Θεματικό Πεδίο: Υγεία

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Διατροφή
Αθλητισμός
Ατυχήματα/Ασθένειες

Θεματικό Πεδίο: Τεχνολογία

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

(Κινητές) ηλεκτρονικές συσκευές & χρήσεις
Ασφάλεια στο διαδίκτυο
Εφευρέσεις

Β. ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Θεματικό Πεδίο: **Προσωπική και Κοινωνική Ζωή**

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Ο εαυτός μου και οι άλλοι
Καθημερινές ρουτίνες και δραστηριότητες
Η οικογένειά μου
Γιορτές
Ελεύθερος χρόνος και χόμπι
Ο τόπος μου

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Προσωπικές εμπειρίες, γεγονότα & επιτεύγματα
Χαρακτήρας & ανθρώπινα συναισθήματα
Κλίσεις, ταλέντα, φιλοδοξίες

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Προσωπικότητα & εξωτερική εμφάνιση
Κοινωνικές εκδηλώσεις
Κοινωνικοποίηση: οικογένεια, σχολείο & ευρύτερο κοινωνικό σύνολο
Κοινωνική ζωή στα αστικά κέντρα & στην επαρχία
Συμμετοχή στα κοινά
Εφηβεία & πίεση των συνομηλίκων

Θεματικό Πεδίο: **Εκπαίδευση**

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Σχολικά αντικείμενα & χώροι σχολείου
Σχολικές δραστηριότητες
Το δικαίωμα στην εκπαίδευση
Επαγγέλματα
Η ζωή στο σχολείο

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Σύγχρονο πολυγλωσσικό σχολείο
Εκπαιδευτικά ιδρύματα, σπουδές, είδη σχολείων
Το σχολείο: παρελθόν, παρόν, μέλλον
Σχολείο & κοινωνικές δεξιότητες
Σχολικός εκφοβισμός

Θεματικό Πεδίο: **Φυσικό Περιβάλλον**

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Ζώα/Φυτά
Εποχές/Μήνες/Ημέρες
Καιρικά Φαινόμενα
Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος
Φυσικές καταστροφές

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Καθημερινές οικολογικές πράξεις
Ζώα στην άγρια φύση ≠ εξημερωμένα ζώα
Φυσιολατρικές δραστηριότητες
Κλιματική αλλαγή
Βιοποικιλότητα: προστασία σπάνιων ειδών
Εθελοντισμός & προστασία του περιβάλλοντος
Δικαιώματα των ζώων
Παγκόσμια φυσική κληρονομιά
Φυσικό περιβάλλον & ποιότητα ζωής

Θεματικό Πεδίο: Ταξίδια

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Μετακινήσεις και μέσα μεταφοράς
Η ζωή σ' άλλους τόπους
Ταξιδιωτικοί προορισμοί
Ταξίδι στο χρόνο

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Ενδιαφέροντα & Δραστηριότητες
Τρόποι ψυχαγωγίας & διασκέδασης
Διακοπές (δραστηριότητες, αξιοθέατα κλπ.)
Ελεύθερος χρόνος & σύγχρονος τρόπος ζωής
Ταξίδια: τοπικά ήθη, έθιμα, συμπεριφορές
Εναλλακτικοί τρόποι διακοπών
Εναλλακτικοί τρόποι ψυχαγωγίας
Ακραία & ριψοκίνδυνα αθλήματα

Θεματικό Πεδίο: Πολιτισμός

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Διάσημες προσωπικότητες
Τέχνη
Παγκόσμιες/ Ευρωπαϊκές Ημέρες (π.χ. Ευρωπαϊκή Ημέρα Γλωσσών)
Διαφορετικοί πολιτισμοί / Έθιμα -γιορτές

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Μουσεία & περιηγήσεις
Μουσική & μουσικοί
Πολιτιστικές εκδηλώσεις
Τέχνες & χειροτεχνήματα
Η Τέχνη στη ζωή μας
Φωτογραφία & κινηματογράφος

Η τέχνη του δρόμου

Θεματικό Πεδίο: Υγεία

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

Διατροφή
Αθλητισμός
Ατυχήματα / Ασθένειες

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Υγεία & Εργασία
Υγιεινή διατροφή: προϊόντα & μαγειρική
Διατροφή & άθληση
Παιδική παχυσαρκία
Διατροφή & διατροφικές συνήθειες

Θεματικό Πεδίο: Τεχνολογία

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Α)

(Κινητές) ηλεκτρονικές συσκευές & χρήσεις
Ασφάλεια στο διαδίκτυο
Εφευρέσεις

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Κώδικας Δεοντολογικής Συμπεριφοράς στο Διαδίκτυο (netiquette)
Προσωπικά δεδομένα & ασφάλεια στο διαδίκτυο
Υπηρεσίες στο διαδίκτυο

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Διαδίκτυο & εξοικείωση των νέων με τον ψηφιακό κόσμο
Τεχνολογία & ψυχαγωγία
Τεχνολογικά επιτεύγματα: παρελθόν, παρόν & μέλλον
Μέσα επικοινωνίας: παρελθόν, παρόν & μέλλον

Θεματικό Πεδίο: Εργασία - Οικονομία

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Επαγγέλματα & χαρακτηριστικά προσωπικότητας
Τα επαγγέλματα του μέλλοντος
Επαγγέλματα: χώροι, εξοπλισμοί, συνθήκες εργασίας
Καταναλωτικές συνήθειες & αγορές
Διαφήμιση & καταναλωτισμός
Επαγγέλματα: παρελθόν, παρόν, μέλλον
Ασυνήθιστα επαγγέλματα

Θεματικό Πεδίο: Περιβάλλοντα Διαβίωσης

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Ιδιωτικοί χώροι
Είδη κατοικιών
Διαφορετικά φυσικά περιβάλλοντα
Γειτονιά: παρελθόν, παρόν & μέλλον
Διαβίωση σε απομακρυσμένες περιοχές
Πόλεις του παρελθόντος & του μέλλοντος
Διαβίωση σε αναπτυσσόμενες χώρες
Διαφορετικοί τρόποι διαβίωσης

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Θεματικό Πεδίο: Πολιτική & Κοινωνία - Ανθρώπινα Δικαιώματα

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Πρόσφυγες & μετανάστες
Ανθρώπινα δικαιώματα: διεθνείς οργανισμοί
Σχολική βία
Ανθρώπινα δικαιώματα: εκδηλώσεις & εκστρατείες
Ισότητα των φύλων
Διακρίσεις-Σtereότυπα-Προκαταλήψεις
Τα δικαιώματα των παιδιών

Θεματικό Πεδίο: Πολιτισμική Πολυμορφία & Διαφορετικότητα

Ενδεικτικές Θεματικές Ενότητες (Επίπεδο Β)

Εμείς και οι «άλλοι»
Οι «πολύχρωμες» κοινωνίες μας
Πολυγλωσσία & επικοινωνία
Φυλετικά στερεότυπα & προκαταλήψεις

Επισημαίνεται ότι αρκετά θεματικά πεδία και θεματικές ενότητες είναι ίδιες για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο. Ωστόσο, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη από τις συγγραφικές ομάδες το γνωστικό επίπεδο των μαθητών/-τριών, η ηλικία, τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες τους, ώστε να μην υπάρχει αλληλεπικάλυψη και επαναληψιμότητα του διδακτικού υλικού στις δύο βαθμίδες.

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα

Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα αναφέρονται σε όλα όσα χρειάζεται να γνωρίζει ο/η μαθητής/-τρια, να κατανοεί και να μπορεί να εφαρμόσει μετά την ολοκλήρωση κάθε μαθησιακής διαδικασίας. Η έμφαση μετακινείται από το γνωστικό αντικείμενο, τους/τις διδάσκοντες/-ουσες και τη διδακτική διαδικασία προς τους/τις μαθητές/-τριες και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα μάθησης: επιδιώκεται στην ουσία μια αντίστροφη πορεία σχεδιασμού, όπου η βάση σχεδιασμού είναι τα μαθησιακά αποτελέσματα και όλες οι υπόλοιπες παράμετροι εξαρτώνται από τον καθορισμό αυτών.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Τα μαθησιακά αποτελέσματα διαφέρουν από τους μαθησιακούς και διδακτικούς στόχους, ως προς την αφηρησιά και τον προσανατολισμό. Οι μαθησιακοί στόχοι προσδιορίζουν τα βήματα μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας που απαιτούνται ώστε να φτάσει ο μαθητής/-τρια στο μαθησιακό αποτέλεσμα (π.χ. να γνωρίζει τον τρόπο συγγραφής μιας επιστολής, ώστε να επιτύχει το μαθησιακό αποτέλεσμα «να συντάσσει μια επιστολή»). Δηλαδή, τα μαθησιακά αποτελέσματα είναι η αποτύπωση όλων όσων γνωρίζει και μπορεί να πραγματοποιεί ο/η μαθητής/-τρια μετά την ολοκλήρωση της μαθησιακής διαδικασίας (π.χ. σύνταξη επιστολής).

Τα μαθησιακά αποτελέσματα παρατίθενται συνοπτικά στην αρχή κάθε ενότητας διδασκαλίας και χρησιμοποιούνται ως δείκτες αυτοαξιολόγησης των μαθητών/-τριών στο τέλος της διδακτικής ενότητας. Τα μαθησιακά αποτελέσματα εστιάζουν στις γνώσεις, δεξιότητες/ικανότητες και στάσεις που αναμένεται να αναπτύξουν οι μαθητές/-τριες με την ολοκλήρωση της μαθησιακής διαδικασίας και καθορίζονται από τους δείκτες του ΕΠΣ-ΞΓ.

Μαθησιακό Υλικό

Το μαθησιακό υλικό απαρτίζεται από κείμενα (γραπτά, προφορικά, οπτικά, ακουστικά, πολυτροπικά, πολυμεσικά) και πολυτροπικό υλικό που συνδέεται άμεσα με τις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής και του κοινωνικο-πολιτισμικού πλαισίου των μαθητών/-τριών και υιοθετεί νέες μορφές γραμματισμού που αποσκοπούν στην ανάπτυξη πολυγραμματισμών (π.χ. οπτικός γραμματισμός, κριτικός γραμματισμός, ψηφιακός γραμματισμός κ.λπ.):

Τα παραπάνω συνεπάγονται τη συνεπή σύνδεση του υλικού του βιβλίου με ψηφιακό περιεχόμενο.

Μαθησιακές Δραστηριότητες

Οι μαθησιακές δραστηριότητες παρατίθενται ανά θεματική ενότητα, ώστε να επιτευχθούν τα μαθησιακά αποτελέσματα. Οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να τις εμπλουτίσουν ή/και να τις διαφοροποιήσουν, με βάση το επίπεδο γλωσσομάθειας των μαθητών/-τριών και αξιοποιώντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις γνώσεις και επικοινωνιακές δεξιότητες που απέκτησαν οι μαθητές/-τριες στις προηγούμενες βαθμίδες εκπαίδευσης ή τάξεις καθώς και τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους. Προτείνεται στο Βιβλίο μαθητή/τρια και στο Βιβλίο Εργασιών να υιοθετούνται οι αρχές της βιωματικής και της ανακαλυπτικής μάθησης και της διαφοροποιημένης διδασκαλίας/μάθησης.

Αξιολόγηση

Προτείνεται η υιοθέτηση παραδοσιακών και εναλλακτικών μορφών αξιολόγησης (π.χ. αυτοαξιολόγηση, φάκελος υλικού) καθώς δίνουν ανατροφοδότηση σε μαθητές/-τριες και εκπαιδευτικούς, όσον αφορά στην επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων και λειτουργούν ως εργαλείο μάθησης, εμπλέκοντας τους μαθητές/-τριες στην αξιολόγηση των προσπαθειών τους. Η αξιολόγηση μπορεί να παρατίθεται στο τέλος ενός μαθήματος ή/και ενότητας στο Βιβλίο του Μαθητή ή/και στο Τετράδιο Εργασιών ή να εμπεριέχεται στη διδακτική ενότητα (π.χ. ετεροαξιολόγηση βάσει ρουμπρίκας σε μια δραστηριότητα). Σε κάθε περίπτωση, προτείνεται δραστηριότητα

αυτοαξιολόγησης με την ολοκλήρωση του μαθήματος/διδασκτικής ενότητας, με βάση τα μαθησιακά αποτελέσματα που είχαν παρατεθεί στην αρχή του μαθήματος/διδασκτικής ενότητας, ώστε ο μαθητής/-τρια να προβαίνει σε διαδικασία σύγκρισης της μαθησιακής τους κατάστασης σε σχέση με τους προσδοκώμενους στόχους.

Γενική Δομή των Βιβλίων

1. Ταυτότητα του Βιβλίου
2. Περιεχόμενα (συνοπτικός πίνακας, ο οποίος θα περιέχει τα θεματικά πεδία και τις θεματικές ενότητες καθώς και διάφορα άλλα στοιχεία)
3. Θεματικό Πεδίο-Θεματική Ενότητα
4. Μαθησιακά Αποτελέσματα για τη Θεματική Ενότητα (Προοργανωτής)
5. Περιεχόμενο και Δραστηριότητες (σύνδεση με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό)
6. Διαθεματικές εργασίες & πολιτισμικές αναφορές
7. Σύνοψη / Επανάληψη (Αποτιμητής)
8. Αξιολόγηση & Αυτοαξιολόγηση

Στο τέλος του Βιβλίου μαθητή/τριας ή του Τετραδίου εργασιών για το Δημοτικό παρατίθεται δίγλωσσο γλωσσάρι, τα γραμματικά/συντακτικά φαινόμενα, χάρτης με τις χώρες όπου η γλώσσα είναι η επίσημη ή μια από τις επίσημες γλώσσες και επιπλέον δραστηριότητες εμπέδωσης/επέκτασης σε σύνδεση με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, απαντήσεις σε δραστηριότητες και απομαγνητοφωνήσεις των ηχητικών αρχείων.

Για το Γυμνάσιο, στο Βιβλίο Αναφοράς εντάσσονται: δίγλωσσο γλωσσάρι, λεξικολογικά στοιχεία, όπου κρίνεται σκόπιμο, γραμματικά/συντακτικά φαινόμενα, χάρτης με τις χώρες όπου η γλώσσα είναι η επίσημη ή μια από τις επίσημες γλώσσες. Στο τέλος του Βιβλίου μαθητή/τριας ή του Τετραδίου εργασιών παρατίθενται επιπλέον δραστηριότητες εμπέδωσης/επέκτασης σε σύνδεση με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, απαντήσεις σε δραστηριότητες και απομαγνητοφωνήσεις των ηχητικών αρχείων.

Κατά τα λοιπά θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι γενικές προδιαγραφές.

Ως συμπληρωματικά έγγραφα αναφέρονται:

1. Ενιαίο Πρόγραμμα Σπουδών Ξένων Γλωσσών [ΕΠΣ-ΞΓ] (ΦΕΚ 2871/τ. Β΄/09-09-2016)
2. Παράρτημα 2 με θέμα «Οργανόγραμμα Ύλης Εγχειριδίων Ξένων Γλωσσών: Παραμετροποίηση και αποτύπωση της ύλης των εγχειριδίων για τη διδασκαλία της Αγγλικής, Γαλλικής, Γερμανικής, Ιταλικής και Ισπανικής σε ομοιογενή μορφή»

Γνωστικό Αντικείμενο: Ιταλικά (Γυμνάσιο)

1. Διδακτικά βιβλία

Για το γνωστικό αντικείμενο «**Ιταλικά (Γυμνάσιο): Α', Β', Γ' Τάξεις**» προβλέπονται:

A. Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή): 1 βιβλίο για κάθε τάξη

Περιέχει το κύριο μαθησιακό υλικό, χωρισμένο σε Κεφάλαια ανά θεματικό Πεδίο και υποκεφάλαια ανά Θεματική Ενότητα. Εμπεριέχει τις αναπτύξεις των επιμέρους γλωσσικών επικοινωνιακών ικανοτήτων, τόσο σε δομικό όσο και σε γλωσσικό επίπεδο.

Το υλικό χαρακτηρίζεται από μείγμα δραστηριοτήτων που πλαισιώνουν και εμπλουτίζουν με παραδοσιακό ή ψηφιακό τρόπο την κάθε διδακτική ενότητα, καθώς και από διαδικασίες αξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης.

Στην «Ταυτότητα του Βιβλίου» περιγράφεται και επεξηγείται η δομή, η οργάνωση και τα περιεχόμενα του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας. Περιγράφεται συνοπτικά το παιδαγωγικό πλαίσιο και οι αρχές, πάνω στις οποίες εκπονήθηκε το βιβλίο, καθώς και οι διδακτικές προσεγγίσεις, η μεθοδολογία και η φιλοσοφία που υιοθετήθηκε από τη συγγραφική ομάδα. Δίνονται εικονογραφημένες επεξηγήσεις-οδηγίες για το πώς λειτουργεί το βιβλίο, για τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται προκειμένου να ταυτοποιηθούν οι ασκήσεις/δραστηριότητες ή για τις ενδείξεις που χρησιμοποιούνται και διασυνδέουν τα κείμενα, τις ασκήσεις/δραστηριότητες του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας και του Τετραδίου Εργασιών, το Βιβλίο Αναφοράς, το συμπληρωματικό υλικό κ.λπ. και οποιαδήποτε άλλη πληροφορία ή οδηγία κρίνεται ως χρήσιμη για τη λειτουργία του διδακτικού βιβλίου. Περιλαμβάνει, επίσης, συνοπτική παρουσίαση των στόχων και του περιεχομένου κάθε διδακτικής ενότητας του Βιβλίου του Μαθητή/Μαθήτριας (βλ. Πίνακα Περιεχομένων).

B. Τετράδιο Εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή): 1 Τετράδιο Εργασιών για κάθε τάξη

Το Τετράδιο Εργασιών έχει δομή αντίστοιχη με το Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας, δηλαδή είναι οργανωμένο σε κεφάλαια και επιμέρους θεματικές ενότητες. Το Τετράδιο Εργασιών περιέχει υλικό ασκήσεων και δραστηριοτήτων οργανικά συνδεδεμένων με το Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας. Παρέχει συμπληρωματικές δραστηριότητες εμπέδωσης της νέας γνώσης που υλοποιούνται αξιοποιώντας πληθώρα προσεγγίσεων και στρατηγικών μάθησης. Επίσης, περιλαμβάνει δραστηριότητες που προϋποθέτουν αξιοποίηση ψηφιακών εκπαιδευτικών πόρων (παραπομπή στο συμπληρωματικό υλικό, κ.λπ.), υλοποιούνται σε αναλογικό και ψηφιακό περιβάλλον και είναι ικανές να προσαρμόζονται στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/-τριών καθώς και στις εξειδικευμένες συνθήκες μάθησης και διδασκαλίας.

Γ. Βιβλίο Αναφοράς (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή):

Στο Βιβλίο Αναφοράς παρατίθενται:

1. Πολιτικός χάρτης της Ιταλίας
2. πΠήρης κατάσταση των γραμματικών (μορφοσυντακτικών) φαινομένων που χρησιμοποιούνται καθώς και πίνακας ανωμάτων ρημάτων. Οι κανόνες της γραμματικής και οι επεξηγήσεις δίνονται στην Ελληνική.

3. Δίγλωσσο γλωσσάρι (Ιταλικά- Ελληνικά)

Το γλωσσάρι παρουσιάζει τις λέξεις κάθε κεφαλαίου του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας αλλά και του Τετραδίου Εργασιών ανά θεματική ενότητα (λήμμα, ορισμός, παράδειγμα χρήσης, συνώνυμα, αντώνυμα, παράγωγα) και ευρετήριο (αλφαβητικός κατάλογος όλων των λέξεων του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας και του Τετραδίου Εργασιών). Στην έντυπη μορφή του δίνεται η φωνητική μεταγραφή των όρων, ενώ στην ψηφιακή του μορφή δίνεται και η προφορά των όρων με τη βοήθεια ηχητικών αρχείων. Το ψηφιακό περιεχόμενο του γλωσσαρίου μπορεί να εμπεριέχει τις παρακάτω μορφές Αντικειμένων Περιεχομένου (ΑΠ): Κείμενο, Εικόνα, Ήχος, Υπερκείμενο, Βίντεο. Το γλωσσάρι να είναι διαθέσιμο και σε μορφή ψηφιακού πόρου.

4. Λύσεις των δραστηριοτήτων αυτοαξιολόγησης.

5. Μεταγραφές των ηχητικών κειμένων.

Και τα τρία βιβλία Ιταλικών (Α', Β', Γ' Γυμνασίου) θα διαπνέονται από την ίδια αντίληψη για τη γλώσσα και τη διδασκαλία της. Σημειώνεται ότι το αναμενόμενο επίπεδο γλωσσομάθειας είναι το Α1 (Α1-αρχόμενο, Α1 ενδιάμεσο και τελικό Α1+).

2. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Ιταλικά» ανά τάξη

2.1. Παράμετροι συγγραφής των διδακτικών βιβλίων της ιταλικής γλώσσας

Η σχεδίαση των διδακτικών βιβλίων για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου και εν γένει του εκπαιδευτικού υλικού για την Ιταλική γλώσσα θα πρέπει να βασίζεται στις παιδαγωγικές αρχές και τις γλωσσοδιδακτικές προσεγγίσεις που υιοθετεί το ΕΠΣ-ΞΓ. Επιπλέον, τα διδακτικά βιβλία για την Ιταλική γλώσσα για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου θα πρέπει να είναι συμβατά με τους στόχους και το γλωσσικό περιεχόμενο που ορίζει το εν λόγω Πρόγραμμα Σπουδών. Σε ό,τι αφορά την Ιταλική γλώσσα, το αναμενόμενο επίπεδο (στόχος) γλωσσομάθειας στο τέλος της Γ' Γυμνασίου είναι το επίπεδο Α1+ (βασική γνώση της γλώσσας). Πρόκειται για το αναμενόμενο επίπεδο βάσει των προβλεπόμενων ωρών διδασκαλίας. Ειδικότερα, το επίπεδο γλωσσομάθειας ανά τάξη έχει ως εξής (Β' 2871/2016):

Α' ΓΥΜ	Επίπεδο Α1-
Β' ΓΥΜ	Επίπεδο Α1
Γ' ΓΥΜ	Επίπεδο Α1+

Άλλοι παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τη συγγραφή των διδακτικών βιβλίων είναι το προφίλ των μαθητών/-τριών, η ηλικία και τα χαρακτηριστικά τους, καθώς και οι ώρες διδασκαλίας που προβλέπονται από το ωρολόγιο πρόγραμμα του Γυμνασίου.

2.1.1. Προφίλ ομάδας-στόχου

Τα διδακτικά βιβλία και εν γένει το εκπαιδευτικό υλικό που θα παραχθεί για την Ιταλική γλώσσα απευθύνεται σε μαθητές/-τριες Γυμνασίου, νεαρούς/-ές εφήβους/-ες ηλικίας 12-15 ετών και θα

πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη μαθησιακή τους ετοιμότητα, τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους και το επίπεδο γλωσσομάθειάς τους.

2.1.2. Ηλικία και χαρακτηριστικά των εφήβων

Σε ό,τι αφορά την ηλικία, οι μαθητές/-τριες βρίσκονται σε ένα μεταβατικό στάδιο ανάμεσα στην παιδική ηλικία και στην ενηλικίωση, το οποίο χαρακτηρίζεται από έντονες αλλαγές σε βιολογικό, συναισθηματικό, γνωστικό και συμπεριφορικό επίπεδο. Σε ό,τι αφορά τη γνωστική ανάπτυξη, οι έφηβοι/-ες βρίσκονται στο μεταβατικό στάδιο όπου οι «δηλωτικές» γνώσεις ωριμάζουν σε «διαδικαστικές γνώσεις». Με τη γνωστική ωρίμανση, οι έφηβοι/-ες αποκτούν την ικανότητα να αναλύουν, να ελέγχουν πιο αφηρημένες έννοιες, δηλαδή, βρίσκονται σε μια γνωστική ωριμότητα που τους επιτρέπει την ανάπτυξη των μεταγλωσσικών τους ικανοτήτων. Μπορούν να στοχάζονται πάνω στο γλωσσικό σύστημα και τη δομή του, αλλά και πάνω στην επικοινωνιακή λειτουργία της γλώσσας. Προτείνεται, δηλαδή, ένα διδακτικό βιβλίο, με πρωταγωνιστές/-ίστριες νεαρούς/-ές εφήβους/-ες, που θα τους βοηθά να κάνουν συνδέσεις με τον δικό τους κόσμο και θα κρατά το ενδιαφέρον τους.

2.1.3. Επίπεδο γλωσσομάθειας και ώρες διδασκαλίας

Σε ό,τι αφορά το επίπεδο γλωσσομάθειας, το διδακτικό βιβλίο και το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό απευθύνεται σε αρχάριους/-ες, οι οποίοι/-ες έρχονται για πρώτη φορά σε επαφή με την ιταλική γλώσσα, αφού δεν υπάρχει συνέχεια στην εκμάθηση της γλώσσας από την προηγούμενη βαθμίδα εκπαίδευσης (πρωτοβάθμια εκπαίδευση) αλλά ούτε και στην επόμενη βαθμίδα (ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση). Σύμφωνα με το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα του Γυμνασίου, οι ώρες διδασκαλίας για τη δεύτερη ξένη γλώσσα και συγκεκριμένα για τα Ιταλικά είναι δύο (2) ώρες/εβδομάδα, ήτοι 56 ώρες διδασκαλίας/έτος. Βάσει των προβλεπόμενων ωρών διδασκαλίας και σύμφωνα με το ΕΠΣ-ΞΓ, το αναμενόμενο επίπεδο γλωσσομάθειας στο τέλος της Γ' Γυμνασίου είναι το A1+.

2.1.4. Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Στη διάρκεια των τριών τάξεων του Γυμνασίου και στο επίπεδο A1 (στοιχειώδης χρήση της γλώσσας) που προβλέπεται για την ιταλική γλώσσα, οι μαθητές/-τριες θα πρέπει να αποκτήσουν προοδευτικά την ικανότητα να:

1. κατανοούν απλές λέξεις και εκφράσεις σε πολύ οικείες καταστάσεις της καθημερινότητας
2. τις χρησιμοποιούν σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές περιστάσεις κατά τη διάρκεια των οποίων οι συνομιλητές/-τριές τους θα μιλούν αργά και καθαρά
3. αντιλαμβάνονται απλές δομές της γλώσσας και να τις χρησιμοποιούν περιορισμένα, ακόμα και με δισταγμό
4. μετέχουν σε επικοινωνιακές περιστάσεις με μέσο την Ιταλική γλώσσα, ώστε μακροπρόθεσμα να μπορούν να ανταποκριθούν στις στοιχειώδεις απαιτήσεις του κοινωνικού, εκπαιδευτικού και επαγγελματικού τους βίου.

Η επικοινωνιακή ικανότητα περιλαμβάνει την κατανόηση και παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου, την προφορική και γραπτή διάδραση και τη διαμεσολάβηση ενώ γενικότερα τόσο το εύρος της σχετικής θεματολογίας όσο και τα κείμενα είναι περιορισμένα.

Τα διδακτικά βιβλία (Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας, Τετράδιο Εργασιών κ.λπ.) θα πρέπει να είναι συμβατά με το ΕΠΣ-ΞΓ (Β' 2871/2016) και να λαμβάνουν υπόψη τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που απορρέουν από αυτό. Συνεπώς, κατά την εκπόνηση των διδακτικών βιβλίων, οι συγγραφείς προσδιορίζουν τα μαθησιακά αποτελέσματα, λαμβάνοντας υπόψη τι αναμένεται να κάνουν οι μαθητές/-ήτριες στο επίπεδο Α1.

Για το επίπεδο Α1 οι επικοινωνιακές δράσεις περιγράφονται τόσο περιληπτικά όσο και αναλυτικά στους Πίνακες 2α & 2β που ακολουθούν.

Πίνακας 2α. Περιληπτικοί δείκτες επικοινωνιακής επάρκειας
Οι μαθητές/-ήτριες, στο τέλος του Γυμνασίου, αναμένεται:
Να κατανοούν και να παράγουν προτάσεις με απλή δομή, λέξεις ευρείας χρήσης και τυποποιημένες εκφράσεις, προκειμένου να ανταποκριθούν σε ανάγκες της καθημερινής ζωής.
Να χαιρετούν, να συστήνονται, να δίνουν ή να ζητούν πληροφορίες για τον εαυτό τους, να ευχαριστούν, να κατονομάζουν αντικείμενα, να περιγράφουν έναν χώρο, ένα άτομο, κ.λπ.
Να κάνουν διάλογο (σε προσομοίωση) με ομιλητές/-τριες που γνωρίζουν καλά τη γλώσσα-στόχο προκειμένου να εξυπηρετήσουν βασικές ανάγκες επικοινωνίας υπό την προϋπόθεση ότι οι συνομιλητές/-τριές τους μιλούν αργά και είναι πρόθυμοι/-ες να βοηθήσουν την επικοινωνία.
Να αποδίδουν στην ελληνική ένα μήνυμα διατυπωμένο στην ξένη γλώσσα.

Πίνακας 2β. Αναλυτικοί δείκτες επικοινωνιακής επάρκειας
Οι μαθητές/-τριες, στο τέλος του Γυμνασίου, αναμένεται:
ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ
Να κατανοούν το βασικό νόημα ενός σύντομου, πολύ απλά δομημένου πληροφοριακού ή περιγραφικού κειμένου αυθεντικού λόγου (π.χ. ανακοίνωσης, πινακίδας, καταλόγου, αφίσας, σημειώματος, ηλεκτρονικού μηνύματος), το οποίο αναφέρεται σε τυπικές καταστάσεις ή ανάγκες της καθημερινής ζωής.
Να εντοπίζουν συγκεκριμένες πληροφορίες σε καταλόγους ή σύντομα κείμενα με περιορισμένο λεξιλόγιο, απλές γραμματικές δομές και τυποποιημένα προτασιακά σχήματα.
Να απαντούν στα ελληνικά σε ερωτήσεις που αφορούν συγκεκριμένα νοήματα του ξενόγλωσσου κειμένου.
Να κατανοούν απλές προτάσεις οδηγιών (π.χ. κατασκευής αντικειμένου) ή κατευθύνσεων (π.χ. μετάβασης από σημείο Χ σε σημείο Υ με τα πόδια ή με μέσο μεταφοράς) και απλά διατυπωμένα σχόλια σχετικά με φωτογραφίες που βρίσκει κανείς σε ιστότοπους μέσω κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook), σε αποθετήρια φωτογραφιών (π.χ. Picasa), κ.λπ.

<p>Να αναγνωρίζουν οικεία ονόματα (χωρών, πόλεων, γνωστών προσώπων, κ.λπ.) και απλούς προσδιορισμούς χρόνου (επιρρήματα όπως «χθες», «σήμερα», «αύριο», ημερομηνίες, ώρες), τόπου (τοποθεσίες, διευθύνσεις) και ποσότητας (αριθμούς, τιμές).</p>
<p>Να κατανοούν τη σημασία κοινών διεθνοποιημένων λέξεων ή φράσεων που σχετίζονται με τις νέες τεχνολογίες (π.χ. email, tv, service, κ.λπ.).</p>
<p>Να αναγνωρίζουν το περιβάλλον χρήσης απλών, τυποποιημένων εκφράσεων (π.χ. ότι την πινακίδα «Μην πατάτε το γρασίδι» τη βρίσκουμε σε κάποιο πάρκο).</p>
<p>Να κατανοούν τη σημασία μεμονωμένων λέξεων ή φράσεων με βάση τα άμεσα γλωσσικά συμφραζόμενα ή το ευρύτερο επικοινωνιακό περιβάλλον όπου αυτές εμφανίζονται.</p>
<p>Να έχουν επίγνωση απλών γλωσσικών στοιχείων σύνδεσης των προτάσεων (παρατακτικών συνδέσμων, επιρρημάτων).</p>
<p>Να συλλέγουν πληροφορίες σχετικά με πρόσωπα, αντικείμενα, τοποθεσίες από ένα ή περισσότερα σύντομα πληροφοριακά κείμενα και να τις ταξινομούν.</p>
<p>ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ & ΓΡΑΠΤΗ ΔΙΑΔΡΑΣΗ</p>
<p>Να συντάσσουν απλές προτάσεις δίνοντας πληροφορίες για τον εαυτό τους, την οικογένεια, το φιλικό ή άμεσο περιβάλλον τους (π.χ. πού μένουν, με τι ασχολούνται, κ.λπ.) ή να συμπληρώνουν (π.χ. σε έντυπο ξενοδοχείου, σε έντυπο για αγορά κάποιου προϊόντος, σε αίτηση, κ.λπ.) προσωπικά τους στοιχεία, όπως όνομα, ηλικία, ημερομηνία γέννησης, εθνικότητα, διεύθυνση</p>
<p>Να συντάσσουν σύντομα κείμενα διαπροσωπικής επικοινωνίας (π.χ. φιλική επιστολή, κάρτα, σημείωμα, ηλεκτρονικό μήνυμα), στέλνοντας χαιρετισμούς (π.χ. από διακοπές), δίνοντας ή ζητώντας πληροφορίες.</p>
<p>Να περιγράφουν καθημερινές τους συνήθειες, οικείους τους ανθρώπους ή και άγνωστα πρόσωπα (υπαρκτά ή φανταστικά), χρησιμοποιώντας περιορισμένο εύρος λέξεων και γραμματικών δομών.</p>
<p>Να διατυπώνουν σύντομα σχόλια σε φωτογραφίες π.χ. σε ιστότοπους μέσω κοινωνικής δικτύωσης.</p>
<p>Να συμπληρώνουν τις απαντήσεις τους σε ένα ερωτηματολόγιο, κουίζ ή σταυρόλεξο ή να ολοκληρώνουν ένα σύντομο πληροφοριακό κείμενο (π.χ. κείμενο φυλλαδίου οδηγιών), μέρος του οποίου τους δίνεται.</p>
<p>Να διατυπώνουν μια στοιχειώδη αφήγηση, συνδέοντας τις φράσεις και προτάσεις με απλούς συνδέσμους ή επιρρήματα (π.χ. «και», «αλλά», «ή», «μετά», κ.λπ.).</p>
<p>Να συνθέτουν ένα σύντομο κείμενο τυπικής διαπροσωπικής επικοινωνίας (π.χ. επιστολή, κάρτα, σημείωμα, ηλεκτρονικό μήνυμα), αξιοποιώντας πληροφορίες από διαφορετικές πηγές (κείμενα, οπτικό υλικό, κ.λπ.).</p>
<p>ΓΡΑΠΤΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ</p>
<p>Να αποδίδουν σε ένα ξενόγλωσσο κείμενο λέξεις ή φράσεις που ακούν ή διαβάζουν σε ένα ελληνόγλωσσο κείμενο (διαφορετικού τύπου από το ξενόγλωσσο).</p>

Με αφορμή γραπτό ή προφορικό κείμενο στην ελληνική (π.χ. συνέντευξη γνωστού προσώπου), να απαντούν γραπτά στην ξένη γλώσσα σε ερωτήματα σχετικά με πληροφορίες που περιλαμβάνει το κείμενο.
Να χρησιμοποιούν στοιχεία από ένα ελληνόγλωσσο κείμενο που ακούν ή διαβάζουν (ανακοίνωση αναχωρήσεων-αφίξεων, πινακίδα, αφίσα, χάρτη, κ.λπ.) σε ένα σημείωμα, ηλεκτρονικό μήνυμα, κ.λπ. στην ξένη γλώσσα.
Με αφορμή γραπτές ή προφορικές οδηγίες διατυπωμένες στα ελληνικά, να απαντούν σε απλά ερωτήματα στην ξένη γλώσσα χρησιμοποιώντας τυποποιημένες εκφράσεις και απλό λεξιλόγιο.
ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
Να απαντούν σε απλά ερωτήματα στην ξένη γλώσσα (ή σε πιο σύνθετα ερωτήματα στην ελληνική) σχετικά με το περιεχόμενο σύντομης εκφοράς λόγου (καθαρά ηχογραφημένης), όπως. ερωταποκρίσεων, οδηγιών (π.χ. δασκάλου/-ας, γυμναστή/-άστριας, γιατρού κ.λπ.), είδησης, κ.λπ.
Να κατανοούν πολύ βασικές, τυποποιημένες εκφράσεις που χρησιμοποιούνται σε καθημερινές συνθήκες διαπροσωπικής επικοινωνίας (π.χ. χαιρετισμούς, συστάσεις, κ.λπ.).
Να κατανοούν συγκεκριμένες πληροφορίες (π.χ. προσωπικά στοιχεία του/της ομιλητή/-ήτριας ή πληροφορίες σχετικές με το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον του/της), διατυπωμένες με απλό λεξιλόγιο και τυποποιημένες προτασιακές δομές.
Να ακούν και να τοποθετούν στη σωστή σειρά απλές προτάσεις οδηγιών (π.χ. κατασκευής αντικειμένου) ή κατευθύνσεων (π.χ. μετάβασης από σημείο Χ σε σημείο Υ με τα πόδια ή με μέσο μεταφοράς).
Να κατανοούν τη σημασία κοινών διεθνοποιημένων λέξεων ή φράσεων που σχετίζονται με τις νέες τεχνολογίες (π.χ. e-mail, tv, service, κ.λπ.).
Να αναγνωρίζουν οικεία ονόματα που ακούν και απλούς προσδιορισμούς χρόνου, τόπου και ποσότητας, όταν συλλαβίζονται, και να γράφουν σωστά ένα μήνυμα που υπαγορεύεται).
Να ταξινομούν γενικές ή ειδικές πληροφορίες που περιέχονται σε ένα ή περισσότερα απλά κείμενα (π.χ. να κατηγοριοποιούν τα φρούτα και τα ζώα, τα χαρακτηριστικά ενός αγοριού και ενός κοριτσιού, κ.λπ.).
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ & ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΔΙΑΔΡΑΣΗ
Να απαντούν και να θέτουν απλές ερωτήσεις που αφορούν σε άμεσες ανάγκες καθημερινής επικοινωνίας (π.χ. να δίνουν ή να ζητούν προσωπικές πληροφορίες ή πληροφορίες σχετικά με το άμεσο περιβάλλον, την οικογένεια, κ.λπ.).
Να διατυπώνουν μια στοιχειώδη αφήγηση, συνδέοντας τις φράσεις και προτάσεις με απλούς συνδέσμους ή επιρρήματα (π.χ. «και», «αλλά», «ή», «μετά», κ.λπ.).
Να χειρίζονται σωστά την έννοια του χρόνου (χρονικά επιρρήματα, ημερομηνίες, ώρες, κ.λπ.), του τόπου και της ποσότητας (αριθμούς, τιμές).

Να περιγράφουν άτομα, αντικείμενα, τοποθεσίες, χρησιμοποιώντας λεξιλόγιο υψηλής συχνότητας και πολύ απλά προτασιακά σχήματα.
Να χρησιμοποιούν καθημερινές εκφράσεις ευγενικού χαιρετισμού, συστάσεων και αποχαιρετισμού («γεια σου, τι κάνετε σήμερα», «παρακαλώ, μπορείς μήπως...», «ευχαριστώ για όλα», «λυπάμαι πολύ», κ.λπ.).
Να ζητούν βοήθεια ή διευκρινίσεις σε συγκεκριμένες, καθημερινές περιστάσεις επικοινωνίας, χρησιμοποιώντας πολύ απλές προτάσεις.
Να ικανοποιούν πολύ βασικές ανάγκες καθημερινής επικοινωνίας, με την προϋπόθεση ότι ο συνομιλητής τους είναι πρόθυμος να επαναλάβει ή να αναδιατυπώσει τις φράσεις του, μιλώντας αργά και καθαρά προκειμένου να βοηθήσει την επικοινωνία.
ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗ
Να αποδίδουν σε ένα ξενόγλωσσο κείμενο λέξεις ή φράσεις που ακούν σε διάλογο ή μονόλογο στα ελληνικά.
Με αφορμή γραπτό ή προφορικό κείμενο στην ελληνική (π.χ. αγγελία, διαφήμιση), να απαντούν στην ξένη γλώσσα σε προφορικό ερώτημα που αφορά στη μορφή του κειμένου, το περιβάλλον στο οποίο θα το συναντούσε κανείς, κ.λπ.
Να χρησιμοποιούν στοιχεία από ένα ελληνόγλωσσο κείμενο που ακούν ή διαβάζουν (ανακοίνωση αναχωρήσεων-αφίξεων, πινακίδα, αφίσα, χάρτη, κ.λπ.) σε ένα ξενόγλωσσο μήνυμα.
Με αφορμή γραπτές ή προφορικές οδηγίες διατυπωμένες στα ελληνικά, να απαντούν σε απλά ερωτήματα στην ξένη γλώσσα χρησιμοποιώντας τυποποιημένες εκφράσεις και απλό λεξιλόγιο.

2.1.5. Θεματικά Πεδία - Θεματικές Ενότητες

Σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο του γνωστικού αντικείμενου και σύμφωνα με το αρ. πρωτ. 173169/Δ2/18-10-2016 έγγραφο του ΥΠΑΙΘ, οι μαθητές/-τριες θα πρέπει να είναι σε θέση να επικοινωνούν στην Ιταλική σε περιστάσεις και γνωσιακές περιοχές ως προς τα ακόλουθα **Θεματικά Πεδία**: προσωπική/ιδιωτική ζωή, οικογένεια, φίλια, κατοικία, το σχολείο, κλπ. (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1. Ιταλικά – Γυμνάσιο			
Τάξη	A'	B'	Γ'
Επίπεδο γλωσσομάθειας	A1-	A1	A1+
Θεματικά Πεδία	<ul style="list-style-type: none"> • Οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον • Κατοικία • Εκπαίδευση και Σχολικό περιβάλλον • Αγορές και κατανάλωση • Εργασία 		

	<ul style="list-style-type: none"> • Ελεύθερος χρόνος -Ψυχαγωγία • Τουρισμός & Ταξίδια • Ενημέρωση & Μέσα Επικοινωνίας • Πολιτική & Κοινωνία • Επιστήμη & Τεχνολογία • Οικονομία & Βιομηχανία
--	---

Η διδασκαλία της Ιταλικής ως μέσου επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης των μαθητών/-τριών θέτει ως στόχο της την παροχή γλωσσικών και εξωγλωσσικών ικανοτήτων που εστιάζουν σε πτυχές της καθημερινής κοινωνικής ζωής των αυριανών πολιτών. Προκρίνονται θεματικά πεδία που σχετίζονται άμεσα με την καθημερινότητα των σύγχρονων εφήβων, τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τα ενδιαφέροντά τους. Κάθε ένα από τα Θεματικά Πεδία εμπεριέχει σειρά υποκείμενων Θεματικών Ενοτήτων (βλ. «Προτεινόμενες επιμέρους θεματικές ανά θεματικό πεδίο» στο Υποστηρικτικό Υλικό) οι οποίες προσεγγίζουν το γενικό Θεματικό Πεδίο από διαφορετική σκοπιά, προσφέροντας με τον τρόπο αυτό στους/στις μαθητές/-τριες ένα ευρύ φάσμα γνώσεων και ικανοτήτων.

2.1.6. Γλωσσικά μέσα: Λειτουργικά & Δομικά Στοιχεία

Το ΕΠΣ-ΞΓ ορίζει επίσης ποια γλωσσικά μέσα θα πρέπει να μπορούν να χρησιμοποιούν οι μαθητές/-ήτριες –ανάλογα με το επίπεδό τους– προκειμένου να επικοινωνούν με τον αποτελεσματικότερο δυνατό τρόπο σε ποικίλα κοινωνικά και επικοινωνιακά περιβάλλοντα. Παραθέτει καταλόγους με τα στοιχεία του περιεχομένου, τους οποίους καλούνται να αξιοποιήσουν οι συγγραφείς των διδακτικών βιβλίων, δημιουργώντας τις δικές τους συνδέσεις μεταξύ των στοιχείων (επικοινωνιακοί στόχοι, γραμματικά μέσα, θεματικά οργανωμένο λεξιλόγιο και τύπους κειμένων). Πιο συγκεκριμένα, σε ό,τι αφορά το προβλεπόμενο γλωσσικό περιεχόμενο για το αναμενόμενο επίπεδο γλωσσομάθειας στα Ιταλικά (Επίπεδο A1+) η συγγραφική ομάδα πρέπει να συμβουλευτεί το Παράρτημα 1 του ΕΠΣ-ΞΓ (Β' 2871/2016).

Στο Παράρτημα 1 του ΕΠΣ-ΞΓ γίνεται καταγραφή του προβλεπόμενου γλωσσικού περιεχομένου κατά επίπεδα γλωσσομάθειας. Τα στοιχεία του περιεχομένου που καταγράφονται είναι τεσσάρων κατηγοριών:

- 1η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: **επικοινωνιακοί στόχοι** που μαθαίνει να επιδιώκει με τη γλώσσα ο/η μαθητής/-ήτρια (π.χ. να χαιρετά, να συστήνεται)
- 2η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: **γραμματικά μέσα** που μαθαίνει να χρησιμοποιεί για να επικοινωνήσει (π.χ. το ρήμα «είμαι», προσωπικές αντωνυμίες)
- 3η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: **θεματικά οργανωμένο λεξιλόγιο** που μαθαίνει να χρησιμοποιεί για να επικοινωνήσει (π.χ. ονόματα, αριθμοί)
- 4η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: **τύποι κειμένων** με τους οποίους υλοποιείται η επικοινωνία (π.χ. γράμμα σε φίλο, email)

Ως προς τα γραμματικά μέσα δεν έχουν καταρτιστεί ειδικοί πίνακες για κάθε ξένη γλώσσα ξεχωριστά (αγγλική, γαλλική, γερμανική, ισπανική, ιταλική). Σε κάθε περίπτωση, σε ό,τι αφορά το γλωσσικό

περιεχόμενο για την ιταλική γλώσσα θα πρέπει οι συγγραφείς των διδακτικών βιβλίων να συμβουλευτούν το «Προφίλ της Ιταλικής γλώσσας» (Profilo della lingua italiana – Livelli del QCER A1, A2, B1 e B2, https://www.unistrapg.it/profilo_lingua_italiana/site/index.html) ενώ έργο αναφοράς και βοηθητικό παραμένει το νέο Βασικό Λεξιλόγιο της Ιταλικής (Nuovo Vocabolario di base della lingua italiana).

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι το περιεχόμενο των βιβλίων θα πρέπει :

- να συμφωνεί με το ΕΠΣ-ΞΓ και να ανταποκρίνεται στους σκοπούς και τους επιμέρους στόχους του,
- να είναι συμβατό με τις αρχές του ΚΕΠΑ (2001) και το Προφίλ της Ιταλικής γλώσσας,
- να λαμβάνει υπόψη το ωρολόγιο πρόγραμμα του Γυμνασίου και
- να ανταποκρίνεται στις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τα μαθησιακά στυλ των μαθητών/-τριών καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας και το επίπεδο γνωστικής ωριμότητας τους.

3. Δομή και οργάνωση των διδακτικών βιβλίων

Σε ό,τι αφορά τη δομή και την οργάνωση των διδακτικών βιβλίων, θα πρέπει να υπάρχει συνέχεια στην ανάπτυξη των εννοιών και των ικανοτήτων για τη διευκόλυνση της ομαλής μετάβασης μεταξύ των διαφορετικών σταδίων μάθησης/επιπέδων. Είναι σημαντικό να επισημαίνονται οι συνδέσεις μεταξύ σχετικών θεμάτων ή εννοιών και να μην υπάρχει περιττή επανάληψη ή αλληλεπικάλυψη της ύλης/των περιεχομένων μεταξύ των βιβλίων της κάθε τάξης.

Η ιδιαιτερότητα των ξένων γλωσσών είναι ότι το περιεχόμενο των βιβλίων διαρθρώνεται ουσιαστικά ανά επίπεδο γλωσσομάθειας και όχι ανά τάξη, σύμφωνα άλλωστε και με το ΕΠΣ-ΞΓ. Συγκεκριμένα για την Ιταλική, το αναμενόμενο επίπεδο γλωσσομάθειας είναι το A1+ (A1- αρχόμενο για την Α' Γυμνασίου, A1 ενδιάμεσο για τη Β' Γυμνασίου και τελικό A1+ για τη Γ' Γυμνασίου). Χρειάζεται, λοιπόν, να ληφθεί μέριμνα, ώστε να μην υπάρχει επανάληψη των ίδιων θεματικών εννοιών, των ίδιων επικοινωνιακών στόχων και του ίδιου γλωσσικού περιεχομένου μεταξύ των τριών τάξεων.

3.1. Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας

Το κύριο μαθησιακό υλικό θα είναι χωρισμένο σε Κεφάλαια ανά θεματικό πεδίο και υποκεφάλαια ανά Θεματική Ενότητα. Κάθε θεματικό πεδίο διαιρείται σε επιμέρους θεματικές και οι επιμέρους/υποκείμενες θεματικές μπορούν να διαβαθμιστούν και να αναπτυχθούν σπειροειδώς και να επανεξεταστούν στην επόμενη τάξη με βάση τον βαθμό επάρκειας των μαθητών/-τριών. Θα πρέπει, ωστόσο, να υπάρχει μία ποικιλία στη θεματολογία και να αξιοποιούνται όσο το δυνατόν περισσότερα θεματικά πεδία και επιμέρους θεματικές στα τρία διδακτικά βιβλία εφόσον φυσικά το επιτρέπει το αναμενόμενο επίπεδο γλωσσομάθειας. Επισημαίνεται ότι κάθε βιβλίο θα πρέπει να καλύπτει πέντε (5) τουλάχιστον θεματικά πεδία (5 έως 7 max) με δύο (2) τουλάχιστον επιμέρους/υποκείμενες θεματικές ενότητες για κάθε θεματικό πεδίο. Οι θεματικές των βιβλίων θα πρέπει:

- να είναι οικείες και ενδιαφέρουσες για τους/τις μαθητές/-τριες εφηβικής ηλικίας
- να κατανέμονται ορθολογιστικά και ρεαλιστικά σύμφωνα με τις διδακτικές ώρες
- να είναι γραμμένες σε απλοποιημένη και κατανοητή γλώσσα και σε συνοχή με τα θεματικά πεδία

- να έχουν συνάφεια, συνοχή και διαβάθμιση, λογική σειρά και αλληλουχία
- να χαρακτηρίζονται από εσωτερική συνοχή των μαθησιακών υλικών και να υπάρχει αλληλεξάρτηση περιεχομένων και μεθόδου, ώστε να επιτυγχάνεται η υλοποίηση της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας
- να συνδέονται οριζόντια με άλλα γνωστικά αντικείμενα του ωρολογίου προγράμματος π.χ. μέσω δραστηριοτήτων (βλ. προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας στο Υποστηρικτικό Υλικό)
- να συνοδεύονται από φύλλα αξιολόγησης και αυτο-αξιολόγησης.

Το περιεχόμενο θα πρέπει να οργανώνεται λογικά και αυτό καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κ.λπ.

Παρουσιάζουμε μια ενδεικτική δομή και οργάνωση των βιβλίων:

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Βάσει των Γενικών Προδιαγραφών, στην αρχή κάθε διδακτικού βιβλίου προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και στους μαθητές και τις μαθήτριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Επιπροσθέτως, η «Ταυτότητα του βιβλίου» μπορεί να περιέχει ψηφιακό πόρο για τον/την εκπαιδευτικό, όπως περιγράφεται στις Γενικές Προδιαγραφές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ. Περιλαμβάνει:

Εισαγωγική σελίδα / προοργανωτής:

- τίτλος Θεματικού πεδίου/Κεφαλαίου
- τίτλοι υποκεφαλαίων/επιμέρους θεματικών ενοτήτων
- προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα Θεματικού πεδίου/Κεφαλαίου
- πλούσια εικονογράφηση με υλικό αναφοράς στις θεματικές πτυχές του Κεφαλαίου.

Επιμέρους κεφάλαια του Θεματικού πεδίου/υποκείμενες θεματικές με τα εξής περιεχόμενα:

- εικονογραφημένη εισαγωγική σελίδα με αναφορά στα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα της υποκείμενης θεματικής
- κειμενικό υλικό
- οπτικό υλικό (εικόνα, φωτογραφία, σκίτσο, διάγραμμα)
- ερωτήσεις, ασκήσεις, δραστηριότητες που στοχεύουν στην ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας
- σύμβολα που ταυτοποιούν κάθε άσκηση ή δραστηριότητα

- ενδείξεις που διασυνδέουν τα κείμενα, τις ασκήσεις/ δραστηριότητες του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας και του Τετραδίου Εργασιών, το Βιβλίο Αναφοράς, το συμπληρωματικό υλικό κ.λπ.
- υλικό για διαθεματικά σχέδια εργασίας
- δισέλιδο τεστ αξιολόγησης / αυτο-αξιολόγησης.

3.2. Τετράδιο Εργασιών

Το Τετράδιο Εργασιών έχει δομή αντίστοιχη με το Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας, δηλαδή είναι οργανωμένο σε κεφάλαια και επιμέρους θεματικές ενότητες. Το Τετράδιο Εργασιών περιέχει υλικό ασκήσεων και δραστηριοτήτων οργανικά συνδεδεμένων με το Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας. Παρέχει συμπληρωματικές δραστηριότητες εμπέδωσης της νέας γνώσης που υλοποιούνται αξιοποιώντας πληθώρα προσεγγίσεων και στρατηγικών μάθησης. Επίσης, περιλαμβάνει δραστηριότητες που προϋποθέτουν αξιοποίηση ψηφιακών εκπαιδευτικών πόρων (παραπομπή στο συμπληρωματικό υλικό, κ.λπ.) και υλοποιούνται σε αναλογικό και ψηφιακό περιβάλλον και είναι ικανές να προσαρμόζονται στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/-τριών, καθώς και στις εξειδικευμένες συνθήκες μάθησης και διδασκαλίας.

3.2.1. Κειμενικό & Οπτικό Υλικό των διδακτικών βιβλίων

Σύμφωνα με τη θεωρητική προσέγγιση του ΕΠΣ-ΞΓ, ο/η μαθητής/-τρια που μαθαίνει μια ξένη γλώσσα πρέπει να βοηθιέται ώστε σταδιακά να αποκτά την ικανότητα και την εμπειρία να κατανοεί και να παράγει διάφορους τύπους κειμένων (λ.χ. ένα email, μια συνταγή, ένα βιογραφικό, μια επιστολή, κ.λπ.), τα οποία συνδέονται με ορισμένο γλωσσικό αλλά και εξωγλωσσικό περιβάλλον. Να μαθαίνει επίσης να αναγνωρίζει και να αξιοποιεί τα γλωσσικά μέσα (λεξιλογικά, γραμματικά, κ.λπ.) και τις επιλογές εκείνες που εξυπηρετούν τη διάταξη των πληροφοριών (συνοχή) και τη νοηματική συνάφεια (συνεκτικότητα) του κειμένου.

Σε ό,τι αφορά τα κείμενα ή τους διαλόγους που θα χρησιμοποιηθούν για το συγκεκριμένο επίπεδο γλωσσομάθειας, θα πρέπει να είναι σύντομα, πολύ απλά δομημένα, πληροφοριακού ή περιγραφικού τύπου και αυθεντικά ως επί το πλείστον και να αντιπροσωπεύουν διάφορους κειμενικούς τύπους (π.χ. ανακοίνωση, πινακίδα, κατάλογος, αφίσα, σημείωμα, ηλεκτρονική επιστολή, κ.λπ., βλ. Παράρτημα 1 του ΕΠΣ-ΞΓ για τους κειμενικούς τύπους που είναι κατάλληλοι για το επίπεδο Α1) και να αναφέρονται σε τυπικές καταστάσεις ή ανάγκες της καθημερινής ζωής. Η επιλογή των κατάλληλων κειμένων (γραπτών ή ηχητικών) είναι κομβικής σημασίας για την ποιότητα της διδασκαλίας, καθώς αποτελούν τόσο υλικά μάθησης όσο και εργαλεία αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας. Η επιλογή τους πρέπει να γίνει με κριτήριο την καταλληλότητά τους για το επίπεδο, την ηλικία και τα ενδιαφέροντα των νεαρών εφήβων και το επίπεδο της μαθησιακής και επικοινωνιακής τους ικανότητας. Η χρήση αυθεντικών κειμένων ή διαλόγων αντανακλά τη γλωσσική ποικιλία και την κοινωνιοπολιτισμική πραγματικότητα, όπως άλλωστε και η ποικιλία των θεμάτων και των κειμενικών τύπων. Η ποικιλία των θεμάτων και των κειμενικών τύπων κινητοποιεί το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών και την εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία.

Μέσα από τη συμμετοχή των μαθητών/-τριών σε διάφορα επικοινωνιακά γεγονότα όπου καλούνται να πραγματώσουν ποικίλους ρόλους και να επεξεργαστούν με κριτικό τρόπο κείμενα π.χ. ανακοινώσεις, αγγελίες, κ.λπ. επιτυγχάνεται όχι μόνο η διεύρυνση της γλωσσικής και επικοινωνιακής τους ικανότητας αλλά καθίσταται δυνατή και η επιζητούμενη αλληλεπίδραση του σχολείου με τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Για τον λόγο αυτό, συνιστάται να χρησιμοποιηθούν όσο το δυνατόν λιγότερες διασκευές και μόνο όπου θεωρείται απαραίτητο. Τα κείμενα θα πρέπει να είναι ελκυστικά, σύντομα και αυτοτελή και εστιασμένα στο θέμα κάθε διδακτικής ενότητας. Σε ό,τι αφορά τις γλωσσικές τους πτυχές, θα πρέπει να υπάρχει προοδευτικότητα και διαβάθμιση της δυσκολίας του λεξιλογίου, της μορφολογικής και συντακτικής τους δομής.

Τα ηχητικά κείμενα, είτε σε μορφή συνεχούς, συνεκτικού λόγου (διάλογοι, αφηγήσεις, κ.λπ.), είτε σε μορφή οδηγιών, εντολών, ανακοινώσεων κ.λπ. πρέπει να είναι κατανοητά και να ανταποκρίνονται στο γνωστικό επίπεδο των μαθητών/-τριών. Στα ηχητικά κείμενα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή:

- στο μήκος των προτάσεων
- στο μήκος των λέξεων
- στο μήκος των *sequences*
- στην ταχύτητα εκφώνησης
- στα ηχητικά εφέ που συνοδεύουν την εικόνα και τον λόγο, ώστε να είναι οργανικά δεμένα με τους στόχους του διδακτικού σχεδιασμού και να διασφαλίζεται ότι είναι ρεαλιστικά και κατάλληλα για την περίπτωση
- στην ποικιλία των εκφωνήσεων, ώστε οι μαθητές/-τριες να εκτίθενται σε προφορικό λόγο από ομιλητές ποικίλης γεωγραφικής, κοινωνικής κ.ά. προέλευσης και ηλικίας. Η χρήση μη φυσικών ομιλητών ενδείκνυται μόνο σε μεμονωμένες περιπτώσεις και πρέπει να είναι απολύτως δικαιολογημένα από το σενάριο και τους εκάστοτε διδακτικούς στόχους.

Μέσω της επικοινωνιακής προσέγγισης άλλωστε δίνεται έμφαση στον προφορικό λόγο, στην επαφή με αντιπροσωπευτικά κείμενα ποικίλων ειδών και στην ενιαία αντιμετώπιση της γλώσσας (ακρόαση, προφορική και γραπτή έκφραση και γραμματική) και τον φυσικό τρόπο κατάκτησής της.

3.2.2. Δραστηριότητες

Η εκμάθηση της γλώσσας, σύμφωνα με το ΕΠΣ-ΞΓ, συντελείται μέσω μιας διαδραστικής-ανακαλυπτικής διαδικασίας θέτοντας τον/τη μαθητή/-τρια στη θέση του ενεργού υποκειμένου. Για να είναι σε θέση ο/η μαθητής/-τρια να επικοινωνεί πρέπει να αναπτύξει, μεταξύ άλλων:

- **την επικοινωνιακή ικανότητα (competenza comunicativa)**

Προκειμένου η επικοινωνία να είναι άμεση και αποτελεσματική, πρέπει ο/η μαθητής/-τρια να αποκτήσει ικανότητα λόγου και λειτουργική ικανότητα (πραγματολογική ικανότητα), σε συνδυασμό πάντα με την κοινωνιογλωσσολογική ικανότητά του, να συσχετιστεί δηλαδή με τον συνομιλητή του και με το πολιτισμικό πλαίσιο. Ο/Η μαθητής/-τρια πρέπει να είναι σε θέση να διακρίνει τον

λειτουργικό χαρακτήρα των διάφορων εκφράσεων που μπορεί να χρησιμοποιήσει προκειμένου να συμμετάσχει σε μία διεπιδρασιακή ανταλλαγή μηνυμάτων (*abilità interattiva/dialogica*).

- **τη μαθησιακή ικανότητα (*competenza glottomatetica*)** χάρη στην οποία ο/η μαθητής/-τρια
  - αφενός, μέσω του μηχανισμού της μεταφοράς, αξιοποιεί, στο γλωσσικό μάθημα, γνώσεις και δεξιότητες που έχει αποκτήσει στο πλαίσιο άλλων μαθημάτων,
  - αφετέρου, χάρη στις γνώσεις και δεξιότητες που έχει αποκτήσει με τη μελέτη της γλώσσας, τελειοποιεί τις γνώσεις του/της στην ίδια γλώσσα ή διευκολύνεται στην απόκτησης άλλης γλώσσας.
- **τη γλωσσολογική ικανότητα (*competenza linguistica*)**

Η γλωσσολογική ικανότητα διακρίνεται στη φωνητική-φωνολογική, τη λεξικολογική-σημασιολογική και τη μορφοσυντακτική-γραμματική.

Στη φωνητική-φωνολογική ικανότητα (***competenza fonetico-fonologica***) ο/η μαθητής/-ήτρια, ανάλογα το επίπεδο της γλώσσας, πρέπει να είναι σε θέση να:

- διακρίνει τις διαφοροποιήσεις σε ακουστικό επίπεδο ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες φθόγγων της ιταλικής γλώσσας
- αρθρώνει τους συγκεκριμένους φθόγγους σύμφωνα με ορισμένη διάταξη
- αναγνωρίζει και χρησιμοποιεί τις διαφοροποιήσεις στην ένταση, διάρκεια και ύψους μεμονωμένων φθόγγων ή ομάδων φθόγγων
- αναγνωρίζει φθόγγους που αντιστοιχούν σε διάφορες ποικιλίες (διάλεκτοι, κοινωνιόλεκτοι) της ιταλικής γλώσσας.

Στη λεξιλογική-σημασιολογική ικανότητα (***competenza semantico-lessicale***), ο/η μαθητής/-τρια αναπτύσσει το λεξιλόγιό του/της ως εξής:

- *αυξάνοντας τον αριθμό των λέξεων που μαθαίνει*
- *αποκτώντας γνώση της σημασίας τους.*

Αυτές οι δύο όψεις αντιστοιχούν τόσο στη λεξιλογική δεξιότητα όσο και στη σημασιολογική. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον ορισμό του ΚΕΠΑ, η «λεξιλογική ικανότητα συνίσταται στη γνώση και ικανότητα χρήσης του λεξιλογίου μιας γλώσσας», ενώ η σημασιολογική ικανότητα «αφορά στην επίγνωση και τον έλεγχο που έχει ο/η μαθητής/-τρια ως προς την οργάνωση της σημασίας των λέξεων». Τέλος, όσον αφορά τη μορφοσυντακτική/γραμματική ικανότητα (***competenza morfosintattica/grammaticale***) επισημαίνονται τα εξής:

Η παρουσίαση των γραμματικών φαινομένων δεν αφορά μόνο στη δομή και τους κανόνες, αλλά και στη λειτουργία και την επικοινωνιακή χρήση τους, όπως και στους εναλλακτικούς τρόπους πραγμάτωσης μιας γλωσσικής πράξης. Η γραμματική παρουσιάζεται ως δομή, ως λειτουργία και μέσο επιτέλεσης επικοινωνιακών πράξεων, ως μέσο υφολογικής διαφοροποίησης και ως μέσο κειμενικής συνοχής και μηχανισμός κειμενικής διαφοροποίησης. Η παρουσίαση των γραμματικών δομών και κανόνων είναι επαγωγική, καθώς ξεκινά από σχετικά παραδείγματα που λαμβάνονται από τα κείμενα της ενότητας, είναι συγκεκριμενοποιημένα, όπως επιτάσσει η σύγχρονη, επικοινωνιακά

προσανατολισμένη, γλωσσική διδακτική. Η εμπέδωση των γραμματικών φαινομένων και μηχανισμών επιτελείται μέσω των ελεύθερων επικοινωνιακών δραστηριοτήτων παραγωγικής μορφής, αλλά και μέσω ελεγχόμενων μηχανιστικών ή προτασιακών ασκήσεων, ώστε να διασφαλιστεί η συνειδητοποίηση και η ακριβής χρήση των διδασκόμενων δομών και λειτουργιών.

Οι δραστηριότητες και οι ασκήσεις των διδακτικών βιβλίων τόσο στην έντυπη όσο και στην ψηφιακή τους μορφή (Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας, Τετράδιο Εργασιών κ.λπ.) πρέπει να είναι ποικίλες ως προς το περιεχόμενο, τη διάρκεια, τους διδακτικούς στόχους, τον βαθμό πολυπλοκότητας, το αναμενόμενο αποτέλεσμα και τους τρόπους εφαρμογής τους, έτσι ώστε να διεγείρουν το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών και να ενθαρρύνουν την καλλιέργεια των στρατηγικών μάθησης και των γλωσσικών ικανοτήτων τους. Με άλλα λόγια να προάγουν τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, να συμβάλλουν στη δημιουργική και όχι μηχανιστική εργασία των μαθητών/-τριών, να ενθαρρύνουν την ομαδοσυνεργατική εργασία και να λαμβάνουν υπόψη εκτιμώμενο χρόνο υλοποίησης από τους/τις μαθητές/-τριες.

Συγκεκριμένα, οι δραστηριότητες θα πρέπει να συμβάλλουν στην ανάπτυξη των κάτωθι ικανοτήτων/δεξιοτήτων:

1. Sapere (γενικές γνώσεις)
2. Saper fare (πρακτικές δεξιότητες)
3. Saper vivere (κοινωνική πρακτική)
4. Saper essere (οντολογική γνώση)
5. Saper apprendere (ικανότητα μάθησης: βλ. και παραπάνω)

Οι δραστηριότητες μπορεί να είναι:

- ατομικές, ανά ζεύγη, ομαδικές
- διαδραστικές
- ανοικτού, κλειστού ή μικτού τύπου
- «μηχανιστικές», ελεγχόμενης ή ελεύθερης παραγωγής
- απλές ή σύνθετες
- δραστηριότητες προσομοίωσης κ.λπ.
- σχέδια εργασίας (project).

Επιπλέον, προβλέπεται να υπάρχουν παιγνιώδεις δραστηριότητες (π.χ. rebus, κ.λπ.) και να χρησιμοποιείται και το χιούμορ (π.χ. μέσα από παρομοιώδεις φράσεις βλ. *l'abito non fa il monaco*) ή να αξιοποιείται και το τραγούδι προκειμένου οι μαθητές/-τριες να εμπλακούν ευχάριστα στη διαδικασία της γνώσης και της μάθησης. Τέτοιου είδους δραστηριότητες ψυχαγωγούν και φέρνουν πιο κοντά τους/τις μαθητές/-τριες μεταξύ τους αλλά και με τον/την εκπαιδευτικό ενώ οι μαθητές/-τριες έχουν την ευκαιρία να πειραματιστούν με την ξένη γλώσσα με έναν χαλαρό και διασκεδαστικό τρόπο και να εμπλακούν στο παιχνίδι δράσης αντίδρασης με το περιβάλλον.

Παρατίθενται στο Υποστηρικτικό Υλικό για τα Ιταλικά συνοπτικοί πίνακες με ενδεικτικές δραστηριότητες ανά τάξη και ανά θεματικό πεδίο/θεματικές ενότητες (για την Α΄ Γυμνασίου σχετικά με τη Σχολική Ζωή, για τη Β΄ Γυμνασίου σχετικά με την Ένδυση και για τη Γ΄ Γυμνασίου σχετικά με την Τεχνολογία) καθώς και μια Ενδεικτική Διδακτική Ενότητα για το επίπεδο Α1 (στους συνοπτικούς πίνακες έχει αξιοποιηθεί ποικιλία αναλυτικών περιγραφητών του επιπέδου Α1 και σε ό,τι αφορά τις ενδεικτικές δραστηριότητες έχουν χρησιμοποιηθεί μετρήσιμα ρήματα της αναθεωρημένης ταξινομίας του Bloom ενώ η γλώσσα είναι σύγχρονη, βλ. επιμέρους θεματική Τεχνολογία – Διαδίκτυο).

Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με αποτιμητή που μπορεί να περιλαμβάνει σύνοψη, αναστοχαστικές δραστηριότητες, κ.λπ.

Προτείνουμε να υπάρχει μια **δομημένη δραστηριότητα (structured task)** στο τέλος κάθε διδακτικής ενότητας, η οποία να χρησιμοποιηθεί για την αξιολόγηση της μάθησης. Στόχος είναι οι μαθητές/-τριες να χρησιμοποιούν τα ιταλικά για να επιτύχουν εξωγλωσσικούς στόχους που αναπαράγουν αυθεντικές καταστάσεις και αλληλεπιδράσεις. Κάθε τέτοια δραστηριότητα πρέπει να επιτρέπει στους/στις μαθητές/-τριες να επικεντρωθούν στην ολοκλήρωση της εργασίας και όχι στον γλωσσικό τύπο και μπορεί να έχει ποικίλες μορφές: απλές, όπως συλλογή δεδομένων, σύνταξη αγγελίας, περιγραφή μιας εικόνας ή πιο περίπλοκες, όπως η αφήγηση μιας ιστορίας ή η οργάνωση ενός ταξιδιού. Για την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, οι μαθητές/-τριες θα πρέπει να αναπτύξουν γλωσσικές στρατηγικές, να αξιοποιήσουν τις προσωπικές τους ικανότητες και τις λεξιλογικές, γραμματικές και επικοινωνιακές γνώσεις που απέκτησαν στο πλαίσιο μιας θεματικής ενότητας. Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να είναι σχεδιασμένες για ζευγάρια ή μικρές ομάδες και οι οδηγίες να είναι σαφείς και απλές.

Αντί για δομημένη δραστηριότητα, για την εμπέδωση ή επέκταση μιας διδακτικής ενότητας προτείνεται εναλλακτικά μια συνθετική εργασία/ένα σχέδιο εργασίας (project). Το project μπορεί να αφορά τη συγκεκριμένη θεματική ενότητα ή να είναι «διαθεματικό» και να εμπλέκει άλλα γνωστικά αντικείμενα. Μπορεί να είναι ατομικό ή ομαδικό.

Οι δομημένες αυτές δραστηριότητες ή τα σχέδια εργασίας τα οποία εμβαθύνουν στο περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας, μπορούν, επίσης, να διασυνδέονται με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό (παραπομπή με συνδέσμους QR) και να προϋποθέτουν την αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό (οπτικοακουστικό υλικό, κείμενα σε μορφή *pdf, φύλλα εργασίας κ.λπ.). Πρόκειται για ενδιαφέρουσες και πρωτότυπες δραστηριότητες με ρεαλιστικούς και επιτεύξιμους στόχους, λογική αλληλουχία φάσεων που σκοπό έχουν να προάγουν τη διερευνητική μάθηση καθώς και την μάθηση προσανατολισμένη στην επίλυση προβλήματος (problem-based learning) και την παραγωγή έργου (project-based learning) και να δώσουν στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με τη γλώσσα, τον ιταλικό πολιτισμό και τη ζωή στην Ιταλία με έναν πιο δυναμικό, ζωντανό και διαδραστικό τρόπο όπως μουσεία, αξιοθέατα, έργα τέχνης, εορτές και φεστιβάλ (π.χ. των Χριστουγέννων, των Θεοφανείων, το Καρναβάλι της Βενετίας κ.λπ.), γαστρονομία, ΜΜΕ κ.λπ.

Σε ό,τι αφορά τα διαθεματικά σχέδια εργασίας, προτείνουμε ενδεικτικά κάποια σχέδια τα οποία εμπλέκουν άλλα γνωστικά αντικείμενα του ωρολογίου προγράμματος του Γυμνασίου, όπως:

- **Α΄ Γυμνασίου, Θέμα: Φαγητό.** Σχέδιο εργασίας με θέμα την ιταλική κουζίνα. Αναζήτηση και καταγραφή στοιχείων για την πίτσα και ζυμαρικά, πληροφορίες ιστορικές, δημιουργία πίνακα διατροφικής αξίας, τρόπος παρασκευής, είδη. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – Χρόνος, Μεταβολή, Εξέλιξη, Πολιτισμός. **Προεκτάσεις:** Οικιακή Οικονομία.
- **Β΄ Γυμνασίου, Θέμα: Φυσικά φαινόμενα – Κλιματολογικές Συνθήκες – Γεωφυσικά Φαινόμενα.** Σχέδιο εργασίας με θέμα τη γεωγραφία της Ιταλίας, συλλογή στοιχείων για γεωφυσικά φαινόμενα – ηφαίστεια, το κλίμα της Ιταλίας, περιβαλλοντικές αλλαγές, πηγές ενέργειας, οικολογία και οργανώσεις, το ανάγλυφο, η χλωρίδα και η πανίδα, επιδράσεις στον άνθρωπο, καταγραφή καιρικών φαινομένων. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – Χρόνος, Μεταβολή, Εξέλιξη. **Προεκτάσεις:** Γεωγραφία.
- **Γ΄ Γυμνασίου, Θέμα: Εφαρμοσμένες τέχνες – Μόδα.** Σχέδιο εργασίας με θέμα τη μελέτη Ιταλών σχεδιαστών μόδας, ιστορία της Ιταλικής μόδας, επαγγέλματα που σχετίζονται με το θέμα, καταγραφή των προσόντων που απαιτούνται για την κάλυψη συγκεκριμένων θέσεων εργασίας, προσφορά και ζήτηση στην αγορά εργασίας, ορολογία. **Θεμελιώδεις διαθεματικές έννοιες:** Χώρος – Χρόνος, Μεταβολή, Εξέλιξη, Πολιτισμός. **Προεκτάσεις:** Τεχνολογία.

Τόσο τα σχέδια εργασίας όσο και οι δομημένες δραστηριότητες προσφέρονται για αυθεντική αξιολόγηση, αφού οι μαθητές/-τριες καλούνται να εφαρμόσουν στην πράξη και σε αυθεντικές καταστάσεις όχι μόνο τις γνώσεις αλλά και δεξιότητές τους, ώστε να παραχθεί ένα προϊόν ή έργο. Αποτελούν ιδιαίτερα δυναμικές τεχνικές αξιολόγησης καθώς εμπλέκουν ενεργά τους/τις μαθητές/-τριες στη διαδικασία της αξιολόγησης (μέσω της αυτοαξιολόγησης, ετεροαξιολόγησης και του φακέλου εργασιών/e-portfolio). Προσφέρονται για μια ολιστική αποτίμηση, αφού αποτιμώνται τόσο τα προϊόντα της μάθησης (ατομικά-ομαδικά παραδοτέα που παράγουν οι μαθητές/-τριες) όσο και η πορεία μάθησης, οι ρόλοι που αναλαμβάνουν, οι συσχετίσεις και οι αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσονται κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας. Οι μαθητές/-τριες αποτιμούν μέσω της αυτοαξιολόγησης: α) τα αποτελέσματα της εργασίας/δραστηριότητας που ανέλαβαν και εκπόνησαν, β) τη διαδικασία που ακολούθησαν (μεθοδολογία, μέσα-τεχνικές που αξιοποίησαν) και γ) την επίτευξη ή μη των επιδιωκόμενων διδακτικών στόχων (τόσο σε ατομικό όσο και ομαδικό επίπεδο). Για την αξιολόγηση τέτοιου είδους δραστηριοτήτων προσφέρονται ιδιαίτερα οι κλίμακες διαβαθμισμένων κριτηρίων αξιολόγησης, γνωστές ως ρουμπρίκες. Για να γίνεται η αξιολόγηση με όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστο τρόπο αλλά και για να διευκολυνθεί το έργο των εκπαιδευτικών, συνιστούμε οι συγγραφείς να σχεδιάσουν και να συμπεριλάβουν ρουμπρικές αξιολόγησης για τις δραστηριότητες αυτές με βάση τους σκοπούς και τα κριτήρια που θέτουν. Σε αυτού του είδους τις δραστηριότητες οι ρουμπρικές εκτός από την αξιολόγηση των γλωσσικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων μπορούν να αξιολογούν και τις δεξιότητες συνεργασίας καθώς και τις ψηφιακές δεξιότητες όπως π.χ. δεξιότητες διαχείρισης πληροφοριών, δημιουργίας ψηφιακού περιεχομένου (για την ανάπτυξη διαβαθμισμένων ψηφιακών δεξιοτήτων βλ. *DigiComp 2.1*) ή στάσεις και αξίες όπως π.χ. του σεβασμού και της αποδοχής της ύπαρξης της πολιτισμικής πολυμορφίας αξιοποιώντας τους περιγραφητές του Συμβουλίου της Ευρώπης (βλ. *Reference Framework of Competences for Democratic Culture, Volume 2 Descriptors of competences for democratic culture*).

Σε ό,τι αφορά την ολοκλήρωση των δομημένων δραστηριοτήτων παραγωγής γραπτού λόγου μπορούν να αξιοποιηθούν και τα κριτήρια (σχάρα-πλέγμα αξιολόγησης) που έχουν σχεδιαστεί στο πλαίσιο του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας για την αξιολόγηση του γραπτού λόγου.

Η αυτοαξιολόγηση του/της μαθητή/-τριας, αν είναι προσδιορισμένη με σαφή κριτήρια και οργανωμένη, συμβάλλει στην καλύτερη ανατροφοδότησή του/της, αφού εξασφαλίζει πληροφορίες για τον βαθμό επίτευξης ενός σκοπού (*criterion reference*) και όχι για τη θέση του/της μαθητή/-τριας ανάμεσα σε άλλους/-ες μαθητές/-τριες (*norm-reference*).

Για την αυτοαξιολόγηση προτείνεται και η χρήση κλιμάκων ελέγχου (*checklists*) ιδιαίτερα στο τέλος μιας διδακτικής ενότητας (βλ. ενδεικτική διδακτική ενότητα). Η χρήση κλιμάκων ελέγχου μπορεί να αφορά γνώσεις, δεξιότητες ή στάσεις κλπ. Ο/Η μαθητής/-τρια ελέγχει τις γνώσεις και τις δεξιότητες που έχει αποκτήσει στο πλαίσιο μιας διδακτικής ενότητας (*cosa conosco, cosa sa fare in italiano ecc.*): π.χ. αν ο στόχος ήταν να μπορεί να εκφράζει τις προτιμήσεις του/της με απλό τρόπο στα ιταλικά τότε ο/η μαθητής/-τρια μπορεί να αναστοχαστεί αν μπορεί ή δεν μπορεί να το κάνει ή αν βρίσκεται ακόμη στο μέσον της διαδρομής και αν μπορεί να το κάνει θα πρέπει να το αποδείξει χρησιμοποιώντας ή επιλέγοντας τις κατάλληλες φράσεις. Για να διευκολυνθεί η αξιολόγηση ή αυτοαξιολόγηση των μαθητών/-τριών πρέπει να χρησιμοποιούνται τα μετρήσιμα ρήματα από την αναθεωρημένη ταξινομία του Bloom (βλ. ενδεικτικές δραστηριότητες που περιλαμβάνονται στους συνοπτικούς πίνακες).

Η αυτοαξιολόγηση επιτρέπει στους/στις μαθητές/-τριες να παρακολουθούν τη εξέλιξή τους, αλλά και να στοχάζονται σχετικά με τους τρόπους που μαθαίνουν. Μπορούν επίσης να αναγνωρίζουν σταδιακά τα δυνατά τους σημεία αλλά και σημεία στα οποία χρειάζεται να επικεντρώσουν την προσοχή τους, ώστε να βελτιωθούν. Με άλλα λόγια, τους δίνει την ευκαιρία να συμμετέχουν στην επίβλεψη και αξιολόγηση της δικής τους προόδου. Άλλωστε, όπως έχει ήδη αναφερθεί, το ΕΠΣ-ΞΓ είναι ένα Πρόγραμμα Σπουδών στο οποίο προσδιορίζονται τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα μέσω των αναλυτικών και περιληπτικών περιγραφητών γλωσσικών επικοινωνιακών δράσεων. Ο βαθμός επίτευξης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων αποτελεί αντικείμενο των διαδικασιών αξιολόγησης. Ένα σημαντικό όφελος που προκύπτει από την εφαρμογή του εν λόγω Προγράμματος Σπουδών είναι η δυνατότητα του/της μαθητή/-τριας να αυτο-αξιολογήσει την πρόδό του/της. Επίσης, συνεισφέρει στη βελτίωση της αυτοεικόνας του/της αναπτύσσοντας του παράλληλα την υπευθυνότητα και την αυτογνωσία του/της.

Στο τέλος κάθε κεφαλαίου προτείνεται να υπάρχουν στοιχεία της ιταλικής κουλτούρας τα οποία να συνδέονται με τη θεματική του κεφαλαίου και να είναι ενδιαφέροντα για τους/τις νεαρούς/-ές εφήβους/έφηβες. Επίσης, προτείνεται τα παραπάνω στοιχεία να συνδέονται και με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα π.χ. την Ιστορία, τη Μουσική, την Τεχνολογία κ.λπ.

3.3. ΒΙΒΛΙΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

Στο Βιβλίο Αναφοράς παρατίθενται:

1. Πολιτικός χάρτης της Ιταλίας.
2. Πλήρης κατάσταση των γραμματικών (μορφοσυντακτικών) φαινομένων που χρησιμοποιούνται καθώς και πίνακας ανωμάτων ρημάτων.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

3. Δίγλωσσο γλωσσάρι (Ιταλικά-Ελληνικά).
4. Λύσεις των δραστηριοτήτων αυτοαξιολόγησης.
5. Μεταγραφές των ηχητικών κειμένων.

4. Η Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο «Ιταλικά»

Η γλώσσα που θα χρησιμοποιηθεί στο Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας και το Τετράδιο Εργασιών να είναι απλή και κατανοητή χωρίς να περιέχει δύσκολους, εξεζητημένους επιστημονικούς όρους. Ο λόγος πρέπει να είναι απλός και ο βαθμός δυσκολίας των δραστηριοτήτων ανάλογος με το επίπεδο γλωσσικής επάρκειας και την ηλικία των μαθητών/-τριών.

Οι οδηγίες των δραστηριοτήτων θα πρέπει να είναι διατυπωμένες κατάλληλα και προσαρμοσμένες στο επίπεδο γλωσσικής ικανότητας των μαθητών/-τριών, έτσι ώστε να είναι σε θέση να κατανοούν τι καλούνται να κάνουν. Ένας αποτελεσματικός τρόπος είναι να δίνονται παραδείγματα για την ορθή εκτέλεση των ασκήσεων ή των δραστηριοτήτων. Να υπάρχουν σύμβολα που να ταυτοποιούν κάθε άσκηση ή δραστηριότητα. Η εκφώνηση των ασκήσεων/δραστηριοτήτων να δίνεται με τη μορφή οδηγίας – έμμεσα, υπό μορφή ερώτησης ή παραίνεσης, ώστε να διαμορφώνεται ένα περιβάλλον μάθησης όπου ο/η μαθητής/-τρια δεν θα είναι αποδέκτης εντολών, αλλά ισότιμο μέλος της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Λόγω του χαμηλού επιπέδου γλωσσομάθειας οι εκφωνήσεις/οδηγίες μπορούν να δίνονται σε δύο γλώσσες (ιταλικά και ελληνικά), ώστε να διευκολύνεται η κατανόηση από τους/τις μαθητές/-ήτριες.

5. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) των διδακτικών βιβλίων στο γνωστικό αντικείμενο «Ιταλικά»

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας	Συνολικός αριθμός σελίδων 144
Τετράδιο Εργασιών	Συνολικός αριθμός σελίδων 96
Βιβλίο Αναφοράς	Συνολικός αριθμός σελίδων 48

6. Κριτήρια ποιότητας των διδακτικών βιβλίων (έντυπων και ψηφιακών) στο γνωστικό αντικείμενο «Ιταλικά»

Κάθε διδακτικό βιβλίο θα πρέπει να πληροί κριτήρια ποιότητας. Ειδικότερα για τα Ιταλικά είναι σημαντικά τα ακόλουθα κριτήρια (επικουρικά) για κάθε διδακτικό βιβλίο:

- να συμφωνεί με το ΕΠΣ-ΞΓ και να ανταποκρίνεται στους σκοπούς και τους επιμέρους στόχους του,
- να είναι συμβατό με τις αρχές του ΚΕΠΑ: Διδασκαλία, Μάθηση, Αξιολόγηση και το Προφίλ της Ιταλικής γλώσσας,
- να λαμβάνει υπόψη το ωρολόγιο πρόγραμμα του Γυμνασίου,
- να ανταποκρίνεται στις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τα μαθησιακά στυλ των μαθητών/-τριών, καθώς και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας. όπως και το επίπεδο γνωστικής ωριμότητας,

- να διέπεται από επιστημονική εγκυρότητα, δηλαδή να συμβαδίζει με τις εξελίξεις της παιδαγωγικής και τις σύγχρονες γλωσσοδιδασκτικές προσεγγίσεις και να υπάρχει αντιστοιχία ανάμεσα σε αυτό και το ηλικιακό-γνωστικό επίπεδο των μαθητών/-τριών στους/στις οποίους/-ες απευθύνεται, καθώς και στις ψυχολογικές ανάγκες τους, να συνάπτει τη διδασκαλία με τη νοητική τους ανάπτυξη, αλλά και τη συναισθηματική και ηθική τους ολοκλήρωση,
- να συμβαδίζει με τις εξελίξεις στην κοινωνική ζωή και να συνδέει τον/τη μαθητή/-ήτρια με το σύγχρονο περιβάλλον, την κοινωνία και την καθημερινή ζωή,
- να παρέχει στους/στις μαθητές/-τριες ευκαιρίες για συνεργασία, επικοινωνία και αλληλεπίδραση,
- να αναπτύσσει εξίσου τις τέσσερις βασικές δεξιότητες της γλώσσας (κατανόηση γραπτού και προφορικού, παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου και γραπτή/προφορική διάδραση),
- να καλλιεργεί την κριτική και δημιουργική σκέψη και τους πολλαπλούς γραμματισμούς (οπτικό, ψηφιακό κ.λπ.),
- να καλλιεργεί ένα ευρύ φάσμα γενικών ικανοτήτων των μαθητών/-τριών πέραν αυτών της γνώσης της γλώσσας, τις εγκάρσιες ικανότητες ή ήπιες δεξιότητες ή δεξιότητες ζωής, μάθησης, του νου κ.λπ., π.χ. μέσω των διαθεματικών προσεγγίσεων,
- να ενθαρρύνει την εμπλοκή των μαθητών/-τριών στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων,
- να περιέχει πλούσιο φωτογραφικό/εικονιστικό και κειμενικό υλικό για την Ιταλία (ιστορία, γεωγραφία, οικονομία κ.λπ.) και την ιταλική κουλτούρα (τέχνη, μουσική, ήθη-έθιμα, εορτές, τρόπο ζωής κλπ.),
- να καλλιεργεί τη διαπολιτισμική επίγνωση και να συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας «διαπολιτισμικής προσωπικότητας» που αφορά τις στάσεις όσο και την επίγνωση,
- να προβάλλει τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και να αποδέχεται την ετερότητα, την ισοτιμία των πολιτισμών και τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση, την ισοτιμία τον μορφωτικού κεφαλαίου ατόμων διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης, τα κοινά στοιχεία των γλωσσών,
- να μην περιέχει προκαταλήψεις, κοινωνικά στερεότυπα, ρατσιστικές απόψεις, στοιχεία ξενοφοβίας ή κοινωνικού αποκλεισμού,
- να παρέχει πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα/α να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/-ήτριας,
- να περιέχει δραστηριότητες που συμβάλλουν στη δημιουργική και όχι στη μηχανιστική εργασία των μαθητών/-τριών,
- να εμπλέκει τους/τις μαθητές/-τριες σε διαδικασίες που προάγουν τη βιωματική και διερευνητική μάθηση,
- να περιλαμβάνει δραστηριότητες αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης,
- να ενθαρρύνει τη διά βίου μάθηση της γλώσσας με τη χρήση σύγχρονου, αυθεντικού υλικού και τη χρήση των Νέων Τεχνολογιών.

Επιπρόσθετα, ως προς την **οργάνωση και τη διδακτική του διάσταση**, το διδακτικό βιβλίο πρέπει να πληροί τα ακόλουθα κριτήρια:

- να είναι ευέλικτο στη χρήση του,
- να επιτρέπει την εύκολη προσπέλαση και αξιοποίησή του,

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- να είναι επίκαιρο, σύγχρονο και ακριβές,
- να είναι αρθρωτό,
- να έχει συγκεκριμένη και ξεκάθαρη δομή (ευρετήρια, σύμβολα, χρώματα ή αριθμούς για διάφορα μέρη κάθε κεφαλαίου, κ.λπ.),
- να διακρίνεται από συνέπεια στη χρήση μορφοποίησης, συμβόλων, συντομογραφιών κ.λπ.,
- τα περιεχόμενα να είναι καλά οργανωμένα θεματικά,
- η διάκριση των κεφαλαίων και των επιμέρους ενοτήτων να είναι εμφανής,
- να είναι εμφανής η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθεί,
- να υπάρχει διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων,
- να περιέχει δεξιότητες, που οργανώνονται στα κεφάλαια του βιβλίου από τις πιο απλές προς τις πιο πολύπλοκες δομές,
- να προσφέρει συστηματική και καλά οργανωμένη παρουσίαση της γλώσσας,
- να πραγματεύεται προοδευτικά τα γραμματικά φαινόμενα με χρήση γνωστού λεξιλογίου και τα νέα λεξιλογικά φαινόμενα με χρήση ήδη γνωστών γραμματικών και συντακτικών δομών,
- να δημιουργεί και να αξιοποιεί δυνατότητες ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού από την εκπαιδευτική κοινότητα.

Ως προς τα **περιεχόμενα**, το υλικό να περιέχει:

- ευρετήριο λέξεων
- γλωσσάρι
- παράρτημα γραμματικής
- δοκιμασίες για την αξιολόγηση της επιμέρους προόδου
- δοκιμασίες αυτοαξιολόγησης
- διάφορα είδη δραστηριοτήτων (ατομικές, σε ζεύγη, ομαδικές, προσομοιώσεις κ.ά.)
- εκπαιδευτικά παιχνίδια (rebus, κ.ά.)
- επικοινωνιακές και δομημένες δραστηριότητες που βοηθούν τους/τις μαθητές/-τριες να χρησιμοποιούν τη γλώσσα και σε άλλα περιβάλλοντα
- προτάσεις για συγκεκριμένα σχέδια εργασίας (projects)
- συμβουλές για στρατηγικές αυτόνομης μάθησης
- κατανοητές και ακριβείς επεξηγήσεις
- εικόνες για αφόρμηση και παραγωγή προφορικού λόγου
- δραστηριότητες εξάσκησης της προφοράς
- ιδιωματικούς εναλλακτικούς τύπους της γλώσσας
- ασκήσεις μηχανιστικές, καθοδηγούμενες και ανοικτού τύπου (ποικιλία ασκήσεων)
- στρατηγικές εξάσκησης και κατάκτησης του λεξιλογίου (π.χ. mind maps, word groups, κλπ.)
- επαρκές λεξιλόγιο.

Το **υλικό** να δίνει έμφαση:

- στις φωνολογικές, γραμματικές και συντακτικές ιδιαιτερότητες της ιταλικής γλώσσας
- σε λειτουργικά σύνολα
- και στις τέσσερις βασικές δεξιότητες κατάκτησης της γλώσσας εξίσου με εναλλαγή μεθόδων
- στην επανάληψη και εμπάθυνση των γνώσεων
- στην παρουσίαση της γραμματικής με λειτουργικό-επικοινωνιακό, επαγωγικό τρόπο

- στη χρήση λεξικού και να περιέχει ασκήσεις που απαιτούν τη χρήση αυτού
- στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου.

Σε ό,τι αφορά το **κειμενικό υλικό**, τα κείμενα θα πρέπει να:

- ανταποκρίνονται στις ανάγκες των μαθητών/-τριών και τα ενδιαφέροντά τους,
- είναι κατάλληλα για νεαρούς/-ές εφήβους/έφηβες,
- είναι ποικίλων τύπων (προσκλήσεις, αφίσες, διάλογοι, περιγραφές, οδηγίες χρήσης, πίνακες με στατιστικά δεδομένα, ετικέτες, λογαριασμοί, ταμειακές αποδείξεις, εισιτήρια μεταφορικών μέσων κ.λπ.),
- πραγματεύονται διάφορα θέματα,
- συμπεριλαμβάνουν κι άλλες γλώσσες,
- προβάλλουν αξίες (π.χ. φιλία, δημοκρατία κ.ά.),
- είναι ρεαλιστικά, επίκαιρα, και αυθεντικά,
- χαρακτηρίζονται από γραμματική ορθότητα και σαφήνεια στη διατύπωση.

Ως προς το **εικονιστικό υλικό**, η εικονογράφηση πρέπει να:

- είναι εύστοχη,
- συνδέεται γενικά με το κείμενο προς διδασκαλία,
- ειδικά με τις λέξεις και τις προτάσεις προς διδασκαλία,
- με την ηλικία των μαθητών/-τριών,
- συνοδεύεται από επεξηγηματικά κείμενα (λεζάντες),
- τα γραφήματα και οι πίνακες είναι σχεδιασμένα με ευκρίνεια.

Το **οπτικό υλικό** πρέπει να:

- είναι ελκυστικό και καλαίσθητο, να παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και να ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση και το έγχρωμο οπτικό υλικό να μην αποσπά την προσοχή των μαθητών/-τριών,
- προάγει την αποδοχή και το σεβασμό στην ετερότητα, την ισοτιμία των πολιτισμών, τα κοινά στοιχεία των πολιτισμών,
- να μην αναπαράγει στερεότυπα και να μην προκαλεί/θέτει ζητήματα μονομέρειας ή μεροληψίας,
- μην προβάλλει διαφημίσεις παρά μόνο στην περίπτωση διδακτικής τους αξιοποίησης.

Σε ό,τι αφορά την ψηφιακή εκδοχή του έντυπου διδακτικού βιβλίου, την παιδαγωγική του χρήση και τις τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις του ψηφιακού υλικού ισχύουν οι γενικές προδιαγραφές.

Γνωστικό Αντικείμενο: Αγγλικά (Λύκειο)

Το εκπαιδευτικό πακέτο (τα διδακτικά εγχειρίδια και το εν γένει εκπαιδευτικό υλικό) βασίζεται στους σκοπούς και τη φιλοσοφία του νέου Προγράμματος Σπουδών των Ξένων Γλωσσών για το Γενικό Λύκειο και υποστηρίζει τους/τις μαθητές/-τριες και τους/τις εκπαιδευτικούς στη μαθησιακή και την εκπαιδευτική διαδικασία. Το Πρόγραμμα Σπουδών για τις Ξένες Γλώσσες στο Γενικό Λύκειο (ΠΣ-ΓΛ) αποτελεί εργαλείο για τη διδασκαλία και μάθηση κοινωνικά προσδιορισμένης χρήσης της γλώσσας με σκοπό την ανάπτυξη ικανοτήτων κατανόησης και παραγωγής νοημάτων, όπως αυτά δηλώνονται στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο παραγωγής τους μέσω διαφορετικών ειδών γραπτών και προφορικών κειμένων. Ως εκ τούτου, η ανάπτυξη επικοινωνιακής ικανότητας, γλωσσικής επίγνωσης, διαπολιτισμικής συνείδησης και διαμεσολαβητικής ικανότητας των μαθητών/-τριών του Γενικού

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Λυκείου πραγματοποιείται μέσω της ανάπτυξης γενικότερων γνώσεων σχετικά με τη δομή και τη λειτουργία της γλώσσας σε διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες και περιστάσεις επικοινωνίας. Το ΠΣ-ΓΛ έχει ως αφετηρία τα μαθησιακά αποτελέσματα, δηλαδή όλα όσα χρειάζεται να γνωρίζει, να κατανοεί και να μπορεί να εφαρμόσει ο/η μαθητής/-τρια με την ολοκλήρωση κάθε μαθησιακής διαδικασίας. Κατά συνέπεια, όλες οι παράμετροι της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας εξαρτώνται από τον καθορισμό των γενικών και ειδικών Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων (ΠΜΑ).

Πιο συγκεκριμένα, η περιγραφή των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων στο ΠΣ-ΓΛ συνίσταται σε αναλυτικές δηλώσεις σχετικά με τις επικοινωνιακές γλωσσικές ενέργειες ή δράσεις που αναμένεται να είναι σε θέση να πραγματοποιούν οι μαθητές/-τριες σε κάθε επίπεδο γλωσσομάθειας, προκειμένου να θεωρούνται επαρκείς χρήστες της γλώσσας στο συγκεκριμένο επίπεδο. Οι παραπάνω αρχές εφαρμόζονται στην ανάπτυξη Θεματικών Πεδίων, επιμέρους Θεματικών Ενοτήτων, αναλυτικών περιγραφών των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και οριζόντιας σύνδεσής τους με δραστηριότητες ανά επίπεδο γλωσσομάθειας. Η κάθε δήλωση προσδοκώμενου μαθησιακού αποτελέσματος είναι στην πραγματικότητα ένας «περιγραφικός» δείκτης (περιγραφητής) της επικοινωνιακής επάρκειας των μαθητών/-τριών. Οι γενικοί και ειδικοί περιγραφητές του ΠΣ-ΓΛ προσδιορίζουν τις ενέργειες ή δράσεις τις οποίες πρέπει να είναι σε θέση να πραγματοποιούν οι μαθητές/-τριες ανά επίπεδο γλωσσομάθειας, καθώς και τα γλωσσικά μέσα (π.χ. λεξιλογικά και γραμματικά στοιχεία) τα οποία θα πρέπει να μπορούν να χρησιμοποιούν προκειμένου να επικοινωνούν αποτελεσματικά σε ποικίλα κοινωνικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη ότι σημαντικό μέρος της επικοινωνίας των εφήβων σήμερα πραγματοποιείται με τη χρήση των νέων τεχνολογιών, το ΠΣ-ΓΛ επιχειρεί να συνδέσει την επικοινωνιακή επάρκεια στην ξένη γλώσσα με τον ψηφιακό γραμματισμό των μαθητών/-τριών του Γενικού Λυκείου. Ως εκ τούτου, στην περιγραφή των επιμέρους γλωσσικών επικοινωνιακών ενεργειών ή δράσεων επιχειρείται η συμπερίληψη περιγραφητών του Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς για τις Γλώσσες (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2020) και του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Ψηφιακής Επάρκειας των Πολιτών (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2017) που έχουν σχέση με τη διαδικτυακή επικοινωνία και τη χρήση των νέων τεχνολογιών.

Το ΠΣ-ΓΛ εστιάζει στην ενίσχυση των παρακάτω επικοινωνιακών ικανοτήτων:

- κατανόηση γραπτού λόγου
- κατανόηση προφορικού λόγου
- παραγωγή γραπτού λόγου
- παραγωγή προφορικού λόγου
- διάδραση (προφορική και γραπτή)
- διαμεσολάβηση (προφορική και γραπτή)
- διαδικτυακή επικοινωνία (προφορική και γραπτή)

Προκειμένου να επιτελέσουν συγκεκριμένες γλωσσικές επικοινωνιακές ενέργειες ή δράσεις, οι μαθητές/-τριες της ξένης γλώσσας βασίζονται σε διάφορες ικανότητες (γλωσσικές, παραγλωσσικές κ.ά.) που έχουν αναπτύξει στη διάρκεια των ετών. Πιο συγκεκριμένα, η επικοινωνιακή γλωσσική

ικανότητα συνδέεται, μεταξύ άλλων, με γλωσσικές, κοινωνιογλωσσικές και πραγματολογικές ικανότητες, τις οποίες αξιοποιούν οι χρήστες μιας γλώσσας για την πραγμάτωση των επικοινωνιακών τους προθέσεων. Στο ΠΣ-ΓΛ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη: α) της λεξιλογικής ικανότητας, δηλαδή της γνώσης και της ικανότητας χρήσης των λεξικών και γραμματικών στοιχείων μιας γλώσσας, β) της κοινωνιογλωσσικής ικανότητας που αφορά τη γνώση και τις δεξιότητες που απαιτούνται για την κατάλληλη κοινωνικά χρήση μιας γλώσσας και γ) της πραγματολογικής ικανότητας που σχετίζεται με την παραγωγή προφορικού ή γραπτού λόγου για την επίτευξη συγκεκριμένων επικοινωνιακών λειτουργιών.

Με την εφαρμογή του ΠΣ-ΓΛ προωθείται μία στροφή στην ξενόγλωσση εκπαίδευση από την υλικοκεντρική και τη δασκαλοκεντρική στη μαθητοκεντρική προσέγγιση, η οποία δεν είναι απλά μια μέθοδος διδασκαλίας αλλά ένας τρόπος οργάνωσης του διδακτικού/μαθησιακού αντικειμένου της ξένης γλώσσας. Η προσοχή του/της εκπαιδευτικού στρέφεται από την «κάλυψη της ύλης» του μαθήματος στον/στην ίδιο/ίδια τον/την μαθητή/-τρια, από το «τι θα διδαχθεί», στο «τι θα μάθει» ο/η μαθητής/-τρια. Το ενδιαφέρον του/της εκπαιδευτικού στρέφεται στο πώς μπορεί να βοηθήσει τον/την μαθητή/-τρια να πράξει γλωσσικά αξιοποιώντας όλες τις πηγές νοηματοδότησης που του παρέχονται μέσα από διαφορετικές γλωσσικές δραστηριότητες, ώστε να αποκτήσει σχετική επάρκεια για να επικοινωνεί ικανοποιητικά μέσω της ξένης γλώσσας σε συγκεκριμένες περιπτώσεις επικοινωνίας ή σε συγκεκριμένα συγκεκριμένα πλαίσια.

Συμπερασματικά, το ΠΣ-ΓΛ έχει ως αφετηρία τα μαθησιακά αποτελέσματα, δηλαδή όλα όσα χρειάζεται να γνωρίζει, να κατανοεί και να μπορεί να εφαρμόσει ο/η μαθητής/-τρια με την ολοκλήρωση κάθε μαθησιακής διαδικασίας. Επομένως, η διδακτική και μαθησιακή πράξη στο μάθημα της Αγγλικής ως ξένης γλώσσας έχει ως αφετηρία τις πολλαπλές γνώσεις, ικανότητες/δεξιότητες και στάσεις που οι μαθητές/-τριες χρειάζεται να αναπτύξουν σε αντιστοίχιση με τα γενικά και ειδικά προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Από τα επίπεδα γλωσσομάθειας της εξάβαθμης κλίμακας του Κοινού Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς για τις Γλώσσες του Συμβουλίου της Ευρώπης (2020), τα προβλεπόμενα επίπεδα γλωσσομάθειας, βάσει του ισχύοντος ωρολόγιου πρόγραμματος, για την εκπαίδευση στο μάθημα «ΑΓΓΛΙΚΑ» είναι τα ακόλουθα:

ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ		
Αγγλικά		
Α' Λυκείου	3 ώρες	B2
Β' Λυκείου	2 ώρες	B2+
Γ' Λυκείου	2 ώρες	Γ1

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται σαφές ότι στα διδακτικά εγχειρίδια αποτυπώνονται τα στοιχεία του γνωστικού αντικειμένου που πρέπει να διδαχθούν, βάσει του αναμενόμενου επιπέδου γλωσσομάθειας και βάσει των προβλεπόμενων ωρών διδασκαλίας σύμφωνα με το ισχύον ωρολόγιο πρόγραμμα στην Αγγλική γλώσσα.

1. Προδιαγραφές Εκπαιδευτικού Πακέτου

Το εκπαιδευτικό πακέτο περιλαμβάνει το σύνολο των διδακτικών και μαθησιακών πόρων (υλικά, μέσα, πηγές), οι οποίοι συνεργούν στη διαμόρφωση ενεργού και δημιουργικού μαθησιακού και εκπαιδευτικού περιβάλλοντος. Πρόκειται για διδακτικά βιβλία και συμπληρωματικό υλικό (οπτικοακουστικό ή ψηφιακό) ανά τάξη και γνωστικό αντικείμενο, τα οποία υποστηρίζουν τη διαδικασία οικοδόμησης και εμπλουτισμού γνώσεων και την καλλιέργεια ικανοτήτων/δεξιοτήτων και στάσεων από την πλευρά των μαθητών/-τριών. Η δημιουργία του εκπαιδευτικού πακέτου συμβάλλει στην υλοποίηση αποτελεσματικής διδακτικής πρακτικής για την επίτευξη των σκοπών και στόχων του ΠΣ-ΓΛ, καθώς το υλικό αυτό, με επίκεντρο τα διδακτικά εγχειρίδια, προσδιορίζει τους επικοινωνιακούς στόχους και οργανώνει τη γλωσσική ύλη κάθε τάξης, βάσει των επικοινωνιακών γλωσσικών δεξιοτήτων που αναμένεται να κατακτήσουν οι μαθητές/-τριες ανά επίπεδο επικοινωνιακής γλωσσικής επάρκειας, και επιτελεί λειτουργίες, όπως:

- Οργάνωση του περιεχομένου με βάση θεματικά πεδία και θεματικές ενότητες.
- Υποστήριξη και οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης.
- Ενεργοποίηση κινήτρων μάθησης των μαθητών/-τριών.
- Ανάπτυξη δημιουργικής και κριτικής σκέψης και διαφόρων τύπων γραμματισμού.
- Καλλιέργεια δεξιοτήτων 21ου αιώνα (μάθησης, τεχνολογίας, ζωής, νου κ.λπ.) καθώς και μεταγνωστικών δεξιοτήτων.
- Διαφοροποίηση της εργασίας των μαθητών/-τριών με ποικιλία δραστηριοτήτων διαβαθμισμένης δυσκολίας.
- Ενίσχυση της βιωματικής, της διερευνητικής και της συνεργατικής μάθησης.
- Ενθάρρυνση διαδικασιών αναστοχασμού, αυτοαξιολόγησης και διά βίου μάθησης.
- Ανατροφοδότηση εκπαιδευτικών, μαθητών και μαθητριών ως προς τον βαθμό επίτευξης των επιδιωκόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Τα διδακτικά εγχειρίδια αναφέρονται στο σύνολο των βιβλίων που υποστηρίζουν τη μαθησιακή και την εκπαιδευτική διαδικασία και μπορεί να διατίθενται σε έντυπη και ψηφιακή μορφή ή –κατά περίπτωση– μόνο σε ψηφιακή μορφή. Σε αυτά εντάσσονται, ανάλογα με το γνωστικό αντικείμενο:

- Βιβλίο μαθητή/-τριας
- Τετράδιο εργασιών
- Βιβλίο αναφοράς μαθητή/τριας (Λεξικό, Γραμματική, Συντακτικό...)

Σε ένα διδακτικό βιβλίο προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου» η οποία απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, τα περιεχόμενά του, η οργάνωση της ύλης καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του.

Οι προτεινόμενες προδιαγραφές για την εκπόνηση των διδακτικών βιβλίων βασίζονται:

Α. Στο ΠΣ-ΓΛ, όπου περιλαμβάνονται, ανά επίπεδο γλωσσομάθειας:

- περιληπτικοί δείκτες επικοινωνιακής επάρκειας
- πίνακες με θεματικά πεδία και επιμέρους θεματικές ενότητες
- ενδεικτικοί πίνακες ανά θεματικό πεδίο και επιμέρους θεματική ενότητα, οι οποίοι περιέχουν συγκεκριμένες επικοινωνιακές δράσεις ή ενέργειες σε οριζόντια σύνδεση με σχετικές δραστηριότητες, γραμματικά και λεξικολογικά στοιχεία, κειμενικούς τύπους και ψηφιακές δεξιότητες με βάση τις 10 βασικές επικοινωνιακές γλωσσικές ικανότητες (κατανόηση & παραγωγή προφορικού & γραπτού λόγου, γραπτή & προφορική διάδραση, γραπτή & προφορική διαμεσολάβηση και γραπτή & προφορική διαδικτυακή επικοινωνία) που καλλιεργούνται. Επισημαίνεται ότι οι αναλυτικοί πίνακες που παρατίθενται στο Β΄ Μέρος του ΠΣ-ΓΛ είναι ενδεικτικοί και αναδεικνύουν τη σύνδεση των επικοινωνιακών γλωσσικών ενεργειών/δράσεων με συγκεκριμένες δραστηριότητες (Στήλη 1-Στήλη 3). Οι εν λόγω πίνακες αποτελούν μέρος ενός μεγαλύτερου αριθμού πινάκων, οι οποίοι έχουν συμπεριληφθεί στον Οδηγό Εκπαιδευτικού κάθε γλώσσας συνοδευόμενοι από αντίστοιχα διδακτικά σενάρια. Οι συγγραφείς των σχολικών εγχειριδίων έχουν τη δυνατότητα να εμπλουτίσουν και να διαφοροποιήσουν τις προτεινόμενες ενδεικτικές δραστηριότητες για να σχεδιάσουν τις δικές τους, οι οποίες θα εξυπηρετούν κάθε φορά το προσδοκώμενο μαθησιακό αποτέλεσμα, με βάση το επίπεδο γλωσσομάθειας των μαθητών/-τριών, αξιοποιώντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις γνώσεις και τις επικοινωνιακές δεξιότητες που απέκτησαν οι μαθητές/-τριες στις προηγούμενες βαθμίδες εκπαίδευσης ή τάξεις, καθώς και τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους.

Β. Στο Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τις Γλώσσες (Συμβούλιο της Ευρώπης, 2020) όπου περιλαμβάνονται συγκεκριμένοι, αναλυτικοί δείκτες επικοινωνιακής επάρκειας ανά γλωσσική επικοινωνιακή ικανότητα.

2. Το Περιεχόμενο του Εκπαιδευτικού Πακέτου

Το Διδακτικό Πακέτο για τα Αγγλικά στο ΛΥΚΕΙΟ περιλαμβάνει τα παρακάτω βιβλία σε έντυπη και ψηφιακή μορφή:

ΤΑΞΗ	ΑΓΓΛΙΚΑ
Α΄ Λυκείου	Βιβλίο μαθητή/-τριας 208 σελ. Τετράδιο εργασιών 160 σελ. Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας 80 σελ.
Β΄ Λυκείου	Βιβλίο μαθητή/-τριας 192 σελ. Τετράδιο εργασιών 144 σελ. Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας 80 σελ.
Γ΄ Λυκείου	Βιβλίο μαθητή/-τριας 192 σελ. Τετράδιο εργασιών 144 σελ. Βιβλίο αναφοράς μαθητή/-τριας 80 σελ.

Περιεχόμενο

Σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο των βιβλίων, οι περιστάσεις επικοινωνίας, οι επικοινωνιακές δράσεις ή ενέργειες και οι επικοινωνιακοί στόχοι εν γένει, καθώς και τα γλωσσικά στοιχεία, τα κειμενικά είδη και οι δεξιότητες/ικανότητες που αναπτύσσονται οργανώνονται με βάση γενικά θεματικά πεδία και επιμέρους θεματικές ενότητες. Ενδεικτικά θεματικά πεδία παρατίθενται παρακάτω:

1. Προσωπική ζωή
2. Κοινωνική ζωή
3. Εκπαίδευση
4. Εργασία & Οικονομία
5. Ελεύθερος Χρόνος
6. Υγεία
7. Περιβάλλοντα διαβίωσης
8. Φυσικό Περιβάλλον
9. Πολιτισμός & Τέχνες
10. Πολιτισμική Πολυμορφία & Διαφορετικότητα
11. Πολιτειότητα & Ανθρώπινα Δικαιώματα
12. Τεχνολογία & Ψηφιακός κόσμος

Οι περιγραφές Θεματικών Πεδίων προκύπτουν από ποικίλες πηγές (πεδία χρήσης της γλώσσας στο ΚΕΠΑ, υπάρχοντα σχολικά εγχειρίδια, εγχειρίδια περιγραφής του γλωσσικού προφίλ του/της μαθητή/τριας / χρήστη/-στριας της εκάστοτε ξένης γλώσσας ανά επίπεδο γλωσσομάθειας κ.λπ.), λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη την αποφυγή επανάληψης θεμάτων τα οποία έχουν επεξεργαστεί οι μαθητές/-τριες σε προηγούμενες βαθμίδες εκπαίδευσης και την προσαρμογή αυτών στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των εφήβων μαθητών/-τριών καθώς και την Εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας «Οδηγίες για τη διδασκαλία των μαθημάτων των Ξένων Γλωσσών (Αγγλικών, Γαλλικών, Γερμανικών) Ημερησίου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου για το σχολικό έτος 2020-2021» (έγγραφο με Αρ. Πρωτ. 134183/Δ2/06-10-2020).

Θεματικά Πεδία και Θεματικές Ενότητες

Παρακάτω παρατίθενται ενδεικτικά θεματικά πεδία και επιμέρους θεματικές ενότητες για τα διδακτικά βιβλία του Γενικού Λυκείου (12 θεματικά πεδία-24 ενδεικτικές θεματικές ενότητες). Για τις ενδεικτικές θεματικές ενότητες δίνεται το Ειδικό Επίπεδο Γλωσσομάθειας (B2/ B2+/ Γ1) σύμφωνα με την εξάβαθμη κλίμακα του Συμβουλίου της Ευρώπης (2020).

Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑΣ: B2

Θεματικό Πεδίο: Προσωπική Ζωή

Κλίσεις, ταλέντα, φιλοδοξίες (Επίπεδο B2)

Προσωπικότητα και συμπεριφορά (Επίπεδο B2)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Θεματικό Πεδίο: Κοινωνική Ζωή

Ψηφιακός κόσμος και (απο)κοινωνικοποίηση (Επίπεδο Β2)

Εργασιακές σχέσεις (Επίπεδο Β2)

Θεματικό Πεδίο: Εκπαίδευση

Εναλλακτικές μορφές εκπαίδευσης (Επίπεδο Β2)

Μη τυπικές μορφές εκπαίδευσης (Επίπεδο Β2)

Θεματικό Πεδίο: Εργασία & Οικονομία

Επαγγέλματα: παρελθόν, παρόν, μέλλον (Επίπεδο Β2)

Ασυνήθιστα επαγγέλματα (Επίπεδο Β2)

Θεματικό Πεδίο: Ελεύθερος Χρόνος

Εναλλακτικοί τρόποι διακοπών (Επίπεδο Β2)

Εναλλακτικοί τρόποι ψυχαγωγίας (Επίπεδο Β2)

Θεματικό Πεδίο: Υγεία

Φιλοσοφία και άθληση (Επίπεδο Β2)

Διατροφή και άθληση (Επίπεδο Β2)

Θεματικό Πεδίο: Περιβάλλοντα Διαβίωσης

«Έξυπνα» σπίτια: τα σπίτια του μέλλοντος (Επίπεδο Β2)

Πόλεις του παρελθόντος και του μέλλοντος (Επίπεδο Β2)

Θεματικό Πεδίο: Φυσικό Περιβάλλον, Αειφορία και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Δικαιώματα των ζώων (Επίπεδο Β2)

Παγκόσμια φυσική κληρονομιά (Επίπεδο Β2)

Θεματικό Πεδίο: Πολιτισμός και Τέχνες

Φωτογραφία και κινηματογράφος (Επίπεδο Β2)

Η τέχνη του δρόμου (Επίπεδο Β2)

Θεματικό Πεδίο: Πολιτισμική Πολυμορφία και Διαφορετικότητα

Εφηβεία και φυλετική ταυτότητα (Επίπεδο Β2)

Φυλετικά στερεότυπα και προκαταλήψεις (Επίπεδο Β2)

Θεματικό Πεδίο: Πολιτειότητα και Ανθρώπινα Δικαιώματα

Τα δικαιώματα των παιδιών (Επίπεδο Β2)

Τα δικαιώματα των μειονοτήτων (Επίπεδο Β2)

Θεματικό Πεδίο: Τεχνολογία και Ψηφιακός Κόσμος

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Τεχνολογικά επιτεύγματα: παρελθόν, παρόν και μέλλον (Επίπεδο Β2)

Μέσα επικοινωνίας: παρελθόν, παρόν και μέλλον (Επίπεδο Β2)

Β' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑΣ: Β2+

Θεματικό Πεδίο: Προσωπική Ζωή

Προσωπικότητα και εξωτερική εμφάνιση (Επίπεδο Β2+)

Οικογενειακές σχέσεις (Επίπεδο Β2+)

Θεματικό Πεδίο: Κοινωνική Ζωή

Εφηβεία και πίεση των συνομηλίκων (Επίπεδο Β2+)

Νέοι και εξαρτήσεις (Επίπεδο Β2+)

Θεματικό Πεδίο: Εκπαίδευση

Σχολικός εκφοβισμός (Επίπεδο Β2+)

Σύνδεση σχολείου με κοινωνία (Επίπεδο Β2+)

Θεματικό Πεδίο: Εργασία και Οικονομία

Επάγγελμα και προσωπική ευτυχία (Επίπεδο Β2+)

Επαγγέλματα: προκαταλήψεις και στερεότυπα (Επίπεδο Β2+)

Θεματικό Πεδίο: Ελεύθερος Χρόνος

Ακραία και ριψοκίνδυνα αθλήματα (Επίπεδο Β2+)

Επισκέψεις και ανταλλαγές (Επίπεδο Β2+)

Θεματικό Πεδίο: Υγεία

Παιδική παχυσαρκία (Επίπεδο Β2+)

Εναλλακτικές μορφές θεραπείας (Επίπεδο Β2+)

Θεματικό Πεδίο: Περιβάλλοντα Διαβίωσης

Διαβίωση σε αναπτυσσόμενες χώρες (Επίπεδο Β2+)

Διαφορετικοί τρόποι διαβίωσης (Επίπεδο Β2+)

Θεματικό Πεδίο: Φυσικό Περιβάλλον, Αειφορία και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Φυσικές καταστροφές (Επίπεδο Β2+)

Φυσικό περιβάλλον και ποιότητα ζωής (Επίπεδο Β2+)

Θεματικό Πεδίο: Πολιτισμός και Τέχνες

Τέχνη και έκφραση συναισθημάτων (Επίπεδο Β2+)

Εκθεσιακοί χώροι: παρελθόν, παρόν και μέλλον (Επίπεδο Β2+)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Θεματικό Πεδίο: Πολιτισμική Πολυμορφία και Διαφορετικότητα

Τέχνη και πολιτισμική πολυμορφία (Επίπεδο Β2+)

Πολυπολιτισμικές κοινωνίες: παρελθόν, παρόν και μέλλον (Επίπεδο Β2+)

Θεματικό Πεδίο: Πολιτειότητα και Ανθρώπινα Δικαιώματα

Συστήματα διακυβέρνησης και ανθρώπινα δικαιώματα (Επίπεδο Β2+)

Ανθρώπινα δικαιώματα και ψυχική υγεία (Επίπεδο Β2+)

Θεματικό Πεδίο: Τεχνολογία και Ψηφιακός Κόσμος

Τεχνολογία και Ψηφιακή Ταυτότητα των νέων (Επίπεδο Β2+)

Τεχνητή νοημοσύνη: παρόν και μέλλον (Επίπεδο Β2+)

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑΣ: Γ1

Θεματικό Πεδίο: Προσωπική Ζωή

Χάσμα γενεών (Επίπεδο Γ)

Ιεράρχηση αναγκών, διαμόρφωση και επίτευξη στόχων (Επίπεδο Γ)

Προσωπικές αρχές και αξίες, πεποιθήσεις και τρόπος σκέψης (Επίπεδο Γ)

Προστασία της ιδιωτικότητας (Επίπεδο Γ)

Θεματικό Πεδίο: Κοινωνική Ζωή

Εθελοντισμός και κοινωνική προσφορά (Επίπεδο Γ)

Απονομή δικαιοσύνης (Επίπεδο Γ)

Πολίτες του «κόσμου» (Επίπεδο Γ)

Μαζοποίηση και κοινωνικός κομφορμισμός (Επίπεδο Γ)

Θεματικό Πεδίο: Εκπαίδευση

Συμπερίληψη στην εκπαίδευση (Επίπεδο Γ)

Δημοκρατία και εκπαίδευση (Επίπεδο Γ)

Επιστημονική εξειδίκευση και σύγχρονη κοινωνία (Επίπεδο Γ)

Σπουδές στο εξωτερικό/εξ αποστάσεως: ευκαιρίες και προκλήσεις (Επίπεδο Γ)

Θεματικό Πεδίο: Εργασία και Οικονομία

Τηλεργασία: ευκαιρίες και προκλήσεις (Επίπεδο Γ)

Παγκοσμιοποίηση και εργασιακή κινητικότητα (Επίπεδο Γ)

Η μηχανοποίηση της εργασίας (Επίπεδο Γ)

Ποιότητα στο εργασιακό περιβάλλον (Επίπεδο Γ)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Θεματικό Πεδίο: Ελεύθερος Χρόνος

Ελεύθερος χρόνος και τεχνολογία (Επίπεδο Γ)

Ελεύθερος χρόνος και ψυχική υγεία (Επίπεδο Γ)

Ποιοτική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου (Επίπεδο Γ)

Εμπορευματοποιημένες μορφές ψυχαγωγίας (Επίπεδο Γ)

Θεματικό Πεδίο: Υγεία

Γρήγορο φαγητό και έφηβοι (Επίπεδο Γ)

Γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα (Επίπεδο Γ)

Εναλλακτικές διατροφικές τάσεις (Επίπεδο Γ)

Διατροφή και ψυχολογία (Επίπεδο Γ)

Θεματικό Πεδίο: Περιβάλλοντα Διαβίωσης

Εναλλακτικοί τρόποι διαβίωσης (Επίπεδο Γ)

Διαβίωση σε δύσκολες συνθήκες (Επίπεδο Γ)

«Κατοικώντας» στο διάστημα (Επίπεδο Γ)

Χώροι φιλοξενίας και υποστηριζόμενη διαβίωση (Επίπεδο Γ)

Θεματικό Πεδίο: Φυσικό Περιβάλλον, Αειφορία και Βιώσιμη Ανάπτυξη

Περιβαλλοντικός ακτιβισμός (Επίπεδο Γ)

Περιβαλλοντικοί μετανάστες (Επίπεδο Γ)

Οικολογικός τουρισμός (Επίπεδο Γ)

Εναλλακτικές πηγές ενέργειας και αειφόρος ανάπτυξη (Επίπεδο Γ)

Θεματικό Πεδίο: Πολιτισμός και Τέχνες

Εναλλακτικές μορφές τέχνης (Επίπεδο Γ)

Τέχνη και πολυπολιτισμικότητα (Επίπεδο Γ)

Τέχνη και ψυχική υγεία (Επίπεδο Γ)

Τέχνη και κοινωνικές αξίες (Επίπεδο Γ)

Θεματικό Πεδίο: Πολιτισμική Πολυμορφία και Διαφορετικότητα

Συμπερίληψη στην κοινωνία (Επίπεδο Γ)

Κοινωνικός διαχωρισμός: παρελθόν, παρόν και μέλλον (Επίπεδο Γ)

Διαπολιτισμική κατανόηση και διαπολιτισμικές δεξιότητες (Επίπεδο Γ)

Λογοτεχνικές αποτυπώσεις της πολυπολιτισμικότητας (Επίπεδο Γ)

Θεματικό Πεδίο: Πολιτειότητα και Ανθρώπινα Δικαιώματα

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Πολιτειότητα και e-πολιτειότητα (Επίπεδο Γ)

Τέχνη και ανθρώπινα δικαιώματα (Επίπεδο Γ)

Ανθρώπινες πεποιθήσεις και ανθρώπινα δικαιώματα (Επίπεδο Γ)

Ανθρώπινα δικαιώματα και κοινωνικά ευάλωτες ομάδες (Επίπεδο Γ)

Θεματικό Πεδίο: Τεχνολογία και Ψηφιακός Κόσμος

Ψηφιακή και ψυχική υγεία των νέων (Επίπεδο Γ)

Τεχνολογία και δημιουργικότητα (Επίπεδο Γ)

Τεχνολογία και νεανική επιχειρηματικότητα (Επίπεδο Γ)

Τεχνολογία και εξερεύνηση του διαστήματος (Επίπεδο Γ)

Επισημαίνεται ότι οι συγγραφικές ομάδες είναι απαραίτητο να λάβουν υπόψη το γνωστικό επίπεδο των εφήβων μαθητών/-τριών, τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες τους, ώστε να μην υπάρξει επικάλυψη και επαναληψιμότητα του διδακτικού υλικού με τις προηγούμενες βαθμίδες εκπαίδευσης. Είναι επίσης σημαντική η χρήση αυθεντικών κειμένων προφορικού και γραπτού λόγου και η διασφάλιση του βαθμού λεξιλογικής καταλληλότητας αυτών ανά επίπεδο γλωσσομάθειας.

Μαθησιακά Αποτελέσματα

Τα μαθησιακά αποτελέσματα αναφέρονται σε όλα όσα χρειάζεται να γνωρίζει ο/η μαθητής/-τρια, να κατανοεί και να μπορεί να εφαρμόσει μετά την ολοκλήρωση κάθε μαθησιακής διαδικασίας. Η έμφαση μετακινείται από το γνωστικό αντικείμενο, τους/τις διδάσκοντες/-ουσες και τη διδακτική διαδικασία προς τους/τις μαθητές/-τριες και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα μάθησης: επιδιώκεται στην ουσία μια αντίστροφη πορεία σχεδιασμού, όπου η βάση σχεδιασμού είναι τα μαθησιακά αποτελέσματα και όλες οι υπόλοιπες παράμετροι εξαρτώνται από τον καθορισμό αυτών. Τα μαθησιακά αποτελέσματα διαφέρουν από τους μαθησιακούς και διδακτικούς στόχους, ως προς την αφετηρία και τον προσανατολισμό. Οι μαθησιακοί στόχοι προσδιορίζουν τα βήματα μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας που απαιτούνται ώστε να φτάσει ο μαθητής/-τρια στο μαθησιακό αποτέλεσμα (π.χ. να γνωρίζει τον τρόπο συγγραφής μιας επιστολής, ώστε να επιτύχει το μαθησιακό αποτέλεσμα «να συντάσσει μια επιστολή»). Δηλαδή, τα μαθησιακά αποτελέσματα είναι η αποτύπωση όλων όσων γνωρίζει και μπορεί να πραγματοποιεί ο/η μαθητής/-τρια μετά την ολοκλήρωση της μαθησιακής διαδικασίας (π.χ. σύνταξη επιστολής). Τα μαθησιακά αποτελέσματα παρατίθενται συνοπτικά στην αρχή κάθε ενότητας διδασκαλίας και χρησιμοποιούνται ως δείκτες αυτοαξιολόγησης των μαθητών/-τριών στο τέλος της διδακτικής ενότητας. Τα μαθησιακά αποτελέσματα εστιάζουν στις γνώσεις, δεξιότητες/ικανότητες και στάσεις που αναμένεται να αναπτύξουν οι μαθητές/-τριες με την ολοκλήρωση της μαθησιακής διαδικασίας και καθορίζονται από τους δείκτες του ΠΣ-ΓΛ.

Μαθησιακό Υλικό

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Το μαθησιακό υλικό απαρτίζεται από κείμενα (γραπτά, προφορικά, οπτικά, ακουστικά, πολυτροπικά, πολυμεσικά) και πολυτροπικό υλικό που συνδέεται άμεσα με τις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής και του κοινωνικο-πολιτισμικού πλαισίου των μαθητών/-τριών και υιοθετεί νέες μορφές γραμματισμού που αποσκοπούν στην ανάπτυξη πολυγραμματισμών (π.χ. οπτικός γραμματισμός, κριτικός γραμματισμός, ψηφιακός γραμματισμός κλπ.). **Τα παραπάνω συνεπάγονται τη συνεπή σύνδεση του υλικού του βιβλίου με ψηφιακό περιεχόμενο.**

Μαθησιακές Δραστηριότητες

Οι μαθησιακές δραστηριότητες παρατίθενται ανά θεματική ενότητα, ώστε να επιτευχθούν τα μαθησιακά αποτελέσματα. Οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να τις εμπλουτίσουν ή/και να τις διαφοροποιήσουν, με βάση το επίπεδο γλωσσομάθειας των μαθητών/-τριών και αξιοποιώντας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις γνώσεις και επικοινωνιακές δεξιότητες που απέκτησαν οι μαθητές/-τριες στις προηγούμενες βαθμίδες εκπαίδευσης ή τάξεις καθώς και τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους. Προτείνεται στο Βιβλίο Μαθητή/τριας και στο Βιβλίο Εργασιών να υιοθετούνται οι αρχές της βιωματικής και της ανακαλυπτικής μάθησης και της διαφοροποιημένης διδασκαλίας/μάθησης.

Αξιολόγηση

Προτείνεται η υιοθέτηση τυπικών (π.χ. δοκιμασίες επιλογής, όπως πολλαπλή επιλογή, επιλογή σωστού/λάθους, αντιστοίχιση, εύρεση σειράς και συμπλήρωση μέσω επιλογής και δοκιμασίες συμπλήρωσης, όπως συμπλήρωση με συγκεκριμένη σύντομη απάντηση, συμπλήρωση κενών, σταυρόλεξο κ.ά.) και εναλλακτικών μορφών αξιολόγησης (π.χ. αυτοαξιολόγηση, φάκελος μαθητή/τριας, συνθετική δημιουργική εργασία, ημερολόγιο μαθητή/τριας κ.ά.) καθώς δίνουν ανατροφοδότηση σε μαθητές/-τριες και εκπαιδευτικούς, όσον αφορά στην επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων και λειτουργούν ως εργαλείο μάθησης, εμπλέκοντας τους μαθητές/-τριες στην αξιολόγηση των προσπαθειών τους. Οι δραστηριότητες αξιολόγησης είναι δυνατόν να παρατίθεται στο τέλος ενός μαθήματος ή/και ενότητας στο Βιβλίο μαθητή/-τριας ή/και στο Τετράδιο Εργασιών ή να εμπεριέχονται στη διδακτική ενότητα (π.χ. ετεροαξιολόγηση βάσει ρουμπρίκας σε μια δραστηριότητα). Σε κάθε περίπτωση, προτείνονται δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης με την ολοκλήρωση του μαθήματος/διδακτικής ενότητας, με βάση τα μαθησιακά αποτελέσματα που είχαν παρατεθεί στην αρχή του μαθήματος/διδακτικής ενότητας, ώστε ο/η μαθητής/-τρια να προβαίνει σε διαδικασία σύγκρισης της μαθησιακής τους κατάστασης σε σχέση με τους προσδοκώμενους στόχους. Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη ότι το ΠΣ-ΓΛ συγκλίνει με τις προδιαγραφές πανελλαδικής εξέτασης του ειδικού μαθήματος της ξένης γλώσσας για εισαγωγή υποψηφίων σε σχολές ή τμήματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, καθώς και με τις προδιαγραφές γραπτής εξέτασης της Αγγλικής γλώσσας στις προαγωγικές εξετάσεις Α' και Β' τάξης Ημερήσιου και Εσπερινού Γενικού Λυκείου με χρήση και της Τράπεζας Θεμάτων Διαβαθμισμένης Δυσκολίας (Τ.Θ.Δ.Δ.), κρίνεται χρήσιμη η ενσωμάτωση σχετικής τυπολογίας δοκιμασιών αξιολόγησης για εξοικείωση των μαθητών/τριών με τις σχετικές διαδικασίες τυπικής αξιολόγησης.

3. Γενική Δομή των Βιβλίων

1. Ταυτότητα του Βιβλίου

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

2. Περιεχόμενα (συνοπτικός πίνακας, ο οποίος θα περιέχει τα θεματικά πεδία και τις θεματικές ενότητες καθώς και διάφορα άλλα στοιχεία)
3. Θεματικό Πεδίο-Θεματική Ενότητα
4. Μαθησιακά Αποτελέσματα για τη Θεματική Ενότητα
5. Περιεχόμενο και Δραστηριότητες (σύνδεση με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό)
6. Διαθεματικές εργασίες & πολιτισμικές αναφορές
7. Σύνοψη / Επανάληψη
8. Αξιολόγηση & Αυτοαξιολόγηση

Στο Βιβλίο Αναφοράς κάθε τάξης παρατίθεται δίγλωσσο γλωσσάρι, τα γραμματικά/συντακτικά φαινόμενα και επιπλέον δραστηριότητες εμπέδωσης/επέκτασης σε σύνδεση με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, απαντήσεις σε δραστηριότητες του Βιβλίου μαθητή/τριας και του Τετραδίου εργασιών και απομαγνητοφωνήσεις των ηχητικών αρχείων. Τα Φύλλα Εργασίας με επιπλέον δραστηριότητες χρησιμοποιούνται όποτε κρίνεται αναγκαίο από τον/την εκπαιδευτικό να εμπλακούν οι μαθητές σε δραστηριότητες διερευνητικής μάθησης καθώς και μάθησης προσανατολισμένης στην επίλυση προβλήματος (problem-based learning) και την εκπόνηση συνθετικής εργασίας (project-based learning). Στο γλωσσάρι περιλαμβάνονται οι λέξεις κάθε θεματική ενότητα (λήμμα, ορισμός, παράδειγμα χρήσης, συνώνυμα, αντώνυμα, παράγωγα) και συνολικό ευρετήριο (αλφαβητικός κατάλογος όλων των λέξεων του βιβλίου μαθητή/-τριας). Στο έντυπο γλωσσάρι δίνεται και η φωνητική μεταγραφή των όρων ενώ στην ψηφιακή του μορφή δίνεται και η προφορά των όρων με τη βοήθεια ηχητικών αρχείων. **Για τις τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές του έντυπου υλικού θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι αντίστοιχες προδιαγραφές.**

Γνωστικό Αντικείμενο: Γαλλικά (Λύκειο)

1. Διδακτικά βιβλία

- Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Βιβλίο μαθητή/-τριας «**Livre de l'élève**»: (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 144 σελ.

Τετράδιο Εργασιών **Cahier d'activités** (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 96 σελ.

Βιβλίο Αναφοράς μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 80 σελ.

- Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Βιβλίο μαθητή/-τριας «**Livre de l'élève**»: (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 144 σελ.

Τετράδιο Εργασιών **Cahier d'activités** (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 96 σελ.

Βιβλίο Αναφοράς μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 80 σελ.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Λαμβάνονται υπόψη οι αντίστοιχες Γενικές Προδιαγραφές του Ι.Ε.Π. και επιπλέον για τα διδακτικά βιβλία των Γαλλικών:

2. Μάθηση και Διδασκαλία

Ως γενική προδιαγραφή ισχύει πως τα **Θεματικά Πεδία**, οι **Θεματικές Ενότητες** καθώς και η **στόχευση της γλωσσικής επάρκειας** με αναφορά στις επιμέρους γλωσσικές δεξιότητες και τα γλωσσικά μέσα εναρμονίζονται πλήρως με τις προδιαγραφές του Προγράμματος Σπουδών και τις εφαρμόζουν καθολικά και στο σύνολο των διδακτικών βιβλίων, σε αντιστοιχία και συμφωνία με την ελληνική σχολική πραγματικότητα και τις ανάγκες της ομάδας στόχου.

Επίσης είναι δεσμευτικός ο προσανατολισμός σε διδακτικές, ανατροφοδοτικές και αξιολογικές τεχνικές και προσεγγίσεις που εστιάζουν στον μαθητή/στη μαθήτρια και προάγουν τη **βιωματική, ερευνητική και δημιουργική μάθηση**, επικουρούμενες από μεθόδους τόσο τυπικής όσο και εναλλακτικής και διαφοροποιημένης διδασκαλίας, ανατροφοδότησης και αξιολόγησης. Η γλώσσα πρέπει να θεωρείται **όχημα δημιουργίας νέας γνώσης, πολυπολιτισμικότητας και διαπολιτισμικότητας και πολυγραμματισμού** και όχι αυτοσκοπός της μαθησιακής διαδικασίας.

Τέλος, αναμένεται στα διδακτικά βιβλία να γίνεται λελογισμένη, παιδαγωγικά και διδακτικά τεκμηριωμένη για εκπαιδευτικούς και μαθητές/-τριες χρήση των ΤΠΕ, χωρίς να παρατηρείται υπερβολική ή απλή παράπλευρη παράθεση των πόρων αυτών, ενώ αναμένεται συγκεκριμένη διδακτική στόχευση και άμεσος συσχετισμός με τη φιλοσοφία και το περιεχόμενο του ΠΣ.

➤ Συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό:

Δεν προδιαγράφεται συγκεκριμένη έκταση για το ψηφιακό υλικό, δεδομένου του μεταβαλλόμενου χαρακτήρα του. Εφιστάται, ωστόσο, η προσοχή στη λελογισμένη έκταση των συμπληρωματικών ψηφιακών πόρων ώστε να υποστηρίζεται κατάλληλα η μαθησιακή διαδικασία και να μην αποτελεί αλόγιστη επιπλέον επιφόρτιση σε ύλη ή έκταση μελέτης.

Η σύνδεση των βιβλίων με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό επιτυγχάνεται μέσω συνδέσμου σε μορφή αναγνώσιμη και κωδικού QR τόσο σε επίπεδο κεφαλαίου όσο και σε επίπεδο ενότητας προς:

- μαθησιακό υλικό που υποστηρίζει, υπό τη μορφή επανάληψης και/ή διεύρυνσης, το περιεχόμενο του συγκεκριμένου κεφαλαίου και/ή της συγκεκριμένης ενότητας
- μίγμα δραστηριοτήτων που πλαισιώνει τη διδακτική ενότητα:
  - δημιουργικές και ερευνητικές δραστηριότητες που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό
- οδηγίες και εκφωνήσεις των ασκήσεων και/ή δημιουργικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων
- προτάσεις λύσεων των ασκήσεων και/ή δημιουργικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων

Στο πλαίσιο του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού προβλέπεται να υπάρχουν συμπληρωματικά Φύλλα Εργασίας «Fiches de travail» (1-2 φύλλα εργασίας ανά κεφάλαιο).

3. Σχεδιασμός των βιβλίων

Γενικές Προδιαγραφές

- ✓ Στην αρχή του βιβλίου παρατίθεται πίνακας περιεχομένων που διευκολύνει την αναζήτηση των ενοτήτων και των περιεχομένων τους, με ειδική αναφορά σε θεματικό πεδίο, επιδιωκόμενες στοχευμένες γλωσσικές δεξιότητες, δομές, γραμματικά φαινόμενα και γεωπολιτισμικό και/ή πολιτισμικό περιεχόμενο (όπου ενδείκνυται).
- ✓ Η διατύπωση του τίτλου κάθε κεφαλαίου αντικατοπτρίζει το περιεχόμενο του κεφαλαίου.
- ✓ Το σύνολο του βιβλίου διατρέχεται με τη χρήση συνδέσμων σε μορφή αναγνώσιμη και κωδικών QR για την παροχή συμπληρωματικών πληροφοριών, λύσεων, οδηγιών, ανακατευθύνσεων σε ψηφιακούς πόρους και επικαιροποιημένο μαθησιακό περιεχόμενο. Η σύνδεση με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό αποτελεί μέρος της συγγραφής του και πραγματοποιείται από τους/τις συγγραφείς του βιβλίου. Οι (γραμμωτοί) κώδικες QR τοποθετούνται κατά το δυνατόν στην πάνω δεξιά γωνία της πρώτης σελίδας του κεφαλαίου, εφόσον πρόκειται για γενικό περιεχόμενο που αφορά το σύνολο του κεφαλαίου (μακροεπίπεδο), ενώ τοποθετούνται στρατηγικά στη ροή της ενότητας, εφόσον πρόκειται για συμπλήρωση του συγκεκριμένου μαθησιακού περιεχομένου (μικροεπίπεδο).
- ✓ Ο εμπλουτισμός του βιβλίου με φωτογραφίες τοποθεσιών, χαρακτηριστικών πολιτισμικών και τεχνικών επιτευγμάτων, επιστημόνων, καλλιτεχνών, σημαντικών ιστορικών προσώπων και γεγονότων των γαλλόφωνων περιοχών κ.ά. πρέπει να γίνεται όπου είναι εφικτό, προκειμένου να προκληθεί το σχετικό ενδιαφέρον των μαθητών/τριών και ταυτόχρονα να καλλιεργηθεί η αξία της προσπάθειάς τους για τη δημιουργία νέας γνώσης. Ο εμπλουτισμός αυτός πρέπει, όπου αυτό είναι δυνατόν, να συνοδεύεται από κωδικοποιημένες παραπομπές (QR) για την ανακατεύθυνση των μαθητών/-τριών και εκπαιδευτικών σε συμπληρωματικούς ψηφιακούς πόρους που συμπληρώνουν και/ή διευρύνουν το περιεχόμενό του.
- ✓ Το περιεχόμενο παρουσιάζεται με τρόπο που διευκολύνει την εύκολη αφομοίωσή του από τους/τις μαθητές/-τριες. Υπάρχει διαβάθμιση δυσκολίας στο υλικό που παρουσιάζεται κάθε φορά.
- ✓ Τέλος, ο προσεκτικός συσχετισμός του μαθησιακού υλικού που εμπεριέχεται στο βιβλίο με το συμπληρωματικό υλικό διασφαλίζει την ισορροπία και αλληλοσυμπλήρωσή τους.

Ειδικές Προδιαγραφές

Το Βιβλίο Μαθητή/-τριας «Livre de l'élève» (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) περιλαμβάνει:

- προοργανωτές στην αρχή κάθε κεφαλαίου/ενότητας,

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- πολυτροπικά κείμενα, ανά περίπτωση εμπλουτισμένα με πολυμεσικά κείμενα και άλλο εποπτικό υλικό μέσω QR,
- γεωπολιτισμικά (Landeskunde), διαπολιτισμικά και διαγλωσσικά στοιχεία καθώς και στοιχεία πολυγραμματισμού, επικαιροποιημένα και προσβάσιμα στους/τις μαθητές/-τριες μέσω των σχετικών QR,
- παραπομπές και ανακατευθύνσεις (με τη χρήση QR) στο συμπληρωματικό υλικό του κεφαλαίου / της ενότητας,
- σαφείς οδηγίες, πληροφορίες, ενδεικτικούς πίνακες και κάθε άλλο πρόσφορο μέσο εισαγωγής και/ή επανάληψης δομικών και γλωσσικών μέσων, απαραίτητων για την επικοινωνιακά επαρκή χρήση της γλώσσας στο πλαίσιο του προκείμενου θεματικού πεδίου,
- δημιουργικές και ερευνητικές δραστηριότητες για χρήση σε εκδοχές τηλεκπαίδευσης ή ψηφιακά υποστηριζόμενης μάθησης (π.χ. μέσω διαδραστικού λευκοπίνακα - interactive whiteboard - IWB),
- δραστηριότητες τυπικής ξενόγλωσσης εκπαίδευσης, όπως ασκήσεις διεύρυνσης και/ή εμπέδωσης δομικών, γραμματικών και λεξιλογικών στοιχείων, γνωριμίας και διερεύνησης πολιτισμικών δεδομένων και αισθητικών στοιχείων της γλώσσας, κ.λπ.,
- αποτιμητές στο τέλος κάθε κεφαλαίου/ενότητας,
- ανακεφαλαιωτικές ενότητες σε τακτά, παιδαγωγικά και διδακτικά ορθά τοποθετημένα, διαστήματα.

Το Τετράδιο Εργασιών έχει:

- δομή και περιεχόμενο που ακολουθεί την αντίστοιχη δομή και το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/-τριας ,
- παραπομπές και ανακατευθύνσεις (με τη χρήση κωδικών QR) σε επιπλέον δημιουργικές και ερευνητικές δραστηριότητες και/ή ασκήσεις στο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό του κεφαλαίου / της ενότητας καθώς και στα συμπληρωματικά Φύλλα Εργασίας, όπου αυτό απαιτείται,
- δραστηριότητες τυπικής ξενόγλωσσης εκπαίδευσης, όπως ασκήσεις διεύρυνσης και/ή εμπέδωσης δομικών, γραμματικών και λεξιλογικών στοιχείων, γνωριμίας και διερεύνησης πολιτισμικών δεδομένων και αισθητικών στοιχείων της γλώσσας, κ.λπ., που συμπληρώνουν ή επεκτείνουν τις αντίστοιχες δραστηριότητες του Βιβλίου Μαθητή/-τριας, χωρίς να προσθέτουν όγκο μελέτης,
- στρατηγικά και παιδαγωγικά ορθά τοποθετημένους κωδικούς QR για την παροχή ανατροφοδότησης και/ή ανακατεύθυνση των μαθητών/-τριών σε επιπλέον διαδικτυακές και/ή διαδραστικές δημιουργικές και ερευνητικές δραστηριότητες για IWB και εκδοχές τηλεκπαίδευσης και
- δοκιμασίες ανακεφαλαιωτικής τυπικής, εναλλακτικής και διαφοροποιημένης ανατροφοδότησης και αξιολόγησης ανά κεφάλαιο και ενότητα.

Στο **Βιβλίο Αναφοράς** παρατίθενται:

- Γραμματικά/συντακτικά φαινόμενα που χρησιμοποιούνται καθώς και πίνακας ανωμάτων ρημάτων. Οι κανόνες της γραμματικής και οι επεξηγήσεις δίνονται στην Ελληνική ή/και τη Γαλλική γλώσσα.
- Χάρτης της Γαλλίας και των χωρών όπου η Γαλλική είναι η επίσημη γλώσσα.
- Δίγλωσσο Γλωσσάρι.
- Απομαγνητοφωνήσεις των ηχητικών αρχείων.
- Απαντήσεις σε δραστηριότητες του Βιβλίου μαθητή/-τριας και του Τετραδίου εργασιών.
- Δραστηριότητες επέκτασης σε σύνδεση με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.

Στο πλαίσιο του ψηφιακού υλικού, τα συμπληρωματικά **Φύλλα Εργασίας «Fiches de travail»** έχουν:

- δομή και περιεχόμενο που ακολουθεί την αντίστοιχη δομή και το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/-τριας,
- κατά περίπτωση, γεωπολιτισμικά (Landeskunde), διαπολιτισμικά και διαγλωσσικά στοιχεία καθώς και στοιχεία πολυγραμματισμού, επικαιροποιημένα και προσβάσιμα στους/τις μαθητές/-τριες μέσω των σχετικών QR,
- κατά περίπτωση, σαφείς οδηγίες, πληροφορίες, ενδεικτικούς πίνακες και κάθε άλλο πρόσφορο μέσο εισαγωγής, επίδειξης και/ή εμπέδωσης δομικών και γλωσσικών μέσων, απαραίτητων για την επικοινωνιακά επαρκή χρήση της γλώσσας στο πλαίσιο του προκείμενου θεματικού πεδίου και ως συμπλήρωση/επέκταση των αντίστοιχων στοιχείων του Βιβλίου Μαθητή/-τριας,
- κατά περίπτωση, συμπληρωματικές (διαδραστικές, όπου εξυπηρετεί) δραστηριότητες τυπικής ξενόγλωσσης εκπαίδευσης, όπως ασκήσεις διεύρυνσης και/ή εμπέδωσης δομικών, γραμματικών και λεξιλογικών στοιχείων, γνωριμίας και διερεύνησης πολιτισμικών δεδομένων και αισθητικών στοιχείων της γλώσσας, κ.λπ., χωρίς αυτές να προσθέτουν επιπλέον όγκο μελέτης,
- κατά περίπτωση, συμπληρωματικές δημιουργικές και ερευνητικές δραστηριότητες και/ή (διαδραστικές, όπου εξυπηρετεί) ανακεφαλαιωτικές ασκήσεις δομής και λεξιλογίου, σύμφωνα με το περιεχόμενο και τη ροή του Βιβλίου Μαθητή/-τριας και του Τετραδίου Εργασιών,
- κατά περίπτωση, ανακεφαλαιωτικές δοκιμασίες τυπικής, εναλλακτικής και διαφοροποιημένης ανατροφοδότησης και αυτοαξιολόγησης των μαθητών/-τριών ανά κεφάλαιο και ενότητα.

Τα **Συμπληρωματικά Φύλλα Εργασίας** που χρησιμοποιούνται ανά περίπτωση και όπου αυτά προσθέτουν στην ποιότητα του μαθησιακού περιεχομένου ή παραθέτουν συμπληρωματικές πληροφορίες, **χωρίς να αποτελούν επιπλέον όγκο μελέτης**, θα πρέπει:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- ✓ να ακολουθούν παιδαγωγικά, μεθοδολογικά και διδακτικά σαφείς στόχους συμπληρωματικής άσκησης και εμπέδωσης του μαθησιακού υλικού,
- ✓ να είναι απλά και εύκολα αντιληπτά,
- ✓ να έχουν διάταξη και αισθητική που να ανταποκρίνεται στο στόχο της συμπληρωματικής χρήσης καθώς και στις ιδιαίτερες ανάγκες και προτιμήσεις της ομάδας στόχου,
- ✓ να είναι σαφώς διατυπωμένα, με οδηγίες προς τους/τις μαθητές/-τριες που να γίνονται άμεσα κατανοητές, χωρίς να απαιτείται η διερμηνευτική παρέμβαση του/της εκπαιδευτικού,
- ✓ να χρησιμοποιούνται, όπου αυτό είναι απαραίτητο, QR για την ανακατεύθυνση των μαθητών/τριών σε ψηφιακούς πόρους και περιεχόμενο των βιβλίων που υποστηρίζουν και/ή συμπληρώνουν το περιεχόμενο και τη στοχοθεσία του Φύλλου Εργασίας,
- ✓ να περιορίζονται σε μία σελίδα A4 ανά θεματική ενότητα ή ειδικότερο αντικείμενο άσκησης ή δραστηριότητας
- ✓ να λαμβάνουν υπόψη την ηλικία των μαθητών/-τριών και τη βαθμίδα εκπαίδευσης για τη μορφή εκτύπωσης, το μέγεθος της σελίδας, το μέγεθος των τίτλων των κεφαλαίων, το μέγεθος των τίτλων των παραγράφων, το κύριο σώμα του κειμένου, τα παραδείγματα, οι εικονογραφήσεις, η βιβλιογραφία, ο κατάλογος των όρων κ.λπ.,
- ✓ να διευκολύνουν την εκτύπωσή τους, προσφέροντας ευκρινείς χρωματικούς συνδυασμούς οι οποίοι δεν παρεμποδίζουν την ανάγνωσή τους σε περίπτωση απλής ασπρόμαυρης εκτύπωσης.

Το **συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό** μπορεί, σύμφωνα με τις Γενικές Προδιαγραφές να περιλαμβάνει: εννοιολογικούς χάρτες, βίντεο, εκπαιδευτικά παιχνίδια, κείμενα (π.χ. σε *.pdf.), podcast/broadcast, online διαδραστικές ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης, χρονογραμμές, εικονικές περιηγήσεις κλπ.

Στους πόρους αυτούς περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, τα εξής στοιχεία:

- ψηφιακοί πόροι για τους/τις μαθητές/-τριες, όπως
  - ακουστικά αρχεία (MP3),
  - οπτικοακουστικά αρχεία (MP4),
  - πολυμεσικές αλληλεπιδραστικές δραστηριότητες,
  - σύνδεσμοι προς συμπληρωματικό υλικό σε άλλους ψηφιακούς πόρους.
- επιπλέον ψηφιακοί πόροι για τους/τις εκπαιδευτικούς, όπως
  - ειδικές αναφορές, οδηγίες και υποστηρικτικό υλικό σχετικά με τις μεθοδολογικές και διδακτικές προσεγγίσεις που αξιοποιούνται στο σύνολο και τα επιμέρους κεφάλαια του διδακτικού βιβλίου,
  - ακουστικά αρχεία (MP3), πέραν εκείνων που προορίζονται για τους/τις μαθητές/-τριες,
  - οπτικοακουστικά αρχεία (MP4), πέραν εκείνων που προορίζονται για τους/τις μαθητές/-τριες.
- επιπλέον δραστηριότητες και ασκήσεις για εκτύπωση και/ή για τον IWB και/ή για χρήση σε εκδοχές τηλεκαίτευσης, όπως
  - υποδείγματα και οδηγίες ανεστραμμένης τάξης (flipped classroom),

- υποδείγματα και οδηγίες μικτής μάθησης (blended learning) ή
- υποδείγματα και οδηγίες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (distance teaching).
- επιπλέον φόρμες και υλικό τυπικής, εναλλακτικής και διαφοροποιημένης ανατροφοδότησης και αξιολόγησης, όπως μεταξύ άλλων
  - εκτυπώσιμες ρουμπρικές ποιοτικής ανατροφοδότησης,
  - εκτυπώσιμες ρουμπρικές ποιοτικής και/ή ποσοτικής αξιολόγησης,
  - εκτυπώσιμες εσχάρες ποσοτικοποιημένης ποιοτικής αξιολόγησης,
  - εκτυπώσιμες ονοματικές, διαστημικές και ισοδιαστημικές κλίμακες τυπικής αξιολόγησης,
  - εκτυπώσιμες εσχάρες και ρουμπρικές για την αυτοαξιολόγηση των μαθητών,
  - εκτυπώσιμες ρουμπρικές παρακολούθησης μαθησιακής διαδικασίας.

Γνωστικό Αντικείμενο: Γερμανικά (Λύκειο)

1. Διδακτικά βιβλία

- Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Βιβλίο μαθητή/-τριας «**Kursbuch**»: (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 144 σελ.

Τετράδιο Εργασιών **Arbeitsbuch** (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 96 σελ.

Βιβλίο Αναφοράς μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 80 σελ.

- Β΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

Βιβλίο μαθητή/-τριας «**Kursbuch**»: (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 128 σελ.

Τετράδιο Εργασιών **Arbeitsbuch** (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 80 σελ.

Βιβλίο Αναφοράς μαθητή/-τριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) 80 σελ.

Λαμβάνονται υπόψη οι αντίστοιχες Γενικές Προδιαγραφές του Ι.Ε.Π. και επιπλέον για τα διδακτικά βιβλία των Γερμανικών:

2. Μάθηση και Διδασκαλία

Ως γενική προδιαγραφή ισχύει πως τα **Θεματικά Πεδία**, οι **Θεματικές Ενότητες** καθώς και η **στόχευση της γλωσσικής επάρκειας** με αναφορά στις επιμέρους γλωσσικές δεξιότητες και τα γλωσσικά μέσα εναρμονίζονται πλήρως με τις προδιαγραφές του Προγράμματος Σπουδών και τις εφαρμόζουν καθολικά και στο σύνολο των διδακτικών βιβλίων, σε αντιστοιχία και συμφωνία με την ελληνική σχολική πραγματικότητα και τις ανάγκες της ομάδας στόχου.

Επίσης είναι δεσμευτικός ο προσανατολισμός σε διδακτικές, ανατροφοδοτικές και αξιολογικές τεχνικές και προσεγγίσεις που εστιάζουν στον μαθητή/στη μαθήτρια και προάγουν τη **βιωματική, ερευνητική και δημιουργική μάθηση**, επικουρούμενες από μεθόδους τόσο τυπικής όσο και

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

εναλλακτικής και διαφοροποιημένης διδασκαλίας, ανατροφοδότησης και αξιολόγησης. Η γλώσσα πρέπει να θεωρείται **όχημα δημιουργίας νέας γνώσης, πολυπολιτισμικότητας και διαπολιτισμικότητας και πολυγραμματισμού** και όχι αυτοσκοπός της μαθησιακής διαδικασίας.

Τέλος, αναμένεται στα διδακτικά βιβλία να γίνεται λελογισμένη, παιδαγωγικά και διδακτικά τεκμηριωμένη για εκπαιδευτικούς και μαθητές/-τριες χρήση των ΤΠΕ, χωρίς να παρατηρείται υπερβολική ή απλή παράπλευρη παράθεση των πόρων αυτών, ενώ αναμένεται συγκεκριμένη διδακτική στόχευση και άμεσος συσχετισμός με τη φιλοσοφία και το περιεχόμενο του ΠΣ.

➤ Συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό:

Δεν προδιαγράφεται συγκεκριμένη έκταση για το ψηφιακό υλικό, δεδομένου του μεταβαλλόμενου χαρακτήρα του. Εφιστάται, ωστόσο, η προσοχή στη λελογισμένη έκταση των συμπληρωματικών ψηφιακών πόρων ώστε να υποστηρίζεται κατάλληλα η μαθησιακή διαδικασία και να μην αποτελεί αλόγιστη επιπλέον επιφόρτιση σε ύλη ή έκταση μελέτης.

Η σύνδεση των βιβλίων με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό επιτυγχάνεται μέσω συνδέσμου σε μορφή αναγνώσιμη και κωδικού QR τόσο σε επίπεδο κεφαλαίου όσο και σε επίπεδο ενότητας προς:

- μαθησιακό υλικό που υποστηρίζει, υπό τη μορφή επανάληψης και/ή διεύρυνσης, το περιεχόμενο του συγκεκριμένου κεφαλαίου και/ή της συγκεκριμένης ενότητας
- μίγμα δραστηριοτήτων που πλαισιώνει τη διδακτική ενότητα:
  - δημιουργικές και ερευνητικές δραστηριότητες που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό
- οδηγίες και εκφωνήσεις των ασκήσεων και/ή δημιουργικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων
- προτάσεις λύσεων των ασκήσεων και/ή δημιουργικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων.

Στο πλαίσιο του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού προβλέπεται να υπάρχουν συμπληρωματικά Φύλλα Εργασίας «**Arbeitsblätter**» (1-2 φύλλα εργασίας ανά κεφάλαιο)

3. Σχεδιασμός των βιβλίων

Γενικές Προδιαγραφές

- ✓ Στην αρχή του βιβλίου παρατίθεται πίνακας περιεχομένων που διευκολύνει την αναζήτηση των ενότητων και των περιεχομένων τους, με ειδική αναφορά σε θεματικό πεδίο, επιδιωκόμενες στοχευμένες γλωσσικές δεξιότητες, δομές, γραμματικά φαινόμενα και γεωπολιτισμικό και/ή πολιτισμικό περιεχόμενο (όπου ενδείκνυται).
- ✓ Η διατύπωση του τίτλου κάθε κεφαλαίου αντικατοπτρίζει το περιεχόμενο του κεφαλαίου.
- ✓ Το σύνολο του βιβλίου διατρέχεται με τη χρήση συνδέσμων σε μορφή αναγνώσιμη και κωδικών QR για την παροχή συμπληρωματικών πληροφοριών, λύσεων, οδηγιών,

ανακατευθύνσεων σε ψηφιακούς πόρους και επικαιροποιημένο μαθησιακό περιεχόμενο. Η σύνδεση με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό αποτελεί μέρος της συγγραφής του και πραγματοποιείται από τους/τις συγγραφείς του βιβλίου. Οι (γραμμωτοί) κώδικες QR τοποθετούνται κατά το δυνατόν στην πάνω δεξιά γωνία της πρώτης σελίδας του κεφαλαίου, εφόσον πρόκειται για γενικό περιεχόμενο που αφορά το σύνολο του κεφαλαίου (μακροεπίπεδο), ενώ τοποθετούνται στρατηγικά στη ροή της ενότητας, εφόσον πρόκειται για συμπλήρωση του συγκεκριμένου μαθησιακού περιεχομένου (μικροεπίπεδο).

- ✓ Ο εμπλουτισμός του βιβλίου με φωτογραφίες τοποθεσιών, χαρακτηριστικών πολιτισμικών και τεχνικών επιτευγμάτων, επιστημόνων, καλλιτεχνών, σημαντικών ιστορικών προσώπων και γεγονότων των γερμανόφωνων περιοχών κ.ά. πρέπει να γίνεται όπου είναι εφικτό, προκειμένου να προκληθεί το σχετικό ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών και ταυτόχρονα να καλλιεργηθεί η αξία της προσπάθειάς τους για τη δημιουργία νέας γνώσης. Ο εμπλουτισμός αυτός πρέπει, όπου αυτό είναι δυνατόν, να συνοδεύεται με κωδικοποιημένες παραπομπές (QR) για την ανακατεύθυνση των μαθητών/-τριών και εκπαιδευτικών σε συμπληρωματικούς ψηφιακούς πόρους που συμπληρώνουν και/ή διευρύνουν το περιεχόμενό του.
- ✓ Το περιεχόμενο παρουσιάζεται με τρόπο που διευκολύνει την εύκολη αφομοίωσή του από τους/τις μαθητές/-τριες. Υπάρχει διαβάθμιση δυσκολίας στο υλικό που παρουσιάζεται κάθε φορά.
- ✓ Τέλος, ο προσεκτικός συσχετισμός του μαθησιακού υλικού που εμπεριέχεται στο βιβλίο με το συμπληρωματικό υλικό διασφαλίζει την ισορροπία και αλληλοσυμπλήρωσή τους.

Ειδικές Προδιαγραφές

Το Βιβλίο Μαθητή/τριας «**Kursbuch**» (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή) περιλαμβάνει:

- προοργανωτές στην αρχή κάθε κεφαλαίου/ενότητας,
- πολυτροπικά κείμενα, ανά περίπτωση εμπλουτισμένα με πολυμεσικά κείμενα και άλλο εποπτικό υλικό μέσω QR,
- γεωπολιτισμικά (Landeskunde), διαπολιτισμικά και διαγλωσσικά στοιχεία καθώς και στοιχεία πολυγραμματισμού, επικαιροποιημένα και προσβάσιμα στους/τις μαθητές/-τριες μέσω των σχετικών QR,
- παραπομπές και ανακατευθύνσεις (με τη χρήση QR) στο συμπληρωματικό υλικό του κεφαλαίου / της ενότητας,
- σαφείς οδηγίες, πληροφορίες, ενδεικτικούς πίνακες και κάθε άλλο πρόσφορο μέσο εισαγωγής και/ή επανάληψης δομικών και γλωσσικών μέσων, απαραίτητων για την επικοινωνιακά επαρκή χρήση της γλώσσας στο πλαίσιο του προκείμενου θεματικού πεδίου,
- δημιουργικές και ερευνητικές δραστηριότητες για χρήση σε εκδοχές τηλεκπαίδευσης ή ψηφιακά υποστηριζόμενης μάθησης (π.χ. μέσω διαδραστικού λευκοπίνακα - interactive whiteboard - IWB),

- δραστηριότητες τυπικής ξενόγλωσσης εκπαίδευσης, όπως ασκήσεις διεύρυνσης και/ή εμπέδωσης δομικών, γραμματικών και λεξιλογικών στοιχείων, γνωριμίας και διερεύνησης πολιτισμικών δεδομένων και αισθητικών στοιχείων της γλώσσας, κ.λπ.,
- αποτιμητές στο τέλος κάθε κεφαλαίου/ενότητας,
- ανακεφαλαιωτικές ενότητες σε τακτά, παιδαγωγικά και διδακτικά ορθά τοποθετημένα, διαστήματα.

Το Τετράδιο Εργασιών έχει:

- δομή και περιεχόμενο που ακολουθεί την αντίστοιχη δομή και το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/τριας,
- παραπομπές και ανακατευθύνσεις (με τη χρήση κωδικών QR) σε επιπλέον δημιουργικές και ερευνητικές δραστηριότητες και/ή ασκήσεις στο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό του κεφαλαίου / της ενότητας καθώς και στα συμπληρωματικά Φύλλα Εργασίας, όπου αυτό απαιτείται,
- δραστηριότητες τυπικής ξενόγλωσσης εκπαίδευσης, όπως ασκήσεις διεύρυνσης και/ή εμπέδωσης δομικών, γραμματικών και λεξιλογικών στοιχείων, γνωριμίας και διερεύνησης πολιτισμικών δεδομένων και αισθητικών στοιχείων της γλώσσας, κ.λπ., που συμπληρώνουν ή επεκτείνουν τις αντίστοιχες δραστηριότητες του Βιβλίου Μαθητή/-τριας, χωρίς να προσθέτουν όγκο μελέτης,
- στρατηγικά και παιδαγωγικά ορθά τοποθετημένους κωδικούς QR για την παροχή ανατροφοδότησης και/ή ανακατεύθυνση των μαθητών/-τριών σε επιπλέον διαδικτυακές και/ή διαδραστικές δημιουργικές και ερευνητικές δραστηριότητες για IWB και εκδοχές τηλεκπαίδευσης και
- δοκιμασίες ανακεφαλαιωτικής τυπικής, εναλλακτικής και διαφοροποιημένης ανατροφοδότησης και αξιολόγησης ανά κεφάλαιο και ενότητα.

Στο Βιβλίο Αναφοράς παρατίθενται:

- γραμματικά/συντακτικά φαινόμενα που χρησιμοποιούνται καθώς και πίνακας ανωμάλων ρημάτων. Οι κανόνες της γραμματικής και οι επεξηγήσεις δίνονται στην Ελληνική ή/και τη Γερμανική γλώσσα.
- Χάρτης της Γερμανίας και των χωρών όπου η Γερμανική είναι η επίσημη γλώσσα.
- Δίγλωσσο Γλωσσάρι.
- Απομαγνητοφωνήσεις των ηχητικών αρχείων.
- Απαντήσεις σε δραστηριότητες του Βιβλίου μαθητή/-τριας και του Τετραδίου εργασιών.
- Δραστηριότητες επέκτασης σε σύνδεση με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.

Στο πλαίσιο του ψηφιακού υλικού, τα συμπληρωματικά **Φύλλα Εργασίας «Arbeitsblätter»** έχουν:

- δομή και περιεχόμενο που ακολουθεί την αντίστοιχη δομή και το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/-τριας,

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- κατά περίπτωση, γεωπολιτισμικά (Landeskunde), διαπολιτισμικά και διαγλωσσικά στοιχεία καθώς και στοιχεία πολυγραμματισμού, επικαιροποιημένα και προσβάσιμα στους/τις μαθητές/-τριες μέσω των σχετικών QR,
- κατά περίπτωση, σαφείς οδηγίες, πληροφορίες, ενδεικτικούς πίνακες και κάθε άλλο πρόσφορο μέσο εισαγωγής, επίδειξης και/ή εμπέδωσης δομικών και γλωσσικών μέσων, απαραίτητων για την επικοινωνιακά επαρκή χρήση της γλώσσας στο πλαίσιο του προκειμένου θεματικού πεδίου και ως συμπλήρωση/επέκταση των αντίστοιχων στοιχείων του Βιβλίου Μαθητή/-τριας,
- κατά περίπτωση, συμπληρωματικές (διαδραστικές, όπου εξυπηρετεί) δραστηριότητες τυπικής ξενόγλωσσης εκπαίδευσης, όπως ασκήσεις διεύρυνσης και/ή εμπέδωσης δομικών, γραμματικών και λεξιλογικών στοιχείων, γνωριμίας και διερεύνησης πολιτισμικών δεδομένων και αισθητικών στοιχείων της γλώσσας, κ.λπ., χωρίς αυτές να προσθέτουν επιπλέον όγκο μελέτης,
- κατά περίπτωση, συμπληρωματικές δημιουργικές και ερευνητικές δραστηριότητες και/ή (διαδραστικές, όπου εξυπηρετεί) ανακεφαλαιωτικές ασκήσεις δομής και λεξιλογίου, σύμφωνα με το περιεχόμενο και τη ροή του Βιβλίου Μαθητή/-τριας και του Τετραδίου Εργασιών,
- κατά περίπτωση, ανακεφαλαιωτικές δοκιμασίες τυπικής, εναλλακτικής και διαφοροποιημένης ανατροφοδότησης και αυτοαξιολόγησης των μαθητών/-τριών ανά κεφάλαιο και ενότητα.

Τα **Συμπληρωματικά Φύλλα Εργασίας** που χρησιμοποιούνται ανά περίπτωση και όπου αυτά προσθέτουν στην ποιότητα του μαθησιακού περιεχομένου ή παραθέτουν συμπληρωματικές πληροφορίες, **χωρίς να αποτελούν επιπλέον όγκο μελέτης**, θα πρέπει:

- ✓ να ακολουθούν παιδαγωγικά, μεθοδολογικά και διδακτικά σαφείς στόχους συμπληρωματικής άσκησης και εμπέδωσης του μαθησιακού υλικού,
- ✓ να είναι απλά και εύκολα αντιληπτά,
- ✓ να έχουν διάταξη και αισθητική που να ανταποκρίνεται στο στόχο της συμπληρωματικής χρήσης καθώς και στις ιδιαίτερες ανάγκες και προτιμήσεις της ομάδας στόχου,
- ✓ να είναι σαφώς διατυπωμένα, με οδηγίες προς τους/τις μαθητές/-τριες που να γίνονται άμεσα κατανοητές, χωρίς να απαιτείται η διερμηνευτική παρέμβαση του/της εκπαιδευτικού,
- ✓ να χρησιμοποιούνται, όπου αυτό είναι απαραίτητο, QR για την ανακατεύθυνση των μαθητών/-τριών σε ψηφιακούς πόρους και περιεχόμενο των βιβλίων που υποστηρίζουν και/ή συμπληρώνουν το περιεχόμενο και τη στοχοθεσία του Φύλλου Εργασίας,
- ✓ να περιορίζονται σε μία σελίδα A4 ανά θεματική ενότητα ή ειδικότερο αντικείμενο άσκησης ή δραστηριότητας
- ✓ να λαμβάνουν υπόψη την ηλικία των μαθητών/-τριών και τη βαθμίδα εκπαίδευσης για τη μορφή εκτύπωσης, το μέγεθος της σελίδας, το μέγεθος των τίτλων των κεφαλαίων, το

μέγεθος των τίτλων των παραγράφων, το κύριο σώμα του κειμένου, τα παραδείγματα, οι εικονογραφήσεις, η βιβλιογραφία, ο κατάλογος των όρων κ.λπ.,

- ✓ να διευκολύνουν την εκτύπωσή τους, προσφέροντας ευκρινείς χρωματικούς συνδυασμούς οι οποίοι δεν παρεμποδίζουν την ανάγνωσή τους σε περίπτωση απλής ασπρόμαυρης εκτύπωσης.

Το **συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό** μπορεί, σύμφωνα με τις Γενικές Προδιαγραφές να περιλαμβάνει: εννοιολογικούς χάρτες, βίντεο, εκπαιδευτικά παιχνίδια, κείμενα (π.χ. σε *.pdf.), podcast/broadcast, online διαδραστικές ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης, χρονογραμμές, εικονικές περιηγήσεις κλπ.

Στους πόρους αυτούς περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, τα εξής στοιχεία:

- ψηφιακοί πόροι για τους μαθητές/-τριες, όπως
  - ακουστικά αρχεία (MP3),
  - οπτικοακουστικά αρχεία (MP4),
  - πολυμεσικές αλληλεπιδραστικές δραστηριότητες,
  - σύνδεσμοι προς συμπληρωματικό υλικό σε άλλους ψηφιακούς πόρους.
- επιπλέον ψηφιακοί πόροι για τους/τις εκπαιδευτικούς, όπως
  - ειδικές αναφορές, οδηγίες και υποστηρικτικό υλικό σχετικά με τις μεθοδολογικές και διδακτικές προσεγγίσεις που αξιοποιούνται στο σύνολο και τα επιμέρους κεφάλαια του διδακτικού βιβλίου,
  - ακουστικά αρχεία (MP3), πέραν εκείνων που προορίζονται για τους/τις μαθητές/-τριες,
  - οπτικοακουστικά αρχεία (MP4), πέραν εκείνων που προορίζονται για τους/τις μαθητές/-τριες.
- επιπλέον δραστηριότητες και ασκήσεις για εκτύπωση και/ή για τον IWB και/ή για χρήση σε εκδοχές τηλεκπαίδευσης, όπως
  - υποδείγματα και οδηγίες ανεστραμμένης τάξης (flipped classroom),
  - υποδείγματα και οδηγίες μικτής μάθησης (blended learning) ή
  - υποδείγματα και οδηγίες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (distance teaching).
- επιπλέον φόρμες και υλικό τυπικής, εναλλακτικής και διαφοροποιημένης ανατροφοδότησης και αξιολόγησης, όπως μεταξύ άλλων
  - εκτυπώσιμες ρουμπρικές ποιοτικής ανατροφοδότησης,
  - εκτυπώσιμες ρουμπρικές ποιοτικής και/ή ποσοτικής αξιολόγησης,
  - εκτυπώσιμες εσχάρες ποσοτικοποιημένης ποιοτικής αξιολόγησης,
  - εκτυπώσιμες ονοματικές, διαστημικές και ισοδιαστημικές κλίμακες τυπικής αξιολόγησης,
  - εκτυπώσιμες εσχάρες και ρουμπρικές για την αυτοαξιολόγηση των μαθητών/-τριών,
  - εκτυπώσιμες ρουμπρικές παρακολούθησης μαθησιακής διαδικασίας.

Γνωστικό Αντικείμενο: Προσχολική Εκπαίδευση (Νηπιαγωγείο)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

1. Περιεχόμενο του εκπαιδευτικού πακέτου

Το εκπαιδευτικό πακέτο για το Νηπιαγωγείο περιλαμβάνει ένα Βιβλίο – Υλικό Αναφοράς σε έντυπη και ψηφιακή μορφή με τίτλο: *Διδακτικοί Σχεδιασμοί με βάση το Πρόγραμμα Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης*.

2. Η λειτουργία του Υλικού Αναφοράς

Το Υλικό Αναφοράς απευθύνεται στη/στον νηπιαγωγό και σκοπός του είναι να συμβάλει στην κατανόηση, εμπάθυνση και σύνδεση του Προγράμματος Σπουδών (ΠΣ) και του Οδηγού Νηπιαγωγού (ΟΝ) με τον διδακτικό σχεδιασμό και την εκπαιδευτική πράξη.

Το υλικό αναφοράς νηπιαγωγού περιλαμβάνει το σύνολο των διδακτικών και μαθησιακών πόρων, οι οποίοι συνεργούν στη διαμόρφωση ενός δημιουργικού μαθησιακού περιβάλλοντος που υποστηρίζει την οργάνωση της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας. Ως υλικό αναφοράς εστιάζει στο περιεχόμενο της μάθησης (Β' Μέρος ΠΣ-Αναλυτική απεικόνιση του Προγράμματος Σπουδών), αναλύει με συγκεκριμένο τρόπο την πορεία σχεδιασμού και οργάνωσης των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και παρουσιάζει διδακτικές προτάσεις που ενσωματώνουν τις αρχές και τη φιλοσοφία του ΠΣ, όπως αναλύονται στον Οδηγό Νηπιαγωγού-ΟΝ (Πυξίδα: Θεωρητικό και Μεθοδολογικό Πλαίσιο).

Στόχος είναι να διευκολυνθούν οι νηπιαγωγοί: α) στην κατανόηση της λειτουργίας των τεσσάρων Θεματικών Πεδίων και των περιεχομένων τους, στο πλαίσιο της διαθεματικής ενιαιοποίησης και διεπιστημονικής διασύνδεσης, β) στην αξιοποίηση των Μαθησιακών Πλαισίων για την ανάπτυξη των βασικών ικανοτήτων σύμφωνα με το ΠΣ, γ) στον σχεδιασμό δραστηριοτήτων που ανταποκρίνονται στις βασικές αρχές του ΠΣ και τις ανάγκες των μαθητών και μαθητριών, δ) στην εφαρμογή της αξιολόγησης για τη μάθηση με στόχο την προαγωγή της μαθησιακής και αναπτυξιακής πορείας των παιδιών και της ποιότητας και αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού έργου.

Ο σκοπός και η λειτουργία του Υλικού Αναφοράς νηπιαγωγού ευθυγραμμίζονται σε σχέση με το ΠΣ και τον ΟΝ, καθώς επικεντρώνονται στην υποστήριξη του έργου των νηπιαγωγών βάσει των κατευθύνσεων που ορίζονται στα δύο κείμενα αναφοράς (ΠΣ και ΟΝ), τα οποία τους προσφέρουν τη θεωρητική και μεθοδολογική υποστήριξη-πλαίσωση. Το υλικό αναφοράς παρέχει μια «τράπεζα ιδεών» με παραδείγματα διδακτικών σχεδιασμών (π.χ. διδακτικά σενάρια) και υλικό (μαθησιακές ροές) για τον σχεδιασμό μαθησιακών δραστηριοτήτων, όχι ως έτοιμες λύσεις αλλά ως παραδείγματα εφαρμογής των αρχών και των μεθόδων που προτείνονται στο ΠΣ.

Σημεία που θα πρέπει να επισημανθούν σε σχέση με το περιεχόμενο και τη λειτουργία του υλικού αναφοράς είναι τα ακόλουθα:

- α. ανάλυση των περιεχομένων των τεσσάρων (4) Θεματικών Πεδίων, των επιμέρους εννοιών και ιδεών, ώστε οι νηπιαγωγοί να μπορούν να προσεγγίσουν τη μάθηση ολιστικά και με δυναμικό τρόπο,
- β. εμπάθυνση στο περιεχόμενο και τις ειδικές θεματικές των επιμέρους Θεματικών Ενοτήτων αναδεικνύοντας ακριβώς τις μεταξύ τους θεματικές και επιστημονικές διασυνδέσεις,

γ. ανάδειξη των ιδιαιτεροτήτων ή των περιορισμών στη σκέψη των παιδιών προσχολικής ηλικίας σε σχέση με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως διατυπώνονται στις επιμέρους Θεματικές Ενότητες του ΠΣ,

δ. διατύπωση προτάσεων για κατάλληλους διδακτικούς σχεδιασμούς και ενσωμάτωση κριτηρίων ως δειγμάτων προόδου των μαθητών/-τριών, ώστε να διευκολυνθούν οι νηπιαγωγοί στον σχεδιασμό αναπτυξιακά κατάλληλων, διαφοροποιημένων και πολιτισμικά ευαίσθητων διδακτικών προσεγγίσεων που προάγουν την ενταξιακή προοπτική του Νηπιαγωγείου και προωθούν την ανάπτυξη αυτονομίας των παιδιών,

ε. υιοθέτηση του Μοντέλου του Ανάστροφου Σχεδιασμού όπου έμφαση δίνεται στο αποτέλεσμα της μαθησιακής διαδικασίας και στις ικανότητες που αναμένεται να αναπτύξουν τα παιδιά,

στ. ανάλυση και επεξήγηση διδακτικών προσεγγίσεων, δημιουργώντας το πλαίσιο πρακτικών εφαρμογών που αντανάκλα τις κατάλληλες συνδέσεις ανάμεσα στις αρχές και τις μεθόδους που προτείνονται στο ΠΣ και στον ΟΝ.

Επισημαίνεται ότι κεντρική επιδίωξη του υλικού αναφοράς είναι να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο

α. οι βασικές ικανότητες που προτάσσονται στο ΠΣ ως σημαντικές να κατακτηθούν, ενσωματώνονται και αλληλεπιδρούν στο πλαίσιο των περιεχομένων των Θεματικών Πεδίων και

β. τα περιεχόμενα αυτά ενσωματώνονται σε όλα τα μαθησιακά πλαίσια και τις μαθησιακές καταστάσεις στο Ημερήσιο Πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου.

Η φιλοσοφία του υλικού αναφοράς εστιάζει στην οικοδόμηση ενός διαδραστικού και πολυμεσικού «μαθησιακού περιβάλλοντος» που εμπεριέχει ποικιλομορφία μέσω και ετερογένεια ερεθισμάτων μέσω της πρόσβασης σε ποικίλες πηγές μάθησης. Με αυτόν τον τρόπο, το εκπαιδευτικό υλικό αποκτά υβριδικότητα και εμπλουτίζεται μέσα από τη συνύπαρξη δυναμικών ροών πληροφορίας που απευθύνονται σε όλα τα μαθησιακά προφίλ των παιδιών. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το υλικό αναφοράς δεν επιχειρεί να απλοποιήσει το περιεχόμενο μάθησης του ΠΣ, αλλά ουσιαστικά να το αναπλαισιώσει, υποστηρίζοντας ταυτόχρονα τις/τους νηπιαγωγούς στο να μετασχηματίσουν τη θεωρία και τα μεθοδολογικά εργαλεία σε διδακτικό σχεδιασμό.

Τα πλεονεκτήματα της δυναμικής μορφής και λειτουργίας του υλικού αναφοράς είναι σημαντικά, καθώς συμβάλλουν στην εμπλοκή των παιδιών σε δραστηριότητες που υποστηρίζουν την ανάπτυξη ενός συνόλου ικανοτήτων απαραίτητων για τον 21ο αιώνα. Αυτό επιτυγχάνεται κυρίως μέσω των εναλλακτικών και πολλαπλών αναπαραστάσεων της μάθησης που παρέχουν, καθώς και της δυνατότητας εμπλουτισμού και εμπάθυνσης του περιεχομένου μέσω της χρήσης σύγχρονων εργαλείων που προσομοιώνουν και μοντελοποιούν έννοιες και διαδικασίες, οι οποίες είναι δύσκολο να κατακτηθούν μέσα από συμβατικές προσεγγίσεις. Στο πλαίσιο αυτό, το υλικό αναφοράς νηπιαγωγού αποκτά έναν νέο δυναμικό ρόλο, καθώς δεν αποτελεί το επίκεντρο μιας κλειστής διδακτικής πράξης, αλλά ορίζει με δυναμικό τρόπο τις μαθησιακές διαδικασίες, θέτει κατευθύνσεις που καθιστούν το ΠΣ ενεργό στην πράξη και προτείνει δραστηριότητες που αντλούν πόρους από το ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό.

Η διασύνδεση του Υλικού Αναφοράς με το ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό μπορεί να γίνει, όπως ορίζεται στις Γενικές Προδιαγραφές, σε δύο επίπεδα:

1. μέσω γραμμωτού κώδικα QR που επιτρέπει τόσο στις/στους νηπιαγωγούς όσο και στα παιδιά να έχουν γρήγορη πρόσβαση στα αντίστοιχα μαθησιακά αντικείμενα μέσω σταθερών ή φορητών ηλεκτρονικών συσκευών
2. μέσω στοχευμένου εμπλουτισμού του περιεχομένου με συγκεκριμένους μαθησιακούς πόρους του υλικού. Η διασύνδεση μπορεί να γίνει μέσω γραμμωτού QR ή/και κωδικού.

Με αυτόν τον τρόπο, η έντυπη και ψηφιακή εκδοχή του υλικού συνυπάρχουν σε ένα ενιαίο όλο, δίνοντας τη δυνατότητα στις/στους νηπιαγωγούς και στα παιδιά να ακολουθήσουν ποικίλες διαδρομές διερεύνησης και κατάκτησης της γνώσης, προσφέροντας, παράλληλα, στις/στους νηπιαγωγούς τα κατάλληλα εργαλεία, ώστε να είναι σε θέση να συνδυάσουν αρμονικά τη θεωρία και την πράξη, αναπτύσσοντας τις ικανότητες εκείνες που είναι βασικές για την/τον αποτελεσματική/ό εκπαιδευτικό του 21ου αιώνα.

Σημειώνεται ότι λαμβάνονται υπόψη οι αντίστοιχες Γενικές Προδιαγραφές και επιπλέον για το Υλικό Αναφοράς της Προσχολικής τα παρακάτω:

3. Μάθηση και διδασκαλία στο Νηπιαγωγείο

Θεωρητικό και Μεθοδολογικό Πλαίσιο

Παρουσιάζονται συνοπτικά τα βασικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τις διαδικασίες μάθησης και τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό στο Νηπιαγωγείο, όπως αντανακλώνονται **στις βασικές αρχές και τα κλειδιά επιτυχίας για την εκπλήρωση της αποστολής** του Προγράμματος Σπουδών του **Νηπιαγωγείου** και αναλύονται στον Οδηγό Νηπιαγωγού. Τα χαρακτηριστικά αυτά θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στην ανάπτυξη του περιεχομένου του υλικού αναφοράς.

Αναλύονται οι βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις που στηρίζουν τον σχεδιασμό του Προγράμματος Σπουδών και προσδιορίζεται πώς αυτές αντανακλώνονται στις δέκα (10) βασικές αρχές του ΠΣ, στις βασικές διαδικασίες μάθησης και στον διδακτικό σχεδιασμό. Σημείο αναφοράς αποτελεί το Διδακτικό Σενάριο που μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη διδακτικών σχεδιασμών που ενσωματώνουν την εφαρμογή των αρχών του ΠΣ και προάγουν την ανάπτυξη των βασικών ικανοτήτων σε σχέση με τα περιεχόμενα των Θεματικών Πεδίων. Είναι σημαντικό στα περιεχόμενα να φανεί η ενσωμάτωση των μαθησιακών ροών, ώστε να αποτελέσει το υλικό αναφοράς ένα πολύτιμο εργαλείο στα χέρια των νηπιαγωγών και ο διδακτικός σχεδιασμός να υποστηριχθεί με πλούσιο, ανοιχτό, κατάλληλο πολυμεσικό υλικό.

4. Δομή και οργάνωση του Υλικού Αναφοράς

α. Ταυτότητα του υλικού

Αναφέρονται οι βασικοί στόχοι που αφορούν στη δομή και την ανάπτυξη/διάρθρωση του υλικού, έχοντας ως επίκεντρο την οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με βάση τη σκοποθεσία του Προγράμματος Σπουδών για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών και υπό το πρίσμα της ανάπτυξης των ικανοτήτων του 21^{ου} αιώνα.

β. Αναπτύσσοντας διδακτικούς σχεδιασμούς στο Νηπιαγωγείο

Βασικές αρχές: Προσδιορίζονται οι βασικές αρχές πάνω στις οποίες εδράζονται οι διδακτικοί σχεδιασμοί σε σχέση με τα αναπτυξιακά και άλλα χαρακτηριστικά των παιδιών και τις βασικές διαδικασίες μάθησης. Διασαφηνίζεται η έννοια της διδασκαλίας/διδακτικού σχεδιασμού για την Προσχολική Εκπαίδευση. Επίσης, αναφέρονται συγκεκριμένα και ολοκληρωμένα παραδείγματα διδακτικού σχεδιασμού με βάση:

(α) την προσαρμογή των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στα αναπτυξιακά και άλλα χαρακτηριστικά των παιδιών (π.χ. πολιτισμική ποικιλομορφία, ειδικές μαθησιακές ανάγκες ή/και αναπηρία)

(β) τις βασικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις που αναφέρονται συνοπτικά στο Πρόγραμμα Σπουδών και αναλύονται στον Οδηγό Νηπιαγωγού. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται η ανάπτυξη διδακτικών σεναρίων υπό το πρίσμα της διερευνητικής μάθησης, της μάθησης μέσα από το παιχνίδι, της συνεργατικής μάθησης και της ενταξιακής προσέγγισης. Τονίζεται ο ανάστροφος σχεδιασμός σε σχέση με τη διαμόρφωση και ανάπτυξη του διδακτικού σχεδιασμού.

Σύνδεση με μαθησιακά πλαίσια: Αναδεικνύεται η συνέργεια όλων των μαθησιακών πλαισίων για την επίτευξη των στόχων του Προγράμματος Σπουδών. Παρουσιάζονται παραδείγματα ανάπτυξης διδακτικών σεναρίων που αναδεικνύουν την αξιοποίηση των μαθησιακών πλαισίων, λαμβάνοντας υπόψη σε κάθε παράδειγμα παραμέτρους που έχουν να κάνουν με την οικολογία της τάξης.

Προγραμματισμός εκπαιδευτικού έργου: Αναλύεται ο βραχυπρόθεσμος, ο μεσοπρόθεσμος και ο μακροπρόθεσμος διδακτικός σχεδιασμός και παρουσιάζονται σχετικά εργαλεία και παραδείγματα.

Ανάπτυξη δραστηριοτήτων: Αναδεικνύεται η διάσταση και η ισορροπία που χρειάζεται να υπάρχει ανάμεσα σε δραστηριότητες που έχουν ως αφετηρία τους το παιδί αλλά εξελίσσονται υπό την καθοδήγηση και υποστήριξη της/του εκπαιδευτικού και σε δραστηριότητες που έχουν ως σημείο εκκίνησης τους την/τον εκπαιδευτικό αλλά τροποποιούνται με βάση τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Παρουσιάζονται εναλλακτικά παραδείγματα τροποποίησης των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων με βάση αναδυόμενα –κατά την εξέλιξη μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας– ενδιαφέροντα των παιδιών.

Επισημαίνονται τα βασικά στάδια που εντοπίζονται κατά την ανάπτυξη μιας δραστηριότητας (π.χ. αξιοποίηση του διδακτικού μοντέλου 5 Ε) και παρουσιάζονται σχετικά παραδείγματα.

γ. Η αξιοποίηση του Διδακτικού Σεναρίου στο πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου

Το διδακτικό σενάριο (ΔΣ) προτείνεται ως βασικό μεθοδολογικό εργαλείο για την εφαρμογή του Προγράμματος Σπουδών. Σε σχέση με αυτό αναλύονται οι παρακάτω σημαντικές παράμετροι.

Χαρακτηριστικά και μεθοδολογία ΔΣ: Παρουσιάζονται βασικές πληροφορίες αναφορικά με:

- Την επιστημονική θεμελίωση και τεκμηρίωση του διδακτικού σεναρίου.
- Τη δομή του διδακτικού σεναρίου σε σχέση με: α. την οργάνωση της διδακτικής διαδικασίας, β. τα στάδια κατά την εφαρμογή της διδακτικής διαδικασίας, γ. την αξιολόγηση της επίτευξης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων, και δ. τις επεκτάσεις ή τροποποιήσεις που μπορούν να γίνουν στις προτεινόμενες δραστηριότητες.

Σύνδεση με το ΠΣ Νηπιαγωγείου: Αναδεικνύεται το πώς από το Πρόγραμμα Σπουδών ενσωματώνονται και αξιοποιούνται στο διδακτικό σενάριο:

(α) τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα σε σχέση με γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις που αναμένεται να κατακτήσουν τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας,

(β) οι βασικές προσεγγίσεις πάνω στις οποίες στηρίζονται οι διαδικασίες μάθησης,

(γ) οι πρακτικές που προτείνονται για την αξιολόγηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

δ. Περιεχόμενα Θεματικών Πεδίων και ανάπτυξη διδακτικών σεναρίων

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης των περιεχομένων του κάθε Θεματικού Πεδίου, χρειάζεται να:

- i. Αναπτύσσονται οι βασικές θεωρητικές επιστημονικές προσεγγίσεις πάνω στις οποίες θεμελιώνονται οι γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις του κάθε Θεματικού Πεδίου.
- ii. Περιγράφονται οι βασικές αρχές που αφορούν στη διδακτική μεθοδολογία των γνωστικών αντικειμένων που εμπεριέχονται στα Θεματικά Πεδία και προτείνονται, με βάση τη βιβλιογραφία, οι κατάλληλες τροποποιήσεις σε σχέση με τα χαρακτηριστικά των παιδιών της προσχολικής ηλικίας.
- iii. Αναδεικνύονται οι ικανότητες σε σχέση με βασικά εργαλεία σκέψης, επιστήμης και τεχνολογίας, ζωής και μάθησης (εργαλειοθήκη βασικών ικανοτήτων στο ΠΣ) που σχετίζονται πιο άμεσα με κάθε θεματικό πεδίο και βοηθούν στην επίτευξη των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων του.
- iv. Προτείνονται οι τύποι διερεύνησης που είναι πιο κατάλληλοι για την επίτευξη της στοχοθεσίας του κάθε Θεματικού Πεδίου.
- v. Περιγράφονται διδακτικά σενάρια με βάση για παράδειγμα το διδακτικό μοντέλο των 5E, αναδεικνύοντας τις απαραίτητες διαθεματικές/διεπιστημονικές συνδέσεις μεταξύ των δραστηριοτήτων.
- vi. Παρουσιάζονται παραδείγματα προσαρμογής των διδακτικών σεναρίων με βάση την ενταξιακή προσέγγιση και τις βασικές αρχές της σπειροειδούς μάθησης.
- vii. Περιγράφονται τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση της κατάκτησης των γνώσεων και της ανάπτυξης των δεξιοτήτων και στάσεων σε κάθε Θεματικό Πεδίο.

Ειδικές επισημάνσεις για κάθε Θεματικό Πεδίο:

Είναι σημαντικό για κάθε Θεματικό Πεδίο, εκτός από τις παραπάνω καθοδηγητικές γραμμές, να λαμβάνονται υπόψη και οι ακόλουθες επισημάνσεις:

- **Παιδί και Επικοινωνία:** Αναλύονται πιο διεξοδικά γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις σε κάθε επιμέρους Θεματική Ενότητα που περιλαμβάνουν πολλές παραμέτρους και χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής σε σχέση με τη διδακτική προσέγγιση που πρέπει να ακολουθείται, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τα στάδια ανάπτυξης ορισμένων εξ αυτών κατά την προσχολική ηλικία. Ενδεικτικά αναφέρεται η περίπτωση της φωνολογικής επίγνωσης των παιδιών σε σχέση με όλα τα κριτήρια που περιλαμβάνει και προσδιορίζουν την ικανότητα των παιδιών να αναγνωρίζουν και να χειρίζονται τις

φωνολογικές μονάδες μιας γλώσσας. Δίνεται έμφαση στην πολυτροπικότητα των κειμένων και στην αξιοποίηση των ΤΠΕ ως αντικειμένου και εργαλείου μάθησης και επικοινωνίας.

- **Παιδί, Εαυτός και Κοινωνία:** Οι επιμέρους Θεματικές Ενότητες του Θεματικού Πεδίου δίνουν έμφαση στην προσωπική ενδυνάμωση των παιδιών, αναδεικνύοντας παράλληλα παραμέτρους που συνδέονται με την κατανόηση των κοινωνικών δομών και τη δραστηριοποίησή τους σε διάφορους τομείς της κοινωνικοπολιτισμικής ζωής. Ιδιαίτερα σημαντική κατά την παρουσίαση των σχετικών με το Θεματικό Πεδίο διδακτικών προσεγγίσεων είναι η αξιοποίηση της συστημικής θεωρίας και της κοινωνικο-πολιτισμικής προσέγγισης της μάθησης. Κάθε πολιτισμός δομεί και ερμηνεύει τη συμπεριφορά και την ανάπτυξη των παιδιών με τον δικό του τρόπο. Παρουσιάζονται, λοιπόν, παραδείγματα σε σχέση με το πώς τα πλαίσια, αναφερόμενα στις αξίες, τις συμπεριφορικές, γλωσσικές και κοινωνικές συμβάσεις που διαμορφώνουν τη ζωή των παιδιών στο σπίτι και τις κοινότητές τους, επηρεάζουν και συμβάλλουν ταυτόχρονα στην επίτευξη της στοχοθεσίας του Θεματικού Πεδίου. Ταυτόχρονα, τα παιδιά ενισχύονται στην επεξεργασία βασικών πανανθρώπινων αξιών. Ζητήματα που αφορούν στις δεξιότητες ζωής και στη διαχείριση της διαφορετικότητας λαμβάνονται υπόψη στην ανάπτυξη των σχετικών διδακτικών προτάσεων.

- **Παιδί και Θετικές Επιστήμες:** Αναδεικνύονται γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις στις επιμέρους Ενότητες του Θεματικού Πεδίου που θεωρούνται «προαπαιτούμενες» άλλων, γεγονός που επηρεάζει άμεσα την οργάνωση σχετικών μαθησιακών εμπειριών στο πλαίσιο του βραχυπρόθεσμου και μεσοπρόθεσμου σχεδιασμού του εκπαιδευτικού προγράμματος. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην αξιοποίηση των μεθοδολογικών αρχών της αυθεντικής μάθησης. Ως ενδεικτικό παράδειγμα στη Θεματική Ενότητα των Μαθηματικών, αναφέρεται ο σχεδιασμός και η παρουσίαση δραστηριοτήτων οι οποίες αφορούν στη δημιουργία αυθεντικών πλαισίων μάθησης με την παράλληλη συνέργεια των ρεαλιστικών μαθηματικών. Η επίλυση προβλήματος και η διερευνητική μεθοδολογία που υιοθετείται σε όλο το ΠΣ, αναλύονται στη συγκεκριμένη ενότητα, παρέχοντας στα παιδιά τα κατάλληλα εννοιολογικά και μεθοδολογικά εργαλεία για την επεξεργασία θεμάτων σε όλα τα Θεματικά Πεδία.

- **Παιδί, Σώμα, Δημιουργία και Έκφραση:** Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη διαθεματικών/επιστημονικών προσεγγίσεων που αναδεικνύουν τη σύμπραξη των Θεματικών Ενότητων, Κινητική Αγωγή και Τέχνες, στην ολιστική ανάπτυξη του παιδιού. Προβάλλονται σημαντικές γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις που λειτουργούν ως συνδεδεμένοι κρίκοι νοημάτων και πρακτικών ανάμεσα στις δύο Θεματικές Ενότητες. Αναδεικνύονται μέσα, τεχνικές και εξοπλισμός που είναι χρήσιμος για την υλοποίηση των σχετικών με το Θεματικό Πεδίο διδακτικών προσεγγίσεων. Δίνεται έμφαση στην πολυτροπικότητα και στον σχεδιασμό πρακτικών που έχουν νόημα για τα παιδιά, τους παρέχουν ελευθερία δράσεων και τη δυνατότητα εναλλακτικών επιλογών. Οι προτεινόμενες διδακτικές προσεγγίσεις πρέπει να αναδεικνύουν τον παιδοκεντρικό χαρακτήρα των δραστηριοτήτων και να εντάσσονται σε ένα πλαίσιο στο οποίο οι Τέχνες και η Κινητική Αγωγή δεν χρησιμοποιούνται εργαλειακά από τις/τους εκπαιδευτικούς, αλλά αποτελούν προσεγγίσεις που διακρίνονται από θεωρητική και φιλοσοφική τεκμηρίωση και μεθοδολογικές αρχές που στοχεύουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μικρών παιδιών.

ε. Προτάσεις διδακτικών παρεμβάσεων με προληπτικό χαρακτήρα

Οι προτάσεις διδακτικών παρεμβάσεων με προληπτικό χαρακτήρα εντάσσονται στις Υποστηρικτικές Δραστηριότητες του Προγράμματος Σπουδών και έχουν στόχο την ιδιαίτερη αντιμετώπιση ζητημάτων

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

που επηρεάζουν την ευημερία και την ποιότητα της ζωής των παιδιών. Είναι σημαντική η σύνδεση με τα Εργαστήρια Δεξιότητων.

Ενδεικτικές προτάσεις προγραμμάτων αποτελούν:

- Πρόγραμμα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης

Σε σχέση με την οργάνωση και την υλοποίηση ενός προγράμματος σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης είναι σημαντικό να:

- Αναδύεται η σημασία της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης.
- Προσδιορίζονται οι θεματικοί άξονες του προγράμματος που στοχεύουν στην κατανόηση των βασικών εννοιών που σχετίζονται με τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και των μέτρων που πρέπει να λαμβάνονται για την προφύλαξη των παιδιών από πιθανούς κινδύνους.
- Παρουσιάζονται οι βασικοί στόχοι του προγράμματος.
- Τονίζεται ο παράγοντας της διεπιστημονικής συνεργασίας για τον σχεδιασμό των κατάλληλων δραστηριοτήτων.
- Παρουσιάζεται το μεθοδολογικό πλαίσιο για την υλοποίηση του προγράμματος. Συγκεκριμένα, προτείνονται διαθεματικές/διεπιστημονικές προσεγγίσεις για την επεξεργασία των θεματικών αξόνων που έχουν οριστεί.
- Προσδιορίζεται το χρονοδιάγραμμα για την υλοποίηση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων.
- Περιγράφονται τρόποι με τους οποίους εκπαιδευτικοί και γονείς μπορούν να διαχειρίζονται κατάλληλα τους προβληματισμούς και τα ερωτήματα των παιδιών σε σχέση με ζητήματα που αφορούν στη σεξουαλική τους διαπαιδαγώγηση.
- Παρουσιάζονται κριτήρια και εργαλεία που γονείς και εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιούν, ώστε να ανιχνεύσουν ενδείξεις πιθανής κακοποίησης.
- Προτείνονται τρόποι για την προσεκτική μελέτη του οικολογικού πλαισίου της τάξης και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των παιδιών που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από πριν για τον σχεδιασμό και την απρόσκοπτη υλοποίηση του προγράμματος.

- Πρόγραμμα για την ασφάλεια στο διαδίκτυο

Σε σχέση με την οργάνωση και την υλοποίηση ενός προγράμματος σχετικά με την ασφάλεια στο διαδίκτυο, λαμβάνονται υπόψη τα παρακάτω:

- Προσδιορίζονται οι άξονες και οι στόχοι του προγράμματος σε σχέση με βασικές παραμέτρους του θέματος, όπως:
  - ✓ Κίνδυνοι που ελλοχεύουν κατά την πλοήγηση στο διαδίκτυο.
  - ✓ Μέσα προστασίας και προφυλάξεις που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την πλοήγηση στο διαδίκτυο.

- ✓ Επιπτώσεις από την υπερβολική χρήση του διαδικτύου.
  - ✓ Οδηγίες και κανόνες για την ορθή χρήση του διαδικτύου.
  - ✓ Χαρακτηριστικά διαδικτυακών προγραμμάτων και εφαρμογών που κρίνονται κατάλληλα για τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας.
- Παρουσιάζεται το μεθοδολογικό πλαίσιο για την υλοποίηση του προγράμματος. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται: (α) διαθεματικές/διεπιστημονικές προσεγγίσεις για την επεξεργασία των θεματικών αξόνων του προγράμματος, και (β) πρακτικές για την κατάλληλη τροποποίηση και ενσωμάτωση των δραστηριοτήτων του προγράμματος στις διερευνήσεις που πραγματοποιούνται για την επεξεργασία διαφορετικών –σε σχέση με το θέμα του προγράμματος– ερωτημάτων/ζητημάτων/προβλημάτων.
  - Περιγράφονται πρακτικές για την εκπαίδευση των παιδιών της προσχολικής ηλικίας στους κανόνες για την ασφαλή χρήση του διαδικτύου.
  - Προτείνονται τρόποι που προωθούν την ενεργητική εμπλοκή των γονέων στην υλοποίηση του προγράμματος αλλά και οδηγίες προς γονείς για το τι μπορούν να κάνουν σε σχέση με την ασφαλή χρήση του διαδικτύου από τα παιδιά τους και την προστασία τους από τους πιθανούς κινδύνους.
  - Προτείνεται διαδικτυακό υλικό το οποίο γονείς και εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιούν για την επίτευξη των στόχων του προγράμματος.

- Πρόγραμμα διαχείρισης συναισθημάτων

- Προσδιορίζονται οι άξονες και οι στόχοι του προγράμματος σε σχέση με βασικές παραμέτρους του θέματος, όπως:
  - ✓ Αναγνώριση συναισθημάτων
  - ✓ Τρόποι έκφρασης συναισθημάτων
  - ✓ Αναγκαιότητα διαχείρισης συναισθημάτων και σύνδεση με τη συναισθηματική νοημοσύνη
  - ✓ Οφέλη από τη διαχείριση συναισθημάτων τόσο σε προσωπικό όσο και σε διαπροσωπικό επίπεδο.
- Παρουσιάζεται το μεθοδολογικό πλαίσιο για την υλοποίηση του προγράμματος. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται: (α) διαθεματικές/διεπιστημονικές προσεγγίσεις για την επεξεργασία των θεματικών αξόνων του προγράμματος, και (β) πρακτικές οι οποίες στοχεύουν στην εκπαίδευση των παιδιών ως προς τη διαχείριση αρνητικών συναισθημάτων και αντιδράσεων.
- Προτείνονται τρόποι που γονείς και εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιούν, ώστε να βοηθούν τα παιδιά να διαχειρίζονται τις έντονες και αρνητικές συναισθηματικές τους αντιδράσεις.

Σημείωση: Στο τέλος κάθε Κεφαλαίου/Ενότητας συμπεριλαμβάνεται έγκριτη βιβλιογραφία.

5. Γλώσσα στο υλικό αναφοράς

Το Υλικό Αναφοράς χρειάζεται να είναι γραμμένο σε απλή, κατανοητή γλώσσα, διατηρώντας ταυτόχρονα την επιστημονική του εγκυρότητα, και να είναι περιεκτικό και κατανοητό, προκειμένου να επιτυγχάνεται με σαφήνεια και ακρίβεια η απόδοση των νοημάτων. Επικουρικά ως προς την ακριβή και σαφή απόδοση των νοημάτων λειτουργεί και η έκταση των ενοτήτων, η οποία χρειάζεται να είναι ορθολογική και να εναρμονίζεται με τους περιορισμούς που τίθενται από τη συνολική έκταση του υλικού. Συγκεκριμένα ακολουθούνται τα παρακάτω:

Τίτλοι: Οι τίτλοι των ενοτήτων και υποενοτήτων του εκπαιδευτικού υλικού, είναι σαφείς και συνοπτικοί και εναρμονίζονται με τη γλώσσα και το ύφος του περιεχομένου του κειμένου.

Λέξεις κλειδιά: Στην αρχή κάθε ενότητας τοποθετούνται σε πλαίσιο επιλεγμένοι γλωσσικά όροι και έννοιες της ενότητας, οι οποίοι νοηματοδοτούν το περιεχόμενό της και λειτουργούν συμπληρωματικά στην κατανόησή της.

Εισαγωγή: Περιλαμβάνει μια ευσύνοπτη παράγραφο και δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην αποφυγή επαναλήψεων και επικαλύψεων με το κυρίως κείμενο. Περιλαμβάνονται βασικοί όροι οι οποίοι, αν αναφέρονται σε ειδική ορολογία ή έχουν πολυσημία, δίνεται η κατάλληλη επεξήγηση ως λειτουργικό μέρος της.

Κυρίως κείμενο: Στο κυρίως κείμενο, η επιλογή κατάλληλης και επιστημονικής ορολογίας αναδεικνύει τις διεπιστημονικές συνδέσεις, ενισχύει την κατανόηση της διαθεματικής ενοποίησης και υποστηρίζει την αντικειμενικότητα του περιεχομένου. Αξιοποιείται η γλωσσική ορολογία των σύγχρονων παιδαγωγικών θεωρήσεων της εκπαίδευσης, ενώ ιδιαίτερο βάρος δίνεται στην επιχειρηματολογία και την επιστημονική τεκμηρίωση των θέσεων που υποστηρίζονται. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη γραμματική και συντακτική ορθότητα.

Είναι σημαντικό να υπάρχει συστοιχία της ορολογίας ανάμεσα στο Πρόγραμμα Σπουδών, στον Οδηγό Νηπιαγωγού και στο Υλικό Αναφοράς. Η ορολογία να αναλύεται και νοηματοδοτείται με τον ίδιο τρόπο και στα τρία κείμενα.

Σχετικά με την ορθογραφία των κειμένων ακολουθούνται οι γραμματικές και συντακτικές συμβάσεις της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Ιδιαίτερη μέριμνα δίνεται ως προς τη χρήση όρων που αναφέρονται συχνά στο κείμενο και αφορούν στους συμμετέχοντες και στις συμμετέχουσες στη μαθησιακή διαδικασία, αναφορικά με τις συνθήκες, τους ρόλους και το πλαίσιο συμμετοχής τους.

Σε σχέση με τα παραπάνω επισημαίνεται ότι η χρήση του όρου «παιδί» ανταποκρίνεται στον σκοπό του Νηπιαγωγείου που αφορά στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού ως αναπτυσσόμενου οργανισμού, ενώ ο όρος «μαθητής» και «μαθήτρια» ανταποκρίνεται στην αναδυόμενη ταυτότητα που αναπτύσσουν τα παιδιά με τη φοίτησή τους στο Νηπιαγωγείο, και σε καμία περίπτωση δεν παραπέμπει στη σχολειοποίηση του Νηπιαγωγείου.

6. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) του Υλικού Αναφοράς

Το Υλικό Αναφοράς αναμένεται να αποτελέσει ένα εύχρηστο εργαλείο, ευσύνοπτο και λειτουργικό για τις/τους νηπιαγωγούς, ώστε να υποστηριχθούν στην προσπάθειά τους να σχεδιάσουν με αποτελεσματικό τρόπο τις διδακτικές τους παρεμβάσεις, προκειμένου να εκπληρώσουν τον σκοπό και τη λειτουργία του Νηπιαγωγείου. Βασικό κριτήριο για την έκταση του υλικού αναφοράς αποτελεί η πληρότητα αλλά και η οικονομία. Σε αυτό το πλαίσιο και σε σχέση με τα περιεχόμενα που αναμένεται να αναπτύξει, η έκτασή του είναι 256 σελίδες, με κύριο γνώμονα να είναι ευσύνοπτο και να αποτελεί ένα χρήσιμο και λειτουργικό εργαλείο για τη/τον νηπιαγωγό.

7. Κριτήρια ποιότητας του υλικού αναφοράς

Λαμβάνονται υπόψη τα Γενικά Κριτήρια Αξιολόγησης Ποιότητας.

Επικουρικά, για το Υλικό Αναφοράς νηπιαγωγού:

Περιεχόμενο

Το περιεχόμενο πρέπει να είναι σε συμφωνία με το Πρόγραμμα Σπουδών της Προσχολικής Εκπαίδευσης και να εξυπηρετεί τους σκοπούς και τους επιμέρους στόχους του. Χρειάζεται να διέπεται από επιστημονική εγκυρότητα και να συμβαδίζει με τις εξελίξεις των επιστημονικών πορισμάτων που απορρέουν από την έρευνα σε σχέση με την αναπτυξιακή επιστήμη και τις βασικές αρχές της Διδακτικής του κάθε γνωστικού Αντικειμένου για την προσχολική ηλικία. Επιπρόσθετα, η μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί ως προς την ανάπτυξη των διδακτικών σχεδιασμών που αφορούν το κάθε γνωστικό αντικείμενο πρέπει να εντάσσεται στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης και της διεπιστημονικής σύνδεσης.

Το Υλικό Αναφοράς πρέπει να είναι σε συμφωνία με τις μαθησιακές επιδιώξεις του ΠΣ και τις μεθοδολογικές προτάσεις του Οδηγού Νηπιαγωγού.

Το περιεχόμενο είναι σημαντικό να ενσωματώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τα ενδιαφέροντα των παιδιών προσχολικής ηλικίας, να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των μαθητών και μαθητριών με αναπηρία ή/και μαθησιακές και άλλες δυσκολίες και να ενσωματώνει προτάσεις που αφορούν το φυσικό και ψηφιακό περιβάλλον του Νηπιαγωγείου.

Μάθηση και διδασκαλία

Το υλικό αναφοράς έχει παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα, όταν: α. ανταποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των μαθητών και μαθητριών του Νηπιαγωγείου, β. αντανακλά τα ενδιαφέροντα και τις ιδιαίτερες ανάγκες τους και γ. υιοθετεί τις βασικές αρχές της Διδακτικής του κάθε γνωστικού αντικειμένου για την προσχολική ηλικία στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης και της διεπιστημονικής διασύνδεσης.

Χρειάζεται, επίσης, να είναι καλαίσθητο, ελκυστικό, να αποτελεί μέσο αισθητικής καλλιέργειας, να παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και να ενισχύει την ανάπτυξη μιας συλλογικής επαγγελματικής ταυτότητας και τα κίνητρα για τη διά βίου επαγγελματική μάθηση.

Στο υλικό αναφοράς προτείνονται διδακτικοί σχεδιασμοί για την Προσχολική Εκπαίδευση που προάγουν την αυτενέργεια των παιδιών και ενθαρρύνουν την εμπλοκή τους στη μαθησιακή διαδικασία με τρόπο που να ενισχύεται η ανάπτυξη μεταγνωστικών ικανοτήτων. Κατά την ανάπτυξη εννοιών, ακολουθείται επαγωγική πορεία και αξιοποιούνται οι πρότερες γνώσεις των μαθητών/-τριών.

Δομή και οργάνωση

Τόσο η δομή όσο και η οργάνωση του υλικού πρέπει να είναι σε συνέπεια με το Πρόγραμμα Σπουδών και τον Οδηγό Νηπιαγωγού. Η οργάνωση θα πρέπει να ακολουθεί ένα σύστημα παρουσίασης με προοργανωτές, λέξεις-κλειδιά, ενότητες και υποενότητες, που βοηθούν τις/τους εκπαιδευτικούς να παρακολουθούν το περιεχόμενο, να δημιουργούν συνδέσεις με τα κείμενα αναφοράς (ΠΣ και ΟΝ) αλλά και το Ψηφιακό Συμπληρωματικό Υλικό και τους Μαθησιακούς Πόρους. Το περιεχόμενο πρέπει να οργανώνεται λογικά και να καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κ.λπ.

Γλώσσα

Το Υλικό Αναφοράς θα πρέπει να είναι γραμμένο σε επίσημη γλώσσα και να έχει επιστημονική χροιά, να είναι μεστό, κατανοητό και να επικοινωνεί με σαφήνεια και ακρίβεια τα νοήματά του. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στη γλώσσα του κειμένου, η οποία δεν θα πρέπει να είναι εξειδικευμένη με δυσνόητη ορολογία. Παράλληλα, όπου γίνεται χρήση εξειδικευμένης ορολογίας θα πρέπει να παρέχονται κατάλληλες επεξηγήσεις και βιβλιογραφικές παραπομπές. Οι έννοιες να αποδίδονται με ακρίβεια.

Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές υλικού

Το Υλικό Αναφοράς θα πρέπει να είναι οργανωμένο, ώστε τεχνικά να δίνεται έμφαση στην ευκολία της ανάγνωσης (ευκρίνεια εικόνων, κατάλληλη γραμματοσειρά και διάστιχο κ.λπ.) και να υπάρχει συνέπεια στη χρήση μορφοποίησης, συμβόλων, συντομογραφιών κ.λπ.

Παιδαγωγική χρήση συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού

Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό θα πρέπει να διασυνδέεται κατάλληλα με το υπόλοιπο περιεχόμενο του υλικού αναφοράς, ώστε να διευκολύνει τις/τους νηπιαγωγούς στην αποτελεσματική αξιοποίησή του. Η οργάνωση του υλικού στη λογική των μαθησιακών ροών θα διευκολύνει και θα ενισχύσει την αποτελεσματική παιδαγωγική χρήση του.

Δ. ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Γνωστικό Αντικείμενο: Μουσική (Δημοτικό)

Α ΜΕΡΟΣ - ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

1. Σύγχρονες αντιλήψεις για την έννοια του διδακτικού βιβλίου και τις λειτουργίες του εκπαιδευτικού υλικού στη σχολική εκπαίδευση

Στόχος των διδακτικών βιβλίων δεν είναι να υπαγορεύουν μια κλειστή διδακτική διαδικασία, αλλά να ορίζουν με τρόπο δυναμικό τις μαθησιακές διαδικασίες, να αναδεικνύουν τις θεμελιώδεις κατευθύνσεις του Προγράμματος Σπουδών και να προτείνουν τρόπους αξιοποίησης μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό. Τα διδακτικά βιβλία σε αυτό το πλαίσιο καλούνται να παίξουν ένα διττό ρόλο: αφενός μεν να εξασφαλίζουν μία κοινή αφετηρία και σημείο αναφοράς για την υλοποίηση του Προγράμματος Σπουδών σε εθνικό επίπεδο, αφετέρου δε να λειτουργήσουν ως πολλαπλό εργαλείο, με ποικίλες δυνατότητες διαφοροποίησης σε διαφορετικούς μαθητικούς πληθυσμούς και εξατομίκευσης, προωθώντας τον ψηφιακό γραμματισμό, την κριτική και δημιουργική σκέψη και τις δεξιότητες του 21ου αιώνα.

Το εκπαιδευτικό υλικό των βιβλίων περιλαμβάνει το σύνολο των μαθησιακών πόρων (μέσα, πηγές) οι οποίοι συνεργούν στη διαμόρφωση ενός ενεργού και δημιουργικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Πρόκειται για διδακτικά βιβλία και συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, τα οποία υποστηρίζουν τη διαδικασία οικοδόμησης και εμπλουτισμού γνώσεων, καθώς και την καλλιέργεια δεξιοτήτων και στάσεων των μαθητών/-τριών. Το εκπαιδευτικό υλικό καλείται να προσφέρει τον μετασχηματισμό της ακαδημαϊκής γνώσης σε σχολική γνώση, να στηρίξει μαθητοκεντρικές μορφές διδασκαλίας που ενεργοποιούν τη μαθητική εμπλοκή στη διδακτική διαδικασία και να καταστήσει τη σχολική γνώση κατανοητή και ενδιαφέρουσα στους μαθητές/-τριες. Η διάρθρωση του υλικού θα είναι τέτοια, ώστε μέσα από κατάλληλες και διαβαθμισμένης δυσκολίας δραστηριότητες θα ικανοποιείται ο κύριος σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος της Μουσικής, που είναι η ανάπτυξη της ικανότητας για αισθητική απόλαυση μέσα από τους τρεις άξονες, (ενεργητική μουσική ακρόαση, εκτέλεση, μουσική δημιουργία) στο πλαίσιο της ευρύτερης καλλιέργειας της δημιουργικότητας και της προσωπικότητας των μαθητών/-τριών. Επικουρική στους παραπάνω άξονες είναι η αξιοποίηση της μουσικής ανάγνωσης και γραφής.

Μέρος του εκπαιδευτικού υλικού αποτελεί το σχολικό βιβλίο, το οποίο αποτυπώνει και προσδιορίζει τους διδακτικούς στόχους και τα μέσα με τα οποία επιχειρείται η μελέτη του γνωστικού αντικειμένου της Μουσικής στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Τα χαρακτηριστικά των σχολικών βιβλίων και εν γένει του εκπαιδευτικού υλικού, τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και σε επίπεδο μορφής καλούνται να εναρμονιστούν με τις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις. Σύμφωνα με τη νέα αυτή πραγματικότητα το διδακτικό βιβλίο καλείται να παίξει διττό ρόλο· αφενός να υπάρξει περισσότερη σαφήνεια, στην εφαρμογή του προγράμματος σπουδών σε εθνικό επίπεδο, αφετέρου να ενισχύσει τη διαφοροποίηση της διδασκαλίας. Για να γίνει αυτό, θα πρέπει το διδακτικό βιβλίο να έχει δύο λειτουργίες: την κλειστή λειτουργία του κλασικού βιβλίου, αλλά και την ανοιχτή λειτουργία του πολλαπλού εργαλείου. Ο κοινός τόπος της κλειστής και της ανοιχτής λειτουργίας είναι η διασύνδεση του βιβλίου με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, το οποίο αντιστοιχεί σε έκαστο εγχειρίδιο.

Το υβριδικό διδακτικό βιβλίο ήδη στην έντυπή του μορφή αποτελεί μια «βιβλιοθήκη» πόρων που δίνει τη δυνατότητα όχι μόνο στους/στις εκπαιδευτικούς, αλλά και στους/στις μαθητές/-τριες να ακολουθήσουν ποικίλες διαδρομές διερεύνησης και κατάκτησης της γνώσης. Με τον τρόπο αυτό, ακόμα και το έντυπο σχολικό εγχειρίδιο, μετατρέπεται σε πολυμεσικό υλικό. Άλλωστε η φύση του μαθήματος της Μουσικής, η οποία στηρίζεται πρωτίστως στον ήχο σε συνδυασμό με γραπτό κείμενο και εικόνα, κινούμενη ή μη, καθιστά επιτακτικότερη, ίσως από οποιοδήποτε άλλο γνωστικό αντικείμενο, την ανάγκη, ώστε το διδακτικό βιβλίο να αποτελεί ένα πολυμεσικό εργαλείο για τους/τις μαθητές/-τριες. Έτσι, το διδακτικό βιβλίο μουσικής παύει να χαρακτηρίζεται από στατικότητα και αποκτά ένα δυναμικό χαρακτήρα, καθώς αλληλεπιδρά με το Πρόγραμμα Σπουδών και το συμπληρωματικό υλικό. Η λειτουργία του διευρύνεται, έτσι ώστε να μην αποτελεί το επίκεντρο μιας κλειστής διδακτικής πράξης, αλλά να ορίζει με τρόπο δυναμικό τις μαθησιακές διαδικασίες, να θέτει κατευθύνσεις που καθιστούν το Πρόγραμμα Σπουδών ενεργό στην πράξη και να προτείνει δραστηριότητες που αντλούν πόρους και από το συμπληρωματικό υλικό. Η διασύνδεση των έντυπων διδακτικών βιβλίων με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό γίνεται τόσο στο σύνολό του, όσο κατά κεφάλαιο ή θεματική ενότητα μέσω ενός γραμμωτού κώδικα Γρήγορης Απόκρισης (QR), που επιτρέπει τη γρήγορη πρόσβαση των εκπαιδευτικών και των μαθητών/-τριών μέσω σταθερών και φορητών συσκευών. Η σάρωση του γραμμωτού κώδικα δίνει πρόσβαση στα αντίστοιχα μαθησιακά αντικείμενα, εξασφαλίζοντας αυτόματα την ανακατεύθυνση των εκπαιδευτικών και των μαθητών/-τριών, στην περίπτωση αντικατάστασης ή προσθήκης κάποιου μαθησιακού αντικειμένου. Με τον τρόπο αυτό το διδακτικό βιβλίο μετατρέπεται από ένα κλειστό εργαλείο διδασκαλίας σε ένα εκπαιδευτικό μέσο.

Η διασύνδεση αυτή των βιβλίων με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό θα είναι εφικτή μέσω:

- Παραπομπής σε συμπληρωματικούς μαθησιακούς πόρους, οι οποίοι εμπλουτίζουν το περιεχόμενο.
- Σχεδιασμού ποικιλίας δραστηριοτήτων σε κάθε διδακτική ενότητα.
- Ασκήσεων που υλοποιούνται με το υλικό αναφοράς του σχολικού βιβλίου.
- Εργασιών που υλοποιούνται με αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό.
- Ανοιχτών δραστηριοτήτων που υλοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον, ικανών να προσαρμόζονται στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/-τριών.

Τα περιεχόμενα των μαθησιακών πόρων μπορούν να τροποποιούνται και να εμπλουτίζονται, δίνοντας ένα δυναμικό χαρακτήρα στο συμπληρωματικό υλικό (προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, 3D χάρτες, διαδραστικά εκπαιδευτικά παιχνίδια, κ.ά.).

2. Το εκπαιδευτικό υλικό του μαθήματος της Μουσικής

Τα διδακτικά βιβλία του μαθήματος της Μουσικής για το Δημοτικό θα στηριχθούν στις προτάσεις του νέου Προγράμματος Σπουδών, που αποτελεί ένα ενιαίο ολιστικό, ανοικτό, μαθητοκεντρικό και ευέλικτο Π.Σ. Μέσα από τα διδακτικά βιβλία μουσικής θα αναδειχθεί η σημασία της μουσικής για τον πολιτισμό, η εξέλιξή της στους αιώνες, ο ρόλος της ως έκφραση των ανθρωπίνων συναισθημάτων, η σημασία της ως μέσο για την επικοινωνία των λαών, η διαχρονική παρουσία της ως έκφραση του ελληνικού και παγκόσμιου πολιτισμού. Απώτερος σκοπός είναι η καλλιέργεια κοινωνικών στάσεων και αξιών (αισθητική καλλιέργεια, συναισθηματική πνευματική και κοινωνική ανάπτυξη, ανάπτυξη κριτικής

σκέψης ανάπτυξη δημιουργικότητας και φαντασίας. Η καλλιέργεια αυτή αποτελεί γνώρισμα ενός ολιστικά ευαίσθητοποιημένου μορφωμένου ανθρώπου, κριτικού ακροατή, κάτι που αποτελεί τον κύριο σκοπό του μαθήματος της μουσικής στα γενικά σχολεία.

Τα βιβλία της μουσικής θα συνδέονται με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.

Το συμπληρωματικό αυτό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει:

- Προσβάσιμα μουσικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα (τρισδιάστατες απεικονίσεις, προσομοιώσεις, μικρόκοσμοι, μοντελοποιήσεις, οπτικοποιήσεις, πειράματα, 3D χάρτες, εικονικές περιηγήσεις, εικονικά αντικείμενα επαυξημένης πραγματικότητας, λ.χ. Εμμέλεια-Το μουσικό χωριό, Μελο-Οδύσσεια, κ.ά).
- Ελεύθερα προσφερόμενες διαδικτυακές εφαρμογές/μουσικά εκπαιδευτικά εργαλεία (ενδεικτικά: flat.io (παρτιτούρα), musiclab (χαρακτηριστικά ήχου), ear master (μουσική ανάγνωση, ενεργητική ακρόαση, μουσική εκτέλεση/τραγούδι), creatingmusic (μουσική δημιουργία), noises.online (ήχοι περιβάλλοντος), learningmusic, Looplabs, Yousician (μουσική εκτέλεση και δημιουργία).
- Εκπαιδευτικά λογισμικά ανοικτού κώδικα (ενδεικτικά: Musescore, Audacity, OceanAudio, Reaper, Ableton, OpenShot Video Editor, Melodics).
- Εκπαιδευτικές διαδικτυακές εφαρμογές γενικού περιεχομένου: διαδραστικές ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης/drill and practice, χρονογραμμές, εννοιολογικούς χάρτες, παρουσιάσεις, ψηφιακά βιβλία, quiz, ruzzle, σταυρόλεξα.
- Πρόσθετες παραπομπές σε ψηφιακό υλικό από έγκυρα αποθετήρια και άλλους ανοιχτούς ψηφιακούς πόρους (ενδεικτικά: «Φωτόδεντρο» (<http://photodentro.edu.gr/>), Εκπαιδευτική Τηλεόραση, αποθετήρια σεναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (Ιφιγένεια, Αίσωπος), και ανοιχτούς ψηφιακούς πόρους (Ευτέρπη, <https://content.e-me.edu.gr/> Europeana, mimo-international.com, ιστορική συλλογή σχολικών εγχειριδίων ΙΕΠ, κ.ά.)).

3. Αρχές ποιότητας των διδακτικών βιβλίων μουσικής και εν γένει του εκπαιδευτικού υλικού

Κατά τη συγγραφή των διδακτικών βιβλίων και την εκπόνηση του λοιπού εκπαιδευτικού υλικού, είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη συγκεκριμένες προδιαγραφές, οι οποίες καλύπτουν τους ακόλουθους τομείς: Περιεχόμενο, Μάθηση και Διδασκαλία, Δομή και οργάνωση, Γλώσσα, Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές έντυπου υλικού, Παιδαγωγική χρήση ηλεκτρονικού υλικού, Τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις ηλεκτρονικού υλικού, Αισθητική έντυπου βιβλίου.

3.1. Περιεχόμενο

Τα διδακτικά βιβλία για το γνωστικό αντικείμενο «Μουσική» είναι:

- Βιβλίο μαθητή/-τριας για κάθε τάξη σε έντυπη και σε ψηφιακή μορφή.
- Τετράδιο εργασιών μαθητή/-τριας για κάθε τάξη σε έντυπη και σε ψηφιακή μορφή.

- Ανθολόγιο μουσικών κειμένων (για τον/την εκπαιδευτικό για όλες τις τάξεις μόνο σε ψηφιακή μορφή).

Σημείωση: τα τετράδια εργασιών όλων των τάξεων θα περιλαμβάνουν συνοπτικά τη θεωρία και στη συνέχεια ασκήσεις, καθώς και παράρτημα με τραγούδια. Στο μέρος των ασκήσεων θα υπάρχουν κενά, ώστε τα παιδιά να καταγράφουν τις απαντήσεις τους μετά από τις δραστηριότητες στις οποίες θα συμμετέχουν. Επίσης, τα ψηφιακά βιβλία του/της μαθητή/-τριας θα είναι εμπλουτισμένα με διαδικτυακούς συνδέσμους και με ηχητικά παραδείγματα, τα οποία θα συνδέονται μέσω διαδικτυακού κόμβου.

Το **Ανθολόγιο μουσικών κειμένων** θα περιλαμβάνει επιλεγμένα τραγούδια και έργα για μουσικά σύνολα, ταξινομημένα ανά θέμα και με αύξοντα βαθμό δυσκολίας, λ.χ.: έθιμα στον κύκλο του χρόνου, εθνικές εορτές, εορτή της λήξης σχολικού έτους, κ.ά. Η θεματική ταξινόμηση προτείνεται να αντιστοιχεί –στον βαθμό που είναι δυνατόν– με αντίστοιχες αναφορές που υπάρχουν στα βιβλία της Γλώσσας σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού.

Το ρεπερτόριο αυτό προτείνεται να παρατίθεται με απλές ενορχηστρώσεις, στις οποίες να περιλαμβάνονται απλά μουσικά όργανα (αυτοσχέδια, όργανα Όρφφ, μεταλλόφωνα, ξυλόφωνα, ηχοσωλήνες, φλάουτο με ράμφος ή γιουκαλίλι), ως παράδειγμα για επόμενες παρόμοιες επεξεργασίες από τους/τις εκπαιδευτικούς. Οι απλές ενορχηστρώσεις μπορούν να παρουσιαστούν εναλλακτικά: σε υφή με συνίσονο (ταυτοφωνία), σε μορφή δίφωνου κανόνα, ή σε υφή δίφωνη, η οποία, ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών/-τριων και την ηλικία τους, να αποδίδεται φωνητικά από δύο ομάδες ή να αποδίδεται η μία φωνή φωνητικά και η άλλη οργανικά. Κάποια από τα τραγούδια αυτά που είναι σε απλό μουσικό κείμενο θα μπορούν να εφαρμοστούν στην τάξη με πιο συστηματική διδακτική προσέγγιση προς το μουσικό κείμενο με κατάλληλες παράλληλες δραστηριότητες, ενώ κάποια με πιο σύνθετο μουσικό κείμενο θα προορίζονται για δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης με συνοδεία απλών ή/και αυτοσχέδιων οργάνων. Η επιλογή του ρεπερτορίου συνιστάται να γίνει με το κριτήριο της καλλιτεχνικής ποιότητας και όχι της εμπορικότητας με το κριτήριο της καταλληλότητας για τις τάξεις Α και Β, Γ και Δ, Ε και ΣΤ, όσον αφορά στον βαθμό δυσκολίας των μουσικών κειμένων και στις εκτάσεις των φωνών των μαθητών/-τριών, καθώς και με τα κριτήρια των παιδαγωγικών αρχών, όσον αφορά στο περιεχόμενο των ποιητικών κειμένων ή των στίχων. Η προσεγμένη επιλογή του ρεπερτορίου και κατά συνέπεια οι συγκεκριμένες προσλαμβάνουσες που θα έχουν οι μαθητές/-τριες, θα συμβάλλει και στην ανάπτυξη των βασικών μουσικών δεξιοτήτων τους, αλλά ιδιαίτερα και στην ανάπτυξη του καλλιτεχνικού αισθητηρίου τους.

Ο αριθμός σελίδων του Ανθολογίου μουσικών κειμένων (μόνο σε ψηφιακή μορφή) συνολικά για το Δημοτικό προβλέπεται να είναι 144 (±5%).

Ειδικότερα, το Μουσικό Ανθολόγιο οργανώνεται ως εξής:

- ✓ Σε ενότητες οι οποίες αντιστοιχούν στα είδη μουσικής (όπως αυτά παρατίθενται στα Παραρτήματα 8.7 - 8.10).
- ✓ Σε κάθε ενότητα το μουσικό υλικό αναπτύσσεται από το απλούστερο στο συνθετότερο, σε αντιστοιχία και με τις έξι (6) τάξεις του Δημοτικού Σχολείου (Α έως ΣΤ).
- ✓ Το μουσικό υλικό αφορά κυρίως σε φωνητική μουσική (σε έκταση λα3-μι5 με έμφαση στο εύρος σι ύφεση3-ρε5

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- ✓ Η φωνητική μουσική καταγράφεται με δύο τρόπους:
  - Φωνή με συνοδεία πολυφωνικού μουσικού οργάνου (πιάνο, κιθάρα, ακορντεόν).
  - Μαθητική δίφωνη χορωδία. Η δεύτερη φωνή είναι προαιρετική και αφορά σε: επανείσοδο της μελωδίας (κανόνα), ισοκράτημα, ρυθμικό ή μελωδικό οστινάτο, bordun, αντιστικτική μελωδία σε διάστημα τρίτης ή έκτης.
  - Οι στίχοι δεν περιέχουν εκτεταμένα τοπικά ιδιώματα (ενδεικτικά) και τηρούν τις αρχές της γλώσσας όπως ορίζονται ακολούθως.

Περιέχονται επίσης

- ✓ ενδεικτικά παραδείγματα οργανικής μουσικής για τα είδη της έντεχνης ελληνικής και της έντεχνης δυτικής μουσικής και για διάφορα οργανικά σύνολα.
- ✓ πρότυπες ενορχηστρώσεις για τα μουσικά όργανα και για φωνές, προκειμένου οι μαθητές να εμπλουτίζουν τη μουσική τους εκτέλεση.

Το Μουσικό Ανθολόγιο για τις τάξεις Α΄-ΣΤ΄ Δημοτικού δομείται ως εξής:

- ✓ Στοιχεία Τίτλου.
- ✓ Ταυτότητα Βιβλίου.
- ✓ Πίνακας περιεχομένων ενοτήτων (9), επιμερισμένων ανά είδη μουσικής (βλ. Παραρτήματα 8.7 - 8.10).
- ✓ Αλφαβητικό Ευρετήριο μουσικών κειμένων.
- ✓ Πίνακας διασύνδεσης περιεχομένων μουσικών κειμένων με τα κεφάλαια των διδακτικών εγχειριδίων Μουσικής (Βιβλίο Μαθητή/-τριας, Τετράδιο Εργασιών).
- ✓ Μουσικά κείμενα, διαρθρωμένα ανά ενότητες και είδη μουσικής και εντός έκαστου μουσικού είδους, με αυξανόμενο βαθμό δυσκολίας.
- ✓ Γλωσσάρι εξειδικευμένων μουσικών όρων.
- ✓ Πρόσθετο υλικό διαθέσιμο στο διαδίκτυο: μουσικά κείμενα ελεύθερης πρόσβασης, αντίστοιχο ηχητικό υλικό ελεύθερης πρόσβασης, μουσικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, διαδικτυακά μουσικά εργαλεία, μουσικές εφαρμογές και μουσικά λογισμικά ανοικτού κώδικα.

Στην ταυτότητα του βιβλίου του/της μαθητή/-τριας κάθε τάξης εντάσσεται ψηφιακός πόρος -όπως προβλέπεται στις γενικές προδιαγραφές- ο οποίος λειτουργεί ως Εργαστηριακός Οδηγός για τον/την εκπαιδευτικό υποστηρίζοντας λειτουργικά τη διδακτική αξιοποίηση του συγκεκριμένου βιβλίου. Μπορεί να περιλαμβάνει: 1) ασκήσεις για τον τρόπο τραγουδήματος και της τοποθέτησης της φωνής, ώστε τα παιδιά να μάθουν, στον βαθμό που είναι δυνατόν, να χρησιμοποιούν σωστά τη φωνή τους, παράγοντας κεφαλική φωνή, 2) ρυθμικές ασκήσεις στις οποίες θα συμπεριλαμβάνεται η χρήση του σώματος ως κρουστού οργάνου (body percussion), 3) ασκήσεις με φθογγικό υλικό σε μονόφωνη ή και δίφωνη υφή (μονόφωνα με ισοκράτη, κανόνες, δίφωνα με μία δεύτερη φωνή αραιής υφής με μεγάλες αξίες και με παύσεις), 4) οδηγίες για απλές ενορχηστρώσεις σε απλά όργανα, όργανα Όρφη,

αυτοσχέδια, γιουκαλίλι κ. ά., 5) οδηγίες για κινησιολογία του μαέστρου, 6) προτάσεις και ιδέες για κινήσεις χορωδίας, 6) μουσικά παραμύθια που ενδείκνυνται για εφαρμογή στο Ολοήμερο ιδιαίτερα στις μικρές τάξεις, 7) σχετική βιβλιογραφία.

Στη συνέχεια, επισημαίνονται γενικά χαρακτηριστικά του περιεχομένου των διδακτικών βιβλίων μουσικής:

- ✓ επιστημονική εγκυρότητα και επικαιροποίηση σύμφωνα με τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις,
- ✓ προσεκτική χρήση των εννοιών, όρων και συμβόλων ανάλογα με την ηλικία των παιδιών,
- ✓ το περιεχόμενο να συμβαδίζει με τις θεματικές περιοχές του ΠΣ και να ανταποκρίνεται στο γνωστικό και νοητικό επίπεδο των παιδιών της ηλικιακής αυτής ομάδας,
- ✓ απλούστευση της απόδοσης των μουσικών όρων και εννοιών, η οποία είναι απαραίτητη σε πολλές περιπτώσεις λόγω της μικρής ηλικίας των μαθητών/-τριών και των στοιχειωδών μουσικών γνώσεών τους, δεν γίνεται σε βάρος της ακριβούς απόδοσης των εννοιών αυτών. Για την καλύτερη κατανόηση των μουσικών όρων είναι απαραίτητο αυτοί να πλαισιώνονται με εικονιστικό ή/και ψηφιακό υλικό και παραδείγματα που είναι ενδιαφέροντα και σχετίζονται με την εμπειρία των μαθητών/-τριών,
- ✓ ύπαρξη συνέχειας στην ανάπτυξη εννοιών και δεξιοτήτων από τις προηγούμενες τάξεις. Απαραίτητο είναι να επισημαίνονται οι συνδέσεις μεταξύ σχετικών θεμάτων ή εννοιών,
- ✓ μεγάλη προσοχή απαιτείται στην επιλογή των τραγουδιών, τόσο από άποψη στίχων, όσο και από άποψη αισθητικής ποιότητας της μουσικής,
- ✓ αποφυγή περιττής επανάληψης του περιεχομένου,
- ✓ χρήση περιεχομένου και εικόνων με σκοπό την υπενθύμιση και επισήμανση της αποδοχής και του σεβασμού στη διαφορετικότητα, χωρίς την αναπαραγωγή στερεοτύπων. Ισορροπη αντιπροσώπευση και των δύο φύλων,
- ✓ μη προβολή διαφημίσεων παρά μόνο στην περίπτωση διδακτικής τους αξιοποίησης,
- ✓ εφαρμογή της κείμενης νομοθεσίας περί πνευματικών δικαιωμάτων,
- ✓ επαγωγική πορεία στην ανάπτυξη εννοιών για την αξιοποίηση των πρότερων γνώσεων των μαθητών/-τριών.

3.2. Μάθηση και διδασκαλία στο εκπαιδευτικό υλικό της μουσικής

Το σχολικό εγχειρίδιο θα αποτελέσει το βασικό εργαλείο για τη μάθηση του/της μαθητή/-τριας και θα υποστηρίζει τη διδασκαλία, ώστε να επιτευχθούν τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως ορίζονται από το Π.Σ. Θα είναι, επομένως, προσανατολισμένο στη μεθοδολογία που αναφέρεται στα Προγράμματα Σπουδών της Μουσικής του Δημοτικού, η οποία στηρίζεται στην ενεργητική και βιωματική μάθηση συνδεδεμένη με τα ενδιαφέροντα και τις πολιτισμικές καταβολές των μαθητών/-τριών, στη διερεύνηση και στην ανακάλυψη της καινούριας γνώσης, στην ενεργοποίηση της κριτικής ικανότητας, καθώς και στη βελτίωση και καλλιέργεια δεξιοτήτων και νέων ικανοτήτων τους.

Το εκπαιδευτικό υλικό προάγει τη μαθητοκεντρική μάθηση και στηρίζεται στα μαθησιακά αποτελέσματα. Οι δραστηριότητες συμβάλλουν στη δημιουργική και όχι στη μηχανιστική εργασία των μαθητών/-τριών.

Ειδικότερα:

- ✓ παροχή πολλαπλών επιλογών μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλων ερεθισμάτων κατάλληλων για προσαρμογή στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και κάθε μαθητή/-τριας (π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών με μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτικές ανάγκες). Υποστήριξη όλων των αισθητηριακών τρόπων πρόσληψης της γνώσης και ενεργοποίηση όλων των αισθήσεων. Επισήμανση της συμβολής των οπτικοποιήσεων στην κατανόηση των νέων εννοιών. Ενσωμάτωση δραστηριοτήτων διαφοροποιημένης διδασκαλίας και διαβαθμισμένης δυσκολίας σε κάθε ενότητα, ώστε να συμμετέχει κάθε μαθητής/-τρια στη διαδικασία,
- ✓ επικέντρωση στη βασική γνώση και στη σύνδεσή της με νέα γνώση μέσω σημείων που είναι οικεία στους/στις μαθητές/-τριες,
- ✓ προτεραιότητα στην εμπειρική γνώση και στη συνέχεια στη θεωρητική,
- ✓ επιδίωξη της προσέλευσης του ενδιαφέροντος του/της μαθητή/-τριας: αναφορές σε προσωπικά βιώματα και προγενέστερες γνώσεις,
- ✓ ολοκλήρωση της διδασκαλίας και μάθησης στη διάρκεια της διδακτικής ώρας,
- ✓ στοιχεία αναστοχασμού της εκπαιδευτικής διαδικασίας,
- ✓ ενσωμάτωση στο εκπαιδευτικό υλικό και δραστηριοτήτων επέκτασης προορισμένων για μικτή μάθηση (ασύγχρονη εξ αποστάσεως και διά ζώσης ή ασύγχρονη και σύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία), οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν και σε έκτακτες περιπτώσεις, όπως η περίπτωση της πανδημίας,
- ✓ εφαρμογή όρων της ενεργητικής μάθησης για την ενεργοποίηση της κριτικής ικανότητας των παιδιών. Ερωτήσεις που να προκαλούν τη δημιουργία υποθέσεων από τους/τις μαθητές/-τριες και την ανάγκη για αναζήτηση. Οι ερωτήσεις αυτές που θα αποτελούν περιεχόμενο του μαθήματος, μπορούν ακόμη και να γίνονται στην αρχή του μαθήματος και να λειτουργήσουν ως προοργανωτές,
- ✓ πολύ σημαντική η χρήση εννοιολογικών χαρτών,
- ✓ επιδίωξη της καλλιέργειας του κριτικού γραμματισμού και της δημιουργικής σκέψης, μέσω της αξιοποίησης πολλαπλών μαθησιακών πόρων και της συμμετοχής των μαθητών/-τριων σε λιγότερο δομημένα προβλήματα. Οι δεξιότητες σκέψης που απαιτούν ανάλυση, αξιολόγηση, κρίση και όχι μόνο ανάκληση και κατανόηση των γεγονότων, ενσωματώνονται προοδευτικά, λαμβάνοντας υπόψη την ικανότητα των μαθητών/-τριών, καθώς και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά τους,
- ✓ ενθάρρυνση της εμπλοκής των μαθητών/-τριών σε διαδικασίες που προάγουν τη βιωματική και διερευνητική μάθηση,

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- ✓ αξιοποίηση διαθεματικών προσεγγίσεων και συνδέσεων της μουσικής με άλλα γνωστικά αντικείμενα-επιστήμες και με άλλες τέχνες για τη γνωριμία με παράλληλα καλλιτεχνικά ρεύματα. Επίσης, οπτικοποιήσεις της μουσικής και εικαστικές απεικονίσεις εννοιών, όρων, ήχων, συνθετών και μουσικών οργάνων συμβάλλουν πολύ στην κατανόηση φαινομένων, όρων και εννοιών της μουσικής,
- ✓ το εκπαιδευτικό υλικό συμβάλλει στην ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων, οι οποίες περιλαμβάνουν την ικανότητα ανάλυσης, αξιολόγησης και ελέγχου των διαδικασιών σκέψης από τους/τις μαθητές/-τριες,
- ✓ οι δραστηριότητες που υλοποιούνται ενθαρρύνουν την ομαδοσυνεργατική εργασία και προβλέπουν εκτιμώμενο χρόνο υλοποίησης από τους/τις μαθητές/-τριες,
- ✓ ενσωμάτωση δραστηριοτήτων αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης,
- ✓ προσεκτική επιλογή των τραγουδιών και των στίχων τους, οι οποίοι πρέπει να ακολουθούν τις παιδαγωγικές αρχές,
- ✓ συνιστάται να εφαρμόζονται απλές δραστηριότητες με υλικά καθημερινά ή απλά μουσικά όργανα που θα βοηθήσουν στην εμπέδωση των γνώσεων, θα οδηγήσουν σε μουσική δημιουργία και ταυτόχρονα θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών (υπευθυνότητα, συνεργασία, αλληλοσεβασμός, αυτοπειθαρχία).

Στα διδακτικά βιβλία υπάρχει πρόβλεψη για ενσωμάτωση ειδικού εκπαιδευτικού υλικού στα νέα εγχειρίδια μουσικής (ακουστικές ασκήσεις, ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής) που σταδιακά οδηγεί στο επίπεδο των κριτηρίων αξιολόγησης, τα οποία εφαρμόζονται στις εισαγωγικές εξετάσεις για τα μουσικά σχολεία. Επιπλέον, υπάρχει πρόβλεψη για παράθεση «λέξεων κλειδιών» και για ύπαρξη λεξικού μουσικής (γλωσσάρι) στο τέλος κάθε διδακτικού βιβλίου κάθε τάξης.

Όπως αναφέρθηκε, βασικό διδακτικό υλικό αποτελεί το τραγούδι για το οποίο συνιστάται μεγάλη προσοχή στην επιλογή του ρεπερτορίου, η οποία πρέπει να γίνεται με το κριτήριο της ηλικίας των μαθητών/-τριών, των δυνατοτήτων τους, με το κριτήριο της ευληπτότητας, της απλότητας των τραγουδιών, της εύκολης απομνημόνευσης, με το κριτήριο της σαφήνειας των μουσικών μορφών, της ποιότητάς τους και οπωσδήποτε με το κριτήριο των νοημάτων των στίχων ή του ποιητικού κειμένου. Επιπλέον, με το κριτήριο της ανάδειξης ανθρώπινων αξιών, σημαντικών και διαχρονικών. Σκοπός δεν είναι η παρουσίαση όλων των ειδών μουσικής και τραγουδιών που υπήρξαν ή υπάρχουν στην Ελλάδα και στον κόσμο, αλλά η επιλογή των τραγουδιών εκείνων που καλλιεργούν το αισθητικό κριτήριο των μαθητών/-τριών και που ίσως μόνο στο σχολείο θα έχουν την ευκαιρία να τα γνωρίσουν, να τα ακούσουν και να τα τραγουδήσουν.

Κεντρική πηγή άντλησης των τραγουδιών αποτελεί ο ελληνικός πολιτισμός, οι ελληνικές παραδόσεις και η ελληνική ζωή, με στόχο την εξακτίνωση σε έργα και τραγούδια από τον δυτικό και τον παγκόσμιο πολιτισμό. Σε κάθε τάξη προτείνονται ανάλογα με την ηλικία και το επίπεδο των μαθητών/-τριών επιλεγμένα τραγούδια και ακουστικά παραδείγματα, από την έντεχνη ελληνική μουσική, την παραδοσιακή μουσική (δημοτικό τραγούδι και παραδοσιακοί χοροί), την ελληνική δημοφιλή μουσική (μελοποιημένη ποίηση, ελαφρό τραγούδι, κ.λπ.) και την έντεχνη δυτική μουσική. Επιπλέον, υπάρχει και μία θεματική που θα αναφέρεται στις μουσικές του κόσμου. Ο σχεδιασμός αυτός διαφοροποιείται

ανάλογα με την τάξη, όπως για παράδειγμα στις μικρές τάξεις προτείνονται και δραστηριότητες που αφορούν μουσικοϊστορίες και ηχοτοπία.

Όλες οι δραστηριότητες στοχεύουν με βιωματικό τρόπο στην απόκτηση βασικών γνώσεων και δεξιοτήτων (γνωστικών, ψυχοκινητικών, κοινωνικών, συναισθηματικής νοημοσύνης-soft skills κτλ.).

Για την καλλιέργεια του ενδιαφέροντος και την κατανόηση της σημασίας της μουσικής για την ολόπλευρη ωρίμανση του ατόμου είναι σημαντικό να δοθεί μία γενική γνωριμία με τα βασικά είδη της μουσικής και της εξελικτικής τους πορείας. Υπάρχει πρόβλεψη για μία γενική γνωριμία με πολύ βασικά μουσικά ρεύματα και στίλ με επικέντρωση σε επιφανείς συνθέτες, τραγουδοποιούς και σε επιλεγμένα έργα και τραγούδια, αντίστοιχα. Τα παραπάνω θα πρέπει να παρουσιάζονται με επιλογή και σε σύνδεση με τις ιστορικές και τις κοινωνικές συνθήκες και τα γεγονότα έκαστης εποχής.

Συνιστάται επιπλέον, να υπάρχουν και δραστηριότητες πρακτικές, όπως κατασκευές αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων από απλά υλικά ή από υλικά από τη φύση, οι οποίες αναπτύσσουν τη δημιουργικότητα και τη φαντασία των μαθητών/-τριών.

3.3. Δομή και οργάνωση

Το διδακτικό πακέτο Μουσικής θα περιλαμβάνει αυτόνομο **Βιβλίο μαθητή/-τριας** και **Τετράδιο εργασιών** για κάθε τάξη. Εκτός από τα παραπάνω βιβλία, στη μουσική διδασκαλία αξιοποιούνται το **Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων** (για τον/την Εκπαιδευτικό,) το οποίο είναι ενιαίο για όλες τις τάξεις του Δημοτικού. Έτσι, οι προτεινόμενες μουσικές δραστηριότητες στο Βιβλίο μαθητή/-τριας και το Τετράδιο εργασιών θα συνδέονται με μουσικό υλικό από το Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων και συμπληρωματικές δραστηριότητες ή δραστηριότητες επέκτασης, που θα συμπεριλαμβάνονται στον ψηφιακό πόρο/ Εργαστηριακό Οδηγό κάθε βιβλίου του/της μαθητή/-τριας.

Η σαφής οργάνωση στην παροχή και παρουσίαση της γνώσης συμβάλλει στη λειτουργική κατανόηση και αξιοποίησή της, καθώς και στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων του νου (στρατηγική σκέψη, πλάγια σκέψη, ρουτίνες σκέψεις και αναστοχασμός, κατασκευές-παιχνίδια-εφαρμογές, δεξιότητες υπολογιστικής σκέψης). Χωρίς τη σαφή οργάνωση η γνώση προβάλλει χαοτική στην αντίληψη των παιδιών με συνέπεια να αποθαρρύνονται από κάθε προσπάθεια να αντιμετωπίσουν την ποικιλία και την πολυπλοκότητα των πληροφοριών.

Για τον λόγο αυτό απαραίτητο είναι να υπάρχει σε κάθε ενότητα μία κοινή δομή, ώστε τα παιδιά να μπορούν να αντιλαμβάνονται εύκολα πού βρίσκεται η παρουσίαση της νέας γνώσης και πού η σύνδεση με την προγενέστερη γνώση. Είναι απαραίτητη η ιεράρχηση της γνώσης από τάξη σε τάξη, ώστε να επιτυγχάνεται η συνοχή και η συνέχεια μεταξύ τους. Κάθε θεματική ενότητα θα συνοδεύεται από ασκήσεις και δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης, φωνητικής και οργανικής εκτέλεσης, δημιουργίας μουσικής (μουσική σύνθεση, αυτοσχεδιασμός), καθώς και μουσικής γραφής και ανάγνωσης (μουσική σημειογραφία).

Το περιεχόμενο οργανώνεται λογικά και καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων. Επιπλέον υπάρχει συνέπεια και ομοιομορφία στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κ.λπ., καθώς και λογική αλληλουχία μεταξύ των εννοιών και των παραγράφων.

Η παρουσίαση του περιεχομένου της μουσικής θα ακολουθήσει σπειροειδή μορφή. Με εκκίνηση από απλές έννοιες θα εντάσσονται σταδιακά κείμενα και συνθετότερες έννοιες που θα συνοδεύονται από πιο απαιτητικές δραστηριότητες.

Απαραίτητη είναι η παρουσίαση ουσιαστών γνώσεων και σημαντικών τρόπων σκέψης με άξονα τη δηλωτική γνώση (declarative knowledge). Δηλαδή, αναφορές στο τι, γιατί, πού, πότε, πόσο και ποιος. Διευκολύνεται, έτσι, η κατανόηση και προωθείται ο επιστημονικός γραμματισμός, όπου είναι δυνατόν, με διαθεματικές συνδέσεις που βοηθούν στην κατανόηση της γνώσης.

Το κείμενο θα διαρθρώνεται με βάση μία σαφή κεντρική ιδέα και με λογική συνέχεια των επιμέρους εννοιών μεταξύ τους, ενώ στη συνέχεια, θα ακολουθούν δραστηριότητες που θα συμβάλλουν στην κατανόηση των εννοιών με πετυχημένο τρόπο. Η παρουσίαση της κεντρικής αυτής ιδέας προτείνεται να γίνεται μέσω ενός τραγουδιού ή μίας μουσικής σύνθεσης, κατάλληλων για ενεργητική ακρόαση ή και εκμάθηση.

Στην αρχή του Βιβλίου μαθητή/-τριας προτάσσεται η «**Ταυτότητα του βιβλίου**»: πρόκειται για ένα σύντομο κείμενο, το οποίο παρουσιάζει με κατάλληλο τρόπο στους/στις μαθητές/-τριες τους κύριους στόχους και τη δομή του σχολικού βιβλίου. Στην ταυτότητα του βιβλίου περιλαμβάνονται επίσης επεξηγήσεις για τα γραφιστικά σύμβολα που δηλώνουν διαφορετικά είδη δραστηριοτήτων, καθώς και για τη λειτουργία του γραμμωτού κώδικα QR. Στην ταυτότητα του βιβλίου μαθητή/-τριας κάθε τάξης εντάσσεται ψηφιακός πόρος -όπως προβλέπεται στις γενικές προδιαγραφές- ο οποίος λειτουργεί ως Εργαστηριακός Οδηγός για τον/την εκπαιδευτικό υποστηρίζοντας λειτουργικά τη διδακτική αξιοποίηση του συγκεκριμένου βιβλίου.

Στην αρχή κάθε κεφαλαίου/ενότητας προτάσσεται ένας **προοργανωτής** (knowledge organizer), ο οποίος «κωδικοποιεί» όσα πρόκειται να διδαχθούν και προσδιορίζει τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Αναφέρει δηλαδή προτάσεις που προσδιορίζουν τις μετρήσιμες και επαληθεύσιμες γνώσεις και δεξιότητες τις οποίες αναμένεται να αποκτήσουν οι μαθητές/-τριες μετά το πέρας της ενότητας. Οι προοργανωτές έχουν συνήθως διαστάσεις μίας σελίδας ο καθένας και περιλαμβάνουν τα ακόλουθα: μαθησιακούς στόχους, λέξεις κλειδιά, εννοιολογικούς χάρτες, εικόνες, νέα ορολογία. Σε κάθε προοργανωτή επιδιώκεται η σύνδεση της υπάρχουσας γνώσης με τη νέα γνώση σύμφωνα με το κονστрукτιβιστικό μοντέλο. Ο προσδιορισμός αυτός βοηθά τα παιδιά να εντάξουν τη νοητική τους προσπάθεια σε ένα πλαίσιο διαδικασιών που οδηγεί στην κατάκτηση προσδιορισμένων γνώσεων και δεξιοτήτων. Διευκολύνει επιπλέον τους/τις εκπαιδευτικούς στον σχεδιασμό ή στην επιλογή των κατάλληλων εργασιών και δραστηριοτήτων.

Στο τέλος κάθε κεφαλαίου/ενότητας παρατίθεται ένας **αποτιμητής** ως σύντομη αναστοχαστική διαδικασία. Ο αποτιμητής προσφέρει στους/στις μαθητές/-τριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προόδου τους με σημείο αναφοράς τον έλεγχο επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με σύνοψη, αναστοχαστικές δραστηριότητες, καθώς και πρόσθετες παραπομπές για τους/τις μαθητές/-τριες που επιζητούν περαιτέρω εμβάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας. Στο τέλος του διδακτικού βιβλίου παρατίθεται ένα γλωσσάρι με τους μουσικούς όρους.

3.4. Γλώσσα

- ✓ Η γλώσσα να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών σε σχέση και με την ηλικία τους.
- ✓ Να αποφεύγονται οι νεολογισμοί.
- ✓ Το ύφος να χαρακτηρίζεται από ομοιογένεια.
- ✓ Να χρησιμοποιούνται κατανοητές φράσεις για την ηλικία των μαθητών/-τριών, οι οποίες ταυτόχρονα να παραπέμπουν σε σαφή επιστημονικό λόγο.
- ✓ Να επιλέγεται κατάλληλη χρήση ενεργητικής και παθητικής φωνής και κατάλληλη χρήση χρόνων.
- ✓ Να συστήνεται η χρήση στοιχείων διαλογικού κειμένου, όπου είναι εφικτό.
- ✓ Το περιεχόμενο της μουσικής πρέπει να παρουσιάζεται μετασχηματισμένο για διδασκαλία στους/στις μαθητές/-τριες, ώστε σταδιακά να ενσωματωθεί στο γνωστικό τους υπόβαθρο. Η διδασκαλία κάθε μαθήματος πρέπει να βασίζεται σε ένα κώδικα επικοινωνίας προσαρμοσμένο στο επίπεδο των μαθητευομένων.
- ✓ Για όρους για τους οποίους είναι ευρέως διαδεδομένος ο ξένος όρος θα δίνεται και ο αντίστοιχος ελληνικός, αν υπάρχει: για παράδειγμα, δίπλα στην ευρέως διαδεδομένη ξένη λέξη «ρεφραίν/ρεφρέν (refrain)» να χρησιμοποιείται η ελληνική λέξη «επωδός».
- ✓ Τα ξένα κύρια ονόματα θα αναγράφονται με ελληνικούς χαρακτήρες, π.χ. Μπετόβεν, και όχι Beethoven. Αυτό είναι επιβεβλημένο και για κύρια ονόματα, τα οποία δεν προέρχονται από το λατινικό αλφάβητο. Για παράδειγμα, δεν είναι αποδεκτή η απόδοση του ονόματος «Tchaikovsky» από τη στιγμή που το όνομα του συνθέτη γράφεται με το κυριλλικό αλφάβητο. Προτιμάμε την απλούστερη δυνατή ορθογραφία, εκτός αν υπάρχει καθιερωμένη άλλη γραφή στα ελληνικά, φροντίζοντας να υπάρχει ομοιομορφία και συνέπεια στην απόδοση στα ελληνικά των ξένων λέξεων. Στο προηγούμενο παράδειγμα, σύμφωνα με το κριτήριο της απλούστερης ορθογραφίας, προτιμότερη είναι η ορθογραφία «Τσαϊκόφσκι» και όχι «Τσαϊκόφσκυ».
- ✓ Η διδασκαλία της μουσικής προϋποθέτει τη γνωριμία, την εξοικείωση και τη χρήση μουσικών όρων που συχνά δεν έχουν ακούσει τα παιδιά. Δίπλα στους νέους όρους απαραίτητο είναι να γίνεται χρήση παραδειγμάτων, εικόνων και μεταφορών χωρίς αυτό να είναι σε βάρος της ορολογίας του επιστημονικού αντικειμένου. Για παράδειγμα, οι συλλαβές «τα» και «τίτι», με τις οποίες συνηθίζουμε να ονομάζουμε τις ρυθμικές αξίες «τέταρτο» και «όγδοο», ώστε να υπάρχει βιωματική εμπλοκή των μαθητών/-τριών, δεν θα οδηγούν στην αντικατάσταση της πραγματικής ορολογίας (στο συγκεκριμένο παράδειγμα «τέταρτο» και «όγδοο»). Γενικά, η επιλογή της εισαγωγής των όρων θα γίνει σταδιακά με την παρουσίαση αρχικά εννοιών οικείων στους/στις μαθητές/-τριες και στη συνέχεια εισαγωγή συνθετότερων όρων σε μεγαλύτερες τάξεις.

3.5. Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές έντυπου υλικού

Όπως ορίζονται στις γενικές προδιαγραφές.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

3.6. Παιδαγωγική χρήση ψηφιακού υλικού

Οι σύγχρονες προκλήσεις οδηγούν στην αναγκαιότητα υποστήριξης της εκπαιδευτικής διαδικασίας με ψηφιακό υλικό. Αφενός η ευκολία αναζήτησης πληροφοριών σε ηλεκτρονικές πλατφόρμες, αφετέρου η εξοικείωση των μαθητών/-τριών από τις πρώτες ακόμη τάξεις του Δημοτικού στη χρήση των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών οδηγούν στην ανάγκη συνοδευτικού ψηφιακού υλικού που θα πλαισιώνει το σχολικό εγχειρίδιο. Τα πολυμεσικά αντικείμενα (φωτογραφίες, εικόνες, γραφήματα, βίντεο) και οι διαδραστικές δραστηριότητες απαιτείται να είναι σχετικά με το περιεχόμενο του διδακτικού εγχειριδίου και να συμβάλλουν στη διεύρυνση της μαθησιακής διαδικασίας. Τα εργαλεία εκμάθησης να είναι εύχρηστα, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τις ανάγκες και τις ικανότητες των μαθητών/-τριών.

Αναλυτικά:

- ✓ Συνδέονται με ένα ή περισσότερα μαθησιακά αποτελέσματα και είναι σχεδιασμένα κατά τρόπο που να υποστηρίζουν τη μάθηση και τη διδασκαλία.
- ✓ Το ψηφιακό υλικό στηρίζει τη συμπερίληψη, τη διαφοροποιημένη μάθηση και την ισότιμη συμμετοχή και συνεργασία όλων των μαθητών/-τριών στη μαθησιακή διαδικασία.
- ✓ Απαραίτητη είναι η υποστήριξη και καθοδήγηση των μαθητών/-τριών από τον/την εκπαιδευτικό στην αναζήτηση πληροφοριών και στη χρήση ψηφιακών εργαλείων. Μέσω της καθοδηγούμενης διερεύνησης, οι μαθητές/-τριες οδηγούνται στη στοχευμένη γνώση. Ειδικά για το μάθημα της μουσικής απαιτείται, για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη διδασκαλία του, η υποστήριξή του από ψηφιακό υλικό ειδικά σχεδιασμένο σε σύνδεση και με τις άλλες τέχνες ή γνωστικά πεδία, διαρθρωμένο ανά τάξη, ώστε να αντιστοιχεί στο αναπτυξιακό επίπεδο των μαθητών/-τριών.

3.7. Τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις ψηφιακού υλικού

- ✓ Το ψηφιακό υλικό να είναι συμβατό με τα σύγχρονα λειτουργικά συστήματα και τις τρέχουσες τεχνολογικές εξελίξεις των διαδικασιών δημιουργίας και διάθεσης ψηφιακού υλικού.
- ✓ Να γίνεται αξιοποίηση ανοικτών εκπαιδευτικών πόρων.
- ✓ Να διαθέτει εύχρηστη, λειτουργική και ευχάριστη διεπαφή χρήστη (user interface).
- ✓ Να διαθέτει λειτουργίες για πλοήγηση και αναζήτηση όπως αυτές προβλέπονται από τις γενικές προδιαγραφές. Να περιγράφεται με μεταδεδομένα.

3.8. Βασικοί κανόνες αισθητικής

Η επιλογή του εικονιστικού υλικού και η εν γένει μορφή του βιβλίου θα είναι τέτοια, ώστε να το καθιστά ελκυστικό, προάγοντας ταυτόχρονα την αισθητική των μαθητών/-τριών.

Β ΜΕΡΟΣ. ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΑΚΕΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

4. ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΚΑΙ ΤΗ Β΄ ΤΑΞΗ

4.1. Τα διδακτικά βιβλία Μουσικής για την Α΄ και Β΄ τάξη του Δημοτικού και το περιεχόμενό τους

Το διδακτικό πακέτο Μουσικής για τις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού θα περιλαμβάνει αυτόνομο **Βιβλίο του/της μαθητή/-τριας** και **Τετράδιο εργασιών** για κάθε τάξη. Οι προτεινόμενες μουσικές δραστηριότητες στο βιβλίο του/της μαθητή/-τριας και το τετράδιο εργασιών θα συνοδεύονται από μουσικό υλικό στο Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων και συμπληρωματικές δραστηριότητες ή δραστηριότητες επέκτασης, που θα συμπεριλαμβάνονται στον ψηφιακό πόρο/Εργαστηριακό Οδηγό κάθε βιβλίου του/της μαθητή/-τριας.

Τα βιβλία του/της μαθητή/-τριας και τα τετράδια εργασιών θα είναι δομημένα σε θεματικά πεδία και θεματικές ενότητες, σύμφωνα με τις προτάσεις του Προγράμματος Σπουδών.

Βιβλία μαθητή/-τριας Α΄ και Β΄ Δημοτικού

Στα βιβλία του/της μαθητή/-τριας και για τις δύο πρώτες τάξεις πρέπει να αναπτυχθούν ισόρροπα οι βασικές έννοιες και τα στοιχεία της μουσικής και να καλυφθούν επαρκώς όλα τα θεματικά πεδία και οι θεματικές ενότητες, όπως αυτές καθορίζονται στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής για τις συγκεκριμένες τάξεις.

Το βιβλίο του/της μαθητή/-τριας διαδραματίζει θεμελιώδη ρόλο για την επίτευξη των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων, καθώς παρέχει κατευθυντήριες γραμμές για την οργάνωση του περιεχομένου και για την ισόρροπη κάλυψη των θεματικών πεδίων και ενοτήτων του Προγράμματος Σπουδών. Αποτελεί οδηγό για τον/τη μαθητή/-τρια στη διαδικασία της μουσικής διδασκαλίας/μάθησης και σε συνδυασμό με το ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην ενίσχυση των κινήτρων για μάθηση και την παρώθηση για περαιτέρω ενασχόληση με τη μουσική.

Στο βιβλίο του/της μαθητή/-τριας παρουσιάζονται με τρόπο εύληπτο και ταυτόχρονα ελκυστικό για τους/τις μαθητές/-τριες της πρώτης σχολικής ηλικίας οι βασικές μουσικές έννοιες και τα χαρακτηριστικά και προτείνονται δραστηριότητες ενεργητικής μουσικής ακρόασης, μουσικής εκτέλεσης και μουσικής δημιουργίας, με στόχο την αντίληψη, κατανόηση και εμπέδωσή μουσικών εννοιών αλλά και την ανάπτυξη των μουσικών τους δεξιοτήτων. Επιπλέον, επιδιώκεται η εξοικείωση των μαθητών/-τριών με ποικίλα μουσικά ακούσματα από διαφορετικές εποχές και κουλτούρες, η αισθητική απόλαυση που απορρέει από τη δημιουργική επαφή με τη μουσική και η ανάδειξη τόσο της σχέσης που συνδέει τη μουσική με άλλες τέχνες και επιστήμες, όσο και της σημασίας της στην καθημερινή ζωή. Η παρουσίαση του μουσικού υλικού συνιστάται να συνδέεται με θεματικές που σχετίζονται με την καθημερινότητα και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών αυτής της ηλικίας, όπως οι εναλλαγές των εποχών, οι λαϊκές παραδόσεις στον κύκλο του χρόνου, τα παιχνίδια, τα ζώα, η οικογένεια, το σχολείο, το φυσικό περιβάλλον, οι θρησκευτικές γιορτές, θέματα από την ελληνική ιστορία που σχετίζονται με εθνικές επετείους, κτλ.

Τετράδια εργασιών μαθητή/-τριας Α΄ και Β΄ Δημοτικού

Τα τετράδια εργασιών και για τις δύο τάξεις θα λειτουργούν συμπληρωματικά προς τα βιβλία του/της μαθητή/-τριας και θα περιλαμβάνουν εργασίες, δραστηριότητες, ασκήσεις, καθώς και παράρτημα με τραγούδια. Στο μέρος των ασκήσεων και δραστηριοτήτων εμπέδωσης θα υπάρχουν κενά, ώστε οι μαθητές/-τριες να καταγράφουν τις απαντήσεις τους μετά από τις δραστηριότητες στις οποίες θα συμμετέχουν. Τα τετράδια εργασιών θα διατίθενται και σε ψηφιακή μορφή, εμπλουτισμένα στα σημεία που απαιτείται με ηχητικό υλικό που βρίσκεται σε σύνδεση με διαδικτυακό κόμβο.

Για τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού είναι ιδιαίτερα σημαντικό οι ασκήσεις και δραστηριότητες εμπέδωσης να ακολουθούν μια κλιμακούμενη πορεία ως προς τον βαθμό δυσκολίας. Στην αρχή της πρώτης Δημοτικού προτείνεται να συμπεριληφθούν απλές ασκήσεις και δραστηριότητες, στις οποίες μπορούν με άνεση να ανταποκριθούν τα παιδιά και βαθμιαία να κλιμακώνεται ο βαθμός πρόκλησης, ώστε προς το τέλος της δευτέρας Δημοτικού να είναι σε θέση να ανταποκριθούν σε απαιτητικότερες και πιο πολύπλοκες δραστηριότητες. Οι τύποι ασκήσεων και δραστηριοτήτων πρέπει να είναι ποικίλοι, ώστε η εμπέδωση των διδασκόμενων εννοιών να επιτυγχάνεται με ποικιλία μεθόδων και να ενεργοποιούνται διαφορετικές μορφές νοημοσύνης (μουσική, κιναισθητική, χωροταξική, γλωσσική, κτλ.), γεγονός που ευνοεί τη μάθηση των μαθητών/-τριών με διαφορετικά μαθησιακά προφίλ. Επιπλέον, στις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού και ιδιαίτερα στην Α΄ Δημοτικού οι οδηγίες θα πρέπει να είναι απλές και σαφείς και να αξιοποιούνται εικόνες και σχέδια σε μεγαλύτερο ποσοστό απ' ό,τι γραπτά κείμενα.

Ακόμη, το τετράδιο εργασιών θα περιλαμβάνει παράρτημα με στίχους τραγουδιών. Στην Α΄ Δημοτικού και ιδιαίτερα στα πρώτα κεφάλαια, οι στίχοι μπορούν να αποδίδονται με μορφή εννοιολογικών χαρτών που περιλαμβάνουν απλές απεικονίσεις του νοήματος σημαντικών λέξεων-κλειδιών του ποιητικού λόγου ή με εικονόλεξα που συνδυάζουν το γραπτό κείμενο με εικόνες. Το παράρτημα προτείνεται, εκτός από τους στίχους των τραγουδιών, να περιλαμβάνει:

- καρτέλες ρυθμικών αξιών (τέταρτα, ζεύγη ογδών, παύση τετάρτου και μισά) που μπορούν να κοπούν και να χρησιμοποιούνται από τους/τις μαθητές/-τριες σε δραστηριότητες εισαγωγής στην ανάγνωση και γραφή της μουσικής,
- πατρόν για απλές κατασκευές που μπορούν να γίνουν εύκολα και γρήγορα και να εμπλουτίσουν το περιεχόμενο συγκεκριμένων εννοιών, αλλά και να ενισχύσουν τη συμμετοχή των μαθητών/-τριών και τα κίνητρα για μάθηση.

Ψηφιακός πόρος βιβλίου μαθητή/-τριας - Εργαστηριακός Οδηγός (για τον /την εκπαιδευτικό)

Στο περιεχόμενο του ψηφιακού πόρου του βιβλίου μαθητή/-τριας «Εργαστηριακός Οδηγός», ο οποίος διασυνδέεται με την «Ταυτότητα του βιβλίου», συνιστάται για τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού να δοθεί έμφαση σε ασκήσεις που με παιγνιώδη τρόπο καλλιεργούν τον έλεγχο της αναπνοής και του διαφράγματος, την ενεργοποίηση της κεφαλικής φωνής, τη σωστή άρθρωση, την επίτευξη ομοιογένειας των φωνηέντων στο τραγούδι. Τέτοιου είδους ασκήσεις θα πρέπει να παρουσιάζονται στους/στις μαθητές/-τριες με μορφή παιχνιδιού ή/και στο πλαίσιο κατάλληλα διαμορφωμένων παραμυθιών ή διηγήσεων, ώστε να ενεργοποιούν το ενδιαφέρον τους και να αυξάνουν τα κίνητρα για τη συμμετοχή τους.

- Ρυθμικές ασκήσεις με χρήση των αξιών τετάρτου, ογδών (σε ζευγάρια), παύσης τετάρτου. Στις ασκήσεις αυτές συνιστάται να αξιοποιούνται οι ρυθμικές συλλαβές Kodály, καθώς και συνδυασμοί ρυθμικών σχημάτων με λεκτικά μοτίβα (λέξεις, φράσεις, ρίμες, παροιμίες, κτλ.).
- Οδηγίες για απλές ενορχηστρώσεις τραγουδιών με (body percussion/ με χρήση του σώματος ως κρουστού οργάνου), με χρήση ηχογόνων αντικείμενων, όπως πλαστικά ποτήρια, κουταλάκια, κουτάλες, μπουκάλια, πλαστικά κουβαδάκια), με χρήση ρυθμικών κρουστών (π.χ. ξυλάκια, τρίγωνα, ταμπουρίνα ηχητικούς σωλήνες (boomwhackers), μελωδικών κρουστών (μεταλλόφωνα, ξυλόφωνα, γκλόκενσπιλ, καμπανούλες, κτλ.). Ειδικότερα για τους/τις μαθητές/-τριες της Α΄ και Β΄ τάξης προτείνεται η αξιοποίηση σύντομων και απλών μελωδιών με μικρή έκταση (κυρίως σε πεντατονική κλίμακα) και ρυθμικές αξίες τετάρτων με προσθήκη σταδιακά δύο συνεχόμενων ογδών σε μέτρα 2/4, 3/4 και 4/4. Όσον αφορά τη ρυθμική συνοδεία προτείνεται η συνεχής απόδοση του παλμού σε κρουστά, απαραίτητη για την εξοικείωση των μαθητών/-τριών στον συγχρονισμό του παιξίματος ή πολύ απλών ρυθμικών οστινάτι. Προτείνεται επίσης η απόδοση συνοδείας με αρμονικό διάστημα πέμπτης «μπορντούν» (bordun), είτε μόνο του είτε διπλασιασμένο -από τους μαθητές/-τριες περισσότερο της Β΄ τάξης- το οποίο επαναλαμβάνεται στην αρχή ή/ και στη μέση του κάθε μέτρου (αν πρόκειται για μέτρο 4/4). Το μπορντούν, επίσης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μελωδική αφιδωτή μορφή (canoe=κανώ): ΝΤΟ4-ΣΟΛ4-ΝΤΟ4. Εναλλακτικά του bordun, μπορεί να χρησιμοποιηθεί αρμονικό διάστημα οκτάβας (drone), το οποίο να επαναλαμβάνεται ταυτόχρονα με τον παλμό (σαν ισοκράτης). Συνιστάται η αφαίρεση των ράβδων ΦΑ και ΣΙ από τα κρουστά όργανα μελωδίας, ώστε τα παιδιά να μπορούν να αυτοσχεδιάζουν εύκολα, χωρίς τη δημιουργία διαφωνιών. Αν η πεντατονική κλίμακα είναι μείζονα (ΝΤΟ, ΡΕ, ΜΙ, ΣΟΛ, ΛΑ) τα παιδιά αρχίζουν και τελειώνουν τον αυτοσχεδιασμό τους στο ΝΤΟ. Αν η πεντατονική είναι ελάσσονα (ΛΑ, ΝΤΟ, ΡΕ, ΜΙ, ΣΟΛ) τα παιδιά αρχίζουν και τελειώνουν τον αυτοσχεδιασμό τους στο ΛΑ.
- Προτάσεις για τη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών/-τριών με την κινησιολογία του μαέστρου.
- Μουσικά παραμύθια που μπορούν να αξιοποιηθούν τόσο σε συνδυασμό με περιεχόμενο από τα βιβλία μαθητή/-τριας, όσο και αυτόνομα, είτε στο πρωινό πρόγραμμα είτε στο Ολοήμερο.
- Ενδεικτικές προτάσεις για τρόπους επεξεργασίας και ανάπτυξης ηχοϊστοριών και διαμοιρασμού τους με τη μορφή ψηφιακής αφήγησης, με τη χρήση κατάλληλων ηλεκτρονικών εργαλείων και διαδικτυακών εφαρμογών.
- Δραστηριότητες κατασκευής απλών μουσικών οργάνων από υλικά καθημερινής χρήσης ή υλικά από τη φύση. Τέτοιου είδους κατασκευές μπορούν να αυξήσουν τη δεκτικότητα και να διεγείρουν το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών, ενισχύοντας τα κίνητρα για μουσική μάθηση. Οι δραστηριότητες κατασκευής οργάνων καλό είναι να συνοδεύονται από απεικονίσεις που θα επιδεικνύουν τα απαιτούμενα υλικά και θα εξηγούν τον τρόπο κατασκευής ή/και σύντομα βίντεο επίδειξης της διαδικασίας κατασκευής, προς διευκόλυνση των εκπαιδευτικών και των μαθητών/-τριών. Ακόμη, είναι σημαντικό να

δίνονται προτάσεις για τη χρήση των αυτοσχέδιων οργάνων κατά την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων μουσικής εκτέλεσης και μουσικής δημιουργίας.

- Συνοπτικές οδηγίες χρησιμοποίησης ελεύθερων λογισμικών ηχογράφησης και επεξεργασίας ήχου (π.χ. Audacity).
- Παραδείγματα εναλλακτικών ασκήσεων που μπορούν να εφαρμοστούν σε σύγχρονη και ασύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση.
- Χρήσιμη για τον εκπαιδευτικό βιβλιογραφία και δικτυογραφία με πρακτικές προτάσεις.
- Διευθύνσεις έγκυρων αποθετηρίων εκπαιδευτικού υλικού, εκπαιδευτικών σεναρίων και μουσικού υλικού (π.χ. ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο «Ευτέρπη»: <http://euterpe.mmb.org.gr/>, πλατφόρμα ψηφιακών διδακτικών σεναρίων «Αίσωπος»: <http://aesop.iep.edu.gr/>, Εθνικός Συσσωρευτής Εκπαιδευτικού Περιεχομένου «Φωτόδεντρο», <http://photodentro.edu.gr/aggregator/> κτλ.)

Μέριμνα θα πρέπει να λαμβάνεται, ώστε οι προτάσεις που θα συμπεριλαμβάνονται στον ψηφιακό πόρο/Εργαστηριακό οδηγό να αντιστοιχούν και να μπορούν να συνδυαστούν με δραστηριότητες και μουσικό υλικό του βιβλίου μαθητή/-τριας και του τετραδίου εργασιών της κάθε τάξης.

Ανθολόγιο μουσικών κειμένων (για τον/την εκπαιδευτικό)

Εκτός από τα γενικότερα κριτήρια επιλογής τραγουδιών που θα συμπεριληφθούν στο Μουσικό Ανθολόγιο ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί για τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού στα εξής:

- Η έκταση της μελωδίας τους να εμπίπτει στη φωνητική έκταση των παιδιών του συγκεκριμένου ηλικιακού φάσματος (Παιδιά 6-7 ετών ολική έκταση: Ρε4-Ρε5, παιδιά 7-8 ετών: ολική έκταση: Ντο#4-Μι5).
- Η μελωδία να είναι απλή, αποτελούμενη από ευδιάκριτα μουσικά θέματα, ώστε να είναι εύκολο να αφομοιωθεί από τους/τις μαθητές/-τριες.
- Η μουσική, αλλά και οι στίχοι να ανταποκρίνονται σε αισθητικά και παιδαγωγικά κριτήρια.
- Το περιεχόμενο των στίχων να συνάδει με τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών αυτής της ηλικίας και να είναι εύληπτο και ελκυστικό. Το ηχητικό παιχνίδισμα συλλαβών και λέξεων, το χιουμοριστικό περιεχόμενο, η επανάληψη λέξεων ή συλλαβών χωρίς νόημα είναι στοιχεία που προσελκύουν το ενδιαφέρον των μικρών παιδιών και συναντώνται συχνά τόσο σε παιδικά τραγούδια από την ελληνική μουσική παράδοση, όσο και σε έργο σύγχρονων τραγουδοποιών που απευθύνεται στους/στις μαθητές/-τριες.

Στη συνέχεια παρατίθενται κάποιες ενδεικτικές προτάσεις για το υλικό του Μουσικού Ανθολογίου για τις τάξεις Α' και Β' Δημοτικού.

Α. Παραδοσιακή Μουσική

- Βυζαντινή μουσική: μπορούν να αξιοποιηθούν απλοί και οικείοι ύμνοι που σχετίζονται με θρησκευτικές γιορτές, όπως για παράδειγμα το Αναστάσιμο Τροπάριο «Χριστός Ανέστη» ή το

Απολυτικό της Ύψωσης του Τιμίου Σταυρού, που ψάλλεται και σε άλλες λατρευτικές εκδηλώσεις, όπως στον Αγιασμό.

- Δημοτικά τραγούδια στον κύκλο του χρόνου: μέσα από τα τραγούδια αυτά οι μαθητές/-τριες γνωρίζουν έθιμα και παραδόσεις που σχετίζονται με τον κύκλο του χρόνου από το πλούσιο υλικό της λαϊκής μας παράδοσης. Μπορούν να συμπεριληφθούν παραδοσιακά κάλαντα του Δωδεκαήμερου από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, χελιδονίσματα, αποκριάτικα παραδοσιακά τραγούδια, κάλαντα του Λαζάρου και πασχαλινά παραδοσιακά τραγούδια, παραδοσιακά τραγούδια για τη θάλασσα, κτλ. (ενδεικτικά παραδείγματα: «Μωραϊτικά Κάλαντα Χριστουγέννων», «Πρωτοχρονιάτικα Κάλαντα Φούρνων Ικαρίας», «Παντρεύουμε τον κάβουρα», παραδοσιακό Πελοποννήσου, «Χελιδόνα έρχεται», παραδοσιακό Στερεάς Ελλάδας, «Κάλαντα Λαζάρου Αιανής Κοζάνης», «Κάτω στο γιαλό», παραδοσιακό Κυκλάδων).
- Παραδοσιακά παιδικά τραγούδια και παιχνιδιότραγουδα από την Ελλάδα και τον κόσμο: νανουρίσματα, ταχταρίσματα, λαχνίσματα, ρυθμικά λογοπαίγνιδα, τραγούδια-παιχνίδια με εμπλοκή μελών του σώματος, ομαδικά τραγουδιστά παιχνίδια στο χώρο ή σε κύκλο, κλιμακωτά παραμυθοτραγούδα, κ.τ.λ. (ενδεικτικά παραδείγματα: «Α μπε μπα μπλομ», «Η μικρή Ελένη», «Ένα λεπτό κρεμμύδι», «Αλάτι χοντρό, αλάτι ψιλό», «Το δαχτυλίδι», «Ντίλι, ντίλι», Μαρμαρά Προποντίδας, «Έβγα ήλιε», Μαραθόκαμπου Σάμου, «Αλφάβητος», Μικράς Ασίας, κτλ.).

Β. Έντεχνη δυτική μουσική

- Τραγούδια από την έντεχνη δυτική μουσική με ελληνικούς στίχους - ενδεικτικά: «Νανούρισμα-Wiegenlied» του Brahms, «Ein Männlein steht im Walde» από την όπερα «Χένσελ και Γρέτελ» του E. Humperdinck, «Ωδή στη Χαρά» από την 9η Συμφωνία του L. v. Beethoven).

Γ. Ελληνική δημοφιλής μουσική

- Κατάλληλα επιλεγμένα έργα για τη συγκεκριμένη ηλικία -ενδεικτικά παραδείγματα: «Σαράντα γιδοπρόβατα» (Λ. Πλάτωνος, Μ. Κριεζή) «Το μικρό και το μεγάλο» (Δ. Μαραγκόπουλος, Λ. Πλάτωνος), «Μες στο μουσείο» (Ν. Κυπουργός, Μ. Κριεζή) από τη «Λιλιπούπολη».
- Τραγούδια σύγχρονων Ελλήνων δημιουργών για παιδιά -ενδεικτικά παραδείγματα: «Ανεκδοτάκι», «Ο Στάθης» (Μ. Λοΐζου Γ. Νεγρεπόντη), «Καλοκαίρι μου μυρίζει» (Μ. Κωχ), «Τα καβουράκια» (Γ. Χατζηπιερής), «Το ελεφαντάκι» (Γ. Χατζηπιερής), «Μπαμπάκο τι θα φάμε;» (Τ. Ιωαννίδης).
- Μελοποιημένη ποίηση – ενδεικτικά παραδείγματα: «Κυκλάμινο» και «Κουβέντα με ένα λουλούδι» από τα «18 Λιανοτραγούδα της μικρής πατρίδας» (Μ. Θεοδωράκης, Γ. Ρίτσος), «Κυκλαδίτικο» και «Φιλντισένιο караβάκι» (Μ. Χατζιδάκις, Ν. Γκάτσος), «Το γαϊτανάκι (Αν όλα τα παιδιά της γης)» (Λ. Κηληδόνης, Γ. Ρίτσος), «Τα τζιτζίκια», «Ντούκου-ντούκου μηχανάκι» (Λ. Κόκοτος, Οδ. Ελύτης), «Το κοχύλι» (Μ. Τρανουδάκης, Οδ. Ελύτης) «Το τραγούδι του κοριτσιού» (Δ. Λάγιος, Οδ. Ελύτης), «Το Ποταμάκι» (Ζ. Παπαντωνίου, Β. Δημητράτου).
- Ρεμπέτικα-λαϊκά- ενδεικτικά παραδείγματα: «Τα καβουράκια», «Βάρκα γυαλό» (Β. Τσιτσάνη)
- Καντάδες και παλαιότερα ελαφρά τραγούδια- ενδεικτικά παραδείγματα: «Μπάρμπα-Γιάννη κανατά», «Το κοκοράκι» (Ζ. Κορίνθιου).
- Νεότερο ελληνικό τραγούδι – ενδεικτικά παραδείγματα: «Σαν τον Καραγκιόζη» (Δ. Σαββόπουλου), «Ο μέρμηγκας» (Μ. Λοΐζου), «Ο Θούριος» (Ρ. Φεραίου- Χ. Λεοντή).

Δ. Τραγούδια από τις μουσικές παραδόσεις άλλων λαών:

- ενδεικτικά παραδείγματα: «Che Che Koolay», παραδοσιακό Γκάνας, «Ο ουράνιος φλογεροπαίκτης», παραδοσιακό Κίνας, «Hotaru koï», παραδοσιακό Ιαπωνίας.

Τα τραγούδια θα πρέπει να συνδέονται και με άλλες μουσικές δραστηριότητες, όπως ο χορός, η κίνηση, η εκτέλεση σε μουσικά όργανα στο πλαίσιο απλών ενορχηστρώσεων και οι δημιουργικές δραστηριότητες. Τέτοιου είδους συνδέσεις είναι σημαντικό να παρουσιάζονται σε όλο το φάσμα των διδακτικών βιβλίων.

4.2. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο «Μουσική» στην Α' και Β' δημοτικού

Το σχολικό εγχειρίδιο θα αποτελέσει το βασικό εργαλείο για τη μάθηση του/της μαθητή/-τριας και θα υποστηρίζει τη διδασκαλία, ώστε να επιτευχθούν τα προσδοκώμενα αποτελέσματα όπως ορίζονται από το Π.Σ. Θα είναι, επομένως, προσανατολισμένο στη διδακτική μεθοδολογία που αναφέρεται στα Προγράμματα Σπουδών της Μουσικής του Δημοτικού, η οποία στηρίζεται στην ενεργητική-βιωματική μάθηση των παιδιών, συνδεδεμένη με τα ενδιαφέροντα και τις πολιτισμικές τους καταβολές, στη διερεύνηση και ανακάλυψη καινούριας γνώσης, στην ενεργοποίηση της κριτικής ικανότητας των μαθητών/-τριών, καθώς και στη βελτίωση δεξιοτήτων και την καλλιέργεια νέων ικανοτήτων τους. Στη συνέχεια παρουσιάζονται συνοπτικά διδακτικές προσεγγίσεις που έχουν ιδιαίτερη συνάφεια με το γνωστικό αντικείμενο της Μουσικής, οι οποίες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και να ακολουθούνται από τους/τις συγγραφείς των σχολικών εγχειριδίων.

4.2.1. Διδακτικές προσεγγίσεις στο μάθημα της Μουσικής για την Α και Β τάξη

Το νέο Π.Σ. Μουσικής βασίζεται, στις αρχές της **βιωματικής/ ενεργητικής μάθησης και διδασκαλίας**. Δραστηριότητες που στηρίζονται στη μάθηση μέσω των αισθήσεων έχουν κεντρική θέση στη μουσική διδασκαλία, ιδιαίτερα για τους/τις μαθητές/-τριες της πρώτης σχολικής ηλικίας. Οι πρακτικές της μίμησης και της επίδειξης αξιοποιούνται για την αρχική γνωριμία με νέο μουσικό υλικό. Σημαντικές είναι, επίσης, οι προσεγγίσεις της διδασκαλίας μέσω της **συνεργατικής μάθησης**, της **ανακαλυπτικής/διερευνητικής μάθησης**, της **διαφοροποιημένης διδασκαλίας** και της **διαθεματικότητας** (βλ. παραπάνω, 3.2)

Ιδιαίτερα σημαντική για τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού είναι και η σύνδεση της Μουσικής με τη Γλώσσα. Διαθεματικές προσεγγίσεις που συνδέουν τη **Μουσική και τη Γλώσσα** μπορούν να προωθήσουν την ανάπτυξη ποικίλων γλωσσικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων, όπως η φωνολογική ενημερότητα, η αφομοίωση νέου λεξιλογίου και οι ικανότητες ανάγνωσης και γραφής. Η σχέση όμως Μουσικής και Γλώσσας δεν είναι μονόδρομη. Όπως η μουσική μάθηση ενισχύει ικανότητες και δεξιότητες στη γλωσσική μάθηση, έτσι και ο λόγος αποτελεί σημαντικό μέσο μουσικής μάθησης. Λέξεις, φράσεις, ποιήματα, παροιμίες, γλωσσοδέτες μπορούν να συνδυαστούν με ρυθμικά ή μελωδικά μοτίβα και φράσεις και να αξιοποιηθούν ως ένα ευχάριστο και προσιτό στους/στις μαθητές/-τριες υλικό για την καλλιέργεια δεξιοτήτων εκτέλεσης, για την αντίληψη ρυθμικών εννοιών και την εξοικείωση με τις ρυθμικές αξίες. Παραμύθια, ιστορίες και αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων μπορούν να τροφοδοτήσουν δημιουργικές μουσικές δραστηριότητες, όπως η δημιουργία ηχοεικόνων και ηχοϊστοριών. Τέτοιου είδους προσεγγίσεις μπορούν να οδηγήσουν σε ολόπλευρη και πολύ-επίπεδη

μουσική και γλωσσική παιδεία, να αφυπνίσουν την περιέργεια, τη δημιουργικότητα και τη φαντασία του μαθητή/-τριας και να τον/την αγγίξουν σε ένα βαθύτερο πολιτισμικό και συναισθηματικό επίπεδο.

Οι δυνατότητες σύνδεσης της μουσικής με άλλα γνωστικά αντικείμενα στο πλαίσιο διαθεματικών προσεγγίσεων θα πρέπει να αναδεικνύεται μέσα από τα διδακτικά εγχειρίδια της μουσικής των δύο πρώτων τάξεων του Δημοτικού.

4.2.2. Βασικές αρχές μουσικής διδασκαλίας / μάθησης στις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού

Το εκπαιδευτικό υλικό για την Α' και Β' Δημοτικού θα πρέπει να ευθυγραμμίζεται αφενός με τις γενικότερες αρχές και κατευθύνσεις που υπαγορεύει το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής και αφετέρου με τις βασικές αρχές της μουσικής μάθησης κατά την πρώτη παιδική ηλικία, όπως αυτές έχουν προκύψει από τις προσεγγίσεις σπουδαίων μουσικοπαιδαγωγών του περασμένου αιώνα (όπως οι C. Orff, Z. Kodály, E. J. Dalcroze), τη σύγχρονη μουσικοπαιδαγωγική έρευνα και πρακτική, αλλά και τις γενικότερες αρχές διδασκαλίας/μάθησης στην πρώτη παιδική ηλικία. Η επαφή των μαθητών/-τριών με τη μουσική σε αυτό το ηλικιακό φάσμα είναι ως επί το πλείστον βιωματική και βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη συνολική, αισθητηριακή πρόσληψη των μουσικών ερεθισμάτων και στην κιναισθητική ανταπόκριση σ' αυτά. Βασική μέριμνα κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων αποτελεί η ενεργός εμπλοκή των μαθητών/-τριών στις διαδικασίες μουσικής διδασκαλίας –μάθησης, μέσα από περιεχόμενο κατάλληλο για την ηλικία τους, αλλά και για την ανάπτυξη της μουσικής τους αντίληψης, την καλλιέργεια των μουσικών τους δεξιοτήτων και την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.

Βασικές αρχές που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων που θα προτείνονται στα διδακτικά βιβλία για την Α' και Β' δημοτικού είναι οι εξής:

- Η μουσική μάθηση προκύπτει αβίαστα μέσα από τη συμμετοχή του/της μαθητή/-τριας σε ποικιλία μουσικών δραστηριοτήτων και την αλληλεπίδρασή του με ένα περιβάλλον πλούσιο σε μουσικά ερεθίσματα.
- Αφετηρία για τον σχεδιασμό των μουσικών δραστηριοτήτων αποτελεί η φυσική τάση του παιδιού αυτής της ηλικίας να επικοινωνεί και να εκφράζεται μέσα από το τραγούδι, τον χορό, την κίνηση του σώματος ως αντίδραση σε μουσικά ερεθίσματα, αλλά και να επιδίδεται σε εξερεύνηση και πειραματισμό με τους ήχους, γεγονός που μπορεί να τροφοδοτήσει τη μουσική δημιουργικότητα.
- Οι τρόποι σκέψης και μάθησης των μαθητών/-τριών της πρώτης παιδικής ηλικίας, αλλά και τα ενδιαφέροντά τους αποτελούν κατευθυντήριους άξονες για την επιλογή των κατάλληλων διδακτικών προσεγγίσεων και τον σχεδιασμό των προτεινόμενων μουσικών δραστηριοτήτων.
- Το παιχνίδι, ως εργαλείο μάθησης και εγγενές χαρακτηριστικό της παιδικής κουλτούρας έχει έναν πρωταρχικό ρόλο στη μουσική μάθηση των μικρών μαθητών/-τριών.
- Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη δημιουργία του κατάλληλου περιβάλλοντος που εμπνέει τους/τις μαθητές/-τριες, τροφοδοτεί τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους και ενισχύει την αυτοπεποίθηση και τη θετική αυτοεικόνα τους, αλλά και την ομαδικότητα.

- Η μοναδικότητα κάθε μαθητή/-τριας, όσον αφορά τον τρόπο που ανταποκρίνεται και αλληλεπιδρά με τη μουσική, θα πρέπει να γίνεται σεβαστή και να δίνονται σε όλους/-ες ανεξαιρέτως τους/τις μαθητές/-τριες ευκαιρίες να αναπτύξουν τις μουσικές τους δεξιότητες και να νιώσουν τη χαρά και την αισθητική απόλαυση που απορρέει από την ενεργό ενασχόληση με μουσικές δραστηριότητες. Για να επιτευχθεί αυτή η επιδίωξη είναι σημαντικό να συμπεριλαμβάνονται ποικίλες δραστηριότητες που ενεργοποιούν διαφορετικές μορφές νοημοσύνης και καλύπτουν τις διαφορετικές μαθησιακές ανάγκες των μαθητών/-τριών.

Η εύστοχη επιλογή περιεχομένου και μαθησιακών προσεγγίσεων για τις πρώτες τάξεις του Δημοτικού κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντική για την πραγμάτωση των σκοπών και στόχων του ΠΣ Μουσικής σε όλο το φάσμα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς σε αυτή τη βαθμίδα τίθενται τα θεμέλια της μουσικής μάθησης. Η παροχή ποιοτικής μουσικής εκπαίδευσης, που ανταποκρίνεται στη φυσική προδιάθεση του μικρού παιδιού να εκφράζεται και να επικοινωνεί μέσω της μουσικής και το τροφοδοτεί με πλούτο ποιοτικών μουσικών ερεθισμάτων δύναται να επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό τη θετική στάση των μαθητών/-τριών προς το μάθημα της μουσικής, αλλά και να ενισχύσει τα εσωτερικά κίνητρα για μια δια βίου ενασχόληση με τη μουσική ειδικότερα και την τέχνη γενικότερα.

Η μουσική διδασκαλία/μάθηση στις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού αναπτύσσεται σε ένα ευρύ φάσμα μουσικών δραστηριοτήτων που επικεντρώνονται στους τρεις άξονες της ενεργητικής μουσικής ακρόασης, της μουσικής εκτέλεσης και της μουσικής δημιουργίας. Η ενεργητική μουσική ακρόαση αναπτύσσει τη μουσική αντίληψη και μνήμη, ενώ παράλληλα συμβάλλει στην αισθητική καλλιέργεια των παιδιών, καθώς τα φέρνει σε επαφή με μία ποικιλία μουσικών ακουσμάτων υψηλής αισθητικής αξίας. Η μουσική εκτέλεση αφορά τη φωνητική ή/και οργανική απόδοση ρυθμικών και μελωδικών σχημάτων-μορφών με τη χρήση της φωνής, αυτοσχέδιων ή συμβατικών μουσικών οργάνων και ηχογόνων αντικειμένων, ενώ η μουσική δημιουργία στοχεύει στην ενθάρρυνση της μουσικής δημιουργίας (σύνθεση και αυτοσχεδιασμός) των μαθητών/-τριών.

Οι δραστηριότητες ακρόασης, εκτέλεσης και δημιουργίας μουσικής στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού είναι άμεσα συνδεδεμένες με το **παιχνίδι**, ως αυθόρμητη και φυσική αντίδραση που συναντιέται σε όλους τους πολιτισμούς. Τα παραδοσιακά παιχνιδοτραγούδα, που έχουν διατηρηθεί με το πέρασμα του χρόνου, συνιστούν ένα σημαντικό υλικό για τη μουσική αγωγή αυτής της ηλικίας. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι από το υλικό της παράδοσης άντλησαν οι μεγάλοι μουσικοπαιδαγωγοί του περασμένου αιώνα (Orff, Kodály) για να διαμορφώσουν τη «μαγιά» των μουσικοπαιδαγωγικών τους προσεγγίσεων, που έχουν επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό τη σύγχρονη μουσικοπαιδαγωγική σκέψη. Παιχνίδια που βασίζονται στον λόγο, στην κίνηση, στη μουσική ή στον συνδυασμό τους από το πλούσιο υλικό της λαϊκής παράδοσης μπορούν να αναπτύξουν τις μουσικές δεξιότητες, ασκώντας τα παιδιά στον λεκτικό, μουσικό και κινητικό αυτοσχεδιασμό, στο τραγούδι, στο παίξιμο μουσικών οργάνων. Επιπλέον, ενισχύουν την προσωπική ανάπτυξη του/της μαθητή/-τριας σε όλα τα επίπεδα (φαντασία, δημιουργικότητα, κοινωνικότητα), συμβάλλουν στην προώθηση της επικοινωνίας, αλλά και στη δημιουργική επαφή των παιδιών με την τοπική και παγκόσμια μουσική κουλτούρα

Εκτέλεση

A) Τραγούδι

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Για τους/τις μαθητές/-τριες της πρώτης σχολικής ηλικίας το **τραγούδι** αποτελεί τη βασικότερη μουσική δραστηριότητα. Η φωνή είναι το πρωταρχικό μουσικό όργανο με το οποίο πειραματίζονται, ήδη από τη βρεφική ηλικία. Καθώς ωριμάζουν νοητικά, συναισθηματικά και ψυχοκινητικά, το τραγούδι εξελίσσεται σε σημαντικό μέσο έκφρασης, επικοινωνίας και μουσικής μάθησης. Είναι λοιπόν ιδιαίτερα σημαντικό κατά τη μουσική αγωγή των μαθητών/-τριών στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού να ενισχύεται αυτή η φυσική τάση τους να εκφράζονται και να επικοινωνούν μέσα από το τραγούδι, ώστε να περάσουν σταδιακά από την εξερεύνηση και τον πειραματισμό με τους φωνητικούς ήχους στον έλεγχο της φωνής τους και την κατάκτηση της ρυθμικής και μελωδικής ακρίβειας κατά την εκτέλεση τραγουδιών κατάλληλων για την ηλικία τους. Η εύστοχη επιλογή τραγουδιών είναι πολύ σημαντική, ώστε οι μαθητές/-τριες να αναπτύξουν σταδιακά με τρόπο συστηματικό και μεθοδικό τις φωνητικές τους δεξιότητες.

B) Εκτέλεση στα μουσικά όργανα

Εκτός όμως από το ενδιαφέρον τους για το τραγούδι, οι μαθητές/-τριες αυτής της ηλικίας χαρακτηρίζονται από τη φυσική τάση για πειραματισμό με τα μουσικά όργανα και εξερεύνηση των ηχητικών τους δυνατοτήτων. Ο σχεδιασμός δραστηριοτήτων μέσα από τις οποίες η τάση αυτή θα τροφοδοτηθεί και θα εξελιχθεί σταδιακά σε μία συστηματική προσπάθεια για άσκηση στη μουσική εκτέλεση αποτελεί σημαντική παράμετρο της μουσικής εκπαίδευσης στην πρώτη σχολική ηλικία.

Ως κρουστό «μουσικό όργανο» μπορεί να χρησιμοποιηθεί και το σώμα των μαθητών/-τριών με τις διάφορες ηχηρές κινήσεις (sound gestures) που είναι δυνατόν να παράγει. Τα χτυπήματα των ποδιών στο πάτωμα (stamp), των χεριών στους μηρούς (ratchen), των χεριών μεταξύ τους (clap), τα χτυπήματα των δαχτύλων μεταξύ τους-στράκες (snap) και άλλες ηχηρές κινήσεις του σώματος μπορούν να αξιοποιηθούν για την άσκηση των παιδιών στην εκτέλεση ρυθμικών μοτίβων με ακρίβεια και συγχρονισμό, πριν τη συστηματική και μεθοδική χρήση των μουσικών οργάνων. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα τέσσερα αυτά είδη ήχων που παράγονται από τα χτυπήματα στο σώμα (πόδια, μηροί, παλάμες, δάχτυλα) είναι σε τέσσερα διαφορετικά επίπεδα τονικού ύψους και έχουν διαφορετική χροιά και κατά συνέπεια μπορούν να παρέχουν ένα χρήσιμο και εύκολα αξιοποιήσιμο υλικό για ενδιαφέρουσες μουσικά, απλές ενορχηστρώσεις τραγουδιών και μουσικών κομματιών. Έχοντας μάθει να κρατούν τον παλμό ή να εκτελούν απλά ρυθμικά μοτίβα με ηχηρές κινήσεις του σώματος οι μαθητές/-τριες θα μπορούν πιο εύκολα να καταφέρουν το ίδιο και με απλά μουσικά όργανα. Δραστηριότητες μουσικής εκτέλεσης που βασίζονται σε ηχηρές κινήσεις του σώματος θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στα σχολικά εγχειρίδια.

Ωστόσο, η χρήση οργάνων του εμπορίου, που είναι ειδικά κατασκευασμένα για εύκολη χρήση από τους/τις μαθητές/-τριες, κρίνεται απαραίτητη. Ιδιαίτερα στο πλαίσιο απλών ενορχηστρώσεων, με χρήση ρυθμικών και μελωδικών κρουστών οργάνων, αφενός δίνεται η δυνατότητα στους/τις μαθητές/-τριες να εξερευνήσουν και να απολαύσουν τον ηχοχρωματικό πλούτο μιας απλής παιδικής ορχήστρας και αφετέρου να αναπτύξουν δεξιότητες εκτέλεσης απλών ρυθμικών μοτίβων και σύντομων μελωδιών με ακρίβεια και συντονισμό. Εκτός από τα μουσικά όργανα του εμπορίου μπορούν να αξιοποιηθούν ηχογόνα αντικείμενα (όπως βότσαλα, πλαστικά ποτήρια ή κουταλάκια, ξύλινες κουτάλες, κ.α.), αλλά και αυτοσχέδια όργανα που κατασκευάζουν οι ίδιοι οι μαθητές/-τριες, αξιοποιώντας άχρηστα υλικά ή αναλώσιμα υλικά καθημερινής χρήσης.

Είναι λοιπόν ιδιαίτερα σημαντικό να συμπεριλαμβάνονται στο κάθε διδακτικό βιβλίο δραστηριότητες και ασκήσεις διαβαθμισμένης δυσκολίας που θα ασκούν τους μαθητές/-τριες στην αναπαραγωγή απλών ρυθμικών/ μελωδικών φράσεων αρχικά με μίμηση και έπειτα με χρήση σημειογραφίας (αυτοσχέδιας ή/και συμβατικής) με ρυθμική και μελωδική ακρίβεια και συντονισμό. Θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα, ώστε οι προτεινόμενες δραστηριότητες να μπορούν να εφαρμοστούν με διαφορετικά ηχογόνα μέσα και τρόπους (π.χ. με body percussion, με κρουστά μουσικά όργανα του εμπορίου, με ηχογόνα αντικείμενα της τάξης, του σπιτιού ή του περιβάλλοντος) και να είναι εφικτές ανεξαρτήτως υλικοτεχνικής υποδομής του σχολείου.

Γ) Ενεργητική Ακρόαση

Η ενεργητική μουσική ακρόαση αποσκοπεί στο να προκαλέσει λεκτική, κινητική, συναισθηματική και νοητική ανταπόκριση από τον/την μαθητή/-τρια με απώτερο στόχο τη δημιουργία ενεργητικών και κριτικών ακροατών, αλλά και την καλλιέργεια της φαντασίας και της μουσικής ευαισθησίας. Η ενεργητική μουσική ακρόαση κατά τα πρώτα στάδια της μουσικής αγωγής θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για τη διαμόρφωση θετικής και κριτικής στάσης των μαθητών/-τριών απέναντι σε διάφορα είδη μουσικής και τη δεκτικότητά τους απέναντι σε ποικιλία μουσικών ακουσμάτων, λιγότερο ή περισσότερο οικείων. Κατά τον σχεδιασμό των δραστηριοτήτων μουσικής ακρόασης θα πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα, ώστε οι μαθητές/-τριες να συμμετέχουν ενεργά, να επικεντρώνονται σε δομικά στοιχεία της μουσικής και να ανταποκρίνονται σ' αυτή με ποικίλους τρόπους, όπως:

- ✓ η κιναισθητική ανταπόκριση
- ✓ η ρυθμική συνοδεία με ηχηρές κινήσεις του σώματος ή με μουσικά όργανα της τάξης ή άλλα ηχογόνα αντικείμενα
- ✓ η εικονική/οπτική αναπαράστασή της (χρήση και δημιουργία χαρτών ακρόασης, γραφική αναπαράσταση, εικαστική απόδοση)
- ✓ η προφορική ή θεατρική έκφραση ιδεών και συναισθημάτων που γεννά η μουσική.

Δραστηριότητες κιναισθητικής ανταπόκρισης στη μουσική έχουν κεντρική θέση στις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού, καθώς σε αυτό το ηλικιακό φάσμα η κίνηση του σώματος αποτελεί τον πιο φυσικό και αυθόρμητο τρόπο ανταπόκρισης των μαθητών/-τριών στα μουσικά ακούσματα. Ο συσχετισμός μουσικής και κίνησης βοηθά τους/τις μαθητές/-τριες να αντιληφθούν διαισθητικά τα χαρακτηριστικά και τη δομή ενός μουσικού κομματιού και να αφομοιώσουν μουσικές έννοιες. Είναι επίσης σημαντικό οι μαθητές/-τριες να εισάγονται, με τρόπο προσιτό για την ηλικία τους, στο θέμα της ακρόασης (τι είδους μουσική σύνθεση είναι -π.χ. χορός, νανούρισμα, εμβατήριο, κ.λπ.- ποια εποχή αντιπροσωπεύει), ενώ θα ήταν χρήσιμη κατά περίπτωση και μια σύντομη αναφορά στον συνθέτη, με τρόπο εύληπτο και κατανοητό.

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί και στα μουσικά κομμάτια που επιλέγονται για ακρόαση. Βασικά κριτήρια για την επιλογή τους είναι τα εξής:

- Να καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα μουσικών ειδών (παραδοσιακή μουσική -δημοτικό τραγούδι και βυζαντινή μουσική-, έντεχνη ελληνική μουσική, ελληνική και διεθνή δημοφιλή μουσική και έντεχνη δυτική μουσική).

- Να είναι εύληπτα με σαφή και ευδιάκριτα χαρακτηριστικά, στα οποία μπορεί να κατευθυνθεί με κατάλληλη μεθόδευση η δραστηριότητα μουσικής ακρόασης.
- Να είναι σύντομης χρονικής διάρκειας, ώστε οι μαθητές/-τριες να συγκεντρώνονται στην ακρόαση και να διατηρείται αμείωτο το ενδιαφέρον τους .
- Να σχετίζονται με θέματα οικεία και προσφιλή στους/στις μαθητές/-τριες (όπως τα ζώα, οι εποχές και τα καιρικά φαινόμενα, τα παιχνίδια κ.λπ.).
- Να προσφέρονται για ανταπόκριση μέσω κίνησης, θεατρικής απόδοσης, εικαστικής αποτύπωσης, οπτικής/εικονικής αναπαράστασης ή απλής ρυθμικής συνοδείας .
- Να χαρακτηρίζονται από ευρηματικότητα και πρωτοτυπία ως προς τη χρήση των φωνών ή την ενορχήστρωση, στοιχεία που μπορούν να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των μικρών μαθητών/-τριών.

Ο εμπλουτισμός των δραστηριοτήτων ακρόασης με πολυμεσιμό υλικό και εφαρμογές κρίνεται απαραίτητος για όλες τις ηλικίες και ιδιαίτερα για τις μικρές τάξεις του Δημοτικού κατά τις οποίες ο συνδυασμός του οπτικού, ακουστικού και κιναισθητικού καναλιού ενισχύει την πρόσληψη των μουσικών ερεθισμάτων και την πολύ-αισθητηριακή ανταπόκριση σε αυτά. Ειδικότερα προτείνεται να συμπεριληφθούν βίντεο που παρουσιάζουν οπτικοποιημένη τη ρυθμική συνοδεία μουσικών κομματιών με κρουστά όργανα ή με ηχηρές κινήσεις του σώματος, τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν ως πολυμεσικοί «οδηγοί συνοδείας».

Ακόμη, μπορούν να χρησιμοποιηθούν βίντεο που λειτουργούν ως πολυμεσικοί χάρτες ακρόασης, παρουσιάζοντας οπτικοποιημένα διάφορα χαρακτηριστικά της μουσικής. Τέτοιου είδους χάρτες μπορεί να εστιάζουν:

- ✓ στις εναλλαγές στην ενορχήστρωση και στα μουσικά όργανα που πρωταγωνιστούν)
- ✓ στη γραφική/εικονική απεικόνιση της μελωδικής γραμμής)
- ✓ στην υφή της μουσικής)
- ✓ στη δομή της μουσικής)
- ✓ σε συνδυασμό δύο ή περισσότερων από τις παραπάνω έννοιες/στοιχεία)

Στη συνέχεια παρατίθενται κάποιες προτάσεις για ηχητικό υλικό και μουσικά κομμάτια που μπορούν να αξιοποιηθούν για δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης στις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού.

- ✓ Ήχοι του φυσικού, οικιακού και αστικού περιβάλλοντος, που είναι οικείοι στους/στις μαθητές/-τριες από την καθημερινή ζωή (ήχοι του δάσους, φωνές ζώων, ήχοι του σπιτιού, ήχοι της πόλης, κ.λπ.).
- ✓ Μουσικά έργα της παραδοσιακής μουσικής (ενδεικτικά: Συλλογές: «Ο κυρ-Βοριάς και άλλα τραγούδια για παιδιά», «Η περπερούνα», Δόμνα Σαμίου).
- ✓ Ορχηστρικά έργα σύγχρονων Ελλήνων συνθετών (ενδεικτικά παραδείγματα: Μ. Θεοδωράκης: «Οι χαρταετοί», «Συρτάκι» από τον «Ζορμπά», Μ. Χατζιδάκις: αποσπάσματα από το «Χαμόγελο της Τζοκόντα», Ν. Κυπουργός: «Στο τσίρκο του Νίνο», «Το τραγούδι του λαγού» από «Τα μυστικά του κήπου», «Quand le rabbin dance»,

Νότης Μαυρουδής, «Little Popular Waltz», Ελένη Καραϊνδρου, «Το βαλς του γάμου», «Το βαλς της βροχής»).

- ✓ Ορχηστρικά έργα έντεχνης δυτικής μουσικής (Ενδεικτικά προτεινόμενα έργα: «Το πέταγμα του κηφήνα», Ν. R. Korsakov, «Το καρναβάλι των ζώων» του C. Saint-Saens, «Η Συμφωνία των παιχνιδιών» του L. Mozart, «Pizzicato» από το μπαλέτο «Sylvie» του L. Delibes, αποσπάσματα από το μπαλέτο «Η λίμνη των κύκνων» του P. I. Tchaikovsky, αποσπάσματα από τις «Τέσσερις Εποχές» του A. Vivaldi, «Το Βιεννέζικο Μουσικό Ρολόι» του Z. Kodály, «The syncopated clock» του L. Anderson, «The typewriter» του L. Anderson, «Ουγγρική Ραψωδία αρ. 5», J. Brahms).
- ✓ Μουσικά έργα δημοφιλούς διεθνούς μουσικής (ενδεικτικά παραδείγματα: «The entertainer», S. Joplin, «La Dolce Vita Finale», Nino Rota, «The Pink Panther Theme», H. Mancini, «Do-Re-Mi» από την ταινία «Η μελωδία της ευτυχίας», Oscar Hammerstein / Richard Rodgers).

Προτείνεται και η αξιοποίηση σε δραστηριότητες ακρόασης συλλογών τραγουδιών και αποσπασμάτων από μουσικά παραμύθια ή παιδικές όπερες σύγχρονων Ελλήνων/-ίδων συνθετών/-τριών, σε μια προσπάθεια σύνδεσης της σχολικής μουσικής εκπαίδευσης με τη σύγχρονη μουσική παραγωγή και επαφής των μαθητών/-τριών με σύγχρονα πολιτιστικά προϊόντα.

Ενδεικτικές προτάσεις:

- «Κάτω από ένα κουνουπίδι» (Μ. Λοϊζος.)
- «Λιλιπούπολη» (Ν. Κυπουργός, Δ. Μαραγκόπουλος, Λ. Πλάτωνος, Μ. Κριεζή).
- «Ο τεμπέλης δράκος» (Γ. Χατζηπιερής).
- «Τι λέει η αλεπού;» (Ευ. Ρεπούτσικα, Ε. Ζιώγα, τραγούδια πάνω στους μύθους του Αισώπου).
- «Μίλα μου για μήλα» (Στ. Παπασταύρου, Ευγ. Τριβιζά).
- «Το φτερό του δράκου» (13 μουσικά παραμύθια, Χ. Παπαδόπουλος, Δ. Μαγκατόπουλος).
- «Η αγέλαστη πολιτεία κι οι καλλικάντζαροι» (Χ. και Π. Κατσιμίχας.)
- «Ο Μορμόλης» (Γ. Σπανός).
- «Άρες μάρες κουκουάρες» (Μ. Τόκας).
- «Δε βιάζομαι να μεγαλώσω» (Τ. Ζωγράφου).
- «Ντενεκεδούπολη» (Ε. Φακίνου, Γ. Μαρκόπουλος).
- «Προσοχή, ο πρίγκηπας λερώνει», Όπερα για παιδιά (Θ. Μοσχόπουλος, Ν. Κηπουργός).
- «Το αηδόνι του αυτοκράτορα», Όπερα για παιδιά (Γ. Βαλουδάκης, Λ. Πλάτωνος).
- «Οι δραπέτες της σκακιέρας», Όπερα για παιδιά (Ε. Τριβιζά, Γ. Κουρουπός).

Δ) Μουσική δημιουργία

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Η χρήση της φωνής και των μουσικών οργάνων, ηχηρών κινήσεων του σώματος και ηχογόνων αντικειμένων είναι ιδιαίτερα σημαντικό να επεκτείνεται σε δραστηριότητες κατά τις οποίες οι μαθητές/-τριες αναπτύσσουν και ανταλλάσσουν τις δικές τους μουσικές ιδέες. Η φυσική τάση των μαθητών/-τριών για εξερεύνηση και πειραματισμό με τη φωνή και τα μουσικά όργανα είναι σημαντικό να τροφοδοτείται μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης, κατά τις οποίες οι μαθητές/-τριες ή επιδίδονται σε σύντομους αυτοσχεδιασμούς ή αναπτύσσουν μετά από δοκιμή, εξερεύνηση και κριτική αξιολόγηση, σύντομες μουσικές ιδέες, ατομικά, σε ζευγάρια ή σε μικρές ομάδες.

Ο αυτοσχεδιασμός με τη φωνή, τις ηχηρές κινήσεις του σώματος, τα μουσικά όργανα, η μουσική επένδυση λέξεων, ριμών, παροιμιών, ποιημάτων ή ιστοριών, η ελεύθερη κινητική ανταπόκριση στη μουσική, αποτελούν δραστηριότητες που ξεδιπλώνουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα, αλλά και δίνουν ευκαιρίες για ενεργό οικοδόμηση της μουσικής γνώσης από τους/τις μαθητές/-τριες, που εξερευνούν και ανακαλύπτουν τον ηχοχρωματικό πλούτο των μουσικών οργάνων και τις εκφραστικές δυνατότητες της φωνής τους, αλλά και βιώνουν τη χαρά της δημιουργίας.

Ως εκ τούτου τα διδακτικά βιβλία θα πρέπει να περιλαμβάνουν:

- Δραστηριότητες που δίνουν ευκαιρίες για φωνητικό αυτοσχεδιασμό πάνω σε ονόματα, λέξεις, σύντομες φράσεις, κτλ.
- Δραστηριότητες ρυθμικού και μελωδικού αυτοσχεδιασμού στα μουσικά όργανα (συμβατικά ή αυτοσχέδια).
- Δραστηριότητες μουσικής επένδυσης λέξεων, ριμών, παροιμιών, ποιημάτων ή ιστοριών, ατομικά και σε ομάδες με ποικίλα μουσικά και ψηφιακά μέσα.

Σημαντικό εργαλείο για την ανάπτυξη της μουσικής δημιουργικότητας των μαθητών/-τριών της πρώτης παιδικής ηλικίας αποτελούν οι **ηχοϊστορίες**. Για την ανάπτυξη των ηχοϊστοριών είναι σημαντικό να παρατίθενται στο βιβλίο του μαθητή/-τριας ποιήματα, ρίμες, παροιμίες, ιστορίες, μύθοι, αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων στην αυθεντική τους μορφή ή κατάλληλα διασκευασμένα με απλή και σαφή δομή και πλοκή, που προσφέρονται για μουσική επένδυση από τους/τις ίδιους/-ες στο πλαίσιο των δημιουργικών μουσικών δραστηριοτήτων. Στον ψηφιακό πόρο/Εργαστηριακό Οδηγό συνιστάται να παρατίθενται ενδεικτικές προτάσεις για τρόπους επεξεργασίας και ανάπτυξης των ηχοϊστοριών, αλλά και κατευθύνσεις για τον τρόπο οργάνωσης των ομάδων και διαχείρισης της τάξης κατά την υλοποίηση τέτοιου είδους δραστηριοτήτων. Θα πρέπει επιπλέον να αναδεικνύεται η δυνατότητα παρουσίασης των ηχοϊστοριών και διαμοιρασμού τους με τη μορφή ψηφιακής αφήγησης, με τη χρήση κατάλληλων ηλεκτρονικών εργαλείων και διαδικτυακών εφαρμογών.

Οι δυνατότητες που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία για ηχογράφηση των αυτοσχεδιασμών και των συνθέσεων των μαθητών/-τριών με απλά μέσα συνιστάται να αξιοποιείται, ώστε οι μαθητές/-τριες να έχουν την ευκαιρία να ακούν μεταγενέστερα τις δημιουργίες τους και να τις αξιολογούν μέσα από δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, αναπτύσσοντας κατά αυτό τον τρόπο κριτική σκέψη και μεταγνωστικές δεξιότητες.

4.2.3. Αναπαράσταση της μουσικής με σύμβολα/ εισαγωγή στην ανάγνωση και γραφή της μουσικής

Καθώς οι μαθητές/-τριες αποκτούν εμπειρίες με την ενεργητική ακρόαση, τη μουσική εκτέλεση με τη φωνή ή τα μουσικά όργανα και τις δημιουργικές εργασίες, προκύπτει και η ανάγκη κωδικοποίησης και αποκωδικοποίησης της μουσικής με σύμβολα. Μέσα από αυθόρμητες εικονικές αναπαραστάσεις της μουσικής που οι ίδιοι/-ες δημιουργούν, αλλά και μη συμβατικές σημειογραφικές απεικονίσεις που παρουσιάζει ο/η εκπαιδευτικός, οι μαθητές/-τριες συνειδητοποιούν σταδιακά ότι, όπως κάθε γραπτός κώδικας επικοινωνίας, έτσι και η μουσική βασίζεται στη συμβολική αναπαράσταση. Σταδιακά, και αφού οι μαθητές/-τριες αποκτήσουν αρκετές εμπειρίες με χρήση μη συμβατικής σημειογραφίας, μπορεί να αρχίσει και η εξοικείωσή τους με τα σύμβολα της καθιερωμένης μουσικής σημειογραφίας με μεθόδους κατάλληλες για την ηλικία τους.

Στην αρχή της πρώτης Δημοτικού συνιστάται να δοθεί έμφαση σε μη συμβατικές σημειογραφικές απεικονίσεις. Στη συνέχεια, μπορεί σταδιακά να ξεκινήσει η εξοικείωση με τα σύμβολα των ρυθμικών αξιών (του τετάρτου, των ογδών σε ζευγάρια και της παύσης τετάρτου) της συμβατικής σημειογραφίας.

Όσον αφορά στην εισαγωγή στη γραφή των φθόγγων στο πεντάγραμμο προτείνεται η σταδιακή εισαγωγή της στη Β' Δημοτικού, μετά την απόκτηση αρκετών εμπειριών εκτέλεσης με μίμηση και αυτοσχεδιασμό με φωνή, σώμα και με τα κρουστά όργανα μελωδίας. Στην αρχή μπορούν να παρουσιαστούν μόνο οι δύο χαμηλότερες γραμμές του πενταγράμμου (δίγραμμα), στις οποίες γράφονται τα φθογγόσημα σολ και μι, που είναι και τα πρώτα που θα γνωρίσουν οι μαθητές/-τριες. Στη συνέχεια παρουσιάζεται το λα του δεύτερου διαστήματος, μετά το ντο με βοηθητική γραμμή κάτω από το πεντάγραμμο και τέλος το ρε κάτω από το πεντάγραμμο. Κάθε καινούριος φθόγγος εισάγεται σε συσχέτιση με τους προηγούμενους και με επισήμανση των μελωδικών σχημάτων που δημιουργούνται από το συνδυασμό τους και πάντα στο πλαίσιο δραστηριοτήτων μουσικής πράξης, με χρήση της φωνής και μελωδικών κρουστών οργάνων και σε συνδυασμό με τις χειρομορφές (hand signs), που προτείνονται στη μουσικοπαιδαγωγική προσέγγιση Kodály.

Το βιβλίο μαθητή/-τριας ή/και το τετράδιο εργασιών προτείνεται να συμπεριλαμβάνει σημειογραφικές απεικονίσεις (συμβατικές ή αυτοσχέδιες) ρυθμικών σχημάτων, μικρής έκτασης ρυθμικών φράσεων, μελωδιών με μικρό αριθμό φθόγγων ή και απλών τραγουδιών. Επίσης κρίνεται σημαντικό να υπάρχουν ασκήσεις-δραστηριότητες κατά τις οποίες, οι μαθητές/-τριες, σε κατάλληλα διαμορφωμένο κενό χώρο του τετραδίου εργασιών, δημιουργούν δικές τους απεικονίσεις, τόσο με μη συμβατική όσο και με συμβατική σημειογραφία.

Προτείνεται επίσης στο τετράδιο εργασιών και των δύο τάξεων να υπάρχουν καρτέλες των βασικών ρυθμικών αξιών, οι οποίες μπορούν να κοπούν και να χρησιμοποιηθούν από τους/τις μαθητές/-τριες για τον σχηματισμό απλών ρυθμικών σχημάτων στο πλαίσιο ατομικών και ομαδικών μουσικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, το συνοδευτικό ψηφιακό υλικό προτείνεται να συμπεριλαμβάνει απεικονίσεις ρυθμικών σχημάτων και φράσεων στα μέτρα 2/4, 3/4, 4/4. Προτείνεται επίσης η ένταξη παιχνιδιών, όπως ruzzle, ντόμινο, κ.λπ. με εικόνες των συμβόλων των βασικών ρυθμικών αξιών, σε έντυπη ή/και σε ψηφιακή μορφή, τα οποία μπορούν να βοηθήσουν τους/τις μαθητές/-τριες να εξοικειωθούν με τη μουσική ανάγνωση με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο.

Τονίζεται ότι όλες οι δραστηριότητες που αποσκοπούν στην εξοικείωση με την καθιερωμένη σημειογραφία θα πρέπει να συσχετίζονται με δραστηριότητες μουσικής πράξης και να υλοποιούνται με μεθόδους κατάλληλες για τους/τις μαθητές/-τριες της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας, χωρίς σε καμία περίπτωση να αποτελούν αυτοσκοπό. Άλλωστε, πιο συστηματική προσέγγιση της καθιερωμένης σημειογραφίας προβλέπεται να γίνει σε επόμενες τάξεις, στις οποίες οι μαθητές/-τριες έχουν κατακτήσει την απαιτούμενη μαθησιακή ετοιμότητα, ώστε να κατανοήσουν, να αφομοιώσουν και να χρησιμοποιήσουν τη σημειογραφία κατά τη μουσική εκτέλεση, αλλά και κατά την καταγραφή των δικών τους πρωτότυπων μουσικών ιδεών.

4.2.4. Γνωριμία με συστατικά στοιχεία και έννοιες της Μουσικής

Για την επιλογή και δόμηση του μουσικού υλικού που θα αξιοποιηθεί, καθώς και των μαθησιακών προσεγγίσεων που θα υιοθετηθούν στα διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής λαμβάνονται υπόψη τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα σε σύνδεση με τους στόχους σε κάθε θεματικό πεδίο και επιμέρους θεματική ενότητα. Βασικές μουσικές έννοιες παρουσιάζονται με τρόπο ιεραρχικό και συστηματικά δομημένο από τάξη σε τάξη, ώστε να επιτυγχάνεται συνοχή και συνέχεια μεταξύ τους. Κάθε θεματική ενότητα του περιεχομένου σε κάθε τάξη θα διατρέχεται από την παρουσίαση των συστατικών στοιχείων και των εννοιών της μουσικής, όπως της μελωδίας, του ρυθμού, της δυναμικής, της χρονικής αγωγής, του ηχοχρώματος, της συνήχησης και της δομής. Οι παραπάνω έννοιες και μουσικά στοιχεία προσεγγίζονται μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής μουσικής ακρόασης, εκτέλεσης (φωνητικής και οργανικής) και δημιουργίας μουσικής (μουσική σύνθεση, αυτοσχεδιασμός).

Η δόμηση του υλικού αυτού ακολουθεί μία σπειροειδή διάταξη σύμφωνα με την οποία ο/η μαθητής/-τρια επανέρχεται σε βασικά θέματα και έννοιες του γνωστικού αντικείμενου και ενθαρρύνεται να τα προσεγγίζει με διαφορετικό κάθε φορά επίπεδο αναπαράστασης της γνώσης και με πιο προχωρημένο βαθμό ανάλυσης. Κάθε φορά που ένα θέμα επανέρχεται σε μια ανώτερη σπείρα, ο/η μαθητής/-τρια διευρύνει και εμβαθύνει τις γνώσεις του/της για το συγκεκριμένο θέμα και κατ' αυτό τον τρόπο καθίσταται ικανός/-η, αποκτώντας κίνητρα για να ασχοληθεί με αυτό σε ανώτερο επίπεδο.

Υπό αυτό το πρίσμα, στο επίπεδο των δύο πρώτων τάξεων του Δημοτικού επιδιώκεται μια πρώτη επαφή και γνωριμία των μαθητών/-τριών με τα στοιχεία μουσικής υφής, μέσω προσεγγίσεων κατάλληλων για την ηλικία τους και μέσα από βιωματικές δραστηριότητες. Η αναπαράσταση των μουσικών εννοιών επικεντρώνεται περισσότερο στο επίπεδο της πραξιακής και εικονικής αναπαράστασης, ώστε οι μαθητές/-τριες να αποκτήσουν αρκετές εμπειρίες που θα τους επιτρέψουν να περάσουν στην επεξεργασία των εννοιών και σε συμβολικό επίπεδο στις επόμενες βαθμίδες, σύμφωνα με τη θεωρία του Bruner (1960). Αυτές οι πρώτες εμπειρίες παίζουν σημαντικό ρόλο, ώστε να τεθούν τα θεμέλια για την ανάπτυξη της μουσικής αντίληψης και την καλλιέργεια των μουσικών δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών. Επιπλέον, τροφοδοτούν τη φυσική τους περιέργεια και τα εσωτερικά τους κίνητρα, ώστε η εξερεύνηση και ανακάλυψη των μουσικών στοιχείων και εννοιών να προχωρά σταδιακά σε μεγαλύτερο επίπεδο εμβάθυνσης και λεπτομέρειας, καθώς μεταβαίνουμε από τάξη σε τάξη.

Έτσι, σε ό,τι αφορά στον **ρυθμό**, επιδιώκεται οι μαθητές/-τριες να διακρίνουν την έννοια της διάρκειας του ήχου και να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν ήχους μεγάλης και μικρής διάρκειας. Επίσης, να γνωρίσουν τις ρυθμικές αξίες του τετάρτου, του μισού, του ογδού και την παύση τετάρτου, στο πλαίσιο

απλών ρυθμικών σχημάτων που τις περιλαμβάνουν. Σε αρχικό στάδιο οι ρυθμικές αξίες προσεγγίζονται βιωματικά και συνιστάται να αξιοποιηθούν οι ρυθμικές συλλαβές που προτείνονται στη μουσικοπαιδαγωγική προσέγγιση Kodály. Προτείνεται επιπλέον η σύνδεση των ρυθμικών σχημάτων με απλά λεκτικά μοτίβα (λέξεις, φράσεις, ρίμες, παροιμίες, κτλ.) που βοηθά στην αφομοίωση των ρυθμικών αξιών, αλλά και άλλων στοιχείων που σχετίζονται με τον ρυθμό, όπως η έμφαση ή η δομή των μέτρων, με έναν φυσικό και προσιτό στα παιδιά αυτής της ηλικίας τρόπο. Σε επόμενο στάδιο, και αφού έχουν προηγηθεί αρκετές δραστηριότητες εκτέλεσης και δημιουργίας απλών ρυθμικών σχημάτων με τη φωνή, τις ηχηρές κινήσεις του σώματος και τα μουσικά όργανα της τάξης, παρουσιάζεται και η αντιστοίχιση των ρυθμικών αξιών με σύμβολα, μέσω αυτοσχέδιας, αλλά και συμβατικής μουσικής σημειογραφίας.

Ακόμη οι μαθητές/-τριες αναμένεται να κατανοήσουν την έννοια του **παλμού** και να είναι σταδιακά σε θέση να αναγνωρίζουν βιωματικά τα ισχυρά μέρη του μέτρου σε εύληπτα μέτρα και κυρίως στα μέτρα των 2/4 των ¾ και των 4/4. Επιπλέον, έρχονται σε μια πρώτη επαφή βιωματικά με μικτά μέτρα, οικεία από την ελληνική μουσική παράδοση, όπως τα 5/8 και τα 7/8. Στην πρόσληψη και αφομοίωση των εννοιών που σχετίζονται με τον ρυθμό σημαντικό ρόλο μπορούν να διαδραματίσουν και οι απλές ρυθμικές ενορχηστρώσεις τραγουδιών οι οποίες πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στα διδακτικά βιβλία.

Αναφορικά με την έννοια της **χρονικής αγωγής** επιδιώκεται κυρίως η διάκριση της αργής και γρήγορης ταχύτητας σε οικεία ηχητικά μοτίβα του σπιτιού, του αστικού και του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά και η αναγνώριση της γρήγορης και αργής ταχύτητας κατά την ακρόαση κατάλληλων μουσικών έργων. Επιπλέον, επιδιώκεται, σύμφωνα πάντα με τις δυνατότητες των μαθητών/-τριών της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας, η εκτέλεση απλών τραγουδιών ή σύντομων μουσικών φράσεων με εναλλαγές στη χρονική αγωγή, αλλά και η εφαρμογή τέτοιων εναλλαγών, όταν αναπτύσσουν τις δικές τους πρωτότυπες μουσικές ιδέες στο πλαίσιο του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης μουσικής. Έτσι, για παράδειγμα, μπορούν να δημιουργήσουν σύντομες μουσικές συνθέσεις για να αποδώσουν μουσικά τις κινήσεις ζώων που διαφέρουν ως προς την ταχύτητά τους ή να αυτοσχεδιάσουν με τη φωνή τους για να μιμηθούν τον ήχο ενός οχήματος που άλλοτε προχωρά με αργή ταχύτητα, άλλοτε με γρήγορη ταχύτητα, άλλοτε επιταχύνει και άλλοτε επιβραδύνει.

Ως προς την έννοια της **δυναμικής** επιδιώκεται οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση να διακρίνουν εμφανείς τις εναλλαγές της κατά την ακρόαση κατάλληλα επιλεγμένων τραγουδιών ή μουσικών κομματιών και να αντιληφθούν εμπειρικά τη σημασία της στην εκφραστικότητα των μουσικών εκτελέσεων. Επιπλέον, να εφαρμόσουν τις εναλλαγές της δυναμικής (*forte*, *piano*, *crescendo*, *diminuendo*) κατά την εκτέλεση μουσικών φράσεων και απλών τραγουδιών, ακολουθώντας τις χειρονομικές υποδείξεις (*hand signs*) του/της εκπαιδευτικού, καθώς και σε δραστηριότητες αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης. Έτσι, για παράδειγμα οι μαθητές/-τριες μπορούν να δημιουργήσουν μία μουσική σύνθεση ή να αυτοσχεδιάσουν στα μελωδικά κρουστά όργανα για να μιμηθούν τον ήχο μιας ψιχάλας που εξελίσσεται σε δυνατή καταιγίδα, αξιοποιώντας εναλλαγές ως προς τη δυναμική των επιλεγόμενων ήχων.

Όσον αφορά τις έννοιες που σχετίζονται με τη **μελωδία**, στις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού επιδιώκεται οι μαθητές/-τριες να είναι σε θέση να διακρίνουν ήχους που διαφέρουν ως προς το τονικό ύψος, αλλά και να αναγνωρίσουν την κατεύθυνση της μελωδικής κίνησης σύντομων μουσικών φράσεων (ανιούσες, κατιούσες, ισοΰψεις μελωδίες). Ακόμη, κρίνεται σημαντικό να εκτελούν ή να

αυτοσχεδιάζουν φωνητικά ή/και με κρουστά μουσικά όργανα μελωδίας απλές, μελωδίες με μικρό αριθμό φθόγγων. Για την κατανόηση της μελωδικής κίνησης προτείνεται η σταδιακή εισαγωγή των φθόγγων της πεντατονικής κλίμακας και η αξιοποίηση των χειρομορφών Kodály (hand signs), που βοηθούν να αναπτύξουν τη μελωδική τους μνήμη. Αφού οι μαθητές/-τριες έχουν αποκτήσει αρκετές εμπειρίες με δραστηριότητες εκτέλεσης και αυτοσχεδιασμού με τους παραπάνω φθόγγους μπορεί να εισαχθούν σταδιακά και στη σημειογραφική απεικόνιση της μελωδίας.

Αναφορικά με την έννοια του **ηχοχρώματος**, οι μαθητές/-τριες επιδιώκεται μέσα από δραστηριότητες μουσικής εκτέλεσης και μουσικής δημιουργίας να εξοικειωθούν με τα ηχοχρώματα των ηχηρών κινήσεων του σώματός τους, της φωνής τους και των κρουστών μουσικών οργάνων της τάξης τους. Στο πλαίσιο απλών ενορχηστρώσεων τραγουδιών επιδιώκεται η αντίληψη του ηχοχρωματικού πλούτου που απορρέει από τον επιτυχή συνδυασμό διαφορετικών ηχοχρωμάτων και η βίωση της αισθητικής απόλαυσης που προσφέρουν τέτοιου είδους ομαδικές μουσικές δραστηριότητες. Επίσης, μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης επιδιώκεται οι μαθητές/-τριες να εξερευνήσουν ήχους του φυσικού και του αστικού περιβάλλοντος, οικείους από την καθημερινή ζωή. Τέλος, επιχειρείται η πρώτη γνωριμία τους με τα πιο γνωστά και οικεία μουσικά όργανα της παραδοσιακής μουσικής, αλλά και της συμφωνικής ορχήστρας. Μουσικά παραμύθια, ακρόαση γνωστών και εύληπτων από τους μαθητές/-τριες μουσικών κομματιών στα οποία πρωταγωνιστούν όργανα γνωστά, με χαρακτηριστικά ηχοχρώματα μπορούν να αξιοποιηθούν προς αυτή την κατεύθυνση (ενδεικτικά παραδείγματα: «Ο Πέτρος και ο Λύκος» του S. Prokofiev, αποσπάσματα από *Το καρναβάλι των ζώων* του C. Saint-Saëns, *Bolero* του M. Ravel). Αυτή η πρώτη επαφή μπορεί να διεγείρει το ενδιαφέρον τους και να θέσει τις βάσεις, ώστε να εμβαθύνουν στα είδη μουσικών συνόλων έντεχνης, παραδοσιακής και δημοφιλούς μουσικής και να γνωρίσουν τα μουσικά όργανα από τα οποία αυτά αποτελούνται με περισσότερες λεπτομέρειες στις επόμενες τάξεις.

Ως προς την έννοια της **μορφής** επιδιώκεται οι μαθητές/-τριες να προσεγγίσουν διαισθητικά την έννοια ενός ολοκληρωμένου μουσικού νοήματος και να αντιλαμβάνονται τις επαναλήψεις και εναλλαγές των μουσικών φράσεων /μερών σε κατάλληλα επιλεγμένα τραγούδια και μουσικά κομμάτια. Η δομή των μουσικών συνθέσεων μπορεί να γίνει καλύτερα αντιληπτή από τους μαθητές/-τριες αυτής της ηλικίας, όταν μεταπλάθουν τις μουσικές φράσεις που αποτελούν τα δομικά τους στοιχεία σε κινητικές φράσεις. Η διμερής (AB), η τριμερής μορφή (ABA) και η μορφή ροντό μπορούν να γίνουν αντιληπτές σε επίπεδο βιωματικό και κυρίως μέσα από την αντιστοίχιση των διαφορετικών μουσικών μερών με αντίστοιχες ακολουθίες κινήσεων στο πλαίσιο απλών χορογραφιών. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές/-τριες προετοιμάζονται, ώστε να προσεγγίσουν σε επόμενες τάξεις με μεγαλύτερη λεπτομέρεια τις μουσικές φόρμες, χρησιμοποιώντας και τη σχετική μουσική ορολογία.

Τέλος, η έννοια της **συνήχησης**, προσεγγίζεται εμπειρικά μέσα από απλές ενορχηστρώσεις τραγουδιών με τη χρήση bordun ή απλού μελωδικού οστινάτο, τα οποία εκτελούνται σε μελωδικά κρουστά όργανα.

4.3. Στοιχεία χρηστικής διευκόλυνσης – Πίνακες Περιεχομένων, Γλωσσάρι και Γραφιστικά σύμβολα

Σημαντικά στην οργάνωση του περιεχομένου είναι τα στοιχεία που παρέχουν **χρηστική διευκόλυνση**:

- **Πίνακας περιεχομένων**: Στην αρχή του βιβλίου μαθητή/-τριας και του τετραδίου εργασιών για κάθε τάξη αποτυπώνεται η διάρθρωση σε επιμέρους ενότητες και

κεφάλαια. Ένας κατατοπιστικός πίνακας περιεχομένων με σαφή δομή και αρίθμηση είναι βοηθητικός για τους/τις μαθητές/-τριες και τους/τις εκπαιδευτικούς, ώστε να μπορούν να ανατρέχουν με ευκολία σε διαφορετικά σημεία της ύλης. Θα πρέπει να υπάρχει ομοιομορφία, συνέπεια και λογική συνέχεια μεταξύ των ενότητων, τίτλων και κεφαλαίων και το περιεχόμενο να οργανώνεται με μία λογική σειρά και να καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων που παρατίθεται στην αρχή κάθε εγχειριδίου.

- **Γλωσσάρι:** Ένα εικονογραφημένο γλωσσάρι μικρής έκτασης προτείνεται να περιλαμβάνεται στο τέλος του βιβλίου μαθητή/-τριας της Α΄ και της Β΄ Δημοτικού, το οποίο θα συμπεριλαμβάνει πολύ βασικές μουσικές έννοιες, που θα επεξηγούνται με όσο γίνεται πιο απλές προτάσεις και φυσικό καθημερινό λόγο.
- **Γραφιστικά σύμβολα που δηλώνουν διαφορετικά είδη δραστηριοτήτων:** Διακριτά γραφιστικά σύμβολα μπορούν να σηματοδοτούν διαφορετικές μορφές δραστηριοτήτων (π.χ. τραγούδι, δραστηριότητες ακρόασης, εργασίες ομαδικής μουσικής δημιουργίας, δραστηριότητες εξοκείωσης με την ανάγνωση και γραφή της μουσικής, συμπλήρωση φύλλων εργασίας, φύλλων αυτοαξιολόγησης, ετεροαξιολόγησης κ.λπ.)

4.4. Ταυτότητα του διδακτικού βιβλίου της Μουσικής για τις δύο πρώτες τάξεις του δημοτικού

Σε κάθε βιβλίο μαθητή παρατίθεται αρχικά η «Ταυτότητα του βιβλίου», που αποτελεί ένα συνοπτικό κείμενο το οποίο απευθύνεται στους/στις μαθητές/-τριες και παρουσιάζει με τρόπο κατάλληλο για την πρώτη σχολική ηλικία τους βασικούς στόχους και τη δομή του διδακτικού βιβλίου. Αμέσως μετά δίνονται επεξηγήσεις για τα γραφιστικά σύμβολα που δηλώνουν διαφορετικά είδη δραστηριοτήτων, ενώ γίνεται αναφορά και στους Κωδικούς QR που συνδέουν συγκεκριμένα σημεία του εγχειριδίου με ψηφιακούς μαθησιακούς πόρους. Στην ταυτότητα του βιβλίου μαθητή/-τριας ενσωματώνεται και ο ψηφιακός πόρος -όπως προβλέπεται στις γενικές προδιαγραφές- ο οποίος λειτουργεί ως **Εργαστηριακός Οδηγός** για τον/την εκπαιδευτικό υποστηρίζοντας λειτουργικά τη διδακτική αξιοποίηση του συγκεκριμένου βιβλίου.

4.5. Διάρθρωση θεματικών ενότητων

Οι θεματικές ενότητες παρατίθενται με βάση τα θεματικά πεδία και τις θεματικές ενότητες του Προγράμματος Σπουδών. Το περιεχόμενο των θεματικών ενότητων θα οργανώνεται με λογική αλληλουχία και θα καθίσταται εμφανές ήδη από τον πίνακα περιεχομένων που θα υπάρχει στην αρχή του εγχειριδίου. Οι ενότητες και τα κεφάλαια θα είναι διακριτά μεταξύ τους.

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζεται μία ενδεικτική πρόταση για την οργάνωση των θεματικών ενότητων και επιμέρους κεφαλαίων για το Βιβλίο Μαθητή/-τριας και το Τετράδιο Εργασιών για την Α΄ και Β΄ Δημοτικού αντίστοιχα, σύμφωνα με τα θεματικά πεδία και τις θεματικές ενότητες του Προγράμματος Σπουδών.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΑΚΕΤΟ ΤΗΣ Α ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ
Έννοιες και βασικά στοιχεία της μουσικής	1.1 Ρυθμός	4 κεφάλαια
	1.2 Μελωδία	3 κεφάλαια
	1.3 Μορφή	1 κεφάλαιο
	1.4 Δυναμική αγωγή	1 κεφάλαιο
	1.5 Χρονική αγωγή	1 κεφάλαιο
	1.6 Ηχόχρωμα	2 κεφάλαια
	1.7 Συνήχηση	1 κεφάλαιο
Είδη της μουσικής	2.1 Ελληνική μουσική παράδοση	5 κεφάλαια
	2.2 Μελοποιημένη ποίηση	1 κεφάλαιο
	2.3 Έντεχνη Δυτική Μουσική	2 κεφάλαια
	2.4 Μουσικές του κόσμου	1 κεφάλαιο
Σύνδεση της μουσικής με άλλες τέχνες και επιστήμες	3.1 Μουσική και άλλες τέχνες	2 κεφάλαια
	3.2 Μουσική και άλλα μαθήματα	1 κεφάλαιο
Μουσική στη ζωή, εντός και εκτός σχολείου	4.1 Σχολικές εκδηλώσεις	αλληλοδιαπλέκεται με τις ενότητες 2.1-2.4 και 1.1-1.7
	4.2 Εκπαιδευτικές Συναυλίες	αλληλοδιαπλέκεται με όλες τις ενότητες
	4.3 Μουσειακή Αγωγή	αλληλοδιαπλέκεται με ενότητες όπως Ελληνική Μουσική Παράδοση, Μουσική και Άλλες Τέχνες, κτλ.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΑΚΕΤΟ ΤΗΣ Β' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ
	1.1 Ρυθμός	4 κεφάλαια

1. Έννοιες και βασικά στοιχεία της μουσικής	1.2 Μελωδία	4 κεφάλαια
	1.3 Μορφή	1 κεφάλαιο
	1.4 Δυναμική αγωγή	1 κεφάλαιο
	1.5 Χρονική αγωγή	1 κεφάλαιο
	1.6 Ηχόχρωμα	2 κεφάλαια
	1.7 Συνήχηση	1 κεφάλαιο
	2. Είδη της μουσικής	2.1 Ελληνική μουσική παράδοση
2.2 Μελοποιημένη ποίηση		1 κεφάλαιο
2.3 Έντεχνη Δυτική Μουσική		2 κεφάλαια
2.4 Μουσικές του κόσμου		2 κεφάλαια
3. Σύνδεση της μουσικής με άλλες τέχνες και επιστήμες	3.1 Μουσική και άλλες τέχνες	1 κεφάλαιο
	3.2 Μουσική και άλλα μαθήματα	1 κεφάλαιο
4. Μουσική στη ζωή	4.1 Σχολικές εκδηλώσεις	αλληλοδιαπλέκεται με τις ενότητες 2.1-2.4 και 1.1-1.7
	4.2 Εκπαιδευτικές Συναυλίες	αλληλοδιαπλέκεται με όλες τις ενότητες
	4.3 Μουσειακή Αγωγή	αλληλοδιαπλέκεται με ενότητες όπως Ελληνική Μουσική Παράδοση, Μουσική και Άλλες Τέχνες, κτλ.

Επισημαίνεται ότι το 4^ο θεματικό πεδίο βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με το 2^ο και το 1^ο θεματικό πεδίο και αλληλοδιαπλέκονται οργανικά στη διάρθρωση των κεφαλαίων. Προτείνεται κεφάλαια από το 2^ο θεματικό πεδίο να συνδέονται με εθνικές επετείους και θρησκευτικές γιορτές και να κατανέμονται σύμφωνα με τη χρονολογική σειρά τους (π.χ. 28^η Οκτωβρίου- 17^η Νοεμβρίου- Χριστούγεννα- 25^η Μαρτίου- Πάσχα). Επισημαίνεται επίσης ότι η σειρά των κεφαλαίων δεν είναι απαραίτητο να ακολουθεί τη σειρά του παραπάνω πίνακα, αλλά δύναται να διαμορφώνεται, κατά την κρίση των συγγραφέων, με εναλλαγή κεφαλαίων από διαφορετικά θεματικά πεδία και θεματικές ενότητες.

Οι παραπάνω ενδεικτικοί πίνακες παρατίθενται κυρίως για διευκόλυνση των συγγραφέων, αλλά και για την επίτευξη της κάλυψης όλων των θεματικών πεδίων και των θεματικών εννοιών και την ισοβαρή έμφαση στα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, όπως αυτά περιγράφονται στο ΠΣ Μουσικής για τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού. Τονίζεται ωστόσο ότι, τα θεματικά πεδία και οι επιμέρους θεματικές ενότητες βρίσκονται σε διαρκή αλληλεπίδραση. Έτσι η προσέγγιση και κατανόηση εννοιών της μουσικής, η γνωριμία με τα είδη της μουσικής, συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά, η σύνδεση της μουσικής με άλλες τέχνες και επιστήμες, αλλά και η αντίληψη του ρόλου της μουσικής στη ζωή εντός

και εκτός σχολείου δεν διαχωρίζονται κατά τη μουσική διδασκαλία/μάθηση, αλλά αλληλοδιαπλέκονται οργανικά.

Για τη δομή του βιβλίου μαθητή/-τριας ισχύουν όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω για τα εγχειρίδια Μουσικής όλων των τάξεων.

Σημαντικό ρόλο στη δομή, οργάνωση και μορφή των εγχειριδίων σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού, διαδραματίζει η εικονογράφηση. Οι εικόνες μπορούν να λειτουργήσουν ως στοιχεία αφόρμησης κατά την έναρξη των μαθημάτων, αλλά και ενίσχυσης των κινήτρων των μαθητών/-τριών, προσελκύοντας το ενδιαφέρον τους και κινητοποιώντας τη φαντασία τους. Επιπλέον, βοηθούν στην καλύτερη πρόσληψη και κατανόηση του κειμένου. Η εύστοχη εικονογράφηση αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση για την ανταπόκριση των εγχειριδίων στις ανάγκες των μαθητών/-τριών. Μια αισθητικά άρτια και παιδαγωγικά εύστοχη εικονογράφηση μπορεί να κάνει τα εγχειρίδια πιο ελκυστικά για τους/τις μαθητές/-τριες και να αυξήσει τα εσωτερικά τους κίνητρα για μάθηση. Επιπλέον είναι επωφελής για τη διατήρηση των γνωστικών παραστάσεων στη μνήμη και την ώθηση της αυτενέργειας του/της μαθητή/-τριας. Η ενεργητική παρουσία εικόνων στο κείμενο μετατρέπει τους/τις μαθητές/-τριες σε πιο ενεργούς και κριτικούς αναγνώστες και δημιουργούς προσωπικών απόψεων. Ακόμη, η εικόνα μπορεί να δημιουργήσει ερεθίσματα που απευθύνονται στις αισθήσεις και στο συναισθηματικό κόσμο του/της μαθητή/-τριας.

Πριν τη φοίτησή τους στο Δημοτικό (προσχολική εκπαίδευση) οι μαθητές/-τριες έχουν ήδη εφοδιαστεί με καθημερινές εμπειρίες ανάγνωσης και γραφής (γλωσσικός γραμματισμός) μέσα από την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον τους. Ωστόσο, για πρώτη φορά στην Α΄ Δημοτικού εισάγονται στη συστηματική και ενσυνείδητη χρήση του αλφαβητικού συστήματος της γλώσσας μας και κατακτούν σταδιακά τον μηχανισμό της ανάγνωσης. Επιπλέον, συνειδητοποιούν πως η γραφή και η ανάγνωση είναι διαδικασίες με νόημα, καθώς συνδέονται με τη μετάδοση και την κατανόηση νοημάτων και πως είναι πράξεις αλληλένδετες. Η εικονογράφηση παίζει σημαντικό ρόλο στην πρώτη επαφή τους με τον γραπτό λόγο, αφού δίνει ευκαιρίες για προφορική επικοινωνία, δίνει περαιτέρω πληροφορίες, συμπληρώνοντας το κείμενο και γεφυρώνοντας την απόσταση ανάμεσα στον προφορικό και τον γραπτό λόγο. Επιπλέον η ίδια η ανάλυση της εικόνας είναι από μόνη της πολύ σημαντική, αφού η εικόνα αποτελεί έναν τρόπο για την κατασκευή νοημάτων, εξίσου σημαντικό με το κείμενο.

Σε αυτό το πλαίσιο, τα διδακτικά εγχειρίδια της Μουσικής για την Α΄ Δημοτικού είναι σημαντικό να δομούνται αξιοποιώντας σε μεγάλο βαθμό τη δύναμη της εικονογράφησης. Έτσι, στις πρώτες ενότητες του βιβλίου μαθητή/-τριας και του τετραδίου εργασιών οι εικόνες θα κυριαρχούν και το κείμενο θα είναι περιορισμένο. Σταδιακά, τόσο στην Α΄ όσο και στη Β΄ Δημοτικού θα αυξάνεται η έκταση και η πολυπλοκότητα των κειμένων, σε αντιστοιχία με την έκταση και τον βαθμό πολυπλοκότητας των κειμένων που περιλαμβάνονται σε παράλληλες χρονικά ενότητες των εγχειριδίων της Γλώσσας. Τα κείμενα που ενσωματώνονται σταδιακά θα πρέπει να έχουν ένα πλήρες νόημα σε λόγο καθημερινό και ζωντανό, ώστε να είναι οικεία στους/στις μαθητές/-τριες. Η παρουσίαση ηρώων -παιδιών ή ζώων- σε ρόλο αφηγητών ή πρωταγωνιστών σύντομων ιστοριών μπορεί να αξιοποιηθεί, ώστε να προσδώσει φυσικότητα στον λόγο και να μεταδώσει νοήματα με τρόπο ελκυστικό για τους/τις μαθητές-τριες αυτής της ηλικίας.

Προσοχή θα πρέπει να δοθεί ώστε το εικονογραφικό υλικό να είναι απαλλαγμένο από έμφυλες, ρατσιστικές και λοιπές προκαταλήψεις και να προάγει τις αξίες της ισότητας και της δημοκρατίας.

Οι δραστηριότητες που θα προτείνονται θα σηματοδοτούνται με διαφορετικά γραφιστικά στοιχεία και θα συμβάλλουν στην κατανόηση των εννοιών μέσα από το βίωμα και τη μουσική πράξη. Στις δραστηριότητες οι μαθητές/-τριες θα εργάζονται ατομικά, σε ζευγάρια ή σε ομάδες. Ανάλογα με το είδος της δραστηριότητας θα πρέπει να προβλεφθεί χώρος για συμπλήρωση από τους/τις μαθητές/-τριες σχημάτων, σχεδίων, αυτοσχέδιων εικονικών αναπαραστάσεων ή για συνοπτική καταγραφή παρατηρήσεων και συμπερασμάτων (κυρίως στη Β΄ Δημοτικού).

Ενδεικτικά αναφέρονται κάποια είδη δραστηριοτήτων.

Για το Βιβλίο μαθητή/-τριας:

- εννοιολογικοί χάρτες
- θέματα για συζήτηση
- οδηγίες για δραστηριότητες μουσικής πράξης (τραγούδι, εκτέλεση στα όργανα, αυτοσχεδιασμός, σύνθεση)
- εικονικές αναπαραστάσεις και σημειογραφικές απεικονίσεις της μουσικής
- εικαστική απεικόνιση εννοιών, όρων
- ατομικά και ομαδικά φύλλα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης

Για το τετράδιο εργασιών μαθητή/-τριας:

- Δραστηριότητες αντιστοίχισης ακουστικών παραδειγμάτων με εικόνες (που απεικονίζουν στοιχεία των ηχητικών παραδειγμάτων, όπως η ηχητική πηγή, η χοροιά, η ένταση, η διάρκεια, το τονικό ύψος, κτλ.).
- Δραστηριότητες αντιστοίχισης ρυθμικών σχημάτων με λέξεις ή φράσεις.
- Δραστηριότητες αντιστοίχισης σύντομων ηχητικών αποσπασμάτων με σημειογραφικές τους απεικονίσεις (συμβατικές ή μη).
- Δραστηριότητες κατάταξης ακουστικών παραδειγμάτων σε κατηγορίες (π.χ. ως προς το είδος τους -εμβατήριο, νανούρισμα, χορός, κτλ. - τα μουσικά όργανα που συμμετέχουν, τη χρονική αγωγή, τη δυναμική, κτλ.).
- Συμπλήρωση κενών σε σημειογραφικές απεικονίσεις απλών μελωδικών ή ρυθμικών σχημάτων ή σύντομων και απλών τραγουδιών.
- Δραστηριότητες εικονικής αναπαράστασης διμερούς ή τριμερούς μορφής.
- Ασκήσεις συμπλήρωσης απλών μελωδιών (με δύο ή τρεις νότες) σε δίγραμμα.
- Απλά σταυρόλεξα, ακροστιχίδες, ασκήσεις συμπλήρωσης κενών, πολλαπλής επιλογής (προς το τέλος της Α΄ Δημοτικού και στη Β΄ Δημοτικού).

Τα ατομικά ή ομαδικά φύλλα αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, αλλά και οι απαντήσεις των παιδιών σε δραστηριότητες και φύλλα εργασίας του τετραδίου εργασιών μπορούν να αξιοποιηθούν, σε συνδυασμό και με άλλες μεθόδους, όπως η παρατήρηση και η συζήτηση στην τάξη, στην αξιολόγηση της μουσικής διδασκαλίας/μάθησης και στη διαρκή ανατροφοδότηση του/της μαθητή/-τριας, με στόχο την ατομική ενθάρρυνση και καθοδήγηση και την ενίσχυση της ετοιμότητας για μουσική μάθηση. Σε

συνδυασμό με ηχογραφήσεις εκτελέσεων, αυτοσχεδιασμών ή μουσικών συνθέσεων, φωτογραφικό υλικό από έργα ή από τη συμμετοχή των μαθητών/-τριών σε διάφορες ατομικές ή ομαδικές δραστηριότητες μπορούν να αποτελούν υλικό για τον ατομικό φάκελο (portfolio) του/της μαθητή/-τριας, συμβάλλοντας στην αξιολόγηση της πορείας της μουσικής μάθησης.

Ακόμη, όπως έχει ήδη επισημανθεί, στο τέλος του τετραδίου εργασιών είναι σημαντικό να παρατίθενται και επιλεγμένα τραγούδια.

Σε κάθε ενότητα θα υπάρχει, όπως προβλέπεται, συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό που θα περιλαμβάνει, αν είναι απαραίτητο, επέκταση του περιεχομένου σε θέματα καθημερινής ζωής, σε θέματα ελληνικής παράδοσης, κοινών παραδόσεων με άλλους πολιτισμούς, σε τεχνολογικές εφαρμογές, σε συνδέσεις με την ιστορία, σε συνδέσεις με άλλες τέχνες και τον πολιτισμό.

Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με σύνοψη ή με έναν εννοιολογικό χάρτη ή με αναστοχαστικές δραστηριότητες, καθώς και πρόσθετες παραπομπές για τους/τις μαθητές/-τριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας.

4.6. Ψηφιακά Αντικείμενα

Σε κάθε θεματική ενότητα του βιβλίου μαθητή/-τριας και του τετραδίου εργασιών υπάρχει διασύνδεση με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, που παρέχει δυνατότητες εμπλουτισμού, εμπάθυνσης και εμπέδωσης των αντίστοιχων θεματικών. Το υλικό αυτό ενισχύει την ευελιξία στην εφαρμογή του ΠΣ, πολλαπλασιάζοντας τις δυνατότητες για διαφοροποιημένη διδασκαλία και εξατομικευμένη μάθηση, αλλά και συμβάλλει ουσιαστικά στην καλλιέργεια του ψηφιακού γραμματισμού.

4.7. Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο «Μουσική» για την Α΄ και Β΄ Δημοτικού

Η γλώσσα στα σχολικά εγχειρίδια πρέπει να χαρακτηρίζεται από απλότητα, ακρίβεια, σαφήνεια (ανάλογη με τις επιστημονικές απαιτήσεις ακριβολογίας), συνοχή και να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ικανότητα των μαθητών/-τριών σε σχέση με την ηλικία τους (αξιοποίηση του λογισμικού ανάγνωσης Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας για τον προσδιορισμό του βαθμού δυσκολίας ανάγνωσης ενός κειμένου <https://www.greek-language.gr/certification/readability/index.html>).

Η γλώσσα του σχολικού βιβλίου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικειοποίηση νέας γνώσης σε νοητικά σχήματα που προϋπάρχουν και συμβάλλει ουσιαστικά στη διαμεσολάβηση της μάθησης, αμβλύνοντας την τυπικότητα του επιστημονικού λόγου. Για να γίνει η επιστημονική μουσική γνώση ενδιαφέρουσα και νοητικά προσπελάσιμη στους/στις μαθητές/-τριες είναι απαραίτητο να συσχετιστεί με τις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντά τους, μέσα από κατάλληλες διαδικασίες εμπλουτισμού και μετασχηματισμού, ώστε να μετατραπεί σε διδάξιμη σχολική γνώση.

Για τους/τις μαθητές/-τριες των πρώτων τάξεων του Δημοτικού κρίνεται σημαντική η υιοθέτηση απλού, καθημερινού λόγου και λεξιλογίου που σχετίζεται με την πραγματικότητα και την καθημερινότητά τους. Η διδασκαλία της μουσικής προϋποθέτει τη γνωριμία, την εξοικείωση και τη χρήση μουσικών όρων που συχνά δεν έχουν ακούσει. Η χρήση μουσικής ορολογίας στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού θα πρέπει να γίνεται λελογισμένα και συνιστάται να συνδυάζεται με την υιοθέτηση «αυτοσχέδιου» λεξιλογίου, που

περιγράφει τους ήχους και τις μουσικές έννοιες πιο ελεύθερα, μέσα από τα βιώματα και τη φαντασία των μαθητών/-τριών. Μ' αυτόν τον τρόπο αμβλύνεται η τυπικότητα του «επιστημονικού» λόγου, γεγονός που επιτρέπει την επιτυχή διαμεσολάβηση ανάμεσα στην επιστημονική μουσική γνώση και στο αντιληπτικό επίπεδο των μαθητών/-τριών των πρώτων τάξεων του Δημοτικού. Είναι ακόμη σημαντικό το κείμενο να προσεγγίζει τις νέες έννοιες εικονιστικά (iconistic) και μέσα από έμπρακτες (enactive) δραστηριότητες πριν τις προσεγγίσει συμβολικά.

Πολύ σημαντική για την κατανόηση του κειμένου είναι η ύπαρξη λογικής αλληλουχίας μεταξύ των εννοιών και των παραγράφων, που εξασφαλίζει τη νοηματική συνέχεια και συνοχή του κειμένου. Το ύφος γραφής συνιστάται να είναι απλό, λιτό, χωρίς υπερβολές και με απλά φραστικά στοιχεία. Ενδείκνυται η χρήση β' ενικού, ώστε το κείμενο να ανοίγει έναν «προσωπικό διάλογο» με τον/την μαθητή/-τρια και να τον/την εμπλέκει στη συλλογιστική του/της. Η χρήση του β' ενικού ενισχύει, επίσης, και την επανάληψη στο σπίτι από τον/την μαθητή/-τρια. Ακόμη, είναι πολύ βοηθητική η παράθεση λέξεων-κλειδιών στην αρχή ενότητας ή κεφαλαίου, όπου θεωρείται αναγκαίο.

Η σαφήνεια του λόγου παίζει επίσης πολύ σημαντικό ρόλο, ώστε οι έννοιες να γίνονται κατανοητές από τους/τις μαθητές/-τριες. Οι πλήρεις προτάσεις, επαυξημένες με τους αναγκαίους προσδιορισμούς, η χρήση ρηματικών και ονοματικών συνόλων ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-τριών, η κατάλληλη χρήση ενεργητικής και παθητικής φωνής, χρόνων και εγκλίσεων των ρημάτων θεωρούνται σημαντικά στοιχεία για την επιτυχή χρήση της γλώσσας στα σχολικά βιβλία. Συνιστάται επίσης να δοθεί έμφαση στη διατύπωση των τίτλων των κεφαλαίων με τρόπο που να προσελκύουν το ενδιαφέρον και να κινητοποιούν την περιέργεια των μαθητών/-τριών.

4.8. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) του/των διδακτικού/-ών βιβλίου/-ων στο γνωστικό αντικείμενο «Μουσική» για τις τάξεις Α' και Β' Δημοτικού

Ο αριθμός των σελίδων ($\pm 5\%$) των βιβλίων μουσικής που προβλέπονται για τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού και για μέγεθος σελίδων Α4, έχει ως εξής:

Α' Τάξη

Βιβλίο Μαθητή/-τριας: 48 σελίδες

Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/τριας: 64 σελίδες

Β' Τάξη

Βιβλίο Μαθητή/-τριας: 48 σελίδες

Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας: 64 σελίδες

4.9. Κριτήρια ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού) στο γνωστικό αντικείμενο «Μουσική» για τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού

Εκτός από τα γενικά κριτήρια ποιότητας που αφορούν το εκπαιδευτικό υλικό στο μάθημα της Μουσικής για όλες τις τάξεις, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται για τις δύο πρώτες τάξεις στα εξής:

- Παιδαγωγική εγκυρότητα: ανταποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και στις βασικές αρχές της Διδακτικής της μουσικής

γενικότερα και ειδικότερα σε ό,τι αφορά τη μουσική διδασκαλία μάθηση κατά την πρώτη παιδική ηλικία. Πιο συγκεκριμένα, η υιοθετούμενη διδακτική μεθοδολογία δίνει έμφαση στη μάθηση μέσα από το παιχνίδι, στην ενεργό ενασχόληση με δραστηριότητες μουσικής πράξης και στους τρόπους σκέψης και μάθησης των μαθητών/-τριών της πρώτης παιδικής ηλικίας.

- Παιδαγωγικά ορθή χρήση της γλώσσας: Χρησιμοποιεί τη γλώσσα με τρόπο κατάλληλο για τους/τις μαθητές/-τριες της πρώτης παιδικής ηλικίας, ώστε να καθιστά το περιεχόμενο προσεγγίσιμο, εύληπτο και κατανοητό.
- Τυποτεχνικά χαρακτηριστικά: ευκολία στην ανάγνωση σε αντιστοιχία με τις ανάγκες των μαθητών/-τριών της πρώτης παιδικής ηλικίας (ευκρίνεια εικόνων, κατάλληλη γραμματοσειρά και διάστιχο κ.λπ.).
- Ελκυστικότητα: είναι ελκυστικά και προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών της πρώτης παιδικής ηλικίας με χρηστικό υλικό και με ελκυστικές δραστηριότητες.

5. ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ Γ΄ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗ

5.1. Τα διδακτικά βιβλία Μουσικής για τη Γ΄ και Δ΄ τάξη του Δημοτικού και το περιεχόμενό τους

Το διδακτικό πακέτο Μουσικής για τις Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού θα περιλαμβάνει Βιβλίο μαθητή/-τριας και Τετράδιο εργασιών, χωριστά για κάθε τάξη. Ο/Η εκπαιδευτικός θα έχει στη διάθεσή του/της το Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων το οποίο είναι ενιαίο για όλες τις τάξεις του Δημοτικού. Έτσι, οι προτεινόμενες μουσικές δραστηριότητες στο βιβλίο μαθητή/-τριας και στο τετράδιο εργασιών θα συνοδεύονται από μουσικό υλικό στο Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων και συμπληρωματικές δραστηριότητες ή δραστηριότητες επέκτασης, που θα συμπεριλαμβάνονται στον ψηφιακό πόρο/Εργαστηριακό Οδηγό. Είναι απαραίτητο να υπάρχει συμφωνία στο περιεχόμενο και «διάλογος» ανάμεσα στο βιβλίο μαθητή/-τριας και το τετράδιο εργασιών για τις Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού με τα παραδείγματα που θα μπουν στον ψηφιακό πόρο/Εργαστηριακό Οδηγό εκπαιδευτικού και στο Ανθολόγιο. Όλα τα παραπάνω θα είναι σύμφωνα με τη διάρθρωση των θεματικών ενοτήτων, τους διδακτικούς στόχους και τις δραστηριότητες, όπως αυτές περιγράφονται στο ΠΣ.

Βιβλία μαθητή/-τριας Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού

Στο βιβλίο μαθητή/-τριας παρουσιάζονται με τρόπο εύληπτο και ταυτόχρονα ελκυστικό για τους/τις μαθητές/-τριες της Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού οι έννοιες και τα θεματικά πεδία που αναφέρονται στο ΠΣ και προτείνονται δραστηριότητες σε τέσσερις άξονες: μουσική εκτέλεση, μουσική δημιουργία (αυτοσχεδιασμός, σύνθεση), ενεργητική ακρόαση, καθώς και μουσική γραφή και ανάγνωση. Είναι σημαντικό οι τέσσερις αυτοί άξονες να αναπτυχθούν ισόρροπα. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται για τις δραστηριότητες μουσικής γραφής και ανάγνωσης, οι οποίες θα πρέπει να ενισχυθούν, ώστε οι μαθητές/-τριες να μην καταλήγουν τελικά μουσικά αναλφάβητοι/-ες.

Η παρουσίαση του μουσικού υλικού συνιστάται να συνδέεται με θεματικές που σχετίζονται με την καθημερινότητα και τα ενδιαφέροντα των παιδιών αυτής της ηλικίας. Επιπλέον, επιδιώκεται η εξοικείωση τους με ποικίλα μουσικά ακούσματα από διαφορετικές εποχές και κουλτούρες, ώστε οι μαθητές/-τριες να μετατραπούν σταδιακά σε ενεργητικούς/-ες ακροατές/-τριες και να νιώθουν αισθητική απόλαυση από την επαφή τους με τα μουσικά είδη. Μέσα από τα κεφάλαια του βιβλίου θα

αναδειχτεί η σχέση που συνδέει τη μουσική με άλλες τέχνες και επιστήμες. Επίσης τονίζεται η ανάγκη ανάδειξης της ελληνικής μουσικής σε όλες τις εκφάνσεις της, του δημοτικού τραγουδιού, της μουσικής της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, του ελληνικού τραγουδιού με αντιπροσωπευτικά έργα μελοποιημένης ποίησης, κύκλους τραγουδιών κ.λπ., καθώς και του ρεμπέτικου τραγουδιού, με κατάλληλα επιλεγμένα παραδείγματα. Σημαντική θέση στο εκπαιδευτικό υλικό μουσικής καλείται να καταλάβει η έντεχνη ελληνική μουσική με αντιπροσωπευτικά έργα Ελλήνων/-ίδων συνθετών/-τριών τόσο του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα.

Στα βιβλία του μαθητή/-τριας και για τις δύο τάξεις θα λαμβάνεται μέριμνα, ώστε να αναπτύσσονται ισόρροπα οι βασικές έννοιες και τα στοιχεία της μουσικής και να καλύπτονται επαρκώς όλα τα θεματικά πεδία και οι θεματικές ενότητες, όπως αυτές καθορίζονται στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής για τις συγκεκριμένες τάξεις και θα παρουσιαστούν αναλυτικά παρακάτω.

Τα βιβλία μαθητή/-τριας και τετράδια εργασιών θα είναι δομημένα σε θεματικά πεδία και θεματικές ενότητες, σύμφωνα με τις προτάσεις του Προγράμματος Σπουδών. Οι ενότητες θα είναι διαρθρωμένες σε 25 συνολικά κεφάλαια, τα οποία αντιστοιχούν σε 25 διδακτικές ώρες. Με την προτεινόμενη διάρθρωση των κεφαλαίων δίνεται δυνατότητα για την κάλυψη **ολόκληρης** της ύλης κατά τη διάρκεια ενός σχολικού έτους, καθώς και για επαναλήψεις και δραστηριότητες εμπέδωσης. Με αυτό τον τρόπο οι διδακτικοί στόχοι του Προγράμματος Σπουδών, όπως αυτοί αποτυπώνονται στα σχολικά βιβλία αναμένεται να είναι υλοποιήσιμοι. Η σειρά των κεφαλαίων που παρουσιάζουμε παρακάτω είναι ενδεικτική. Τα κεφάλαια που αναφέρονται σε σχολικές επετείους ή σε τραγούδια του κύκλου του χρόνου είναι αυτονόητο ότι θα τοποθετηθούν με χρονολογική σειρά. Τα παρακάτω προτείνονται για τη Γ' και παρόμοια, λίγο μεγαλύτερης δυσκολίας για τη Δ' Δημοτικού. Οι διδακτικοί στόχοι θα είναι συγκεκριμένοι, ρεαλιστικοί, υλοποιήσιμοι, μετρήσιμοι και χρονικά προσδιορισμένοι.

Το περιεχόμενο των θεματικών ενότητων θα οργανώνεται με λογική αλληλουχία και θα καθίσταται εμφανές ήδη από τον πίνακα περιεχομένων που θα υπάρχει στην αρχή του εγχειριδίου. Οι ενότητες και τα κεφάλαια θα είναι διακριτά μεταξύ τους. Σε κάθε θεματική ενότητα θα πρέπει να υπάρχουν δραστηριότητες πάνω στους ακόλουθους τέσσερις (4) άξονες: μουσική ανάγνωση και γραφή, μουσική εκτέλεση, μουσική σύνθεση-δημιουργία, μουσική ακρόαση. Για όλους του παραπάνω άξονες χρησιμοποιούνται δραστηριότητες με το στοιχείο της παιχνιδοποίησης (gamification).

Σε κάθε θεματική ενότητα για την παρουσίαση των νέων μουσικών εννοιών επιλέγονται κατάλληλα μουσικά παραδείγματα και τραγούδια. Το τραγούδι, εκτός από την ανεξάρτητη παιδαγωγική και αισθητική του αξία αποτελεί βασικό διδακτικό μέσο για την εκμάθηση των εννοιών της μουσικής, όπως αυτές παρουσιάζονται στο ΠΣ. Συνιστάται μεγάλη προσοχή στην επιλογή του ρεπερτορίου, σύμφωνα με όσα έχουν αναφερθεί παραπάνω.

Τετράδιο Εργασιών Γ' και Δ' Δημοτικού

Σε κάθε ενότητα ή στο τέλος του Τετραδίου Εργασιών θα παρατίθενται οι στίχοι των τραγουδιών, μαζί με ηχητικό παράδειγμα, καθώς και μέρος της παρτιτούρας κατάλληλο για εκτέλεση από τους/τις μαθητές/-τριες (φράσεις, χαρακτηριστικά θέματα οργανικών εισαγωγών ή γεφυρών, ρυθμικές συνοδείες τραγουδιών, προτάσεις ενορχήστρωσης). Στο Τετράδιο Εργασιών θα υπάρχουν γραμμές πενταγράμμου, ώστε να συμπληρώνονται ασκήσεις από τους/τις μαθητές/-τριες, δραστηριότητες

διαβαθμισμένης δυσκολίας, κατάλληλες για διαφοροποιημένη διδασκαλία, καθώς και δραστηριότητες επέκτασης.

Ψηφιακός πόρος Βιβλίου Μαθητή/-τριας – Εργαστηριακός Οδηγός (για τον /την εκπαιδευτικό)

1. Βασικά σημεία για ενεργητική ακρόαση

Για τις δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης θα πρέπει να προϋπάρχει ένας στόχος διδασκαλίας με βάση τον οποίο θα επιλέγεται το ακουστικό παράδειγμα. Η ενεργητική ακρόαση θα συνδυάζεται με χάρτη ακρόασης και φύλλο εργασίας. Η δραστηριότητα αυτή θα είναι εστιασμένη με απλό τρόπο, ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, μεταξύ άλλων, στα εξής:

- Τεχνικά στοιχεία της μουσικής: είδος μουσικού συνόλου (ορχήστρα κ.λπ.), σύνθεση οργάνων-όργανα που συμμετέχουν (συνήθεις συνδυασμοί ή πρωτότυποι), ρόλος των οργάνων (συνοδευτικός, πρωταγωνιστικός κ.λπ.), τέμπο (γρήγορο, αργό), ρυθμός (σαφής, περίπλοκος), περιγραφή μελωδίας (υπάρχουν στοιχεία της μελωδίας, εκλείπουν, τραγουδιστή μελωδία, μη τραγουδιστή μελωδία, εύρος νοτών, τονική περιοχή-ψηλά, χαμηλά-, ίδια ή διαφορετική, μία ή πολλές, κ.ά.), ηχόχρωμα (ενορχήστρωση, επιλογή οργάνων), δυναμική, μορφολογία (μόνο για παραδείγματα με εύκολα αναγνωρίσιμα μέρη, ίσως τραγούδια κ.λπ.).
- Ιστορικά στοιχεία: γνωριμία με τον/τη συνθέτη, εποχή, είδος μουσικής, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον.
- Νόημα της μουσικής: περιεχόμενο κειμένου, έκφραση των νοημάτων του κειμένου μέσω της μουσικής, με ποιους τρόπους: δυναμική, ηχόχρωμα, σε ποιο σημείο, συμπεράσματα μέσω της μουσικής για τις αντιλήψεις και τον τρόπο ζωής της εποχής.
- Ενδεικτικές δραστηριότητες και ερωτήσεις για μουσική ακρόαση: παρουσίαση στους/στις μαθητές/-τριες δύο ή τριών χαρτών ακρόασης. Οι μαθητές/-τριες καλούνται να πουν σε ποιον αντιστοιχεί το ακουστικό παράδειγμα. Οι μαθητές/-τριες καλούνται να αναγνωρίσουν πότε ακούγεται ένα θέμα, με ανάταση του χεριού ή με επίδειξη μιας από πριν δοσμένης κάρτας με συγκεκριμένο μήνυμα. Εικαστική απεικόνιση του ακουστικού παραδείγματος ή τμήματος αυτού ή δραστηριότητα παραγωγής προφορικού ή γραπτού λόγου από τους/τις μαθητές/-τριες εμπνευσμένη από την ακρόαση.

2. Δραστηριότητες για μαθητές/-τριες για απόκτηση βασικών μουσικών δεξιοτήτων

- Δραστηριότητες για την ενίσχυση των ρυθμικών δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών: Ρυθμικές ασκήσεις με χρήση των ρυθμικών αξιών που περιλαμβάνονται στην ύλη της Γ' και Δ' Δημοτικού (ολοκλήρου, μισού, τετάρτου, ογδού και των παύσεών τους). Για τις δραστηριότητες μπορούν να επιλέγονται και ρυθμικά σχήματα από γνωστά τραγούδια για ρυθμική ανάγνωση. Οι δραστηριότητες αρχικά εκτελούνται από τους/τις μαθητές/-τριες «εξ ακοής» μιμούμενοι/-ες τον/την εκπαιδευτικό με στόχο να είναι σταδιακά σε θέση να διαβάζουν μόνοι/-ες τους απλά ρυθμικά σχήματα. Για την Δ' Δημοτικού θα περιλαμβάνονται και απλές ασκήσεις ρυθμικής ορθογραφίας (dictée). Στόχος αποτελεί η κατάκτηση στοιχειωδών δεξιοτήτων ρυθμικής ανάγνωσης και γραφής. Μέρος των δραστηριοτήτων θα είναι προσαρμοσμένες για δίφωνη

εκτέλεση από ζευγάρια ή από δύο ομάδες μαθητών/-τριών, όπου για παράδειγμα η μία φωνή θα εκτελεί τον παλμό σε τέταρτα και η δεύτερη ένα απλό ρυθμικό σχήμα (π.χ. 1 τέταρτο-2 όγδοα). Στη Δ' Δημοτικού μπορούν να συμπεριληφθούν ρυθμικοί κανόνες.

- Δραστηριότητες για την ενίσχυση των ακουστικών δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών: Δραστηριότητες για τη διάκριση απλών μελωδικών διαστημάτων (τρίτης μικρό κατιόν, τετάρτης καθαρό, οκτάβα), για τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν μελωδικές φράσεις από κατάλληλα επιλεγμένα τραγούδια. Δραστηριότητες για τη διάκριση μείζωνων-ελασσόνων συγχορδιών: συνδέουμε τις μείζονες συγχορδίες με το συναίσθημα της χαράς και τις ελάσσονες με το συναίσθημα της λύπης. Δραστηριότητες για την αναγνώριση των ηχοχρωμάτων των μουσικών οργάνων. Δραστηριότητες για την εξάσκηση της μουσικής μνήμης.
- Δραστηριότητες για την ενίσχυση των φωνητικών δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών. Οι δραστηριότητες αυτές θα συμπεριλαμβάνουν τα παρακάτω και θα χρησιμοποιούνται από τον/την εκπαιδευτικό είτε για τη διδασκαλία στην τάξη, είτε για τη διδασκαλία χορωδίας, στο πρόγραμμα του Ολοήμερου ή για σχολικές γιορτές: Αρχικά ασκήσεις προθέρμανσης της χορωδίας, χαλάρωσης και ενεργοποίησης των μυών, όπως και ασκήσεις για σωστή στάση του σώματος, οι οποίες θα γίνονται σε κάθε μάθημα. Στη συνέχεια ακολουθούν ασκήσεις για τα παρακάτω, οι οποίες θα πραγματοποιούνται από τον/την εκπαιδευτικό ανάλογα με το διδασκόμενο τραγούδι: τεχνική ελέγχου της αναπνοής, ενεργοποίησης του διαφράγματος, ενεργοποίησης της κεφαλικής φωνής, καθαρότητας, άρθρωσης, καθαρού σχηματισμού φωνηέντων και ευκρινούς εκφοράς συμφώνων, ώστε να επιτυγχάνεται καθαρή άρθρωση, άρθρωσης των φωνηέντων με ομοιογένεια, τονικού κουρδίσματος, χαλάρωσης της γλώσσας και των χειλιών, διεύρυνσης της φωνητικής έκτασης. Είναι σημαντικό οι προτεινόμενες δραστηριότητες να γίνονται με παιγνιώδη τρόπο και η διάρκειά τους να μην ξεπερνά τα 7-10 λεπτά της συνολικής πρόβας, ώστε να προκληθεί το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών. Οι δραστηριότητες αυτές αναμένεται να έχουν ως αποτέλεσμα οι μαθητές/-τριες να αντιληφθούν ότι το σώμα τους είναι ένα μουσικό όργανο, το οποίο θα ενεργοποιούν όσο αυτοί/-ες τραγουδούν. Συμπληρωματικοί στόχοι από τις ασκήσεις αυτές είναι να επιτευχθεί η μεγαλύτερη δυνατή τονική ακρίβεια και η εκφραστικότερη απόδοση των τραγουδιών, ώστε τελικά οι μαθητές/-τριες να οδηγηθούν στην αισθητική απόλαυση μέσα από το τραγούδι. Χρήσιμη είναι η χρήση μουσικών μεταφορών ανάλογων με τις εμπειρίες των μαθητών/-τριών, ώστε να γίνουν αντιληπτές με βιωματικό τρόπο βασικές πρακτικές τραγουδιού, όπως η χρήση της κεφαλικής φωνής, η διαφραγματική αναπνοή, η σταθερή στήριξη του σώματος, η φωνητική σταθερότητα και η σταθερή ροή του αέρα, τρόποι διαφορετικής άρθρωσης (στακάτο, λεγκάτο, μαρκάτο), η ποιότητα του ήχου. Προτείνονται επίσης μονοφωνικές ασκήσεις μελωδικής ανάγνωσης με χρήση μελωδικών διαστημάτων 2ας, 3ης και 4ης και στη Δ' Δημοτικού απλές δίφωνες ασκήσεις σε μορφή ερώτησης-απάντησης και εύκολοι μελωδικοί κανόνες.

3. Απλοί τρόποι ενορχήστρωσης για τις τάξεις Γ' και Δ'

Γενικά:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Επιλογή και σχεδιασμός ενορχηστρώσεων ανάλογα με την ηλικία και το επίπεδο των μαθητών/-τριών.
- Χρήση κρουστών σε όλες τις τάξεις, επιλογή κρουστών ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-τριών. Ηχηρές κινήσεις σώματος (body percussion), ηχογόνα αντικείμενα (πλαστικά ποτήρια, κουταλάκια, κουτάλες, μπουκάλια, πλαστικά κουβαδάκια). Ρυθμικά κρουστά μουσικά όργανα (ξυλάκια, τρίγωνα, ταμπουρίνα). Μελωδικά κρουστά μουσικά όργανα (μεταλλόφωνα, ξυλόφωνα, γκλόκενσπιλ, καμπανούλες, φλογέρες, κ.λπ.). Πολύ καλή επιλογή για προτάσεις ενορχήστρωσης είναι η χρήση ηχητικών σωλήνων λόγω της τριπλής λειτουργίας τους (ρυθμός-μελωδία-συνήχηση). Θα περιλαμβάνονται τεχνικές ενορχήστρωσης με χρήση μπορντούν, μελωδικού ή ρυθμικού οστινάτο και μελωδικών περασμάτων-γεφυρών ή εισαγωγών ενός τραγουδιού.

Ειδικά για Γ΄ και Δ΄ τάξη:

Θα αναγράφονται μελωδικές φράσεις σε μελωδικά κρουστά ή στη φλογέρα (κυρίως σε εισαγωγές ή γέφυρες-περάσματα). Αποφεύγεται ο μελωδικός διπλασιασμός (ντουμπλάρισμα) των φωνών. Προτείνονται ως τρόποι συνοδείας ένα σύντομο μελωδικό οστινάτο (τύπου ντο-μι-φα-μι-ντο) ή ρυθμικό οστινάτο. Εναλλακτικά, μπορεί να υπάρχει ομοφωνική συνοδεία, ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών/-τριών: «σπάσιμο» της συγχορδίας, όπου η βάση αποδίδεται από δύο βαθύτερα όργανα, ενώ τα υπόλοιπα όργανα αποδίδουν τη συγχορδία σε αρπάζ. Επιπλέον δυνατότητα: απόδοση του μπορντούν σε γειτονική οκτάβα και επαναφορά. Ρυθμική συνοδεία από διαφορετικά κρουστά, τα οποία αποδίδουν τους ισχυρούς και τους ασθενείς κύτους αντίστοιχα σε επιλεγμένα σημεία του τραγουδιού. Δεν προτιμάμε να «φορτώνουμε» ενορχηστρωτικά ένα τραγούδι, αφενός γιατί είναι δύσκολη η επίτευξη ικανοποιητικής εκτέλεσης από τους/τις μαθητές/-τριες, αφετέρου γιατί αποδυναμώνεται το αισθητικό αποτέλεσμα. Για την απόδοση κανόνα προτείνεται φωνητική, μονόφωνη απόδοση της μελωδίας, του κανόνα και παράλληλα παίξιμο της μελωδίας από μελωδικά κρουστά σε μορφή κανόνα.

4. Βασικά σημεία για την οργάνωση και τη διδασκαλία μουσικού συνόλου

- Επιλογή μουσικών κομματιών κατάλληλων για την ηλικία και το επίπεδο των μαθητών/-τριών. Η εμπειρία της συμμετοχής σε ένα μουσικό σύνολο αποτελεί σημαντική προστιθέμενη αξία για τα παιδιά.
- Επιλογή ρεπερτορίου με κριτήρια γνωστικών στόχων (εκμάθηση απλών συμβόλων, εξοικείωση με ανάγνωση παρτιτούρας), προγενέστερων γνώσεων (γνωστικό επίπεδο των μαθητών/-τριών), νοήματος των στίχων των τραγουδιών, τονικής έκτασης των τραγουδιών (βασική έκταση για Δημοτικό η ρε4-ρε5) και ηλικίας των παιδιών: για τη Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού προτείνονται μονόφωνες μελωδίες και τραγούδια στο σχήμα ερώτηση-απάντηση ή δίφωνα με διαδοχικές μελωδίες, ανάλογα με τις δυνατότητες του συνόλου.
- Επιλογή καταλλήλων τονικοτήτων, τόσο για την απόδοση του τραγουδιού όσο για την εκτέλεση στα όργανα.

- Διδασκαλία του τραγουδιού αρχικά «με το αυτί» και στη συνέχεια διδασκαλία στα όργανα, αν διατίθενται.
- Ορθή απόδοση του τραγουδιού από τον/την εκπαιδευτικό. Επανάληψη του τραγουδιού από τους/τις μαθητές/-τριες ανά φράση με τα λόγια και στη συνέχεια με τα ονόματα των νοτών.
- Συμμετοχή μαθητών/-τριών με ασταθή ρυθμό και ασταθή φωνή με παίξιμο μόνο του ισχυρού χρόνου σε ρυθμικά κρουστά ή με παραγωγή ηχητικού στρώματος χαμηλής έντασης (pp) μέσω ιδιόφωνων οργάνων ή ηχογόνων αντικειμένων.
- Διεύθυνση του μουσικού συνόλου από τον/την εκπαιδευτικό με ταυτόχρονο παίξιμο στο πιάνο/αρμόνιο, αλλά ενίοτε και χωρίς όργανο. Στην δεύτερη περίπτωση ταυτόχρονη απόδοση του τραγουδιού και από τον/την εκπαιδευτικό για καλύτερη μίμηση από τους/τις μαθητές/-τριες του τονικού ύψους των ήχων και των μουσικών φράσεων.
- Απόδοση από τον κάθε μαθητή και την κάθε μαθήτρια παιδί του δικού του/της μέρους κατά τη διάρκεια της δοκιμής και στην περίπτωση εκτεταμένου κομματιού, απόδοση μιας ή δύο μουσικών φράσεων, για να μην χάνεται το ενδιαφέρον των άλλων μαθητών/-τριών.
- Επιλογή κατάλληλου τέμπο-ταχύτητας. Προτίμηση αργής ή μέτριας ταχύτητας, ανάλογα με την ηλικία και τις δυνατότητες των μαθητών/-τριών.
- Διατύπωση ερωτήσεων αυτοαξιολόγησης/ετεροαξιολόγησης από τον/την εκπαιδευτικό και από τους/τις μαθητές/-τριες λ.χ. αν όμοιες φράσεις επαναλαμβάνονται το ίδιο ή διαφορετικά, αν αποδίδονται σωστά οι φράσεις, αν αποδίδονται χρωματισμοί κ.λπ.

5. Βασικά σημεία για τη διεύθυνση μουσικού συνόλου

- Είναι σημαντικό να τονιστεί η κοινωνική διάσταση του μαθήματος της Μουσικής στο σχολείο. Προϋπόθεση επιτυχίας από τη συμμετοχή των μαθητών/-τριών σε μουσικά σύνολα εξασφαλίζει ο βαθμός συνεργασίας τους και η προθυμία τους να συμβάλουν θετικά στην επίτευξη των στόχων. Είναι απαραίτητο κάθε μέλος του συνόλου να μπορεί να παραμένει συγκεντρωμένο για μεγάλο διάστημα και να εκτελεί πρόθυμα τις επαναλήψεις, μέχρις ότου η ομάδα φτάσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα.
- Στους ψηφιακούς πόρους/Εργαστηριακούς Οδηγούς των τάξεων Γ' και Δ' μπορεί να περιλαμβάνονται οδηγίες προς τον/την εκπαιδευτικό μουσικής για τη μουσική προετοιμασία διεύθυνσης ενός συνόλου: επισήμανση των φράσεων ενός τραγουδιού, των μελωδικών γραμμών αν είναι δίφωνο, των ρυθμικών μεταβολών, των μεταβολών δυναμικής, των αναπνοών, δύσκολων σημείων, όπως επίσης και στοιχείων ύψους του έργου. Πολύ σημαντική είναι η κατάλληλη επιλογή των τραγουδιών για χορωδιακό σύνολο, ώστε να μπορούν να τραγουδηθούν όλες οι νότες από τους/τις μαθητές/-τριες αντίστοιχης ηλικίας. Για κάθε τραγούδι θα υπάρχει μία σύντομη αναφορά για τον/τη συνθέτη, την εποχή και το είδος της μουσικής. Επίσης θα γίνεται αναφορά σε στοιχεία, όπως η μορφή της μουσικής σύνθεσης. Τα τραγούδια θα είναι σε κλίμακα κατάλληλη για την έκταση των

παιδικών φωνών, ώστε οι μαθητές/-τριες να παράγουν κεφαλική φωνή. Θα αποφεύγονται έργα που κινούνται επίμονα στις ακραίες περιοχές της φωνής, είτε προς τα πάνω είτε προς τα κάτω.

- Θα δίνεται βαρύτητα σε σημεία μουσικής ερμηνείας: λαμβάνονται υπόψη στοιχεία όπως η εποχή, το στυλ, η υφή, η γεωγραφική προέλευση, ο ρυθμός και οι δυναμικές. Στόχος των παραπάνω οδηγιών μουσικής ερμηνείας είναι να επιτυγχάνεται στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό έλεγχος της αυξομείωσης των δυναμικών, απόδοση του εσωτερικού ρυθμού, απόδοση των μουσικών φράσεων, διατήρηση της σωστής ταχύτητας και ερμηνείας σύμφωνα με το ύφος και την εποχή του έργου.
- Θεμελιώδης είναι η σημασία της μουσικής φράσης. Τα επιμέρους στοιχεία της μουσικής διεύθυνσης όπως η έναρξη και το κλείσιμο της μουσικής φράσης, το φραζάρισμα μίας περιόδου, οι εναλλαγές του τέμπο ή των δυναμικών αποτελούν τον πρωταρχικό κώδικα επικοινωνίας ανάμεσα στον/στη μαέστρο και στο φωνητικό ή οργανικό σύνολο. Για τον λόγο αυτό ο Εργαστηριακός Οδηγός θα περιέχει οδηγίες και ασκήσεις για το τραγούδι των φράσεων.
- Η εξάσκηση στη μουσική διεύθυνση αποτελεί απαραίτητο στάδιο της προετοιμασίας του/της μαέστρου. Με δεδομένο ότι δεν έχουν όλοι οι εκπαιδευτικοί μουσικής επαρκή εκπαίδευση στη διεύθυνση ενός μουσικού συνόλου, ο Οδηγός θα περιέχει απλές οδηγίες διεύθυνσης και καλές πρακτικές συνοδευόμενες με εικόνες. Η στάση του σώματος του/της μαέστρου μπορεί να επηρεάσει την απόδοση της χορωδίας. Ο/η μαέστρος έχει ίσιο κορμό ζυγισμένο ισομερώς, τα πόδια ελαφρώς ανοιχτά, όχι περισσότερο από το άνοιγμα των ώμων, ο θώρακας στητός, χωρίς ένταση στο σβέρκο και το κεφάλι όρθιο, όπως κατά τη στάση του χορωδού. Η εικόνα αυτή μεταδίδει στους/στις χορωδούς ασφάλεια, αυτοπεποίθηση και ετοιμότητα. Η προπαρασκευαστική κίνηση χαρακτηρίζεται από σαφήνεια και έλεγχο του ρυθμού και οδηγεί στην άμεση έναρξη της μουσικής εκτέλεσης. Ο ψηφιακός πόρος/Εργαστηριακός Οδηγός θα δίνει έμφαση μεταξύ άλλων και στα παραπάνω.
- Σημαντική είναι η προσεκτική επιλογή του ρεπερτορίου. Πρωταρχικό κριτήριο η διδασκόμενη μουσική να συντελεί στην καλλιέργεια της μουσικής αισθητικής των χορωδών.
- Θα αναφέρονται βασικές αρχές διεύθυνσης ενός μουσικού συνόλου. Ο/Η μαέστρος αναδεικνύει τρία στοιχεία του μουσικού έργου κατά την ώρα της εκτέλεσης, το μέτρο, την ταχύτητα και τη μουσική έκφραση. Αναγράφονται για παράδειγμα οδηγίες για την κίνηση των χεριών αν το κομμάτι είναι λεγκάτο ή στακάτο.

Εκτός των παραπάνω, ο ψηφιακός πόρος/Εργαστηριακός Οδηγός θα περιλαμβάνει τα εξής:

- μουσικά παραμύθια και ηχοϊστορίες που ενδείκνυνται για εφαρμογή στο ολοήμερο στις μικρές τάξεις μέχρι την Δ΄ τάξη,
- απλές οδηγίες συνοδευόμενες με εικόνες, καθώς και συνδέσμους με βίντεο επίδειξης κατασκευής απλών μουσικών οργάνων από υλικά καθημερινής χρήσης, ανακυκλώσιμα υλικά ή

υλικά από τη φύση (για παράδειγμα πέτρες, φύλλα δέντρων, κομμάτια ξύλου). Τα βίντεο θεωρούνται περισσότερο κατάλληλα από τα βιβλία, διότι καταγράφονται με λεπτομέρειες όλες οι φάσεις κατασκευής ενός οργάνου,

6. Βιβλιογραφία-Δικτυογραφία

Στο τέλος του Εργαστηριακού Οδηγού θα αναγράφονται πηγές για αναζήτηση πρόσθετου υλικού και σχετική βιβλιογραφία-δικτυογραφία με σελίδες της Ελλάδας και του εξωτερικού, που αναφέρονται σε μουσικοπαιδαγωγικές προτάσεις και δραστηριότητες, καθώς και διευθύνσεις αποθετηρίων εκπαιδευτικών σεναρίων και μουσικού υλικού (π.χ. ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο «Ευτέρπη»: <http://euterpe.mmb.org.gr/>, Μουσική Βιβλιοθήκη Petrucci: <https://imslp.org/>, πλατφόρμα ψηφιακών διδακτικών σεναρίων «Αίσωπος»: <http://aesop.iep.edu.gr/>, Μελοδύσσεια: <http://melodisia.mmb.org.gr/>).

Ανθολόγιο τραγουδιών (για τους/τις εκπαιδευτικούς)

Εκτός από τις γενικές επισημάνσεις που έχουν ήδη σημειωθεί, τα τραγούδια που θα συμπεριλαμβάνονται στο Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ δημοτικού θα πρέπει να έχουν τα παρακάτω γνωρίσματα υφής:

- Η μελωδία τους να αποτελείται από εύκολα αναγνωρίσιμα και διακριτά μουσικά θέματα, έτσι ώστε να είναι ευκολομνημόνευτη από τους/τις μαθητές/-τριες.
- Να έχουν επαναλαμβανόμενα ρυθμικά μοτίβα, ώστε να μπορούν εύκολα να αναπαραχθούν ρυθμικά από τους/τις μαθητές/-τριες.
- Να επιλέγονται τραγούδια όχι μόνο από τον μείζονα και τον ελάσσονα τρόπο, αλλά και από δρόμους της λαϊκής και παραδοσιακής ελληνικής μουσικής, τους τρόπους της αρχαίας ελληνικής μουσικής, όπως και τους ήχους της ορθόδοξης εκκλησιαστικής μουσικής.
- Η μελωδική έκταση των τραγουδιών να μην υπερβαίνει το διάστημα ενάτης (ντο4-ρε5), ώστε να ανταποκρίνονται στις φωνητικές ικανότητες των μαθητών/-τριών της συγκεκριμένης ηλικίας.
- Τα τραγούδια να είναι κατάλληλα επιλεγμένα, ώστε να αποτελούν υλικό και βάση για τη διδασκαλία επιμέρους μουσικών εννοιών: ρυθμικά σχήματα, τα οποία θα μπορούν οι μαθητές/-τριες να γράφουν και να διαβάζουν με χρήση ρυθμικών αξιών, ποικιλία μουσικών μέτρων με αντιπροσωπευτικά τραγούδια και από τις τρεις κατηγορίες μέτρων (απλά, σύνθετα και μικτά), τραγούδια αντιπροσωπευτικών χορευτικών ρυθμών της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και παραδοσιακών μουσικών άλλων λαών, μελωδικές φράσεις, που να μπορούν οι μαθητές/-τριες να γράφουν και να διαβάζουν με νότες στο πεντάγραμμο, εύκολα αναγνωρίσιμα θέματα, ώστε να κάνουν τη διάκριση ανάμεσα σε θέμα Α΄, Β΄ και ενδεχομένως Γ΄ ή και Δ΄ και να διακρίνουν τις μουσικές μορφές (διμερή, τριμερή και μορφή ροντό), ποικιλία χρονικής αγωγής (από *adagio* μέχρι *presto*), με εναλλαγές στη χρονική αγωγή ή σε κάποιες περιπτώσεις μέσα στο ίδιο τραγούδι, ώστε να διακρίνουν στην πράξη έννοιες όπως επιτάχυνση και επιβράδυνση, αντιθέσεις στη δυναμική, χαρακτηριστικές εναλλαγές μεταξύ δύο συγχορδιών (λ.χ.

δεσπόζουσα-τονική ή η χαρακτηριστική εναλλαγή ανάμεσα σε ρε ελάσσονα με ντο μείζονα στον τρόπο του ρε της παραδοσιακής μουσικής), ενορχηστρώσεις με ποικιλία οργάνων, υφής και ύφους, ώστε να αντληφθούν ηχοχρώματα οργάνων, διάκριση αντιστικτικής-ομοφωνικής υφής και διαφορές ύφους μέσα από διαφορετικές ενορχηστρώσεις του ίδιου τραγουδιού.

Συγκεκριμένα, θα περιλαμβάνονται:

- ο αρχαίοι ελληνικοί ύμνοι (Επιτάφιος Σεικίλου, Δελφικός ύμνος στον Απόλλωνα),
- ο εκκλησιαστικοί ύμνοι (Απολυτίκιο Τιμίου Σταυρού, Κοντάκιο Ακαθίστου Ύμνου «Τη Υπερμάχω», Εγκώμια Μ. Παρασκευής, Χριστός Ανέστη, Απολυτίκιο Πεντηκοστής),
- ο δημοτικά τραγούδια από διάφορες περιοχές της Ελλάδας με επιλογή ως προς την καταλληλότητα των στίχων και έμφαση στα παιχνιδιδοτάγουδα και στον κύκλο του χρόνου,
- ο κάλαντα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας (Δωδεκαημέρου, Λαζάρου, Μάρτη),
- ο αθηναϊκές και επτανησιακές καντάδες,
- ο ρεμπέτικα τραγούδια με επιλογή ως προς την καταλληλότητα των στίχων,
- ο μελοποιημένη ποίηση Ελλήνων και ξένων ποιητών σε μετάφραση (π.χ. Φρεντερίκο Γκαρθία Λόρκα),
- ο επιλεγμένα τραγούδια διαφόρων μουσικών ρευμάτων, μεταξύ των οποίων και επιλεγμένων ειδών δημοφιλών τραγουδιών (ποπ, ροκ, χιπ χοπ και άλλα). Ενδεικτικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν τραγούδια από τις συλλογές *Εδώ Λιλιπούπολη*, *Τα μουσικά του κήπου* και άλλα αντίστοιχης αισθητικής,
- ο τραγούδια έντεχνης ελληνικής μουσικής, π.χ. χορωδιακά τραγούδια του Μανώλη Καλομοίρη και Επτανησίων Συνθετών, όπως του Διονυσίου Λαυράγκα, Νικόλαου Μάντζαρου κλπ. Ενδεικτικά παραδείγματα: «Η ξανθούλα» (Διονύσιος Σολωμός-Νικόλαος Μάντζαρος), «Λαλούν τ' αηδόνια» (Γεώργιος Αθάνας-Διονύσιος Λαυράγκας), «Ο κόκορας» (Ζαχαρίας Παπαντωνίου-Χαρά Καλομοίρη), «Το ψάρεμα» (Χριστόφορος Σαμαρτσίδης- Μανόλης Καλομοίρης). Επίσης, τραγούδια νεότερων συνθετών ελληνικής έντεχνης μουσικής, όπως τα «Έξι τραγούδια για ποντίκια» του Γιώργου Κουρουπού. Τα τραγούδια μπορούν να χρησιμοποιηθούν κυρίως για δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης. Για εκμάθηση από τους/τις μαθητές/-τριες πιο κατάλληλο σύμφωνα με τις φωνητικές τους δυνατότητες είναι το 2^ο. Επίσης μπορεί να διδαχθεί και το 3^ο σε συνδυασμό με τη διδασκαλία της έννοιας της μεταφοράς τονικότητας (τρανσπόρτο).
- ο τραγούδια έντεχνης δυτικής μουσικής (π.χ. μεταφρασμένα λίντερ του Σούμπερτ, αποσπάσματα από δημοφιλείς άριες κλπ),
- ο παραδοσιακά τραγούδια από όλον τον κόσμο.

Εκτός από τις παρτιτούρες των τραγουδιών είναι απαραίτητο το Ανθολόγιο Μουσικών κειμένων να συμπληρώνεται από ηχητικά παραδείγματα. Για τον λόγο αυτό προτείνεται το μουσικό κείμενο των τραγουδιών να διασυνδέεται με ηχητικά παραδείγματα μέσω γραμμωτού κώδικα QR.

Απαραίτητο είναι να υπάρχει σχέση των τραγουδιών του Ανθολογίου με τα τραγούδια που αναφέρονται στα σχολικά βιβλία.

Στο τέλος του Ανθολογίου θα παρατίθεται ευρετήριο μουσικών όρων.

5.2. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Μουσική» για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού

Θεματικές ενότητες

Θεματικό πεδίο 1: «Έννοιες και βασικά στοιχεία της Μουσικής»

Θεματική Ενότητα 1: «Παλμός-Ρυθμός» (2 κεφάλαια). Με την αξιοποίηση βιωματικών δραστηριοτήτων που περιγράφονται στο ΠΣ για την αντίστοιχη ενότητα και μέσα από κατάλληλα επιλεγμένα τραγούδια οι μαθητές/-τριες καλούνται στην εκμάθηση των ρυθμικών αξιών και των μουσικών μέτρων (2/4, 3/4, 4/4, 5/8, 7/8). Οι δραστηριότητες θα έχουν ποικιλία και θα αναφέρονται στο τρίπτυχο: μουσική, ακρόαση, εκτέλεση και μουσική δημιουργία, με στόχευση στη μουσική γραφή και ανάγνωση. Για τη μουσική ακρόαση θα επιλεγούν κατάλληλα μουσικά παραδείγματα και δραστηριότητες. Για τις δραστηριότητες μουσικής εκτέλεσης, οι μαθητές/-τριες θα χρησιμοποιούν τα κρουστά όργανα της τάξης, αν υπάρχουν, ή το σώμα τους ως κρουστό όργανο (body percussion). Η μουσική δημιουργία μπορεί να εμπλουτιστεί με ψηφιακά εργαλεία. Για τις δραστηριότητες μουσικής γραφής θα προβλέπεται κατάλληλος χώρος στην αντίστοιχη ενότητα του Τετραδίου Εργασιών. Θα πρέπει να επιτυγχάνονται τα ακόλουθα μαθησιακά αποτελέσματα, σύμφωνα και με όσα προβλέπονται από το Π.Σ.: Να είναι σαφής η διάκριση ανάμεσα στην έννοια του παλμού και στην έννοια του ρυθμού. Η αναγνώριση των ισχυρών μερών του μέτρου που είχε εισαχθεί με βιωματικό τρόπο στις τάξεις Α΄ και Β΄ είναι απαραίτητο να πλαισιωθεί θεωρητικά στις Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού. Μαζί με την έννοια του παλμού να διδάχτει η εναλλαγή σε ισχυρά-ασθενή μέρη του μέτρου. Η δημιουργία σύντομων συνθέσεων μέσα από το εργαλείο Song maker του Chrome music lab, προτείνεται ενδεικτικά ως δραστηριότητα μουσικής δημιουργίας, η οποία έχει το πλεονέκτημα ότι οπτικοποιεί τις εναλλαγές των μερών του μέτρου. Ο/Η συγγραφέας θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει παραδείγματα τραγουδιών που αναφέρονται στην αντίστοιχη παράγραφο του Π.Σ., αλλά και δικά του/της κατάλληλα παραδείγματα. Τα μικτά μέτρα (5/8, 7/8) θα συνεχιστούν να διδάσκονται βιωματικά στη Γ΄ τάξη και θα γίνει μια συστηματικότερη θεωρητική προσέγγιση στη Δ΄ τάξη. Θα δοθεί έμφαση σε ποικιλία δραστηριοτήτων ρυθμικής μουσικής ανάγνωσης, οι οποίες θα είναι ενσωματωμένες στο Τετράδιο Εργασιών, καθώς και σε επιλεγμένα τραγούδια με χαρακτηριστικά ρυθμικά σχήματα ή μοτίβα που μπορούν οι μαθητές/-τριες εύκολα να αναπαράξουν. Ο κώδικας QR θα παραπέμπει σε διαδραστικά ψηφιακά ρυθμικά παιχνίδια. Σταδιακά μέχρι το τέλος της Γ΄ τάξης στόχος του μαθήματος είναι η όλο και μεγαλύτερη εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τη ρυθμική μουσική ανάγνωση, ώστε είναι σε θέση να αναπαράγουν απλά ρυθμικά σχήματα που βλέπουν στο πεντάγραμμο, καθώς και να αυτοσχεδιάζουν/συνθέτουν ρυθμικά σχήματα.

ΘΕ 2: «Μελωδία» (2 κεφάλαια): Οι μαθητές/-τριες καλούνται να μάθουν να γράφουν και να διαβάζουν τα ονόματα των φθόγγων της έντεχνης δυτικής μουσικής σημειογραφίας στο εύρος της ντο μείζονας σε μία οκτάβα. Επίσης, να τραγουδάνε σύντομα μελωδικά σχήματα με τα ονόματα των μουσικών φθόγγων σε ποικιλία μουσικών κλιμάκων, όχι μόνο στον μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο, αλλά και σε κλίμακες εκτός του μείζονος και του ελάσσονος, όπως για παράδειγμα πεντατονικές κ. ά.

ΘΕ 3: «Μορφή» (2 κεφάλαια): Οι μαθητές/-τριες καλούνται να κατανοήσουν την έννοια του θέματος και να διακρίνουν την εναλλαγή θεμάτων, είτε σε τραγούδια που γνωρίζουν, είτε σε μουσικές συνθέσεις

ή τραγούδια για ενεργητική ακρόαση. Οι μαθητές/-τριες έρχονται σε επαφή με την ορολογία των μουσικών μορφών, που αναφέρονται στην αντίστοιχη ενότητα του ΠΣ. Για τη διδασκαλία της ενότητας αυτής δίνεται έμφαση σε δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης. Επίσης, περιέχονται δραστηριότητες μουσικής δημιουργίας, στις οποίες οι μαθητές/-τριες καλούνται να χρησιμοποιήσουν μουσικά όργανα της τάξης ή απλά ψηφιακά εργαλεία για να δημιουργήσουν σύντομες συνθέσεις που να περιέχουν μουσικά θέματα στις μορφές A-B, A-B-A και στη μορφή ροντό.

ΘΕ 4: «Δυναμική αγωγή» (1 κεφάλαιο): Οι μαθητές/-τριες διακρίνουν και αναγνωρίζουν τις διακυμάνσεις της δυναμικής και εξοικειώνονται με τους όρους δυναμικής και τα σύμβολά τους. Χρησιμοποιούνται κατάλληλα μουσικά παραδείγματα και δραστηριότητες, όπως αυτές που προτείνονται στο ΠΣ.

ΘΕ 5: «Χρονική αγωγή» (1 κεφάλαιο): Οι μαθητές/-τριες διακρίνουν και αναγνωρίζουν τις μεταβολές της χρονικής αγωγής και εξοικειώνονται με τη διεθνή ορολογία. Χρησιμοποιούνται κατάλληλα μουσικά παραδείγματα και βιωματικές δραστηριότητες, όπως αυτές που προτείνονται στο ΠΣ. Για τις δραστηριότητες αυτές προτείνεται η σταδιακή εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τον μετρονόμο. Στις έννοιες Αργά-Γρήγορα που είχαν εισαχθεί βιωματικά στις τάξεις Α' και Β' προστίθενται επιπλέον διαβαθμίσεις (Μέτρια, Πολύ γρήγορα, Πολύ αργά). Στη Δ' τάξη γίνεται αναφορά στη διεθνή ορολογία για τους όρους χρονικής αγωγής (Adagio, Andante, Moderato, Allegro, Presto).

ΘΕ 6: «Ηχώχρωμα» (1 κεφάλαιο): Γίνεται μία σύντομη αναφορά στην έννοια της χροιάς της ανθρώπινης φωνής και στη διάκριση μεταξύ φυσικών και ηλεκτρονικών ήχων, έννοιες που είχαν διδαχθεί στην Α' και Β' Δημοτικού. Οι μαθητές/-τριες καλούνται να διακρίνουν τα είδη των ανθρώπινων φωνών και έρχονται σε επαφή με το ηχώχρωμα των μουσικών οργάνων της ορχήστρας, της μπάντας, καθώς και οργάνων της λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής. Γίνεται αναφορά στις οικογένειες των οργάνων και επιλέγονται αντιπροσωπευτικά όργανα από κάθε οικογένεια οργάνων. Με την κατάλληλη ενσωμάτωση πολυμεσικού υλικού στα βιβλία με τη μορφή συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού, οι μαθητές/-τριες επισκέπτονται εικονικά μουσεία μουσικών οργάνων και ορχήστρες. Στο κεφάλαιο αυτό προτείνονται δραστηριότητες κατασκευής μουσικών οργάνων με απλά υλικά, για παράδειγμα υλικά από τη φύση ή ανακυκλώσιμα υλικά.

ΘΕ 7: «Συνήχηση» (1 κεφάλαιο): Οι μαθητές/-τριες διακρίνουν τη μελωδία από την αρμονική και ρυθμική συνοδεία ενός τραγουδιού. Για τη συνοδεία μίας μελωδίας τραγουδιών χρησιμοποιούν απλά μελωδικά ή ρυθμικά οστινάτι, μπορντούν ή ισοκράτημα και μαθαίνουν να τραγουδάνε απλούς δίφωνους κανόνες.

Θεματικό πεδίο 2: «Είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά »

Για την επίτευξη των αισθητικών και παιδαγωγικών στόχων του μαθήματος είναι πολύ σημαντική η επιλογή των τραγουδιών προς εκμάθηση, καθώς και των τραγουδιών/μουσικών συνθέσεων προς ακρόαση. Επιλέγουμε τραγούδια από διάφορες χρονικές περιόδους της ιστορίας και από διάφορες γεωγραφικές περιοχές. Μεγαλύτερο μέρος καλύπτει η ελληνική μουσική και τραγούδια σε όλες τις εκφάνσεις της: αρχαία ελληνική μουσική, μουσική της ορθόδοξης ανατολικής εκκλησίας (βυζαντινή μουσική), ελληνική έντεχνη μουσική, μελοποιημένη ποίηση, δημοτικό τραγούδι, ρεμπέτικο τραγούδι και διάφορες μορφές δημοφιλούς μουσικής με αντιπροσωπευτικά είδη αισθητικής αξίας και με περιεχόμενο στίχων που να ανταποκρίνεται στο ηλικιακό επίπεδο των μαθητών/-τριών. Ιδιαίτερη

έμφαση θα πρέπει να δοθεί τόσο στην ελληνική μουσική παράδοση, όσο και στη νεοελληνική έντεχνη μουσική. Το έργο σημαντικών γυναικών μουσικών, που ασχολήθηκαν με τους «ανδροκρατούμενους» τομείς της σύνθεσης, της ενορχήστρωσης και της διεύθυνσης ορχήστρας θα πρέπει, επίσης, να προβληθεί. Στις τέσσερες ενότητες του θεματικού αυτού πεδίου θα γίνει με συνοπτικό και εποπτικό τρόπο μία ιστορική παρουσίαση των επιμέρους ειδών μουσικής, προσαρμοσμένη στην ηλικία των μαθητών/-τριών μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης και κατάλληλα επιλεγμένα μέσα (για παράδειγμα ιστοριογραμμές, παρουσιάσεις, διαδραστικά βίντεο, ψηφιακά βιβλία). Οι ιστορικές αυτές παρουσιάσεις προτείνονται για τη Δ' τάξη, ενώ για τη Γ' προτείνεται η διδασκαλία ενός τραγουδιού αντιπροσωπευτικού για κάθε είδος. Οι τέσσερις ΘΕ ενότητες του πεδίου θα διαρθρωθούν σε τέσσερα κεφάλαια.

Αναλυτικότερα θα διδαχθούν:

ΘΕ 1: «Ελληνική μουσική παράδοση (δημοτικό τραγούδι, μουσική της ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας)» (1 κεφάλαιο): Μέσα από επιλεγμένα παραδείγματα και παρουσιάσεις επιδιώκεται να κατακτηθούν οι επιμέρους στόχοι της αντίστοιχης ΘΕ του ΠΣ, τόσο σε επίπεδο γνώσεων και δεξιοτήτων όσο, κυρίως, σε επίπεδο στάσεων. Δεδομένης της ένταξης της βυζαντινής μουσικής στον κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO θα μπορούσε να γίνει μία απλή αναφορά στην έννοια της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, προσαρμοσμένη στο ηλικιακό επίπεδο των μαθητών/-τριών. Προτείνονται δημοτικά τραγούδια από διάφορες περιοχές της Ελλάδας, κάποια από τα οποία συνδέονται με τον κύκλο του χρόνου. Μερικά ενδεικτικά παραδείγματα από το Μουσικό Ανθολόγιο Α'-Στ' Δημοτικού είναι: «Λέν' ήρθι Μάης κι η Άνοιξη» (Θράκης), «Το λουλουδάκι του Μπαξέ» (Νάξου), «Άστραψεν η ανατολή» (Μ. Ασίας), «Μήλο μου κόκκινο» (Ανατ. Μακεδονίας), «Χελιδονίσματα» (Χάλκη).

ΘΕ 2: «Μελοποιημένη ποίηση. Έλληνες συνθέτες» (1 κεφάλαιο): Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα κύρια είδη του ελληνικού τραγουδιού: μελοποιημένη έντεχνη ποίηση, λαϊκό τραγούδι, είδη δημοφιλών τραγουδιών (π.χ. ποπ, ροκ). Θα γίνει αναφορά σε αντιπροσωπευτικούς Έλληνες συνθέτες και Ελληνίδες συνθέτριες για τα παραπάνω είδη, όπως και σε συλλογές μελοποιημένης ποίησης και κύκλους τραγουδιών. Το είδος του ρεμπέτικου τραγουδιού θα διδαχθεί μέσω κατάλληλης παρουσίασης, στην οποία θα γίνει αναφορά στην ένταξή του στον κατάλογο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO.

ΘΕ 3: «Έντεχνη μουσική» (1 κεφάλαιο): Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζεται με κατάλληλο τρόπο η έντεχνη μουσική, δυτική και ελληνική. Τα παραδείγματα που θα χρησιμοποιηθούν θα αντλούν στο μεγαλύτερο τους μέρος από αντιπροσωπευτικά έργα Ελλήνων συνθετών έντεχνης μουσικής και λιγότερο λοιπών Ευρωπαίων συνθετών. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο είδος της όπερας μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης. Μερικά προτεινόμενα παραδείγματα τραγουδιών, τα οποία παρατίθενται και στην αντίστοιχη ενότητα για το Μουσικό Ανθολόγιο, είναι: «Η ξανθούλα» (Διονύσιος Σολωμός-Νικόλαος Μάντζαρος), «Λαλούν τ' αηδόνια» (Γεώργιος Αθάνας-Διονύσιος Λαυράγκας), «Ο κόκορας» (Ζαχαρίας Παπαντωνίου-Χαρά Καλομοίρη) «Το ψάρεμα» (Χριστόφορος Σαμαρτσίδης-Μανόλης Καλομοίρης), καθώς και νεότερες συνθέσεις ελληνικής έντεχνης, όπως τα «Έξι τραγούδια για ποντίκια» του Γιώργου Κουρουπού.

ΘΕ 4: «Μουσικές του κόσμου» (1 κεφάλαιο): Στο κεφάλαιο αυτό μέσα από επιλεγμένα παραδείγματα και παρουσιάσεις οι μαθητές/-τριες επιδιώκεται να έρθουν σε επαφή με το ρεπερτόριο άλλων λαών.

Μέσω αντιπροσωπευτικών τραγουδιών και δραστηριοτήτων επιδιώκεται η κατάκτηση των στόχων του ΠΣ, μεταξύ των οποίων, σε επίπεδο στάσεων, ο σεβασμός της μουσικής δημιουργίας άλλων λαών και πολιτισμών.

Θεματικό πεδίο 3^ο : «Σύνδεση της μουσικής με άλλες τέχνες και επιστήμες»

Στο πεδίο αυτό του ΠΣ θα γίνει διαθεματική αξιοποίηση ενοτήτων από άλλες τέχνες και επιστήμες.

ΘΕ 1: «Μουσική και άλλες τέχνες» (1 κεφάλαιο): Θα αναδειχθεί η σύνδεση της μουσικής με τις άλλες τέχνες, όπως τα Εικαστικά, το Θέατρο, ο Κινηματογράφος, ο Χορός, η Λογοτεχνία και θα παρουσιαστούν πολύτεχνες συνθέσεις. Γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στην όπερα, λόγω του πολύτεχνου χαρακτήρα της με κατάλληλα παραδείγματα από την όπερα και το μουσικό θέατρο. Δραστηριότητες από την παραπάνω ενότητα μπορούν να δώσουν το έναυσμα για σχολική γιορτή σε συνεργασία με άλλες ειδικότητες.

ΘΕ 2: «Μουσική και άλλα μαθήματα» (1 κεφάλαιο): Παρουσιάζεται η διαθεματική διάσταση της μουσικής σε σχέση με οικεία κεφάλαια από μαθήματα που διδάσκονται οι μαθητές/-τριες Γ' και Δ' Δημοτικού, όπως Μυθολογία, Μελέτη Περιβάλλοντος, Μαθηματικά και άλλα. Το παραπάνω κεφάλαιο θα μπορούσε να διδαχθεί με διάχυση στις επιμέρους ΘΕ του 1^{ου} Θεματικού Πεδίου.

Θεματικό πεδίο 4^ο «Η μουσική στη ζωή εντός και εκτός σχολείου»

Το 4^ο θεματικό πεδίο, που αναφέρεται στις εκδηλώσεις και σχολικές γιορτές, καλύπτει μεγάλο μέρος των «προσδοκιών» από το μάθημα της Μουσικής, καθώς το μάθημα έχει ταυτιστεί σε μεγάλο βαθμό με τις σχολικές γιορτές.

ΘΕ 1: «Εκδηλώσεις σχολικές (6 κεφάλαια): Προτείνεται ένα διαφορετικό κεφάλαιο για καθένα από τα παρακάτω:

Επέτειοι 28^{ης} Οκτωβρίου, Πολυτεχνείου, 25^{ης} Μαρτίου, Αποκριά, Δωδεκαήμερο (Χριστούγεννα-Πρωτοχρονιά-Φώτα), Πάσχα (μαζί με Ανάσταση του Λαζάρου και Μ. Εβδομάδα).

Σε κάθε κεφάλαιο θα υπάρχουν κατάλληλα τραγούδια: α. προς εκμάθηση, β. προς ενεργητική ακρόαση. Για την επιλογή των τραγουδιών θα υπάρχει σύνδεση με τις αντίστοιχες ΘΕ του Ανθολογίου. Οι στίχοι των τραγουδιών θα πρέπει να ανταποκρίνονται στην ηλικία και στα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών και, αναφορικά με τις εθνικές επετείους, προτείνεται να αποφεύγονται τραγούδια που οι στίχοι τους προσβάλλουν άλλους λαούς. Τελικό κριτήριο επιλογής, όπως σε όλες τις περιπτώσεις, αποτελεί η αισθητική των τραγουδιών.

ΘΕ 2: «Εκπαιδευτικά προγράμματα» (1 κεφάλαιο): Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται μουσεία και φορείς που υλοποιούν εκπαιδευτικά προγράμματα άτυπης εκπαίδευσης για παιδιά σχολικής ηλικίας, τα οποία σχετίζονται με τη μουσική (π.χ. Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων «Φοίβος Ανωγειανάκης» - Κέντρο Εθνομουσικολογίας, Εθνική Λυρική Σκηνή, Μέγαρο Μουσικής, κ.λπ.). Μπορεί επίσης να περιλαμβάνει εικονικές περιηγήσεις σε μουσεία των οποίων τα εκθέματα σχετίζονται με τη Μουσική και επίσκεψη με χρήση υπερσυνδέσμου σε ιστοσελίδες διάσημων ορχηστρών από την Ελλάδα και τον κόσμο. Ιδιαίτερα συστήνεται μάλιστα η παραπομπή σε ιστοσελίδες μουσειών/ορχηστρών και άλλων πολιτιστικών φορέων που περιλαμβάνουν διαδραστικά παιχνίδια και ψηφιακές εφαρμογές κατάλληλα για την ηλικία των μαθητών/-τριών. Το περιεχόμενο του κεφαλαίου μπορεί να συσχετιστεί

και με θεματικές με τις οποίες ασχολείται η μαθητική ομάδα στο πλαίσιο των Εργαστηρίων Δεξιοτήτων, των Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων (Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών Θεμάτων), Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων ή τοπικών ή εθνικών σχολικών δικτύων.

5.3. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) του/των διδακτικού/-ών βιβλίου/ων στο γνωστικό αντικείμενο «Μουσική» για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού

Ο αριθμός των σελίδων ($\pm 5\%$) των βιβλίων μουσικής που προβλέπονται για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού και για μέγεθος σελίδων Α4, έχει ως εξής:

Γ΄ Τάξη

Βιβλίο Μαθητή/-τριας: 48 σελίδες

Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας: 64 σελίδες

Δ΄ Τάξη

Βιβλίο Μαθητή/-τριας: 48 σελίδες

Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας: 64 σελίδες.

5.4. Επιπρόσθετο ψηφιακό υλικό

Τα βιβλία του/της μαθητή/-τριας θα είναι εμπλουτισμένα, εκτός των υπολοίπων ψηφιακών αντικειμένων που προβλέπονται στο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, και με ακουστικά παραδείγματα. Η διάρκεια κάθε ακουστικού παραδείγματος θα είναι κατά προσέγγιση 1-2 λεπτά ή και λίγο περισσότερο, ανάλογα με τους στόχους του παραδείγματος.

6. ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ Ε΄ ΚΑΙ ΣΤ΄ ΤΑΞΗ

6.1. Λειτουργία και περιεχόμενο του εκπαιδευτικού πακέτου Μουσικής για τη Ε΄ και Στ΄ τάξη του δημοτικού

Το εκπαιδευτικό πακέτο μουσικής για την Ε΄ Δημοτικού περιλαμβάνει το Βιβλίο Μουσικής Μαθητή/-τριας Ε΄ τάξης και το Τετράδιο Εργασιών Μουσικής Ε΄ τάξης. Το εκπαιδευτικό πακέτο μουσικής για την ΣΤ΄ Δημοτικού περιλαμβάνει το Βιβλίο Μουσικής Μαθητή/-τριας ΣΤ΄ τάξης και το Τετράδιο Εργασιών Μουσικής ΣΤ΄ τάξης. Εννοείται ότι αξιοποιείται κατά τη διδασκαλία το Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων για τις τάξεις Α΄-ΣΤ΄, καθώς και ο Οδηγός του Εκπαιδευτικού.

Τα διδακτικά βιβλία διασυνδέονται με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό το οποίο υποστηρίζει τη διαδικασία οικοδόμησης και εμπλουτισμού γνώσεων, καθώς και την καλλιέργεια δεξιοτήτων και στάσεων από την πλευρά των μαθητών/-τριών.

Σκοπός του εκπαιδευτικού πακέτου κάθε τάξης είναι να καταστήσει τους/τις μαθητές/-τριες κοινωνούς ιδεών (μουσικών εννοιών) και να προάγει τη μουσική τους σκέψη μέσω του τρίπτυχου των μουσικών δραστηριοτήτων (ενεργητική μουσική ακρόαση, μουσική εκτέλεση και δημιουργία) με τη σταθερή συμβολή της μουσικής ανάγνωσης και γραφής. Επιπλέον, μέσω του μαθήματος της μουσικής,

μετακενώνεται ο μακραίωνος ελληνικός μουσικός πολιτισμός, πλαισιωμένος από τον δυτικό και τον διεθνή.

Οι στόχοι των διδακτικών βιβλίων Μουσικής Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού, επιμερίζονται σε **παιδαγωγικούς και μουσικούς**. Οι **παιδαγωγικοί** στόχοι διακρίνονται σε:

- Γνώσεις
  - Αναπλαισίωση της επιστημονικής και καλλιτεχνικής γνώσης σε σχολική γνώση.
- Δεξιότητες
  - Επικοινωνίας, Συνεργασίας, Δημιουργικότητας, Κριτικής Σκέψης (4C)
  - Ήπιες δεξιότητες ζωής: επίλυση προβλήματος, ψηφιακός γραμματισμός, διαπολιτισμική επάρκεια, αυτό-παρουσίαση, αυτορρύθμιση.
- Στάσεις
  - Ανακαλυπτική και συνεργατική μάθηση
  - Διαφοροποιημένη και συμπεριληπτική διδασκαλία
  - Αλληλεγγύη και κοινωνική συνοχή

Τα διδακτικά βιβλία Μουσικής Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού, επιδιώκουν την επίτευξη ειδικών **μουσικών** στόχων, όπως:

- ✓ **(γνώσεις)** κατάκτηση της μουσικής ανάγνωσης και γραφής σε βασικό επίπεδο (σύμβολα, έννοιες, ορολογία), κατάκτηση της βασικής μουσικής οργανολογίας, κατάκτηση των χαρακτηριστικών των μουσικών ειδών και των ιστορικών περιόδων της μουσικής (Παράρτημα 8.2)
- ✓ **(δεξιότητες)** επάρκεια στη μουσική εκτέλεση απλών μελωδιών (φωνή, κρουστά όργανα, body percussion) και στον αυτοσχεδιασμό, επάρκεια στην πρόσληψη των μουσικών χαρακτηριστικών ενός μουσικού έργου (μέτρο, ρυθμικά σχήματα, τονικό εύρος, δυναμική, ταχύτητα, ηχόχρωμα, δομή, υφή)
- ✓ **(στάσεις)** ποιοτικά κριτήρια επιλογής μουσικών ακροαμάτων όλων των ειδών, εποχών και πολιτισμών.

Έμφαση δίνεται στο σύνολο των έργων του ελληνικού μουσικού πολιτισμού, ιδίως δε στην έντεχνη ελληνική μουσική (λ.χ. Φ. Λεονταρίτης, Ν. Χαλκιόπουλος-Μάντζαρος, Μ. Καλομοίρης, Ν. Σκαλκώτας, Δ. Δραγατάκης, Θ. Αντωνίου), ως μουσικό είδος που πραγματώνει τον ορισμό του έργου τέχνης στον χώρο της μουσικής. Συνολικά, καθίσταται σαφής η σημασία του ρόλου του μαθήματος της μουσικής για τη μετακένωση της ελληνικής μουσικής, ως ενεργό κομμάτι του ελληνικού πολιτισμού (Παράρτημα, 8.3).

6.2. Πλαίσιο εκπόνησης του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού

Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, το οποίο θα διασυνδέεται με το βασικό περιεχόμενο των εγχειριδίων για το μάθημα της Μουσικής στις Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεις μπορεί να περιλαμβάνει:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Προσβάσιμα μουσικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα (τρισιδιάστατες απεικονίσεις, προσομοιώσεις, μικρόκοσμοι, μοντελοποιήσεις, οπτικοποιήσεις, πειράματα, 3D χάρτες, εικονικές περιηγήσεις, εικονικά αντικείμενα επαυξημένης πραγματικότητας), λ.χ. Εμμέλεια-Το μουσικό χωριό, Μελοδύσσεια, κ.ά.
- Δωρεάν μουσικά εκπαιδευτικά εργαλεία/διαδικτυακές εφαρμογές: flat.io (παρτιτούρα), musiclab (χαρακτηριστικά ήχου), ear master (μουσική ανάγνωση, ενεργητική ακρόαση, μουσική εκτέλεση/τραγούδι), creatingmusic (μουσική δημιουργία), noises.online (ήχοι περιβάλλοντος), learningmusic, Looplabs, Yousician (μουσική εκτέλεση και δημιουργία).
- Δωρεάν εκπαιδευτικά λογισμικά/ανοικτού κώδικα (λ.χ. Musescore, Audacity, OceanAudio, Reaper, Ableton, OpenShot Video Editor, Melodics).
- Εκπαιδευτικές διαδικτυακές εφαρμογές γενικού περιεχομένου: διαδραστικές ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης / drill and practice, χρονογραμμές, εννοιολογικούς χάρτες, παρουσιάσεις, ψηφιακά βιβλία, quiz, puzzle, σταυρόλεξα.
- Πρόσθετο ψηφιακό υλικό από έγκυρες πηγές και ανοικτούς ψηφιακούς πόρους (ενδεικτικά: «Φωτόδεντρο», Εκπαιδευτική Τηλεόραση, Ιφιγένεια, Αίσωπος, Πρωτέας, Ευτέρπη, Europeana, mimo-international.com, Ιστορική συλλογή σχολικών εγχειριδίων ΙΕΠ, κ.ά.) (Παράρτημα 8.5).

6.3. Κατευθυντήριες αρχές ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού

Εκτός από τις γενικές κατευθυντήριες αρχές ποιότητας του εκπαιδευτικού υλικού στο μάθημα της Μουσικής για όλες τις τάξεις, ειδικότερα για τις δύο τελευταίες τάξεις δίνεται έμφαση στα εξής:

6.3.1. Περιεχόμενο

Ειδικά:

- ✓ Ο σκοπός και οι στόχοι ευθυγραμμίζονται με αυτούς που καθορίζονται στο σχετικό Πρόγραμμα Σπουδών (συνοπτικά: γνώσεις/δεξιότητες/στάσεις στην **ενεργητική ακρόαση, εκτέλεση, μουσική δημιουργία και μουσική ανάγνωση-γραφή**).
- ✓ Ειδικότερα στη **μουσική γραφή και ανάγνωση** περιέχονται όλες οι πληροφορίες, όπως και υλικό εμπέδωσης για τις εξής συνιστώσες του μουσικού έργου: τονικό ύψος, διάρκεια, ρυθμικό σχήμα, μέτρο, χρονική αγωγή (tempo), δυναμική, συνήχηση-υφή, δομή, ηχώχρωμα (Παράρτημα, 8.6).
  - Παροχή πλούτου υλικού για πραγματική κατάκτηση των γνώσεων από τους/τις μαθητές/-τριες (θεωρία και ασκήσεις). Ιδίως οι ασκήσεις, οφείλουν να έχουν ποικίλη προσέγγιση (έντυπη, ηχητική, διαδικτυακή) και ικανό αριθμό για απρόσκοπτη εξάσκηση των μαθητών/-τριών στη μουσική γραφή και ανάγνωση.
  - Ειδικότερα, οι ψηφιακοί πόροι μπορούν να παρέχουν μια μεγάλη γκάμα υλικού ασκήσεων, με δυνατότητες αναπροσαρμογής στις εκάστοτε ανάγκες του εκπαιδευτικού πλαισίου, αλλά και χρήσης στην εξΑΕ, σύγχρονα και ασύγχρονα.

- Το βασικό και εναλλακτικό μουσικό υλικό (παρτιτούρες, ήχος) συμπεριλαμβάνεται σε ψηφιακή μορφή (ενδεικτικά: διαδραστική παρτιτούρα, midi file, ηχογραφημένη συνοδεία τραγουδιού, ηχογραφημένο τμήμα πλήρους ενορχήστρωσης, ηχογραφήσεις πλήρων μουσικών έργων και τραγουδιών) .
- Οι μουσικές αναφορές για τη επίτευξη των μαθησιακών στόχων αντλούνται από το σύνολο του ελληνικού μουσικού πολιτισμού (έντεχνη μουσική: αρχαία ελληνική, βυζαντινή, νεοελληνική έντεχνη μουσική, παραδοσιακή μουσική: δημοτικά τραγούδια και παραδοσιακοί χοροί, δημοφιλές ελληνικό τραγούδι: αστική λαϊκή μουσική, σύγχρονα δημοφιλή είδη). Ιδιαίτερη έμφαση οφείλεται στα έργα της έντεχνης ελληνικής μουσικής, ως το απαύγασμα της ελληνικής μουσικής δημιουργίας. Αναφορές επίσης οφείλουν να υπάρχουν στην έντεχνη δυτική μουσική, και στα δημοφιλή τραγούδια του διεθνούς ρεπερτορίου, όπως και στις παραδοσιακές μουσικές άλλων λαών. Σημαντική η διασύνδεση των επιλεγμένων έργων με παραμέτρους της σχολικής και κοινωνικής ζωής, ώστε να οξύνεται η πρόσληψή τους μέσω της λειτουργικότητάς τους (Παράρτημα 8.7, 8.8.).
- ✓ Στην **ενεργητική ακρόαση** εξετάζονται τα μουσικά είδη και τα περιβάλλοντα στα οποία αυτά λειτουργούν (με έμφαση στα μουσικά είδη του ελληνικού πολιτισμού).
  - Ομοίως εξετάζεται η ιστορία της ελληνικής μουσικής και παρέχονται πληροφορίες και δραστηριότητες για όλη τη διάρκειά της, με έμφαση στην έντεχνη ελληνική μουσική, λόγω υστέρησης στην πρόσληψη των έργων τέχνης του ελληνικού μουσικού πολιτισμού.
  - Το περιεχόμενο εδώ οφείλει να προσφέρει πληθώρα υλικού: τόσο από υπάρχουσες βάσεις δεδομένων (Ευτέρπη, Euroreana κ.λπ.), όσο και πρωτότυπο υλικό ποικίλης μορφής (χάρτες ακρόασης, διαδραστικές παρτιτούρες, ιστοριογραμμές, εννοιολογικοί χάρτες κ.λπ.).
  - Με βάση τον Πρόσθετο Ψηφιακό Πόρο/Εργαστηριακό Οδηγό Δημοτικού η ενεργητική ακρόαση αποτελεί δραστηριότητα που συνδέεται με συγκεκριμένο διδακτικό στόχο και προϋποθέτει αιτιολογημένη επιλογή μουσικού παραδείγματος και χρήση αντίστοιχου χάρτη ακρόασης και φύλλου εργασίας.
- ✓ Η **εκτέλεση – δημιουργία** περιλαμβάνει αξιοποίηση του σώματος ως κρουστού μουσικού οργάνου, της φωνής, των μελωδικών και μη κρουστών μουσικών οργάνων, των αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων, των διαδικτυακών ελεύθερα διατιθέμενων εργαλείων, εφαρμογών και λογισμικών, με στόχο τη δημιουργία πολυεπίπεδης μουσικής δημιουργίας (ρυθμός, μελωδία, συνοδεία, στίχοι). Συνηγήσεις ρυθμικές (πολυρρυθμία) και μελωδικές (κανόνας, ισοκράτημα, 2^η φωνή σε απόσταση 3^{ης}). Σημαντική η χρήση υλικού, οποιασδήποτε μορφής και μέσου, το οποίο δεν υπόκειται σε πνευματικά δικαιώματα ή παρέχεται με εξασφάλιση άδειας εκπαιδευτικής χρήσης.
- ✓ **Ειδικότερα για τα μουσικά κείμενα:** στο πλαίσιο της συμπερίληψης, τα μουσικά είδη χρησιμοποιούνται ισότιμα και αξιοποιούνται **λειτουργικά** (στην επεξεργασία των μαθησιακών στόχων) στην τριμερή διάρθρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας: **ενεργητική ακρόαση**,

μουσική εκτέλεση και μουσική δημιουργία, με τη σταθερή συμμετοχή της μουσικής γραφής και ανάγνωσης.

- ✓ Απαραίτητη η πλασιωμένη παρουσίαση των μουσικών ειδών στο πλαίσιο της κοινωνικής λειτουργίας τους: έθιμα (παραδοσιακή μουσική), θρησκευτικές τελετές (βυζαντινή μουσική), ψυχαγωγία (έντεχνη ελληνική μουσική, έντεχνη δυτική μουσική), διασκέδαση (μελοποιημένη έντεχνη ποίηση, ρεμπέτικο, ελαφρό, αστικό-λαϊκό, δημοφιλή δυτικά είδη τραγουδιού). Για ενδεικτικό περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων σε ποικίλα μουσικά κείμενα, βλ. Παραρτήματα 8.3, 8.7, 8.8. 8.9, 8.10.
- ✓ **Ειδικότερα για τη μουσική εκτέλεση:** η προετοιμασία, οργάνωση, διδασκαλία και διεύθυνση των μουσικών συνόλων (φωνητικών και ενόργανων) αναλύεται στον ψηφιακό πόρο/Εργαστηριακό Οδηγό. Για τις ενορχηστρώσεις τραγουδιών και μουσικών έργων για σχολική χρήση προτείνεται: «Απόδοση της μελωδίας, εκτός των μελωδικών κρουστών και από μονόφωνα όργανα, όπως το φλάουτο με ράμφος (φλογέρα) και το γιουκαλίλι (απλές μελωδίες σε σύνθετα και μικτά μέτρα, με χρονικές αξίες ολόκληρου, μισού, τετάρτου, ογδού, δέκατου έκτου και με το ρυθμικό σχήμα τετάρτου παρεστιγμένου με όγδοο ή σποραδικά με το σχήμα ογδού παρεστιγμένου με δέκατο έκτο ή τμημάτων αυτών). Σημασία στη συνήχηση-συνοδεία με τρόπους, όπως αναφέρονται στις προδιαγραφές των τάξεων Α΄ έως Δ΄ Δημοτικού, λ.χ. μελωδική επέκταση του bordun σε έκταση μιας οκτάβας με αρχικά ανιούσα και στη συνέχεια κατιούσα κίνηση, ώστε να σχηματίζεται μια αψιδωτή μορφή (ντο4-σολ4-ντο5-σολ4-ντο4). Εναλλακτική χρήση συμπληρωματικού ρυθμού, επιπλέον του παλμού, σε επιλεγμένα σημεία του τραγουδιού και ανάλογα με τις δυνατότητες των μαθητών/-τριών.
- ✓ **Ειδικότερα για τη μουσική δημιουργία:** πρώτη προσέγγιση μέσω σύνθεσης ηχοτοπίων σε διασύνδεση με φυσικά τοπία (εικόνα και ήχος) και στη συνέχεια σταδιακή αξιοποίηση όλων των μουσικών παραμέτρων (διάρκεια, οξύτητα, ένταση, ηχόχρωμα, μορφή). Ο αυτοσχεδιασμός προηγείται της μουσικής δημιουργίας, στην οποία εμπλέκεται και κάποια μορφή σημειογραφίας (συμβατική, απεικονιστική, κ.λπ).
- ✓ **Ειδικότερα για το μικτό μοντέλο μάθησης (δια ζώσης / σύγχρονη και ασύγχρονη διδασκαλία):** Το υλικό τόσο στη σύγχρονη/δια ζώσης, όσο και στην ασύγχρονη διδασκαλία οφείλει να είναι σαφές, κατανοητό και σύντομο, έτσι ώστε να προάγεται η αυτομάθηση και η αυτορρύθμιση των μαθητών/-τριών. Στο πλαίσιο της διερευνητικής-ανακαλυπτικής μάθησης, είναι σημαντική η καθοδήγηση των μαθητών/-τριών ως προς τη χρήση παιδαγωγικών περιβαλλόντων, λογισμικών, εφαρμογών και εργαλείων. Επίσης σκόπιμη καθίσταται η υποβοήθηση ερευνητικών εργασιών των μαθητών/-τριών, με δοσμένα σταθμισμένα κριτήρια αναζήτησης και επιλογής πληροφοριών».

Γενικά:

- ✓ Το περιεχόμενο των εγχειριδίων οφείλει να χαρακτηρίζεται από επιστημονική εγκυρότητα και είναι ενημερωμένο σύμφωνα με τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις.
- ✓ Οι έννοιες να αποδίδονται με ακρίβεια. Οι ιδέες να είναι συνεκτικές και να πλασιώνονται με εικονιστικό και ηχητικό υλικό, καθώς και με παραδείγματα ενδιαφέροντα, φιλικά στην αξιοποίηση και συμβατά με την ωρίμανση των μαθητών και μαθητριών.

- ✓ Κατά την ανάπτυξη των εννοιών, να ακολουθείται επαγωγική πορεία και να αξιοποιούνται οι πρότερες γνώσεις των μαθητών (σπειροειδής προσέγγιση).
- ✓ Υπάρχει συνέχεια στην ανάπτυξη εννοιών και δεξιοτήτων για τη διευκόλυνση της ομαλής μετάβασης μεταξύ διαφορετικών σταδίων μάθησης / επιπέδων (αναστοχαστική διαδικασία). Επισημαίνονται οι συνδέσεις μεταξύ σχετικών θεμάτων ή εννοιών. Δεν υπάρχει περιττή επανάληψη στο περιεχόμενο (βλ. Παράρτημα 8).
- ✓ Επιδιώκεται κατάλληλη ισορροπία μεταξύ του εύρους του περιεχομένου και της εμβάθυνσης σε αυτό.
- ✓ Το επίπεδο δυσκολίας του περιεχομένου είναι αντίστοιχο των απαιτήσεων του Προγράμματος Σπουδών και της γνωστικής ετοιμότητας των μαθητών /-τριών. (βλ. Παράρτημα 8).
- ✓ Σε περίπτωση μη ετοιμότητας των μαθητών/-τριών (προϋπάρχουσες ελλείψεις στη σπειροειδή προσέγγιση και την αναστοχαστική διαδικασία, οι οποίες καθιστούν το σχήμα «θυμάμαι-συνδέω-εφαρμόζω» δυσχερές), αξιοποιείται διδακτικό υλικό από τις αντίστοιχες ενότητες προηγούμενων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου. Εναλλακτικά απλουστεύεται η προσέγγιση του περιεχομένου έκαστου κεφαλαίου των τάξεων Ε΄ και ΣΤ΄.
- ✓ Το περιεχόμενο και οι εικόνες προάγουν την αποδοχή και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα, δεν αναπαράγουν στερεότυπα και δεν εγείρουν ζητήματα μονομέρειας ή μεροληψίας.

6.3.2. Μάθηση και διδασκαλία – Μουσικό πλαίσιο

Σημαντική η διδασκαλία της Μουσικής μέσα από την ίδια τη μουσική. Όλες οι μουσικές γνώσεις εντοπίζονται σε αυθεντικά μουσικά έργα, μέσα από αυθεντικές εμπειρίες των μαθητών (ενεργητική ακρόαση, εκτέλεση, δημιουργία/αυτοσχεδιασμός). Στις θεωρητικές δραστηριότητες (καταιγισμός ιδεών, έρευνα, σταυρόλεξα, κουίζ, εννοιολογικοί χάρτες και ιστοριογραμμές), δίνεται έμφαση στη ζωντανή μουσική εμπειρία (βιωματικότητα).

Ειδικότερα επιδιώκονται:

- Αυξανόμενη επάρκεια στην ενεργητική ακρόαση ως αντίληψη των μουσικών παραμέτρων (ενεργητική ακρόαση): τονικό εύρος, παλμός-μέτρο, ρυθμικά σχήματα, χρονική αγωγή, δυναμική αγωγή, ηχώχρωμα, συνήχηση και υφή, μορφή. Αυξανόμενη επάρκεια στη μουσική εκτέλεση (φωνή, σώμα ως κρουστό όργανο, κρουστά όργανα) ατομικά και ομαδικά (χορωδία, μουσικά σύνολα).
- Αυξανόμενη επάρκεια στον μουσικό αυτοσχεδιασμό, ατομικά και ομαδικά (ανεξάρτητα ή σε συνδυασμό με το λόγο και τις άλλες τέχνες).
Αυξανόμενη επάρκεια στην αποκωδικοποίηση των μουσικών παραμέτρων με χρήση μουσικών όρων και άλλων μέσων (απεικονιστικών, κινητικών).
- Αυξανόμενη επάρκεια στη μουσική γραφή και ανάγνωση.
- Αυξανόμενη αντίληψη του είδους και της ιστορικής θέσης των μουσικών έργων.
- Αυξανόμενη αντίληψη της ψυχαγωγικής λειτουργίας της μουσικής ακρόασης και της εκφραστικής διαχείρισης των συναισθημάτων που διαμεσολαβεί.
- Αυξανόμενη αντίληψη της κοινωνικής λειτουργικότητας των μουσικών έργων.

- Αυξανόμενη αντίληψη της σημασίας της μουσικής ως ενεργό κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς, τοπικής (ελληνική μουσική), υπερτοπικής δυτικής και διεθνούς (παγκόσμιος μουσικός χάρτης).
- Αυξανόμενη ομαδική ευθύνη στις μουσικές εκδηλώσεις (ακροατές, εκτελεστές).
- Αυξανόμενη αυτονομία μαθητών/-τριών – ο/η εκπαιδευτικός σε ρόλο συντονιστή και εμπυχωτή/εγγυητή εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- Αυξανόμενη επιδεξιότητα στη χρήση της μουσικής τεχνολογίας.

Είδη δραστηριοτήτων

Η κατάκτηση των βασικών μουσικών γνώσεων (δόμηση μουσικών εννοιών), των βασικών μουσικών δεξιοτήτων (ενεργητική ακρόαση, εκτέλεση, δημιουργία), η συνεργατική και αναστοχαστική μάθηση, αναπτύσσεται στα διδακτικά βιβλία μουσικής Ε΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού μέσα από **δραστηριότητες**:

✓ Γραπτές:

συμπλήρωση κενών, αντιστοίχιση, εντοπισμός μέσα στο μουσικό κείμενο, επανάληψη γραφής συμβόλων, αναζήτηση πληροφοριών, καταγραφή ρυθμικών σχημάτων, μέτρου, ταχύτητας, έντασης, μορφής, υφής (μουσική ορθογραφία/dictée), ταξινόμηση, ομαδοποίηση, εννοιολογική κατάταξη, ιστορική τοποθέτηση, ειδολογικός συσχετισμός, δημιουργικός συνδυασμός στοιχείων (block music building).

✓ Κινησθητικές:

○ Φωνή:

- Μίμηση πρότυπης σύντομης μελωδίας /ερώτηση-απάντηση (σολ-μι, σολ-λα, μι-σολ-λα, έως μελωδίες σε διάστημα 10^{ης}).
- Αυτοσχεδιασμός με χρήση κειμένου (μελωδική απαγγελία/recitativo) – έμφαση στην απόδοση νοημάτων με τη μελωδική κίνηση.
- Αυτοσχεδιασμός πάνω σε ρυθμικό ostinato, μελωδικό ostinato, αρμονική αλυσίδα.
- Συνεκφορά μελωδίας με μουσικά όργανα (ταυτοφωνία).
- Εκφορά μελωδίας με τη συνοδεία μουσικών οργάνων (σόλο).
- Διφωνίες διαφόρων ειδών (κανόνας, ισοκράτημα, 3^η/6^η).
- Φωνητικές τεχνικές (glissando, falsetto, parlando κ.λπ.).

○ Σώμα ως κρουστό όργανο (body percussion)-μουσικά όργανα

- Ηχοχρωματική ποικιλία.
- Συγχρονισμός (ακρίβεια παλμού μέτρου).
- Ακριβής μίμηση ρυθμικών σχημάτων.

- Ρυθμική συνοδεία τραγουδιού με ποικιλία σχημάτων και ηχοχρωμάτων (συμπληρωματικός ρυθμός, πολυρρυθμία).
  - Μελωδική συνοδεία (bordun, μελωδικό ισοκράτημα, ταυτοφωνία/οκτάβα με μελωδία, αντιστικτική μελωδία).
  - Μελωδική αναπαραγωγή.
  - Ρυθμικός αυτοσχεδιασμός.
  - Μελωδικός αυτοσχεδιασμός.
  - Συνδυαστικός αυτοσχεδιασμός (ομάδα μαθητών/-τριών)
  - Αυτοσχεδιασμός σε σχέση με δοσμένο κείμενο, εικόνες κ.λπ.
- Κίνηση σώματος συγχρονισμένα με τη μουσική (διεύθυνση συνόλου, χορογραφία)

✓ Νοητικές

- διάκριση χαρακτηριστικών ήχου (διάρκεια, τονικό ύψος, ένταση, χροιά).
- διάκριση χαρακτηριστικών μουσικών έργων (μέτρο, ρυθμικά σχήματα, χρονική αγωγή, τονικό εύρος, ενορχήστρωση, δυναμική, δομή, υφή).
- διάκριση μουσικών οργάνων (ελληνικών λαϊκών, ευρωπαϊκών, παραδοσιακών, ηλεκτρικών) και μουσικών συνόλων (έντεχνης, παραδοσιακής και δημοφιλούς μουσικής).
- διάκριση μουσικών ειδών βάσει μουσικών χαρακτηριστικών και λειτουργικότητας.
- διάκριση ιστορικών μουσικών περιόδων.
- δημιουργία / αυτοσχεδιασμός μουσικής σε σχέση με κείμενο, εικόνες ή άλλη μορφή τέχνης.

✓ Γενικές:

- Συζήτηση, καταιγισμός ιδεών, ομαδική συνεργασία, παιχνίδια ρόλων, έρευνα πεδίου, ξενάγηση, μελέτη περίπτωσης, επίλυση προβλήματος, διεξαγωγή πειράματος, προσομοιώσεις, εννοιολογική χαρτογράφηση, παιχνίδια στρατηγικής, ξεναγήσεις, συνεντεύξεις, παρουσιάσεις, συναυλίες, ηχογραφήσεις, βιντεοσκοπήσεις, παραγωγή έργου.
- Επικοινωνία, συνεργασία, δημιουργικότητα.
- Παρουσίαση (διατήρηση οπτικής επικοινωνίας, αυτοέλεγχος, αυτοπεποίθηση, διαχείριση άγχους).
- Ανατροφοδότηση (διαγράμματα, ημερολόγια μάθησης).
- Αυτοαξιολόγηση και ετεροαξιολόγηση (checklist, ηχογράφηση, βιντεοσκόπηση, ρουμπρίκες, φάκελος επιτευγμάτων/portfolio).

- ✓ **Χρήση ΤΠΕ:** χρήση ανοικτών μουσικών λογισμικών, ελεύθερων διαδικτυακών μουσικών εφαρμογών και εργαλείων.
- ✓ Οι δραστηριότητες έχουν αυξανόμενη πολυπλοκότητα κατά τη διαδοχή των κεφαλαίων και είναι επαναλαμβανόμενες (κατά το ήμισυ ή 50%) και εναλλασσόμενες (κατά το υπόλοιπο ήμισυ ή 50%).

6.4. Οργάνωση και Δομή

6.4.1. Στο Βιβλίο Μαθητή/-τριας Ε΄ Τάξης, το Τετράδιο Εργασιών Ε΄ Τάξης, στο Βιβλίο Μαθητή/-τριας ΣΤ΄ τάξης και το Τετράδιο Εργασιών ΣΤ΄ τάξης το περιεχόμενο οργανώνεται ως εξής:

- ✓ Σε τέσσερα (4) Θεματικά Πεδία και σε επιμέρους Θεματικές Ενότητες, όπως περιέχονται στο ΠΣ και αναπτύσσονται στο Παράρτημα.
- ✓ Οι Θεματικές Ενότητες αναπτύσσονται σε **25 κεφάλαια**, που αντιστοιχούν στο σύνολο της ύλης του ΠΣ για κάθε τάξη (Ε΄, ΣΤ΄). Η αντιστοίχιση των κεφαλαίων και των Θεματικών Ενότητων αποτυπώνεται στο Παράρτημα. Προτείνεται η διάταξη των κεφαλαίων να γίνεται όπως παρατίθεται στο αντίστοιχο Παράρτημα, με τη διευκρίνιση ότι τα κεφάλαια που αντιστοιχούν στην ενότητα 6.3.1., οφείλουν να συσχετίζονται με κεφάλαια άλλων θεματικών ενότητων (σύμφωνα με την εκτιμώμενη χρονικά σειρά διδασκαλίας τους), έτσι ώστε τα κεφάλαια της ενότητας 6.3.1. να ενισχύουν την εμπέδωση ήδη επεξεργασμένων γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων, μέσω των σχολικών εκδηλώσεων.
- ✓ Η οργάνωση της ύλης (κεφάλαια, Θεματικές Ενότητες, Θεματικά Πεδία) παρατίθεται στα διδακτικά εγχειρίδια με σαφήνεια σε Πίνακα Περιεχομένων, ο οποίος φέρει αύξουσα αρίθμηση της μορφής 1, 1.1, 1.1.1, 1.1.2 κ.λπ.. Ομοίως αξιοποιείται με συνέπεια και ομοιομορφία η χρήση των γραμματοσειρών και των χαρακτηριστικών τους (διάκριση κεφαλαίων-πεζών, εσοχών, απλής και έντονης γραφής κ.λπ.).
- ✓ Μετά τον Πίνακα Περιεχομένων προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», η οποία απευθύνεται στους/στις μαθητές/-τριες. Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται με κατανοητό τρόπο ο σκοπός και η αναλυτική στοχοθεσία των εγχειριδίων. Επίσης παρατίθεται κατάλογος των συμβολισμών που αντιστοιχούν στα στάδια της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- ✓ Σημαντική η αναφορά στην προαιρετική ύπαρξη ατομικού κρουστού μουσικού οργάνου (κατά προτίμηση καθορισμένου τονικού ύψους, λ.χ. ξυλόφωνο ή μεταλλόφωνο).

6.4.2. Στο Βιβλίο Μαθητή Ε΄ Τάξης, το Τετράδιο Εργασιών Ε΄ Τάξης, το Βιβλίο Μαθητή ΣΤ΄ τάξης και το Τετράδιο Εργασιών ΣΤ΄ τάξης το περιεχόμενο δομείται ως εξής:

- ✓ Στοιχεία Τίτλου
- ✓ Πίνακας περιεχομένων κεφαλαίων (25), ομαδοποιημένων ανά Θεματικές ενότητες (4) και αντίστοιχα Θεματικά Πεδία.
- ✓ Ταυτότητα Βιβλίου

- ✓ Ανάπτυξη κεφαλαίων (βλ. Παράρτημα: 8.1)
- ✓ Γλωσσάρι μουσικών όρων
- ✓ Πίνακες μουσικών συμβόλων (αξίες-παύσεις, νότες, μέτρο-χρονική αγωγή, ένταση, μουσικά όργανα, είδη συνηρήσεων, μουσικές μορφές, είδη μουσικής, ιστορική επισκόπηση ελληνικής μουσικής).
- ✓ Σύντομες οδηγίες για αυτοσχέδιες κατασκευές κρουστών μουσικών οργάνων.

Υπογραμμίζεται ότι η κοινή δόμηση των βιβλίων μουσικής Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης Δημοτικού διαφοροποιείται ως προς τον βαθμό συνθετότητας και δυσκολίας του περιεχομένου, όπως αναλύεται στην ενότητα 6.5. Περιεχόμενο.

6.5. Περιεχόμενο

6.5.1. Βιβλίο Μαθητή/-τριας: Μουσική Ε΄ Δημοτικού

Στο βιβλίο Μαθητή/-τριας αναπτύσσεται το γνωστικό περιεχόμενο κάθε κεφαλαίου μέσω βιωματικής, ανακαλυπτικής και συνεργατικής μάθησης.

Η περιεχόμενη ύλη δομείται σε τέσσερις (4) Θεματικές Ενότητες και είκοσι πέντε (25) Κεφάλαια (βλ. ΠΣ και Παράρτημα). Η παρουσίαση της ύλης στην Ε΄ τάξη (κοινή με την ΣΤ΄ τάξη, βλ. Παράρτημα 8.2) γίνεται με απλούστερο περιεχόμενο και με δραστηριότητες που έχουν μικρότερο βαθμό δυσκολίας και πολυπλοκότητας. **Σημαντική η παρουσίαση της ύλης με τρόπο ώστε να μπορεί να υποστηρίξει το μάθημα της μουσικής ακόμη και χωρίς την παρουσία του Τετραδίου Εργασιών.**

Η μορφή κάθε κεφαλαίου, ως συνοπτικό σχέδιο μαθήματος αναπτύσσεται στο Παράρτημα (8.4). Ειδικότερα:

- ✓ Δόμηση της ύλης σε 25 κεφάλαια (Παράρτημα 8.1).
- ✓ Κάθε κεφάλαιο καταλαμβάνει 1 έως 2 σελίδες. Στην περίπτωση των δύο (2) σελίδων είναι προτιμότερη η αντικριστή θέση τους (verso-recto).
- ✓ Προτάσσονται οι μαθησιακοί στόχοι, είτε ως σύντομες προτάσεις είτε ως λέξεις-κλειδιά.
- ✓ Η αφόρμηση γίνεται με ένα τραγούδι ή έργο για μουσικό σύνολο (με παράθεση του μουσικού και –πιθανού– λεκτικού κειμένου), ή με ένα οπτικό, ακουστικό ή κειμενικό ερέθισμα.
- ✓ Ακολουθεί η επεξεργασία του θέματος της ενότητας, με τη μορφή συνεργατικών ασκήσεων ανακαλυπτικής μάθησης (βλ. σχ. Παράρτημα), ώστε οι μαθητές/-τριες να συμπληρώνουν το γνωστικό πλαίσιο της ενότητας. Όλη η ζητούμενη γνώση περιέχεται στο δοσμένο μουσικό κείμενο, το οποίο οι μαθητές /-τριες επεξεργάζονται προς εξαγωγή συμπερασμάτων.
- ✓ Το γνωστικό περιεχόμενο κάθε κεφαλαίου παρατίθεται ως επεξήγηση (με τη μορφή σαφούς πινακίδας/επιγραφής), προς έλεγχο των ευρημάτων των μαθητών/-τριών. Απαραίτητες μουσικές δραστηριότητες κατά την επεξεργασία κάθε κεφαλαίου:

A. ενεργητική μουσική ακρόαση (βλ. οδηγίες στο νέο ΠΣ και τον Οδηγό του Εκπαιδευτικού).

B. μουσική (αντι)γραφή και ανάγνωση

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

Γ. μουσική εκτέλεση (φωνή, κρουστό σώμα, κρουστά μουσικά όργανα, σε χορωδιακά και ενόργανα μουσικά σύνολα). (βλ. οδηγίες στο νέο ΠΣ και στον Οδηγό του Εκπαιδευτικού).

Δ. μουσικός αυτοσχεδιασμός-δημιουργία με προαιρετική μουσική γραφή.

Επίσης περιλαμβάνονται:

- Δραστηριότητες ανάπτυξης ήπιων δεξιοτήτων κατά περίπτωση: συνεργασία, επικοινωνία, κριτική σκέψη δημιουργικότητα (δια ζώσης ή σύγχρονη εξΑΕ διδασκαλία).
- Κατά περίπτωση παρατίθενται επίσης, υπό μορφή πηγών, συμπυκνωμένα πρόσθετα πληροφοριακά στοιχεία (περιγραφές μουσικών οργάνων, ιστορικά και βιογραφικά τεκμήρια, κ.λπ.).
- Δραστηριότητες διασύνδεσης με άλλα διδακτικά αντικείμενα (διαθεματικότητα), κοινωνικές συνθήκες (λειτουργικότητα), πολιτισμικά περιβάλλοντα (διαπολιτισμικότητα), συναισθηματική έκφραση (αναπλαισίωση).
- ✓ Στο τέλος κάθε κεφαλαίου παρατίθεται ο *Αποτιμητής*, με τη μορφή σύντομων αναστοχαστικών διαδικασιών αυτοαξιολόγησης των μαθητών/-τριών/ έλεγχος επίτευξης μαθησιακών στόχων
- ✓ Στο τέλος του εγχειριδίου περιλαμβάνονται:
  - γλωσσάρι βασικών μουσικών όρων
  - γλωσσάρι μουσικών οργάνων (παραδοσιακής μουσικής, λαϊκής μουσικής, συμφωνικής ορχήστρας, στρατιωτικής μπάντας, jazz/rock/pop μουσικής)
  - γλωσσάρι Ελλήνων συνθετών
  - γλωσσάρι έργων έντεχνης ελληνικής μουσικής
  - γλωσσάρι Ελλήνων τραγουδοποιών
  - γλωσσάρι δημοφιλούς ελληνικού τραγουδιού
  - γλωσσάρι έργων συνθετών και τραγουδοποιών άλλων χωρών
  - ψηφιακός πόρος που περιλαμβάνει λίστα διαδικτυακών εργαλείων (Web 2.0) και πολυμεσικών εφαρμογών (λ.χ. Musescape, Audacity).
- ✓ Στο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό συμπεριλαμβάνονται πρωτίστως **εφαρμογές για εξάσκηση της μουσικής γραφής και ανάγνωσης**. Επιπρόσθετα μπορούν, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνονται πολυμεσικές πηγές πρόσθετης πληροφόρησης για τα μουσικά είδη και την ιστορία της μουσικής (με έμφαση στα είδη και την ιστορία της ελληνικής μουσικής), διαδικτυακά εργαλεία και ελεύθερα λογισμικά για καλλιέργεια της μουσικής εκτέλεσης και ενίσχυση της μουσικής δημιουργικότητας.

Μέγεθος Βιβλίου Μαθητή/-τριας: 48 σελίδες (±5%).

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

6.5.2. Βιβλίο μαθητή/-τριας: Μουσική ΣΤ' Δημοτικού

Στο Βιβλίο μαθητή/-τριας αναπτύσσεται το γνωστικό περιεχόμενο κάθε κεφαλαίου μέσω βιωματικής, διερευνητικής - ανακαλυπτικής και συνεργατικής μάθησης.

Η περιεχόμενη ύλη δομείται σε τέσσερις (4) Θεματικές Ενότητες και είκοσι πέντε (25) Κεφάλαια (βλ. ΠΣ και Παράρτημα 8.1). Η παρουσίαση της ύλης στην Ε τάξη (κοινή με την ΣΤ τάξη, βλ. Παράρτημα 8.1-8.3) γίνεται με χρήση συνθετότερου περιεχομένου και με δραστηριότητες που έχουν μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας και πολυπλοκότητας. **Σημαντική η παρουσίαση της ύλης με τρόπο, ώστε να μπορεί να υποστηρίξει τον/τη μαθητή/-τρια της μουσικής ακόμη και χωρίς την παρουσία του Τετραδίου Εργασιών.** Η μορφή κάθε κεφαλαίου, ως συνοπτικό σχέδιο μαθήματος αναπτύσσεται στο Παράρτημα (8.4). Ειδικότερα:

- ✓ Δόμηση της ύλης σε 25 Κεφάλαια (Παράρτημα 8.1).
- ✓ Κάθε κεφάλαιο καταλαμβάνει 1 έως 2 σελίδες. Στην περίπτωση των δύο (2) σελίδων είναι προτιμότερη η αντικριστή θέση τους (verso-recto).
- ✓ Προτάσσονται οι μαθησιακοί στόχοι, είτε ως σύντομες προτάσεις, είτε ως λέξεις-κλειδιά.
- ✓ Η αφόρμηση γίνεται με ένα τραγούδι ή έργο για μουσικό σύνολο (με παράθεση του μουσικού και –πιθανού– λεκτικού κειμένου), ή με ένα οπτικό, ακουστικό ή λεκτικό ερέθισμα.
- ✓ Ακολουθεί η επεξεργασία του θέματος της ενότητας, με τη μορφή συνεργατικών ασκήσεων ανακαλυπτικής μάθησης, ώστε οι μαθητές/-τριες να συμπληρώνουν το γνωστικό πλαίσιο της ενότητας. Όλη η ζητούμενη γνώση περιέχεται στο δοσμένο μουσικό κείμενο, το οποίο οι μαθητές/-τριες επεξεργάζονται προς εξαγωγή συμπερασμάτων.
- ✓ Το γνωστικό περιεχόμενο κάθε κεφαλαίου παρατίθεται ως επεξήγηση (με τη μορφή σαφούς πινακίδας/επιγραφής), προς έλεγχο των ευρημάτων των μαθητών/-τριών.
- ✓ Απαραίτητες μουσικές δραστηριότητες κατά την επεξεργασία κάθε κεφαλαίου:

A. ενεργητική μουσική ακρόαση (βλ. οδηγίες στο νέο ΠΣ και τον Οδηγό του Εκπαιδευτικού).

B. μουσική αντιγραφή και ανάγνωση

Γ. μουσική εκτέλεση (φωνή, σώμα ως κρουστό όργανο, κρουστά μουσικά όργανα, χορωδιακά και ενόργανα μουσικά σύνολα) (βλ. οδηγίες στο νέο ΠΣ και τον Οδηγό του Εκπαιδευτικού).

Δ. μουσικός αυτοσχεδιασμός- μουσική δημιουργία με προαιρετική μουσική γραφή.

- ✓ Επίσης περιλαμβάνονται:
  - Δραστηριότητες ανάπτυξης ήπιων δεξιοτήτων κατά περίπτωση: συνεργασία, επικοινωνία, κριτική σκέψη δημιουργικότητα (δια ζώσης ή σύγχρονη εξΑΕ διδασκαλία).
  - Κατά περίπτωση παρατίθενται επίσης υπό μορφή πηγών συμπυκνωμένα πρόσθετα πληροφοριακά στοιχεία (περιγραφές μουσικών οργάνων, ιστορικά και βιογραφικά τεκμήρια, κ.λπ.).
  - Συμπεριλαμβάνεται εναλλακτικό υλικό (για διαφοροποιημένη διδασκαλία ή/και για παράλληλη επεξεργασία ανά ομάδες μαθητών/-τριών) με τη μορφή εμπλουτισμένου περιεχομένου (υπερσύνδεσμος για πρόσβαση στο διαδίκτυο).

- Δραστηριότητες διασύνδεσης με διαφορετικά διδακτικά αντικείμενα (διαθεματικότητα), κοινωνικές συνθήκες (λειτουργικότητα), πολιτισμικά περιβάλλοντα (διαπολιτισμικότητα), συναισθηματική έκφραση (αναπλαισίωση).
- ✓ Στο τέλος κάθε κεφαλαίου παρατίθεται ο *Αποτιμητής*, με τη μορφή σύντομων ομαδικών αναστοχαστικών διαδικασιών αξιολόγησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αλλά και ως έλεγχος επίτευξης των μαθησιακών στόχων
- ✓ Στο τέλος του εγχειριδίου περιλαμβάνονται:
  - γλωσσάρι βασικών μουσικών όρων
  - γλωσσάρι μουσικών οργάνων (παραδοσιακής μουσικής, λαϊκής μουσικής, συμφωνικής ορχήστρας, στρατιωτικής μπάντας, jazz/rock/pop μουσικής)
  - γλωσσάρι Ελλήνων/-ίδων συνθετών/-τριών (έντεχνη) και τραγουδοποιών (δημοφιλής)
  - γλωσσάρι ελληνικών έργων και δημοτικών και δημοφιλών τραγουδιών
  - γλωσσάρι έργων συνθετών και τραγουδοποιών άλλων χωρών
  - ψηφιακό πόρο με λίστα διαδικτυακών εργαλείων (Web 2.0) και πολυμεσικών εφαρμογών (λ.χ. Musescore, Audacity).
- ✓ Στο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό συμπεριλαμβάνονται πρωτίστως **εφαρμογές για εξάσκηση της μουσικής γραφής και ανάγνωσης**. Επιπρόσθετα μπορούν, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνονται πολυμεσικές πηγές πρόσθετης πληροφόρησης για τα μουσικά είδη και την ιστορία της μουσικής (με έμφαση στα είδη και την ιστορία της ελληνικής μουσικής), διαδικτυακά εργαλεία και ελεύθερα λογισμικά για καλλιέργεια της μουσικής εκτέλεσης και ενίσχυση της μουσικής δημιουργικότητας.
Μέγεθος Βιβλίου Μαθητή/-τριας: 48 σελίδες (±5%).

6.5.3. Τετράδιο Εργασιών: Μουσική Ε΄ Δημοτικού

Στο Τετράδιο Εργασιών εμπεδώνεται το γνωστικό περιεχόμενο κάθε κεφαλαίου μέσω ασκήσεων μουσικής γραφής και ανάγνωσης και δραστηριοτήτων μουσικής εκτέλεσης και δημιουργίας. Η περιεχόμενη ύλη (βλ. ΠΣ και Παράρτημα) δομείται σε τέσσερις (4) Θεματικές Ενότητες και είκοσι πέντε (25) Κεφάλαια (βλ. παράρτημα 8.2). Η παρουσίαση της ύλης στην Ε΄ τάξη (κοινή με την ΣΤ΄ τάξη), γίνεται με απλούστερο περιεχόμενο και με δραστηριότητες που έχουν μικρότερο βαθμό δυσκολίας και πολυπλοκότητας. Κάθε κεφάλαιο του Τετραδίου Εργασιών πραγματεύεται το ίδιο περιεχόμενο με το αντίστοιχο κεφάλαιο του Βιβλίου Μαθητή/-τριας. **Σημαντική η δόμηση της ύλης με τρόπο, ώστε να μπορεί να υποστηρίξει το μάθημα της μουσικής ακόμη και χωρίς την παρουσία του Βιβλίου Μαθητή/-τριας.**

Η μορφή κάθε κεφαλαίου, ως συνοπτικό σχέδιο μαθήματος αναπτύσσεται στο Παράρτημα. Ειδικότερα:

- ✓ Δόμηση της ύλης σε 25 Κεφάλαια (Παράρτημα 8.1).
- ✓ Κάθε κεφάλαιο καταλαμβάνει 2 σελίδες, κατά προτίμηση σε αντικριστή θέση (verso-recto).
- ✓ Παράθεση μουσικού κειμένου αφόρμησης ενότητας από βιβλίο μαθητή/-τριας με τη μορφή εμπλουτισμένου περιεχομένου (υπερσύνδεσμος για πρόσβαση στο διαδίκτυο).

- ✓ Συνοπτική παράθεση (με τη μορφή πινακιδίου, εικόνας, κ.λπ.) του γνωστικού περιεχομένου της ενότητας.
- ✓ Παράθεση εναλλακτικού μουσικού κειμένου για την επεξεργασία της θεματικής ενότητας (σε έντυπη και ηχητική μορφή, ποικίλης μορφής: ολοκληρωμένο έργο, μόνο η συνοδεία, κ.λπ.).
- ✓ Πλήθος απλών ασκήσεων για ατομική εμπέδωση γνωστικού περιεχομένου κεφαλαίου:
  - μουσική ανάγνωση-γραφή (σύμβολα τονικού ύψους και διάρκειας)
  - αναγνώριση και απόδοση μουσικών χαρακτηριστικών (δυναμική, μετρική και χρονική αγωγή, μορφή, υφή).
- ✓ Επίσης ασκήσεις για κατανόηση:
  - των συχνότερα χρησιμοποιούμενων μουσικών οργάνων και των συνδυασμών τους (ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα, όργανα της ευρωπαϊκής ορχήστρας, όργανα δημοφιλούς ελληνικού τραγουδιού).
  - των βασικών μουσικών ειδών
  - των περιόδων της μουσικής ιστορίας
- ✓ Οι μουσικές δραστηριότητες κάθε κεφαλαίου περιλαμβάνουν: μουσική ακρόαση, εκτέλεση, αυτοσχεδιασμό/δημιουργία (δια ζώσης/σύγχρονη διδασκαλία).
- ✓ Οι δραστηριότητες ανάπτυξης ήπιων δεξιοτήτων περιλαμβάνουν κατά περίπτωση: συνεργασία, επικοινωνία, κριτική σκέψη, δημιουργικότητα (ασύγχρονη διδασκαλία).
- ✓ Σύντομη ατομική αυτοαξιολόγηση στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας (*Αποτιμητής*), ως έλεγχος επίτευξης των μαθησιακών στόχων.
- ✓ Στο τέλος του εγχειριδίου περιλαμβάνονται:
  - Φύλλα εργασίας για κάθε θεματικό πεδίο: σωστό-λάθος, πολλαπλή επιλογή, συμπλήρωση πεδίων, κουίζ, σταυρόλεξα, εννοιολογικοί χάρτες, ιστοριογραμμές, διαδικτυακά εργαλεία (έντυπα και ψηφιακά).
  - Κενά πεντάγραμμα
  - Πίνακες συμβόλων (τονικά ύψη, αξίες-παύσεις, μέτρα, ενδείξεις χρονικής αγωγής, ενδείξεις δυναμικής αγωγής)
  - Οδηγίες για αυτοσχέδια μουσικά όργανα.

Μέγεθος Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/-τριας: 64 σελίδες (±5%).

6.5.4. Τετράδιο Εργασιών: Μουσική ΣΤ' Δημοτικού

Στο Τετράδιο Εργασιών εμπεδώνεται το γνωστικό περιεχόμενο κάθε κεφαλαίου μέσω ασκήσεων μουσικής γραφής και ανάγνωσης και δραστηριότητες μουσικής εκτέλεσης και δημιουργίας. Η περιεχόμενη ύλη (βλ. ΠΣ και Παράρτημα 8.2) δομείται σε τέσσερις (4) Θεματικές Ενότητες και είκοσι

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

πέντε (25) Κεφάλαια (βλ. παράρτημα 8.1). Η παρουσίαση της ύλης στην ΣΤ΄ τάξη (ύλη κοινή με την Ε΄ τάξη) γίνεται με χρήση συνθετότερου περιεχομένου και με δραστηριότητες που έχουν μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας και πολυπλοκότητας. Κάθε κεφάλαιο του Τετραδίου Εργασιών πραγματεύεται το ίδιο περιεχόμενο με το αντίστοιχο κεφάλαιο του Βιβλίου Μαθητή/-τριας. **Σημαντική η δόμηση της ύλης με τρόπο ώστε να μπορεί να υποστηρίξει το μάθημα της μουσικής ακόμη και χωρίς την παρουσία του Βιβλίου Μαθητή/-τριας.**

Η μορφή κάθε κεφαλαίου, ως συνοπτικό σχέδιο μαθήματος αναπτύσσεται στο Παράρτημα (8.4). Ειδικότερα:

- ✓ Δόμηση της ύλης σε 25 Κεφάλαια.
- ✓ Κάθε κεφάλαιο καταλαμβάνει 2 σελίδες, κατά προτίμηση σε αντικριστή θέση (verso-recto).
- ✓ Παράθεση μουσικού κειμένου αφόρμησης ενότητας από βιβλίο μαθητή/-τριας με τη μορφή εμπλουτισμένου περιεχομένου (υπερσύνδεσμος για πρόσβαση στο διαδίκτυο).
- ✓ Συνοπτική παράθεση (με τη μορφή πινακιδίου, εικόνας, κ.λπ.) του γνωστικού περιεχομένου της ενότητας.
- ✓ Παράθεση εναλλακτικού μουσικού κειμένου για την επεξεργασία της θεματικής ενότητας (σε έντυπη και ηχητική μορφή, ποικίλης μορφής: ολοκληρωμένο έργο, μόνο η συνοδεία, κ.λπ.).
- ✓ Πλήθος απλών ασκήσεων για ατομική εμπέδωση γνωστικού περιεχομένου κεφαλαίου (βλ. σχ. Παράρτημα):
  - μουσική ανάγνωση-γραφή (σύμβολα τονικού ύψους και διάρκειας)
  - αναγνώριση και απόδοση μουσικών χαρακτηριστικών (δυναμική, μετρική και χρονική αγωγή, μορφή, υφή).
- ✓ Επίσης ασκήσεις για κατανόηση:
  - των συχνότερα χρησιμοποιούμενων μουσικών οργάνων και των συνδυασμών τους (ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα, όργανα της ευρωπαϊκής ορχήστρας, όργανα νεότερου ελληνικού τραγουδιού).
  - των βασικών μουσικών ειδών
  - των περιόδων της ιστορίας της μουσικής–(της ελληνικής σε συνδυασμό με την ευρωπαϊκή)
- ✓ Οι μουσικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν σε κάθε κεφάλαιο: μουσική ακρόαση, εκτέλεση, αυτοσχεδιασμό/δημιουργία (δια ζώσης/σύγχρονη διδασκαλία).
- ✓ Οι δραστηριότητες ανάπτυξης ήπιων δεξιοτήτων περιλαμβάνουν κατά περίπτωση: συνεργασία, επικοινωνία, κριτική σκέψη, δημιουργικότητα (ασύγχρονη διδασκαλία).
- ✓ Σύντομη ατομική αυτοαξιολόγηση (βλ. σχ. Παράρτημα) στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας (Αποτιμητής), ως έλεγχος επίτευξης των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων (μαθησιακών στόχων).
- ✓ Στο τέλος του εγχειριδίου περιλαμβάνονται:

- Φύλλα εργασίας για κάθε θεματικό πεδίο: σωστό-λάθος, πολλαπλή επιλογή, συμπλήρωση πεδίων, κουίζ, σταυρόλεξα, εννοιολογικοί χάρτες, ιστοριογραμμές, διαδικτυακά εργαλεία (έντυπα και ψηφιακά).
- Κενά πεντάγραμμα
- Πίνακες συμβόλων (τονικά ύψη, αξίες-παύσεις, μέτρα, ενδείξεις ρυθμικής χρονικής αγωγής, ενδείξεις δυναμικής αγωγής)
- Οδηγίες για αυτοσχέδια μουσικά όργανα
- ✓ Σημαντική η συμπερίληψη ασκήσεων (σε ξεχωριστή ενότητα ή επιμερισμένες **διακριτά** σε σχετικά κεφάλαια): επανάληψη ρυθμικών σχημάτων με ακρίβεια, αντίληψη σχετικού τονικού ύψους φθόγγων, ρυθμική συνοδεία τραγουδιού, τονική αντιστοίχιση απλής μελωδίας στο μεταλλόφωνο, εκτέλεση απλής μελωδίας με ακρίβεια, αναγνώριση ομάδων μουσικών οργάνων, αναγνώριση επαναλήψεων μουσικού θέματος, συγχρονισμένη κίνηση σώματος με τη μουσική.

Μέγεθος Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/τριας: 64 σελίδες (±5%).

6.5.5.. Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων Α-ΣΤ Δημοτικού

Υλικό Ε' – Στ' Δημοτικού

Το μουσικό υλικό του Ανθολογίου Μουσικών Κειμένων περιέχει πλούτο εναλλακτικού μουσικού υλικού, σε άμεση διασύνδεση και εμπλουτισμό των κεφαλαίων των διδακτικών εγχειριδίων Μουσικής Ε' και Στ' τάξης (Βιβλίο Μαθητή/-τριας, Τετράδιο Εργασιών). Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να δομήσει πάνω στο υλικό αυτό εκπαιδευτικά σενάρια, δραστηριότητες και ασκήσεις, με πρότυπα το Βιβλίου Μαθητή/-τριας και το Τετράδιο Εργασιών Μουσικής της Ε' και Στ' τάξης. **Σκοπός του Μουσικού Ανθολογίου είναι να προσφέρει συγκεντρωτικά πλούσιο και ποικίλο υλικό για άμεση εκπαιδευτική αξιοποίηση.** Σημαντική η διασύνδεση με τις σχολικές επετείους, τις σχολικές γιορτές, τα έθιμα στον κύκλο του χρόνου, τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών, την πολιτισμική επικαιρότητα. Ιδιαίτερη έμφαση στα έργα της έντεχνης ελληνικής μουσικής –συχνά αγνοούμενης από τους/τις μαθητές/-τριες– για τις τάξεις Ε' και Στ' (βλ. σχετικά Παράρτημα 8.7), καθώς τα υπόλοιπα ελληνικά και διεθνή μουσικά είδη έχουν ήδη αξιοποιηθεί εκτενώς στις προηγούμενες τάξεις (Α'-Δ').

- ✓ Προβολή συνόλου ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς (μουσικές κατηγορίες: έντεχνη, παραδοσιακή, δημοφιλής, μουσικά είδη και ιστορικές περιόδους).
- ✓ Αντιπροσώπευση των κατηγοριών της δυτικής και διεθνούς μουσικής δημιουργίας (έντεχνη, παραδοσιακή, δημοφιλής).
- ✓ Αντιστοίχιση τραγουδιών με ηλικιακό επίπεδο των μαθητών/-τριών (μουσικές γνώσεις, φωνητικό εύρος, θεματολογία).
- ✓ Μουσικά κείμενα ποικίλα και επαρκή για κάλυψη εκδηλώσεων σχολικής ζωής (θρησκευτικές και εθνικές επετείους, έθιμα, κύκλος εποχών του χρόνου, θεματικές σχολικές εκδηλώσεις, όπως περιβαλλοντικά προγράμματα και προγράμματα αγωγής υγείας).
- ✓ Επαρκής ποσότητα μουσικών κειμένων (όχι ενδεικτικές παραθέσεις μουσικών έργων)

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- ✓ Ισοδύναμα κεφάλαια:
  - Έντεχνη ελληνική μουσική (από την αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο, στις ελληνικές κοινότητες του εξωτερικού και τους συνθέτες του ελλαδικού χώρου στον 19ο και 20ό αιώνα, με αναφορά και στη σύγχρονη έντεχνη δημιουργία)
  - Ελληνική παραδοσιακή μουσική (δημοτικό τραγούδι και παραδοσιακοί χοροί)
  - Δημοφιλής ελληνική μουσική (αστικό λαϊκό και νεότερο ελληνικό τραγούδι: ρεμπέτικο, μελοποιημένη έντεχνη ποίηση, λαϊκό, ελαφρύ λαϊκό, σύγχρονα δημοφιλή είδη).
  - Παγκόσμια μουσική δημιουργία: έντεχνη δυτική μουσική, διεθνή δημοφιλή τραγούδια, παραδοσιακές μουσικές άλλων λαών.
- ✓ Τραγούδια (80%).
- ✓ Έργα σε μεταγραφές για μαθητικά μουσικά σύνολα (10%)
- ✓ Έργα για μουσικά σύνολα προς ακρόαση-θέαση-εκπαιδευτική χρήση (10%)
- ✓ Προτίμηση σε τραγούδια/μουσικά κείμενα για φωνές ή/και σύνολα οργάνων που είναι διαθέσιμα διαδικτυακά σε έγκυρες βάσεις δεδομένων/εκπαιδευτικές πλατφόρμες (λ.χ. “Ευτέρπη” κ.ά.) και σε ποικιλία μέσων (εικόνα, ήχος, playback/karaoke).
- ✓ Ιδιαίτερη προσοχή στο περιεχόμενο των στίχων των τραγουδιών (σε όλες τις γλώσσες), με γνώμονα την προβολή του πολυδιάστατου ελληνικού και παγκόσμιου πολιτισμού, τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών, τις παιδαγωγικές αρχές της εκπαιδευτικής διαδικασίας (λειτουργική ένταξη της διαφορετικότητας, μη χρήση λεκτικής βίας και διακρίσεων, προβολή πανανθρώπινων αξιών και ιδανικών, προαγωγή της κοινωνικής συνοχής-συμπερίληψη). Βλ. σχ. Ενότητα 6. «Γλώσσα».
- ✓ Προτίμηση σε εκτελέσεις υψηλής καλλιτεχνικής και ηχητικής ποιότητας, ει δυνατόν με οπτική χρήση παρτιτούρας, παρουσίαση μουσικών οργάνων, μουσικών παραμέτρων κ.λπ.
- ✓ Το μουσικό υλικό παρέχεται σε έντυπη μορφή.
- ✓ Το μουσικό υλικό συμπληρώνεται με ψηφιακό περιεχόμενο το οποίο μπορεί να διασυνδέεται με διαδικτυακούς πόρους όπως:
  - Ανοικτή σε επεξεργασία παρτιτούρα (λ.χ. .mscz)
  - Ηχητικό υλικό συνολικού έργου και επιμέρους παραμέτρων (συνοδεία, φωνές, ρυθμικά σχήματα κ.ά.)
  - Λεκτικό υλικό (στίχοι τραγουδιών, πληροφορίες μουσικών έργων)
  - Οπτική αναπαράσταση μουσικών έργων (χάρτες ακρόασης, βίντεο-παρτιτούρες)
- ✓ Ο αριθμός σελίδων του Ανθολογίου μουσικών κειμένων (μόνο σε ψηφιακή μορφή) συνολικά για το Δημοτικό προβλέπεται να είναι 144 (±5%).

Ειδικά κριτήρια τραγουδιών και έργων για μουσικά σύνολα του Ανθολογίου Μουσικών Κειμένων για τις Ε και ΣΤ τάξεις, εκτός από αυτά που έχουν ήδη αναφερθεί για όλες τις τάξεις είναι τα εξής :

- Η μελωδική έκταση των τραγουδιών να αντιστοιχεί στο φωνητικό εύρος των παιδιών ηλικίας των 10-11 ετών (σι ύφεση 3 - ρε5).
- Τα επιλεγμένα τραγούδια καθώς και τα αποσπάσματα ορχηστρικών και χορωδιακών έργων οφείλουν να αποτελούν εναλλακτικό υλικό για τη διδασκαλία επιμέρους μουσικών εννοιών (Βλ. σχ. Παράρτημα), λαμβάνοντας υπόψη το ενδεικτικό ρεπερτόριο (Βλ. σχ. Παραρτήματα).

6.5.6. Ψηφιακός πόρος βιβλίου μαθητή/τριας - Εργαστηριακός Οδηγός (τάξεις Ε' -ΣΤ'): περιεχόμενο

Ο ψηφιακός πόρος/Εργαστηριακός Οδηγός αποτελεί σημαντικό ενισχυτή του εργαστηριακού/βιωματικού, συνεργατικού και ανακαλυπτικού μαθήματος της μουσικής. Εκτός από το περιεχόμενο που έχει ήδη αναφερθεί και αφορά σε όλες τις τάξεις, ειδικότερα για τις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού προτείνεται να συμπεριληφθούν και πίνακες με λίστες μουσικών συμβόλων προς φωτοτύπηση και ανάρτηση στην αίθουσα μουσικής:

- Αξίες και παύσεις ευρωπαϊκής σημειογραφίας, αξίες και παύσεις κατά Kodaly.
- Νότες (A3-G5).
- Σύμβολα δυναμικής αγωγής.
- Ορολογία χρονικής αγωγής (tempo).
- Συγκεντρωτικοί χάρτες μουσικών οργάνων: μουσικά όργανα Orff, μπάντα πνευστών, συμφωνική ορχήστρα, παραδοσιακά σύνολα (ζυγιά ηπειρωτική, ζυγιά νησιωτική, κομπανίες, μαντολινάτες), σύνολα δημοφιλούς μουσικής (jazz band, jazz trio, rock/pop band), παραδοσιακά όργανα άλλων πολιτισμών.
- Γλωσσάρι **μουσικών όρων**.
- Γλωσσάρι **παιδαγωγικών** όρων.
- Συμπληρωματικό υλικό διαθέσιμο στο διαδίκτυο: μουσικά κείμενα ελεύθερης πρόσβασης, αντίστοιχο ηχητικό υλικό ελεύθερης πρόσβασης, μουσικά εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, διαδικτυακά μουσικά εργαλεία, μουσικές εφαρμογές και μουσικά λογισμικά ανοικτού κώδικα.

6.6. Γλώσσα

Εκτός από όσα αναφέρθηκαν για όλα τα εγχειρίδια Μουσικής του Δημοτικού, τονίζονται και τα εξής όσον αφορά τις τάξεις Ε' και ΣΤ' Δημοτικού:

- ✓ Προτίμηση για χρήση του α' προσώπου πληθυντικού, προκειμένου να ενεργοποιείται η συνεργατική και μαθητοκεντρική διαδικασία.
- ✓ Χρησιμοποίηση της ορολογίας του επιστημονικού αντικείμενου και αξιοποίηση των ευκαιριών ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.
- ✓ Παράθεση ερμηνειών όρων και λίστας όρων (γλωσσάρι), όπου προαναφέρθηκε.
- ✓ Εξασφάλιση της λεκτικής και σημασιολογικής κωδικοποίησης κάθε θεματικής ενότητας.

- ✓ Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στο περιεχόμενο των στίχων των τραγουδιών (σε όλες τις γλώσσες), με γνώμονα την προβολή του πολυδιάστατου ελληνικού και παγκόσμιου πολιτισμού, τη λειτουργική ένταξη της διαφορετικότητας, τη μη χρήση λεκτικής βίας και διακρίσεων, την προβολή πανανθρώπινων αξιών και ιδανικών, την προαγωγή της κοινωνικής συνοχής.

6.7. Διάταξη έντυπου υλικού

Η σπειροειδής διάταξη της οργάνωσης του περιεχομένου του κάθε διδακτικού βιβλίου και η αναστοχαστική διαδικασία μάθησης επιτυγχάνεται με την επιλογή αρχών σχεδίασης και εικονογράφησης του σχολικού βιβλίου, που επαναλαμβάνονται με συνέπεια τόσο στα επιμέρους κεφάλαια και ενότητες του βιβλίου, όσο και στο σύνολό του.

- ✓ Η διάταξη είναι λογική και συνεπής. Το περιεχόμενο είναι καλά οργανωμένο, με κατάλληλη χρήση του χώρου και την ύπαρξη περιθωρίου για ευκολία στην ανάγνωση.
- ✓ Μουσικά κείμενα: ευδιάκριτη γραφή, πεντάγραμμα με σαφή διαστήματα, ευανάγνωστο σχήμα νοτών και λοιπών συμβόλων. Συνολικά οι παρτιτούρες και τα αποσπάσματα αυτών οφείλουν να είναι ευκρινή και ελκυστικά, ώστε να διευκολύνεται η μουσική γραφή και ανάγνωση, η ενεργητική μουσική, ακρόαση και η μουσική εκτέλεση.
- ✓ Το διάστιχο των σειρών, οι εσοχές των παραγράφων, τα περιθώρια της σελίδας, η μορφή της κεφαλίδας και του υποσέλιδου, οι τίτλοι των ενοτήτων κ.λπ. ακολουθούν τις αρχές της εκπαιδευτικής λειτουργικότητας (αναγνωσιμότητα, ελκυστικότητα, διευκόλυνση οπτικής μνήμης) και της καλαισθησίας.
- ✓ Προτείνονται σύγχρονα τυποτεχνικά χαρακτηριστικά που επιτρέπουν την εύκολη ανάγνωση και περιήγηση στο υλικό, χωρίς να γίνεται κατάχρηση των προσφερόμενων μέσων.
- ✓ Συνολικά, η γενική γραφιστική εικόνα του εκπαιδευτικού κάθε διδακτικού βιβλίου (γενικές αρχές σχεδίασης, τυπογραφικός κánaβος/πλαίσιο, πίνακες, διαγράμματα, απεικονίσεις και βασικοί κανόνες αισθητικής) περιγράφεται αναλυτικά στο γενικό πλαίσιο των προδιαγραφών των νέων διδακτικών βιβλίων μουσικής.
- ✓ Το ποσοστό του κειμένου σε κάθε σελίδα δεν μπορεί να υπερβαίνει το 70% της εκτυπώσιμης περιοχής.
- ✓ Το ευρετήριο, οι πίνακες παντός είδους και τα λοιπά γραφιστικά στοιχεία εναρμονίζονται αισθητικά με το κείμενο.
- ✓ Προτείνεται η χρήση έγχρωμου πλαισίου για την παράθεση της ορολογίας, των μουσικών κειμένων κ.λπ. με στόχο την ευκολότερη ανάγνωση και κατανόηση.
- ✓ Η εικονογράφηση είναι κατάλληλη και διευκολύνει τη μάθηση. Η πολυτροπικότητα υπηρετεί την κατανόηση του μηνύματος και δεν έχει διακοσμητικό χαρακτήρα. Η σύνδεση με το γνωστικό περιεχόμενο είναι προφανής, είτε με άμεση ένδειξη (λεζάντα) είτε σε εγγύτητα με το σχετικό τμήμα του κειμένου (έμμεση αντιστοίχιση). Το εικονογραφικό υλικό υπακούει στις αρχές της καλαισθησίας, της ευκρίνειας, της ισόρροπης απεικόνισης των φύλων, της μη αναπαραγωγής στερεοτύπων και διακρίσεων και λοιπές παιδαγωγικές αρχές. Συνολικά αξιοποιούνται αντίστοιχες, εύληπτες εικόνες για την ενεργοποίηση της αισθητηριακής αντίληψης (ποσοστό σε

κάθε σελίδα: 30%-40% επί του ποσοστού του κειμένου κατά προσέγγιση και πάντα λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία των μαθητών/-τριών).

- ✓ Ιδιαίτερη μνεία χρειάζεται στις άδειες χρήσης του εικονογραφικού υλικού.
- ✓ Προτείνεται συνέπεια στη χρήση μορφοποίησης, της απεικόνισης των συμβόλων και των συντομογραφιών.
- ✓ Το μέγεθος και ο όγκος (σελίδες) των βιβλίων έχουν ήδη διευκρινιστεί κατά περίπτωση στις προηγούμενες ενότητες.
- ✓ Το εξώφυλλο μπορεί να προβάλλει με ελκυστικότητα και σαφήνεια βασικά στοιχεία της ύλης ή της εκπαιδευτικής διαδικασίας του μαθήματος.

6.8. Παιδαγωγική χρήση ψηφιακού υλικού

- ✓ Το πολυτροπικό περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων, όπως φωτογραφίες, εικόνες, γραφήματα, βίντεο κ.λπ., είναι σχετικό με τους μαθησιακούς στόχους και διευρύνει την εκπαιδευτική διαδικασία.
- ✓ Το πολυμεσικό περιεχόμενο (ήχος, βίντεο, ψηφιακή παρτιτούρα) είναι εύχρηστο, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τις δεξιότητες των μαθητών/-τριών με σκοπό την ενίσχυση της μάθησης και της διδασκαλίας.
- ✓ Το διαδικτυακό υλικό (εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, εργαλεία, βάσεις δεδομένων, εφαρμογές και λογισμικά) στηρίζει τις παιδαγωγικές αρχές και το περιεχόμενο του ΠΣ, τη διαφοροποιημένη μάθηση και την ισότιμη συμμετοχή όλων των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

6.9. Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές ψηφιακού υλικού.

- ✓ Το ψηφιακό υλικό είναι συμβατό με τα σύγχρονα λειτουργικά συστήματα.
- ✓ Διαθέτει λειτουργίες για πλοήγηση και αναζήτηση, όπως πίνακα περιεχομένων, συνδέσμους προς τον πίνακα περιεχομένων, τοποθεσία της τρέχουσας σελίδας, κουμπιά επόμενης και προηγούμενης σελίδας κ.λπ., λειτουργία αναζήτησης υπερκειμένου, ευρετηρίου και λέξεων-κλειδιών. Όλοι οι υπερσύνδεσμοι είναι έγκυροι, προσβάσιμοι χωρίς συνδρομή και ελεύθεροι από πνευματικά δικαιώματα.
- ✓ Επιδιώκεται συνεπής διάταξη περιεχομένου. Χρησιμοποιούνται κοινοί τύποι γραμματοσειρών. Το περιεχόμενο χωράει κατά το δυνατόν σε μία σελίδα για εύκολη ανάγνωση. Δεν χρειάζεται επιπλέον plug-in για αναπαραγωγή βίντεο και ήχου.
- ✓ Ενδεικτικοί ανοικτοί ψηφιακοί πόροι παρέχονται στο Παράρτημα.

7. Συμπληρωματικά Κριτήρια αξιολόγησης των διδακτικών βιβλίων

Ανταποκρίνονται στις προαναφερθείσες προδιαγραφές και σε γενικά κριτήρια ποιότητας, όπως:

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

- Μετακένωση ελληνικής πολιτισμικής μουσικής κληρονομιάς (αναλυτικά): έντεχνη ελληνική μουσική, βυζαντινή μουσική, παραδοσιακή μουσική, αστικό και νεότερο ελληνικό τραγούδι.
- Μετακένωση παγκόσμιας πολιτισμικής μουσικής κληρονομιάς (ενδεικτικά): έντεχνη δυτική μουσική, παραδοσιακή μουσική, θρησκευτική μουσική, δημοφιλή τραγούδια, κινηματογραφική μουσική.

8. Παράρτημα

8.1 Αντιστοίχιση κεφαλαίων εγχειριδίων και Θεματικών Ενοτήτων ΠΣ

8.2 Περιεχόμενο Θεματικού Πεδίου αρ.1

8.3 Ενδεικτικό Περιεχόμενο Θεματικού Πεδίου αρ.2

8.4 Ενδεικτικό Σχέδιο μαθήματος κεφαλαίων διδακτικών εγχειριδίων

8.5 Ανοικτοί ψηφιακοί πόροι

8.6 Ενδεικτικά είδη ασκήσεων

8.7 Ενδεικτικά έργα έντεχνης ελληνικής μουσικής προς διδακτική αξιοποίηση

8.8 Ενδεικτικά Έργα έντεχνης δυτικής μουσικής της διδακτική αξιοποίηση

8.9 Ενδεικτικά παραδοσιακά, αστικά λαϊκά και νεότερα ελληνικά τραγούδια

8.10 Ενδεικτικά τραγούδια και έργα έντεχνης ελληνικής μουσικής για αξιοποίηση στις εκδηλώσεις της σχολικής ζωής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (τάξεις Ε-ΣΤ)

8.1. Αντιστοίχιση κεφαλαίων εγχειριδίων και Θεματικών Ενοτήτων ΠΣ

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ	ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΛΗΘΟΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ
1. Έννοιες και βασικά στοιχεία της μουσικής	1.1 Παλμός - ρυθμός - ρυθμικές αξίες (παρεστιγμένο όγδοο με δέκατο έκτο, όγδοα με δύο δέκατα έκτα, δύο δέκατα έκτα με όγδοο, τρίηχο), μέτρα (2/4, 3/4, 4/4, 5/8, 7/8, 9/8), ελλίπες μέτρο, συγκοπή, αντιχρονισμός	2
	1.2 Τονικό ύψος - μελωδία: μελωδικό μοτίβο, πεντατονικές κλίμακες, μείζονα - ελάσσονα κλίμακα, ύφεση-δίεση.	2
	1.3 Μορφή: Διμερής - τριμερής μορφή, μορφή Ρόντο, θέμα και παραλλαγές, ανοικτή - κλειστή φράση.	1
	1.4. Δυναμική Αγωγή: όροι δυναμικής αγωγής (piano, forte, fortissimo, pianissimo, mezzo forte, mezzo piano, sforzando, subito piano crescendo, diminuendo)	1
	1.5 Χρονική Αγωγή: όροι χρονικής αγωγής (allegro, adagio, accelerando, ritardando)	1

	1.6 Ηχώχρωμα: μουσικά σύνολα, μουσικά όργανα, φυσικοί και ηλεκτρονικοί ήχοι	1
	1.7 Συνήχηση: μονοφωνία, ομοφωνία, πολυφωνία, σύμφωνες & διάφωνες συνηχήσεις, μονοφωνικά- πολυφωνικά μουσικά όργανα, δίφωνοι-τρίφωνοι κανόνες.	1
2. Είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά	2.1 Ελληνική μουσική παράδοση: παραδοσιακά ελληνικά τραγούδια και χοροί και συναφή έθιμα.	1
	2.2 Μελοποιημένη ποίηση - Έλληνες τραγουδοποιοί: αστικό λαϊκό και δημοφιλές ελληνικό τραγούδι.	1
	2.3 Έντεχνη ελληνική Μουσική: αρχαία ελληνική μουσική, βυζαντινή μουσική, νεοελληνική έντεχνη μουσική, Έλληνες συνθέτες, Έλληνες ερμηνευτές.	1
	2.4 Έντεχνη δυτική Μουσική: συνθέτες και ερμηνευτές, ιστορικές περίοδοι, μουσικά ρεύματα.	1
	2.5 Μουσικές του κόσμου: Ethnic και World Music	1
	2.6 Δημοφιλή μουσικά ρεύματα του 20ού - 21ου αιώνα: jazz, rock and roll, rock, pop, disco, reggae, rap, hip-hop, techno (Ελλάδα και άλλες χώρες).	1
3. Σύνδεση μουσικής με άλλες τέχνες και επιστήμες	3.1 Μουσική και άλλες τέχνες: Έμφαση στα είδη του μουσικού και λυρικού θεάτρου (όπερα) και τον κινηματογράφο.	1
	3.2 Μουσική και άλλα μαθήματα: έμφαση στη σχέση με τα μαθήματα της Αισθητικής Αγωγής/Θεατρική Αγωγή - Εικαστικά, αλλά και Γλώσσα, Ιστορία, Φυσική Αγωγή, Ξένες Γλώσσες.	1
4. Η μουσική στη ζωή εντός και εκτός σχολείου	4.1 Σχολικές εκδηλώσεις (28η Οκτωβρίου, 17η Νοεμβρίου, Χριστούγεννα, Υποδοχή Άνοιξης, 25η Μαρτίου, Πάσχα, Γιορτή Λήξης-Εκδήλωση μετάβασης)	7
	4.2 Εκπαιδευτικά προγράμματα άτυπης εκπαίδευσης - Μουσειακή Αγωγή	1
	ΣΥΝΟΛΟ	25

8.2. Περιεχόμενο Θεματικού Πεδίου αρ.1: Έννοιες και βασικά στοιχεία της μουσικής

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ - ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ							ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ			
ΜΕΛΩΔΙΑ	ΡΥΘΜΟΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΑΓΩΓΗ	ΧΡΟΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ	ΗΧΟΧΡΩΜΑ	ΣΥΝΗΧΗΣΗ & ΥΦΗ	ΔΟΜΗ	ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ	ΑΚΡΟΑΣΗ	ΕΚΤΕΛΕΣΗ	ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ
περιεχόμενο										
Ευρωπαϊκή σημειογραφία: νότες λα3 - λα5 Κλίμακες μείζονες (με οπλισμό μίας δίεσης ή ύφεσης), σχετικές ελάσσονες, τρόπος του ρε, πεντατονική μείζονα και ελάσσονα (ανάγνωση και γραφή).	Σύμβολα διάρκειας και παύσεων (ολόκληρο, μισού, τετάρτου, ογδού, δεκάτου έκτου, παραστιγμένο, τρίηχα ογδών). Σύνθετα ρυθμικά σχήματα. Ισχυρά - ασθενή μέρη του μέτρου. Μέτρο διμερές, τριμερές, τετραμερές και εξαμερές, ασύμμετρα μέτρα (5/8, 7/8, 9/8). Αλλαγή μέτρου, ελλιπές μέτρο, ρυθμικό οστινάτο.	PP, P, mP, mF, F, FF, sF, subito Piano, crescendo-decrescendo	Largo, Adagio, Moderato, Allegro, Presto, Ritardando-Accelerando, sostenuto, riu-meno, poco-molto.	Τετραμερής διάκριση: χορδόφωνα, αερόφωνα, μεμβρανόφωνα, ιδιόφωνα. Ευρωπαϊκά μουσικά όργανα και συνηθέστερα μουσικά σύνολα. Ελληνικά παραδοσιακά μουσικά όργανα και συνηθέστερες ομάδες οργάνων. Μπάντες σύγχρονης δημοφιλούς μουσικής.	Κανόνας (2φωνος-3φωνος), συνοδευτικό bordun, μελωδικό ostinato, ισοκράτημα, διφωνία (σε τρίτες και έκτες), εναλλαγή συγχορδιών τονικής και δεσπόζουσας. Πολυφωνία, ομοφωνία.	AB (διμερής), ABA (τριμερής), Rondo, Παραλλαγές. Αναγνώριση εμφανίσεων θέματος (ή θεματικής ομάδας).	Συμβατική και μη συμβατική ευρωπαϊκή σημειογραφία. Βασικές γνώσεις βυζαντινής σημειογραφίας.	Διάκριση χαρακτηριστικών μελωδίας (ρυθμικά και μελωδικά σχήματα, μέτρο, ταχύτητα, δυναμική) και μουσικών έργων (επιπλέον: ενορχήστρωση, δομή, υφή).	Φωνή, μεταλλόφωνο/ξυλόφωνο, φλογέρα/φλάουτο με ράμφος, κρουστά όργανα Orff. Μέριμα για τονική ακρίβεια και ηχοχρωματική ποικιλία. Χρήση ελεύθερων λογισμικών/εφαρμογών μουσικής ηχογράφησης.	Διάκριση διατρωματώσεων μουσικής δημιουργίας (ρυθμός, μελωδία, συνήχηση, μορφή, είδος, κείμενο). Χρήση ελεύθερων λογισμικών/εφαρμογών μουσικής δημιουργίας.
προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα										

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ - ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

<p>Να μπορούν να αναγνώσουν και να γράφουν (φωνή, μελωδικά κρουστά κ.ά) απλές ρυθμικά μελωδίες στο προβλεπόμενο εύρος και κλίμακες.</p>	<p>Να επαναλαμβάνουν με αυξανόμενη ακρίβεια σύνθετα ρυθμικά σχήματα (φωνή, κρουστό σώμα, μουσικά όργανα).</p>	<p>Να μπορούν να αναγνωρίζουν τις διαφορετικές δυναμικές κατά τη μουσική ακρόαση.</p>	<p>Να αναγνωρίζουν τη χρονική αγωγή και τις αλλαγές της κατά τη μουσική ακρόαση.</p>	<p>Να μπορούν να αναγνωρίζουν ηχητικά τα συνηθέστερα ευρωπαϊκά μουσικά σύνολα και ομάδες παραδοσιακών μουσικών οργάνων.</p>	<p>Να αναγνωρίζουν τα πιο εμφανή είδη συνηχήσεων (ακροάσεις). Να μπορούν να προσδιορίσουν την υφή ενός μουσικού έργου με βάση τις κυρίαρχες συνηχήσεις του (ταυτοφωνία, διφωνία, πολυφωνία, ομοφωνία κ.λπ.).</p>	<p>Να αναγνωρίζουν τη δομή ενός τραγουδιού ή μουσικού έργου ανεξάρτητα από το είδος και το ύψος του.</p>	<p>Να αναγνωρίζουν και να αποδίδουν με σχετική ακρίβεια τα σύμβολα της ευρωπαϊκής σημειογραφίας όσον αφορά στη διάρκεια και το τονικό ύψος του ήχου.</p>	<p>Αντίληψη βασικών χαρακτηριστικών των μουσικών έργων. Μουσική μνήμη. Συσχετισμός με τα μουσικά είδη και την ιστορία της ελληνικής μουσικής.</p>	<p>Να μπορούν να εκτελούν απλές μελωδίες ή τη συνοδεία τους με σχετική ρυθμική και μελωδική ακρίβεια. Προσπάθεια για έλεγχο και άλλων παραμέτρων (αναπνοές, δυναμική, χρονική αγωγή).</p>	<p>Να αυτοσχεδιάζουν και να συνθέτουν δικά τους ρυθμικά σχήματα σε συνδυασμό με τον λόγο, την κίνηση, την εικόνα κ.λπ.</p>
<p>Να μπορούν να αναγνώσουν κάθετες συνηχήσεις με δύο νότες στο προβλεπόμενο εύρος.</p>	<p>Να μπορούν να εκτελέσουν ταυτόχρονα διαφορετικά ρυθμικά σχήματα και αυτοσχεδιασμούς (πολυρυθμία, αντιχρονισμοί), ανάλογα με τις δεξιότητές τους.</p>	<p>Να μπορούν να εκτελούν τραγούδια ή έργα για σύνολο οργάνων αξιοποιώντας διάφορες δυναμικές.</p>	<p>Να μπορούν να αποδίδουν με σχετική ακρίβεια τις ενδείξεις χρονικής αγωγής των μουσικών κειμένων.</p>	<p>Να μπορούν να αναγνωρίζουν μεμονωμένα τα συνηθέστερα ευρωπαϊκά και παραδοσιακά μουσικά όργανα.</p>	<p>Να μπορούν να εκτελούν κανόνες, μελωδίες με ισοκράτημα (λ.χ. βυζαντινή μουσική), απλές διφωνίες (λ.χ. καντάδες) και απλά πολυφωνικά τραγούδια (λ.χ. παραδοσιακά πολυφωνικά Ηπείρου).</p>	<p>Να μπορούν να αναγνωρίζουν τις εισόδους των θεμάτων σε έργα διαφορετικών ειδών και ύψους.</p>	<p>Να καταγράφουν τα ρυθμικά σχήματα με τη χρήση συμβατικής και μη συμβατικής σημειογραφίας.</p>	<p>Εξοικείωση με χάρτες ακρόασης (παρακολούθηση και δημιουργία).</p>	<p>Να μπορούν να εκτελούν απλά και συνθετότερα ρυθμικά σχήματα σε διάφορους συνδυασμούς.</p>	<p>Να μπορούν να αυτοσχεδιάζουν απλές μελωδίες ανεξάρτητα ή σε συνδυασμό με κείμενο ή ρυθμικά σχήματα.</p>
<p>Να μπορούν να διακρίνουν την κατεύθυνση της μελωδίας (ανοδική-καθοδική) και την ορθότητα του τονικού ύψους εκτέλεσης σε σχέση</p>	<p>Να διακρίνουν τα ισχυρά – ασθενή μέρη στο μέτρο μιας μελωδικής ή ρυθμικής φράσης ή μιας σειράς λέξεων. Συγχρονισμός</p>					<p>Να αναγνωρίζουν τις πτώσεις στην ένταξη (V-I) και την παραδοσιακή μουσική (τονική - υποτονική). Να αναγνωρίζουν τον</p>			<p>Να μπορούν να διακρίνουν την ορθότητα και εκφραστικότητα μιας εκτέλεσης (ζωντανά ή κατόπιν ηχογράφησης).</p>	<p>Να μπορούν να συνοδεύουν ρυθμικά και μελωδικά μία μελωδία μέσω ανάγνωσης παρτιτούρας ή αυτοσχεδιασμού.</p>

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ - ΓΝΩΣΕΙΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ					ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ				
με δοσμένη μελωδία (μία και δύο φωνές).	κίνησης με παλμό μουσικής.				μείζονα και ελάσσονα τρόπο.				Χρήση γραφικής παρτιτούρας.

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πρόγραμμα
Ανθρώπινο Δυναμικό και
Κοινωνική Συνοχή

8.3 Ενδεικτικό Περιεχόμενο Θεματικού Πεδίου αρ.2: Είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά

α/α	Είδος	Έργα	Δημιουργοί
1	Αρχαία ελληνική μουσική	Επιτάφιος, αγερμοί	Σείκιλος, σπαράγματα τραγωδιών, ανώνυμα
2	Ελληνική παραδοσιακή μουσική	Τραγούδια αντιπροσωπευτικά των περιοχών της Ελλάδας, των εθίμων στον κύκλο του χρόνου, των ειδών του δημοτικού τραγουδιού.	-
3	Βυζαντινή μουσική	Η Παρθένος σήμερα (κοντάκι) Τη Υπερμάχω Στρατηγώ	Ρωμανός ο Μελωδός [Ρωμανός ο Μελωδός]
4	Αστικό λαϊκό τραγούδι	Τα ματόκλαδά σου λάμπουνε Τα καβουράκια	Μ. Βαμβακάρης, Β. Τσιτσάνης
5	Νεότερο ελληνικό τραγούδι	Αντιπροσωπευτικά τραγούδια	Αττίκ (Κλ. Τριανταφύλλου, Μ. Σουγιούλ, Μ. Θεοδωράκης, Μ. Χατζιδάκις, Στ. Ξαρχάκος, Μ. Λοΐζος, Δ. Σαββόπουλος, Ν. Κυπουργός, Δ. Παπαδημητρίου
6	Έντεχνη ελληνική μουσική	Αντιπροσωπευτικά έργα και συνθέτες.	[αρχαία ελληνική, βυζαντινή μουσική], 15 ^{ος} -19 ^{ος} αιώνας (παροικίες), 19 ^{ος} -21 ^{ος} αιώνας (Συνθέτες της Ελλάδας και του εξωτερικού)
7	Έντεχνη δυτική μουσική	Αντιπροσωπευτικά έργα και συνθέτες.	Μεσαίωνας, Αναγέννηση, Μπαρόκ, Κλασικισμός, Ρομαντισμός, Πρωτοποριακή μουσική, Μουσική 21 ^{ου} αιώνα
8	Παραδοσιακή μουσική άλλων λαών	Αντιπροσωπευτικά δείγματα Αφρικής, Κίνας, Αμερικής.	-
9	Δημοφιλή ρεύματα 20ού - 21ού αιώνα	Αντιπροσωπευτικά τραγούδια και καλλιτέχνες.	jazz, rock and roll, rock, pop, disco, reggae, latin, rap, hip-hop, techno, lounge, funk

8.4 Ενδεικτικό Σχέδιο μαθήματος κεφαλαίων διδακτικών εγχειριδίων

8.4.1 Βιβλίο Μαθητή/-τριας

Τμήματα Σχεδίου Μαθήματος	Επεξήγηση
Τίτλος κεφαλαίου	Θεματικές ενότητες ΠΣ
Στοχοθεσία (σε αυτή την ενότητα θα είμαστε σε θέση να.../θα εξασκηθούμε στο....)	Γνώσεις [Επιμέρους αντικείμενα ΘΕ] Δεξιότητες/Στάσεις [προσδιορισμός]
Μουσικά όργανα-Μέσα ΤΠΕ	Μουσικά όργανα, τεχνολογικός εξοπλισμός, πολυμεσικά και πολυτροπικά διαδικτυακά εργαλεία
Προϋπάρχουσες γνώσεις	Ανάκληση γνώσεων (μεταγνώση) - απλή αναφορά [Έλεγχος στο Τετράδιο Εργασιών]
Αφόρμηση	Τραγούδι ή οργανικό απόσπασμα [βλ. Παράρτημα παρακάτω]
Δραστηριότητες (α/α, τίτλος, περιγραφή) - Χρονοπρογραμματισμός	Δραστηριότητες διδασκαλίας (βλ. Παράρτημα παρακάτω) [Δραστηριότητες εμπέδωσης στο Τετράδιο Εργασιών]
Αποτελέσματα / Αξιολόγηση	Έλεγχος επίτευξης στόχων με ρουμπρίκα (ομαδική αξιολόγηση) Ανατροφοδότηση - συζήτηση

8.4.2 Τετράδιο Εργασιών

Τμήματα Σχεδίου Μαθήματος	Επεξήγηση
Τίτλος κεφαλαίου	Θεματικές ενότητες ΠΣ
Μέσα	Γραφική ύλη, κρουστό σώμα, φωνή Πολυμεσικά και πολυτροπικά διαδικτυακά εργαλεία
Ασκήσεις/δραστηριότητες	Ανάκληση γνώσεων
Ασκήσεις/δραστηριότητες	Εμπέδωση νέων γνώσεων
Εναλλακτικό μουσικό κείμενο	Υπερσύνδεσμος για μουσικό κείμενο Βιβλίου Μαθητή Εναλλακτικό μουσικό κείμενο [βλ. Παράρτημα]
Προαιρετικός χρονοπρογραμματισμός	Γραμμή μάθησης με χρονικό προσδιορισμό
Αναστοχασμός	Έλεγχος επίτευξης στόχων με ρουμπρίκα (ατομική αξιολόγηση) Αυτορρύθμιση μάθησης

8.5. Ανοικτοί ψηφιακοί πόροι (από eclass.t4e.sch.gr)

Πόρος	Διεύθυνση Url	Περιγραφή
✓ Φωτόδεντρο	http://photodentro.edu.gr/	μαθησιακά αντικείμενα, βίντεο, λογισμικά, υλικό χρηστών, πρακτικές, διαδραστικά βιβλία
✓ Khan Academy	https://el.khanacademy.org/	εκπαιδευτικά βίντεο στα ελληνικά
✓ Phet Colorado	https://phet.colorado.edu/el/	προσομοιώσεις σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα
✓ Europeana	http://www.europeana.eu/	τεκμήρια ευρωπαϊκής πολιτιστικής και επιστημονικής κληρονομιάς
✓ EUScreen	https://www.euscreen.eu/	αντικείμενα οπτικοακουστικής κληρονομιάς 20 ^{ου} -21 ^{ου} αιώνα
✓ Learning Resource Exchange	http://lreforschools.eun.org/web/guest/home	μαθησιακά αντικείμενα για εκπαιδευτικούς από το European SchoolNet
✓ Εκπαιδευτική Τηλεόραση	http://www.edutv.gr/	οπτικοακουστικά μέσα για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης
✓ Ανοικτά Μαθήματα	https://www.opencourses.gr/	ψηφιακό υλικό και βιντεοδιαλέξεις από ακαδημαϊκά ιδρύματα της χώρας
✓ Ιφιγένεια, Αίσωπος, Πρωτέας	http://ifigeneia.cti.gr/repository/ http://aesop.iep.edu.gr/ http://proteas.greek-language.gr/	αποθετήρια εκπαιδευτικών σεναρίων

8.6 Ενδεικτικά είδη ασκήσεων

- ✓ Αντιγραφή αξιών και παύσεων
- ✓ Ακούω ρυθμικά σχήματα και τα εντοπίζω γραμμένα (αντιστοίχιση).
- ✓ Ακούω ρυθμικά σχήματα και τα γράφω μόνος μου.
- ✓ Κυκλώνω όλα τα τέταρτα, όγδοα κ.λπ
- ✓ Αναγνωρίζω μία συγκεκριμένη νότα (ακουστικά και στο χαρτί).
- ✓ Συμπληρώνω στο μουσικό κείμενο αξίες, παύσεις, νότες κ.λπ.
- ✓ Αναγνώριση οστινάτο (σε μουσικά και ζωγραφικά έργα)
- ✓ Αναπαραγωγή οστινάτο
- ✓ Κατασκευάζω με λίγες δοσμένες αξίες ένα επαναλαμβανόμενο ρυθμικό σχήμα (ostinato)
- ✓ Φτιάχνω έναν δικό μου ρυθμό, πάνω σε ένα κείμενο
- ✓ Φτιάχνω έναν δικό μου ρυθμό πάνω σε ένα video
- ✓ Φτιάχνω έναν δικό μου ρυθμό σε αντιστοιχία με κινήσεις σώματος
- ✓ Κυκλώνω με διαφορετικά χρώματα τις νότες στις γραμμές και στα διαστήματα
- ✓ Εξάσκηση σε όλες τις νότες και στο κλειδί του σολ
- ✓ Αντιγράφω την ίδια νότα με διαφορετικές αξίες
- ✓ Αντιγράφω μελωδικά μοτίβα (στο χαρτί και τραγουδώντας)
- ✓ Αντιγράφω μουσικό κείμενο (μελωδικό – 1 φωνή)
- ✓ Κατασκευάζω με λίγες δοσμένες νότες μία σύντομη μελωδία ή ένα επαναλαμβανόμενο μελωδικό σχήμα (ostinato)
- ✓ Αντιγράφω μουσικό κείμενο (1^η φωνή: μελωδία, 2^η φωνή: ρυθμική συνοδεία)
- ✓ Κατασκευάζω με λίγες νότες μία σύντομη μελωδία και με λίγες αξίες τη ρυθμική της συνοδεία
- ✓ Εξάσκηση στο recitativo (τραγουδιστή απαγγελία οποιουδήποτε κειμένου)
- ✓ Μελωδική δημιουργία πάνω σε στίχους/ποίημα
- ✓ Μελωδικός αυτοσχεδιασμός πάνω σε κλίμακα
- ✓ Αντιγράφω, παίζω και τραγουδώ εύκολα ρυθμικομελωδικά μοτίβα - τμήματα των έργων της αφόρμησης
- ✓ Αναγνωρίζω ένα διάστημα (ακουστικά και στο χαρτί)
- ✓ Αναγνωρίζω τις αλλαγές στη μελωδία (επαναλήψεις, παραλλαγές)
- ✓ Αναγνωρίζω και καταγράφω το μέτρο και τη χρονική αγωγή
- ✓ Αναγνωρίζω και καταγράφω την ένταση σε ένα έργο και τις αλλαγές της

- ✓ Αναγνωρίζω και καταγράφω τη μορφή ενός μουσικού έργου
- ✓ Αναγνωρίζω μουσικά όργανα (ηχοχρωματικά)
- ✓ Αναγνωρίζω μουσικά όργανα ποσοτικά
- ✓ Αναγνώριση σόλο οργάνων και μουσικών συνόλων
- ✓ Αναγραμματισμένα ονόματα μουσικών οργάνων – συνόλων με τις εικόνες τους
- ✓ Ενορχηστρώσεις (με εικόνες μουσικών οργάνων-ρυθμικά σχήματα / οστινάτο-διαφωνίες/κανόνα/ισοκράτημα (οπτικοποιημένες και με νότες)
- ✓ Αντιγράφω μουσικό κείμενο (ρυθμικό)

8.7 Ενδεικτικά έργα έντεχνης ελληνικής μουσικής προς διδακτική αξιοποίηση (βλ. μαθησιακούς στόχους στο Επιμορφωτικό Υλικό, Υλικό Μελέτης, Ενότητα 1: «Περιεχόμενα και Εργαλεία για τη διδασκαλία/μάθηση της Μουσικής στο Δημοτικό σύμφωνα με το νέο ΠΣ Μουσικής», Παράρτημα I-IV και ειδικότερα Παράρτημα 1&2)

ΣΤΟΧΟΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΣ	ΕΡΓΟ/ΣΥΝΘΕΤΗΣ
Ρυθμικά σχήματα	Piandaemonium/"Typewriter tune" (6 πιάνο-12 πιανίστες) - Γιώργος Κουμεντάκης (πολυρυθμία), Square-Oblong.A. Νασοπούλου
Μέτρο/Παλμός	Βραχυδρομία-Passo Doppio/A. Λιβεράλης, Πολλά τα δεινά-Σοφοκλέους Αντιγόνη/I. Ξενάκης (επαναλαμβανόμενος παλμός με ηχοχρωματική ποικιλία - Ανθολόγιο Δημοτικού)
Tempo	Ιονική Σουίτα/M. Χατζιδάκις, Σονάτα αρ.1 / Δ. Δραγατάκης, Ελληνική σονάτα-2 ^ο μέρος/Δ. Μητρόπουλος, Η γιορτή/Γ. Λαμπελέτ
Μελωδία	Συμφωνιέτα/M. Θεοδωράκης
Δυναμική	1 ^η ελληνική σουίτα/Δ. Λαυράγκας, Κουαρτέτο εγχόρδων αρ. 4 / Δ. Λιάλιος, Συμφωνία αρ.1 «Ελληνική»/Π. Πετρίδης, Φαντασία για ορχήστρα/Π. Θεοδοσίου, Μεταστάσεις/I. Ξενάκης, Συμφωνία αρ. 1/Γ. Χρήστου
Φόρμα	Ρομάντσα-Βαλς-Μαζούρκα/A. Κουντούρωφ, Βενετσιάνικη Σουίτα/M. Φωσκαρίνα Δαμασκηνού, Πρελούδιο-Reverie/P. Κυριακού, Συμφωνία σε σι ελάσσονα/E. Λαμπίρη
Ενορχήστρωση	Δωδεκανησιακή Σουίτα/Γ. Κωνσταντινίδης, 36 ελληνικοί χοροί /N. Σκαλκώτας, Η πίσω μεριά του φεγγαριού-σύνολο κρουστών/Χρ. Σαμαράς, Το χαμόγελο της Τζοκόντας/M.Χατζιδάκις
Υφή	Η ξανθούλα/N. Μάντζαρος, Ο γέρο-Δήμος/Π. Καρρέρ, Διάλογος/D. Konstantinidis, Κράτημα/M. Αδάμης
Αρχαίοι τρόποι	Επιτάφιος Σείκιλου, Δελφικός ύμνος στον Απόλλωνα

Βυζαντινοί ήχοι	Αγνή Παρθένε Δέσποινα, Τη υπερμάχω, Ύμνος της Θεοτόκου (Την τιμιωτέραν των Χερουβείμ), Κοντάκιον των Χριστουγέννων, Χριστός γεννάται δοξάσατε, Απολυτίκιον του Ευαγγελισμού, Κάθισμα Θεοτόκιον (Την ωραιότητα της Παρθενίας σου), Τροπάριον του Νυμφίου, Χριστός γεννάται δοξάσατε, Ύμνοι της Αναστάσεως (Αναστάσεως ημέρα λαμπρυθώμεν), Χριστός Ανέστη, Μεγάλυνον ψυχή μου-Φωτίζου, Πάσχα ιερόν), <i>Απολυτίκιο της Πεντηκοστής (ευλογητός ει Χριστέ ο Θεός ημών)</i>
Παιδικά τραγούδια	Παιδικά τραγούδια/Αρ. Κουντούρωφ, Μουσική για παιδιά/Αλ. Ξένου, Νανούρισμα/Αιμ. Ριάδη, Ο κόκορας-Το караβάκι-Το καλοκαίρι-40 Τραγούδια για παιδάκια και παιδιά/Μ. Θεοδωράκης, Σε μια ρώγα από σταφύλι /Ζ.Παπαντωνίου-Γ. Λαμπελέτ, Νανούρισμα/Ζ.Παπαντωνίου-Γ. Καζάσογλου, Μπάρμπα Γιάννης κανατάς/Τ. Μωραϊτίνης-Γ. Κωνσταντινίδης, Χιόνια στο καμπαναριό/Σ. Σπεράντζας-Ευάγγελος Καραηλίας, Μαχητές (κανόνας)/Δ. Ανδρώνης
Παιδικά παραμύθια	Μαγιοβότανα/Μ. Καλομοίρη, Τα μουσικά του κήπου/Ν. Κυπουργού, Η συνέλευση των ζώων/Γ. Κουρουπού, Λιλιπούπολη/Ν.Κυπουργός-Δ.Μαραγκόπουλος-Λ.Πλάτωνος
Παιδικά περιγραφικά	Κουμεντάκης (Η μύγα-Η λιβελλούλα-Το ψαμιαμίθι), Για τα Ελληνόπουλα/Μ. Καλομοίρη, 8 παιδικές μινιατούρες/Γ. Σισιλιάνος
Παιδικές όπερες	Το μαγικό βιολί/Ν. Ξανθούλης, Ποιος έκανε πιπί στον Μισισιπή/Ι. Βαλέτ, Φρικαντέλα/Α. Μπαλτάς, Όχι! Δεν θα μας μπειτε στη μύτη/Γ. Δούσης, Ο θαυμαστός βιολιστής/Γ. Κουμεντάκης, Η μάγισσα Φρικαντέλα/Α. Μπαλτάς, Ο μαέστρος κονμπραβούρα/Γ. Δροσίτης, Προσοχή! Ο πρίγκιπας λερώνει/Ν. Κυπουργός, , Ο Ίκαρος/Δ. Λαυράγκας.
Χορωδικά	Ταξίδι/Δ. Δραγατάκης, Ergen Deda/Λ. Ζώρας, Η σκήτη/Δ. Λάλας, Η αυγούλα/Σπ. Ξύνδας, Λαλούν τ'αηδόνια/Δ. Λαυράγκας
Περιγραφικά	Προσευχή στην Ακρόπολη/Μ. Παλλάντιος, Έρωσ/Κ. Γουρτζή, Η θάλασσα/Ν. Σκαλκώτας, Χαραυγή/Κ. Τσουπάκη, Η συμφωνία των μακριών, μεγάλων δρόμων/Φ. Τσαλαχούρης, Capriccio in modo balcanico/Ν. Αστρινίδης, Κοντσέρτο/Μ. Χατζιδάκις, Ο χορός των λουλουδιών-Flora mirabilis/Σπ. Σαμάρας, Ν. Χαλικιόπουλος-Μάντζαρος/Συμφωνία αρ.1 «Ανατολική», Νυχτερινά της θάλασσας/Ι. Κονιτόπουλος, Κομμός Β/Θ. Αντωνίου, Butterfly effect/Λ. Τόνια, Το λιβάδι που δακρύζει, Μυθωδία/Β. Παπαθανασίου, Έξι τραγούδια για ποντίκια/ Γ. Κουρουπός.
Αυτοσχεδιασμός	Énumérations/Γ. Απέργης, Square-Oblong/Α. Νασσοπούλου
Χοροί	Ιντερμέτζο Περουζέ/Θ. Σακελλαρίδης, 8 ελληνικοί νησιώτικοι χοροί/Γ. Κωνσταντινίδης.

Επετειακά	Πάσχα το Μέγα/Ιερώνυμος τραγουδιστής ο Κύπριος, Κασσιανή/Μ. Θεοδωράκης, Κασσιανή/Θ. Πολυκράτης, Κασσιανή/Ν. Μάντζαρος, Gloria/Cantate Domino/Φραγκίσκος Λεονταρίτης, Συμφωνία αρ. 2 «Της ειρήνης»/Σπάρτακος/Αλ. Ξένος, Κασσιανή/Χρ. Χατζής, Δέσπω/Π. Καρρέρ, Laudi Duecentesche/Μ. Σοφινάπουλος, Το Πανηγύρι/Μ. Βάρβογλης, Περνάει ο στρατός/Δ. Βισβάρδης, Παναθηναϊκόν Εμβατήριο/Σπ. Καίσαρης, Μη φοβείσθε Γραικοί/Τζ. Μεταξάς, Ξημέρωμα Χριστουγέννων-Τα δαχτυλίδι της μάνας-3 ^η πράξη/Μ. Καλομοίρης, Ύμνος εις την ελευθερίαν/Ν. Χαλκιόπουλος/Μάντζαρος, Σπύρος Σαμάρας/Ολυμπιακός Ύμνος, Δέσπω/Π. Καρρέρ, Κυπριακά Ελευθέρια/Σ. Μιχαηλίδης, Πρωτομαγιά/Γ. Χωραφάς-Κ. Καψάσκη.
------------------	--

8.8 Ενδεικτικά έργα έντεχνης δυτικής μουσικής προς διδακτική αξιοποίηση (βλ. μαθησιακούς στόχους στο Επιμορφωτικό Υλικό, Υλικό Μελέτης, Ενότητα 1: «Περιεχόμενα και Εργαλεία για τη διδασκαλία/μάθηση της Μουσικής στο Δημοτικό σύμφωνα με το νέο ΠΣ Μουσικής», Παράρτημα I-IV και ειδικότερα Παράρτημα 1&2)

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ: Κανόνας/J. Pachelbel, Το καρναβάλι των ζώων/C. Saint-Saens, Όνειρο καλοκαιρινής νύχτας/F. Mendelsohn, Οι τέσσερις εποχές/A.Vivaldi, Μπολερό/M.Ravel, 9η συμφωνία-Ύμνος στη χαρά/L.van Beethoven, 5η συμφωνία/L.van Beethoven, Έγκμοντ/L.van Beethoven, Radetzky March/J. Strauss, Εισαγωγή-Κάρμεν/G. Bizet, Rondo Alla Turca-Σονάτα για πιάνο αρ.11/W.A.Mozart, Λίμνη των κύκνων/P.I.Tchaikovsky, Τσαϊκόφσκυ, Λίμνη των κύκνων, καρνοθραύστης (αποσπάσματα), 5ο Ουγγρικός χορός (tempo)/J.Brahms, Νανούρισμα/J.Brahms, Carmina Burana/C.Orff, Οι πλανήτες/G. Holst, Μαγικός Αυλός/W.A.Mozart, 100 Μετρονόμοι-Συμφωνικό ποίημα/G.Ligeti, Χορός των σπαθιών, Μασκαράτα βαλς/A. Khachaturian, Μικρή νυχτερινή μουσική/W.A.Mozart, Το πέταγμα της μέλισσας/Παραμύθι για τον τσάρο Σαλτάν/N.Rimsky-Korsakov, Viva la musica/M. Praetorius, Mackie the Knife-Όπερα της πεντάρας/K. Weil, Το ντουέτο των γάτων- Οθέλλος /G.Rossini, Ντυκά, Ο μαθητευόμενος μάγος/P.Dukas, Έρθε πάλι η Άνοιξη/C.Orff (Ανθολόγιο Δημοτικού), Στον γιατρό/E.Satie (ανθολόγιο Δημοτικού), Σεκουέντα III/L. Berio (Ανθολόγιο Δημοτικού), Ορατόριο Χριστουγέννων/J.S.Bach, Κατά Ματθαίον Πάθη/J.S.Bach.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΙΔΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: Μολδάβας-Η πατρίδα μου/B.Smetana, The Watermill/ Ronald Binge (ostinato), Το τραγούδι των πουλιών, Clément Janequin.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΕΙΔΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ 1821 : Τα ερείπια των Αθηνών/L. van Beethoven, Η ελληνική επανάσταση/E.Berlioz, Η πολιορκία της Κορίνθου/G.Rossini

8.9 Ενδεικτικά παραδοσιακά, αστικά λαϊκά και νεότερα ελληνικά τραγούδια (κυρίως από Ανθολόγιο Δημοτικού και Γυμνασίου)

<p>Παραδοσιακά παιδικά τραγούδια</p>	<p>Σταύρι σταύρι βότανε (του Σταυρού, Λάρισας), Να χαμηλώναν τα βουνά (Ηλείας), Αραμπάς περνά (Μικρά Ασία), Απάνω στην τριανταφυλλιά (Μακεδονία Κεντρική, Τραγούδι του γάμου (Χαλκιδική), Θάλασσα απ' όλα τα νερά (Κυκλάδες), Γιάννη μου το μαντήλι σου (της ξενιτιάς), Μωρή κοντούλα λεμονιά (Ηπείρου), Σήμερα Χριστός Ανέστη (παραδοσιακό Πελοποννήσου), Η Περπερούνα (παραδοσιακό Αιανής Κοζάνης), Χελιδονίσματα (Δωδεκανήσων-Χάλκη), Η Τρεχαντήρα (Σίφνου), Άστραψεν η ανατολή (Νανούρισμα), Ύπνε που παίρνεις τα παιδιά (Νανούρισμα Δράμας), Πιρπιρούνα, Σήμερα τα φώτα και οι φωτισμοί (Φούρνοι Ικαρίας(Καλύμνου), Πότε θα κάνει ξαστεριά (Κρήτης), Τούτες οι μέρες το 'χουνε (Αποκριάτικο Νάξου), Φέτο το καλοκαιράκι (Λέσβου), Κανελόριζα (Μικρά Ασία), Σε καινούργια βάρκα μπήκα (Προποντίδας), Καροτσέρης (Κωνσταντινούπολης), Της Άρτας το γιοφύρι (Σκιάθου), Κάλαντα Χριστουγέννων Σάμου, Κάλαντα Λαζάρου (Αιανής Κοζάνης), Ξύπνα Λάζαρε (Σκύρου), Πάλιν ακούσετ' άρχοντες (Κάλαντα Αστυπάλαιας), Σήμερα μάγοι έρχονται (Κάλαντα Κέρκυρας), Ανοίξετε την πόρτα σας (Κάλαντα Κρήτης), Σήμερα τα φώτα και οι φωτισμοί (Κάλαντα Ικαρίας), Χριστούγεννα-Πρωτούγεννα (Πελοποννήσου), Καλήν εσπέραν-άρχοντες (Κρήτης), Άγιος Βασίλης έρχεται (Φούρνοι Ικαρίας), Ήρθανε τα Φώτα (Ηπείρου), Ξύλα για τσ' αποκριές (Ηπείρου), Παντρεύουνε τον κάβουρα (Πελοποννήσου), Θέλω ν' ανέβω στα ψηλά καλέ (Μυτιλήνης), Ω ντιρλαντά (Καλύμνου), Ξεκινάει μια ψαροπούλα (Υδρας).</p> <p>Πολυφωνικά Ηπείρου: Εμπάτε αγόρια στο χορό, Ένα πουλί θαλασσινό.</p>
<p>Παραδοσιακά τραγούδια και χοροί σε σχέση με έργα της έντεχνης ελληνικής μουσικής</p>	<p>Μάρκος Μπότσαρης (πολυφωνικό Ηπείρου) - αντιπαραβολή με Γέρο-Δήμο-Μάρκος Μπότσαρης/Π. Καρρέρ), Σαράντα μαστορόπουλα (Σκιάθου και Ηπείρου-αντιπαραβολή με Πρωτομάστορα/Μ. Καλομοίρη), Κάλαντα Δωδεκαημέρου - αντιπαραβολή με Συμφωνία Λεβεντιάς/Μ. Καλομοίρη και Μικρασιατική Ραψωδία/Γ. Κωνσταντινίδη, ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί – αντιπαραβολή με 8 Ελληνικοί νησιώτικοι χοροί/ Γιάννης Κωνσταντινίδης, 26 Ελληνικοί Χοροί/Ν. Σκαλκώτας</p>
<p>Αθηναϊκές και επτανησιακές καντάδες</p>	<p>Λαλούν τ'αηδόνια, Το κοκοράκι, Άστα τα μαλλάκια σου, Το αλφαβητάρι της αγάπης, Γιαλό-γιαλό, Απόψε την κιθάρα μου, Στης πλάκας τις ανηφοριές/Γρ. Κωνσταντινίδης</p>
<p>Αστικό λαϊκό τραγούδι</p>	<p>Τα ματόκλαδά σου λάμπουν/Μ.Βαμβακάρης, Τα Καβουράκια/Β.Τσιτσάνης, Βάρκα γιαλό/Στρ. Παγιουμτζής, Οι Θαλασσινοί/Γ.Ζαμπέτας, Ο Ζέπος ή Ψαροπούλα/Γ. Παπαϊωάννου, Ο πιο καλός ο μαθητής/Γ.Ζαμπέτας, Τα λαϊκά /Στ. Κραουνάκης, Σαν τον καραγκιόζη/Δ. Σαββόπουλος.</p>

Νεότερο ελληνικό τραγούδι	Χάρτινο το φεγγαράκι/Μ.Χατζιδάκις, Η μυρτιά/Μ. Θεοδωράκης, Γιαρέμ-γιαρέμ/Γ.Χατζηνάσιος, Κοιμήσου Περσεφόνη/Μ.Χατζιδάκις, Άσπρα καράβια/Γ. Σπανός, Γέλαγε η Μαρία/Μ.Πλέσσας, Μια Κυριακή του Μάρτη/Λ.Κηλαηδόνης, Φύσα αεράκι [Γεια σου χαρά σου Βενετιά]/Σ.Ξαρχάκος, Κυκλαδίτικο/Μ.Χατζιδάκις, Ντούκου-ντούκου μηχανάκι/Λ.Κόκοτος, Ξημερώνει/Μ. Χατζιδάκις, Μίλησέ μου/Μ. Χατζιδάκις, Μαλαματένια λόγια/Γ. Μαρκόπουλος, Οδός ονείρων/Μ. Χατζιδάκις, Το χρυσαλιφούρφουρο/Ν. Κυπουργός, Τερατάκια τσέπης/Λ.Μαχαιρίτσας, Το μικρό καρδερινάκι/Ν. Κυπουργός, Ροζαλία/Λ. Πλατωνος, Ο σπουργίτης/Μ.Λοΐζος
Δημοφιλή δυτικά και διεθνή τραγούδια	We are the world, we are the children/USA for Africa, Do-re-mi/ Rodgers and Hammerstein/Another brick in the wall (Part II)/R. Waters, Blowing in the wind/B. Dylan. Spirituals : Nobody knows the trouble I've seen, Fare ye well, The Gospel train, Go, tell it to the mountain, The Highwaymen-(Michael row the boat ashore), Swing Low, Sweet Chariot, Follow the drinking gourd, Oh Freedom, My Lord, what a morning
Μουσικές του κόσμου	Kumbaya, Kou Ri Lengai, Malyboo, Καληνύφτα, Shalom Chaverim (παραδοσιακό Ισραήλ), Go down Moses (παραδοσιακό Β. Αμερικής), La Bamba (Μεξικό), Δημοτικού), Che che koolay, Chumbara (Αφρικής), Lazing in the summer sun (κανόνας), Vintro (ιταλικό παραδοσιακό για Πάσχα), Volare/Ιταλία.

8.10 Ενδεικτικά Τραγούδια και Έργα Έντεχνης Ελληνικής Μουσικής για αξιοποίηση στις εκδηλώσεις της σχολικής ζωής

28^η Οκτωβρίου	Βάζει ο Ντούτσε τη στολή του/Θ. Σακελλαρίδης, Περνάει ο στρατός/Δ. Βισβάρδη, Το τραγούδι της λευτεριάς/Θ.Μενέλαος, Παιδιά της Ελλάδος/Μ.Σουγιούλ, Ο μικρός ήρωας/Λ.Κηλαηδόνης, Ακκορντεόν/Μ.Λοΐζος, Γυναίκες Ηπειρώτισσες/Γ.Κατσαρός, Της Δικαιοσύνης ήλιε νοητέ/Μ.Θεοδωράκης, Ντούτσε ντούτσε/Θ. Σακελλαρίδης, Ο στρατιώτης/Μ. Λοΐζος, Ο έφεδρος ανθυπολοχαγός/Γ.Κατσαρός, Ο Ναπολιτάνος/ Γ. Κατσαρός, Ντούτσε κορόιδο τα έκανες ρόιδο ή Πω πω τι έπαθε ο Μουσολίνι/Ν. Casiroli, Μέσα μας βαθιά για σένα/Αθ. Αργυρόπουλος, Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει/ποίηση Ν. Βαλαωρίτη, Πάνω εκεί στις Πίνδου μας τις κορφές/Ε. Μαυρομάτης, Θα πάω να το πω στον Ερυθρό Σταυρό/αγνώστου, Η Καταχιά/Χρ. Λεοντή, Μη με ρωτάς/Μ.Λοΐζος. Έμφαση στα ενιαία μουσικά έργα, λ.χ. Αξιον εστί / Μ. Θεοδωράκης-Ο. Ελύτης, Ρωμιοσύνη / Μ. Θεοδωράκης – Γ. Ρίτσος, Η μπαλάντα του Μαουτχάουζεν/Μ. Θεοδωράκης-Ι. Καμπανέλλης, Άσμα ηρωικό και πένθιμο/Μ.Χατζιδάκις-Οδ. Ελύτης.
17^η Νοέμβρη	Ο δρόμος, Λεβέντης, Ένα το χελιδόνι, Πάλης ξεκίνημα, Το ακκορντεόν, Λίγο ακόμα, Λαός, Επιστολή, Είμαστε δυο, Το γελαστό παιδί/Μ.

	<p>Θεοδωράκης, Στη συγκέντρωση/ Δ. Σαββόπουλος, Μη με ρωτάς/Μ.Λοΐζος, Πότε θα κάνει ξαστεριά (παραδοσιακό), Όταν σφίγγουν το χέρι/Μ. Θεοδωράκης, Κουβέντα με ένα λουλούδι, Κυκλάμινο-18 Λιανοτράγουδα της Πικρής Πατρίδας/Μ. Θεοδωράκης, Ωδή στον Γεώργιο Καραϊσκάκη/Δ.Σαββόπουλος, Γυρίζω τις πλάτες μου στο μέλλον/Δ. Τσακνής, Άρνηση- Στο περιγιάλι το κρυφό/Μ. Θεοδωράκης.</p> <p>Έμφαση στους κύκλους τραγουδιών ως ενιαία μουσικά έργα: Επιτάφιος / Μ. Θεοδωράκης-Γ. Ρίτσος.</p>
25^η Μαρτίου	<p>Ο γέρο Δήμος (Βαλαωρίτης-Καρέρ), Το τραγούδι του Μοριά/Θ. Σακελλαρίδης, Τσάμικος/Μ. Χατζιδάκις, Περήφανοι όλοι/Πασχάλης-Ολυμπιάδης, Κλέφτικη ζωή (παραδοσιακό), Τα κλεφτόπουλα (παραδοσιακό), 10 παλικάρια/Μ. Λοΐζος, Θούριος/ Χρ. Λεοντή, Το χάραμα επήρα-Καντάτα ελευθερίας/Χρ. Λεοντής, Μεσ στην καρδιά μου κλείνω την Ελλάδα-40 τραγούδια για παιδάκια και παιδιά /Μ. Θεοδωράκης, Απολυτίκιο Ευαγγελισμού, Τη Υπερμάχω, 12 ευζωνάκια (παραδοσιακό), Πήραμε την Τριπολιτσά (παραδοσιακό), Πήραν την Πόλιν (παραδοσιακό), Ο Γεροκλέφτης (παραδοσιακό), Μάνα μου τα κλεφτόπουλα (παραδοσιακό), Ο Χορός του Ζαλόγγου (παραδοσιακό), Θα σε ξανάβρω στους μπαξέδες/ Η. Ανδριόπουλος, Είσαι το φλάμπουρο/Α. Αργυρόπουλος, Φίλοι κι αδέρφια/ Στ. Ξαρχάκος.</p> <p>Έμφαση στους κύκλους τραγουδιών ως ενιαία μουσικά έργα: Ελεύθεροι Πολιορκημένοι /Δ. Σολωμός-Γ. Μαρκόπουλος, Καντάτα Ελευθερίας/Ρήγας Βελεστινλής-Δ. Σολωμός-Χρ. Λεοντής.</p>

Δωδεκαήμερο	<p>Παραδοσιακά Κάλαντα από όλη την Ελλάδα</p> <p>Δημοφιλείς δυτικές μελωδίες (Τρίγωνα Κάλαντα, Άγια Νύχτα, Μικρός τυμπανιστής, Το έλατο, Οι ποιμένες γονατίζουν κ.λπ.).</p> <p>Χιόνια στο καμπαναριό/Ευ. Καραηλίας</p> <p>Δημοφιλή δυτικά τραγούδια, προαιρετικά με ελληνικούς στίχους (Ρούντολφ το ελαφάκι, We wish you a merry Christmas, Santa Claus is coming to town, White Christmas, Adeste fideles κ.λπ.).</p> <p>Παραδοσιακά άλλων λαών: Φουμ, φουμ, φουμ (Κάλαντα Καταλονίας σε ελληνικούς στίχους), What child is this (Ποιο να' ναι αυτό το μικρό παιδί), Entre le boeuf e l' âne gris, Vive le vent (για μαθητές με τα γαλλικά ως 2^η ξένη γλώσσα), Kling glöckchen klingelingeling (για μαθητές με τα γερμανικά ως 2^η ξένη γλώσσα).</p> <p>Βυζαντινοί ύμνοι: Απολυτίκιο Χριστουγέννων (Η Γέννησίς σου), Κοντάκιο Χριστουγέννων (Η Παρθένος σήμερα), Καταβασίες</p>
--------------------	---

	<p>Χριστουγέννων (Κανόνας των Χριστουγέννων Χριστός γεννάται δοξάσατε).</p> <p>Έμφαση στα ενιαία μουσικά έργα: Ελληνικά Κάλαντα/Σουίτα για τα Χριστούγεννα/Α. Μπαλτάς, Μάγισσα Φρικαντέλα/Α. Μπαλτάς.</p>
Τριώδιο	<p>Παντρεύουνε τον κάβουρα (παραδοσιακό Πελοποννήσου), Ξύλα για τ' αποκριές (παραδοσιακό Ηπείρου), Μια γριά μπαμπόγρια/Β. Ελλάδα, Βατζιτζέλο-Βατζιτζό,</p> <p>Έμφαση στα ενιαία μουσικά έργα: Όνειρο Αποκριάτικης βραδιάς / Ι. Ριτσιάρδης (αποσπάσματα).</p>
Μ. Εβδομάδα-Ανάσταση	<p>Κάλαντα Λαζάρου από διάφορες περιοχές της Ελλάδας</p> <p>Μεγάλη Δευτέρα-Μεγάλη μαχαίρα (ρυθμική απαγγελία), Τροπάριο Μ. Τρίτης/ Κασσιανή, Κασσιανή/Μ. Θεοδωράκης, Κασσιανή/Θ. Πολυκράτης, Κασσιανή/Ν. Μάντζαρος, Εγκώμια Επιταφίου, Μοιρολόγια της Παναγιάς (διάφορες περιοχές Ελλάδας), Χριστός ανέστη (βυζαντινό τροπάριο), Σήμερα Χριστός ανέστη (δημοτικό τραγούδι), Τα ρουσάλια (αγερμικό τραγούδι της Διακαινησίμου-Μέγαρα), Πάνω στην Κούνια κάτσανε (παραδοσιακό Λέσβου / έθιμο Κούνιας ανήμερα το Πάσχα ή του Αγίου Γεωργίου), Πάσχα το Μέγα/Ιερώνυμος τραγουδιστής ο Κύπριος, Ειμός ωδής του κανόνος του Πάσχα (Αναστάσεως ημέρα λαμπρυθώμεν λαοί).</p> <p>Έμφαση στα ενιαία μουσικά έργα: Δειλινό/Γ. Αξιώτη, Κασσιανή/Δ. Μητρόπουλου (ενορχ. Σκαλκώτα), Βυζαντινή Μελωδία/Α. Ευαγγελάτου, Βυζαντινά Σκίτσα/Σ. Μιχαηλίδης, Ελεγεία/Χρ. Σαμαρά, Χριστός Ανέστη, Σ. Μιχαηλίδη, Κασσιανή/Θ. Σακελλαρίδη.</p>
Γιορτή λήξης – Μετάβαση στο Γυμνάσιο	<p>Το τρελοβάπορο/Δ. Λάγιος, Λάγιος), Το κορίτσι (Γεια σου κύριε Μενεξέ)/Δ. Λάγιος, Θα βρεθούμε ξανά/Ν. Μαυρουδής, 12 μήνες αθλητές/ Δ. Μαραγκόπουλος, Τα παιδιά ζωγραφίζουν στον τοίχο/Γ.Χατζηνάσιος, Τι έπαιξα στο Λαύριο/Δ. Σαββόπουλος, Αν θα μπορούσα τον κόσμο να άλλαζα/Φ.Πλιάτσικας, Τον άνεμο ν' ακολουθείς / Ο Μαχνί κι ο χαρταετός του κόσμου, Ο παλιάτσος/Ν.Μαυρουδής, Θα σβήσουμε τα φώτα/Γ.Χατζηπιερής, Μια γιορτή στη γειτονιά του ήλιου/Χ.Κατσιμίχας, Μ'αρέσει να μη λέω πολλά/Υπόγεια ρεύματα, Ένα καράβι παλιό σαπιοκάραβο/Αλ. Δήμας.</p> <p>Έμφαση στα ενιαία μουσικά έργα: Οι δραπέτες της σκακιέρας/Γ. Κουρουπός, Ποιος έκανε πιπί στον Μισισιπή/Γ. Δούσης, Η φλογική μαγέρα/Μ. Σφακιανάκη.</p>

Γνωστικό Αντικείμενο: Μουσική (Γυμνάσιο)

1. Γενικές κατευθύνσεις για την εκπόνηση των διδακτικών βιβλίων στο μάθημα της Μουσικής

Το περιεχόμενο του διδακτικού πακέτου στο μάθημα της Μουσικής στο Γυμνάσιο αποτελεί καθοριστικό παράγοντα της εξέλιξης της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας, αποτελώντας πεδίο εφαρμογής του ΠΣ. Για τον σχεδιασμό του νέου εκπαιδευτικού υλικού χρειάζεται κατ' αρχήν να καθοριστούν ο σκοπός και οι στόχοι του, οι οποίοι είναι απαραίτητο να ευθυγραμμίζονται με αυτούς που καθορίζονται στο ΠΣ της Μουσικής για το Γυμνάσιο. Σύμφωνα με το ΠΣ, το περιεχόμενο του γνωστικού αντικείμενου περιλαμβάνει την ανάπτυξη δεξιοτήτων, γνώσεων και στάσεων σε σχέση με τη Μουσική, με κύριο σκοπό οι μαθητές και οι μαθήτριες του Γυμνασίου να προσεγγίσουν **διαφορετικές εκφάνσεις της Μουσικής ως Τέχνης και Επιστήμης**, καθώς και ως **πανανθρώπινου κοινωνικού φαινομένου**. Η κοινωνική διάσταση της Μουσικής και οι αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της μουσικής επιτέλεσης μέσα από διαφορετικές δημιουργικές δραστηριότητες επιτρέπει παράλληλα την έμφαση στην **ανάπτυξη κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων, καθώς και την καλλιέργεια της δημιουργικής και κριτικής σκέψης**.

Με βάση το Σκοπό και τους Γενικούς Στόχους του ΠΣ του μαθήματος της Μουσικής για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού πακέτου διαμορφώνεται στο πλέγμα των εξής τεσσάρων **Θεματικών Οργανωτών**:

(1ος) ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ: Προσεγγίζω και κατανοώ τις έννοιες και τα βασικά στοιχεία της μουσικής

(2ος) ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ: Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά

(3ος) ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ: Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες, μέσα και επιστήμες

(4ος) ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ: Η Μουσική στη ζωή εντός κι εκτός σχολείου

Οι Θεματικοί Οργανωτές αναλύονται σε επιμέρους **Θεματικά Πεδία** και **Θεματικές Ενότητες**, τα οποία εστιάζουν σε συγκεκριμένα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα σύμφωνα με το ΠΣ. Το παραγόμενο διδακτικό πακέτο, οργανώνεται σε **Διδακτικές Ενότητες**, οι οποίες αντιστοιχούν σε μία έως τρεις διδακτικές ώρες. Η κάθε διδακτική ενότητα διατρέχεται από τουλάχιστον δύο Θεματικούς οργανωτές και προσεγγίζει διδακτικά μία ή περισσότερες Θεματικές Ενότητες από το ίδιο ή διαφορετικό Θεματικό Πεδίο (π.χ. Μελωδία (1ος Θεματικός οργανωτής), Μουσική της Ηπείρου (2ος Θεματικός οργανωτής), Πεντατονικές κλίμακες, Μουσικά παραδοσιακά όργανα της Ηπείρου). Όλες οι διδακτικές ενότητες διατρέχονται από τον **1ο Θεματικό οργανωτή** που περιλαμβάνει τη μελέτη των συστατικών στοιχείων και των εννοιών της Μουσικής, δηλαδή της μελωδίας, του ρυθμού, της δυναμικής αγωγής, της χρονικής αγωγής, του ηχοχρώματος, της συνήχησης, της δομής με σπειροειδή προσέγγιση, επαναφέροντας τις προηγούμενες διδαχθείσες έννοιες κάθε φορά με πιο πολύπλοκο τρόπο και σε αλληλεπίδραση μεταξύ τους, ώστε να κατανοηθούν πλήρως και να εμπεδωθούν από τους/τις μαθητές/τριες, και επιπλέον να αξιοποιούνται με ικανοποιητικό τρόπο στην

περιγραφή των διαφορετικών μουσικών φαινομένων, καθώς και στο πλαίσιο της μουσικής δημιουργίας και εκτέλεσης.

Συν τοις άλλοις, κάθε διδακτική ενότητα συστήνεται να εστιάζει στο **τρίπτυχο των μουσικών δραστηριοτήτων**, δηλαδή στην εμπλοκή των μαθητών/τριών και στους τρεις τύπους μουσικών δραστηριοτήτων, ξεκινώντας από ασκήσεις και δραστηριότητες που καλλιεργούν την **ενεργητική ακρόαση**, και συνεχίζοντας με δραστηριότητες που καλλιεργούν την **εκτέλεση** (φωνητική και οργανική) και τη **δημιουργία Μουσικής** (Μουσική σύνθεση, Αυτοσχεδιασμός).

Σύμφωνα με το ΠΣ το μάθημα της Μουσικής στη Γενική υποχρεωτική Εκπαίδευση και συγκεκριμένα στο Γυμνάσιο έχει κατεξοχήν εργαστηριακό χαρακτήρα λόγω:

α) της σημασίας της πρακτικής εφαρμογής των νέων γνώσεων που προσεγγίζονται αρχικά σε αισθητηριακό ή/και θεωρητικό επίπεδο,

β) της ανάγκης ανάπτυξης διαφορετικών δεξιοτήτων για την ενεργή μάθηση και τη βιωματική κατανόηση του περιεχομένου του μαθήματος μέσα από ποικίλες δημιουργικές μουσικές δραστηριότητες, και

γ) της σημασίας ανάπτυξης ευέλικτων και ποικιλόμορφων Μουσικών Συνόλων στα πλαίσια της τάξης ή διαταξιακά για την εφαρμογή και την περαιτέρω ανάπτυξη των δεξιοτήτων μουσικής εκτέλεσης και αυτοσχεδιασμού, αλλά και την προετοιμασία και υποστήριξη εκδηλώσεων και εθνικών γιορτών μέσω του προαιρετικού μαθήματος **Μουσικά Σύνολα**.

Μια διάσταση που κρίνεται απαραίτητο να διαπνέει όλες τις διδακτικές ενότητες στο μάθημα της Μουσικής στο Γυμνάσιο είναι η αξιοποίηση της **μουσικής τεχνολογίας και των Τ.Π.Ε**. Η μουσική τεχνολογία, τα νέα μουσικά λογισμικά, τα εικονικά μουσικά όργανα, οι διαρκώς εμφανιζόμενες νέες web-based εφαρμογές που μπορούν να εφαρμοστούν στη μουσική παιδεία, καθώς και πλατφόρμες με ανοικτά ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα για τη Μουσική, όπως είναι το Φωτόδεντρο, ο Αίσωπος, η Ευτέρπη κ.ά. μπορούν να συμβάλλουν ουσιαστικά σε νέες μορφές δημιουργικής διδασκαλίας και μάθησης με εφαρμογές στην **ενεργητική ακρόαση, τη φωνητική και οργανική εκτέλεση, την ηχογράφηση, τη συνοδεία, τη διδασκαλία και εμπέδωση της μουσικής θεωρίας, την ανάπτυξη του μουσικού γραμματισμού, τη μελέτη των φυσικών διαστάσεων των ήχων, τη σύνθεση μουσικής και τον αυτοσχεδιασμό, τη μίμηση και αναπαραγωγή διαφορετικών μουσικών στυλ, τη μίξη ηχητικών samples, τη διασκευή και την ενορχήστρωση μουσικών κομματιών, καθώς και το συνδυασμό ήχου και εικόνας**. Σημειώνεται ότι στο παρόν κείμενο ο όρος «μουσικός γραμματισμός» χρησιμοποιείται με την έννοια της ανάπτυξης δεξιοτήτων μουσικής ανάγνωσης και γραφής.

Ανάλογα, το συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό χρειάζεται να περιέχει κατάλληλα και ποικίλα **ανοικτά ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα** για κάθε ενότητα, καθώς και κατάλληλο και ποιοτικό **ηχητικό υλικό**. Κύριο στόχο δημιουργίας των ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων αποτελεί η συμπίεση με τη στοχοθεσία του ΠΣ του μαθήματος της Μουσικής. Συν τοις άλλοις, κάθε νέος ανοιχτός πόρος χρειάζεται να διαθέτει όλα εκείνα **τα χαρακτηριστικά που τον κατηγοριοποιούν ως «ψηφιακό μαθησιακό αντικείμενο»**, όπως σαφή διδακτικό προορισμό και δομή, ένα υποκείμενο σενάριο διδασκαλίας με σαφή προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα πάνω σε ένα αντικείμενο που ενδιαφέρει τους

στόχους του μαθήματος της μουσικής, διαδραστικότητα και αλληλεπίδραση με τους χρήστες, ώστε να διευκολύνει τη διαδικασία της μάθησης, ελκυστικότητα και δυνατότητα επαναχρησιμοποίησης στο πλαίσιο διαφορετικών θεματικών ενοτήτων και δραστηριοτήτων.

Γενικότερος σκοπός του νέου διδακτικού πακέτου πρέπει να είναι η παραδοχή ότι ζούμε σε έναν **ποικιλόμορφο κόσμο**, στον οποίο έχουν αναδυθεί διαφορετικές μορφές μουσικής έκφρασης. Παράλληλα κρίνεται απαραίτητη η αντιπροσώπευση του διαρκώς μεταβαλλόμενου νέου πολυπολιτισμικού ελληνικού σχολείου, η ευαισθητοποίηση στην **πολιτισμική ετερότητα** και η ανάπτυξη **πρακτικών συμπερίληψης**. Συνεπώς, στόχος του νέου διδακτικού πακέτου χρειάζεται να είναι όχι μόνο η γνωριμία, αλλά και η βιωματική επαφή των εφήβων με την πλούσια παγκόσμια μουσική κληρονομιά, καθώς και με την πολιτισμική ταυτότητα καθενός παιδιού ξεχωριστά. Είναι βέβαιο ότι μεγάλο μέρος του διδακτικού περιεχομένου πρέπει να αναδεικνύει τις διαφορετικές εκφάνσεις του ελληνικού μουσικού πολιτισμού από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, χωρίς όμως διάθεση εθνοκεντρισμού. Ένα άλλο μέρος του διδακτικού περιεχομένου χρειάζεται να παρουσιάζει με αντιπροσωπευτικό τρόπο το μουσικό πολιτισμό των μαθητών/-τριών με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο (μεταναστών, προσφύγων, Ρομά κ.α.) που αποτελούν μεν μειονότητα, δεν θα πρέπει όμως να παραβλέπεται η παρουσία τους στο ελληνικό σχολείο και η ανάγκη τους να αναγνωριστούν ως ισότιμα μέλη της σχολικής κοινότητας με τη δική τους πολιτισμική ιστορία, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην ενδυνάμωση, στην ένταξη και στη συμπερίληψή τους. Επιπλέον, χρειάζεται να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη ενός δημιουργικού διαλόγου και την ανταλλαγή ιδεών με έναυσμα τις διαφορετικές πολιτισμικές ταυτότητες των μαθητών/-τριών.

Ο κάθε μουσικός πολιτισμός προτείνεται να παρουσιάζεται με όσο το δυνατόν ολιστικό τρόπο, μαζί με την ιστορία, τη γλώσσα, τις τέχνες, το χορό και άλλα πολιτισμικά στοιχεία που συνοδεύουν τη μουσική πράξη, την ιστορία, την αφήγηση, τη σύμπραξη άλλων τεχνών, τη μουσική τεχνολογία και την κοινωνική διάσταση της μουσικής. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να συνδέεται με την υποκείμενη φιλοσοφία και το θεωρητικό σύστημα που διέπει τον κάθε μουσικό πολιτισμό, αναδεικνύοντας τον πλουραλισμό των μουσικών ιδιωμάτων παρά την κυριαρχία του δυτικοευρωπαϊκού τρόπου μουσικής σκέψης και την υιοθέτηση σχεδόν αποκλειστικά του δυτικοευρωπαϊκού συστήματος μουσικής θεωρίας που χαρακτηρίζει το εκπαιδευτικό υπόβαθρο της πλειοψηφίας των ελλήνων μουσικοπαιδαγωγών. Το περιεχόμενο των βιβλίων χρειάζεται να περιέχει διδακτικές ενότητες με μουσική του κόσμου (παραδοσιακές και έντεχνες μορφές), χωρίς να υπάρχει υπερβολική εστίαση στο δυτικοευρωπαϊκό μουσικό πολιτισμό και τη μουσική των λευκών και χωρίς την παρουσίαση των διαφορετικών εκφάνσεων της μουσικής του κόσμου ως κάτι εξωτικό. Οι διδακτικές αυτές ενότητες δεν μπορούν να παρουσιάζουν το σύνολο του μουσικού πολιτισμού (π.χ. Μουσική της Κίνας, Μουσική της Ν. Ασίας), αλλά ενδείκνυται να υπάρχει εστίαση σε συγκεκριμένα μουσικά είδη και στυλ κάθε μουσικού πολιτισμού (π.χ. Όπερα του Πεκίνου (Κίνα), Qawwali: λατρευτική μουσική των Sufi (Πακιστάν)).

Τα νέα διδακτικά πακέτα πρέπει να δίνουν ευκαιρίες επέκτασης των διαφορετικών θεματικών ενοτήτων ανάλογα με το κοινωνικοπολιτισμικό συγκείμενο της τάξης, ενθαρρύνοντας όλα τα παιδιά να μοιραστούν τις προσωπικές τους ιστορίες. Στα βιβλία του μαθητή και της μαθήτριας και στο συμπληρωματικό υλικό χρειάζεται να δίνονται ερεθίσματα

και δυνατότητες επέκτασης της μελέτης ενός μουσικού είδους, παραθέτοντας περισσότερα στοιχεία για το πολιτισμικό και κοινωνικό συγκείμενο, μουσικά παραδείγματα και σχετικές δραστηριότητες, τυχόν μουσικές εκτελέσεις-δάνεια από άλλες χώρες δημιουργώντας διαθεματικούς υπερσυνδέσμους με άλλα μαθήματα, όπως εκείνο της Ιστορίας, της Γεωγραφίας, των Εικαστικών, των Θρησκευτικών κ.α. Απώτερος σκοπός είναι η κατανόηση των άλλων και η **καλλιέργεια σεβασμού και ανοχής στη διαφορετικότητα**, ιδιαίτερα σημαντικές δεξιότητες στα πλαίσια μιας **δημοκρατικής και ανθρωποκεντρικής προσέγγισης** του μαθήματος της Μουσικής και του σύγχρονου σχολείου.

Επίσης, στα νέα εκπαιδευτικά πακέτα είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει **ισόποση αναφορά και απεικόνιση** γυναικών-κοριτσιών και ανδρών-αγοριών σε **ενεργητικούς ρόλους** αναφορικά με τη μουσική πρακτική, όπως και ένας αριθμός **συμπεριληπτικών εικόνων** αλληλεπίδρασης μεταξύ εφήβων με και χωρίς αναπηρίες ή εφήβων από διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια. Για παράδειγμα, συστήνεται η πιο συχνή απεικόνιση και περιγραφή του έργου γυναικών μουσικών - όσο το δυνατόν αντίστοιχη σε βαθμό με εκείνη που αφορά άντρες μουσικούς - όπως γυναικών συνθετριών, μαέστρων, εκτελεστριών μουσικών οργάνων, ειδικά γυναικών που παίζουν πιο «αντρικά» μουσικά όργανα (π.χ. Valaida Snow), γυναικών επαγγελματιών μουσικών, γυναικών από παλιότερες ιστορικές περιόδους (π.χ. Clara Schumann, Francesca Caccini), σύγχρονων συνθετριών και άλλων μουσικών επαγγελματιών, χωρίς να υπάρχει περιορισμός μόνο σε γυναίκες τραγουδίστριες. Σε κάθε περίπτωση χρειάζεται να γίνεται αναφορά στο κοινωνικό πλαίσιο που έζησαν αυτές οι γυναίκες και στις δυνατότητες που διέθεταν για εκπαίδευση, επαγγελματική ανάπτυξη και αναγνώριση. Ανάλογα, χρειάζεται να παρουσιαστεί με αντιπροσωπευτικό τρόπο το μουσικό έργο μαύρων, λατίνων, ασιατών, αράβων και άλλων υποεκπροσωπούμενων συνθετών/-τριών στην ιστορία της δυτικοευρωπαϊκής έντεχνης μουσικής, μουσικών με αναπηρία (π.χ. Evelyn Glennie), καθώς και μουσικών που προέρχονται από διαφορετικούς μουσικούς πολιτισμούς, χωρίς να υπάρχει στερεοτυπική αναφορά σε «σπουδαίους-σημαντικούς-ανώτερους» μουσικούς πολιτισμούς και μουσικά είδη/στυλ. Χρήσιμη θα μπορούσε να είναι και η παράλληλη μελέτη εκείνου του κοινωνιολογικού πλαισίου που βοήθησε στη μεγάλη εξάπλωση του δυτικοευρωπαϊκού μουσικού πολιτισμού.

Ένα μεγάλο μέρος του περιεχομένου του νέου διδακτικού πακέτου είναι πολύ σημαντικό να ξεκινάει από τα ίδια τα **ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών εφηβικής ηλικίας**, εστιάζοντας στα **σύγχρονα ξένα και ελληνικά δημοφιλή είδη μουσικής** (τελευταία 10-20 χρόνια), προβάλλοντας ιδιαίτερα εκείνες τις μουσικές δημιουργίες που αποκαλύπτουν κοινωνικές διαστάσεις του μαθήματος της Μουσικής (π.χ. αντιπολεμικά τραγούδια). Τα βιβλία του μαθητή και της μαθήτριας, και τα τετράδια εργασιών μπορούν να εκμεταλλευτούν παράλληλα **πρακτικές άτυπης διδασκαλίας**, προτείνοντας και ενθαρρύνοντας την ενασχόληση με διαφορετικές μουσικές δραστηριότητες και έξω από την ώρα του μαθήματος (π.χ. συμμετοχή σε μαθητικά μουσικά συγκροτήματα με φίλους, συμμετοχή σε φιλαρμονικές, συμμετοχή σε σχολικές εκδηλώσεις, συμμετοχή σε πολιτιστικές δραστηριότητες της τοπικής κοινότητας κ.α.), επιλογή του ρεπερτορίου σύμφωνα με τις προσωπικές επιλογές των μαθητών/-τριών, μάθηση νέων μουσικών κομματιών μέσω της ακρόασης ηχογραφήσεων (με το αυτί), ολιστική αντιμετώπιση του τρίπτυχου των μουσικών δραστηριοτήτων μέσω της ενασχόλησης των παιδιών με διαδικασίες ενεργής ακρόασης, εκτέλεσης, αυτοσχεδιασμού,

μουσικής δημιουργίας με παράλληλο και συνεχή τρόπο και χωρίς τον «τεμαχισμό» σε ξεχωριστές δραστηριότητες.

Αναφορικά με τα προβλεπόμενα διδακτικά βιβλία και όπως θα αναλυθεί παρακάτω, το διδακτικό πακέτο για το γνωστικό αντικείμενο «Μουσική» (Γυμνάσιο) περιλαμβάνει τα ακόλουθα (με δυνατότητα απόκλισης στον αριθμό των σελίδων $\pm 5\%$):

Α' τάξη Γυμνασίου

Βιβλίο μαθητή/-μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή): 96 σελίδες

Τετράδιο εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή): 48 σελίδες

Β' τάξη Γυμνασίου

Βιβλίο μαθητή/-μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή): 96 σελίδες

Τετράδιο εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή): 48 σελίδες

Γ' τάξη Γυμνασίου

Βιβλίο μαθητή/-μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή): 96 σελίδες

Τετράδιο εργασιών (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή): 48 σελίδες

Α', Β', Γ' τάξη Γυμνασίου

Εργαστηριακός οδηγός (σε ψηφιακή μορφή): 176 σελίδες

Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων (σε ψηφιακή μορφή): 176 σελίδες.

2. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο «Μουσική (Γυμνάσιο)»

Γενικές αρχές που χαρακτηρίζουν τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία στο μάθημα της Μουσικής στο Γυμνάσιο είναι οι παρακάτω:

- Οι γενικές δεξιότητες αναπτύσσονται μέσω της μάθησης και της διδασκαλίας με αξιοποίηση διαθεματικών προσεγγίσεων.
- Οι δεξιότητες σκέψης που απαιτούν ανάλυση, αξιολόγηση, κρίση και όχι μόνο ανάκληση και κατανόηση των γεγονότων, ενσωματώνονται προοδευτικά, λαμβάνοντας υπόψη την ικανότητα των μαθητών και μαθητριών, καθώς και τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά τους.
- Επιδιώκεται η καλλιέργεια του κριτικού γραμματισμού και της δημιουργικής σκέψης μέσω της αξιοποίησης πολλαπλών μαθησιακών πόρων και της συμμετοχής των μαθητών και μαθητριών σε λιγότερο δομημένα προβλήματα.
- Αξιοποιείται η συστημική προσέγγιση για τη μελέτη και κατανόηση των φαινομένων αλλά και των ζωντανών συστημάτων.

- Ενθαρρύνεται η εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών σε διαδικασίες που προάγουν τη βιωματική και διερευνητική μάθηση.
- Αναπτύσσονται μεταγνωστικές δεξιότητες, οι οποίες περιλαμβάνουν την ικανότητα ανάλυσης, αξιολόγησης και ελέγχου των διαδικασιών σκέψης από τους μαθητές και τις μαθήτριες.
- Ενθαρρύνεται η δια βίου μάθηση με τη χρήση σύγχρονου, αυθεντικού υλικού.
- Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται είναι ποικίλες, διαβαθμισμένης δυσκολίας, προάγουν τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, συμβάλλουν στη δημιουργική και όχι στη μηχανιστική εργασία των μαθητών και μαθητριών, ενθαρρύνουν την ομαδοκεντρική εργασία και προβλέπουν εκτιμώμενο χρόνο υλοποίησης από τους μαθητές και τις μαθήτριες.
- Περιλαμβάνονται δραστηριότητες αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης.

Η κάθε διδακτική ενότητα χρειάζεται να περιέχει **παρτιτούρες φωνητικής και οργανικής εκτέλεσης** διαβαθμισμένης δυσκολίας και με διαφορετικούς τύπους ενορχήστρωσης (π.χ. σύνολο κρουστών, μικρό ροκ σύνολο, bucket drumming, body percussion κ.ά.) (στο βιβλίο μαθητή/-τριας ή/και στο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό).

3. Γλώσσα στο εκπαιδευτικό πακέτο για το γνωστικό αντικείμενο «Μουσική (Γυμνάσιο)»

Γενικές αρχές που χρειάζεται να χαρακτηρίζουν τη γλώσσα των νέων εκπαιδευτικών πακέτων είναι οι παρακάτω:

- Η γλώσσα χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών και μαθητριών.
- Χρησιμοποιείται η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου και αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα.
- Παρατίθενται λέξεις-κλειδιά στην αρχή ενότητας ή κεφαλαίου, όπου κρίνεται αναγκαίο.
- Παρατίθεται γλωσσάρι όρων.

Ειδικότερα, τα κείμενα των διδακτικών βιβλίων και τα επιλεγμένα τραγούδια δεν πρέπει να περιλαμβάνουν γλώσσα προσβλητική, σεξιστική, ρατσιστική, με στερεότυπα και προκαταλήψεις. Στην περίπτωση ελληνικών παραδοσιακών ή άλλων τραγουδιών με τυχόν στερεότυπα, αυτά θα πρέπει να επισημαίνονται με αναφορά στο κοινωνικό/ιστορικό πλαίσιο, με στόχο την έγερση σχετικών συζητήσεων π.χ. για τη θέση της γυναίκας σε παλαιότερες εποχές.

Αναφορικά με τη χρήση μουσικής ορολογίας, αυτή θα πρέπει να είναι συνεπής και σταθερή σε όλα τα βιβλία του Γυμνασίου, και να αξιοποιείται παντού με το ίδιο νόημα και τρόπο, ακολουθώντας τη χρήση της στο Πρόγραμμα Σπουδών. Οι υποδιαιρέσεις των μουσικών ειδών και στυλ χρειάζεται επίσης να ακολουθεί τη χρήση όρων στο Πρόγραμμα Σπουδών.

Στην περίπτωση των μουσικών οργάνων, κρίνεται απαραίτητο να εισαχθούν τα παιδιά από την Α΄ Γυμνασίου στην κατηγοριοποίηση σύμφωνα με τους Hornbostel και Sachs, και να εξηγηθεί η ύπαρξη διαφορετικών κατηγοριοποιήσεων, καθώς στο Δημοτικό προτιμάται η πιο εύληπτη κατηγοριοποίηση σε πνευστά, έγχορδα και κρουστά (βλ. και εισαγωγικές εξετάσεις στα Μουσικά σχολεία).

3.1 Δομή και οργάνωση εκπαιδευτικού πακέτου για το μάθημα της Μουσικής των Α΄, Β΄, Γ΄ τάξεων Γυμνασίου

3.1.1. Προδιαγραφές Βιβλίου μαθητή/-τριας για το μάθημα της Μουσικής (Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου)

Γενικό περιεχόμενο Βιβλίου μαθητή/-τριας των τριών τάξεων του Γυμνασίου

Το εκπαιδευτικό υλικό υπό τον τίτλο «Βιβλίο μαθητή/-τριας» για το μάθημα της Μουσικής, θα πρέπει να ανταποκρίνεται στα περιεχόμενα, στους επιδιωκόμενους σκοπούς και προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, καθώς και στη αναπτυσσόμενη μουσικοπαιδαγωγική μεθοδολογία για τη διδασκαλία του μαθήματος. Οι διατυπώσεις αυτές και το σχετικό πλαίσιο περιγράφονται ειδικότερα για το μάθημα της Μουσικής στο Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος.

Στο βιβλίο του/της μαθητή/-τριας πρέπει να συνδυάζονται οι θεωρητικές γνώσεις που αναπτύσσονται κάτω από τους γενικούς άξονες του πρώτου θεματικού οργανωτή και συγκεκριμένα την κατανόηση μουσικών εννοιών και στοιχείων της μουσικής με την ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων μουσικής πράξης, όπως ο μουσικός γραμματισμός, η ακρόαση, η εκτέλεση και η δημιουργία. Ο συνδυασμός αυτός κρίνεται ως ιδιαίτερα σημαντικός, ώστε το μάθημα να είναι ουσιαστικό και αποτελεσματικό ως προς την καλλιέργεια των δεξιοτήτων των παιδιών. Τα θέματα τα οποία θα αναπτυχθούν, καθώς και οι έννοιες και οι όροι που θα περιέχονται πρέπει να ακολουθούν τα τελευταία επιστημονικά δεδομένα, να αποδίδονται με σαφήνεια και πληρότητα και να εξελίσσονται με τέτοιο τρόπο, ώστε ν' αποφεύγεται η επέκταση τους σε επουσιώδεις λεπτομέρειες. Η γραφή δεν πρέπει να είναι στατική, αλλά να είναι μια δυναμική περιγραφή που να δίνει τις κατάλληλες ενδοκειμενικές αφορμήσεις και να δημιουργεί τους απαραίτητους εκείνους συνειρμούς, ώστε να προωθούνται τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του μαθήματος. Το εκπαιδευτικό υλικό για τα βιβλία μαθητή/τριας χρειάζεται να οργανωθεί σε επιμέρους διδακτικές ενότητες, οι οποίες να διαπνέουν όλη την παγκόσμια ιστορία της Μουσικής και τις διαφορετικές εκφάνσεις των μουσικών φαινομένων, χωρίς να ακολουθείται οριζόντια παράθεση γεγονότων. Κάθε διδακτική ενότητα του περιεχομένου διατρέχεται από τη μελέτη των συστατικών στοιχείων και των εννοιών της μουσικής, όπως της μελωδίας, του ρυθμού, της δυναμικής αγωγής, της ρυθμικής αγωγής, του ηχοχρώματος, της συνήχησης, της δομής, προκειμένου να διασφαλίζεται η συνοχή των βιβλίων και η συνέχειά τους μεταξύ διαφορετικών βαθμίδων και τάξεων. **Μία διδακτική ενότητα μπορεί να αποτελείται από ένα μάθημα μία διδακτικής ώρας (45')** ή από μία σειρά έως τριών μαθημάτων, τα οποία αποτελούν από άποψη περιεχομένου μία ενιαία ενότητα με στόχο την υλοποίηση συγκεκριμένων προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Οι διδακτικές ενότητες χρειάζεται να

παρουσιάζουν μία ποικιλία και ευρύτητα, ενώ σε κάθε περίπτωση υπηρετούν τη σπειροειδή ανάπτυξη των διαφορετικών μουσικών εννοιών και μουσικών δεξιοτήτων, όπως προκύπτουν από το Πρόγραμμα Σπουδών, ακολουθώντας τη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/-τριών. Το βιβλίο του μαθητή και της μαθήτριας πρέπει να διαρθρώνεται λειτουργικά, να περιέχει γραπτά κείμενα, μουσικά κείμενα, εικόνες σε κατάλληλη διάταξη, ώστε να εξασφαλίζεται η αποτελεσματικότητα και η συνέχεια της γνώσης, η οποία χρειάζεται να αναπτύσσεται με σπειροειδή διάταξη από το απλό προς το συνθετότερο.

Η διαθεματικότητα στη γραφή πρέπει να είναι ακόμη ένας επιθυμητός παράγοντας που θα εξασφαλίζει τη σύνδεση του μαθήματος με τα άλλα διδασκόμενα αντικείμενα και θα φέρει το περιεχόμενο της Μουσικής στο προσκήνιο των ενδιαφερόντων των μαθητών/-τριών τόσο ατομικά όσο και της τάξης ως σύνολο, με τη μορφή μιας ρέουσας καλλιτεχνικής και διδακτικής πραγματικότητας. Ιδιαίτερη δε σύνδεση, πρέπει να εξασφαλίζεται με τα άλλα μαθήματα του κλάδου της αισθητικής αγωγής με τη μορφή ευκαιριακών ή μονιμότερων συνεργειών.

Η γλώσσα που θα χρησιμοποιηθεί πρέπει να είναι εύληπτη, σαφής και εμπλουτισμένη στην ανάπτυξή της, με επεξηγήσεις όπου κρίνεται απαραίτητο (γλωσσάρι). Η χρήση επιστημονικής ορολογίας χρειάζεται να είναι σταθερή.

Το μάθημα της Μουσικής στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι μονόωρο και συνεπικουρείται από τη δημιουργία Μουσικού Συνόλου σε εξωδιδακτικό χρόνο (προαιρετική συμμετοχή των μαθητών/-τριών). Οι ώρες διδασκαλίας του μαθήματος μπορούν να φτάσουν περίπου τις 25-30/έτος. Επομένως, **προτείνεται το βιβλίο να περιέχει περίπου 20-30 διαφορετικές διδακτικές ενότητες και περιεχόμενο ίσο με τουλάχιστον 35 διδακτικές ώρες.** Οι συγγραφείς χρειάζεται να διαρθρώσουν το διδακτικό περιεχόμενο με τέτοιο τρόπο και να καταβάλλουν σχετικές προσπάθειες, ώστε αυτό να είναι εύχρηστο και εύληπτο για τους μαθητές και τις μαθήτριες μέσα από το βιβλίο. Αυτό δυνητικά και εκτός από τον πρόλογο πρέπει να περιλαμβάνει τις κατάλληλες οδηγίες για τον τρόπο που ενδείκνυται να χρησιμοποιηθεί, περιεχόμενα και δομή κεφαλαίου, η οποία πρέπει να διακρίνεται από κατά το δυνατόν ομοιομορφία στην ανάπτυξή της. Ακόμη, πρέπει κάθε κεφάλαιο (σύνολο από διδακτικές ενότητες) να ολοκληρώνεται με σύνοψη, παραθέματα βασικών εννοιών, αναστοχαστικές δραστηριότητες, καθώς και πρόσθετες παραπομπές για μαθητές και μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας. Το εκπαιδευτικό υλικό είναι απαραίτητο να έχει εύληπτη δομή και οργάνωση, με τέτοιο τρόπο ώστε να διευκολύνει την κατανομή του χρόνου της διδακτικής ώρας μεταξύ των διαφορετικών δραστηριοτήτων, βοηθώντας τον τελικό σχεδιασμό της διδακτικής διαδικασίας. Επιπλέον, σε κάθε διδακτική ενότητα πρέπει να εξασφαλίζεται μία εμφανής λογική δομή περιεχομένου προσφέροντας μία αυτοτελή εικόνα από πλευράς περιεχομένου, σε συνδυασμό με το αντίστοιχο «Τετράδιο Εργασιών» και με πιθανή αναφορά στο «Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων». Η δομή του εκπαιδευτικού υλικού χρειάζεται να έχει σταθερές τεχνικές προδιαγραφές αναφορικά με την εμφάνιση και την οπτική του αποτύπωση (π.χ. στήλες, χρώματα, ενότητες, χώρος για παραπομπές σε εξωτερικό ψηφιακό υλικό, χώρος για αναστοχασμό, κριτική σκέψη, αξιολόγηση).

Σημαντική είναι η **σύνδεση κάθε διδακτικής ενότητας με το προαιρετικό μάθημα των Μουσικών Συνόλων**. Το βιβλίο του μαθητή και της μαθήτριας μπορεί να περιέχει προτάσεις

και υλικό για περαιτέρω επέκταση του κυρίως περιεχομένου στα πλαίσια του προαιρετικού μαθήματος των Μουσικών Συνόλων.

Επιπρόσθετα, ο/η εκπαιδευτικός καλείται μέσα από το βιβλίο μαθητή/-τριας να γνωρίσει το μαθητικό δυναμικό και την πολιτισμική φόρτιση κάθε τάξης, συνδέοντας τη μουσική πράξη και πρακτική με τις προσωπικές εμπειρίες και αφηγήσεις των μαθητών/-τριών, συμβάλλοντας στην ενίσχυση της αυτογνωσίας και της αυτοπεποίθησής τους μέσω ενθάρρυνσης για την ανάληψη πρωτοβουλιών όπως: οργάνωση συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων, εορταστικών εκδηλώσεων, αφιερωμάτων, παιχνιδιών, επισκέψεων κ.λπ.

Τα θέματα πρέπει να παρουσιάζονται με λογική σειρά ώστε να υπάρχουν συνδέσεις, όχι όμως με αλληλοεπικαλύψεις. Ωστόσο, χρειάζεται να γίνονται συνδέσεις μεταξύ διαφορετικών διδακτικών ενοτήτων εντός του ίδιου βιβλίου, έτσι ώστε να γίνεται αντιληπτή η λειτουργική αξιοποίηση των μουσικών στοιχείων και εννοιών από τους διαφορετικούς μουσικούς πολιτισμούς ή ακόμα οι επιρροές μεταξύ τους (π.χ. ισοκράτημα στη βυζαντινή μουσική και σύγκριση με ισοκράτημα στην παραδοσιακή μουσική της Σκωτίας). Σημειώνεται ότι δεν πρέπει να θεωρείται ότι το «Βιβλίο Μαθητή/-τριας» ισοδυναμεί με βιβλίο «θεωρίας», ενώ το «Τετράδιο Εργασιών» με βιβλίο ασκήσεων ή μουσικής πράξης. Τα δύο αυτά διδακτικά βιβλία πρέπει να αλληλοσυμπληρώνονται και να εμπλέκονται ευφάνταστα και δημιουργικά προς όφελος της μαθησιακής διαδικασίας και για την εκπλήρωση των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων του μαθήματος.

Επίσης, είναι δυνατό να τίθενται ερωτήσεις και θέματα για προβληματισμό και συζήτηση ανάμεσα στις διαφορετικές ενότητες των διδακτικών ενοτήτων και κυρίως στο τέλος τους, ενώ οι θεωρητικές γνώσεις πρέπει να υποστηρίζονται από παραδείγματα και παραπομπές σε κατάλληλα επιλεγμένο από τους/τις συγγραφείς ηχητικό υλικό, ανά διδακτική ενότητα.

Η αναλογία γραπτού κειμένου, μουσικών κειμένων και εικόνων μπορεί να διαφοροποιείται σύμφωνα με τους στόχους που τίθενται σε κάθε ενότητα και οι οποίοι πρέπει να ακολουθούν το Πρόγραμμα Σπουδών με μία αναλογία, η οποία επαφίεται στην κρίση των συγγραφέων και σύμφωνα με το γνωστικό επίπεδο στο οποίο απευθύνεται. Μία τέτοια αναλογία θα μπορούσε να είναι 40% γραπτό κείμενο, 30% μουσικά κείμενα και 30% εικόνες. Συστήνεται η χρήση χρωμάτων στο στήσιμο των σελίδων.

Θα πρέπει να χρησιμοποιούνται ξεχωριστοί τύποι και μεγέθη γραμματοσειρών για τις επικεφαλίδες, ειδικά πλαίσια για τα διάφορα επιμέρους τμήματα και συνίσταται η χρήση άλλης πλάγιας γραμματοσειράς στους τίτλους των μουσικών έργων. Η πιθανή χρήση συμβόλων ή κωδίκων πέρα από τα γνωστά και καθιερωμένα πρέπει να επεξηγούνται ήδη από την αρχή του βιβλίου και να είναι κατανοητές οι παραπομπές όπου αυτές γίνονται και σε τι αναφέρονται.

Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη χρήση και στο μέγεθος των μουσικών γραμματοσειρών και πενταγράμμων. Οι καταγραφές των μουσικών κομματιών από την λόγια παράδοση πρέπει να είναι πιστές κατά το δυνατόν μεταφορές στην ευρωπαϊκή μουσική σημειογραφία, ενώ όσον αφορά τα κομμάτια της ελληνικής δημοτικής και της εκκλησιαστικής μουσικής να παρατίθενται τόσο η παρασημαντική στην καθιερωμένη της μορφή, όπως αυτή διαμορφώθηκε στη Μεταρρύθμιση του 1814 όσο και την ευρωπαϊκή.

Δομή και οργάνωση βιβλίου μαθητή/-τριας των τριών τάξεων του Γυμνασίου

Το εκπαιδευτικό πακέτο για το μάθημα της Μουσικής στο Γυμνάσιο κρίνεται απαραίτητο να περιλαμβάνει για κάθε τάξη βιβλίο μαθητή/-τριας, στο οποίο περιλαμβάνονται τα εξής:

- Εξώφυλλο με φωτογραφία ή γραφική απεικόνιση, για παράδειγμα εφήβων που παίζουν μουσική.
- Ταυτότητα βιβλίου και εισαγωγή για μαθητές: Σε ένα διδακτικό βιβλίο προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου». Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή του. Ακολουθεί μια μικρή εισαγωγή-πρόλογος που απευθύνεται στους μαθητές/-τριες.
- **Περιεχόμενα: Κεφάλαια και Διδακτικές ενότητες.** Οι διδακτικές ενότητες διάρκειας 1-3 διδακτικών ωρών ομαδοποιούνται σε κεφάλαια. Η κάθε διδακτική ενότητα διακρίνεται από επιμέρους ενότητες με επικεφαλίδες. Οι επικεφαλίδες των ενότητων πρέπει να δίνουν με σαφήνεια και ακρίβεια το περιεχόμενο που ακολουθεί. Το περιεχόμενο του βιβλίου μαθητή/-τριας οργανώνεται λογικά και καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων και της συνέπειας και ομοιομορφίας στη διάκριση κεφαλαίων, ενότητων, τίτλων κ.λπ. Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με σύνοψη, αναστοχαστικές δραστηριότητες, καθώς και πρόσθετες παραπομπές για μαθητές και μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας.

παράδειγμα:

Κεφάλαιο 1: Ελληνικές Μουσικές Παραδόσεις: παραδοσιακά μουσικά είδη

(Κάθε κεφάλαιο συνδέεται στο ύψος του τίτλου με το ψηφιακό συμπληρωματικό εκπαιδευτικό περιεχόμενο μέσω ενός κώδικα QR).

- 1) Μουσική και χοροί της Κρήτης
- 2) Παίζοντας με την πεντατονική κλίμακα
- 3) Επτάσημος ρυθμός στην Ελλάδα

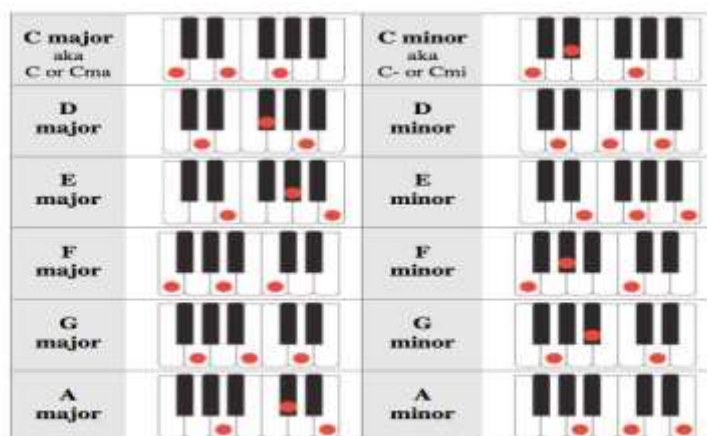
Διδακτικές ενότητες που αντιστοιχούν σε 1-3 διδακτικές ώρες η κάθε μία

→ Δομή Διδακτικής ενότητας:

- Τίτλος διδακτικής ενότητας: Κάθε διδακτική ενότητα συνδέεται στο ύψος του τίτλου με το ψηφιακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο μέσω ενός κώδικα QR.

- Προοργανωτές: δηλώσεις των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων
- Λέξεις κλειδιά
- Κυρίως κείμενο με σχετικές εικόνες και σχήματα, παραπομπές στο συμπληρωματικό υλικό σε βίντεο, κείμενα και ηχητικό υλικό με χρήση qr codes/συνδέσμων, φωτογραφίες, παρτιτούρες ή/και παραπομπές στο συμπληρωματικό υλικό σε ολοκληρωμένες παρτιτούρες με μορφή εικόνας και αρχείου (παραπομπή με χρήση qr code). Σημαντικό ρόλο παίζει η εικονογράφηση που εξασφαλίζει εποπτικότητα και μεγαλύτερη ελκυστικότητα του βιβλίου. Επιπλέον, χρήσιμη είναι η αξιοποίηση ζωγραφικών πινάκων και εικαστικών έργων παράλληλα με την παρουσίαση αντίστοιχων περιόδων της ιστορίας της μουσικής ή των διαφόρων μουσικών πολιτισμών, σε μια διαθεματική προσέγγιση του περιεχομένου.
- Δραστηριότητα/ες ενεργητικής ακρόασης (πιθανή παράθεση παρτιτούρας) **(σε κάθε διδακτική ενότητα)**
- Δραστηριότητα/ες φωνητικής ή/και οργανικής εκτέλεσης με παράθεση παρτιτούρας **(σε κάθε διδακτική ενότητα)**
- Δραστηριότητα/ες μουσικής σύνθεσης ή/και αυτοσχεδιασμού **(σε κάθε διδακτική ενότητα)**
- Παρατίθεται γλωσσάρι όρων
- Στο νοητό περιθώριο της σελίδας παρατίθενται σύμβολα δραστηριοτήτων και σύνδεσμοι/qr codes προς συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό.
- Αποτιμητές: σύντομες αναστοχαστικές διαδικασίες, όπως ερωτήσεις ανατροφοδότησης, δραστηριότητες ανάπτυξης κριτικής σκέψης, δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης/ ετεροαξιολόγησης
- Πηγές/οδηγός για περαιτέρω μελέτη.
- **Παράρτημα:** στο τέλος του βιβλίου με γλωσσάρι όρων, πίνακα με απλές κλίμακες (Μείζονες και ελάσσονες) και συνηθισμένες συγχορδίες για πιάνο/κιθάρα/γιουκαλίλι, βιβλιογραφία

παράδειγμα:

- Practice Goals:**
- Play all 12 chords in 30 seconds in your RIGHT hand.
  - Play all 12 chords in 30 seconds in your LEFT hand.
  - Memorize all 12 chords!

The 8 Most Common Ukulele Chords

Knowing just a few chords you can play the majority of songs on the ukulele. Brought to you by www.ukulele1.me

C		Dm	
G		A	
F		D	
Am		Em	

www.ukulele1.me

Η κάθε υποενότητα εντός της διδακτικής ενότητας διαφοροποιείται οπτικά με **την κατάλληλη χρήση γραμματοσειράς, χρωμάτων και πλαισίων**, καθώς και με τη χρήση **συμβόλων για ίδιου τύπου δραστηριότητες ή μαθησιακούς πόρους** (π.χ. βίντεο, κουίζ, εικόνες, χάρτες ακρόασης, παρτιτούρες, μουσικά κομμάτια για ακρόαση, παρτιτούρες για play-along, χάρτες, βιογραφίες μουσικών, ρουμπρίκες, δραστηριότητα ενεργητικής ακρόασης, δραστηριότητα φωνητικής/οργανικής εκτέλεσης, δραστηριότητα σύνθεσης, δραστηριότητα αυτοσχεδιασμού). Στην ψηφιακή μορφή του βιβλίου μαθητή/-τριας, το σύμβολο αποτελεί υπερσύνδεσμο προς το συμπληρωματικό υλικό και τον εν λόγω μαθησιακό πόρο. Οι στοχευμένες παραπομπές στο συμπληρωματικό υλικό με τους υπερσυνδέσμους και τα QR codes σε συγκεκριμένους μαθησιακούς πόρους του υλικού βρίσκονται σε ένα νοητό πλαίσιο (δεξιά στη δεξιά σελίδα, αριστερό στην αριστερή σελίδα) (βλ. παράδειγμα παρακάτω).

Παράδειγμα εμφάνισης δραστηριότητας ενεργητικής ακρόασης στην έντυπη και ψηφιακή μορφή του βιβλίου μαθητή/-τριας με κατάλληλη χρήση συμβόλου, γραμματοσειράς, χρωμάτων, qr code, εικόνας.

Άκουσε ένα απόσπασμα από το *Φθινόπωρο* του Vivaldi και εντόπισε τα παρακάτω μουσικά στοιχεία:

- έγχορδα
- τριμερές μέτρο
- επανάληψη
- μείζονα κλίμακα
- δυναμικές που ξεκινούν από απαλά και φτάνουν πιο δυνατά.

Περιεχόμενα του βιβλίου μαθητή/-τριας της Α' τάξης Γυμνασίου

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ		ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟΥ ΜΑΘΗΤΗ/-ΤΡΙΑΣ	
Θεματικά πεδία	Θεματικές ενότητες	Διδακτικές ενότητες (1-3 διδακτικές ώρες)	Διδακτικές ώρες
1ος θεματικός οργανωτής (διατρέχει όλες τις διδακτικές ενότητες και διδακτικές ώρες)			
Ρυθμός	Παλμός-ρυθμός Ρυθμικές αξίες: ολόκληρο, μισό, τέταρτο, όγδοο, δέκατο έκτο, τριακοστό δεύτερο, εξηκοστό τέταρτο, παύσεις, παρεστιγμένο όγδοο με δέκατο έκτο, τρίηχο ογδών, όγδοα με δύο δέκατα έκτα, Ελλιπές μέτρο, συγκοπή- αντιχρονισμό Μέτρα 2/4, 3/4, 4/4, 5/8, 7/8, 9/8	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.	
Τονικό ύψος - Μελωδία	Μελωδικό μοτίβο πεντατονικές κλίμακες μείζονα – ελάσσονα κλίμακα, ύφεση-δύση-αναίρεση Μετατροπία (εμπειρικά)	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.	

	οκτώηχος - ήχοι βυζαντινής μουσικής (ήχος Α')	
Μορφή	Μοτίβο, ostinato, φράση, πρόταση, Διμερής - Τριμερής μορφή, μορφή Ρόντο, Θέμα και παραλλαγές, Ερώτηση-Απάντηση Θέμα – ανάπτυξη θέματος – αλυσίδα Μορφές οργανικής και φωνητικής μουσικής της Δυτικοευρωπαϊκής έντεχνης παράδοσης (Συμφωνία, Κονσέρτο, Όπερα κ.ά.)	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.
Δυναμική Αγωγή	Όροι δυναμικής αγωγής (piano, forte, fortissimo, pianissimo, crescendo, diminuendo, mezzo piano, mezzo forte, sforzando, subito piano)	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.
Χρονική Αγωγή	Όροι χρονικής αγωγής (ταχύτητα) (allegro, adagio, accelerando, ritardando, largo moderato, presto, A tempo)	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.
Ηχόχρωμα	Όργανα συμφωνικής ορχήστρας Ενορχήστρωση έργου συμφωνικής μουσικής Αρχαία ελληνικά μουσικά όργανα Είδη ανθρώπινης φωνής Στοιχεία ενορχήστρωσης	Μία διδακτική ώρα ή ένα μέρος της για κάθε θέμα.
Συνήχηση	Μονοφωνία, Ομοφωνία, Πολυφωνία Δίφωνοι κανόνες, δίφωνα τραγούδια, συγχορδίες, μπορντούν, ισοκράτης	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές

		διδασκτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.	
2ος θεματικός οργανωτής			
Ελληνικές Μουσικές Παραδόσεις: έντεχνες παραδόσεις, δημοφιλή και παραδοσιακά είδη (εκτός από τα δημοφιλή είδη)	<p>2 διδασκτικές ενότητες για Παραδοσιακή Δημοτική μουσική</p> <p>1 διδασκτική ενότητα για Βυζαντινή εκκλησιαστική ή/και κοσμική μουσική</p> <p>1 διδασκτική ενότητα για Αρχαία Ελληνική Μουσική</p> <p>1 διδασκτική ενότητα για Λαϊκή Μουσική Παράδοση Αστικών Κέντρων (Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη, Επτανησιακές καντάδες)</p>	5-6	8
Δυτικοευρωπαϊκή μουσική: έντεχνες παραδόσεις	<p>2 διδασκτικές ενότητες για Θρησκευτική – Κοσμική μουσική του Μεσαίωνα, Μουσική Μπαρόκ, Κλασικισμός</p> <p>1 διδασκτική ενότητα για την νεοελληνική έντεχνη μουσική</p> <p>1 διδασκτική ενότητα 20-21ος αιώνας (Ιμπρεσιονισμός, Νεοκλασικισμός)</p>	4-6	8
Μουσικές του κόσμου, έντεχνα και παραδοσιακά είδη	<p>4 διδασκτικές ενότητες από:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ωκεανία - Νοτιοανατολική Ασία - Ευρώπη (μία διδασκτική ενότητα για μια πτυχή της μουσικής της Αλβανίας από τα Βαλκάνια) - Υποσαχάρια Αφρική 	4-6	6

<p>Δημοφιλή μουσικά ρεύματα του 20^{ου} – 21^{ου} αιώνα</p>	<p>3 διδακτικές ενότητες από ξένα δημοφιλή μουσικά είδη: Spiritual, Ragtime, rock and roll, pop, hip-hop</p> <p>2 διδακτικές ενότητες από ελληνικά δημοφιλή μουσικά είδη (ποπ, ροκ, χιπ-χοπ, Μελοποιημένη Ποίηση, Λαϊκή Μουσική Αστικού χώρου)</p>	<p>5-8</p>	<p>10</p>
<p>3ος θεματικός οργανωτής</p>			
<p>Μουσική και άλλες τέχνες και μέσα:</p>	<p>Μουσική και άλλες τέχνες</p> <p>κοινωνικά μέσα δικτύωσης, Ραδιόφωνο</p> <p>Πνευματική ιδιοκτησία και δικαιώματα</p> <p>Soundtracks,</p> <p>ελληνικά και ξένα τραγούδια στον ελληνικό και ξένο Κινηματογράφο και στα Μιούζικαλ</p> <p>Μουσικό βίντεο</p>	<p>3-4</p> <p>Αποτελούν είτε διαφορετικές διδακτικές ενότητες είτε μέρος κάποιας διδακτικής ώρας ως δραστηριότητες ή πρόταση για επέκταση του μαθήματος.</p> <p>Για παράδειγμα: Στη Θ.Ε. Δημοφιλή μουσικά ρεύματα 20-21α και σε μια διδακτική ενότητα με τίτλο Ροκ Μουσική, μπορεί να προστεθεί μία διδακτική ώρα με θέμα το μουσικό βίντεο στη Ροκ/Δημοφιλή Μουσική.</p>	<p>4</p>
<p>Μουσική και άλλα μαθήματα και επιστήμες</p>	<p>Μουσική και άλλα μαθήματα</p> <p>Μουσική και άλλες επιστήμες</p> <p>Φιλοσοφία STEAM</p> <p>Ακουστική Οικολογία</p> <p>Μουσική Τεχνολογία</p> <p>Αυτοσχέδια Μουσικά Όργανα</p> <p>Τραγούδια Διαμαρτυρίας - Πολιτικό τραγούδι</p>	<p>Αποτελούν μέρος διαφορετικών διδακτικών ενοτήτων, είτε ως ολόκληρη διδακτική ώρα, είτε ως δραστηριότητες, είτε ως προτάσεις για επέκταση του μαθήματος.</p> <p>Για παράδειγμα: Στη Θ.Ε. Αρχαία ελληνική μουσική, μπορεί να υπάρχει STEAM δραστηριότητα δημιουργίας μονόχορδου.</p>	

4ος θεματικός οργανωτής		
Μουσική εντός κι εκτός σχολείου	Εκδηλώσεις σχολικές και εξωσχολικές Εκπαιδευτικά προγράμματα άτυπης εκπαίδευσης Μουσικακή Αγωγή Εκδηλώσεις σχολικές και εξωσχολικές	Αποτελούν μέρος διαφορετικών διδακτικών ενοτήτων, είτε ως δραστηριότητες, είτε ως προτάσεις για επέκταση του μαθήματος.

Περιεχόμενα του βιβλίου μαθητή/-τριας της Β' τάξης Γυμνασίου

Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ		ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟΥ ΜΑΘΗΤΗ/-ΤΡΙΑΣ	
Θεματικά πεδία	Θεματικές ενότητες	Διδακτικές ενότητες (1-3 διδακτικές ώρες)	Διδακτικές ώρες
1ος θεματικός οργανωτής (διατρέχει όλες τις διδακτικές ενότητες και διδακτικές ώρες)			
Ρυθμός	<p>Παλμός-ρυθμός</p> <p>Ρυθμικές αξίες: παρεστιγμένο τέταρτο με όγδοο, παρεστιγμένο όγδοο με δέκατο έκτο, τρίηχο ογδών, όγδοα με δύο δέκατα έκτα, συγκοπή-αντιχρονισμός, ελλιπές μέτρο, όγδοο-τέταρτο-όγδοο, σύνδεση διάρκειας, το όγδοο ως μονάδα μέτρησης του μέτρου.</p> <p>Μέτρα 2/4, 3/4 (βαλς), 3/4 (τσάμικος), 4/4, 5/8, 5/4, 7/8 (ως βορειοβαλκανικός ρυθμός και ως καλαματιανός ρυθμός), 9/8.</p>	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.	
Τονικό ύψος - Μελωδία	Μελωδικό μοτίβο, πεντατονικές κλίμακες (Ντο, Φα, Σολ) μείζονα και ελάσσονα κλίμακα (Ντο+, Σολ+, Φα+ και Λα-, Μι-),	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.	

	<p>ύφεση, δίεση, αναίρεση, Τόνος, Ημιτόνιο, Τριημιτόνιο, Αρπισμός οκτώηχος - ήχοι βυζαντινής μουσικής (ήχος Α', ήχος Δ')</p> <p>Σημειογραφία Βυζαντινής μουσικής</p>	
Μορφή	<p>riff, vamp, leitmotif</p> <p>Μονοφωνία, πολυφωνία, ετεροφωνία, ομοφωνία</p> <p>Διμερής και Τριμερής μορφή</p> <p>Μορφή Ρόντο</p> <p>Θέμα και παραλλαγές</p> <p>Ανοικτή και κλειστή φράση</p> <p>Διάφορες μορφές για οργανική και φωνητική μουσική</p> <p>Μορφές μουσικής από τη Λαϊκή Παράδοση της Ελλάδας και άλλων χωρών</p> <p>Μορφές οργανικής και φωνητικής μουσικής της έντεχνης Δυτικοευρωπαϊκής Μουσικής (Συμφωνία, Κονσέρτο, Όπερα κ.ά.)</p>	<p>Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδασκτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδασκτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.</p>
Δυναμική Αγωγή	<p>Όροι δυναμικής αγωγής (piano, forte, fortissimo, pianissimo, crescendo, diminuendo, mezzo piano, mezzo forte, sforzando, subito piano)</p>	<p>Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδασκτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδασκτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.</p>

Χρονική Αγωγή	Όροι χρονικής αγωγής (ταχύτητα) (allegro, adagio, accelerando, ritardando, largo moderato, presto, A tempo)	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.
Ηχόχρωμα	Φυσικοί και ηλεκτρονικοί ήχοι και χρήση τους από τους/τις συνθέτες/-τριες μέσα σε μουσικά έργα Βασικά είδη ανθρώπινων φωνών (Σοπράνο, Άλτο, Τενόρος, Μπάσος) Είδη ορχήστρας Όργανα Συμφωνικής Ορχήστρας Όργανα από τη Λαϊκή Παράδοση της Ελλάδας και άλλων χωρών, σύνολα και ορχήστρες Βασικά στοιχεία ενορχήστρωσης	Μία διδακτική ώρα ή ένα μέρος της για κάθε θέμα.
Συνήχηση	Μονοφωνία, Ομοφωνία, Πολυφωνία Μονοφωνικά και Πολυφωνικά μουσικά όργανα Σύμφωνες και διάφωνες συνηχήσεις Συγχορδία I και V, Τέλεια Πτώση Ισοκράτημα Μίμηση Τρίφωνοι κανόνες Συμβολισμός συγχορδιών και ταμπλατούρες στους οδηγούς τραγουδιών	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.
2ος θεματικός οργανωτής		
Ελληνικές Μουσικές Παραδόσεις:	2 διδακτικές ενότητες για Παραδοσιακή Δημοτική μουσική	5-6
		8

<p>έντεχνες παραδόσεις, δημοφιλή και παραδοσιακά είδη</p> <p>(εκτός από τα δημοφιλή είδη)</p>	<p>1 διδακτική ενότητα για Βυζαντινή εκκλησιαστική ή/και κοσμική μουσική</p> <p>1 διδακτική ενότητα για Αρχαία Ελληνική Μουσική</p> <p>1 διδακτική ενότητα για Λαϊκή Μουσική Παράδοση Αστικών Κέντρων (Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη, Επτανησιακές καντάδες)</p>		
<p>Δυτικοευρωπαϊκή μουσική: έντεχνες παραδόσεις</p>	<p>2 διδακτικές ενότητες από Θρησκευτική – Κοσμική μουσική της Αναγέννησης, Μουσική Μπαρόκ, Κλασικισμός, Εθνικές μουσικές σχολές</p> <p>1 διδακτική ενότητα για την νεοελληνική έντεχνη μουσική (Εθνική μουσική σχολή)</p> <p>1 διδακτική ενότητα 20-21ος αιώνας (π.χ. Εξπρεσιονισμός, τονική μουσική, Δωδεκαφθογγισμός, Ηλεκτρονική μουσική, Αλεατορισμός, Μιμιμαλισμός)</p>	4-6	8
<p>Μουσικές του κόσμου, έντεχνα και παραδοσιακά είδη</p>	<p>4 διδακτικές ενότητες από:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Νότια Ασία - Καναδάς και ΗΠΑ - Ευρώπη: μία διδακτική ενότητα για μια πτυχή της μουσικής της Βουλγαρίας (Βαλκάνια) - Καραϊβική 	4-6	6
<p>Δημοφιλή μουσικά ρεύματα του</p>	<p>3 διδακτικές ενότητες από ξένα δημοφιλή μουσικά είδη: blues, rock, pop, reggae</p>	5-8	10

20 ^{ου} – 21 ^{ου} αιώνα	2 διδακτικές ενότητες από ελληνικά δημοφιλή μουσικά είδη (ποπ, ροκ, χιπ-χοπ, Μελοποιημένη Ποίηση, Λαϊκή Μουσική Αστικού χώρου)		
3ος θεματικός οργανωτής			
Μουσική και άλλες τέχνες και μέσα:	<p>Μουσική και άλλες τέχνες</p> <p>Διαφήμιση-Jingles, μουσική βιομηχανία, κοινωνικά μέσα δικτύωσης</p> <p>Πνευματική ιδιοκτησία και δικαιώματα</p> <p>Soundtracks, ελληνικά και ξένα τραγούδια στον ελληνικό και ξένο Κινηματογράφο και στα Μιούζικαλ</p> <p>Μουσικό βίντεο</p> <p>Μουσική στα βιντεοπαιχνίδια</p>	<p>3-4</p> <p>Αποτελούν είτε διαφορετικές διδακτικές ενότητες, είτε μέρος κάποιας διδακτικής ώρας ως δραστηριότητες ή πρόταση για επέκταση του μαθήματος.</p> <p>Για παράδειγμα: Στη Θ.Ε. Δημοφιλή μουσικά ρεύματα 20-21αι και σε μια διδακτική ενότητα με τίτλο Ροκ Μουσική, μπορεί να προστεθεί μία διδακτική ώρα με θέμα το μουσικό βίντεο στη Ροκ/Δημοφιλή Μουσική.</p>	4
Μουσική και άλλα μαθήματα και επιστήμες	<p>Μουσική και άλλα μαθήματα</p> <p>Μουσική και άλλες επιστήμες</p> <p>Φιλοσοφία STEAM</p> <p>Ακουστική Οικολογία</p> <p>Μουσική Τεχνολογία</p> <p>Αυτοσχέδια Μουσικά Όργανα</p> <p>Τραγούδια Διαμαρτυρίας - Πολιτικό τραγούδι</p>	<p>Αποτελούν μέρος διαφορετικών διδακτικών ενοτήτων είτε ως ολόκληρη διδακτική ώρα είτε ως δραστηριότητες είτε ως προτάσεις για επέκταση του μαθήματος.</p> <p>Για παράδειγμα: Στη Θ.Ε. Αρχαία ελληνική μουσική, μπορεί να υπάρχει STEAM δραστηριότητα δημιουργίας μονόχορδου.</p>	

4ος θεματικός οργανωτής		
Μουσική εντός κι εκτός σχολείου	Εκδηλώσεις σχολικές και εξωσχολικές Εκπαιδευτικά προγράμματα άτυπης εκπαίδευσης Μουσειακή Αγωγή Εκδηλώσεις σχολικές και εξωσχολικές	Αποτελούν μέρος διαφορετικών διδακτικών ενοτήτων, είτε ως δραστηριότητες, είτε ως προτάσεις για επέκταση του μαθήματος.

Περιεχόμενα του βιβλίου μαθητή/-τριας της Γ' τάξης Γυμνασίου

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ		ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟΥ ΜΑΘΗΤΗ/-ΤΡΙΑΣ	
Θεματικά πεδία	Θεματικές ενότητες	Διδακτικές ενότητες (1 έως 3 διδακτικές ώρες ανά ενότητα)	Διδακτικές ώρες
1ος θεματικός οργανωτής (διατρέχει όλες τις διδακτικές ενότητες και διδακτικές ώρες)			
Ρυθμός	Παλμός-ρυθμός Ρυθμικές αξίες: παρεστιγμένο τέταρτο με όγδοο, παρεστιγμένο όγδοο με δέκατο έκτο, τρίηχο ογδών, όγδοα με δύο δέκατα έκτα, Ελλιπές μέτρο, συγκοπή-αντιχρονισμός swing feel Μέτρα 2/4, 3/4, 4/4, 5/8, 7/8, 9/8	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.	
Τονικό ύψος - Μελωδία	Μελωδικό μοτίβο πεντατονικές κλίμακες (Ντο, Φα, Σολ, Λα) μείζονες και ελάσσονες κλίμακες (φυσικές, με μία δίσωση, με μία ύφεση) εμπειρική χρήση κλειδιού Φα	Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.	

	<p>ύφεση, δίεση, αναίρεση</p> <p>Τόνος, Ημιτόνιο, Τριημιτόνιο</p> <p>Αρπισμός</p> <p>οκτώηχος - ήχοι βυζαντινής μουσικής (Α', πλάγιος του Β' σκληρός χρωματικός, Γ', πλάγιος του Δ')</p> <p>blues κλίμακες (εξατονικές) (Α, C, G), blue notes</p> <p>χρωματική κλίμακα</p> <p>τρόποι (δώριος, μιζολύδιος)</p>	
Μορφή	<p>Διμερής και Τριμερής μορφή, μορφή ρόντο, θέμα και παραλλαγές,</p> <p>Ερώτηση –Απάντηση</p> <p>μορφή τραγουδιού σε δημοφιλή μουσικά είδη (στροφή/κουπλέ, ρεφρέν, γέφυρα, μετατροπία, κ.ά)</p> <p>Μορφές οργανικής και φωνητικής μουσικής της έντεχνης Δυτικοευρωπαϊκής Μουσικής (Συμφωνία, Κονσέρτο, Όπερα κ.ά.)</p> <p>12μετρο blues</p>	<p>Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.</p>
Δυναμική Αγωγή	<p>Όροι δυναμικής αγωγής (piano, forte, fortissimo, pianissimo, crescendo, diminuendo, mezzo piano, mezzo forte, sforzando, subito piano)</p>	<p>Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.</p>
Χρονική Αγωγή	<p>Όροι χρονικής αγωγής (ταχύτητα) (allegro, adagio, accelerando, ritardando, largo moderato, presto, A tempo)</p>	<p>Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.</p>
Ηχώχρωμα	<p>Αναγνώριση φυσικών και ηλεκτρονικών ήχων</p>	<p>Μία διδακτική ώρα ή ένα μέρος της για κάθε θέμα.</p>

	<p>Διάκριση ηχοχρωμάτων διαφόρων μουσικών οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας καθώς και παραδοσιακών μουσικών οργάνων</p> <p>Στοιχεία ενορχήστρωσης</p>		
Συνήχηση	<p>Μονοφωνία, Ετεροφωνία, Πολυφωνία, Ομοφωνία</p> <p>Μπορντούν</p> <p>Φωνητική εκτέλεση δίφωνων, τρίφωνων και τετράφωνων κανόνων, εκτέλεση δίφωνων και τρίφωνων μουσικών κομματιών</p> <p>Σύμφωνες και διάφωνες συνηχήσεις</p> <p>Συγχορδία I, IV και V, τέλεια πτώση, ονομασία και λειτουργία βαθμίδων (τονική, υποδεσπόζουσα, δεσπόζουσα, προσαγωγέας)</p> <p>συνοδευτικά αρμονικά σχήματα για αρμόνιο/πιάνο και κιθάρα</p>	<p>Τουλάχιστον ένα μέρος από μία διδακτική ώρα για κάθε θέμα/έννοια. Τα διαφορετικά θέματα επανέρχονται και διατρέχουν πολλές διαφορετικές διδακτικές ώρες σε αλληλεπίδραση με άλλα μουσικά στοιχεία.</p>	
2ος θεματικός οργανωτής			
Ελληνικές Μουσικές Παραδόσεις: έντεχνες παραδόσεις, δημοφιλή και παραδοσιακά είδη (εκτός από τα δημοφιλή είδη)	<p>2 διδακτικές ενότητες για Παραδοσιακή Δημοτική μουσική</p> <p>2 διδακτικές ενότητες για Βυζαντινή εκκλησιαστική ή/και κοσμική μουσική</p> <p>1 διδακτική ενότητα για Αρχαία Ελληνική Μουσική</p>	5-6	8
Δυτικοευρωπαϊκή μουσική: έντεχνες παραδόσεις	<p>2 διδακτικές ενότητες για Μπαρόκ, Κλασικισμός, Ρομαντισμός</p> <p>1 διδακτική ενότητα για την νεοελληνική έντεχνη μουσική</p>	4-6	8

	1 διδακτική ενότητα 20-21ος αιώνας (Ηλεκτρονική μουσική, Συγκεκριμένη μουσική, Μινιμαλισμός, Νέα ηχοχρώματα - ηχητικές μάζες)		
Μουσικές του κόσμου, έντεχνα και παραδοσιακά είδη	4 διδακτικές ενότητες από: - Ανατολική Ασία - Μέση Ανατολή - Ευρώπη (μία διδακτική ενότητα για τη Μουσική των τσιγγάνων) - Νότια Αμερική και Μεξικό	4-6	6
Δημοφιλή μουσικά ρεύματα του 20 ^{ου} – 21 ^{ου} αιώνα	3 διδακτικές ενότητες από ξένα δημοφιλή μουσικά είδη: jazz, rock, heavy metal, soul, disco 2 διδακτικές ενότητες από ελληνικά δημοφιλή μουσικά είδη (ποπ, ροκ, χιτ-χοπ, Μελοποιημένη Ποίηση, Λαϊκή Μουσική Αστικού χώρου)	5-8	10
3ος θεματικός οργανωτής			
Μουσική και άλλες τέχνες και μέσα	MME, κοινωνικά μέσα δικτύωσης, Ραδιόφωνο Πνευματική ιδιοκτησία και δικαιώματα Soundtracks, ελληνικά και ξένα τραγούδια στον ελληνικό και ξένο Κινηματογράφο και στα Μιούζικαλ Μουσικό βίντεο Νέες μορφές μουσικής έκφρασης, πολύτεχνα δρώμενα και διακαλλιτεχνικές προσεγγίσεις Μουσική και επαγγέλματα	3-4 Αποτελούν είτε διαφορετικές διδακτικές ενότητες είτε μέρος κάποιας διδακτικής ώρας ως δραστηριότητες ή πρόταση για επέκταση του μαθήματος. Για παράδειγμα: Στη Θ.Ε. Δημοφιλή μουσικά ρεύματα 20-21αι και σε μια διδακτική ενότητα με τίτλο Ροκ Μουσική, μπορεί να προστεθεί μία διδακτική ώρα με θέμα	4

		το μουσικό βίντεο στη Ροκ/δημοφιλή Μουσική.	
Μουσική και άλλα μαθήματα και επιστήμες	Μουσική και άλλα μαθήματα Μουσική και άλλες επιστήμες Φιλοσοφία STEAM Ακουστική Οικολογία Μουσική Τεχνολογία Αυτοσχέδια Μουσικά Όργανα Τραγούδια Διαμαρτυρίας - Πολιτικό τραγούδι	Αποτελούν μέρος διαφορετικών διδακτικών ενοτήτων είτε ως ολόκληρη διδακτική ώρα είτε ως δραστηριότητες είτε ως προτάσεις για επέκταση του μαθήματος. Για παράδειγμα: Στη Θ.Ε. Αρχαία ελληνική μουσική, μπορεί να υπάρχει STEAM δραστηριότητα δημιουργίας μονόχορδου.	
4ος θεματικός οργανωτής			
Μουσική εντός κι εκτός σχολείου	Εκδηλώσεις σχολικές και εξωσχολικές Εκπαιδευτικά προγράμματα άτυπης εκπαίδευσης Μουσειακή Αγωγή Εκδηλώσεις σχολικές και εξωσχολικές	Αποτελούν μέρος διαφορετικών διδακτικών ενοτήτων είτε ως δραστηριότητες είτε ως προτάσεις για επέκταση του μαθήματος.	

3.1.2. Προδιαγραφές Τετραδίου Εργασιών για το μάθημα της Μουσικής των τριών τάξεων του Γυμνασίου

Γενικό περιεχόμενο τετραδίου εργασιών για κάθε τάξη Γυμνασίου

Το Τετράδιο Εργασιών του μαθητή και της μαθήτριας συμπληρώνει και εμπλουτίζει το κύριο βιβλίο μαθητή/-τριας ουσιαστικά ως προς το περιεχόμενο του και τους στόχους που τίθενται. Το περιεχόμενο του Τετραδίου Εργασιών θα πρέπει να βρίσκεται σε πλήρη αντιστοίχιση με τα κεφάλαια και τις διδακτικές ενότητες του βιβλίου του/της μαθητή/-τριας και θα αριθμεί 48 σελίδες ($\pm 5\%$).

Στο Τετράδιο των Εργασιών πρέπει να υπάρχει ως μόνιμη επιδίωξη η γνωστική, συναισθηματική, εκφραστική, βιωματική ενεργοποίηση του μαθητή και της μαθήτριας, και η δημιουργική ενασχόλησή του με τα θέματα που αναπτύσσονται και περιγράφονται κατά τη διδασκαλία. Το Τετράδιο των Εργασιών πρέπει ακόμη να υποβοηθά την κριτική σκέψη και να εκκινεί την φαντασία των μαθητών/-τριών. Επιπλέον, το Τετράδιο Εργασιών πρέπει να βοηθά τόσο στην γνωστική εμπέδωση των διδασκόμενων εννοιών, όσο και στην παράλληλη

εξάσκηση των δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών και στη μουσική τους επικοινωνία, δίνοντας παράλληλα και ένα πιθανό κριτήριο αξιολόγησης στον/στην εκπαιδευτικό της μουσικής.

Σε κάθε περίπτωση, οι προτεινόμενες ασκήσεις πρέπει να παρουσιάζουν ποικιλία να έχουν συγκεκριμένα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που να ακολουθούν το ΠΣ και τα οποία να προσεγγίζονται με διάφορους και ποικίλους τρόπους. Στόχος είναι το ενδιαφέρον των μαθητών/-τριών να ανανεώνεται και να παραμένει ζωντανό για την πορεία του μαθήματος και μαζί με αυτό για τη μουσική και την τέχνη γενικότερα.

Γι' αυτό και πρέπει στο Τετράδιο Εργασιών να περιλαμβάνονται ασκήσεις, εργασίες και δραστηριότητες οι οποίες να μπορούν να πραγματοποιηθούν με παιγνιώδη τρόπο είτε μέσα στην τάξη, είτε στο σπίτι. Οι ασκήσεις που θα προτείνονται μπορεί να είναι είτε ατομικές είτε συλλογικές, με ομαδοσυνεργασία των παιδιών και πιθανή χρήση τεχνολογίας, καθώς και δυνατότητα αυτοαξιολόγησης με προσθήκη κατάλληλων ρουμπρικών αξιολόγησης.

Οι περιεχόμενες στο Τετράδιο ασκήσεις/ εργασίες μπορούν να έχουν ποικίλες μορφές όπως ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, σωστού λάθους, συμπλήρωσης κενών ως προς τις έννοιες που έχουν ήδη διαπραγματευτεί στο μάθημα ή ακόμη και ερωτήσεις ανάπτυξης. Σε μορφή παιγνιδιού μπορεί ακόμη να περιλαμβάνονται σταυρόλεξα, κουίζ ή ακόμη και παζλ. Το βιβλίο μπορεί ακόμη να περιλαμβάνει ερωτήσεις και θέματα για ανάπτυξη γραπτής έκθεσης απόψεων, σχολιασμό και δημιουργία κριτικής άποψης πάνω σε κάποιο θέμα ή κυριότερα πάνω σε μία ακρόαση.

Στο Τετράδιο Εργασιών πρέπει να περιέχονται ασκήσεις για την εμπέδωση και εξάσκηση της μουσικής θεωρίας και της σημειογραφίας, είτε σε συμβατική είτε σε μία μη συμβατική μορφή, με ποικιλία ζητούμενων αποτελεσμάτων όπως πχ ονομασία και γραφή των φθόγγων, συμπλήρωση μέτρων, επινόηση κώδικα γραφής, δημιουργία μελωδιών, ρυθμικών σχημάτων, transporto μιας μελωδίας από δραστηριότητα της αντίστοιχης διδακτικής ενότητας του Βιβλίου μαθητή/ -τριας σε άλλη κλίμακα κ.ά.

Στο Τετράδιο Εργασιών πρέπει να περιλαμβάνονται ακόμη ασκήσεις ακουστικής διάκρισης, παρατήρησης και ασκήσεις ακρόασης κατά πιθανή αντιστοιχία στον τύπο και σε απλούστερη μορφή με τα θέματα των πανελληνίως εξεταζομένων μαθημάτων και με προοδευτική δυσκολία, καθώς και ασκήσεις συναφούς μουσικής δραστηριότητας όπως π.χ. συμπλήρωση χαρτών ακρόασης.

Ακόμη, μπορεί να περιέχονται οδηγίες για την βήμα προς βήμα κατασκευή πιθανού αυτοσχέδιου μουσικού οργάνου, δραστηριότητες συλλογής και καταγραφής στοιχείων, δραστηριότητες πολύτεχνης έκφρασης που να συνδυάζουν και να χρησιμοποιούν τη ζωγραφική καθώς και άλλες τέχνες και βέβαια, καθοδηγούμενη χρήση λογισμικών ανοιχτού κώδικα και συνεργατικών εργαλείων.

Συν τοις άλλοις, χρειάζεται να περιέχονται ασκήσεις δημιουργίας μουσικών συνθέσεων και ανάπτυξης αυτοσχεδιασμών με παροχή συγκεκριμένων οδηγιών και βημάτων (π.χ. διασκευή μιας μελωδίας από δραστηριότητα της αντίστοιχης διδακτικής ενότητας του Βιβλίου μαθητή/-τριας με χρήση διαφορετικών ρυθμικών αξιών) αλλά και δραστηριότητες που προάγουν περαιτέρω τις δεξιότητες εκτέλεσης (π.χ. εκμάθηση συγχορδιών/αρμονικού σχήματος για συνοδεία μιας μελωδίας που υπάρχει σε δραστηριότητα του Βιβλίου μαθητή/-τριας).

Όσον αφορά την παρουσίαση του Τετραδίου Εργασιών, αυτό πρέπει να ακολουθεί την αισθητική του Βιβλίου του Μαθητή και της Μαθήτριας με τη χρήση ιδίων κατηγοριών γραμματοσειρών, συμβόλων και κωδικών, ώστε ο/η μαθητής/-τρια να μπορεί με ευκολία να συνδέει και να χρησιμοποιεί και τα δύο βιβλία του/της.

Οι οδηγίες και η περιγραφή του τρόπου υλοποίησης των διαφόρων ασκήσεων εργασιών πρέπει να είναι εύληπτες, δοσμένες με σαφήνεια, ώστε να μην υπάρχουν πιθανές παρερμηνείες και να προσδιορίζεται ο πιθανός χρόνος υλοποίησής τους. Επιπλέον, οι ασκήσεις στο Τετράδιο εργασιών χρειάζεται να είναι αρκετά σαφείς, ώστε να μπορούν να αποτελέσουν δραστηριότητα για περαιτέρω μελέτη και εξάσκηση στο σπίτι.

Πολύ σημαντικό είναι οι διαφορετικές ασκήσεις να διαφοροποιούνται ως προς τον τρόπο που προσεγγίζουν τη μάθηση, ώστε να ανταποκρίνονται σε όσο το δυνατόν περισσότερα στυλ μάθησης και να προσαρμόζονται κατά το δυνατό στις ανάγκες όλων των μαθητών/-τριών. Για παράδειγμα, κάποιες ασκήσεις θα μπορούσαν να έχουν ηχογραφημένες οδηγίες και παραδείγματα ήχων και μουσικής, άλλες να συνοδεύονται από κατάλληλα χρώματα ή επεξηγηματικό εποπτικό υλικό (π.χ. παρουσίαση με διαφάνειες, βίντεο, εικόνες), οι ασκήσεις εκτέλεσης να αποτελούνται από διαφορετικά επίπεδα δυσκολίας και να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή όλων των μαθητών/-τριών είτε έχουν μικρότερο είτε μεγαλύτερο επίπεδο εκτελεστικής δεξιότητας, ένας αριθμός δραστηριοτήτων να προάγει τη συνεργατική μάθηση, άλλες δραστηριότητες να ενσωματώνουν κίνηση (π.χ. χορευτικά βήματα). Σε κάθε περίπτωση, η κατάλληλη αξιοποίηση των Τ.Π.Ε. αποτελεί σύμμαχο στην προσπάθεια ποιικίλης και πολυεπίπεδης διαφοροποίησης του περιεχομένου του Τετραδίου Εργασιών.

Μία σημαντική παράμετρος που πρέπει να διαπνέει τις ασκήσεις και δραστηριότητες στο Τετράδιο εργασιών, όπως και στο Βιβλίο μαθητών/-τριών είναι η ενθάρρυνση σε άτυπες μορφές μάθησης, όπως η δημιουργία μουσικών συνόλων με φίλους στον ελεύθερο χρόνο ή η συμμετοχή σε εξωσχολικές δραστηριότητες που σχετίζονται με το μάθημα της μουσικής (π.χ. επίσκεψη στη δημοτική φιλαρμονική). Επιπλέον, χρειάζεται να προτείνονται δραστηριότητες κυρίως μουσικής εκτέλεσης, οι οποίες μπορούν να αναπτυχθούν περαιτέρω στα πλαίσια του προαιρετικού μαθήματος των *Μουσικών Συνόλων*.

Τέλος, κάποιες από τις ασκήσεις του Τετραδίου εργασιών χρειάζεται να προτείνονται να αποθηκευτούν στο ηλεκτρονικό φάκελο επιτευγμάτων των μαθητών/-τριών με τη μορφή εικόνας, ήχου, παρτιτούρας, βίντεο, αφίσας, παρουσίασης κ.ά. ως τελικά μαθησιακά προϊόντα.

Δομή και οργάνωση τετραδίου εργασιών για κάθε τάξη Γυμνασίου

Προτείνεται το τετράδιο εργασιών να έχει την παρακάτω δομή και οργάνωση, σύμφωνα και με το αντίστοιχο Βιβλίο μαθητή/-τριας:

- Ίδιο εξώφυλλο με το αντίστοιχο Βιβλίο μαθητή/-τριας.
- Ταυτότητα βιβλίου και εισαγωγή για μαθητές/-τριες: Σε ένα διδακτικό βιβλίο προτάσσεται η «Ταυτότητα του βιβλίου». Πρόκειται για ένα ευσύννοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία του βιβλίου, η δομή του, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίησή

του. Ακολουθεί μια μικρή εισαγωγή-πρόλογος που απευθύνεται στους/στις μαθητές/-τριες.

- Περιεχόμενα: Κεφάλαια και Διδακτικές ενότητες. Σύμφωνα με τα περιεχόμενα του αντίστοιχου Βιβλίου μαθητή/-τριας. Κάθε κεφάλαιο και διδακτική ενότητα συνδέεται στο ύψος του τίτλου με το ψηφιακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο μέσω ενός κώδικα QR.
- Δραστηριότητες και ασκήσεις εμφανώς διαχωρισμένες με κατάλληλα πλαίσια, χρώματα, γραμματοσειρές.
- Παρατίθεται γλωσσάρι όρων
- Στο νοητό περιθώριο της σελίδας παρατίθενται σύμβολα δραστηριοτήτων και σύνδεσμοι/qr codes προς συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό.

3.1.3. Προδιαγραφές Συμπληρωματικού Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Υλικού για το μάθημα της Μουσικής για τα βιβλία μαθητή/-τριας και τα τετράδια εργασιών ανά τάξη Γυμνασίου

Γενικό Περιεχόμενο συμπληρωματικού ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού για κάθε τάξη Γυμνασίου

Κρίνεται απαραίτητη η διασύνδεση του περιεχομένου των διδακτικών βιβλίων με ψηφιακής μορφής συμπληρωματικό υλικό. Οι συγγραφείς θα παράγουν, θα δημιουργήσουν, θα επιλέξουν, θα καταγράψουν το σχετικό υλικό που θα εμπλουτίσει τα διδασκόμενα μαθησιακά αντικείμενα και μαζί το περιεχόμενο του Βιβλίου του Μαθητή και της Μαθήτριας και τις σχετικές δραστηριότητες που το συνοδεύουν στο Τετράδιο των Εργασιών. Ο εμπλουτισμός αυτός πρέπει να συντονίζεται και να ακολουθεί τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα του Προγράμματος Σπουδών με σαφείς διδακτικούς προσανατολισμούς και επιθυμητή δομή, διαδραστικότητα και αλληλεπίδραση με τους χρήστες του υλικού. Διαμορφώνεται έτσι μια **δυναμική σχέση ροών πληροφορίας** μεταξύ του διδακτικού βιβλίου, των Προγραμμάτων Σπουδών και του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού.

Το συμπληρωματικό υλικό είναι απαραίτητο να περιέχει κατάλληλο και ποιοτικό **ηχογραφημένο/ηχητικό υλικό**, το οποίο θα αποτελείται από ηχογραφήσεις μουσικής, ήχους (της φύσης, ανθρώπινης προέλευσης, ηλεκτρονικούς, μηχανικούς, ηχοτοπία κ.ά.), αποσπάσματα ή ολόκληρα μουσικά ή ηχητικά παραδείγματα, όλα σε κατάλληλα format. Όλες οι παρτιτούρες των διδακτικών βιβλίων θα συνδέονται με την ηλεκτρονική τους μορφή μέσω ενός ανοικτού λογισμικού (όπως επί παραδείγματι με το ανοικτό λογισμικό Musescore [.mscz - Compressed Score File]), ώστε να υπάρχει δυνατότητα κατεβάσματος και επεξεργασίας από τους/τις εκπαιδευτικούς και τους/τις μαθητές/-τριες. Τα παραπάνω μαθησιακά αντικείμενα θα βρίσκονται σε ειδικό χώρο (π.χ. Μαθησιακά Αντικείμενα, Παρτιτούρες) του συμπληρωματικού ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού οργανωμένα ανά κεφάλαια/διδακτικές ενότητες.

Σε άλλο ειδικό χώρο του συμπληρωματικού ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού οργανωμένο ανά κεφάλαιο/ διδακτική ενότητα (π.χ. εξωτερικοί σύνδεσμοι), θα βρίσκονται συγκεντρωμένοι όλοι οι σύνδεσμοι σε εξωτερικό ψηφιακό υλικό και ψηφιακά αποθετήρια, όπως είναι η *Ευτέρπη*, η *Europeana*, το *Φωτόδεντρο* κ.ά. Όσον αφορά τη χρήση βίντεο για

την οπτικοποίηση μουσικών έργων υφίσταται ιδιαίτερη προσοχή σε θέματα νομοθεσίας, πνευματικών δικαιωμάτων και εν γένει ποιότητας σύμφωνα με τις παραμέτρους που εκτίθενται στο γενικό πλαίσιο των προδιαγραφών. Συγκεκριμένα, είναι απαραίτητο να διασφαλίζεται α) η προέλευση του βίντεο από επίσημο κανάλι κάποιου καλλιτέχνη, μουσικού, οργανισμού κ.ο.κ., β) το περιεχόμενο του βίντεο να είναι κατάλληλο τόσο αναφορικά με την οπτικοποίησή του, όσο και αναφορικά με τη νομιμότητα του υλικού που έχει ανέβει στην πλατφόρμα. Σε κάθε περίπτωση, οι σύνδεσμοι προς υλικό σε άλλες ιστοσελίδες έξω από το συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό χρειάζεται να ακολουθούν τη νομοθεσία περί πνευματικών δικαιωμάτων, να μην παραπέμπουν σε διαφημίσεις και να επιδεικνύουν σταθερότητα, να μην είναι ιδιαίτερα πιθανό δηλαδή κάποια στιγμή να καταργηθούν. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί κυρίως μέσω της επιλογής υλικού από επίσημες ιστοσελίδες φορέων και οργανισμών που διαθέτουν το υλικό τους με ανοικτές άδειες χρήσης, όπως για παράδειγμα η Europeana.

Οπτικό υλικό με τη μορφή παρουσιάσεων διαφανειών μπορεί να περιλαμβάνεται στο συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, με σκοπό την ελκυστική παρουσίαση των διδακτικών εννοιών αλλά και την χρηστική ενσωμάτωση μέρους του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού. Στα περιεχόμενα του συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού μπορεί να περιλαμβάνεται φάκελος με διαφάνειες (.ppt) που παρουσιάζουν το θεωρητικό μέρος κάθε διδακτικής ενότητας με ελκυστικό τρόπο και με ενσωμάτωση συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού.

3.1.4 Προδιαγραφές Εργαστηριακού Οδηγού για το μάθημα της Μουσικής (Α', Β', Γ' Γυμνασίου)

Γενικό Περιεχόμενο Εργαστηριακού Οδηγού για όλες τις τάξεις του Γυμνασίου

Σκοπός του Εργαστηριακού Οδηγού είναι η υποστήριξη του υποχρεωτικού μαθήματος «Μουσική» στην Α', Β' και Γ' Γυμνασίου, αλλά και του προαιρετικού μαθήματος των «Μουσικών Συνόλων». Ο Εργαστηριακός Οδηγός σε ψηφιακή μορφή απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς Το προτεινόμενο περιεχόμενο του Εργαστηριακού Οδηγού συνίσταται κυρίως σε δραστηριότητες εκτέλεσης και δημιουργίας Μουσικών Συνόλων, επιπλέον σε δραστηριότητες αυτοσχεδιασμού και πειραματισμού με ήχους, δραστηριότητες που αξιοποιούν Μουσική Τεχνολογία, Τ.Π.Ε. και λογισμικά ανοιχτού κώδικα, κατασκευές και δραστηριότητες STEAM με τη χρήση κατάλληλα διαμορφωμένου υλικού για τη χρήση στην εκπαιδευτική διαδικασία του μαθήματος.

Ο απώτερος στόχος του Εργαστηριακού Οδηγού είναι να αναδείξει την εργαστηριακή φύση του μαθήματος της Μουσικής και κυρίως τη **δυναμική της Ομάδας κατά τη Μουσική Επιτέλεση**, δυναμική που καλλιεργεί δεσμούς και ενισχύει τις σχέσεις μεταξύ των μελών της, αναπτύσσει την κοινωνική-συναισθηματική νοημοσύνη, καλλιεργεί τη δημιουργικότητα, την αποδοχή της διαφορετικότητας, την κατανόηση του εαυτού και του «άλλου», αναπτύσσει τη δημιουργία κωδικών μη λεκτικής επικοινωνίας, ενισχύει την αυτοπεποίθηση και την αυτενέργεια, και ψυχαγωγεί.

Δομή και οργάνωση Εργαστηριακού Οδηγού για όλες τις τάξεις του Γυμνασίου

Ο Εργαστηριακός Οδηγός αποτελείται από:

- «Ταυτότητα του εργαστηριακού οδηγού»

Πρόκειται για ένα ευσύννοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία, η δομή, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίηση του συμπληρωματικού υλικού.

Εισαγωγή-πρόλογος που απευθύνεται στους μαθητές/τριες.

- **Εργαστηριακές ασκήσεις:** Σε κάθε εργαστηριακή άσκηση καταγράφεται ο σκοπός και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, τα απαιτούμενα όργανα και υλικά, οι προαπαιτούμενες γνώσεις, ο προτεινόμενος χρόνος και η διαδικασία με αναλυτικές οδηγίες, βήματα, παρτιτούρες, ηχητικό/εποπτικό υλικό και φύλλα εργασίας. Είναι σημαντικό να αναλύονται σε κάθε σημείο της διδακτικής διαδικασίας επακριβώς τα βήματα της μεθοδολογίας και η προτεινόμενη χρήση του εκπαιδευτικού υλικού, ενώ πρέπει να παρατίθεται το σύνολο του εκπαιδευτικού υλικού (κείμενα, εικόνες, ήχοι, βίντεο κ.ά.).

παραδείγματα:

- Δημιουργία διαφορετικών μουσικών συνόλων (boomwackers, bucket ή chair drumming, body percussion και συμβατικά οργανικά ή/και φωνητικά σύνολα π.χ. σύνολο με κρουστά, σύνολο με συνοδεία κιθάρας ή πιάνου, ροκ/ποπ σύνολο), χορωδιακό τραγούδι (φωνητικές ασκήσεις, παιχνίδια με τη φωνή και εξερεύνηση, ρεπερτόριο, απλές δίφωνες (Α' και Β' Γυμνασίου) ή / και τρίφωνες (Γ' Γυμνασίου) επεξεργασίες κομματιών του ευρύτερου ρεπερτορίου). Σε κάθε εργαστηριακή άσκηση αυτού του τύπου μπορούν να ενσωματωθούν δραστηριότητες φωνητικής και οργανικής εκτέλεσης μουσικών κομματιών (διαφορετικών μουσικών στυλ): επεξήγηση θεωρίας, ομαδοσυνεργατική προσέγγιση με χωρισμό του μουσικού υλικού σε ομάδες (π.χ. ομάδα εκμάθησης τραγουδιού, ομάδα εκμάθησης μελωδίας στο πιάνο, ομάδα εκμάθησης αρμονικής συνοδείας στην κιθάρα), παραπομπή σε εξωτερικό υλικό-βίντεο επίδειξης (π.χ. συγχορδίες σε κιθάρα) και κατάλληλη διαμόρφωση του μουσικού υλικού για ένα πιο εύκολο και πιο προχωρημένο επίπεδο μαθητών/τριών (π.χ. μια πιο εύκολη αρμονική συνοδεία με blocks συγχορδίων στο πιάνο και μια πιο δύσκολη συνοδεία με ένα συνοδευτικό σχήμα όπως σπάσιμο συγχορδίων στο αριστερό χέρι). Το ρεπερτόριο χρειάζεται να καλύπτει όσο το δυνατόν το 2ο Θεματικό Οργανωτή του ΠΣ. Ένα σημαντικό μέρος από το προτεινόμενο εκπαιδευτικό υλικό πρέπει να προσανατολίζεται στην **ενίσχυση του προαιρετικού μαθήματος των Μουσικών Συνόλων και στην υποστήριξη των επίσημων σχολικών εορτών με κατάλληλους οδηγούς τραγουδιών, στίχους και εύκολες ενορχηστρώσεις μικρών μουσικών συνόλων**. Ένα άλλο μέρος, χρειάζεται να εστιάζει σε δημοφιλή μουσικά είδη, σύμφωνα με τις προτιμήσεις των εφήβων και ένα ακόμα μέρος σε σύγχρονα μουσικά ρεύματα της έντεχνης δυτικοευρωπαϊκής

μουσικής. Τέλος, μπορούν να αξιοποιούνται γραφικές παρτιτούρες πέρα από τη συμβατική σημειογραφία.

- Δραστηριότητες αυτοσχεδιασμού και πειραματισμού με τους ήχους στα πλαίσια των μουσικών συνόλων (με τη φωνή, με μουσικά όργανα, με ηχογόνα αντικείμενα, με μουσική τεχνολογία, Τ.Π.Ε. και σύγχρονα διαδραστικά συστήματα).
- Δραστηριότητες STEAM, μουσικής τεχνολογίας και κατασκευής μουσικών οργάνων. Για παράδειγμα: Τεχνικές ηχογράφησης, μικρόφωνα, ηχογράφηση ήχων, ηχοτοπίων και δημιουργία μουσικών συνθέσεων με την αξιοποίηση του ανοικτού λογισμικού Audacity.
- Νέοι τρόποι συμμετοχικής εκτέλεσης και συνεργατικής δημιουργίας μέσω διαδικτυακών πλατφορμών π.χ. Noteflight, διαδικτυακών μουσικών κοινοτήτων σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κ.ά.
- Βιβλιογραφία και παραπομπή σε ιστοσελίδες με υλικό.

3.1.5 Προδιαγραφές Ανθολογίου Μουσικών Κειμένων για το μάθημα της Μουσικής (Α', Β', Γ' Γυμνασίου)

Γενικό περιεχόμενο Ανθολογίου Μουσικών Κειμένων για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, σε ψηφιακή μορφή

Σκοπός του Ανθολογίου Μουσικών Κειμένων είναι η υποστήριξη του υποχρεωτικού μαθήματος «Μουσική» στην Α', Β' και Γ' Γυμνασίου μέσω της επέκτασης του μουσικού υλικού του βιβλίου μαθητή/-τριας, αλλά και του προαιρετικού μαθήματος των «Μουσικών Συνόλων». Το Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις υποδείξεις των επιστημών της παιδαγωγικής και της μουσικολογίας, και να περιέχει επιλεγμένα **τραγούδια και οργανικά μουσικά κομμάτια** από διαφορετικά μουσικά είδη και ιστορικές περιόδους, μουσικούς πολιτισμούς, με έμφαση στην ενσωμάτωση **σύγχρονων μουσικών δημιουργιών** (τελευταίων 20 χρόνων) και σε μουσικά κομμάτια από τη δημοφιλή μουσική παράδοση της εποχής, με τα οποία μπορούν οι μαθητές και οι και οι μαθήτριες να συνδεθούν και να ταυτιστούν πιο εύκολα. Απευθύνεται στους/στις εκπαιδευτικούς και τους μαθητές/-τριες και έχει ως στόχο να:

- βοηθήσει στον εμπλουτισμό της διδασκαλίας του μαθήματος της μουσικής,
- υποστηρίξει τη συνολική και πολύπλευρη καλλιέργεια των μαθητών/-τριών, και
- κινητοποιήσει τους μαθητές/-τριες μέσω της ενεργής συμμετοχή τους σε μουσικές δραστηριότητες.

Τα κριτήρια με τα οποία θα επιλεγούν τα μουσικά κομμάτια είναι α) η υψηλή ποιότητα μουσικής και λόγου, β) η ευκολία διδασκαλίας των τραγουδιών, γ) η διαβάθμιση δυσκολίας ανάλογα με την τάξη του Γυμνασίου στην οποία απευθύνεται, δ) η κάλυψη διαφόρων θεματολογιών, η έμφαση σε υλικό με κοινωνικό περιεχόμενο, όπως η ενσωμάτωση θεμάτων

για την ειρήνη, για το περιβάλλον και την οικολογία κ.ά., και ε) η προέλευση των μουσικών κομματιών από ένα ρεπερτόριο το οποίο θα μπορούν να απολαμβάνουν τα παιδιά και μελλοντικά ως ενήλικες, ενώ παράλληλα θα τους μυήσει στην ποικιλομορφία του μουσικού φαινομένου.

Λόγω της μεταφώνησης και της έκτασης της εφηβικής φωνής, είναι σημαντικό τα τραγούδια να μεταφερθούν σε κατάλληλες τονικότητες.

Όλα τα κομμάτια πρέπει να συνοδεύονται από **παρτιτούρα σε μορφή εικόνας ή .pdf και οπωσδήποτε επεξεργάσιμο αρχείο σε μορφή .msz (Musescore)**. Τα μουσικά κομμάτια μπορούν να παρουσιάζονται στην πρωτότυπη μορφή τους ή σε διασκευή σε άλλα μουσικά στυλ ή με διαφορετικές ενορχηστρώσεις (π.χ. εύκολες ενορχηστρώσεις για μικρά σύνολα ροκ, κρουστών ή / και αυτοσχέδιων κρουστών όπως κουβάδες (bucket drumming). Απαραίτητη είναι η **παράθεση ηχητικού υλικού και χρήση αντίστοιχων υπερσυνδέσμων με εκτελέσεις/παρτιτούρες** σε πλατφόρμες, όπως το Euterpe (ψηφιακό μουσικό ανθολόγιο-τραγούδια για εκπαιδευτική χρήση), το αποθετήριο Petrucci Music Library και η ψηφιακή βιβλιοθήκη Europeana. Σημαντική είναι η αναφορά στον Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας <https://www.opi.gr/> σχετικά με την χρήση υλικού από το διαδίκτυο από τους/τις εκπαιδευτικούς, αλλά και τους/τις μαθητές/-τριες (εικόνες, ηχητικό υλικό, παρτιτούρες, πίνακες κ.ά.).

Σε κάθε μουσικό κομμάτι, οι συγγραφείς μπορούν να ενσωματώσουν οδηγίες για τη διδασκαλία και προτεινόμενες δραστηριότητες. Οι παρακάτω δραστηριότητες μπορούν να προετοιμάζονται σε συνέργεια με το βιβλίο *Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων* στο πλαίσιο του μαθήματος της Μουσικής, στην άτυπη προσέγγιση του μαθήματος (π.χ. στο σπίτι σε ομάδες συνομηλίκων), στο πλαίσιο του μαθήματος των *Μουσικών Συνόλων* με απώτερο στόχο να παρουσιάζονται στην ολομέλεια της τάξης ή σε φιλικό κοινό με την ευκαιρία εθνικών γιορτών και εκδηλώσεων.

1. Δραστηριότητες μουσικής εκτέλεσης:

Μίμηση, πολυφωνία, ρυθμική συνοδεία (με όργανα, φωνή, χτυπήματα στο σώμα, αντικείμενα, αυτοσχέδια όργανα), μελωδική - αρμονική συνοδεία, ρόλος μαέστρου - βασικές αρχές διεύθυνσης, στυλιστικές ιδιαιτερότητες του τραγουδιού (στολίδια, ηχόχρωμα φωνής κ.ά.).

2. Δημιουργικές δραστηριότητες:

Ενορχήστρωση, αυτοσχεδιασμός, δημιουργία πολυφωνίας, δημιουργία νέων στίχων, απόδοση αυθεντικού έργου (original) σε διαφορετικά μουσικά στυλ, σύνθεση για μουσικό όργανο/α, ή για τραγούδι ή για μικρό σύνολο οργανικό ή και φωνητικό.

3. Πολιτιστικές δραστηριότητες (ομαδοσυνεργατικές):

Σύνδεση των τραγουδιών με τον εθνικό κύκλο (κάλαντα, εορτές κ.ά.), σύνδεση των περιεχομένων των στίχων με ιστορικά, κοινωνικά ή άλλα πολιτιστικά στοιχεία όπως τραγούδια της ξενιτιάς, νανουρίσματα, τραγούδια εργασίας, σύγκριση των διαφορετικών μουσικών ιδιωμάτων όπως παραδοσιακού - ρεμπέτικου - ελαφρού τραγουδιού, των τοπικών μουσικών γλωσσών όπως ηπειρώτικης - νησιώτικης κ.ά.

4. Διαθεματικές δραστηριότητες-σύνδεση με άλλες τέχνες:

Χορός, κίνηση, παντομίμα και δραματοποίηση, εικαστικά, οπτικοακουστικά (ψηφιακή δημιουργία ταινίας μικρού μήκους ή ντοκιμαντέρ, σύνθεση για ταινία μικρού μήκους, χρήση ελεύθερου λογισμικού επεξεργασίας βίντεο και ήχου (όπως Audacity, Hitfilm Express κ.ά.).

Δομή και οργάνωση Ανθολογίου Μουσικών Κειμένων για όλες τις τάξεις του Γυμνασίου

Το Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων αποτελείται από:

- «Ταυτότητα του Ανθολογίου Μουσικών Κειμένων»
- Πρόκειται για ένα ευσύνοπτο κείμενο, στο οποίο παρουσιάζεται η φιλοσοφία, η δομή, καθώς και στοιχεία που κατά την κρίση των συγγραφέων του μπορεί να βοηθήσουν στη βέλτιστη αξιοποίηση του συμπληρωματικού υλικού.

Εισαγωγή-πρόλογος που απευθύνεται στους μαθητές/-τριες.

- **Περιεχόμενο οργανωμένο σε κεφάλαια** ανάλογα με το μουσικό είδος. Ο χωρισμός του υλικού χρειάζεται να γίνει σύμφωνα με το 2ο θεματικό Οργανωτή του ΠΣ της Μουσικής για το Γυμνάσιο. Μπορεί ενδεικτικά να περιλαμβάνει:
  - αρχαία ελληνική μουσική που διασώζεται,
  - παραδοσιακά τραγούδια της Ελλάδας (αντιπροσωπευτικά από διάφορα μέρη),
  - αστική λαϊκή μουσική (ρεμπέτικα - λαϊκά, καντάδες - ελαφρά μουσική),
  - ελληνική δημοφιλή μουσική (Θεοδωράκης, Χατζιδάκις, Σπανός, Χατζηνάσιος, Σαββόπουλος, Ξαρχάκος, Μαχαιρίτσας, Πορτοκάλογλου κ.ά. σε ποίηση Γκάτσου, Σολωμού, Ρίτσου, Καβάφη και σε στίχους Απόστολου Καλδάρα, Λίνας Νικολακοπούλου, κ.ά.),
  - βυζαντινούς ύμνους (απολυτίκια, τροπάρια),
  - παραδοσιακά τραγούδια και τραγούδια έντεχνης παράδοσης από τη μουσική του κόσμου,
  - ξένα δημοφιλή τραγούδια διαφόρων ειδών μουσικής (G. Gershwin Summertime, J. Lennon Imagine κ.ά.),
  - δημοφιλή τραγούδια από θεατρικές παραστάσεις, κινηματογραφικές ταινίες, μιούζικαλ,
  - τραγούδια έντεχνης Δυτικοευρωπαϊκής μουσικής διαφορετικών μουσικών περιόδων, 20-21ου αιώνα και νεοελληνικής έντεχνης παράδοσης.

Μετά τον τίτλο του κομματιού αναφέρονται οι συντελεστές του με πρώτο το όνομα του συνθέτη και δεύτερο το όνομα του ποιητή ή του στιχουργού. Στα ξενόγλωσσα τραγούδια παρατίθενται οι πρωτότυποι στίχοι ή / και μεταφράσεις.

Ακολουθεί η παρτιτούρα.

Στη συνέχεια, δίνονται οδηγίες για τη διδασκαλία των μουσικών κομματιών. Η δομή του τραγουδιού καταγράφεται πάνω στην παρτιτούρα με κεφαλαία γράμματα της αλφαβήτου σε

πλαίσιο έτσι ώστε να είναι δυνατή η μουσική παρατήρηση. Επιπλέον, προτείνονται δραστηριότητες για κάθε μουσικό κομμάτι.

- Βιβλιογραφία, Δισκογραφία, Δικτυογραφία, Πηγές, Παραπομπή σε Αποθετήρια με ανοικτό υλικό.

3.2 Διάταξη έντυπου διδακτικού βιβλίου

Μέγεθος των διδακτικών βιβλίων στο γνωστικό αντικείμενο «Μουσική» ανά τάξη Γυμνασίου

Ζητούμενο είναι η εκπόνηση ευσύνοπτων βιβλίων που θα καλύπτουν με επάρκεια τους γνωστικούς και άλλους στόχους του Π.Σ., χωρίς να μετατρέπουν το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό σε μέσο ποσοτικής διεύρυνσης της ύλης.

Το μάθημα της Μουσικής στο Γυμνάσιο είναι μονώρο, επομένως προβλέπονται περίπου 25-30 ώρες μαθήματος (διδασκτικές ώρες) κάθε διδακτικό έτος. Οι διδακτικές ενότητες προτείνεται να διαρκούν 1-3 διδακτικές ώρες. Επομένως, προτείνεται το κάθε βιβλίο μαθητή/-τριας και το ανάλογο τετράδιο εργασιών να περιέχει 20-30 διδακτικές ενότητες με διαφορετική θεματολογία που να καλύπτουν όλους τους θεματικούς οργανωτές, θεματικά πεδία και θεματικές ενότητες, ίσες με τουλάχιστον 35 διδακτικές ώρες, ώστε να μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να παραλείψει κάποια διδακτική ενότητα ή μέρος της ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του/της ίδιου/ίδιας ή των μαθητών/-τριών ή ακόμα να αξιοποιήσει και να επεκτείνει το περιεχόμενο κάποιας διδακτικής ενότητας στα πλαίσια του προαιρετικού μαθήματος *Μουσικά Σύνολα*.

Πίνακας με τα περιεχόμενα του εκπαιδευτικού πακέτου για κάθε τάξη του Γυμνασίου, το μέγεθος (με δυνατότητα απόκλισης επί του αριθμού των σελίδων $\pm 5\%$) και τη μορφή των διδακτικών βιβλίων

A' Γυμνασίου: Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας B' Γυμνασίου: Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας Γ' Γυμνασίου: Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας	Συνολικός αριθμός σελίδων περίπου 96	Έντυπη και ψηφιακή μορφή
A' Γυμνασίου: Τετράδιο εργασιών μαθητή/μαθήτριας B' Γυμνασίου: Τετράδιο εργασιών μαθητή/μαθήτριας Γ' Γυμνασίου: Τετράδιο εργασιών μαθητή/μαθήτριας	Συνολικός αριθμός σελίδων 48	Έντυπη και ψηφιακή μορφή
Εργαστηριακός οδηγός για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου	Συνολικός αριθμός σελίδων 176	Ψηφιακή μορφή

Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου	Συνολικός αριθμός σελίδων 176	Ψηφιακή μορφή
---	-------------------------------	---------------

Γνωστικό Αντικείμενο: Θεατρική Αγωγή (Δημοτικό)

1. Διδακτικά βιβλία για το γνωστικό αντικείμενο «Θεατρική Αγωγή» του Δημοτικού

A. Βιβλίο & Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας

Στην έντυπη και ψηφιακή μορφή τους προβλέπονται να εκδοθούν δυο (2) Βιβλία σε δύο (2) τεύχη το καθένα, ως ακολούθως:

Βιβλίο & Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας: Τεύχος 1ο, 2ο για Α', Β' τάξη Δημοτικού αντίστοιχα.

Βιβλίο & Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας: Τεύχος 1ο, 2ο για Γ', Δ' τάξη Δημοτικού αντίστοιχα.

Τα τεύχη/βιβλία αυτά θα πρέπει να είναι εμπλουτισμένα με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό, όπως περιγράφεται παρακάτω. Η σύνδεση των βιβλίων με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό γίνεται σε δύο επίπεδα:

α) Σε πρώτο επίπεδο, δίνεται η δυνατότητα σύνδεσης του βιβλίου, τόσο στο σύνολό του (μακροεπίπεδο) όσο και κατά κεφάλαιο ή θεματική ενότητα (μικροεπίπεδο), με το ψηφιακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο, μέσω ψηφιακού κώδικα QR.

β) Σε δεύτερο επίπεδο, δίνεται η δυνατότητα εμπλουτισμού του πολυτροπικού περιεχομένου του βιβλίου με συγκεκριμένους μαθησιακούς πόρους του σχεδιασμένου για τους/τις μαθητές/-τριες υλικού. Η διασύνδεση μπορεί να γίνει μέσω κώδικα QR.

Επισημαίνεται ότι το βιβλίο θα πρέπει να ισορροπεί ανάμεσα στον ρόλο του αφενός ως κοινού σημείου αναφοράς με τη μέγιστη λειτουργικότητα και αποτελεσματικότητα και ως ενισχυτή ποικιλομορφίας, πολυτροπικότητας και διαφοροποίησης του μαθησιακού περιβάλλοντος, αφετέρου.

B. Εργαστηριακός Οδηγός (ψηφιακή μορφή)

Ο Εργαστηριακός Οδηγός ενσωματώνεται ως ψηφιακός πόρος στην Ταυτότητα Βιβλίου & Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/-τριας -όπως προβλέπεται στις γενικές προδιαγραφές- και αποτελεί σημείο αναφοράς για τον/την εκπαιδευτικό. Θα βασίζεται στον Οδηγό Εκπαιδευτικού και μπορεί να περιλαμβάνει:

1. Γενικές μεθοδολογικές επισημάνσεις.
2. Περιγραφές θεατρικών μεθόδων και τεχνικών.
3. Συγκεκριμένες οδηγίες για όλα τα «Θεματικά πεδία» και τις «Θεματικές ενότητες» του Π.Σ., όπως εφαρμόζονται στα «Θέματα» και «Μαθήματα» αντίστοιχα του διδακτικού πακέτου.

4. Εφαρμογές - παραδείγματα ανάπτυξης θεατρικών μεθόδων και τεχνικών.

5. Προτάσεις αναπτυγμένες για: α. το θεατρικό παιχνίδι, β. τη διερευνητική δραματοποίηση, γ. τη δραματοποίηση (κλασική), δ. την αυτοσχέδια παράσταση.

Όλα τα παραπάνω αναπτύσσονται σύμφωνα με τον Πίνακα Περιεχομένων του Οδηγού Εκπαιδευτικού, ο οποίος βασίζεται στα «Θέματα» και τα «Μαθήματα» του βιβλίου, τα οποία αντιστοιχούν στα «Θεματικά Πεδία» και τις «Θεματικές Ενότητες», του επικαιροποιημένου Προγράμματος Σπουδών.

Συμπληρωματικό Ψηφιακό Υλικό

Το Συμπληρωματικό Ψηφιακό Υλικό συνδέεται λειτουργικά με τα «Θέματα» και τα «Μαθήματα» των βιβλίων. Το υλικό συνδέεται με αντίστοιχη ένδειξη-κωδικό στο βιβλίο. Έτσι, θα μπορούν οι μαθητές/-τριες να έχουν πρόσβαση στο υλικό, με εύχρηστο και λειτουργικό τρόπο.

Το ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό θα πρέπει να δίνει δυνατότητες επιλογής και εμπλουτισμού και να λειτουργεί υποστηρικτικά στο διδακτικό έργο των εκπαιδευτικών, οι οποίοι θα προσεγγίζουν πολυτροπικά και διαθεματικά το εκπαιδευτικό υλικό.

Το Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Υλικό, ενδεικτικά, θα περιλαμβάνει:

- Υλικό και οδηγίες για την «Παιδαγωγική του Θεάτρου» και, ειδικότερα, για μεθόδους και τεχνικές: το θεατρικό παιχνίδι, τη διερευνητική δραματοποίηση [inquiry drama], τον «μανδύα του ειδικού» [mantle of the expert], το παιχνίδι ρόλου, τον αυτοσχεδιασμό, την παντομίμα, το θέατρο φόρουμ, την ψηφιακή αφήγηση, το θέατρο εικόνων, κ.ά.
- Εικονογραφημένο Λεξικό θεατρικής ορολογίας και Ευρετήριο όρων σε όλη την έκταση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Πληροφορίες με τρισδιάστατες οπτικές παρουσιάσεις, διαδραστικές περιηγήσεις για τα αρχαία και σύγχρονα ελληνικά θέατρα.
- Υλικό από θεατρικές παραστάσεις με βάση τη θεματική (περιβαλλοντικά και κοινωνικά θέματα, ιστορικά γεγονότα, βιογραφίες, επικαιρότητα κ.ά.), το είδος (διασκευές, δραματοποιήσεις κ.ά.) την αισθητική, τη σκηνοθετική προσέγγιση (συμμετοχικό θέατρο, σωματικό θέατρο κ.ά.), κ.λπ.
- Υλικό και οδηγίες προετοιμασίας, σχεδιασμού, οργάνωσης σχολικών παραστάσεων.
- Προτάσεις και υλικό για το εικαστικό πλαίσιο της σχολικής θεατρικής παράστασης, τη μουσική κ.λπ.
- «Το Σχολείο πάει Θέατρο». Εκπαιδευτικά προγράμματα για τη Θεατρική Αγωγή και δραστηριότητες πριν και μετά την επίσκεψη στο Θέατρο.
- Ψηφιακά-διαδραστικά παιχνίδια για το θέατρο (π.χ. <https://antigonigame.gr/>, 'Αντιγόνη' μια ψηφιακή διαδραστική εφαρμογή).
- Κινηματογραφικές ταινίες για τη δημιουργία παραστάσεων.
- Υλικό για άλλες μορφές θεάτρου, όπως: κουκλοθέατρο Θέατρο σκιών, μαριονέτες, κ.ά.

- Υλικό με πληροφορίες για ερασιτεχνικές ομάδες θεάτρου, πολιτιστικούς οργανισμούς / φορείς.
- Αρχείο για τις θεατρικές τεχνικές και τον τρόπο διαθεματικής αξιοποίησής τους στη διδασκαλία όλων των γνωστικών αντικειμένων.
- Φάκελο για την τέχνη της θεατρικής εμφύχωσης-ενδυνάμωσης και τον ρόλο του εμπυχωτή.
- Υλικό για τη σκηνοθεσία μιας παράστασης σε σχολικό και εξωσχολικό περιβάλλον.
- Φάκελο με δραστηριότητες αξιοποίησης του θεάτρου ως μέσου σωματικής έκφρασης και επικοινωνίας, αντιμετώπισης καταστάσεων, κοινωνικοποίησης, ένταξης και διαπολιτισμικότητας.
- Αρχείο με θεατρικά κείμενα, αξιοποιήσιμα στη διδακτική πράξη, θεματολογικά ταξινομημένα.
- Αρχείο με κείμενα όλων των ειδών (δημοσιογραφικά, λογοτεχνικά κ.λπ.) σε θεματικές κατηγορίες, για αξιοποίησή τους στη θεατρική αγωγή.
- Υλικό και πληροφορίες για τα είδη θεάτρου.
- Υλικό για τους θεατρικούς κώδικες (υποκριτική, σκηνογραφία, φωτισμός, νέες τεχνολογίες, μουσική, οπτικο-ακουστικά εφέ, κ.ά.), τους «κώδικες του δράματος», την αμφίδρομη επικοινωνία σκηνής-πλατείας, τη σημασία του θεατή στην πρόσληψη του τελικού αποτελέσματος.
- Προτεινόμενες ιστοσελίδες με υλικό για τη Θεατρική Αγωγή.
- Τεχνικές και δραστηριότητες ψηφιακού δράματος.

2. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο «Θεατρική Αγωγή»

Το διδακτικό βιβλίο θα αποτελέσει βασικό μέσο για τη μάθηση και θα υποστηρίζει τη διδασκαλία, ώστε να επιτυγχάνονται τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, όπως ορίζονται από το επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σπουδών. Το βιβλίο είναι ανάγκη να επικεντρώνεται στη βασική γνώση, να διαμορφώνει το διδακτικό περιεχόμενο σε ένα ενιαίο σύνολο με σχέσεις ακρίβειας και σαφήνειας και να ακολουθεί αρχές σχεδίασης (ρυθμός, ισορροπία, αναλογία, ποικιλία, έμφαση και αρμονία).

Τα κείμενα (γραπτά, οπτικά /απεικονίσεις) θα πρέπει να είναι κατανοητά στους μαθητές/-τριες και να παρουσιάζονται με τρόπο ελκυστικό και ενδιαφέροντα. Η νέα γνώση θα προσφέρεται μέσω οικείων για τους/ις μαθητές/-τριες σημείων. Θα πρέπει να δίνει προτεραιότητα αρχικά στην εμπειρική γνώση και στη συνέχεια στη θεωρητική και να προσελκύει το ενδιαφέρον τους, μέσω αναφορών σε προσωπικά βιώματα και προγενέστερες γνώσεις. Το διδακτικό βιβλίο Θεατρικής Αγωγής θα είναι, επομένως, προσανατολισμένο στη μεθοδολογία που αναφέρεται στο Πρόγραμμα Σπουδών της Θεατρικής Αγωγής του Δημοτικού, η οποία στηρίζεται στην ενεργητική και στη βιωματική μάθηση, συνδεδεμένη με τα ενδιαφέροντα και τις πολιτισμικές τους καταβολές, στη διερεύνηση και ανακάλυψη καινούριας γνώσης, στην επίλυση προβλημάτων, στην ενεργοποίηση της κριτικής

ικανότητας, καθώς και στη βελτίωση δεξιοτήτων και την καλλιέργεια νέων ικανοτήτων τους. Θα βασίζεται στη μαθητοκεντρική και ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, θα υποστηρίζει τη διαφοροποιημένη, αυτοκατευθυνόμενη και μετασχηματίζουσα μάθηση. Το επίπεδο δυσκολίας του περιεχομένου του βιβλίου θα είναι αντίστοιχο προς τις απαιτήσεις του Π.Σ. και των δυνατοτήτων των μαθητών/-τριών.

Με τον τρόπο διάρθρωσής του το υλικό θα εκφράζει τον σκοπό της θεματικής ενότητας, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα του μαθήματος και θα αιτιολογεί την ακολουθία των δραστηριοτήτων. Οφείλει να βοηθάει τον/την εκπαιδευτικό στην αναγνώριση και αξιοποίηση των γνώσεων και εμπειριών των μαθητών/-τριών. Θα εισάγει νέες έννοιες, δίνοντας ευκαιρίες πρακτικής εφαρμογής, ερμηνείας και συλλογισμών. Η αξιολόγηση θα πρέπει να ανταποκρίνεται στην ιδιαίτερη φύση του γνωστικού αντικειμένου και στις αντίστοιχες μεθόδους, τεχνικές και δραστηριότητες.

Η υποστήριξη του/ης εκπαιδευτικού και η διαμόρφωση κατάλληλου μαθησιακού περιβάλλοντος αποτελούν προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότητα του βιβλίου. Ειδικότερα θα πρέπει:

- Να απηχεί τις αρχές της διαθεματικότητας και της διαπολιτισμικότητας, τόσο στο θεωρητικό όσο και στο πρακτικό μέρος.
- Να οργανώνεται σε σπειροειδή μορφή και να προτρέπει σε κυκλική πορεία μάθησης.
- Να βασίζεται στην επιστημονική γνώση (έννοιες, πληροφορίες, γενικεύσεις κ.ά.) και να την προωθεί με παιδαγωγική στόχευση και μορφή.
- Να είναι συμβατό με το αναπτυξιακό και νοητικό επίπεδο των μαθητών/-τριών και να προσαρμόζεται ευέλικτα σε τυχόν ιδιαιτερότητες και διαφοροποιήσεις.
- Να εμπεριέχει διαβαθμισμένο υλικό.
- Να προάγει την ισότητα των φύλων και να αναδεικνύει με κείμενα, εφαρμογές και δραστηριότητες τα δικαιώματα του ανθρώπου και ειδικότερα του παιδιού.
- Να αποφεύγει προκαταλήψεις, στρεβλώσεις, γενικεύσεις και υποτιμητικές κρίσεις για άτομα και ομάδες. Να αξιοποιεί ευκαιρίες κριτικής ανάλυσης του κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Να δημιουργεί ερεθίσματα και κίνητρα για αξιοποίηση και άλλων πηγών μάθησης.
- Να περιέχει προβληματικές καταστάσεις, ώστε να προκαλεί κοινωνικο-γνωστικές συγκρούσεις και μετασχηματισμό της γνώσης.
- Να απηχεί αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς μέσα από πολλές οπτικές και προσεγγίσεις.
- Να αναδεικνύει όλους τους τρόπους επικοινωνίας, έκφρασης και επικοινωνίας νοήματος μέσω δραστηριοτήτων και εφαρμογών.
- Να προωθεί την αποκλίνουσα σκέψη, τη διαίσθηση και τη φαντασία. Να αξιοποιεί το χιούμορ και την παιγνιώδη διάθεση.
- Να αναπτύσσει τη δημιουργικότητα μέσω της ευελιξίας, της ευχέρειας και της πρωτοτυπίας της σκέψης.

- Να ευνοεί τον πειραματισμό, την ανατροπή και την ποικιλομορφία.
- Να ενισχύει συνθήκες εποπτείας και αμεσότητας στη σχέση μαθητή/-τριας και διδασκόμενης ύλης.
- Να ενδυναμώνει την επικοινωνιακή ικανότητα και να διαμορφώνει διαδραστικό περιβάλλον.
- Να αποενοχοποιεί τη διαδικασία μάθησης προσδίδοντας σε αυτήν παιγνιώδη χαρακτήρα.
- Να ευνοεί την αισθητική και καλλιτεχνική έκφραση.
- Να γίνεται πεδίο συνάντησης συναισθήματος και νόησης.
- Να προωθεί εμπειρίες «ροής» (flow) μέσα σε ασφαλές και ευχάριστο περιβάλλον.
- Να δίνει ερεθίσματα και να δημιουργεί κίνητρα για αξιοποίηση ψηφιακού υλικού.

Τρόπος ανάπτυξης του διδακτικού βιβλίου της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό Σχολείο

Το διδακτικό βιβλίο:

- Ξεκινά από απλές, μονοδιάστατες δράσεις, στηριζόμενες στην έννοια του ρόλου, της σύμβασης και της υπόκρισης, ως μορφές έκφρασης και επικοινωνίας.
- Φτάνει μέχρι τις πιο σύνθετες και πολυσημικές δράσεις, που απαιτούν και προϋποθέτουν ειδικές συνθήκες και προετοιμασία για να μορφοποιηθούν.
- Περιλαμβάνει ενέργειες που μπορούν να εκδηλωθούν εξατομικευμένα ή συλλογικά, υποκειμενικά ή ομαδικά, στο περιβάλλον της τάξης ή του σχολείου, με αντίστοιχη ανάπτυξη διαφορετικών συνθηκών δημιουργίας, αλλά και πρόσληψης.
- Διαθέτει ισότιμο παιδαγωγικό και καλλιτεχνικό περιεχόμενο, με αναλογία που αυξομειώνεται σύμφωνα με την απλοϊκότητα ή συνθετότητα της θεατρικότητας που περιλαμβάνεται στην εκάστοτε δράση, αποσκοπώντας ταυτόχρονα στην παραγωγή αισθητικού αποτελέσματος και την αντίστοιχη υποδοχή του από τους φυσικούς αποδέκτες του, την τέρψη και την καλλιτεχνική συγκίνηση, τη διαπαιδαγώγηση και την ψυχαγωγία
- Αναπτύσσεται παράλληλα και ανεξάρτητα, με ποικιλία ενεργειών που εμφανίζονται παρατακτικά, αθροιστικά, διαδοχικά ή συνθετικά.

Το διδακτικό βιβλίο θα αξιοποιεί, μέσω της αποτελεσματικής διδασκαλίας και μάθησης, ως θεμελιώδη στοιχεία της θεατρικής παιδείας:

α. το ψυχοκοινωνικό περιβάλλον

β. την κοινωνική και επικοινωνιακή φύση του θεάτρου

γ. τον βιωματικό χαρακτήρα του

δ. τη συμβολική λειτουργία του.

Με βασικά στοιχεία τη βιωματικότητα, εποπτικότητα, παραστατικότητα, σωματικότητα, το διδακτικό βιβλίο θα επιτρέπει στους/στις μαθητές/-τριες να έρθουν σε επαφή με

καταστάσεις, σχέσεις, συμπεριφορές, να τις διερευνούν, να εκφράζονται μέσα από αυτές και να τις προσεγγίζουν κριτικοστοχαστικά, στοχεύοντας σε παρεμβάσεις και αλλαγές. Θα συνδυάζει θεωρία και πράξη, γνώση και εμπειρία, νου και συναίσθημα, στοχεύοντας στις – προσαρμοσμένες στις σύγχρονες απαιτήσεις– δεξιότητες του νου, της ζωής και της μάθησης. Μέσα από τις διαφορετικές εκφάνσεις (θεατρικό παιχνίδι, κλασική, διερευνητική δραματοποίηση, κ.ά.) του θεάτρου αλλά και μέσω των διαφορετικών θεματικών περιοχών, οφείλει να εξοικειώνει με έννοιες, αξίες, πληροφορίες, που συντελούν στη γνωστική διεύρυνση του μαθησιακού ορίζοντα των μαθητών/-τριών και γονιμοποιούν δημιουργικά και όλα τα άλλα στοιχεία που παρέχονται με καθαρά γνωσιοθεωρητικό τρόπο στους μαθητές, στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης.

Το διδακτικό βιβλίο θα πρέπει να εκφράζει τη δισυπόστατη φύση του θεάτρου ως σύνθετης Τέχνης και μορφοπαιδευτικού αγαθού. Θα εμπεριέχει την παιδαγωγική αποστολή, την καλλιτεχνική δράση, τη διδακτική μεθοδολογία και το παιγνιώδες περιεχόμενο της έννοιας του Θεάτρου σε δημιουργική σύζευξη. Κάθε καλλιτεχνική έκφραση που θα αξιοποιεί θα προϋποθέτει την παιδαγωγική διάσταση, ενώ η διδακτική μεθοδολογία που θα χρησιμοποιεί, θα αξιοποιεί τον αισθητικό και καλλιτεχνικό χαρακτήρα του Θεάτρου.

Ειδικότερα το διδακτικό βιβλίο οφείλει να:

- Αποτελεί πεδίο ολιστικής ενεργοποίησης όλων των τομέων ανάπτυξης του/της μαθητή/-τριας (φυσικού- βιολογικού, συναισθηματικού, νοητικού, κοινωνικού).
- Προσαρμόζεται στους διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και στους ανομοιόμορφους τρόπους εξέλιξης της προσωπικότητας κάθε μαθητή/-τριας.
- Καλλιεργεί συστηματικά ποικιλία μέσων έκφρασης και επικοινωνίας.
- Προωθεί την ενεργητική συμμετοχή και ενδυναμώνει τη στοχαστική διάθεση.
- Αποκαλύπτει και αξιοποιεί πολλές διαστάσεις της πραγματικότητας με ποικίλους τρόπους.
- Δίνει τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες όχι μόνο να εξηγούν και να ερμηνεύουν αλλά και να παράγουν πολυαισθητηριακές μορφές μηνυμάτων.
- Προσεγγίζει ιδέες, αξίες, συναισθήματα, συμπεριφορές με σύμβολα, αλληγορίες, μεταφορές.
- Αποτελεί πεδίο εξοικείωσης με διαφορετικά κοινωνικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα.
- Είναι σημαντικό για τη διεύρυνση των γνώσεων των παιδιών να δίνονται ερεθίσματα και να γίνονται αναφορές σε διαθεματικές συνδέσεις του θεάτρου με άλλα γνωστικά αντικείμενα-επιστήμες, καθώς και συνδέσεις του θεάτρου με άλλες τέχνες, για τη γνωριμία με παράλληλα καλλιτεχνικά ρεύματα. Η συσχέτιση του θεάτρου με άλλες επιστήμες και με την τεχνολογία συμβάλλει στο να κατανοήσουν τα παιδιά ότι και το θέατρο διανύει από τα αρχαία χρόνια μία εξελικτική πορεία και βρίσκεται σε πλήρη συσχέτιση με την εκάστοτε εποχή και κοινωνία, ενώ οι συνδέσεις του θεάτρου με άλλες τέχνες βοηθούν τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχει επίδραση μεταξύ των τεχνών και ότι οι τέχνες συμπορεύονται και συνομιλούν. Έχει παρατηρηθεί στη διδακτική πρακτική του θεάτρου ότι η αναφορά σε πίνακες ζωγραφικής, σχέδια, φωτογραφίες, μουσικής, χορού και κινηματογράφου συμβάλλει πολύ θετικά στην κατανόηση δραματικών μορφών έκφρασης,

κειμενικών και παραστασιακών όρων και εννοιών του θεάτρου. Δραστηριότητες, όπως οπτικοποιήσεις της μουσικής ή εικαστικές απεικονίσεις, είτε από επώνυμους καλλιτέχνες είτε από μαθητές/-τριες αποτελούν ερέθισμα και έναυσμα για θεατροπαιδαγωγικές δράσεις.

- Όλες οι δραστηριότητες θα στοχεύουν σε απόκτηση βασικών γνώσεων, δεξιοτήτων τεχνικών, αλλά και διαπροσωπικών (soft skills) (κοινωνικοποίηση, συναισθηματική νοημοσύνη).
- Η αξιολόγηση, τέλος, των μαθητών/-τριών θα πρέπει να είναι διαμορφωτική και να βασίζεται στη συμμετοχή τους α) σε προφορικές ερωτήσεις, β) στη συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες, γ) στις γραπτές επιδόσεις σε σύντομες γραπτές δοκιμασίες (Φύλλα αξιολόγησης) και δ) σε δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης.

3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Θεατρική Αγωγή» για κάθε τάξη

Όλα τα βιβλία Θεατρικής Αγωγής (Βιβλίο & Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας) προβλέπεται να είναι τόσο σε έντυπη όσο και σε ψηφιακή μορφή. Το κάθε τεύχος του/της μαθητή/-τριας θα είναι δομημένο σε «Θέματα» και «Μαθήματα», τα οποία θα αντιστοιχούν στα «Θεματικά Πεδιά» και στις «Θεματικές Ενότητες», αντίστοιχα, του Προγράμματος Σπουδών (βλ. Πίνακα 1).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΒΙΒΛΙΟ & ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΜΑΘΗΤΗ/ΤΡΙΑΣ	ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΒΙΒΛΙΟ & ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΜΑΘΗΤΗ/ΤΡΙΑΣ
ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ	ΘΕΜΑΤΑ	ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΜΑΘΗΜΑΤΑ
Αίσθηση, Αυτοέκφραση, Παιχνίδι.	Αισθάνομαι και εκφράζομαι στο παιχνίδι.	i. Από την αίσθηση στην αυτοέκφραση. ii. Έκφραση στην ομάδα: Σωματική έκφραση και κίνηση.	Μάθημα 1: Αισθάνομαι και εκφράζομαι. Μάθημα 2: Παίζουμε στην ομάδα.
Κοινωνώ τον άλλον- Συναντώ τον εαυτό μου-Μοιράζομαι στην ομάδα.	Με τους φίλους μου στην ομάδα.	i. Επικοινωνία στην ομάδα: Τα πρόσωπα και η συνύπαρξη (ο εαυτός και ο άλλος). ii. Λεκτική έκφραση και επικοινωνία.	Μάθημα 3: Τα πρόσωπά μας είναι χαρούμενα πλάι στους άλλους; Μάθημα 4: Μιλούμε στους άλλους. Αυτοί μάς προσέχουν; Μάθημα 5:

		iii. Αλληλεπίδραση και συλλογική εργασία στην ομάδα.	Μπορούμε να συνεργαστούμε στην ομάδα μας;
Ανάγκη, Δίλημμα, Πράττω, Στοχάζομαι / Ο μύθος ταξιδεύει.	Μπαίνουμε σε ρόλο και κάνουμε κάτι. Μετά σκέφτομαι όσα κάναμε.	i. Τεχνικές εμπύχωσης της ομάδας. ii. Θεατροπαιδαγωγικές-διδασκτικές μέθοδοι (Θεατρικό Παιχνίδι, Διερευνητική Δραματοποίηση, Μανδύας του Ειδικού, Παιχνίδι Ρόλου, Θέατρο Forum, κ.ά.) iii. Θεατρικές τεχνικές iv. Τεχνικές ερώτησης και σκηνικής διερεύνησης δραματικού περιβάλλοντος	Μάθημα 6: Εμπυχώνουμε την ομάδα μας. Μάθημα 7: Παίζουμε στο θεατρικό παιχνίδι. Μάθημα 8: Ερευνούμε στη διερευνητική δραματοποίηση. Μάθημα 9: Δοκιμάζουμε θεατρικές τεχνικές. Μάθημα 10: Μαθαίνουμε να ρωτάμε. Μαθαίνουμε να απαντάμε.
Ο λόγος του σώματος- το σώμα του λόγου. Ο κόσμος της υπόκρισης.	Τι κάνουμε για να ζωντανέψουμε μια γραμμένη ιστορία στη σκηνή.	i. Θεατρικές μέθοδοι/προσεγγίσεις (δραματοποίηση, ντοκουμέντο, δρώμενο, κ.ά.) ii. Εργαστήρι δημιουργικής γραφής- παραγωγή δραματικού λόγου.	Μάθημα 11: Πώς να φτιάξουμε ένα θεατρικό έργο ή τι υλικά θέλουμε για να κάνουμε ένα έργο στη σκηνή μας; Μάθημα 12: Παίζουμε το έργο που φτιάξαμε στη σκηνή μας.
Το τί και το πώς στη θεατρική σκηνή.	Η θεατρική σκηνή μας.	i. Κειμενικοί – παραστασιακοί κώδικες – Σκηνοθετική διαμεσολάβηση ii. Θεατρική παράσταση: Από την παραγωγή στην πρόσληψη iii. Σχολικές γιορτές, εκδηλώσεις πολιτισμού – πολυθέαμα.	Μάθημα 13: Ποιοι είμαστε και τι ζητάμε στη σκηνή; Μάθημα 14: Οργανώνουμε μια θεατρική παράσταση. Μάθημα 15: Στη γιορτή του Σχολείου.

<p>Ταξιδεύοντας στον κόσμο του θεάτρου: Το θέατρο ως τέχνη και επιστήμη.</p>	<p>Στον κόσμο του θεάτρου και του πολιτισμού.</p>	<p>i. Συμμετέχοντας ως θεατής σε μια θεατρική παράσταση (στο θέατρο, μουσείο κ. ά.)</p> <p>ii. Περιδιαβαίνοντας από το αρχαίο ελληνικό δράμα στη σύγχρονη θεατρική δημιουργία</p> <p>iii. Συναντώντας τις τέχνες στο θέατρο (Παμμουσία Τεχνών)</p> <p>iv. Συνδυάζοντας μορφές θεάτρου (θέατρο κούκλας και σκιάς, χοροθέατρο, οπτικοακουστικές τεχνικές κ.ά.)</p>	<p>Μάθημα 16: Είμαστε θεατές στο θέατρο, στο μουσείο, σε μια αίθουσα τέχνης.</p> <p>Μάθημα 17: Το θέατρο από την Αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα.</p> <p>Μάθημα 18: Όλες οι τέχνες συνεργάζονται.</p> <p>Μάθημα 19: Το θέατρο με τις κούκλες, με τις σκίες, με τις νέες τεχνολογίες.</p>
--	---	--	---

Α. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (α. Βιβλίου & Τετραδίου Εργασιών Μαθητή [Μαθητή/-τριας], β. Ψηφιακού πόρου- Εργαστηριακού Οδηγού)

Στην αρχή του **Βιβλίου & Τετραδίου Εργασιών Μαθητή/-τριας** αποτυπώνονται τα περιεχόμενα με τα **Μαθήματα** τα οποία αντιστοιχούν στα **Θεματικά Πεδία** και τις **Θεματικές Ενότητες** του Προγράμματος Σπουδών. Θα πρέπει να υπάρχει ομοιομορφία, συνέπεια και λογική συνέχεια μεταξύ των Θεμάτων/Μαθημάτων. Το περιεχόμενο θα οργανώνεται λογικά και θα καθίσταται εμφανές μέσω του πίνακα περιεχομένων που παρατίθεται στην αρχή του βιβλίου. Ακολούθως παρατίθεται η «Ταυτότητα του βιβλίου», που αποτελεί συνοπτικό κείμενο, το οποίο απευθύνεται σε μαθητές/τριες και εκπαιδευτικούς και παρουσιάζει τη φιλοσοφία του.

Στον **Εργαστηριακό Οδηγό** ο οποίος ενσωματώνεται ως ψηφιακός πόρος στην Ταυτότητα του Βιβλίου & Τετραδίου Μαθητή/-τριας (ανά τεύχος) παρουσιάζονται συνοπτικά οι έννοιες και οι ιδέες και πλαισιώνονται με εικονιστικό ή/και ψηφιακό υλικό, καθώς και με παραδείγματα που ανταποκρίνονται στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των μαθητών ή/ και σχετίζονται με την εμπειρία τους, τα προσωπικά βιώματα και τις προγενέστερες γνώσεις τους. Στο πλαίσιο της **Παιδαγωγικής του Θεάτρου**, προτείνονται θεατροπαιδαγωγικές / διδακτικές μέθοδοι (διερευνητική δραματοποίηση, θεατρικό παιχνίδι, κ.ά.) και επεξηγούνται τα γραφιστικά σύμβολα που χρησιμοποιούνται για να δηλωθούν τα είδη των δραστηριοτήτων, του πρόσθετου υλικού, των ασκήσεων-ερωτήσεων και των ασκήσεων αυτοαξιολόγησης. Επίσης, παρατίθενται παραδείγματα εφαρμογών.

Ως προς το **Ψηφιακό Υλικό**, σε κάθε Μάθημα υπάρχει σύνδεση με συγκεκριμένο συμπληρωματικό υλικό, ελεγμένο για την επιστημονική ακρίβεια και εκπαιδευτική καταλληλότητα, με βάση τις δυνατότητες και ανάγκες των μαθητών/τριών, το οποίο μπορεί

να εμπλουτίζεται ή να τροποποιείται. Έτσι, τα βιβλία αποκτούν πλεονεκτήματα ηλεκτρονικού υλικού, καθώς η σύνδεση των περιεχομένων με το συμπληρωματικό υλικό γίνεται από τους ίδιους τους συγγραφείς, με πρόβλεψη για απόδοση πνευματικών δικαιωμάτων.

Ενδεικτικά, το ψηφιακό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει: αποσπάσματα από βιωματικά εργαστήρια θεατρικής εμπύχωσης, διερευνητικής δραματοποίησης, θεατρικού παιχνιδιού, οπτικοποιήσεις, εννοιολογικούς χάρτες, βίντεο, κείμενα (π.χ. σε *pdf.), διαδραστικές ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης (drill and practice), εικονικές περιηγήσεις, εικονικά αντικείμενα επαυξημένης πραγματικότητας κ.λπ., εκπαιδευτικά παιχνίδια, βιωματικές ασκήσεις που συνδυάζουν χοροθέατρο, θέατρο ντοκουμέντο, θεατρικά δρώμενα με μουσική και με ζωγραφική, μουσειοπαιδαγωγικές αναπαραστάσεις (π.χ. Ο Δημόδωρος από το πρόγραμμα Μελίνα), φύλλα εργασίας, θεατρικές παραστάσεις για ανήλικους θεατές, διαδραστικές προσομοιώσεις, παγωμένες θεματικές εικόνες, διαθεματικές προσεγγίσεις, διαδραστικές εφαρμογές, ερωτήσεις αναστοχασμού, αυτοαξιολόγησης και αξιολόγησης ομάδας.

B. ΘΕΜΑΤΑ

Τα Θέματα παρατίθενται, όπως αναφέρθηκε, με βάση τα θεματικά πεδία του Προγράμματος Σπουδών. Το περιεχόμενο των Θεμάτων θα οργανώνεται με λογική αλληλουχία και θα καθίσταται εμφανές από τον πίνακα περιεχομένων που θα υπάρχει στην αρχή του εγχειριδίου. Θα είναι διακριτά μεταξύ τους αλλά θα συνδέονται λειτουργικά. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η παρουσίαση ουσιαστών γνώσεων, με άξονα τη δηλωτική γνώση (declarative knowledge) -αναφορές στο τι, γιατί, πού, πότε, πόσο και ποιος- χωρίς όμως να αποδυναμώνεται η παρουσία της διαδικαστικής (procedural knowledge) και της πλαυσιοθετημένης γνώσης (conditional dependent knowledge), οι οποίες υποστηρίζονται και αναδεικνύονται εξίσου από τις θεατρικές δραστηριότητες. Διευκολύνεται, έτσι, η κατανόηση και προωθείται ο επιστημονικός γραμματισμός, σε σύνδεση πάντα με τις εμπειρίες, την προϋπάρχουσα γνώση και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών. Οι διαθεματικές συνδέσεις-όπου κρίνονται απαραίτητες- βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση, χωρίς όμως να συνοδεύονται από υπερβολική ποσότητα και πολυπλοκότητα πληροφοριών. Απαραίτητη είναι η εφαρμογή του σχολικού μετασχηματισμού και η προσεκτική χρήση των εννοιών, όρων και συμβόλων, ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/-τριών. Το κείμενο να διαρθρώνεται με βάση μία σαφή κεντρική ιδέα και με λογική συνέχεια των επιμέρους εννοιών μεταξύ τους, ενώ, στη συνέχεια, θα ακολουθούν ποικίλες δραστηριότητες, που θα συμβάλλουν στην κατανόηση των εννοιών. Ανάλογα με τους στόχους, τις ανάγκες και το περιεχόμενο του κάθε Θέματος, θα διαρθρώνονται και τα επιμέρους Μαθήματα και θα καθορίζεται και η προτεραιότητα στη θεωρία, τις εικόνες ή τις δραστηριότητες.

Στον Πίνακα Περιεχομένων κάθε Τεύχους του/της Μαθητή/-τριας, απαραιτήτως θα αναφέρονται: τα έξι (6) Θέματα που αναλογούν σε ισάριθμα Θεματικά Πεδία του Π.Σ. και αντιστοιχούν σε δεκαεννιά (19) Θεματικές Ενότητες/Μαθήματα. Για την Α' και Β' τάξη Δημοτικού 4 Θέματα και 12 Μαθήματα. Για την Γ' και Δ' τάξη Δημοτικού 6 Θέματα και 19 Μαθήματα (αξιοποιήσιμα και για την Ε' και Στ' Δημοτικού).

Τα 6 Θέματα (που αντιστοιχούν στα 6 Θεματικά πεδία) και τα 19 Μαθήματα (που αντιστοιχούν στις 19 Θεματικές Ενότητες) διαρθρώνονται ως εξής:

Θέμα Πρώτο: Αισθάνομαι και εκφράζομαι στο παιχνίδι.

Μάθημα 1: Αισθάνομαι και εκφράζομαι.

Μάθημα 2: Παίζουμε στην ομάδα.

Θέμα Δεύτερο: Με τους φίλους μου στην ομάδα.

Μάθημα 3: Τα πρόσωπά μας είναι χαρούμενα πλάι στους άλλους;

Μάθημα 4: Μιλούμε στους άλλους. Αυτοί μάς προσέχουν;

Μάθημα 5: Μπορούμε να συνεργαστούμε στην ομάδα μας;

Θέμα Τρίτο: Μπαίνουμε σε ρόλο και κάνουμε κάτι. Μετά σκέφτομαι όσα κάναμε.

Μάθημα 6: Εμπυχώνουμε την ομάδα μας.

Μάθημα 7: Παίζουμε στο θεατρικό παιχνίδι.

Μάθημα 8: Ερευνούμε στη διερευνητική δραματοποίηση.

Μάθημα 9: Δοκιμάζουμε θεατρικές τεχνικές.

Μάθημα 10: Μαθαίνουμε να ρωτάμε. Μαθαίνουμε να απαντάμε.

Θέμα Τέταρτο: Τι κάνουμε για να ζωντανέψουμε στη σκηνή μια γραμμένη ιστορία.

Μάθημα 11: Πώς να φτιάξουμε ένα θεατρικό έργο ή τι υλικά θέλουμε για να κάνουμε ένα έργο στη σκηνή μας;

Μάθημα 12: Παίζουμε το έργο που φτιάξαμε στη σκηνή μας.

Θέμα Πέμπτο: Η θεατρική σκηνή μας.

Μάθημα 13: Ποιοι είμαστε και τι ζητάμε στη σκηνή;

Μάθημα 14: Οργανώνουμε μια θεατρική παράσταση.

Μάθημα 15: Στη γιορτή του Σχολείου.

Θέμα Έκτο : Στον κόσμο του θεάτρου και του πολιτισμού.

Μάθημα 16: Είμαστε θεατές στο θέατρο, στο μουσείο, σε μια αίθουσα τέχνης.

Μάθημα 17: Το θέατρο από την Αρχαία Ελλάδα μέχρι σήμερα.

Μάθημα 18: Όλες οι τέχνες συνεργάζονται.

Μάθημα 19: Το θέατρο με τις κούκλες, με τις σκιές, με τις νέες τεχνολογίες.

Τα Θέματα, προσαρμοσμένα στην ηλικιακή δυνατότητα των μαθητών/-τριών, αντιστοιχούν στα Θεματικά Πεδία, όπως αυτά ορίζονται στο Πρόγραμμα Σπουδών και τα Μαθήματα αντιστοιχούν στις Θεματικές Ενότητες όπως επίσης ορίζονται από το Πρόγραμμα Σπουδών (βλ. Πίνακα 1).

Παράλληλα, αναπτύσσονται και διατρέχουν λειτουργικά τα Μαθήματα οι Θεματικές Περιοχές που προσεγγίζουν αξίες, στάσεις και συμπεριφορές, τη Φύση, τον Πολιτισμό και την Κοινωνία. Ειδικότερα σχετίζονται με:

Κλασικές / αρχαιοελληνικές αξίες

Ελληνική Ιστορία, πολιτισμό και λαϊκή παράδοση

Περιβαλλοντική συνείδηση, αγωγή υγείας και δεξιότητες ζωής

Εθνική και διαπολιτισμική συνείδηση.

Γ. ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Σε κάθε Μάθημα, μέσα στο Τεύχος απαραιτήτως θα αναφέρονται:

- τα επτά (7) Βήματα (αντιστοιχούν στα ισάριθμα στάδια ανάπτυξης [βλ. παρακάτω])

Για τον μαθητή / τη μαθήτριά

Βήματα

Ο ρόλος σε δράση (Τι συμβαίνει;)

Ανοίγοντας την αυλαία (Αυλαία... πάμε!)

Ας ζεσταθούμε

Οι δρόμοι (Ας οργανωθούμε!)

Στο θέμα μας (Ξεκινάμε!)

Στον κύκλο της ομάδας

Η ανάρτησή μου / μας (Κοίτα τι ανέβασα / ανεβάσαμε!)

Για τη Συγγραφική Ομάδα

Στάδια Ανάπτυξης

Εισαγωγή

Προοργανωτής - Οι στόχοι

Παιχνίδια και Ασκήσεις

Εκμάθηση Μεθόδων και Τεχνικών

Εφαρμογή Μεθόδων και Τεχνικών

Αναστοχαστικός διάλογος – Αξιολογικές Τεχνικές

Δημοσιεύσεις μαθητών

Δ. ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΘΕΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Όλα τα Βιβλία/Τεύχη (Α' - Δ' Δημοτικού) στο περιεχόμενό τους θα δίνουν έμφαση στην ισορροπία μεταξύ γραπτού κειμένου και οπτικού υλικού, που θα ανταποκρίνονται τόσο στην επιστημονική εγκυρότητα και καλλιτεχνική αξία του περιεχομένου τους όσο και στην αισθητική αρτιότητά τους ως εντύπων. Η διάταξη του κειμένου και των υποστηρικτικών πληροφοριών (τίτλοι, επικεφαλίδες, παράγραφοι, απεικονίσεις κ.λπ.) θα είναι συστηματική, ενώ η θέση των τίτλων Θεμάτων και Μαθημάτων από την αρχή καθορισμένη. Η διάταξη θα είναι λογική και συνεπής και θα υποστηρίζει τη διαδικασία γόνιμης επαφής με τον/ην μαθητή/-τρια. Το περιεχόμενο θα είναι καλά οργανωμένο, με κατάλληλη χρήση χώρου και περιθωρίου, για ευκολία στην ανάγνωση. Όλα τα στοιχεία και οι εικόνες θα πρέπει να εναρμονίζονται σε δημιουργική σύζευξη, ενώ θα γίνεται προσεκτική και με αισθητικά κριτήρια αξιοποίηση μεγεθών και χρωμάτων για εμφιατική αναφορά. Ο σχεδιασμός των σελίδων του βιβλίου αλλά και του εξωφύλλου θα γίνεται με κριτήριο τα μηνύματα που επιδιώκεται να κατανοηθούν και τις δυνατότητες επεξεργασίας και οικειοποίησης των μηνυμάτων από τους/ις μαθητές/-τριες.

Στις σελίδες των τευχών το γραπτό κείμενο –ανάλογα με την τάξη– θα είναι μικρότερης (Α', Β' τάξη) και αυξανόμενης σταδιακά έκτασης (Γ', Δ'), ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/τριών, με στόχο να λειτουργεί κατεξοχήν εμπυχωτικά / ενδυναμωτικά και εξηγητικά και πολύ λιγότερο πληροφοριακά.

Η λειτουργική συγκρότηση των θεμάτων και η ανάπτυξη μεθόδων και τεχνικών δομούνται και οργανώνονται γύρω από τους κύριους πόλους της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό, που είναι το θεατρικό παιχνίδι, η κλασική και διερευνητική δραματοποίηση και η θεατρική παράσταση. Αυτό σημαίνει πως τα 12 μαθήματα για την Α' και Β' Δημοτικού και τα 19 για την Γ' και Δ' Δημοτικού θα ακολουθούν μια σπειροειδή ανέλιξη για να συναντήσουν αυτούς τους πόλους, οι οποίοι, παρόλο που αποτελούν αυτόνομες μορφές θεάτρου στην εκπαίδευση, ταυτόχρονα κάθε ένας είναι προϋπόθεση του άλλου. Επομένως, οι συντάκτες των βιβλίων θα μεριμνήσουν, ώστε η σύνταξη των μαθημάτων σε οριζόντιο επίπεδο να εξελίσσεται γραμμικά, από το απλούστερο στο συνθετότερο, αλλά σε επίπεδο βάθους να υπάρχει μια άλλου είδους σύνδεση των μαθημάτων, ώστε αυτά να εξελίσσονται δυναμικά, σύμφωνα με τον βαθμό ετοιμότητας της εκάστοτε τάξης. Αυτό σημαίνει πως τα Μαθήματα στο βιβλίο αναπτύσσονται έτσι, ώστε στη Β' Δημοτικού ο/η εκπαιδευτικός να μπορεί να ξεκινά από τη διερευνητική δραματοποίηση, για να συναντήσει μέσα από οργανωμένους αυτοσχεδιασμούς το θεατρικό παιχνίδι, κι ας είναι αυτό στα αρχικά θέματα. Επίσης, μπορεί στα βιβλία της Α' και Β' Δημοτικού να μην εμπεριέχεται η θεατρική παράσταση (performing) αλλά σε όλα τα μαθήματα θα υπάρχει η έννοια της Παρουσίασης (presenting) ως καταληκτική διαδικασία και φάση, η οποία, εξελικτικά, θα εμπλουτίζεται με τα πρωτογενή και δευτερογενή στοιχεία μιας θεατρικής παράστασης, με υποθετική παρουσία θεατών.

Ειδικότερα:

α. **Τα γραπτά κείμενα** θα αντλούνται τόσο από τη δραματολογία (αρχαίο δράμα, σύγχρονη ελληνική και παγκόσμια) και, ευρύτερα, τη λογοτεχνία και την τέχνη (εικαστικά, μουσική, χορός), όσο και από άλλα είδη της γραμματολογίας, καθώς και άλλων κατηγοριών γραπτών

κειμένων (διαφημίσεις, άρθρα εφημερίδων, κόμικς, αφίσες, χρηστικά κείμενα, ιστορικά, δημοσιογραφικά, διοικητικά, επιχειρηματικά, νομικά, τεχνικά, οδηγοί, κ.λπ). Τα κείμενα αυτά θα επιλεγούν με συγκεκριμένα κριτήρια ποιότητας, τα οποία θα βασίζονται κατά πρώτο λόγο στη λειτουργία τους όσον αφορά στη διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης, όπως αυτή ορίζεται από το Π.Σ. της Θεατρικής Αγωγής. Θα πρέπει να διαθέτουν πλούσιο συναισθηματικό περιεχόμενο, να αγγίζουν το ψυχισμό των παιδιών και να διαθέτουν πλούσια πεδία για κοινωνικό προβληματισμό και πολιτισμικές αναζητήσεις. Να μην απευθύνονται μόνο σε μαθητές/-τριες που έχουν κατακτήσει τον «επεξεργασμένο» γλωσσικό κώδικα και έχουν πλούσιες πολιτιστικές και κοινωνικές παραστάσεις αλλά να απευθύνονται σε όλους τους/τις μαθητές/-τριες. Επιπλέον, θα πρέπει να εμπεριέχουν και να αναδεικνύουν τις αξίες, όπως αυτές έχουν οριστεί από την «Νέα Εκπαίδευση Αξιών» στον 21^ο αιώνα: Ύλικές, Βιολογικές, Πνευματικές-Γνωσιακές, Ηθικές, Κοινωνικές, Δικαίου, Προσωπικές-Επαγγελματικές και αξίες Ποιότητας Ζωής. Επισημαίνεται, επίσης, η ανάγκη χρήσης κειμένων που αναδεικνύουν την πολυπρισματική προσέγγιση της Ιστορίας, μέσα από διερευνητικά περιβάλλοντα, με στόχο μελλοντικούς πολίτες με ανεπτυγμένη κριτική ιστορική σκέψη, ιστορική ενσυναίσθηση και αναπτυγμένο ιστορικό εγγραμματισμό. Τα επιλεγμένα αυτά κείμενα, με τη χρήση κατάλληλων θεατρικών δραστηριοτήτων, θα μπορούν να διαμορφώσουν την προσωπικότητα του/της μαθητή/-τριας, ώστε να είναι ικανός/ή να ανταποκριθεί σε ανάγκες όπως η κατανόηση ιστορικών και πολιτικών γεγονότων, των απελευθερωτικών αγώνων και των πολιτιστικών στοιχείων του παρελθόντος και του παρόντος του Ελληνικού Έθνους, η καλλιέργεια συναισθημάτων και βιωμάτων φιλοπατρίας και η προετοιμασία για ενσυνείδητη συμμετοχή σε μελλοντικά δρώμενα της ελληνικής και της διεθνούς κοινότητας. Είναι ζωτικής σημασίας έργο η κατανόηση του παρελθόντος από τους/τις μαθητές/-τριες με τρόπους που θα ενισχύσουν την ικανότητά τους να ζήσουν εποικοδομητικά στον σημερινό διαφορετικό και περίπλοκο κόσμο.

Θα πρέπει, επίσης, τα προτεινόμενα κείμενα να στοχεύουν στην επαφή των μαθητών/-τριών με πολιτικές, κοινωνικές, ηθικές αξίες, την αποδοχή του Άλλου, την κατανόηση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων σε όλα τα επίπεδα, την ανάδειξη της ταυτότητας στην εθνική και παγκόσμια διάσταση, την ενίσχυση του αισθήματος του «ανήκειν», την ελευθερία της έκφρασης, τη δημόσια συμμετοχή και παρέμβαση. Να ενσωματώνουν με ουσιαστικό τρόπο την καλλιέργεια των πολιτειακών δεξιοτήτων και να μπορούν να αξιοποιηθούν στη θεατρική αγωγή ως φορείς αξιών, προτύπων, στάσεων και συμπεριφορών.

β. Το οπτικό υλικό θα είναι φωτογραφίες ή συνδυαστικά σχέδια/ σκίτσα για την αναπαράσταση των προτεινόμενων δραστηριοτήτων. Αποτελεί υλικό μείζονος σημασίας, με μια ή περισσότερες λειτουργίες: ελκυστική, κατευθυντική, διδακτική, ενισχυτική, μνημονική. Η εικονογράφηση θα είναι κατάλληλη, ώστε να διευκολύνει τη μάθηση. Η πολυτροπικότητα θα υπηρετεί την κατανόηση του μηνύματος και δεν θα έχει διακοσμητικό χαρακτήρα. Η σύνδεση με το αφηγηματικό περιεχόμενο θα είναι προφανής, είτε με άμεση ένδειξη είτε με εγγύτητα στο σχετικό απόσπασμα του κειμένου. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στα πνευματικά δικαιώματα. Θα πρέπει να ζητηθεί η άδεια από τους ίδιους τους συγγραφείς, φωτογράφους, εκδοτικούς οίκους κ.λπ., η οποία θα πρέπει να αναφέρεται ρητά στο βιβλίο.

γ. Πρόσθετοι ψηφιακοί πόροι: Επίσης, είναι δυνατόν να ακολουθούν πληροφορίες μικρής έκτασης με τη μορφή ψηφιακών πόρων, που θα περιλαμβάνουν, αν είναι απαραίτητο,

επέκταση του περιεχομένου σε θέματα καθημερινής ζωής, σε θέματα ελληνικής Ιστορίας και παράδοσης, κοινών παραδόσεων με άλλους πολιτισμούς, σε τεχνολογικές εφαρμογές, σε συνδέσεις με την Ιστορία, με άλλες τέχνες και τον πολιτισμό. Όλα αυτά μπορούν να συμπεριληφθούν στο ψηφιακό υλικό, με δυνατότητα εμπλουτισμού του (βλ. παραπάνω «Συμπληρωματικό Ψηφιακό Υλικό» και «Ψηφιακό υλικό»).

δ. Φύλλα εργασίας προς συμπλήρωση από τον/τη μαθητή/-τρια (ζωγραφιά, γραπτό κείμενο, κ.ά.). Αυτές οι δραστηριότητες μπορεί να εντάσσονται σε οποιοδήποτε από τα επτά βήματα (στάδια ανάπτυξης).

Ε. ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΒΗΜΑΤΩΝ (ΣΤΑΔΙΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ)

Εισαγωγή / (Ενδεικτικά: *Ο ρόλος σε δράση (Τι συμβαίνει;)*)

Ενδεικτικά, στο πρώτο βήμα (στάδιο), δύο εικονιζόμενα πρόσωπα, τα οποία εκφράζουν το δίπολο συγγραφέας – ηθοποιός ή ρόλος (π.χ. Αλεπού – Μικρός Πρίγκιπας), θέτουν το θέμα ή μια κατάσταση με τη μορφή διλήμματος. Το δίπολο, έχοντας δηλώσει κάποια στοιχεία από την ταυτότητά του, εμπλέκεται σε διάφορες καταστάσεις, σταδιακά, στην εξέλιξη των μαθημάτων. Οι μαθητές/-τριες παρακολουθούν τι πρόβλημα αντιμετωπίζουν οι δύο ρόλοι σε κάθε κατάσταση και, με την παρακολούθηση της εξέλιξης της δράσης τους (ένα πρόβλημα που εξελίσσεται, κ.λπ.), ενισχύεται η πρόκληση και συμμετοχή των μαθητών/-τριών στην πορεία των μαθημάτων και ενδυναμώνεται η διανοητική, συναισθηματική και αξιολογική τους εμπλοκή στη μαθησιακή διαδικασία. Με αφορμή αυτό το έναυσμα, ακολουθούν ερωτήσεις που αφορούν βιώματα, εμπειρίες και προβληματισμούς των παιδιών, ενώ τα δυο εικονιζόμενα πρόσωπα προτρέπουν τα παιδιά να συζητήσουν και να διατυπώσουν τις απόψεις τους σχετικά με το θέμα της ενότητας. Έτσι, δίνεται η δυνατότητα αξιοποίησης και ανάδειξης των ιδιαίτερων βιωμάτων, ενδιαφερόντων, προσδοκιών, τρόπων κατανόησης και αναγκών των μαθητών/-τριών, στη βάση της διαφοροποίησης, της διαβάθμισης αλλά και της «ζώνης επικείμενης ανάπτυξης».

Επιπλέον, επιτυγχάνεται ευχάριστη και παιγνιώδης εισαγωγή στο Μάθημα, που στοχεύει στην καθολική συμμετοχή, στην κινητοποίηση του ενδιαφέροντος αλλά και στην εμπλοκή αισθητηριακών, νοητικών και συναισθηματικών διεργασιών.

Προοργανωτής – Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα / (Ενδεικτικά: *Ανοίγοντας την αυλαία ή Αυλαία... πάμε! κ.λπ.*)

Στο δεύτερο βήμα (στάδιο), προσδιορίζονται τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα τα οποία με τρόπο εύληπτο για την ηλικία των μαθητών/-τριών θα περιγράψουν την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων που ακολουθούν. Ακολουθεί, σε διακριτό και εμφανή χώρο, το θεωρητικό περιεχόμενο, που παρουσιάζεται με κατανοητό και περιεκτικό τρόπο. Επίσης, μπορεί να χρειάζεται εμβάθυνση στο περιεχόμενο με επιπλέον δραστηριότητες και πληροφοριακό υλικό, που μπορεί να επιλέξει ο/η εκπαιδευτικός και μέσα από ψηφιακά αντικείμενα, ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών/τριών και ανάλογα με τη θεματολογία και το περιεχόμενο της ενότητας.

Κάθε φορά στο τέλος αυτού του βήματος (σταδίου), όπου με χιουμοριστικό τρόπο δίνεται η δομή και λειτουργία του θέματος, η γραμματική του αντικειμένου, θα υπάρχει **απαραιτήτως**, μια εισαγωγική φράση. Ενδεικτικά: *Καλά τα λόγια... Πάμε στην πράξη!*

Παιχνίδια και Ασκήσεις / (Ενδεικτικά: Ας ζεσταθούμε)

Στο τρίτο βήμα (στάδιο) περιγράφονται ασκήσεις και παιχνίδια, που χαρακτηρίζονται για την ψυχοκινητική (σωματική κίνηση και έκφραση, μεταμορφώσεις, χαλάρωση, παρατηρητικότητα, συγκέντρωση της προσοχής) και ψυχοκοινωνική τους δυναμική (γνωριμία, λεκτικά / ρυθμικά παιχνίδια, αυτοσχεδιασμοί) στην έκφραση και την επικοινωνία, στα οποία απαραιτήτως θα πρέπει να υπάρχει άμεση συνάφεια του περιεχομένου τους με το *προς διερεύνηση πρόβλημα*, καθώς και με το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων που ακολουθούν, όπως στο παράδειγμα:

Πάμε: Ξυπνώ και καλλιεργώ το σώμα και τη σκέψη

Και τώρα: Δραστηριότητα

α. Στέκομαι- περπατώ - στέκομαι,

β. Το ίδιο σαν .....

γ. Με πέντε ρήματα μια ιστορία μόνο με το σώμα

δ. Ατομική ιστορία με δικά μου πέντε ρήματα

ε. Εμπόδια (κινήσεις με όλο το σώμα)

στ. Μια δική μου ιστορία

Σημείωση: Με το παραπάνω παράδειγμα, που μπορεί να έχει διαφορετικές θεματικές (Πάμε 1, Πάμε 2, Πάμε 3, κ.ο.κ.), παρέχονται πολλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα, κατάλληλα/α να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε μαθητή/-τριας, καθώς και στις τυχόν ιδιαιτερότητες που αυτοί παρουσιάζουν.

Εκμάθηση Μεθόδων και Τεχνικών / (Ενδεικτικά: Οι δρόμοι (Ας οργανωθούμε!))

Στο τέταρτο βήμα (στάδιο) **εξηγείται η μέθοδος και οι τεχνικές**, που θα σηματοδοτούνται με διαφορετικά γραφιστικά στοιχεία και θα συμβάλλουν στην κατανόηση των εννοιών με πετυχημένο τρόπο, οι οποίες στο επόμενο στάδιο (*Εφαρμογή Μεθόδων και Τεχνικών*) θα αξιοποιηθούν με σειρά δραστηριοτήτων, στο πλαίσιο μιας θεματικής. Επισημαίνεται η ανάγκη απόδοσης του περιεχομένου κάθε προσέγγισης (μεθόδου, τεχνικής) με τρόπο εποπτικό και εύληπτο.

Εφαρμογή Μεθόδων και Τεχνικών / (Ενδεικτικά: Στο θέμα μας (Ξεκινάμε!))

Στο πέμπτο βήμα (στάδιο) **εφαρμόζονται η μέθοδος και οι τεχνικές**, στο πλαίσιο μιας θεματικής, που διαφοροποιείται σε καθένα από τα δεκαεννέα κεφάλαια. Η εφαρμογή των προσεγγίσεων θα αναδεικνύει κάποια/-ες από τις πτυχές της θεματικής, με τρόπο εποπτικό

και εύληπτο. Οι μαθητές/-τριες δραστηριοποιούνται ατομικά ή σε ομάδες, με δραστηριότητες αυτοσχεδιαστικές, που αποσαφηνίζουν και οριοθετούν πλαίσιο και έννοιες και βασίζονται σε «επινοήσεις στιγμής», οι οποίες προκύπτουν από ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό και, ανάλογα με το περιεχόμενο του εκάστοτε μαθήματος, από εικαστική απεικόνιση εννοιών, όρων, δημιουργία ή συμπλήρωση νοητικών χαρτών, ιστορικές γραμμές, σταυρόλεξο, ασκήσεις συμπλήρωσης, ερωτήσεις αντιστοίχισης, ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής, κουίζ.

Ειδικά για τις δύο πρώτες τάξεις του Δημοτικού, θα πρέπει να υπάρχουν αρκετές δραστηριότητες ζωγραφικής απεικόνισης, συμπλήρωσης εικόνας ή ζωγραφικού έργου, δραστηριότητες οπτικοποίησης της θεατρικής αγωγής.

Αναστοχαστικός Διάλογος – Αξιολογικές Τεχνικές / (Ενδεικτικά: Στον κύκλο της ομάδας)

Στο έκτο βήμα (στάδιο) προτείνονται **αναστοχαστικές και ανασκοπικές δραστηριότητες, με έμφαση στη χρήση θεατρικών τεχνικών ως αξιολογικών τεχνικών**, καθώς και έναν εννοιολογικό χάρτη, με πρόσθετες παραπομπές για μαθητές και μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμβάθυνση, μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας. Εναλλακτικά, προτείνονται συγγραφικές και διαλογικές δραστηριότητες, σχετικά με την έκφραση συναισθημάτων και τη διατύπωση κρίσεων για τον τρόπο ανάπτυξης των προηγούμενων βημάτων (σταδίων) και της συμμετοχής καθενός σε αυτά.

Δημοσιεύσεις μαθητών/-τριών / (Ενδεικτικά: Η ανάρτησή μου /μας (Κοίτα τι ανέβασα /ανεβάσαμε!))

Το τελευταίο 7^ο βήμα (στάδιο) στοχεύει στην παραγωγή ενός ατομικού ψηφιακού προϊόντος (πολυτροπικό κείμενο, εικαστικό έργο κ.ά.), με αναφορά στο Μάθημα και τη μαθησιακή διαδικασία, φιλτραρισμένη μέσα από το βίωμα και την εμπειρία κάθε μαθητή/τρια (περιεχόμενο- διαδικασία). Αυτό δημοσιεύεται σε ειδική περιοχή του ψηφιακού αποθετηρίου (portfolio). Εμπεριέχει και αναδεικνύει τις αναστοχαστικές και ανατροφοδοτικές διαδικασίες του προηγούμενου βήματος (σταδίου ανάπτυξης). Συνιστά προσωπική δημοσίευση της μαθησιακής εμπειρίας κάθε μαθητή και η δυναμική του εκφράζεται στη δυνατότητα επιλογής διαφορετικού περιεχομένου αλλά και τρόπου ψηφιακής του αποτύπωσης. Στοχεύει και σε μεταγνωστικές διαδικασίες, ως προς τον τρόπο αξιοποίησης των ψηφιακών μέσων και την προσαρμογή τους στις ανάγκες, τα ενδιαφέροντα, τα ταλέντα, τις κλίσεις και τις τυχόν ιδιαιτερότητες κάθε μαθητή/-τρια.

Σημείωση: Στο τέλος κάθε μαθήματος, αν κρίνεται απαραίτητο, ή στο τέλος κάθε τεύχους παρατίθεται 'Λεξιλόγιο' (Γλωσσάρι).

ΣΤ. ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Οι θεματικές περιοχές επεκτείνονται σταδιακά και είναι:

Τεύχη για Α΄, Β΄ τάξη

Θέμα 1: Ο εαυτός (σώμα και νους) και η φύση.

Θέμα 2: Ο εαυτός, η φύση, η οικογένεια και οι φίλοι.

Θέμα 3: Ο εαυτός, η φύση, η οικογένεια, οι φίλοι, η κοινωνία και η πατρίδα.

Ενδεικτικές ειδικότερες θεματικές περιοχές

- για τα Τεύχη Α΄, Β΄:

ελευθερία, δικαιοσύνη, δημοκρατία, εκφοβισμός- παραβατικότητα, φιλία, αγάπη, κοινωνική, πολιτική, διαπολιτισμική και εθνική συνείδηση, τοπικές και εθνικές παραδόσεις, ιστορική ενσυναίσθηση, διαφορετικότητα, κ.ά.

Τεύχος Γ΄, Δ΄ τάξη (και Ε΄, Στ΄)

Θέμα 1: Ο εαυτός (σώμα και νους) και η φύση.

Θέμα 2: Ο εαυτός, η φύση, η οικογένεια και οι φίλοι.

Θέμα 3: Ο εαυτός, η φύση, η οικογένεια, οι φίλοι, η κοινωνία και η πατρίδα.

Θέμα 4: Από τον συγγραφέα στη σκηνική εμπειρία.

Θέμα 5: Ο εγγραμματισμός της θεατρικής παράστασης και των καλλιτεχνών της.

Θέμα 6: Ο εγγραμματισμός των τεχνών και του πολιτισμού.

Ενδεικτικές ειδικότερες θεματικές περιοχές

- για το Τεύχος Γ΄ και Δ΄ (και Ε΄, Στ΄):

ελευθερία, δικαιοσύνη, δημοκρατία, εκφοβισμός- παραβατικότητα, φιλία, αγάπη, κοινωνική, πολιτική, διαπολιτισμική και εθνική συνείδηση, τοπικές και εθνικές παραδόσεις, ιστορική ενσυναίσθηση, διαφορετικότητα, κ.ά.

- Επιπλέον για το Τεύχος Δ΄, (και Ε΄, Στ΄):

συγγραφέας/ σκηνοθέτης, σκηνοθέτης/ ηθοποιός, αναγνώστης/ θεατής, ηθοποιός/ περφόρμερ, τραγωδία/ κωμωδία, διασκευή/ δραματοποίηση, κ.ά.

ΤΕΥΧΟΣ Α΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ (Ενδεικτική αναφορά)

Το Τεύχος της Α΄ Δημοτικού θα δίνει έμφαση στο οπτικό υλικό, το οποίο θα ανταποκρίνεται στην επιστημονική εγκυρότητα και καλλιτεχνική αξία του περιεχομένου του και στην αισθητική αρτιότητά του ως εντύπου. Στις 48 σελίδες το γραπτό κείμενο –που δεν θα είναι εκτεταμένο– θα ισορροπεί με το οπτικό υλικό, το οποίο θα είναι φωτογραφίες ή συνδυαστικά σχέδια.

Ειδικά στην Α΄ Δημοτικού, η έναρξη θα γίνει με απλές έννοιες, που θα διδαχθούν με δραστηριότητες παιχνιδιού. Στις πρώτες σελίδες του βιβλίου θα υπάρχουν εικόνες και χώρος για ζωγραφιές με ελάχιστες λέξεις, το πολύ μία-δυο, ολιγοσύλλαβες και εύκολες. Είναι σκόπιμο να αποφεύγονται γραμματοσειρές με έντονα καλλιγραφικά στοιχεία και με

ανισοπαχή γράμματα. Ειδικότερα ως προς το γράμμα γ, θα πρέπει η καμπύλη στο κάτω μέρος του γράμματος να είναι εμφανής. Για διευκόλυνση όλων των παιδιών και ιδιαίτερα εκείνων με κάποιες μαθησιακές δυσκολίες, θα πρέπει τα γράμματα του α' τεύχους της Α' τάξης στις πρώτες διδακτικές ενότητες να είναι μία ή δύο στιγμές μεγαλύτερα. Είναι σημαντικό οι λέξεις να συμβαδίζουν, ως προς τα γράμματα που χρειάζονται για την ανάγνωσή τους, με παρόμοιες λέξεις των πρώτων σελίδων του βιβλίου της Γλώσσας της Α' Δημοτικού. Σταδιακά, μετά το 1/3 του βιβλίου μπορούν να εισαχθούν δύο-τρεις λέξεις και κάποια απλά σύμβολα. Στο βιβλίο της Α' Δημοτικού θα υπάρχουν εικόνες και χώρος για ζωγραφιές κατά το 100% του βιβλίου, για το πρώτο 1/3 του συνόλου των σελίδων του. Στη συνέχεια, παράλληλα με τις εικόνες και τα ζωγραφικά έργα, να παρατίθενται πάντα σταδιακά και απλές προτάσεις. Όσο τα παιδιά προχωρούν σε μεγαλύτερες τάξεις, θα εντάσσονται στα βιβλία σταδιακά περισσότερα κείμενα και πιο σύνθετες έννοιες, που θα συνοδεύονται πάντα και από τις κατάλληλες δραστηριότητες. Παράλληλα, οι εικόνες, σταδιακά, θα περιορίζονται και μέχρι την Δ' τάξη θα καλύπτουν περίπου το 40% του βιβλίου.

4. Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο «Θεατρική Αγωγή»

Ενδείκνυται η χρήση α' ενικού και κυρίως α' πληθυντικού κατά περίπτωση, με την οποία υποδηλώνεται ότι οι δραστηριότητες διεξάγονται από τους μαθητές και δεν επιδεικνύονται από τον/την εκπαιδευτικό. Η χρήση του α' ενικού και πληθυντικού ενισχύει τον επικοινωνιακό χαρακτήρα της φύσης του θεάτρου (είμαι εν έργω), επίσης, και την επανάληψη στο σπίτι από τον/την μαθητή/-τρια. Είναι πολύ βοηθητική για τα παιδιά η παράθεση λέξεων-κλειδιών στην αρχή κάθε θεματικής ενότητας ή κεφαλαίου, όπου θεωρείται αναγκαίο. Με δεδομένο ότι η γλώσσα μέσω της θεατρικής αγωγής αναδεικνύεται στην πλήρη επικοινωνιακή της διάσταση, η γλώσσα του διδακτικού βιβλίου οφείλει να είναι ζωντανή και παραστατική, οικεία στους μαθητές/-τριες και, με παιγνιώδη διάθεση κάποιες φορές, να υποδεικνύει όσο τον δυνατόν πιο ξεκάθαρα «πράξεις». Η θεατρική διαδικασία ασκεί τους/ις μαθητές/-τριες σε διάφορες καταστάσεις επικοινωνίας μέσω της «θεατρικής σύμβασης και του ρόλου» και στη δημιουργία ποικίλων συνθέσεων λόγου (σωματικού, γραπτού, προφορικού), με στόχευση συγκεκριμένες «πράξεις».

Ειδικότερα, η γλώσσα του *Εργαστηριακού Οδηγού* του/της εκπαιδευτικού θα ανταποκρίνεται στην επιστημονική ορολογία της *Παιδαγωγικής του Θεάτρου*.

Στο τέλος κάθε τεύχους θα προβλέπεται η δημιουργία θεατρικού λεξικού και συναφούς ευρητήριου όρων, ονομάτων και έργων, κατάλληλου τόσο για τους/τις μαθητές/-τριες όσο και για τον/την εκπαιδευτικό (βλ. συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό).

5. Διάταξη έντυπου υλικού

Ο αριθμός σελίδων των βιβλίων (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$), που προβλέπονται για τις τάξεις του Δημοτικού έχει ως εξής:

Α. Βιβλίο & Τετράδιο Εργασιών Μαθητή/-τριας σε τεύχη 1 και 2, Α' και Β' Δημοτικού: 48 σελίδες το καθένα

6. Σύνδεση διδακτικού βιβλίου με συμπληρωματικό υλικό σε ψηφιακή μορφή

Σε αυτό το πλαίσιο, το διδακτικό βιβλίο καλείται να παίξει και τους δύο ρόλους, να μειώσει την πολυπλοκότητα, διευκολύνοντας την εφαρμογή του προγράμματος σπουδών σε εθνικό επίπεδο, αλλά και να την αυξήσει, ώστε να ευνοηθεί η διαφοροποίηση. Για να γίνει αυτό, θα πρέπει το διδακτικό βιβλίο να έχει δύο λειτουργίες: την κλειστή λειτουργία του κλασικού βιβλίου αλλά και την ανοιχτή λειτουργία του πολλαπλού εργαλείου. Ο κοινός τόπος της κλειστής και της ανοιχτής λειτουργίας είναι η διασύνδεση του βιβλίου με το αντίστοιχο συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή.

Η επίτευξη της διασύνδεσης αυτής είναι εφικτή μέσω:

α. της ενσωμάτωσης στο διδακτικό βιβλίο σύντομων οδηγιών, που παραπέμπουν στον συμπληρωματικό μαθησιακό πόρο, ο οποίος εμπλουτίζει το κείμενο

β. του σχεδιασμού μίγματος δραστηριοτήτων που πλαισιώνει τη διδακτική ενότητα:

- δραστηριότητες, ασκήσεις, ερωτήσεις, αναλύσεις κ.λπ., που πραγματοποιούνται με το υλικό αναφοράς του διδακτικού βιβλίου,
- δραστηριότητες που προϋποθέτουν αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το συμπληρωματικό υλικό (παραπομπή με συνδέσμους)
- δραστηριότητες ανοιχτές, οι οποίες παραπέμπουν και πραγματοποιούνται σε ψηφιακό περιβάλλον και είναι ικανές να προσαρμόζονται στο διαφοροποιημένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών και μαθητριών. Για παράδειγμα, κάποιοι/κάποιες μαθητές/μαθήτριες είναι σε θέση να αναπτύσσουν εφαρμογές, να εργάζονται με πλατφόρμες τεχνητής ευφυΐας, να κάνουν τρισδιάστατες εκτυπώσεις, να οργανώνουν διαδικτυακές εκδηλώσεις, να χρησιμοποιούν εικονική πραγματικότητα, κ.λπ.

Οι οδηγίες αυτές δεν οδηγούν σε υλικό διάσπαρτο στο διαδίκτυο, σε σελίδες που μπορεί να καταργηθούν ή να εμφανίσουν διαφημίσεις και, εν γένει, σε πόρους που δεν είναι δυνατόν να επανεξεταστούν από τους συντάκτες/-τριες του εκπαιδευτικού υλικού. Αντιθέτως, οδηγούν σε συγκεκριμένο μαθησιακό πόρο του συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού, ο οποίος μπορεί να εμπλουτιστεί, να αντικατασταθεί κ.λπ. Αυτό σημαίνει ότι:

- Υπάρχει διασύνδεση κάθε κεφαλαίου/ενότητας αλλά και ολόκληρου του διδακτικού βιβλίου με συγκεκριμένο συμπληρωματικό υλικό.
- Κάθε μαθησιακός πόρος θα είναι προσπελάσιμος μέσω ενός αναγνωριστικού κωδικού.
- Η οδηγία στο διδακτικό βιβλίο παραπέμπει στον κωδικό αυτό.
- Το περιεχόμενο του μαθησιακού πόρου, που αντιστοιχεί σε κάθε κωδικό, μπορεί να εμπλουτιστεί ή να τροποποιηθεί, δίνοντας δυναμικό χαρακτήρα στο συμπληρωματικό υλικό.

Γνωστικό Αντικείμενο: Εικαστικά/Αισθητική Αγωγή (Δημοτικό)

Βιβλίο Μαθητή/-τριας

Εισαγωγή

Οι προδιαγραφές του εκπαιδευτικού πακέτου και συγκεκριμένα του βιβλίου εικαστικών του/της μαθητή/τριας για το μάθημα των εικαστικών στο δημοτικό, διαμορφώνονται με γνώμονα τους σκοπούς της εκπαίδευσης του σύγχρονου σχολείου καθώς επίσης και το περιεχόμενο του νέου ΠΣ του μαθήματος. Το νέο ΠΣ και το υποστηρικτικό υλικό που εκπονήθηκαν, προτείνουν καινοτομίες οι οποίες είναι σημαντικό να είναι ορατές στο βιβλίο του/της μαθητή/τριας. Δεδομένου ότι η συγγραφή του νέου ΠΣ και του υποστηρικτικού υλικού συνδέονται και με τα «Εργαστήρια Δεξιοτήτων», είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη οι νέες κατευθύνσεις του ελληνικού σχολείου. Έτσι για την παραγωγή των προδιαγραφών ενός ποιοτικού και σύγχρονου εκπαιδευτικού πακέτου για το μάθημα των εικαστικών, συνυπολογίστηκε ο νέος ορίζοντας που χαράχθηκε για την ελληνική εκπαίδευση, καθώς επίσης και οι σύγχρονες κατευθύνσεις της εικαστικής αγωγής. Το εκπαιδευτικό πακέτο προτείνεται να εκπονηθεί με κριτήριο το ηλικιακό και αναπτυξιακό στάδιο των μαθητών/τριών, έτσι ώστε οι διδακτικές προτάσεις να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις κάθε τάξης, οπότε και προτείνονται 3 βιβλία για τον/την μαθητή/τρια (Α-Β τάξεις, Γ-Δ τάξεις, Ε-ΣΤ τάξεις).

1. Έννοια και λειτουργίες του διδακτικού πακέτου

Το διδακτικό πακέτο κατά βάση αποτελείται από το βιβλίο μαθητή. Υπάρχει η δυνατότητα, όπως περιγράφεται στις γενικές προδιαγραφές, διασύνδεσης της ταυτότητας με συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό έως 50 σελίδες, το οποίο απευθύνεται στους εκπαιδευτικούς και περιλαμβάνει ειδικότερα ζητήματα πέραν όσων αναφέρονται στον Οδηγό Εκπαιδευτικού του Προγράμματος Σπουδών εικαστικών με τα οποία παρέχει υποστήριξη, διευκρινίσεις και ιδέες προς ανάπτυξη ως προς το πώς να γίνει βέλτιστη χρήση του βιβλίου. Ένα τέτοιο πιθανό συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό θα έχει την έννοια παροχής πηγών, πιθανών δραστηριοτήτων και είναι ενδεικτικό του πως θα πρέπει να κάνει το μάθημα ή να χρησιμοποιήσει το βιβλίο ο/η εκπαιδευτικός τέχνης, χωρίς να δεσμεύεται. Τετράδιο εργασιών με την μορφή βιβλίου δεν κρίνεται απαραίτητο.

Η έννοια του βιβλίου ως κεντρικό στοιχείο του διδακτικού πακέτου είναι να χρησιμοποιείται ως υλικό αναφοράς, πλαισίωσης και υποστήριξης των πλάνων μαθήματος των δραστηριοτήτων και των διδακτικών προσεγγίσεων που επιλέγουν οι εκπαιδευτικοί τέχνης σε συνάρτηση με τις επιταγές του ΠΣ. Αυτό σημαίνει ότι το μάθημα δεν είναι βιβλιοκεντρικό, εφόσον η μαθησιακή διαδικασία επικεντρώνεται στη δημιουργική πράξη, και άρα στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας βρίσκονται τα μπλοκ/εικαστικά σημειωματάρια ή όποια άλλα μέσα χρησιμοποιούν τα παιδιά. Η λογική και η βασική λειτουργία του βιβλίου είναι να δίνει τόσο στα παιδιά όσο και στους/στις διδάσκοντες/ουσες υλικό (εικόνες, κείμενα) που να παρέχουν υποστήριξη, πλαισίωση και προτάσεις: π.χ., στα πρώτα θεματικά πεδία (1 και 2) το βιβλίο παρέχει πρακτικές συμβουλές και παραδείγματα ως προς την χρήση

των υλικών και τον παράλληλο χειρισμό των μορφοπλαστικών στοιχείων. Επιπλέον τονίζει επιλεκτικά και ανάλογα με το ηλικιακό στάδιο θέματα όπως η σημασία του χρώματος με βάση παραδείγματα και από τον χώρο των τεχνών. Ομοίως, στο 3^ο θεματικό πεδίο που αφορά κυρίως τα θέματα (θέματα, περιεχόμενο και νόημα) με δεδομένο το πολύ μεγάλο εύρος των επιμέρους θεματικών εννοιών, ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα δίνεται επιλεκτικά έμφαση σε συγκεκριμένες θεματικές περιοχές. Μια αντίστοιχη επιλεκτικότητα θα υπάρξει και στο 4^ο θεματικό πεδίο στο οποίο συγκεκριμένα έργα και καλλιτέχνες θα αποτελέσουν σημεία αναφοράς: καθώς π.χ. σε σχέση με τη σύγχρονη τέχνη οι επιλογές είναι πάρα πολλές και εξαρτώνται από τις γνώσεις και το υπόβαθρο των διδασκόντων, ο ρόλος του βιβλίου δεν είναι να ορίσει τι θα διδάξουν οι εκπαιδευτικοί τέχνης αλλά να προσφέρει ένα λειτουργικό πλαίσιο ως προς το πώς να διδαχθούν π.χ., για τις μεγαλύτερες τάξεις με πιθανή χρήση εικαστικού σημειωματαρίου. Καθώς το μάθημα δεν είναι γραμμικό, και υπάρχει αλληλοεπικάλυψη μεταξύ θεματικών πεδίων στην οποία αναφορά σε μεθόδους ερευνητικής/ενεργητικής προσέγγισης θα πρέπει να γίνεται παραπομπή και σύνδεση με επιμέρους θεματικές ενότητες του βιβλίου που αφορούν το σχετικό (7^ο) θεματικό πεδίο (Δημιουργική ιδέα και εικαστική διερεύνηση: Επεξεργασία, εξέλιξη και διερεύνηση ιδεών μέσω της εικαστικής πράξης) και εν προκειμένω, στην επιμέρους θεματική ενότητα (7.2) «Εργαλεία εικαστικής διερεύνησης και αναστοχασμού: το εικαστικό σημειωματάριο (art sketchbook)». Η λειτουργία του βιβλίου στο 5^ο θεματικό πεδίο (Εισαγωγή στις αισθητικές αξίες και την κριτική έργων) είναι να παρέχει επίσης ένα πλαίσιο προσέγγισης σε έργα τέχνης ανάλογα με την τάξη, ώστε να ενδυναμώνονται οι αντιληπτικές, επικοινωνιακές και ερμηνευτικές δεξιότητες των παιδιών με χρήση π.χ. ερωτήσεων ανοικτού τύπου, πεδίων που προσομοιάζουν με τα φύλλα εργασίας και προτάσεων ομαδικών ή ατομικών δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στην παραγωγή νοήματος σε σχέση με την πρόσληψη και την κριτική του έργου τέχνης.

Σε αυτό το σημείο και καθώς έχουν προσεγγιστεί οι πρώτοι πέντε άξονες ή θεματικά πεδία που έως τώρα χαρακτηρίζαν τα Προγράμματα Σπουδών και πριν θιχτεί το θέμα του πως θα λειτουργεί το βιβλίο σε σχέση με τα νέα θεματικά πεδία (6 έως 10) πρέπει να τονιστεί ότι προτείνεται ιδιαίτερα στις μεγαλύτερες τάξεις (βλέπε ενότητα 6 του παρόντος εγγράφου) να χωριστούν τα βιβλία σε τρία μέρη. Καθώς το μάθημα και συνακόλουθα, το βιβλίο δεν λειτουργούν γραμμικά αλλά με μια σπειροειδή ανάπτυξη και συνεχείς διασυνδέσεις μεταξύ θεματικών πεδίων προτείνεται το πρώτο μέρος να εστιάζει σε ό,τι αφορά τη δημιουργική πράξη (θεματικά πεδία και επιμέρους θεματικές ενότητες της πρώτης Πτυχής). Αντίστοιχα, το δεύτερο μέρος προτείνεται να εστιάζει στην πρόσληψη του έργου τέχνης (θεματικά πεδία και επιμέρους θεματικές ενότητες της δεύτερης Πτυχής), και το τρίτο μέρος στο ζήτημα της σύνδεσης των τεχνών και του πολιτισμού της εικόνας με το ευρύτερο πλαίσιο (τρίτη Πτυχή). Αυτό σημαίνει ότι τα 10 θεματικά πεδία μπορούν να αναδιαταχθούν ειδικά στις μεγαλύτερες τάξεις στο περιεχόμενο των βιβλίων με βάση τις τρεις Πτυχές. Σημειώνεται ότι οι πτυχές απεικονίζονται με σαφήνεια στο ΠΣ.

Σε σχέση με το 6^ο θεματικό πεδίο (Οπτικός και υλικός πολιτισμός: Απλά στοιχεία οπτικού γραμματισμού) παρατίθενται παραδείγματα περιγραφής ή και ανάλυσης εικόνων που προέρχονται όχι μόνο από τις εικαστικές τέχνες αλλά και ευρύτερα από αυτό που ονομάζεται μαζική/οπτική κουλτούρα (popular culture/visual culture) π.χ., οπτικό υλικό από διαφημίσεις, κόμικς όπως manga, εικόνες από το ίντερνετ και τα ΜΜΕ. Το βιβλίο λειτουργεί

παρέχοντας τόσο υλικό όσο και τρόπους προσέγγισης του με στόχο την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, δεξιοτήτων ανάλυσης και κατανόησης της σύνδεσης τέχνης και μαζικής κουλτούρας. Η λειτουργία του βιβλίου διαφοροποιείται και στα υπόλοιπα θεματικά πεδία: στο 7^ο θεματικό πεδίο (Η δημιουργική ιδέα και η εικαστική διερεύνηση: Επεξεργασία, εξέλιξη και διερεύνηση ιδεών μέσω της εικαστικής πράξης) όπως προαναφέρθηκε, έμφαση δίνεται σε τρόπους ενίσχυσης της διερευνητικής διάστασης της εικαστικής παιδείας, και στο δημιουργικό έργο ως επεξεργασία ιδεών και νοημάτων. Το βιβλίο παρέχει αναφορές στην ερευνητική διάσταση της καλλιτεχνικής δημιουργίας και δίνεται έμφαση σε μεθόδους που ευνοούν μια τέτοια αντίληψη όπως το εικαστικό σημειωματάριο. Το 8^ο θεματικό πεδίο (Τέχνη, Αειφορία και περιβάλλον) καθώς θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό για την ανάπτυξη του σεβασμού στο περιβάλλον, αστικό ή φυσικό και την καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης, προτείνεται σε όλες τις τάξεις να αποτελέσει μια διακριτή ενότητα ή κεφάλαιο. Το 9^ο θεματικό πεδίο (ΤΠΕ και εικαστική παιδεία) εφόσον οργανωθεί το βιβλίο με βάση τις 3 Πτυχές θα απορροφηθεί (διαμοιραστεί) στα 3 μέρη καθώς οι τρεις ξεχωριστές του επιμέρους θεματικές ενότητες αφορούν ζητήματα που ενώ σχετίζονται με τις ΤΠΕ εντούτοις συνδέονται με θέματα δημιουργίας, πρόσληψης έργων τέχνης καθώς και ανάπτυξης μαθητοκεντρικών προσεγγίσεων έρευνας οπότε μπορούν να κατανεμηθούν ανάλογα με την Πτυχή στην οποία ανήκουν.

Το τελευταίο, 10^ο θεματικό πεδίο (Εικαστική παιδεία και ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και αξιών) δίνει την ευκαιρία ανάλογα με τη σχολική τάξη (ηλικιακή ομάδα) να λειτουργήσει το βιβλίο ως μοχλός ενδυνάμωσης της ενσυναίσθησης, θετικών κοινωνικών αξιών μέσα από την επαφή με την τέχνη παρέχοντας κατάλληλα παραδείγματα τόσο οπτικού υλικού όσο και δραστηριοτήτων.

2. Περιεχόμενο

Το μάθημα των εικαστικών δεν είναι λογοκεντρικό ούτε και βιβλιοκεντρικό. Ωστόσο, ο συνδυασμός εικόνων και λόγου αποτελεί κεντρικό στοιχείο του μαθήματος και αυτό πρέπει να αντανακλάται στο σχολικό βιβλίο. Συγκεκριμένα, λόγω του γεγονότος ότι το μάθημα των εικαστικών βασίζεται σε βιωματικές δραστηριότητες, τα βιβλία πρέπει να παρέχουν ένα πλούσιο υλικό με οπτικές αναφορές σε εικόνες, έργα τέχνης, τεχνικές και καλλιτεχνικές διαδικασίες.

Το περιεχόμενο του βιβλίου πρέπει να διέπεται από τις εξής αρχές:

- Τα σχολικά βιβλία των εικαστικών είναι συμβατά με το περιεχόμενο του νέου ΠΣ, έτσι ώστε να μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να σχεδιάζει την διδασκαλία του/ης σε ένα πλαίσιο όπου οι μαθητές/τριες θα έχουν εύκολη πρόσβαση σε κατάλληλες πηγές για την κάθε ενότητα που διερευνάται. Στην διδακτική διαδικασία, το βιβλίο αποτελεί μία από τις πηγές που μπορεί να χρησιμοποιήσει ο/η μαθητής/τρια, η οποία όμως συνδέεται με το ΠΣ, και άλλες διαδικτυακές πηγές στις οποίες μπορεί να ανατρέξει.

- Τα σχολικά βιβλία των εικαστικών πρέπει να βασίζονται κυρίως στην οπτική πληροφορία και σε πολυτροπικά κείμενα. Το διδακτικό βιβλίο των εικαστικών κρίνεται σκόπιμο να περιλαμβάνει ένα κείμενο σε περιορισμένη έκταση, ενώ το οπτικό υλικό (όπως εικόνες, φωτογραφίες, σχήματα, πίνακες και γραφικές παραστάσεις) να αποτελεί τον κύριο κορμό του βιβλίου. Συνιστάται το οπτικό υλικό να λειτουργεί ως μαθησιακό περιεχόμενο, ενώ είναι σημαντικό να εξάπτει την περιέργεια και την φαντασία των παιδιών με ποικίλες εικόνες, γνωστές και άγνωστες, με ξεκάθαρο όμως νόημα. Επίσης είναι σημαντικό, το οπτικό υλικό να παρουσιάζει ένα θέμα από πολλές διαφορετικές οπτικές γωνίες έτσι όπως το έχουν επεξεργαστεί διάφοροι καλλιτέχνες. Για παράδειγμα, η τέχνη στην καθημερινότητα των ανθρώπων μπορεί να εκφράζεται μέσα από διάφορα καλλιτεχνικά αντικείμενα προερχόμενα από διαφορετικά πολιτισμικά και κοινωνικά πλαίσια. Επιπλέον, είναι σημαντικό το οπτικό υλικό να αναδεικνύει τις συνδέσεις των εικαστικών τεχνών με τις πολιτισμικές εμπειρίες των μαθητών/τριών.
- Μια σημαντική παράμετρος της συγγραφής των βιβλίων είναι να γίνεται ξεκάθαρη αναφορά σε διαθεματικές διδακτικές ενότητες με πλούσιο οπτικό υλικό (από έργα τέχνης έως και καθημερινές εικόνες).
- Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στην παιδαγωγική μορφή που πρέπει να έχει η εικαστική γνώση ανάλογα με την ηλικία των μαθητών/τριών των τάξεων του Δημοτικού.
- Λαμβάνονται υπόψη οι πρότερες γνώσεις των μαθητών με το γνωστικό αντικείμενο των εικαστικών, των άλλων διδακτικών αντικειμένων του δημοτικού καθώς επίσης και της καθημερινής πολιτισμικής τους εμπειρίας.
- Να διαμορφώνονται συνδέσεις ανάμεσα σε διαφορετικά θέματα τα οποία διατρέχουν τα κεφάλαια, έτσι ώστε ο/η μαθητής/ μαθήτρια να μπορεί να ανατρέχει σε προηγούμενο κεφάλαιο. Δύναται να προσεγγίζεται το ίδιο θέμα από διαφορετική οπτική γωνία. Έτσι κατά την διάρκεια της σχολικής χρονιάς οι μαθητές/τριες να επεξεργάζονται και να ανακαλούν την γνώση σε διαφορετικές περιστάσεις. Προτείνεται η διασύνδεση των θεμάτων και των γνώσεων να γίνεται με την μορφή του πλέγματος έτσι ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί το βιβλίο με μια μη γραμμική σειρά. Δηλαδή, να μπορεί η αφετηρία ενός διδακτικού σεναρίου να γίνεται από ένα οποιοδήποτε κεφάλαιο και όχι απαραίτητα από το 1^ο.
- Να παρουσιάζονται πολλές διαφορετικές απόψεις για το ίδιο θέμα οι οποίες να κάνουν φανερή την σύνδεσή τους με διαφορετικές πολιτισμικές και κοινωνικές ομάδες.
- Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην αποφυγή της αναπαραγωγής των στερεοτύπων για τους κοινωνικούς ρόλους των δύο φύλων και άλλων κοινωνικών στερεοτύπων, ενώ η επιλογή των εικόνων να δίνει την δυνατότητα στους μαθητές/τριες να αναρωτηθούν για τους καθιερωμένους ρόλους.

2.1 Α' και Β' τάξη

Κατά τη διάρκεια του διδακτικού έτους προτείνεται να αναπτύσσονται και τα δέκα θεματικά πεδία του νέου ΠΣ, τα οποία θα συνδυάζονται με καλλιτεχνικές δραστηριότητες, με διαθεματικές εργασίες, με ερευνητικές εργασίες και με εξειδικευμένες ασκήσεις από τις θεματικές ενότητες. Μία εργασία ή μια ενότητα του βιβλίου μπορεί να συνδέεται με αρκετά θεματικά πεδία ταυτόχρονα, άρα ο σχεδιασμός του βιβλίου οργανώνεται έτσι ώστε να συνδυάζονται διαφορετικά θεματικά πεδία του Π.Σ στο ίδιο κεφάλαιο. Με βάση τα παραπάνω είναι σημαντικό τα βιβλία να περιλαμβάνουν στα κεφάλαια πληροφορίες και γνώσεις από επιμέρους θεματικές και από τα 10 θεματικά πεδία. Οι γνώσεις αυτές παρουσιάζονται συνδυαστικά σε όλα τα κεφάλαια έτσι ώστε να δίνεται η δυνατότητα στον/στην εκπαιδευτικό να οργανώσει το μάθημα με ζητήματα και από τα δέκα θεματικά πεδία.

Τα μαθήματα και τα διδακτικά σενάρια είναι σημαντικό να σχεδιάζονται με την συμπερίληψη ποικίλων προσδοκόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων, προερχόμενων από διαφορετικά θεματικά πεδία. Δύναται, για παράδειγμα, να συνδυαστούν τα θεματικά πεδία που είναι σε ισχύ εδώ και πολλά χρόνια (π.χ. «Οι μορφές εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών, υλικά, μέσα και τεχνικές»), με τα νέα θεματικά πεδία (π.χ. «Τέχνη, αειφορία και περιβάλλον»), ώστε να γίνει ορατή η φύση των εικαστικών τεχνών ως πεδίο ενοποιημένης γνώσης, ένα πεδίο όπου συναντιούνται όλοι οι επιστημονικοί τομείς. Η παραπάνω αρχή συνάδει με τον τρόπο που στοχεύουμε να αντιμετωπίζουν οι μαθητές/τριες του δημοτικού την εικαστική δημιουργία, δηλαδή ως μια ευκαιρία να κατανοήσουν τον κόσμο και τον εαυτό τους.

Ωστόσο, το 8^ο θεματικό πεδίο «Τέχνη, αειφορία και περιβάλλον», προτείνεται να παρουσιαστεί ως ξεχωριστό κεφάλαιο των βιβλίων, γιατί είναι σημαντικό να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στο θέμα. Ο τρόπος προσέγγισης της γνώσης πρέπει να γίνει με βάση τον τρόπο που οι καλλιτεχνικές διαδικασίες κάνουν φανερές τις ιδέες για το περιβάλλον, καθώς και τον τρόπο που εικαστικές δράσεις των καλλιτεχνών έχουν λειτουργήσει καταλυτικά στην αναθεώρηση των πρακτικών εις βάρος του περιβάλλοντος. Σε αυτό το κεφάλαιο, πρέπει να γίνεται σαφές ότι οι εικαστικές τέχνες είναι ένα ενοποιημένο πεδίο γνώσεων όπου μέσα από την καλλιτεχνική πρακτική μπορούν να προσεγγιστούν πολλά διαφορετικά επιστημονικά πεδία.

Τα νέα θεματικά πεδία «οπτικός και υλικός πολιτισμός: απλά στοιχεία οπτικού γραμματισμού», «η δημιουργική ιδέα και η εικαστική διερεύνηση: επεξεργασία, εξέλιξη και διερεύνηση ιδεών μέσω της εικαστικής πράξης», «ΤΠΕ και εικαστική παιδεία» και «εικαστική παιδεία και ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και αξιών» προτείνεται να ενσωματώνονται στα υπόλοιπα κεφάλαια με υποενότητες που παρουσιάζουν ένα θέμα από πολλές οπτικές γωνίες. Για τον εμπλουτισμό των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων που θα συμπεριλαμβάνονται στα βιβλία, το υλικό με τις ενδεικτικές δραστηριότητες που προτείνονται στο ΠΣ μπορούν να αποτελέσουν κατάλληλα παραδείγματα. Επίσης εικόνες έργων τέχνης που προτείνονται στο ΠΣ και τον οδηγό, μπορούν να ενσωματωθούν στο περιεχόμενο των βιβλίων.

Θα περιλαμβάνονται μια σειρά από κεφάλαια των οποίων οι τίτλοι θα πρέπει να είναι αφηγηματικοί (π.χ. ο αγαπημένος μου ήρωας), ελκυστικοί και να συνδέονται με τον οπτικό

πολιτισμό στον οποίο εκτίθενται οι μαθητές/τριες καθημερινά (εκπαιδευτικά παιχνίδια, ταινίες κ.ά.). Η καθιερωμένη γνώση των εικαστικών (π.χ. μορφικά στοιχεία, γραμμή κ.λπ.) είναι σημαντικό να περιλαμβάνεται στο περιεχόμενο του κεφαλαίου και όχι στον τίτλο, διότι δεν έχει νόημα για τα παιδιά από μόνη της αλλά μόνο σε συνδυασμό με θέματα και προβληματισμούς. Κάθε κεφάλαιο, καλό είναι, να δίνει τη δυνατότητα στον/ην μαθητή/τρια να προσεγγίσει ένα θέμα από πολλές οπτικές γωνίες και με διαβαθμισμένη δυσκολία. Η διαβαθμισμένη δυσκολία δίνει την δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί το βιβλίο για δύο συνεχόμενες σχολικές χρονιές.

Είναι απαραίτητη η έμφαση που πρέπει να δοθεί στα θεματικά πεδία και στις θεματικές ενότητες που αναλύονται, ώστε μέσω του εκπαιδευτικού υλικού και των δραστηριοτήτων να προάγουν, εκτός από την αισθητική καλλιέργεια, και την διεπιστημονική - διαθεματική προσέγγιση, συνδέοντας έτσι τις εμπειρικές και επιστημονικές γνώσεις άλλων μαθημάτων, ολιστικά, με το μάθημα των Εικαστικών.

Για τις Α΄ και Β΄ τάξεις του δημοτικού, που τα παιδιά είναι εξοικειωμένα με την διερευνητική μάθηση από το νηπιαγωγείο, όπου χρησιμοποιούνται διάφορες βιωματικές διαδικασίες πολλές από τις οποίες είναι καλλιτεχνικές (art-based learning), είναι σημαντικό να γίνεται η σύνδεση με την καθημερινή εμπειρία και με θέματα και προβληματισμούς της συγκεκριμένης ηλικίας. Η ταύτιση της ζωής του/ης μαθητή/τριας με το περιεχόμενο του μαθήματος, είναι ένα βασικό κριτήριο εμπλοκής με την μάθηση. Άρα επιδιώκεται, η εικαστική μάθηση να αποτελέσει μια γέφυρα της διερευνητικής μάθησης μέσω βιωματικών δραστηριοτήτων με τις οποίες έχει εξοικειωθεί ο/η μαθητής/τρια από το νηπιαγωγείο, με την συστηματική εικαστική μάθηση που παρέχεται στο μάθημα των εικαστικών, με απώτερο σκοπό την κατανόηση ζητημάτων της καθημερινής ζωής. Η καλλιέργεια καλλιτεχνικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων καθώς επίσης και η δημιουργική σκέψη, συνυπάρχουν με την έρευνα και την ανακάλυψη. Παράλληλα η πολιτισμική εμπειρία του/της μαθητή/τριας μπαίνει στο επίκεντρο. Οι προδιαγραφές που προτείνονται για τα σχολικά βιβλία των Α΄ και Β΄ τάξεων, διαμορφώνονται με βάση τα εξής κριτήρια: α) το αναπτυξιακό στάδιο των μαθητών/τριών, β) τη διερευνητική μάθηση και γ) την σύνδεση με την πολιτισμική και κοινωνική εμπειρία του/της μαθητή/τριας.

2.2 Γ΄ και Δ΄ τάξη

Στις Γ΄ και Δ΄ τάξεις δίνεται έμφαση στην ενίσχυση της εικαστικής δημιουργίας και στη χρήση κατάλληλου λεξιλογίου για θέματα τέχνης ώστε οι μαθητές /τριες να διατυπώνουν αισθητικές κρίσεις και να περιγράφουν έργα αναπτύσσοντας την κριτική τους σκέψη. Βασικός στόχος είναι η προετοιμασία και η καλλιέργεια των αναδυόμενων αντιληπτικών μηχανισμών και ικανοτήτων των μαθητών και η δημιουργία υποδοχών για την επερχόμενη αισθητηριακή ανάπτυξή τους. Το διδακτικό βιβλίο πρέπει να διευκολύνει το παιδί να αναζητήσει την προσωπική του ολοκλήρωση μέσα από καλλιτεχνικές εμπειρίες που στηρίζονται στο άμεσο περιβάλλον και στα βιώματά του, στην αισθητηριακή ολοκλήρωση, στην ενσυναίσθηση, στις ανθρώπινες αξίες με ενδελεχή ψυχική και πνευματική αυτάρκεια και σεβασμό της αυτονομίας και των δικαιωμάτων των συνανθρώπων του.

Εξαιτίας του καταγισμού πληροφοριών που δέχεται το σύγχρονο άτομο, πόσο μάλλον το παιδί, υπάρχει αναγκαιότητα να μην παραμένει παθητικός δέκτης στα πολύπλοκα ερεθίσματα της κοινωνίας που δέχεται. Επομένως το βιβλίο των εικαστικών στοχεύει στην

αποκωδικοποίηση των εικαστικών έργων, στη διεύρυνση των εμπειριών, στη διαχείριση ποικίλων καταστάσεων και στην βαθύτερη κατανόηση της σημασίας των οπτικών ερεθισμάτων που περιλαμβάνονται σε αυτό. Ο μαθητής/τρια επεξεργάζεται κάθε μορφή έκφρασης με κριτική σκέψη και στοχασμό, διαδικασία η οποία του προσφέρει δυνατότητες όχι μόνο για δημιουργικότητα αλλά και για αισθητική απόλαυση.

Ο σκοπός του σχεδιασμού του βιβλίου των Εικαστικών είναι να ενισχύει στη βιωματική και στην ομαδοσυνεργατική μάθηση και στη χρήση ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών μετουσιώνοντας τη μάθηση σε ένα ευχάριστο παιχνίδι ανταλλαγής ιδεών που ως παράμετρο έχει τη δυνατότητα υλοποίησης των δραστηριοτήτων σε μορφολογικό, αισθητικό και νοηματικό επίπεδο. Δεν υποστηρίζεται μόνο η ενίσχυση της δημιουργικότητας και της προσωπικής έκφρασης, αλλά κυρίως η διαδικασία με την οποία εισάγονται οι μαθητές σε ένα σύστημα αισθητικών και όχι μόνον αξιών. Ο/η σύγχρονος/η μαθητής/τρια, μέσω της Εικαστικής Αγωγής, δύναται να ανακαλύψει ότι η Τέχνη μπορεί να εκφράσει συναισθήματα για γεγονότα και οπτικά φαινόμενα που συμβαίνουν στο άμεσο περιβάλλον του/ης, όπως και να εντυπώσει στην επεξεργασία των οπτικών ερεθισμάτων που δέχεται από το περιβάλλον. Μπορεί να μάθει να εξασκεί την παρατηρητικότητά του/ης, μετασχηματίζοντας και εντάσσοντας τα εκφραστικά στοιχεία που τον/ην ενδιαφέρουν στο έργο του/ης. Ο/η μαθητής/τρια αποκτά δεξιότητες σε σχέση με το αντικείμενο των Εικαστικών, μαθαίνει να παρατηρεί, να αναλύει και να ανασυνθέτει έννοιες και εικόνες. Παροτρύνεται κατά αυτόν τον τρόπο στην ανακάλυψη προσωπικών τρόπων γύρω από το πως να χρησιμοποιεί τα βασικά εκφραστικά μέσα, να πειραματίζεται με διαφορετικά υλικά και να μετατρέπει τη θεωρητική σκέψη σε καλλιτεχνική πράξη, ώστε να μπορεί να μαθαίνει να μελετά ενεργητικά, να προσεγγίζει κριτικά και να λειτουργεί αναστοχαστικά.

Το βιβλίο προτείνεται να αναπτύξει και τα δέκα θεματικά πεδία του Π.Σ. ισομερώς εκλαμβάνοντας τα ηλικιακά στάδια των μαθητών. Θα αποτελείται από δέκα ενότητες, μία για κάθε θεματική ενότητα του Προγράμματος Σπουδών.

2.3 Ε' και Στ' τάξη

Σε κάθε μια από τις τάξεις αυτές κρίνεται σκόπιμο να θιχτούν και οι δέκα περιοχές ενδιαφέροντος που καλύπτουν τα ισάριθμα θεματικά πεδία του οικείου ΠΣ.

Το βιβλίο προτείνεται να αποτελείται από 3 μεγάλες ενότητες:

Η **πρώτη ενότητα** καλύπτει τα θεματικά πεδία 1, 2 και 3 με την εξαίρεση της επιμέρους θεματικής ενότητας 3.1. «Διάκριση θέματος και νοηματικού περιεχομένου». Η πρώτη ενότητα συμπεριλαμβάνει και το θεματικό πεδίο 7. Έτσι καλύπτει την πρώτη πτυχή που αφορά στην δημιουργικότητα και στην ίδια την εικαστική πράξη. Πιο συγκεκριμένα η πρώτη ενότητα εστιάζει στην διαδικασία επεξεργασίας και διερεύνησης νοημάτων, ιδεών, συναισθημάτων, και μορφοπλαστικών λύσεων μέσα από την εικαστική δημιουργία.

Η **δεύτερη ενότητα** καλύπτει τα θεματικά πεδία 4 και 5 (Οπτικός και υλικός πολιτισμός: Έργα Τέχνης και Δημιουργοί καθώς και Εισαγωγή στις αισθητικές αξίες και την κριτική έργων) με την εξαίρεση της επιμέρους θεματικής ενότητας 4.3 «Η τέχνη και η κοινωνία» και της 5.7 «Σύνδεση των εικαστικών έργων με το ιστορικό και το πολιτισμικό πλαίσιο» που

περιλαμβάνονται στην τρίτη και τελευταία ενότητα. Η δεύτερη ενότητα (ή 2^ο μέρος) του βιβλίου συμπεριλαμβάνει την επιμέρους θεματική ενότητα 3.1, «Διάκριση θέματος και νοηματικού περιεχομένου».

Η **τρίτη ενότητα** του βιβλίου περιέχει το 6^ο, 8^ο και 10^ο θεματικό πεδίο. Μαζί με τις προαναφερθείσες επιμέρους θεματικές ενότητες 4.3 και 5.7. Όσον αφορά το 9^ο θεματικό πεδίο αντίστοιχα λόγω της οριζόντιας εμπλοκής του και με τις 3 Πτυχές, καλύπτεται η κάθε μια από τις 3 επιμέρους θεματικές ενότητες και σε ένα διαφορετικό μέρος του βιβλίου, ως εξής: η 9.1 «ΤΠΕ ως μοχλός ανάπτυξης ομαδοσυνεργατικών και μαθητοκεντρικών προσεγγίσεων» στο 3^ο μέρος, η 9.2 «Ψηφιακή πρόσβαση στον πολιτισμό» στο 2^ο μέρος και η 9.3 «Παραγωγή εικαστικού έργου με ψηφιακά εργαλεία» στο 1^ο μέρος.

Στην εισαγωγική ενότητα που αφορά την έννοια και την λειτουργία του διδακτικού πακέτου παρέχονται λεπτομέρειες σε σχέση με κάθε ξεχωριστό θεματικό πεδίο.

Συνοπτική αποτύπωση της Δομής και του Περιεχομένου των βιβλίων.

Η δομή και τα περιεχόμενα είναι ίδια για τα βιβλία των Γ', Δ' και των Ε', ΣΤ' τάξεων ενώ υπάρχει διαφοροποίηση για το βιβλίο της Α', και Β' όπως δηλώνεται κατά περίπτωση στους τίτλους των κεφαλαίων.

ΜΕΡΟΣ Α ΔΗΜΙΟΥΡΓΩ

- 1** **Εισαγωγή**
  - 1.1 Πως χρησιμοποιώ το βιβλίο μου
  - 1.2 Πως δημιουργώ στο σχολικό εργαστήριο εικαστικών
- 2** **Χρώματα και υλικά**
  - 2.1 Σχεδιάζω! Υλικά και τεχνικές
  - 2.2 Ζωγραφίζω! Υλικά και τεχνικές
  - 2.3 Γλυπτική, δημιουργώ στο χώρο!
  - 2.4 Τυπώματα! Η τέχνη της χαρακτηριστικής
  - 2.5 Συναρμολογώ και Συναρμολόζω! Κολάζ, Ασαμπλάζ, Κατασκευές, Εγκαταστάσεις
  - 2.6 Φωτογραφίζω και χρησιμοποιώ Υπολογιστή δημιουργώντας
  - 2.7 Ναι είναι τέχνη! Νέες μορφές στην τέχνη,
  - 2.7 Καλλιτεχνικά επαγγέλματα, Εφαρμοσμένες Τέχνες
- 3** **Μορφικά Στοιχεία [για την Α και Β τάξη: Γραμμές, σχήματα, σκιές, όγκοι και υφές]**
  - 3.1 Οι περιπέτειες της γραμμής
  - 3.2 Οι ιδιότητες των χρωμάτων
  - 3.3 Σχήματα και φόρμες
  - 3.4 Όγκος, βάθος και χώρος: η Τρίτη διάσταση
  - 3.5 Μεγέθη, Κλίμακες και Αναλογίες
  - 3.6 Σύνθεση, ρυθμός, μοτίβα
  - 3.7 Υφές
  - 3.8 Χρόνος, η Τέταρτη διάσταση
  - 3.9 Λέξεις, ήχοι και άλλες εκπλήξεις σε ένα έργο!

ΜΕΡΟΣ Β

ΒΛΕΠΩ

- 4 Θέματα, ιδέες και έμπνευση για το νέο μου έργο!**
- 4.1 Παρατηρώ πράγματα γύρω μου και δημιουργώ!
- 4.2 Φτιάχνω από την φαντασία μου!
- 4.3 Δημιουργώ από κάτι που έζησα!
- 4.4 Λέω μια ιστορία με εικόνες (ή) και λέξεις!
- 4.5 Το τοπίο γύρω μου, ή όπως θα ήθελα να είναι!
- 4.6 Θέμα: Εγώ! Η εικόνα μου ή πως με φαντάζομαι στο μέλλον
- 4.7 Θέματα από την Ελληνική και Παγκόσμια Τέχνη
- 4.8 Θέματα από τους ανθρώπους γύρω μου [ο αγαπημένος μου ήρωας για Α και Β τάξη]
- 4.9 Παίρνω ιδέες από εικόνες γύρω μου: κόμικς, κινούμενα σχέδια, το internet, διαφημίσεις
- 4.10 Χιούμορ! Έργα που σε κάνουν να χαμογελάς
- 5 Έργα τέχνης, καλλιτέχνες, δημιουργοί**
- 5.1 Βλέπω έργα στο μουσείο ή άλλους χώρους
- 5.2 Βλέπω έργα από τον υπολογιστή και σε εικονικά μουσεία
- 5.3 Η τέχνη αλλάζει: από την Προϊστορία στο σήμερα, ομοιότητες και διαφορές
- 5.4 Η τέχνη γύρω μου: Ελληνική Τέχνη από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα
- 5.5 Ιστορία της τέχνης: Κινήματα, Στυλ και περίοδοι στην τέχνη σε άλλες εποχές και τόπους
- 5.4 Η τέχνη μιας συγκεκριμένης εποχής: Το Μοντέρνο και η Σύγχρονη τέχνη
- 5.5 Τέχνη που σε κάνει να σκεφτείς αλλά και να νιώθεις συναισθήματα: ιδέα και έργο
- 5.6 Πως καταλαβαίνω ένα έργο με τον δικό μου τρόπο: σύμβολα, νόημα, ερμηνεία
- 5.7 Ποιος είναι ο ρόλος ενός έργου, πως λειτουργεί, τι θέλει να πετύχει.

ΜΕΡΟΣ Γ

ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ, ΣΥΝΔΕΩ ΜΕ ΤΗΝ ΖΩΗ

- 6 Οπτικός Πολιτισμός: οι εικόνες γύρω μου σήμερα [όχι ξεχωριστό κεφ. Στην Α και Β]**
- 6.1 Οι εικόνες γύρω μου σήμερα από την τέχνη, τα ΜΜΕ, αλλά και έξω στον δρόμο.
- 6.2 Τι θέλουν (να πουν) οι εικόνες γύρω μου
- 6.2 Πως διαβάζω μια εικόνα που 'θέλει κάτι από μένα' όπως στην διαφήμιση
- 7 Η ιδέα στο έργο μου [όχι ξεχωριστό κεφ. Στην Α και Β τάξη]**
- 7.1 Πως αναπτύσσεται μια ιδέα, πως σκέφτομαι μέσα από το έργο μου
- 7.2 Το Εικαστικό Σημειωματάριο, πως λειτουργεί πως με βοηθάει
- 7.3 Εξερευνώ ιδέες με σημειώσεις, διαγράμματα, σκίτσα και συζητήσεις με τους γύρω μου
- 8 Τέχνη και Περιβάλλον**
- 8.1 Τέχνη για το περιβάλλον, τέχνη στο περιβάλλον
- 8.2 Μαθαίνω να αγαπώ και να σέβομαι το περιβάλλον δημιουργώντας
- 9 Ψηφιακές τεχνολογίες και τέχνη [όχι ξεχωριστό κεφ. Στην Α και Β]**

- 9.1 Οι νέες τεχνολογίες σαν μέσα δημιουργίας, επαφής με την τέχνη αλλά και συνεργασίας
- 9.2 Εξερευνώ και Συνδέομαι με συμμαθητές/τριες και δασκάλους/ες μέσω Υπολογιστή
- 10 Πως η τέχνη με βοηθά και μου δίνει δυνατότητες [όχι ξεχωριστό κεφ. Στην Α και Β]
- 10.1 Δημιουργώ συνομιλώντας με συναισθήματα, δικά μου και των άλλων
- 10.2 Καταλαβαίνω τα συναισθήματα των άλλων μέσα από την τέχνη
- 10.3 Επικοινωνώ μέσα από την τέχνη, παρουσιάζω τα έργα και τις ιδέες μου
- 10.4 Συνεργάζομαι και δημιουργώ μαζί με άλλους, καταλαβαίνω και σέβομαι τις ιδέες τους

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΔΗΜΟΤΙΟΥ														
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ ΑΠΕΚΚΡΩΣΗ ΠΕ														
Curriculum Strands (Πτυχία) των ΠΕ														
[In separate curriculum: 4 Strands and PE in the same curriculum: 2 Strands and PE]														
1^ο Πτυχίο (Strand) Δημιουργική πράξη: Αφορά την δημιουργική πράξη και κινείται στην διαδικασία επεξεργασίας και διαμόρφωσης νοημάτων, ιδεών, συναισθημάτων, και γραφειογραφικών λύσεων μέσα από την εικαστική δημιουργία.			2^ο Πτυχίο (Strand) Η συνείδηση με το λόγο: Αντικείμενα, εργαλεία και απόδοση της εικαστικής τέχνης. Κατάλληλη στην αντίληψη, την παραγωγή υλικού και την ανάπτυξη σε σχέση με τις ανάγκες και τα έργα εκπαιδευτικών και εφαρμοσμένων τεχνών.			3^ο Πτυχίο (Strand) Επίθεση με τη ζωή: Συστήματα ιδεών, νοημάτων και έργων με τη κλίση τους. Αφορά την επίθεση της εικαστικής δημιουργίας διαχρονικά και συγχρόνως με τη κλίση της σε επίπεδο κοινωνικό, πολιτισμικό, ιστορικό.								
Θεματικό Πεδίο														
[In separate curriculum: 4 Strands and PE in the same curriculum: 2 Strands and PE]														
1 ^ο Θεματικό Πεδίο: Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, Υλικό, Μέσα και Τεχνολογία														
Επιμέλεια Θεματικού πεδίου (σε αριθμούς παραγράφων)	1.1 Το εικαστικό εργαλείο	1.2 Το υλικό, οπές τεχνολογία και οι υλικό εργαλεία	1.3 Η λειτουργία, οπές τεχνολογία και οι υλικό εργαλεία	1.4 Η υλικότητα, οπές τεχνολογία και οι υλικό εργαλεία	1.5 Η μορφή, οπές τεχνολογία και οι υλικό εργαλεία	1.6 Εργαλεία, υλικότητα, υλικότητα και υλικότητα. Συνομιλήσεις. Τεχνολογία. Αποδοχή.	1.7 Εφαρμοσμένες τέχνες	1.8 Οι φερόμενες απόψεις τέχνης	1.9 Οι κοινωνικές δράσεις (εργαλεία, υλικότητα, υλικότητα, υλικότητα κ.α.)	1.10 Τα δημιουργικά εργαλεία από τον χώρο των εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών				
2 ^ο Θεματικό Πεδίο: ΤΑ ΜΟΡΦΕΚΑ ΚΑΙ ΣΟΜΜΑ ΣΤΟΙΧΙΑ														
Επιμέλεια Θεματικού πεδίου (σε αριθμούς παραγράφων)	2.1 Σχέση - Τύπος	2.2 Σχέση - Φόρμα	2.3 Φως - Γωνία - Φωτισμός	2.4 Χρώμα	2.5 Ήχος - Μελωδία	2.6 Σχέση - Ανάπτυξη, Εξέλιξη - Μεταμόρφωση	2.7 Σχέση - Σχέση - Ισορροπία, Ανάπτυξη, Ρυθμός - Μεταμόρφωση	2.8 Σχέση - Σχέση - Χώρος	2.9 Σχέση - Σχέση	2.10 Σχέση - Ήχος				
3 ^ο Θεματικό Πεδίο: ΟΜΑΔΑ, ΠΕΡΙΧΩΡΩΜΕΝΟ ΚΑΙ ΝΟΗΜΑ														
Επιμέλεια Θεματικού πεδίου (σε αριθμούς παραγράφων)	3.1 Ομάδα - Ομάδα και υλικότητα	3.2 Ομάδα σε το φυσικό, παρατήρηση από αντίστοιχους και φυσικών μορφών	3.3 Ομάδα από φυσότητα / Μορφή	3.4 Ομάδα εικαστικών τεχνών: Ποικιλία, υλικότητα, υλικότητα, υλικότητα, υλικότητα	3.5 Αφήγηση και υλικότητα	3.6 Καθολογική γλώσσα και υλικότητα	3.7 Ανάπτυξη, υλικότητα και υλικότητα	3.8 Σχέση - Σχέση - Ανάπτυξη και υλικότητα	3.9 Ομάδα στην με την κοινωνική πραγματικότητα	3.10 Ομάδα από την ελπίδα και παρατήρηση Πολιτισμική Κληρονομιά	3.11 Ομάδα στην με την υλικότητα και υλικότητα	3.12 Ομάδα από την υλικότητα και υλικότητα	3.13 Ομάδα από την υλικότητα και υλικότητα	3.14 Ομάδα από την υλικότητα και υλικότητα
4 ^ο Θεματικό Πεδίο: ΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΕΣ ΠΟΜΠΕΣ - Έργα Τέχνης και Δημιουργία					5 ^ο Θεματικό Πεδίο: ΕΞΑΓΓΙΣΤΗ ΣΤΟ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΑΣΙΕ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΡΓΩΝ									
Επιμέλεια Θεματικού πεδίου (σε αριθμούς παραγράφων)	4.1 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.2 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.3 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.4 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.5 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.6 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.7 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.8 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.9 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.10 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.11 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.12 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.13 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη	4.14 Η όραση και η υλικότητα στην τέχνη
6 ^ο Θεματικό Πεδίο: ΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΕΣ ΠΟΜΠΕΣ - Αισθητική και Διαμόρφωση			7 ^ο Θεματικό Πεδίο: ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - Αισθητική και Διαμόρφωση			8 ^ο Θεματικό Πεδίο: Τέχνη, ποιότητα και παραβίαση			9 ^ο Θεματικό Πεδίο: ΤΠΕ και εικαστική παιδεία					
Επιμέλεια Θεματικού πεδίου (σε αριθμούς παραγράφων)	6.1 Οπτική και υλικότητα	6.2 Οπτική και υλικότητα	6.3 Η οπτική και υλικότητα	7.1 Η οπτική και υλικότητα	7.2 Η οπτική και υλικότητα	7.3 Η οπτική και υλικότητα	8.1 Η οπτική και υλικότητα	8.2 Η οπτική και υλικότητα	8.3 Η οπτική και υλικότητα	9.1 Η οπτική και υλικότητα	9.2 Η οπτική και υλικότητα	9.3 Η οπτική και υλικότητα	9.4 Η οπτική και υλικότητα	
10 ^ο Θεματικό Πεδίο: Εικαστική παιδεία και ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων και αξιών														
Επιμέλεια Θεματικού πεδίου (σε αριθμούς παραγράφων)	10.1 Ανάπτυξη και υλικότητα	10.2 Ανάπτυξη και υλικότητα	10.3 Ανάπτυξη και υλικότητα	10.4 Ανάπτυξη και υλικότητα	10.5 Ανάπτυξη και υλικότητα	10.6 Ανάπτυξη και υλικότητα	10.7 Ανάπτυξη και υλικότητα	10.8 Ανάπτυξη και υλικότητα	10.9 Ανάπτυξη και υλικότητα	10.10 Ανάπτυξη και υλικότητα				

3. Μεθοδολογία - Μάθηση και διδασκαλία

Το βιβλίο πρέπει να έχει τέτοια μορφή έτσι ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί συνδυαστικά με όλα τα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/τριες. Αυτά τα μέσα είναι οι καλλιτεχνικές διαδικασίες στη σχολική τάξη, η έρευνα στο διαδίκτυο που θα κάνουν οι μαθητές/τριες, οι επισκέψεις σε μουσεία, πινακοθήκες και γκαλερί καθώς επίσης και οι πληροφορίες από την τοπική κοινότητα. Άρα θα πρέπει το περιεχόμενο να συνδέεται με όλα τα παραπάνω.

Το βιβλίο είναι σημαντικό να αντικατοπτρίζει τη μεθοδολογία που προτείνεται στο εκπαιδευτικό πακέτο. Ο σχεδιασμός που προτείνεται με βάση την θεωρητική τεκμηρίωση

του ΠΣ και του Οδηγού Εκπαιδευτικού, έχει στο επίκεντρο τον δημιουργικό σχεδιασμό των διδακτικών σεναρίων από τους διδάσκοντες. Επομένως, το βιβλίο πρέπει αφενός να είναι εύχρηστο και φιλικό για τους μαθητές/τριες και αφετέρου να διευκολύνει ένα ευέλικτο σχεδιασμό της μάθησης από τον διδάσκοντα. Έτσι είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η διδασκαλία οργανώνεται με βάση τα θεματικά πεδία και τις θεματικές ενότητες του Π.Σ. Διερευνώνται θέματα, ερωτήσεις και προβληματισμοί, ένας τομέας διαθεματικής έρευνας. Όλα αυτά προκύπτουν από ερωτήσεις και συμβάντα της καθημερινής εμπειρίας των μαθητών/τριων. Με βάση το βιβλίο τίγονται ζητήματα που αναδεικνύουν την εμπειρία των μαθητών/τριών ανάλογα με την ηλικία τους. Επίσης εφόσον είναι σημαντικό ο σχεδιασμός της διδασκαλίας να προκύπτει από μια ισότιμη συμβολή των μαθητών/τριών στη μαθησιακή και καλλιτεχνική διαδικασία, καθώς το βιβλίο προσφέρει τη δυνατότητα για την έρευνα των μαθητών/τριών και την ανάπτυξη συνδέσεων με θέματα που τους προβληματίζουν στην καθημερινή τους ζωή (π.χ. η αξία της φιλίας).

Η διδασκαλία της τέχνης δεν είναι η αντιγραφή έργων τέχνης. Το εκπαιδευτικό υλικό οφείλει να δίνει κίνητρα στους/στις μαθητές/τριες ώστε να αντιληφθούν τον ρόλο της τέχνης, να διεγείρει τις σκέψεις τους για τον τρόπο που οι καλλιτέχνες προσεγγίζουν το έργο τέχνης. Ο ρόλος του είναι να εμπνεύσει τους/τις μαθητές/τριες και να τους κάνει να αισθανθούν κάτι άγνωστο ως οικείο. Οι μαθητές/τριες αναπτύσσουν την αντιληπτική τους ικανότητα μέσα από απλές σχέσεις, μαθαίνοντας να επαναδιαπραγματεύονται καταστάσεις, να καλλιεργούν τη φαντασία τους, να αναστοχάζονται, να εμπνέονται και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Πηγή έμπνευσης είναι το διδακτικό υλικό που αφορά τα θεματικά πεδία και τις θεματικές ενότητες του Προγράμματος Σπουδών.

Ο Eisner αναφερόμενος στην εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες κάνει λόγο για τις πολλές θεάσεις που προσφέρουν οι τέχνες. Υπάρχουν πάρα πολλοί τρόποι που μπορεί κανείς να περιγράψει έναν πίνακα, να δημιουργήσει ένα έργο τέχνης, ώστε ο μαθητής/τρια να διαμορφώσει την προσωπική του άποψη. Αυτή η ποικιλομορφία που προσφέρουν οι τέχνες είναι ο κεντρικός στόχος του εκπαιδευτικού υλικού της εικαστικής εκπαίδευσης.

4. Δομή και οργάνωση

Παρακάτω παρουσιάζονται τα μέρη του βιβλίου:

Εξώφυλλο

Το εξώφυλλο μπορεί να περιλαμβάνει έργα και εικόνες από την μοντέρνα ή σύγχρονη τέχνη, που εξάπτουν την περιέργεια και την φαντασία των μαθητών/τριών. Ενδεικτικά έργα καλλιτεχνών: Paul Klee, Joan Miró, Yung Jake, Laurel Roth Hope, Kate Macdowell, Jason Travis, (Personas series, 2007), Scott Musgrove, Jason Freeny, Mark Ryden. Επίσης η οπτική πληροφορία στο εξώφυλλο, μπορεί να συνδυαστεί με κάποια εικόνα από τον οπτικό πολιτισμό που αλληλεπιδρούν οι μαθητές/τριες (παιχνίδια, κόμικς κ.λπ.)

Πίνακας περιεχομένων

Θα παρατίθενται όλες οι ενότητες και υποενότητες με την κατάλληλη αρίθμηση και αναφορά στον αριθμό σελίδας.

Ταυτότητα Βιβλίου

Η ταυτότητα του βιβλίου περιλαμβάνει:

α) Εισαγωγή (το μέγιστο μία σελίδα)

Θα περιλαμβάνει ένα σύντομο εισαγωγικό σημείωμα του/της συγγραφέα/ως, το οποίο θα αναφέρεται στον σκοπό για τον οποίο συντάχθηκε το συγκεκριμένο βιβλίο.

β) Οδηγίες για τον/ην μαθητή/τρια

Ένα μικρό εισαγωγικό κεφάλαιο αφιερώνεται στις απαραίτητες οδηγίες χρήσης του βιβλίου από τον/ην μαθητή/τρια.

«Καλωσήρθες στο μάθημα των εικαστικών»

Η συγκεκριμένη ενότητα δίνει τις απαραίτητες πληροφορίες για το τι αναμένεται από αυτόν/ήν κατά τη διάρκεια του μαθήματος των εικαστικών στην τάξη ή στο εικαστικό εργαστήριο και τι υλικά θα χρησιμοποιηθούν. Δίνονται, επίσης, εικονογραφημένες οδηγίες για την επιθυμητή συμπεριφορά του/της κάθε μαθητή/τριας κατά τη διάρκεια του μαθήματος των εικαστικών (καθαριότητα του τραπεζιού, τακτοποίηση των υλικών κ.ά.). Το περιεχόμενο δύναται να δώσει ένα προσωπικό χαρακτήρα, παρέχοντας ένα κενό χώρο για να γράψει ο/η μαθητής/τρια το όνομά του/της, την τάξη του και άλλες πληροφορίες. Επιπλέον στη συγκεκριμένη ενότητα μπορεί να υπάρχει κενός χώρος για να γράψουν οι μαθητές/τριες τους κανόνες λειτουργίας του εργαστηρίου ή της τάξης κατά τη διάρκεια του μαθήματος, με τον τρόπο με τον οποίο θα οριστούν από τον/την εκπαιδευτικό και τους μαθητές στην αρχή της χρονιάς (μαθητικό συμβόλαιο). Αυτή η ενότητα μπορεί να προσαρμοστεί ανάλογα με το αναπτυξιακό στάδιο των μαθητών/τριών.

Δομή κεφαλαίων

Τα κεφάλαια μπορούν να περιλαμβάνουν ενότητες και υποενότητες των οποίων η έκταση πρέπει είναι ορθολογική και να εναρμονίζεται με τους περιορισμούς που τίθενται από το ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου.

Το κάθε κεφάλαιο θα περιλαμβάνει:

Τίτλους κεφαλαίων, ενοτήτων και υποενοτήτων. Οι τίτλοι των κεφαλαίων, αλλά και των ενοτήτων και υποενοτήτων του βιβλίου, πρέπει να είναι σαφείς, συνοπτικοί, περιεκτικοί, διακριτοί από το υπόλοιπο κείμενο, να μην περιέχουν συντομογραφίες και να εναρμονίζονται με το περιεχόμενο του κειμένου. Ο τίτλος του έργου και ο τίτλος του κεφαλαίου θα επαναλαμβάνονται στην κεφαλίδα κάθε σελίδας του κεφαλαίου. Οι τίτλοι των κεφαλαίων και των υποενοτήτων πρέπει να αντικατοπτρίζουν το διευρυμένο περιεχόμενο των εικαστικών στο νέο ΠΣ. Συγκεκριμένα, οι τίτλοι κεφαλαίων μπορεί να αντικατοπτρίζουν τα θεματικά πεδία του ΠΣ όπως για παράδειγμα: Οι εικόνες από την καθημερινή μου ζωή (σχετίζεται με το 6ο κοινό θεματικό πεδίο «Οπτικός και υλικός πολιτισμός: απλά στοιχεία

οπτικού γραμματισμού»). Ωστόσο θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στο περιεχόμενο του κάθε κεφαλαίου να περιλαμβάνει γνώσεις από πολλά διαφορετικά θεματικά πεδία. Είναι σημαντικό να αποφευχθούν τίτλοι που αναφέρονται αποκλειστικά στα μορφικά και δομικά στοιχεία του έργου τέχνης (π.χ. γραμμή, σχήμα κ.λπ.), διότι μπορεί να δοθεί μια λάθος εντύπωση για το έργο τέχνης, ότι είναι απογυμνωμένο από το νόημα. Φυσικά οι πληροφορίες για τα μορφικά και δομικά στοιχεία μπορούν να περιλαμβάνονται στις επιμέρους ενότητες των κεφαλαίων.

Εισαγωγή. Κάθε κεφάλαιο θα περιλαμβάνει μια παράγραφο η οποία θα εισάγει τους/τις μαθητές/τριες στο υπό μελέτη θέμα και θα τους παρακινεί να εμπλακούν με το υλικό. Στην εισαγωγή θα περιλαμβάνονται, ο σκοπός, η συνοπτική παρουσίαση του περιεχομένου του κεφαλαίου καθώς και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, παρουσιασμένα με εικονογραφημένο τρόπο. Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα θα προσδιορίζονται με κατάλληλα ρήματα και σε μορφή διακριτών προτάσεων. Στην εισαγωγή θα πρέπει να αποφεύγονται πλατειασμοί, επαναλήψεις και επικαλύψεις με το κυρίως κείμενο.

Λέξεις - κλειδιά ή εικόνες - κλειδιά. Οι λέξεις κλειδιά του κάθε κεφαλαίου, είναι χρήσιμο να τοποθετούνται σε ένα πλαίσιο προκειμένου να τονιστούν και οπτικά οι πιο σημαντικές έννοιες, οι όροι και τα στοιχεία της ενότητας. Τα πλαίσια αυτά θα έπονται της εισαγωγής και θα διαθέτουν μορφοποίηση η οποία θα τα διαφοροποιεί ευκρινώς από το λοιπό κείμενο. Προτείνεται η χρήση 5-6 λέξεων κλειδιά ανά ενότητα.

Κυρίως κείμενο. Το κυρίως κείμενο να είναι περιορισμένο σε έκταση και να συνοδεύεται από οπτικό υλικό (Έργα τέχνης, σχήματα, πίνακες, φωτογραφίες, γραφικές παραστάσεις), καθώς και οπτικοακουστικό υλικό (βίντεο ή ηχητικό απόσπασμα) μέσα από τη διασύνδεσή του με κώδικα QR. Καθώς το μάθημα και τα θεματικά πεδία δεν αναπτύσσονται γραμμικά, θα πρέπει να υπάρχει το στοιχείο των εσωτερικών αναφορών (inter-referencing). Τα βιβλία ακολουθούν σε ένα βαθμό τις τρεις βασικές Πτυχές, (Δημιουργία έργου, Απόκριση στο έργο, Συνδέσεις του έργου με το ευρύτερο πλαίσιο). Οι υποενότητες των κεφαλαίων μπορούν να διαχωρίζουν τις γνώσεις, τις πληροφορίες και τις βιωματικές ασκήσεις σε τρεις κατηγορίες οι οποίες θα αντικατοπτρίζουν τις τρεις βασικές Πτυχές. Η γνώση αναπτύσσεται με μια σπειροειδή κίνηση καθώς επανέρχονται π.χ. στα ίδια μορφοπλαστικά στοιχεία ξανά και ξανά με αυξανόμενο βαθμό ικανότητας χειρισμού. Η επιλογή δραστηριοτήτων, έργων τέχνης, εικόνων και αντικειμένων του οπτικού και υλικού πολιτισμού, στηρίζεται στα ηλικιακά στάδια, στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών. Στόχος είναι να προαχθεί η παρατηρητικότητα τους, η ερμηνευτική τους ικανότητα, η αισθητική τους κρίση και η κοινωνική τους συνείδηση. Οι εικόνες μπορούν να εγείρουν την περιέργεια και την διαμόρφωση κρίσεων που αμφισβητούν τα στερεότυπα που αναπαράγονται από το οπτικό ερέθισμα (π.χ. στερεότυπα για το φύλο στα παιδικά παιχνίδια).

Σύντομη ανακεφαλαίωση. Στο τέλος κάθε κεφαλαίου είναι σημαντικό να υπάρχει μία σύντομη ανακεφαλαίωση.

Ερωτήσεις ή ασκήσεις αναστοχασμού, προτάσεις για εικαστικές δραστηριότητες. Αυτή η υποενότητα μπορεί να περιλαμβάνει ερωτήσεις αυτοαξιολόγησης και αναστοχασμού για τους μαθητές/τριες. Επίσης περιλαμβάνει κάποιες από τις εικαστικές δραστηριότητες από το ΠΣ, διαφοροποιημένες ανάλογα με το αναπτυξιακό στάδιο των μαθητών/τριών. Οι ερωτήσεις και οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες, μπορούν να έχουν διαβαθμισμένη δυσκολία για να μπορούν να χρησιμοποιηθούν και στις δύο τάξεις που θα απευθύνεται το κάθε βιβλίο. Σημαντικές ασκήσεις που μπορούν να συμπεριληφθούν είναι και αυτές που αφορούν εικαστικές εκθέσεις ή δράσεις στο χώρο του σχολείου ή εκτός αυτού.

Πηγές (βιβλία, ιστοσελίδες μουσείων κ.ά.). Στο τέλος του κεφαλαίου είναι σημαντικό να υπάρχουν οι παραπομπές, οι οποίες καλό είναι να περιλαμβάνουν αρκετό ψηφιακό υλικό ούτως ώστε να μπορούν να αξιοποιηθούν ως βάση για την έρευνα των μαθητών/τριών.

5. Γλώσσα

Η γλώσσα πρέπει να είναι άμεση χωρίς περιττή χρήση εξεζητημένης γλώσσας που ενδέχεται να αποξενώσει μαθητές/τριες. Ωστόσο, θα πρέπει να γίνεται χρήση κατάλληλου λεξιλογίου σε σχέση με την τέχνη και τον οπτικό πολιτισμό, με παροχή γλωσσαρίου και υπογράμμιση (π.χ. με διακριτικό χρώμα) των λέξεων που εξηγούνται σε αυτό. Επίσης η γλώσσα θα πρέπει να υποστηρίζεται από εικόνες.

Η γλώσσα θα πρέπει να είναι άμεση, φιλική και πρώτα από όλα κατάλληλη για την ηλικιακή ομάδα στην οποία απευθύνεται, χωρίς ωστόσο να είναι απλουστευτική στο βαθμό που να αποφεύγεται η εισαγωγή νέων όρων οι οποίοι θα πρέπει να εξηγούνται επαρκώς, τόσο εντός του κεφαλαίου, όσο και στο τέλος, στο γλωσσάρι του βιβλίου.

6. Διάταξη έντυπου υλικού

Η διάταξη του έντυπου υλικού πρέπει να είναι αισθητικά άρτια, καθώς όταν μια σελίδα ενός βιβλίου είναι οπτικά ελκυστική μπορεί να είναι και λειτουργική εφόσον διατηρεί το ενδιαφέρον και κρατά την προσοχή των αναγνωστών. Με αυτό τον τρόπο μπορεί και να τους εμπλέξει πιο ενεργά στο όποιο περιεχόμενο της. Ο σεβασμός στην αισθητική διάσταση ως προϋπόθεση για την σωστή λειτουργία του βιβλίου αντιπροσωπεύει πρώτα από όλα, και το βασικό δίδαγμα του ίδιου του γνωστικού αντικείμενου των εικαστικών, σύμφωνα με το οποίο, ένα οπτικό κείμενο για να λειτουργεί αποτελεσματικά στο νοηματικό επίπεδο πρέπει να λαμβάνονται υπόψη μια σειρά κανόνων που αφορούν την διάταξη των στοιχείων που το αποτελούν.

Σύμφωνα με τη θεωρία της πολυτροπικότητας το νόημα στα πολυτροπικά κείμενα, όπως είναι οι σελίδες ενός σχολικού βιβλίου, δημιουργείται μέσα από την «συνεργασία» των διαφορετικών οπτικών στοιχείων που αντιπροσωπεύουν και διαφορετικούς κώδικες επικοινωνίας (σύμβολα, σχήματα, κείμενα, φωτογραφίες, εικόνες). Η σχετική θέση αυτών των στοιχείων, η σύνθεση (layout) και η συνολική αισθητική εικόνα των σελίδων, επηρεάζουν την ικανότητα των μαθητών/τριών να εστιάσουν και να ιεραρχήσουν σωστά την απεικονιζόμενη πληροφορία που επικοινωνείται τόσο οπτικά όσο και λεκτικά. Το βιβλίο των

εικαστικών δεν πρέπει να είναι οπτικά φλύαρο, πρέπει να έχει προσεγμένο τρόπο τοποθέτησης και σύνθεσης των εικόνων κατά τη σελιδοποίηση και τη σχεδίαση με έμφαση στην λειτουργική διάσταση.

Το μέγεθος των γραμμάτων και η αναλογία εικόνας/κειμένου τροποποιείται ανάλογα με το ηλικιακό στάδιο των παιδιών. Συγκεκριμένα, τα γράμματα στις Α' και Β' τάξεις πρέπει να είναι ευανάγνωστα μεγαλύτερου μεγέθους από ότι στις μεγαλύτερες τάξεις και η αναλογία εικόνας/γραπτού λόγου να είναι τέτοια ώστε το «καθαρά οπτικό» υλικό να υπερισχύει σε έκταση. Σημειώνεται ότι και το γραπτό κείμενο αποτελεί οπτικό στοιχείο και θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια συνολικά, η κάθε σελίδα να έχει αισθητικό ενδιαφέρον και να συνδέονται οπτικά οι λέξεις με τις εικόνες αλλά πάντα με τρόπο που να μην καθιστά τα κείμενα δυσανάγνωστα.

Ομοίως στις τάξεις Γ', Δ' τα γράμματα πρέπει να είναι μεγάλα (όχι όσο στις Α' και Β') και η αναλογία εικόνων και κειμένων να είναι υπέρ των πρώτων (να υπερισχύουν οι εικόνες). Το βιβλίο των Ε' και Στ' αναλόγως χαρακτηρίζεται από ευανάγνωστα γράμματα μεν αλλά μικρότερου μεγέθους από αυτά των Γ', Δ' ενώ η αναλογία εικόνων και κειμένων βρίσκεται σε σχετική ισορροπία με μικρότερη υπεροχή των εικόνων σε σχέση με αυτά των Γ' και Δ'.

7. Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές έντυπου υλικού.

Οι γραμματοσειρές που θα χρησιμοποιούνται στο κάθε βιβλίο θα πρέπει να είναι διακριτές τόσο για τις κεφαλίδες όσο και για το κυρίως κείμενο και τις υποσημειώσεις παρατηρήσεις κ.λπ. Να επιλεγθούν στρογγυλές ευανάγνωστες και χωρίς ακρέμονες (ουρίτσες). Απαιτείται κατάλληλη σχεδίαση της σελίδας του βιβλίου και συνεπής διάταξη του κειμένου (επικεφαλίδες, παράγραφοι, πίνακες, διαγράμματα, έργα τέχνης, εικόνες και αντικείμενα του οπτικού πολιτισμού, κατάλογοι στοιχείων κ.ά.). Οι απεικονίσεις, τα έργα τέχνης, οι εικόνες και τα αντικείμενα του οπτικού πολιτισμού θα πρέπει να έχουν σαφή αντιστοίχιση με το κείμενο στη σελίδα ή στο δισέλιδο ανάγνωσης.

Τα κενά ανάμεσα στις δύο σελίδες ταυτόχρονης ανάγνωσης πρέπει να είναι καθορισμένα σε τρία (3) ισόπαχα κενά διαστήματα στον τύπο: $1 - 1/2 - 1$, που καθόρισε ο William Morris.

Η διάταξη του κειμένου πρέπει να στηρίζει τη διαδικασία ανάγνωσης, ώστε ο μαθητής/τρια να μπορεί να κινείται, να σταματά το διάβασμα, αλλά και να επανέρχεται, χωρίς σύγχυση. Το κείμενο θα πρέπει να κατέχει ποσοστό 40%-50% της σελίδας. Ο υπόλοιπος χώρος θα καλύπτεται με εικόνες αλλά και υποστηρικτικό-βοηθητικό υλικό.

Τα οριζόντια διαστήματα (μεταξύ κειμένου και τίτλων, υποτίτλων κ.ά.) πρέπει να είναι σταθερά και να μην αλλάζουν από σελίδα σε σελίδα.

Τα χρώματα στο κείμενο, οι υπογραμμίσεις και τα έντονα γράμματα θα διαφοροποιούνται ως προς τα εξελικτικά στάδια των μαθητών.

Το μέγεθος του βιβλίου όσον αφορά τον αριθμό των σελίδων, θα πρέπει να συνδέεται με τη βαθμίδα εκπαίδευσης, τις τάξεις στις οποίες απευθύνεται και τις ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας. Με βάση τη συλλογιστική αυτή ο αριθμός των σελίδων για τα βιβλία του Δημοτικού Σχολείου διαμορφώνεται ως εξής:

Ένα βιβλίο μαθητή/τριας για τις τάξεις Α΄ και Β΄ του Δημοτικού, περίπου 160 σελίδων σε δύο τεύχη.

Ένα βιβλίο μαθητή/τριας για τις τάξεις Γ΄ και Δ΄ του Δημοτικού, περίπου 128 σελίδων σε δύο τεύχη.

Ένα βιβλίο μαθητή/τριας για τις τάξεις Ε΄ και ΣΤ΄ του Δημοτικού, περίπου 128 σελίδων σε δύο τεύχη.

8. Χαρακτηριστικά και παιδαγωγική χρήση ηλεκτρονικού υλικού

Το ψηφιακό συμπληρωματικό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει γλωσσάρι εικαστικών τεχνών, έργα τέχνης, εικόνες, αντικείμενα του οπτικού πολιτισμού και διδακτικά σενάρια.

Γνωστικό Αντικείμενο: Καλλιτεχνικά/Πολιτισμός και Δραστηριότητες (Γυμνάσιο)

Καλλιτεχνικά Α΄ Γυμνασίου

Α΄ ΜΕΡΟΣ: Το βιβλίο του/της μαθητή/τριας

Εισαγωγή

Οι παρούσες προδιαγραφές έχουν σκοπό να καθοδηγήσουν τους συγγραφείς του νέου εκπαιδευτικού υλικού της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου στη φιλοσοφία, τον σκοπό, τους στόχους και τις αρχές κατάρτισης, καθώς και τη δομή και το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού υλικού, ώστε να διασφαλιστεί ότι το παρεχόμενο εκπαιδευτικό υλικό, τόσο στην έντυπη όσο και στην ψηφιακή του μορφή θα καλύπτει τη φιλοσοφία, τον σκοπό, τους στόχους, τις αρχές κατάρτισης και τις απαιτήσεις του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου. Για τον λόγο αυτό οι παρούσες προδιαγραφές περιλαμβάνουν ευρύτερα τεχνικά χαρακτηριστικά και κριτήρια ποιότητας που συνδέονται με τη φύση του συγκεκριμένου αντικειμένου.

1. Η φιλοσοφία της δημιουργίας του νέου εκπαιδευτικού υλικού της Α΄ τάξης του Γυμνασίου.

Οι αλλαγές στη φιλοσοφία κατάρτισης του εκπαιδευτικού υλικού έφεραν στο προσκήνιο πρακτικές που σε σημαντικό βαθμό εφαρμόζονται ήδη από τους εικαστικούς εκπαιδευτικούς, ενώ παράλληλα παρέχουν πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της εικαστικής διδασκαλίας και μάθησης. Το Νέο ΠΣ Καλλιτεχνικών διαμορφώθηκε με τρόπο που να καλύπτει τις ανάγκες ευελιξίας σχεδιασμού του υλικού που αναζητείται με τις σύγχρονες και ψηφιακές πρακτικές. Το νέο εκπαιδευτικό υλικό της Α΄ τάξης του Γυμνασίου είναι φυσικά αναγκαίο να εναρμονίζεται με το αντίστοιχο Νέο ΠΣ Καλλιτεχνικών. Συγκεκριμένα το εκπαιδευτικό πακέτο περιλαμβάνει υλικό σε έντυπη και ψηφιακή μορφή, ενώ επιπλέον αναπλαισιώνεται από πρόσθετο οπτικοακουστικό και ψηφιακό υλικό, που διευρύνει και εμπλουτίζει τους έντυπους πόρους, παρέχοντας ευκαιρίες ολιστικότερης προσέγγισης και τη δυνατότητα διαφοροποίησής τους κατά περίπτωση. Η φιλοσοφία και η προσέγγιση του Νέου ΠΣ διαχέεται στο εκπαιδευτικό υλικό που προορίζεται: 1. για τον/τη μαθητή/τρια, και τον/την εκπαιδευτικό συνάμα, και περιέχει το διδακτικό βιβλίο (βιβλίο μαθητή), το εικαστικό σημειωματάριο (art-sketchbook), το Ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων και τον εργαστηριακό οδηγό.

Η διασύνδεση με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό πραγματοποιείται με την εμπλοκή σύγχρονων παιδαγωγικών αξιών και θεωριών διδασκαλίας των Καλλιτεχνικών που συγκλίνουν όμως στους εξής κοινούς τόπους: (α) διάρθρωση του περιεχομένου των ΠΣ των Καλλιτεχνικών σε άξονες, θεμελιώδεις, βασικούς και συμπληρωματικούς, (β) εστίαση στην ολιστική εμπειρία μάθησης που ενοποιεί λειτουργικά σώμα, καρδιά και νου, (γ) μίτους δημιουργίας και μάθησης του περιεχομένου. Στη σύνθεση του εκπαιδευτικού υλικού εσωτερικεύεται η ολιστική μάθηση μέσω της αρμονικής ροής και επίδρασης των δύο θεμελιωδών αξόνων και στο περιεχόμενο των βασικών και συμπληρωματικών αξόνων, έτσι ώστε η δημιουργική πράξη να ενώνεται με τη δημιουργική παραγωγική δομή της σκέψης. Οι δύο θεμελιώδεις άξονες της “εικαστικής δημιουργικής πράξης” και της “αισθητικής

πρόσληψης και απόκρισης”, διατρέχουν αρμονικά το περιεχόμενο των επιμέρους βιβλίων, ενώ η ολιστική μάθηση, στο περιεχόμενο των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου εστιάζει στην ανάπτυξη της ενσώματης μάθησης με έμφαση στο στοιχείο «σώμα». Αυτή η εστίαση από την άποψη της αισθητηριακής αντίληψης εγκαινιάζει το μάθημα των Καλλιτεχνικών κατά την είσοδο στο Γυμνάσιο με ένα τρόπο που προσιδιάζει στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ηλικιακής ομάδας. Μέσα από πειραματισμό με τις τεχνικές, τα υλικά, τις υφές, τη χρήση εργαλείων, για παράδειγμα, εμπλέκει τους μαθητές και μαθήτριες στην εξάσκηση με την αντίσταση της ύλης κατά τη μορφοπλαστική διαδικασία και δίνεται έμφαση στον τρίτο βασικό άξονα “Υλικά, μέσα, τεχνικές”. Το περιεχόμενο σαν φιλοσοφία συνδέεται με την επόμενη προσέγγιση, από το “σώμα” (Α΄ τάξη) προς την “καρδιά” (Β΄ τάξη), ενώ προετοιμάζει την επόμενη εστίαση της ενσώματης μάθησης, την νοητική – αντιληπτική (Γ΄ τάξη).

Τα έντυπα σχολικά βιβλία των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου, ειδικότερα μεταφέρουν τις τέσσερις στήλες του ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου (Θεματικά Πεδία, Επιμέρους θεματικές ενότητες, Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, Ενδεικτικές δραστηριότητες, Δραστηριότητες αξιολόγησης) σε μορφή κατάλληλη για τη συγγραφή ενός Βιβλίου με δομή Κεφαλαίων και Ενοτήτων. Οι εσωτερικές ιδιότητες των θεματικών αξόνων αναπτύσσονται στα βιβλία με αλληλουχία, αλλά χρησιμοποιούνται στο εκπαιδευτικό υλικό και κατά το σχεδιασμό του syllabus με τρόπο *ριζωματικό* δηλαδή δίχως ιεραρχική δομή και *σειρά*. Αυτό εξυπηρετεί κάθε εκπαιδευτικό στο να λειτουργεί με ευελιξία και να συνθέτει το ετήσιο πλάνο του ανάλογα με το κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο που βρίσκεται, τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα, και αυτά των μαθητών/τριών, τη διαθεσιμότητα των μέσων και υλικών. Επειδή θα δίνεται η δυνατότητα να μπορούν οι εκπαιδευτικοί να προσθέτουν τις δικές τους ιδέες και δραστηριότητες που δεν περιλαμβάνονται στο πρότυπο, προδιαγράφεται το υλικό να εμπλουτίζεται και να μετασχηματίζεται δυναμικά. Έτσι παρέχεται η δυνατότητα αξιοποίησης των ιδεών που θα παράγονται μέσα από τη δράση των εκπαιδευτικών προς κάθε κατεύθυνση, με διαφορετική ταχύτητα, διαφορετική ένταση και πολλαπλότητα καθώς μια μη γραμμική, αποκλίνουσα διάθεση απελευθερώνει το πεδίο της δημιουργικότητας. Επειδή όμως στόχος δεν είναι μια τυχαία περιπλάνηση ή χρονοτριβή, αλλά μια στοχευμένη έρευνα που δομείται μέσα στο κατάλληλο πλαίσιο προσφέρονται στον/στην εκπαιδευτικό τα προαναφερόμενα νήματα ή μίτοι προσανατολισμού που επιτρέπουν την σκόπιμη κίνηση. Οι μίτοι βοηθούν τον εκπαιδευτικό να σχεδιάσει τη διδασκαλία του σε μικρο και μακροεπίπεδο, να συνδέσει σημεία και να συσχετίσει έννοιες, ώστε να προσδιορίσει τη σύνθεση των ενοτήτων που θα ενταχθούν στην διδακτική και μαθησιακή διαδικασία καθώς επίσης και την πορεία της διασύνδεσης τους, δηλαδή το χρονικό, εννοιολογικό και στρατηγικό πέρασμα από τη μία ενότητα στην άλλη. Οι μίτοι που εξασφαλίζουν τη διδακτική συνοχή διακρίνονται σε πρώτο μίτο (M1): «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα», δεύτερο μίτο (M2): «Αισθητική Αντίληψη», τρίτο μίτο (M3): «Σύνδεση με τον χρόνο, τον τόπο και την κοινωνία».

Τέλος επισημαίνεται ότι στον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει όχι μόνο η επίδραση των νέων τεχνολογιών, αλλά και οι κοινωνικοί-πολιτισμικοί παράγοντες που επιδρούν σε πτυχές της γνωστικής εξέλιξης του παιδιού που συνδέονται με την αντίληψη, την αφαιρετική σκέψη, τη λογική αξιολόγηση, τη φαντασία και τις υπόλοιπες γνωστικές ιδιότητες. Το υλικό προβλέπει και συνιστά διαφοροποιημένες

προσεγγίσεις, δραστηριότητες, εργασίες καθώς και διαβαθμισμένες ασκήσεις στα πλαίσια της ίδιας διδακτικής ενότητας αλλά και κατά το πέρασμα από τη μια ενότητα στην άλλη. Η διαφοροποίηση είναι απαραίτητη ώστε να εξασφαλίζεται η επαφή με την πραγματικότητα και να τίθενται ρεαλιστικές προσδοκίες. Επιπλέον η διαφοροποίηση που καθορίζει την πολιτισμική ταυτότητα έχει τις ρίζες της σε ένα πιο περίπλοκο σύμπλεγμα σχέσεων, σε τάσεις και σε προσανατολισμούς της εκπαίδευσης οι οποίες μέσα από την ανθρώπινη δράση θέτουν τα όρια και τις νόρμες που κάποτε μετατρέπονται σε κοινή λογική.

2. Το εκπαιδευτικό πακέτο των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου

Το εκπαιδευτικό πακέτο των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου αποκρίνεται στις προδιαγραφές του νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών. Οι προδιαγραφές αυτές προβλέπουν βιωματική, ενεργητική εμπλοκή των μαθητών/τριών σε δημιουργικές διαδικασίες και πράξεις που έχουν νόημα για αυτούς και συνδέονται με τις ανάγκες και τις γνωστικές ή άλλες ικανότητες και δεξιότητες των υποκειμένων της μάθησης και της ηλικιακής ομάδας στόχου.

Οι μαθητές/τριες της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου μπορούν να μάθουν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς τρόπους. Η μάθηση των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης Γυμνασίου μπορεί να πραγματοποιηθεί πέρα από τα όρια του διδακτικού βιβλίου των μαθητών/τριών και της συμβατικής τάξης. Μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω μιας ποικιλίας μαθησιακών υλικών και εμπειριών. Το διδακτικό βιβλίο αν και δεν είναι ο μόνος μαθησιακός πόρος, εξακολουθεί να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη μάθηση των Καλλιτεχνικών στη Α΄ Τάξης του Γυμνασίου. Το Βιβλίο Μαθητή της Α΄ Τάξης Γυμνασίου δεν είναι μονοδιάστατο εκπαιδευτικό υλικό για μαθητές/τριες που έχει ως στόχο να τους υποστηρίξει να αναλάβουν οι ίδιοι την ευθύνη της μάθησής τους, αλλά είναι παράλληλα διδακτικό υλικό και για τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι “ακούν”, “προτείνουν” και “συνοδεύουν” τους /της μαθητές/τριες στο εικαστικό ταξίδι με βάση τις προτάσεις της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας (Non Directivité Intervenante, NDI). Με βάση με τις προαναφερόμενες προδιαγραφές το μάθημα των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξη του Γυμνασίου, έχει μικτό χαρακτήρα: περιλαμβάνει εργαστηριακό και θεωρητικό σκέλος και για το λόγο αυτό θα πρέπει να διδάσκεται σε κατάλληλα εξοπλισμένο εργαστηριακό χώρο. Αναφορικά με το εργαστηριακό σκέλος του μαθήματος των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου οι μαθητές/τριες εμπλέκονται σε δημιουργικές δράσεις και δραστηριότητες, στο επίκεντρο των οποίων βρίσκεται η εικαστική, μορφοπλαστική διαδικασία και η άμεση εμπλοκή των μαθητών/τριών στη δημιουργική πράξη. Στο θεωρητικό σκέλος του μαθήματος δίνεται έμφαση σε δημιουργικές πρακτικές και μεθόδους μάθησης που απέχουν από την αποστήθιση και την στείρα απομνημόνευση πληροφοριών και ενισχύουν την σταδιακή οικοδόμηση της εικαστικής σκέψης και την ανάπτυξη επιχειρηματολογίας που συνδέονται με την ενσώματη μάθηση.

Συνεπώς το εκπαιδευτικό υλικό που υπηρετεί το μάθημα των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης είναι δομημένο ώστε να εξυπηρετεί ισόρροπα και τα δυο σκέλη του μαθήματος. Περιλαμβάνει ένα εκτεταμένο σύνολο των διδακτικών και μαθησιακών πόρων (υλικά, μέσα, πηγές κλπ.) οι οποίοι συνεργούν στη διαμόρφωση ενεργού και δημιουργικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Πρόκειται για σχολικά βιβλία και συμπληρωματικό υλικό (οπτικοακουστικό ή ψηφιακό) ανά τάξη και γνωστικό αντικείμενο τα οποία υποστηρίζουν τη διαδικασία οικοδόμησης και εμπλουτισμού γνώσεων, καθώς και την καλλιέργεια δεξιοτήτων και στάσεων από την πλευρά των μαθητών και των μαθητριών. Τα σχολικά βιβλία, ως

συμπεριληπτική έννοια, αναφέρονται στο σύνολο των βιβλίων που υποστηρίζουν τη μαθησιακή διαδικασία του μαθήματος των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου και απευθύνονται είτε σε εικαστικούς εκπαιδευτικούς (εργαστηριακός οδηγός), είτε σε μαθητές/τριες (βιβλίο μαθητή και εικαστικό σημειωματάριο (art- sketchbook) που προορίζονται αποκλειστικά για την Α΄ τάξη του Γυμνασίου καθώς και ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων, εργαστηριακός οδηγός και γλωσσάρι κοινά και για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου).

Το περιεχόμενο τόσο στο Βιβλίο του/ης μαθητή/τριας όσο και του συνολικού εκπαιδευτικού πακέτου των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου εστιάζει στους δυο Θεμελιώδεις Άξονες: (α) «Εικαστική, Δημιουργική Πράξη» και, (β) «Αισθητική Πρόσληψη και Απόκριση», όπως συμβαίνει εξάλλου και με το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού πακέτου των Καλλιτεχνικών των Β΄ και Γ΄ τάξεων. Το περιεχόμενο, παρόμοια με τις επόμενες τάξεις, αποτελείται από πέντε κύριους άξονες: (α) Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, (β) Μορφικά και Δομικά στοιχεία - Αρχές Σύνθεσης, (γ) Υλικά- Μέσα, -Τεχνικές, (δ) Θέμα, Περιεχόμενο, Νόημα, (ε) Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες και πέντε συμπληρωματικούς άξονες: (στ) Αξίες και Δεξιότητες Μάθησης, (ζ) Ψηφιακός Γραμματισμός και Γραμματισμός των Μέσων, Συνέργεια των τεχνών, Διεπιστημονικότητα-Διαθεματικότητα, (θ) Οπτικός Γραμματισμός- Πολυτροπικότητα- Σημειωτική, (ι) Εικαστικές τέχνες και Αειφορία. Οι βασικοί και συμπληρωματικοί άξονες είναι δυνατόν να συνδυαστούν, ενώ οι θεμελιώδεις άξονες λειτουργούν σε συνεχόμενη ροή και επηρεάζουν διαρκώς το περιεχόμενο όλων των υπόλοιπων αξόνων. Επιπλέον το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου και του συνολικού εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού) των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου είναι αυτόνομο και επαρκές για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων, όπως αυτά τίθενται από το ΠΣ της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου. Στην ουσία είναι μια μορφή κωδικοποίησης των επιμέρους σχεδιασμάτων, προκειμένου να συντονίζει ευκολότερα τον σχεδιασμό του ο τελικός χρήστης των Προγραμμάτων Σπουδών, ο εικαστικός – εκπαιδευτικός. Για τον παραπάνω λόγο, υποσημειώνονται στους πίνακες των αξόνων του ΠΣ (βασικούς και συμπληρωματικούς), ούτως ώστε να γίνεται κατανοητή η επισήμανση και η αδιόρατη συνέχεια που διαμορφώνουν.

2.1. Βιβλίο μαθητή/τριας των Καλλιτεχνικών της Α Τάξης του Γυμνασίου

Το βιβλίο του μαθητή/τριας των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου θα περιέχει σε κάθε κεφάλαιο: (α) σταθμούς στην ιστορία της τέχνης με ενδεικτικά παραδείγματα από τις εικαστικές και τις εφαρμοσμένες τέχνες από τα προϊστορικά χρόνια ως την Αναγέννηση, (β) τι μας λένε τα έργα τέχνης; Το διδακτικό βιβλίο (βιβλίο του μαθητή) των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου καλό είναι να παρουσιάζει παραδείγματα με εστίαση στην περιγραφική, πληροφοριακή, ιστορική, θρησκευτική, εκφραστική, συναισθηματική αξία των έργων τέχνης και να προτείνει ποικίλες προσεγγίσεις ανάλυσης (ειδολογικές , θεματικές, βιογραφικές κ.ά.). Επιπλέον ενθαρρύνεται η αξιοποίηση ανάλογων μοντέλων ανάλυσης προσαρμοσμένων για σχολική χρήση, (γ) λεξικό εικαστικών όρων- Βασικές έννοιες, (δ) ώρα για δημιουργία με ασκήσεις εικαστικές για σύνδεση με την αισθητική και εικαστική θεωρία, την ιστορία της τέχνης, τις αξίες και τις δεξιότητες , τον οπτικό γραμματισμό, την

πολυτροπικότητα και την σημειωτική, την αειφορία, τον επιστημονικό γραμματισμό, την διεπιστημονικότητα και την διαθεματικότητα (ε) την σύνδεση της τέχνης με την ζωή: δεξιότητες επικοινωνίας, καλλιέργειας θετικής στάσης για άλλους λαούς και πολιτισμούς, κοινωνικές δεξιότητες (καλλιέργεια θετικού συναισθήματος για τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας μέσα από την ανάπτυξη συνεργασίας), δεξιότητες του νου (αξιοποίηση ρουτινών σκέψης [Thinking Routines project zero], αναλυτικές αναφορές του περιεχομένου στο νέο ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου στους συμπληρωματικούς άξονες, (στ) Αξίες όπως ενδεικτικά αγάπη, ενσυναίσθηση και ευγένεια (αναλυτικές αναφορές στο περιεχόμενο των συμπληρωματικών αξόνων του νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου) (ζ) Ψηφιακή Νοημοσύνη Κατανόηση βέλτιστων πρακτικών χρήσης και αξιοποίησης των δυνατοτήτων του διαδικτύου, Χρήση κατάλληλων εργαλείων ασφαλείας για την προστασία δεδομένων, Ψηφιακές Ικανότητες: Αναζήτηση εικαστικού περιεχομένου στο διαδίκτυο και αξιοποίησή του σε εικαστικές εφαρμογές με ψηφιακό περιεχόμενο, Ψηφιακές Δεξιότητες όπως για παράδειγμα χρήση ψηφιακών μέσων αποθήκευσης ηλεκτρονικού υλικού (jpeg, mpreg, mp3, mp4), η) Ας δούμε τι μάθαμε και (θ) Μια ματιά στην επόμενη ενότητα.

Η έκταση του Βιβλίου Μαθητή/τριας Α΄ τάξης ορίζεται (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$) σε 144 σελίδες.

2.2. Εικαστικό σημειωματάριο

Το εικαστικό σημειωματάριο (art- sketchbook) της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου είναι ένα δημιουργικό μαθησιακό βιβλίο που περιέχει τόσο γραπτό όσο και οπτικό υλικό. Προτείνεται να περιέχει κενά φύλλα με κατάλληλα χαρακτηριστικά για την έκφραση της δημιουργικότητας των μαθητών/ μαθητριών, κείμενα και οπτικό υλικό. Είναι ένας χώρος για έρευνα, εξερεύνηση, σχεδιασμό και ανάπτυξη ιδεών- για δοκιμές, εξάσκηση, αξιολόγηση και για τη σύνταξη του προγραμματισμού των μαθητών/τριων. Είναι ο χώρος στον οποίο οι μαθητές/τριες μαθαίνουν από άλλους (εικαστικούς και συμμαθητές τους) καταγράφουν καταιγισμό ιδεών και εκφράζουν τις εικαστικές εννοήσεις τους όχι μόνο ως σκέψεις, σχέδια και προσχέδια αλλά και ως ολοκληρωμένες ιδέες και μορφοποιήσεις. Το εικαστικό σημειωματάριο της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου είναι χώρος που δείχνει ορατά την ανάπτυξη μιας ιδέας και την υλοποίησή της, έτσι θα πρέπει να προσφέρει ικανό χώρο και κατάλληλο υλικό (χαρτί) ικανό να δεχθεί τις εικαστικές ιδέες και εκφράσεις και ειδικότερα: (α) σχέδια, διαγράμματα, μικρογραφίες, σχέδια σύνθεσης, ζωγραφική ή και πειραματικά σχέδια, (β) πρακτική και δοκιμές διαφορετικών τεχνικών και διαδικασιών, γκάμα μεικτών μέσων και υλικών, (γ) αποδεικτικά στοιχεία πρωτότυπες ιδέες για θέματα και εικαστικά έργων τέχνης, (δ) σχέδια παρατηρήσεις, φωτογραφίες, σχόλια και σκίτσα από εκθέσεις ή επισκέψεις σε χώρους τέχνης (πινακοθήκες, μουσεία, γκαλερί, εργαστήρια καλλιτεχνών, μνημεία κλπ.), (ε) Ψηφιακές ή άλλες εκτυπώσεις καλλιτεχνικών έργων, (στ) κείμενα σχολιασμού, κριτικής αποτίμησης, περιγραφές, φύλλα εργασίας κ.λπ.

Η έκταση του Εικαστικού Σημειωματαρίου Α΄ τάξης ορίζεται (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$) σε 128 σελίδες.

2.3. Ανθολόγιο

Το ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων θα περιέχει επιλεγμένο υλικό από το νέο ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α΄ γυμνασίου που δεν έχει αξιοποιηθεί για το διδακτικό βιβλίο και παρουσιάζει ενδιαφέρον για την αισθητική αγωγή των μαθητών/τριων και τον οπτικό γραμματισμό τους. Το αναφερόμενο υλικό πρέπει να είναι έγκυρο, πλήρες και κατάλληλο, αντικειμενικό και δίκαιο, και να αναφέρει με ορθό τρόπο την πηγή προέλευσης αλλά και όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που συνοδεύουν την παρουσίαση έργων τέχνης ή εικονιστικών υλικών δηλαδή: (α) όνομα και επώνυμο καλλιτέχνη, χρονολογία γέννησης και θανάτου, (β) τίτλος έργου και την χρονολογία δημιουργίας, μουσείο, συλλογή και τόπος που φυλάσσεται (γ) τεχνικά χαρακτηριστικά του έργου (υλικό, τεχνική, διαστάσεις κλπ.) και (δ) σύντομη περιγραφή του έργου τέχνης ή του εικονιστικού υλικού. Στο ανθολόγιο εικόνων και εικονιστικών τεκμηρίων θα πρέπει να αποφεύγεται η προσθήκη πάρα πολλών υπερσυνδέσμων, ώστε να μην επηρεάζεται η ανεξάρτητη χρήση του από τους μαθητές/τριες. Ωστόσο, συνιστάται να προστεθεί το περιεχόμενο του Ανθολογίου εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων με υπερσυνδέσεις στο βιβλίο του μαθητή ώστε να μπορεί να γίνεται κατάλληλη αξιοποίηση στην ηλεκτρονική μάθηση. Στη βιβλιογραφία είναι απαραίτητο να υπάρχει πλήρης αναφορά των πηγών και να γίνεται παράθεση αξιόπιστων ιστότοπων πινακοθηκών, μουσείων, χώρων τέχνης, μνημείων κ.λπ.

Η έκταση του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και για τις τρεις τάξεις ορίζεται (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$) σε 144 σελίδες.

2.4. Εργαστηριακός Οδηγός

Ο Εργαστηριακός Οδηγός (κοινός και για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου) σκοπό έχει να βοηθήσει τους μαθητές/τριες να μελετήσουν με πληρότητα το εικαστικό φαινόμενο. Το κύριο αντικείμενο του εργαστηριακού οδηγού των εικαστικών είναι η γνωριμία των μαθητών με τα υλικά, τα μέσα και τις τεχνικές των εικαστικών τεχνών και συστήνεται να διαρθρωθεί στις προτεινόμενες ενότητες του βιβλίου μαθητή. Για κάθε επιμέρους τέχνη να παρουσιάζονται βασικές πληροφορίες. Μέσα από τον οδηγό οι μαθητές θα γνωρίσουν περισσότερα πράγματα για την *κουζίνα* των τεχνών και θα εμβαθύνουν στο φαινόμενο της τέχνης προσφέροντας τους τη δυνατότητα να εμπλακούν σε δημιουργικές εφαρμογές με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. Ο Εργαστηριακός Οδηγός θα αποτελεί, επίσης, ένα είδος εγχειριδίου που θα μπορούν να αξιοποιούν οι μαθητές/τριες και σε ελεύθερη αλληλεπίδραση με τα υλικά, τα μέσα και τις τεχνικές των εικαστικών τεχνών κατά τον ελεύθερο χρόνο τους. Με τον τρόπο αυτό θα αυτονομούνται σταδιακά, θα εμπνέονται και θα εφαρμόζουν τις δικές τους ιδέες και μέσα από δημιουργικούς πειραματισμούς θα βιώνουν την χαρά της δημιουργίας, οξύνοντας παράλληλα την φαντασία τους και αναπτύσσοντας τις μεταγνωστικές τους δεξιότητες. Ο Εργαστηριακός οδηγός θα αποτελείται από τρία μέρη: (α) Εργαστήρι Εικαστικών, (β) Υλικά Μέσα, Τεχνικές, (γ) Θέματα Ασφάλειας και Οργάνωσης Εργαστηρίου.

Στο πρώτο μέρος θα περιγράφονται οι στόχοι που εξυπηρετούνται από την ύπαρξη εργαστηρίου και θα γίνεται μια σύντομη περιγραφή τρόπων αξιοποίησης του οδηγού. Ο Εργαστηριακός Οδηγός μπορεί επίσης να παρουσιάζει εργαστήρια παλαιότερων και

σύγχρονων καλλιτεχνών ώστε οι μαθητές/τριες να εξοικειώνονται με τον χώρο δημιουργίας ενός καλλιτέχνη. Καλό είναι προς την κατεύθυνση αυτή να γίνεται παρουσίαση ενδεικτικών παραδειγμάτων από όλες τις τέχνες (εργαστήριο Ζωγραφικής, εργαστήριο χαρακτικής, εργαστήριο Κεραμικής κ.λπ.). Σημαντικό είναι επίσης ο Εργαστηριακός Οδηγός να παρουσιάζει αναλυτικά τις προδιαγραφές των σχολικών εργαστηρίων, παρέχοντας, κατά το δυνατό, οπτικά και σχεδιαστικά παραδείγματα παρόμοιων χώρων.

Τέλος μια από τις ενότητες του Εργαστηριακού Οδηγού είναι απαραίτητο να αφιερωθεί στα ψηφιακά εργαλεία και τα μέσα που είναι απαραίτητος εξοπλισμός ενός σύγχρονου σχολικού εικαστικού εργαστηρίου.

Στο δεύτερο μέρος του εργαστηριακού οδηγού θα παρουσιάζονται υλικά μέσα και τεχνικές των Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν περισσότερα πράγματα για την *κουζίνα* των τεχνών και να εμβαθύνουν στο φαινόμενο της τέχνης, ακόμη και στην περίπτωση που ο περιορισμένος χρόνος του μονώρου μαθήματος των Καλλιτεχνικών δεν θα τους επιτρέψει να εμπλακούν σε δημιουργικές εφαρμογές με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού. Θα παρουσιαστούν αναλυτικά και με πλούσιο φωτογραφικό υλικό τεχνικές διαφόρων τεχνών.

Στο τρίτο μέρος του Εργαστηριακού οδηγού θα παρουσιάζονται: (α) θέματα ασφάλειας (κανόνες ασφάλειας που θα πρέπει να τηρούνται, συμβουλές για την αντιμετώπιση ατυχημάτων κ.λπ.) και οργάνωσης του Εργαστηρίου των Εικαστικών (αναλυτικά παραδείγματα για την οργάνωση των εργαλείων, την αποθήκευση των υλικών, την διατήρηση της καθαριότητας κλπ.), (β) θα παρουσιάζονται προτάσεις για δραστηριότητες εκτός σχολείου (οργάνωση επισκέψεων σε μουσεία, εκθεσιακούς χώρους, χώρους πολιτισμού, εικαστικά εργαστήρια) και προτάσεις για τη μεθοδολογία οργάνωσης μαθητικών εικαστικών εκθέσεων ή άλλων δράσεων και δραστηριοτήτων.

Η έκταση του Εργαστηριακού Οδηγού (μόνο σε ψηφιακή μορφή) και για τις τρεις τάξεις ορίζεται (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$) σε 112 σελίδες.

2.5. Η συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών

Η τεχνολογία έχει επεκτείνει τη μάθηση των εικαστικών τεχνών και την κατέστησε μια παγκόσμια εμπειρία που ταξιδεύει τους μαθητές/τριες πέρα από το χώρο της τάξης. Σε έναν κόσμο ταχέως αναπτυσσόμενων τεχνολογιών απαιτείται η ενσωμάτωση της ψηφιακής ιθαγένειας στις δεξιότητες κριτικής σκέψης των μαθητών/τριων. Στο σχολικό περιβάλλον, οι μαθητές/τριες έχουν πρόσβαση σε πόρους και πολλαπλές ευκαιρίες μάθησης χρησιμοποιώντας στην τάξη/εργαστήριο αλλά και στο εργαστήριο Πληροφορικής, τάμπλετ και άλλες ηλεκτρονικές συσκευές εγκεκριμένες από το Υπουργείο.

Το υποστηρικτικό ψηφιακό υλικό, συμπεριλαμβανομένων των αποθετηρίων, πολυμέσων, διαδραστικών δραστηριοτήτων, εργαλείων μάθησης και υπερκειμένων, θα πρέπει και αυτό να έχει χαρακτηριστικά, τα οποία να μπορούν να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των δραστηριοτήτων μάθησης, διδασκαλίας και αξιολόγησης των μαθητών/τριων και να συνάδουν με το νέο ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α' Τάξης του Γυμνασίου. Ο σχεδιασμός τους

χρειάζεται να είναι μαθητοκεντρικός και να λαμβάνει υπόψη τις ικανότητες των μαθητών/τριων και τις παιδαγωγικές τους ανάγκες.

Οι διαδραστικές δραστηριότητες και το περιεχόμενο πολυμέσων, όπως για παράδειγμα φωτογραφίες, εικόνες, γραφήματα, βίντεο κ.λπ. χρειάζεται να διαθέτουν σαφήνεια και να είναι, αποτελεσματικά και κατάλληλα επιλεγμένα ώστε να λειτουργούν ως θέλγητρο και να διευκολύνουν τη μάθηση. Είναι απαραίτητο επίσης να κατευθύνουν τους μαθητές/τριες με βάση τις αρχές της βιωματικής μάθησης ώστε να εστιάζουν σε ένα σημείο ή να βλέπουν κάτι εποπτικά και όχι να τους/τις αποσπά από την εκπαιδευτική διαδικασία.

Η αλληλουχία του περιεχομένου των πολυμέσων και των διαδραστικών δραστηριοτήτων για τη μάθηση, την διδασκαλία και την αξιολόγηση είναι καλό να παρακολουθεί την αναπτυξιακή διαδικασία των μαθητών/τριων και να προσδιορίζεται με βάση το Νέο ΠΣ της Α' Τάξης του Γυμνασίου ώστε να επιτυγχάνεται η κατάλληλη ισορροπία μεταξύ του περιεχομένου στο Νέο ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α' Τάξης του Γυμνασίου και του ψηφιακού υλικού και των πολυμέσων ή/και των διαδραστικών δραστηριοτήτων.

2.6. Γενικές οδηγίες περιγραφής εικόνας.

Στυλ και γλώσσα:

1. Το στυλ της γλώσσας αποτελεί το κλειδί που ορίζει το πλαίσιο της περιγραφής. Για το λόγο αυτό ο/η συντάκτης/τρια του βιβλίου θα πρέπει να έχει υπόψη του τα παρακάτω:

- Περιγραφές της ίδιας εικόνας μπορούν να διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με το πλαίσιο τους.
- Χρειάζεται να ερευνηθεί το κείμενο που πλαισιώνει το εικονιστικό υλικό, ώστε να διαφάνεται και να κατανοείται πώς η περιγραφή του συγκεκριμένου υλικού ταιριάζει στο ευρύτερο υλικό.
- Έτσι, για παράδειγμα είναι προφανές ότι η γλώσσα που θα αξιοποιηθεί για την περιγραφή του εικαστικού και εικονιστικού περιεχομένου του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Α' τάξης του Γυμνασίου ή του περιεχομένου του εικαστικού σημειωματάρου (art-sketchbook) της Α' Τάξης που προορίζονται αποκλειστικά για την Α' Τάξη του Γυμνασίου θα διαφοροποιηθεί σε σχέση με το περιεχόμενο του ανθολογίου εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων και του εργαστηριακού οδηγού που αναφέρονται και στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου.
- Στην περίπτωση της περιγραφής εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων, είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη εξηγήσεις βασικών εννοιών και όρων που έχουν γίνει ήδη κατανοητοί από τους μαθητές/τριες, ώστε να αποφασίζεται ποιες επαναλήψεις βασικών εννοιών και όρων πρέπει να αποφεύγονται και ποιες είναι σκόπιμο να επαναλαμβάνονται, με βάση παιδαγωγικά, αισθητικά, εικαστικά ή άλλα κριτήρια.
- Σημαντικό κριτήριο για τον τρόπο περιγραφής μια εικόνας αποτελεί η θέση που καταλαμβάνει στην σύνθεση της σελίδας, καθώς ο σχεδιαστής της σελίδας είναι απαραίτητο να τοποθετεί τις εικόνες στον σχεδιαστικό κάρναβο της σελίδας ενός σχολικού βιβλίου και με βάση την σημαντικότητά της σε σχέση με τις πληροφορίες

που μεταφέρει. Οι ακόλουθες ερωτήσεις μπορεί να είναι χρήσιμες για τον συντάκτη/τρια και να υποστηρίξουν τη λήψη απόφασης σχετικά με τον προορισμό της εικόνας, με βάση τα επικοινωνιακά και πληροφοριακά της χαρακτηριστικά, καθώς και την λήψη απόφασης σε σχέση με το είδος περιγραφής του εικονιστικού υλικού που απαιτείται, ώστε να υπάρχει αποτελεσματικότερη κατανόηση του περιεχομένου της: (α) η εικόνα αποτελεί μέρος εισαγωγής ενός κεφαλαίου ή μιας θεματικής; (β) η εικόνα τοποθετείται στο κεντρικό σημείο ενός κεφαλαίου ή μιας θεματικής; (γ) η καθαρά διακοσμητική εικόνα χρησιμοποιείται κατ' εξαίρεση και μόνο σε λειτουργική σύνδεση με το περιεχόμενο του κειμένου και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα (δ) η εικόνα αποτελεί μέρος μιας δραστηριότητας ή αξιολόγησης; (ε) η εικόνα απαιτεί κάποια διαδραστική ενέργεια; Η θετική απάντηση στο πρώτο ερώτημα πιθανότατα αποκαλύπτει ότι η εικόνα δε διδάσκει κάποια έννοια και μπορεί να μην απαιτείται λεπτομερειακή περιγραφή, αντίθετα η θετική απάντηση στο δεύτερο ερώτημα αποκαλύπτει ότι η εικόνα αποτελεί κρίσιμο μέρος του περιεχομένου και θα πρέπει να περιγράφεται όσο το δυνατόν διεξοδικότερα. Εάν η εικόνα δεν διδάσκει κάτι και έχει διακοσμητικό χαρακτήρα (τρίτη ερώτηση) η περιγραφή της εικόνας πρέπει να αποφεύγεται ώστε να μην επιβαρύνεται η μαθησιακή διαδικασία με περιττές πληροφορίες, η θετική απάντηση στο τέταρτο ερώτημα αποκαλύπτει ότι ο συντάκτης οφείλει να περιγράψει τις συγκεκριμένες πληροφορίες που απαιτούνται για την ολοκλήρωση της εργασίας. Τέλος, η θετική απάντηση στην πέμπτη ερώτηση σημαίνει ότι η εικόνα υποδεικνύει πρόσθετους συνδέσμους ή αντιπροσωπεύει μια δραστηριότητα ορισμένου τύπου (π.χ. το εικονίδιο μολυβιού αντιπροσωπεύει μια άσκηση γραφής, το εικονίδιο ακουστικών αντιπροσωπεύει μια άσκηση ακρόασης). Στην περίπτωση αυτή, ο συντάκτης είναι απαραίτητο αποφύγει κάθε γλωσσική περιγραφή και επισήμανση και να επισημάνει τον λειτουργικό ρόλο της εικόνας με εικονικό ή συμβολικό τρόπο, ώστε να διευκολυνθεί η πλοήγηση χωρίς περιττές πληροφορίες που θα επιβαρύνουν το αποτέλεσμα της μάθησης.

Στη συνέχεια για τη διευκόλυνση του συντάκτη/τριας παρουσιάζονται ορισμένα παραδείγματα περιγραφής εικαστικού και εικονιστικού υλικού που μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο στην περίπτωση των έντυπων και των ψηφιακών διδακτικών βιβλίων, όσο και στην περίπτωση του πρόσθετου ψηφιακού υλικού.

Περιγραφή του εικονιστικού υλικού

Τίτλος: Βάζο τερακότας με τη μορφή κεφαλής ταύρου

Περίοδος: Ύστερη Μινωική ΙΙ

Ημερομηνία: περ. 1450-1400 Π.Χ

Πολιτισμός: Μινωικό Μέσο: Τερακότα

Το έργο τέχνης που παρουσιάζεται στην παραπάνω εικόνα (Εικ.1.) προτείνεται ως παράδειγμα για το νέο ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα στο Θεματικό Πεδίο «Παραδοσιακή – Λαϊκή Τέχνη» και ιδιαίτερα στο πεδίο της επιμέρους θεματικής «Αγγειοπλαστική», καθώς αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Συνοδεύεται από μια άσκηση, όπου οι μαθητές/τριες αναμένεται να μελετήσουν σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο παραδείγματα έργων εικαστικών καλλιτεχνών, που συνδυάζουν στο έργο τους την αισθητική και τη χρηστικότητα, με στόχο. Η άσκηση μπορεί να αποκτήσει προεκτάσεις και να αποτελέσει αντικείμενο μαθητικής εικαστικής έρευνας που θα αναπτυχθεί στο εικαστικό τους σημειωματάριο (art-sketchbook).

Μπορεί να υπάρχει η εξής περιγραφή:

Παράδειγμα περιγραφής εικονιστικού υλικού

«Αυτό το βάζο είναι ένας τύπος ρυτό. Η προσφορά ρέει μέσα από την τρύπα στο ρύγχος του ζώου. Το βάζο γέμισε είτε με βύθιση σε ένα μεγάλο δοχείο είτε μέσω της τρύπας στο κεφάλι. Χρησιμοποιώντας την αρχή του σιφονίου, το υγρό δεν θα ρέει όσο το άνοιγμα στην κορυφή παρέμεινε κλειστή από τον αντίχειρα.»

Ακόμη, οι πηγές των εικόνων κ.λπ. να επισημαίνονται κατάλληλα και ορθά, έτσι ώστε οι μαθητές/τριες να μπορούν να αναζητήσουν πιο εκτεταμένες, ενημερωμένες πληροφορίες, εάν είναι απαραίτητο. Ο τύπος γραμματοσειράς είναι απαραίτητο να είναι ενιαίος στις

επαναλαμβανόμενες ενότητες και να χρησιμοποιείται ευρέως με στόχο την αποφυγή σύγχυσης. Ο τύπος και το μέγεθος της γραμματοσειράς είναι απαραίτητο να αντανakλά φροντίδα για τους οφθαλμούς των μαθητών.

3. Δομή, οργάνωση και διάταξη του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Α' τάξης του Γυμνασίου

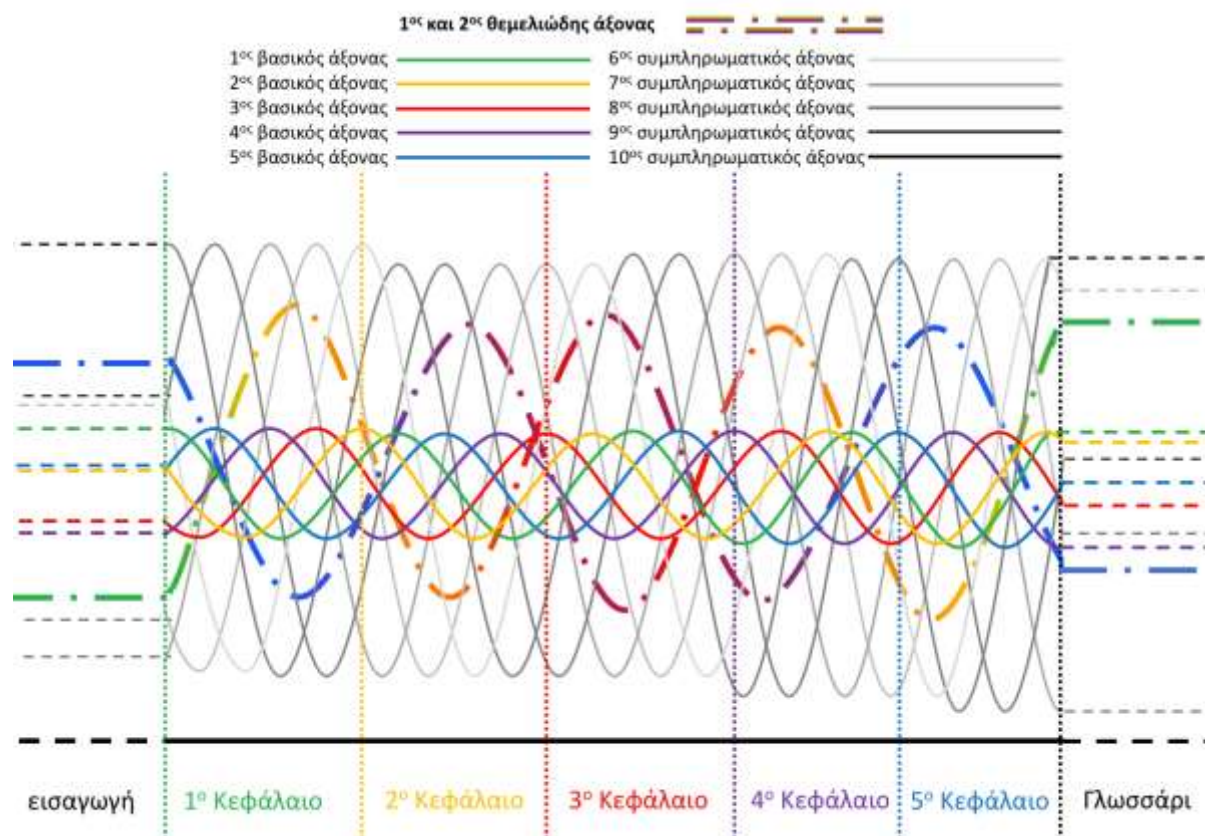
Σε μια πολυσύνθετη και πολυπαραγοντική διάρθρωση περιεχομένου όπως αυτή που προτείνεται για τα νέα διδακτικά βιβλία των Καλλιτεχνικών της Α' τάξης του Γυμνασίου, κρίνεται επιβεβλημένη η συμπεριληπτική δομική σύνθεσή τους σε μια φιλική και εύληπτη ροή που δεν θα αποδυναμώνει τους δυναμικούς συσχετισμούς, αλλά θα απλουστεύει την χρήση τους από τους συντελεστές της μάθησης (μαθητές/τριες και εικαστικούς – εκπαιδευτικούς). Το περιεχόμενο που παρατίθεται στον πίνακα περιεχομένων αποκαλύπτει τη λογική συνέχειά τους στην περίπτωση του διδακτικού βιβλίου ενώ παρόμοια λογική διέπει και τη διάρθρωση περιεχομένου του συνολικού εκπαιδευτικού υλικού. Η δομή, η οργάνωση και η διάταξη του διδακτικού βιβλίου, χαρακτηρίζονται από συνέπεια και ομοιομορφία στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων, ενώ διαπερνάται από σταθερές εικονιστικές και συμβολικές επισημάνσεις και εμπλουτίζεται με εξωστρεφείς διασυνδέσεις προς το υπόλοιπο εκπαιδευτικό υλικό. Κάθε κεφάλαιο εισάγεται με προοργανωτή, που οριοθετεί τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Το σώμα κάθε κεφαλαίου εμπεριέχει πλούσια και διαβαθμισμένα γνωστικά και αισθητηριακά ερεθίσματα, που συνδέονται με αντίστοιχες επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων κατάλληλες για τις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε μαθητή/τριας, ενώ κλείνει με συμπερασματική σύνοψη, αναστοχαστικές δραστηριότητες και επιπλέον παραπομπές σε γνωστικούς και εργαστηριακούς πόρους, ώστε να ικανοποιήσει τις περαιτέρω πραξιακές, δημιουργικές και μαθησιακές ανάγκες και επιθυμίες όσων μαθητών/τριών το επιθυμούν.

Η διάταξη του διδακτικού βιβλίου οφείλει να ακολουθεί με συνέπεια μια λογική δομή και συνέχεια, να εξασφαλίζει την αξιοποίηση του διαθέσιμου ζωτικού χώρου, κρατώντας ικανοποιητικά περιθώρια. Το περιεχόμενο είναι αναγκαίο να είναι καλά οργανωμένο, λόγος και εικόνα να διασυνδέονται με ευρηματικό τρόπο σε μια πολυτροπική κατεύθυνση, και να παρουσιάζει όψεις σύγχρονου αισθητικού ενδιαφέροντος για τους/τις μαθητές/τριες, ώστε να διευκολύνεται τόσο η ανάγνωση και η μάθηση όσο και η αισθητική προσέλκυσή τους. Η συνθετική τοποθέτηση των εικόνων στο βιβλίο οφείλει να είναι λειτουργική και άρρηκτα συνδεδεμένη με τα λεκτικά, συμβολικά και ψηφιακά, σημειολογικά στοιχεία. Η σύνδεση και αλληλεπίδραση των κειμένων ως εικόνων και των εικόνων ως κείμενα, πρέπει να αναπτύσσει πολλαπλές αφηγήσεις, συνεισφέροντας στον εμπλουτισμό του επιδιωκόμενου περιεχομένου με αισθητικές και κειμενικές προτάσεις ελκυστικές για την ηλικιακή ομάδα του χρήστη. Επιπλέον είναι απαραίτητο να εμπλουτίζονται με εικονιστικούς πόρους και κωδικούς, που θα συνδέουν δημιουργικά κάθε επιμέρους σκέλος τους εκπαιδευτικού υλικού με τα υπόλοιπα σκέλη του αλλά και το επιπρόσθετο ψηφιακό υλικό, οικοδομώντας έτσι μια πολυτροπικότητα που να υπηρετεί την πολυσήμαντη κατανόηση του περιεχομένου μέσα από ποικίλα μηνύματα. Επιπλέον είναι αναγκαίο να αποφευχθεί η χρήση εικόνων διακοσμητικού χαρακτήρα, ούτως ώστε η παρουσία καθεμιάς από αυτές οφείλει να πληροί τους αισθητικούς και εικαστικούς σκοπούς του περιεχομένου και να αποκρίνεται στις υψηλές απαιτήσεις ποιότητας της εικαστικής διδασκαλίας.

Στην περίπτωση των Καλλιτεχνικών της Α' τάξης του Γυμνασίου, το αισθητικό μέρος των διδακτικών βιβλίων αποτελεί ενδεικτική παράμετρο της ποιότητας και του περιεχομένου του, τόσο στην περίπτωση του βιβλίου του μαθητή, του art-sketchbook, του ανθολογίου εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων, όσο και στο σύνολο του εκπαιδευτικού πακέτου συμπεριλαμβανομένου του ψηφιακού υλικού, καθώς η αισθητική ποιότητα συμβάλλει καθοριστικά στην αισθητική πρόσληψη, ενεργοποιεί την απόκριση και ενισχύει το ενδιαφέρον και τα κίνητρα των μαθητών/τριων για μάθηση, ενισχύοντας έτσι την δημιουργική εμπλοκή τους στην εικαστική διαδικασία και συμβάλλοντας στην αισθητική, καλλιτεχνική και διανοητική-πνευματική καλλιέργεια των μαθητών/τριών. Τα τρία διδακτικά βιβλία λειτουργούν αδιάσπαστα συγκροτώντας ένα ενιαίο σώμα πρόσληψης γνώσεων, αισθητικών εμπειριών και πραξιακών επιτελέσεων. Σε κάθε κεφάλαιο του βιβλίου μαθητή, πρέπει να περιλαμβάνονται σημαντικός αριθμός εικονιστικών παραδειγμάτων (έργα τέχνης, φωτογραφίες, σχέδια, σκίτσα, μαθητικές εικαστικές εργασίες, σχεδιαγράμματα, πίνακες κλπ.), διαβαθμισμένων με ποικίλους τρόπους (συμφωνία, αντίστιξη διαφωνία κλπ.) ως προς την εξηγηματική και αισθητική τους σκοπιμότητα, που θα επεκτείνουν οπτικά το γλωσσικό κείμενο και το αντίστροφο και θα ενισχύουν το περιεχόμενο και τα αποτελέσματα της εικαστικής διδασκαλίας και μάθησης. Στην περίπτωση που απαιτείται επιπλέον αισθητική ενίσχυση ή πρόσληψη για κάποιο εικονιστικό ή κειμενικό στοιχείο, πρέπει απαραίτητα να υπάρχει παραπομπή και σύνδεση με το ανθολόγιο εικαστικών τεκμηρίων.

Η ιδιαίτερη επιμέλεια των εικονιστικών στοιχείων στο βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Α' τάξης του Γυμνασίου, είναι δυνατό να λειτουργήσει συμπεριληπτικά σε ομάδες μαθητών με αναπτυξιακές και αναγνωστικές δυσκολίες και να τους προσφέρει τον πολύτιμο χώρο ισοτιμίας μέσα σε ένα ασφυκτικό σχολικό πλαίσιο γλωσσικής πρωτοκαθεδρίας. Η επιμελής διαλογή και επιλογή των εικονιστικών στοιχείων με τα κατάλληλα οπτικά ερεθίσματα, αποτελεί μια παράλληλη σύνθεση νοήματος για τους/τις μαθητές/τριες και τους προσφέρει κίνητρα τόσο για την αισθητική αλληλεπίδραση, όσο και για την εικαστική δημιουργική πράξη. Παρόμοια αισθητική επιλογή μπορεί να συνδέσει δημιουργικά και αναστοχαστικά, διαμέσου της φαντασίας, την αισθητική πραγματικότητα των εικόνων με όψεις της παροντικής, της σύγχρονης και διαχρονικής κοινωνικής και της πολιτισμικής πραγματικότητας αλλά και της πραγματικότητας, παρελθοντικής ή σύγχρονης, άλλων λαών και πολιτισμών, θεμελιώνοντας θετικές αναπαραστάσεις για το μέλλον.

Η δομική οργάνωση του περιεχομένου του βιβλίου του μαθητή της Α' τάξης του Γυμνασίου για τα Εικαστικά, ακολουθεί το σχήμα της ελικοειδούς σπείρας, διαπλέκοντας ως ταλαντευόμενα νήματα τους επιμέρους θεμελιώδεις, βασικούς και συμπληρωματικούς άξονες (βλ. διάγραμμα 1). Λειτουργεί ως αδιαίρετο σύνολο, μέσα από αλληλένδετα μοτίβα στα οποία τα ζητήματα κάθε άξονα, εμφανίζονται και στους υπόλοιπους άξονες, μετρημένα ως ποσότητα και ποιότητα. Διαμορφώνεται κατ' αυτό τον τρόπο ένα διδακτικό βιβλίο που να υπηρετεί το Νέο ανοιχτού τύπου Πρόγραμμα Σπουδών, με δυνατότητα εκκίνησης από οποιοδήποτε σημείο του, παραδειγματοποιώντας με αρμονικό και σαφή τρόπο την κεντρική φιλοσοφία των ριζωμάτων και των αστερισμών.

Διάγραμμα 1. Δομική οργάνωση περιεχομένου των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου

Για να διατηρηθεί όμως η απαραίτητη ισορροπία μεταξύ των θεματικών του περιεχομένου, πρέπει να διατηρηθούν κάποιες αναλογίες ως προς την έκταση και την εμβάθυνση κάθε άξονα. Στην κατεύθυνση αυτή, οι δύο θεμελιώδεις άξονες οφείλουν να είναι ισορροποί σε κάθε κεφάλαιο ή ενότητα και ευνοείται η αδιάσπαστη σχέση τους σε όλη την ανάπτυξη του διδακτικού βιβλίου. Επιπλέον, σε κάθε επιμέρους κεφάλαιο, αλλά και στο σύνολο του διδακτικού βιβλίου, η αναλογία ανάμεσα στον κυρίαρχο βασικό άξονα (τιτλοφορούμενος άξονας), τους υπόλοιπους βασικούς και συμπληρωματικούς άξονες, ενδείκνυται να είναι 50%-30%-20% αντίστοιχα. Παράλληλα με την αναλογία του θεματικού περιεχομένου, το νέο διδακτικό βιβλίο οφείλει να τηρεί και την αναλογία ανάμεσα στα νήματα της δημιουργίας και μάθησης (μίτους), ως εξής: α. «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα» 45-50%, β. «Αισθητική Αντίληψη» 35%, γ. «Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία» 15-20%. Η αναλογία αυτή θα έβρισκε την αρτιότερη εφαρμογή της, στην περίπτωση που αφορούσε κάθε σαλόνι (ανοιχτού δισέλιδου) του διδακτικού βιβλίου.

Παράλληλα με την θεματική ανάπτυξη των θεμελιωδών, βασικών και συμπληρωματικών αξόνων και την αναλογία τους, το διδακτικό βιβλίο, είναι αναγκαίο να διατρέχεται από μια κωδικοποιημένη σημειωτική διάρθρωση, που θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σε εικαστικούς εκπαιδευτικούς και μαθητές. Στα σημεία όπου επισημαίνονται οι θεμελιώδεις άξονες, παρουσιάζεται για παράδειγμα ενδεικτικό αφαιρετικό σήμα. Για τη διάκριση μεταξύ των

πέντε βασικών αξόνων, προτείνονται χρωματική διαφοροποίηση. Παράλληλα, η αναφορά σε κάποιους από τους βασικούς άξονες σε διαφορετικό κεφάλαιο από αυτό στο οποίο κάθε επιμέρους άξονας απολαμβάνει την πρωτοκαθεδρία, θα σημειώνεται αριστερά του υπότιτλου με αντίστοιχου χρώματος σήμανση. Οι συμπληρωματικοί άξονες που θα εμφανίζονται ισόρροπα σε όλη την έκταση κάθε κεφαλαίου και ενότητας, με την παραπάνω αναλογία, θα σημειώνονται με τονική διαβάθμιση γκρίζου στο φόντο του τίτλου, από το φωτεινότερο στο σκιερότερο αντίστοιχα. Επιπλέον της παραπάνω σημειωτικής διάρθρωσης του περιεχομένου, το Νέο Διδακτικό Βιβλίο της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου διατρέχεται επίσης από τρία νήματα μάθησης, που το συνδέουν αντίστοιχα και με τα διδακτικά βιβλία της επόμενης (Β΄) τάξης. Η οπτική σημειωτική αποτύπωση των τριών αυτών μίτων: (α) «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα», (β) «Αισθητική Αντίληψη», (γ) «Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία», αντιστοιχεί σε διαφορετικές πλαισιώσεις των αποσπασμάτων.

Πέραν του εικονιστικού – σημειωτικού περιεχομένου, η γλωσσική ροή του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου, πρέπει να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και προσαρμογή στη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/τριών. Η εικαστική και επιστημονική ορολογία οφείλει να αποτυπώνεται εύληπτα ώστε να προάγεται η φυσική ενσωμάτωσή της στην καθημερινή γλώσσα, χωρίς να παρατηρούνται εκπτώσεις νοημάτων και εννοιών. Στην κατεύθυνση αυτή, στο τέλος κάθε κεφαλαίου, οφείλει να υπάρχει πίνακας με γλωσσάρι όρων και ερμηνείες όρων ώστε να μπορεί να ανατρέξει ο/η μαθητής/τρια.

3.1. Προδιαγραφές παραγωγής του Βιβλίου Μαθητή/τριας Καλλιτεχνικών Α΄ τάξης Γυμνασίου

Όλη η εκτυπωτική διαδικασία, οφείλει να αποδίδει με πιστότητα και ευκρίνεια κάθε εικονιστικό και γραφιστικό στοιχείο, διατηρώντας όλα τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τόσο του σχεδιασμού, όσο και των πρωτογενών χαρακτηριστικών φωτεινότητας, αντίθεσης και κορεσμού των εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων.

Ως προς το γραφιστικό και τυπογραφικό σχεδιασμό, είναι σημαντική η επιλογή μιας γραμματοσειράς με σύγχρονο τυπογραφικό περιεχόμενο. Επίσης, είναι απαραίτητο να ακολουθηθεί μια ιεραρχημένη διαβάθμιση των μεγεθών, ενώ όπου κριθεί απαραίτητο μπορεί να γίνεται χρήση bold. Ενδιαφέρον θα είχε η αξιοποίηση τόσο της οριζόντιας όσο και της κάθετης διάταξης σε τίτλους και σώμα κειμένου, όπως και η εναλλακτικά μορφοποιημένη κειμενική πλαισίωση, πάντα σε μια διαλεκτική σχέση περιεχομένου και σχεδιασμού, κι όχι για διακοσμητική απόδοση. Ενδείκνυται η αξιοποίηση του χρώματος στα τυπογραφικά στοιχεία, σε μια κατεύθυνση σημειωτικής αντιστοιχίας με τους βασικούς και συμπληρωματικούς άξονες, καθώς και τους μίτους της δημιουργία και μάθησης.

Στο επίπεδο της συνολικής σύνθεσης της σελίδας, είναι σημαντικό να μην υπάρξει προσπάθεια να χωρέσουν περισσότερες πληροφορίες και ερεθίσματα απ' όσα η σελίδα επιτρέπει, μιας και αυτό θα οδηγήσει σε μια αίσθηση κορεσμού που δεν είναι καθόλου φιλική για τον/την τελικό χρήστη. Η ύπαρξη άλλωστε της ψηφιακής αντανάκλασης του έντυπου διδακτικού βιβλίου, δίνει την δυνατότητα μιας δυναμικής επέκτασης, αλλά και οπτικής απόλαυσης του έντυπου. Σε αυτή την κατεύθυνση, η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων, οφείλει να

είναι ουσιαστική, ζωτική και συνδεδεμένη με το ίδιο το περιεχόμενο που υπηρετεί. Καλό είναι δε, να ακολουθεί μια κοινή φιλοσοφία και στα τρία διδακτικά πακέτα (Α', Β', Γ' τάξης Γυμνασίου προκειμένου ο/η μαθητής/τρια, να εξοικειώνεται με την φιλοσοφία της γραφιστικής διάρθρωσης του περιεχομένου.

Στο παράρτημα παρουσιάζεται μια ενδεικτική και όχι περιοριστική διάρθρωση του 1^{ου} Κεφαλαίου από το περιεχόμενο των Καλλιτεχνικών της Α' τάξης του Γυμνασίου, προκειμένου να γίνει οπτικά αντιληπτή η αναλυτική παρουσίαση των προδιαγραφών, τόσο ως προς τα τυποτεχνικά και γραφιστικά χαρακτηριστικά τους, όσο και ως προς την διάρθρωση του περιεχομένου ανά ενότητα και υποενότητα, τη χρήση σημειωτικών οπτικών συμβόλων και χρωμάτων και την κατανομή τους στη σελίδα και το σαλόνι. Σε καμία περίπτωση αυτό το παράδειγμα δεν αποτελεί αισθητικό και γραφιστικό πρότυπο, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζει μια εκδοχή περιεχομένου και το όριο του κορεσμού του, με επισήμανση να μην ξεπεραστεί αυτό.

4. Το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων της Α' τάξης του Γυμνασίου.

Το περιεχόμενο των διδακτικών βιβλίων των Καλλιτεχνικών της Α' Τάξης του Γυμνασίου ακολουθεί με κοινούς άξονες και αρχές με τα βιβλία της Β' και Γ' τάξης και με το Νέο ΠΣ Καλλιτεχνικών. Οι σημαντικότερες αρχές σύνταξης του περιεχομένου συνοψίζονται στα εξής:

1. Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα που αποτυπώνονται ανά κεφάλαιο και ενότητα του διδακτικού βιβλίου (βιβλίο μαθητή) των Καλλιτεχνικών της Α' Γυμνασίου πρέπει να ευθυγραμμίζονται με τα αντίστοιχα του Νέου Προγράμματος Σπουδών.
2. Το περιεχόμενο των βιβλίων χρειάζεται να διαθέτει επιστημονική εγκυρότητα και να είναι επικαιροποιημένο με τις τελευταίες εξελίξεις των Τεχνών και των επιστημών.
3. Οι έννοιες να αποδίδονται με σαφήνεια και απλότητα, να συνοψίζουν τα ουσιώδη, να διαρθρώνουν τη διδακτέα ύλη με ακολουθία και συνάφεια, να απλοποιούνται ώστε να ανταποκρίνονται στο νοητικό επίπεδο των μαθητών/τριών, να προσφέρουν διαβαθμισμένες επιλογές για εξάσκηση, να πλαισιώνονται με πλούσιο, ενδιαφέρον για την ηλικία υλικό, ώστε αυτό να γίνεται ελκυστικό.
4. Να αναπτύσσεται επαγωγικά και σύμφωνα με τον εποικοδομητισμό της μάθησης, δηλαδή στη συγκεκριμένη περίπτωση πρέπει να εξασφαλίζει τη διδακτική συνέχεια, λαμβάνοντας υπόψη τη δομή και τη σύνθεση των εννοιών και των δεξιοτήτων του αντικειμένου όπως θα περιέχονται στο περιεχόμενο της ύλης του Νέου ΠΣ Σπουδών της έκτης δημοτικού, και να προσαρμόζεται στην ηλικιακή βαθμίδα της Α' Γυμνασίου.
5. Να αποφεύγεται κάθε περιττή επανάληψη περιεχομένου. Θα χρειαστεί να αποφασίζεται ποιες επαναλήψεις πρέπει να αποφεύγονται και ποιες είναι σκόπιμο να επαναλαμβάνονται με βάση τα ειδικά μαθησιακά κριτήρια του γνωστικού αντικειμένου των Καλλιτεχνικών.
6. Να εξισορροπεί την έκταση του περιεχομένου κάθε ενότητας με την εμβάθυνση σε αυτό, όπως ορίζεται η έκταση για κάθε κεφάλαιο ή /και υποκεφάλαιο στο κεφάλαιο 3.1.
7. Το περιεχόμενο των Καλλιτεχνικών της Α' Γυμνασίου τόσο στο έγγραφο όσο και στο εικονιστικό υλικό και τη σημειωτική του, είναι απαραίτητο να μην αναπαράγει στερεότυπα, να μην εκφράζει μονομέρεια, μεροληψία ή διακρίσεις, να προάγει τη διαπολιτισμικότητα, τη συμπερίληψη και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα.

8. Το εικονιστικό υλικό ειδικότερα στο μάθημα των Καλλιτεχνικών χρειάζεται να έχει υπόσταση οργανική, γνήσια, εμπνευσμένη, ίση ή κυρίαρχη προς το γλωσσικό κείμενο και σε καμία περίπτωση να μην λειτουργεί διακοσμητικά ή σαν δευτερεύουσα ως προς το κείμενο αναφοράς. Πρόκειται για γνωστικό αντικείμενο όπου η εικόνα δεν έχει απλώς τον πρώτο λόγο, αλλά είναι καθ' εαυτή Λόγος.

9. Η ποιότητα των κειμένων θα πρέπει να είναι τέτοια που να προάγει τη διαλεκτική σκέψη, τη διάδραση, την αυτόνομη ανεξάρτητη μάθηση, να ωθεί σε εικαστική δράση, έρευνα και προβληματισμό και όχι να εστιάζει στο να καλλιεργεί τη γλωσσική ικανότητα ή να επιβάλλει ορισμένο τύπο σκέψης.

10. Η γλώσσα στην περίπτωση των Καλλιτεχνικών χρειάζεται να χρησιμοποιείται για την ανάπτυξη του εικαστικού -οπτικού, όχι του λεκτικού γραμματισμού, να είναι λιτή, και στο βαθμό που τα εικονιστικά τεκμήρια/παραδείγματα καλύπτουν το διδακτικό στόχο να εγκαταλείπεται.

4.1. Το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Α' Γυμνασίου.

Το περιεχόμενο του νέου διδακτικού βιβλίου (βιβλίο του μαθητή) των Καλλιτεχνικών της Α' Γυμνασίου θα αρθρώνεται σύμφωνα με το αντίστοιχο Νέο ΠΣ των Καλλιτεχνικών σε πέντε κεφάλαια που αντιστοιχούν με το περιεχόμενο των πέντε βασικών αξόνων του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α' Γυμνασίου: (BA1) Μορφές Εικαστικών και εφαρμοσμένων Τεχνών, (BA2) Μορφικά στοιχεία και Αρχές σύνθεσης, (BA3) Υλικά, Μέσα -Τεχνικές, (BA4) Θέμα, Περιεχόμενο και Νόημα, (BA5) Εικαστικές τέχνες και Αισθητικές αξίες. Η δομή αυτή του περιεχομένου του βιβλίου θα επαναλαμβάνεται και στις επόμενες τάξεις, κάθε τάξη όμως παρουσιάζει διαβαθμισμένη διαφοροποίηση από τις υπόλοιπες. Ως εκ τούτου συνιστάται να μην υπάρχουν επικαλύψεις στο περιεχόμενο με αυτές των υπόλοιπων τάξεων.

Το πρώτο κεφάλαιο, εστιασμένο στον πρώτο άξονα ακουμπά τις μορφές και τα είδη των εικαστικών τεχνών, όπως αναπτύσσονται στα αντίστοιχα θεματικά πεδία του Νέου ΠΣ (*Σχέδιο δισδιάστατο, Σχέδιο τρισδιάστατο, - Εικαστικές τέχνες: Ζωγραφική- Γλυπτική- Χαρακτική, Σύγχρονες και ψηφιακές μορφές τέχνης, Αρχιτεκτονική και εφαρμοσμένες τέχνες*) και εξειδικεύεται σύμφωνα με τις επιμέρους θεματικές ενότητες (*το σχέδιο ως μέσο πληροφορίας για τον κόσμο, ως μέσο σύνθεσης της εικόνας, ως τρισδιάστατο σχέδιο-σκαρίφημα, ως εκφραστικό μέσο, ως προκαταρκτικό στάδιο, ως αυτόνομο εικαστικό έργο, σχεδιαστική απόδοση του φυσικού και κατασκευασμένου περιβάλλοντος, Ζωγραφική παραστατική ή αφηρημένη ,λειτουργία της ζωγραφικής ως έννοια, έκφραση, σύμβολο κλπ., η ζωγραφική ως αναπαράσταση του πραγματικού ή του φανταστικού, Ζωγραφική ποιότητα- 'ζωγραφικότητα' χρωματικές σχέσεις, περάσματα, υφές, Χρωματικές κλίμακες, Αρμονίες- Αντιθέσεις, Κολάζ, Frottage , Χαρτοπλεκτική, Assemblage, Ανάπτυγμα από την δεύτερη προς την τρίτη διάσταση. Η έννοια του εξώγλυφου, Ψηφιδωτό ως 'ζωγραφική με πέτρα', Φόρμες, ροές, αρμοί, Σχέδιο γλυπτικής, Πηλοπλαστική, Γυψοτεχνία, Ανάγλυφο, Ξυλογλυπτική, Ανάγλυφες μικτές τεχνικές, Χαρτοδιπλωτική, Origami, Χαρακτική σε ξύλο, λινόλεουμ, Διάτρητη χαλκογραφία, Τεχνικές τυπώματος, Μονοτυπία, Ντεκαλκομανία, Κολλαγραφία, Ασσεμπλογραφία, Εισαγωγή στην τυπογραφία, Στατική εικόνα ,Κινούμενη εικόνα, Στοιχεία Αρχιτεκτονικής – Μακέτα, Αγγειοπλαστική ,Υφαντική, Υλικά, μέσα και τεχνικές σκηνογραφίας-σκηνικών, Επιπλοποιία, Κατασκευή κούκλας-Κουκλοθέατρο, Χειροτεχνίες και*

δεξιοτεχνίες), ενώ συνδέεται και με τον βασικό άξονα 5 και τους υπόλοιπους άξονες σε αναλογία που δίνεται παρακάτω.

Το δεύτερο κεφάλαιο που θα αναπτύσσεται με κύρια κατεύθυνση τον δεύτερο άξονα του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών θα εισάγει τους μαθητές/τριες της Α΄ Τάξης Γυμνασίου στην εικαστική σύνταξη και στον οπτικό γραμματισμό και θα τους εξοικειώνει με τα θεματικά πεδία του άξονα αυτού (*Μορφικά στοιχεία, Χρώμα και πλαστικά στοιχεία, Αρχές σύνθεσης*) με περαιτέρω εξειδίκευση σύμφωνα με τις επιμέρους θεματικές ενότητες (*Σημείο, Γραμμή, Επίπεδο, Σχήμα, Φόρμα, Μορφή, Χρώμα, Τόνος, Φως, Υφή-Ματιέρα, Τοποθέτηση, Συμμετρία, Ασυμμετρία, θετικός και αρνητικός χώρος, Ισορροπία, Ρυθμός, Στατικότητα - Κίνηση*).

Το τρίτο κεφαλαίο που εστιάζει στον τρίτο άξονα του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης δίνει έμφαση στα υλικά και τις τεχνικές των μορφών τέχνης που προτείνονται στον πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου ώστε να εξασφαλίζεται η διδακτική συνοχή. Περιγράφεται η χρήση υλικών (*Σχεδίου, Χρώματος, Τυπώματος, Κεντήματος, Φυσικές χρωστικές πρώτες ύλες, Υλικά και θραύσματα από το ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον, Επιφάνειες αποτύπωσης, αφαιρετικού και προσθετικού πλασίματος, συναρμογής, ύφανσης, ανακυκλώσιμα υλικά, φυσικά υλικά και χρηστικά αντικείμενα, ανθρώπινο σώμα, Υπολογιστικές μονάδες, Συσκευές λήψης, Ψηφιακές γραφίδες, Λογισμικά και εφαρμογές*) και τεχνικών επιφάνειας (*Ιχνογραφία – κορεσμός, Στεγνή – ρευστή βαφή, Frottage, Collage, Μονοτυπία, Χάραξη, Ξυλογραφία, Υφανση*) τεχνικών όγκου και χώρου (*Προσθετική – αφαιρετική, Ανάγλυφο, Συναρμογές, κατασκευές – εγκαταστάσεις, αρχιτεκτονικής – σκηνογραφικής*) Ψηφιακές και μεικτές Τεχνικές (*Ψηφιακή επεξεργασία εικόνας – ήχου – βίντεο, ψηφιακό collage, χρωματική επεξεργασία εικόνας – βίντεο, συνθετική επεξεργασία κειμένου - εικόνας – ήχου – βίντεο, κ.ά.*).

Το τέταρτο κεφάλαιο που αναφέρεται στον τέταρτο άξονα του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών εστιάζει στο Θέμα, το Περιεχόμενο και το Νόημα των έργων τέχνης και των εικαστικών εργασιών των μαθητών και μπορεί να επικεντρώνεται σε θέματα διαπολιτισμικότητας (*πολιτισμικής αειφορίας, διαπολιτισμικού διαλόγου, γεφυρώσεων διαφορετικών εποχών μέσα από την τέχνη κλπ.*), εικονοαφήγησης, παρατήρησης της φύσης (*ενεργητική όραση, παρατήρησης του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος*), προσωπικής ευημερίας και ενσώματης μάθησης (*παρατήρησης της κοινωνικής ζωής, θέματα από την λαϊκή τέχνη, θέματα από τις εφαρμοσμένες τέχνες κλπ.*).

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναπτύσσεται ένα βασικό λεξιλόγιο αισθητικής που έχει σκοπό να περιγράψει το εικαστικό φαινόμενο, με αφορμή και αντικείμενο μελέτης σημαντικούς σταθμούς της ιστορίας της τέχνης από την αρχαιότητα έως και το Μεσαίωνα (*παλαιολιθική τέχνη, νεολιθική, Μεσοποταμία, Αίγυπτος, Τέχνη του Αιγαίου, Μινωική, Γεωμετρική εποχή, Αρχαϊκή εποχή, Κλασική, Ελληνιστική εποχή, Ρωμαϊκή, Παλαιοχριστιανική – Βυζαντινή - ύστερη βυζαντινή τέχνη, γοτθική τέχνη, μεσαιωνική τέχνη*), αναδεικνύοντας την έκφραση κάθε εποχής και κάποιους αντιπροσωπευτικούς καλλιτέχνες και τα έργα τους. Στο κεφάλαιο αυτό θα βρίσκονται και οι προτάσεις μοντέλων και τεχνικών ανάλυσης των έργων τέχνης

(περιγραφική, μορφολογική, σημειωτική κ.ά.) έτσι ώστε να γίνει εικαστικά νοητικά αισθητή η ενότητα μορφής και περιεχομένου, ενώ οι μαθητές/τριες χρησιμοποιούν για την προσέγγιση αυτή και τη γλώσσα. Αναλύουν τα έργα τέχνης μαθαίνοντας νέες έννοιες και αισθητικές αξίες (ωραίο, υψηλό, τραγικό – κωμικό, άσχημο, παράσταση – αναπαράσταση, μίμηση – παρατήρηση, κάθαρση θεατή, σκόπιμη πλάνη, ελευθερία της έκφρασης, περιορισμοί έκφρασης, λογοκρισία, ελεύθερη διακίνηση έργου τέχνης, κ.ά.) μέσα από την ιστορία της, προσλαμβάνοντας σαν θεατές και αναλύοντας σαν ερευνητές το εικαστικό φαινόμενο.

Κάθε ένα από τα κεφάλαια που παρουσιάζονται παραπάνω υποδιαιρείται σε πέντε επιμέρους ενότητες, στις οποίες οι βασικοί άξονες συνδυάζονται και λειτουργούν αμοιβαία με τους πέντε Συμπληρωματικούς Άξονες σε οριζόντια ανάπτυξη (ριζωματική λογική). Στις ενότητες θα παρουσιάζεται το αποτέλεσμα της διασταύρωσης των δύο Θεμελιωδών Αξόνων (Εικαστική Δημιουργία και Πράξη & Αισθητική Πρόσληψη και Απόκριση) και των πέντε Βασικών Αξόνων με τους πέντε Συμπληρωματικούς Άξονες: (ΣΑ6) Αξίες και Δεξιότητες Μάθησης, (ΣΑ7) Ψηφιακός Γραμματισμός και Γραμματισμός των Μέσων, (ΣΑ8) Συνέργεια των Τεχνών - Διαθεματικότητα -Διεπιστημονικότητα, (ΣΑ9) Οπτικός Γραμματισμός – Πολυτροπικότητα – Σημειωτική, (ΣΑ10) Εικαστικές Τέχνες και Αειφορία. Συνδέσεις με τις δεξιότητες του πολίτη του 21^{ου} αιώνα και τον ψηφιακό, οπτικό και πολυτροπικό γραμματισμό αναδύονται σε συγκεκριμένα μέρη των υποκεφαλαίων κάθε κεφαλαίου ισόρροπα. Οι επιμέρους ενότητες αναπτύσσονται με τρόπο που συνδυάζουν τη λειτουργία επίσης των Μίτων που προσδιορίζουν τα προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα που μεταφράζονται σε Προοργανωτές και Αποτιμητές.

Αντίστοιχα έχει σχεδιαστεί η έκταση της συγγραφής κάθε υποκεφαλαίου όπως παρουσιάζεται στον συνοπτικό πίνακα περιεχομένου, δηλαδή έτσι ώστε να αντιστοιχεί σε 50% του περιεχομένου του Βασικού Άξονα τίτλου του κεφαλαίου, 30% στο περιεχόμενο των υπόλοιπων Βασικών Αξόνων και 20% στο περιεχόμενο των Συμπληρωματικών Αξόνων. Αντίστοιχα η αναλογία των Μίτων διαμορφώνεται σε M1:45-50%, M2: 35% και M3:15-20%. Προτείνεται η αναλογία αυτή να διατηρείται σε κάθε σαλόνι (ανοιχτό δισέλιδο) του μαθητικού Βιβλίου.

Πιο συγκεκριμένα οι επιμέρους ενότητες των κεφαλαίων έχουν σχεδιαστεί δομικά σε κάθε υποκεφάλαιο με την εξής σειρά και γενικούς συσχετισμούς:

- ❖ Εισαγωγή (π.χ.0,25 έως 0,5 σελίδα)
- ❖ Προοργανωτές(έως τρία ΠΜΑ και η κωδικοποίησή τους με βάση τους μίτους(M1,M2,M3)(π.χ. 0,25 έως 0,5 σελίδα). Η κωδικοποίηση μπορεί να γίνεται για παράδειγμα με βάση το Συγκεντρωτικό Πίνακα Προσδοκώμενων Μαθησιακών Αποτελεσμάτων (ΠΜΑ: Ενότητα 7 του Οδηγού Εκπαιδευτικού) στην ακόλουθη μορφή για κάθε υποκεφάλαιο π.χ.: προτείνεται να σημειώνονται με την διάκριση πλαισίου κειμένου στο βιβλίο- (διάκριση ασκήσεων ή ομάδας ασκήσεων.
- ❖ “Τέχνη και καθημερινή ζωή”. Ασκήσεις εικαστικού και οπτικού γραμματισμού: Ασκήσεις-Δραστηριότητες που ανήκουν κατά κανόνα στους ΒΑ2, ΒΑ5 και όλους τους ΣΑ κατ’ αναλογία και κατά περίπτωση (π.χ. 0,5 - έως 1 σελ.). Εκφράζουν κατεξοχήν τον Θεμελιώδη Άξονα2 (ΘΑ2) και Μίτο 2(M2). Τα πλαίσια κειμενικού

συμβολισμού μίτων ή οι κωδικοί των προτείνεται να σημειώνονται σαν διακριτικό των ασκήσεων ή ομάδας ασκήσεων.

- ❖ “Ας δούμε τι μάθαμε”. Στο κλείσιμο κάθε ενότητας μπαίνουν οι αποτιμητές με ακριβή αντιστοιχία τους σε σχέση με τους προοργανωτές κωδικοποιημένοι σε πλαίσιο (δεν αναφέρεται στον πίνακα έκταση, διότι δεν καταλαμβάνει μετρήσιμο χώρο σε σελίδες). Στο τέλος κάθε κεφαλαίου μπαίνουν συνολικά οι αποτιμητές σε μορφή ανοικτών ερωτήσεων – παραπομπών (π.χ. 0.5 σελίδα). Για οικονομία χώρου μπορούν να αναφέρονται και αυτοί οι τελευταίοι με σύντμηση σε δύο σειρές, παραπέμποντας στους ανάλογους πόρους. Μπορούν να παραπέμπουν για παράδειγμα σε ολόκληρο φύλλο αυτοαξιολόγησης στο Παράρτημα του Εικαστικού ημερολογίου, ή σε ψηφιακό αποτύπωμα φύλλου εργασίας στο διευρυμένο ψηφιακό βιβλίο ή στη θεσμική πλατφόρμα ψηφιακού υλικού. Αφού ενταχθούν τα φύλλα και τα πρότυπα των αποτιμητών σε έντυπο(εικαστικό ημερολόγιο) ή σε ψηφιοποιημένο χώρο, καταχωρούνται στο βιβλίο.
- ❖ “ Τέχνη και Σύγχρονη πραγματικότητα”. Επίσης στο κλείσιμο καθενός από τα πέντε κεφάλαια (όχι στο κλείσιμο υποκεφαλαίων) καταχωρούνται οι διαθεματικές προτάσεις- συνδέσεις που αφορούν κυρίως τον 8^ο συμπληρωματικό άξονα (ΣΑ8). Προτείνεται να εντοπιστούν οι συνδέσεις με τα Νέα ΠΣ των υπόλοιπων γνωστικών αντικειμένων αντί με τα παλαιότερα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, ώστε οι αναφορές να είναι σαφείς και επικαιροποιημένες.

Ο αριθμός σελίδων έχει υπολογιστεί μαζί με το εικονιστικό τους υλικό, μέχρι δύο η τρεις εικόνες σε κάθε σελίδα. Οι παραπάνω προτάσεις σελίδων σε σχέση με το περιεχόμενο είναι ενδεικτικές. Οι συγγραφείς μπορούν να κινηθούν σε ένα όριο 20-25% πάνω ή κάτω από τα παραδείγματα. Ολόκληρο το βιβλίο θα είναι ελάχιστο 100 σελίδες και μέγιστο 150. Με αυτή τη βάση καθένα από τα 5 κεφάλαια θα μπορεί να κινείται μεταξύ των 25 ελάχιστο και 35 μέγιστο σελίδων, ελέγχοντας πάντα το σύνολο να μην υπερβεί το προαναφερόμενο όριο συνόλου.

Οι εικόνες του Βιβλίου μπορεί να περιλαμβάνουν έργα από την ιστορία της τέχνης, εικονογραφήσεις, σχέδια, σκίτσα, μαθητικές εργασίες, σχεδιαγράμματα, πίνακες, μαθητικές εργασίες κατά περίπτωση. Οι εικόνες είναι αναγκαίο να είναι ευκρινείς, η αναφορά τους στο κείμενο χρειάζεται να είναι προφανής, είτε μέσω αναφοράς τους στο κείμενο, είτε λόγω της θέσης τους προς το κείμενο αναφοράς ώστε να επιτυγχάνεται κατάλληλη ισορροπία μεταξύ κειμένου και του εικονιστικού υλικού. Παρότι το μάθημα των Καλλιτεχνικών χρειάζεται πλήθος εικόνων, η φιλοσοφία του βασικού έντυπου βιβλίου που προδιαγράφεται να είναι ευσύνοπτο, δεν επιτρέπει την συμπερίληψη πλήθους εικόνων μέσα σε αυτό, επομένως πρέπει η επιλογή να γίνει με περίσκεψη. Τα υπόλοιπα εικαστικά και εικονιστικά τεκμήρια θα προσφέρονται έντυπα μέσω του Ανθολογίου και ψηφιακά μέσω των διαδικτυακών πόρων μέσω των συνδέσμων και σημειώσεων συσχέτισμού. Η προσέγγιση και η σύνθεση του syllabus είναι - όπως προαναφέραμε ριζωματική και στην διακριτική ευχέρεια και κρίση του εκπαιδευτικού. Δεν συνιστάται, ούτε είναι εφικτό να διδαχθεί επομένως ολόκληρο το Βιβλίο και η ύλη που περιλαμβάνεται μέσα σε μονόωρο (κατά τα ισχύοντα) μάθημα, για τον ίδιο ακριβώς όμως λόγο, η συγγραφή του βιβλίου δεν είναι δυνατό να γίνει με τρόπο τυχαίο και

αποσπασματικό. Ως περιεχόμενο σχεδιάζεται με αυτόν το τρόπο, ώστε να περιέχει όλα τα δυνατά σημεία εκκίνησης που να καθιστούν εφικτή τη διαφοροποίηση και την εξατομίκευση του εκπαιδευτικού σχεδιασμού και της διδακτικής του.

5. Πίνακας Περιεχομένων του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Α' Τάξης του Γυμνασίου – Ενδεικτικό Παράδειγμα Σχεδιασμού

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΤΗΣ Α ΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΕΝΑ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΕΜΠΡΟΣΘΟΦΥΛΛΟ: ΜΙΑ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗ ΕΓΧΡΩΜΗ ΕΙΚΟΝΑ Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΙΚΟΝΩΝ ΠΟΥ ΚΥΡΙΑΡΧΕΙ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΒΙΒΛΙΟΥ
<ul style="list-style-type: none">
• Κειμενικό υλικό που θα ενημερώνει για το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή /τριας
• Θα εξηγεί τον τρόπο και τον βαθμό σύνδεσης του Βιβλίου Μαθητή/τριας με το Εικαστικό Σημειωματάριο και τα άλλα συμπληρωματικά βιβλία (Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων Εργαστηριακός Οδηγός)
• Σύντομη αναφορά στα Κεφάλαια του Βιβλίου του μαθητή
• Αναφορά στη Σύνδεση του Βιβλίου του Μαθητή/τριας με το Εικαστικό Σημειωματάριο της Γ τάξης του Γυμνασίου και τα συμπληρωματικά βιβλία (Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και Εργαστηριακός Οδηγός)
• Αναφορά σύνδεσης του Βιβλίου Μαθητή Μαθήτριας της Α' Τάξης με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό
• Προσθήκη διαγράμματος που θα αναπαριστά τις συνδέσεις του Βιβλίου Μαθητή της Α' Τάξης του Γυμνασίου με το υπόλοιπο εκπαιδευτικό υλικό
Σημείωση: Για τον χωρισμό των Κεφαλαίων μπορεί να χρησιμοποιείται μια ολοσέλιδη εικόνα ή σελίδα χωρισμένη στα 2 στα 3 στα 4 που θα περιλαμβάνει αντίστοιχο αριθμό εικόνων ή άλλη σύνθεση σύμφωνα με την έμπνευση του γραφίστα και του εικονογράφου πάντα σε σύνδεση με το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου.
ΕΝΑΡΞΗ ΚΥΡΙΩΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ
<ul style="list-style-type: none">
• <i>Το ταξίδι της τέχνης ως ανθρώπινη εξέλιξη (Σύνδεση με τους βασικούς γνωστικούς και εμπειρικούς στόχους των Εικαστικών ΣΤ' τάξης Δημοτικού)</i>
• <i>Το φαινόμενο της τέχνης στο μάθημα των Καλλιτεχνικών της Α' Τάξης του Γυμνασίου</i>
• <i>Σημειολογικός και εικονιστικός οργανωτής του περιεχομένου (σήματα, σύμβολα, πλαίσια, προτεινόμενες εργασίες – δράσεις)</i>
1^ο Κεφάλαιο: ΜΟΡΦΕΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 1^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Να...
1. Α' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες αφηγούνται την ένωση των τεχνών
1.Α.1 Εισαγωγή
1.Α.1.ι Ορισμός της Τέχνης
1.Α.2 Ο κόσμος της τέχνης
1.Α.2.ι Η διάκριση των τεχνών σε Εικαστικές και Εφαρμοσμένες τέχνες: το τείχος που έπεσε. Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες:
<ul style="list-style-type: none"> ● Ζωγραφική ● Γλυπτική ● Κεραμική ● Ψηφιδωτό
1.Α.2.ιι Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
1.Α.3 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης
1.Α.3.ι Παλαιολιθική Τέχνη
Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)
1.Α.3.ιι Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
1.Α.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης
1.Α.4.ι Παρουσίαση έργων της Παλαιολιθικής Τέχνης: Σπηλαιογραφίες στην Αλταμίρα και στο Λασκό, Η Αφροδίτη του Willendorf, Η Αφροδίτη του Brassemprouy κλπ.
Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση
1.Α.4.ιι Όρα για δημιουργία: ιι Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
1.Α.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
1.Α.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Παλαιολιθική Τέχνη
1.Α.5.ιι Όρα για δημιουργία: Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
1.Α.6 Ας δούμε τι μάθαμε
1.Α.6.ι Αποτιμητές 1 ^{ης} Ενότητας 1 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
1.Β' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες αφηγούνται ιστορίες για την τέχνη στον χρόνο
1.Β.1 Εισαγωγή
1.Β.1.ι Τέχνη και Χρόνος
1.Β.2 Ο κόσμος της τέχνης
1.Β.2.ι Τέχνη και αιωνιότητα.
Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες
<ul style="list-style-type: none"> ● Αργυροχρυσοχοΐα ● Υφαντική ● Μεταλλοτεχνία-μικροτεχνία ● Επιπλοποιία

<ul style="list-style-type: none"> • Χειροτεχνίες και δεξιότητες
<p>1.Β.2.iii Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>1.Β.3 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης.</p>
<p>1.Β.3.i Νεολιθική Τέχνη</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p>
<p>1.Β.3.ii Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>1.Β.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>1.Β.4.i Παρουσίαση έργων της Νεολιθικής Τέχνης: Ειδώλιο γυναικείας μορφής από τη Νέα Νικομήδεια Ημαθίας, Πήλινο αγγείο με τρίχρωμη διακόσμηση από το Διμήνι της Θεσσαλίας, Ντολμέν στην Ιρλανδία, Ναοί στη Μάλτα και το νησί Γκότζο, Στόουνχεντζ, Νεολιθικά κοσμήματα κλπ.</p> <p>Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p>
<p>1.Β.4.ii Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>1.Β.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>1.Β.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στη Νεολιθική Τέχνη</p> <p>1.Β.5.ii Όρα για δημιουργία: Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>1.Β.6 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>1.Β.6.i Αποτιμητές 2^{ης} Ενότητας 1^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>1.Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες αφηγούνται ιστορίες εξουσίας</p>
<p>1.Γ.1 Εισαγωγή</p> <p>1.Γ.1.i Τέχνη και Χώρος</p>
<p>1.Γ.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>1.Γ.2.i Οι τέχνες στην υπηρεσία της εξουσίας</p> <p>Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αρχιτεκτονική • Αρχιτεκτονική τοπίου
<p>1.Γ.2.ii Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>1.Γ.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης.</p>
<p>1.Γ.3.i Τέχνη της Μεσοποταμίας</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p>
<p>1.Γ.3.ii Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>1.Γ.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>1.Γ.4.i Παρουσίαση έργων της Τέχνης της Μεσοποταμίας (Ζιγκουράτ, Πύργος της Βαβέλ, Πύλη της Ιστάρ στο Ιράκ, Κρεμαστοί κήποι της Βαβυλώνας κλπ.)</p> <p>Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p>
<p>1.Γ.4.ii Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>1.Γ.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>1.Γ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Τέχνη της Μεσοποταμίας</p> <p>1.Γ.5.ii Όρα για δημιουργία: ii Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>

<p>1.Γ.6 Ας δούμε τι μάθαμε 1.Γ.6.i Αποτιμητές 3^{ης} Ενότητας 1^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>1.Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες αφηγούνται τελετουργίες</p>
<p>1.Δ.1 Εισαγωγή 1.Δ.1.i Τέχνη και τελετουργική ζωή</p>
<p>1.Δ.2. Ο κόσμος της τέχνης 1.Δ.2.i Συμβολισμός των μορφών, του χώρου και των αντικειμένων. Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Στοιχεία Αρχιτεκτονικής-Μακέτα ● Στοιχεία Σκηνογραφίας-Σκηνικά <p>1.Δ.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>1.Δ.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης 1.Δ.3.i Τέχνη της Αρχαίας Αιγύπτου Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα) 1.Δ.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>1.Δ.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης 1.Δ.4.i Παρουσίαση έργων της Τέχνης της Αιγύπτου (Αιγυπτιακές πυραμίδες και ναοί, Τοιχογραφίες, Σφίγγα κλπ.) Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση 1.Δ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>1.Δ.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 1.Δ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Τέχνη της Αρχαίας Αιγύπτου 1.Δ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>1.Δ.7. Ας δούμε τι μάθαμε 1.Δ.7.i Αποτιμητές 4^{ης} Ενότητας 1^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>1.Ε' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες αφηγούνται την καθημερινή ζωή</p>
<p>1.Ε.1 Εισαγωγή 1.Ε.1.i Τέχνη και καθημερινή ζωή</p>
<p>1.Ε.2 Ο κόσμος της τέχνης 1.Ε.2.i Οι τέχνες ως μέσο βελτίωσης της ανθρώπινης ζωής Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Κατασκευή πήλινης κούκλας - Κουκλοθέατρο <p>1.Ε.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>1.Ε.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης 1.Ε.3.i Κυκλαδική Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα) 1.Ε.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>1.Ε.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p>

<p>1.Ε.4.ι Παρουσίαση έργων Κυκλαδικής Τέχνης (Ειδώλια: Πρωτοκυκλαδική Ι: βιολόσχημα κ.α. Πρωτοκυκλαδική ΙΙ: Αυλητής, Τριγωνιστής, Προπίνων κ.α.) Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία – Αξιολόγηση 1.Ε.4.ιι Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>1.Ε.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 1.Ε.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Κυκλαδική Τέχνη 1.Ε.5.ιι Όρα για δημιουργία: Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>1.Ε.6 Ας δούμε τι μάθαμε 1.Ε.7.ι Αποτιμητές 5^{ης} Ενότητας, 1^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>ΕΠΙΛΟΓΟΣ 1^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: Γλωσσάρι – Γενικοί Αποτιμητές Κεφαλαίου</p>
<p>2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΜΟΡΦΙΚΑ ΚΑΙ ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΑΡΧΕΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ</p>
<p>Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 2^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ</p>
<p>2.Α' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως σχεδιαστές δισδιάστατων και τρισδιάστατων έργων</p>
<p>2.Α.1 Εισαγωγή 2.Α.1.ι Η πολυπλοκότητα του εικαστικού χώρου</p>
<p>2.Α.2 Ο κόσμος της τέχνης 2.Α.2.ι Δισδιάστατες και τρισδιάστατες τέχνες: η λειτουργία των μορφικών και δομικών στοιχείων Μορφικά και δομικά στοιχεία:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σημείο • Γραμμή • Επίπεδο <p>2.Α.2.ιι Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>2.Α.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης 2.Α.3.ι Μινωική Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα) 2.Α.3.ιι Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>2.Α.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης 2.Α.4.ι Παρουσίαση έργων της Μινωικής Τέχνης: Το Ανάκτορο της Κνωσού - Λαβύρινθος, Η Θεά των Όφρων, Ο Πρίγκιπας με τα κρίνα, Ρυτό σε σχήμα ταυροκεφαλής κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση 2.Α.4.ιι Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>2.Α.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 2.Α.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στη Μινωική Τέχνη 2.Α.5.ιι Όρα για δημιουργία: Όρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>2.Α.6 Ας δούμε τι μάθαμε 2.Α.7.ι Αποτιμητές 1^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>2.Β' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως σχεδιαστές μορφικών και δομικών στοιχείων</p>

<p>2.Β.1 Εισαγωγή 2.Β.1.ι Η στιβαρότητα του χώρου</p>
<p>2.Β.2 Ο κόσμος της τέχνης 2.Β.2.ι Θετικός και αρνητικός χώρος Μορφικά και δομικά στοιχεία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σχήμα • Φόρμα <p>2.Β.2.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>2.Β.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης 2.Β.3.ι Μυκηναϊκή Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>2.Β.3.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>2.Β.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης 2.Β.4.ι Παρουσίαση έργων της Μυκηναϊκής Τέχνης (Κυκλώπεια τείχη, η Πύλη των Λεόντων, Μάσκα του Αγαμέμνονα κλπ.) Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>2.Β.4. Ώρα για δημιουργία: ιι Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>2.Β.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 2.Β.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στη Μυκηναϊκή Τέχνη</p> <p>2.Β.5.ιι Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>2.Β.6 Ας δούμε τι μάθαμε 2.Β.6.ι Αποτιμητές 2^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>2.Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως σχεδιαστές του κενού: χρώμα φως και σκιά</p>
<p>2.Γ.1 Εισαγωγή 2.Γ.1.ι Ο φόβος του κενού</p>
<p>2.Γ.2 Ο κόσμος της τέχνης 2.Γ.2.ι Μορφικά και δομικά στοιχεία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Χρώμα • Τόνος • Φως <p>2.Γ.2.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>2.Γ.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης 2.Γ.3.ι. Γεωμετρική Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>2.Γ.3.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>2.Γ.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης 2.Γ.4.ι Παρουσίαση Αγγείων Γεωμετρικής Τέχνης Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>2.Γ.4.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>2.Γ.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p>

<p>2.Γ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στη Γεωμετρική Τέχνη</p> <p>2.Γ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>2.Γ.7 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>2.Γ.7.i Αποτιμητές 3^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>2.Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως σχεδιαστές της λεπτομέρειας: υφή, ματιέρα</p>
<p>2.Δ.1 Εισαγωγή</p> <p>2.Δ.1.i Σημασία στη λεπτομέρεια</p>
<p>2.Δ.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>2.Δ.2.i Η σημασία της παρατήρησης και της ενεργητικής όρασης. Μορφικά και δομικά στοιχεία</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Υφή ● Ματιέρα κ.λπ. <p>2.Δ.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>2.Δ.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>2.Δ.3.i Αρχαϊκή Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>2.Δ.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>2.Δ.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>2.Δ.4.i Παρουσίαση έργων της Αρχαϊκής Τέχνης: Κούρος, Κόρη, Μουσείο Ακρόπολης: Η Αίθουσα της Αρχαϊκής Ακρόπολης κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>2.Δ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>2.Δ.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>2.Δ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Αρχαϊκή Τέχνη</p> <p>2.Δ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>2.Δ.6 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>2.Δ.7.i Αποτιμητές 4^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>2.Ε' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως σχεδιαστές συμβολισμών και συνθέσεων</p>
<p>2.Ε.1 Εισαγωγή</p> <p>2.Ε.1.i Η αρμονία του χώρου</p>
<p>2.Ε.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>2.Ε.2.i Τρόποι σύνθεσης, συμβολισμοί και νοήματα Αρχές σύνθεσης:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Τοποθέτηση ● Συμμετρία ● Ασυμμετρία

<ul style="list-style-type: none"> • Ισορροπία • Στατικότητα • Κίνηση κλπ <p>2.E.2.ii Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>2.E.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>2.E.3.i Κλασική Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>2.E.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>2.E.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>2.E.4.i Παρουσίαση του Παρθενώνα της Ακρόπολης των Αθηνών (Μουσείο Ακρόπολης), των γλυπτών του Παρθενώνα (Βρετανικό Μουσείο) κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>2.E.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>2.E.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>2.E.5.i Παραδείγματα έργων και κινήματων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Κλασική Τέχνη</p> <p>2.E.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>2.E.6 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>2.E.6.i Αποτιμητές 5^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>ΕΠΙΛΟΓΟΣ 2^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: Γλωσσάρι – Γενικοί Αποτιμητές Κεφαλαίου</p>
<p>3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΥΛΙΚΑ ΜΕΣΑ ΤΕΧΝΙΚΕΣ</p>
<p>Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 3^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ</p>
<p>3.A' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως εφευρέτες τεχνικών</p>
<p>3.A.1 Εισαγωγή</p> <p>3.A.1.i Τέχνη και τεχνική</p>
<p>3.A.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>3.A.2.i Η σημασία των υλικών, των μέσων και της τεχνικής στην τέχνη Υλικά, μέσα και τεχνικές</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ζωγραφικής • Γλυπτικής • Κεραμικής <p>3.A.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>3.A.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>3.A.3.i Ελληνιστική Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>3.A.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>3.A.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>3.A.4.i Παρουσίαση έργων της Ελληνιστικής Τέχνης (Ερμής του Πραξιτέλη, Αφροδίτη της Μήλου, Νίκη της Σαμοθράκης, Νωπογραφίες της Βεργίνας, Φαγιούμ κλπ.)</p>

<p>Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>3.A.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>3.A.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή Ζωή</p> <p>3.A.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Ελληνιστική Τέχνη</p> <p>3.A.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>3.A.6 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>3.A.6.i Αποτιμητές 1^{ης} Ενότητας 3^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>3.B' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως εφευρέτες υλικών</p>
<p>3.B.1 Εισαγωγή</p> <p>3.B.1.i Τέχνη και ύλη</p>
<p>3.B.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>3.B.2.i Το υλικό ως κίνητρο για δημιουργία. Πειραματισμός και σχεδιασμός. Υλικά, μέσα και τεχνικές των Assemblage - Κολάζ κλπ.</p> <p>3.B.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>3.B.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>3.B.3.i Ετρουσκική Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>3.B.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>3.B.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>3.B.4.i Παρουσίαση έργων Ετρουσκικής Τέχνης: Ετρουσκικά Αγγεία, Η Χίμαιρα του Αρέτσο κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>3.B.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>3.B.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή Ζωή</p> <p>3.B.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Ετρουσκική Τέχνη</p> <p>3.B.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>3.B.6 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>3.B.6.i Αποτιμητές 2^{ης} Ενότητας 3^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>3.Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως εφευρέτες τεχνολογίας</p>
<p>3.Γ.1 Εισαγωγή</p> <p>3.Γ.1.i. Τέχνη και τεχνολογία</p>
<p>3.Γ.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>3.Γ.2.i Χρησιμότητα και αξία των υλικών στις τέχνες. Υλικά, μέσα και τεχνικές Animation Κουκλοθεάτρου</p>

Κινούμενης εικόνας
Εικονοπαρτιτούρας
3.Γ.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
3.Γ.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης
3.Γ.3.i Ρωμαϊκή Τέχνη
Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)
3.Γ.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
3.Γ.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης
3.Γ.4.i Παρουσίαση έργων Ρωμαϊκής Τέχνης: Κολοσσαίο, Στήλη του Τραϊανού, Τοιχογραφίες της Πομπηίας κλπ.
Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση
3.Γ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
3.Γ.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
3.Γ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στη Ρωμαϊκή Τέχνη
3.Γ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
3.Γ.7 Ας δούμε τι μάθαμε
3.Γ.7.i Αποτιμητές 3^{ης} Ενότητας 3^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
3.Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως εφευρέτες του υλικού ως ιδέα
3.Δ.1 Εισαγωγή
3.Δ.1.i Η ύλη ως ιδέα.
3.Δ.2 Ο κόσμος της τέχνης
3.Δ.2.i Πολύτιμα, ευτελή, σπάνια, απαγορευμένα κλπ. υλικά.
Υλικά, μέσα και τεχνικές των
Γκράφιτι
Ψηφιδωτού κλπ.
3.Δ.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
3.Δ.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης
3.Δ.3.i. Παλαιοχριστιανική Τέχνη
Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)
3.Δ.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
3.Δ.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης
3.Δ.4.i Παρουσίαση παλαιοχριστιανικών συμβόλων (πτηνών, ζώων, φυτών, ανθέων), αναφορά στις κατακόμβες και στα ψηφιδωτά της παλαιοχριστιανικής περιόδου κλπ.
Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση
3.Δ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
3.Δ.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
3.Δ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Παλαιοχριστιανική Τέχνη
3.Δ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
3.Δ.7 Ας δούμε τι μάθαμε

3.Δ.7.ι Αποτιμητές 4 ^{ης} Ενότητας 3 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
3.Ε' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως εφευρέτες νέων τεχνών
3.Ε.1 Εισαγωγή
3.Ε.1.ι Το πνευματικό στην τέχνη
3.Ε.2 Ο κόσμος της τέχνης
3.Ε.2.ι Τέχνη, επιστήμη και τεχνολογία Υλικά, μέσα και τεχνικές της
<ul style="list-style-type: none"> ● Αγιογραφίας ● Φωτογραφίας ● Βίντεο, Βιντεο-εγκατάστασης ● Κινούμενης και στατικής εικόνας ως εικαστικό μέσο
3.Ε.2.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
3.Ε.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης
3.Ε.3.ι Βυζαντινή Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)
3.Ε.3.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
3.Ε.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης
3.Ε.4.ι Παρουσίαση έργων Βυζαντινής Τέχνης: Η Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης, Έργα του Μανουήλ Πανσέληνου κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση
3.Ε.4.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
3.Ε.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
3.Ε.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στη Βυζαντινή Τέχνη
3.Ε.5.ιι Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
3.Ε.6 Ας δούμε τι μάθαμε
3.Ε.6.ι Αποτιμητές 5 ^{ης} Ενότητας 3 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
ΕΠΙΛΟΓΟΣ 3^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: Γλωσσάρι – Γενικοί Αποτιμητές Κεφαλαίου
4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΘΕΜΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΝΟΗΜΑ
Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 4^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
4.Α' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως αγγελιοφόροι νοημάτων
4.Α.1 Εισαγωγή
4.Α.1.ι Η Τέχνη ως συμβολική γλώσσα
4.Α.2 Ο κόσμος της τέχνης
4.Α.2.ι Μύθοι, εικόνες και σύμβολα
4.Α.2.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
4.Α.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης
4.Α.3.ι Πρώιμη Μεσαιωνική Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)
4.Α.3.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)

<p>4.A.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>3.E.4.i Παρουσίαση έργων Πρώιμης Μεσαιωνικής Τέχνης: <i>Book of Durrow, Book of Kells</i> κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>3.E.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>4.A.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>4.A.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Πρώιμη Μεσαιωνική Τέχνη</p> <p>4.A.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>4.A.6 Ώρα για Δημιουργία</p> <p>A.A.6.i Προτάσεις για εικαστικές δημιουργίες εμπνευσμένες από την Πρώιμη Μεσαιωνική Τέχνη</p>
<p>4.A.7 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>4.A.7.i Αποτιμητές 1^{ης} Ενότητας 4^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>4.B' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως αγγελιοφόροι αειφορίας</p>
<p>4.B.1 Εισαγωγή</p> <p>4.B.2.i Τέχνη και βιώσιμη ανάπτυξη</p>
<p>4.B.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>4.B.2.i Τέχνη και αειφορία</p> <p>4.B.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>4.B.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>4.B.3.i Μεσαιωνική Τέχνη</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>4.B.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>4.B.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>4.B.4.i Παρουσίαση έργων Μεσαιωνικής Τέχνης: <i>Δυναστεία των Καρολιδών, Palatine Chapel στο Aachen</i> κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>4.B.4.ii Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>4.B.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>4.B.5.i Ώρα για δημιουργία: Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στη Μεσαιωνική Τέχνη</p> <p>4.B.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>4.B.6 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>4.B.6.i Αποτιμητές 2^{ης} Ενότητας 4^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>4.Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως αγγελιοφόροι κουλτούρας</p>
<p>4.Γ.1 Εισαγωγή</p> <p>4.Γ.2.i Τέχνη και ανάπτυξη - καλλιέργεια</p>
<p>4.Γ.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>4.Γ.2.i Χιούμορ και εικόνα. Η τέχνη ως παρωδία</p> <p>4.Γ.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>4.Γ.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>4.Γ.3.i Ρομανική και Γοτθική Τέχνη</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p>

4.Γ.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
4.Γ.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης
4.Γ.4.i Παρουσίαση έργων Ρομανικής και Γοτθικής Τέχνης: Ναός του Αββαείου των Βενεδικτίνων στο Μούρμπαχ, Νότια Αλσατία, Notre Dame, Westminster Abbey, βιτρώ κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση
4.Γ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
4.Γ.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
4.Γ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στη Ρομανική και τη Γοτθική Τέχνη
4.Γ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
4.Γ.7 Ας δούμε τι μάθαμε
4.Γ.7.i Αποτιμητές 3 ^{ης} Ενότητας 4 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
4.Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως αγγελιοφόροι άλλων πολιτισμών
4.Δ.1 Εισαγωγή
4.Δ.2.i Τέχνη και πολιτισμοί
4.Δ.2 Ο κόσμος της τέχνης
4.Δ.2.i Τέχνη από διαφορετικούς πολιτισμούς
4.Δ.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
4.Δ.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης
4.Δ.3.i Πολιτισμοί στο περιθώριο και Μεταβυζαντινή τέχνη, Ελληνική Λαϊκή Τέχνη και Κύπρος Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)
4.Δ.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
4.Δ.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης
4.Δ.4.i Παρουσίαση έργων της Μεταβυζαντινής τέχνης, όπως Η Προσκύνηση των ποιμένων, του Σ, Τσαγκαρόλα (Εθνική Πινακοθήκη) κ.λπ., έργα ελληνικής και κυπριακής λαϊκής τέχνης. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση
4.Δ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
4.Δ.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
4.Δ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στους Πολιτισμούς του Περιθωρίου, τη Μεταβυζαντινή Τέχνη και τη Λαϊκή Τέχνη της Ελλάδας και της Κύπρου
4.Δ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
4.Δ.6 Ας δούμε τι μάθαμε
4.Δ.6.i Αποτιμητές 4 ^{ης} Ενότητας 4 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
4.Ε' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως αγγελιοφόροι της υγείας και ευημερίας
4.Ε.1 Εισαγωγή
4.Ε.1.i Τέχνη και ευημερία
4.Ε.2 Ο κόσμος της τέχνης
4.Ε.2.i. Τέχνη, υγεία και προσωπική ευημερία
4.Ε.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
4.Ε.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης
4.Ε.3.i Ινδική Τέχνη

<p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>4.Ε.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>4.Ε.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>4.Ε.4.i Παρουσίαση έργων Ινδικής Τέχνης: Ορειχάλκινο γλυπτό του Σίβα Ναταράγια κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>4.Ε.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>4.Ε.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>4.Ε.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Ινδική Τέχνη</p> <p>4.Ε.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>4.Ε.6 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>4.Ε.6.i Αποτιμητές 5^{ης} Ενότητας 4^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>ΕΠΙΛΟΓΟΣ 4^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: Γλωσσάρι – Γενικοί Αποτιμητές Κεφαλαίου</p>
<p>5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ</p>
<p>Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 5^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ</p>
<p>5.Α' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως πρωτοπόροι των εποχών</p>
<p>5.Α.1 Εισαγωγή</p> <p>5.Α.1.i Τέχνη και πρωτοπορία</p>
<p>5.Α.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>5.Α.2.i Γιατί η τέχνη είναι σημαντική για τον άνθρωπο Σχέδιο με μελάνι, Χαρτοδιπλωτική, Origami</p> <p>5.Α.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>5.Α.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>5.Α.3.i Κινέζικη και Ιαπωνική Τέχνη</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>5.Α.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>5.Α.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>5.Α.4.i Παρουσίαση έργων Κινέζικης και Ιαπωνικής Τέχνης: Πήλινος κινέζικος στρατός, ζωγραφική με μελάνι Zen, Ιαπωνική μάσκα, origami, κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>5.Α.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>5.Α.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>5.Α.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Κινέζικη και Ιαπωνική Τέχνη</p> <p>5.Α.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>5.Α.6 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>5.Α.6.i Αποτιμητές 1^{ης} Ενότητας 5^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>5.Β' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως πρωτοπόροι δημιουργίας</p>
<p>5.Β.1 Εισαγωγή</p> <p>5.Β.1.i Τέχνη και δημιουργία</p>
<p>5.Β.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>5.Β.2.i. Ο καλλιτέχνης και το έργο τέχνης</p>

5.B.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
5.B.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης 5.B.3.i Ινδιάνικη Τέχνη – Τέχνη της Λατινικής και Βόρειας Αμερικής Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα) 5.B.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
5.B.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης 5.B.4.i Παρουσίαση έργων Ινδιάνικης Τέχνης και της Τέχνης της Λατινικής και Βόρειας Αμερικής: Ινδιάνικα τοτέμ, Τέχνη των Ινκας, - Μάγια - Αζτέκων, Προκολομβιανή Τέχνη κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση 5.B.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
5.B.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 5.B.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Ινδιάνικη Τέχνη και την Τέχνη της Λατινικής και Βόρειας Αμερικής 5.B.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
5.B.7 Ας δούμε τι μάθαμε 5.B.7.i Αποτιμητές 2 ^{ης} Ενότητας 5 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
5.Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως πρωτοπόροι επαναστάτες
5.Γ.1 Εισαγωγή 5.Γ.1.i Η επαναστατικότητα της Τέχνης
5.Γ.2 Ο κόσμος της τέχνης 5.Γ.2.i Τέχνη και εξουσία 5.Γ.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
5.Γ.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης 5.Γ.3.i Αφρικανική Τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα) 5.Γ.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
5.Γ.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης 5.Γ.4.i Παρουσίαση έργων της Αφρικανικής Τέχνης: Υνί, θεϊκός βασιλιάς, από τη Νιγηρία, κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση 5.Γ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
5.Γ.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 5.Γ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Αφρικανική Τέχνη 5.Γ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
5.Γ.6 Ώρα για Δημιουργία 5.Γ.6.i Ώρα για δημιουργία: Προτάσεις για εικαστικές δημιουργίες εμπνευσμένες από την Αφρικανική Τέχνη
5.Γ.7 Ας δούμε τι μάθαμε 5.Γ.7.i Αποτιμητές 3 ^{ης} Ενότητας 5 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
5.Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως πρωτοπόροι επικοινωνίας
5.Δ.1 Εισαγωγή 5.Δ.1.i Τέχνη και επικοινωνία

<p>5.Δ.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>5.Δ.2.i Λογοκρισία και Τέχνη</p> <p>5.Δ.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>5.Δ.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>5.Δ.3.i Τέχνη της Αυστραλίας και της Ωκεανίας</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>5.Δ.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>5.Δ.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>5.Δ.4.i Παρουσίαση έργων της Τέχνης της Αυστραλίας και της Ωκεανίας: Τέχνη των Αβορίγινων κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>5.Δ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>5.Δ.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>5.Δ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Τέχνη της Αυστραλίας και της Ωκεανίας</p> <p>5.Δ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>5.Δ.6 Ώρα για Δημιουργία</p> <p>5.Δ.6.i Προτάσεις για εικαστικές δημιουργίες εμπνευσμένες από την Τέχνη της Αυστραλίας και της Ωκεανίας</p>
<p>5.Ε' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι καλλιτέχνες ως πρωτοπόροι τάσεων και κινημάτων</p>
<p>5.Ε.1 Εισαγωγή</p> <p>5.Ε.2.i Διακοσμητικές Τάσεις</p>
<p>5.Ε.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>5.Ε.2.i Αισθητική, χρηστική και διακοσμητική αξία της τέχνης</p> <p>5.Ε.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>5.Ε.3 Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>5.Ε.3.i Εβραϊκή, Αραβική και Ισλαμική Τέχνη</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>5.Ε.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>5.Ε.4 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>5.Ε.4.i Αναφορά στον Ναό του Σολομώντα, στην αρχιτεκτονική και διακόσμηση των εβραϊκών Συναγωγών, παρουσίαση έργων της Αραβικής και Ισλαμικής Τέχνης: Αραβική καλλιγραφία, Αραμπέσκ διακόσμηση από την Αλάμπρα, Κεραμικά Ιζνικ κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση - Ερμηνεία - Αξιολόγηση</p> <p>5.Ε.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>5.Ε.5 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>5.Ε.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές) που αναφέρονται στην Εβραϊκή, την Αραβική και την Ισλαμική Τέχνη</p> <p>5.Ε.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>5.Ε.6 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>5.Ε.6.i Αποτιμητές 5^{ης} Ενότητας 5^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>ΕΠΙΛΟΓΟΣ 5^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: Γλωσσάρι – Γενικοί Αποτιμητές Κεφαλαίου</p>
<p>ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: Η μετάβαση – Γενικοί Αποτιμητές τάξης</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Μια χρονιά γεμάτη τέχνη και δημιουργία (αναστοχασμός στην εκπαιδευτική εμπειρία) • Τι έμαθα, τι ένιωσα, πως άλλαξα; (αναστοχασμός στο ατομικό και συλλογικό πολιτισμικό κεφάλαιο) • Τι ακολουθεί; «Από τη Α Γυμνασίου στη Β Γυμνασίου» 					
ΣΕΛΙΔΕΣ	Ταυτότητα Βιβλίου				
	Σύνολο 1 ^{ου} κεφαλαίου 25- 35 σελίδες	Σύνολο 2 ^{ου} κεφαλαίου 25- 35 σελίδες	Σύνολο 3 ^{ου} κεφαλαίου 25- 35 σελίδες	Σύνολο 4 ^{ου} κεφαλαίου 25- 35 σελίδες	Σύνολο 5 ^{ου} κεφαλαίου 25-35 σελίδες
	Επίλογος				

6. Διδακτικά βιβλία και συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό των Εικαστικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου

Η στρατηγική σχεδιασμού του εκπαιδευτικού υλικού που συμπεριλαμβάνεται στο εκπαιδευτικό πακέτο των Εικαστικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου προσανατολίζεται στη διαμόρφωση ενός «μαθησιακού περιβάλλοντος» που θα χαρακτηρίζεται από την ποικιλομορφία των μέσων και την διαφοροποίηση των ερεθισμάτων. Σε αυτό το πλαίσιο, μέσα από τη χρήση νέων τεχνολογιών, ο/η εικαστικός εκπαιδευτικός προσχεδιάζει και συνδιαμορφώνει με τους/τις μαθητές/τριες εξατομικευμένες διαδρομές μάθησης, αξιολογώντας το εκπαιδευτικό υλικό και τους πόρους του, σε σχέση με το κοινωνικό συγκείμενο και τη δυναμική του ενσωμάτωση. Στο σημείο αυτό αναδεικνύεται η σημασία της αφετηρίας του σχεδιασμού του Νέου Προγράμματος Σπουδών, με τον καθορισμό των μαθησιακών αποτελεσμάτων, ως κριτήριο αξιοποίησης του περιεχομένου του. Εστιάζοντας λοιπόν, από στους επιδιωκόμενους διδακτικούς (για τον/την εικαστικό – εκπαιδευτικό) και μαθησιακούς (για τους/τις μαθητές/τριες) στόχους, οικοδομείται η διαδρομή μάθησης, με σημείο εκκίνησης το βασικό εκπαιδευτικό υλικό (διδακτικό βιβλίο) και δυναμικό πεδίο επέκτασης το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό και τους δυναμικούς πόρους αλληλεπίδρασης που αυτό εμπεριέχει. Διαμορφώνεται ένα δυναμικό πεδίο πληροφοριών, γνώσεων, πρακτικών και εργαλείων, με ανοιχτές απολήξεις μεταξύ του Βιβλίου Μαθητή, του Νέου Προγράμματος Σπουδών, του Οδηγού Εκπαιδευτικού και του Εργαστηριακού Οδηγού, του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών κειμένων, του Εικαστικού Σημειωματαρίου, με το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό να διαμορφώνει τις δυναμικές διαδρομές που θα υιοθετήσει ο/η εικαστικός-εκπαιδευτικός και οι μαθητές/τριες. Μετουσιώνοντας αυτή την καινοτομία, το διδακτικό βιβλίο (βιβλίο μαθητή) των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου, καθίσταται κεντρικός κόμβος της μαθησιακής διαδικασίας, καθώς διαμορφώνει τον οδικό χάρτη της διδασκαλίας, προτείνει κατευθύνσεις που ενεργοποιούν και συνδέουν το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών με την διδακτική καθημερινότητα και διασυνδέεται ενεργά με τον Οδηγό του Εκπαιδευτικού, και το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, προτείνοντας δραστηριότητες που αντλούν πόρους από αυτό. Σε επίπεδο μαθησιακών αποτελεσμάτων το διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου, συνδέεται με το πρόσθετο

ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό και το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών στην εκκίνηση της μαθησιακής διαδικασίας με τους προοργανωτές, δηλαδή παρατίθενται στην αρχή κάθε κεφαλαίου και τους αποτιμητές που παρατίθενται στο κλείσιμο κάθε ενότητας την σταθμισμένη ευρύτερη έκφραση των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων της διδακτικής διαδρομής που διανύθηκε. διαδικασία, και έτσι αφομοιώνουν την υπευθυνότητα ως στάση ζωής και εξέλιξης. Ως προς τους εικαστικούς – εκπαιδευτικούς, οι προοργανωτές συμβάλλουν στον ισόρροπο σχεδιασμό της διδασκαλίας και την εύληπτη εναλλαγή μέσων, μεθόδων και πρακτικών, συμβάλλοντας σε μια πιο εποπτική και δυναμική διαχείριση της διδασκαλίας σε συνάρτηση με την εκάστοτε σχολική πραγματικότητα.

Το εκπαιδευτικό υλικό τόσο στην έντυπη (Διδακτικό Βιβλίο, Εικαστικό Σημειωματάριο, Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων, Εργαστηριακός Οδηγός), όσο και στην ψηφιακή του διάσταση (όλοι οι εκπαιδευτικοί πόροι), συγκροτείται από πολυαισθητηριακούς πόρους (φωτογραφίες, έργα τέχνης, κείμενα, μαθητικές εργασίες κλπ.). Επιπρόσθετα, θα περιλαμβάνει συμπληρωματικό ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, με λογισμικά, εκπαιδευτικά παιχνίδια, βίντεο, ηχητικά αποσπάσματα, εικονικά μουσεία, εκθέσεις, κινηματογραφικά αποσπάσματα και θα συμπεριλαμβάνει επιπλέον συνδέσμους σε ιστοσελίδες αρχείων και φόρουμ για θέματα τέχνης, δευτερεύουσα βιβλιογραφία, εικαστικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες, συνδέσεις με ποικίλα καλλιτεχνικά έργα που παρουσιάζουν συνάφεια με εικαστικά ζητήματα που πραγματεύονται στις επιμέρους διδακτικές ενότητες και μπορούν να προσφέρουν στην μαθησιακή διαδικασία.

Η εκπαιδευτική εμπειρία προκρίνει η αξιοποίηση των εξωτερικών πόρων να μην εμφανίζεται στο πρόσθετο ψηφιακό υλικό αποσπασματικά. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται σκόπιμο να συγκεντρώνονται οι πόροι του πρόσθετου ψηφιακού υλικού σε κατάλληλα διαμορφωμένες εφαρμογές ανά ενότητα, προκειμένου να υπηρετούν συνολικά το αντίστοιχο διδακτικό πλαίσιο, παρέχοντας όλες τις δυνατές εναλλακτικές και αποτρέποντας ζητήματα ασφάλειας και λειτουργικότητας. Παράλληλα, με αυτό τον τρόπο οι επιλεγμένοι μαθησιακοί πόροι του συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού, μπορούν να εμπλουτιστούν, να αντικατασταθούν αν χρειαστεί, να ανανεωθούν ως προς την οπτική τους διάρθρωση, συνδέοντας κάθε ενότητα, κεφάλαιο και το διδακτικό βιβλίο στο σύνολό του με ένα δυναμικά μετασχηματιζόμενο ψηφιακό ρίζωμα.

Στην περίπτωση του έντυπου σχολικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου, η σύνδεση με το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό είναι δυνατή μόνο μέσω QR, δίνοντας τη δυνατότητα σε μαθητές/τριες και εικαστικούς εκπαιδευτικούς να μεταβαίνουν άμεσα στους αντίστοιχους πόρους. Αυτή η συνδεσιμότητα είναι κρίσιμο να γίνεται δυνατή τόσο σε μικρό (επίπεδο ενότητας) όσο και σε μακροεπίπεδο (κεφάλαιο και σύνολο περιεχομένου Α΄ Τάξης). Ως προς το περιεχόμενο, στο πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου πρέπει να συμπεριλαμβάνονται κατά περίπτωση οπτικοακουστικά τεκμήρια, οδηγοί - προσομοιώσεις και δοκίμια, παρουσιάσεις εικαστικών τεχνικών, υλικών, κατασκευών, δράσεων, ιστορικών, θεωρητικών και βιογραφικών αναφορών σε καλλιτέχνες και κινήματα, μουσείων και χώρων πολιτισμού, εννοιολογικών και γεωγραφικών χαρτογραφήσεων, καθώς και εκπαιδευτικά παιχνίδια, ιστότοποι, εφαρμογές και οδηγοί χρήσης λογισμικών κ.λπ.

Επειδή δεν είναι δυνατή η εξασφάλιση της πρόσβασης και της απρόσκοπτης λειτουργίας του πρόσθετου ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, ανά πάσα στιγμή, από κάθε μαθητή οποιουδήποτε σχολείου, σε οποιοδήποτε γεωγραφικό σημείο της επικράτειας, η δημοκρατική και κοινωνική ετοιμότητα επιβάλλει να εξασφαλίζεται η διδακτική αυτοτέλεια στη σύνταξη και διάρθρωση του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου. Αυτό σημαίνει ότι το διδακτικό βιβλίο πρέπει να μπορεί να αξιοποιηθεί και ως απλός έντυπος πόρος, εξασφαλίζοντας τη διδακτική συνέχεια σε πιθανές ψηφιακές δυσλειτουργίες. Στην κατεύθυνση αυτή, προκρίνεται ο σχεδιασμός δύο κατηγοριών δραστηριοτήτων σε κάθε διδακτική ενότητα. Αυτές πάνω στις οποίες ο μαθητής/τρια μπορεί να εργαστεί στηριζόμενος αποκλειστικά στο βιβλίο του και αυτές που απαιτούν αξιοποίηση οποιουδήποτε συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού. Οι δραστηριότητες της πρώτης περίπτωσης, αφορούν εικαστικές εργασίες και ασκήσεις, θεωρητικά, ψυχοσυναισθηματικά και κοινωνικοποιητικά ερωτήματα προς ανάλυση που συνδέονται αποκλειστικά με το υλικό αναφοράς του έντυπου διδακτικού βιβλίου, του εικαστικού σημειωματαρίου και του Ανθολογίου των Εικαστικών. Η εκτέλεσή τους μπορεί να επιτευχθεί από τον/την μαθητή/τρια και χωρίς την υποστήριξη του εικαστικού – εκπαιδευτικού, παρότι αυτό συνίσταται σε κάθε περίπτωση. Στη δεύτερη περίπτωση οι δραστηριότητες προϋποθέτουν, είτε την αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, είτε την χρήση ψηφιακών μέσων και εφαρμογών ευρύτερα και για την υλοποίηση τους ο/η μαθητής/τρια χρειάζεται κατά περίπτωση, πρόσβαση σε ψηφιακές συσκευές, μέσα και εφαρμογές. Στο πρώτο σκέλος της δεύτερης περίπτωσης, η πρόσβαση του μαθητή στο πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό είναι επαρκής και δίνει τη δυνατότητα στην κεντρική εκπαιδευτική μέριμνα να παρέχει τα απαραίτητα μέσα, συσκευές και εφαρμογές, ώστε να είναι δυνατή η ολοκλήρωσή τους. Στο δεύτερο σκέλος της δεύτερης περίπτωσης, πρόκειται για δραστηριότητες ανοιχτού τύπου για την υλοποίηση των οποίων απαιτείται ο/η μαθητής/τρια να χρησιμοποιήσει λογισμικά και συσκευές με συγκεκριμένες τεχνικές προδιαγραφές καλύπτοντας το ψηφιακά εξελιγμένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/τριων, όπως για παράδειγμα η ανάπτυξη εφαρμογών, τα περιβάλλοντα τεχνητής νοημοσύνης, οι τρισδιάστατες εκτυπώσεις, η εικονική και επαυξημένη πραγματικότητα κ.λπ. Σε αυτή την περίπτωση συνίσταται οι δραστηριότητες να προτείνονται για εφαρμογή στο σχολικό περιβάλλον, δίνοντας πρόσβαση στη διαδικασία της μάθησης σε όλους τους/τις μαθητές/τριες.

Σε επίπεδο περιεχομένου, εστιάζοντας στο διδακτικό βιβλίο και το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου, η παράθεση ποικίλων και παράλληλων κειμένων με πλούσιο εικονιστικό υλικό είναι απαραίτητη συνθήκη για την ουσιαστική διδασκαλία, ώστε εικαστικοί -εκπαιδευτικοί και μαθητές/τριες να επιλέγουν κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή αντίστοιχα, το εκπαιδευτικό υλικό που προσομοιάζει στην δική τους μαθησιακή διαδρομή. Παράλληλα, το υλικό στο σύνολό του οφείλει να είναι οργανωμένο και εύληπτο, ώστε να καταξιωθεί από τη χρήση εικαστικών - εκπαιδευτικών και μαθητών/τριων, καταργώντας το πάγιο ζήτημα της απαξίωσης των διδακτικών βιβλίων με τις επακόλουθες συνέπειες στην ισότητα της εκπαίδευσης των μαθητών/τριων. Η συγκρότηση ποικίλου και σύγχρονου περιεχομένου στο σύνολο του τελικού εκπαιδευτικού πακέτου από τους συγγραφείς του, δεν προκρίνει σε καμία περίπτωση το «κυνήγι της ύλης», αλλά ενισχύει την διακριτική ευχέρεια του εικαστικού - εκπαιδευτικού να επιλέγει και να αξιοποιεί

διαφορετικά στοιχεία, προσαρμοζόμενος στο κοινωνικό, πολιτισμικό και γνωσιακό πλαίσιο των μαθητών/τριων και της σχολικής μονάδας.

Κρίσιμο παράγοντα τόσο για την συγκρότηση του πρόσθετου ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, όσο και για την πλαisiώση του έντυπου διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου, αποτελεί η εξασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων. Αυτό αντανακλά τόσο στην αξιοποίηση και χρήση των πηγών, όσο και των γλωσσικών, εικονιστικών και πολυτροπικών κειμένων. Η άντληση οποιασδήποτε μορφής υλικού είναι απαραίτητο να σέβεται και να τηρεί τις εκ του νόμου προβλεπόμενες προϋποθέσεις για την εξασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων που είναι απαραίτητο να συνοδεύουν την χρήση του εκπαιδευτικού υλικού τόσο στο έντυπο όσο και στα ψηφιακά εκπαιδευτικό υλικό. Πολύτιμα εργαλεία για την άντληση διαθέσιμων γλωσσικών και οπτικοακουστικών τεκμηρίων, αποτελούν τα ακαδημαϊκά (ιδρυματικά πανεπιστημιακά εθνικά, διεθνή αποθετήρια, ανοιχτές βάσεις δεδομένων κλπ.) καθώς και τα εκπαιδευτικά αποθετήρια (Φωτόδεντρο, Αίσωπος, e-γίκο), που διαθέτουν σημαντικό και ποιοτικό υλικό. Παράλληλα, είναι σημαντικό να δημιουργηθεί και νέο επικαιροποιημένο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, στο πλαίσιο της σύνταξης των διδακτικών βιβλίων, βασισμένο στην φιλοσοφία και την διάρθρωση του Νέου Προγράμματος Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου.

8. Το ψηφιακό υλικό των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου: παιδαγωγική χρήση, τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις

Τη θεματική δομή λογική και διάρθρωση που προαναφέραμε, ιδιαίτερα τις ψηφιακές διασυνδέσεις ακολουθεί μια κωδικοποίηση στη γραφιστική σύνταξη, μορφοποίηση και σύνθεση του βιβλίων της οποίας αναφέραμε παραδείγματα στο τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο, που δεν έχει σκοπό να λειτουργήσει διακοσμητικά, αλλά να συνδέεται οργανικά με τη θεματική ανάπτυξη των θεμελιωδών, βασικών και συμπληρωματικών αξόνων και την αναλογία τους, όπως και με τους μίτους και να καθιστά εύκολη τη χρήση, την αναζήτηση και τον εντοπισμό του εκάστοτε υλικού, τον μαθησιακό σχεδιασμό στο σύνολό του τόσο για τους σε εικαστικούς εκπαιδευτικούς, όσο και για τους/τις μαθητές/τριες. Στο σημείο αυτό η διάταξη και χρήση του Μαθητικού Βιβλίου συνδέεται με το Εικαστικό Σημειωματάριο, το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και τον Εργαστηριακό Οδηγό, καθώς και με το ψηφιακό τους αποτύπωμα με εσωτερικές αναφορές μέσω μιας φιλικής σε χρήση διάταξης και κατάλληλου παιδαγωγικά χαρακτήρα.

Οι συμβολισμοί, τα εικονίδια, οι απεικονίσεις, στη μορφή που περιγράφηκαν, καθώς και η μορφή στοιχειοθέτησης της σελίδας του Βιβλίου του/της Μαθητή/τριας, θα πρέπει να είναι φιλικές και προσαρμοσμένες στην ηλικία, ενώ για λόγους ομοιογένειας και για αποφυγή σύγχυσης να διατηρούνται τα ίδια ή πολύ παρόμοια οριζόντια σε όλα τα έντυπα βιβλία μιας τάξης, ιδανικά δε και κάθετα και για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, με ομοιότητες στη λογική και λίγες ίσως διαφορές, ενώ ό,τι ισχύει για τα έντυπα βιβλία, θα ισχύσει και για τα ψηφιακά τους αποτυπώματα. Ειδικότερα:

Στο πάνω μέρος κάθε κεφαλαίου υπάρχει ο γραμμωτός κώδικας QR που επιτρέπει στους/στις μαθητές/ητρίες και στις μαθήτριες να έχουν γρήγορη πρόσβαση στο ψηφιακό αποτύπωμα του κεφαλαίου, κι επομένως στις πηγές ήχου, κειμένων, βίντεο κ.λπ. που σχετίζονται με το

περιεχόμενο του κεφαλαίου μέσα από το QR-Code της ενότητας. Η σύνδεση με το ψηφιακό αποτύπωμα ολόκληρου του κεφαλαίου είναι το πρώτο επίπεδο εμπλουτισμού(α).

Στο ψηφιακό υλικό επιδιώκεται κατάλληλη ισορροπία μεταξύ του εύρους του περιεχομένου (ή του χρόνου προβολής-ακρόασης στην περίπτωση βίντεο-rodcast αντικειμένου) και της εμβάθυνσης σε αυτό. Στη σύνταξη και δημιουργία αυθεντικών πόρων, καθώς και στην ανάρτηση ήδη υπαρχόντων χρειάζεται να λαμβάνεται υπόψη ο διδακτικός χρόνος. Με την έννοια αυτή χρειάζεται να γίνεται διάκριση για το αν αφορά υποχρεωτική ή προαιρετική παρακολούθηση ή εργασία, να διακρίνονται οι σχολικές εργασίες από τις εργασίες σπιτιού με κωδικούς-σύμβολα κλπ.

Το έντυπο διδακτικό βιβλίο σε κάθε περίπτωση προδιαγράφεται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζει τη διδακτική αυτοτέλεια και συνέχεια σε περίπτωση που το σχολείο ή η περιοχή αντιμετωπίζει ψηφιακές ελλείψεις ή δυσλειτουργίες. Αυτό σημαίνει ότι το διδακτικό βιβλίο της Α΄ Γυμνασίου και κατ' επέκταση και των υπόλοιπων τάξεων του Γυμνασίου, μαζί και με το έντυπο εκπαιδευτικό πακέτο πρέπει να μπορεί να αξιοποιείται και ως αποκλειστικός έντυπος πόρος δίχως σοβαρές ελλείψεις, όπως υποβάλλουν οι δημοκρατικές αξίες και οι κοινωνικές ευαισθησίες. Για το λόγο αυτό προδιαγράφονται, δύο κατηγορίες δραστηριοτήτων σε κάθε διδακτική ενότητα-υποκεφάλαιο. Αυτές που θα είναι επεξεργάσιμες με την αποκλειστική βοήθεια του έντυπου υλικού (μαθητικό Βιβλίο, Ανθολόγιο, Εικαστικό και Σημειωματάριο Εργαστηριακός Οδηγός) και αυτές που θα προτείνουν χρήση συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού.

9. Κριτήρια αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου

Το συνολικό παραγόμενο εκπαιδευτικό υλικό των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου (το «Βιβλίο Μαθητή-τριας», το «Εικαστικό σημειωματάριο – art-sketchbook», το «Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων», ο «Εργαστηριακός Οδηγός» και το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό), επιβάλλεται να αποκρίνονται στα παρακάτω κριτήρια ποιότητας : (α) επιστημονική εγκυρότητα: συμβαδίζει με τις εξελίξεις των εικαστικών, (β) κοινωνική εγκυρότητα: αναπλαισιώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της (γ) διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων: παρουσιάζει την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών του ΠΣ της Α Τάξης του Γυμνασίου, (δ) παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα: ανταποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/τριών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και στις βασικές αρχές της Διδακτικής των Εικαστικών, (ε) συμφωνία με το Πρόγραμμα Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου: ανταποκρίνεται στους σκοπούς και στους επιμέρους στόχους του ΠΣ, (στ) αυτενέργεια μαθητών και μαθητριών: ενθαρρύνει την εμπλοκή των μαθητών/τριων στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων, (ζ) καλαισθησία: είναι ελκυστικό, αποτελεί μέσο αισθητικής καλλιέργειας, παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση, (η) προσπελασιμότητα: επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων, (θ) ανατροφοδότηση: δημιουργεί και αξιοποιεί δυνατότητες ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού από την εκπαιδευτική κοινότητα, (ι) τυποτεχνικά χαρακτηριστικά: επιτρέπει εύκολη αναγνωσιμότητα.

Υπό το πρίσμα αυτό, ειδικότερα τα βιβλία των Καλλιτεχνικών της Α΄ Γυμνασίου χρειάζεται να είναι:

- Απλά και να περιορίζονται στην επιλογή του ουσιώδους και του βασικού, να διαρθρώνουν τη διδακτέα ύλη σε ενιαίο σύνολο με σχέσεις συνάφειας ή ακολουθίας και να την απλοποιούν ώστε να ανταποκρίνεται στο νοητικό επίπεδο των μαθητών, προτρέποντας συγχρόνως σε μια μετασχηματιστική και ανατροφοδοτική διαδικασία μάθησης.
- Εικονογραφημένα με πλούσιο, ενδιαφέρον και εποπτικά αποτελεσματικό εικαστικό και εικονιστικό υλικό που εξάπτει το ενδιαφέρον, την περιέργεια και διεγείρει τον θαυμασμό του μαθητή/ τριας για τον πολιτισμό, το φαινόμενο της τέχνης, τον καλλιτέχνη και το έργο τέχνης. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται να δοθεί στη λειτουργία της εικόνας στη σχέση της με το κείμενο, και τον σκοπό που υπηρετεί σε συγκεκριμένο σημείο. Ως προς αυτό, η ύπαρξη αναφοράς, ή περιγραφής της εικόνας με κειμενικό λόγο θα εξαρτάται από το σκοπό για τον οποίο περιλαμβάνεται. Εάν η περιγραφή δεν εξυπηρετεί το στόχο του κεφαλαίου, θα πρέπει να παραλείπεται. Εξίσου δεν είναι δόκιμο να περιλαμβάνονται εικόνες που δεν συνδέονται οργανικά με το νόημα του κειμένου. Επιπλέον το εικονιστικό υλικό είναι απαραίτητο να διακρίνεται για την ποιότητα της εκτύπωσης και να διαθέτει υψηλά τεχνικά και αισθητικά χαρακτηριστικά, διότι πρόκειται για το γνωστικό αντικείμενο των Καλλιτεχνικών, όπου η εικόνα λειτουργεί ως Κυρίαρχος Λόγος.
- Φιλικά ως προς τη χρήση και την μεταφορά από το σχολείο στο σπίτι και αντίστροφα.
- Ενθουσιώδη και ενδιαφέροντα ώστε να παροτρύνουν σε εικαστική πράξη και έρευνα.
- Προσεκτικά σχεδιασμένα, αντιπροσωπευτικά και διαδραστικά, ώστε να αποτελούν βέλτιστα παραδείγματα εφαρμογής ενός ΠΣ που υποστηρίζει τη μαθητοκεντρική διδασκαλία και μάθηση.
- Ενδιαφέροντα και να ενεργοποιούν τα εσωτερικά κίνητρα του μαθητή για την πρόσκτηση της γνώσης. Στο πλαίσιο αυτό, είναι απαραίτητο να παρουσιάζουν το ερέθισμα με λόγο, εικόνες, σκίτσα, διαγράμματα, ώστε να ενεργοποιούν την αισθητηριακή αντίληψη των μαθητών.
- Κατανοητά και να δίνουν κατάλληλο και αναλογικό με την ηλικιακή βαθμίδα, χώρο στη μεσολάβηση των γνωστικών διαδικασιών, ώστε να εξασφαλίζεται η λεκτική και σημασιολογική κωδικοποίηση της αισθητικής γλώσσας.
- Αποτελεσματικά ως προς την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος για διερεύνηση του περιεχομένου του και την γνώση που φιλοδοξεί να μεταδώσει. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο, είναι απαραίτητο να θέτει προβληματισμούς, να παρέχει αφορμές σκέψης και ευκαιρίες πειραματισμού και έρευνας, να καθοδηγεί διακριτικά τη μάθηση, να προτείνει στρατηγικές μελέτης και αυτοαξιολόγηση. Επιπλέον, είναι αναγκαίο να παρέχουν οδηγίες και τρόπους σύνδεσης με την καθημερινότητα του μαθητή, να αναγνωρίζουν και ενθαρρύνουν διαφορετικές ερμηνείες και οπτικές θέασης της πραγματικότητας, των ανθρωπίνων σχέσεων, της κοινωνίας και του κόσμου.
- Ελκυστικά, καθώς θα προτείνουν αισθητικές - εικαστικές υποθέσεις και προβληματισμούς, ικανούς να δημιουργήσουν εναντιώσεις, να προκαλέσουν

εκπλήξεις, να δημιουργήσουν απρόβλεπτες καταστάσεις, να προκαλέσουν ρήξη με προηγούμενες στερεότυπες απόψεις, να επιφέρουν κοινωνικο-γνωστικές συγκρούσεις, απαραίτητες για τη διαδικασία μετασχηματισμού των γνώσεων.

- Ευανάγνωστα, δόκιμα και έγκυρα ως προς την πληροφορία που προσφέρουν, καθώς θα αναφέρονται σε αυθεντικά γεγονότα, ενώ ταυτόχρονα θα διακρίνονται από επιστημονική εγκυρότητα, ώστε να συνάδουν με τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα.
- Συστηματοποιημένα ως προς την δομή, να παρέχουν διασύνδεση μεταξύ των βαθμίδων, ενώ προσφέρουν ταυτόχρονα τους απαραίτητους συσχετισμούς των προτύπων γνώσης (εμπειρικών, επιστημονικών).
- Λειτουργικά ως προς την αναζήτηση και τη χρήση, ώστε να εξοικονομούν το χρόνο μελέτης, να χτίζουν με τη διάρθρωσή τους ένα σκελετό σκέψης και κατανόησης πάνω στις βασικές έννοιες του μαθήματος, που βοηθά τους χρήστες στην αυτόνομη μάθηση.
- Διαφοροποιημένα ως προς τις ανάγκες της διδασκαλίας και της μαθητικής ομάδας στόχου και να περιέχουν διαβαθμισμένο υλικό, ώστε να βοηθούν τον εκπαιδευτικό στη μεθόδευση της διδασκαλίας, στην οργάνωση της ύλης και στη διαφοροποίηση της σχολικής εργασίας. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο, προτείνουν διαφορετικά κείμενα, ασκήσεις και δραστηριότητες, που στοχεύουν σε διαφορετικούς τύπους νοημοσύνης και διαφορετικές ανάγκες και δεξιότητες, ενώ το προσφερόμενο υλικό που ακολουθεί τις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις.
- Αναστοχαστικά, ώστε να προσφέρουν αφορμές, οδηγίες και στρατηγικές μαθησιακής ανατροφοδότησης, ενώ ταυτόχρονα υποδεικνύουν στρατηγικές αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, που επιβεβαιώνουν, επικυρώνουν ή αμφισβητούν τα μαθησιακά αποτελέσματα.
- Αξιακά ανθεκτικά, καθώς υποβάλλουν και ενσαρκώνουν τα ίδια αξίες, αναπτύσσουν τις αξίες και τις δεξιότητες των μαθητών, τις ατομικές ικανότητες ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνει την αυτογνωσία.
- Πολιτισμικά αποτελεσματικά και ικανά να λειτουργήσουν ως εργαλεία απόκτησης εικαστικής, πολιτισμικής αλλά και κοινωνικής, πολιτικής συνείδησης των μαθητών/τριων.
- Αντίστοιχα και ακόλουθα προς το ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' Τάξης του Γυμνασίου, καθώς τα κριτήρια επιλογής, διάταξης και διάρθρωσης του περιεχομένου, των διδακτικών ενοτήτων και των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων, συνάδουν με τις διατυπώσεις και τις προτάσεις του ΠΣ Καλλιτεχνικών και τις προτεινόμενες διδακτικές-μεθοδολογικές προσεγγίσεις που προτείνονται τόσο από το ΠΣ, όσο και από τον οδηγό του εκπαιδευτικού.
- Επικοινωνιακά και πληροφοριακά σημαντικά, καθώς θα συνιστούν εργαλεία για τη μετάδοση αξιών, μηνυμάτων και νοημάτων, ενώ παράλληλα θα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καθοδήγηση των μαθητών για την απόκτηση στρατηγικών

εικαστικής πράξης με την επανάληψη και την εστίαση σε μεθόδους επίλυσης εικαστικών προβλημάτων.

- Αισθητικά ισορροπημένα, καθώς αποφεύγουν τις ακραίες προτάσεις, ώστε να είναι αποδεκτά από το σύνολο των μαθητών. Η αισθητική τους αν και σύγχρονη και αναβαθμισμένη, χρειάζεται να είναι ανάλογη με την ηλικία και την τάξη στην οποία απευθύνεται. Για τον λόγο αυτό, είναι απαραίτητη τόσο η επαγγελματική όσο και η παιδαγωγική προσέγγιση της αισθητικής του, όσο και του διασυνδεδεμένου ψηφιακού υλικού.
- Δημοκρατικά, καθώς διέπεται από διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων και παρουσιάζει με σαφήνεια και διαφάνεια την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών/τριών του.
- Αμερόληπτα (καθώς το περιεχόμενο και οι εικόνες μεταφέρουν νοήματα ακόμη και σιωπηλά), προάγουν την ισότητα, την αποδοχή και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα, δεν αναπαράγουν στερεότυπα, δεν εγείρουν ζητήματα μονομέρειας, δεν περιλαμβάνουν σεξιστικές αναφορές και δεν προσβάλλουν τη γενετήσια αξιοπρέπεια.
- Σημειωτικά σημαντικά, καθώς εκφράζει την εκπαιδευτική φιλοσοφία της χώρας μας και γίνονται αντιληπτά ως κοινό αγαθό που διανέμεται δωρεάν, ενσαρκώνοντας το πρότυπο της δημόσιας δωρεάν εκπαίδευσης και ότι αυτό συνεπάγεται για την αξιακή συγκρότηση και αυτοπεποίθηση των μαθητών /τριων μιας δημοκρατικής κοινωνίας.
- Με κοινωνική εγκυρότητα, καθώς αναπλαισιώνουν τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της.
- Με διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων, παρουσιάζει την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών και συντακτριών του και αποφεύγει τα στερεότυπα.

Τα παραπάνω κριτήρια ποιότητας και αξιολόγησης ισχύουν για τα έντυπα βιβλία όσο και για τα ψηφιακά τους αποτυπώματα.

ΜΕΡΟΣ Β΄. Το Εικαστικό Σημειωματάριο

1. Το Εικαστικό Σημειωματάριο στη δομή, οργάνωση και διάταξη των διδακτικών βιβλίων των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου

Στο παρόν κείμενο θα αναδειχθεί η ταυτότητα και η χρήση του δεύτερου βασικού βιβλίου του νέου εκπαιδευτικού πακέτου, του Εικαστικού Σημειωματαρίου (art-sketchbook) ως αντανάκλαση της φιλοσοφίας που διέπει το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών και που διαχέεται στην έντυπη και ψηφιακή μορφή του Βιβλίου του/της Μαθητή/τριας με το οποίο συνδέεται κατεξοχήν, όπως συνδέεται στη συνέχεια με το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων.

Το εικαστικό σημειωματάριο της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου αποτελεί τον έντυπο ή/και ψηφιακό χώρο εργασιών το οποίο συνιστά την εφαρμογή του περιεχομένου που προτείνεται να διδαχθεί στη συγκεκριμένη τάξη και βαθμίδα, όπως αυτή καθορίζεται από το Νέο ΠΣ Καλλιτεχνικών. Με τον τρόπο αυτό το Εικαστικό Σημειωματάριο Α΄ τάξης αποτυπώνει

τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και τις γνώσεις που αναμένεται να αποκτήσουν οι μαθητές/τριες της Α΄ τάξης, καθώς μέσα από αυτό θα αντλούν πληροφορίες για τις εφαρμογές του γνωστικού αντικειμένου και θα προτρέπονται στην αφομοίωση όσων μαθαίνουν μέσα από βιωματικές δημιουργικές δραστηριότητες και ασκήσεις, μαζί με ασκήσεις ελέγχου και αποτίμησης της μάθησής τους.

2. Το Εικαστικό Σημειωματάριο της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου ως μέρος του περιεχομένου του διδακτικού πακέτου.

Το Εικαστικό σημειωματάριο της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου είναι απαραίτητο να περιέχει επιλεγμένο υλικό που θα σχολιάζει δημιουργικά τις προτάσεις του ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης. Το υλικό είναι απαραίτητο να είναι έγκυρο, πλήρες, κατάλληλο για την ηλικία, αντικειμενικό και δίκαιο, να αναφέρει κατάλληλα την πηγή προέλευσης αλλά και όλες τις πληροφορίες οι οποίες χρειάζονται να συνοδεύουν την παρουσίαση κειμένων και εικόνων που υπάγονται σε πνευματικά δικαιώματα. Στην περίπτωση γλωσσικών κειμένων είναι απαραίτητη η βιβλιογραφική αναφορά (η οποία στην περίπτωση του Εικαστικού Σημειωματάρου είναι καλό να παρουσιάζεται σε παράρτημα ώστε να αποφευχθεί η διάσπαση της αισθητικής διάστασης και της λειτουργικότητας του βιβλίου) και να περιλαμβάνει εκτός από την πλήρη αναφορά των πηγών και πλήρη αναφορά των ηλεκτρονικών πηγών. Οι συνδεδεμένες στο παράρτημα πηγές πρέπει να είναι αξιόπιστες και οι συνδεδεμένοι με τις αντίστοιχες πινακοθήκες, μουσεία, χώρους τέχνης, εκπαιδευτικά ιδρύματα, κ.λπ. ιστότοποι αναγνωρισμένοι.

3. Η ταυτότητα του Εικαστικού Σημειωματάρου του Γυμνασίου

Κάθε επιμέρους συμπληρωματικό βιβλίο (στην έντυπη και ψηφιακή του μορφή) αναφέρεται στο Βιβλίο Μαθητή/τριας, ενώ παράλληλα συνδέεται με τα υπόλοιπα βιβλία και το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό. Ειδικότερα το Εικαστικό Σημειωματάριο (Art-Sketchbook), το οποίο διαθέτει και τον υψηλότερο βαθμό συγγένειας με το Βιβλίο Μαθήτριας/τή, επικοινωνεί παρακολουθεί και συνδέεται, σε υψηλό βαθμό με αυτό, ενώ ταυτόχρονα παρακολουθεί σε χαμηλότερο βαθμό το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και τον Εργαστηριακό Οδηγό. Το πρόσθετο ψηφιακό υλικό διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη της δομικής σύνδεσης των επιμέρους στοιχείων του εκπαιδευτικού πακέτου του Γυμνασίου και τα συσχετίζει οριζόντια.

Η σύνδεση και η παρακολούθηση της φιλοσοφίας του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών του Οδηγού του Εκπαιδευτικού και του Βιβλίου Μαθητή/τριας αποτελεί προϋπόθεση εκ των ουκ άνευ για την δημιουργία του Εικαστικού Σημειωματάρου το οποίο παρακολουθεί και επεκτείνει την εικαστική διδασκαλία σε εργαστηριακό κυρίως επίπεδο δίχως ωστόσο να αγνοεί το θεωρητικό πλαίσιο της εικαστικής διδασκαλίας στην Α΄ Τάξη, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει δυνατότητες ελεύθερης έκφρασης και αυτόνομης διαχείρισης του εικαστικού υλικού από τον μαθητή/τρια. Με τον τρόπο αυτό το Εικαστικό Σημειωματάριο επεκτείνει την εικαστική διδασκαλία ως πεδίο εφαρμογής ασκήσεων που προτείνονται στον μαθητή (π.χ. εικαστικές ασκήσεις, αλλά και ασκήσεις ελεύθερης έκφρασης, αναστοχαστικά κείμενα σε σχέση με την εικαστική εργασία του όπου περιγράφει, τις εμπειρίες, τις κατακτήσεις, τις δυσκολίες τα προβλήματα, παρατηρήσεις εικαστικού χαρακτήρα αλλά και προσωπικές απόψεις, σκέψεις και ιδέες για το εικαστικό φαινόμενο κλπ.). Το Εικαστικό Σημειωματάριο αποτελεί το κατ' εξοχή πεδίο ελεύθερης δημιουργίας για τον μαθητή/τρια, όπου μπορεί

ελεύθερα να σχεδιάζει, να καταγράφει τις σκέψεις του για το εικαστικό γεγονός καθώς και προσωπικά βιώματα και ιδέες που βρίσκονται σε σύνδεση με την παρατήρηση της ζωής και του κόσμου και αποκαλύπτουν την κοσμοαντίληψη που αναπτύσσει ο μαθητής/τρια κατά την διάρκεια της φοίτησής του στην Α' Τάξη του Γυμνασίου. Στο βιβλίο αυτό μπορεί επίσης να εκφράζεται με ποικίλους τρόπους η ευαισθησία και τα ενδιαφέροντα του μαθητή/τριας. Το παρακολούθημα αυτό αποτελεί ουσιαστικά το κυρίως κτήμα του μαθητή/τριας, ένα είδος εικαστικού ημερολογίου που θα συνοδεύει τον μαθητή κατά την διάρκεια της σχολικής του ζωής και μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο δια βίου ενθύμιο που θα του θυμίζει στιγμές της μεταβατικής αυτής περιόδου αλλά και τα βήματα της ανάπτυξής του στο εικαστικό πεδίο. Το εικαστικό σημειωματάριο θα παρέχεται επίσης σε ηλεκτρονική μορφή ώστε ο μαθητής/τρια εφόσον το επιθυμεί να μπορεί να ασκεί και τις ψηφιακές του δεξιότητες. Στο πλαίσιο αυτό σε επίπεδο συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού μπορούν να αξιοποιούνται από τους μαθητές/τριες συμπληρωματικά εργαλεία και λογισμικά (π.χ. ζωγραφικής, σχεδίασης, πολυμέσων, γραφιστικής επεξεργασίας, εικονογράφησης, animation κλπ. και τα αποτελέσματα της εργασίας τους να εντάσσονται στο Portfolio και το e-portfolio τους).

Σε αυτό το πλαίσιο είναι απαραίτητο το Εικαστικό Σημειωματάριο να προωθεί τη βιωματική διάσταση του εικαστικού φαινομένου, την ελεύθερη αλληλεπίδραση των μαθητών/τριών με τα υλικά, την ανάληψη πρωτοβουλίας, το καλώς εννοούμενο αίσθημα ιδιοκτησίας, την ευελιξία αξιοποίησης του Εικαστικού Σημειωματαρίου τόσο εντός όσο και εκτός της σχολικής τάξης, συμβάλλοντας στην ενεργοποίηση της ικανότητας των μαθητών να παρατηρούν και να διερευνούν το περιβάλλον τους και να καλλιεργούν συναισθηματικές, κοινωνικές και νοητικές δεξιότητες, απαραίτητες για τον πολίτη του 21ου αιώνα. Σε διδακτικό, μαθησιακό επίπεδο οι δεξιότητες αυτές καλλιεργούνται μέσω του Εικαστικού Σημειωματαρίου σε σύνδεση με μια σύγχρονη παιδαγωγική θεώρηση, που βασίζεται στην κοινωνικογνωστική παιδαγωγική θεωρία που προκρίνει την διερευνητική - ανακαλυπτική μάθηση, την ομαδοσυνεργατική μάθηση και άλλες φιλικές προσεγγίσεις για την ηλικιακή ομάδα στόχου.

Οι συγγραφείς του Εικαστικού Σημειωματαρίου θα πρέπει, λοιπόν, να λάβουν υπόψη τους τις ανοιχτές προσεγγίσεις που προτείνονται από το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Α' Τάξης του Γυμνασίου, που έχουν ως βασικό υπόβαθρο την *art/technology*, τη φιλοσοφία των ριζωματικών δικτύων, την Προτασελογία κ.λπ. και εστιάζουν στην δυνατότητα της επιλογής και σύνθεσης των επιστημονικών, διδακτικών και παιδαγωγικών προσεγγίσεων. Οι συγγραφείς του θα πρέπει να παρέχουν στον εικαστικό εκπαιδευτικό ευκαιρίες ελεύθερου και ευέλικτου τρόπου σύνθεσης του γνωστικού και του εφαρμοσμένου περιεχομένου της διδασκαλίας του, και στους μαθητές ελευθερία έκφρασης και δράσης. Παράλληλα, στην ψηφιακή επέκτασή του θα δίνεται η δυνατότητα στοχευμένου εμπλουτισμού τού ήδη πολυτροπικού περιεχομένου του Σημειωματαρίου με συγκεκριμένους μαθησιακούς πόρους του υλικού, οι οποίοι αντιστοιχούν σε σημεία του κυρίως περιεχομένου των δραστηριοτήτων του Βιβλίου του Μαθητή/τριας και των συμπληρωματικών βιβλίων που συνδέονται με την διδασκαλία της Α' Τάξης. Συνεπώς οι συγγραφείς του Εικαστικού Σημειωματαρίου, θα πρέπει να μεριμνήσουν ώστε να εξασφαλίζεται αφενός η ενεργητική, δημιουργική και αντιληπτική εμπλοκή των μαθητών/τριων στην εικαστική μαθησιακή διαδικασία και πράξη και αφετέρου να μεριμνήσουν ώστε να υπάρξει διασύνδεση του διδακτικού περιεχομένου με την εγγύτερη και ευρύτερη κοινωνική ζωή των μαθητών/τριων.

Το Εικαστικό Σημειωματάριο είναι απαραίτητο να διαρθρώνεται τεχνικά σε δύο μέρη και θεματικά σε πέντε μέρη που ανταποκρίνονται στην ύλη της Α΄ Τάξης και θα προσφέρει ερεθίσματα που θα χαρτογραφούν την διαδρομή που προδιαγράφεται από τα ΠΣ της τάξης και το Βιβλίο του Μαθητή/τριας. Στο πλαίσιο αυτό, το πρώτο μέρος, του Εικαστικού Σημειωματαρίου της Α΄ Τάξης αναμένεται να είναι συμπυκνωμένο και σύντομο να προσφέρει παραπομπές και ερεθίσματα, που θα παρακινούν την εμπλοκή των μαθητών στην μορφοπλαστική διαδικασία και την εικαστική δημιουργική πράξη και την ελεύθερη έκφραση με ανταπόκριση σε εικαστικές ασκήσεις, προσομοιώσεις, tutorials που θα προσφέρονται μέσω του αποθετηρίου αλλά και με άλλους τρόπους (καθοδηγούμενη σύνδεση από τον εκπαιδευτικό, ελεύθερη διερεύνηση στο διαδίκτυο, εικαστικών ασκήσεων, προσομοιώσεων, κ.λπ., καθώς και επιλεγμένα φύλλα εργασίας. Το δεύτερο μέρος θα περιέχει κενά λευκά φύλλα.

Στη συνολική διαδρομή των Καλλιτεχνικών στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, το Εικαστικό Σημειωματάριο είναι απαραίτητο να βρίσκεται σε άμεση επικοινωνία με το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Α΄ Τάξης και να μην παρουσιάζει νοηματικά χάσματα και κενά. Θα πρέπει επίσης να επιτρέπει την δημιουργική αλληλεπίδραση των δύο θεμελιωδών αξόνων, της “εικαστικής, δημιουργικής πράξης” και της “αισθητικής πρόσληψης και απόκρισης”, εστιάζοντας στην ολιστική ενσώματη μάθηση η οποία επικεντρώνεται στην Α΄ Τάξη στην “σωματική” (Α΄ Γυμνασίου), διάσταση, χωρίς να οδηγεί σε κατακερματισμό της ολότητας της εικαστικής διδασκαλίας αλλά αντίθετα επιτρέπει την βαθμιαία γνωστική, εμπειρική και αντιληπτική προσέγγιση, εκκινώντας από το “σώμα” στην Α΄ τάξη.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο δομικής διάρθρωσης, το περιεχόμενο του Εικαστικού σημειωματαρίου θα προσφέρει τεκμήρια τα οποία θα επιτρέπουν την διείσδυση των τριών Μίτων Δημιουργίας και Μάθησης, (α) «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα, (β) “Αισθητική Αντίληψη”, (γ) “Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία”, οι οποίοι διατρέχουν όλο το εκπαιδευτικό υλικό της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου αλλά και το συνολικό εκπαιδευτικό υλικό του γνωστικού αντικείμενου των Καλλιτεχνικών. Οι τρεις Μίτοι Δημιουργίας και Μάθησης, διασυνδέουν του περιεχόμενο των δραστηριοτήτων του Βιβλίου του Μαθητή/τριας και των συμπληρωματικών βιβλίων.

Τέλος σε επίπεδο θεματικής ανάλυσης, προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και ενδεικτικών δραστηριοτήτων μάθησης και αξιολόγησης, το Εικαστικό σημειωματάριο θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ότι το περιεχόμενο του ΠΣ αναπτύσσεται σε πέντε βασικούς άξονες και ισάριθμους συμπληρωματικούς άξονες. Οι συγγραφείς θα πρέπει να έχουν, επίσης, υπόψη τους ότι οι πέντε Βασικοί Άξονες, θα αποτελούν τα βασικά κριτήρια επιλογής του υλικού του Εικαστικού Σημειωματαρίου ενώ οι Συμπληρωματικοί Άξονες θα αποτελούν συμπληρωματικά κριτήρια για την επιλογή υλικού. Αναφορικά με την αξιοποίηση υλικού θα πρέπει να έχουν υπόψη τους ότι η αναλογία εικονιστικών τεκμηρίων θα είναι 80% σε σύνδεση με τους Βασικούς Άξονες του ΠΣ και 20% σε σύνδεση με τους Συμπληρωματικούς άξονες.

4. Δομή, Διάταξη και διάρθρωση του Εικαστικού Σημειωματαρίου (art-sketchbook)-προδιαγραφές παραγωγής.

Ως προς τη δομή του και τη διάρθρωσή του το Εικαστικό Σημειωματάριο, θα αποτελείται από δύο μέρη:

- Το πρώτο θα είναι ένα ευσύννοπτο Παράρτημα που θα καταλαμβάνει το ένα τέταρτο του συνόλου των σελίδων, θα είναι έγχρωμο, θα περιέχει τις οδηγίες χρήσης του βιβλίου, ασκησιολόγιο - ασκήσεις και προτάσεις εργασιών σε μορφή συμπυκνωμένης λίστας ανά κεφάλαιο Βιβλίου Μαθητή/τριας με ψηφιακό αποτύπωμα και παραπομπές και λιγοστά σημαντικά φύλλα εργασίας ολοσέλιδα, ημισέλιδα κλπ.). Οι εικαστικές εργασίες που προτείνονται στα φύλλα εργασίας θα εφαρμόζονται και στις κενές σελίδες του Εικαστικού Σημειωματαρίου του δεύτερου μέρους ή σε ανεξάρτητο χαρτί-επιφάνεια ή με άλλα υλικά και μέσα στην περίπτωση των τεχνών τριών και τεσσάρων διαστάσεων.
- Το δεύτερο μέρος, που θα συνιστά και το κύριο μέρος του Εικαστικού Σημειωματαρίου, θα αποτελείται από κενές σελίδες, μη τυπωμένες.

Λόγω του περιορισμού σελίδων το περιεχόμενο του Παραρτήματος (πρώτο μέρος) θα συμπυκνωθεί. Στις σελίδες του Παραρτήματος που αφορούν το ασκησιολόγιο (ενότητα "ώρα για δημιουργία") θα υπάρχουν οδηγοί σε μορφή λίστας ή πίνακες λίστας με ασκήσεις και εργασίες που θα αντιστοιχούν σε μέρη του περιεχομένου ανά κεφάλαιο Βιβλίου Μαθητή/τριας και άξονα ΠΣ. Οι εργασίες-ασκήσεις λόγω της συμπύκνωσης του κειμένου κατά κανόνα δεν θα έχουν εικόνες. Θα είναι δυνατό η πρώτη ή η δεύτερη άσκηση που εισάγει ένα νέο τύπο εργασίας να έχει μικρή ενδεικτική εικόνα όταν απαιτείται, αλλά κατά κανόνα το οπτικό και εικονιστικό υλικό στο Εικαστικό Σημειωματάριο θα προσφέρεται με παραπομπή σε ψηφιακό υλικό του βιβλίου ή των συνδεδεμένων βιβλίων. Οι παραπομπές θα γίνονται με μορφή QR, οι οποίοι θα οδηγούν σε μαθησιακά αντικείμενα. Οι εργασίες και ασκήσεις θα έχουν επίσης χαρακτηρισμό περιεχομένου με εικονιστικές συντομεύσεις (εικονίδια), και αρίθμηση που προτείνεται να ξεκινά από το 1 για το βιβλίο της Α' με αύξοντα αριθμό μέχρι το τέλος του παραρτήματος των 16 τυπωμένων σελίδων, ώστε να απλουστεύεται ο εντοπισμός τους. Στο τέλος κάθε κεφαλαίου μπορούν να υπάρχουν δύο τυπωμένα ενδεικτικά και λιτά πλαίσια αναστοχασμού (αποτιμητές) που θα συνδέονται με την ατομική ικανοποίηση, την επίτευξη του γνωστικού στόχου και τη στάση συνεργασίας. Οι σύνδεσμοι και τα εικονίδια παραπομπών θα πρέπει να είναι μικρά σε μέγεθος λόγω της συμπυκνωμένης διάταξης, αλλά και ευδιάκριτα. Προτείνεται αυτά να τοποθετούνται σε πλαίσιο με περίγραμμα ή κοντά στα εξωτερικά όρια των σελίδων, για γρήγορη και αποτελεσματική εύρεση.

Η δομή οργάνωση και διάταξη Εικαστικού Σημειωματαρίου θα είναι σχεδιασμένη έτσι ώστε να επιτρέπει τη διάδραση και το συσχετισμό μεταξύ των επιμέρους μερών του. Στο πρώτο μέρος του Σημειωματαρίου και στο πρώτο μέρος του Παραρτήματος οι οδηγίες χρήσης του βιβλίου θα εξηγούν τον τρόπο που κάθε άσκηση ή προτροπή εργασίας θα παραπέμπει στις κενές σελίδες του δεύτερου μέρους μέσω των εικονιδίων σήμανσης περιεχομένου. Ο ρόλος των εικονιστικών κωδικών (εικονιδίων) των εργασιών του Παραρτήματος είναι σημαντικός όχι μόνο ως προς τη δήλωση του περιεχομένου, αλλά και πρακτικά, δηλαδή στο να παραπέμπει ευσύννοπτα στο δεύτερο μέρος του Εικαστικού Σημειωματαρίου, το δημιουργικό. Παρόμοια σε ευρύτερο πλαίσιο η οργάνωση του Εικαστικού Σημειωματαρίου θα είναι έτσι σχεδιασμένη ώστε να συσχετίζει τα μέρη του με τα μέρη του Βιβλίου Μαθητή/τριας, και με το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων σε δύο επίπεδα(α)της έντυπης έκδοσης που θα μπορεί να χρησιμοποιείται εκτός δικτύου και δίχως

πρόσβαση σε ψηφιακό υλικό, και της υβριδικής έκδοσης με την οποία το έντυπο συνδέεται με τα ψηφιακά προσφερόμενα αντικείμενα και αποτυπώματα των υπόλοιπων βιβλίων. Στο πρώτο επίπεδο (έντυπη έκδοση), ο συσχετισμός θα γίνεται μέσω των αντίστοιχων κεφαλαίων -υποκεφαλαίων και των αντίστοιχων σελίδων.

5. Προδιαγραφές περιεχομένου Εικαστικού Σημειωματαρίου

Ως προς το περιεχόμενό του το Εικαστικό Σημειωματάριο, διαδραματίζει δύο ρόλους: (α) αποτελεί ένα ευσύνοπτο ασκησιολόγιο με λιγοστά σημαντικά φύλλα εργασίας (πρώτο μέρος) και απελευθερώνει τη δημιουργικότητα των μαθητών/-τριών στο πλαίσιο της σύνδεσης με το περιεχόμενο του ΠΣ και του Βιβλίου Μαθητή/τριας(δεύτερο μέρος). Όπως ήδη φαίνεται από τα τεχνικά του χαρακτηριστικά, στο δεύτερο μέρος προδιαγράφεται ως πεδίο δημιουργικής σύνθεσης των ίδιων των μαθητών/τριών όπως θα προκύψει μέσα από τη μάθησή τους. Στην κατεύθυνση αυτή δίνονται παραδείγματα συνθέσεων από sketchbooks καλλιτεχνών παλαιότερων και σύγχρονων καθώς και άλλων υποδειγματικών μαθητικών σημειωματαρίων με σκοπό την αναστοχαστική εξέταση και συζήτηση του περιεχομένου τους (διάλογος, καταιγισμός ιδεών κ.λπ.).

Το πρώτο μέρος, που θα καταλαμβάνει το Παράρτημα θα περιλαμβάνει: (α) οδηγίες χρήσης, (β) ασκησιολόγιο και (γ) προτάσεις εργασιών ανά κεφάλαιο βιβλίου όπου και θα αναφέρονται, βασικές έννοιες του σχεδίου, της χρωματολογίας (π.χ. κλίμακες), κάποια ημιδομημένα φύλλα εργασίας, αυτοαξιολόγησης κ.λπ. Ειδικότερα μπορεί να περιλαμβάνει: φύλλα εργασίας δραστηριοτήτων ΒΑ (δραστηριότητες που αντιστοιχούν στις ενότητες-δραστηριότητες "ώρα για δημιουργία"), φύλλα εργασίας δραστηριοτήτων ΣΑ (δραστηριότητες που αντιστοιχούν στις ενότητες-δραστηριότητες "Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή και κάποια προσεκτικά επιλεγμένα φύλλα εργασιών (π.χ. χρωματικός κύκλος, κλίμακες συμπληρωματικών χρωμάτων, διαγράμματα αναλογιών ανθρώπινου προσώπου-σώματος, φύλλα αυτοαξιολόγησης κ.λπ.), λιγοστά λόγω του περιορισμού έκτασης του παραρτήματος. Αυτά, αφού χρησιμοποιηθούν μπορούν να αποσπώνται και να μπαίνουν στο φάκελο εργασιών. Είναι σκόπιμο τα περισσότερα φύλλα να μην συμπληρώνονται απευθείας, αλλά να αντιγράφονται σε λευκή κόλλα ή να φωτοτυπούνται διότι τα περισσότερα θα είναι επαναχρησιμοποιήσιμα. Οι εικαστικές εργασίες των φύλλων εργασίας χρειάζεται να γίνονται σε λευκή σελίδα του σημειωματαρίου ή ανεξάρτητο χαρτί-επιφάνεια.

Το Εικαστικό Σημειωματάριο ως έντυπος και ψηφιακός εκπαιδευτικός πόρος και ως σημαντική πτυχή της προσπάθειας αναμόρφωσης του συνολικού εκπαιδευτικού υλικού, ακολουθεί κοινούς άξονες και αρχές με τα Νέα ΠΣ, ο σκοπός και οι στόχοι του ευθυγραμμίζονται με τους αντίστοιχους των Νέων ΠΣ των Καλλιτεχνικών και του Βιβλίου Μαθητή/τριας.

Ως προς την αναλογία των θεματικών των αξόνων σε έκταση κειμένου (σελίδες) και ως προς τους Μίτους το Παράρτημα του Εικαστικού Ημερολογίου προδιαγράφεται να ακολουθεί την ίδια αναλογία με αυτή του βιβλίου, έτσι ώστε το περιεχόμενο -ασκήσεις του παραρτήματος- να αντιστοιχεί σε 50% του περιεχομένου του Βασικού Άξονα τίτλου του κεφαλαίου, 30% στο περιεχόμενο των υπόλοιπων Βασικών Αξόνων (ή σύνολο 80%) και 20% στο περιεχόμενο των Συμπληρωματικών Αξόνων. Η αναλογία των Μίτων διαμορφώνεται αντίστοιχα σε Μ1: 45-50%, Μ2: 35% και Μ3: 15-20% όπως και στο Βιβλίο.

Καθώς στο επίπεδο της διάρθρωσης του περιεχομένου στο πρώτο μέρος (Παράρτημα δραστηριοτήτων-ασκήσεων-εργασιών), το Εικαστικό Σημειωματάριο της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου, ακολουθεί και μεταφράζει τα αντίστοιχα Νέα ΠΣ, αντιστοιχεί στη δομή περιεχομένου του και τα πέντε κεφάλαιά του απηχούν το περιεχόμενο των πέντε βασικών αξόνων του ΠΣ και του Βιβλίου: (1ος) Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, (2ος) Μορφικά, Δομικά Στοιχεία και Αρχές Σύνθεσης, (3ος) Υλικά, Μέσα και Τεχνικές, (4ος) Θέμα, Περιεχόμενο και Νόημα, (5ος) Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες. Έτσι το περιεχόμενο του Παραρτήματος εργασιών-ασκήσεων-δραστηριοτήτων διαρθρώνεται σε υποκεφάλαια /ενότητες που αντιστοιχούν στους γενικούς τίτλους των κεφαλαίων/υποκεφαλαίων/ενοτήτων του Βιβλίου Μαθητή/τριας.

Στο κεφάλαιο “Γραφιστική Σύνθεση” και στο Παράρτημα παρουσιάζονται οπτικά παραδείγματα τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν ως πυξίδα για την σύνθεση του περιεχομένου των επιμέρους μερών του Εικαστικού Σημειωματαρίου για την Α΄ τάξη καθώς και οπτικά παραδείγματα για την σύνδεση του Εικαστικού Σημειωματαρίου με τα άλλα βιβλία.

Στον πίνακα περιεχομένων που ακολουθεί προτείνεται ένα παράδειγμα σχεδιασμού του Εικαστικού σημειωματαρίου της Α΄ Τάξης με τη δομή, οργάνωση και σύνθεση του περιεχομένου του αναλυτικότερα.

Πίνακας: Περιεχόμενα Εικαστικού Σημειωματαρίου (art-sketchbook) με δείγμα σχεδιασμού

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟΥ: Η ΤΑΠΕΤΣΑΡΙΑ ΩΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ
Στην ταπετσαρία θα εμφανίζονται ενδεικτικές μαθητικές εικαστικές εργασίες και υλικά για μαθητική εικαστική εργασία. Σχεδιασμός ελεύθερος. Οι εικόνες θα είναι έγχρωμες και ασπρόμαυρες σε αναλογία 70/30.
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟΥ
<ul style="list-style-type: none"> • Κειμενικό υλικό που θα ενημερώνει για το περιεχόμενο του Εικαστικού Σημειωματαρίου. • Θα εξηγεί τον τρόπο και τον βαθμό σύνδεσης του Εικαστικού Σημειωματαρίου με το Βιβλίο Μαθητή/τριας και το Ανθολόγιο. • Σύντομη αναφορά στις ενότητες των Κεφαλαίων του Βιβλίου του/της μαθητή/τριας με τις οποίες υπάρχει η βασική σύνδεση: (α) ο κόσμος της τέχνης, (β) Σταθμοί στην Ιστορία της Τέχνης, (γ) Τι μας λένε τα έργα τέχνης, (Ωρα για δημιουργία), (δ) Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή με τις οποίες το Εικαστικό Σημειωματάριο βρίσκεται σε άμεση σύνδεση και αλληλεπίδραση. • Αναφορά σύνδεσης του Εικαστικού Σημειωματαρίου με το πρόσθετο ψηφιακό υλικό.

Προσθήκη διαγράμματος που θα αναπαριστά τις συνδέσεις του Εικαστικού Σημειωματαρίου με το υπόλοιπο εκπαιδευτικό υλικό.

Σημείωση:

- Κειμενικό υλικό που θα ενημερώνει για τη σήμανση των εικονιδίων του πρώτου μέρους.
- Θα εξηγεί τον τρόπο και τον βαθμό σύνδεσης του πρώτου μέρους με το δεύτερο μέρος Εικαστικού Σημειωματαρίου μέσω των απτικών “σελιδοδεικτών”.

Θα αναφέρει τη χρήση του παραρτήματος- λίστας εργασιών ανά κεφάλαιο ως προς τον τρόπο χρήσης του Εικαστικού Σημειωματαρίου.

ΕΝΑΡΞΗ ΚΥΡΙΩΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: «ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ. ΟΔΗΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ»
ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Λόγω της συμπυκνωμένης μορφής του Παραρτήματος ασκήσεων και του μικρού αριθμού σελίδων το περιεχόμενο ξεκινά κατευθείαν από το πρώτο κεφάλαιο και συνεχίζει παρόμοια με καθένα από τα 5 κεφάλαια του Παραρτήματος με τη λίστα ασκήσεων ή/ και κάποια προσεχτικά επιλεγμένα φύλλα εργασίας.

Αντιπροσωπευτική λεζάντα που θα αποδίδει γλωσσικά, και με βάση τους προτεινόμενους συμβολισμούς-κώδικες το περιεχόμενο κεφαλαίου κατ’ αντιστοιχία με το βιβλίο μαθητή/τριας. Σε κάθε αλλαγή υποκεφαλαίου, μπορεί να επαναλαμβάνεται μόνο ο τίτλος ή / και ο υπότιτλος ενότητας.

ΜΟΡΦΕΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

 Άνθρωπος στο χώρο

Σχεδιάζω και πλάθω

ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Σημειολογικός οργανωτής του περιεχομένου του πρώτου μέρους με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα (ΠΜΑ) σε σύνοψη πλαισιωμένα από τον προτεινόμενο και για το βιβλίο μαθήτριας κειμενικό συμβολισμό. Για τη σύνταξη των ΠΜΑ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο πανοπτικός πίνακας ΠΜΑ τάξης, και τα λεκτικά να συντμηθούν περαιτέρω (ένα ρήμα για κάθε ΠΜΑ, οι προτάσεις να μην ξεπερνούν τη μία και μισή σειρά).

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μπορούν να :

- σχεδιάζουν και κατασκευάζουν μορφές από τον ορατό κόσμο
- αναγνωρίζουν μορφές εικαστικών τεχνών και τις αξιοποιούν
- εντοπίζουν τις αισθητικές αξίες σε έργα διαφορετικών εποχών,

A. ΚΕΦΑΛΑΙΟ- ΕΝΟΤΗΤΑ 1.: «Το τείχος που έπεσε»

ΠΡΩΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ : ΕΡΓΑΣΙΕΣ-ΑΣΚΗΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Ενδεικτική λίστα εργασιών -δραστηριοτήτων -ασκήσεων, σύντομο γλωσσικό κείμενο οδηγιών δίχως εικόνες, με εικονιστική και συμβολική σήμανση που μπορεί να περιέχει αρίθμηση, παραπομπές σε ψηφιακό υλικό, χαρακτηρισμό θεμελιωδών αξόνων, σήμανση δραστηριότητας ΤΠΕ ή αποκλειστικής δραστηριότητας ΤΠΕ, σήμανση μίτων, διακριτικό διαβαθμισμένης άσκησης ή διαφοροποιημένης εργασίας, διακριτικό εργασίας με αυξημένο βαθμό δυσκολίας, διακριτικό έρευνας στο ίντερνετ και άλλες. επιλογές που αναφέρονται ενδεικτικά στο κεφάλαιο γραφιστικής σύνταξης. Επίσης θα αναφέρεται διακριτικά για κάθε αντικείμενο εργασίας ο σύντομος σύνδεσμος του αποτυπώματός του στην ψηφιακή του πανομοιότυπη έκδοση.
- Το 80% των ασκήσεων είναι απαραίτητο να αφιερώνεται στους βασικούς άξονες με κυρίαρχο τον άξονα κεφαλαίου δηλαδή τον πρώτο (αναλογία 50% ο πρώτος άξονας, 30% οι υπόλοιποι βασικοί άξονες και 20% συμπληρωματικούς άξονες, δηλαδή η ίδια αναλογία που θα τηρείται και στο Βιβλίο Μαθητή/τριας.
- Η σύνθεση θα καταλαμβάνει ολόκληρη τη σελίδα, ένα δισέλιδο (όπως και για καθένα από τα πέντε κεφάλαια) και προαιρετικά κάποια φύλλα εργασίας σε μέγεθος σελίδας ή ημισελίδου ή ενός τρίτου(1/3) σελίδας μπορούν να προστίθενται χωριστά σε κάθε κεφάλαιο ή στο τέλος των δισέλιδων των κεφαλαίων.
- Τα ίδια, όπως παραπάνω, ισχύουν για τα περιεχόμενα όλων και των πέντε κεφαλαίων.

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟ (7-8 σελ.)

Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ (9-10 σελ.)

Δ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ (11-12 σελ.)

Ε' ΚΕΦΑΛΑΙΟ (13-14 σελ.)

Κενά φύλλα για δημιουργική εργασία

- **Πρώτο Μέρος**
ματ απορροφητικά σχεδίου, κατάλληλα για ξηρές και υγρές τεχνικές συγχρόνως(πινέλο), όχι illustration, coldpressed fine 140γρ., σε χρώμα υπόλευκο, κατάλληλα για μολύβι – πενάκι. Στο σώμα του χαρτιού στην άκρη στην επάνω πλευρά ή στην πλαινή θα υπάρχει απτική διάκριση- σήμανση του τύπου ασκήσεων με απτικό τρόπο (π.χ. διαβαθμισμένη εγκοπή) ανά κατηγορία- είδος άσκησης (που θα εξηγείται στο αρχικό παράρτημα τρόπου

16 ΣΕΛΙΔΟ

<p>χρήσης-οδηγιών)και θα έχει τη λειτουργία σελιδοδείκτη. Θα υπάρχει διάτρητη πύκμανση στο όριο περιθωρίου των σελίδων, ώστε με ευκολία να αποσπώνται φύλλα από το σώμα του εντύπου όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο.</p>	
<p>• Δεύτερο Μέρος</p> <p>ματ απορροφητικά σχεδίου, κατάλληλα για ξηρές και υγρές τεχνικές συγχρόνως(πινέλο), όχι illustration, hotpressed medium rough 140γρ. σε χρώμα υπόλευκο, κατάλληλα για λαδοπαστέλ – ξηρά παστέλ. Στο σώμα του χαρτιού στην άκρη στην επάνω πλευρά ή στην πλαϊνή θα υπάρχει απτική διάκριση- σήμανση του τύπου ασκήσεων με απτικό τρόπο(π.χ. διαβαθμισμένη εγκοπή)ανά κατηγορία- είδος άσκησης (που θα εξηγείται στο αρχικό παράρτημα τρόπου χρήσης-οδηγιών)και θα έχει τη λειτουργία σελιδοδείκτη. Θα υπάρχει διάτρητη πύκμανση στο όριο περιθωρίου των σελίδων, ώστε με ευκολία να αποσπώνται φύλλα από το σώμα του εντύπου όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο.</p>	<p>16 ΣΕΛΙΔΟ</p>
<p>• Τρίτο Μέρος</p> <p>ματ απορροφητικά σχεδίου, κατάλληλα για ξηρές και υγρές τεχνικές συγχρόνως(πινέλο) (όχι illustration)), hotpressed rough 140γρ. σε χρώμα υπόλευκο έως μπεζ, κατάλληλα για νερομπογιές – μελάνια. Στο σώμα του χαρτιού στην άκρη στην επάνω πλευρά ή στην πλαϊνή θα υπάρχει απτική διάκριση- σήμανση του τύπου ασκήσεων με απτικό τρόπο(π.χ. διαβαθμισμένη εγκοπή)ανά κατηγορία- είδος άσκησης (που θα εξηγείται στο αρχικό παράρτημα τρόπου χρήσης-οδηγιών)και θα έχει τη λειτουργία σελιδοδείκτη. Επίσης θα υπάρχει διάτρητη πύκμανση στο όριο περιθωρίου των σελίδων, ώστε με ευκολία να αποσπώνται φύλλα από το σώμα του εντύπου όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο.</p>	<p>16 ΣΕΛΙΔΟ</p>
<p>Στην ταπετσαρία του τέλους θα παρουσιάζονται ενδεικτικές μαθητικές εικαστικές εργασίες και υλικά για μαθητική εικαστική εργασία. Σχεδιασμός ελεύθερος. Οι εικόνες θα είναι έγχρωμες και ασπρόμαυρες σε αναλογία 70/30.</p>	
<p>ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ</p>	
	<p>ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ 64</p>

6. Γραφιστική σύνθεση του Εικαστικού σημειωματαρίου

Η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων προτείνεται να ακολουθεί μια κοινή φιλοσοφία και στα τρία διδακτικά πακέτα (Α', Β', Γ' τάξης Γυμνασίου) προκειμένου οι μαθητές/τριες, να εξοικειώνονται με την φιλοσοφία της γραφιστικής διάρθρωσης του περιεχομένου.

Η διαφοροποίηση του περιεχομένου των Μίτων μπορεί να αποδίδεται με κειμενικό συμβολισμό όπως περιγράφεται και απεικονίζεται ενδεικτικά στην έναρξη κεφαλαίου με

Άνθρωπος στο χώρο

Σχεδιάζω και πλάθω

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μπορούν να :

- σχεδιάζουν και κατασκευάζουν μορφές από τον ορατό κόσμο
- αναγνωρίζουν μορφές εικαστικών τεχνών και τις αξιοποιούν
- εντοπίζουν τις αισθητικές αξίες σε έργα διαφορετικών εποχών,

Εικόνα: Προοργανωτές. Πρόταση πλαισίου προοργανωτών στην εισαγωγή των ασκήσεων Παραρτήματος.

Κάποιες πρώτες ασκήσεις σε ομάδα ασκήσεων θα μπορούν να δηλώνονται σε σχέση με τους Μίτους με τον προτεινόμενο τρόπο απεικόνισης κειμένου που περιγράφεται και για το Βιβλίο κατ' αναλογία. Όπως το Μαθητικό βιβλίο έτσι και το Εικαστικό Σημειωματάριο θα διατρέχεται από τρία νήματα μάθησης, τους Μίτους. Η οπτική αποτύπωση των τριών αυτών μίτων (α) *Έμπνευση, σχέδιο, εικαστική δημιουργικότητα*, (β) *Αισθητική αντίληψη*, (γ) *Σύνδεση με τον χρόνο, τον τόπο και την κοινωνία*, θα είναι εμφανής πλαισιώνοντας παραγράφους ή κείμενα με διαφορετικά πλαίσια (1) με συμπαγές πλαίσιο για τον πρώτο μίτο(M1), (2) διακεκομμένο πλαίσιο για τον δεύτερο μίτο(M2) και αμυδρό γκριζο τόνο γεμίσματος για τον τρίτο Μίτο(M3). Η κωδικοποιημένη μορφή M1-M2-M3 καθώς και τα περιγράμματα θα εμφανίζονται σε περισσότερα σημεία του κειμένου. Η ενδεικτική σήμανση που αναφέρεται και στις προδιαγραφές του διδακτικού βιβλίου οπτικοποιείται όπως ακολουθεί στο παράδειγμα:

Παράδειγμα πλαisiώσης για τον πρώτο Μίτο:

Πρώτος μίτος -Κείμενο πρώτου μίτου-Δραστηριότητα πρώτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο πρώτου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον Πρώτο Μίτο- Πρώτος μίτος - Κείμενο πρώτου μίτου-Δραστηριότητα πρώτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο πρώτου Μίτου,

Παράδειγμα πλαisiώσης για τον δεύτερο Μίτο:

Δεύτερος μίτος -Κείμενο δευτέρου μίτου-Δραστηριότητα δευτέρου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο δευτέρου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον δεύτερο Μίτο- Δεύτερος μίτος - Κείμενο δευτέρου μίτου-Δραστηριότητα δευτέρου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο δευτέρου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον δεύτερο Μίτο-

Παράδειγμα πλαisiώσης για τον τρίτο Μίτο:

Τρίτος μίτος -Κείμενο τρίτου μίτου-Δραστηριότητα τρίτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο τρίτου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον τρίτο Μίτο- Τρίτος μίτος -Κείμενο τρίτου μίτου-Δραστηριότητα τρίτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο τρίτου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον τρίτο Μίτο

Εικόνα: Σήμανση Μίτων σε πλαίσια κειμένου

Κρίνεται σκόπιμο να ακολουθούνται σημειωτικές συμβάσεις με «οπτικά αναγνωριστικά». Εσπίσης, οι εργασίες, δραστηριότητες και ασκήσεις του Εικαστικού Σημειωματαρίου όπως θα ομαδοποιούνται ανά κεφάλαιο- άξονα περιεχομένου, που αντιστοιχεί στους άξονες του ΠΣ μπορούν να διακρίνονται από χρωματικούς κώδικες. Η διάκριση μεταξύ των πέντε βασικών Κεφαλαίων που αντιστοιχούν στους Βασικούς Άξονες το Παράρτημα του Εικαστικού Σημειωματαρίου (artsketchbook) είναι αναγκαίο να διατρέχεται από την ίδια κωδικοποιημένη σημειωτική διάρθρωση όπως και το Βιβλίο, που θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σε εικαστικούς εκπαιδευτικούς και μαθητές για τη διάκριση μεταξύ των πέντε βασικών αξόνων. Μια ενδεικτική εικονιστική και χρωματική κωδικοποίηση περαιτέρω συμβόλων, που μπορούν να διευκολύνουν τον τελικό χρήστη στην άμεση σύνδεση με το περιεχόμενο του Εικαστικού Σημειωματαρίου, όπως και για το βιβλίο για το χαρακτηρισμό των ασκήσεων των δύο πρώτων κεφαλαίων για παράδειγμα θα ήταν:

Πίνακας. Απόσπασμα ενδεικτικού πίνακα συμβόλων περιεχομένου.

	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	2 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	Παιδαγωγική Διδακτική	Αξιοποίηση ΤΠΕ	Σύνδεση με τα ΑΠΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΡΑΦΙΚΟΥ					

1 ^{ος} Βασικός Άξονας					
2 ^{ος} Βασικός Άξονας					

Παρόμοια διαχείριση με τον παραπάνω πίνακα, με τους ίδιους χρωματικούς συμβολισμούς που ισχύουν στο Εικαστικό Σημειωματάριο γίνεται και στα υπόλοιπα κεφάλαια, όπως και στο βιβλίο.

Μπορούν ακόμη να παραχθούν συμπληρωματικά εικονίδια όπως για παράδειγμα για τη δήλωση της διαβάθμισης των ασκήσεων, τη σήμανση των μίτων, για τις ασκήσεις που διεξάγονται και ολοκληρώνονται με αποκλειστικά ψηφιακά μέσα. Εδώ π.χ. έχει χρησιμοποιηθεί ωχρό κίτρινο για τις εύκολες, πορτοκαλί για της μεσαίας δυσκολίας, ροζ για τις αυξημένης δυσκολίας ή τις σύνθετες εργασίες, δίχως αυτό να είναι δεσμευτικό.

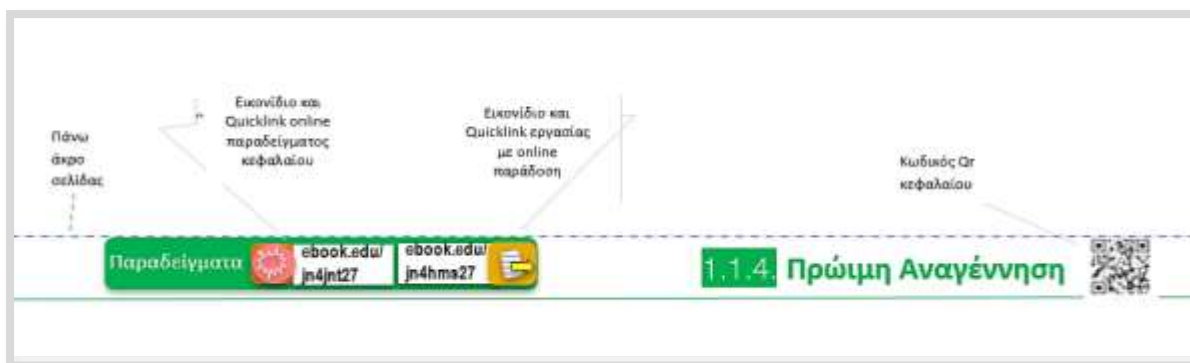
Εικόνα: Εικονίδια αρίθμησης και διαβάθμισης ασκήσεων.

Οι χρωματισμοί διαβάθμισης ασκήσεων είναι ενδεικτικοί και θα χρειαστεί να προσεχτεί να μην συγχέονται με αυτούς που αντιστοιχούν στα κεφάλαια των ασκήσεων ώστε να μη δημιουργείται σύγχυση.

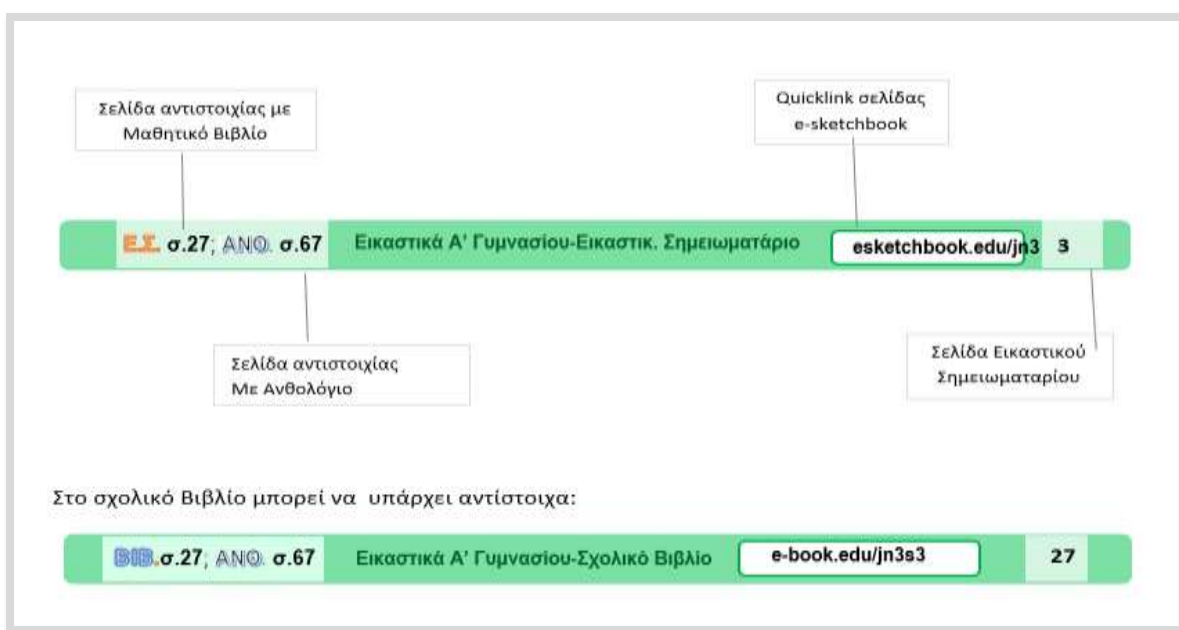
Όλα τα δηλωτικά εικονίδια των ασκήσεων του Παραρτήματος καλό είναι να περικλείονται σε τετράγωνο ή παραλληλόγραμμο διαστάσεων 1εκ.Χ1 εκ. ή 1εκ.Χ 1,2 ή 1,3 εκ., λόγω της συμπύκνωσης του κειμένου να καταλαμβάνουν ελάχιστο χώρο, και να δηλώνονται κοντά στα εξωτερικά όρια του πλαισίου του δισέλιδου για εύκολη ανεύρεση.

7. Το Εικαστικό Σημειωματάριο και η λειτουργική του σύνδεση με το Βιβλίο, το Ανθολόγιο και το εκπαιδευτικό υλικό

Στις κεφαλίδες και τα υποσέλιδα του Εικαστικού σημειωματαρίου προτείνεται να χρησιμοποιούνται λεπτές λωρίδες στο χρώμα βασικού άξονα που έχουν ρόλο να μεταφέρουν σημαντικές διασυνδέσεις των βιβλίων με τρόπο διακριτικό.

Εικόνα: Artsketchbook-Παράρτημα ασκήσεων. Ενδεικτική κεφαλίδα σύνδεσης sketchbook με ψηφιακό κεφάλαιο και ψηφιακές αφορμήσεις

Εικόνα: Ενδεικτικά υποσέλιδα Εικαστικού Σημειωματαρίου (στο Παράρτημα) που συνδέουν με τα υπόλοιπα βιβλία.

8. Εικαστικό σημειωματάριο και συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό των Καλλιτεχνικών της Α΄ τάξης του Γυμνασίου

Το Εικαστικό Σημειωματάριο συνδέεται με το αντίστοιχο συμπληρωματικό υλικό και ειδικότερα με το υλικό ηλεκτρονικής μορφής το οποίο αντιστοιχεί στο βιβλίο της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου. Ήδη επισημάνθηκε ότι το ψηφιακό και το οπτικοακουστικό υλικό δεν συνδέονται μόνο με το διδακτικό βιβλίο, αλλά και με τα σύνολο του εκπαιδευτικού υλικού.

Το Εικαστικό Σημειωματάριο θέτει κατευθύνσεις που καθιστούν το Πρόγραμμα Σπουδών ενεργό στην πράξη και προτείνει δραστηριότητες που αντλούν πόρους και από το συμπληρωματικό υλικό.

Το συμπληρωματικό αυτό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει πολυαισθητηριακούς πόρους στην ψηφιακή τους διάσταση, όπως φωτογραφίες, έργα τέχνης, κείμενα, μαθητικές εργασίες κ.ά.,

τεχνικές οδηγίες, πειραματισμούς, λογισμικά, εκπαιδευτικά παιχνίδια, βίντεο, ηχητικά αποσπάσματα, εικονικά μουσεία - εκθέσεις, κινηματογραφικά αποσπάσματα, προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, εννοιολογικούς χάρτες, κείμενα, podcast/broadcast, διαδραστικές ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης, χρονογραμμές, κ.ά. Επίσης συνδέσμους σε ιστοσελίδες αρχείων και φόρουμ για θέματα τέχνης, βιβλιογραφία, εικαστικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες, προτάσεις για ποικίλα καλλιτεχνικά έργα που παρουσιάζουν συνάφεια με επιμέρους εικαστικά ζητήματα και μπορούν να προσφέρουν στη μαθησιακή διαδικασία.

Καλλιτεχνικά Β΄ Γυμνασίου

Α΄ ΜΕΡΟΣ: Το βιβλίο του/της μαθητή/τριας

1. Η φιλοσοφία της δημιουργίας του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου

Οι παρούσες προδιαγραφές ακολουθούν τις γενικές προδιαγραφές διδακτικών βιβλίων όπως αυτές αποτυπώνονται στην Υπουργική Απόφαση 160159/ΓΔ4 (ΦΕΚ Β΄/23-12-2022) και στην παρούσα πρόσκληση. Αρχικά, είναι απαραίτητο να αναδειχθεί η φιλοσοφία του νέου εκπαιδευτικού πακέτου, ως αντανάκλαση της φιλοσοφίας που διέπει το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών και θα διαχυθεί στην έντυπη και ψηφιακή μορφή του διδακτικού βιβλίου (βιβλίο μαθητή), το οποίο ρυθμίζει σε συνεργασία με τον οδηγό εκπαιδευτικού το σύνολο της εικαστικής διδασκαλίας, στον εργαστηριακό οδηγό που ρυθμίζει θέματα εργαστηριακής λειτουργίας του μαθήματος, στο εικαστικό σημειωματάριο (art-sketchbook) και το Ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων, που εμπλουτίζουν την εικαστική διδασκαλία, προσφέροντας αφορμές, κίνητρα και ερεθίσματα δημιουργικής προσέγγισης του εικαστικού φαινομένου και στο πρόσθετο ψηφιακό υλικό που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη της δομικής σύνδεσης των επιμέρους στοιχείων του εκπαιδευτικού πακέτου της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου. Το σύνολο του εκπαιδευτικού υλικού θα συμβάλλει στην αναλυτική και συνθετική ικανότητα, την αισθητική καλλιέργεια, τον δημιουργικό αναστοχασμό και την κριτική ετοιμότητα των μαθητών/τριων. Για τον λόγο αυτό οι παρούσες προδιαγραφές περιλαμβάνουν ευρύτερα τεχνικά χαρακτηριστικά και κριτήρια ποιότητας που συνδέονται με τη φύση του συγκεκριμένου αντικειμένου.

Διαχρονικά στο μάθημα των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου, οι ανάγκες διδακτικής διαχείρισης του φαινομένου της τέχνης καθιστούν κέντρο της εικαστικής διδασκαλίας το εικαστικό δημιουργικό ζήτημα, ως βιωματική και διερευνητική διαδικασία, με κύρια χαρακτηριστικά την φαντασία, την κριτική σκέψη, την οπτική αντίληψη, την καλλιτεχνική - πολιτισμική συνείδηση κλπ. Εστιάζοντας στο Νέο Εκπαιδευτικό Υλικό, όπως αυτό θα προκύψει από το αναμορφωμένο Πρόγραμμα Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου, η μορφοπλαστική διαδικασία και η εικαστική πράξη, απαιτεί την ενεργοποίηση σύνθετων διανοητικών λειτουργιών (αντίληψη, μνήμη, κρίση, διαλογή, αξιολόγηση, ενσυναίσθηση, σχηματισμό και μετασχηματισμό εννοιών, μεταγνώση κ.λπ.), ενώ η αφηρημένη και θεωρητική σκέψη και γνώση, οφείλει να ενεργοποιεί τις υψηλές σφαίρες της νόησης των μαθητών/τριών. Στην περίπτωση του Εκπαιδευτικού Υλικού της Β΄ τάξης των Καλλιτεχνικών η κεντρική εστίαση αφορά στη βιωματική διάσταση του εικαστικού φαινομένου και τη συμβολή της τέχνης σε σημαντικές συναισθηματικές, κοινωνικές και νοητικές δεξιότητες, όπως για παράδειγμα η αυτοπεποίθηση, η οργανωτικότητα, η

διαχείριση χρόνου, η επιμονή, η επικοινωνία, η ενσυναίσθηση, η συνεργατικότητα, η διαπραγμάτευση, η ανάληψη και εκχώρηση πρωτοβουλιών, η ευρηματικότητα, η αναλυτική ικανότητα, και η λήψη αποφάσεων. Οι προαναφερόμενες δεξιότητες καλλιεργούνται σε σύνδεση με μια σύγχρονη παιδαγωγική θεώρηση, που βασίζεται στην κοινωνικογνωστική παιδαγωγική θεωρία, η οποία προκρίνει την διερευνητική - ανακαλυπτική μάθηση, την ομαδοσυνεργατική μάθηση και άλλες διδακτικές προσεγγίσεις, φιλικές για την ηλικιακή ομάδα στόχου.

Η εστίαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις δυναμικές του μαθητή ως υποκειμένου της μάθησης και η συγκρότηση μιας μαθητοκεντρικής διδακτικής προσέγγισης, είναι στις μέρες μας μια απαραίτητη κοινωνική και μαθησιακή ανάγκη. Κάτι τέτοιο μπορεί να επιτευχθεί σε διδακτικό πλαίσιο μέσα από την διαρκή, ανοιχτή διαλεκτική διασύνδεση της εμπειρικής διαδικασίας της εικαστικής πράξης με τις εκάστοτε θεωρητικές, ιστορικές, κοινωνικές, διδακτικές και παιδαγωγικές καταβολές της. Στο μάθημα των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης Γυμνασίου, κρίνεται απαραίτητος ο σχεδιασμός του εκπαιδευτικού υλικού σε μια δυναμική, πολυσήμαντη και ελευθεριακή κατεύθυνση, αυτή των ριζωματικών δικτύων, όπως εξειδικεύονται παιδαγωγικά στην έννοια των αστερισμών. Η προσέγγιση του ανοιχτού Προγράμματος Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης έχοντας ως υπόβαθρο την φιλοσοφία των ριζωματικών δικτύων, μας οδηγεί στην δυνατότητα της επιλογής και σύνθεσης των επιστημονικών, διδακτικών και παιδαγωγικών προσεγγίσεων. Έτσι, ο εικαστικός εκπαιδευτικός, παράλληλα με το ελεύθερο και ευέλικτο τρόπο να συνθέτει το γνωστικό περιεχόμενο της διδασκαλίας του, είναι σε θέση να προσαρμόζει, να συνθέτει και να τροποποιεί τις διαθέσιμες παιδαγωγικές και διδακτικές του στρατηγικές. Στην κατεύθυνση αυτή, το διδακτικό βιβλίο οφείλει να αντανakλά κεντρικές και συμπληρωματικές παιδαγωγικές θεωρήσεις, όπως ο Κοινωνικός Κονστρουκτιβισμός, οι Πολλαπλοί Τύποι Νοημοσύνης, η Κοινωνική Θεωρία Μάθησης, η θεωρία «Τέχνες και Δημιουργικός νους», η Βιωματική Μάθηση και η Συναισθηματική – Κοινωνική Νοημοσύνη. Παράλληλα, η ψηφιακή επέκταση του Εκπαιδευτικού Υλικού σε ανεξάρτητους και συνεχώς εμπλουτιζόμενους ψηφιακούς πόρους, αναδεικνύει την εξατομικευμένη δυναμική της μάθησης στο πλαίσιο του Κονεκτιβισμού. Ως εκ τούτου, εξασφαλίζεται αφενός η ενεργητική, δημιουργική και αντιληπτική εμπλοκή των μαθητών/τριων στην μαθησιακή διαδικασία και πράξη και αφετέρου η διασύνδεση του διδακτικού περιεχομένου με την εγγύτερη και ευρύτερη κοινωνική ζωή των μαθητών/τριων.

Το περιεχόμενο του ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου, καθώς και του Εκπαιδευτικού Υλικού που υποστηρίζει την εφαρμογή του, κινείται μακριά από περιοριστικές και μονοσήμαντα γραμμικές διαδρομές. Στο πλαίσιο αυτό η διάρθρωση του περιεχομένου σε συνεκτικές θεματικές και η λειτουργία του σε ανοιχτές δομές δικτύων, προσφέρει ευκαιρίες αναβάθμισης της διδακτικής και μαθησιακής διαδικασίας. Η δομή και η κωδικοποίηση του περιεχομένου του Νέου Προγράμματος Σπουδών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου, προσφέρεται ως δίκτυο ανάπτυξης και διάρθρωσης του περιεχομένου και στο Νέο Εκπαιδευτικό Υλικό, αναδεικνύοντας τις θεωρητικές, τις λειτουργικές και τις εφαρμοστικές του διαστάσεις. Το εκπαιδευτικό υλικό οφείλει να παρέχει τη δυνατότητα στον εξειδικευμένο παιδαγωγικά εικαστικό – εκπαιδευτικό, ως άτομο εκπαιδευμένο σε επιστημονικά τεκμηριωμένες αυτοσχεδιαστικές διδακτικές πρακτικές, βασισμένες στο πλαίσιο των προγραμμάτων σπουδών αλλά και ως άτομο με ατομική δημιουργική εμπειρία

και προσωπική αφομοίωση των νοητικών, ψυχικών και γνωσιακών διεργασιών που αυτή απαιτεί, να προσαρμόσει το διδακτικό του σχεδιασμό, λαμβάνοντας υπόψη τις πολλαπλότητες των εκδοχών και των δυναμικών που παράγονται σε κάθε μαθησιακή περίπτωση, σε σχέση με τους/στις μαθητές/τριες της εκάστοτε σχολικής πραγματικότητας. Ταυτόχρονα, οφείλει να προσφέρει στους μαθητές/τριες, ως υποκείμενα μάθησης, την δυνατότητα να ακολουθήσουν τις δικές τους μοναδικές μαθησιακές διαδρομές, στην κατεύθυνση μιας υπεύθυνης στάσης οικειοποίησης της επιδιωκόμενης γνώσης και εμπειρίας.

Ως ιστορική και θεωρητική διαδρομή και αναγωγή, το Εκπαιδευτικό Υλικό των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου, καλύπτει την χρονική περίοδο από την Αναγέννηση, ως το ρώτο μισό του Μοντερνισμού. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο εξετάζει τις δύο κυρίαρχες αισθητικές τάσεις που συνδέονται με την ανατολική ορθόδοξη εκκλησιαστική και κοσμική παράδοση της τέχνης των ορθόδοξων λαών, τη δυτικοευρωπαϊκή θρησκευτική και κοσμική τέχνη σε όλες τις ιστορικές της εκδοχές, με έμφαση στα καλλιτεχνικά επιτεύγματα της αναγεννησιακής και μετά-αναγεννησιακής περιόδου, καθώς και την αισθητική και εικαστική παγκοσμιότητα που εγκαθιδρύει ο πρώιμος και ώριμος Μοντερνισμός. Ως ιστορικό περιεχόμενο, αποτελεί συνέχεια του διδακτικού περιεχομένου από την Α' τάξη, το οποίο πραγματεύεται την προϊστορική περίοδο και τις ιστορικές φάσεις μέχρι και τον Μεσαίωνα, ενώ εν μέρει, λειτουργεί ως προοργανωτής του διδακτικού περιεχομένου της Γ' τάξης, το οποίο εκκινεί από τους θεμελιωτές του Μοντερνισμού και καταλήγει στη σύγχρονη τέχνη.

Η συνολική διαδρομή των Καλλιτεχνικών στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου, πραγματεύεται τη δημιουργική αλληλεπίδραση των δύο θεμελιωδών αξόνων, της "εικαστικής, δημιουργικής πράξης" και της "αισθητικής πρόσληψης και απόκρισης", εστιάζοντας στην ολιστική ενσώματη μάθηση. Για παιδαγωγικούς και διδακτικούς λόγους, η ολιστική ενσώματη μάθηση επικεντρώνεται επιμέρους στην "σωματική" (Α' Γυμνασίου), την "ψυχική" (Β' Γυμνασίου) και την "νοητική" (Γ' Γυμνασίου) διάστασή της, χωρίς αυτό να σημαίνει κατακερματισμό της ολότητάς της. Αντιθέτως, επεκτείνει βαθμιαία την γνωστική, εμπειρική και αντιληπτική προσέγγιση, από το "σώμα" στην Α' τάξη, στην "καρδιά" στην Β' τάξη, ολοκληρώνοντας στον "νου" στην Γ' τάξη. Στην κατεύθυνση μιας πολύπλοκης πραξιακής, αισθητικής, αντιληπτικής και σωματικής μαθησιακής διαδικασίας, το περιεχόμενο των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου, εστιάζει στην ανάπτυξη της ψυχικής διάστασης, ως εμπειρία και συναίσθημα. Αυτή η επικέντρωση, εκκινεί τόσο από τα αισθητηριακά και πραξιακά, όσο και από τα ψυχολογικά και κοινωνικά επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Παράλληλα τα συνδέει με την ήδη αποκτημένη γνώση και εμπειρία του "σώματος" (Α' τάξη) και προετοιμάζει την επόμενη εστιασμένη πτυχή της ενσώματης μάθησης, την νοητική – αντιληπτική (Γ' τάξη).

Σε ένα δεύτερο επίπεδο δομικής διάρθρωσης, το περιεχόμενο του Εκπαιδευτικού Υλικού των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης, αναλύεται σε τρεις Μίτους δημιουργίας και μάθησης, (α) «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα, (β) "Αισθητική Αντίληψη", (γ) "Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία", οι οποίοι διατρέχουν το Εκπαιδευτικό Υλικό και των τριών τάξεων, και διασυνδέουν το περιεχόμενο και τις δραστηριότητες, με βιωματική διαβάθμιση σε σχέση με την εστίαση στο «σώμα», την «καρδιά» και τον «νου». Τέλος σε επίπεδο θεματικής ανάλυσης, προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και ενδεικτικών δραστηριοτήτων μάθησης και αξιολόγησης, το Εκπαιδευτικό Υλικό

αναπτύσσεται σε πέντε βασικούς άξονες: (α) «Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών», (β) «Μορφικά και Δομικά Στοιχεία - Αρχές Σύνθεσης», (γ) «Υλικά – Μέσα - Τεχνικές», (δ) «Θέμα – Περιεχόμενο - Νόημα», (ε) «Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες», και ισάριθμους συμπληρωματικούς άξονες: (στ) «Αξίες και Δεξιότητες Μάθησης», (ζ) «Ψηφιακός Γραμματισμός και Γραμματισμός των Μέσων», (η) «Συνέργεια των τεχνών, Διεπιστημονικότητα – Διαθεματικότητα», (θ) «Οπτικός Γραμματισμός - Πολυτροπικότητα – Σημειωτική», (ι) «Εικαστικές Τέχνες και Αειφορία». Οι πέντε Βασικοί Άξονες, αποτελούν και τα πέντε κεφάλαια του διδακτικού βιβλίου και καλύπτουν τον πυρήνα του περιεχομένου της εικαστικής διδασκαλίας και μάθησης, ενώ οι πέντε συμπληρωματικοί άξονες, διαχέονται συμπληρωματικά σε όλο το εύρος του Εκπαιδευτικού Υλικού, επεκτείνοντας και εξειδικεύοντας σε σύγχρονες τάσεις της διδακτικής, των δεξιοτήτων και ευρύτερων θεματικών.

2. Το εκπαιδευτικό πακέτο των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου

Το εκπαιδευτικό υλικό των Καλλιτεχνικών της Β' Γυμνασίου περιλαμβάνει το σύνολο των διδακτικών και μαθησιακών πόρων, μέσων, πηγών κλπ., που συνεργούν στη διαμόρφωση ενός ενεργού και δημιουργικού μαθησιακού περιβάλλοντος.

Θεμελιώδης παράγοντας του υποστηρικτικού μαθησιακού περιβάλλοντος στην υλική του μορφή είναι το ανθρώπινο κεφάλαιο, που ως πρωταρχικό *εκπαιδευτικό υλικό* αφορά στην εργαστηριακή πράξη και στη θεωρητική προσέγγιση, που στη διδακτική των Καλλιτεχνικών βρίσκονται σε οργανική και αδιάσπαστη σύνθεση. Σε περίπτωση που δεν είναι εφικτό να διαμορφωθεί εργαστήριο καλλιτεχνικών μαθημάτων, η διδασκαλίαπραγματοποιείται είτε σε αίθουσα που διαμορφώνεται κατάλληλα, είτε εναλλάσσοντας πολλαπλές αίθουσες κατά περίπτωση - όπως όταν υπάρχει η δυνατότητα (εκδηλώσεων, προβολών, πληροφορικής), είτε στις σχολικές τάξεις - στις οποίες η διεύθυνση του σχολείου, σε συνεργασία με τους εικαστικούς – εκπαιδευτικούς, φροντίζουν να εξασφαλίζονται οι ελάχιστες απαραίτητες εργαστηριακές συνθήκες, ώστε να καλύπτονται οι διδακτικές ανάγκες του γνωστικού αντικειμένου. Σημαντικός παράγοντας υλικοτεχνικής υποδομής είναι ακόμη η σχολική βιβλιοθήκη, η οποία είναι απαραίτητο να συμπεριλαμβάνει και τομέα Τεχνών, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες του γνωστικού αντικειμένου των Καλλιτεχνικών. Στην περίπτωση έλλειψης βιβλιοθήκης ή αδυναμίας κάλυψης των αναγκών από την ήδη υπάρχουσα, συνιστάται η δημιουργία βιβλιοθήκης εικαστικών σε γωνιά του εικαστικού εργαστηρίου ή της σχολικής αίθουσας, η οποία να εμπλουτίζεται σταδιακά με έντυπα βιβλία τέχνης. Τα βιβλία Τέχνης, ακόμη και όταν δεν πληρούν τις προϋποθέσεις διαμοιρασμού (δανεισμού) στους μαθητές/-τριες, συμβάλλουν καθοριστικά στην ποιότητα διδασκαλίας και μάθησης, διότι προσφέρονται στον πραγματικό τόπο και χρόνο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η εμπειρία του φυσικού βιβλίου με καλής ποιότητας εκτυπώσεις είναι αναντικατάστατη, διότι αναμορφώνει ένα μεγάλο μέρος της αντίληψης για τις εικαστικές τέχνες, συμβάλλει στην εξάσκηση και τον εμπλουτισμό της οπτικής εμπειρίας σκέψης, προσφέροντας ιδέες και συσχετίζοντας έννοιες. Η εικαστική βιβλιοθήκη είναι απαραίτητο να διαθέτει και ένα ψηφιακό σκέλος ώστε να παρέχεται η δυνατότητα πρόσβασης σε περιβάλλοντα γνώσης ψηφιακού χαρακτήρα.

Βασικά και αναγκαία υλικά, που συμπεριλαμβάνεται και στην εικαστική βιβλιοθήκη, αποτελούν τα έντυπα και ψηφιακά βιβλία που απευθύνονται στον εκπαιδευτικό, το μαθητή ή και στις δύο κατηγορίες χρηστών. Στην περίπτωση του πολλαπλού βιβλίου, τα βιβλία αποκτούν ακόμα μεγαλύτερη σημασία για την μαθησιακή διαδικασία, διότι υποστηρίζουν την ερευνητική προσπάθεια των μαθητών/τριών με ένα τρόπο τόσο ευσύνοπτο, όσο και ανοιχτό, διότι προσφέρουν απευθείας συνδέσμους με εξωτερικές πηγές. Η διττή αυτή ιδιότητα επιτρέπει στο εκπαιδευτικό υλικό να προσαρμόζεται σε εξατομικευμένες μαθησιακές ανάγκες και τρόπους μάθησης και να καλλιεργείται η κριτική σκέψη. Επειδή το εκπαιδευτικό αυτό υλικό, με επίκεντρο τα διδακτικά βιβλία, επιτελεί σημαντικές λειτουργίες στην εκπαιδευτική διαδικασία και πράξη, η δημιουργία του θεωρείται βασικός πυλώνας σχεδιασμού μιας αποτελεσματικής εκπαιδευτικής πολιτικής. Ειδικότερα, το εκπαιδευτικό υλικό του γνωστικού αντικείμενου των Καλλιτεχνικών συμμετέχει δυναμικά στην:

- i. Αναπλαισίωση της εικαστικής πρακτικής και θεωρίας σε σχολική γνώση βάσει της οποίας προσδιορίζεται το διδακτικό περιεχόμενο.
- ii. Οικοδόμηση δηλωτικής εμπειρικής και διαδικαστικής γνώσης και ανάπτυξη κριτικής σκέψης πάνω στην μαθητική εικαστική εργασία και το αποτέλεσμα της .
- iii. Υποστήριξη και οργάνωση της διδασκαλίας και της μάθησης με εργαστηριακές και ολιστικές μεθόδους.
- iv. Ενεργοποίηση κινήτρων αυτόνομης μάθησης και εικαστικού πειραματισμού των μαθητών /τριών.
- v. Διαφοροποίηση της πρακτικής εργασίας των μαθητών/τριών με ποικιλία δραστηριοτήτων διαβαθμισμένης δυσκολίας.
- vi. Ανατροφοδότηση εκπαιδευτικών και μαθητών/μαθητριών, ως προς τον βαθμό επίτευξης των επιδιωκόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων.
- vii. Καλλιέργεια του κοινωνικού και πολιτισμικού γραμματισμού.

Πριν εξετάσουμε τις εικαστικές τέχνες μέσα από το εκπαιδευτικό υλικό και το εικαστικό πακέτο αφ' εαυτό ως ερεθίσματα που οδηγούν σε εμπειρίες γνώσης, ταύτισης, δράσης και πολιτισμού, είναι απαραίτητο να επισκοπήσουμε σύντομα και σε αυτόνομη βάση το ζήτημα του μαθήματος των Καλλιτεχνικών. Το μάθημα των Καλλιτεχνικών υποστηρίζει την ολιστική ανάπτυξη του/της δημιουργικού/ής μαθητή/ τριας, καθώς παράλληλα με την κριτική σκέψη και την γνωστική προσέγγιση, αξιοποιεί τη φαντασία και την ενορατική, διαισθητική και ενσώματη γνώση, εκπαιδεύοντας τον μαθητή ως ενιαίο ον (νους, σώμα, καρδιά). Επιπλέον λόγω της χειραπτικής φύσης του, διατηρεί πάντα διάχυτη την πίστη ότι ο άνθρωπος πολιτισμός είναι ένα τεχνούργημα που χρειάζεται τον δημιουργό, τον καλλιτέχνη, τον τεχνουργό, το δημιουργικό δηλαδή ανθρώπινο ον και όχι τον καταναλωτή ή τον διαχειριστή, με ότι αυτό συνεπάγεται για την συνειδησιακή και αξιακή θεμελίωση του σύγχρονου μαθητή και μελλοντικού πολίτη του 21^{ου} αι.

Η σημαντικότερη διάσταση του μαθήματος των Καλλιτεχνικών είναι η αυτονομία του εικαστικού έργου, της εικαστικής διαδικασίας και του αποτελέσματος. Το εικαστικό έργο έχει δικό του αυτόνομο «οπτικό - απτικό» λόγο, και κοινωνική - συμβολική σκέψη. Τα στοιχεία αυτά διαχωρίζουν την τέχνη από την επιστήμη και κάνουν αδιαμφισβήτητη την αυτονομία

της. Τέχνη και επιστήμη παρότι αυτόνομες, ωστόσο δεν αποτελούν πεδία στεγανά, ούτε αυστηρά διαχωρισμένα, καθώς βρίσκονται σε διαρκή διάλογο και αλληλεπίδραση. Το μάθημα των Καλλιτεχνικών εξασφαλίζει ότι η ίδια η μορφοπλαστική διαδικασία προσφέρει πολύτιμες ευκαιρίες αυτόνομης διερεύνησης, ανακάλυψης, επίλυσης προβλημάτων και κριτικής προσέγγισης. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι η αυτονομία του δεν θεμελιώνεται στη βάση μιας υποτιθέμενης ευαισθησίας του/της μαθητή/τριας, ή της ανάγκης του εφήβου να μετουσιώσει τις πρωτογενείς επιθυμίες του σε άλλους συμβολικά διαμεσολαβημένους στόχους, αλλά συνιστά αποτέλεσμα οργανωμένης εργασίας, μεθοδολογίας και ερευνητικής προσέγγισης που στο μάθημα των Καλλιτεχνικών μπορεί να υποστηριχθεί μόνο από τον ειδικά εκπαιδευμένο εικαστικό-παιδαγωγό. Κατά συνέπεια οι έφηβοι/ες δεν χρειάζονται την τέχνη μόνο για να αναπαραστήσουν εσωτερικευμένα αντικείμενα ή μοντέλα με ένα τρόπο περιεκτικό, αλλά και ως μέθοδο που θα τους υποστηρίζει καθόλη τη διάρκεια του βίου τους. Ο λόγος ύπαρξης της τέχνης στο σχολείο και στη ζωή του ανθρώπου είναι αντικειμενικός, καθώς αφορά «σε κάποια ποιότητα ή εσωτερική σχέση ή σε κάποιο σύνολο από ποιότητες και σχέσεις μέσα στο ίδιο το έργο ή σε κάποια νοηματική σχέση ανάμεσα στο έργο και τον κόσμο». Επιπλέον, επειδή η συναλλαγή τέχνης και αλήθειας είναι σκοτεινή και το έργο τέχνης εκφράζεται με τη 'σιωπή'. Ο λόγος της Τέχνης είναι αφενός σιωπηλά αυθεντικός ως προς τις λέξεις, ως εκ τούτου παρέχει στον μαθητή την δυνατότητα να εξωτερικεύει με διαφοροποιημένο, αλλά αποτελεσματικό τρόπο τις ιδέες και τις σκέψεις του, δίχως να βασίζεται απαραίτητα στο λόγο. Ο εικαστικός γραμματισμός, ο οπτικός γραμματισμός και η μύηση στην τέχνη αφετέρου, χρησιμοποιούν τη φυσική γλώσσα για την ερμηνεία του Λόγου της Τέχνης, η οποία σαν μέσο δεν είναι ο κυρίαρχος Λόγος της, αλλά δεν παύει να αποτελεί ερμηνευτικό εργαλείο κατανόησης και διερεύνησης των Τεχνών, γι αυτό είναι σημαντικό να αναπτύσσεται παράλληλα.

Τα τελευταία χρόνια η εκπαίδευση εισήλθε σταδιακά στο χώρο της επικοινωνιακής και της πληροφορικής επανάστασης. Το νέο τεχνικά και διαχειρίσιμο εικονιστικό περιβάλλον επηρέασε όπως ήταν φυσικό τόσο τις εκπαιδευτικές πρακτικές της σχολικής κοινότητας, όσο και την εκπαιδευτική λειτουργία των γνωστικών αντικειμένων. Στο πλαίσιο αυτό, το μάθημα των Καλλιτεχνικών δοκιμάζεται από τις νέες εξελίξεις, όχι μόνο όσο αφορά το γνωστικό του περιεχόμενο, αλλά και όσο αφορά το δημιουργικό του χαρακτήρα

Συχνά εκφράζεται η ευγενής πρόθεση τα Εικαστικά να συμβάλλουν στη διαθεματική εμπειρία της γνώσης, μέσω της εστίασης σε θεματικές ενότητες που σπάζουν την αυτονομία των γνωστικών αντικειμένων. Με τον τρόπο αυτό, παρέχεται η ευκαιρία στον μαθητή να εξοικειωθεί με την έρευνα, ώστε να ενισχυθεί έτσι η ικανότητα του μαθητή να μαθαίνει. Παρόμοιες προσεγγίσεις είναι εγγενείς στην περίπτωση των Καλλιτεχνικών και ως μονοθεματικού αντικειμένου, διότι τα προαναφερόμενα μαθήματα από τη φύση τους εστιάζουν στις αντιληπτικές ικανότητες του μαθητή, ενώ το επίπεδο της καλλιτεχνικής δημιουργίας, ήδη από την εποχή του Μοντερνισμού έχει προ πολλού ξεφύγει από τη μίμηση της φύσης και έχει κάνει το βήμα στην αφαιρετική γνώση, μέσω της σύνθεσης του ειδικού με το γενικό και τη διαχείριση (ανάλυση - σύνθεση) των πληροφοριών. Το μάθημα των Καλλιτεχνικών διεξάγεται από τη φύση του με τέτοιο τρόπο, που ο/η εκπαιδευτικός δεν μεταδίδει γνώση με μετωπική διδασκαλία στο παιδί, αλλά το ίδιο το παιδί αυτενεργεί για την κατάκτηση της γνώσης. Έχοντας παραλάβει από τον/την εκπαιδευτικό υλικό για ένα θέμα, εκφράζει την ικανότητά του να συνθέσει με αφαιρετική επάρκεια (ανάδυση μορφών και

ρυθμών, 'οπτικο - απτικές' ποιότητες, πλοκή σύνθεσης και εκφραστική πληρότητα) την προσωπική του άποψη πάνω σε ένα κομμάτι λευκό χαρτί ή σε ένα άμορφο κομμάτι πηλό. Επειδή τα Εικαστικά ως αυτόνομο μονοθεματικό αντικείμενο προϋποθέτουν ιδιότητες ευελιξίας, αφαίρεσης, κριτικής σκέψης, διερευνητικής μάθησης, μεταγνωστικές δεξιότητες, δεξιότητες αναστοχασμού κ.τ.λ., που δεν περιέχονται ως ξεχωριστές ενότητες, αλλά συνυφαίνονται με τις θεματικές τους, αποτελούν γόνιμο πεδίο για την ανάπτυξη διαθεματικών δράσεων. Οι δεξιότητες επίσης, ως κοινωνική μάθηση ασκούνται με απaráμιλλο τρόπο μέσα από την κοινωνικοποίηση που συντελείται με την ευκαιρία της εικαστικής πράξης. Στο σχεδιασμό λοιπόν, του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών, πρέπει να διατηρηθούν με διαυγή τρόπο οι ως άνω διαχρονικές ταυτότητες του μαθήματος, που λόγω της σύνθετης φύσης του, καλλιεργεί εγγενώς τις σύγχρονες, στάσεις, αξίες και δεξιότητες που αποτελούν ζητούμενα των αναθεωρημένων ΠΣ. Οι παράγοντες αυτοί θα οικοδομήσουν τον πυλώνα σχεδιασμού μιας αποτελεσματικής εκπαιδευτικής χρήσης του προτεινόμενου εκπαιδευτικού υλικού.

Το προτεινόμενο εκπαιδευτικό πακέτο του μαθήματος των Καλλιτεχνικών περιλαμβάνει: (α) εκπαιδευτικά βιβλία (ψηφιακής και έντυπης μορφής) και το πρόσθετο ψηφιακό υλικό (εικονικό, οπτικοακουστικό, γλωσσικά κείμενα, πηγές, λογισμικά κλπ.) Τα δύο είδη εκπαιδευτικού υλικού που συμπεριλαμβάνονται στο πακέτο του μαθήματος των Καλλιτεχνικών, είναι συνυφασμένα (υβριδική υπόσταση του υλικού) και αλληλεπιδρούν για να υποστηρίξουν τόσο την εργαστηριακή, πραξιακή εικαστική σκέψη, όσο και τη διαδικασία της αισθητικής πρόσληψης και απόκρισης, αλλά και την καλλιέργεια αξιών, δεξιοτήτων στάσεων και συμπεριφορών. Όταν γίνεται λόγος για σχολικά βιβλία, εννοείται ένα σύνολο διδακτικών βιβλίων που υποστηρίζουν τη μαθησιακή διαδικασία και είναι: βιβλία που απευθύνονται στον μαθητή/τρια (το εικαστικό σημειωματάριο ή τετράδιο εργασιών (art-sketchbook) και βιβλία που απευθύνονται και στους/τις μαθητές/τριες και στους/στις (βιβλίο μαθητή/τριας, το ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων, ο εργαστηριακός οδηγός). Τέλος, το πρόσθετο ψηφιακό υλικό πλαισιώνει και εμπλουτίζει το σύνολο των βιβλίων του προσφερόμενου εκπαιδευτικού πακέτου.

Το βιβλίο μαθητή/τριας (έντυπης και ψηφιακής μορφής), προδιαγράφεται ως ένα λιτό και περιεκτικό βιβλίο, καθώς στόχος του δεν είναι να αποτελέσει το επίκεντρο μιας κλειστής διδακτικής διαδικασίας και πράξης, αλλά να ορίσει μια δυναμική, ανοιχτή μαθησιακή διαδικασία, θέτοντας τα θεμέλια της αυτονομίας της εικαστικής πράξης και του εικαστικού έργου. Με τον τρόπο αυτό, το Νέο ΠΣ Καλλιτεχνικών καθίσταται ενεργό στην πράξη και προτείνει δραστηριότητες που αντλούν πόρους από το πρόσθετο ψηφιακό υλικό. Το νέο διδακτικό βιβλίο, δεν περιλαμβάνει το σύνολο των γνώσεων στις οποίες δύναται να έχει πρόσβαση ο/η μαθητής/τρια, διαμορφώνει όμως ένα σκελετό στοιχείων, ένα εργαλείο, καθώς και την κουλτούρα της ικανότητας του/της μαθητή/τριας να μαθαίνει, να διερευνά και να διαλέγει τις διαδρομές μάθησης που τον εξυπηρετούν. Η δυναμική σχέση των διδακτικών βιβλίων με το πρόσθετο ψηφιακό υλικό υπαγορεύεται, αφενός από την ανάγκη να διατηρηθεί και να μεγιστοποιηθεί η λειτουργικότητα, η ευελιξία και η αποτελεσματικότητα του διδακτικού βιβλίου ως θεμέλιου λίθου της διδασκαλίας και της μάθησης, και αφετέρου από την ανάγκη δημιουργίας ενός εμπλουτισμένου και διαφοροποιημένου μαθησιακού περιβάλλοντος, που θα παρέχει ευχέρεια και ψηφιακή προσβασιμότητα, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική θέση, και ανεξάρτητα από τον οικιακό

εξοπλισμό των παιδιών. Με την έννοια αυτή η πρόσβαση στους ψηφιακούς πόρους και η αξιοποίησή τους οφείλει να προσφέρεται δυναμικά μέσα στο χώρο του σχολείου, εξίσου προς κάθε μαθητή/τρια, ανεξαρτήτως των προσωπικών του ή οικογενειακών τους συσκευών. Ειδικότερα το βιβλίο μαθητή/τριας ως διδακτικός και μαθησιακός πόρος αποτελεί σημαντικό μέσο αναγωγής στις βασικές γνώσεις, προκαταβολικό οργανωτή της διδασκαλίας και κοινό γνωστικό τόπο για μαθητές και εκπαιδευτικούς, που προσφέρει σημαντικά στην εξασθένηση της πολυπλοκότητας της εφαρμογής του ΠΣ. Το βιβλίο του μαθητή εξασφαλίζει κοινή αφηγηρία και κοινό σημείο αναφοράς για την υλοποίηση του ΠΣ ομοιόμορφα σε εθνικό επίπεδο, γεφυρώνοντας έτσι τις πάσης φύσεως διαφορές μεταξύ των σχολείων (γεωγραφικής κατανομής, σύνθεσης μαθητικού δυναμικού, πολιτισμικές, κοινωνικοοικονομικές κ.λπ.).

Στον αντίποδα, η ανάγκη για διαφοροποιημένη διδασκαλία, εξατομικευμένη μάθηση, και η καλλιέργεια ψηφιακού γραμματισμού, που διαμορφώνονται ανάλογα με το κοινωνικό-πολιτισμικό συγκείμενο, υπαγορεύουν αύξηση της πολυπλοκότητας και προϋποθέτουν έναν ενισχυτή ποικιλομορφίας. Αυτός δίνεται σαν έντυπο με το εικαστικό σημειωματάριο (art-sketchbook), δηλαδή ένα εξατομικευμένο μαθητικό τετράδιο δίχως γραμμές, όπου οι μαθητές/τριες μπορεί να ασκούνται σε σκίτσα, σχέδια, σημειώσεις κλπ. και να μαθαίνουν ατομικά. Το Ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων είναι το τρίτο έντυπο υλικό, που παρέχει ουσιαστικά ένα Άτλαντα εικόνων του διδακτικού περιεχομένου, σε καλή ποιότητα και εκτύπωση, ώστε να μπορεί η οπτική ανάλυση να γίνεται εφικτή. Τέλος, θα προσφέρεται το πρόσθετο ψηφιακό υποστηρικτικό υλικό για την ενίσχυση της εικαστικής διδασκαλίας, τόσο σε πραγματικό τόπο και χρόνο που αντιστοιχεί στις ώρες λειτουργίας του σχολείου, όσο και για συμπληρωματική εργασία που αντιστοιχεί στον ελεύθερο χρόνο των μαθητών/τριών και των εκπαιδευτικών. Τα τρία βιβλία και το ψηφιακό υλικό θα συνδέονται μεταξύ τους με κοινή κωδικοποίηση ώστε να είναι ευχερής και γρήγορη η ανεύρεση των σημείων της διδακτέας ύλης που αντιστοιχούν μεταξύ τους.

Σε κάθε περίπτωση, ο υβριδικός χαρακτήρας των διδακτικών βιβλίων αίρει υπό μία έννοια τον dualισμό μεταξύ έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού αλλά και τον dualισμό μεταξύ θεωρητικής γνώσης και εικαστικής πράξης. Κι αυτό γιατί οι δύο αυτές μορφές προσέγγισης υλικού συνυπάρχουν σε ενιαίο όλο. Έτσι για παράδειγμα το διδακτικό βιβλίο στην έντυπή του μορφή αποτελεί μια «βιβλιοθήκη» πόρων που παρέχει τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς και στους/τις μαθητές/τριες να ακολουθήσουν ποικίλες διαδρομές διερεύνησης και κατάκτησης της γνώσης, ενώ το εικαστικό σημειωματάριο (art-sketchbook) είναι καθοριστικό στην εξάσκηση και την ιδιότυπη παραγωγή εικαστικού λόγου. Το ηλεκτρονικό υλικό με την σειρά του προσφέρει, πέραν του εμπλουτισμού των έντυπων βιβλίων με το υπάρχον υλικό και τη δυνατότητα διαρκούς επικαιροποίησης, και ανανέωσής του. Ο ψηφιακός εμπλουτισμός μπορεί για παράδειγμα να γίνει σε ένα ή περισσότερα κεφάλαια του Βιβλίου Μαθητή/τριας αλλά και των υπολοίπων βιβλίων με την συμπερίληψη νέων διδακτικών σεναρίων, ενοτήτων, πηγών, οπτικοακουστικού και πολυμεσικού υλικού κλπ. Πηγές άντλησης υλικού θα μπορούσαν να αποτελέσουν ελληνικοί και ξένοι πόροι με έργο εικαστικών καλλιτεχνών, μουσεία, πινακοθήκες, αίθουσες τέχνης, βιβλιοθήκες, αλλά και πηγές άντλησης υλικού από την εικαστική διδασκαλία. Παρόμοιες υβριδικές διασυνδέσεις καθίστανται εφικτές δεδομένου ότι η διασύνδεση του περιεχομένου του διδακτικού βιβλίου με το συμπληρωματικό υλικό γίνεται από τους ίδιους τους συγγραφείς του.

Το εικαστικό σημειωματάριο αναλυτικότερα (art- sketchbook) της Β' τάξης του Γυμνασίου είναι ένας δημιουργικός μαθησιακός χώρος παραγωγής εικαστικού λόγου, που περιέχει μαθητικά σχέδια, πειραματισμούς και σημειώσεις, χώρος έρευνας, εξερεύνησης, σχεδιασμού και ανάπτυξης ιδεών, εξάσκησης, αξιολόγησης και εικαστικής δημιουργίας. Είναι ο χώρος στον οποίο οι μαθητές/τριες μαθαίνουν από άλλους (εικαστικούς και συμμαθητές τους), καταγράφουν τις εικαστικές τους ιδέες, εντυπώσεις, σκέψεις μέσα από προσεκτική παρατήρηση ή καταιγισμό ιδεών και εκφράζουν τις εικαστικές εννοήσεις τους σημειώνοντας σε προσχέδια, σκέψεις, παρατηρήσεις, προβληματισμούς, σχέδια ή και ολοκληρωμένες ιδέες και μορφοποιήσεις. Το εικαστικό σημειωματάριο της Β' τάξης του Γυμνασίου, είναι απαραίτητο να προσφέρει ικανό χώρο να δεχθεί τις εικαστικές ιδέες και εκφράσεις και ειδικότερα: (α) σχέδια, διαγράμματα, μικρογραφίες, σχέδια σύνθεσης, ζωγραφική, πειραματικά σχέδια, (β) πρακτική και δοκιμές διαφορετικών τεχνικών και διαδικασιών, γκάμα μεικτών μέσων και υλικών, (γ) αποδεικτικά στοιχεία και πρωτότυπες ιδέες για εικαστικές εργασίες και προσεγγίσεις εικαστικών έργων τέχνης, (δ) σχέδια παρατηρήσεις, φωτογραφίες, σχόλια και σκίτσα από εκθέσεις ή επισκέψεις σε χώρους τέχνης (πινακοθήκες, μουσεία, γκαλερί, εργαστήρια καλλιτεχνών, μνημεία κλπ.), (ε) ψηφιακές ή άλλες εκτυπώσεις καλλιτεχνικών έργων, (ε) κείμενα σχολιασμού, κριτικής αποτίμησης, περιγραφές κ.λπ.

Το Ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων θα περιέχει επιλεγμένο υλικό που θα συνδέεται με τις προτάσεις των Νέων ΠΣ των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου. Θα χωρίζεται σε τρία μέρη, που θα αντιστοιχούν στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου και θα περιέχει εικαστικό και εικονιστικό υλικό που δεν έχει αξιοποιηθεί στα διδακτικά βιβλία. Το αναφερόμενο υλικό πρέπει να είναι έγκυρο, πλήρες, κατάλληλο για την ηλικία, αντικειμενικό και δίκαιο, να αναφέρει κατάλληλα την πηγή προέλευσης, αλλά και όλες τις απαραίτητες πληροφορίες που συνοδεύουν την παρουσίαση έργων τέχνης ή εικονιστικών υλικών δηλαδή: (α) όνομα και επώνυμο καλλιτέχνη, χρονολογία γέννησης και θανάτου, (β) τίτλος έργου και την χρονολογία δημιουργίας, μουσείο, συλλογή και τόπος που φυλάσσεται, (γ) τεχνικά χαρακτηριστικά του έργου (υλικό, τεχνική, διαστάσεις κλπ.) και (δ) σύντομη περιγραφή του έργου τέχνης.

Η έκταση κάθε διδακτικού βιβλίου ορίζεται ως εξής (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Βιβλίο Μαθητή/τριας Β' τάξης: 144 σελίδες

Εικαστικό Σημειωματάριο Β' τάξης: 128 σελίδες

Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και για τις τρεις τάξεις: 144 σελίδες

Εργαστηριακός Οδηγός (μόνο σε ψηφιακή μορφή) και για τις τρεις τάξεις: 112 σελίδες.

3. Δομή, οργάνωση και διάταξη του διδακτικού βιβλίου (βιβλίο μαθητή/τριας) των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου

Το διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου απαιτείται να έχει ορισμένα ποιοτικά γνωρίσματα, τα οποία θα χαρακτηρίζουν την δομή, οργάνωση και διάταξη του περιεχομένου τόσο του έντυπου βιβλίου, όσο και του ηλεκτρονικού ψηφιακού (διαδραστικού) βιβλίου. Τα προαναφερόμενα διδακτικά βιβλία έχουν κοινό στόχο να υποστηρίξουν το νέο μαθητοκεντρικό ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου και συνεπώς θα πρέπει να ενσωματώνουν στο περιεχόμενό τους βασικά στοιχεία του ΠΣ, καθώς

και στρατηγικές μάθησης χρήσιμες για τη μελέτη των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου. Το βιβλίο του μαθητή/τριας παρά τις όποιες αλλαγές στην φιλοσοφία και το περιεχόμενό του σε σχέση με προγενέστερα βιβλία, παραμένει σημαντική πηγή ανάγνωσης και μάθησης για τους/τις μαθητές/τριες και τα χαρακτηριστικά του είναι απαραίτητο να υποστηρίζουν την ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών/τριων να μαθαίνουν μέσω της ανάγνωσης και της της οπτικής αισθητικής εμπειρίας. Η δομή, οργάνωση και διάταξη των κειμένων που θα συμπεριληφθούν χρήζουν επομένως ιδιαίτερης προσοχής και είναι απαραίτητο να στηρίζονται σε παιδαγωγικά και αισθητικά κριτήρια που υπαγορεύονται από τη φύση του μαθήματος των Καλλιτεχνικών και το ιδιαίτερο περιεχόμενο του ΠΣ της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου. Στα επιθυμητά χαρακτηριστικά της δομής, της οργάνωσης και της διάταξης, καλό είναι να συμπεριλαμβάνονται και παράγοντες που ευνοούν την αποτελεσματική μαθησιακή διαδικασία, όπως είναι για παράδειγμα η διαδραστικότητα, η ικανότητα να εγείρουν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριων και η ικανότητα να τους εμπλέκουν σε δράσεις και δραστηριότητες ενεργητικής συμμετοχής στη μαθησιακή διαδικασία. Με άλλα λόγια, η δομή, η οργάνωση και η διάταξη του διδακτικού βιβλίου θα πρέπει να είναι φιλική και ελκυστική προς τον χρήστη και να αξιοποιεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ηλικιακής ομάδας στόχου, ώστε να προσκαλεί να παροτρύνει και να διευκολύνει τους μαθητές /τριες να αλληλεπιδρούν με αυτό. Για το λόγο αυτό, στη συνέχεια αναπτύσσονται κατευθυντήριες αρχές ως προς τη δομή, οργάνωση και διάταξη του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου.

Στο προαναφερόμενο πλαίσιο το διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου οφείλει να παρέχει σωστά οργανωμένη και κατάλληλη δομή περιεχομένου έτσι ώστε να προσφέρει θετικά στην διευκόλυνση της μάθησης και την οικοδόμηση της γνώσης. Στο πλαίσιο αυτό, το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου οργανώνεται λογικά και η συνέπεια της δομής του ελέγχεται και καθίσταται εμφανής, μέσω του πίνακα περιεχομένων, της ρυθμικής, αρμονικής, επαναλαμβανόμενης ή και ομοιόμορφης οργάνωσης και διάκρισης των κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κ.λπ.

Έτσι σε κάθε κεφάλαιο προτάσσεται προοργανωτής που προσδιορίζει τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα σύμφωνα με το νέο ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου. Οι προοργανωτές προσδιορίζουν τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα και βοηθούν τους μαθητές να εντάξουν τη νοητική τους προσπάθεια σε ένα πλαίσιο διαδικασιών, που υποστηρίζουν τη μάθησή τους. Επιπλέον, οι προοργανωτές διευκολύνουν και τους εικαστικούς εκπαιδευτικούς στον σχεδιασμό ή την επιλογή των κατάλληλων εργασιών και δραστηριοτήτων.

Αναφορικά με την σύνταξη του περιεχομένου το Βιβλίο της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου προτείνεται να περιλαμβάνει πέντε κεφάλαια που ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο των πέντε κύριων αξόνων του νέου ΠΣ της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου. Οι πέντε συμπληρωματικοί άξονες του νέου ΠΣ της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου περιλαμβάνονται στα παραπάνω κεφάλαια με τη διαρκή παράθεση και επισήμανση αναφορών, περιεχομένου, προτεινόμενων δραστηριοτήτων και ΠΜΑ. Σε κάθε κεφάλαιο προκρίνεται ένας από τους κύριους άξονες ενώ το επιμέρους περιεχόμενό του μπορεί να περιέχει σύνθεση επιλεγμένων σημείων από όλους τους θεματικούς άξονες.

Παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ποικίλα ερεθίσματα κατάλληλα/α για την ηλικιακή ομάδα στόχου και ικανές να προσαρμοστούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες της Β΄ τάξης του Γυμνασίου και κάθε μαθητή/μαθήτριας (π.χ. ασκήσεις βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό που προσελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών και μαθητριών με μαθησιακές δυσκολίες, δραστηριότητες αξιολόγησης που προσφέρονται για διαφορετικούς τύπους νοημοσύνης, παιχνίδια και δραστηριότητες προσφιλείς στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της ομάδας στόχου που ενθαρρύνουν την μαθησιακή διαδικασία κλπ.). Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με αποτιμητές που λειτουργούν ως σύντομες αναστοχαστικές διαδικασίες, οι οποίες ελέγχουν το επίπεδο της επίτευξης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Οι αποτιμητές μπορούν να είναι: σύνοψη, αναστοχαστικές ασκήσεις και δραστηριότητες, πρόσθετες παραπομπές για μαθητές και μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμπάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας κλπ. Μπορούν επίσης να είναι δραστηριότητες που προσφέρουν ευκαιρίες αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης και επιτρέπουν μέσα από αναστοχαστικές διαδικασίες, την αποτίμηση της προόδου με αναφορά στον έλεγχο επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων, την ιχνηλάτηση της ικανοποίησης και της χαράς των μαθητών/τριών, την υιοθέτηση νέων θετικών στάσεων και συμπεριφορών, την αναθεώρηση αρνητικών θέσεων ή στερεοτύπων, την υιοθέτηση νέων θετικών αξιών.

Στο τέλος κάθε κεφαλαίου, προβλέπεται πίνακας με γλωσσάρι όρων και ερμηνείες όρων ώστε να μπορεί να ανατρέξει ο/η μαθητής/τρια.

3.1 Προδιαγραφές παραγωγής Διδακτικού Βιβλίου (βιβλίου μαθητή/τριας) Καλλιτεχνικών Β΄ Τάξης

3.1.1 Διάταξη έντυπου διδακτικού βιβλίου – Τεχνικές και λειτουργικές προδιαγραφές

Η αυθεντική μάθηση και εικαστική δημιουργία απαιτεί κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό και πηγές. Η θέση των εικόνων στο διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου έχει διπλή λειτουργία. Αποτελεί σημαντικό μέρος της εικαστικής διδασκαλίας, στην περίπτωση της οποίας το έργο τέχνης και το οπτικό υλικό εν γένει, αποτελεί πηγή και εργαλείο έρευνας και μάθησης. Η σύνδεση των εικονιστικών κειμένων και του εικονιστικού κειμένου με το γλωσσικό και το αφηγηματικό περιεχόμενο είναι προφανής, είτε με άμεση ένδειξη, είτε με εγγύτητα στο σχετικό τμήμα του κειμένου, καθώς η πολυτροπικότητα είναι απαραίτητο να υπηρετεί την κατανόηση του περιεχομένου και του μηνύματος και να μην χρησιμοποιείται αυθαίρετα. Η επιλογή έργων συνδέεται με κορυφαίες στιγμές της ιστορίας της τέχνης και έργα σημαντικών καλλιτεχνών της εποχής μας. Εικαστικά έργα τέχνης, εικονογραφήσεις, φωτογραφίες, σχέδια, σκίτσα, μαθητικές εικαστικές εργασίες, σχεδιαγράμματα, πίνακες χρειάζεται να είναι ευκρινή, κατάλληλα για την ηλικία των μαθητών/τριών, σχετικά με το θέμα, και να έχουν κατάλληλη περιγραφή, ώστε να ελκύσουν, να διευκολύνουν και να κατευθύνουν τους μαθητές στο να εστιάσουν και να εμπλακούν ενεργά με το υλικό και τη μαθησιακή διαδικασία. Παράγοντες σχετικά με το εικονιστικό υλικό που μπορούν να επηρεάσουν την ενεργοποίηση- εμπλοκή και δέσμευση των μαθητών/τριων, αφορούν συγκεκριμένα: α) συσχετισμό του εικονιστικού υλικού με το κείμενο του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου, (καλό είναι να μην προστίθενται μόνο για να «ελαφρύνουν» την παρουσίαση του κειμένου), β) την προφανή σύνδεση τους στο κείμενο χρειάζεται να είναι προφανής, είτε μέσω άμεσης

υπόδειξης, είτε της εγγύτητας τους με το σχετικό τμήμα κειμένου, γ) την κατάλληλη αλληλουχία του εικονιστικού υλικού ώστε να απεικονίζεται η αναπτυξιακή διαδικασία του κειμένου δ) την επιτυχημένη ισορροπία μεταξύ κειμένου και του εικονιστικού υλικού.

Ειδικά για την περίπτωση των Καλλιτεχνικών, το εικονιστικό μέρος του βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου, αποτελεί μια από τις σημαντικότερες παραμέτρους τόσο του διδακτικού βιβλίου, όσο και του συνόλου του εκπαιδευτικού πακέτου των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου και συμβάλει καθοριστικά στην μάθηση. Κάθε κεφάλαιο πρέπει να εμπεριέχει σημαντικό αριθμό εικονιστικών παραδειγμάτων (έργα τέχνης, φωτογραφίες, σχέδια, σκίτσα, μαθητικές εικαστικές εργασίες, σχεδιαγράμματα, πίνακες κλπ.) που θα αγκυρώνουν οπτικά το γλωσσικό περιεχόμενο και θα ενισχύουν το περιεχόμενο του γλωσσικού κειμένου με ποικίλους τρόπους (συμφωνία, αντίστιξη διαφωνία κλπ.). Θα πρέπει να τονιστεί ότι ειδικά στο μάθημα των Καλλιτεχνικών της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο εικονιστικό υλικό. Αυτό θα πρέπει να είναι προσεκτικά επιλεγμένο, ώστε να παρέχει τα κατάλληλα οπτικά ερεθίσματα στους μαθητές κίνητρα για την διεπίδραση με το εικονιστικό κείμενο, αλλά και για δημιουργία, συνδέοντας την πραγματικότητα των εικονιστικών κειμένων με την πραγματικότητα και την φαντασία του/της μαθητή/τριας, αλλά και με όψεις της πραγματικότητας της σύγχρονης ζωής και του πολιτισμού διαχρονικά. Κριτήρια επιλογής του υλικού είναι: α) προσβασιμότητα: Οι μαθητές/τριες να αναγνωρίσουν και να συσχετίσουν το εικονιστικό υλικό με τις προσωπικές τους εμπειρίες και τη προγενέστερη γνώση, β) ελκυστικότητα: το εικονιστικό υλικό να ελκύει το ενδιαφέρον των μαθητών/τριων, γ) εκφραστικότητα περιεχομένου: το εικονιστικό υλικό είναι «ανοιχτό» και να χωράει σε μια σειρά από ερμηνείες και προοπτικές, δ) αφηγηματικότητα: το εικονιστικό υλικό προσφέρει ευκαιρίες για να ειπωθούν ιστορίες ε) ποικιλομορφία: το εικονιστικό υλικό να είναι ποικιλόμορφο, και να εκπροσωπεί διάφορα εικαστικά ρεύματα, στυλ, θέματα.

Η διάταξη του έντυπου βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου ενδείκνυται να είναι λογική και συνεπής, με καλά οργανωμένο περιεχόμενο και κατάλληλη χρήση χώρου και περιθωρίου που διευκολύνει την ανάγνωση. Το γλωσσικό κείμενο και η εικονογράφηση θα πρέπει να συνδέονται με αυθεντικό και ευρηματικό τρόπο, ώστε να διευκολύνεται η μάθηση και να ενεργοποιείται το αισθητικό ενδιαφέρον των μαθητών/τριών. Τα κείμενα απαιτείται να είναι υψηλής αισθητικής και παιδαγωγικής ποιότητας και να διευκολύνουν τους/τις μαθητές/τριες να μαθαίνουν αυτόνομα και ανεξάρτητα. Επιπλέον, είναι καλό να ενσωματώνουν ερεθίσματα και δείκτες που να επιτρέπουν την δόμηση νοήματος κατά την διάρκεια της μελέτης και της ανάγνωσης, να επιτρέπουν δηλαδή και να διευκολύνουν την σταδιακή οικοδόμηση γνωστικών ικανοτήτων.

Η γλώσσα των κειμένων είναι απαραίτητο να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/τριών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου. Η νέα επιστημονική ορολογία των Καλλιτεχνικών πρέπει να εισάγεται σταδιακά και σε κατάλληλες στιγμές σε σύνδεση με τον ιδιαίτερο προορισμό της γλώσσας στο μάθημα των Καλλιτεχνικών (π.χ. ορολογία, έννοιες κλπ.) να αξιοποιείται παράλληλα και η ευκαιρία ανάδειξης διαφορών της εικαστικής γλώσσας σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα. Καλό θα ήταν στο γλωσσικό περιεχόμενο να περιλαμβάνονται συνεκτικά αποσπάσματα κειμένων που βοηθούν τους/τις μαθητές/τριες να επεξεργαστούν το περιεχόμενό τους. Στο

προαναφερόμενο πλαίσιο, καλό θα ήταν να χρησιμοποιείται γλώσσα οικεία και ενδιαφέρουσα στους μαθητές/τριες, ώστε να τους προσκαλεί και να τους παρακινεί προς τη μάθηση και την κατανόηση. Το κάθε κείμενο είναι απαραίτητο να συνδέεται συνεκτικά και με συνέπεια με τις προηγούμενες γνώσεις των μαθητών/τριων, για παράδειγμα, συμπεριλαμβάνοντας αναλογίες και παραδείγματα με τα οποία είναι εξοικειωμένοι και προέρχονται από τα βιώματα τους ή δραστηριότητες που συνδέονται με τα ενδιαφέροντά τους και τις ιδιαίτερες ανάγκες της ηλικίας. Όπου κρίνεται αναγκαίο (π.χ. στην αρχή ενότητας ή του κεφαλαίου), είναι απαραίτητο να παρατίθενται λέξεις-κλειδιά ή και γλωσσάρι όρων, ώστε να παρέχεται στους/στις μαθητές/τριες βοήθεια στην κατανόηση και χρήση του λεξιλογίου και συγκεκριμένων πρότυπων λόγου και φράσεων των εικαστικών. Στην περίπτωση του γνωστικού αντικείμενου των Καλλιτεχνικών της Β τάξης του Γυμνασίου, η γλώσσα είναι καλό να επικεντρώνεται και να φέρνει στην επιφάνεια ατομικά «ταλέντα» των μαθητών/τριων, που δεν συνδέονται με τις γλωσσικές αλλά τις οπτικές, κοινωνικές, συναισθηματικές δεξιότητες των μαθητών/τριών. Στην περίπτωση αυτή, η μη λεκτική επικοινωνία καθίσταται κύρια με το λεκτικό κείμενο να γεφυρώνει, να αγκυρώνει, να επεκτείνει ή αντίθετα να αντιστέκεται ή να αμφισβητεί το περιεχόμενο του εικονιστικού κειμένου. Αυξάνεται έτσι το ενδιαφέρον και τα εσωτερικά κίνητρα των μαθητών/τριων για μάθηση και κατά συνέπεια τα αποτελέσματα της μάθησης, διευκολύνοντας την ανάπτυξή τους, υποστηρίζοντας τον αυτοπροσδιορισμό και την υπεράσπιση του εαυτού. Στο διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου, η γλώσσα απαιτείται να διευκολύνει τη διαλογική ανάγνωση ή τη διαδραστική ανάγνωση. Για το λόγο αυτό, η χρήση σχολίων, ερωτήσεων, επεκτάσεων, και επαναλήψεων που υποστηρίζουν τη μαθησιακή διαδικασία και συμβάλλουν στη βελτίωση του εικαστικού λεξιλογίου των μαθητών/τριων είναι επιθυμητή. Η γλώσσα στο διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου καλό είναι να συνάδει με α) την ορολογία της καλλιτεχνικής δημιουργικής διαδικασίας, να αναφέρεται στη σύλληψη και την ανάπτυξη νέων εικαστικών ιδεών και έργων, β) με ορολογία της απόκρισης - κατανόησης και αξιολόγησης, γ) με τη μεταφορά νοήματος και με τη σύνδεση ή συσχέτιση των εικαστικών πληροφοριών με καλλιτεχνικές ιδέες και εργασίες που αποκτούν προσωπικό νόημα. Η γλώσσα του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου ευθυγραμμίζεται με αυτή που χρησιμοποιείται στην Α' και Γ' τάξη. Στο διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου αξιοποιείται και η «κοινή γλώσσα» που άφορα στις δεξιότητες και ικανότητες του 21^{ου} αιώνα και στις αξίες του νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και βοηθά τους/τις μαθητές /τριες να κατανοήσουν τη σχέση μεταξύ της τέχνης και της ζωής. Ιδιαίτερη σημασία να δοθεί έτσι ώστε το οπτικό κείμενο της σελίδας να βρίσκεται σε σχέση ισορροπίας με τη γλώσσα.

Τα Εικαστικά έργα τέχνης, οι εικονογραφήσεις, οι φωτογραφίες, τα σχέδια, τα σκίτσα, οι μαθητικές εικαστικές εργασίες, τα σχεδιαγράμματα, οι πίνακες, χρειάζεται να συνοδεύονται από κατάλληλη περιγραφή, ώστε να ελκύουν, να διευκολύνουν και να κατευθύνουν τους μαθητές στην εστίαση, αλλά και στην ενεργή εμπλοκή τόσο με το παρεχόμενο εκπαιδευτικό υλικό, όσο και τη μαθησιακή διαδικασία. Στο πλαίσιο αυτό προτείνεται η γλώσσα να είναι λιτή, εύληπτη, κατάλληλη για την ηλικία των μαθητών/τριών και σχετική με το υπό διαπραγμάτευση θέμα. Παράγοντες της περιγραφικής γλώσσας που μπορούν να επηρεάσουν την κινητοποίηση, την εμπλοκή και την δέσμευση των μαθητών/τριών στο μάθημα των Καλλιτεχνικών βρίσκονται σε άμεση συσχέτιση με τον τρόπο περιγραφής του

εικονιστικού υλικού και τη σχέση του με το γλωσσικό κείμενο, για το λόγο αυτό καλό είναι να λαμβάνεται υπόψη η λειτουργία της εικόνας και αναλόγως να επιλέγεται η κατάλληλη γλωσσική περιγραφή. Για την συνεπή αξιοποίηση της γλώσσας στις διαφοροποιημένες εκδοχές εικαστικών και εικονιστικών κειμένων στην συνέχεια παρατίθενται: (α) γενικές οδηγίες περιγραφής εικόνας και (β) ορισμένα παραδείγματα που παρουσιάζουν διαφοροποιημένους τρόπους γλωσσικής περιγραφής εικαστικού και εικονιστικού υλικού.

3.1.2 Γενικές οδηγίες περιγραφής εικόνας:

1. Στυλ και γλώσσα:

1. Το στυλ της γλώσσας αποτελεί το κλειδί που ορίζει το πλαίσιο της περιγραφής για το λόγο αυτό ο/η συντάκτης/τρια του βιβλίου θα πρέπει να έχει υπόψη του τα παρακάτω:

- Περιγραφές της ίδιας εικόνας μπορούν να διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με το πλαίσιο τους.
- Χρειάζεται να ερευνηθεί το κείμενο που πλαισιώνει το εικονιστικό υλικό, ώστε να διαφαίνεται και να κατανοείται πώς η περιγραφή του συγκεκριμένου υλικού ταιριάζει στο ευρύτερο υλικό.

Έτσι, για παράδειγμα είναι προφανές ότι η γλώσσα που θα αξιοποιηθεί για την περιγραφή του εικαστικού και εικονιστικού περιεχομένου του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου ή του περιεχομένου του εικαστικού σημειωματάριου (art-sketchbook) της Β' Τάξης που προορίζονται αποκλειστικά για την Β' Τάξη του Γυμνασίου θα διαφοροποιηθεί σε σχέση με το περιεχόμενο του ανθολογίου εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων και του εργαστηριακού οδηγού που αναφέρονται και στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου.

- Στην περίπτωση της περιγραφής εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων, είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη εξηγήσεις βασικών εννοιών και όρων που έχουν γίνει ήδη κατανοητοί από τους μαθητές, ώστε να αποφασίζεται ποιες επαναλήψεις βασικών εννοιών και όρων πρέπει να αποφεύγονται και ποιες είναι σκόπιμο να επαναλαμβάνονται, με βάση παιδαγωγικά, αισθητικά, εικαστικά ή άλλα κριτήρια.
- Σημαντικό κριτήριο για τον τρόπο περιγραφής μια εικόνας αποτελεί η θέση που καταλαμβάνει στην σύνθεση της σελίδας, καθώς ο σχεδιαστής της σελίδας είναι απαραίτητο να τοποθετεί τις εικόνες στον σχεδιαστικό κάναβο της σελίδας ενός σχολικού βιβλίου και με βάση την σημαντικότητά της σε σχέση με τις πληροφορίες που μεταφέρει. Οι ακόλουθες ερωτήσεις μπορεί να είναι χρήσιμες για τον συντάκτη/τρια και να υποστηρίξουν τη λήψη απόφασης σχετικά με τον προσδιορισμό της εικόνας, με βάση τα επικοινωνιακά και πληροφοριακά της χαρακτηριστικά, καθώς και την λήψη απόφασης σε σχέση με το είδος περιγραφής του εικονιστικού υλικού που απαιτείται, ώστε να υπάρχει αποτελεσματικότερη κατανόηση του περιεχομένου της: (α) η εικόνα αποτελεί μέρος εισαγωγής ενός κεφαλαίου ή μιας θεματικής; (β) η εικόνα τοποθετείται στο κεντρικό σημείο ενός κεφαλαίου ή μιας θεματικής; (γ) η καθαρά διακοσμητική εικόνα χρησιμοποιείται κατ' εξαίρεση και μόνο σε λειτουργική σύνδεση με το περιεχόμενο του κειμένου και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα; (δ) η εικόνα αποτελεί μέρος μιας δραστηριότητας ή αξιολόγησης; (ε) η εικόνα απαιτεί κάποια διαδραστική ενέργεια; Η θετική απάντηση στο πρώτο ερώτημα πιθανότατα

αποκαλύπτει ότι η εικόνα δεν διδάσκει κάποια έννοια και μπορεί να μην απαιτείται λεπτομερειακή περιγραφή, αντίθετα η θετική απάντηση στο δεύτερο ερώτημα αποκαλύπτει ότι η εικόνα αποτελεί κρίσιμο μέρος του περιεχομένου και θα πρέπει να περιγράφεται όσο το δυνατόν διεξοδικότερα. Εάν η εικόνα δεν διδάσκει κάτι και έχει διακοσμητικό χαρακτήρα (τρίτη ερώτηση) η περιγραφή της εικόνας πρέπει να αποφεύγεται ώστε να μην επιβαρύνεται η μαθησιακή διαδικασία με περιττές πληροφορίες, η θετική απάντηση στο τέταρτο ερώτημα αποκαλύπτει ότι ο συντάκτης οφείλει να περιγράψει τις συγκεκριμένες πληροφορίες που απαιτούνται για την ολοκλήρωση της εργασίας. Τέλος, η θετική απάντηση στην πέμπτη ερώτηση σημαίνει ότι η εικόνα υποδεικνύει πρόσθετους συνδέσμους ή αντιπροσωπεύει μια δραστηριότητα ορισμένου τύπου (π.χ. το εικονίδιο μολυβιού αντιπροσωπεύει μια άσκηση γραφής, το εικονίδιο ακουστικών αντιπροσωπεύει μια άσκηση ακρόασης). Στην περίπτωση αυτή, ο συντάκτης είναι απαραίτητο αποφύγει κάθε γλωσσική περιγραφή και επισήμανση και να επισημάνει τον λειτουργικό ρόλο της εικόνας με εικονικό ή συμβολικό τρόπο, ώστε να διευκολυνθεί η πλοήγηση χωρίς περιττές πληροφορίες που θα επιβαρύνουν το αποτέλεσμα της μάθησης.

Στη συνέχεια για τη διευκόλυνση του συντάκτη/τριας παρουσιάζονται ορισμένα παραδείγματα περιγραφής εικαστικού και εικονιστικού υλικού που μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο στην περίπτωση των έντυπων και των ψηφιακών διδακτικών βιβλίων, όσο και στην περίπτωση του πρόσθετου ψηφιακού υλικού.

1. Περιγραφή του εικονιστικού υλικού

Εικ.1. M.C. Escher 1942

Κανονική Διαίρεση Νούμερο 56 «Σαύρες», (Regular division drawing no. 56 (Lizards), Ινδικό μελάνι, χρυσό μελάνι, χρωματιστά μολύβια, χρώματα αφίσας Συλλογή Gemeentemuseum Den Haag, The Hague, Κίνημα : Op Art, Είδος-τεχνική: ψηφίδωση

Παράδειγμα εναλλασσόμενου ρυθμού

Το έργο τέχνης που παρουσιάζεται στην παραπάνω εικόνα (Εικ.1.) προτείνεται ως παράδειγμα για το νέο ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως παράδειγμα στο Θεματικό Πεδίο «Αρχές σύνθεσης» και ιδιαίτερα στο πεδίο της επιμέρους θεματικής «ρυθμός», καθώς αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα εναλλασσόμενου ρυθμού. Συνοδεύεται από μια άσκηση, όπου οι μαθητές/τριες αναμένεται να μελετήσουν σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο παραδείγματα έργων εικαστικών καλλιτεχνών, που χρησιμοποιούν στο έργο τους τον εναλλασσόμενο ρυθμό, με στόχο την ανάλυση και τη σύγκριση του εναλλασσόμενου ρυθμού με άλλες περιπτώσεις ρυθμού. Η άσκηση μπορεί να αποκτήσει προεκτάσεις και να αποτελέσει αντικείμενο μαθητικής εικαστικής έρευνας που θα αναπτυχθεί στο εικαστικό τους σημειωματάριο (art- sketchbook).

Επομένως δεν απαιτείται λεπτομερής περιγραφή της εικόνας, του είδους του ρυθμού ή του τρόπου που αυτός επιτυγχάνεται καθώς η εικόνα συνοδεύει εισαγωγική άσκηση στη θεματική του ρυθμού.

Σε περίπτωση που όμως η περιγραφή θέλει να σχεδιάσει και να αναδείξει θέματα τεχνικής της ψηφίδωσης μπορεί να υπάρχει η εξής περιγραφή:

Παράδειγμα περιγραφής εικονιστικού υλικού με βάση την τεχνική της ψηφίδωσης

Η διακριτική μορφή της σαύρας προσφέρεται για να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία ψηφίδωσης. Η ψηφίδωση είναι η επανάληψη του ενός μοτίβου, στην συγκεκριμένη περίπτωση το μοτίβο της σαύρας, για να καλυφθεί η ζωγραφική επιφάνεια χωρίς κενά. Ο Escher στηρίχθηκε στο σύστημα του Ρόιλα, αντικαθιστώντας το γεωμετρικό σχήμα με το σχήμα της σαύρας. Στο παράδειγμα χρησιμοποιεί τη γωνιακή έκδοση με τα μάτια στην κορυφή και τα οπίσθια πόδια στραμμένα προς τα πίσω και σε τρεις διαφορετικούς χρωματισμούς.

Ακόμη, οι πηγές των εικόνων κ.λπ. να επισημαίνονται κατάλληλα και ορθά, έτσι ώστε οι μαθητές/τριες να μπορούν να αναζητήσουν πιο εκτεταμένες, ενημερωμένες πληροφορίες, εάν είναι απαραίτητο. Ο τύπος γραμματοσειράς είναι απαραίτητο να είναι ενιαίος στις επαναλαμβανόμενες ενότητες και να χρησιμοποιείται ευρέως με στόχο την αποφυγή σύγχυσης. Ο τύπος και το μέγεθος της γραμματοσειράς είναι απαραίτητο να αντανακλά φροντίδα για τους οφθαλμούς των μαθητών/τριών.

Η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων προτείνεται να ακολουθεί μια κοινή φιλοσοφία και στα τρία διδακτικά πακέτα (Α', Β', Γ' τάξης Γυμνασίου), προκειμένου ο/η μαθητής/τρια να εξοικειώνεται με την φιλοσοφία της γραφιστικής διάρθρωσης του περιεχομένου.

Στον παρακάτω πίνακα μπορείτε να δείτε μια ενδεικτική εικονιστική και χρωματική κωδικοποίηση συμβόλων, που μπορούν να διευκολύνουν τον τελικό χρήστη στην άμεση και απρόσκοπτη σύνδεση με το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου. Επισημαίνεται ότι ο ενδεικτικός πίνακας, δεν αποτελεί δεσμευτικό γραφιστικό περιεχόμενο, αλλά επισημαίνει την αισθητική ενότητα και απλότητα που απαιτούνται για τον άρτιο σχεδιασμό των εικονιστικών συμβόλων.

Πίνακας: Ενδεικτικός πίνακας γραφιστικής και χρωματικής κωδικοποίησης του περιεχομένου (θεμελιώδεις - βασικοί - συμπληρωματικοί άξονες, παιδαγωγική - διδακτική, χρήση ΤΠΕ, σύνδεση με Νέα ΠΣ)

	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	Παιδαγωγική Διδακτική	Αξιοποίηση ΤΠΕ	Σύνδεση με τα ΑΠΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΡΑΦΙΚΟΥ					

1 ^{ος} Βασικός Άξονας					
2 ^{ος} Βασικός Άξονας					
3 ^{ος} Βασικός Άξονας					
4 ^{ος} Βασικός Άξονας					
5 ^{ος} Βασικός Άξονας					
6 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
7 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
8 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
9 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
10 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					

Επιπλέον της παραπάνω σημειωτικής διάρθρωσης του περιεχομένου, το Νέο Διδακτικό Βιβλίο της Β' Τάξης του Γυμνασίου διατρέχεται επίσης από τρία νήματα μάθησης, που το συνδέουν αντίστοιχα και με τα διδακτικά βιβλία της επόμενης (Β') τάξης. Η οπτική σημειωτική αποτύπωση των τριών αυτών μίτων: (α) «Εμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα», (β) «Αισθητική Αντίληψη», (γ) «Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία», μπορεί να αντιστοιχεί ενδεικτικά σε διαφορετικές πλαισιώσεις των

αποσπασμάτων, με συμπαγές πλαίσιο για τον πρώτο μίτο, διακεκομμένο πλαίσιο για τον δεύτερο μίτο και αμυδρό γκρίζο τόνο γεμίσματος για τον τρίτο.

Για να διατηρηθεί όμως η απαραίτητη ισορροπία μεταξύ των θεματικών του περιεχομένου, πρέπει να διατηρηθούν κάποιες αναλογίες ως προς την έκταση και την εμβάθυνση κάθε άξονα. Στην κατεύθυνση αυτή, οι δύο θεμελιώδεις άξονες οφείλουν να είναι ισόρροποι σε κάθε κεφάλαιο ή ενότητα και ευνοείται η αδιάσπαστη σχέση τους σε όλη την ανάπτυξη του διδακτικού βιβλίου. Επιπλέον, σε κάθε επιμέρους κεφάλαιο, αλλά και στο σύνολο του διδακτικού βιβλίου, η αναλογία ανάμεσα στον κυρίαρχο βασικό άξονα (τιτλοφορούμενος άξονας), τους υπόλοιπους βασικούς και συμπληρωματικούς άξονες, ενδείκνυται να είναι 50%-30%-20% αντίστοιχα. Παράλληλα, με την αναλογία του θεματικού περιεχομένου, το νέο διδακτικό βιβλίο οφείλει να τηρεί και την αναλογία ανάμεσα στα νήματα της δημιουργίας και μάθησης (μίτους), ως εξής: α. «*Εμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα*» 45-50%, β. «*Αισθητική Αντίληψη*» 35%, γ. «*Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία*» 15-20%. Η αναλογία αυτή θα έβρισκε την αρτιότερη εφαρμογή της στην περίπτωση που αφορούσε κάθε σαλόνι (ανοιχτού δισέλιδου) του διδακτικού βιβλίου.

Το έντυπο μέρος του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών της Β΄ Τάξης αποτελείται από το «*Διδακτικό Βιβλίο*», το «*Εικαστικό Σημειωματάριο (art-sketchbook)*» και το «*Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων*» και τον Εργαστηριακό Οδηγό. Παράλληλα με την έντυπη μορφή, οφείλει να υπάρχει και ως ψηφιακή αντανάκλαση με πανομοιότυπη μορφή και δομή, με εμπλουτισμένο ψηφιακό υλικό διάδρασης και επέκτασης.

4. Περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου της Β΄ τάξης του Γυμνασίου (βιβλίο μαθητή/τριας)

Το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου, ως έντυπος και ψηφιακός εκπαιδευτικός πόρος, καθώς και σημαντική πτυχή της προσπάθειας αναμόρφωσης του συνολικής εκπαιδευτικού υλικού, ακολουθεί κοινούς άξονες και αρχές με το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών. Είναι αυτονόητο ότι ο σκοπός και οι στόχοι του νέου διδακτικού βιβλίου (βιβλίο μαθητή/τριας) ευθυγραμμίζονται, με τους αντίστοιχους του Νέου Προγράμματος Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου. Ως προς το γλωσσικό περιεχόμενό του, το νέο διδακτικό βιβλίο οφείλει να διέπεται από επιστημονική εγκυρότητα, να είναι ενημερωμένο για τις τρέχουσες επιστημονικές και τεχνολογικές γνώσεις και εξελίξεις και ταυτόχρονα να αποδίδει με σαφήνεια και ακρίβεια τις έννοιες που πραγματεύεται, λαμβάνοντας υπόψη το γλωσσικό επίπεδο των μαθητών/τριών. Επιπλέον, οι ιδέες που επιχειρεί να μεταδώσει πρέπει να είναι συνεκτικές και να συνδυάζονται με το εικονιστικό και σημειωτικό υλικό, καθώς και με παραδείγματα προσανατολισμένα και προσαρμοσμένα στην εμπειρία των μαθητών/τριών. Για την ανάπτυξη εννοιών, και την ουσιαστική οικοδόμηση της γνώσης, ακολουθείται η επαγωγική μέθοδος, καθώς αξιοποιείται δημιουργικά η προηγούμενη γνώση των μαθητών/τριών, μέσα από διαβαθμισμένες διαδρομές και προσεγγίσεις εννοιών και δεξιοτήτων, ώστε να διευκολύνεται η ομαλή μετάβαση μεταξύ διαφορετικών επιπέδων μάθησης και αντίληψης. Παρόμοια οι έννοιες και οι δεξιότητες διασυνδέονται θεματικά, εννοιολογικά και διαδικαστικά, αποφεύγοντας περιττές επαναλήψεις, ενώ παράλληλα προσφέρεται θέση στο απρόσμενο και απροσδόκητο, οπτική που ενθαρρύνει την δημιουργικότητα στην εκπαίδευση. Η έκταση του περιεχομένου οφείλει να ισορροπεί με την κατάλληλη εμβάθυνση σε αυτό, ενώ το επίπεδο δυσκολίας του, πρέπει να είναι αντίστοιχο των απαιτήσεων του Νέου Προγράμματος

Σπουδών, της αντιληπτικής και εμπειρικής ετοιμότητας και της νοητικής και αξιακής ανάπτυξης των μαθητών/τριών, με βάση τα πορίσματα της εξελικτικής ψυχολογίας. Κλείνοντας, το Νέο διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου οφείλει σε επίπεδο ηθικής και επιστημονικής δεοντολογίας, τόσο ως προς το περιεχόμενο, όσο και ως προς την εικονιστική και σημειωτική του διάρθρωση, να μην αναπαράγει πάσης φύσης στερεότυπα, αλλά να προάγει την συμπερίληψη και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και την ειρηνική συνύπαρξη των ανθρώπων, των λαών και των πολιτισμών.

Στο επίπεδο της διάρθρωσης του περιεχομένου, το διδακτικό βιβλίο (βιβλίο του/της μαθητή/τριας) των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου, ακολουθεί και μεταφράζει το αντίστοιχο Νέο ΠΣ, αναπτύσσοντας πέντε κεφάλαια που απηχούν το περιεχόμενο των πέντε βασικών αξόνων του: (1^{ος}) Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, (2^{ος}) Μορφικά Στοιχεία και Αρχές Σύνθεσης, (3^{ος}) Υλικά, Μέσα και Τεχνικές, (4^{ος}) Θέμα, Περιεχόμενο και Νόημα, (5^{ος}) Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες. Το πρώτο κεφάλαιο, προσφέρει μία διαβαθμισμένη εξοικείωση με τις μορφές και τα είδη των εικαστικών τεχνών, όπως αναπτύσσονται στα αντίστοιχα θεματικά πεδία του Νέου ΠΣ (ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτική, σύγχρονες και ψηφιακές μορφές τέχνης, αρχιτεκτονική και εφαρμοσμένες τέχνες, παραδοσιακή – λαϊκή τέχνη). Στο πλαίσιο αυτό εμβαθύνει και στις εξειδικευμένες εκδοχές των επιμέρους τεχνών, όπως αυτές αποτυπώνονται στις επιμέρους θεματικές ενότητες (σχέδιο, χρώμα, πλαστική, κεραμική, ξυλογραφία, χαλκογραφία, φωτογραφία, ψηφιακή επεξεργασία, εικονοληψία, αγγειοπλαστική, υαλουργία, σκηνογραφία, ενδυματολογία, διακοσμητική, βιομηχανικό σχέδιο, υφαντική, κεραμική, εκκλησιαστική τέχνη, ταπητουργία), ενώ όπου είναι απαραίτητο, συνδέει την εικαστική εμπειρία και με τις άλλες τέχνες (θέατρο, μουσική, χορός, ποίηση, λογοτεχνία, κινηματογράφος). Το δεύτερο κεφάλαιο εισάγει διαβαθμισμένα τους/τις μαθητές/τριες στον οπτικό γραμματισμό και επικοινωνεί τα βασικά μορφικά και δομικά στοιχεία (σημείο – γραμμή – σχήμα, επίπεδο – όγκος, τόνος - χρώμα, χώρος – βάθος – προοπτική, πίξελ - διάνυσμα) και τις αρχές σύνθεσης (ισορροπία – αρμονία, αντίθεση - ομοιογένεια, συμμετρία - ασυμμετρία, επανάληψη - ιεραρχία, ρυθμός - ομαδοποίηση). Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στα υλικά (χαρτί, χαρτόνια, μολύβια, κάρβουνο, μαρκαδοράκια, τέμπερες, ακουαρέλες, ακρυλικά, πηλός, γύψος, ψηφίδες, λινόλευο, ξύλο, χαλκός, πλεξιγκλάς, φελιζόλ, ύφασμα, νήματα κ.ά.), τα μέσα (πινέλα, γλυφίδες, σκαρπέλα - γούτζες χαρακτικής, φωτογραφική μηχανή, ηλεκτρονικός υπολογιστής, κινητό τηλέφωνο κ.ά.) και τις τεχνικές των εικαστικών τεχνών (υγρή-στεγνή βαφή, σφουμάτο, κιαροσκούρο, μικτή τεχνική, αφαιρετική – προσθετική γλυπτική, αρνητική – θετική χάραξη, ψηφιδωτό, αγιογραφία, κολλάζ, ασαμπλάζ, φροτάζ κ.ά.). Το τέταρτο κεφάλαιο εστιάζει στο θέμα (πορτρέτο, νεκρή φύση, τοπίο, εικονογράφηση, αφαίρεση, επιτέλεση κ.ά.), το περιεχόμενο (ταυτότητα, συναίσθημα, κοινωνική ζωή, ανθρώπινες αξίες και ιδέες, πνευματικότητα, υλικότητα κ.α.) και το νόημα (συμβολικό, μεταφυσικό, κοινωνικό, σημειωτικό, οντολογικό, φαινομενολογικό νόημα κλπ.). Στο πέμπτο κεφάλαιο αναπτύσσεται η απαραίτητη και σύμφωνη με τις ανάγκες της ηλικιακής ομάδας στόχου εικαστική ορολογία, φέρνοντας στο προσκήνιο σημαντικά τεκμήρια της ιστορίας της τέχνης, αναδεικνύοντας τα κύρια καλλιτεχνικά ρεύματα από τον Μεσαίωνα μέχρι και τον Μοντερνισμό (παλαιοχριστιανική – βυζαντινή – παλαιολόγεια - ύστερη βυζαντινή τέχνη, ρομανική και γοτθική τέχνη, πρώιμη – κύρια – ύστερη αναγέννηση, μπαρόκ – ροκοκό, κλασικισμός – ρομαντισμός – ρεαλισμός – ιδεαλισμός - συμβολισμός, ιμπρεσιονισμός, μετα-ιμπρεσιονισμός, εξπρεσιονισμός, φοβισμός

φουτουρισμός, αφαίρεση, αναλυτικός κυβισμός, αρτ ντεκό, σουρεαλισμός), αναδεικνύοντας το νεωτερικό στοιχείο έκφρασης κάθε εποχής και τις εκάστοτε σύγχρονες ανακαλύψεις των σπουδαίων καλλιτεχνών και των έργων τέχνης τους. Επιπλέον το ΠΣ, προτείνει μοντέλα και τεχνικές ανάλυσης των έργων τέχνης (περιγραφική – θεματική ανάλυση, μορφολογική – φορμαλιστική ανάλυση, μοντέλα ανάλυσης χώρου, κοινωνική ανάλυση κ.ά.). Έτσι θα καταστεί εφικτή η αντιληπτική προσέγγιση του περιεχομένου και του νοήματος των έργων τέχνης και οι μαθητές θα προσεγγίσουν βασικές αισθητικές έννοιες (ωραίο, υψηλό, τραγικό – κωμικό, παράσταση – αναπαράσταση, μίμηση – παρατήρηση, ιδέα – σύμβολο – συναίσθημα – γεγονός, αντικείμενο – πλαστικότητα – παρουσία – μετάπλαση κ.ά.). Επιπλέον, θα έχουν την ευκαιρία να διερευνήσουν την πολύπλευρη σχέση μεταξύ του δημιουργού, του έργου και του θεατή, αλλά και κοινωνικό πλαίσιο της εκάστοτε εποχής που λειτουργεί ως πολιτιστική μήτρα και να κατανοήσουν έτσι την διαχρονική σχέση της τέχνης με την ιδεολογία, την ιστορία, την φιλοσοφία, τη θρησκεία, τους φορείς εξουσίας κλπ.

Κάθε κεφάλαιο αναπτύσσεται σε πέντε επιμέρους θεματικές ενότητες, στις οποίες οι πέντε βασικοί άξονες, με κυρίαρχο τον θεματικό άξονα του τίτλου, διαπλέκονται δια μέσου των δύο θεμελιωδών αξόνων (εικαστική, δημιουργική πράξη, αισθητική πρόσληψη και απόκριση), με τους πέντε συμπληρωματικούς άξονες: (6^{ος}) Αξίες και Δεξιότητες, (7^{ος}) Ψηφιακός Γραμματισμός και Γραμματισμός των Μέσων, (8^{ος}) Συνέργεια των Τεχνών, Διαθεματικότητα και Διεπιστημονικότητα, (9^{ος}) Οπτικός Γραμματισμός – Πολυτροπικότητα – Σημειωτική, (10^{ος}) Εικαστικές Τέχνες και Αειφορία. Η οριζόντια και σε όλο το εύρος ανάμιξη των θεμελιωδών – βασικών και συμπληρωματικών αξόνων, συνάδει με την φιλοσοφία του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών και του αντίστοιχου Νέου Εκπαιδευτικού Υλικού, στην κατεύθυνση της ευελιξίας, της πολλαπλότητας και της διαφοροποίησης που προσφέρουν τα ριζωματικά δίκτυα και οι αστερισμοί. Οι επιμέρους ενότητες προσεγγίζουν διαφοροποιημένα και προβάλλουν την γοητεία της δημιουργίας, τη χαρά της εικαστικής πράξης σε σύνδεση με δυναμικά πεδία της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας, φωτίζοντας τον σύγχρονο κοινωνικό προβληματισμό και τα διλημματικά, αισθητικά και σημειωτικά ερωτήματα και τους ιδεολογικούς και κοινωνικούς προβληματισμούς των μαθητών/τριών. Μέσα από την εμπλοκή τους σε άρτια σχεδιασμένες εικαστικά πραξιακές διαδικασίες, οι μαθητές αναπτύσσουν παράλληλα με τις αισθητικές – εικαστικές τους δεξιότητες, αντίστοιχες δεξιότητες της ζωής, ψηφιακού εγγραμματισμού, οπτικής και σημειωτικής ανάγνωσης, οικοδομώντας την νέα γνώση μέσα στο σύγχρονο κοινωνικό συγκείμενο των εικαστικών τεχνών, υπό το πρίσμα των επιστημών, της τεχνολογίας και της συνέργεια των τεχνών.

Στην κατεύθυνση της διαμόρφωσης ενός αυριανού πολίτη που θα αντιλαμβάνεται την πολιτισμική ταυτότητα του τόπου του, χωρίς να χάνει την ιδιότητα και το ενδιαφέρον του κοσμοπολίτη, στις επιμέρους ενότητες αναπτύσσεται περιεχόμενο που αντανακλά όψεις της σύγχρονης ζωής, της δημόσιας σφαίρας, της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών, των καλών πρακτικών διεθνούς αλληλεγγύης κρατών και λαών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ισότητας, του ρατσισμού, της φτώχειας, των ανισοτήτων, της αειφορίας, της κλιματικής αλλαγής κ.λπ. Όλα αυτά βέβαια, συνδεόμενα οργανικά με εικαστικές - δημιουργικές πρακτικές και φόρμες από την διαχρονία της ιστορίας της τέχνης, αναπτύσσονται στις επιμέρους ενότητες, είτε με τη μορφή παραδειγμάτων για ανάλυση (καλλιτεχνικές πρακτικές και έργα τέχνης), είτε ως αφορμές για εικαστική έμπνευση και μετασχηματισμό με

αναδιατύπωση των αξιών, των ιδεών και των προβληματισμών των καλλιτεχνικών παραδειγμάτων και σύνδεση με τις αντίστοιχες των μαθητών/τριών, με εργαλείο ανάπλασης ποικίλους εικαστικούς τρόπους, τεχνικές, κώδικες και μέσα.

Κλείνοντας την ανάλυση του περιεχομένου είναι σημαντικό να γίνει διασύνδεση του εικαστικού ζητήματος, είτε ως πραξιακή και φορμαλιστική διαδικασία, είτε ως περιεχόμενο και νόημα, με αντίστοιχα ζητήματα που άπτονται άλλων επιστημονικών πεδίων και γνωστικών αντικειμένων του σχολικού προγράμματος της Β΄ τάξης του Γυμνασίου. Στο πλαίσιο της διαθεματικότητας και της διεπιστημονικότητας, η διασύνδεση αυτή πρέπει να γίνει ή δυνατόν με κάθε γνωστικό αντικείμενο, με έμφαση στην συνέργεια των τεχνών, την σύνδεση με τις φυσικές και κοινωνικές επιστήμες, τα μαθηματικά, την γεωγραφία, τα ιστορικά, θρησκευτικά, γλωσσικά και λογοτεχνικά κείμενα, με σημαίνουσες εκδηλώσεις και συνεργασίες, που θα εξασφαλίζουν την αυτονομία και την πρακτική ευελιξία της πραγμάτωσης, χωρίς να αλλοτριώνουν το περιεχόμενο και τον ρόλο των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων.

5. Πίνακας Περιεχομένων του διδακτικού βιβλίου (βιβλίο μαθητή/τριας) των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΤΗΣ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΕΝΑ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΕΜΠΡΟΣΘΟΦΥΛΛΟ: ΜΙΑ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗ ΕΓΧΡΩΜΗ ΕΙΚΟΝΑ Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΙΚΟΝΩΝ ΠΟΥ ΚΥΡΙΑΡΧΕΙ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΒΙΒΛΙΟΥ
<ul style="list-style-type: none">
• Κειμενικό υλικό που θα ενημερώνει για το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή /τριας
• Θα εξηγεί τον τρόπο και τον βαθμό σύνδεσης του Βιβλίου Μαθητή/τριας με το Εικαστικό Σημειωματάριο και τα άλλα συμπληρωματικά βιβλία (Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων Εργαστηριακός Οδηγός)
• Σύντομη αναφορά στα Κεφάλαια του Βιβλίου του/της μαθητή/τριας
• Αναφορά στη Σύνδεση του Βιβλίου του/της μαθητή/τριας με το Εικαστικό Σημειωματάριο της Β΄ τάξης του Γυμνασίου και τα συμπληρωματικά βιβλία (Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και Εργαστηριακός Οδηγός)
• Αναφορά σύνδεσης του Βιβλίου Μαθητή/Μαθήτριας της Β΄ Τάξης με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό
Προσθήκη διαγράμματος που θα αναπαριστά τις συνδέσεις του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου με το υπόλοιπο εκπαιδευτικό υλικό.
Σημείωση:
Για τον χωρισμό των Κεφαλαίων μπορεί να θα χρησιμοποιείται μια ολοσέλιδη εικόνα ή σελίδα χωρισμένη στα 2 στα 3 στα 4 που θα περιλαμβάνει αντίστοιχο αριθμό εικόνων ή άλλη σύνθεση

σύμφωνα με την έμπνευση του γραφίστα και του εικονογράφου πάντα σε σύνδεση με το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου..

ΕΝΑΡΞΗ ΚΥΡΙΩΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΜΟΡΦΕΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 1ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

1. Α' Ενότητα: Άνθρωπος στο χώρο

1.1.1 Εισαγωγή Σχεδιάζω και πλάθω

1.1.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)

1.1.3. Ο κόσμος της τέχνης

1.1.3.1. Διαστάσεις του αισθητικού στις Εικαστικές και Εφαρμοσμένες τέχνες

1.1.3.2. Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες.

- Σχέδιο.
- Ζωγραφική
- Εικονογραφία
- Αγγειογραφία

1.1.3.3. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων

1.1.4. Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης.

1.1.4.1 Πρώιμη Αναγέννηση.

1.1.4.2. Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.

1.1.3.3 Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)

1.1.5 Τι μας λένε τα έργα τέχνης

Παρουσίαση έργων της Πρώιμης Αναγέννησης

1.1.5.1. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου

1.1.6. Ώρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ

1.1.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή

1.1.7.1. Ώρα για δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΣΑ

1.1.8 Ας δούμε τι μάθαμε

Αποτιμητές 1^{ης} Ενότητας 1^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες

1.2. Β' Ενότητα: Παίζω με την προοπτική

1.2.1 Εισαγωγή. Εργαλεία προοπτικής. Ελεύθερο σχέδιο

1.2.2 Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα

<p>1.2.3.Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>1.2.3.1. Προοπτική ατμοσφαιρική, γραμμική.</p> <p>1.2.3.2. Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες:</p> <p>Σχέδιο</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Χαρακτική (ξύλογραφία, χαλκογραφία), ●Τυπογραφία ●Υαλουργία- βιτρώ
<p>1.2.4. Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης.</p> <p>1.2.4.1 Όριμη Αναγέννηση</p> <p>1.2.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.</p>
<p>1.2.5 Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>1.2.5.1. <i>Ωρα για Δημιουργία</i> Ανάλυση εικαστικού τεκμηρίου</p>
<p>1.2.6. <i>Ωρα για Δημιουργία:</i> Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ</p>
<p>1.2.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>1.2.7.1. <i>Ωρα για Δημιουργία</i> Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ</p>
<p>1.2.8. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>Αποτιμητές 1^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>1.3.Γ'Ενότητα: Ο χώρος ως βίωμα</p>
<p>1.3.1 Εισαγωγή. Βάθος και επιφάνεια</p>
<p>1.3.2. ΠΜΑ</p>
<p>1.3.3 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>1.3.3.1 Οι τέχνες ως μέσο πνευματικής και κοινωνικής αφύπνισης.</p> <p>Μορφικά και δομικά στοιχεία</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Χώρος ● Βάθος <p>1.3.3.2. Παρουσίαση στοιχείων για:</p> <p>Ζωγραφική</p> <p>Στοιχεία ενδυματολογίας - μόδα</p>
<p>1.3.4.Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης.</p> <p>1.3.4.1 Ύστερη Αναγέννηση</p> <p>1.3.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.</p>
<p>1.3.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>1.3.5.1 <i>Ωρα για Δημιουργία:</i> Ανάλυση εικαστικού τεκμηρίου</p>

1.3.6. Ώρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
1.3.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 1.3.7.1. Ώρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.
1.3.8 Ας δούμε τι μάθαμε Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
1.4. Δ' Ενότητα: Εξερεύνηση του Μυστικού
1.4.1. Εισαγωγή. Ανακαλύπτω χώρους
1.4.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
1.4.3 Ο κόσμος της τέχνης 1.4.3.1. Οι τέχνες ως μέσο πνευματικής και θρησκευτικής αναζήτησης 1.4.3.2. Παρουσίαση στοιχείων για τέχνες: ● Ζωγραφική-Γλυπτική- Χαρακτική ● Στοιχεία ενδυματολογίας – μόδα. Μορφικά στοιχεία Όγκος -προοπτική.
1.4.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης. 1.4.4.1 Μανιερισμός -Μπαρόκ. 1.4.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.
1.4.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης Ασκήσεις ανάλυσης έργου
1.4.6. Ώρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο, Δραστηριότητες ΒΑ
1.4.8. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή Ώρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.
1.4.9 Ας δούμε τι μάθαμε Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
1.5.Ε' Ενότητα. Γραμμικό και ζωγραφικό
1.5.1 Εισαγωγή. Ανακαλύπτω το φως και τη σκιά
1.5.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
1.5.3. Ο κόσμος της τέχνης. 1.5.3.1. Οι τέχνες ως μέσο θεραπείας και αγωγής της ψυχής 1.5.3.2. Παρουσίαση στοιχείων για την Αρχιτεκτονική και τη διακόσμηση εσωτερικού χώρου.

1.5.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης .
1.5.4.1 Μπαρόκ-Ροκοκό
1.5.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.
1.5.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης -Ασκήσεις ανάλυσης έργου
1.5.6. Ώρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
1.5.7 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 1.5.7.1 Ώρα για Δημιουργία Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.
1.5.8 Ας δούμε τι μάθαμε
Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
Ερωτήσεις- Παραπομπές
Γλωσσάρι
Εσώφυλλο επόμενου κεφαλαίου
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΜΟΡΦΙΚΑ-ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 2ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
2. Α' Ενότητα: Πώς φτιάχνονται οι εικόνες;
2.1. Εισαγωγή. Σημείο-γραμμή- επίπεδο
2.1.2 Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα
2.1.3 Ο κόσμος της τέχνης
2.1.3.2. Μορφικά και δομικά στοιχεία
2.1.3.3.Σημείο, γραμμή, μοτίβο επανάληψη
2.1.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης.
2.1.4.1 Μεξικάνικη Τέχνη, Τέχνη των Μαγιά.
2.1.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.
2.1.5 Τι μας λένε τα έργα τέχνης -Ασκήσεις ανάλυσης έργου
2.1.6. Ώρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
2.1.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 2.1.7.1. Ώρα για Δημιουργία Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΣΑ
2.1.8 Ας δούμε τι μάθαμε
Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
2.2. Β' Ενότητα: Φόρμα -επίπεδο-χρώμα
2.2.1. Εισαγωγή. Το χρώμα ως φόρμα
2.2.2. Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

<p>2.2.3. Ο κόσμος της τέχνης.</p> <p>2.2.3.1. Δημιουργώντας ένα σύμπαν εκ του μηδενός</p> <p>2.2.2.2. Μορφικά και δομικά στοιχεία</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Χώρος, ● Βάθος.
<p>2.2.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης.</p> <p>2.2.4.1 Αφρικανική Τέχνη.</p> <p>2.2.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.</p>
<p>2.2.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p style="padding-left: 40px;">Ώρα για Δημιουργία: Ανάλυση εικαστικού τεκμηρίου</p>
<p>2.2.6. Ώρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ</p>
<p>2.2.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>2.2.7.1. Ώρα για Δημιουργία Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ</p>
<p>2.2.8 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>2.3. Γ' Ενότητα: Ενότητα και πολλαπλότητα</p>
<p>2.3.1. Εισαγωγή. Κατασκευάζω σώματα</p>
<p>2.3.2 Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα</p>
<p>2.3.3. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>2.3.2.1. Τρόποι οργάνωσης του χώρου</p> <p>2.3.2.2. Μορφικά και δομικά στοιχεία</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Προοπτική (ατμοσφαιρική, γραμμική, βυζαντινή προοπτική, κλπ.)
<p>2.3.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης</p>
<p>2.3.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>2.3.5.1. Ώρα για Δημιουργία Ανάλυση εικαστικού τεκμηρίου</p>
<p>2.3.6 Ώρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ</p>
<p>2.3.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>2.3.7.1.Ώρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.</p>
<p>2.3.8 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>2.4. Δ' Ενότητα: Όλα είναι Σύνθεση</p>
<p>2.4.1. Εισαγωγή. Ανακαλύπτω ρυθμούς και αρμονίες</p>

2.4.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
<p>2.4.3. Ο κόσμος της τέχνης.</p> <p>2.4.3.1. Η σύνθεση ως θεμελιώδης αρχή της δημιουργίας</p> <p>2.4.3.2. Αρχές σύνθεσης</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ποικιλία, ● Επανάληψη, ● Ρυθμός- ● Ιεραρχία, ● Απλότητα, ● Ομαδοποίηση, ● Απόσταση κλπ.
2.4.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης
<p>2.4.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>2.4.5.1. Ωρα για Δημιουργία Ανάλυση εικαστικού τεκμηρίου</p>
2.4.6 Ωρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
<p>2.4.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>2.4.7.1. Ωρα για Δημιουργία Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ</p>
<p>2.4.8 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
2.5. Ε' Ενότητα. Άνθρωπος και συναίσθημα
2.5.1. Εισαγωγή. Ο άνθρωπος στη φύση και η φύση στον άνθρωπο
2.5.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
<p>2.5.3 Ο κόσμος της τέχνης.</p> <p>2.5.3.1. Αρχές σύνθεσης</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Αρμονία, ● Ενότητα, ● Ένταση, ● Έμφαση, ● Αντίθεση, ● Στοιχίση κλπ.
2.5.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης
2.5.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης

2.5.5.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου
2.5.6. Ωρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
2.5.7 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 2.5.7.1 Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.
2.5.8 Ας δούμε τι μάθαμε Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
Ερωτήσεις- Παραπομπές
Γλωσσάρι
Εσώφυλλο επόμενου κεφαλαίου
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΥΛΙΚΑ, ΜΕΣΑ,ΤΕΧΝΙΚΕΣ Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 3ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
3. Α' Ενότητα: Τέχνη και τεχνική
3.1. Εισαγωγή. Η κρυφή γοητεία της λεπτομέρειας
3.1.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
3.1.3. Ο κόσμος της τέχνης 3.1.3.1. Παραδοσιακά και σύγχρονα μέσα των τεχνών 3.1.3.2. Υλικά, μέσα και τεχνικές • Ζωγραφικής, • Γλυπτικής,
3.1.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης . 3.1.4.1 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο
3.1.5 Τι μας λένε τα έργα τέχνης Ασκήσεις ανάλυσης έργου
3.1.6. Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο Δραστηριότητες ΒΑ
3.1.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 3.1.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο Δραστηριότητες ΣΑ
3.1.8 Ας δούμε τι μάθαμε 3.1.8.1. Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
3.2. Β' Ενότητα: Η απελευθέρωση των υλικών
3.2.1. Εισαγωγή. Πρόδρομοι του μοντερνισμού
3.2.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα

<p>3.2.3.Ο κόσμος της τέχνης.</p> <p>3.2.3.1. Η σημασία του μέσου στην τέχνη</p> <p>3.2.2.2. Υλικά, μέσα και τεχνικές .</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Χαρακτική ●Εικονογραφία-Τυπογραφία, Ύφασμα, design
<p>3.2.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης .</p> <p>3.2.4.1 Αρχέτυπα και σύμβολα (Nabis).</p>
<p>3.2.5 Τι μας λένε τα έργα τέχνης-</p> <p>3.2.5.1.Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου</p>
<p>3.2.6. Ωρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο, Δραστηριότητες ΒΑ</p>
<p>3.2.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>3.2.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ</p>
<p>3.2.8 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>3.3. Γ' Ενότητα:Αναδίπλωση στις τρεις διαστάσεις</p>
<p>3.3.1 Εισαγωγή.</p>
<p>3.3.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα</p>
<p>3.3.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>3.3.2.1 Εφευρέσεις και τέχνη μια πολυδιαστατη σχέση</p> <ul style="list-style-type: none"> ●Κατασκευές, τυπώματα ●Εικονογράφηση, design ●Φωτογραφία, Διακοσμητική, Βιομηχανικό Σχέδιο.
<p>3.3.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης .</p> <p>3.3.4.1 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους. Τεκμήρια</p>
<p>3.3.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης-</p> <p>Ωρα για Δημιουργία: ανάλυση εικαστικού -εικονιστικού τεκμηρίου</p>
<p>3.3.6 Ωρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο, Δραστηριότητες ΒΑ</p>
<p>3.3.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>3.3.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.</p>
<p>3.3.8 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>3.4. Δ' Ενότητα: Η λιακάδα του Μοντερνισμού</p>

3.4.1. Εισαγωγή. Στιγματογραφίες χρωματογραφίες
3.4.2. ΠΜΑ
3.4.3. Ο κόσμος της τέχνης. 3.4.3.1. Υλικά, μέσα και τεχνικές ● Χρώμα. Μορφικά και δομικά στοιχεία
3.4.4. Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης . 3.4.4.1 Ιμπρεσιονισμός. Salon de Refuse's. 3.4.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους
3.4.5 Τι μας λένε τα έργα τέχνης- 3.4.5.1 Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου
3.4.6. Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
3.4.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.
3.4.8 Ας δούμε τι μάθαμε Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
3.5. Ε'Ενότητα. Παραμύθι δίχως όνομα
3.5.1. Εισαγωγή. Πίξελ-γραμμή-επίπεδο
3.5.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
3.5.3. Ο κόσμος της τέχνης. 3.5.3.1. Ψηφιακή επανάσταση και καλλιτεχνικοί κραδασμοί 3.5.3.2. Υλικά, μέσα και τεχνικές ● Ψηφιακής Τέχνης - Digital Art. σύνδεση με χρωματολογία κεφ 5 Bauhaus Κεφ 2.μορφικά
3.5.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης 3.5.4.1 Ιμπρεσιονισμός: Πρώτη ιμπρεσιονιστική έκθεση της Κοινότητας των Ανωγύμων. 3.5.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους .
3.5.5 Τι μας λένε τα έργα τέχνης Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου
3.5.6. Ωρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
3.5.7 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή

Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.
3.5.8 Ας δούμε τι μάθαμε
Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
Ερωτήσεις- Παραπομπές - Γλωσσάρι
Εσώφυλλο επόμενου κεφαλαίου
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΘΕΜΑ-ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ - ΝΟΗΜΑ
Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 4ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
4. Α' Ενότητα: Εμπειρικοί κόσμοι
4.1. Εισαγωγή. Φυσικό και Δομημένο Περιβάλλον
4.1.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
4.1.3. Ο κόσμος της τέχνης
Όψεις και οπτικές θέασης του εαυτού, της κοινωνίας και του κόσμου
4.1.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης
4.1.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης-
Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου
4.1.6. Ωρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
4.1.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή Ζωή
4.1.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΣΑ
4.1.8 Ας δούμε τι μάθαμε
Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
4.2. Β' Ενότητα: Τοπικό και παγκόσμιο
4.2.1 Εισαγωγή. (υπότιτλος)
4.2.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
4.2.3 Ο κόσμος της τέχνης
4.2.3.1.Ελληνική και παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά
4.2.3.2. Μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς.
4.2.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης .
4.2.4.1 Μεταμπρεσιονισμός - Σεζάν. Έλληνες του Μεσοπολέμου.
4.2.4.2. Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.
4.2.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης
4.2.5.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου
4.2.6. Ωρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ

4.2.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
4.2.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ
4.2.8 Ας δούμε τι μάθαμε
Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
4.3. Γ' Ενότητα: Αρχέτυπα και σύμβολα
4.3.1. Εισαγωγή. Γήινο και ουράνιο
4.3.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
4.3.3. Ο κόσμος της τέχνης
4.3.3.1 ● Κόμικς, Εικονογράφηση
4.3.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης
4.3.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης Ανάλυση εικαστικού τεκμηρίου
4.3.6 Ωρα για Δημιουργία.
4.3.6.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
4.3.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
4.3.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.
4.3.8 Ας δούμε τι μάθαμε
Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
4.4.Δ' Ενότητα: Φανταστικοί κόσμοι
4.4.1. Εισαγωγή. Θέματα από την μνήμη, τη φαντασία
4.4.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
4.4.3. Ο κόσμος της τέχνης.
4.4.3.1. Αποτυπώσεις της μνήμης, της ιστορίας και της φαντασίας
4.4.3.2. Τοπιοιστορίες και εικαστικές αναπαραστάσεις
4.4.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης .
4.4.4.1 Φωβισμός.
4.4.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης- Ασκήσεις ανάλυσης έργου
4.4.6. Ωρα για Δημιουργία. Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
4.4.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.
4.4.8 Ας δούμε τι μάθαμε

Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
4.5. Ε' Ενότητα. Ψηφιακοί νομάδες σε ένα σύγχρονο κόσμο
4.5.1 Εισαγωγή.
4.5.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
4.5.3. Ο κόσμος της τέχνης.
4.5.3.1. Η ψηφιακή τεχνολογία στην υπηρεσία της τέχνης
4.5.3.2. Ψηφιακές αφηγήσεις και πολιτιστικές διαδρομές
4.5.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης .
4.5.4.1 Φουτουρισμός.
4.5.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.
4.5.5 Τι μας λένε τα έργα τέχνης-
4.5.5.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου
4.5.6. Ωρα για Δημιουργία.
4.5.6.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
4.5.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
4.5.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.
4.5.8 Ας δούμε τι μάθαμε
Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
Ερωτήσεις- Παραπομπές
Γλωσσάρι
Εσώφυλλο επόμενου κεφαλαίου
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ ΚΑΙ ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 4ου ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
5.1 Α' Ενότητα: Η αισθητική του παλιού και του σύγχρονου
5.1. Εισαγωγή. 'Κλασσικές' -μοντέρνες συμφωνίες
5.1.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
5.1.3. Ο κόσμος της τέχνης
Όψεις και οπτικές θέασης του εαυτού, της κοινωνίας και του κόσμου
5.1.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης .
5.1.4.1 Bauhaus (Itten-Klee).
5.1.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους
5.1.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης

5.1.5.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου
5.1.6 Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
5.1.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 5.1.7.1 Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΣΑ
Ας δούμε τι μάθαμε Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
5.2. Β' Ενότητα:Εξερευνητές ανεξερεύνητων τόπων
5.2.1. Εισαγωγή.
5.2.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
5.2.3 Ο κόσμος της τέχνης 5.2.3.1.Ο θεατής και το έργο τέχνης
5.2.4. Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης . 5.2.3.1. Bauhaus Klee- Kandinsky
5.2.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.
5.2.5 Τι μας λένε τα έργα τέχνης 5.2.5.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου
5.2.6. Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
5.2.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή 5.2.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ
5.2.8 Ας δούμε τι μάθαμε Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
5.3. Γ' Ενότητα: Φόρμα και Λειτουργία
5.3.1 Εισαγωγή.
5.3.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα
5.3.3 Ο κόσμος της τέχνης 5.3.3.1 design, κατασκευές, στοιχεία ενδυματολογίας, μόδα
5.3.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης 5.3.4.1 Bauhaus-Βιομηχανικό σχέδιο
5.3.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.
5.3.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης- 5.3.5.1. Ανάλυση εικαστικού τεκμηρίου
5.3.6 Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο, Δραστηριότητες ΒΑ

<p>5.3.7 Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>5.3.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.</p>
<p>5.3.8 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>5.4. Δ' Ενότητα: Γαλάζιοι καβαλάρηδες</p>
<p>5.4.1 Εισαγωγή.</p>
<p>5.4.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα</p>
<p>5.4.3. Ο κόσμος της τέχνης.</p> <p>5.4.3.1. Τέχνη και κοινωνική αλλαγή</p> <p>5.4.3.2. Κοινωνικοί αγώνες και μορφές αντίστασης των καλλιτεχνών</p>
<p>5.4.4. Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης .</p> <p>5.4.4.1 Εξπρεσσιονισμός. Ο Γαλάζιος Καβαλάρης</p> <p>5.4.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα).</p>
<p>5.4.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης-</p> <p>5.4.5.1.Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου</p>
<p>5.4.6. Ωρα για Δημιουργία.</p> <p>5.4.6.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ</p>
<p>5.4.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>5.4.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.</p>
<p>5.4.8 Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>5.5. Ε' Ενότητα. Πολύχρωμη Γέφυρα</p>
<p>5.5.1 Εισαγωγή.</p>
<p>5.5.2. Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα</p>
<p>5.5.3 Ο κόσμος της τέχνης .</p> <p>5.5.3.1 Αγορά και Τέχνη</p>
<p>5.5.4 Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης .</p> <p>5.5.4.1 Εξπρεσσιονισμός. Η Γέφυρα</p> <p>5.5.4.2 Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους.</p>
<p>5.5.5. Τι μας λένε τα έργα τέχνης-</p> <p>5.5.5.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις ανάλυσης έργου</p>

5.5.6. Ωρα για Δημιουργία. 5.5.6.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκησιολόγιο- Δραστηριότητες ΒΑ
5.5.7. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή Ζωή 5.5.7.1. Ωρα για Δημιουργία: Ασκήσεις-Δραστηριότητες ΣΑ.
5.5.8 Ας δούμε τι μάθαμε Αποτιμητές Ενότητας -Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
Ερωτήσεις- Παραπομπές Γλωσσάρι
Εισαγωγή- πέρασμα στο βιβλίο της Γ΄ τάξης.
ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: Η μετάβαση – Γενικοί Αποτιμητές τάξης
<ul style="list-style-type: none"> • Μια χρονιά γεμάτη τέχνη και δημιουργία (αναστοχασμός στην εκπαιδευτική εμπειρία) • Τι έμαθα, τι ένιωσα, πως άλλαξα; (αναστοχασμός στο ατομικό και συλλογικό πολιτισμικό κεφάλαιο) <p>Τι ακολουθεί; «Από την Β΄ στην Γ΄ Τάξη Γυμνασίου» (σύνδεση με επαγγελματικές και ακαδημαϊκές προοπτικές στον χώρο των τεχνών)</p>
ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ

6. Διδακτικό βιβλίο και συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου

Σε επίπεδο μαθησιακών αποτελεσμάτων το διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου, συνδέεται με το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό και το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών στην εκκίνηση της μαθησιακής διαδικασίας με τους προοργανωτές, δηλαδή την ξεκάθαρη έκφραση των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων που προβάλλονται στην αρχή κάθε κεφαλαίου και τους αποτιμητές που παρατίθενται στη λήξη κάθε ενότητας, ως αναστοχαστικές διαδικασίες, αποτίμησης των συγκεκριμένων μαθησιακών αποτελεσμάτων της συγκεκριμένης διδακτικής πορείας. Οι προοργανωτές, ως εισαγωγικό στοιχείο και ως ερέθισμα μαθησιακής αφόρμησης στην αρχή κάθε κεφαλαίου, προσδιορίζουν την δυναμική των αναμενόμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Προσδιορίζουν τις γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και συμπεριφορές που αναμένεται οι μαθητές/τριες να κατακτήσουν και να υιοθετήσουν. Λειτουργούν παροτρυντικά και ενθαρρυντικά για να «προετοιμάσουν» την ετοιμότητα των μαθητών/τριων στην επικείμενη μαθησιακή διαδικασία, και δημιουργούν εικόνα για το προορισμό της μαθησιακής πορείας. Ως προς τους εικαστικούς – εκπαιδευτικούς, οι προοργανωτές βοηθούν στον ισόρροπο σχεδιασμό της διδασκαλίας και την ευκρινή εναλλαγή μέσων, μεθόδων και πρακτικών, έτσι ώστε να υπάρχει δυναμική διαχείριση της διδασκαλίας σε συνάρτηση με το εκάστοτε σχολικό πλαίσιο.

Οι αποτιμητές με τους οποίους ολοκληρώνεται κάθε ενότητα και κάθε κεφάλαιο, λειτουργούν ως κριτήρια αποτίμησης της συγκεκριμένης διδακτικής προσέγγισης που ακολουθήθηκε από τους/τις μαθητές/τριες, σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο,

διαμορφώνοντας μια αναστοχαστική κουλτούρα, στην κατεύθυνση της διαρκούς γνωστικής εξέλιξης, της ψυχοκοινωνικής ευημερίας και της υιοθέτησης νέων θετικών στάσεων και συμπεριφορών. Η ανάδειξη των επιτυχιών και των προβληματικών μέσα από την διεργασία αναστοχασμού που προάγουν οι αποτιμητές, συμβάλλει παράλληλα στην δυναμική ρύθμιση και τροποποίηση της επόμενης διδακτικής στρατηγικής, προκειμένου να βελτιωθούν πιθανές αδυναμίες και να αξιοποιηθούν μαθησιακές δυνατότητες.

Το εκπαιδευτικό υλικό (Βιβλίο Μαθητή, Εικαστικό Σημειωματάριο, Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων, Εργαστηριακός Οδηγός) τόσο στην έντυπη, όσο και στην ψηφιακή του μορφή (όλοι οι εκπαιδευτικοί πόροι), συγκροτείται από πολυαισθητηριακούς πόρους (φωτογραφίες, έργα τέχνης, κείμενα, μαθητικές εργασίες κλπ.) και είναι διαμορφωμένο κατάλληλα. Επίσης, θα περιλαμβάνει συμπληρωματικό ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, με λογισμικά, εκπαιδευτικά παιχνίδια, βίντεο, ηχητικά αποσπάσματα, εικονικά μουσεία, εκθέσεις, κινηματογραφικά αποσπάσματα και θα συμπεριλαμβάνει επιπλέον συνδέσμους σε ιστοσελίδες αρχείων και φόρουμ για θέματα τέχνης, δευτερεύουσα βιβλιογραφία, εικαστικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες, συνδέσεις με ποικίλα καλλιτεχνικά έργα που παρουσιάζουν συνάφεια με εικαστικά ζητήματα που πραγματεύονται στις επιμέρους διδακτικές ενότητες και μπορούν να προσφέρουν στην μαθησιακή διαδικασία.

Καλό είναι η αξιοποίηση των εξωτερικών πόρων να μην εμφανίζεται στο πρόσθετο ψηφιακό υλικό αποσπασματικά σε σχέση με την εκπαιδευτική εμπειρία. Στο πλαίσιο αυτό κρίνεται σκόπιμο να συγκεντρώνονται οι πόροι του πρόσθετου ψηφιακού υλικού σε κατάλληλα διαμορφωμένες εφαρμογές ανά ενότητα, προκειμένου να υπηρετούν συνολικά το αντίστοιχο διδακτικό πλαίσιο, παρέχοντας όλες τις δυνατές εναλλακτικές και αποτρέποντας τα προβλήματα ασφάλειας και λειτουργικότητας. Παράλληλα, με αυτό τον τρόπο οι επιλεγμένοι μαθησιακοί πόροι του συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού, μπορούν να εμπλουτιστούν, να αντικατασταθούν αν χρειαστεί, να ανανεωθούν ως προς την οπτική τους διάρθρωση, συνδέοντας κάθε ενότητα, κεφάλαιο και το διδακτικό βιβλίο στο σύνολό του με ένα δυναμικά μετασχηματιζόμενο ψηφιακό ριζωμα.

Στην περίπτωση του έντυπου σχολικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου, η σύνδεση με το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό είναι δυνατή μόνο μέσω κωδικών QR (quickly response), δίνοντας τη δυνατότητα σε μαθητές/τριες και εικαστικούς εκπαιδευτικούς να μεταβαίνουν άμεσα στους αντίστοιχους πόρους. Αυτή η συνδεσιμότητα είναι κρίσιμο να γίνεται δυνατή τόσο σε μικρο- (επίπεδο ενότητας), όσο και σε μακρο-επίπεδο (κεφάλαιο και σύνολο περιεχομένου Β' τάξης). Ως προς το περιεχόμενο, στο πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό για το μάθημα των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης του Γυμνασίου, πρέπει να συμπεριλαμβάνονται κατά περίπτωση οπτικοακουστικά τεκμήρια, οδηγοί - προσομοιώσεις και δοκίμια, παρουσιάσεις εικαστικών τεχνικών, υλικών, κατασκευών, δράσεων, ιστορικών, θεωρητικών και βιογραφικών αναφορών σε καλλιτέχνες και κινήματα, μουσείων και χώρων πολιτισμού, εννοιολογικών και γεωγραφικών χαρτογραφήσεων, καθώς και εκπαιδευτικά παιχνίδια, ιστότοποι, εφαρμογές και οδηγοί χρήσης λογισμικών κ.λπ.

Λόγω του ότι η πρόσβαση και η απρόσκοπτη λειτουργία του πρόσθετου ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, δεν είναι αυτονόητη για όλους τους μαθητές/τριες, σε όλα τα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η δημοκρατική και κοινωνική ετοιμότητα επιβάλλει να

εξασφαλίζεται η διδακτική αυτοτέλεια στη σύνταξη και διάρθρωση του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου. Καλό είναι το διδακτικό βιβλίο να μπορεί να αξιοποιηθεί και ως απλός έντυπος πόρος, εξασφαλίζοντας τη διδακτική συνέχεια σε πιθανές ψηφιακές δυσλειτουργίες. Στην κατεύθυνση αυτή, προκρίνεται ο σχεδιασμός δύο κατηγοριών δραστηριοτήτων σε κάθε διδακτική ενότητα. Αυτές πάνω στις οποίες ο μαθητής/η μαθήτρια μπορεί να εργαστεί στηριζόμενος αποκλειστικά στο βιβλίο του και αυτές που απαιτούν αξιοποίηση οποιουδήποτε συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού. Οι δραστηριότητες της πρώτης περίπτωσης, αφορούν εικαστικές εργασίες και ασκήσεις, θεωρητικά, ψυχοσυναισθηματικά και κοινωνικοποιητικά ερωτήματα προς ανάλυση που συνδέονται αποκλειστικά με το υλικό αναφοράς του έντυπου διδακτικού βιβλίου, του εικαστικού σημειωματαρίου και του Ανθολογίου των Εικαστικών. Η εκτέλεσή τους μπορεί να επιτευχθεί από τον/την μαθητή/τρια και χωρίς την υποστήριξη του εικαστικού – εκπαιδευτικού, παρότι αυτό συνίσταται σε κάθε περίπτωση. Στην δεύτερη περίπτωση οι δραστηριότητες προϋποθέτουν, είτε την αξιοποίηση μαθησιακών πόρων από το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, είτε την χρήση ψηφιακών μέσων και εφαρμογών ευρύτερα και για την υλοποίηση τους οι μαθητές/τριες χρειάζονται κατά περίπτωση, πρόσβαση σε ψηφιακές συσκευές, μέσα και εφαρμογές. Στο πρώτο σκέλος της δεύτερης περίπτωσης, η πρόσβαση των μαθητών/τριων στο πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό είναι επαρκής και δίνει τη δυνατότητα στην κεντρική εκπαιδευτική μέριμνα να παρέχει τα απαραίτητα μέσα, συσκευές και εφαρμογές, ώστε να είναι δυνατή η ολοκλήρωσή τους. Στο δεύτερο σκέλος της δεύτερης περίπτωσης, πρόκειται για δραστηριότητες ανοιχτού τύπου για την υλοποίηση των οποίων απαιτείται οι μαθητές/τριες να χρησιμοποιούν λογισμικά και συσκευές με συγκεκριμένες τεχνικές προδιαγραφές, καλύπτοντας το ψηφιακά εξελιγμένο ψηφιακό προφίλ των μαθητών/τριων, όπως για παράδειγμα η ανάπτυξη εφαρμογών, τα περιβάλλοντα τεχνητής νοημοσύνης, οι τρισδιάστατες εκτυπώσεις, η εικονική και επαυξημένη πραγματικότητα κ.λπ. Σε αυτή την περίπτωση συνίσταται οι δραστηριότητες να προτείνονται για εφαρμογή στο σχολικό περιβάλλον, δίνοντας πρόσβαση στη διαδικασία της μάθησης σε όλους τους/τις μαθητές/τριες.

Σε επίπεδο περιεχομένου, εστιάζοντας στο διδακτικό βιβλίο και το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό των Καλλιτεχνικών της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου, η παράθεση ποικίλων και παράλληλων κειμένων με πλούσιο εικονιστικό υλικό είναι απαραίτητη συνθήκη για την ουσιαστική διδασκαλία, ώστε εικαστικοί - εκπαιδευτικοί και μαθητές/τριες να επιλέγουν κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή αντίστοιχα, το εκπαιδευτικό υλικό που προσομοιάζει στην δική τους μαθησιακή διαδρομή. Παράλληλα, το υλικό στο σύνολό του οφείλει να είναι οργανωμένο και εύληπτο, ώστε να καταξιωθεί από τη χρήση εικαστικών - εκπαιδευτικών και μαθητών/τριων, καταργώντας το πάγιο ζήτημα της απαξίωσης των διδακτικών βιβλίων με τις επακόλουθες συνέπειες στην ισότητα της εκπαίδευσης των μαθητών/τριων. Η συγκρότηση ποικίλου και σύγχρονου περιεχομένου στο σύνολο του τελικού εκπαιδευτικού πακέτου από τους συγγραφείς του ενισχύει την διακριτική ευχέρεια του εικαστικού - εκπαιδευτικού να επιλέγει και να αξιοποιεί διαφορετικά στοιχεία, προσαρμοζόμενος στο κοινωνικό, πολιτισμικό και γνωσιακό πλαίσιο των μαθητών/τριων και της σχολικής μονάδας.

Κρίσιμο παράγοντα τόσο για την συγκρότηση του πρόσθετου ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, όσο και για την πλαισίωση του έντυπου διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου, αποτελεί η εξασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων. Αυτό

αντανακλά τόσο στην αξιοποίηση και χρήση των πηγών, όσο και των γλωσσικών, εικονιστικών και πολυτροπικών κειμένων. Η άντληση οποιασδήποτε μορφής υλικού είναι απαραίτητο να σέβεται και να τηρεί τις εκ του νόμου προβλεπόμενες προϋποθέσεις για την εξασφάλιση των πνευματικών δικαιωμάτων, που είναι απαραίτητο να συνοδεύουν την χρήση του εκπαιδευτικού υλικού τόσο στο έντυπο, όσο και στα ψηφιακά εκπαιδευτικά υλικά. Πολύτιμα εργαλεία για την άντληση διαθέσιμων γλωσσικών και οπτικοακουστικών τεκμηρίων, αποτελούν τα ακαδημαϊκά (ιδρυματικά πανεπιστημιακά εθνικά, διεθνή αποθετήρια, ανοιχτές βάσεις δεδομένων κλπ.), καθώς και τα εκπαιδευτικά αποθετήρια (Φωτόδεντρο, Αίσωπος, e-γίκο), που διαθέτουν σημαντικό και ποιοτικό υλικό. Παράλληλα, είναι σημαντικό να δημιουργηθεί και νέο επικαιροποιημένο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, στο πλαίσιο της σύνταξης των διδακτικών βιβλίων, βασισμένο στην φιλοσοφία και την διάρθρωση του Νέου Προγράμματος Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου.

7. Το ψηφιακό υλικό των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου: παιδαγωγική χρήση, τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις

Το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου, είναι αναγκαίο να διαθέτει μια σειρά ποιοτικών χαρακτηριστικών, που αφορούν στα παιδαγωγικά, στα διδακτικά – μεθοδολογικά και στα γνωστικά χαρακτηριστικά του, τόσο ως αυτοτελής παρουσία, όσο και ως γέφυρα επέκτασης και διασύνδεσης του Νέου Προγράμματος Σπουδών, και του πρόσθετου εκπαιδευτικού υλικού (του διδακτικού βιβλίου, του εικαστικού σημειωματαρίου, του εργαστηριακού οδηγού και του ανθολογίου εικαστικών και εικονιστικών κειμένων). Η διαδικασία της επιλογής του υλικού είναι απαραίτητο να έχει προβλέψει τον εμπλουτισμό του παιδαγωγικού και μεθοδολογικού σχεδιασμού του, ώστε ο/η εικαστικός εκπαιδευτικός, αλλά και ο/η μαθητής/τρια, να μπορεί εύκολα και άμεσα να έχει πρόσβαση σε διαγράμματα, εικόνες, φωτογραφίες, βίντεο, κείμενα, εφαρμογές, λογισμικά, που θα του προσφέρουν μια διαφοροποιημένη πρόσβαση σε μαθησιακές διαδρομές, σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά του/της. Ως ένα ενεργό δίκτυο μαθησιακών πόρων, το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό έρχεται να προσφέρει εναλλακτικές και ποικίλες προσεγγίσεις, βασισμένες πάνω στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης, και κατά αυτό τον τρόπο ολοκληρώνει την συνολική δράση της αναμόρφωσης του εκπαιδευτικού υλικού. Δεδομένου ότι στον ψηφιακό κόσμο δεν τίθενται περιορισμοί μεγέθους-χωρητικότητας, λειτουργικότητας - διάδρασης και γραμμικής συνέχειας, το υλικό που προστίθεται, αναπτύσσεται με γνώμονα την, όσο το δυνατόν, πληρέστερη και λειτουργικότερη κάλυψη του περιεχομένου του Νέου Προγράμματος Σπουδών και του πρόσθετου εκπαιδευτικού πακέτου που το εμπλουτίζει δυναμικά. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο, το πρόσθετο ψηφιακό υλικό είναι αναγκαίο να καλύπτει όλες τις δυνατές νοηματικές, αισθητηριακές και σημειολογικές διασυνδέσεις του περιεχομένου του Νέου Προγράμματος Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου. Οι επιμέρους πόροι σύμφωνα με το παραπάνω, κατατάσσονται: (α) σε αισθητηριακές αντανακλάσεις, δηλαδή τεκμήρια λόγου, εικόνας και βίντεο που εμπλουτίζουν το γνωστικό περιεχόμενο των άλλων εκπαιδευτικών πόρων, (β) σε οδηγούς τεχνικών εικαστικών δραστηριοτήτων, δηλαδή παρουσιάσεις και βίντεο, εστιασμένα σε μια τεχνική, διαδικασία ή εικαστική εμπειρία, και (γ) σε ψηφιακές εφαρμογές και λογισμικά, τα οποία δίνουν περαιτέρω δυνατότητες εικαστικής επεξεργασίας και δημιουργίας σε μαθητές και εικαστικούς/εκπαιδευτικούς.

8. Κριτήρια αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου

Κατά τη σύνταξη των διδακτικών βιβλίων των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου ειδικότερα, είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη σύγχρονα και διαχρονικά κριτήρια ποιότητας, τα οποία παρά τις όποιες θετικές προσπάθειες, δεν έχουν μέχρι σήμερα εφαρμοστεί αποτελεσματικά. Στο σημείο αυτό, υπάρχουν πολλές απόψεις, έρευνες και αποτιμήσεις που θα μπορούσαν να αναφερθούν βιβλιογραφικά. Ο συγγραφέας πριν δομήσει τα στοιχεία των βιβλίων, χρειάζεται να τα σχεδιάσει με τρόπο ώστε κάθε δομικό στοιχείο να ανταποκρίνεται στη λειτουργία τους. Χρειάζεται λοιπόν, προσεκτικά να διερευνήσει με ποιον τρόπο τα διάφορα δομικά στοιχεία συνεισφέρουν στην επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων (ΠΜΑ) και να προσαρμόσει κάθε στοιχείο στην ιδιαιτερότητα της ηλικίας και τα χαρακτηριστικά της ομάδας στόχου.

Δίνοντας λοιπόν, έμφαση στα δομικά στοιχεία του διδακτικού βιβλίου, είναι δυνατόν για τον σχεδιασμό, την δομή, την οργάνωση και την διάταξη του περιεχομένου του διδακτικού βιβλίου της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου να ληφθούν υπόψη δυναμικές προσεγγίσεις, που στηρίζονται στην αισθητική και περιεκτική λειτουργία των βιβλίων. Στην περίπτωση αυτή επιλέγονται τα στοιχεία και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη επίτευξη των μαθησιακών στόχων. Στο σημείο αυτό, επισημαίνεται ότι τα ποιοτικά βιβλία δεν αποτελούν μόνο βασική πηγή γνώσης, αλλά βοηθούν και στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του/της μαθητή/τριας, εστιάζοντας στην παρότρυνσή του για μάθηση και την υποστήριξη της διάδρασης με σεβασμό στις ατομικές του δεξιότητες, ενώ ταυτόχρονα υποστηρίζουν και τα δομικά στοιχεία της μάθησης. Υπό το πρίσμα αυτό, ειδικότερα τα τρία βιβλία των Καλλιτεχνικών της Β΄ Γυμνασίου χρειάζεται να είναι :

- Απλά και να περιορίζονται στην επιλογή του ουσιώδους και του βασικού, να διαρθρώνουν τη διδακτέα ύλη σε ενιαίο σύνολο με σχέσεις συνάφειας ή ακολουθίας και να την απλοποιούν ώστε να ανταποκρίνεται στο νοητικό επίπεδο των μαθητών/τριών, προτρέποντας συγχρόνως σε μια μετασχηματιστική και ανατροφοδοτική διαδικασία μάθησης.
- Εικονογραφημένα με πλούσιο, ενδιαφέρον και εποπτικά αποτελεσματικό εικαστικό και εικονιστικό υλικό που εξάπτει το ενδιαφέρον, την περιέργεια και διεγείρει τον θαυμασμό του μαθητή/τριας για τον πολιτισμό, το φαινόμενο της τέχνης, τον καλλιτέχνη και το έργο τέχνης. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται να δοθεί στη λειτουργία της εικόνας στη σχέση της με το κείμενο, και τον σκοπό που υπηρετεί σε συγκεκριμένο σημείο. Ως προς αυτό, η ύπαρξη αναφοράς, ή περιγραφής της εικόνας με κειμενικό λόγο θα εξαρτάται από το σκοπό για τον οποίο περιλαμβάνεται. Εάν η περιγραφή δεν εξυπηρετεί το στόχο του κεφαλαίου, θα πρέπει να παραλείπεται. Εξίσου δεν είναι δόκιμο να περιλαμβάνονται εικόνες που δεν συνδέονται οργανικά με το νόημα του κειμένου. Επιπλέον το εικονιστικό υλικό είναι απαραίτητο να διακρίνεται για την ποιότητα της εκτύπωσης και να διαθέτει υψηλά τεχνικά και αισθητικά χαρακτηριστικά, διότι πρόκειται για το γνωστικό αντικείμενο των εικαστικών, όπου η εικόνα λειτουργεί ως Κυρίαρχος Λόγος.
- Φιλικά ως προς τη χρήση και την μεταφορά από το σχολείο στο σπίτι και αντίστροφα.

- Ενθουσιώδη και ενδιαφέροντα ώστε να παροτρύνουν σε εικαστική πράξη και έρευνα.
- Προσεκτικά σχεδιασμένα, αντιπροσωπευτικά και διαδραστικά, ώστε να αποτελούν βέλτιστα παραδείγματα εφαρμογής ενός ΠΣ που υποστηρίζει τη μαθητοκεντρική διδασκαλία και μάθηση.
- Ενδιαφέροντα και να ενεργοποιούν τα εσωτερικά κίνητρα του/της μαθητή/τριας για την πρόσκτηση της γνώσης. Στο πλαίσιο αυτό, είναι απαραίτητο να παρουσιάζουν το ερέθισμα με λόγο, εικόνες, σκίτσα, διαγράμματα, ώστε να ενεργοποιούν την αισθητηριακή αντίληψη των μαθητών/τριών.
- Κατανοητά και να δίνουν κατάλληλο και αναλογικό με την ηλικιακή βαθμίδα, χώρο στη μεσολάβηση των γνωστικών διαδικασιών, ώστε να εξασφαλίζεται η λεκτική και σημασιολογική κωδικοποίηση της αισθητικής γλώσσας.
- Αποτελεσματικά ως προς την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος για διερεύνηση του περιεχομένου του και την γνώση που φιλοδοξεί να μεταδώσει. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο, είναι απαραίτητο να θέτει προβληματισμούς, να παρέχει αφορμές σκέψης και ευκαιρίες πειραματισμού και έρευνας, να καθοδηγεί διακριτικά τη μάθηση, να προτείνει στρατηγικές μελέτης και αυτοαξιολόγηση. Επιπλέον, είναι αναγκαίο να παρέχουν οδηγίες και τρόπους σύνδεσης με την καθημερινότητα του μαθητή, να αναγνωρίζουν και ενθαρρύνουν διαφορετικές ερμηνείες και οπτικές θέασης της πραγματικότητας, των ανθρωπίνων σχέσεων, της κοινωνίας και του κόσμου.
- Ελκυστικά, καθώς θα προτείνουν αισθητικές - εικαστικές υποθέσεις και προβληματισμούς, ικανούς να δημιουργήσουν εναντιώσεις, να προκαλέσουν εκπλήξεις, να δημιουργήσουν απρόβλεπτες καταστάσεις, να προκαλέσουν ρήξη με προηγούμενες στερεότυπες απόψεις, να επιφέρουν κοινωνικο-γνωστικές συγκρούσεις, απαραίτητες για τη διαδικασία μετασχηματισμού των γνώσεων.
- Ευανάγνωστα, δόκιμα και έγκυρα ως προς την πληροφορία που προσφέρουν, καθώς θα αναφέρονται σε αυθεντικά γεγονότα, ενώ ταυτόχρονα θα διακρίνονται από επιστημονική εγκυρότητα, ώστε να συνάδουν με τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα.
- Συστηματοποιημένα ως προς την δομή, να παρέχουν διασύνδεση μεταξύ των βαθμίδων, ενώ προσφέρουν ταυτόχρονα τους απαραίτητους συσχετισμούς των προτύπων γνώσης (εμπειρικών, επιστημονικών).
- Λειτουργικά ως προς την αναζήτηση και τη χρήση, ώστε να εξοικονομούν το χρόνο μελέτης, να χτίζουν με τη διάρθρωσή τους ένα σκελετό σκέψης και κατανόησης πάνω στις βασικές έννοιες του μαθήματος, που βοηθά τους χρήστες στην αυτόνομη μάθηση.
- Διαφοροποιημένα ως προς τις ανάγκες της διδασκαλίας και της μαθητικής ομάδας στόχου και να περιέχουν διαβαθμισμένο υλικό, ώστε να βοηθούν τον εκπαιδευτικό στη μεθόδευση της διδασκαλίας, στην οργάνωση της ύλης και στη διαφοροποίηση της σχολικής εργασίας. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο, προτείνουν διαφορετικά κείμενα, ασκήσεις και δραστηριότητες, που στοχεύουν σε διαφορετικούς τύπους

νοημοσύνης και διαφορετικές ανάγκες και δεξιότητες, ενώ το προσφερόμενο υλικό που ακολουθεί τις σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις.

- Αναστοχαστικά, ώστε να προσφέρουν αφορμές, οδηγίες και στρατηγικές μαθησιακής ανατροφοδότησης, ενώ ταυτόχρονα υποδεικνύουν στρατηγικές αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, που επιβεβαιώνουν, επικυρώνουν ή αμφισβητούν τα μαθησιακά αποτελέσματα.
- Αξιακά ανθεκτικά, καθώς υποβάλλουν και ενσαρκώνουν τα ίδια αξίες, αναπτύσσουν τις αξίες και τις δεξιότητες των μαθητών/τριών, τις ατομικές ικανότητες ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνει την αυτογνωσία.
- Πολιτισμικά αποτελεσματικά και ικανά να λειτουργήσουν ως εργαλεία απόκτησης εικαστικής, πολιτισμικής αλλά και κοινωνικής, πολιτικής συνείδησης των μαθητών/τριων.
- Αντίστοιχα και ακόλουθα προς το ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' Τάξης του Γυμνασίου, καθώς τα κριτήρια επιλογής, διάταξης και διάρθρωσης του περιεχομένου, των διδακτικών ενοτήτων και των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων, συνάδουν με τις διατυπώσεις και τις προτάσεις του ΠΣ Καλλιτεχνικών και τις προτεινόμενες διδακτικές-μεθοδολογικές προσεγγίσεις που προτείνονται τόσο από το ΠΣ, όσο και από τον οδηγό του εκπαιδευτικού.
- Επικοινωνιακά και πληροφοριακά σημαντικά, καθώς θα συνιστούν εργαλεία για τη μετάδοση αξιών, μηνυμάτων και νοημάτων, ενώ παράλληλα θα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καθοδήγηση των μαθητών/τριών για την απόκτηση στρατηγικών εικαστικής πράξης με την επανάληψη και την εστίαση σε μεθόδους επίλυσης εικαστικών προβλημάτων.
- Αισθητικά ισορροπημένα, καθώς αποφεύγουν τις ακραίες προτάσεις, ώστε να είναι αποδεκτά από το σύνολο των μαθητών/τριών. Η αισθητική τους αν και σύγχρονη και αναβαθμισμένη, χρειάζεται να είναι ανάλογη με την ηλικία και την τάξη στην οποία απευθύνεται. Για τον λόγο αυτό, είναι απαραίτητη τόσο η επαγγελματική όσο και η παιδαγωγική προσέγγιση της αισθητικής του, όσο και του διασυνδεδεμένου ψηφιακού υλικού.
- Δημοκρατικά, καθώς διέπεται από διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων και παρουσιάζει με σαφήνεια και διαφάνεια την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών/τριών του.
- Αμερόληπτα (καθώς το περιεχόμενο και οι εικόνες μεταφέρουν νοήματα ακόμη και σιωπηλά), προάγουν την ισότητα, την αποδοχή και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα, δεν αναπαράγουν στερεότυπα, δεν εγείρουν ζητήματα μονομέρειας, δεν περιλαμβάνουν σεξιστικές αναφορές και δεν προσβάλλουν τη γενετήσια αξιοπρέπεια.
- Σημειωτικά σημαντικά, καθώς εκφράζει την εκπαιδευτική φιλοσοφία της χώρας μας και γίνονται αντιληπτά ως κοινό αγαθό που διανέμεται δωρεάν, ενσαρκώνοντας το πρότυπο της δημόσιας δωρεάν εκπαίδευσης και ότι αυτό συνεπάγεται για την αξιακή συγκρότηση και αυτοπεποίθηση των μαθητών /τριων μιας δημοκρατικής κοινωνίας.

- Με κοινωνική εγκυρότητα, καθώς αναπλαισιώνουν τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της.
- Με διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων, παρουσιάζει την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών και συντακτριών του και αποφεύγει τα στερεότυπα.

Τα παραπάνω κριτήρια ποιότητας και αξιολόγησης ισχύουν για τα έντυπα βιβλία όσο και για τα ψηφιακά τους αποτυπώματα.

Β' ΜΕΡΟΣ: Το Εικαστικό Σημειωματάριο

1. Το Εικαστικό Σημειωματάριο στη δομή, οργάνωση και διάταξη των διδακτικών βιβλίων των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου.

Στο παρόν κείμενο θα αναδειχθεί συνοπτικά η ταυτότητα και η χρήση του δεύτερου βιβλίου του νέου εκπαιδευτικού πακέτου, του Εικαστικού Σημειωματαρίου (art-sketchbook), ως αντανάκλαση της φιλοσοφίας που διέπει το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών.

Με τον όρο "διδακτικά Βιβλία" εννοούμε το έντυπο υλικό στο αντικείμενο των Καλλιτεχνικών της Β' τάξης, που περιλαμβάνει και τα τρία έντυπα μέρη του Εκπαιδευτικού Πακέτου, δηλαδή: (α) το Βιβλίο, (β) το Εικαστικό Σημειωματάριο, (γ) το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και (δ) τον Εργαστηριακό Οδηγό, μαζί με τα πανομοιότυπα ψηφιακά τους αποτυπώματα. Ειδικότερα, το εικαστικό σημειωματάριο της Β' Τάξης του Γυμνασίου αποτελεί τον έντυπο ή/και ψηφιακό χώρο για την εκπόνηση εικαστικών εργασιών που προτείνονται για τη συγκεκριμένη ομάδα στόχου, προσαρμοσμένες στην ύλη της συγκεκριμένης τάξης, όπως αυτή καθορίζεται από το Νέο ΠΣ Καλλιτεχνικών. Με τον τρόπο αυτό, μέσα από το Εικαστικό Σημειωματάριο της Β' τάξης, οι μαθητές/τριες θα αντλούν πληροφορίες για τις εφαρμογές του γνωστικού αντικείμενου και θα προτρέπονται σε δημιουργικές δραστηριότητες και ασκήσεις.

Το Εικαστικό Σημειωματάριο των Καλλιτεχνικών της Β' Γυμνασίου χρειάζεται να είναι απλό και να περιορίζεται στην επιλογή του ουσιαστικού και του βασικού, να αντιστοιχεί στη διάρθρωση της διδακτέας ύλης, να είναι φιλικό ως προς τη χρήση και την μεταφορά από το σπίτι, προσεκτικά σχεδιασμένο, διαδραστικό, ώστε να αποτελεί βέλτιστο παράδειγμα αντιστοιχίας ενός ΠΣ που υποστηρίζει τη μαθητοκεντρική διδασκαλία και μάθηση. Στην κατεύθυνση αυτή, είναι απαραίτητο να παρουσιάζει το ερέθισμα πολυτροπικά, ώστε να ενεργοποιεί την αισθητηριακή αντίληψη των μαθητών/τριών. Ακόμη πρέπει να είναι συστηματοποιημένο ως προς την δομή του, διαφοροποιημένο ως προς τις μορφές της διδασκαλίας και διαβαθμισμένο ως προς το υλικό του. Επιπλέον, πρέπει να ευνοεί τον αναστοχασμό, μέσα από αφορμές, οδηγίες και στρατηγικές μαθησιακής ανατροφοδότησης και να εμπεριέχει ενδεικτικές φόρμες αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, συνδεδεμένες με τα κεντρικά μαθησιακά αποτελέσματα της τάξης. Πάνω από όλα χρειάζεται να είναι παράγωγο του ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Β' Τάξης του Γυμνασίου, ως προς τα κριτήρια επιλογής, διάταξης και διάρθρωσης του περιεχομένου, των διδακτικών εννοιών και των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και τις προτεινόμενες διδακτικές-μεθοδολογικές προσεγγίσεις που προτείνονται από το ΠΣ και τον οδηγό του εκπαιδευτικού. Ως προς την φυσιογνωμία του περιεχομένου του, χρειάζεται να ευνοεί τη διάδραση, την

επικοινωνία και την πληροφοριακή ενημερότητα. Αισθητικά οφείλει να είναι ευφάνταστο, με σύγχρονη και ανάλογη με την ηλικία αισθητική. Για τον λόγο αυτό, είναι απαραίτητη τόσο η γραφιστική, όσο και η παιδαγωγική προσέγγιση της αισθητικής του έντυπου και του ψηφιακού υλικού. Αναφορικά με την οργάνωση του περιεχομένου του Εικαστικού σημειωματαρίου της Β΄ τάξης είναι σκόπιμο να οργανώνεται με συνέπεια, μέσω του πίνακα περιεχομένων του και της ακολουθίας κεφαλαίων, ενοτήτων, υποενοτήτων, τίτλων, υπότιτλων, λεζάντων, εικονιστικών στοιχείων κλπ. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου, εμφανίζονται συνδυαστικά μοτίβα που οργανώνουν το διαφοροποιημένο περιεχόμενο σε ένα ενιαίο όλο. Τα μοτίβα αυτά αφορούν στον τρόπο οργάνωσης του περιεχομένου, στην ηλεκτρονική σχεδίαση, στην αρχιτεκτονική της σελίδας και στα χρησιμοποιούμενα σύμβολα.

2. Το Εικαστικό Σημειωματάριο της Α΄ Τάξης του Γυμνασίου ως μέρος του περιεχομένου του διδακτικού πακέτου.

Το εκπαιδευτικό υλικό του μαθήματος των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου περιλαμβάνει το σύνολο των διδακτικών και μαθησιακών πόρων, μέσων, πηγών κ.λπ., που συνεργούν στη διαμόρφωση ενός ενεργού και δημιουργικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Το διδακτικό πακέτο για το γνωστικό αντικείμενο των Καλλιτεχνικών περιλαμβάνει:

Βιβλία (ψηφιακής ή/και έντυπης μορφής) τα οποία είναι:

1. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας της Α΄ τάξης.
2. Εικαστικό Σημειωματάριο της Α΄ τάξης.
3. Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων που διανέμεται στην Α΄ τάξη και παραμένει ενεργό σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου.
4. Εργαστηριακός Οδηγός που διανέμεται στην Α΄ τάξη και παραμένει ενεργός σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου.

Το βιβλίο του/της μαθητή/τριας συντονίζει τον σχεδιασμό, την οργάνωση και την εφαρμογή της εικαστικής διδασκαλίας. Αποτελεί πυρήνα και σημείο αναφοράς για τα συμπληρωματικά βιβλία τα οποία εμπλουτίζουν την εικαστική διδασκαλία, προσφέροντας αφορμές, κίνητρα και ερεθίσματα δημιουργικής προσέγγισης του εικαστικού φαινομένου. Τα Εικαστικό Σημειωματάριο εκτός της σύνδεσης με το βιβλίο του/της μαθητή/τριας θα διαθέτει και να εμφανίζει επιπλέον συνδέσεις και με τα άλλα συμπληρωματικά βιβλία (το Ανθολόγιο Εικαστικών Κειμένων και τον Εργαστηριακό Οδηγό). Σε αμφίδρομη αλληλεπίδραση αντλεί και προσφέρει αφορμές εμπλουτισμού της εικαστικής διδασκαλίας καθώς η αναπτυσσόμενη σχέση εικαστικής πράξης και αντίληψης προσεγγίζει το εικαστικό φαινόμενο ολιστικά. Τέλος βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με το πρόσθετο ψηφιακό υλικό και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη της δομικής σύνδεσης των επιμέρους στοιχείων του εκπαιδευτικού πακέτου του Γυμνασίου.

3. Η ταυτότητα του Εικαστικού Σημειωματαρίου της Β΄ τάξης του Γυμνασίου

Το περιεχόμενο του ΠΣ των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου αλλά του εκπαιδευτικού υλικού που υποστηρίζει την εφαρμογή του και ειδικότερα τα περιεχόμενα του Εικαστικού Σημειωματαρίου, κινείται μακριά από περιοριστικές και μονοσήμαντα γραμμικές διαδρομές. Το Εικαστικό σημειωματάριο θα πρέπει να προσφέρει ερεθίσματα και ευκαιρίες ώστε οι

μαθητές/τριες ως άτομα με ατομική δημιουργική εμπειρία αλλά και ως υποκείμενα μάθησης, να έχουν δυνατότητα να ακολουθήσουν τις δικές τους μοναδικές μαθησιακές διαδρομές, να προσανατολίζονται προς την κατεύθυνση μιας υπεύθυνης και συνειδητής στάσης απέναντι στη γνώση και την μάθησή τους, να μπορούν να ελέγχουν την ατομική τους πρόοδο και να αναστοχάζονται δημιουργικά προς την κατεύθυνση της οικειοποίησης της επιδιωκόμενης γνώσης και εμπειρίας.

Η σύνδεση της φιλοσοφίας του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών, του Οδηγού του Εκπαιδευτικού και του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Β΄ τάξης, αποτελεί προϋπόθεση για την δημιουργία του Εικαστικού Σημειωματαρίου, καθώς αυτό επεκτείνει την εικαστική διδασκαλία σε πραξιακό επίπεδο, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει δυνατότητες ελεύθερης έκφρασης και διαχείρισης του εικαστικού ζητήματος από τον/την μαθητή/τρια. Με τον τρόπο αυτό αναδεικνύει την εικαστική διδασκαλία στο πεδίο εφαρμογής ασκήσεων και δοκιμών που προτείνονται στον μαθητή/τρια (π.χ. εικαστικές ασκήσεις καθοδηγούμενης και ελεύθερης έκφρασης, αισθητικές αναλύσεις και περιγραφές, καταγραφή απόψεων και ιδεών ως μορφή ημερολογίου κλπ.). Το Εικαστικό Σημειωματάριο εκπληρώνει την ελεύθερη δημιουργία από τον/την μαθητή/τρια, μιας και εκεί μπορεί να σχεδιάζει, να καταγράφει τις σκέψεις και τις ιδέες του για το εικαστικό γεγονός σε σύνδεση με την παρατήρηση της ζωής και του κόσμου, ελεύθερα. Στην ουσία, αποτελεί ένα βιβλίο 'ταυτότητας' του/της μαθητή/τριας, ως εικαστικό ημερολόγιο που αποτυπώνει την έκφραση και την σκέψη του/της μαθητή/τριας κατά την διάρκεια του σχολικού έτους, ενώ μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο ενθύμιο για τις στιγμές της μεταβατικής αυτής περιόδου.

Σε αυτό το πλαίσιο είναι απαραίτητο το Εικαστικό Σημειωματάριο να προωθήσει τη βιωματική διάσταση του εικαστικού φαινομένου, την ελεύθερη αλληλεπίδραση των μαθητών/τριών με τα υλικά, την ανάληψη πρωτοβουλίας, την εξατομικευμένη ταυτότητα, την χωρική δημιουργική ελευθερία εντός και εκτός της σχολικής τάξης, συμβάλλοντας στην ενεργοποίηση της ικανότητας των μαθητών/τριών να παρατηρούν, να διερευνούν το περιβάλλον τους και να καλλιεργούν συναισθηματικές, κοινωνικές και νοητικές δεξιότητες, απαραίτητες για τον πολίτη του 21ου αιώνα. Σε διδακτικό, μαθησιακό επίπεδο οι δεξιότητες αυτές καλλιεργούνται μέσω του Εικαστικού Σημειωματαρίου σε σύνδεση με μια σύγχρονη παιδαγωγική θεώρηση, που βασίζεται στην κοινωνικογνωστική παιδαγωγική θεωρία, που προκρίνει την διερευνητική - ανακαλυπτική μάθηση, την ομαδοσυνεργατική μάθηση και άλλες φιλικές προσεγγίσεις για την ηλικιακή ομάδα στόχου.

Η εστίαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις δυναμικές του/της μαθητή/τριας ως υποκειμένου της μάθησης και η συγκρότηση μιας μαθητοκεντρικής διδακτικής προσέγγισης, μπορεί να επιτευχθεί σε διδακτικό πλαίσιο μέσα από την διαρκή, ανοιχτή διαλεκτική διασύνδεση της εμπειρικής διαδικασίας με την εικαστική πράξη και την σύνδεση με τις εκάστοτε θεωρητικές, ιστορικές, κοινωνικές, διδακτικές και παιδαγωγικές καταβολές, οι οποίες είναι απαραίτητο να αντανakλούν και στο Εικαστικό Σημειωματάριο.

Οι συγγραφείς του Εικαστικού Σημειωματαρίου θα πρέπει λοιπόν, να λάβουν υπόψη τους τις ανοιχτές προσεγγίσεις που προτείνονται από το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου, που έχουν ως βασικό υπόβαθρο την a/r/t/ography και την φιλοσοφία των ριζωματικών δικτύων, εστιάζοντας στην δυνατότητα επιλογής και σύνθεσης των επιστημονικών, διδακτικών και παιδαγωγικών προσεγγίσεων. Θα

πρέπει να παρέχουν στον εικαστικό εκπαιδευτικό ευκαιρίες ελεύθερου και ευέλικτου τρόπου σύνθεσης του γνωστικού περιεχόμενου της διδασκαλίας, και στους μαθητές ελευθερία έκφρασης και δράσης. Παράλληλα, στην ψηφιακή επέκτασή του πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στοχευμένου εμπλουτισμού με ανεξάρτητους και συνεχώς εμπλουτιζόμενους ψηφιακούς πόρους, αναδεικνύοντας την εξατομικευμένη δυναμική της μάθησης στο πλαίσιο του κονεκτιβισμού (Δημητριάδης, 2015). Συνεπώς οι συγγραφείς του Εικαστικού Σημειωματαρίου θα πρέπει να μεριμνήσουν ώστε να εξασφαλίζεται η ενεργητική, δημιουργική και αντιληπτική εμπλοκή των μαθητών/τριων στην εικαστική μαθησιακή διαδικασία και πράξη, καθώς και η διασύνδεση του περιεχομένου με την εγγύτερη και ευρύτερη κοινωνική ζωή των μαθητών/τριών/τριων.

4. Δομή, Διάταξη και διάρθρωση του Εικαστικού Σημειωματαρίου (art- sketchbook) - προδιαγραφές παραγωγής.

Το Εικαστικό Σημειωματάριο είναι απαραίτητο να ανταποκρίνεται στο διδακτικό περιεχόμενο της Β' τάξης και να προσφέρει ερεθίσματα που θα παρακολουθούν το βιβλίο του/της μαθητή/τριας. Στο πλαίσιο αυτό, στο πρώτο μέρος του Εικαστικού Σημειωματαρίου της Β' τάξης θα προσφέρονται παραπομπές ερεθίσματα και ενδεικτικά φύλλα εργασίας που θα παρακινούν σε δημιουργική πράξη και ελεύθερη έκφραση μέσω ασκήσεων, προσομοιώσεων, tutorials κλπ. Το δεύτερο μέρος που θα συνδέεται με το πρώτο, θα περιέχει κενά φύλλα.

Επιπλέον, θα πρέπει να αναδεικνύει την δημιουργική αλληλεπίδραση των δύο θεμελιωδών αξόνων, της “εικαστικής, δημιουργικής πράξης” και της “αισθητικής πρόσληψης και απόκρισης”, εστιάζοντας στην ολιστική ενσώματη μάθηση η οποία επικεντρώνεται στην Β' τάξη στην “καρδιακή” διάσταση, ενώ στην Α' τάξη εστιάζει στην “σωματική” και στην Γ' τάξη στην “νοητική”, χωρίς αυτό να σημαίνει κατακερματισμό της ολότητας της εικαστικής διδασκαλίας αλλά αντίθετα επιτρέπει την βαθμιαία γνωστική, εμπειρική και αντιληπτική προσέγγιση. Σε ένα δεύτερο επίπεδο δομικής διάρθρωσης, το περιεχόμενο του Εικαστικού σημειωματαρίου συνδέεται με την φιλοσοφία των τριών Μίτων Δημιουργίας και Μάθησης, (α) «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα, (β) “Αισθητική Αντίληψη”, (γ) “Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία”, οι οποίοι διατρέχουν το όλο το Εκπαιδευτικό Υλικό των τριών τάξεων του Γυμνασίου και διασυνδέουν το περιεχόμενο και τις δραστηριότητες του βιβλίου του/της μαθητή/τριας και των συμπληρωματικών βιβλίων. Τέλος, σε επίπεδο θεματικής ανάλυσης, προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και ενδεικτικών δραστηριοτήτων μάθησης και αξιολόγησης, το Εικαστικό σημειωματάριο θα πρέπει να αντανakλά ισόρροπα το περιεχόμενο του ΠΣ, λαμβάνοντας υπόψη τους πέντε βασικούς άξονες: (α) «Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών», (β) «Μορφικά και Δομικά Στοιχεία - Αρχές Σύνθεσης», (γ) «Υλικά – Μέσα - Τεχνικές, (δ) «Θέμα – Περιεχόμενο - Νόημα, (ε) «Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες», και ισάριθμους συμπληρωματικούς άξονες: (στ) «Αξίες και Δεξιότητες Μάθησης», (ζ) «Ψηφιακός Γραμματισμός και Γραμματισμός των Μέσων», (η) «Συνέργεια των τεχνών, Διεπιστημονικότητα – Διαθεματικότητα», (θ) «Οπτικός Γραμματισμός - Πολυτροπικότητα – Σημειωτική», (ι) «Εικαστικές Τέχνες και Αειφορία». Ωστόσο οι πέντε Βασικοί Άξονες, θα πρέπει να αποτελούν τον πυρήνα επιλογής του υλικού του Εικαστικού Σημειωματαρίου, ενώ οι Συμπληρωματικοί Άξονες θα μπορούν να εξειδικεύονται σε συγκεκριμένες πτυχές. Στο πλαίσιο αυτό η αναλογία θα είναι 80% σε

σύνδεση με τους Βασικούς Άξονες του ΠΣ και 20% σε σύνδεση με τους Συμπληρωματικούς άξονες.

Ως προς τη δομή του και τη διάρθρωσή του λοιπόν, το Εικαστικό Σημειωματάριο, θα αποτελείται από δύο μέρη:

- Το πρώτο θα είναι ένα ευσύνοπτο Παράρτημα που θα καταλαμβάνει το ένα τέταρτο του συνόλου των σελίδων, θα είναι έγχρωμο, θα περιέχει τις οδηγίες χρήσης του βιβλίου, ασκησιολόγιο (ασκήσεις και προτάσεις εργασιών σε μορφή συμπυκνωμένης λίστας ανά κεφάλαιο Βιβλίου μαθητή/τριας με ψηφιακό αποτύπωμα και παραπομπές) και λίγα επιλεγμένα ενδεικτικά φύλλα εργασίας (ολοσέλιδα - ημισέλιδα). Οι εικαστικές εργασίες των φύλλων εργασίας μπορούν να γίνονται στις κενές σελίδες του σημειωματαρίου του δεύτερου μέρους ή σε ανεξάρτητο χαρτί-επιφάνεια.
- το δεύτερο μέρος, που θα συνιστά και το κύριο μέρος θα αποτελείται από κενές σελίδες, μη τυπωμένες.

Λόγω του περιορισμού σελίδων το περιεχόμενο του Παραρτήματος (πρώτο μέρος) θα συμπυκνωθεί. Στις σελίδες του Παραρτήματος που αφορούν το ασκησιολόγιο (ενότητα “ώρα για δημιουργία”) θα υπάρχουν οδηγοί σε μορφή λίστας ή πίνακες λίστας με ασκήσεις και εργασίες που θα αντιστοιχούν σε μέρη του περιεχομένου ανά κεφάλαιο βιβλίου και άξονα ΠΣ. Οι εργασίες-ασκήσεις λόγω της συμπύκνωσης του κειμένου κατά κανόνα δεν θα έχουν εικόνες. Θα είναι δυνατό η πρώτη ή η δεύτερη άσκηση που εισάγει ένα νέο τύπο εργασίας να έχει μικρή ενδεικτική εικόνα αν χρειαστεί, αλλά κατά κανόνα το οπτικό και εικονιστικό υλικό στο Εικαστικό Σημειωματάριο θα προσφέρεται με παραπομπή σε ψηφιακό υλικό του βιβλίου ή των συνδεδεμένων βιβλίων. Οι παραπομπές θα γίνονται με μορφή QR κωδικών που θα οδηγούν σε μαθησιακούς πόρους, όπως ψηφιακές εκπαιδευτικές πλατφόρμες, διαδραστικών βιβλίων και αποθετηρίου μαθησιακών αντικειμένων (π.χ. βίντεο, οδηγούς υλοποίησης σχεδιαστικών ασκήσεων κλπ. Οι εργασίες και ασκήσεις θα έχουν επίσης χαρακτηρισμό περιεχομένου με εικονιστικές συντομεύσεις (εικονίδια). Στο τέλος κάθε κεφαλαίου μπορούν να υπάρχουν δύο τυπωμένα ενδεικτικά και λιτά πλαίσια αναστοχασμού (αποτιμητές) που θα συνδέονται με την ατομική ικανοποίηση, την επίτευξη του γνωστικού στόχου και την στάση συνεργασίας. Οι σύνδεσμοι και τα εικονίδια παραπομπών θα πρέπει να είναι μικρά σε μέγεθος λόγω της συμπυκνωμένης διάταξης, αλλά και ευδιάκριτα.

Η δομή οργάνωση και διάταξη Εικαστικού Σημειωματαρίου θα είναι έτσι σχεδιασμένη που να επιτρέπει τη διάδραση και το συσχετισμό μεταξύ των επιμέρους μερών του. Στο πρώτο μέρος του Σημειωματαρίου και στο πρώτο μέρος του Παραρτήματος οι οδηγίες χρήσης του βιβλίου θα εξηγούν τον τρόπο που κάθε άσκηση ή προτροπή εργασίας θα παραπέμπει στις κενές σελίδες του δεύτερου μέρους μέσω των εικονιδίων σήμανσης περιεχομένου.

5. Προδιαγραφές περιεχομένου Εικαστικού Σημειωματαρίου

Το Εικαστικό Σημειωματάριο ως έντυπος και ψηφιακός εκπαιδευτικός πόρος, και ως σημαντική πτυχή της προσπάθειας αναμόρφωσης του συνολικού εκπαιδευτικού υλικού, ακολουθεί κοινούς άξονες και αρχές με τα Νέα ΠΣ, ο σκοπός και οι στόχοι του

ευθυγραμμίζονται με τους αντίστοιχους των Νέων ΠΣ των Καλλιτεχνικών και του Βιβλίου Μαθητή/τριας.

Ως προς το περιεχόμενό του, το Εικαστικό Σημειωματάριο της Β΄ τάξης του Γυμνασίου, έχει να καλύψει δύο ρόλους: ο ένας είναι να δημιουργήσει ένα ευσύνοπτο ασκησιολόγιο με λιγοστά σημαντικά φύλλα εργασίας (πρώτο μέρος), και ο δεύτερος να απελευθερώσει τη δημιουργικότητα των μαθητών/-τριών (δεύτερο μέρος). Όπως ήδη φαίνεται από τα τεχνικά του χαρακτηριστικά, στο δεύτερο μέρος προδιαγράφεται να περιέχει δημιουργική σύνθεση των ίδιων των μαθητών/τριών, όπως θα προκύψει μέσα από τη μάθησή τους. Στην κατεύθυνση αυτή δίνονται παραδείγματα συνθέσεων από sketchbooks παλαιότερων και σύγχρονων καλλιτεχνών, καθώς και άλλων υποδειγματικών μαθητικών σημειωματαρίων προς καταιγισμό ιδεών. Τα εικοσιτέσσερα (24) φύλλα του κύριου μέρους που θα έρχεται δεύτερο κατά σειρά βιβλιοδεσίας επομένως θα παραμείνουν κενά.

Το πρώτο μέρος, (Παράρτημα) θα περιλαμβάνει: α) οδηγίες χρήσης, (β) ασκησιολόγιο και (γ) προτάσεις εργασιών ανά κεφάλαιο βιβλίου, όπου και θα αναφέρονται, βασικές έννοιες του σχεδίου, της χρωματολογίας (π.χ. κλίμακες), κάποια ημιδομημένα φύλλα εργασίας, αυτοαξιολόγησης κλπ.. Ειδικότερα μπορεί να περιλαμβάνει: φύλλα εργασίας δραστηριοτήτων ΒΑ και ΣΑ (αντιστοιχούν στις ενότητες-δραστηριότητες "ώρα για δημιουργία"), και κάποια προσεκτικά επιλεγμένα φύλλα εργασιών (π.χ., διαγράμματα αναλογιών ανθρώπινου προσώπου-σώματος, φύλλα αυτοαξιολόγησης κλπ),. Αυτά, αφού χρησιμοποιηθούν μπορούν να αποσπώνται και να μπαίνουν στο φάκελο εργασιών. Είναι σκόπιμο τα περισσότερα φύλλα να μην συμπληρώνονται απευθείας, αλλά να αντιγράφονται σε λευκή κόλλα ή να φωτοτυπούνται διότι τα περισσότερα θα είναι επαναχρησιμοποιήσιμα. Οι εικαστικές εργασίες των φύλλων εργασίας χρειάζεται να γίνονται σε λευκή σελίδα του σημειωματαρίου ή ανεξάρτητο χαρτί-επιφάνεια.

Ως προς την αναλογία των θεματικών των αξόνων σε έκταση κειμένου (σελίδες) και ως προς τους Μίτους Δημιουργίας και Μάθησης, το Παράρτημα του Εικαστικού Ημερολογίου προδιαγράφεται να ακολουθεί την ίδια αναλογία με αυτή του βιβλίου, δηλαδή το περιεχόμενο -ασκήσεις του παραρτήματος να αντιστοιχεί σε 50% του περιεχομένου του Βασικού Άξονα τίτλου του κεφαλαίου, 30% στο περιεχόμενο των υπόλοιπων Βασικών Αξόνων (ή σύνολο 80%) και 20% στο περιεχόμενο των Συμπληρωματικών Αξόνων. Η αναλογία των Μίτων διαμορφώνεται αντίστοιχα σε Μ1:45-50%, Μ2: 35% και Μ3:15-20% όπως και στο Βιβλίο. Καθώς στο επίπεδο της διάρθρωσης του περιεχομένου στο πρώτο μέρος (Παράρτημα δραστηριοτήτων-ασκήσεων -εργασιών), το Εικαστικό Σημειωματάριο της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου, ακολουθεί και μεταφράζει τα αντίστοιχα Νέα ΠΣ, αντιστοιχεί στη δομή περιεχομένου του τα πέντε κεφάλαια που απηχούν το περιεχόμενο των πέντε βασικών αξόνων του ΠΣ και του Βιβλίου: (1ος) Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, (2ος) Μορφικά Στοιχεία και Αρχές Σύνθεσης, (3ος) Υλικά, Μέσα και Τεχνικές, (4ος) Θέμα, Περιεχόμενο και Νόημα, (5ος) Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες. Έτσι το περιεχόμενο του Παραρτήματος εργασιών-ασκήσεων-δραστηριοτήτων διαρθρώνεται σε κεφάλαια/ενότητες που αντιστοιχούν στους γενικούς τίτλους των κεφαλαίων/ενοτήτων του βιβλίου μαθητή/τριας. (βλέπε πίνακα περιεχομένων του μαθητικού βιβλίου της Α΄ τάξης).

Στον πίνακα περιεχομένων που ακολουθεί προτείνεται ένα παράδειγμα σχεδιασμού του περιεχομένου του Εικαστικού σημειωματαρίου της Α΄ Τάξης με τη δομή, οργάνωση και σύνθεση του περιεχομένου του αναλυτικότερα.

Πίνακας.Περιεχόμενα Εικαστικού Σημειωματαρίου(art-sketchbook)με δείγμα σχεδιασμού

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟΥ
<ul style="list-style-type: none"> • Κειμενικό υλικό που θα ενημερώνει για το περιεχόμενο του Εικαστικού Σημειωματαρίου • Θα εξηγεί τον τρόπο και τον βαθμό σύνδεσης του Εικαστικού Σημειωματαρίου με το Βιβλίο Μαθητή/τριας, το Ανθολόγιο και τον Εργαστηριακό Οδηγό. • Σύντομη αναφορά στις ενότητες των Κεφαλαίων του Βιβλίου του/της μαθητή/τριας με τις οποίες υπάρχει η βασική σύνδεση: (α) ο κόσμος της τέχνης, (β) Σταθμοί στην Ιστορία της Τέχνης, (γ) Τι μας λένε τα έργα τέχνης, (Ωρα για δημιουργία), (δ) Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή με τις οποίες το Εικ.Σημ/ριο βρίσκεται σε άμεση σύνδεση και αλληλεπίδραση • Αναφορά σύνδεσης του Εικαστικού Σημειωματαρίου με το πρόσθετο ψηφιακό υλικό. <p>Προσθήκη διαγράμματος που θα αναπαριστά τις συνδέσεις του Εικαστικού Σημειωματαρίου με το υπόλοιπο εκπαιδευτικό υλικό.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κειμενικό υλικό που θα ενημερώνει για τη σήμανση των εικονιδίων του πρώτου μέρους <p>ΣΗΜΕΙΩΣΗ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Θα εξηγεί τον τρόπο και τον βαθμό σύνδεσης του πρώτου μέρους με το δεύτερο μέρος Εικαστικού Σημειωματαρίου μέσω των απτικών “σελιδοδεικτών” <p>Θα αναφέρει τη χρήση του παραρτήματος- λίστας εργασιών ανά κεφάλαιο ως προς τον τρόπο χρήσης του Εικαστικού Σημειωματαρίου.</p>
ΕΝΑΡΞΗ ΚΥΡΙΩΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: «ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ. ΟΔΗΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ»
ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΎΛΗ ΤΗΣ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
<p>Λόγω της συμπυκνωμένης μορφής του Παραρτήματος ασκήσεων και του μικρού αριθμού σελίδων το περιεχόμενο ξεκινά κατευθείαν από το πρώτο κεφάλαιο και συνεχίζει παρόμοια με καθένα από τα 5 κεφάλαια του Παραρτήματος με τη λίστα ασκήσεων ή/ και κάποια προσεχτικά επιλεγμένα φύλλα εργασίας.</p>

Αντιπροσωπευτική λεζάντα που θα αποδίδει γλωσσικά, και με βάση τους προτεινόμενους συμβολισμούς-κώδικες το περιεχόμενο κεφαλαίου κατ' αντιστοιχία με το βιβλίο μαθητή/τριας. Σε κάθε αλλαγή ενότητας, μπορεί να επαναλαμβάνεται μόνο ο τίτλος ή/και ο υπότιτλος ενότητας.

ΜΟΡΦΕΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Άνθρωπος στο χώρο

Σχεδιάζω και πλάθω

ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Σημειολογικός οργανωτής του περιεχομένου του πρώτου μέρους με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα (ΠΜΑ) σε σύνοψη πλαισιωμένα από τον προτεινόμενο και για το βιβλίο μαθήτριας κειμενικό συμβολισμό. Για τη σύνταξη των ΠΜΑ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο πανοπτικός πίνακας ΠΜΑ τάξης, και τα λεκτικά να συντμηθούν περαιτέρω (ένα ρήμα για κάθε ΠΜΑ, οι προτάσεις αν μην ξεπερνούν τη μία και μισή σειρά με γραμματοσειρά Ms10).

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μπορούν να :

- σχεδιάζουν και κατασκευάζουν μορφές από τον ορατό κόσμο
- αναγνωρίζουν μορφές εικαστικών τεχνών και τις αξιοποιούν
- εντοπίζουν τις αισθητικές αξίες σε έργα διαφορετικών εποχών,

A. ΚΕΦΑΛΑΙΟ - ΕΝΟΤΗΤΑ 1.: «Το τείχος που έπεσε»

ΠΡΩΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ : ΕΡΓΑΣΙΕΣ-ΑΣΚΗΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Ενδεικτική λίστα εργασιών -δραστηριοτήτων -ασκήσεων, σύντομο γλωσσικό κείμενο οδηγιών δίχως εικόνες, με εικονιστική και συμβολική σήμανση που μπορεί να περιέχει παραπομπές σε ψηφιακό υλικό, χαρακτηρισμό θεμελιωδών αξόνων, σήμανση δραστηριότητας ΤΠΕ ή αποκλειστικής δραστηριότητας ΤΠΕ, σήμανση μίτων, διακριτικό διαβαθμισμένης άσκησης ή διαφοροποιημένης εργασίας, διακριτικό εργασίας με αυξημένο βαθμό δυσκολίας, διακριτικό έρευνας στο ίντερνετ κ.α.
- Το 80% των ασκήσεων είναι απαραίτητο να αφιερώνεται στους βασικούς άξονες με κυρίαρχο τον άξονα κεφαλαίου δηλαδή τον πρώτο(αναλογία 50% ο πρώτος άξονας,30% οι υπόλοιποι βασικοί άξονες και 20% συμπληρωματικούς άξονες.
- Η σύνθεση θα καταλαμβάνει ολόκληρη τη σελίδα, ένα δισέλιδο (όπως και για καθένα από τα πέντε κεφάλαια) και προαιρετικά κάποια φύλλα εργασίας σε μέγεθος

ημισέλιδου ή ενός τρίτου (1/3) σελίδας μπορούν να προστίθενται στο τέλος των δισέλιδων των κεφαλαίων.	
Τα ίδια, όπως παραπάνω, ισχύουν για τα περιεχόμενα όλων και των πέντε κεφαλαίων.	
Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΕΛ.7-8	
Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΕΛ. 9-10	
Δ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΕΛ.11-12	
Ε' ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΕΛ.13-14	
ΕΚΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: φύλλα εργασίας ΣΕΛ. 15-16	
<ul style="list-style-type: none"> Ενδεικτικά παραδείγματα τεσσάρων (τουλάχιστον) σύντομων φύλλων αυτοαξιολόγησης με κατεύθυνση την μορφολογική διαχείριση, την απόδοση του περιεχομένου, την υλική και τεχνική απόδοση, την προσωπική απόλαυση, τη συνεργασία και την ικανοποίηση. 	
ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ	
Κενά φύλλα για δημιουργική εργασία	
<ul style="list-style-type: none"> Πρώτο Μέρος <p>ματ απορροφητικά σχεδίου, κατάλληλα συγχρόνως για ξηρές και υγρές τεχνικές (πινέλο), coldpressed fine 140γρ., σε χρώμα υπόλευκο, για μολύβι – πενάκι. Στο σώμα του χαρτιού στην άκρη στην επάνω πλευρά ή στην πλαινή θα υπάρχει απτική διάκριση- σήμανση του τύπου ασκήσεων με απτικό τρόπο (π.χ. διαβαθμισμένη εγκοπή) ανά κατηγορία- είδος άσκησης και θα έχει τη λειτουργία σελιδοδείκτη. Θα υπάρχει διάτρητη πύκμανση στο όριο περιθωρίου των σελίδων, ώστε με ευκολία να αποσπώνται φύλλα από το σώμα του εντύπου όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο.</p>	16 ΣΕΛΙΔΟ
<ul style="list-style-type: none"> Δεύτερο Μέρος <p>ματ απορροφητικά σχεδίου, κατάλληλα συγχρόνως για ξηρές και υγρές τεχνικές (πινέλο), hotpressed medium rough 140γρ. σε χρώμα υπόλευκο, κατάλληλα για λαδοπαστέλ – ξηρά παστέλ. Στο σώμα του χαρτιού στην άκρη στην επάνω πλευρά ή στην πλαινή θα υπάρχει απτική διάκριση- σήμανση του τύπου ασκήσεων με απτικό τρόπο (π.χ. διαβαθμισμένη εγκοπή)ανά κατηγορία- είδος άσκησης και θα έχει τη λειτουργία σελιδοδείκτη. Θα υπάρχει διάτρητη πύκμανση στο όριο περιθωρίου των σελίδων, ώστε με ευκολία να αποσπώνται φύλλα από το σώμα του εντύπου όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο.</p>	16 ΣΕΛΙΔΟ
<ul style="list-style-type: none"> Τρίτο Μέρος <p>ματ απορροφητικά σχεδίου, κατάλληλα συγχρόνως για ξηρές και υγρές τεχνικές (πινέλο), hotpressed rough 140γρ. σε χρώμα υπόλευκο έως μπεζ, κατάλληλα για νερομπογιές – μελάνια. Στο σώμα του χαρτιού στην άκρη</p>	16 ΣΕΛΙΔΟ

στην επάνω πλευρά ή στην πλαϊνή θα υπάρχει απτική διάκριση- σήμανση του τύπου ασκήσεων με απτικό τρόπο(π.χ. διαβαθμισμένη εγκοπή)ανά κατηγορία- είδος άσκησης και θα έχει τη λειτουργία σελιδοδείκτη. Επίσης θα υπάρχει διάτρητη πύκμανση στο όριο περιθωρίου των σελίδων, ώστε με ευκολία να αποσπώνται φύλλα από το σώμα του εντύπου όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο.	
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΟΠΤΙΚΟΣ ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ ΤΟΥ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟΥ	
Στην ταπετσαρία του τέλους θα παρουσιάζονται ενδεικτικές μαθητικές εικαστικές εργασίες και υλικά για μαθητική εικαστική εργασία. Σχεδιασμός ελεύθερος. Οι εικόνες θα είναι ασπρόμαυρες.	
ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ	
	ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ 64

6. Γραφιστική σύνθεση του Εικαστικού σημειωματαρίου

Η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων προτείνεται να ακολουθεί μια κοινή φιλοσοφία και στα τρία διδακτικά πακέτα (Α', Β', Γ' τάξης Γυμνασίου), προκειμένου οι μαθητές/τριες, να εξοικειώνονται με την φιλοσοφία της γραφιστικής διάρθρωσης του περιεχομένου.

Η διαφοροποίηση του περιεχομένου των Μίτων μπορεί να αποδίδεται με κειμενικό συμβολισμό όπως περιγράφεται και απεικονίζεται ενδεικτικά στην έναρξη κεφαλαίου με τους προοργανωτές του:

Άνθρωπος στο χώρο

Σχεδιάζω και πλάθω

Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα

Οι μαθητές/τριες μπορούν να :

- σχεδιάζουν και κατασκευάζουν μορφές από τον ορατό κόσμο
- αναγνωρίζουν μορφές εικαστικών τεχνών και τις αξιοποιούν
- εντοπίζουν τις αισθητικές αξίες σε έργα διαφορετικών εποχών,

Εικόνα Προοργανωτές. Πρόταση πλαισίου προοργανωτών στην εισαγωγή των ασκήσεων Παραρτήματος.

Κάποιες πρώτες ασκήσεις σε ομάδα ασκήσεων θα μπορούν να δηλώνονται σε σχέση με τους Μίτους με τον προτεινόμενο τρόπο απεικόνισης κειμένου που περιγράφεται και για το Βιβλίο κατ' αναλογία. Όπως το Μαθητικό βιβλίο έτσι και το Εικαστικό Σημειωματάριο θα διατρέχεται από τρία νήματα μάθησης, τους Μίτους. Η οπτική αποτύπωση των τριών αυτών μίτων (α) *Έμπνευση, σχέδιο, εικαστική δημιουργικότητα*, (β) *“αισθητική αντίληψη”*, (γ) *“σύνδεση με τον χρόνο, τον τόπο και την κοινωνία”*, θα είναι εμφανής πλαισιώνοντας παραγράφους ή κείμενα με διαφορετικά πλαίσια (1) με συμπαγές πλαίσιο για τον πρώτο μίτο (M1), (2) διακεκομμένο πλαίσιο για τον δεύτερο μίτο (M2) και αμυδρό γκριζό τόνο γεμίματος για τον τρίτο Μίτο (M3). Τα περιγράμματα θα εμφανίζονται σε περισσότερα σημεία του κειμένου. Η σήμανση που αναφέρεται και στις προδιαγραφές του διδακτικού βιβλίου οπτικοποιείται όπως ακολουθεί στο παράδειγμα:

Παράδειγμα πλαισίωσης για τον πρώτο Μίτο:

Πρώτος μίτος -Κείμενο πρώτου μίτου-Δραστηριότητα πρώτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο πρώτου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον Πρώτο Μίτο- Πρώτος μίτος - Κείμενο πρώτου μίτου-Δραστηριότητα πρώτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο πρώτου Μίτου,

Παράδειγμα πλαισίωσης για τον δεύτερο Μίτο:

Δεύτερος μίτος -Κείμενο δευτέρου μίτου-Δραστηριότητα δευτέρου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο δευτέρου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον δεύτερο Μίτο- Δεύτερος μίτος - Κείμενο δευτέρου μίτου-Δραστηριότητα δευτέρου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο δευτέρου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον δεύτερο Μίτο-

Παράδειγμα πλαισίωσης για τον τρίτο Μίτο:

Τρίτος μίτος -Κείμενο τρίτου μίτου-Δραστηριότητα τρίτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο τρίτου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον τρίτο Μίτο- Τρίτος μίτος -Κείμενο τρίτου μίτου-Δραστηριότητα τρίτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο τρίτου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον τρίτο Μίτο

Εικόνα Σήμανση Μίτων σε πλαίσια κειμένου

Κρίνεται σκόπιμο να ακολουθούνται σημειωτικές συμβάσεις με «οπτικά αναγνωριστικά»: Για παράδειγμα στα σημεία όπου υποδηλώνονται οι θεμελιώδεις άξονες, ενδεικτικά θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί αφαιρετικό σήμα *«παλάμης που κρατάει πινέλο»* ως συμβολική απεικόνιση του πρώτου θεμελιώδους άξονα και *«εγκεφάλου με μάτια»* ως συμβολική απεικόνιση του δεύτερου θεμελιώδους άξονα. Οι εργασίες, δραστηριότητες και ασκήσεις του Εικαστικού Σημειωματαρίου όπως θα ομαδοποιούνται ανά κεφάλαιο- άξονα περιεχομένου, που αντιστοιχεί στους άξονες του ΠΣ μπορούν να διακρίνονται από

χρωματικούς κώδικες. Η διάκριση μεταξύ των πέντε βασικών Κεφαλαίων που αντιστοιχούν στους Βασικούς Άξονες το Παράρτημα του Εικαστικού Σημειωματαρίου (artsketchbook) είναι αναγκαίο να διατρέχεται από την ίδια κωδικοποιημένη σημειωτική διάρθρωση όπως και το Βιβλίο, που θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σε εικαστικούς εκπαιδευτικούς και μαθητές για τη διάκριση μεταξύ των πέντε βασικών αξόνων με πράσινο για τον 1^ο, θερμό κίτρινο για τον 2^ο, κόκκινο για τον 3^ο, βιολέ για τον 4^ο και μπλε για τον 5^ο. Μια ενδεικτική εικονιστική και χρωματική κωδικοποίηση περαιτέρω συμβόλων, που μπορούν να διευκολύνουν τον τελικό χρήση στην άμεση σύνδεση με το περιεχόμενο του Εικαστικού Σημειωματαρίου, όπως και για το βιβλίο για το χαρακτηρισμό των ασκήσεων των δύο πρώτων κεφαλαίων για παράδειγμα θα ήταν:

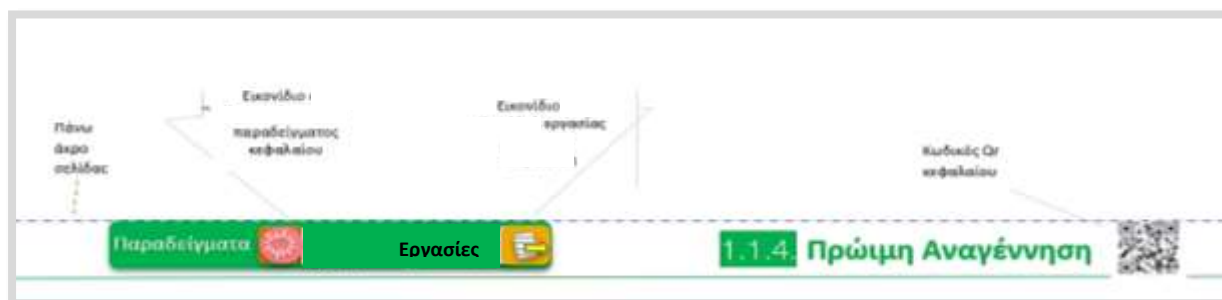
Πίνακας. Απόσπασμα ενδεικτικού πίνακα συμβόλων περιεχομένου.

	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	2 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	Παιδαγωγική Διδακτική	Αξιοποίηση ΤΠΕ	Σύνδεση με τα ΑΓΠΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΡΑΦΙΚΟΥ					
1 ^{ος} Βασικός Άξονας					
2 ^{ος} Βασικός Άξονας					

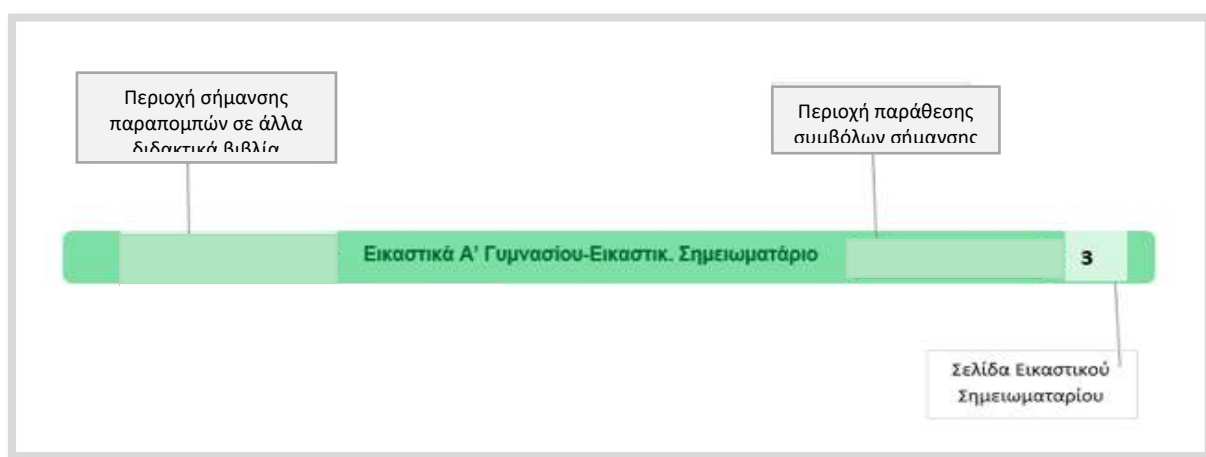
Παρόμοια διαχείριση με του παραπάνω πίνακα για τους ίδιους χρωματικούς συμβολισμούς που ισχύουν στο Εικαστικό Σημειωμάτριο γίνεται και στα υπόλοιπα κεφάλαια, όπως και στο βιβλίο.

Μπορούν ακόμη να παραχθούν συμπληρωματικά εικονίδια όπως για παράδειγμα για τις ασκήσεις που διεξάγονται και ολοκληρώνονται με αποκλειστικά ψηφιακά μέσα.

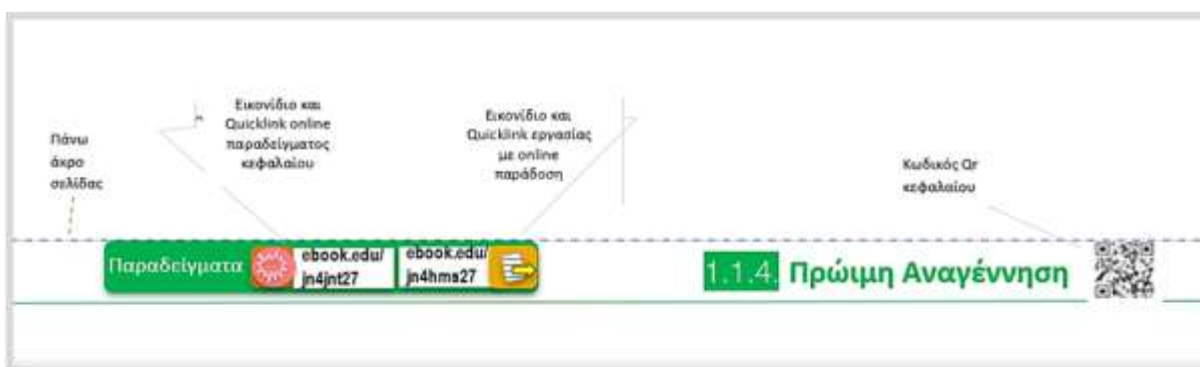
7. Το Εικαστικό Σημειωματάριο και η λειτουργική του σύνδεση με το Βιβλίο, το Ανθολόγιο, τον εργαστηριακό οδηγό και το εκπαιδευτικό υλικό

Στις κεφαλίδες και τα υποσέλιδα του Εικαστικού σημειωματαρίου προτείνεται να χρησιμοποιούνται λεπτές λωρίδες στο χρώμα βασικού άξονα που έχουν ρόλο να μεταφέρουν σημαντικές διασυνδέσεις με τρόπο διακριτικό.

Εικόνα Υποσέλιδα Εικαστικού Σημειωματαρίου(στο Παράρτημα) που συνδέουν με τα υπόλοιπα βιβλία.

Εικόνα Artsketchbook-Παράρτημα ασκήσεων. Κεφαλίδα σύνδεσης sketchbook με ψηφιακό κεφάλαιο και ψηφιακές αφορμήσεις

7. Εικαστικό σημειωματάριο και συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό των Καλλιτεχνικών της Β΄ τάξης του Γυμνασίου

Το Εικαστικό Σημειωματάριο θέτει κατευθύνσεις που καθιστούν το Πρόγραμμα Σπουδών ενεργό στην πράξη και προτείνει δραστηριότητες που αντλούν πόρους και από το συμπληρωματικό υλικό. Το συμπληρωματικό αυτό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει πολυαισθητηριακούς πόρους στην ψηφιακή τους διάσταση, όπως φωτογραφίες, έργα τέχνης, κείμενα, μαθητικές εργασίες του ίδιου ή άλλων σχολείων, κ.ά., τεχνικές οδηγίες, πειραματισμούς, λογισμικά, εκπαιδευτικά παιχνίδια, βίντεο, ηχητικά αποσπάσματα, εικονικά μουσεία - εκθέσεις, κινηματογραφικά αποσπάσματα, προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, εννοιολογικούς χάρτες, κείμενα σε pdf, podcast/broadcast, διαδραστικές ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης, χρονογραμμές, κ.ά. Επίσης μπορεί να διαθέτει πρόσθετους ψηφιακούς πόρους προς ιστοσελίδες αρχείων και φόρουμ για θέματα τέχνης, βιβλιογραφία, εικαστικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες, προτάσεις για ποικίλα καλλιτεχνικά έργα που παρουσιάζουν συνάφεια με επιμέρους εικαστικά ζητήματα και μπορούν να προσφέρουν στην μαθησιακή διαδικασία.

Καλλιτεχνικά Γ' Γυμνασίου

Α' ΜΕΡΟΣ: Το βιβλίο του/της μαθητή/τριας

1. Η φιλοσοφία της δημιουργίας του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου

Οι παρούσες προδιαγραφές στοχεύουν να διευκρινίσουν στους συντάκτες του νέου εκπαιδευτικού υλικού της Γ' τάξης του Γυμνασίου τη φιλοσοφία, τους σκοπούς, τους στόχους και τις αρχές κατάρτισης του εκπαιδευτικού υλικού, αλλά και τη δομή και το περιεχόμενό του, ώστε να διασφαλιστεί ότι το εκπαιδευτικό υλικό το οποίο πρόκειται να συνταχθεί, τόσο στην έντυπη όσο και στην ψηφιακή του μορφή, θα εναρμονίζεται και θα καλύπτει τις απαιτήσεις του Προγράμματος Σπουδών (ΠΣ) των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου. Για τον λόγο αυτό οι παρούσες προδιαγραφές περιλαμβάνουν ευρύτερα τεχνικά χαρακτηριστικά και κριτήρια ποιότητας που συνδέονται με τη φύση του συγκεκριμένου αντικειμένου.

Το διαρκώς μεταβαλλόμενο τοπίο της σύγχρονης κοινωνίας και εκπαίδευσης, οι ανάγκες, οι ιδιαιτερότητες και η βιωμένη εμπειρία των μαθητών/τριων της Γ' τάξης του Γυμνασίου ως ψηφιακών ιθαγενών οδήγησε στην ανάγκη αλλαγών του Προγράμματος Σπουδών (ΠΣ) των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου και κατά συνέπεια, στην αλλαγή του νέου εκπαιδευτικού υλικού που καλείται να υποστηρίξει την εφαρμογή του. Σύμφωνα με τον Atkinson στο σύγχρονο κοινωνικό και εκπαιδευτικό πλαίσιο είναι επιτακτική η ανάγκη αναθεώρησης των παιδαγωγικών μεθόδων, όσον αφορά την εικαστική παιδεία της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ώστε να εστιάζει στην 'μαθητοκεντρική μαθησιακή εμπειρία. Υπό το πρίσμα της φιλοσοφίας και των αρχών του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών και των διαφοροποιημένων σε σχέση με το παρελθόν αναγκών της σύγχρονης εκπαίδευσης, η λειτουργία του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου διαφοροποιείται ριζικά σε σχέση με προγενέστερα βιβλία. Το νέο εκπαιδευτικό υλικό αποστασιοποιείται δυναμικά από την ιδέα του ενός βιβλίου που λειτουργεί ως αλάνθαστο και μοναδικό εργαλείο διδασκαλίας, με το οποίο ο/η εκπαιδευτικός διδάσκει τους μαθητές/τριες. Έτσι, το κλειστό διδακτικό βιβλίο της Γ' τάξης του Γυμνασίου αλλάζει χέρια και γίνεται κτήμα και εργαλείο έρευνας των μαθητών/τριων, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να λειτουργούν ως a/r/tographers και να ελέγχουν τη λειτουργία του διδακτικού βιβλίου, ως

πολλαπλό ανοιχτό εργαλείο δημιουργίας, έρευνας και μάθησης. Αξιοποιώντας τις συνδέσεις με άλλα «ψηφιακά εικαστικά ερευνητικά και εκπαιδευτικά μέσα», οικεία και ελκυστικά που το νέο μαθησιακό περιβάλλον προτείνει, οι μαθητές μπορούν να ενισχύσουν την ερευνητική τους οπτική και την δημιουργικότητά τους. Το νέο «μαθησιακό περιβάλλον» είναι σχεδιασμένο ώστε να κρατά σε εγρήγορση το ενδιαφέρον των μαθητών/τριων, να εξάπτει την περιέργειά τους και να προσφέρει ποικίλα ερεθίσματα που επιτρέπουν στον/τη μαθητή/τρια να αναλάβει την ευθύνη της μάθησής του.

Το νέο εκπαιδευτικό υλικό χαρακτηρίζεται από ανοικτότητα των προσφερόμενων οπτικών και μεθόδων, ποικιλομορφία των μέσων, των εργαλείων, των στρατηγικών και των τεχνικών, πλουραλισμό και ετερογένεια των ερεθισμάτων τα οποία έχουν τέσσερα κοινά χαρακτηριστικά: (α) είναι ανοιχτά και διαθέσιμα για οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο, σε οποιονδήποτε χρόνο και από οποιονδήποτε τόπο, (β) μπορεί να χρησιμοποιηθούν ελεύθερα, να επαναχρησιμοποιηθούν και να αναδιανεμηθούν από οποιονδήποτε υπό την αυτονόητη προϋπόθεση της αναφοράς στους δημιουργούς, (γ) προσφέρουν δυνατότητα καθολικής συμμετοχής όλων στις πηγές της γνώσης, (δ) παρέχουν τη δυνατότητα διαθεματικής χρήσης του εκπαιδευτικού υλικού. Ένα από τα σημαντικά πλεονεκτήματα της νέας αυτής οπτικής είναι η εγκυρότητα της γνώσης και η ενίσχυση της κριτικής σκέψης των υποκειμένων της μάθησης, καθώς η προσβάσιμη από όλους γνώση ενεργοποιεί εσωτερικούς και εξωτερικούς μηχανισμούς εγκυρότητας και κριτικής σκέψης. Η εγκυρότητα μπορεί μάλιστα να ελεγχθεί από το ίδιο το υποκείμενο της μάθησης, καθώς ο/η μαθητής/τρια είναι σε θέση να διερευνήσει και να κρίνει κατά πόσο η παρεχόμενη γνώση, είναι έγκυρη ή κατά πόσο είναι αξιόπιστη, γεγονός το οποίο διασφαλίζει τη διαφάνεια, ενισχύει το δημοκρατικό έλεγχο, ενώ παράλληλα καθιστά το υποκείμενο της μάθησης ενεργητικό, ανεξάρτητο και ελεύθερο.

Η πολλαπλή έκθεση στη γνώση αυξάνει την αποτελεσματικότητα της μάθησης εφόσον επιτρέπει στους μαθητές/τριες να προσεγγίζουν και να διαχειρίζονται τη γνώση με πολλαπλή νοημοσύνη. Ο/Η εικαστικός εκπαιδευτικός εκτός από a/r/tographer είναι και δραστήριος/α εμπυχωτής/τρια που σύμφωνα με τη θεωρία της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας (Non Directivité Intervenante, NDI), αλληλεπιδρά με το νέο εκπαιδευτικό υλικό, επηρεάζει τους μαθητές/τριες, προτείνει δράσεις, ιδέες, έχοντας ως εκκίνηση τα περιεχόμενα και επηρεάζει λέγοντας τη γνώμη του, χωρίς ωστόσο να αποσκοπεί στην επιβολή, αλλά την δημιουργική επιρροή. Με τον τρόπο αυτό, οι μαθητές/τριες δεν διδάσκονται από μια αυθεντία. Αντιθέτως, έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν νέα πράγματα σε χρόνο, ρυθμό και τρόπο που ταιριάζει στον καθένα /καθεμία χωρίς περιορισμούς και δεσμεύσεις, με βάση τις επιθυμίες τους. Ασφαλώς, όλα αυτά ισχύουν παράλληλα και όταν αναζητούν οι μαθητές τεχνολογικές δεξιότητες που επιτρέπουν την προσέγγιση της εικαστικής γνώσης με αξιοποίηση των ψηφιακών εργαλείων. Ο/Η εικαστικός εκπαιδευτικός ακούει προτείνει και συνοδεύει τους μαθητές/τριες στο ταξίδι κατάκτησης δεξιοτήτων οπτικού γραμματισμού και στην κατανόηση της λειτουργίας των εικονιστικών σημειωτικών πόρων, ώστε οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση να διαχειριστούν την προσφερόμενη γνώση.

Η σημασία του οπτικού (εικονιστικού και εικαστικού) στοιχείου στην κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητάς των μαθητών/τριων και κατά συνέπεια και στην κατανόηση της πραγματικότητας των άλλων, είναι εξέχουσας σημασίας στον σύγχρονο κόσμο. Επιπλέον, λόγω τη φύσης του γνωστικού αντικειμένου, η σημασία του οπτικού στοιχείου αποτελεί

λύδια λίθο του «ανοιχτού» διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης για τη προσέγγιση της γνώσης. Για το λόγο αυτό, το διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου είναι απαραίτητο να παρέχει στους μαθητές/τριες κρίσιμες δεξιότητες - ικανότητες οπτικού γραμματισμού, σημειωτικού και εικαστικού, αισθητικού γραμματισμού, καθώς η ποικιλομορφία των ψηφιοποιημένων μέσων δίνει πρόσβαση στη γνώση, αλλά δεν εμπεριέχει ούτε προσφέρει πρόσθετα εργαλεία και τρόπους (ικανότητες και δεξιότητες) μετασχηματιστικής αξιοποίησης του γνωστικού υλικού με τρόπο αναστοχαστικό και κριτικό πολλαπλασιάζοντας έτσι τους κινδύνους έκθεσης στην εικόνα.

Στο πλαίσιο αυτό οι αρχές, η μεθοδολογία και τα εργαλεία του οπτικού γραμματισμού και της σημειωτικής επιστήμης αξιοποιούνται με την υποστήριξη των εικαστικών εκπαιδευτικών, συνεργατικά από τους μαθητές/τριες της Γ' τάξης του Γυμνασίου, για την ερμηνεία και αξιολόγηση του ψηφιακού υλικού. Έτσι, η γνώση δομείται και κατακτιέται βασιζόμενη πλέον, όχι μόνο στην έκφραση και την δημιουργική εμπειρία, αλλά και στην οπτική αντίληψη που εκφράζεται εξίσου από την δημιουργία και τον λόγο. Υπό αυτό το πρίσμα, η επίτευξη των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων του ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' Τάξης του Γυμνασίου, τα οποία αποτελούν την αφετηρία του σχεδιασμού του νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου, συντελείται στη βάση της αξιοποίησης του περιεχομένου τόσο του βασικού εκπαιδευτικού υλικού (διδακτικού βιβλίου της Γ' τάξης, art-sketchbook και Ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών κειμένων, όσο και του συμπληρωματικού εικαστικού και εικονιστικού ψηφιακού υλικού της Γ' τάξης του Γυμνασίου.

Η δυναμική σχέση ροών πληροφορίας μεταξύ του ΠΣ των Καλλιτεχνικών και του εκπαιδευτικού πακέτου των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου αφενός, και του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού και αφετέρου, στηρίζεται θεωρητικά στους αστερισμούς και τα ριζώματα. Ειδικότερα το διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου αποκτά ένα νέο δυναμικό ρόλο, ορίζει με τρόπο δυναμικό τις μαθησιακές διαδικασίες, θέτει κατευθύνσεις που καθιστούν το ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου ενεργό στην πράξη και προτείνει δραστηριότητες που αντλούν πόρους από το συμπληρωματικό υλικό. Αν και δεν αποτελεί πλέον το επίκεντρο μιας κλειστής διδακτικής πράξης, το βιβλίο της μαθήτριας/ή εξακολουθεί να υπηρετεί το μάθημα των Καλλιτεχνικών της Γ' Τάξης του Γυμνασίου, υπακούοντας στην γενική φιλοσοφία των Προγραμμάτων Σπουδών (ΠΣ) της ελληνικής εκπαίδευσης όπως θεμελιώνεται από τον νόμο 1566 (ΦΕΚ 167/30.09.1985) ο οποίος ορίζει ότι: «Σκοπός της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι να συμβάλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών/τριων, ώστε ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά». Οι αναθεωρήσεις και αναδιαρθρώσεις βασικών παραμέτρων των ΠΣ και του εκπαιδευτικού υλικού, αντανακλούν επίσης και τους τέσσερις πυλώνες μάθησης της UNESCO: μαθαίνω πώς να μαθαίνω, μαθαίνω πώς να κάνω, μαθαίνω πώς να ζω με τους άλλους, μαθαίνω πώς να υπάρχω.

Σε αυτό το πλαίσιο, το διδακτικό βιβλίο καλείται να παίξει και τους δύο ρόλους, να μειώσει την πολυπλοκότητα, διευκολύνοντας την εφαρμογή του προγράμματος σπουδών σε εθνικό επίπεδο, αλλά και να την αυξήσει, ώστε να ευνοηθεί η διαφοροποίηση. Για να γίνει αυτό, θα πρέπει το διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου να έχει δύο

λειτουργίες: την κλειστή λειτουργία του κλασικού βιβλίου, αλλά και την ανοιχτή λειτουργία του πολλαπλού εργαλείου. Ο κοινός τόπος της κλειστής και της ανοιχτής λειτουργίας είναι η διασύνδεση του βιβλίου με το συμπληρωματικό υλικό σε ηλεκτρονική μορφή, το οποίο αντιστοιχεί στο βιβλίο αυτό. Η επίτευξη της διασύνδεσης αυτής είναι εφικτή μέσω:

- Των πολλαπλών θεωριών μάθησης
- Των πολλαπλών θεωριών διδακτικής των Καλλιτεχνικών.
- Του ιδιαίτερου περιεχομένου των ΠΣ των Καλλιτεχνικών που διαρθρώνεται σε:
- άξονες (θεμελιώδεις, κύριους και συμπληρωματικούς),
- το τρίπτυχο εστίασης (σώμα, καρδιά, νους)
- τους μίτους δημιουργίας και μάθηση (“έμπνευση, σχέδιο, εικαστική δημιουργικότητα”, “αισθητική αντίληψη”, “σύνδεση με τον χρόνο, τον τόπο και την κοινωνία”)

Η βασικότερη λειτουργία του ΠΣ και του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης είναι η παρουσίαση της σύγχρονης πραγματικότητας, με στόχο οι μαθητές/τριες να οδηγηθούν σταδιακά στην νοηματοδότηση της μαθησιακής πράξης με σύγχρονους όρους. Στο παραπάνω πλαίσιο, το εκπαιδευτικό υλικό λειτουργεί ως ένα πολύτιμο εργαλείο που υποστηρίζει την προσπάθεια ενεργητικής εμπλοκής των μαθητών/τριων στην μαθησιακή διαδικασία και πράξη τόσο στο επίπεδο της δημιουργικής, εικαστικής πράξης και της αισθητικής θεώρησης, όσο και στο επίπεδο της ψηφιακής ενημερότητας και της ανάπτυξης ποικίλων δεξιοτήτων. Βασικό στοιχείο της φιλοσοφίας του εκπαιδευτικού υλικού είναι η ένταξη και η σύνδεση του περιεχομένου του με τη ζωή των μαθητών/τριων, η κάλυψη των αναγκών, αλλά και των ενδιαφερόντων τους, η επισήμανση γνώσεων ή ερωτημάτων που μπορούν να τους οδηγήσουν στην αυτενέργεια. Το εκπαιδευτικό υλικό των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου δεν περιορίζεται σε μία μοναδική προσέγγιση της εικαστικής διδασκαλίας και μάθησης, ως ένα αποκομμένο γνωστικό αντικείμενο, αλλά υιοθετεί την προσέγγιση μιας πολύπλοκης και πολυδιάστατης εμπλοκής, που εμπεριέχει μορφές σκέψης που συμβάλλουν στην γνωστική ανάπτυξη. Η προσέγγιση αυτή υποστηρίζεται από παλιότερες και σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες, όπως είναι για παράδειγμα ο Κοινωνικός Κονστρουκτιβισμός, η Κοινωνική Θεωρία Μάθησης και τα Μοντέλα Προτύπων, η Προτασεολογία, η Ταξινόμια του Bloom, η Θεωρία των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης, η Θεωρία Τέχνης και Δημιουργικός νους, Η θεωρία της Συναισθηματικής και Κοινωνικής Νοημοσύνης.

Επιπλέον, υποστηρίζεται από εικαστικές, εκπαιδευτικές και επιστημονικές προσεγγίσεις, που συνδέονται με την οπτική αντίληψη και την διδακτική του μαθήματος των Καλλιτεχνικών, όπως για παράδειγμα τις προτάσεις των: Dewey και το κίνημα της καλλιτεχνικής αγωγής, η τέχνη στην καθημερινή ζωή (πρόγραμμα της Owatonna), Kandinsky, Klee, Slemmer, Arnheim, Charman κ.λπ. Έτσι, για παράδειγμα η διαθεματική προσέγγιση στην περίπτωση των Καλλιτεχνικών νοείται ως ένα ευρύ δίκτυο ριζωμάτων στο οποίο το νόημα δομείται «πολυτροπικά» μέσω της εικαστικής έκφρασης, ώστε να δοθούν διαφοροποιημένες οπτικές των θεματικών ενοτήτων σε σύνδεση με άλλες επιστήμες (μουσική, μαθηματικά κ.ά.). Οι μεθοδολογικές πρακτικές που προτείνονται στο διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Γ'

τάξης του Γυμνασίου υιοθετούν την προσέγγιση των αστερισμών και τη φιλοσοφία των ριζωμάτων. Το διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου οδηγεί έτσι, σε ένα συνδυασμό διαφόρων μεθόδων, που στόχο έχουν να εμπλέξουν όσο το δυνατόν πιο ενεργά τους μαθητές/τριες στη διαδικασία. Στην περίπτωση αξιοποίησης της προαναφερόμενης προσέγγισης χαρακτηριστικά, θα μπορούσαν να αναφερθούν η χρήση της μουσικής και των τεχνών γενικότερα για διδακτικούς σκοπούς, μια πρακτική η οποία πηγάζει από τη μέθοδο της Suggestopedia ή η κίνηση και ο χορός, όπως προτείνονται από τη μεθοδολογική προσέγγιση της Ολικής Σωματικής Αντίδρασης (Total Physical Response) του Asner, η οργάνωση του υλικού σε δραστηριότητες (Task-based Learning κ.λπ.

Το βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου μεταφράζει τις τέσσερις στήλες του ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου (Θεματικό Πεδίο, Επιμέρους θεματικές ενότητες, Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, Ενδεικτικές δραστηριότητες διδασκαλίας, μάθησης και αξιολόγησης), σε μορφή κατάλληλη για τους μαθησιακό σκοπό και τους μαθησιακούς στόχους των μαθητών. Τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, ο σκοπός και στόχοι του εκπαιδευτικού πακέτου των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου ευθυγραμμίζονται με τον σκοπό και τους στόχους που καθορίζονται από το νέο ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' Γυμνασίου.

Το συνολικό περιεχόμενο του εκπαιδευτικού πακέτου των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου περιλαμβάνεται στους δύο Θεμελιώδεις Άξονες: (α) την «Η Εικαστική, Δημιουργική Πράξη» και, (β) την «Αισθητική Πρόσληψη και Απόκριση», όπως συμβαίνει εξάλλου και με το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού πακέτου των Καλλιτεχνικών της Α' και Γ' τάξης. Το περιεχόμενο, παρόμοια με τις προηγούμενες τάξεις, αποτελείται από πέντε Βασικούς Άξονες: (α) Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, (β) Μορφικά και Δομικά Στοιχεία - Αρχές σύνθεσης, (γ) Υλικά, Μέσα, Τεχνικές, (δ) Θέμα, Περιεχόμενο, Νόημα, (ε) Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες και πέντε συμπληρωματικούς άξονες: (στ) Αξίες και Δεξιότητες Μάθησης, (ζ) Ψηφιακός Γραμματισμός και Γραμματισμός των Μέσων, (η) Συνέργεια των τεχνών-Διεπιστημονικότητα-Διαθεματικότητα, (θ) Οπτικός Γραμματισμός- Πολυτροπικότητα- Σημειωτική, (ι) Εικαστικές Τέχνες και Αειφορία. Οι βασικοί και συμπληρωματικοί άξονες δύνανται να συνδυαστούν, ενώ οι θεμελιώδεις άξονες λειτουργούν σε συνεχόμενη ροή και επηρεάζουν διαρκώς το περιεχόμενο όλων των υπόλοιπων αξόνων.

Το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου και του συνολικού εκπαιδευτικού υλικού (έντυπου και ψηφιακού) των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου είναι αυτόνομο και επαρκές για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων, όπως αυτά τίθενται από το ΠΣ της Γ' τάξης του Γυμνασίου. Ακολουθώντας το παράδειγμα του ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' Τάξης του Γυμνασίου εστιάζουν στο νου, (ενώ στην Α' Τάξη εστιάζουν στο σώμα και στη Γ' Τάξη στην καρδιά) και δίνουν έμφαση στις νοητικές διεργασίες και δεξιότητες, δίχως να εγκαταλείπει την ενσώματη και διαισθητική μάθηση που αποτελεί αντικείμενο εστίασης στις προηγούμενες τάξεις. Σε αυτό το πλαίσιο, το εκπαιδευτικό υλικό και το διδακτικό βιβλίο (βιβλίο μαθητή/τριας) της Γ' τάξης του Γυμνασίου παίζει και τους δύο ρόλους, αυξάνει μέσω της διαφοροποίησης του την πολυπλοκότητα, αλλά και παράλληλα την μειώνει, διευκολύνοντας την σύνδεση του με τις προηγούμενες τάξεις, μέσω των τριών μίτων (“Εμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Πράξη και Δημιουργία”, “Αισθητή Αντίληψη”, και “Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία”), οι οποίοι γίνονται αντιληπτοί ως τρία

αδιόρατα νήματα συνέχειας και ενότητας, που διαπλέκονται οριζόντια στα ΠΣ των Καλλιτεχνικών κάθε τάξης, τόσο του Γυμνασίου, όσο και του Δημοτικού Σχολείου.

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου και του εκπαιδευτικού πακέτου των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου θα πρέπει να αναφέρεται αναλυτικά σε όλες τις προαναφερόμενες παραμέτρους προκειμένου να αφήνουν χώρο στους μαθητές να μάθουν.

2. Το εκπαιδευτικό πακέτο των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου

Το εκπαιδευτικό πακέτο των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης περιλαμβάνει εκπαιδευτικό υλικό προσαρμοσμένο στις προδιαγραφές του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου. Οι προδιαγραφές αυτές κινούνται πάνω στους δύο θεμελιώδεις άξονες, την εικαστική δημιουργική πράξη και την αισθητική πρόσληψη και απόκριση, ενώ εξειδικεύονται από τους πέντε κύριους άξονες και τις αντανάκλασεις τους στους πέντε συμπληρωματικούς. Το σύνολο των προδιαγραφών για τα ΠΣ των Καλλιτεχνικών σε όλες τις τάξεις και τις βαθμίδες, κινείται σε τρία νήματα (μίτους) μάθησης, την “έμπνευση, σχέδιο και εικαστική δημιουργικότητα”, (β) “αισθητική πρόσληψη και απόκριση” και (γ) “σύνδεση με τον χρόνο, τον τόπο και την κοινωνία”. Όλα τα παραπάνω προσβλέπουν στον μετασχηματισμό των μαθητών/τριών σε ενεργά και αυτόνομα υποκείμενα μάθησης, μέσα από την ενσώματη βιωματική εμπλοκή τους σε εικαστικές δημιουργικές πράξεις που θα συνδέονται με τις γνωστικές, ψυχικές και κοινωνικές ικανότητες και δεξιότητες της εξελικτικής φάσης της ηλικίας τους, μέσα από τον κατάλληλο διδακτικό σχεδιασμό και την υποστήριξη του εξειδικευμένου εικαστικού - εκπαιδευτικού. Η αδιάσπαστη εργαστηριακή και θεωρητική διάσταση των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου, αναζητά την χωρική πραγμάτωση σε κατάλληλα εξοπλισμένο εργαστηριακό χώρο, ούτως ώστε η εικαστική, μορφοπλαστική διαδικασία να συνεπικουρείται από την θεωρητική και ιστορική πλαίσισωση ενός σύγχρονου εποπτικού και ψηφιακού υλικού, και την κατάλληλη χωρική και κοινωνικοποιητική πρακτική. Η συνθήκη της διδασκαλίας των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου, αναδεικνύει την διάρθρωση του εκπαιδευτικού υλικού μέσα από την ευελιξία της ριζωματικής σκέψης, εμπειρίας και πράξης, καθιστώντας καθημερινή πρακτική τις σύγχρονες ικανότητες και δεξιότητες του νου (κριτική σκέψη, πολυτροπικότητα, οπτικό γραμματισμό, ανάλυση και σύνθεση εννοιών κλπ.), της κοινωνικοποίησης (συνεργατικότητα, ανάπτυξη επιχειρηματολογίας, δημόσια και ιδιωτική σφαίρα, συλλογικές αξίες και ιδέες κλπ.) και της ψυχικής ανθεκτικότητας (ενσυναίσθηση, αυτοπεποίθηση, τοποθέτηση, ταυτότητα, στοχασμός κλπ.), μέσα στο ενσώματο εικαστικό πραξιακό πλαίσιο.

Το εκπαιδευτικό υλικό που συμπεριλαμβάνεται στο εκπαιδευτικό πακέτο των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου αποτελείται από: (α) το βιβλίο του/της μαθητή/τριας (διδακτικό βιβλίο), (β) το τετράδιο εργασιών (art-sketchbook), (γ) το ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων, (δ) τον εργαστηριακό οδηγό, καθώς και το πρόσθετο ηλεκτρονικό υποστηρικτικό υλικό που συνδέει, επεκτείνει δυναμικά και εξειδικεύει το κύριο εκπαιδευτικό υλικό. Τα επιμέρους στοιχεία του εκπαιδευτικού υλικού συνδέονται στο σύνολό τους με ποικίλους διδακτικούς και μαθησιακούς πόρους (μέσα, πηγές, οδηγούς, διασυνδέσεις κλπ.) διαμορφώνοντας ένα απελευθερωμένο, ενεργό και δημιουργικά πραξιακό μαθησιακό περιβάλλον. Τα σχολικά βιβλία ως το σύνολο των βιβλίων που υποστηρίζουν την εικαστική μαθησιακή διαδικασία, απευθύνονται ισόρροπα σε εκπαιδευτικούς (οδηγός εκπαιδευτικού,

εργαστηριακός οδηγός), και σε μαθητές/τριες (βιβλίο μαθητή/τριας, τετράδιο εργασιών – art-sketchbook, εργαστηριακός οδηγός, ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων), ενώ το πρόσθετο ψηφιακό υλικό γεφυρώνει και διασυνδέει διαβαθμισμένα όλα τα παραπάνω.

Η σύγχρονη αισθητική και λειτουργική προσέγγιση της παραγωγής του νέου εκπαιδευτικού υλικού για τα Εικαστικά της Γ' τάξης του Γυμνασίου, αποτελεί βασικό μοχλό αποτελεσματικότητας για τον εξατομικευμένο σχεδιασμό και την εφαρμογή του εκπαιδευτικού αυτού εγχειρήματος από κάθε εικαστικό εκπαιδευτικό σε κάθε σχολικό μαθησιακό περιβάλλον, καθώς το πλαίσιο που διαμορφώνει το συνολικό υλικό, διευκολύνει και εμπνέει την ενεργοποίηση των συντελεστών της εικαστικής μαθησιακής διαδικασίας και της εικαστικής δημιουργικής πράξης.

Οι βασικές ανάγκες που καλύπτει η δημιουργία νέου σύγχρονου εκπαιδευτικού υλικού για το μάθημα των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου είναι: (α) η αναπλαισίωση της εικαστικής και αισθητικής εμπειρίας και των σύγχρονων επιστημονικών θεωριών σε σχολική γνώση, (β) η πρακτική εξοικείωση εξατομικευμένων διαδρομών γνώσης και η ανάπτυξη ενεργού κριτικής σκέψης και τοποθέτησης εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών, (γ) η διαρκής διασύνδεση των δύο θεμελιωδών αξόνων (εικαστική δημιουργική πράξη – αισθητική πρόσληψη και απόκριση) τόσο σε επίπεδο διδασκαλίας όσο και σε επίπεδο μάθησης, (δ) η διευκόλυνση της αυτενεργούς μάθησης και εικαστικής δημιουργίας των μαθητών/τριών, (ε) η διαβαθμισμένη διαφοροποίηση του θεωρητικού και εργαστηριακού μαθησιακού υλικού, (στ) η ανατροφοδότηση και ο αναστοχασμός εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών για τον βαθμό επίτευξης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων, (ζ) η καλλιέργεια του οπτικού, κοινωνικού και πολιτισμικού γραμματισμού.

Στο νέο δυναμικό εκπαιδευτικό περιβάλλον μάθησης, όλοι οι συμμετέχοντες, μαθητές και εκπαιδευτικοί συνεργάζονται, θέτουν στόχους και μαθαίνουν πως να μαθαίνουν από κοινού, καταθέτοντας εμπειρίες, γνώσεις και συναισθήματα, αξιοποιώντας και καλλιεργώντας τις ικανότητες και τις δεξιότητες που διαθέτουν. Το νέο εκπαιδευτικό υλικό ευνοεί την πραξιακή εμπλοκή των μαθητών/τριών και υποστηρίζει την απελευθερωμένη, διερευνητική μάθηση, ενώ καλλιεργεί την συμμετοχή των μαθησιακών συντελεστών (μαθητών - εκπαιδευτικών) στην οικοδόμηση της γνώσης. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι το διδακτικό βιβλίο, δεν περιλαμβάνει το σύνολο των γνώσεων στις οποίες δύναται να έχει πρόσβαση ο/η μαθητής/τρια. Διαμορφώνει όμως την κουλτούρα της ικανότητας να μαθαίνει, να διερευνά και να επιλέγει τις διαδρομές μάθησης που τον εξυπηρετούν. Άλλωστε η μάθηση, όπως υποστήριξε ο Vygotsky (1986), ως βιωματική εμπειρία δεν μπορεί να αποκοπεί από το κοινωνικό συγκείμενο. Επιπλέον το νέο, ανοικτό μαθησιακό περιβάλλον που διαμορφώνεται, αποζητά ποικίλα μαθησιακά ερεθίσματα. Στην κατεύθυνση αυτή είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν νέοι, στοχευμένοι εκπαιδευτικοί πόροι, που θα αξιοποιούνται παράλληλα με τους ήδη υπάρχοντες, διαμορφώνοντας ένα εμπλουτισμένο και δυναμικό εκπαιδευτικό περιβάλλον. Ο οδηγός εκπαιδευτικού και ο εργαστηριακός οδηγός, το πρόσθετο ψηφιακό υλικό ως δίκτυο οργανικής διασύνδεσης των παραπάνω με τα διδακτικά βιβλία (βιβλίο, art-sketchbook, ανθολόγιο) και το επιμορφωτικό υλικό, αποτελούν εκπαιδευτικά αγαθά, έντυπης και ψηφιακής μορφής, που θα συντελέσουν στην κατάκτηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων από τους μαθητές, εναλλάσσοντας ρόλους σύμφωνα με τις εκάστοτε

συνθήκες. Η φιλοσοφία και οι αρχές του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου, όπως θα αντανακλώνται στη δημιουργία του νέου εκπαιδευτικού υλικού, βοηθούν στην εδραίωση ενός συμπεριληπτικού σχήματος που θα λειτουργεί: (α) ως κοινό σημείο εκκίνησης και αναφοράς για την υλοποίηση του προγράμματος σπουδών σε πανελλαδικό επίπεδο και (β) ως προοργανωτής της διδασκαλίας, με στόχο την προσέγγιση βασικών πυρηνικών γνώσεων, στην κατεύθυνση μιας ισότιμης και προσβάσιμης από όλους δημόσιας εκπαίδευσης. Τα νέα διδακτικά βιβλία (βιβλίο του/της μαθητή/τριας, εικαστικό σημειωματάριο (arts-sketchbook), ανθολόγιο εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων) λοιπόν, παρότι φαινομενικά πεπερασμένα στην υλική τους υπόσταση, λειτουργούν ως δυναμικά σημεία εκκίνησης και αναφοράς ενός ανοιχτού τύπου διδασκαλίας και επιτρέπουν την διαφοροποιημένη και εξατομικευμένη μάθηση, ενώ διασυνδεδεμένα με το πρόσθετο ψηφιακό υλικό, πολλαπλασιάζουν τους μαθησιακούς πόρους και αναπτύσσουν τις ψηφιακές δεξιότητες και την κριτική πραξιακή ικανότητα των μαθητών/τριών. Το δυναμικό δίκτυο συνεχούς και μεταβαλλόμενης ροής πληροφοριών μεταξύ κάθε επιμέρους σκέλους του εκπαιδευτικού υλικού, οφείλει να σχεδιαστεί και να δομηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να μην αυτοαναιρείται ως προς την παιδαγωγική θεωρία στην οποία θεμελιώνεται, την ιδιαίτερη ταυτότητα και φιλοσοφία της εικαστικής διδασκαλίας και βασικές παραμέτρους του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών, δηλαδή, τους θεμελιώδεις, βασικούς και συμπληρωματικούς άξονες, του μίτους δημιουργίας και μάθησης, το θεμελιώδες τρίπτυχο της ενσώματης μάθησης (σώμα, καρδιά, νους με έμφαση στη νόηση για τη Γ' τάξη) και ταυτόχρονα να επιτρέπει πολλαπλές προσεγγίσεις και αναγνώσεις, διαβαθμισμένες σε επίπεδο κοινωνικής και πολιτισμικής αναφοράς της συγκεκριμένης ομάδας στόχευσης.

Η έκταση κάθε διδακτικού βιβλίου ορίζεται ως εξής (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$):

Βιβλίο Μαθητή/τριας Γ' τάξης: 144 σελίδες

Εικαστικό Σημειωματάριο Γ' τάξης: 128 σελίδες

Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και για τις τρεις τάξεις: 144 σελίδες

Εργαστηριακός Οδηγός (μόνο σε ψηφιακή μορφή) και για τις τρεις τάξεις: 112 σελίδες.

3. Δομή, οργάνωση και διάταξη των διδακτικών βιβλίων των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου

Το θέμα διδακτικά βιβλία αποτελεί μείζον ζήτημα στο σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής. Υποστηρίζει και καθορίζει τη μάθηση και τη διδασκαλία στη σχολική τάξη και αποτελεί ένα λειτουργικό εργαλείο τόσο για τον εκπαιδευτικό όσο και για τον/τη μαθητή/τριας, το οποίο αντανακλά τους στόχους, το περιεχόμενο και τη μεθοδολογία της διδασκαλίας, όπως αυτά καθορίζονται στο πρόγραμμα σπουδών. Στην περίπτωση του γνωστικού αντικείμενου των Καλλιτεχνικών το μαθητικό βιβλίο αποτελεί ένα απτό, έντυπο και διαμεσολαβητικό μέσο που συνδέει το Νέο ΠΣ Καλλιτεχνικών με την εικαστική διδασκαλία και πράξη. Είναι, κατά κάποιο τρόπο, η επίσημη και σε μεγάλο εύρος προσβάσιμη ερμηνεία του ΠΣ Καλλιτεχνικών, μέσα από την οποία θα καθορίζεται η ποιότητα και η αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας.

Με τον όρο “ διδακτικά Βιβλία” στο αντικείμενο των Καλλιτεχνικών και για τις τρεις τάξεις εννοούμε το έντυπο υλικό που περιλαμβάνει και τα τρία έντυπα μέρη του Εκπαιδευτικού Πακέτου, δηλαδή: (α) το Βιβλίο, (β) το Εικαστικό Σημειωματάριο και (γ) το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων. Το διδακτικό βιβλίο αποτελεί εργαλείο που εξυπηρετεί με ποικίλους τρόπους τις ανάγκες της εκπαιδευτικής διαδικασίας και συνοψίζει τη γνωσιακή, μαθησιακή, διδακτική και κοινωνικοποιητική διάστασή της. Ειδικότερα, το διδακτικό βιβλίο της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου αποτελεί την έντυπη ή ψηφιακή αποτύπωση της γνώσης που προτείνεται για μια συγκεκριμένη ομάδα στόχου και η οποία μεταφράζεται σε διδακτικό περιεχόμενο, περιεχόμενο δηλαδή που προτείνεται να διδαχθεί στη συγκεκριμένη τάξη και βαθμίδα, όπως αυτή καθορίζεται από το Νέο ΠΣ Καλλιτεχνικών. Με τον τρόπο αυτό το διδακτικό βιβλίο της Γ΄ τάξης αποτυπώνει τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και τις γνώσεις που αναμένεται να αποκτήσουν οι μαθητές/τριες της Γ΄ τάξης, καθώς μέσα από αυτό θα αντλούν πληροφορίες για το γνωστικό αντικείμενο, καθώς θα προτρέπονται στον έλεγχο και την αφομοίωση όσων μαθαίνουν μέσα από βιωματικές δημιουργικές δραστηριότητες και ασκήσεις, μαζί με ασκήσεις ελέγχου και αποτίμησης της μάθησής τους.

Κατά τη σύνταξη των διδακτικών βιβλίων των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη σύγχρονα και διαχρονικά κριτήρια ποιότητας. Ο συγγραφέας πριν δομήσει τα στοιχεία των βιβλίων χρειάζεται να τα σχεδιάσει με τρόπο ώστε κάθε δομικό στοιχείο να ανταποκρίνεται στη λειτουργία του. Χρειάζεται, λοιπόν, προσεκτικά να διερευνήσει με ποιον τρόπο τα διάφορα δομικά στοιχεία συνεισφέρουν στην επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων και, να προσαρμόσει κάθε στοιχείο στην ιδιαιτερότητα της ηλικίας και τα χαρακτηριστικά της ηλικιακής ομάδας στόχου. Δίνοντας, λοιπόν, έμφαση στα δομικά στοιχεία κάθε διδακτικού βιβλίου της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου, μπορούν να ληφθούν υπόψη δυναμικές προσεγγίσεις που στηρίζονται στην αισθητική και περιεκτική λειτουργία τους.

Στην περίπτωση αυτή επιλέγονται τα στοιχεία και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στην αποτελεσματικότερη επίτευξη των μαθησιακών στόχων. Υπό το πρίσμα αυτό, κάθε βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Γ΄ Γυμνασίου χρειάζεται να είναι απλό και να περιορίζεται στην επιλογή του ουσιώδους και του βασικού, να διαρθρώνει τη διδακτέα ύλη σε ενιαίο σύνολο με σχέσεις συνάφειας. Το βιβλίο μαθητή/τριας, καθώς και το ανθολόγιο ειδικότερα χρειάζεται να είναι εικονογραφημένα, ελκυστικά, ενδιαφέροντα και εποπτικά ως προς τη ύλη. Το εικονιστικό υλικό στο μάθημα των Καλλιτεχνικών απαιτεί υψηλής ποιότητας εκτύπωση. Τα βιβλία χρειάζεται να είναι φιλικά ως προς τη χρήση και την μεταφορά από το σχολείο στο σπίτι και αντίστροφα, προσεκτικά σχεδιασμένα, διαδραστικά, ώστε να αποτελεί βέλτιστο παράδειγμα αντιστοιχίας ενός ΠΣ που υποστηρίζει τη μαθητοκεντρική διδασκαλία και μάθηση. Στο πλαίσιο αυτό είναι απαραίτητο να παρουσιάζουν το ερέθισμα με λόγο, εικόνα, σκίτσο, διάγραμμα, ώστε να ενεργοποιούν την αισθητηριακή αντίληψη των μαθητών. Ακόμη πρέπει να είναι συστηματοποιημένα ως προς την δομή τους,, διότι παρέχουν διασύνδεση μεταξύ των βαθμίδων, και τους απαραίτητους συσχετισμούς), διαφοροποιημένα ως προς τις ανάγκες της διδασκαλίας και της μαθητικής ομάδας στόχου και να περιέχουν διαβαθμισμένο υλικό. Είναι ανάγκη ακόμη να είναι αναστοχαστικά, ώστε να προσφέρουν αφορμές, οδηγίες και στρατηγικές μαθησιακής ανατροφοδότησης ενώ ταυτόχρονα υποδεικνύουν στρατηγικές αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης που επιβεβαιώνουν, επικυρώνουν ή αμφισβητούν τα μαθησιακά αποτελέσματα. Πάνω από όλα

χρειάζεται να είναι αντίστοιχα και ακόλουθα προς το ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου καθώς τα κριτήρια επιλογής, διάταξης και διάρθρωσης του περιεχομένου, των διδακτικών ενοτήτων και των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων συνάδουν με τις διατυπώσεις και τις προτάσεις του ΠΣ Καλλιτεχνικών και τις προτεινόμενες διδακτικές-μεθοδολογικές προσεγγίσεις που προτείνονται τόσο από το ΠΣ όσο και από τον οδηγό του εκπαιδευτικού. Ως προς το περιεχόμενο του χρειάζεται να προάγουν τη διάδραση, την επικοινωνία και να καθίστανται πληροφοριακά σημαντικά. Αισθητικά απαιτείται να είναι ισορροπημένα, με σύγχρονη αναβαθμισμένη, και ανάλογη με την ηλικία και την τάξη στην οποία απευθύνεται αισθητική. Για τον λόγο αυτό, είναι απαραίτητη τόσο η επαγγελματική όσο και η παιδαγωγική προσέγγιση της αισθητικής τους όσο και του διασυνδεδεμένου ψηφιακού υλικού. Αναφορικά με την οργάνωση του περιεχομένου του διδακτικού βιβλίου της Γ΄ τάξης και κατά συνέπεια και του πρόσθετου ψηφιακού υλικού που το υποστηρίζει είναι σκόπιμο να οργανώνεται λογικά και με συνέπεια ώστε να καθίσταται εμφανές τόσο μέσω του πίνακα περιεχομένων όσο και της συνέπειας και της ακολουθίας τους στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, υποενοτήτων, τίτλων, υπότιτλων, λεζάντων, εικονιστικών στοιχείων κλπ. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι αν και στις επιμέρους τάξεις του Γυμνασίου το περιεχόμενο ακολουθεί διαφορετική διαδρομή, εμφανίζονται ωστόσο συνδεδεμένα μοτίβα που οργανώνουν το διαφοροποιημένο περιεχόμενο των επιμέρους τάξεων σε ένα ενιαίο όλο. Τα μοτίβα αυτά αφορούν στον τρόπο οργάνωσης του περιεχομένου, στην ηλεκτρονική σχεδίαση, στην αρχιτεκτονική της σελίδας, στην αισθητική, στα χρησιμοποιούμενα μοτίβα και σύμβολα κ.λπ.

3.1. Χαρακτηριστικά περιεχομένου του βιβλίου μαθητή/τριας.

Στο πλαίσιο αυτό ειδικότερα στο βιβλίο της Γ΄ Τάξης παρόμοια με τα βιβλία των άλλων τάξεων σε επίπεδο οργάνωσης περιεχομένου παρουσιάζει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Σε κάθε κεφάλαιο προτάσσονται προοργανωτές υπό μορφή περιλήψεων, κεντρικών ιδεών, αρχών, λέξεων κλειδίων, σημαντικών εννοιών κλπ. που υποστηρίζουν τους μαθητές/τριες στην οργάνωση και σύνδεση του νέου περιεχομένου. Οι προοργανωτές παρέχουν σταθερά σημεία αναφοράς πάνω στα οποία στηρίζεται η συνολική διδασκαλία και μάθηση και στα οποία ο μαθητής στηρίζεται ώστε να αντιλαμβάνεται το νέο περιεχόμενο ή και στην περίπτωση μαθησιακών κενών. Οι προοργανωτές προσδιορίζουν τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα και βοηθούν τους μαθητές να εντάξουν τη νοητική τους προσπάθεια σε ένα πλαίσιο διαδικασιών που υποστηρίζουν τη μάθησή τους. Επιπλέον οι προοργανωτές διευκολύνουν και τους εικαστικούς εκπαιδευτικούς στον σχεδιασμό ή την επιλογή των κατάλληλων εργασιών και δραστηριοτήτων.
- Στην αρχή κάθε επιμέρους ενότητας παρατίθενται λέξεις-κλειδιά που διευκολύνουν την εισαγωγή νέων εννοιών, την παρακολούθηση των γλωσσικών και εικονιστικών κειμένων, την οργάνωση του περιεχομένου των επιμέρους ενοτήτων και προσφέρουν αγκύρωση για την επισκόπηση του συνολικού περιεχομένου.
- Στο τέλος του κεφαλαίου παρατίθεται γλωσσάρι όρων και εννοιών στο οποίο οι μαθητές ανατρέχουν κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας και μάθησης αλλά και στο τέλος της μελέτης με αναστοχαστική και μετασχηματιστική πρόθεση.

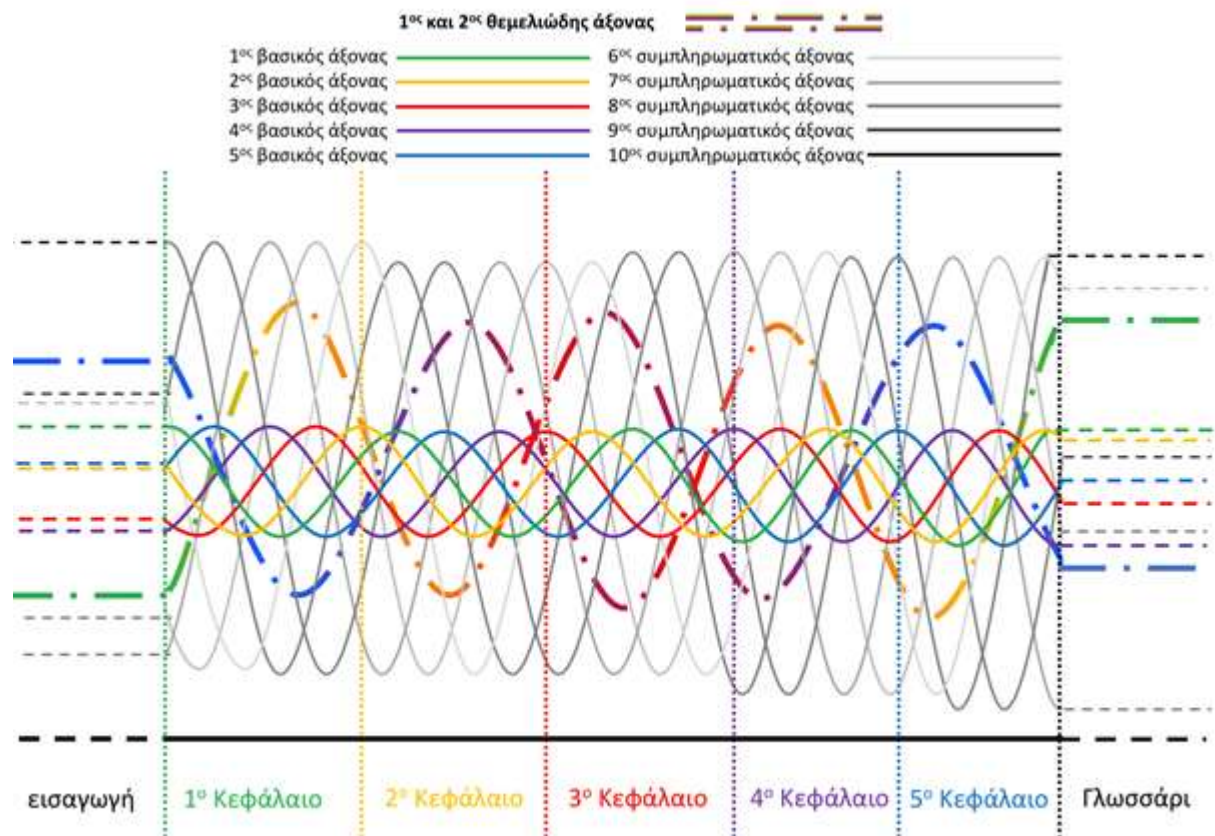
- Παρέχονται πολλαπλές επιλογές μαθησιακών δραστηριοτήτων και ασκήσεων που συνοδεύονται από ποικίλα ερεθίσματα οι οποίες/α είναι κατάλληλες/α σχεδιασμένα ώστε να προσαρμόζονται με ευκολία στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες κάθε τάξης και στην υλικοτεχνική υποστήριξη του σχολείου. Οι παραπάνω δραστηριότητες και ασκήσεις λαμβάνουν υπόψη τους τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά μαθητών με ιδιαίτερα ενδιαφέρονται ή μαθησιακές δυσκολίες και αποκλίσεις.(π.χ. δραστηριότητες βασισμένες σε ελκυστικό οπτικοακουστικό υλικό για μαθησιακές δυσκολίες ή ιδιαίτερα project για χαρισματικά παιδιά κ.λπ.).
- Κάθε κεφάλαιο ολοκληρώνεται με αποτιμητές που λειτουργούν ως σύντομες αναστοχαστικές διαδικασίες οι οποίες ελέγχουν το επίπεδο της επίτευξης των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Οι αποτιμητές που μπορούν να είναι: σύνοψη, αναστοχαστικές ασκήσεις και δραστηριότητες, πρόσθετες παραπομπές για μαθητές και μαθήτριες που επιζητούν περαιτέρω εμβάθυνση μέσω ομαδικής ή ατομικής άσκησης/εργασίας κλπ. Μπορούν επίσης να είναι δραστηριότητες που προσφέρουν ευκαιρίες αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης και επιτρέπουν μέσα από αναστοχαστικές διαδικασίες την αποτίμηση της προόδου με σημείο αναφορά στον έλεγχο επίτευξης των μαθησιακών αποτελεσμάτων, την ιχνηλάτηση της ικανοποίησης και της χαράς των μαθητών, την υιοθέτηση νέων θετικών στάσεων και συμπεριφορών, την αναθεώρηση αρνητικών θέσεων ή στερεοτύπων, την υιοθέτηση νέων θετικών αξιών κλπ.

3.2. Προδιαγραφές παραγωγής του Βιβλίου Μαθητή/τριας Καλλιτεχνικών Γ΄ Τάξης

3.2.1. Διάταξη και μορφή του έντυπου βιβλίου Μαθητή/τριας

Αναφορικά με την σύνταξη του περιεχομένου το Βιβλίο της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου προτείνεται να περιλαμβάνει πέντε (5) κεφάλαια που αποκρίνονται στο περιεχόμενο των πέντε (5) βασικών αξόνων του αντίστοιχου ΠΣ. Στα κεφάλαια αυτά υπό μορφή εννοιών και υποεννοιών θα εμπλέκονται και οι πέντε (5) συμπληρωματικοί άξονες του ΠΣ.

Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται η διάταξη του βιβλίου όσον αφορά το περιεχόμενο του μαθήματος κατά κεφάλαιο σε σχέση με τη λειτουργία των αξόνων περιεχομένου: Το περιεχόμενο κάθε επιμέρους κεφαλαίου αποτελεί σύνθεση επιλεγμένων σημείων από όλους τους θεματικούς άξονες. Σε κάθε κεφάλαιο προκρίνεται ένας από τους κύριους άξονες περιεχομένου ο οποίος σχηματικά δηλώνεται με την κορυφή του κυματισμού στο σημείο που τέμνει την κάθετη έναρξης (διακεκομμένη κάθετη γραμμή). Οι υπόλοιποι άξονες βασικοί και συμπληρωματικοί απεικονίζονται σε κάθε κεφάλαιο με διαφορετικές διακυμάνσεις και ποσοτική-ποιοτική αναλογικότητα που θα εξαρτάται από τις επιλογές σχεδιασμού του/της εκπαιδευτικού σε μικρο-μακρο επίπεδο.

Διάγραμμα: Δομική οργάνωση περιεχομένου του μαθητικού Βιβλίου για τις τρεις τάξεις του Γυμνασίου.

Αναφορικά με τη μορφή του βιβλίου και τη στοιχειοθέτηση της σελίδας προτείνονται τα ακόλουθα:

- Τα κείμενα και οι υποστηρικτικές πληροφορίες είναι καλό να διατάσσονται με τρόπο συστηματικό (τίτλοι, επικεφαλίδες, παράγραφοι, γραφικές παραστάσεις, απεικονίσεις, πίνακες, διαγράμματα κ.λπ.) και η θέση των κεφαλαίων, υποκεφαλαίων, σχημάτων κ.λπ. να σχεδιαστεί στην αρχή
- Η διάταξη να είναι λογική και συνεπής και υποστηρίζει τη διαδικασία διαβάσματος.
- Το περιεχόμενο είναι καλά οργανωμένο, με κατάλληλη χρήση χώρου και περιθωρίου για ευκολία στην ανάγνωση.
- Οι απεικονίσεις και τα διαγράμματα να αντιστοιχούν στο κείμενο και να βρίσκονται στην ίδια παράγραφο, σελίδα ή στην απέναντι όσο αυτό είναι εφικτό.
- Η ένταξη των εικόνων ή και η εικονογράφηση πρέπει να επιλέγεται με αισθητικά κριτήρια και να είναι κατάλληλη ώστε να διευκολύνει τη μάθηση. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι στην περίπτωση των Καλλιτεχνικών η πολυτροπικότητα υπηρετεί την κατανόηση του μηνύματος, αλλά και ιδιαίτερους εικαστικούς στόχους που συνδέονται με την ενίσχυση της αισθητηριακής αντίληψης και της εικαστικής, αισθητικής σκέψης. Όταν σε

κάποιες περιπτώσεις οι εικόνες έχουν διακοσμητικό χαρακτήρα, η επιλογή τους γίνεται με αισθητικά κριτήρια και υπηρετεί αισθητικούς σκοπούς.

- Η σύνδεση των εικονιστικών στοιχείων με το αφηγηματικό περιεχόμενο είναι προφανής, είτε με άμεση ένδειξη είτε με εγγύτητα στο σχετικό τμήμα κειμένου. Στην περίπτωση του μαθήματος των Καλλιτεχνικών η σχέση κειμένου και περιεχόμενου παρουσιάζεται διαφοροποιημένη καθώς η εικόνα συχνά κατέχει την πρωτοκαθεδρία στην διατύπωση του νοήματος και το γλωσσικό κείμενο διαδραματίζει συμπληρωματικό ρόλο.
- Οι σελίδες του βιβλίου δεν είναι απαραίτητο να είναι ομοιόμορφες ως προς την διάθεση του περιεχομένου καθώς ορισμένες σελίδες μπορεί να περιέχουν μεγαλύτερη ποσότητα πληροφοριών ενώ άλλες μικρότερη, πάντα στη συνδυαστική βάση της προβολής των παιδαγωγικών – εκπαιδευτικών μηνυμάτων και της αισθητικής της σελίδας.
- Ο σχεδιασμός των σελίδων του βιβλίου αλλά και του εξωφύλλου γίνεται με βάση αισθητικά κριτήρια αλλά και κριτήρια που αφορούν στην αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας του νοήματος. Τα μηνύματα που επιδιώκεται να επικοινωνηθούν χρειάζεται να είναι κατάλληλα σχεδιασμένα και οργανωμένα με βασικό κριτήριο την ηλικιακή ομάδα στόχου και τα εξελικτικά χαρακτηριστικά της ώστε να μπορούν να τα οικειοποιηθούν με ευκολία και χαρά οι μαθητές/τριες.
- Η επιμέρους και συνολική στοιχειοθέτηση και μορφή του Βιβλίου για λόγους συνέπειας χρειάζεται να είναι ομοιόμορφη μεταξύ των τάξεων και να ισχύσουν τα ίδια αισθητικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά.
- Επειδή τα έντυπα διδακτικά βιβλία θα προσφέρονται και σε ψηφιακή εκδοχή η οποία θα είναι πανομοιότυπη με την έντυπη, στον σχεδιασμό τους θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα τεχνικά και αισθητικά χαρακτηριστικά που υπηρετούν ταυτόχρονα και με ισόρροπο τρόπο τα δύο διαφοροποιημένα είδη κειμένων.

Το σύνολο των σελίδων ορίζεται να κυμαίνεται στο όριο μεταξύ 120 -150 σελίδων. Μέσα σε αυτό το σύνολο, καθένα από τα πέντε κεφάλαια ορίζεται να κυμαίνεται από 25 έως 35 σελίδες, προσέχοντας οι σελίδες αθροιστικά να μην ξεπερνούν το όριο των 150 σελίδων.

Όσον αφορά την έκταση του βιβλίου μαθητή/ τριας σε αριθμό σελίδων, η παράμετρος αυτή πρέπει να συνδέεται με τη βαθμίδα της Γ΄ Γυμνασίου αλλά όχι απαραίτητα και με τις ώρες εβδομαδιαίας διδασκαλίας. Εφόσον το μάθημα είναι μονόωρο, η σύνθεση των ενοτήτων και της αλληλουχίας διδασκαλίας της ύλης γίνεται επιλεκτικά και αποκλειστικά από τον/την εικαστικό εκπαιδευτικό κατά την κατάρτιση του syllabus στην αρχή του έτους, ή δύο φορές το χρόνο στην έναρξη των τετραμήνων κατά την κρίση του, και είναι στη διακριτική του ευχέρεια.

Βασικό ζητούμενο είναι η εκπόνηση ενός ευσύνοπτου βιβλίου που θα καλύπτει με επάρκεια τους γνωστικούς και άλλους στόχους του Π.Σ. των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης δίχως να μετατρέπει το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό σε μέσο ποσοτικής διεύρυνσης της ύλης.

3.2.2. Γενικές οδηγίες περιγραφής εικόνας

1. Στυλ και γλώσσα:

Το στυλ της γλώσσας αποτελεί το κλειδί που ορίζει το πλαίσιο της περιγραφής για το λόγο αυτό ο/η συντάκτης/τρια του βιβλίου θα πρέπει να έχει υπόψη του τα παρακάτω:

- Περιγραφές της ίδιας εικόνας μπορούν να διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με το πλαίσιο τους.
- Χρειάζεται να ερευνηθεί το κείμενο που πλασιώνει το εικονιστικό υλικό, ώστε να διαφαίνεται και να κατανοείται πώς η περιγραφή του συγκεκριμένου υλικού ταιριάζει στο ευρύτερο υλικό. Έτσι, για παράδειγμα είναι προφανές ότι η γλώσσα που θα αξιοποιηθεί για την περιγραφή του εικαστικού και εικονιστικού περιεχομένου του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου ή του περιεχομένου του εικαστικού σημειωματάριου (art-sketchbook) της Γ' Τάξης που προορίζονται αποκλειστικά για την Γ' Τάξη του Γυμνασίου θα διαφοροποιηθεί σε σχέση με το περιεχόμενο του ανθολογίου εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων και του εργαστηριακού οδηγού που αναφέρονται και στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου.
- Στην περίπτωση της περιγραφής εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων, είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη εξηγήσεις βασικών εννοιών και όρων που έχουν γίνει ήδη κατανοητοί από τους μαθητές, ώστε να αποφασίζεται ποιες επαναλήψεις βασικών εννοιών και όρων πρέπει να αποφεύγονται και ποιες είναι σκόπιμο να επαναλαμβάνονται, με βάση παιδαγωγικά, αισθητικά, εικαστικά ή άλλα κριτήρια.
- Σημαντικό κριτήριο για τον τρόπο περιγραφής μια εικόνας αποτελεί η θέση που καταλαμβάνει στην σύνθεση της σελίδας, καθώς ο σχεδιαστής της σελίδας είναι απαραίτητο να τοποθετεί τις εικόνες στον σχεδιαστικό κানাβο της σελίδας ενός σχολικού βιβλίου και με βάση την σημαντικότητά της σε σχέση με τις πληροφορίες που μεταφέρει. Οι ακόλουθες ερωτήσεις μπορεί να είναι χρήσιμες για τον συντάκτη/τρια και να υποστηρίξουν τη λήψη απόφασης σχετικά με τον προσδιορισμό της εικόνας, με βάση τα επικοινωνιακά και πληροφοριακά της χαρακτηριστικά, καθώς και την λήψη απόφασης σε σχέση με το είδος περιγραφής του εικονιστικού υλικού που απαιτείται, ώστε να υπάρχει αποτελεσματικότερη κατανόηση του περιεχομένου της: (α) η εικόνα αποτελεί μέρος εισαγωγής ενός κεφαλαίου ή μιας θεματικής; (β) η εικόνα τοποθετείται στο κεντρικό σημείο ενός κεφαλαίου ή μιας θεματικής; (γ) η καθαρά διακοσμητική εικόνα χρησιμοποιείται κατ' εξαίρεση και μόνο σε λειτουργική σύνδεση με το περιεχόμενο του κειμένου και τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα; (δ) η εικόνα αποτελεί μέρος μιας δραστηριότητας ή αξιολόγησης; (ε) η εικόνα απαιτεί κάποια διαδραστική ενέργεια; Η θετική απάντηση στο πρώτο ερώτημα πιθανότατα αποκαλύπτει ότι η εικόνα δεν διδάσκει κάποια έννοια και μπορεί να μην απαιτείται λεπτομερειακή περιγραφή, αντίθετα η θετική απάντηση στο δεύτερο ερώτημα αποκαλύπτει ότι η εικόνα αποτελεί κρίσιμο μέρος του περιεχομένου και θα πρέπει να περιγράφεται όσο το δυνατόν διεξοδικότερα. Εάν η εικόνα δεν διδάσκει κάτι και έχει διακοσμητικό χαρακτήρα (τρίτη ερώτηση) η περιγραφή της εικόνας πρέπει να αποφεύγεται ώστε να μην επιβαρύνεται η μαθησιακή διαδικασία με περιττές πληροφορίες, η θετική απάντηση στο τέταρτο ερώτημα αποκαλύπτει ότι ο συντάκτης οφείλει να περιγράψει τις συγκεκριμένες πληροφορίες που απαιτούνται για την ολοκλήρωση της εργασίας. Τέλος, η θετική απάντηση στην πέμπτη ερώτηση σημαίνει ότι η εικόνα υποδεικνύει πρόσθετους συνδέσμους ή αντιπροσωπεύει μια δραστηριότητα ορισμένου τύπου (π.χ. το εικονίδιο μολυβιού αντιπροσωπεύει μια άσκηση γραφής, το εικονίδιο ακουστικών αντιπροσωπεύει μια άσκηση ακρόασης). Στην περίπτωση

αυτή, ο συντάκτης είναι απαραίτητο αποφύγει κάθε γλωσσική περιγραφή και επισήμανση και να επισημάνει τον λειτουργικό ρόλο της εικόνας με εικονικό ή συμβολικό τρόπο, ώστε να διευκολυνθεί η πλοήγηση χωρίς περιττές πληροφορίες που θα επιβαρύνουν το αποτέλεσμα της μάθησης.

Ακόμη, οι πηγές των εικόνων κ.λπ. να επισημαίνονται κατάλληλα και ορθά, έτσι ώστε οι μαθητές/τριες να μπορούν να αναζητήσουν πιο εκτεταμένες, ενημερωμένες πληροφορίες, εάν είναι απαραίτητο. Ο τύπος γραμματοσειράς είναι απαραίτητο να είναι ενιαίος στις επαναλαμβανόμενες ενότητες και να χρησιμοποιείται ευρέως με στόχο την αποφυγή σύγχυσης. Ο τύπος και το μέγεθος της γραμματοσειράς είναι απαραίτητο να αντανακλά φροντίδα για τους οφθαλμούς των μαθητών.

Η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων προτείνεται να ακολουθεί μια κοινή φιλοσοφία και στα τρία διδακτικά πακέτα (Α', Β', Γ' τάξης Γυμνασίου), προκειμένου ο/η μαθητής/τρια να εξοικειώνεται με την φιλοσοφία της γραφιστικής διάρθρωσης του περιεχομένου.

Κατ' αρχήν, κρίνεται σκόπιμο να ακολουθούνται σημειωτικές συμβάσεις με «οπτικά αναγνωριστικά»: Για παράδειγμα στα σημεία όπου επισημαίνονται οι θεμελιώδεις άξονες. Ενδεικτικά θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ένα αφαιρετικό σήμα «παλάμης που κρατάει πινέλο» ως συμβολική απεικόνιση του πρώτου άξονα και «εγκεφάλου με μάτια» ως συμβολική απεικόνιση του δεύτερου άξονα.

Στον παρακάτω πίνακα μπορείτε να δείτε μια ενδεικτική εικονιστική και χρωματική κωδικοποίηση συμβόλων, που μπορούν να διευκολύνουν τον τελικό χρήστη στην άμεση και απρόσκοπτη σύνδεση με το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου. Επισημαίνεται ότι ο ενδεικτικός πίνακας, δεν αποτελεί δεσμευτικό γραφιστικό περιεχόμενο, αλλά επισημαίνει την αισθητική ενότητα και απλότητα που απαιτούνται για τον άρτιο σχεδιασμό των εικονιστικών συμβόλων.

Πίνακας Ενδεικτικός πίνακας γραφιστικής και χρωματικής κωδικοποίησης του περιεχομένου (θεμελιώδεις - βασικοί - συμπληρωματικοί άξονες, παιδαγωγική - διδακτική, χρήση ΤΠΕ, σύνδεση με Νέα ΠΣ)

	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	Παιδαγωγική - Διδακτική	Αξιοποίηση ΤΠΕ	Σύνδεση με τα ΑΠΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΡΑΦΙΚΟΥ					

1 ^{ος} Βασικός Άξονας					
2 ^{ος} Βασικός Άξονας					
3 ^{ος} Βασικός Άξονας					
4 ^{ος} Βασικός Άξονας					
5 ^{ος} Βασικός Άξονας					
6 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					

7 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
8 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
9 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					

Επιπλέον της παραπάνω σημειωτικής διάρθρωσης του περιεχομένου, το Νέο Διδακτικό Βιβλίο της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου διατρέχεται επίσης από τρία νήματα μάθησης, που το συνδέουν αντίστοιχα και με τα διδακτικά βιβλία της (Γ΄) τάξης. Η οπτική σημειωτική αποτύπωση των τριών αυτών μίτων: (α) «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα», (β) «Αισθητική Αντίληψη», (γ) «Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία», δύναται ενδεικτικά να αντιστοιχεί σε διαφορετικές πλαισιώσεις των αποσπασμάτων, με συμπαγές πλαίσιο για τον πρώτο μίτο, διακεκομμένο πλαίσιο για τον δεύτερο μίτο και αμυδρό γκριζό τόνο γεμίματος για τον τρίτο.

Για να διατηρηθεί όμως η απαραίτητη ισορροπία μεταξύ των θεματικών του περιεχομένου, πρέπει να διατηρηθούν κάποιες αναλογίες ως προς την έκταση και την εμβάθυνση κάθε άξονα. Στην κατεύθυνση αυτή, οι δύο θεμελιώδεις άξονες οφείλουν να είναι ισόρροποι σε κάθε κεφάλαιο ή ενότητα και ευνοείται η αδιάσπαστη σχέση τους σε όλη την ανάπτυξη του διδακτικού βιβλίου. Επιπλέον, σε κάθε επιμέρους κεφάλαιο, αλλά και στο σύνολο του διδακτικού βιβλίου, η αναλογία ανάμεσα στον κυρίαρχο βασικό άξονα (τιτλοφορούμενος άξονας), τους υπόλοιπους βασικούς και συμπληρωματικούς άξονες, ενδείκνυται να είναι 50%-30%-20% αντίστοιχα. Παράλληλα, με την αναλογία του θεματικού περιεχομένου, το νέο διδακτικό βιβλίο οφείλει να τηρεί και την αναλογία ανάμεσα στα νήματα της δημιουργίας και μάθησης (μίτους), ως εξής: α. «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα» 45-50%, β. «Αισθητική Αντίληψη» 35%, γ. «Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία» 15-20%. Η αναλογία αυτή θα έβρισκε την αρτιότερη εφαρμογή της στην περίπτωση που αφορούσε κάθε σαλόνι (ανοιχτού δισέλιδου) του διδακτικού βιβλίου.

Το έντυπο μέρος του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών της Γ΄ Τάξης αποτελείται από το «Διδακτικό Βιβλίο», το «Εικαστικό Σημειωματάριο (art-sketchbook)» και το «Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων». Παράλληλα με την έντυπη μορφή, οφείλει να

υπάρχει και ως ψηφιακή αντανάκλαση με πανομοιότυπη μορφή και δομή, με εμπλουτισμένο ψηφιακό υλικό διάδρασης και επέκτασης.

Ενδιαφέρον θα είχε η αξιοποίηση τόσο της οριζόντιας όσο και της κάθετης διάταξης σε τίτλους και σώμα κειμένου, όπως και η εναλλακτικά μορφοποιημένη κειμενική πλαisiώση, πάντα σε μια διαλεκτική σχέση περιεχομένου και σχεδιασμού κι όχι για διακοσμητική απόδοση. Ενδείκνυται η αξιοποίηση του χρώματος στα τυπογραφικά στοιχεία, σε μια κατεύθυνση σημειωτικής αντιστοιχίας με τους βασικούς και συμπληρωματικούς άξονες, καθώς και τους μίτους της δημιουργίας και μάθησης.

Στο επίπεδο της συνολικής σύνθεσης της σελίδας, είναι σημαντικό να μην υπάρξει προσπάθεια να χωρέσουν περισσότερες πληροφορίες και ερεθίσματα απ' όσα η σελίδα επιτρέπει, μιας και αυτό θα οδηγήσει σε μια αίσθηση κορεσμού, που δεν είναι καθόλου φιλική για τον/την τελικό χρήστη. Η ύπαρξη άλλωστε της ψηφιακής αντανάκλασης του έντυπου διδακτικού βιβλίου, δίνει την δυνατότητα μιας δυναμικής επέκτασης, αλλά και οπτικής απόλαυσης του έντυπου. Σε αυτή την κατεύθυνση, η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων, οφείλει να είναι ουσιαστική, ζωτική και συνδεδεμένη με το ίδιο το περιεχόμενο που υπηρετεί. Καλό είναι δε, να ακολουθεί μια κοινή φιλοσοφία και στα τρία διδακτικά πακέτα (Α', Β', Γ' Τάξης Γυμνασίου), αν όχι και στα αντίστοιχα εκπαιδευτικά πακέτα του Δημοτικού, προκειμένου ο/η μαθητής/τρια, να εξοικειώνεται με την φιλοσοφία της γραφιστικής διάρθρωσης του περιεχομένου.

4. Περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Γ' τάξης του Γυμνασίου (βιβλίο μαθητή/τριας)

Το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Γ' Τάξης του Γυμνασίου διαρθρώνεται με βάση ορισμένους άξονες και αρχές, οι κυριότεροι εκ των οποίων είναι οι εξής: (α) ο σκοπός και οι στόχοι του διδακτικού βιβλίου (βιβλίο μαθητή/τριας) είναι απαραίτητο να ευθυγραμμίζονται με τους αντίστοιχους σκοπούς και στόχους του Νέου Προγράμματος Σπουδών, (β) το περιεχόμενο του είναι απαραίτητο να διαθέτει επιστημονική εγκυρότητα και να είναι ενήμερο για τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις, (γ) οι έννοιες πρέπει να αποδίδονται με ακρίβεια, οι ιδέες να είναι συνεκτικές και να πλαισιώνονται με εικονιστικό υλικό και ενδιαφέροντα και ελκυστικά για την ηλικία παραδείγματα που σχετίζονται με την εμπειρία των μαθητών/τριων, (δ) κατά την ανάπτυξη εννοιών απαιτείται να ακολουθείται η επαγωγική πορεία και να αξιοποιούνται οι πρότερες γνώσεις των μαθητών/τριων, (ε) να υπάρχει συνέχεια στην ανάπτυξη των εννοιών και των δεξιοτήτων μάθησης για τη διευκόλυνση της ομαλής μετάβασης μεταξύ διαφορετικών βασικών σταδίων και επιπέδων μάθησης, ενώ παράλληλα να επισημαίνονται οι συνδέσεις μεταξύ σχετικών θεμάτων ή εννοιών και να αποφεύγεται κάθε περιττή επανάληψη στο περιεχόμενο, (στ) να επιδιώκεται κατάλληλη ισορροπία μεταξύ του εύρους του περιεχομένου και της εμβάθυνσης σε αυτό, (ζ) το επίπεδο δυσκολίας του περιεχομένου να είναι αντίστοιχο των απαιτήσεων του νέου ΠΣ της Γ' τάξης του Γυμνασίου και της γνωστικής ετοιμότητας των μαθητών/τριων, (η) τέλος το γλωσσικό και εικονιστικό περιεχόμενο των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου είναι απαραίτητο να απομακρύνονται από στερεότυπα, να μην εγείρουν ζητήματα μονομέρειας ή μεροληψίας και να προάγουν την αποδοχή και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα.

Στο πλαίσιο αυτό το διδακτικό βιβλίο (βιβλίο του/της μαθητή/τριας) των Καλλιτεχνικών της Γ' Γυμνασίου, το οποίο θα ακολουθεί και θα μεταφράζει το αντίστοιχο Νέο ΠΣ των Καλλιτεχνικών, διαρθρώνεται σε πέντε κεφάλαια που απηχούν το περιεχόμενο των πέντε κύριων αξόνων του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου: (α) μορφές και είδη Εικαστικών Τεχνών, (β) μορφικά και δομικά στοιχεία- αρχές σύνθεσης, (γ) υλικά, μέσα και τεχνικές, (δ) θέμα, περιεχόμενο και νόημα, (ε) Εικαστικές τέχνες και αισθητικές αξίες. Το περιεχόμενο των αξόνων παρουσιάζει διαβαθμισμένη διαφοροποίηση από τις προηγούμενες δύο τάξεις και καλό είναι να υπάρξει μέριμνα να μην υπάρχουν ταυτίσεις στο περιεχόμενο των αξόνων τους.

Στο προαναφερόμενο πλαίσιο το πρώτο κεφαλαίο που έχει ως κύριο αντικείμενο εστίασης τον πρώτο άξονα του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών, προσφέρει μία διαβαθμισμένη εξοικείωση με τις μορφές και τα είδη των εικαστικών τεχνών της Γ' τάξης: Ζωγραφική - εικαστικές τέχνες επιφάνειας (π.χ. σχέδιο, χρώμα, κολλάζ, ψηφιδωτό, ασαμπλαζ κλπ.), Γλυπτική - εικαστικές τέχνες χώρου (π.χ. σχέδιο, πηλοπλαστική, γυψοτεχνία, ξυλογλυπτική, κατασκευές κλπ.), Χαρακτική - (αρνητική και θετική χάραξη), Σύγχρονες και ψηφιακές μορφές τέχνης (π.χ. φωτογραφία και ψηφιακή επεξεργασία, video art, κινούμενη εικόνα, τεχνικές animation, εγκατάσταση - ηχοτοπία, performance, body art κλπ.), Αρχιτεκτονική και Εφαρμοσμένες τέχνες, εφαρμογές με αναφορά: (α) στον άνθρωπο (π.χ. ένδυμα, κόσμημα κλπ.), (β) στον χώρο (π.χ. διακόσμηση, σκηνογραφία, βιομηχανικό σχέδιο, κεραμική κλπ.), (γ) στην επικοινωνία (π.χ. γραφιστική, κόμικ, βιβλιοδεσία κλπ.), Παραδοσιακή - λαϊκή τέχνη (π.χ. αγιογραφία αργυροχρυσοχοϊά, κέντημα, υφαντική, κλπ.), παραδοσιακή κεραμική θρησκευτική ξυλογλυπτική, παραδοσιακού επίπλου κλπ.), καθώς και εξοικείωση με άλλες μορφές τέχνης (κινηματογράφος, θέατρο, μουσική, χορός, ποίηση, λογοτεχνία, οπτικοακουστική έκφραση κλπ.).

Το δεύτερο κεφάλαιο που έχει ως κύριο αντικείμενο εστίασης τον δεύτερο άξονα του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών θα εισάγει διαβαθμισμένα τους μαθητές/τριες της Γ' τάξης Γυμνασίου στον οπτικό γραμματισμό και θα τους εξοικειώνει με: (α) βασικά μορφικά στοιχεία (σημείο, γραμμή, σχήμα, όγκος, καρέ - πλάνο - σκηνή, pixel - διάνυσμα κλπ.), (β) πλαστικά και χρωματικά στοιχεία (φως - σκιά, χρώμα, διακοπή, υφή, υλικότητα, μετάβαση κλπ.) και (γ) αρχές σύνθεσης (ρυθμός - επανάληψη, συμμετρία - ασυμμετρία, ένταση-αρμονία, κενό - γεμάτο, βάθος, προοπτική, χρονικότητα - μοντάζ, αλληλουχία - διαδοχή, αρχές συναρμογής υλικών κλπ.).

Το τρίτο κεφαλαίο που έχει ως κύριο αντικείμενο εστίασης τον τρίτο άξονα του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών θα εστιάζει στα υλικά και τις τεχνικές των μορφών τέχνης που προτείνονται στον πρώτο άξονα του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Γ' Γυμνασίου. Στην Γ' Τάξη, εκτός από τα υλικά της Α' και Β' Τάξης, μπορούν να χρησιμοποιηθούν επίσης μελάνια, ραπιντογράφοι, λάδια, χρώματα σε σκόνες, γύψος, πηλός, ράστερ, ανακυκλώσιμα υλικά κλπ. και μέσα (πινέλα, γούζες χαρακτηριστικής, φωτογραφικές μηχανές, βίντεο, ηλεκτρονικοί υπολογιστές κινητά τηλέφωνα, κάμερες ποικίλα εργαλεία κλπ.). Παρόμοια μπορούν να διδαχθούν τεχνικές που δεν διδάχθηκαν στις δυο προηγούμενες τάξεις, αλλά και τεχνικές που συνδέονται με μορφές τέχνης που δεν έχουν διδαχθεί.

Το τέταρτο κεφάλαιο, που έχει ως κύριο αντικείμενο εστίασης τον τέταρτο άξονα του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών και εστιάζει στο Θέμα, το Περιεχόμενο και το Νόημα των έργων τέχνης

και των εικαστικών εργασιών των μαθητριών, μπορεί να επικεντρώνεται σε βασικά θέματα από την εφηβική πραγματικότητα (φιλία, σχολικός εκφοβισμός, σχέσεις με το άλλο φύλο, σχολική ζωή κλπ.), θέματα από τη μνήμη, τη φαντασία, θέματα από την επικαιρότητα, θέματα που εστιάζουν σε κοινωνικούς προβληματισμούς και αιτήματα, του αναδεικνύουν το ρόλο της εικόνας ως εργαλείου επικοινωνίας, θέματα που εστιάζουν στα ανθρώπινα δικαιώματα και την ενεργό πολιτεϊότητα, θέματα που συνδέονται με την διαφήμιση, το lifestyle και τον κόσμο του θεάματος, συνεργατικά project στο πλαίσιο της συνέργειας των τεχνών, θέματα που αναφέρονται στη δημιουργία και διαχείριση πολυτροπικών κειμένων, την ψηφιακή τεχνολογία και τον ψηφιακό πολιτισμό. Αναφορικά με το περιεχόμενο προτιμώνται θέματα που βρίσκονται σε σύνδεση με την κοινωνική ζωή, τα κοινωνικά προβλήματα, τις ανθρώπινες αξίες, την τέχνη, την πολιτική, τη θρησκεία κ.ά., ενώ τέλος αναφορικά με το νόημα το συμβολικό, το κοινωνικό, το σημειωτικό νόημα αποτελούν σημαντικούς άξονες του περιεχομένου.

Ο πέμπτος άξονας φέρνει στο προσκήνιο σημαντικούς σταθμούς της Ιστορίας της Τέχνης. Στην Γ' τάξη του Γυμνασίου το περιεχόμενο επικεντρώνεται σε ενδεικτικά παραδείγματα από τις εικαστικές και εφαρμοσμένες τέχνες μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο με στόχο την γνωριμία των εφήβων με εικαστικές στιγμές της σύγχρονης εικαστικής σκέψης και πραγματικότητας. Στην περίπτωση αυτή, η γνώση προσφέρεται σύμφωνα με τις ανάγκες της ηλικιακής ομάδας στόχου και αξιοποιείται η απαραίτητη εικαστική ορολογία. Επιπροσθέτως αναδεικνύονται σημαντικά σύγχρονα καλλιτεχνικά ρεύματα και σύγχρονες τάσεις και εκφράσεις, σπουδαίοι καλλιτέχνες, σημαντικά έργα τέχνης κ.ά.

Κάθε κεφάλαιο αναπτύσσεται σε πέντε επιμέρους θεματικές ενότητες, στις οποίες οι πέντε βασικοί άξονες, με κυρίαρχο τον θεματικό άξονα του τίτλου, διαπλέκονται δια μέσου των δύο θεμελιωδών αξόνων (εικαστική, δημιουργική πράξη - αισθητική πρόσληψη και απόκριση), με τους πέντε συμπληρωματικούς άξονες: (στ) Αξίες και Δεξιότητες Μάθησης, (ζ) Ψηφιακός Γραμματισμός και Γραμματισμός των Μέσων, (η) Συνέργεια των Τεχνών, Διαθεματικότητα και Διεπιστημονικότητα, (θ) Οπτικός Γραμματισμός – Πολυτροπικότητα – Σημειωτική, (ι) Εικαστικές Τέχνες και Αειφορία. Η οριζόντια και σε όλο το εύρος ανάμιξη των θεμελιωδών – βασικών και συμπληρωματικών αξόνων, συνάδει με την φιλοσοφία του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών και του αντίστοιχου Νέου Εκπαιδευτικού Υλικού, το οποίο είναι ανοιχτό και ευέλικτο και προσφέρει τη δυνατότητα διαφοροποίησης με βάση τις μεθοδολογίες του ΠΣ, όπως για παράδειγμα τα ριζωματικά δίκτυα, τους αστερισμούς κ.ά.

Οι επιμέρους ενότητες θα πρέπει να προβάλλουν τη γοητεία, τη δημιουργικότητα, τη χαρά της σύνδεσης της εικαστικής δημιουργίας με δυναμικά πεδία της σύγχρονης κοινωνικής ζωής και ιδεολογίας, επιτρέποντας στους μαθητές/τριες να έρχονται σε επαφή με τον σύγχρονο κοινωνικό και ιδεολογικό προβληματισμό, δύσκολα διλήμματα, σημειωτικά ερωτήματα κλπ. Μέσα από την εμπλοκή τους σε καλά σχεδιασμένες δημιουργικές διαδικασίες, οι μαθητές/τριες θα ψηλαφούν θέματα και προβλήματα της σύγχρονης ζωής, θα αναπτύξουν δεξιότητες απαραίτητες για τον σύγχρονο πολίτη, θα εγγραμματίζονται ψηφιακά, θα εξοικειώνονται με το οπτικό και σημειωτικό λεξιλόγιο, θα οικοδομούν την νέα γνώση, θα αντιλαμβάνονται τον διάλογο και την σύνδεση των εικαστικών τεχνών με το πεδίο της επιστήμης και της τεχνολογίας και την δημιουργική συνέργεια των τεχνών. Για παράδειγμα στο πέμπτο κεφάλαιο: Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες στην πρώτη ενότητα με τίτλο:

«Η ομορφιά θα σώσει τον κόσμο» και συγκεκριμένα στην υποενότητα «Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης 5.1.3.1. Performance» μπορεί να συνδεθεί ο πρώτος βασικός άξονας με τον όγδοο συμπληρωματικό άξονα «Συνέργεια των τεχνών, διαθεματικότητα και διεπιστημονικότητα», και να παρουσιαστεί η θεματική «Παιχνίδι Τεχνών: η παραστατική τέχνη (performance) ως ένα παιχνίδι του σώματος, της καρδιάς και του νου». Στην περίπτωση αυτή μπορεί να παρουσιαστεί η συνέργεια των εικαστικών τεχνών (performance) με την ποίηση, την μουσική, τον χορό, την όπερα κ.α. υπό μορφή ενσώματου εικαστικού, εννοιολογικού παιχνιδιού ευαισθητοποίησης σε σύγχρονες μορφές τέχνης. Ειδικότερα μπορεί να παρουσιαστεί το παράδειγμα της ζωντανής, φυσικής κίνησης, της δράσης, αλλά και της εφήμερης διάστασης σε αντίθεση με στατική μονιμότητα κλασικών μορφών εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών (ζωγραφική, γλυπτική, χαρακτική κλπ.), να αναδειχθεί ο ρόλος του κοινού στην άυλη, δια ζώσης επιτέλεση ή αναπαράσταση (performance) κλπ., εισάγοντας έτσι τους μαθητές σε σύγχρονες εικαστικές εκφράσεις και προβληματισμούς.

Στο περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Γ' Τάξης του Γυμνασίου για την ανάλυση των εικαστικών και εικονιστικών κειμένων προτείνεται να γίνει εφαρμογή σημειωτικών, κοινωνιολογικών, ψυχαναλυτικών, φεμινιστικών κ.ά. προσεγγίσεων. Για το σκοπό αυτό μπορούν να αξιοποιηθούν μοντέλα, στρατηγικές και τεχνικές ανάλυσης έργων τέχνης και ανάλογα μοντέλα ανάλυσης, προσαρμοσμένα για σχολική χρήση, που επιτρέπουν την αποκωδικοποίηση του περιεχομένου και του νοήματος των εικαστικών και εικονιστικών κειμένων, που αναλύουν την πολύπλοκη σχέση δημιουργού, έργου και θεατή με σημειωτικούς όρους, καθώς και την σχέση της τέχνης με την ιδεολογία, την ιστορία, την καθημερινή ζωή, ενώ επιπλέον εισάγουν τους μαθητές σε όρους και έννοιες της σύγχρονης τέχνης.

Επιπλέον, μέρος των ενοτήτων θα αφιερωθεί στην ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και τη διαρκώς αυξανόμενη πρόσβαση των μαθητριών/τριών σε πληροφορίες του παγκόσμιου ιστού, λογισμικά, μέσα μαζικής δικτύωσης και άλλων αγαθών της σύγχρονης τεχνολογίας. Οι πρακτική αυτή θα φέρει αντιμέτωπους τους μαθητές/τριες με ερωτήματα και διλήμματα της σύγχρονης τεχνολογίας για το οποία θα πρέπει να ενημερωθούν επαρκώς.

Όψεις της σύγχρονης ζωής, θέματα και προβληματισμοί που απασχολούν την δημόσια σφαίρα, θέματα της επικαιρότητας κλπ. αποτελούν προτεραιότητα της εικαστικής αγωγής. Έτσι στις επιμέρους ενότητες των Καλλιτεχνικών ανά κεφάλαιο είναι απαραίτητο να αναδειχθούν θέματα παγκόσμιας σημασίας, ζητήματα όπως πόλεμοι συγκρούσεις, και η δυνατότητα ειρηνικής συνύπαρξης των λαών και η ανάδειξη καλών πρακτικών διεθνούς αλληλεγγύη κρατών και λαών, κοινωνικά προβλήματα και θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ισότητας, ρατσισμού, φτώχειας, ανισότητες, θέματα που συνδέονται με την αειφόρο ανάπτυξη, την υπερθέρμανση την κλιματική αλλαγή, τη μόλυνση του περιβάλλοντος κλπ. Τα προαναφερόμενα θέματα που θα συνδέονται με δημιουργικούς προβληματισμούς και παραδείγματα από την ελληνική, την ευρωπαϊκή αλλά και την και παγκόσμια σκηνή των τεχνών, (εικαστικά μουσική, θέατρο, κινηματογράφος, ποίηση κλπ.), θα αξιοποιηθούν στις επιμέρους ενότητες είτε με τη μορφή παραδειγμάτων για συζήτηση(πρακτικές συνέργειας καλλιτεχνών, παρουσίαση συνεργατικών και συνεργητικών έργων τέχνης κ.λπ.) είτε ως μελέτες περίπτωσης που θα δώσουν αφορμή για εικαστικό μετασχηματισμό και επαναδιαπραγμάτευση των κοινωνικών αξιών, ιδεών, προβληματισμών κλπ. με εικαστικούς

τρόπους, τεχνικές κώδικες, υπό την προϋπόθεση ότι οι προαναφερόμενες θεματολογίες θα ελέγχονται από το εικαστικό φίλτρο και με συνετή αξιοποίησή τους ως προς το συνολικό περιεχόμενο. Στα επιμέρους κεφάλαια θα γίνει επίσης προσπάθεια διασύνδεσης της εικαστικής προβληματικής και των θεμάτων που απασχολούν το εικαστικό πεδίο με θέματα που συζητούνται σε άλλα επιστημονικά πεδία και άλλα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος. Διασύνδεση μπορεί να γίνει κάθετα ή οριζόντια και ή δυνατόν με κάθε γνωστικό αντικείμενο του Γυμνασίου στο πλαίσιο της διαθεματικότητας. Έτσι για παράδειγμα μπορεί να υπάρξει οριζόντια σύνδεση με επιμέρους επιστήμες (π.χ. φυσικές και κοινωνικές επιστήμες, μαθηματικά, γεωγραφία κλπ.), με ιστορικά, γλωσσικά και λογοτεχνικά κείμενα (έπη, τραγωδίες, ιστορία, ποίηση λογοτεχνία κλπ.) με σημαίνουσες εκδηλώσεις και κινήσεις άλλων τεχνών στο πλαίσιο της συνέργειας των τεχνών πάντα κλπ. σε σύνδεση πάντα με το εικαστικό φίλτρο και με συνετή αξιοποίησή τους ως προς το συνολικό περιεχόμενο ()

Τέλος, όπως επισημάνθηκε και για την περίπτωση των Νέων ΠΣ των Καλλιτεχνικών, η γλώσσα αποτελεί σημαντικότατο παράγοντα για ένα αποτελεσματικό βιβλίο του/της μαθητή/τριας καθώς δημιουργεί το υπόστρωμα για την καλλιέργεια όλων των υπολοίπων δεξιοτήτων, στον αριθμό αυτό και των εικαστικών δεξιοτήτων. Η γλώσσα, λοιπόν, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και να λαμβάνει υπόψη τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/τριών. Η ορολογία του επιστημονικού αντικειμένου και η εικαστική ορολογία θα πρέπει να χρησιμοποιείται κατά το δυνατόν, ώστε να παρέχεται η κατάλληλη εξοικείωση και να αξιοποιούνται ευκαιρίες ανάδειξης διαφορών σε σχέση με την οικεία, καθημερινή γλώσσα. Τέλος είναι απαραίτητο να περιλαμβάνονται πίνακας με γλωσσάρι όρων ή με ερμηνείες όρων όπου κρίνεται αναγκαίο, ώστε να διευκρινίζονται έννοιες και όροι.

5. Πίνακας Περιεχομένων του Βιβλίου Μαθητή/τριας των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου

Παρακάτω παρατίθεται ενδεικτικός πίνακας περιεχομένων για τα Εικαστικά της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου, σε δύο μορφές, μια γραμμικής εξέλιξης ανά κεφάλαιο και ενότητα κεφαλαίου και μια εποπτική και οριζόντια ανά ενότητα και κεφάλαιο.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΗ/ΤΡΙΑΣ ΤΗΣ Γ ΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΕΝΑ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΕΜΠΡΟΣΘΟΦΥΛΛΟ: ΜΙΑ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗ ΕΓΧΡΩΜΗ ΕΙΚΟΝΑ Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΙΚΟΝΩΝ ΠΟΥ ΚΥΡΙΑΡΧΕΙ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

- Κειμενικό υλικό που θα ενημερώνει για το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή /τριας
- Θα εξηγήει τον τρόπο και τον βαθμό σύνδεσης του Βιβλίου Μαθητή/τριας με το Εικαστικό Σημειωματάριο και τα άλλα συμπληρωματικά βιβλία (Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων Εργαστηριακός Οδηγός)
- Σύντομη αναφορά στα Κεφάλαια του Βιβλίου του/της μαθητή/τριας
- Αναφορά στη Σύνδεση του Βιβλίου του/της μαθητή/τριας με το Εικαστικό Σημειωματάριο της Γ τάξης του Γυμνασίου και τα συμπληρωματικά βιβλία (Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και Εργαστηριακός Οδηγός)
- Αναφορά σύνδεσης του Βιβλίου Μαθητή Μαθήτριας της Γ Τάξης με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό

Προσθήκη διαγράμματος που θα αναπαριστά τις συνδέσεις του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Γ' Τάξης του Γυμνασίου με το υπόλοιπο εκπαιδευτικό υλικό

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Για τον χωρισμό των Κεφαλαίων μπορεί να θα χρησιμοποιείται μια ολοσέλιδη εικόνα ή σελίδα χωρισμένη στα 2 στα 3 στα 4 που θα περιλαμβάνει αντίστοιχο αριθμό εικόνων ή άλλη σύνθεση σύμφωνα με την έμπνευση του γραφίστα και του εικονογράφου πάντα σε σύνδεση με το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου. Η εικόνα θα τοποθετείται στην verso σελίδα του βιβλίου.

ΕΝΑΡΞΗ ΚΥΡΙΩΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Εισαγωγή

- **Το ταξίδι της τέχνης ως ανθρώπινη εξέλιξη** (Σύνδεση με τους βασικούς γνωστικούς και εμπειρικούς στόχους των Καλλιτεχνικών Γ' τάξης)
- **Το φαινόμενο της τέχνης στο μάθημα των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου** (από την καρδιά στον νου)
- **Σημειολογικός και εικονιστικός οργανωτής του περιεχομένου** (σήματα, σύμβολα, πλαίσια, προτεινόμενες εργασίες – δράσεις)

1^ο Κεφάλαιο: ΜΟΡΦΕΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 1^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Να...

1. Α' ΕΝΟΤΗΤΑ: Οι εικαστικές τέχνες ως ποίηση του κόσμου

1.Α.1 Εισαγωγή

1.Α.1.ι Προς μια νέα εκφραστική πραγματικότητα

1.Α.2. Ο κόσμος της τέχνης

1.Α.2.ι Η σταδιακή αυτονομία των εκφραστικών μέσων - ένα ταξίδι προς την αφαίρεση
Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες:

- Σχέδιο (μελάνι, κάρβουνο)

<ul style="list-style-type: none"> • Ζωγραφική (ελαιογραφία, μικτές τεχνικές κλπ.) • Γλυπτική - κατασκευές - (assamblage) <p>1.A.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>1.A.3. Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης</p> <p>1.A.3.i Εξπρεσιονισμός - Αφηρημένος εξπρεσιονισμός (color field, action painting) Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>1.A.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>1.A.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1.A.4.i Παρουσίαση έργων των Πόλοκ, Ρόθκο, Ντε Κούνινγκ κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση • 1.A.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
<p>1.A.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>1.A.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>1.A.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>1.A.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1.A.6.i Αποτιμητές 1^{ης} Ενότητας 1^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
<p>1.B' ΕΝΟΤΗΤΑ: Τρισδιάστατες εμπειρίες στον χώρο</p>
<p>1.B.1 Εισαγωγή</p> <p>1.B.i Επινοώντας άλλους κόσμους</p>
<p>1.B.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>1.B.2.i. Από την μνημειακή γλυπτική στο δημόσιο χώρο, στην 3D εκτύπωση του εικονικού χώρου. Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σχέδιο (αξονομετρικό, προοπτικό (ραπιτογραφοί/μαρκαδοράκια) • Γλυπτική - (κατασκευές - assamblage) • Αρχιτεκτονική (μακέτα) • Σκηνογραφία (μακέτα) <ul style="list-style-type: none"> • 1.B.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
<p>1.B.3. Σταθμοί στην ιστορία της τέχνης.</p> <p>1.B.3.i. Κονστρουκτιβισμός (Εστίαση στην εισαγωγή της κατασκευαστικής διάστασης της γλυπτικής) Μινιμαλισμός, ΝεοΜινιμαλισμός, ΜεταΜινιμαλισμός Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>1.B.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>

<p>1.Β.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <ul style="list-style-type: none"> 1.Β.4.i Παρουσίαση έργων των Τάτλιν, Γκαμπό, Σέρα κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση 1.Β.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
<p>1.Β.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή Ζωή</p> <p>1.Β.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>1.Β.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>1.Β.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>1.Β.6.i Αποτιμητές 2^{ης} Ενότητας 1^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>1.Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Τέχνη και αναπαραγωγιμότητα</p>
<p>1.Γ' Εισαγωγή</p> <p>1.Γ.ι Όταν η τέχνη δεν είναι μοναδική</p>
<p>1.Γ.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>1.Γ.2.i. Πολλαπλά παράγωγα εικαστικών, εφαρμοσμένων και λαϊκών τεχνών</p> <p>Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες:</p> <ul style="list-style-type: none"> Χαρακτική (οξυγραφία, χαλκογραφία) Εφαρμοσμένες (Γραφιστική-τυπογραφία) Σύγχρονες μορφές (Stencil) Λαϊκή τέχνη (κόσμημα) <p>1.Γ.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>1.Γ.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης.</p> <p>1.Γ.3.i. Χαρακτική, Pop Art (Εστίαση στην αναπαραγωγική της διάσταση) Mail Art, σύγχρονες πρακτικές αναπαραγωγής</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>1.Γ.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>1.Γ.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <ul style="list-style-type: none"> 1.Γ.4.i Παρουσίαση έργων των Γουόρχολ, Τάσου, Κατράκη κλπ. Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση 1.Γ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
<p>1.Γ.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή Ζωή</p> <p>1.Γ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>1.Γ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>

<p>1.Γ.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>1.Γ.6.ι Αποτιμητές 3^{ης} Ενότητας 1^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>1.Δ΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: Η γοητεία της επικοινωνίας</p>
<p>1.Δ.1 Εισαγωγή</p> <p>1.Δ.1.ι Όταν όλα γύρω μας κρύβουν αισθητικές αξίες</p>
<p>1.Δ.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>1.Δ.2.ι. Σχεδιάζοντας τον κόσμο από την αρχή. Εικαστική ποιότητα για όλους.</p> <p>Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • •Χαρακτική (μεταξοτυπία) • •Αρχιτεκτονική • •Εφαρμοσμένες (βιομηχανικό ντιζάϊν) • •Εφαρμοσμένες (σχεδιασμός εντύπου) • •Σύγχρονες μορφές (σχεσιακές επιτελέσεις) • 1.Δ.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
<p>1.Δ.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>1.Δ.3.ι. Bauhaus, Walking Art</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>1.Δ.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>1.Δ.4.Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1.Δ.4.ι Παρουσίαση εφαρμοσμένων εικαστικών έργων από το Μπαουχάους και την αρχιτεκτονική Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση • 1.Δ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
<p>1.Δ.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>1.Δ.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>1.Δ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>1.Δ.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>1.Δ.6.ι Αποτιμητές 4^{ης} Ενότητας 1^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>1.Ε΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: Σύγχρονη παράδοση</p>
<p>1.Ε. Εισαγωγή</p> <p>1.Γ.ι Το παρελθόν ως οδηγός του μέλλοντος</p>
<p>Ο κόσμος της τέχνης</p>

1.Ε.2.ι. Η παράδοση ως μέσο ταυτότητας στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της αποξένωσης. Επιστροφή σε παραδοσιακές επιτελέσεις ως ανάγκη επαναπροσδιορισμού.

Παρουσίαση στοιχείων για τις παρακάτω τέχνες:

- Αργυροχρυσοχοΐα
  - Μεταλλοτεχνία- μικροτεχνία • Εννοιολογική Τέχνη και παράδοση
  - Digital Art, αρχαϊκή τέχνη, ψηφιοποίηση πολιτισμικών τεκμηρίων
- 1.Ε.2.ιι. **Ώρα για δημιουργία:** Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)

1.Ε.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης

1.Ε.3.ι. Σχεσιακή τέχνη και σύγχρονες πρακτικές της λαϊκής τέχνης

Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)

1.Ε.3.ιι **Ώρα για δημιουργία:** Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)

1.Ε.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης

- 1.Ε.4.ι Παρουσίαση εικαστικών έργων με χρήση παραδοσιακών τεχνικών και προσεγγίσεων Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση
- 1.Ε.4.ιι **Ώρα για δημιουργία:** Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης

1.Ε.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή

1.Ε.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)

1.Ε.5.ιι **Ώρα για δημιουργία:** Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας

1.Ε.6. Ας δούμε τι μάθαμε

- 1.Ε.6.ι Αποτιμητές 5^{ης} Ενότητας 1^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες

ΕΠΙΛΟΓΟΣ 1^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: Γλωσσάρι – Γενικοί Αποτιμητές Κεφαλαίου

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΜΟΡΦΙΚΑ ΚΑΙ ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ – ΑΡΧΕΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ

Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 2^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

2.Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: Η παράδοση του Μοντερνισμού μέσα από την σύγχρονη οπτική

2.Α.1 Εισαγωγή

2.Α.1.ι Αέναη ανάλυση των μορφών

2.Α.2. Ο κόσμος της τέχνης

2.Α.2.ι. Σύγχρονες αναγνώσεις της βασικής γραμματικής των εικαστικών τεχνών. Η σημειωτική του χρώματος και της μορφής

Μορφικά και συνθετικά στοιχεία

- Σημείο - Γραμμή - επίπεδο
- Χρώμα, υφή - υλικότητα
- Κατεύθυνση – γεωμετρία

<ul style="list-style-type: none"> • 2.A.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
<p>2.A.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>2.A.3.i. Αφαίρεση, Ντε Στιλ, Σουπρεματισμός (Εστίαση στην σύνδεση της ορθόδοξης ματιάς στην παράδοση με τον Μοντερνισμό).Εικονογραφία</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>2.A.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>2.A.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>2.A.4.i Παρουσίαση αφαιρετικών και συμβολικών εικαστικών έργων Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>2.A.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>2.A.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>2.A.5.i Παραδείγματα έργων και κινήματων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>2.A.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>2.A.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>2.A.6.i Αποτιμητές 1^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>2.Β΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: Συγκρότηση και αποδόμηση</p>
<p>2.Β.1 Εισαγωγή</p> <p>2.Β.1.i Οι συνεκτικοί δεσμοί των μορφικών στοιχείων</p>
<p>2.Β.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>2.Β.2.i. Μορφικά - δομικά στοιχεία και Οπτική Επικοινωνία - νέες ερμηνείες του σημαίνοντος και του σημαινόμενου Μορφικά και δομικά στοιχεία</p> <ul style="list-style-type: none"> • Δομή και αποδόμηση • Σύνθεση και δυναμική • Άξονες, αναλογίες <p>2.Β.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>2.Β.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>2.Β.3.i. Κονστρουκτιβισμός Εστίαση στην ταυτόχρονη δόμηση και αποδόμηση, Optical Art, Trash Art</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>2.Β.3.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>2.Β.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p>

<p>2.Β.4.ι Παρουσίαση εικαστικών έργων με διαφορετικούς τρόπους σύνθεσης και δόμησης Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <ul style="list-style-type: none"> • 2.Β.4.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
<p>2.Β.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>2.Β.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>2.Β.5.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>2.Β.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>2.Β.6.ι Αποτιμητές 2^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>2.Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Η γλώσσα του Χρόνου</p>
<p>2.Γ.1 Εισαγωγή</p> <p>2.Γ.1.ι Η τέταρτη διάσταση και η λειτουργία της</p>
<p>2.Γ.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>2.Γ.2.ι. Οι εικαστικές και εφαρμοσμένες τέχνες στον χρόνο και ο ρόλος των μορφικών και δομικών στοιχείων.</p> <p>Μορφικά και δομικά στοιχεία</p> <ul style="list-style-type: none"> • στιγμή, καρέ • Χρονισμός, ροή • Αλληλουχία, σύνθεση-μοντάζ • Πύκνωση, ταχύτητα <p>2.Γ.2.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>2.Γ.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>2.Γ.3.ι. Animation, διαφήμιση, εικαστικό ντοκιμαντέρ</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>2.Γ.3.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>2.Γ.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>2.Γ.4.ι Παρουσίαση εικαστικών animation, διαφημίσεων Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>2.Γ.4.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>2.Γ.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>2.Γ.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>2.Γ.5.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>

<p>2.Γ.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>2.Γ.6.ι Αποτιμητές 3^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>2.Δ΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: Ετερόκλητες συνδέσεις και ελευθερία</p>
<p>2.Δ.1 Εισαγωγή</p> <p>2.Δ.1.ι Απρόσμενες (δια)συνδέσεις μορφών και τεχνών</p>
<p>2.Δ.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>2.Δ.2.ι. Σημειολογία των μορφών και της σύνθεσης.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Χειρονομία, • Συμβάν - κατάσταση • τυχειότητα - απρόσμενο • Κλίμακα <p>2.Δ.2.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>2.Δ.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>2.Δ.3.ι. Action painting, Fluxus, Καταστασιακοί, Psychedelic Art</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>2.Δ.3.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>2.Δ.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>2.Γ.4.ι Παρουσίαση χειρονομιακών, καταστασιακών και αυτοσχεδιαστικών εικαστικών έργων Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>2.Γ.4.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>2.Δ.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>2.Δ.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>2.Δ.5.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>2.Δ.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>2.Δ.6.ι Αποτιμητές 4^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>2.Ε΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: Εσωτερική δομή και ελευθερία</p>
<p>2.Ε.1 Εισαγωγή</p> <p>2.Ε.1.ι Από την χειρονομία, στις γεωμετρικές ακολουθίες</p>
<p>2.Ε.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>2.Ε.2.ι. Ο κόσμος της φύσης και ο κόσμος της τέχνης</p> <p>Σχεδιάζοντας έναν κόσμο αρμονίας και ομορφιάς. Αρχές σύνθεσης:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ακολουθία Fibonacci,

<ul style="list-style-type: none"> • Λογαριθμική Σπείρα, • Γραφιστικό πλέγμα (Grid) • Χρυσή Τομή • Χρυσή Αναλογία <p>2.Ε.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>2.Ε.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>2.Ε.3.i. Κοινωνική Γλυπτική, Optical Art, Land Art, Αρχαϊκή τέχνη, Systems art</p> <p>Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>2.Ε.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>2.Ε.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>2.Ε.4.i Παρουσίαση εικαστικών έργων με εσωτερική δομή και γεωμετρία Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>2.Ε.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>2.Ε.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>2.Ε.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>2.Ε.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>2.Ε.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>2.Ε.6.i Αποτιμητές 5^{ης} Ενότητας 2^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>ΕΠΙΛΟΓΟΣ 2^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: Γλωσσάρι – Γενικοί Αποτιμητές Κεφαλαίου</p>
<p>3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΥΛΙΚΑ ΜΕΣΑ ΤΕΧΝΙΚΕΣ</p>
<p>Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 3^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ</p>
<p>3.Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: Πλαστικές ύλες και μετάπλαση</p>
<p>3.Α.1 Εισαγωγή</p> <p>3.Α.1.i Υλικές αλχημείες</p>
<p>3.Α.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>3.Α.2.i. Οι πλαστικές ύλες και οι διαδικασίες εικαστικής αναανομηματοδότησης</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ζωγραφική (ακουαρέλα, μολύβι) • Γλυπτική - αγγειοπλαστική (πηλός) • Χαρακτική (τεχνικές μονοτυπίας) • Σύγχρονες μορφές (υφάνσεις) • Λαϊκή τέχνη (υφαντουργία) <p>• 3.Α.2.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>

<p>3.A.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>3.A.3.i. Μινιμαλισμός- Μεταμινιμαλισμός - κεραμική Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>3.A.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>3.A.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>3.A.4.i. Παρουσίαση γλυπτικών και ζωγραφικών έργων με χαρακτηριστική μετάπλαση του υλικού τους Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>3.A.4.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>• 3.A.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>3.A.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>• 3.A.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>3.A.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>3.A.6.i Αποτιμητές 1^{ης} Ενότητας 3^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>3.B' ΕΝΟΤΗΤΑ: Το μέσο και το μήνυμα</p>
<p>3.B.1. Εισαγωγή</p> <p>3.B.1.i. Διαβάζοντας πίσω από την αφήγηση</p>
<p>3.B.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>3.B.2.i. Σήματα, μέσα και υλικά, μας ψιθυρίζουν τη δικιά τους αλήθεια</p> <ul style="list-style-type: none"> • Γραφιστικό - βιομηχανικό Σχέδιο (ραπιτογράφοι/μαρκαδοράκια) • Ζωγραφική (κολάζ) • Σύγχρονες - ψηφιακές μορφές (φωτομοντάζ) <p>3.B.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>3.B.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>3.B.3.i. Arte Povera, Pop Art, (Εστίαση στην πολυτροπικότητα μέσου και μηνύματος.)αρχαϊκή τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>3.B.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>3.B.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>3.B.4.i. Παρουσίαση εικαστικών έργων με διαφορετική χρήση των μέσων (Κουνέλλης, Λίχτενστάιν κλπ.) Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>3.B.4.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>• 3.B.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>3.B.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p>

<ul style="list-style-type: none"> • 3.Β.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
<p>3.Β.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>3.Β.6.i Αποτιμητές 2^{ης} Ενότητας 3^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>3.Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Χρόνος και ψηφιακά μέσα</p>
<p>3.Γ.1 Εισαγωγή</p> <p>3.Γ.1.i. Τεχνικές διαχείρισης του δημιουργικού χρόνου</p>
<p>3.Γ.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>3.Γ.2.i. Υλικά, μέσα και εφαρμογές για να δαμάσουμε τον δημιουργικό χρόνο. Εξιστορώντας την κινούμενη εικόνα.</p> <ul style="list-style-type: none"> • συσκευές εικονοληψίας • τεχνικές εικονοληψίας • εφαρμογές ψηφιακής επεξεργασίας εικόνας και βίντεο • εκδοχές αναπαραγωγής <p>3.Γ.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>3.Γ.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>3.Γ.3.i. Video Art (Εστίαση στην χρονικότητα ως μορφικό στοιχείο.) Μεικτές τεχνικές κινούμενης εικόνας Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>3.Γ.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>3.Γ.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>3.Γ.4.i. Παρουσίαση εικαστικών έργων βίντεο Αρτ (Βαϊόλα, Κέντριτζ) Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>3.Γ.4.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<ul style="list-style-type: none"> • 3.Γ.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή <p>3.Γ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3.Γ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
<p>3.Γ.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>3.Γ.6.i Αποτιμητές 3^{ης} Ενότητας 3^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>3.Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Το σώμα ως υλικό και μέσο</p>
<p>3.Δ.1 Εισαγωγή</p> <p>3.Δ.1.i. Από το ανθρώπινο στο κοινωνικό σώμα</p>
<p>3.Δ.2. Ο κόσμος της τέχνης</p>

<p>3.Δ.2.i. Γνωρίζοντας τα όρια της παρουσίας και της επιτέλεσης.   Το Εγώ, το Εμείς και τα όριά τους. Πλαστικότητα, σημειωτική και διαδικασία του σώματος</p> <p>3.Δ.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>3.Δ.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>3.Δ.3.i. Performance, Μαύρο Θέατρο, Κοινωνική τέχνη   Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>3.Δ.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>3.Δ.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>3.Δ.4.i. Παρουσίαση σωματικών, επιτελεστικών εικαστικών έργων (Αμπράμοβιτς, Μπόις) και σωματικού κουκλοθέατρου.   Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>3.Δ.4.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>• 3.Δ.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>3.Δ.5.i Παραδείγματα έργων και κινήματων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>• 3.Δ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>3.Δ.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>3.Δ.6.i Αποτιμητές 4^{ης} Ενότητας 3^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>3.Ε' ΕΝΟΤΗΤΑ: Τοπολογίες και ετεροτοπίες</p>
<p>3.Ε.1 Εισαγωγή</p> <p>3.Ε.1.i Το εδώ και το εκεί σε μια δημιουργική ταλάντωση</p>
<p>3.Ε.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>3.Ε.2.i. Συνδέσεις του χώρου και του τόπου με τα υλικά και μέσα της δημιουργίας.   Σημειωτικά και αισθητικά ταξίδια μέσα από την τέχνη.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Σκηνικά-στοιχεία Σκηνογραφίας • Δημόσια σφαίρα και εικαστικές τέχνες • Ψηφιακές ετεροτοπίες και εικονικός χώρος VR – AR <p>• 3.Ε.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>3.Ε.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>3.Ε.3.i. Installation Art, Land Art, Enviromental Art   Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>3.Ε.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>3.Ε.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p>

<p>3.Ε.4.ι. Παρουσίαση εικαστικών έργων με αναφορά στον τόπο και την μεταβολή του (Τζούντ, Μπούρι κλπ.) Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>3.Ε.4.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<ul style="list-style-type: none"> • 3.Ε.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή <p>3.Ε.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3.Ε.5.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
<p>3.Ε.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>3.Ε.6.ι Αποτιμητές 5^{ης} Ενότητας 3^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>ΕΠΙΛΟΓΟΣ 3^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: Γλωσσάρι – Γενικοί Αποτιμητές Κεφαλαίου</p>
<p>4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΘΕΜΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΝΟΗΜΑ</p>
<p>Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 4^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ</p>
<p>4.Α' ΕΝΟΤΗΤΑ: Όνειρο, παράδοξο και παράλογο</p>
<p>4.Α.1 Εισαγωγή</p> <p>4.Α.1.ι. Από το συναίσθημα στην υποκειμενικότητα</p>
<p>4.Α.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>4.Α.2.ι. Η αυτόματη γραφή, και η συγκρότηση της ταυτότητας.</p> <p>Τέχνη και δημιουργία ως προσωπική πραγμάτωση</p> <p>4.Α.2.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>4.Α.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>4.Α.3.ι. Σουρεαλισμός, Dada - Νέο Dada (Εστίαση στην παραδοξότητα.) Μεταμοντερνισμός της ταυτότητας Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>4.Α.3.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>4.Α.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>4.Α.4.ι. Παρουσίαση εικαστικών έργων με εστίαση στην αυτόματη γραφή και την ταυτοτική αφήγηση Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>4.Α.4.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<ul style="list-style-type: none"> • 4.Α.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή <p>4.Α.5.ι Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.Α.5.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
<p>4.Α.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>4.Α.6.ι Αποτιμητές 1^{ης} Ενότητας 4^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>

4.Β΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: Ανάγκη για αντικειμενικότητα
4.Β.1 Εισαγωγή
4.Β.2.ι. Προσπάθειες σύνταξης μιας οικουμενικότητας
4.Β.2 Ο κόσμος της τέχνης
4.Β.2.ι. Αναζητώντας κοινούς τόπους στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Εικονιστικές, συμβολικές και σημειωτικές νοηματοδοτήσεις σε έναν κόσμο που μετασχηματίζεται διαρκώς
4.Β.2.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
4.Β.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης
4.Β.3.ι. Κυβισμός, Νέα Αντικειμενικότητα, ηχοτοπία, Σχεσιακή τέχνη (κοινότητες) Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)
4.Β.3.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
4.Β.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης
4.Β.4.ι Παρουσίαση εικαστικών έργων με συνεκτική δομή Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση
4.Β.4.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
• 4.Β.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
4.Β.5.ι Παραδείγματα έργων και κινήματων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)
• 4.Β.5.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
4.Β.6. Ας δούμε τι μάθαμε
4.Β.6.ι Αποτιμητές 2 ^{ης} Ενότητας 4 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
4.Γ΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: Επικοινωνία και κατανάλωση
4.Γ.1 Εισαγωγή
4.Γ.2.ι. Υπερπληροφόρηση και παραπλάνηση
4.Γ.2. Ο κόσμος της τέχνης
4.Γ.2.ι. Κώδικες επικοινωνίας και σύγχρονη πραγματικότητα. Διαπλοκές εικονιστικών και γλωσσικών μηνυμάτων. MME - Στοιχεία media studies. Fake news και εικονικό σύμπαν Εικονιστικές αποτυπώσεις των μεταμορφώσεων της ιδεολογίας
4.Γ.2.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
4.Γ.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης
4.Γ.3.ι. Νέο Pop, Internet Art, Digital Art. Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)

4.Γ.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
<p>4.Γ.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>4.Γ.4.i. Παρουσίαση εικαστικών έργων (Χέρστ, Κουνς) και πολυμεσικών διαφημίσεων Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>4.Γ.4.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<ul style="list-style-type: none"> • 4.Γ.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή <p>4.Γ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.Γ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
<p>4.Γ.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>4.Γ.6.i Αποτιμητές 3^{ης} Ενότητας 4^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
4.Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Πολλαπλές αναγνώσεις και προσλήψεις
<p>4.Δ.1 Εισαγωγή</p> <p>4.Δ.2.i. Τι καταλαβαίνω απ' όσα μου δείχνουν;</p>
<p>4.Δ.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>4.Δ.2.i. Η σχέση γλωσσικού και εικονιστικού κειμένου στα πολυτροπικά κείμενα Βασικά στοιχεία της γραμματικής των εικόνων</p> <p>4.Δ.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>4.Δ.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>4.Δ.3.i. Dada - Νέο Dada (Έστιαση στην πολλαπλότητα της σημειωτικής ανάλυσης.) Λετριστές, Εννοιολογικοί Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>4.Δ.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>4.Δ.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>4.Δ.4.i Παρουσίαση εννοιολογικών εικαστικών έργων (Κόσουθ) και λετριστικών παιγνίων. Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>4.Δ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<ul style="list-style-type: none"> • 4.Δ.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή <p>4.Δ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4.Δ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
<p>4.Δ.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>4.Δ.6.i Αποτιμητές 4^{ης} Ενότητας 4^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
4.Ε' ΕΝΟΤΗΤΑ: Τέχνη και πολιτική

<p>4.E.1 Εισαγωγή</p> <p>4.E.1.i. Παλεύοντας για έναν πιο δίκαιο κόσμο</p>
<p>4.E.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>4.E.2.i. Η ηθική και κοινωνική ευθύνη του καλλιτέχνη ως ενεργός πολίτης, ακτιβιστής και φορέας κοινωνικής αλλαγής.</p> <p>Το περιεχόμενο της τέχνης ενάντια στην ανισότητα. Πολυτροπικά, επιτελεστικά και συμμετοχικά παραδείγματα.</p> <p>4.E.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>4.E.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>Ενδεικτικά παραδείγματα από:</p> <p>4.E.3.i. Παρεμβατική τέχνη (Φεμινιστική Τέχνη, οικολογία, ακτιβισμός, graffiti) Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>4.E.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>4.E.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>4.E.4.i. Παρουσίαση εικαστικών έργων με αναφορά στα έμφυλα δικαιώματα (Κάλο, Νεσάτ, Κρούγκερ κλπ.) Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>4.E.4.ii. Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>• 4.E.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>4.E.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>• 4.E.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>4.E.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>4.E.6.i Αποτιμητές 5^{ης} Ενότητας 4^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>ΕΠΙΛΟΓΟΣ 4^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: Γλωσσάρι – Γενικοί Αποτιμητές Κεφαλαίου</p>
<p>5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ</p>
<p>Προοργανωτές μάθησης: Προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα 5^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ</p>
<p>5.Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: Παράσταση και αναπαράσταση της πραγματικότητας</p>
<p>5.Α.1 Εισαγωγή</p> <p>5.Α.1.i. Παριστάνω ή αναπαραστώ;</p>
<p>5.Α.2 Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>5.Α.2.i. Αντιπαραβολές παράστασης και αναπαράστασης στην τέχνη και την καθημερινότητα</p> <p>5.Α.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>5.Α.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p>

5.A.3.i.	Νέο-Ρεαλισμός	-	Φωτογραφικός	Ρεαλισμός
Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)				
5.A.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)				
5.A.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης				
5.A.4.i. Παρουσίαση φωτογραφικών και επιτελεστικών έργων. Παραλληλισμός με εικαστική μετάπλαση Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση				
5.A.4.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης				
<ul style="list-style-type: none"> • 5.A.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή Ζωή 				
5.A.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)				
<ul style="list-style-type: none"> • 5.A.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας 				
5.A.6. Ας δούμε τι μάθαμε				
5.A.6.i Αποτιμητές 1 ^{ης} Ενότητας 5 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες				
5.B' ΕΝΟΤΗΤΑ: Το συναίσθημα και οι συνειρμοί				
5.B.1 Εισαγωγή				
5.B.1.i.Απελευθερώνοντας ψυχή και νου				
5.B.2. Ο κόσμος της τέχνης				
5.B.2.i. Μοναδικές εμπειρίες και στιγμές που μας αλλάζουν. (Δι)αίσθηση και ενόραση.				
5.B.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)				
5.B.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης				
5.B.3.i. Happening, Performance, Νέο Dada, Νέο Εξπρεσιονισμός				
Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)				
5.B.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)				
5.B.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης				
5.B.4.i Παρουσίαση εικαστικών έργων με εστίαση στην ψυχική έκφραση και το συναίσθημα (Μπέικον, Ρίχτερ κλπ.)				
Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση				
5.B.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης				
<ul style="list-style-type: none"> • 5.B.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή Ζωή 				
5.B.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)				
<ul style="list-style-type: none"> • 5.B.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας 				
5.B.6. Ας δούμε τι μάθαμε				

5.Β.6.ι Αποτιμητές 2 ^{ης} Ενότητας 5 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
5.Γ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Νόηση όραση και ιδέα
5.Γ.1 Εισαγωγή
5.Γ.1.ι. Περιπέτειες της αισθητικής και της λογικής
5.Γ.2. Ο κόσμος της τέχνης
5.Γ.2.ι. Η ιδέα ως αισθητικό προϊόν, ο καλλιτέχνης ως ερευνητής. Τέχνη και επιστήμη χορεύουν τανγκό. Η θέση των πολυτροπικών κειμένων στο σύγχρονο κόσμο. Εικόνα και Οπτική Επικοινωνία διαχρονικά.
5.Γ.2.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
5.Γ.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης
5.Γ.3.ι. Νέο-Μετα/Εννοιολογική Τέχνη, διεπιστημονικές συνέργειες Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)
5.Γ.3.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)
5.Γ.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης
5.Γ.4.ι Παρουσίαση διεπιστημονικών καλλιτεχνικών πρότζεκτ (ανθρωπολογία, κοινωνιολογία, βιοηθική κλπ.) Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση
5.Γ.4.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης
<ul style="list-style-type: none"> • 5.Γ.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή
5.Γ.5.ι Παραδείγματα έργων και κινήματων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)
<ul style="list-style-type: none"> • 5.Γ.5.ιι Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας
5.Γ.6. Ας δούμε τι μάθαμε
5.Γ.6.ι Αποτιμητές 3 ^{ης} Ενότητας 5 ^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες
5.Δ' ΕΝΟΤΗΤΑ: Τα σύμβολα και οι ερμηνείες τους
5.Δ.1 Εισαγωγή
5.Δ.1.ι. Ξαναδιαβάζοντας τον κόσμο των συμβόλων
5.Δ.2. Ο κόσμος της τέχνης
5.Δ.2.ι. Η αισθητική θεωρία των συμβόλων Η λειτουργία των συμβόλων στον σύγχρονο κόσμο. Οπτικός Γραμματισμός Πολυτροπικότητα, Σημειωτική. Μιλώντας για εικόνες και μιλώντας με εικόνες
5.Δ.2.ιι. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)
5.Δ.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης

<p>5.Δ.3.i. Video Art,(Εστίαση στις συμβολικές αναπαραστάσεις των νέων μέσων.) New media Art, Σύγχρονη θρησκευτική τέχνη Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>5.Δ.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>5.Δ.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>5.Δ.4.i Παρουσίαση πολυμεσικών εικαστικών έργων και σύγχρονων θρησκευτικών έργων από όλο τον κόσμο. Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>5.Δ.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>• 5.Δ.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>5.Δ.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>• 5.Δ.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>
<p>5.Δ.6. Ας δούμε τι μάθαμε</p> <p>5.Δ.6.i Αποτιμητές 4^{ης} Ενότητας 5^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες</p>
<p>5.Ε' ΕΝΟΤΗΤΑ: Προς μια νέα αισθητική του 21ου αιώνα</p>
<p>5.Ε.1 Εισαγωγή</p> <p>5.Ε.2.i. Τέχνη, καλλιτέχνης και κοινωνία</p>
<p>5.Ε.2. Ο κόσμος της τέχνης</p> <p>5.Ε.2.i. Είναι η τέχνη εργασία; Προσλήψεις της εικαστικής εργασίας. Η κοινωνική θέση του καλλιτέχνη και η μεγάλη πρό(σ)κληση</p> <p>5.Ε.2.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις εικαστικών δεξιοτήτων (τεχνικές – υλικά – μέσα)</p>
<p>5.Ε.3. Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης</p> <p>5.Ε.3.i. Street Art, Σχισιακή Τέχνη, τέχνη στο δημόσιο χώρο Οι καλλιτέχνες, η εποχή και το έργο τους (ενδεικτικά παραδείγματα)</p> <p>5.Ε.3.ii. Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις οπτικού – εικαστικού γραμματισμού (ιστορία της τέχνης)</p>
<p>5.Ε.4. Τι μας λένε τα έργα τέχνης</p> <p>5.Ε.4.ii Παρουσίαση εικαστικών έργων με αναφορά στον κοινωνικό ρόλο του καλλιτέχνη (Μπάνκσι, ΤζέιΑρ κλπ.) Περιγραφή - Ανάλυση – Ερμηνεία – Αξιολόγηση</p> <p>5.Ε.4.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις αισθητικής – σημειωτικής ανάλυσης</p>
<p>• 5.Ε.5. Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή</p> <p>5.Ε.5.i Παραδείγματα έργων και κινημάτων με κοινωνικό πρόσημο (αξίες, στάσεις, συμπεριφορές)</p> <p>• 5.Ε.5.ii Ώρα για δημιουργία: Ασκήσεις δεξιοτήτων (ήπιες, ζωής, νοητικές, ψηφιακές, τεχνολογικές, κοινωνικές κλπ.), διαθεματικότητας και αειφορίας</p>

5.Ε.6. Ας δούμε τι μάθαμε

5.Ε.6.ι Αποτιμητές 5^{ης} Ενότητας 5^{ου} Κεφαλαίου – βασικές έννοιες

ΕΠΙΛΟΓΟΣ 5^{ου} ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ: Γλωσσάρι – Γενικοί Αποτιμητές Κεφαλαίου

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: Η μετάβαση – Γενικοί Αποτιμητές τάξης

- Μια χρονιά γεμάτη τέχνη και δημιουργία (αναστοχασμός στην εκπαιδευτική εμπειρία)
- Τι έμαθα, τι ένιωσα, πως άλλαξα; (αναστοχασμός στο ατομικό και συλλογικό πολιτισμικό κεφάλαιο)
- Τι ακολουθεί; «Από το Γυμνάσιο στο Λύκειο» (σύνδεση με επαγγελματικές και ακαδημαϊκές προοπτικές στον χώρο των τεχνών)

ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΟΠΤΙΚΟΣ ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Στην ταπετσαρία του τέλους θα παρουσιάζονται ενδεικτικές εικόνες από διάφορους πολιτισμούς. Θα μπορούσε να δημιουργηθεί σύνθεση εικόνων με την τεχνική της ψηφοθέτησης που θα καλύπτει όλη την ιστορική περίοδο της τάξης με έμφαση στις εικαστικές τέχνες και συμπληρωματικά στις εφαρμοσμένες τέχνες. Η σύνθεση των εικόνων θα λειτουργεί ως αποτιμητής που θα υπενθυμίζει στους μαθητές τι έμαθαν και ως προοργανωτής για την επόμενη τάξη στην ύλη της τάξης. Στην περίπτωση αυτή η σύνθεση θα αποτελείται κατά το ¼ από οπτικό υλικό που συνδέεται με την ύλη της Α τάξης (ασπρόμαυρες εικόνες) και κατά τα ¾ από οπτικό υλικό που συνδέεται με την ύλη της Γ' τάξης (έγχρωμες εικόνες).

ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ

Ταυτότητα Βιβλίου									
Σύνολο κεφαλαίου 25-35 σελίδες	1 ^{ου}	Σύνολο κεφαλαίου 25-35 σελίδες	2 ^{ου}	Σύνολο κεφαλαίου 25-35 σελίδες	3 ^{ου}	Σύνολο κεφαλαίου 25-35 σελίδες	4 ^{ου}	Σύνολο κεφαλαίου 25-35 σελίδες	5 ^{ου}
Επίλογος Βιβλίου									

6.Το Βιβλίο Μαθητή/τριας και το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου

Η επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων που αποτελούν την αφετηρία του σχεδιασμού των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, αξιοποιεί το περιεχόμενο όχι μόνο του βασικού έντυπου εκπαιδευτικού υλικού (διδακτικό βιβλίο, εικαστικό σημειωματάριο, ανθολόγιο) αλλά και του συμπληρωματικού υλικού σε ηλεκτρονική μορφή, εντάσσοντας τους προοργανωτές και τους αποτιμητές των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων συνολικά ανά κεφάλαιο και ανά ενότητα στη δομή που είδαμε παραπάνω, βοηθώντας εικαστικούς εκπαιδευτικούς να εντάξουν τη νοητική τους προσπάθεια σε ένα πλαίσιο διαδικασιών που οδηγεί στην κατάκτηση προσδιορισμένων γνώσεων και δεξιοτήτων και διευκολύνοντάς τους επιπλέον στον σχεδιασμό και την επιλογή των κατάλληλων εργασιών και δραστηριοτήτων. Λειτουργούν παροτρυντικά κι ενθαρρυντικά για τους μαθητές ενημερώνοντάς τους με μεγαλύτερη καθαρότητα και σαφήνεια τι αναμένεται από αυτούς/ές, ώστε να ανταποκρίνονται με προθυμία και υπευθυνότητα. Εξίσου και οι αποτιμητές που παρατίθενται στο τέλος του κεφαλαίου/ενότητας ως σύντομες αναστοχαστικές ευκαιρίες,

δίνουν στους μαθητές και στις μαθήτριες τη δυνατότητα αυτοαξιολόγησης και αποτίμησης της προσπάθειάς τους, με σημείο αναφοράς τον έλεγχο επίτευξης των αντίστοιχων μαθησιακών αποτελεσμάτων. Η αποτίμηση αυτή είναι σπουδαία τόσο για τους μαθητές/τριες, όσο και για τους εκπαιδευτικούς ώστε να αναπροσαρμόζουν αμοιβαία τα επόμενα βήματα μάθησης και διδακτικής στρατηγικής, ρυθμίζοντας τυχόν αρρυθμίες και αξιοποιώντας τα δυνατά σημεία του μαθητικού και σχολικού δυναμικού σε διάφορα επίπεδα.

Το συμπληρωματικό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει πολυαισθητηριακούς πόρους στην ψηφιακή τους διάσταση, όπως φωτογραφίες, έργα τέχνης, κείμενα, μαθητικές εργασίες του ίδιου ή άλλων σχολείων, κ.ά., τεχνικές οδηγίες, πειραματισμούς, λογισμικά, εκπαιδευτικά παιχνίδια, βίντεο, ηχητικά αποσπάσματα, εικονικά μουσεία - εκθέσεις, κινηματογραφικά αποσπάσματα, προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, εννοιολογικούς χάρτες, κείμενα σε pdf, podcast/broadcast, διαδραστικές ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης (drill and practice), χρονογραμμές, κ.ά. Επίσης πρόσθετους ψηφιακούς πόρους προς ιστοσελίδες αρχείων και φόρουμ για θέματα τέχνης, βιβλιογραφία, εικαστικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες, προτάσεις για ποικίλα καλλιτεχνικά έργα που παρουσιάζουν συνάφεια με επιμέρους εικαστικά ζητήματα και μπορούν να προσφέρουν στην μαθησιακή διαδικασία.

Η διασύνδεση των διδακτικών βιβλίων με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό γίνεται, τόσο στο σύνολό του (μακροεπίπεδο) όσο και κατά κεφάλαιο ή και θεματική ενότητα (μικροεπίπεδο), επίσης και με τις ασκήσεις με το ψηφιακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο μέσω ενός κώδικα QR. Η σάρωσή του δίνει πρόσβαση στα αντίστοιχα μαθησιακά αντικείμενα, εξασφαλίζοντας αυτόματα την ανακατεύθυνση των εκπαιδευτικών και των μαθητών/μαθητριών, στην περίπτωση αντικατάστασης ή προσθήκης κάποιου μαθησιακού αντικειμένου.

7. Το ψηφιακό υλικό των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου: παιδαγωγική χρήση, τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις

Η επιλογή κατάλληλου ψηφιακού υλικού των Καλλιτεχνικών για την Γ΄ τάξη του Γυμνασίου, με βάση κριτήρια που αποκρίνονται θετικά στην παιδαγωγική του χρήση, αποτελεί απαραίτητη συνθήκη για την αποτελεσματική διδασκαλία. Οι διαδραστικές δραστηριότητες και το περιεχόμενο πολυμέσων, όπως φωτογραφίες, εικόνες, γραφήματα, βίντεο κλπ., χρειάζεται να επιλέγονται με παιδαγωγικά κριτήρια και να σχετίζονται με το περιεχόμενο του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου, ώστε να διευρύνεται η μαθησιακή διαδικασία. Επιπλέον, τα πολυμέσα, οι διαδραστικές δραστηριότητες και τα εργαλεία εκμάθησης, είναι απαραίτητο να ικανοποιούν τις αισθητικές προϋποθέσεις, να είναι εύχρηστα, να λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες και τις ικανότητες των μαθητών/τριών, με σκοπό την ενίσχυση της μάθησης και της διδασκαλίας, αλλά και τον περιορισμένο διδακτικό χρόνο του μονόωρου μαθήματος των Καλλιτεχνικών. Σε κάθε περίπτωση, το έντυπο και ψηφιακό υλικό των Καλλιτεχνικών της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου δεν συνυπάρχουν ως ανεξάρτητες οντότητες, αλλά ενοποιούνται στο διδακτικό βιβλίο. Το διδακτικό βιβλίο ήδη στην έντυπη μορφή του μπορεί να σχεδιαστεί ως ένα υβριδικό είδος, στο οποίο δύο ανόμοιες και ριζικά διαφορετικές ως προς την φύση τους μορφές και πηγές γνώσης, η έντυπη και η ψηφιακή μορφή, οι οποίες όμως έχουν κοινό σκοπό, διασταυρώνονται και βρίσκονται σε συνεχή επικοινωνία, με απώτερο σκοπό την υποστήριξη των μαθητών/τριών και των

εκπαιδευτικών στην δόμηση της γνώσης. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο, το πρόσθετο ψηφιακό υλικό είναι αναγκαίο να καλύπτει όλες τις δυνατές γνωστικές, αισθητηριακές σημειολογικές και άλλες διασυνδέσεις του περιεχομένου του Νέου Προγράμματος Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου. Οι επιμέρους πόροι σύμφωνα με το παραπάνω, ταξινομούνται: (α) σε γλωσσικούς πόρους, δηλαδή τεκμήρια λόγου συνδεδεμένα με το περιεχόμενο του ΠΣ και του εκπαιδευτικού υλικού, (β) εικονιστικούς, πολυτροπικούς και ψηφιακούς πόρους, δηλαδή έργα τέχνης, τεκμήρια εικόνας, βίντεο, ήχου και άλλα πολυτροπικά ή ψηφιακά τεκμήρια που εμπλουτίζουν το γνωστικό περιεχόμενο των υπολοίπων εκπαιδευτικών πόρων, (β) σε οδηγούς τεχνικών εικαστικών δραστηριοτήτων, δηλαδή παρουσιάσεις και βίντεο, εστιασμένα σε μια τεχνική, διαδικασία ή εικαστική εμπειρία, και (γ) σε ψηφιακές εφαρμογές και λογισμικά, τα οποία δίνουν περαιτέρω δυνατότητες εικαστικής επεξεργασίας και δημιουργίας σε μαθητές και εικαστικούς/εκπαιδευτικούς.

Σε κάθε περίπτωση, έντυπο και ψηφιακό υλικό λειτουργούν ταυτόχρονα ως ανεξάρτητα και διαπλεκόμενα δυναμικά πεδία, σε συνάρτηση με τις κατά περίπτωση ισχύουσες συνθήκες και παιδαγωγικές ανάγκες του μαθησιακού περιβάλλοντος. Ο κόμβος διασύνδεσης και διαπλοκής τους είναι, κυρίως, το Νέο διδακτικό βιβλίο των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου, που είναι σχεδιασμένο να λειτουργεί ως διπλή πύλη εισόδου, τόσο στον πραγματικό, όσο και τον ψηφιακό κόσμο της μάθησης, καθώς και τα άλλα βιβλία που προορίζονται για την Γ΄ τάξη. Όταν κι όπου αυτό είναι δυνατό, το διδακτικό βιβλίο καθίσταται ο πλοηγός αυτής της διαρκούς ταλάντωσης, με απώτερο στόχο την δυναμική και διαφοροποιημένη υποστήριξη των μαθητών/τριών και των εικαστικών - εκπαιδευτικών στο μαθησιακό ταξίδι.

Το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, επικαιροποιεί το διδακτικό βιβλίο, το εμπλουτίζει, το ανανεώνει και το εκσυγχρονίζει διαρκώς, διασυνδέοντάς το με την σχολική πραγματικότητα και αναπτύσσοντας μια πολύτιμη διάσταση εφαρμογής, σε διαφοροποιημένα μαθησιακά περιβάλλοντα, στην κατεύθυνση ενός δυναμικού μουσείου εκπαιδευτικής καινοτομίας και μαθητικής εικαστικής δημιουργίας. Η ιδιότητά του αυτή, το καθιστά για ακόμα έναν λόγο πολύτιμο, μιας και μπορεί να αξιοποιηθεί ερευνητικά και συμβουλευτικά, ως ένα πεδίο μελέτης και ενίσχυσης του εκπαιδευτικού έργου ως προς την διδασκαλία των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης, από ακαδημαϊκά ιδρύματα, υπευθύνους παιδαγωγικής και επιστημονικής ευθύνης των εικαστικών – εκπαιδευτικών και από την ίδια την σχολική κοινότητα. Ο ρόλος του διδακτικού βιβλίου των Καλλιτεχνικών της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου αναβαθμίζεται, ενώ το πρόσθετο ψηφιακό υλικό εξασφαλίζει την επικαιροποίηση, την επέκταση και την παροχή πολυαισθητηριακών μαθησιακών πόρων, σε ένα πλαίσιο ανάπτυξης συλλογικής κουλτούρας διαχείρισης, διαρκούς αυτοεπιμόρφωσης και συμπερίληψης.

Προκειμένου να καταστεί εφικτή αυτή η αμφίπλευρη και δυναμική διασύνδεση μεταξύ του έντυπου διδακτικού βιβλίου και του δυναμικά αναπτυσσόμενου ψηφιακού ριζωματικού αποθετηρίου, είναι κρίσιμη η αξιοποίηση των κωδικοποιήσεων που το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου. Οι πολλαπλές κατηγοριοποιήσεις των εκπαιδευτικών πόρων, σε σχέση με τους θεμελιώδεις, τους βασικούς και συμπληρωματικούς άξονες και τους μίτους της μάθησης, αποτελούν βάση ταξινόμησης του

υλικού. Ειδικά μέσω της ταξινόμησης σύμφωνα με τους μίτους της μάθησης, γίνεται δυνατή και η οριζόντια διασύνδεση των πόρων μεταξύ των τριών τάξεων του Γυμνασίου, καθώς και η διασύνδεση μεταξύ των βαθμίδων του Δημοτικού και του Γυμνασίου.

8. Κριτήρια αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου

Συνοψίζοντας τα κριτήρια επιλογής, σύνταξης και ανάπτυξης του εκπαιδευτικού υλικού των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου, το «Διδακτικό Βιβλίο», το «Τετράδιο Εργασιών – art-sketchbook», το «Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων», τον «Εργαστηριακό Οδηγό» και το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, είναι δεδομένο ότι θα καλύπτουν τα αναγκαία ποιοτικά χαρακτηριστικά μιας σύγχρονης και επιστημονικά – παιδαγωγικά τεκμηριωμένης εικαστικής εκπαίδευσης, που αποκρίνεται και συνάδει με τη φυσιογνωμία του μαθήματος των Καλλιτεχνικών, τη φιλοσοφία του Νέου Προγράμματος Σπουδών των Καλλιτεχνικών και τις προτεινόμενες εκπαιδευτικές καινοτομίες.

Ως θεμελιώδες ζήτημα προκύπτει η επιστημονική εγκυρότητα, βάση της οποίας το νέο εκπαιδευτικό υλικό οφείλει να καλύπτει τις σύγχρονες εξελίξεις των εικαστικών τεχνών, σε όλο το φάσμα που αυτές καλύπτουν. Αυτό εκκινεί από την πλήρη και ενδεδειγμένη καταγραφή και παρουσίαση των εικαστικών ζητημάτων στο Νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου, όπως αυτή αναπτύσσεται με άξονα τους σκοπούς και τους επιμέρους στόχους της διδασκαλίας τους. Παράλληλα με την επιστημονική εγκυρότητα, αναγκαία είναι και η παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα, που αντανάκλα την γνωστική ετοιμότητα των μαθητών, τις ψυχοσυναισθηματικές και κοινωνικοποιητικές τους ανάγκες. Στο πλαίσιο αυτό, συνδέεται και η κοινωνική εγκυρότητα, δηλαδή η διασύνδεση του επιστημονικού πεδίου των εικαστικών τεχνών με τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις αλληλεπιδράσεις τους. Έτσι, αναπτύσσεται η ζωτική αμφίδρομη σύνδεση μεταξύ των εικαστικών τεχνών και της κοινωνικής, κοινοτικής και σχολικής πραγματικότητας, ως μια σχέση αλληλεξάρτησης και ανατροφοδότησης.

Δε θα μπορούσαν να λείπουν τα αισθητικά και λειτουργικά κριτήρια από το συνολικό εκπαιδευτικό υλικό των Καλλιτεχνικών της Γ΄ τάξης, που καθορίζουν την τελική προσπελασιμότητα από τον/την τελικό χρήστη. Η οπτική και απτική ελκυστικότητα, η χρήση κάθε απαραίτητου ως προς τη δομή και το περιεχόμενο οπτικού, εικονιστικού και συμβολικού πόρου, η γλωσσική απόδοση σε γραφιστικό περιεχόμενο μέσω της κατάλληλης επιλογής γραμματοσειρών και της στοιχειοθεσίας, η αρχιτεκτονική της σελίδας και η απόδοση των πολύπλοκων εννοιολογικών συνδέσεων μέσα από νοηματικούς χάρτες και διαγράμματα, αποτελούν στοιχεία που απαιτούν υψηλού επιπέδου γραφιστικό σχεδιασμό. Όλα τα παραπάνω, υπό το πρίσμα της διδακτικής και παιδαγωγικής καταλληλότητας σε σχέση με την ηλικιακή ομάδα στόχου, προκειμένου να δοθούν οι μέγιστες ευκαιρίες για την επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων και μια αισθητική παρώθηση για ενεργητική εμπλοκή και διερευνητική μάθηση. Επιπλέον, τίποτα από τα παραπάνω δεν μπορεί να επιτευχθεί αν το έντυπο εκπαιδευτικό υλικό δεν χαρακτηρίζεται από ποιοτική παραγωγή, δηλαδή από άρτια εκτύπωση σε ποιοτικά ελεγμένο χαρτί ούτως ώστε να αποδοθεί με οπτική καθαρότητα το περιεχόμενό του. Άλλωστε όλη η διαδικασία από το σχεδιασμό μέχρι την παραγωγή του έντυπου και ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, αποσκοπεί στην ενίσχυση των εσωτερικών κινήτρων, την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, την παρουσίαση όλων των

επιστημονικών και παιδαγωγικών θέσεων, με στόχο την διαφοροποίηση της διδασκαλίας και την απόδοση ποικίλων τρόπων αξιολόγησης.

Β' ΜΕΡΟΣ: Το Εικαστικό Σημειωματάριο

1. Το Εικαστικό Σημειωματάριο στη δομή, οργάνωση και διάταξη των διδακτικών βιβλίων των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου.

Στο παρόν κείμενο θα αναδειχθεί συνοπτικά η ταυτότητα και η χρήση του δεύτερου βιβλίου του νέου εκπαιδευτικού πακέτου, του Εικαστικού Σημειωματαρίου (art-sketchbook), ως αντανάκλαση της φιλοσοφίας που διέπει το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών. Τα διδακτικά βιβλία αποτελούν μείζον ζήτημα στο σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής, καθώς υποστηρίζουν και καθορίζουν τη μάθηση και τη διδασκαλία στη σχολική τάξη, ενώ αποτελούν παράλληλα ένα λειτουργικό εργαλείο για τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές/τριες, που αντανακλά τους στόχους, το περιεχόμενο και τη μεθοδολογία της διδασκαλίας, όπως αυτά καθορίζονται στο πρόγραμμα σπουδών. Στην περίπτωση του γνωστικού αντικείμενου των Καλλιτεχνικών τα διδακτικά βιβλία αποτελούν τα απτά, έντυπα και διαμεσολαβητικά μέσα που συνδέουν το Νέο ΠΣ Καλλιτεχνικών με την εικαστική διδασκαλία και πράξη.

Με τον όρο "διδακτικά Βιβλία" εννοούμε το έντυπο υλικό στο αντικείμενο των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης, που περιλαμβάνει και τα τρία έντυπα μέρη του Εκπαιδευτικού Πακέτου, δηλαδή: (α) το Βιβλίο, (β) το Εικαστικό Σημειωματάριο, (γ) το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και (δ) τον Εργαστηριακό Οδηγό, μαζί με τα πανομοιότυπα ψηφιακά τους αποτυπώματα. Ειδικότερα, το εικαστικό σημειωματάριο της Γ' Τάξης του Γυμνασίου αποτελεί τον έντυπο ή/και ψηφιακό χώρο για την εκπόνηση εικαστικών εργασιών που προτείνονται για τη συγκεκριμένη ομάδα στόχου, προσαρμοσμένες στην ύλη της συγκεκριμένης τάξης, όπως αυτή καθορίζεται από το Νέο ΠΣ Καλλιτεχνικών. Με τον τρόπο αυτό, μέσα από το Εικαστικό Σημειωματάριο της Γ' τάξης, οι μαθητές/τριες θα αντλούν πληροφορίες για τις εφαρμογές του γνωστικού αντικείμενου και θα προτρέπονται σε δημιουργικές δραστηριότητες και ασκήσεις.

Κατά τη σύνταξη των διδακτικών βιβλίων των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη σύγχρονα και διαχρονικά κριτήρια ποιότητας. Χρειάζεται να διερευνηθεί με ποιον τρόπο τα διάφορα δομικά στοιχεία του Εικαστικού Σημειωματαρίου συνεισφέρουν στην επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων και να προσαρμόσει κάθε στοιχείο στην ιδιαιτερότητα της ηλικίας και τα χαρακτηριστικά της ηλικιακής ομάδας στόχου. Δίνοντας έμφαση στα δομικά στοιχεία του, θα προκύψουν οι επιθυμητές δυναμικές προσεγγίσεις της αισθητικής και λειτουργίας του περιεχομένου του. Υπό το πρίσμα αυτό, το Εικαστικό Σημειωματάριο των Καλλιτεχνικών της Γ' Γυμνασίου χρειάζεται να είναι απλό και να περιορίζεται στην επιλογή του ουσιώδους και του βασικού, να αντιστοιχεί στη διάρθρωση της διδακτέας ύλης, να είναι φιλικό ως προς τη χρήση και την μεταφορά από το σπίτι, προσεκτικά σχεδιασμένο, διαδραστικό, ώστε να αποτελεί βέλτιστο παράδειγμα αντιστοιχίας ενός ΠΣ που υποστηρίζει τη μαθητοκεντρική διδασκαλία και μάθηση. Στην κατεύθυνση αυτή, είναι απαραίτητο να παρουσιάζει το ερέθισμα πολυτροπικά, ώστε να ενεργοποιεί την αισθητηριακή αντίληψη των μαθητών. Ακόμη πρέπει να είναι συστηματοποιημένο ως προς την δομή του, διαφοροποιημένο ως προς τις μορφές της διδασκαλίας και διαβαθμισμένο ως προς το υλικό του. Επιπλέον, πρέπει να ευνοεί τον αναστοχασμό, μέσα από αφορμές, οδηγίες και στρατηγικές μαθησιακής ανατροφοδότησης και να εμπεριέχει ενδεικτικές φόρμες

αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης, συνδεδεμένες με τα κεντρικά μαθησιακά αποτελέσματα της τάξης. Πάνω από όλα χρειάζεται να είναι παράγωγο του ΠΣ των Καλλιτεχνικών της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου, ως προς τα κριτήρια επιλογής, διάταξης και διάρθρωσης του περιεχομένου, των διδακτικών ενοτήτων και των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και τις προτεινόμενες διδακτικές-μεθοδολογικές προσεγγίσεις που προτείνονται από το ΠΣ και τον οδηγό του εκπαιδευτικού. Ως προς την φυσιογνωμία του περιεχομένου του, χρειάζεται να ευνοεί τη διάδραση, την επικοινωνία και την πληροφοριακή ενημερότητα. Αισθητικά οφείλει να είναι ευφάνταστο, με σύγχρονη και ανάλογη με την ηλικία αισθητική. Για τον λόγο αυτό, είναι απαραίτητη τόσο η γραφιστική, όσο και η παιδαγωγική προσέγγιση της αισθητικής του έντυπου και του ψηφιακού υλικού. Αναφορικά με την οργάνωση του περιεχομένου του Εικαστικού σημειωματαρίου της Γ΄ τάξης είναι σκόπιμο να οργανώνεται με συνέπεια, μέσω του πίνακα περιεχομένων του και της ακολουθίας κεφαλαίων, ενοτήτων, υποενοτήτων, τίτλων, υπότιτλων, λεζάντων, εικονιστικών στοιχείων κλπ. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου, εμφανίζονται συνδεδετικά μοτίβα που οργανώνουν το διαφοροποιημένο περιεχόμενο σε ένα ενιαίο όλο. Τα μοτίβα αυτά αφορούν στον τρόπο οργάνωσης του περιεχομένου, στην ηλεκτρονική σχεδίαση, στην αρχιτεκτονική της σελίδας και στα χρησιμοποιούμενα σύμβολα.

2. Το Εικαστικό Σημειωματάριο της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου ως μέρος του περιεχομένου του διδακτικού πακέτου.

Το εκπαιδευτικό υλικό του μαθήματος των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου περιλαμβάνει το σύνολο των διδακτικών και μαθησιακών πόρων, μέσων, πηγών κλπ., που συνεργούν στη διαμόρφωση ενός ενεργού και δημιουργικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Το διδακτικό πακέτο για το γνωστικό αντικείμενο των Καλλιτεχνικών περιλαμβάνει:

Εκπαιδευτικά βιβλία (ψηφιακής ή/και έντυπης μορφής) τα οποία είναι:

1. Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας της Γ΄ τάξης.
2. Εικαστικό Σημειωματάριο της Γ΄ τάξης.
3. Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων που διανέμεται στην Α΄ τάξη και παραμένει ενεργό σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου.
4. Εργαστηριακός Οδηγός που διανέμεται στην Α΄ τάξη και παραμένει ενεργός σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου.

Τα Εικαστικό Σημειωματάριο εκτός της σύνδεσης με το Βιβλίο του/της μαθητή/τριας διαθέτει και εμφανίζει επιπλέον συνδέσεις και με τα άλλα συμπληρωματικά βιβλία (το Ανθολόγιο Εικαστικών Κειμένων και τον Εργαστηριακό Οδηγό). Σε αμφίδρομη αλληλεπίδραση αντλεί και προσφέρει αφορμές εμπλουτισμού της εικαστικής διδασκαλίας καθώς η αναπτυσσόμενη σχέση εικαστικής πράξης και αντίληψης προσεγγίζει το εικαστικό φαινόμενο ολιστικά. Τέλος βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με το πρόσθετο ψηφιακό υλικό και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη της δομικής σύνδεσης των επιμέρους στοιχείων του εκπαιδευτικού πακέτου του Γυμνασίου.

3. Η ταυτότητα του Εικαστικού Σημειωματαρίου της Γ΄ τάξης του Γυμνασίου

Το περιεχόμενο του ΠΣ των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου αλλά του εκπαιδευτικού υλικού που υποστηρίζει την εφαρμογή του και ειδικότερα τα περιεχόμενα του Εικαστικού

Σημειωματάριου, κινείται μακριά από περιοριστικές και μονοσήμαντα γραμμικές διαδρομές. Το Εικαστικό σημειωματάριο θα πρέπει να προσφέρει ερεθίσματα και ευκαιρίες ώστε οι μαθητές/τριες ως άτομα με ατομική δημιουργική εμπειρία αλλά και ως υποκείμενα μάθησης, να έχουν δυνατότητα να ακολουθήσουν τις δικές τους μοναδικές μαθησιακές διαδρομές, να προσανατολίζονται προς την κατεύθυνση μιας υπεύθυνης και συνειδητής στάσης απέναντι στη γνώση και την μάθησή τους, να μπορούν να ελέγχουν την ατομική τους πρόοδο και να αναστοχάζονται δημιουργικά προς την κατεύθυνση της οικειοποίησης της επιδιωκόμενης γνώσης και εμπειρίας.

Κάθε επιμέρους συμπληρωματικό βιβλίο (στην έντυπη και ψηφιακή του μορφή) αναφέρεται στο Βιβλίο Μαθητή/τριας, ενώ παράλληλα συνδέεται με τα υπόλοιπα βιβλία και το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό. Ειδικότερα το Εικαστικό Σημειωματάριο (Art-Sketchbook) της Γ' τάξης του Γυμνασίου, επικοινωνεί παρακολουθεί και συνδέεται, άμεσα με το βιβλίο και έμμεσα με το Ανθολόγιο. Το πρόσθετο ψηφιακό υλικό δε, αποτελεί τον ιστό διασύνδεσης και επικοινωνίας των επιμέρους στοιχείων του εκπαιδευτικού πακέτου της Γ' τάξης του Γυμνασίου και τα επεκτείνει οριζόντια.

Η σύνδεση της φιλοσοφίας του Νέου ΠΣ των Καλλιτεχνικών, του Οδηγού του Εκπαιδευτικού και του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Γ' τάξης, αποτελεί προϋπόθεση για την δημιουργία του Εικαστικού Σημειωματάριου, καθώς αυτό επεκτείνει την εικαστική διδασκαλία σε πραξιακό επίπεδο, ενώ ταυτόχρονα προσφέρει δυνατότητες ελεύθερης έκφρασης και διαχείρισης του εικαστικού ζητήματος από τους μαθητές/τριες.

Ειδικότερα το Εικαστικό Σημειωματάριο (Art-Sketchbook), ως διδακτικό βιβλίο το οποίο διαθέτει και τον υψηλότερο βαθμό συγγένειας με το Βιβλίο Μαθητή/τριας, συνδέεται, επικοινωνεί και παρακολουθεί το Βιβλίο του/της μαθητή/τριας σε υψηλό βαθμό ενώ ταυτόχρονα παρακολουθεί, σε χαμηλότερο βαθμό τα άλλα δύο βιβλία (Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Κειμένων και Εργαστηριακό οδηγό). Με τον τρόπο αυτό παρακολουθεί και επεκτείνει την εικαστική διδασκαλία σε θεωρητικό και εργαστηριακό επίπεδο ενώ ταυτόχρονα προσφέρει δυνατότητες ελεύθερης έκφρασης και διαχείρισης του/της μαθητή/τριας.

Έτσι το εικαστικό σημειωματάριο (art-sketchbook), ως διδακτικό βιβλίο το οποίο διαθέτει και τον υψηλότερο βαθμό συγγένειας με το Βιβλίο Μαθητή/τριας, παρακολουθεί και επεκτείνει την εικαστική διδασκαλία ως πεδίο εφαρμογής ασκήσεων που προτείνονται στον/τη μαθητή/τριας (π.χ. εικαστικές ασκήσεις, απόκριση σε προτεινόμενα έργα τέχνης μέσα από αναλύσεις και περιγραφές), αλλά και ως πεδίο ελεύθερης δημιουργίας από τον/τη μαθητή/τρια όπου μπορεί ελεύθερα να σχεδιάζει, να καταγράφει τις σκέψεις του για το εικαστικό γεγονός αλλά και για την ζωή του και τον κόσμο. Στο βιβλίο αυτό μπορεί επίσης να εκφράζεται με ποικίλους τρόπους η ευαισθησία και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριων (φωτογραφίες, ποίηση, λογοτεχνικά κείμενα, χιούμορ, ιδέες, εφευρέσεις, δημιουργικότητα, σχέση με την επιστήμη και την τεχνολογία, αναφορές προσωπικού χαρακτήρα, καταγραφή βιωμάτων κλπ.). Το παρακολούθημα αυτό αποτελεί ουσιαστικά το κυρίως 'κτμήμα' του μαθητή/τριας, ένα είδος εικαστικού ημερολογίου που θα συνοδεύει τον μαθητή κατά την διάρκεια της σχολικής του ζωής και μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο δια βίου ενθύμιο που θα τους θυμίζει στιγμές της μεταβατικής αυτής περιόδου. Το εικαστικό σημειωματάριο θα παρέχεται επίσης σε ηλεκτρονική μορφή ώστε ο μαθητής/τρια εφόσον το επιθυμεί μα μπορεί

να ασκεί και τις ψηφιακές του δεξιότητες. Στο πλαίσιο αυτό σε επίπεδο συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού μπορούν να αξιοποιούνται και συμπληρωματικά εργαλεία και λογισμικά (π.χ. ζωγραφικής, σχεδίασης, πολυμέσων, γραφιστικής επεξεργασίας, εικονογράφησης, animation κλπ. τα οποία μπορούν να αξιοποιούνται από τους μαθητές/τριες και τα αποτελέσματα της εργασίας τους να εντάσσονται στο Portfolio τους).

Σε αυτό το πλαίσιο είναι απαραίτητο το Εικαστικό Σημειωματάριο να προωθεί τη βιωματική διάσταση του εικαστικού φαινομένου, την ελεύθερη αλληλεπίδραση των μαθητών/τριών με τα υλικά, την ανάληψη πρωτοβουλίας, την εξατομικευμένη ταυτότητα, την χωρική δημιουργική ελευθερία εντός και εκτός της σχολικής τάξης, συμβάλλοντας στην ενεργοποίηση της ικανότητας των μαθητών να παρατηρούν, να διερευνούν το περιβάλλον τους και να καλλιεργούν συναισθηματικές, κοινωνικές και νοητικές δεξιότητες, απαραίτητες για τον πολίτη του 21ου αιώνα. Σε διδακτικό, μαθησιακό επίπεδο οι δεξιότητες αυτές καλλιεργούνται μέσω του Εικαστικού Σημειωματαρίου σε σύνδεση με μια σύγχρονη παιδαγωγική θεώρηση, που βασίζεται στην κοινωνικογνωστική παιδαγωγική θεωρία, που προκρίνει την διερευνητική - ανακαλυπτική μάθηση, την ομαδοσυνεργατική μάθηση και άλλες φιλικές προσεγγίσεις για την ηλικιακή ομάδα στόχου.

Οι συγγραφείς του Εικαστικού Σημειωματαρίου θα πρέπει λοιπόν, να λάβουν υπόψη τους τις ανοιχτές προσεγγίσεις που προτείνονται από το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Καλλιτεχνικών της Γ' Τάξης του Γυμνασίου, που έχουν ως βασικό υπόβαθρο την *a/r/t/ography* και την φιλοσοφία των ριζωματικών δικτύων, εστιάζοντας στην δυνατότητα επιλογής και σύνθεσης των επιστημονικών, διδακτικών και παιδαγωγικών προσεγγίσεων. Θα πρέπει να παρέχουν στον εικαστικό εκπαιδευτικό ευκαιρίες ελεύθερου και ευέλικτου τρόπου σύνθεσης του γνωστικού περιεχομένου της διδασκαλίας, και στους μαθητές ελευθερία έκφρασης και δράσης. Παράλληλα, στην ψηφιακή επέκτασή του πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στοχευμένου εμπλουτισμού με ανεξάρτητους και συνεχώς εμπλουτιζόμενους ψηφιακούς πόρους, αναδεικνύοντας την εξατομικευμένη δυναμική της μάθησης στο πλαίσιο του κοννεκτιβισμού (Δημητριάδης, 2015). Συνεπώς οι συγγραφείς του Εικαστικού Σημειωματαρίου θα πρέπει να μεριμνήσουν ώστε να εξασφαλίζεται η ενεργητική, δημιουργική και αντιληπτική εμπλοκή των μαθητών/τριων στην εικαστική μαθησιακή διαδικασία και πράξη, καθώς και η διασύνδεση του περιεχομένου με την εγγύτερη και ευρύτερη κοινωνική ζωή των μαθητών/τριων.

4. Δομή, Διάταξη και διάρθρωση του Εικαστικού Σημειωματαρίου (art- sketchbook) - προδιαγραφές παραγωγής.

Το Εικαστικό Σημειωματάριο είναι απαραίτητο να ανταποκρίνεται στην διδασκόμενη ύλη της Γ' τάξης και να προσφέρει ερεθίσματα που θα παρακολουθούν το βιβλίο του/της μαθητή/τριας. Στο πλαίσιο αυτό, στο πρώτο μέρος του Εικαστικού Σημειωματαρίου της Γ' τάξης θα προσφέρονται παραπομπές ερεθίσματα και ενδεικτικά φύλλα εργασίας που θα παρακινούν σε δημιουργική πράξη και ελεύθερη έκφραση μέσω ασκήσεων, προσομοιώσεων, tutorials κλπ. Το δεύτερο μέρος που θα συνδέεται με το πρώτο, θα περιέχει κενά φύλλα σε διάφορες ποιότητες

Επιπλέον, θα πρέπει να αναδεικνύει την δημιουργική αλληλεπίδραση των δύο θεμελιωδών αξόνων, της “εικαστικής, δημιουργικής πράξης” και της “αισθητικής πρόσληψης και απόκρισης”, εστιάζοντας στην ολιστική ενσώματη μάθηση η οποία επικεντρώνεται στην Γ'

τάξη στην “νοητική”, διάσταση, ενώ στην Α΄ τάξη εστιάζει στην “σωματική” και στην Β΄ τάξη στην “καρδιακή” χωρίς αυτό να σημαίνει κατακερματισμό της ολότητας της εικαστικής διδασκαλίας αλλά αντίθετα επιτρέπει την βαθμιαία γνωστική, εμπειρική και αντιληπτική προσέγγιση. Σε ένα δεύτερο επίπεδο διάρθρωσης, το περιεχόμενο του Εικαστικού σημειωματάριου συνδέεται με την φιλοσοφία των τριών Μίτων Δημιουργίας και Μάθησης, (α) «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα, (β) “Αισθητική Αντίληψη”, (γ) “Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία”, οι οποίοι διατρέχουν το όλο το Εκπαιδευτικό Υλικό των τριών τάξεων του Γυμνασίου και διασυνδέουν το περιεχόμενο και τις δραστηριότητες του βιβλίου του/της μαθητή/τριας και των συμπληρωματικών βιβλίων. Τέλος, σε επίπεδο θεματικής ανάλυσης, προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και ενδεικτικών δραστηριοτήτων μάθησης και αξιολόγησης, το Εικαστικό σημειωματάριο θα πρέπει να αντανακλά ισόρροπα το περιεχόμενο του ΠΣ, λαμβάνοντας υπόψη τους πέντε βασικούς άξονες: (α) «Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών», (β) «Μορφικά και Δομικά Στοιχεία - Αρχές Σύνθεσης», (γ) «Υλικά – Μέσα - Τεχνικές, (δ) «Θέμα – Περιεχόμενο - Νόημα, (ε) «Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες», και ισάριθμους συμπληρωματικούς άξονες: (στ) «Αξίες και Δεξιότητες Μάθησης», (ζ) «Ψηφιακός Γραμματισμός και Γραμματισμός των Μέσων», (η) «Συνέργεια των τεχνών, Διεπιστημονικότητα – Διαθεματικότητα», (θ) «Οπτικός Γραμματισμός - Πολυτροπικότητα – Σημειωτική», (ι) «Εικαστικές Τέχνες και Αειφορία». Ωστόσο οι πέντε Βασικοί Άξονες, θα πρέπει να αποτελούν τον πυρήνα επιλογής του υλικού του Εικαστικού Σημειωματάριου, ενώ οι Συμπληρωματικοί Άξονες θα μπορούν να εξειδικεύονται σε συγκεκριμένες πτυχές. Στο πλαίσιο αυτό η αναλογία θα είναι 80% σε σύνδεση με τους Βασικούς Άξονες του ΠΣ και 20% σε σύνδεση με τους Συμπληρωματικούς άξονες.

Ως προς τη δομή του και τη διάρθρωσή του λοιπόν, το Εικαστικό Σημειωματάριο, θα αποτελείται από δύο μέρη:

- Το πρώτο θα είναι ένα ευσύνοπτο Παράρτημα που θα καταλαμβάνει το ένα τέταρτο του συνόλου των σελίδων, θα είναι έγχρωμο, θα περιέχει τις οδηγίες χρήσης του βιβλίου, ασκησιολόγιο (ασκήσεις και προτάσεις εργασιών σε μορφή συμπυκνωμένης λίστας ανά κεφάλαιο Βιβλίου μαθητή/τριας με ψηφιακό αποτύπωμα και παραπομπές) και λίγα επιλεγμένα ενδεικτικά φύλλα εργασίας (ολοσέλιδα - ημισέλιδα). Οι εικαστικές εργασίες των φύλλων εργασίας μπορούν να γίνονται στις κενές σελίδες του σημειωματάριου του δεύτερου μέρους ή σε ανεξάρτητο χαρτί-επιφάνεια.
- το δεύτερο μέρος, που θα συνιστά και το κύριο μέρος θα αποτελείται από κενές σελίδες, μη τυπωμένες. Λόγω του περιορισμού σελίδων το περιεχόμενο του Παραρτήματος (πρώτο μέρος) θα συμπυκνωθεί. Στις σελίδες του Παραρτήματος που αφορούν το ασκησιολόγιο (ενότητα “ώρα για δημιουργία”) θα υπάρχουν οδηγοί σε μορφή λίστας ή πίνακες λίστας με ασκήσεις και εργασίες που θα αντιστοιχούν σε μέρη του περιεχομένου ανά κεφάλαιο βιβλίου και άξονα ΠΣ. Οι εργασίες-ασκήσεις λόγω της συμπύκνωσης του κειμένου κατά κανόνα δεν θα έχουν εικόνες. Θα είναι δυνατό η πρώτη ή η δεύτερη άσκηση που εισάγει ένα νέο τύπο εργασίας να έχει μικρή ενδεικτική εικόνα αν χρειαστεί, αλλά κατά κανόνα το οπτικό και εικονιστικό υλικό στο Εικαστικό Σημειωματάριο θα προσφέρεται με παραπομπή σε ψηφιακό

υλικό του βιβλίου ή των συνδεδεμένων βιβλίων. Οι παραπομπές θα γίνονται με μορφή QR γραμμικών κωδικών που θα οδηγούν σε μαθησιακούς πόρους, όπως ψηφιακές εκπαιδευτικές πλατφόρμες, διαδραστικών βιβλίων και αποθετηρίου μαθησιακών αντικειμένων (π.χ. βίντεο, οδηγούς υλοποίησης σχεδιαστικών ασκήσεων κλπ. Οι εργασίες και ασκήσεις θα έχουν επίσης χαρακτηρισμό περιεχομένου με εικονιστικές συντομεύσεις (εικονίδια). Στο τέλος κάθε κεφαλαίου μπορούν να υπάρχουν δύο τυπωμένα ενδεικτικά και λιτά πλαίσια αναστοχασμού (αποτιμητές) που θα συνδέονται με την ατομική ικανοποίηση, την επίτευξη του γνωστικού στόχου και την στάση συνεργασίας. Οι σύνδεσμοι και τα εικονίδια παραπομπών θα πρέπει να είναι μικρά σε μέγεθος λόγω της συμπυκνωμένης διάταξης, αλλά και ευδιάκριτα.

Η δομή οργάνωση και διάταξη Εικαστικού Σημειωματάριου θα είναι έτσι σχεδιασμένη που να επιτρέπει τη διάδραση και το συσχετισμό μεταξύ των επιμέρους μερών του. Στο πρώτο μέρος του Σημειωματάριου και στο πρώτο μέρος του Παραρτήματος οι οδηγίες χρήσης του βιβλίου θα εξηγούν τον τρόπο που κάθε άσκηση ή προτροπή εργασίας θα παραπέμπει στις κενές σελίδες του δεύτερου μέρους μέσω των εικονιδίων σήμανσης περιεχομένου. Ο ρόλος των εικονιστικών κωδικών (εικονιδίων) των εργασιών του Παραρτήματος είναι σημαντικός όχι μόνο ως προς τη δήλωση του περιεχομένου, αλλά και πρακτικά, δηλαδή στο να παραπέμπει ευσύνοπτα στο δεύτερο μέρος του Εικαστικού Σημειωματάριου, το δημιουργικό.

5. Προδιαγραφές περιεχομένου Εικαστικού Σημειωματάριου

Το Εικαστικό Σημειωματάριο ως έντυπος και ψηφιακός εκπαιδευτικός πόρος, και ως σημαντική πτυχή της προσπάθειας αναμόρφωσης του συνολικού εκπαιδευτικού υλικού, ακολουθεί κοινούς άξονες και αρχές με τα Νέα ΠΣ, ο σκοπός και οι στόχοι του ευθυγραμμίζονται με τους αντίστοιχους των Νέων ΠΣ των Καλλιτεχνικών και του Βιβλίου Μαθητή/τριας.

Ως προς το περιεχόμενό του, το Εικαστικό Σημειωματάριο της Γ' τάξης του Γυμνασίου, έχει να καλύψει δύο ρόλους: ο ένας είναι να δημιουργήσει ένα ευσύνοπτο ασκησιολόγιο με λιγοστά σημαντικά φύλλα εργασίας (πρώτο μέρος), και ο δεύτερος να απελευθερώσει τη δημιουργικότητα των μαθητών/-τριών στο πλαίσιο της διδασκόμενης ύλης και συσχετίζοντάς το με αυτή (δεύτερο μέρος). Όπως ήδη φαίνεται από τα τεχνικά του χαρακτηριστικά, στο δεύτερο μέρος προδιαγράφεται να περιέχει είναι δημιουργική σύνθεση των ίδιων των μαθητών/τριών, όπως θα προκύψει μέσα από τη μάθησή τους. Στην κατεύθυνση αυτή δίνονται παραδείγματα συνθέσεων από sketchbooks παλαιότερων και σύγχρονων καλλιτεχνών, καθώς και άλλων υποδειγματικών μαθητικών σημειωματαρίων προς καταγισμό ιδεών. Τα εικοσιτέσσερα (24) φύλλα του κύριου μέρους που θα έρχεται δεύτερο κατά σειρά βιβλιοδεσίας επομένως θα παραμείνουν κενά.

Το πρώτο μέρος, (Παράρτημα) θα περιλαμβάνει: α) οδηγίες χρήσης, (β) ασκησιολόγιο και (γ) προτάσεις εργασιών ανά κεφάλαιο βιβλίου, όπου και θα αναφέρονται, βασικές έννοιες του σχεδίου, της χρωματολογίας (π.χ. κλίμακες), κάποια ημιδομημένα φύλλα εργασίας, αυτοαξιολόγησης κλπ.. Ειδικότερα μπορεί να περιλαμβάνει: φύλλα εργασίας

δραστηριοτήτων ΒΑ και ΣΑ (αντιστοιχούν στις ενότητες-δραστηριότητες “ώρα για δημιουργία”), και κάποια προσεκτικά επιλεγμένα φύλλα εργασιών (π.χ., διαγράμματα αναλογιών ανθρώπινου προσώπου-σώματος, φύλλα αυτοαξιολόγησης κλπ),. Αυτά, αφού χρησιμοποιηθούν μπορούν να αποσπώνται και να μπαίνουν στο φάκελο εργασιών. Είναι σκόπιμο τα περισσότερα φύλλα να μην συμπληρώνονται απευθείας, αλλά να αντιγράφονται σε λευκή κόλλα ή να φωτοτυπούνται διότι τα περισσότερα θα είναι επαναχρησιμοποιήσιμα. Οι εικαστικές εργασίες των φύλλων εργασίας χρειάζεται να γίνονται σε λευκή σελίδα του σημειωματαρίου ή ανεξάρτητο χαρτί-επιφάνεια.

Ως προς την αναλογία των θεματικών των αξόνων σε έκταση κειμένου (σελίδες) και ως προς τους Μίτους Δημιουργίας και Μάθησης, το Παράρτημα του Εικαστικού Ημερολογίου προδιαγράφεται να ακολουθεί την ίδια αναλογία με αυτή του βιβλίου, δηλαδή το περιεχόμενο -ασκήσεις του παραρτήματος να αντιστοιχεί σε 50% του περιεχομένου του Βασικού Άξονα τίτλου του κεφαλαίου, 30% στο περιεχόμενο των υπόλοιπων Βασικών Αξόνων (ή σύνολο 80%) και 20% στο περιεχόμενο των Συμπληρωματικών Αξόνων. Η αναλογία των Μίτων διαμορφώνεται ωστόσο σε Μ1:40%, Μ2: 20% και Μ3:40% και διαφοροποιείται από το Βιβλίο. Καθώς στο επίπεδο της διάρθρωσης του περιεχομένου στο πρώτο μέρος (Παράρτημα δραστηριοτήτων-ασκήσεων -εργασιών), το Εικαστικό Σημειωματάριο της Γ΄ Τάξης του Γυμνασίου, ακολουθεί και μεταφράζει τα αντίστοιχα Νέα ΠΣ, αντιστοιχεί στη δομή περιεχομένου του τα πέντε κεφάλαια που απηχούν το περιεχόμενο των πέντε βασικών αξόνων του ΠΣ και του Βιβλίου: (1ος) Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, (2ος) Μορφικά Στοιχεία και Αρχές Σύνθεσης, (3ος) Υλικά, Μέσα και Τεχνικές, (4ος) Θέμα, Περιεχόμενο και Νόημα, (5ος) Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες. Έτσι το περιεχόμενο του Παραρτήματος εργασιών-ασκήσεων-δραστηριοτήτων διαρθρώνεται σε κεφάλαια/ενότητες που αντιστοιχούν στους γενικούς τίτλους των κεφαλαίων/ενοτήτων του βιβλίου μαθητή/τριας. (βλέπε πίνακα περιεχομένων του μαθητικού βιβλίου της Γ΄ τάξης).

Στον πίνακα περιεχομένων που ακολουθεί προτείνεται ένα παράδειγμα σχεδιασμού του περιεχομένου του Εικαστικού Σημειωματαρίου της Γ΄ Τάξης με τη δομή, οργάνωση και σύνθεση του περιεχομένου του αναλυτικότερα.

Πίνακας.Περιεχόμενα Εικαστικού Σημειωματαρίου(art-sketchbook)με δείγμα σχεδιασμού

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟΥ
<ul style="list-style-type: none"> • Κειμενικό υλικό που θα ενημερώνει για το περιεχόμενο του Εικαστικού Σημειωματαρίου • Θα εξηγεί τον τρόπο και τον βαθμό σύνδεσης του Εικαστικού Σημειωματαρίου με το Βιβλίο Μαθητή/τριας, το Ανθολόγιο και τον Εργαστηριακό Οδηγό. • Σύντομη αναφορά στις ενότητες των Κεφαλαίων του Βιβλίου του/της μαθητή/τριας με τις οποίες υπάρχει η βασική σύνδεση: (α) ο κόσμος της τέχνης, (β) Σταθμοί στην Ιστορία της Τέχνης, (γ) Τι μας λένε τα έργα τέχνης, (Ωρα για δημιουργία), (δ) Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και

Καθημερινή ζωή με τις οποίες το Εικ.Σημ/ριο βρίσκεται σε άμεση σύνδεση και αλληλεπίδραση

- Αναφορά σύνδεσης του Εικαστικού Σημειωματαρίου με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό.
- Προσθήκη διαγράμματος που θα αναπαριστά τις συνδέσεις του Εικαστικού Σημειωματαρίου με το υπόλοιπο εκπαιδευτικό υλικό.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

- Κειμενικό υλικό που θα ενημερώνει για τη σήμανση των εικονιδίων του πρώτου μέρους
- Θα εξηγεί τον τρόπο και τον βαθμό σύνδεσης του πρώτου μέρους με το δεύτερο μέρος Εικαστικού Σημειωματαρίου μέσω των απτικών “σελιδοδεικτών”

Θα αναφέρει τη χρήση του παραρτήματος- λίστας εργασιών ανά κεφάλαιο ως προς τον τρόπο χρήσης του Εικαστικού Σημειωματαρίου.

ΕΝΑΡΞΗ ΚΥΡΙΩΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: «ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ. ΟΔΗΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ ΑΣΚΗΣΕΩΝ»

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΎΛΗ ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Λόγω της συμπυκνωμένης μορφής του Παραρτήματος ασκήσεων και του μικρού αριθμού σελίδων το περιεχόμενο ξεκινά κατευθείαν από το πρώτο κεφάλαιο και συνεχίζει παρόμοια με καθένα από τα 5 κεφάλαια του Παραρτήματος με τη λίστα ασκήσεων ή/ και κάποια προσεχτικά επιλεγμένα φύλλα εργασίας.

Αντιπροσωπευτική λεζάντα που θα αποδίδει γλωσσικά, και με βάση τους προτεινόμενους συμβολισμούς-κώδικες το περιεχόμενο κεφαλαίου κατ' αντιστοιχία με το βιβλίο μαθητή/τριας. Σε κάθε αλλαγή ενότητας, μπορεί να επαναλαμβάνεται μόνο ο τίτλος ή/και ο υπότιτλος ενότητας.

Α. ΚΕΦΑΛΑΙΟ - ΕΝΟΤΗΤΑ 1.: «Προς μια νέα εκφραστική πραγματικότητα »

Προς μια νέα εκφραστική πραγματικότητα

Christo(1935-2020) Jeanne-Claude (1935-2009), «L'Arc de TriompheWrapped, 1961-1921» ένα προσωρινό έργο τέχνης για το Παρίσι, προβάλλεται για 16 ημέρες από το Σάββατο 18 Σεπτεμβρίου έως την Κυριακή 3 Οκτωβρίου 2021«Η ιδέα ενός μοναδικού καλλιτέχνη που εκφράζεται μόνος στο στούντιο αλλάζει.

ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Σημειολογικός οργανωτής του περιεχομένου του πρώτου μέρους με τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα(ΠΜΑ) σε σύνοψη πλαισιωμένα από τον προτεινόμενο και για το βιβλίο μαθήτριας κειμενικό συμβολισμό. Για τη σύνταξη των ΠΜΑ μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο πανοπτικός πίνακας ΠΜΑ τάξης, και τα λεκτικά να συντημηθούν περαιτέρω (ένα ρήμα για κάθε ΠΜΑ, οι προτάσεις αν μην ξεπερνούν τη μία και μισή σειρά με γραμματοσειρά Ms10).

M1: Έμπνευση - Σχέδιο - Δημιουργική Πράξη

BA1: Μορφές εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών.

πειραματίζονται και αποτιμούν τα αποτελέσματα των δοκιμών τους, επιλύοντας τις τεχνικές και μορφολογικές αστοχίες τους με ευελιξία και ευρηματικότητα.

		Οι μαθητές/τριες μπορούν να:
M1: Έμπνευση - Σχέδιο - Δημιουργική Πράξη	BA1: Μορφές εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών.	πειραματίζονται και αποτιμούν τα αποτελέσματα των δοκιμών τους, επιλύοντας τις τεχνικές και μορφολογικές αστοχίες τους με ευελιξία και ευρηματικότητα.

A. ΚΕΦΑΛΑΙΟ - ΕΝΟΤΗΤΑ 1.: «Προς μια νέα εκφραστική πραγματικότητα »

ΠΡΩΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ : ΕΡΓΑΣΙΕΣ-ΑΣΚΗΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

- Ενδεικτική λίστα εργασιών -δραστηριοτήτων -ασκήσεων, σύντομο γλωσσικό κείμενο οδηγιών δίχως εικόνες, με εικονιστική και συμβολική σήμανση που μπορεί να περιέχει παραπομπές σε ψηφιακό υλικό, χαρακτηρισμό θεμελιωδών αξόνων, σήμανση δραστηριότητας ΤΠΕ ή αποκλειστικής δραστηριότητας ΤΠΕ, σήμανση μίτων, διακριτικό διαβαθμισμένης άσκησης ή διαφοροποιημένης εργασίας, διακριτικό εργασίας με αυξημένο βαθμό δυσκολίας, διακριτικό έρευνας στο ίντερνετ κ.α.
- Το 80% των ασκήσεων είναι απαραίτητο να αφιερώνεται στους βασικούς άξονες με κυρίαρχο τον άξονα κεφαλαίου δηλαδή τον πρώτο(αναλογία 50% ο πρώτος άξονας,30% οι υπόλοιποι βασικοί άξονες και 20% συμπληρωματικούς άξονες.
- Η σύνθεση θα καταλαμβάνει ολόκληρη τη σελίδα, ένα δισέλιδο (όπως και για καθένα από τα πέντε κεφάλαια) και προαιρετικά κάποια φύλλα εργασίας σε μέγεθος ημισέλιδου ή ενός τρίτου (1/3) σελίδας μπορούν να προστίθενται στο τέλος των δισελιδων των κεφαλαίων.

Ενδεικτικά:

- Δημιούργησε σπουδές εικαστικών εργασιών δύο διαστάσεων προσαρμοσμένες σε διαφορετικές τεχνικές ζωγραφικής εστιασμένες στην χρωματική απόδοση ([βλέπε εδώ](#))

συμπυκνωμένα τους βασικούς κανόνες του χρώματος και ([εδώ](#)) την χρήση του χρώματος στην αφαιρετική προσέγγιση του Ρόθκο. **M1**

- Δημιουργήστε ομαδικά εικαστικά έργα αξιοποιώντας ποικίλες τεχνικές φωτός και σκιάς ([βλέπε εδώ](#)) διαφορετικές αποδόσεις φωτοσκίασης. **M1**

Επικοινωνήστε και εκθέστε τις ζωγραφικές σας εργασίες στην ευρύτερη (σχολική ή τοπική) κοινότητα. **M1 M3**

- Τα ίδια, όπως παραπάνω, ισχύουν για τα περιεχόμενα όλων και των πέντε κεφαλαίων.

Β' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Δ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ε' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΚΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: φύλλα εργασίας

- Ενδεικτικά παραδείγματα τεσσάρων (τουλάχιστον) σύντομων φύλλων αυτοαξιολόγησης με κατεύθυνση την μορφολογική διαχείριση, την απόδοση του περιεχομένου, την υλική και τεχνική απόδοση, την προσωπική απόλαυση, τη συνεργασία και την ικανοποίηση.

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

Δίνονται παραδείγματα συνθέσεων από sketchbooks παλαιότερων και σύγχρονων καλλιτεχνών, καθώς και άλλων υποδειγματικών μαθητικών σημειωμάτων προς καταίγισμό ιδεών.

Ενδεικτικά: Σύνδεσμοι α) σε μουσεία π.χ εκθέματα εικαστικών σημειωμάτων στο Tate με Sketchbook εικαστικών π.χ. Donald Rodney number 1 1983 βλεπε [εδώ](#) και β) σε βιβλιοθήκες με εικαστικά σημειωμάτια όπως το Brooklyn Art Library με σημειωμάτια από όλο τον κόσμο.

Κενά φύλλα για δημιουργική εργασία

- **Πρώτο Μέρος**

ματ απορροφητικά σχεδίου, κατάλληλα συγχρόνως για ξηρές και υγρές τεχνικές (πινέλο), coldpressed fine 140gr., σε χρώμα υπόλευκο, για μολύβι – πενάκι. Στο σώμα του χαρτιού στην άκρη στην επάνω πλευρά ή στην

16 ΣΕΛΙΔΟ

<p>πλαϊνή θα υπάρχει απτική διάκριση- σήμανση του τύπου ασκήσεων με απτικό τρόπο (π.χ. διαβαθμισμένη εγκοπή) ανά κατηγορία- είδος άσκησης και θα έχει τη λειτουργία σελιδοδείκτη. Θα υπάρχει διάτρητη πύκμανση στο όριο περιθωρίου των σελίδων, ώστε με ευκολία να αποσπώνται φύλλα από το σώμα του εντύπου όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο.</p>	
<p>● Δεύτερο Μέρος</p> <p>ματ απορροφητικά σχεδίου, κατάλληλα συγχρόνως για ξηρές και υγρές τεχνικές (πινέλο), hotpressed medium rough 140γρ. σε χρώμα υπόλευκο, κατάλληλα για λαδοπαστέλ – ξηρά παστέλ. Στο σώμα του χαρτιού στην άκρη στην επάνω πλευρά ή στην πλαϊνή θα υπάρχει απτική διάκριση- σήμανση του τύπου ασκήσεων με απτικό τρόπο (π.χ. διαβαθμισμένη εγκοπή)ανά κατηγορία- είδος άσκησης και θα έχει τη λειτουργία σελιδοδείκτη. Θα υπάρχει διάτρητη πύκμανση στο όριο περιθωρίου των σελίδων, ώστε με ευκολία να αποσπώνται φύλλα από το σώμα του εντύπου όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο.</p>	16 ΣΕΛΙΔΟ
<p>● Τρίτο Μέρος</p> <p>ματ απορροφητικά σχεδίου, κατάλληλα συγχρόνως για ξηρές και υγρές τεχνικές (πινέλο), hotpressed rough 140γρ. σε χρώμα υπόλευκο έως μπεζ, κατάλληλα για νερομπογιές – μελάνια. Στο σώμα του χαρτιού στην άκρη στην επάνω πλευρά ή στην πλαϊνή θα υπάρχει απτική διάκριση- σήμανση του τύπου ασκήσεων με απτικό τρόπο(π.χ. διαβαθμισμένη εγκοπή)ανά κατηγορία- είδος άσκησης και θα έχει τη λειτουργία σελιδοδείκτη. Επίσης θα υπάρχει διάτρητη πύκμανση στο όριο περιθωρίου των σελίδων, ώστε με ευκολία να αποσπώνται φύλλα από το σώμα του εντύπου όποτε αυτό κριθεί απαραίτητο.</p>	16 ΣΕΛΙΔΟ
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΟΠΤΙΚΟΣ ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ ΤΟΥ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑΡΙΟΥ	
<p>Στην ταπετσαρία του τέλους θα παρουσιάζονται ενδεικτικές μαθητικές εικαστικές εργασίες και υλικά για μαθητική εικαστική εργασία. Σχεδιασμός ελεύθερος. Οι εικόνες θα είναι ασπρόμαυρες.</p>	
ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ	
	ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ 64

6. Γραφιστική σύνθεση του Εικαστικού σημειωματαρίου

Η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων προτείνεται να ακολουθεί μια κοινή φιλοσοφία και στα τρία διδακτικά πακέτα (Α', Γ', Γ' τάξης Γυμνασίου), προκειμένου οι μαθητές/τριες, να εξοικειώνονται με την φιλοσοφία της γραφιστικής διάρθρωσης του περιεχομένου.

Η διαφοροποίηση του περιεχομένου των Μίτων μπορεί να αποδίδεται με κειμενικό συμβολισμό όπως περιγράφεται και απεικονίζεται ενδεικτικά στην έναρξη κεφαλαίου με τους προοργανωτές του:

		Οι μαθητές/τριες μπορούν να:
M1: Ύμνηυση - Σχέδιο - Δημιουργική Πράξη	BA1: Μορφές εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών.	πειραματίζονται και αποτιμούν τα αποτελέσματα των δοκιμών τους, επιλύοντας τις τεχνικές και μορφολογικές αστοχίες τους με ευελιξία και ευρηματικότητα

Εικόνα: Προοργανωτές -Πρόταση πλαισίου προοργανωτών στην εισαγωγή των ασκήσεων Παραρτήματος.

Κάποιες πρώτες ασκήσεις σε ομάδα ασκήσεων θα μπορούν να δηλώνονται σε σχέση με τους Μίτους με τον προτεινόμενο τρόπο απεικόνισης κειμένου που περιγράφεται και για το Βιβλίο κατ' αναλογία. Όπως το Μαθητικό βιβλίο έτσι και το Εικαστικό Σημειωματάριο θα διατρέχεται από τρία νήματα μάθησης, τους Μίτους. Η οπτική αποτύπωση των τριών αυτών μίτων (α) "Έμπνευση, σχέδιο, εικαστική δημιουργικότητα", (β) "αισθητική αντίληψη", (γ) "σύνδεση με τον χρόνο, τον τόπο και την κοινωνία", θα είναι εμφανής πλαισιώνοντας παραγράφους ή κείμενα με διαφορετικά πλαίσια (1) με συμπαγές πλαίσιο για τον πρώτο μίτο (M1), (2) διακεκομμένο πλαίσιο για τον δεύτερο μίτο (M2) και αμυδρό γκριζό τόνο γεμίσματος για τον τρίτο Μίτο (M3). Τα περιγράμματα θα εμφανίζονται σε περισσότερα σημεία του κειμένου. Η σήμανση που αναφέρεται και στις προδιαγραφές του διδακτικού βιβλίου οπτικοκοιείται όπως ακολουθεί στο παράδειγμα:

Παράδειγμα πλαισίωσης για τον πρώτο Μίτο:

Πρώτος μίτος -Κείμενο πρώτου μίτου-Δραστηριότητα πρώτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο πρώτου Μίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον Πρώτο Μίτο- Πρώτος μίτος -Κείμενο πρώτου μίτου-Δραστηριότητα πρώτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο πρώτου Μίτου,

Παράδειγμα πλαισίωσης για τον δεύτερο Μίτο:

Δεύτερος μίτος -Κείμενο δευτέρουμίτου-Δραστηριότητα δευτέρου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο δευτέρουΜίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον δεύτεροΜίτο- Δεύτερος μίτος -Κείμενο δευτέρουμίτου-Δραστηριότητα δευτέρου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο δευτέρουΜίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον δεύτεροΜίτο-

Παράδειγμα πλαισίωσης για τον τρίτο Μίτο:

Τρίτος μίτος -Κείμενο τρίτουμίτου-Δραστηριότητα τρίτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο τρίτουΜίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον τρίτο Μίτο- Τρίτος μίτος -Κείμενο τρίτουμίτου-Δραστηριότητα τρίτου Μίτου-Μαθησιακό αντικείμενο τρίτουΜίτου, περιγραφή- Ψηφιακή εκπαίδευση σε σχέση με τον τρίτο Μίτο

Πίνακας: Σήμανση Μίτων σε πλαίσια κειμένου

Κρίνεται σκόπιμο να ακολουθούνται σημειωτικές συμβάσεις με «οπτικά αναγνωριστικά»: Για παράδειγμα στα σημεία όπου υποδηλώνονται οι θεμελιώδεις άξονες, ενδεικτικά θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί αφαιρετικό σήμα «παλάμης που κρατάει πινέλο» ως συμβολική απεικόνιση του πρώτου θεμελιώδους άξονα και «εγκεφάλου με μάτια» ως συμβολική απεικόνιση του δεύτερου θεμελιώδους άξονα. Οι εργασίες, δραστηριότητες και ασκήσεις του Εικαστικού Σημειωματαρίου όπως θα ομαδοποιούνται ανά κεφάλαιο- άξονα περιεχομένου, που αντιστοιχεί στους άξονες του ΠΣ μπορούν να διακρίνονται από χρωματικούς κώδικες. Μια ενδεικτική εικονιστική και χρωματική κωδικοποίηση περαιτέρω συμβόλων, που μπορούν να διευκολύνουν τον τελικό χρήστη στην άμεση σύνδεση με το περιεχόμενο του Εικαστικού Σημειωματαρίου, όπως και για το βιβλίο για το χαρακτηρισμό των ασκήσεων των δύο πρώτων κεφαλαίων για παράδειγμα θα ήταν:

Πίνακας: Απόσπασμα ενδεικτικού πίνακα συμβόλων περιεχομένου

	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	2 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	Παιδαγωγική - Διδακτική	Αξιοποίηση ΤΠΕ	Σύνδεση με τα ΑΠΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΡΑΦΙΚΟΥ					

1 ^{ος} Βασικός Άξονας					
2 ^{ος} Βασικός Άξονας					

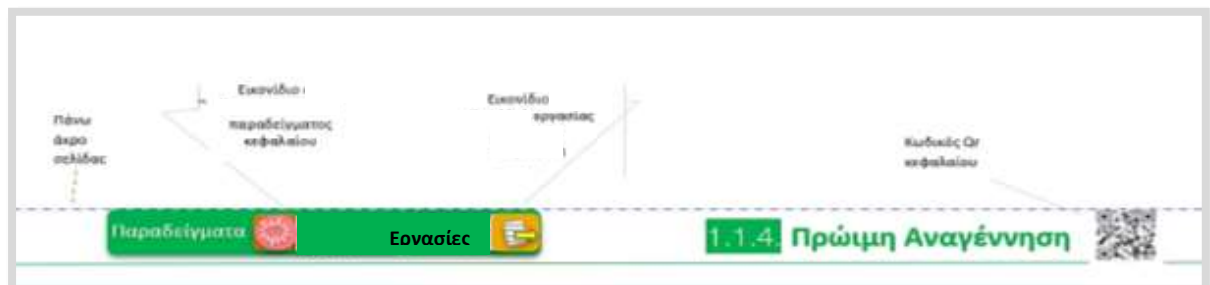
Παρόμοια διαχείριση με του παραπάνω πίνακα για τους ίδιους χρωματικούς συμβολισμούς που ισχύουν στο Εικαστικό Σημειωματάριο γίνεται και στα υπόλοιπα κεφάλαια, όπως και στο βιβλίο. Ολόκληρος ο ενδεικτικός πίνακας, που παρατίθεται δεν αποτελεί δεσμευτικό γραφιστικό περιεχόμενο, αλλά επισημαίνει την αισθητική ενότητα και απλότητα που απαιτούνται για τον σχεδιασμό των εικονιστικών συμβόλων.

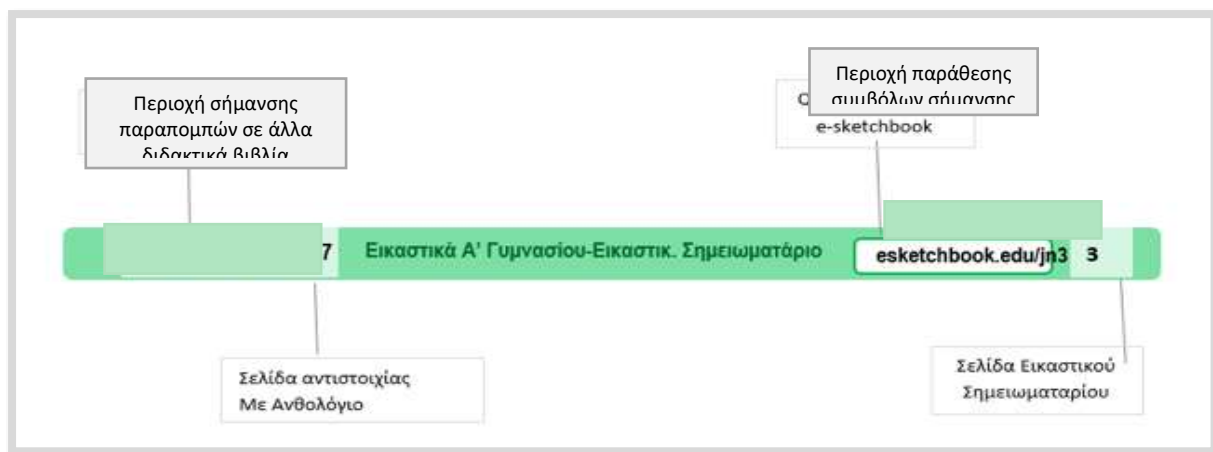
Όλες οι παραπάνω προτάσεις είναι ενδεικτικές.

7. Το Εικαστικό Σημειωματάριο και η λειτουργική του σύνδεση με το Βιβλίο, το Ανθολόγιο, τον εργαστηριακό οδηγό και το εκπαιδευτικό υλικό

Στις κεφαλίδες και τα υποσέλιδα του Εικαστικού σημειωματαρίου προτείνονται να χρησιμοποιούνται λεπτές λωρίδες στο χρώμα βασικού άξονα που έχουν ρόλο να μεταφέρουν σημαντικές διασυνδέσεις με τρόπο διακριτικό.

Ενδεικτικά παρουσιάζεται εδώ ένα παράδειγμα κεφαλίδας και ένα υποσέλιδου κεφαλαίου για την Γ' τάξη.

Στο παράδειγμα της εικόνας περιλαμβάνονται οι συσχετισμοί σελίδων με τα άλλα βιβλία, Ανθολόγιο, μαθητικό Βιβλίο και εργαστηριακό οδηγό.

8. Εικαστικό σημειωματάριο και συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό των Καλλιτεχνικών της Γ' τάξης του Γυμνασίου

Το Εικαστικό Σημειωματάριο συνδέεται με το αντίστοιχο συμπληρωματικό υλικό και ειδικότερα με το υλικό ηλεκτρονικής μορφής το οποίο αντιστοιχεί στο βιβλίο της Γ' Τάξης του Γυμνασίου.

Το Εικαστικό Σημειωματάριο θέτει κατευθύνσεις που καθιστούν το Πρόγραμμα Σπουδών ενεργό στην πράξη και προτείνει δραστηριότητες που αντλούν πόρους και από το συμπληρωματικό υλικό. Το συμπληρωματικό αυτό υλικό μπορεί να περιλαμβάνει πολυαισθητηριακούς πόρους στην ψηφιακή τους διάσταση, όπως φωτογραφίες, έργα τέχνης, κείμενα, μαθητικές εργασίες του ίδιου ή άλλων σχολείων, κ.ά., τεχνικές οδηγίες, πειραματισμούς, λογισμικά, εκπαιδευτικά παιχνίδια, βίντεο, ηχητικά αποσπάσματα, εικονικά μουσεία - εκθέσεις, κινηματογραφικά αποσπάσματα, προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, εννοιολογικούς χάρτες, κείμενα σε pdf, podcast/broadcast, διαδραστικές ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης, χρονογραμμές, κ.ά. Επίσης συνδέσμους σε ιστοσελίδες αρχείων και φόρουμ για θέματα τέχνης, βιβλιογραφία, εικαστικά λεξικά και εγκυκλοπαίδειες, προτάσεις για ποικίλα καλλιτεχνικά έργα που παρουσιάζουν συνάφεια με επιμέρους εικαστικά ζητήματα και μπορούν να προσφέρουν στην μαθησιακή διαδικασία.

Καλλιτεχνικά Α', Β', Γ' Ανθολόγιο Γυμνασίου

Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών τεκμηρίων

1. Η φιλοσοφία του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων των Καλλιτεχνικών των Α', Β' και Γ' Τάξεων του Γυμνασίου

Το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών τεκμηρίων συνδέεται, επικοινωνεί και εξειδικεύει το Βιβλίο του Μαθητή/τριας, καθώς και τα άλλα δύο βιβλία (Εικαστικό Σημειωματάριο και Εργαστηριακό Οδηγό). Προσφέρει αφορμές, κίνητρα και ερεθίσματα δημιουργικής προσέγγισης του εικαστικού φαινομένου και αναφέρεται ειδικά στο θεωρητικό μέρος της διδασκαλίας, αν και μπορεί να αξιοποιηθεί επίσης και ως πηγή έμπνευσης για τις εργαστηριακές εφαρμογές. Σχετίζεται κυρίως με το δεύτερο Θεμελιώδη Άξονα των

Προγραμμάτων Σπουδών των Καλλιτεχνικών «Αισθητική Πρόσληψη και Απόκριση» και τις αντίστοιχες υποενότητες του Βιβλίου του Μαθητή/τριας, ενώ διαθέτει επίσης υψηλό βαθμό συγγένειας με το Εικαστικό Σημειωματάριο και τον Οδηγό των Εκπαιδευτικών. Το Ανθολόγιο διατρέχει συνοπτικά την Ιστορία της τέχνης από την προϊστορική εποχή ως τις μέρες μας και παρουσιάζει οπτικά και γλωσσικά τεκμήρια που σχολιάζουν σημαντικούς σταθμούς της πανανθρώπινης δημιουργίας.

Τα διδακτικά βιβλία στο σύνολό τους, αλλά και το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων ιδιαίτερα, θα πρέπει να παρέχει στον εικαστικό εκπαιδευτικό ευκαιρίες ελεύθερου και ευέλικτου τρόπου σύνθεσης τόσο του γνωστικού όσο και του εφαρμοσμένου περιεχομένου της διδασκαλίας του, και να του προσφέρει ευκαιρίες προσαρμογής, σύνθεσης και τροποποίησης των διαθέσιμων παιδαγωγικών και διδακτικών του στρατηγικών. Σε αυτή την κατεύθυνση το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων, παρόμοια με το Βιβλίο του Μαθητή/τριας οφείλει να αντανakλά κεντρικές και συμπληρωματικές παιδαγωγικές θεωρήσεις. Συνεπώς οι συγγραφείς του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Κειμένων, θα πρέπει να μεριμνήσουν ώστε εξασφαλίζεται αφενός η ενεργητική, δημιουργική και αντιληπτική εμπλοκή των μαθητών/τριων στην εικαστική μαθησιακή διαδικασία και πράξη και αφετέρου να μεριμνήσουν ώστε να υπάρξει διασύνδεση του διδακτικού περιεχομένου με την εγγύτερη και ευρύτερη κοινωνική ζωή των μαθητών/τριων.

Στο προαναφερόμενο πλαίσιο το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων των Καλλιτεχνικών Γυμνασίου είναι αναγκαίο να προσφέρει εκπαιδευτικό υλικό που θα παρέχει τη δυνατότητα στον εξειδικευμένο παιδαγωγικά εικαστικό – εκπαιδευτικό, ως άτομο εκπαιδευμένο σε επιστημονικά τεκμηριωμένες αυτοσχεδιαστικές διδακτικές πρακτικές, να λειτουργήσει δημιουργικά στο πλαίσιο των προγραμμάτων σπουδών. Παράλληλα οι συγγραφείς του Ανθολογίου θα πρέπει να προσφέρουν ερεθίσματα και ευκαιρίες ώστε ως άτομο με ατομική δημιουργική εμπειρία και προσωπική αφομοίωση των νοητικών, ψυχικών και γνωσιακών διεργασιών που αυτή απαιτεί, να προσαρμόσει το διδακτικό του σχεδιασμό, λαμβάνοντας υπόψη τις πολλαπλότητες των εκδοχών και των δυναμικών που παράγονται σε κάθε μαθησιακή περίπτωση σε σχέση με τους/στις μαθητές/τριες της εκάστοτε σχολικής πραγματικότητας. Ταυτόχρονα, οφείλει να προσφέρει στους μαθητές/τριες, ως υποκείμενα μάθησης, την δυνατότητα να ακολουθήσουν τις δικές τους μοναδικές μαθησιακές διαδρομές, στην κατεύθυνση μιας υπεύθυνης στάσης οικειοποίησης της επιδιωκόμενης γνώσης και εμπειρίας.

Στην περίπτωση των προδιαγραφών το Ανθολόγιο Εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων δομείται στη λογική των ιστορικών - αισθητικών αστερισμών. Διακρίνεται για την υψηλή ψηφιακότητα η οποία θα αποτελέσει την βάση για την δημιουργία εννοιολογικών και αισθητικών αστερισμών. Συμμετέχει δυναμικά στην εισαγωγή της καινοτομίας των αξιών και των δεξιοτήτων, του οπτικού γραμματισμού της πολυτροπικότητας και της σημειωτικής. Θα διαθέτει παράρτημα με λίγες ασκήσεις κυρίως ανάλυσης έργων τέχνης και εικόνων καθώς η οριοθέτηση αντιληπτικών ασκήσεων στενεύει την δυναμική και την ελευθερία της διαχείρισης του περιεχομένου του. Ως ιστορική και θεωρητική διαδρομή και αναγωγή, το εκπαιδευτικό υλικό του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων των τριών τάξεων του Γυμνασίου, θα διαρθρώνεται σε τρία μέρη τα οποία θα καλύπτουν τις τρεις χρονικές περιόδους που ανταποκρίνονται στην ύλη των τριών τάξεων και θα προσφέρει

εικαστικά και εικονιστικά τεκμήρια που θα χαρτογραφούν την εικαστική διαδρομή του εικαστικού φαινομένου κάθε επιμέρους περιόδου (π.χ. έργα τέχνης, σχέδια, σκίτσα, τεκμήρια ανασκαφών, φωτογραφίες, χάρτες, κ.λπ.).

Στο προαναφερόμενο πλαίσιο το πρώτο μέρος, το οποίο καλύπτει το χρονικό διάστημα από την παλαιολιθική εποχή έως το τέλος του Μεσαίωνα, θα προσφέρει εικαστικά και εικονιστικά τεκμήρια της προαναφερόμενης περιόδου με έμφαση στην ελληνορωμαϊκή τέχνη.

Το δεύτερο μέρος, το οποίο καλύπτει την χρονική περίοδο από την Αναγέννηση έως το μισό του Μοντερνισμού, θα προσφέρει εικαστικά και εικονιστικά τεκμήρια της προαναφερόμενης περιόδου και στο τρίτο μέρος, το οποίο εκκινεί από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τη σύγχρονη τέχνη των ημερών μας θα προσφέρονται εικαστικά και εικονιστικά τεκμήρια της προαναφερόμενης περιόδου με έμφαση σε σταθμούς που «σημάδεψαν» τις αναζητήσεις της σύγχρονης τέχνης (βλέπε Αναλυτικότερα Πίνακες Περιεχομένων των αντίστοιχων τάξεων στο Βιβλίο του Μαθητή/τριας).

Οι παραπάνω αναφορές θα συνδεθούν με επιπλέον ενότητες που θα προσφέρουν ευκαιρίες συλλογικής δράσης των μαθητών/τριών και θα τους εμπλέξουν σε δραστηριότητες που απαιτούν συνεργασία και αλληλεπίδραση.

Η συνολική διαδρομή της εικαστικής διδασκαλίας των τριών τάξεων του Γυμνασίου, στο Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων είναι απαραίτητο να βρίσκεται σε άμεση επικοινωνία με το περιεχόμενο των αντίστοιχων τάξεων του Βιβλίου του Μαθητή/τριας με παραλλαγές που θα εμπλουτίζουν το περιεχόμενό τους και θα δίνουν αφορμές για δημιουργική αντιμετώπιση των νέων ιδεών. Το περιεχόμενο του Ανθολογίου ακολουθεί μια παράλληλη γραμμή με την ενότητα «Σταθμοί στην Ιστορία της τέχνης» και την ενότητα «Τι μας λένε τα έργα τέχνης» του Βιβλίου του Μαθητή/τριας παρουσιάζοντας ωστόσο αντιστικτικές, συμπληρωματικές, εναλλακτικές, αντιθετικές ή άλλες οπτικές.

Προκειμένου να είναι δυνατές οι προσεγγίσεις μιας παγκόσμιας θεώρησης των πολιτισμών και να δοθεί χώρος στους πολιτισμούς άλλων λαών, που είναι λιγότερο γνωστοί (π.χ. πολιτισμοί που μοιάζουν αθέατοι, πολιτισμοί των λαών που βρίσκονται στη γειτονιά μας, περιφερειακοί πολιτισμοί της Ευρώπης κ.λπ.) το περιεχόμενο του Ανθολογίου περιλαμβάνει τεκμήρια και έργα τέχνης που δεν εμφανίζονται στο Βιβλίο του Μαθητή/τριας και στα υπόλοιπα διδακτικά βιβλία. Παρόμοια ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στον νεότερο ελληνικό πολιτισμό αλλά και τον κυπριακό πολιτισμό και τον πολιτισμό της ομογένειας ως αναπόσπαστα μέρη της συνέχειας του πολιτισμού στον χρόνο. Παρόμοια προσθήκη ενοτήτων μπορεί να αξιοποιηθεί ως πηγή άντλησης υλικού και εποπτικής σύγκρισης με το κυρίως περιεχόμενο των υπολοίπων βιβλίων για τις ιστορικές περιόδους που αυτό συμβαίνει. Το υλικό αυτό είναι πρόσφορο για αξιοποίηση σε εργασίες που συνδέονται με την κοινωνική πολιτισμική αειφορία, την παγκοσμιοποίηση, την πολιτειότητα, τις αξίες, τις στάσεις συμπεριφορές και την συμπερίληψη, την διαφοροποίηση, την ένταξη κλπ. Οι προαναφερόμενες ενότητες δύνανται να αποτελέσουν αντικείμενο ερευνητικής, συνθετικής εργασίας ή project αλλά και να αξιοποιηθούν από τους μαθητές/τριες για ατομική έρευνα.

Αναφορικά με την σχέση οπτικού και γλωσσικού κειμένου είναι απαραίτητο να αξιοποιούνται ποικίλες οπτικές που να ενεργοποιούν το ενδιαφέρον και την αισθητική απόκριση του μαθητή/-τριας. Για παράδειγμα οπτικό και γλωσσικό κείμενο μπορούν να

εγκαινιάζουν: (α) συμμετρική σχέση και αλληλεπίδραση που περιγράφει την συγκατοίκηση δύο ανεξάρτητων αφηγήσεων, που στην πράξη καθίστανται αμοιβαία περιπτεές καθώς αφηγούνται την ίδια ιστορία, μεταδίδουν την ίδια πληροφορία, επαναλαμβάνοντάς, ουσιαστικά, την αφήγηση με διαφορετικά εκφραστικά μέσα, (β) ενισχυτική σχέση και αλληλεπίδραση, στην περίπτωση αυτή το οπτικό κείμενο ενισχύει, διευρύνει και ενδυναμώνει τη γλωσσική πληροφορία ή αντίθετα το γλωσσικό κείμενο επεκτείνει την οπτική πληροφορία, με αποτέλεσμα, μέσα από την υποστηρικτική και ενισχυτική συμπεριφορά των επιμέρους κειμενικών ειδών, να παράγεται ένα πολύπλοκο νόημα και μια πολυεπίπεδη δυναμική που εμπλουτίζει το συνολικό περιεχόμενο, (γ) η συμπληρωματική σχέση και αλληλεπίδραση, μια περίπτωση συνεργασίας των κειμενικών ειδών όπου η ενισχυτική σχέση και αλληλεπίδραση της οπτικού και γλωσσικού κειμένου αποκτά την υψηλότερη τιμή της. Στην περίπτωση αυτή το οπτικό και γλωσσικό κείμενο εμφανίζουν τάσεις και διαθέσεις αλληλοσυμπλήρωσης, που καλύπτει πιθανά κενά και ασάφειες και προσφέρει μια ευκαιρία ολιστικής αντιμετώπισης του περιεχομένου, (δ) η αντισταθμιστική σχέση και αλληλεπίδραση, όπου οι πληροφορίες που προσφέρονται από το γλωσσικό και οπτικό κείμενο διαφέρουν ως προς το βαθμό και το είδος της αλληλεπίδρασης. Στην περίπτωση αυτή τα επιμέρους κείμενα συνεργάζονται δημιουργικά και αλληλοισορροπούν για να οικοδομήσουν ένα νέο, ποιοτικά εμπλουτισμένο νόημα, (ε) η αντιπαραθετική σχέση και αλληλεπίδραση, που θεωρείται ως μια ακραία μορφή αντισταθμιστικής σχέσης που χαρακτηρίζεται από μια πλήρη αποσύνδεση και ρήξη εικόνας-κειμένου. Στην περίπτωση αυτή η εικόνα και ο λόγος έρχονται σε πλήρη αντιπαράθεση ακολουθώντας αντιδιαμετρικά αντίθετες εκφραστικές και αφηγηματικές διαδρομές οδηγώντας την ιστορία προς εντελώς διαφορετικές κατευθύνσεις. Η υπάρχουσα ασάφεια κινητοποιεί την κριτική σκέψη του αναγνώστη - θεατή ώστε μέσα από την απαραίτητη αποκωδικοποίηση, σύνθεση και διαμεσολάβηση να αντιληφθεί την δραματουργία αλλά και το νόημα της συνολικής αφήγησης.

Επιπλέον οι συγγραφείς των βιβλίων θα πρέπει να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή ώστε τα δισέλιδα και τα μέρη του Ανθολογίου να μην παρουσιάζουν ιστορικά χάσματα και νοηματικά κενά. Στο περιεχόμενό του είναι απαραίτητο να επιτρέπει την δημιουργική αλληλεπίδραση των δύο θεμελιωδών αξόνων, της “εικαστικής δημιουργικής πράξης” και της “αισθητικής πρόσληψης και απόκρισης”, εστιάζοντας στην ολιστική ενσώματη μάθηση η οποία επικεντρώνεται επιμέρους στην “σωματική” (Α΄ Γυμνασίου), την “ψυχική- συναισθηματική” (Β΄ Γυμνασίου) και την “νοητική” (Γ΄ Γυμνασίου) διάσταση, χωρίς αυτό να σημαίνει κατακερματισμό της ολότητας της εικαστικής διδασκαλίας αλλά αντίθετα επιτρέπει την βαθμιαία γνωστική, εμπειρική και αντιληπτική προσέγγιση, από το “σώμα” στην Α΄ τάξη, στην “καρδιά” στην Β΄ τάξη, ολοκληρώνοντας στον “νου” στην Γ΄ τάξη. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων θα πρέπει να προσφέρει οπτικά και γλωσσικά τεκμήρια που να υπηρετούν την παραπάνω φιλοσοφία.

Στο πνεύμα της ενσώματης μάθησης που στην εικαστική διδασκαλία μεταφράζεται μέσα από το τρίπτυχο “Σώμα – Νους - Ψυχή” το εκπαιδευτικό υλικό του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Κειμένων είναι απαραίτητο να προσφέρει δυνατότητες εξέλιξης της εικαστικής διδασκαλίας και να την μετατρέπει σε μια πολυεπίπεδη εμπειρία ενσώματης μάθησης.

Σε επίπεδο δομικής διάρθρωσης του περιεχομένου του, το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων των Καλλιτεχνικών είναι απαραίτητο να προσφέρει οπτικά και

γλωσσικά τεκμήρια τα οποία θα επιτρέπουν την διείσδυση των τριών Μίτων Δημιουργίας και Μάθησης, (α) «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα, (β) “Αισθητική Αντίληψη”, (γ)“Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία”, οι οποίοι διατρέχουν το όλο το Εκπαιδευτικό Υλικό των τριών τάξεων του Γυμνασίου. Οι τρεις Μίτοι Δημιουργίας και Μάθησης, διασυνδέουν του περιεχόμενο και των δραστηριοτήτων του Βιβλίου του Μαθητή/τριας και των συμπληρωματικών βιβλίων.

Στο επίπεδο της θεματικής ανάλυσης, των προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και των ενδεικτικών δραστηριοτήτων μάθησης και αξιολόγησης, το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ότι το περιεχόμενο του ΠΣ και του Βιβλίου του Μαθητή/τριας αναπτύσσεται λαμβάνοντας υπόψη πέντε βασικούς άξονες: (α) «Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών», (β) «Μορφικά και Δομικά Στοιχεία - Αρχές Σύνθεσης», (γ) «Υλικά – Μέσα - Τεχνικές, (δ) «Θέμα – Περιεχόμενο – Νόημα», (ε) «Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες», και ισάριθμους συμπληρωματικούς άξονες: (στ) «Αξίες και Δεξιότητες Μάθησης», (ζ) «Ψηφιακός Γραμματισμός και Γραμματισμός των Μέσων», (η) «Συνέργεια των τεχνών, Διεπιστημονικότητα - Διαθεματικότητα», (θ)«Οπτικός Γραμματισμός- Πολυτροπικότητα - Σημειωτική», (ι)«Εικαστικές Τέχνες και Αειφορία».

Τέλος οι συγγραφείς θα πρέπει να έχουν υπόψη τους ότι οι πέντε Βασικοί Άξονες, θα αποτελούν τα βασικά κριτήρια επιλογής του υλικού του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων ενώ οι Συμπληρωματικοί Άξονες θα αποτελούν συμπληρωματικά κριτήρια για την επιλογή υλικού. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο η αναλογία εικονιστικών τεκμηρίων θα είναι 80% σε σύνδεση με τους Βασικούς Άξονες του ΠΣ και 20% σε σύνδεση με τους Συμπληρωματικούς άξονες. Παρόμοια υπερέχει το οπτικό περιεχόμενο σε σύγκριση με το κειμενικό σε αναλογία 60% για το οπτικό κείμενο και 40% για το γλωσσικό κείμενο. Τέλος η αναλογία ασπρόμαυρων εικόνων και έγχρωμων εικόνων ορίζεται σε 30% ασπρόμαυρες και 70% έγχρωμες.

Το υλικό του Ανθολογίου πρέπει να είναι έγκυρο, πλήρες, κατάλληλο για την ηλικία, αντικειμενικό και δίκαιο, να αναφέρει κατάλληλα την πηγή προέλευσης αλλά και όλες τις πληροφορίες οι οποίες χρειάζονται να συνοδεύουν την παρουσίαση έργων τέχνης ή εικονιστικών υλικών δηλαδή: (α) όνομα και επώνυμο καλλιτέχνη, χρονολογία γέννησης και θανάτου, (β) τίτλος έργου και την χρονολογία δημιουργίας, μουσείο, συλλογή και τόπος που φυλάσσεται (γ) τεχνικά χαρακτηριστικά του έργου (υλικό, τεχνική, διαστάσεις κλπ.) και (δ) σύντομη περιγραφή του έργου τέχνης.

Στη βιβλιογραφία είναι απαραίτητο να υπάρχει πλήρης αναφορά των πηγών και να γίνεται παράθεση αξιόπιστων και αναγνωρισμένων ισότοπων πινακοθηκών, μουσείων, χώρων τέχνης, μνημείων, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και άλλων χώρων πολιτισμού.

Η έκταση του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και για τις τρεις τάξεις ορίζεται στις 144 σελίδες (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$).

2. Δομή, οργάνωση και διάταξη του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων

Προτείνεται η δομή, η οργάνωση και η διάταξη του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων να επιτρέπει τη διάδραση μεταξύ μερών καθώς υπάρχουν συνδέσεις σε αρκετά σημεία μεταξύ των τριών μερών. Τα τρία αυτά μέρη παρακολουθούν το περιεχόμενο της εικαστικής διδασκαλίας των τριών Τάξεων του Γυμνασίου όπως παρουσιάζονται από τα ΠΣ των Καλλιτεχνικών τους αντίστοιχους Οδηγούς Εκπαιδευτικών και τα αντίστοιχα Βιβλία Μαθητή/τριας.

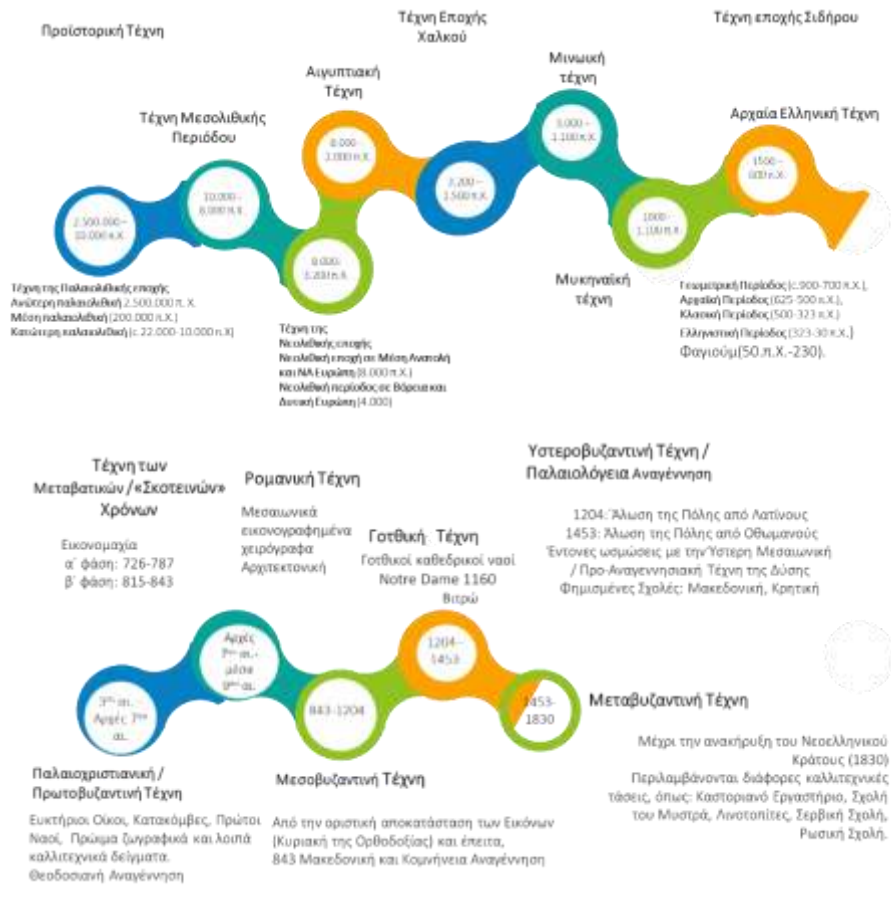
Το περιεχόμενο του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών κειμένων οργανώνεται σε τρία ισότιμα μέρη ανά τάξη και το περιεχόμενο που προσφέρεται συνδέεται με το αντίστοιχο περιεχόμενο της Τάξης όπως περιγράφεται από το ΠΣ, το Οδηγό εκπαιδευτικού και το Βιβλίο Μαθήτριας/τή. Έτσι το Πρώτο Μέρος αναφέρεται στην Α τάξη του Γυμνασίου και βρίσκεται σε σύνδεση με το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Α τάξης και των συμπληρωματικών βιβλίων (Το Εικαστικό Σημειωματάριο της Α' τάξης και τον αντίστοιχο Εργαστηριακό Οδηγό). Το Δεύτερο Μέρος αναφέρεται στην Β τάξη του Γυμνασίου και βρίσκεται σε σύνδεση με το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Β τάξης και των συμπληρωματικών βιβλίων (Το Εικαστικό Σημειωματάριο της Β' τάξης και τον αντίστοιχο Εργαστηριακό Οδηγό). Το Τρίτο μέρος αναφέρεται στην Γ τάξη του Γυμνασίου και βρίσκεται σε σύνδεση με το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/τριας της Γ τάξης και των συμπληρωματικών βιβλίων (Το Εικαστικό Σημειωματάριο της Γ' τάξης και τον αντίστοιχο Εργαστηριακό Οδηγό).

Στην συνέχεια παρουσιάζονται διαγράμματα τα οποία θα αποτελέσουν πυξίδες για την σύνθεση του περιεχομένου του Ανθολογίου των επιμέρους τάξεων. Αναλυτικές πληροφορίες για την σύνταξη του περιεχομένου θα βρείτε στον πίνακα Περιεχομένων που ακολουθεί (βλέπε σελίδα του παρόντος κειμένου).

Πρώτο Μέρος: Από τις απαρχές της Τέχνης στον Μεσαίωνα

Το Πρώτο Μέρος εστιάζει στην διαδρομή της τέχνης από την Προϊστορική εποχή μέχρι το τέλος του Μεσαίωνα και παρουσιάζει σημαντικούς σταθμούς στην Ιστορία της Τέχνης της περιόδου. Οι αναφορές έχουν κύρια εστίαση στον Ελληνικό και τον Δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό, ωστόσο αντιμετωπίζουν με ισότιμο τρόπο τους Εξωευρωπαϊκούς πολιτισμούς και παραχωρούν θέση για την παρουσίασή τους. Τέλος στο περιεχόμενο βρίσκει θέση η Μεταβυζαντινή την Ελληνική λαϊκή τέχνη και την Κυπριακή Τέχνη ως αναπόσπαστα μέρη του ελληνικού πολιτισμού

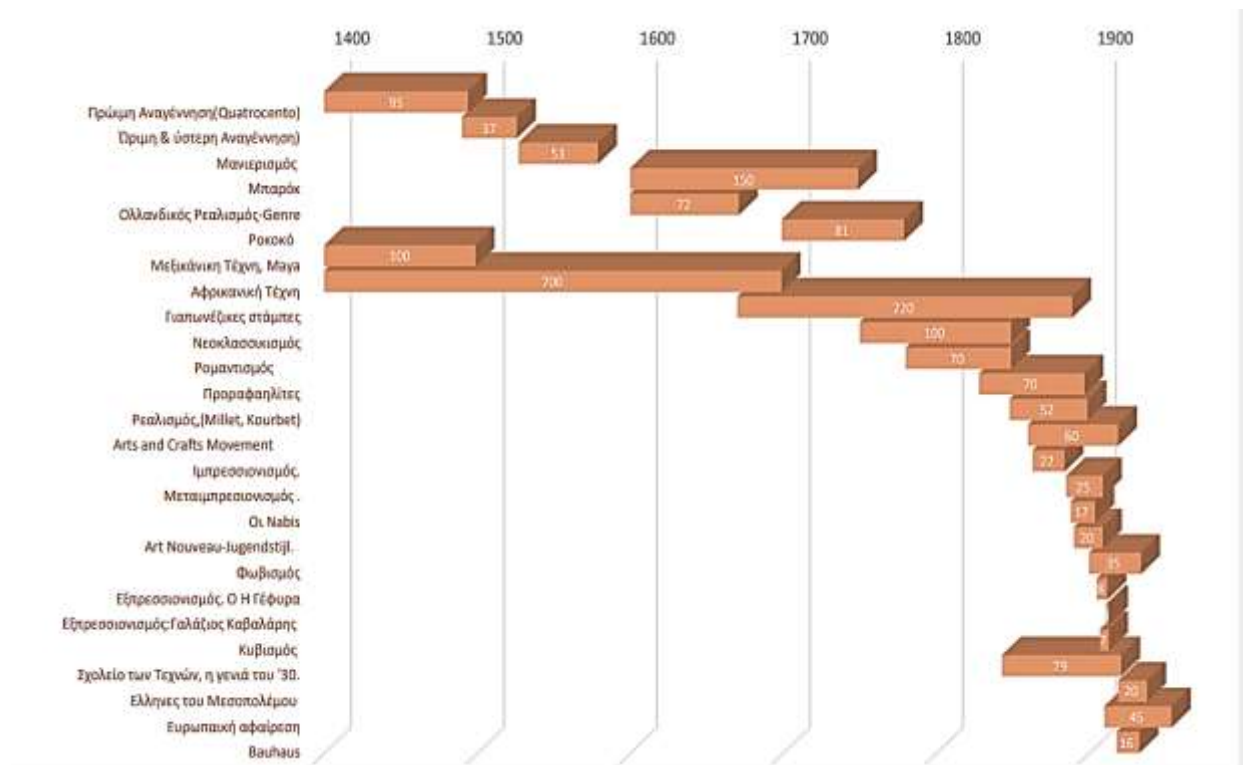

Διάγραμμα: Το Πρώτο Μέρος του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων.

Δεύτερο Μέρος: Από την Αναγέννηση στον Μοντερνισμό

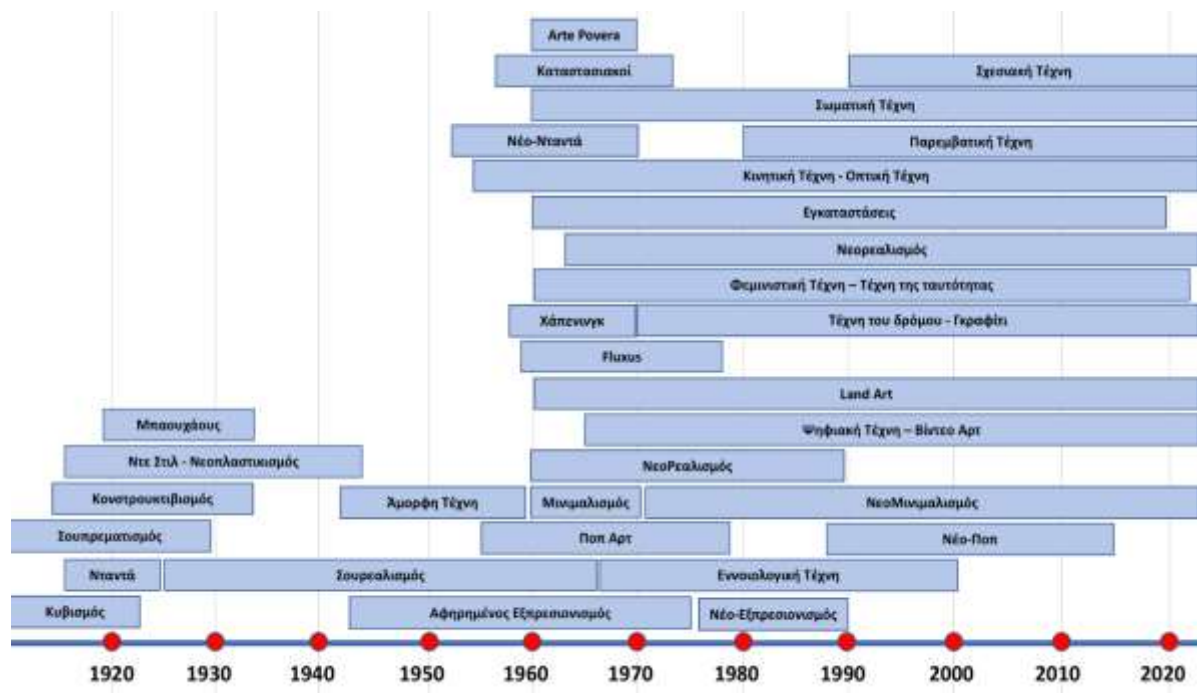
Το Δεύτερο Μέρος εστιάζει στην διαδρομή της τέχνης από την Αρχή της Αναγέννησης μέχρι το μέσο του Μοντερνισμού και παρουσιάζει σημαντικούς σταθμούς στην Ιστορία της Τέχνης της περιόδου. Οι αναφορές, παρόμοια με το Δεύτερο Μέρος, εστιάζουν στον Δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό με παράλληλες αναφορές όπου απαιτείται στον ελληνικό και εξωευρωπαϊκούς πολιτισμούς, υπό το πρίσμα πάντα μιας ολιστικής αντιμετώπισης των πολιτισμών. Επιπλέον αποκρίνεται θετικά σε θέματα ισότητας των φύλων παραχωρεί έδαφος για την παρουσίαση του εικαστικού έργου των γυναικών όπου απαιτείται. Τέλος παρουσιάζονται σημαντικές σελίδες της Ιστορίας της Νεοελληνικής τέχνης με ιδιαίτερη εστίαση στην Σχολή του Μονάχου, τη Γενιά του Τριάντα και την Ιδέα της Ελληνικότητας και την Τέχνη της Αντίστασης.

Διάγραμμα. Το Δεύτερο Μέρος του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων

Τρίτο Μέρος: Από τη Μεταπολεμική στη Σύγχρονη Τέχνη

Το Τρίτο Μέρος εστιάζει στην διαδρομή της τέχνης από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και παρουσιάζει σημαντικούς σταθμούς στις καλλιτεχνικές αναζητήσεις της μεταπολεμικής περιόδου. Οι αναφορές, παρόμοια με τα άλλα δύο μέρη του βιβλίου, εστιάζουν στον σύγχρονο Δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό με παράλληλες αναφορές, όπου απαιτείται, στους εξωευρωπαϊκούς πολιτισμούς, υπό το πρίσμα πάντα μιας ολιστικής αντιμετώπισης των πολιτισμών. Επίσης ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην σύγχρονη ελληνική τέχνη με ιδιαίτερη αναφορά στην Κύπρο και τον Απόδημο Ελληνισμό. Αποκρίνεται επίσης θετικά σε θέματα ισότητας των φύλων και παραχωρεί έδαφος για την παρουσίαση του εικαστικού έργου των γυναικών όπου απαιτείται και παρουσιάζει τις κατακτήσεις της φεμινιστικής τέχνης. Τέλος το τρίτο μέρος του Ανθολογίου παρουσιάζει πολιτισμούς των γειτόνων μας και περιφερειακούς ευρωπαϊκούς πολιτισμούς.

Διάγραμμα. Το Τρίτο Μέρος του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων.

Τέλος στο Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων θα εμφανίζεται και Παράρτημα όπου θα εμφανίζονται ολοσέλιδα έργα τέχνης υλικό προς ανάλυση που θα συνοδεύεται και από παραδείγματα αναλύσεων που θα επιλέγονται με βάση τις προτάσεις των Οδηγών Εκπαιδευτικού που προκρίθηκαν ως καταλληλότερες με βάση την αντίστοιχη τάξη του Γυμνασίου. Οι συγγραφείς μπορούν επίσης να λάβουν υπόψη τους τα μοντέλα και τις προτάσεις ανάλυσης που προτείνονται από τους αντίστοιχους για κάθε μέρος του Ανθολογίου Οδηγούς Εκπαιδευτικών των τριών τάξεων του Γυμνασίου.

2.1 Βασικές τεχνικές Προδιαγραφές Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων

i. Τεχνικά χαρακτηριστικά και χαρακτηριστικά παραγωγής

Για κάθε Εικαστικό και Εικονιστικό τεκμήριο είναι ανάγκη να υπάρχει λεζάντα όπου θα αναγράφονται οι εξής πληροφορίες: (α) το όνομα του καλλιτέχνη και οι χρονολογίες γέννησης και θανάτου, (β) η χρονολογία δημιουργίας του έργου, (γ) το υλικό και η τεχνική υλοποίησης, (δ) καλλιτεχνικό κίνημα ή περίοδος, (ε) το μουσείο, η πινακοθήκη κλπ. όπου φυλάσσεται (στ) η πόλη και η χώρα όπου το έργο φυλάσσεται ή άλλες πληροφορίες κατά περίπτωση, εάν αυτό κρίνεται αναγκαίο. Παράλληλα με τα βασικά μεταδεδομένα του τεκμηρίου, μπορεί να φιλοξενεί και θεματική κωδικοποίηση.

ii. Γραφιστική σύνθεση του Ανθολογίου

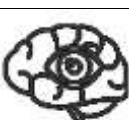

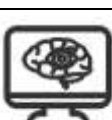

Η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων του Ανθολογίου Εικαστικών και εικονιστικών κειμένων προτείνεται να ακολουθεί μια κοινή φιλοσοφία και στα τρία διδακτικά πακέτα (Α', Β', Γ' τάξης Γυμνασίου) προκειμένου οι μαθητές/τριες, να εξοικειώνονται με την φιλοσοφία της γραφιστικής διάρθρωσης του περιεχομένου.

Κρίνεται σκόπιμο να ακολουθούνται σημειωτικές συμβάσεις με «οπτικά αναγνωριστικά»: Για παράδειγμα στα σημεία όπου επισημαίνονται οι θεμελιώδεις άξονες. Ενδεικτικά θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ένα αφαιρετικό σήμα «παλάμης που κρατάει πινέλο» ως συμβολική απεικόνιση του πρώτου άξονα και «εγκεφάλου με μάτια» ως συμβολική απεικόνιση του δεύτερου άξονα.

Στον παρακάτω πίνακα μπορείτε να δείτε μια ενδεικτική εικονιστική και χρωματική κωδικοποίηση συμβόλων, που μπορούν να διευκολύνουν τον τελικό χρήστη στην άμεση και απρόσκοπτη σύνδεση με το περιεχόμενο του Ανθολόγιου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων. Επισημαίνεται ότι ο ενδεικτικός πίνακας, δεν αποτελεί δεσμευτικό γραφιστικό περιεχόμενο, αλλά επισημαίνει την αισθητική ενότητα και απλότητα που απαιτούνται για τον άρτιο σχεδιασμό των εικονιστικών συμβόλων.

Πίνακας: Ενδεικτικός πίνακας γραφιστικής και χρωματικής κωδικοποίησης του περιεχομένου (θεμελιώδεις - βασικοί - συμπληρωματικοί άξονες, παιδαγωγική - διδακτική, χρήση ΤΠΕ, σύνδεση με Νέα ΠΣ)

	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	Παιδαγωγική Διδακτική	Αξιοποίηση ΤΠΕ	Σύνδεση με τα ΑΠΣ
ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΡΑΦΙΚΟΥ					
1 ^{ος} Βασικός Άξονας					
2 ^{ος} Βασικός Άξονας					
3 ^{ος} Βασικός Άξονας					
4 ^{ος} Βασικός Άξονας					

5 ^{ος} Βασικός Άξονας					
6 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
7 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
8 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
9 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
10 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					

iii. Τύπος και χαρακτηριστικά οπτικών κειμένων

Το οπτικό κείμενο του Ανθολογίου, αποτελεί το ουσιαστικό του περιεχόμενο. Αποτελείται από έγχρωμες και ασπρόμαυρες εικόνες σε μεικτή διάταξη και με αναλογία μεταξύ τους τουλάχιστον 70-30%. Μιας και η διάρθρωση των υποενοτήτων θα αποτελείται από δισέλιδα αναπτύγματα, τα οποία σε ορισμένες περιπτώσεις θα είναι, μάλιστα, αναδιπλούμενα. Είναι επιθυμητή η νοηματική σύνθεση πολλών εικόνων (τουλάχιστον 6) σε διαφορετικά μεγέθη και τοποθέτηση, σύμφωνα με το εκάστοτε νόημα που οφείλει να εξυπηρετηθεί. Οι πιθανές διαφοροποιήσεις των διατάξεων ασφαλώς και δεν μπορούν να είναι αδιαβάθμητες, αλλά οφείλουν να αντανακλούν ευρύτερες συνθετικές έννοιες όπως «αρμονία», «ισορροπία», «αντίθεση», «αντίστιξη», «καινοτομία», «επαναστατικότητα» κτλ. Στην κατεύθυνση αυτή, τα εικονιστικά τεκμήρια οφείλουν να συνδέονται με οπτικά σήματα, σχήματα και κώδικες, ώστε να συσχετίζονται και να αποτελούν αυτόνομα μέρη μιας συνολικής νοηματικής σύνθεσης. Ασφαλώς σε επίπεδο έκτασης επί του δισέλιδου, οφείλουν να καταλαμβάνουν ποσοστό μεγαλύτερο του 90%.

Ως προς τα τυπογραφικά τους χαρακτηριστικά, οφείλουν να είναι σταμπιλρισμένες χρωματικά, με έμφαση στην αντίθεση, την φωτεινότητα και τον κορεσμό των χρωμάτων του πρωτότυπου πόρου, λαμβάνοντας υπόψη τις απώλειες της τεχνικής εκτύπωσης με τη μέθοδο offset. Παράλληλα, τα υπόλοιπα οπτικά στοιχεία της γραφιστικής σύνθεσης, οφείλουν να ισορροπούν ανάμεσα στις σχεδιαστικές και χρωματικές κωδικοποιήσεις και την παράθεση δίπλα στους εικονιστικούς πόρους της σύνθεσης.

Ως προς το είδος των εικονιστικών πόρων, αυτοί μπορεί να είναι έργα τέχνης, φωτογραφίες, χάρτες, σκίτσα σχέδια, διαγράμματα, σύμβολα, σε μια συνολική ποσοστιαία αναλογία 50% εικαστικού χαρακτήρα, 30% φωτογραφικού χαρακτήρα και 20% σημειωτικού χαρακτήρα.

iv. Γενικές προδιαγραφές για την γλωσσική περιγραφή των εικόνων

Το στυλ της γλώσσας αποτελεί το κλειδί που ορίζει το πλαίσιο της περιγραφής για το λόγο αυτό οι συγγραφείς του Ανθολόγιου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων θα πρέπει να έχουν υπόψη τους τα παρακάτω:

- Οι περιγραφές της ίδιας εικόνας μπορούν να διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με το πλαίσιο τους. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο χρειάζεται να ερευνηθεί το κείμενο που πλαισιώνει το εικονιστικό υλικό ώστε να διαφάνεται και να κατανοείται πώς η περιγραφή του συγκεκριμένου υλικού ταιριάζει στο ευρύτερο υλικό. Έτσι για παράδειγμα είναι προφανές ότι η γλώσσα που θα αξιοποιηθεί για την περιγραφή του εικαστικού και εικονιστικού περιεχομένου του Ανθολόγιου Εικαστικών και Εικονιστικών Κειμένων του Γυμνασίου θα διαφοροποιηθεί σε σχέση με το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/τριας και των συμπληρωματικών βιβλίων. Διπλή παρουσίαση και του εργαστηριακού οδηγού και εικαστικών σημειωμάτων που αναφέρονται και στις τρεις τάξεις του Γυμνασίου.
- Στην περίπτωση της περιγραφής εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη εξηγήσεις βασικών εννοιών και όρων που έχουν γίνει ήδη κατανοητοί από τους μαθητές, ώστε να αποφασίζεται ποιες επαναλήψεις βασικών εννοιών και όρων πρέπει να αποφεύγονται και ποιες είναι σκόπιμο να επαναλαμβάνονται με βάση παιδαγωγικά, αισθητικά, εικαστικά ή άλλα κριτήρια.
- Σημαντικό κριτήριο για τον τρόπο περιγραφής μια εικόνας αποτελεί η θέση που καταλαμβάνει στην σύνθεση της σελίδας καθώς ο σχεδιαστής της σελίδας είναι απαραίτητο να τοποθετεί τις εικόνες στον σχεδιαστικό κάναβο της σελίδας ενός σχολικού βιβλίου και με βάση την σημαντικότητά της σε σχέση με τις πληροφορίες που μεταφέρει. Οι ακόλουθες ερωτήσεις μπορεί να είναι χρήσιμες για τον συντάκτη/τρια και να υποστηρίξουν τη λήψη απόφασης σχετικά με τον προορισμό της εικόνας με βάση τα επικοινωνιακά και πληροφοριακά της χαρακτηριστικά καθώς και την λήψη απόφασης σε σχέση με το είδος περιγραφής του εικονιστικού υλικού που απαιτείται ώστε να υπάρχει αποτελεσματικότερη κατανόηση του περιεχομένου της: (α) η εικόνα αποτελεί μέρος εισαγωγής ενός κεφαλαίου ή μιας θεματικής; (β) η εικόνα τοποθετείται στο κεντρικό σημείο ενός κεφαλαίου ή μιας θεματικής; (γ) η εικόνα είναι καθαρά διακοσμητική; (δ) η εικόνα αποτελεί μέρος μιας δραστηριότητας ή αξιολόγησης; (ε) η εικόνα απαιτεί κάποια διαδραστική ενέργεια; Η θετική απάντηση στο πρώτο ερώτημα πιθανότατα αποκαλύπτει ότι η εικόνα δεν διδάσκει κάποια έννοια και μπορεί να μην απαιτείται λεπτομερειακή περιγραφή, αντίθετα η θετική απάντηση στο δεύτερο ερώτημα αποκαλύπτει ότι η εικόνα αποτελεί κρίσιμο μέρος του περιεχομένου και θα πρέπει να περιγράφεται όσο το δυνατόν διεξοδικότερα. Εάν η εικόνα δεν διδάσκει κάτι και έχει διακοσμητικό χαρακτήρα (τρίτη ερώτηση) η περιγραφή της εικόνας πρέπει να αποφεύγεται ώστε να μην επιβαρύνεται η μαθησιακή διαδικασία με περιττές πληροφορίες, η θετική απάντηση στο τέταρτο ερώτημα αποκαλύπτει ότι ο συντάκτης οφείλει να περιγράψει τις συγκεκριμένες πληροφορίες που απαιτούνται για την ολοκλήρωση της εργασίας. Τέλος η θετική απάντηση στην πέμπτη ερώτηση σημαίνει ότι η εικόνα υποδεικνύει πρόσθετους συνδέσμους ή αντιπροσωπεύει μια δραστηριότητα ορισμένου τύπου (π.χ. το εικονίδιο

μολυβιού αντιπροσωπεύει μια άσκηση γραφής, το εικονίδιο ακουστικών αντιπροσωπεύει μια άσκηση ακρόασης). Στην περίπτωση αυτή οι συντάκτες είναι απαραίτητο να αποφύγουν κάθε γλωσσική περιγραφή και επισήμανση και να επισημάνουν τον λειτουργικό ρόλο της εικόνας με εικονικό ή συμβολικό τρόπο ώστε να διευκολυνθεί η πλοήγηση χωρίς περιττές πληροφορίες που θα επιβαρύνουν το αποτέλεσμα της μάθησης.

v. Άλλα χαρακτηριστικά

Επιπλέον της παραπάνω τεχνικών, γραφιστικών και σημειωτικών χαρακτηριστικών της διάρθρωσης του περιεχομένου, το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων του Γυμνασίου διατρέχεται επίσης από τρία νήματα μάθησης, που το συνδέουν αντίστοιχα και με τα διδακτικά βιβλία της επόμενης τάξης. Η οπτική σημειωτική αποτύπωση των τριών αυτών μίτων: (α) «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα», (β) «Αισθητική Αντίληψη», (γ) «Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία», αντιστοιχεί σε διαφορετικές πλαισιώσεις των αποσπασμάτων, με συμπαγές πλαίσιο για τον πρώτο μίτο, διακεκομμένο πλαίσιο για τον δεύτερο μίτο και αμυδρό γκρίζο τόνο γεμίσματος για τον τρίτο.

Για να διατηρηθεί όμως η απαραίτητη ισορροπία μεταξύ των θεματικών του περιεχομένου, πρέπει να διατηρηθούν κάποιες αναλογίες ως προς την έκταση και την εμβάθυνση κάθε μέρους. Στην κατεύθυνση αυτή, οι δύο θεμελιώδεις άξονες οφείλουν να είναι ισόρροποι σε κάθε μέρος ή ενότητα και ευνοείται η αδιάσπαστη σχέση τους σε όλη την ανάπτυξη του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων. Επιπλέον, σε κάθε επιμέρους Μέρος, αλλά και στο σύνολο του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων, η αναλογία παρουσίασης περιεχομένου που συνδέεται με τους βασικούς άξονες και συμπληρωματικούς άξονες, ενδείκνυται να είναι 70%-30% αντίστοιχα.

Παράλληλα με την θεματική ανάπτυξη των θεμελιωδών, βασικών και συμπληρωματικών αξόνων και την αναλογία τους, το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων είναι αναγκαίο να διατρέχεται από μια κωδικοποιημένη σημειωτική διάρθρωση, που θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σε εικαστικούς εκπαιδευτικούς και μαθητές. Στα σημεία όπου επισημαίνονται οι θεμελιώδεις άξονες, παρουσιάζεται για παράδειγμα ενδεικτικό αφαιρετικό σήμα «παλάμης που κρατάει πινέλο» ως συμβολική απεικόνιση του πρώτου άξονα και «εγκεφάλου με μάτια» ως συμβολική απεικόνιση του δεύτερου άξονα.

Πέραν του εικονιστικού – σημειωτικού περιεχομένου, η γλωσσική ροή του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων του Γυμνασίου, πρέπει να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και προσαρμογή στη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/τριών. Η εικαστική και επιστημονική ορολογία οφείλει να αποτυπώνεται εύληπτα ώστε να προάγεται η φυσική ενσωμάτωσή της στην καθημερινή γλώσσα, χωρίς να παρατηρούνται εκπτώσεις νοημάτων και εννοιών. Στην κατεύθυνση αυτή, στο τέλος κάθε μέρους, οφείλει να υπάρχει πίνακας με γλωσσάρι όρων και ερμηνείες όρων ώστε να μπορεί να ανατρέξει ο/η μαθητής/τρια.

Συμπληρωματικά ως προς τα σημειωτικά και συμβολικά στοιχεία που προηγήθηκαν, στον γραφιστικό και τυπογραφικό σχεδιασμό, είναι σημαντική η επιλογή μιας γραμματοσειράς με σύγχρονο τυπογραφικό περιεχόμενο. Επίσης, είναι απαραίτητο να ακολουθηθεί μια ιεραρχημένη διαβάθμιση των μεγεθών, ενώ όπου κριθεί απαραίτητο μπορεί να γίνεται χρήση bold. Ενδιαφέρον θα είχε η αξιοποίηση τόσο της οριζόντιας όσο και της κάθετης

διάταξης σε τίτλους και σώμα κειμένου, όπως και η εναλλακτικά μορφοποιημένη κειμενική πλαισίωση, πάντα σε μια διαλεκτική σχέση περιεχομένου και σχεδιασμού, κι όχι για διακοσμητική απόδοση. Ενδείκνυται η αξιοποίηση του χρώματος στα τυπογραφικά στοιχεία, σε μια κατεύθυνση σημειωτικής αντιστοιχίας με τους βασικούς και συμπληρωματικούς άξονες, καθώς και τους μίτους της δημιουργία και μάθησης.

Στο επίπεδο της συνολικής σύνθεσης της σελίδας, είναι σημαντικό να μην υπάρξει προσπάθεια να χωρέσουν περισσότερες πληροφορίες και ερεθίσματα απ' όσα η σελίδα επιτρέπει, μιας και αυτό θα οδηγήσει σε μια αίσθηση κορεσμού που δεν είναι καθόλου φιλική για τον/την τελικό χρήστη. Η ύπαρξη άλλωστε της ψηφιακής αντανάκλασης του έντυπου διδακτικού βιβλίου, δίνει την δυνατότητα μιας δυναμικής επέκτασης, αλλά και οπτικής απόλαυσης του έντυπου. Σε αυτή την κατεύθυνση, η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων, οφείλει να είναι ουσιαστική, ζωτική και συνδεδεμένη με το ίδιο το περιεχόμενο που υπηρετεί.

3. Περιεχόμενο του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων

Το περιεχόμενο του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων του Γυμνασίου διαρθρώνεται με βάση ορισμένους άξονες και αρχές που συνδέονται με την ταυτότητα της εικαστικής διδασκαλίας το σκοπό και τους στόχους του ΠΣ, τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα και το περιεχόμενο και την διάρθρωση του Βιβλίου του Μαθητή. Για το λόγο αυτό ο Περιεχόμενο του Ανθολογίου είναι απαραίτητο να ευθυγραμμίζεται με τους αντίστοιχους σκοπούς και στόχους των Νέων ΠΣ των τριών Τάξεων του Γυμνασίου και ειδικότερα με τον δεύτερο Θεμελιώδη Άξονα: «Αισθητική Πρόσληψη και Απόκριση» που αφορά στο περιεχόμενο του θεωρητικού σκέλους της εικαστικής διδασκαλίας. Το περιεχόμενό του είναι απαραίτητο να συμβαδίζει και να αντανάκλα το περιεχόμενο του Βιβλίου του Μαθητή/τριας και να παρέχει νέα ερεθίσματα εμπέδωσης και εμπάθυνας των γνώσεων. Το περιεχόμενό του είναι απαραίτητο να διαθέτει επιστημονική εγκυρότητα και να είναι ενήμερο για τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις. Οι εικαστικές, θεωρητικές, αισθητικές, φιλοσοφικές κλπ. έννοιες πρέπει να αποδίδονται με ακρίβεια και για την επεξήγησή τους να αξιοποιούνται παραδείγματα που σχετίζονται με την εμπειρία των μαθητών/τριων. Οι ιδέες και τα θέματα συζήτησης είναι απαραίτητο να είναι συνεκτικά, να πλαισιώνονται με εικονιστικό υλικό και να αποκρίνονται στο γνωστικό επίπεδο των μαθητών/τριων. Επιπλέον τα εικονιστικά παραδείγματα που θα χρησιμοποιηθούν είναι απαραίτητο να είναι ενδιαφέροντα και ελκυστικά για την ηλικιακή ομάδα στόχου και να δημιουργούν συνδέσεις και αναγωγές με την σύγχρονη κοινωνική εμπειρία και τα βιώματα των μαθητών.

Κατά την ανάπτυξη εννοιών απαιτείται να ακολουθείται η επαγωγική πορεία και να αξιοποιούνται οι πρότερες γνώσεις των μαθητών/τριων. Η συνέχεια στην ανάπτυξη του περιεχομένου αλλά και η σταδιακή ανάπτυξη και εμπάθυνας των εννοιών που επιτρέπει μια ομαλή μετάβαση μεταξύ διαφορετικών βασικών σταδίων και επιπέδων μάθησης θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση ανάπτυξης του περιεχομένου, ενώ η επισήμανση συνδέσεων μεταξύ σχετικών θεμάτων ή εννοιών που καταδεικνύει την συνέχεια και την εξέλιξη του πολιτισμού και της τέχνης στον χρόνο θεωρείται εξίσου απαραίτητη. Επιπλέον είναι απαραίτητο να επιδιώκεται κατάλληλη ισορροπία μεταξύ του εύρους του περιεχομένου και της εμπάθυνας σε αυτό και το επίπεδο δυσκολίας του περιεχομένου να είναι αντίστοιχο των

απαιτήσεων του νέου ΠΣ της Γ' τάξης του Γυμνασίου και της γνωστικής ετοιμότητας των μαθητών/τριων. Η ισότιμη αντιμετώπιση λαών και πολιτισμών θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση καθώς και η ισότιμη αντιμετώπιση των φύλων. Στο πλαίσιο αυτό το περιεχόμενο απομακρύνεται από μισαλλόδοξες και διαχωριστικές στάσεις, φροντίζει ώστε τα προτεινόμενα παραδείγματα δεν θα εγείρουν ζητήματα μονομέρειας ή μεροληψίας ούτε στο εικαστικό ούτε στο κοινωνικό και ανθρώπινο επίπεδο τουναντίον μεριμνά για την προαγωγή, την αποδοχή και τον σεβασμό της διαφορετικότητας. Τέλος το γλωσσικό και εικονιστικό περιεχόμενο είναι απαραίτητο να απομακρύνονται από στερεότυπα και να είναι προσφιλές και συγγενές με την ηλικία και την νεανική γλώσσα και κουλτούρα.

Επιπλέον, οι ιδέες που επιχειρεί να μεταδώσει το Ανθολόγιο πρέπει να είναι συνεκτικές, να συνδυάζονται με το εικονιστικό και σημειωτικό υλικό και να καλλιεργούν την αγάπη και το ενδιαφέρον για τον πολιτισμό και τις τέχνες. Για το σκοπό αυτό τα παραδείγματα να είναι προσανατολισμένα και προσαρμοσμένα στην εμπειρία των μαθητών και να λαμβάνουν υπόψη τα ενδιαφέροντα τους προβληματισμούς και τις ανάγκες της ηλικιακής ομάδας στόχου. Για την ανάπτυξη εννοιών, και την ουσιαστική οικοδόμηση της γνώσης, θα πρέπει αξιοποιείται δημιουργικά η προηγούμενη γνώση των μαθητών/τριών, μέσα από διαβαθμισμένες διαδρομές και προσεγγίσεις εννοιών, ώστε να διευκολύνεται η ομαλή και σταδιακή μετάβαση και η συνεκτική αφομοίωση των νέων γνώσεων. Οι έννοιες και οι δεξιότητες είναι απαραίτητο να διασυνδέονται θεματικά, εννοιολογικά και διαδικαστικά αποφεύγοντας περιττές επαναλήψεις, ενώ παράλληλα είναι απαραίτητο να προσφέρεται θέση στο απρόσμενο και το απροσδόκητο, μέσα από οπτικά παραδείγματα που ενθαρρύνουν τον διάλογο την ελεύθερη κατάθεση ιδεών, και την δημιουργικότητα στην εκπαίδευση.

Η έκταση του περιεχομένου οφείλει να ισορροπεί με την κατάλληλη εμβάθυνση σε αυτό, το επίπεδο δυσκολίας του, πρέπει να είναι αντίστοιχο των απαιτήσεων των Νέων ΠΣ, και του Βιβλίου του Μαθητή/τριας και των τριών τάξεων του Γυμνασίου και να λαμβάνει υπόψη την αντιληπτική και εμπειρική ετοιμότητα και την νοητική και αξιακή ανάπτυξη των μαθητών/τριών. Τέλος, το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων οφείλει, σε επίπεδο ηθικής και επιστημονικής δεοντολογίας, τόσο ως προς το περιεχόμενο, όσο και ως προς την εικονιστική και σημειωτική του διάρθρωση, να μην αναπαράγει πάσης φύσης στερεότυπα, αλλά να προάγει την συμπερίληψη και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και τη ειρηνική συνύπαρξη των ανθρώπων, των λαών και των πολιτισμών.

Στο επίπεδο της διάρθρωσης του περιεχομένου, το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων του Γυμνασίου, ακολουθεί και μεταφράζει τα αντίστοιχα Νέα ΠΣ, αναπτύσσοντας την κάθε τάξη του Γυμνασίου σε ένα μέρος του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων. Σε κάθε ένα μέρος από τα συνολικά τρία μέρη εμπεριέχονται στοιχεία από τα πέντε κεφάλαια που απηχούν το περιεχόμενο των αξόνων του ΠΣ με έμφαση στους άξονες: (α) Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, (δ) Θέμα, Περιεχόμενο και Νόημα, (ε) Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες και το περιεχόμενο του Βιβλίου του Μαθητή με έμφαση στις υποενότητες: « Ο κόσμος της Τέχνης», «Σταθμοί στην Ιστορία της Τέχνης», «Τι μας λένε τα έργα τέχνης» (Για περισσότερη ανάλυση του περιεχομένου κάθε μέρος βλέπε στην συνέχεια τον Πίνακα Περιεχομένων όπου αναπτύσσεται το περιεχόμενο του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων.

Ως προς την οπτική, κειμενική και σημειωτική του μορφή το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων εστιάζει κυρίως στην παρουσίαση οπτικών ερεθισμάτων και σύντομων επεξηγηματικών κειμένων που αφορούν στη μορφή και το περιεχόμενο του έργου τέχνης, στο ιστορικό και το κοινωνικό πλαίσιο της εποχής, στο κίνημα, στον καλλιτέχνη και άλλους παράγοντες που θα συμβάλλουν στην αποτελεσματική αισθητική πρόσληψη και απόκριση. Επιπλέον στο παράρτημα του Ανθολογίου παρουσιάζονται μοντέλα, στρατηγικές και τεχνικές ανάλυσης έργων τέχνης, προσαρμοσμένα για σχολική χρήση. Τα μοντέλα που προτείνονται για την ανάλυση έργων που ανήκουν σε κάθε μέρος παρουσιάζονται που αξιοποιούνται με βάση τις προτάσεις του Οδηγού Εκπαιδευτικού κάθε τάξης ενώ μπορούν να αξιοποιηθούν επίσης μοντέλα ανάλυσης που επιτρέπουν την αποκωδικοποίηση του περιεχομένου και του νοήματος των εικαστικών και εικονιστικών κειμένων, που αναλύουν την πολύπλοκη σχέση δημιουργού, έργου και θεατή με σημειωτικούς όρους, καθώς και την σχέση της τέχνης με την ιδεολογία, την ιστορία, την καθημερινή ζωή, ενώ επιπλέον εισάγουν τους μαθητές σε όρους και έννοιες της σύγχρονης τέχνης και προκρίνονται από την επιστημονική βιβλιογραφία ως κατάλληλα για εφαρμογή στην συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα στόχου.

4.1 Πίνακας ενδεικτικών περιεχομένων του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων

ΕΜΠΡΟΣΘΟΦΥΛΛΟ: ΜΙΑ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗ ΕΓΧΡΩΜΗ ΕΙΚΟΝΑ Ή ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΙΚΟΝΩΝ ΠΟΥ ΚΥΡΙΑΡΧΕΙ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΥ
<p><i>Ενδεικτικό περιεχόμενο:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Κειμενικό υλικό που θα ενημερώνει για το περιεχόμενο του Ανθολογίου • Θα εξηγεί τον τρόπο και τον βαθμό σύνδεσης του Ανθολογίου με το Βιβλίο Μαθητή/τριας, τα συμπληρωματικά βιβλία (Εικαστικό Σημειωματάριο και Εργαστηριακός Οδηγός) • Αναφορά στις ενότητες των Κεφαλαίων του Βιβλίου του μαθητή με τις οποίες υπάρχει η βασική σύνδεση: (α) Ο κόσμος της τέχνης, (β) Σταθμοί στην Ιστορία της Τέχνης, (γ) Τι μας λένε τα έργα τέχνης, (Ωρα για δημιουργία), (δ) Τέχνη, Επιστήμη, Τεχνολογία, Σύγχρονη Πραγματικότητα και Καθημερινή ζωή με τις οποίες του Ανθολογίου βρίσκεται σε άμεση σύνδεση και αλληλεπίδραση • Αναφορά στη σύνδεση του Ανθολογίου με το Εικαστικό Σημειωματάριο • Αναφορά σύνδεσης του Ανθολογίου με το πρόσθετο ψηφιακό υλικό <p>Προσθήκη διαγράμματος που θα αναπαριστά τις συνδέσεις του Ανθολογίου με το υπόλοιπο εκπαιδευτικό υλικό</p> <p>ΣΗΜΕΙΩΣΗ</p> <p>Για τον χωρισμό των μερών θα χρησιμοποιείται μια ολοσέλιδη εικόνα ή σελίδα χωρισμένη στα 2 στα 3 στα 4, που θα περιλαμβάνει αντίστοιχο αριθμό εικόνων. Η εικόνα θα τοποθετείται στη verso σελίδα του βιβλίου.</p>
ΕΝΑΡΞΗ ΚΥΡΙΩΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: «ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ, ΣΤΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΑ» Α΄ ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Ενδεικτική οργάνωση περιεχομένου Πρώτου Μέρους

ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Σύντομη εισαγωγή για το πρώτο μέρος του Ανθολογίου που να αναφέρεται στην περίοδο και στις εικονιστικές αναφορές.

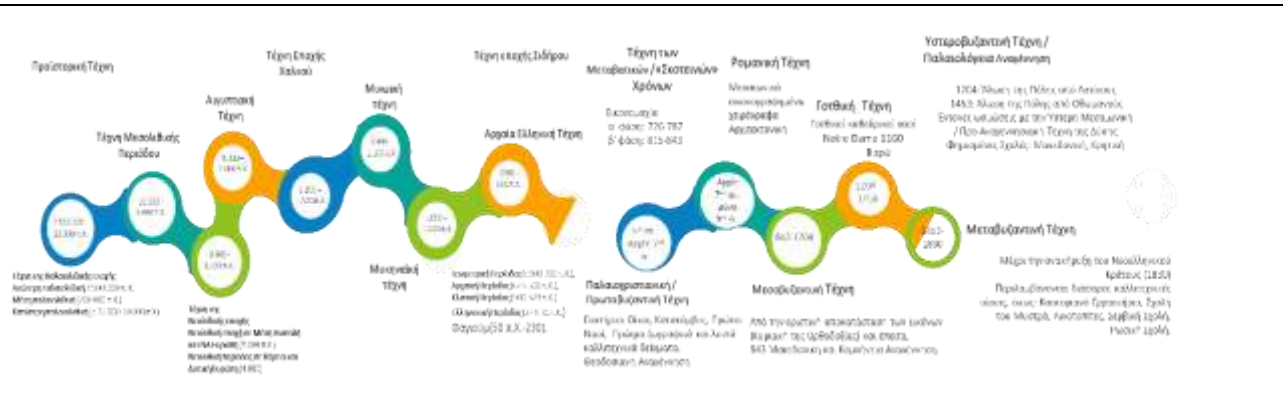
Παράθεση αποσπάσματος σημαντικού καλλιτέχνη, θεωρητικού ή ιστορικού της τέχνης

Αντιπροσωπευτικές εικόνες που περιγράφουν συμβολικά την χρονική περίοδο.

ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Σημειολογικός οργανωτής του περιεχομένου του πρώτου μέρους; μπορεί να είναι εννοιολογικός χάρτης που συνοψίζει την περίοδο. Ο χάρτης θα εκτείνεται στην verso και στην recto σελίδα του πρώτου δισέλιδου, ενώ σε μικρότερο μέγεθος και εν ήδη διακοσμητικής μπορντούρας θα διατρέχει όλο το πρώτο μέρος του Ανθολογίου.

ΠΡΩΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ (ενδεικτική ανάπτυξη δισέλιδου)

- Ενδεικτικές εικόνες από διάφορους πολιτισμούς (2/4 δυτικοευρωπαϊκή τέχνη, ¼ ελληνική τέχνη και ¼ άλλοι πολιτισμοί) χωρίς σχολιασμό.
- Στις προαναφερόμενες υποπεριπτώσεις να περιλαμβάνονται έργα γυναικών δημιουργών.
- Θα μπορούσε να δημιουργηθεί σύνθεση εικόνων με την τεχνική της ψηφοθέτησης που θα καλύπτει όλη την ιστορική περίοδο της τάξης με έμφαση στην ζωγραφική, την γλυπτική, την κεραμική.
- Το οπτικό υλικό θα πρέπει να επιλέγεται με γνώμονα την ανάπτυξη διαλόγου για το θέμα.
- Η σύνθεση θα καταλαμβάνει το ¼ του δισέλιδου εν είδει μπορντούρας ή κατά την επιθυμία του δημιουργού. Τα άλλα ¾ του δισέλιδου θα καταλαμβάνουν οι οπτικές και κειμενικές αναφορές που θα παρουσιάζουν με σαφήνεια την διάκριση και την σύνθεση των τεχνών.
- Θα μπορούσε να δημιουργηθεί σύνθεση εικόνων με την τεχνική της ψηφοθέτησης που θα καλύπτει όλη την ιστορική περίοδο της τάξης και παραδείγματα από ποικίλες εικαστικές και εφαρμοσμένες τέχνες (δίχως απαραίτητα να εστιάζουν στις τέχνες και την ύλη της Α΄ Τάξης)

Γλωσσικό κείμενο	Οπτικό κείμενο
<ul style="list-style-type: none"> • Σύντομη γλωσσική αναφορά στην ιστορική περίοδο 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενδεικτικές εικόνες από διάφορους πολιτισμούς • Θα μπορούσε να δημιουργηθεί σύνθεση εικόνων με την τεχνική της ψηφοθέτησης
ΔΕΥΤΕΡΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΤΟ ΣΥΜΠΑΝ ΤΩΝ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ	
ΤΡΙΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΤΕΤΑΡΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΟΣ	
ΠΕΜΠΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΚΥΚΛΑΔΙΚΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΑΙ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΕΚΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΡΧΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΕΒΔΟΜΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΚΛΑΣΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΟΓΔΟΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΕΤΡΟΥΣΚΙΚΗ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΕΝΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ	
ΔΕΚΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΠΡΩΙΜΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΡΟΜΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΓΟΤΘΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΙΝΔΙΚΗ, ΙΑΠΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΙΝΕΖΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΔΩΔΕΚΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΙΝΔΙΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ	
ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΩΚΕΑΝΙΑΣ	
ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΕΒΡΑΙΚΗ ΤΕΧΝΗ, ΑΡΑΒΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΙ ΣΤΟ «ΗΜΙΦΩΣ» (Μογγόλοι, Κορεάτες, Εσκιμώοι και άλλοι πολιτισμοί)	
ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΤΕΧΝΗ, ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΙΚΗ ΤΕΧΝΗ (ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟΣ)	
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΟΠΤΙΚΟΣ ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΥ	
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: «ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΣΤΟΝ ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟ» Β' ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	
Ενδεικτική οργάνωση περιεχομένου Δεύτερου Μέρους	
ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	
ΠΡΩΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ	
ΔΕΥΤΕΡΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΙΔΙΩΜΑ ΚΑΙ ΠΡΩΙΜΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ (ενδεικτική ανάπτυξη δισέλιδου)	
<ul style="list-style-type: none"> • Ενδεικτικές εικόνες από διάφορους πολιτισμούς (¼ της εξεταζόμενης ενότητας ¼ δυτικοευρωπαϊκή τέχνη, ¼ ελληνική τέχνη και ¼ άλλοι πολιτισμοί) χωρίς σχολιασμό. • Θα μπορούσε να δημιουργηθεί σύνθεση εικόνων με την τεχνική της ψηφοθέτησης που θα καλύπτει όλη την ιστορική περίοδο της τάξης. 	

- **Performanceart: Μια ζωντανή τέχνη, μια τέχνη πρόκλησης.** Το οπτικό υλικό θα πρέπει να επιλέγεται με γνώμονα την ανάπτυξη διαλόγου για το θέμα: **Το πλησίασμα της Ανατολής και της Δύσης.**
- Η σύνθεση θα καταλαμβάνει το ¼ του δισέλιδου εν είδει μπορντούρας ή κατά την επιθυμία των συγγραφέων. Τα άλλα ¾ του δισέλιδου θα καταλαμβάνουν οι οπτικές και κειμενικές αναφορές στην **Πρώιμη Αναγέννηση.**

Γλωσσικό κείμενο	Οπτικό κείμενο
------------------	----------------

<ul style="list-style-type: none"> • <i>Σύντομη γλωσσική αναφορά στο μεταβυζαντινό ιδίωμα και την Πρώιμη Αναγέννησης.</i> 	<p>Τι μας λένε τα έργα τέχνης.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ενδεικτικά έργα τέχνης της προτεινόμενης περιόδου και ανάλυσή της. • Προτείνεται οπτικό υλικό που να επιτρέπει την σύνδεση του πολιτισμού της καθ' ημάς Ανατολής με τον δυτικοευρωπαϊκό πολιτισμό (π.χ. επίδραση της βυζαντινής τέχνης στην δυτικοευρωπαϊκή τέχνη και το αντίστροφο, κοινωνική ζωή, πολιτιστικές σχέσεις και αλληλεπίδραση των Ελλήνων με τη Δύση, Ο δυτικοευρωπαϊκός πολιτισμός και οι καταβολές του). <p>Σε τι μοιάζουμε, σε τι διαφέρουμε;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έργα που συνδέουν της αξίες, στάσεις, συμπεριφορές των ανθρώπων της εποχής της πρώιμης Αναγέννησης με αντίστοιχες στάσεις, συμπεριφορές των Δυτικοευρωπαίων και των Ελλήνων ώστε να αναδειχθούν ομοιότητες και διαφορές (Θρήσκευμα, ήθη και έθιμα, ενότητα και συγκρούσεις, ομοιότητες και διαφορές κ.λπ.).
--	---

ΤΡΙΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ
ΤΕΤΑΡΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΥΣΤΕΡΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΒΟΡΡΑ ΚΑΙ ΜΑΝΙΕΡΙΣΜΟΣ
ΠΕΜΠΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΜΠΑΡΟΚ – ΦΛΑΜΑΝΔΙΑ ΚΑΙ ΟΛΛΑΝΔΙΑ - ΡΟΚΟΚΟ
ΕΚΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ - ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΙΣΜΟΣ
ΕΒΔΟΜΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ - ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ - ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ
ΟΓΔΟΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΙΜΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΣΤΟ ΦΩΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΗΛΙΟΥ
ΕΝΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΜΕΤΑΪΜΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ CEZANNE
ΔΕΚΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ART & CRAFTS, ART DECO
ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΦΩΒΙΣΜΟΣ - ΕΞΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ
ΔΩΔΕΚΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΚΥΒΙΣΜΟΣ
ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΝΤΑΝΤΑ – ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΤΕΧΝΗ- ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΜΟΣ
ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΥΠΑΡΕΞΗΣ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ Η ΟΥΤΟΠΙΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: Η ΤΕΧΝΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	
ΟΠΤΙΚΟΣ ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	
ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΕΧΝΗ	
Ενδεικτική οργάνωση περιεχομένου Τρίτου Μέρους	
ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	
ΠΡΩΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΣΥΝΘΕΤΙΚΟΣ ΚΥΒΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΟΥΡΕΑΛΙΣΜΟΣ	
Η πραγματικότητα ως συνθετικός κυβισμός. Το παράδειγμα της Γκερνίκα	
<ul style="list-style-type: none"> • Ενδεικτικές εικόνες από διάφορους πολιτισμούς (2/4 της εξεταζόμενης ενότητας ¼ δυτικοευρωπαϊκή τέχνη, ¼ ελληνική τέχνη και ¼ άλλοι πολιτισμοί) χωρίς σχολιασμό. • Το ¼ από τις παραπάνω υποπεριπτώσεις είναι απαραίτητο να αφιερώνεται σε έργα γυναικών. • Θα μπορούσε να δημιουργηθεί σύνθεση εικόνων με την τεχνική της ψηφιοθέτησης που θα καλύπτει όλη την ιστορική περίοδο της τάξης (δίχως απαραίτητα να εστιάζουν στις τέχνες και την ύλη της Γ' Τάξης). • Το οπτικό υλικό θα πρέπει να επιλέγεται με γνώμονα την ανάπτυξη διαλόγου για το θέμα: Η πραγματικότητα ως συνθετικός κυβισμός. Το παράδειγμα της Γκερνίκα. <p>Η σύνθεση θα καταλαμβάνει το ¼ του δισέλιδου εν είδη μπορντούρας ή κατά την επιθυμία του δημιουργού. Τα άλλα ¾ του δισέλιδου θα καταλαμβάνουν οι οπτικές και κειμενικές αναφορές στον Συνθετικό Κυβισμό.</p>	
Γλωσσικό κείμενο	Οπτικό κείμενο
Σύντομη γλωσσική αναφορά στον Συνθετικό Κυβισμό .	<p>Τι μας λένε τα έργα τέχνης.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ενδεικτικά έργα τέχνης της προτεινόμενης περιόδου και ανάλυσή τους (ιδιαίτερη αναφορά στην Γκερνίκα του Π. Πικάσο και την ιστορία της ως έργο σύμβολο μέχρι τις μέρες μας). • Προτείνεται οπτικό υλικό που να επιτρέπει την σύνδεση του Συνθετικού Κυβισμού με την δυτικοευρωπαϊκή και ελληνική τέχνη και πολιτισμό (π.χ. οι εξελίξεις και τα νέα δεδομένα μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου πολέμου, ο Συνθετικός Κυβισμός ως έκφραση της μορφολογικής σύνθεσης των ιδεών, οι καταβολές του κ.λπ.). <p>Τα επιτεύγματα του Συνθετικού Κυβισμού και ο απόηχος του στην εποχή μας</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έργα που αποκαλύπτουν τον κοινωνικό ή άλλο προβληματισμό και τις αξίες της εποχής και δημιουργούν συνδέσεις με τις αξίες και τις εικαστικές και άλλες σημειώσεις του σήμερα (απομάκρυνση από τον αισθητό κόσμο, απομάκρυνση από τη φυσική όραση κ.λπ.)

	Έργα που συνδέουν την έρευνα του Συνθετικού Κυβισμού με καλλιτεχνικές αναζητήσεις της εποχής μας.
Η παγκόσμια πραγματικότητα πέρα από το παράλογο. Τα ρευστά όρια μεταξύ ρεαλισμού και υπερεαλισμού	
<ul style="list-style-type: none"> • Ενδεικτικές εικόνες από διάφορους πολιτισμούς (2/4 της εξεταζόμενης ενότητας ¼ δυτικοευρωπαϊκή τέχνη, ¼ ελληνική τέχνη και ¼ άλλοι πολιτισμοί) χωρίς σχολιασμό. • Το ¼ από τις παραπάνω υποπεριπτώσεις είναι απαραίτητο να αφιερώνεται σε έργα γυναικών. • Θα μπορούσε να δημιουργηθεί σύνθεση εικόνων με την τεχνική της ψηφοθέτησης που θα καλύπτει όλη την ιστορική περίοδο της τάξης (δίχως απαραίτητα να εστιάζουν στις τέχνες και την ύλη της Γ΄ Τάξης). • Το οπτικό υλικό θα πρέπει να επιλέγεται με γνώμονα την ανάπτυξη διαλόγου για το θέμα: Η παγκόσμια πραγματικότητα πέρα από το παράλογο. Τα ρευστά όρια μεταξύ ρεαλισμού και υπερεαλισμού. <p>Η σύνθεση θα καταλαμβάνει το ¼ του δισέλιδου εν είδη μπορντούρας ή κατά την επιθυμία του δημιουργού. Τα άλλα ¾ του δισέλιδου θα καταλαμβάνουν οι οπτικές και κειμενικές αναφορές στον Συνθετικό Κυβισμό.</p>	
Γλωσσικό κείμενο	Οπτικό κείμενο
Σύντομη γλωσσική αναφορά στον Σουρεαλισμό .	<p>Τι μας λένε τα έργα τέχνης.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ενδεικτικά έργα τέχνης της προτεινόμενης περιόδου και ανάλυσή τους (ιδιαίτερη αναφορά στις μεσοπολεμικές και μεταπολεμικές σουρεαλιστικές προφητικές αφηγήσεις). • Προτείνεται οπτικό υλικό που να επιτρέπει την σύνδεση του Σουρεαλισμού με την δυτικοευρωπαϊκή και ελληνική τέχνη και πολιτισμό (π.χ. οι εξελίξεις και τα νέα δεδομένα λίγο πριν και μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου, ο Σουρεαλισμός ως μορφολογική έκφραση του ανθρωπίνου παραλογισμού κ.λπ.). <p>Τα επιτεύγματα του Σουρεαλισμού και ο απόηχος του στην εποχή μας</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έργα που αποκαλύπτουν τον κοινωνικό ή άλλο προβληματισμό και τις αξίες της εποχής και δημιουργούν συνδέσεις με τις αξίες και τις εικαστικές και άλλες σημειώσεις του σήμερα (ελευθερία έκφρασης, ψευδή νέα, αισθητικές ανατροπές κ.λπ.). <p>Έργα που συνδέουν την έρευνα του Σουρεαλισμού με καλλιτεχνικές αναζητήσεις της εποχής μας.</p>
ΔΕΥΤΕΡΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: Η ΑΦΑΙΡΕΣΗ ΩΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ	
ΤΡΙΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: Η ΤΕΧΝΗ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ	
ΤΕΤΑΡΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ACTION PAINTING ΚΑΙ COLOR FIELD	
ΠΕΜΠΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: POP ART, MINIMAL ART	

ΕΒΔΟΜΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: OPTICAL ART, PSYCHEDELIC ART ΚΑΙ TRASH ART	
ΟΓΔΟΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: FLUXUS – ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΑΚΟΙ ΚΑΙ ΛΕΤΡΙΣΤΕΣ	
ΕΝΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΑΚΤΙΒΙΣΤΙΚΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	
ΔΕΚΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: PERFORMANCE - ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ	
ΕΝΔΕΚΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟ GRAFFITI	
ΔΩΔΕΚΑΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΚΙΝΟΥΜΕΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΚΑΙ ΨΗΦΙΑΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ	
ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΝΕΟ - ΠΟΠ ΑΡΤ, ΝΕΟ ΝΤΑΝΤΑ	
ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΝΕΟΕΞΠΡΕΣΙΟΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΟΡΕΑΛΙΣΜΟΣ	
ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ, ΣΧΕΣΙΑΚΗ ΚΑΙ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ	
ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΤΕΧΝΗ - ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑΣ	
ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΛΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ - ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ ΣΤΙΣ ΣΚΑΝΔΙΝΑΒΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ, ΡΩΣΙΑ, ΑΡΜΕΝΙΑ, ΓΕΩΡΓΙΑ, ΤΣΕΧΙΑ, ΣΛΟΒΕΝΙΑ, ΕΛΒΕΤΙΑ, ΠΟΛΩΝΙΑ Κ.ΛΠ.	
ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΟΟ ΔΙΣΕΛΙΔΟ: ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ ΤΩΝ ΓΕΙΤΟΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ	
ΟΠΤΙΚΟΣ ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ ΤΡΙΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (15 ΔΙΣΕΛΙΔΑ)	
<ul style="list-style-type: none"> • 15 συνολικά δισέλιδα τα οποία θα χωρίζονται ισότιμα και για τα τρία μέρη (πέντε δισέλιδα για το Πρώτο, πέντε για το Δεύτερο και πέντε για το Τρίτο Μέρος). • Στα δισέλιδα αυτά θα εμφανίζονται ολοσέλιδες εικόνες που θα συνοδεύονται από αναλύσεις οι οποίες θα γίνουν σύμφωνα με τα προτεινόμενα μοντέλα του ΠΣ και του Οδηγού Εκπαιδευτικών • Είναι απαραίτητο να εκπροσωπούνται σημαντικές περίοδοι στην ιστορία της τέχνης της κάθε περιόδου • Οι εικόνες θα πρέπει να αναφέρονται σε αντιπροσωπευτικά έργα ανδρών και γυναικών: (I) Έργα Ευρωπαϊκής τέχνης (II) Έργα Εξωευρωπαϊκών λαών, (III) Έργα Ελλήνων Καλλιτεχνών • Σημαντική είναι η εκπροσώπηση έργων που συνδέονται με την νεανική κουλτούρα και τα ενδιαφέροντα των νέων (comix, animation, streetart, graffitiart κλπ. • Αναφορικά με τις τέχνες είναι απαραίτητο να εξεταστούν απαραίτητα: (α) Ζωγραφικής, (β) Γλυπτικής, (γ) Αρχιτεκτονικής, (δ) Χαρακτικής (ε) Βυζαντινής εικονογραφίας, και ενδεικτικά έργα Εφαρμοσμένων τεχνών κατά προτίμηση την κεραμική, το ψηφιδωτό, διακοσμητικές τέχνες, αργυροχρυσοχοΐα κλπ. <p>Σύγχρονες μορφές τέχνης και προτάσεις σύγχρονων δημιουργών θα αποτελέσουν επίσης αντικείμενο ανάλυσης</p>	
ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ	

4. Το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων και το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό

Το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων παρόμοια με τα υπόλοιπα διδακτικά βιβλία αντί ενός κλειστού εργαλείου διδασκαλίας υιοθετεί την ανοιχτή δομή των «εκπαιδευτικών μέσων» μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον στο «μαθησιακό περιβάλλον» που δημιουργείται με την ποικιλομορφία των μέσων και την ετερογένεια των ερεθισμάτων.

Τόσο στην έντυπη, όσο και στην ψηφιακή του μορφή συγκροτείται από πολυαισθητηριακούς πόρους (φωτογραφίες, έργα τέχνης, κείμενα, σκίτσα, χάρτες, μαθητικές εργασίες κ.λπ.) με έμφαση στα έργα τέχνης. Είναι διαμορφωμένο κατάλληλα ώστε να συνάδει με το περιεχόμενο και την αισθητική των υπολοίπων βιβλίων παρέχει ωστόσο πρωτότυπες λύσεις οργάνωσης, διάταξης περιεχομένου, τρόπων ενσωμάτωσης κειμένων κ.λπ. Επίσης, περιλαμβάνει συμπληρωματικό ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό, ενδεικτικά με: λογισμικά, εκπαιδευτικά παιχνίδια, βίντεο, ηχητικά αποσπάσματα, εικονικά μουσεία, εκθέσεις, κινηματογραφικά αποσπάσματα κ.λπ.

5. Κριτήρια αξιολόγησης του εκπαιδευτικού υλικού του Ανθολόγιου Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων

Το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων όπως και το υπόλοιπο παραγόμενο εκπαιδευτικό υλικό των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου («Βιβλία Μαθήτριας/τή», «Εικαστικά σημειωματάρια», «Οδηγία Εκπαιδευτικών», «Εργαστηριακός Οδηγός» και το Συμπληρωματικό ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό), επιβάλλεται να αποκρίνεται στα παρακάτω κριτήρια ποιότητας: (α) να διαθέτει επιστημονική εγκυρότητα και να συμβαδίζει με τις εξελίξεις της επιστήμης και την σύνδεσή των επιστημονικών επιτευγμάτων με το εικαστικό πεδίο, (β) να διαθέτει κοινωνική εγκυρότητα: και να αναπλαισιώνει τις ποικίλες όψεις της κοινωνικής ζωής και τις πολλαπλές προσεγγίσεις της, (γ) να διαθέτει διαφάνεια αφετηρίας και προθέσεων και να αποκαλύπτει με αντικειμενικό τρόπο την οπτική και τις προθέσεις των συντακτών των ΠΣ των τριών Τάξεων του Γυμνασίου αλλά τις προθέσεις των συντακτών του Ανθολογίου, (δ) να διαθέτει παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα και να αποκρίνεται στη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/τριών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους, καθώς και στις βασικές αρχές της Διδακτικής των Καλλιτεχνικών, (ε) να βρίσκεται σε συμφωνία με το περιεχόμενο των Προγραμμάτων Σπουδών των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου και να ανταποκρίνεται στους σκοπούς και στους επιμέρους στόχους των ΠΣ, (στ) να εστιάζει στην αυτενέργεια μαθητών και μαθητριών και να ενθαρρύνει την εμπλοκή των μαθητών/τριων στη μαθησιακή διαδικασία, την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και μεταγνωστικών ικανοτήτων και την καλλιέργεια θετικής στάσης απέναντι στο φαινόμενο της τέχνης, τα έργα τέχνης και τους καλλιτέχνες (ζ) να διαθέτει καλαισθησία ώστε να αποτελεί μέσο αισθητικής καλλιέργειας των ατόμων στα οποία απευθύνεται, (η) να είναι ελκυστικό για τον χρήστη και την ηλικιακή ομάδα στόχου, να παρέχει πολλαπλά ερεθίσματα και να ενισχύει τα κίνητρα για μάθηση, (η) να παρέχει προσπελασιμότητα και να επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων, (θ) να παρέχει ανατροφοδότηση, να δημιουργεί και να αξιοποιεί δυνατότητες ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού από την εκπαιδευτική κοινότητα, (ι) να εμφανίζει τυποτεχνικά χαρακτηριστικά που επιτρέπουν την αποτελεσματική και δίχως εμπόδια αναγνωσιμότητα.

Καλλιτεχνικά Α΄, Β΄, Γ΄ Εργαστηριακός Οδηγός Γυμνασίου

Ο Εργαστηριακός Οδηγός, ένα από τα τέσσερα διδακτικά βιβλία του γνωστικού αντικειμένου των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου, είναι ένα ψηφιακό βιβλίο το οποίο απευθύνεται τόσο στους/στις εκπαιδευτικούς όσο και στους/τις μαθητές/-τριες. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν τον Εργαστηριακό Οδηγό προς την κατεύθυνση της δημιουργίας και οργάνωσης του Εικαστικού Εργαστηρίου (προδιαγραφές Εικαστικού Εργαστηρίου και οργάνωση του χώρου), της επιλογής και οργάνωσης των υλικών, των εργαλείων και των μέσων αλλά και προς την κατεύθυνση της οργάνωσης της διδασκαλίας και της μάθησης. Οι μαθητές/τριες με την σειρά τους μπορούν να αξιοποιήσουν τον Εργαστηριακό Οδηγό ως πηγή πληροφοριών για τα υλικά, τα μέσα, τα εργαλεία, τις τεχνικές κ.λπ. των Εικαστικών και των Εφαρμοσμένων Τεχνών. Προς τον σκοπό αυτό οι ασκήσεις που θα περιέχονται στο εν λόγω βιβλίο θα πρέπει να παρουσιάζονται με τρόπο που θα επιτρέπει στους μαθητές και στις μαθήτριες να μπορούν να διερευνούν και να δοκιμάζουν αυτόνομα και με ασφάλεια νέες εικαστικές εμπειρίες όχι μόνο στην σχολική τάξη αλλά και στον προσωπικό τους χώρο, σε σύνδεση με το μάθημα των Καλλιτεχνικών ή και ανεξάρτητα ως προσωπική διερεύνηση. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές/τριες θα είναι σε θέση στον ελεύθερο χρόνο τους να προσεγγίζουν αυτόνομα και με δημιουργικό τρόπο το πεδίο της εικαστικής σκέψης και έρευνας και να διερευνούν θέματα που σχετίζονται με τη σύνθεση, τη διαχείριση, την επεξεργασία των υλικών, την κατανόηση της δομής και λειτουργίας των εργασιών και των δοκιμών τους κ.λπ., με λίγα λόγια να απολαμβάνουν το ταξίδι τους στο χώρο της εικαστικής εμπειρίας με τον τρόπο και στο χρόνο που αυτοί/ες επιθυμούν. Τέλος, ο Εργαστηριακός Οδηγός μπορεί να αξιοποιηθεί και από τις δύο ομάδες χρηστών ως ενδιάμεσος κόμβος μεταξύ του Βιβλίου του Μαθητή/τριας και του ψηφιακού υλικού και ως εργαλείο σύνδεσης και εμπέδωσης της πληροφορίας που λαμβάνουν από άλλα βιβλία. Για όλους τους παραπάνω λόγους οι παρούσες προδιαγραφές περιλαμβάνουν ευρύτερα τεχνικά χαρακτηριστικά και κριτήρια ποιότητας του Εργαστηριακού Οδηγού που συνδέονται με τη φύση του συγκεκριμένου αντικειμένου.

Ο Εργαστηριακός Οδηγός είναι απαραίτητο να βρίσκεται σε άμεση επικοινωνία με το διδακτικό περιεχόμενο και των τριών Τάξεων του Γυμνασίου και να μην παρουσιάζει νοηματικά χάσματα και κενά. Θα πρέπει να εστιάζει στην “εικαστική, δημιουργική πράξη” παρέχοντας ωστόσο και ερεθίσματα για δημιουργική αλληλεπίδραση με τον έτερο θεμελιώδη άξονα (“αισθητικής πρόσληψης και απόκρισης”) ώστε οι μαθητές/τριες να προσεγγίζουν σε όλο το φάσμα του το εικαστικό φαινόμενο. Επιπλέον οι ασκήσεις και οι δραστηριότητες που θα προτείνει είναι απαραίτητο να εστιάζουν στην ολιστική ενσώματη μάθηση η οποία επικεντρώνεται στην “σωματική” (Α΄ Γυμνασίου), την “ψυχική” (Β΄ Γυμνασίου) και την “νοητική” (Γ΄ Γυμνασίου) διάσταση, δίχως κατακερματισμό της ολότητας της εικαστικής διδασκαλίας αλλά αντίθετα διασφάλισης της βαθμιαίας γνωστικής, εμπειρικής και αντιληπτικής προσέγγισης, από το “σώμα” στην Α΄ τάξη, στην “καρδιά” στην Β΄ τάξη, ολοκληρώνοντας στον “νου” στην Γ΄ τάξη. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο ο Εργαστηριακός Οδηγός θα πρέπει να προσφέρει οπτικά και γλωσσικά τεκμήρια που να υπηρετούν την παραπάνω φιλοσοφία και δίνουν ερεθίσματα στους μαθητές/τριες να προσεγγίζουν με παρόμοιους τρόπους την εικαστική εμπειρία.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο δομικής διάρθρωσης, το περιεχόμενο του Εργαστηριακού Οδηγού είναι απαραίτητο να προσφέρει οπτικά και γλωσσικά τεκμήρια τα οποία θα επιτρέπουν την διείσδυση των τριών Μίτων Δημιουργίας και Μάθησης. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο οι βιωματικές εικαστικές δραστηριότητες και τα βήματα υλοποίησης των τεχνικών θα πρέπει να επιτρέπουν κυρίως την διείσδυση του πρώτου μίτου «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα». Το δεύτερο μίτο “Αισθητική Αντίληψη” θα τον συναντούμε σποραδικά όταν γίνονται αναφορές σε θέματα που αφορούν σε θέματα Ιστορίας των επιμέρους Τεχνών ή στις αναφορές για το έργο και τη ζωή των καλλιτεχνών ενώ ο τρίτος Μίτος “Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία” θα εμπεριέχεται στο επαγγελματικό προφίλ κάθε επιμέρους τέχνης αλλά και στο πρώτο και τρίτο μέρος του Εργαστηριακού Οδηγού καθώς οι συνδέσεις του Εικαστικού Εργαστηρίου με παρόντα αλλά και τον παρελθόντα και μέλλοντα Χρόνο και Τόπο αλλά και την Κοινωνία είναι απαραίτητες ώστε να προκύψει βαθιά επίγνωση της ιστορικότητας και της κοινωνικής σημασίας του εικαστικού φαινομένου.

Σε επίπεδο θεματικής ανάλυσης, προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων και ενδεικτικών δραστηριοτήτων μάθησης και αξιολόγησης, ο Εργαστηριακός Οδηγός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ότι το περιεχόμενο του ΠΣ αναπτύσσεται λαμβάνοντας υπόψη τους πέντε βασικούς άξονες: (α) «Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών», (β) «Μορφικά και Δομικά Στοιχεία - Αρχές Σύνθεσης», (γ) «Υλικά – Μέσα - Τεχνικές», (δ) «Θέμα – Περιεχόμενο - Νόημα», (ε) «Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες», και τους ισάριθμους συμπληρωματικούς άξονες: (στ) «Αξίες και Δεξιότητες Μάθησης», (ζ) «Ψηφιακός Γραμματισμός και Γραμματισμός των Μέσων», (η) «Συνέργεια των τεχνών, Διεπιστημονικότητα – Διαθεματικότητα», (θ) «Οπτικός Γραμματισμός - Πολυτροπικότητα – Σημειωτική», (ι) «Εικαστικές Τέχνες και Αειφορία».

Ωστόσο οι συγγραφείς θα πρέπει να έχουν υπόψη τους ότι οι πέντε Βασικοί Άξονες, θα αποτελούν τα βασικά κριτήρια επιλογής του υλικού του Εργαστηριακού Οδηγού ενώ οι Συμπληρωματικοί Άξονες θα αποτελούν συμπληρωματικά κριτήρια για την επιλογή υλικού. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο η αναλογία γλωσσικών και οπτικών τεκμηρίων που θα προσφέρονται στον Εργαστηριακό Οδηγό θα είναι 80% σε σύνδεση με τους Βασικούς Άξονες του ΠΣ και 20% σε σύνδεση με τους Συμπληρωματικούς Άξονες. Τέλος η αναλογία γλωσσικού και οπτικού υλικού θα ρυθμίζεται από τις ανάγκες της συγγραφής με σαφή υπεροχή των οπτικών κειμένων ενώ η αναλογία ασπρόμαυρων και έγχρωμων εικόνων μπορεί να είναι 20% ασπρόμαυρες και 80% έγχρωμες φωτογραφίες.

Στην περίπτωση των γλωσσικών κειμένων είναι απαραίτητη η βιβλιογραφική αναφορά (η οποία στην περίπτωση του Εργαστηριακού Οδηγού είναι καλό να παρουσιάζεται σε παράρτημα ώστε να αποφευχθεί η διάσπαση της αισθητικής διάστασης και της λειτουργικότητας του βιβλίου). Στη βιβλιογραφία είναι απαραίτητο να εμφανίζεται πλήρης αναφορά των πηγών (ηλεκτρονικών και μη). Η παρουσίαση των τεχνικών είναι απαραίτητο να περιλαμβάνει: την επιστημονικά αποδεκτή ορολογία, σύνδεση και αναφορά με τα υπόλοιπα βιβλία του εκπαιδευτικού πακέτου, περιγραφή της διαδικασίας με απλό και κατανοητό τρόπο, παράθεση επεξηγηματικών εικόνων, σκίτσων και βίντεο.

2. Η φιλοσοφία του Εργαστηριακού Οδηγού του Γυμνασίου

Η σύνδεση και η παρακολούθηση της φιλοσοφίας του ΠΣ των Καλλιτεχνικών του Οδηγού του Εκπαιδευτικού και του Βιβλίου Μαθητή/τριας αποτελεί εκ των ουκ άνευ προϋπόθεση για την

δημιουργία του Εργαστηριακού Οδηγού, ο οποίος παρακολουθεί και επεκτείνει την εικαστική διδασκαλία κυρίως σε εργαστηριακό και δευτερευόντως σε θεωρητικό επίπεδο ενώ ταυτόχρονα προσφέρει δυνατότητες ελεύθερης έκφρασης και αυτόνομης διαχείρισης του εικαστικού υλικού από τον μαθητή/τρια. Με τον τρόπο αυτό επεκτείνει την εικαστική διδασκαλία ως πεδίο εφαρμογής ασκήσεων που προτείνονται στον/στη μαθητή/-τρια (π.χ. δοκίμια, σύντομες εικαστικές ασκήσεις πειραματικού χαρακτήρα προς εξάσκηση, αλλά και πιο σύνθετες ασκήσεις για ελεύθερο πειραματισμό, δημιουργία και έκφραση στο σπίτι ή και απαιτητικές ασκήσεις για μαθητές/τριες που δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις τέχνες κλπ.). Ο Εργαστηριακός Οδηγός θα λειτουργεί ως χάρτης της εικαστικής διδασκαλίας και ως εγχειρίδιο του εικαστικού εργαστηρίου με αναφορές στην οργάνωση, στα μέσα, τα υλικά, τις τεχνικές και τις συνθήκες ασφάλειας ενός σχολικού εικαστικού εργαστηρίου. Στην ουσία θα αποτελεί τον ανατομικό χάρτη της εικαστικής πράξης και την *κουζίνα* του εικαστικού εργαστηρίου. Θα λειτουργεί σαν ευρετήριο για όποιον/α χρειάζεται συμβουλές τεχνικού χαρακτήρα. Για τον σκοπό αυτό είναι αναγκαίο να διαθέτει υψηλού βαθμού κατηγοριοποίηση ώστε να καθίσταται δυνατή η εύκολη εύρεση των πληροφοριών. Επίσης είναι απαραίτητο να διαθέτει παράρτημα με αλφαβητικό ευρετήριο βασικών υλικών, μέσων, τεχνικών ανά τέχνη με αντίστοιχες αναφορές.

Ο Εργαστηριακός Οδηγός θα περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα εικαστικών μορφών, τα υλικά και μέσα που απαιτούνται, επιλεγμένα σχεδιαγράμματα και βίντεο στα οποία θα επιδεικνύονται οι τεχνικές των διαφορετικών εικαστικών μορφών. Οι μαθητές/τριες έχουν τη δυνατότητα να εισαχθούν με ομαλό τρόπο σε βασικές έννοιες οι οποίες ωστόσο είναι νέες γι' αυτούς και αφορούν την εικαστική δημιουργία γενικότερα. Επιπρόσθετα θα δοθεί η δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες που θέλουν να συνεχίσουν την ενασχόλησή τους με τις εικαστικές τέχνες να εμβαθύνουν περισσότερο, να γνωρίσουν υλικά και τεχνικές που ενδεχομένως να μην μπορούν να διδαχθούν εντός σχολικού πλαισίου. Ο Εργαστηριακός Οδηγός δίνει επίσης την ευελιξία στον/στην εκπαιδευτικό να επιλέξει μέσα από ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που ταιριάζουν στις ανάγκες των μαθητών/τριών και στις συνθήκες του εκάστοτε σχολείου.

Σε επίπεδο συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού μπορούν να αξιοποιούνται συμπληρωματικά εργαλεία και λογισμικά (π.χ. ζωγραφικής, σχεδίασης, πολυμέσων, γραφιστικής επεξεργασίας, εικονογράφησης, animation κλπ. τα οποία μπορούν να αξιοποιούνται από τους/τις μαθητές/τριες και τα αποτελέσματα της εργασίας τους να εντάσσονται στο Portfolio και το στο e-Portfolio τους).

Ο Εργαστηριακός Οδηγός εκτός της σύνδεσης με το Βιβλίο του/της μαθητή/τριας θα πρέπει να διαθέτει σύνδεση και με τα άλλα συμπληρωματικά βιβλία (το Ανθολόγιο Εικαστικών Κειμένων και το Εικαστικό Σημειωματάριο). Ωστόσο σε αμφίδρομη αλληλεπίδραση να αντλεί και να προσφέρει αφορμές εμπλουτισμού της εικαστικής διδασκαλίας ώστε το εικαστικό φαινόμενο να προσεγγίζεται με ποικίλους τρόπους και από διαφορετική σκοπιά. Τέλος βρίσκεται σε άμεση σύνδεση με το πρόσθετο ψηφιακό υλικό διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάδειξη της δομικής σύνδεσης των επιμέρους στοιχείων του εκπαιδευτικού πακέτου του Γυμνασίου.

Στο προαναφερόμενο πλαίσιο ο Εργαστηριακός Οδηγός είναι απαραίτητο να προωθεί τη βιωματική διάσταση του εικαστικού φαινομένου, την ελεύθερη αλληλεπίδραση των

μαθητών/τριών με τα υλικά, την ανάληψη πρωτοβουλίας, την ελεύθερη αξιοποίησή του εντός και εκτός της σχολικής τάξης ως αντικείμενο και μέσο διερεύνησης και εμβάθυνσης του εικαστικού φαινομένου. Η εστίαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις δυναμικές του/της μαθητή/τριας ως υποκειμένου μάθησης και η συγκρότηση μιας μαθητοκεντρικής διδακτικής προσέγγισης, μπορεί να επιτευχθεί σε διδακτικό πλαίσιο μέσα από την διαρκή, ανοιχτή διαλεκτική διασύνδεση της εμπειρικής διαδικασίας με την εικαστική πράξη. Αυτό είναι απαραίτητο να αντανακλάται στον Εργαστηριακό Οδηγό.

Οι συγγραφείς του Εργαστηριακού Οδηγού θα πρέπει, λοιπόν, να λάβουν υπόψη τους τις ανοιχτές προσεγγίσεις που προτείνονται από το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών των Καλλιτεχνικών των τριών τάξεων του Γυμνασίου έχοντας υπόψη ότι τα ΠΣ έχουν ως βασικό υπόβαθρο την *a/r/t/ography* και την φιλοσοφία των αστερισμών και των ριζωματικών δικτύων που εστιάζουν στην δυνατότητα της επιλογής και σύνθεσης των επιστημονικών, διδακτικών και παιδαγωγικών προσεγγίσεων. Έτσι οι συγγραφείς του Εργαστηριακού Οδηγού θα πρέπει να παρέχουν στον/στην εικαστικό εκπαιδευτικό ευκαιρίες ελεύθερου και ευέλικτου τρόπου σύνθεσης του γνωστικού και του εφαρμοσμένου περιεχομένου της διδασκαλίας του, και στους/στις μαθητές/-τριες ελευθερία έκφρασης και δράσης.

Προς την κατεύθυνση αυτή ο Εργαστηριακός Οδηγός, λαμβάνοντας υπόψη το παιδαγωγικοθεωρητικό πλαίσιο που υιοθετείται από τα ΠΣ των Καλλιτεχνικών είναι απαραίτητο να προτείνει εκπαιδευτικό υλικό που μπορεί να αξιοποιήσουν οι μαθητές/τριες και δίχως την καθοδήγηση του εικαστικού εκπαιδευτικού, σε ελεύθερο δημιουργικό επίπεδο ούτως ώστε στην συνέχεια να μπορούν να συζητήσουν με τον/την εικαστικό εκπαιδευτικό τα αποτελέσματα των δημιουργικών πειραματισμών τους. Επιπλέον η ψηφιακή επέκτασή του σε ανεξάρτητους και συνεχώς εμπλουτιζόμενους ψηφιακούς πόρους, μπορεί να αναδείξει σε μεγαλύτερο ακόμη βαθμό την εξατομικευμένη δυναμική της μάθησης καθώς ο/η μαθητής/-τρια μέσω των ψηφιακών συνδέσεων του Εργαστηριακού Οδηγού θα μπορεί να έχει πρόσβαση σε ψηφιακό υλικό (επιδείξεις καλλιτεχνών, tutorials, ανάπτυξη τεχνικών, ανοιχτά σεμινάρια κλπ.) που θα επιτρέπουν την εμβάθυνση στην εικαστική δημιουργία και πράξη. Συνεπώς οι συγγραφείς του Ανθολογίου Εικαστικών και Εικονιστικών Κειμένων, θα πρέπει να μεριμνήσουν ώστε εξασφαλίζεται αφενός η ενεργητική, δημιουργική και αντιληπτική εμπλοκή των μαθητών/τριών στην εικαστική μαθησιακή διαδικασία και πράξη και αφετέρου να μεριμνήσουν ώστε να υπάρξει διασύνδεση του περιεχομένου με πρακτικές σύγχρονων καλλιτεχνών.

Ο Εργαστηριακός Οδηγός διαρθρώνεται σε τρία μέρη:

- Το πρώτο μέρος του Εργαστηριακού Οδηγού αναφέρεται στον εξοπλισμό του εικαστικού εργαστηρίου σε μέσα και υλικά (προδιαγραφές εργαστηρίου, επιθυμητές προσθήκες, οργάνωση του χώρου, υλικοτεχνική υποδομή χώρου, βασικά εικαστικά υλικά, βασικός εξοπλισμός). Στο προαναφερόμενο πλαίσιο θα πρέπει να δίνονται οι απαραίτητες κατευθυντήριες οδηγίες για την οργάνωση ενός σχολικού εικαστικού εργαστηρίου αλλά και την διατήρησή του στην κατάσταση που απαιτείται ώστε καθ' όλη τη διάρκεια του σχολικού έτους να αποτελεί χώρο πολιτισμού και δημιουργίας. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο είναι επίσης απαραίτητο να παρουσιάζεται ένα πρότυπο συμβόλαιο που θα ορίζει το πλαίσιο της συμπεριφοράς και αλληλεπίδρασης των μαθητών/τριών στη

σχολική αίθουσα και στο εικαστικό εργαστήριο όπου αυτό υφίσταται, το πλαίσιο χρήσης και αξιοποίησης των υλικών και των μέσων κ.α.

- Το δεύτερο μέρος του Εργαστηριακού Οδηγού αναφέρεται στις τεχνικές των επιμέρους Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, (όσων βρίσκουν θέση στο ΠΣ αλλά και σε άλλες κατά την κρίση των συγγραφέων). Επιπλέον, δίνεται έμφαση στην γνωριμία με τα υλικά και τα μέσα καθώς και στον τρόπο αξιοποίησής τους σε όλο το φάσμα των εικαστικών τεχνών. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο δεν θα πρέπει να δίνονται κατευθύνσεις που θα επιτρέψουν την αξιοποίηση του Εργαστηριακού Οδηγού ως πεδίου εφαρμογής τυπικών εικαστικών ασκήσεων αλλά και ως πεδίο πειραματισμού και ελεύθερης έκφρασης. Είναι λοιπόν απαραίτητο ο Εργαστηριακός Οδηγός να προσφέρει προτάσεις για εικαστικές δραστηριότητες που θα δίνουν έμφαση στον πειραματισμό και την δοκιμή. Στο ψηφιακό υλικό θα πρέπει να αναπτύσσονται οπτικοί οδηγοί με 4 ή 6 ή 8 εικονίδια που θα παρουσιάζουν τα διαδοχικά στάδια της εξέλιξης μιας τεχνικής ή πρακτικής, ώστε ο Οδηγός να λειτουργεί ως εργαλείο πειραματισμού για διάφορες τεχνικές (π.χ. δοκίμια, μολύβια, κάρβουνο, χρωματιστά μολύβια, παστέλ, φροτάζ, υφές, χρωματικά, τονικά δοκίμια, εμβάθυνση σε ποικίλες τεχνικές κ.λπ.). Επιπλέον στον Εργαστηριακό Οδηγό είναι απαραίτητο να βρουν θέση έννοιες που συνδέονται με το εικαστικό έργο ως δομή και σύνθεση (π.χ. μορφικά και δομικά στοιχεία, αρχές σύνθεσης κλπ.). Στην περιγραφή κάθε ενότητας του Εργαστηριακού Οδηγού που αναφέρεται σε επιμέρους μορφές εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών θα πρέπει να περιγράφει συνοπτικά την μορφή τέχνης και να αναφέρεται στην ιστορία της, στα υλικά, στα μέσα και στις τεχνικές που χρησιμοποιεί, στα μορφικά, στα δομικά στοιχεία και τις βασικές αρχές σύνθεσης που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη μορφή τέχνης. Επιπλέον θα πρέπει να περιέχονται οδηγίες και ασκήσεις για ελεύθερες εφαρμογές κάθε επιμέρους τεχνικής, περιγραφή των βημάτων υλοποίησης της τεχνικής. Τέλος, θα πρέπει να περιγράφεται συνοπτικά το επαγγελματικό προφίλ που συνδέεται με κάθε μορφή τέχνης δίνοντας ένα σχετικό παράδειγμα που μπορεί να συνδέεται με την διαδρομή συγκεκριμένου καλλιτέχνη (ζωγράφου, γλύπτη, χαράκτη, κεραμίστα κλπ.). Για όλα τα παραπάνω, καθώς είναι αδύνατον να περιγραφεί όλο το φάσμα των τεχνών και ολόκληρο το εικαστικό πεδίο εντός ενός βιβλίου ο Εργαστηριακός Οδηγός είναι απαραίτητο να συμπεριλαμβάνει εκτός από τις συνοπτικές περιγραφές και σημαντικό αριθμό ψηφιακών συνδέσεων με πηγές που θα παρέχουν πληροφορίες, θα καθοδηγούν και θα προσφέρουν σημαντικές εμπειρίες στον μαθητή/τρια για την βίωση του φαινομένου. Τέλος, στην ανασκόπηση κάθε ενότητας θα γίνεται σύνδεση κάθε επιμέρους μορφής τέχνης με το Εικαστικό Σημειωματάριο και με παραδείγματα από το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων καθώς και σύνδεση με τις ασκήσεις του Βιβλίου Μαθητή/τριας.
- Το τρίτο μέρος θα αναφέρεται στην οργάνωση και ορθή χρήση του εικαστικού εργαστηρίου και στους κανόνες ασφαλείας που διέπουν τη λειτουργία του.

3. Δομή, οργάνωση και διάταξη του Περιεχομένου του Εργαστηριακού Οδηγού

3.1 Βασικές τεχνικές Προδιαγραφές του Εργαστηριακού Οδηγού

3.1.1. Τεχνικά χαρακτηριστικά και χαρακτηριστικά παραγωγής

Ο Εργαστηριακός Οδηγός, είναι ένα βιβλίο σε ψηφιακή μορφή που σκοπό έχει να φέρει σε επαφή τους μαθητές/τις μαθήτριες με υλικά και μέσα, την ορθή χρήση τους και να τους εισάγει σε διάφορες τεχνικές από όλο το φάσμα των εικαστικών τεχνών.

Η έκταση του Εργαστηριακού Οδηγού (μόνο σε ψηφιακή μορφή) και για τις τρεις τάξεις ορίζεται στις 144 σελίδες (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$).

Για κάθε εικαστικό και εικονιστικό τεκμήριο που παρατίθεται είναι ανάγκη να υπάρχει λεζάντα όπου θα αναγράφονται οι εξής πληροφορίες: (α) το όνομα του καλλιτέχνη και οι χρονολογίες γέννησης και θανάτου, (β) η χρονολογία δημιουργίας του έργου, (γ) το υλικό και η τεχνική υλοποίησης, (δ) καλλιτεχνικό κίνημα ή περίοδος, (ε) το μουσείο, η πινακοθήκη κ.λπ. όπου φυλάσσεται (στ) η πόλη και η χώρα όπου το έργο φυλάσσεται ή άλλες πληροφορίες κατά περίπτωση, εάν αυτό κρίνεται αναγκαίο. Παράλληλα με τα βασικά μεταδεδομένα του τεκμηρίου, οφείλει να υπάρχει γραμμωτός κώδικας QR.

3.1.2 Γραφιστική σύνθεση του Εργαστηριακού Οδηγού

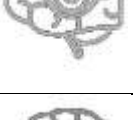

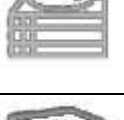

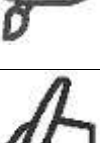

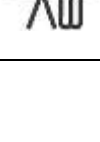

Η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων προτείνεται να ακολουθεί μια κοινή φιλοσοφία με τρία διδακτικά πακέτα (Α', Β', Γ' τάξης Γυμνασίου) προκειμένου οι μαθητές/τριες, να εξοικειώνονται με τη φιλοσοφία της γραφιστικής διάρθρωσης του περιεχομένου.

Κρίνεται σκόπιμο να ακολουθούνται σημειωτικές συμβάσεις με «οπτικά αναγνωριστικά»: Για παράδειγμα στα σημεία όπου επισημαίνονται οι θεμελιώδεις άξονες. Ενδεικτικά θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ένα αφαιρετικό σήμα «παλάμης που κρατάει πινέλο» ως συμβολική απεικόνιση του πρώτου άξονα και «εγκεφάλου με μάτια» ως συμβολική απεικόνιση του δεύτερου άξονα.

Στον παρακάτω πίνακα μπορείτε να δείτε μια ενδεικτική εικονιστική και χρωματική κωδικοποίηση συμβόλων, που μπορούν να διευκολύνουν τον τελικό χρήστη στην άμεση και απρόσκοπτη σύνδεση με το περιεχόμενο του Εργαστηριακού Οδηγού.

Ενδεικτικός πίνακας γραφιστικής και χρωματικής κωδικοποίησης του περιεχομένου (θεμελιώδεις - βασικοί - συμπληρωματικοί άξονες, παιδαγωγική - διδακτική, χρήση ΤΠΕ, σύνδεση με Νέα ΠΣ)

	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	1 ^{ος} Θεμελιώδης Άξονας	Παιδαγωγική - Διδακτική	Αξιοποίηση ΤΠΕ	Σύνδεση με τα ΑΠΣ
--	---	---	----------------------------	-------------------	----------------------

ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΡΑΦΙΚΟΥ					
1 ^{ος} Βασικός Άξονας					
2 ^{ος} Βασικός Άξονας					
3 ^{ος} Βασικός Άξονας					
4 ^{ος} Βασικός Άξονας					
5 ^{ος} Βασικός Άξονας					
6 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
7 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
8 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
9 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					
10 ^{ος} Συμπληρωματικός Άξονας					

Εκτός από τα παραπάνω τεχνικά, γραφιστικά και σημειωτικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με την διάρθρωση του περιεχομένου, ο Εργαστηριακός Οδηγός των τριών τάξεων του Γυμνασίου διατρέχεται επίσης από τρία νήματα μάθησης, που τον συνδέουν αντίστοιχα και με τα διδακτικά βιβλία. Η οπτική σημειωτική αποτύπωση των τριών αυτών μίτων: (α) «Έμπνευση, Σχέδιο, Εικαστική Δημιουργικότητα», (β) «Αισθητική Αντίληψη», (γ) «Σύνδεση με τον Χρόνο, τον Τόπο και την Κοινωνία», αντιστοιχεί σε διαφορετικές πλαισιώσεις των αποσπασμάτων, με συμπαγές πλαίσιο για τον πρώτο μίτο, διακεκομμένο πλαίσιο για τον δεύτερο μίτο και αμυδρό γκρίζο τόνο γεμίσματος για τον τρίτο.

3.1.3. Τύπος και χαρακτηριστικά οπτικών κειμένων

(α) Έγχρωμες εικόνες ποσοστό 80%

(β) Ασπρόμαυρες εικόνες ποσοστό 20%

(γ) τυπογραφικά χαρακτηριστικά των εικόνων: 300dpi

(δ) όλα τα είδη εικόνας (έργο τέχνης, φωτογραφία, σκίτσο σχέδιο, διάγραμμα, σύμβολο, κλπ). Ποσοστό συμμετοχής επί του συνολικού βιβλίου: 30%

3.1.4. Γενικές προδιαγραφές για την γλωσσική περιγραφή των εικόνων

Το στυλ της γλώσσας αποτελεί το κλειδί που ορίζει το πλαίσιο της περιγραφής για το λόγο αυτό οι συγγραφείς του Εργαστηριακού Οδηγού θα πρέπει να έχουν υπόψη τους τα παρακάτω:

- Οι περιγραφές της ίδιας εικόνας μπορούν να διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με το πλαίσιο τους. Στο προαναφερόμενο πλαίσιο χρειάζεται να ερευνηθεί το κείμενο που πλαισιώνει το εικονιστικό υλικό ώστε να διαφαίνεται και να κατανοείται πώς η περιγραφή του συγκεκριμένου υλικού ταιριάζει στο ευρύτερο υλικό. Έτσι για παράδειγμα είναι προφανές ότι η γλώσσα που θα αξιοποιηθεί για την περιγραφή του εικαστικού και εικονιστικού περιεχομένου του Εργαστηριακού Οδηγού του Γυμνασίου θα διαφοροποιηθεί σε σχέση με το περιεχόμενο του Βιβλίου Μαθητή/τριας και των συμπληρωματικών βιβλίων.
- Στην περίπτωση της περιγραφής εικαστικών και εικονιστικών τεκμηρίων είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη εξηγήσεις βασικών εννοιών και όρων που έχουν γίνει ήδη κατανοητοί από τους μαθητές, ώστε να αποφασίζεται ποιες επαναλήψεις βασικών εννοιών και όρων πρέπει να αποφεύγονται και ποιες είναι σκόπιμο να επαναλαμβάνονται με βάση παιδαγωγικά, αισθητικά, εικαστικά ή άλλα κριτήρια.
- Σημαντικό κριτήριο για τον τρόπο περιγραφής μια εικόνας αποτελεί η θέση που καταλαμβάνει στην σύνθεση της σελίδας καθώς ο/η σχεδιαστής/-τρια της σελίδας είναι απαραίτητο να τοποθετεί τις εικόνες στον σχεδιαστικό κάναβο της σελίδας ενός σχολικού βιβλίου και με βάση την σημαντικότητά της σε σχέση με τις πληροφορίες που μεταφέρει. Οι ακόλουθες ερωτήσεις μπορεί να είναι χρήσιμες για τον συντάκτη/τρια και να υποστηρίξουν τη λήψη απόφασης σχετικά με τον προορισμό της εικόνας με βάση τα επικοινωνιακά και πληροφοριακά της χαρακτηριστικά καθώς και την λήψη απόφασης σε σχέση με το είδος περιγραφής του εικονιστικού υλικού που απαιτείται ώστε να υπάρχει αποτελεσματικότερη κατανόηση του περιεχομένου της: (α) η εικόνα αποτελεί μέρος εισαγωγής ενός κεφαλαίου ή μιας θεματικής; (β) η εικόνα τοποθετείται στο κεντρικό σημείο ενός κεφαλαίου ή μιας θεματικής; (γ) η εικόνα είναι καθαρά διακοσμητική; (δ) η εικόνα αποτελεί μέρος μιας

δραστηριότητας ή αξιολόγησης; (ε) η εικόνα απαιτεί κάποια διαδραστική ενέργεια; Η θετική απάντηση στο πρώτο ερώτημα πιθανότατα αποκαλύπτει ότι η εικόνα δεν διδάσκει κάποια έννοια και μπορεί να μην απαιτείται λεπτομερειακή περιγραφή, αντίθετα η θετική απάντηση στο δεύτερο ερώτημα αποκαλύπτει ότι η εικόνα αποτελεί κρίσιμο μέρος του περιεχομένου και θα πρέπει να περιγράφεται όσο το δυνατόν διεξοδικότερα.

Εάν η εικόνα δεν διδάσκει κάτι και έχει διακοσμητικό χαρακτήρα (τρίτη ερώτηση) η περιγραφή της εικόνας πρέπει να αποφεύγεται ώστε να μην επιβαρύνεται η μαθησιακή διαδικασία με περιττές πληροφορίες, η θετική απάντηση στο τέταρτο ερώτημα αποκαλύπτει ότι ο συντάκτης οφείλει να περιγράψει τις συγκεκριμένες πληροφορίες που απαιτούνται για την ολοκλήρωση της εργασίας. Τέλος η θετική απάντηση στην πέμπτη ερώτηση σημαίνει ότι η εικόνα υποδεικνύει πρόσθετους συνδέσμους ή αντιπροσωπεύει μια δραστηριότητα ορισμένου τύπου (π.χ. το εικονίδιο μολυβιού αντιπροσωπεύει μια άσκηση γραφής, το εικονίδιο ακουστικών αντιπροσωπεύει μια άσκηση ακρόασης). Στην περίπτωση αυτή οι συντάκτες είναι απαραίτητο να αποφύγουν κάθε γλωσσική περιγραφή και επισήμανση και να επισημάνουν τον λειτουργικό ρόλο της εικόνας με εικονικό ή συμβολικό τρόπο ώστε να διευκολυνθεί η πλοήγηση χωρίς περιττές πληροφορίες που θα επιβαρύνουν το αποτέλεσμα της μάθησης.

3.1.5. Παράδειγμα περιγραφής εικόνων στον εργαστηριακό οδηγό

Στην συνέχεια για την διευκόλυνση των συντακτών παρουσιάζονται ορισμένα παραδείγματα περιγραφής εικαστικού και εικονιστικού υλικού που μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο στην περίπτωση των διδακτικών βιβλίων όσο και στην περίπτωση του πρόσθετου ψηφιακού υλικού.

Εικ.1. Jim Bachor (1964-)

«Aretha Franklin» 2018.

Κίνημα: Τέχνη της Λακκούβας,

Τεχνική και Υλικά: Ψηφιδωτό,

Οδός Rivard και Adelaide. Detroit

Παράδειγμα τεχνικής: Το έργο τέχνης που παρουσιάζεται στην παραπάνω εικόνα (Εικ.1.) προτείνεται ως παράδειγμα για τον εργαστηριακό οδηγό και μπορεί να αξιοποιηθεί ως παράδειγμα στο Θεματικό Πεδίο «Ψηφιδωτό», και ιδιαίτερα στο πεδίο της επιμέρους θεματικής «άμεση μέθοδος ψηφιδωτού» καθώς αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα εργασίας που συνδέεται με τεχνικές εργαστηριακού χαρακτήρα. Συνοδεύεται από μια άσκηση όπου οι μαθητές/τριες αναμένεται να μελετήσουν σε θεωρητικό και πρακτικό

επίπεδο παραδείγματα έργων εικαστικών καλλιτεχνών που χρησιμοποιούν στο έργο τους την άμεση μέθοδο ψηφιδωτού, με στόχο την επίδειξη της τεχνικής Opus vermiculatum στην οποία μια ή περισσότερες ψηφίδες ακολουθούν το περίγραμμα ενός σχήματος. Η άσκηση μπορεί να αποκτήσει προεκτάσεις και να αποτελέσει αντικείμενο μαθητικής εικαστικής έρευνας που θα αναπτυχθεί στο εικαστικό τους σημειωματάριο (art-sketchbook). Επομένως δεν απαιτείται λεπτομερής περιγραφή της εικόνας, Σε περίπτωση που η περιγραφή θέλει να σχεδιάσει και να αναδείξει θέματα τεχνικής του ψηφιδωτού μπορεί να υπάρχει η εξής περιγραφή:

Παράδειγμα περιγραφής εικονιστικού υλικού με βάση την τεχνική της Opus vermiculatum:

Η διακριτή μορφή της Aretha Franklin προσφέρεται για να χρησιμοποιηθεί στη δημιουργία άμεσου ψηφιδωτού Opus vermiculatum. Τα «τέσσερα» ακολουθούν το περίγραμμα της μορφής της. Ο Bachor στηρίχθηκε σε αυτή την τεχνική και συμπεριλαμβάνει και την τεχνική Opus palladianum στο πρόσωπο όπου αντί να σχηματίζουν σειρές οι ψηφίδες έχουν ακανόνιστο σχήμα.

Επίσης κρίνεται απαραίτητο, οι πηγές των εικόνων κ.λπ. να βιβλιογραφούνται ορθά, έτσι ώστε οι μαθητές/τριες να μπορούν να αναζητήσουν πιο εκτεταμένες, ενημερωμένες πληροφορίες, εάν είναι απαραίτητο.

3.1.6. Άλλα χαρακτηριστικά

Πέραν του εικονιστικού – σημειωτικού περιεχομένου, η γλωσσική ροή του Εργαστηριακού Οδηγού, πρέπει να χαρακτηρίζεται από ακρίβεια, σαφήνεια, συνοχή και προσαρμογή στη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/τριών. Επιπλέον είναι απαραίτητο να είναι πρωτότυπη, φιλική και σχετική με την γλωσσική εμπειρία του χρήστη (γλώσσα της ηλικίας), δίχως όμως υπερβολές. Η εικαστική και επιστημονική ορολογία οφείλει να αποτυπώνεται εύληπτα ώστε να προάγεται η φυσική ενσωμάτωσή της στην καθημερινή γλώσσα, χωρίς να παρατηρούνται εκπτώσεις νοημάτων και εννοιών. Στην κατεύθυνση αυτή, στο τέλος κάθε μέρους, οφείλει να υπάρχει πίνακας με γλωσσάρι όρων και ερμηνείες όρων ώστε να μπορεί να ανατρέξει ο/η μαθητής/τρια.

Στο επίπεδο της συνολικής σύνθεσης της σελίδας, είναι σημαντικό να μην υπάρξει προσπάθεια να χωρέσουν περισσότερες πληροφορίες και ερεθίσματα απ' όσα η σελίδα επιτρέπει, μιας και αυτό θα οδηγήσει σε μια αίσθηση κορεσμού που δεν είναι καθόλου φιλική για τον/την τελικό χρήστη. Σε αυτή την κατεύθυνση, η γραφιστική σύνθεση των κειμενικών, σημειωτικών, συμβολικών, εικονιστικών και εικαστικών στοιχείων, οφείλει να είναι ουσιαστική, ζωτική και συνδεδεμένη με το ίδιο το περιεχόμενο που υπηρετεί.

4. Περιεχόμενο του Εργαστηριακού Οδηγού των τριών τάξεων του Γυμνασίου

Ο Εργαστηριακός Οδηγός ως σημαντική πτυχή της προσπάθειας αναμόρφωσης του συνολικού εκπαιδευτικού υλικού, ακολουθεί κοινούς άξονες και αρχές με τα Νέα ΠΣ. Είναι αυτονόητο ότι ο σκοπός και οι στόχοι του Εργαστηριακού Οδηγού ευθυγραμμίζονται με τους αντίστοιχους των Νέων ΠΣ των Καλλιτεχνικών και του Βιβλίου Μαθητή/τριας. Ως προς το γλωσσικό περιεχόμενο ο Εργαστηριακός Οδηγός οφείλει να διέπεται από επιστημονική εγκυρότητα, να είναι ενημερωμένος για τις τρέχουσες επιστημονικές και τεχνολογικές

γνώσεις και εξελίξεις και να αποδίδει με σαφήνεια και ακρίβεια τις έννοιες που πραγματεύεται, λαμβάνοντας υπόψη το γλωσσικό επίπεδο των μαθητών/τριών. Η τεχνική ορολογία πρέπει να είναι ακριβής και να περιγράφει την ορολογία της σύγχρονης εποχής και μόνο όταν απαιτείται να αξιοποιείται η ορολογία του παρελθόντος. Στην περίπτωση αυτή πάντα θα μπαίνει ως επεξήγηση και η σύγχρονη ορολογία.

Επιπλέον, οι ιδέες που επιχειρεί να μεταδώσει πρέπει να είναι συνεκτικές και να συνδυάζονται με το εικονιστικό και σημειωτικό υλικό, καθώς και με παραδείγματα τεχνικών, υλικών και μέσων προσανατολισμένα και προσαρμοσμένα στην εμπειρία των μαθητών/τριών. Για την ανάπτυξη εννοιών, και την ουσιαστική οικοδόμηση της γνώσης, ακολουθείται η επαγωγική μέθοδος και είναι απαραίτητο να αξιοποιείται δημιουργικά η προηγούμενη γνώση των μαθητών/τριών, μέσα από διαβαθμισμένες διαδρομές και προσεγγίσεις εννοιών και δεξιοτήτων, ώστε να διευκολύνεται η ομαλή μετάβαση μεταξύ διαφορετικών επιπέδων μάθησης και αντίληψης.

Οι έννοιες και οι δεξιότητες θα διασυνδέονται θεματικά, εννοιολογικά και διαδικαστικά, αποφεύγοντας περιττές επαναλήψεις, ενώ παράλληλα προσφέρεται θέση στο απρόσμενο και απροσδόκητο, οπτική που ενθαρρύνει την δημιουργικότητα στην εκπαίδευση. Η έκταση του περιεχομένου οφείλει να ισορροπεί με την κατάλληλη εμβάθυνση σε αυτό, ενώ το επίπεδο δυσκολίας του, πρέπει να είναι αντίστοιχο των απαιτήσεων των ΠΣ, της αντιληπτικής και εμπειρικής ετοιμότητας και της νοητικής και αξιακής ανάπτυξης των μαθητών/τριών, με βάση τα πορίσματα της εξελικτικής ψυχολογίας. Κλείνοντας, ο Εργαστηριακός Οδηγός οφείλει σε επίπεδο ηθικής και επιστημονικής δεοντολογίας, τόσο ως προς το περιεχόμενο, όσο και ως προς την εικονιστική και σημειωτική του διάρθρωση, να μην αναπαράγει πάσης φύσης στερεότυπα, αλλά να προάγει την συμπερίληψη και τον σεβασμό στη διαφορετικότητα και τη ειρηνική συνύπαρξη των ανθρώπων, των λαών και των πολιτισμών.

Στο επίπεδο της διάρθρωσης του περιεχομένου, ο Εργαστηριακός Οδηγός θα ακολουθεί και θα μεταφράζει τα αντίστοιχα ΠΣ. Έτσι λοιπόν κάθε μέρος από τα συνολικά τρία μέρη θα εμπεριέχονται στοιχεία από τα πέντε κεφάλαια που απηχούν το περιεχόμενο των πέντε βασικών αξόνων του: (1ος) Μορφές Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών, (2ος) Μορφικά Στοιχεία και Αρχές Σύνθεσης, (3ος) Υλικά, Μέσα και Τεχνικές, (4ος) Θέμα, Περιεχόμενο και Νόημα, (5ος) Εικαστικές Τέχνες και Αισθητικές Αξίες.

Στον πίνακα περιεχομένων που ακολουθεί προτείνεται ένα παράδειγμα σχεδιασμού του περιεχομένου του Εργαστηριακού Οδηγού όπου παρουσιάζεται αναλυτικά η δομή, η οργάνωση και σύνθεση του περιεχομένου του Εργαστηριακού Οδηγού.

Το περιεχόμενο των επιμέρους μερών φέρει γενικούς τίτλους που περιγράφουν το γενικό περιεχόμενο του βιβλίου και τις δραστηριότητες που θα αναπτύσσονται στο συγκεκριμένο μέρος. Έτσι για παράδειγμα το Πρώτο Μέρος μπορεί να φέρει τον γενικό τίτλο: «ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ». Ο γενικός τίτλος του Δεύτερου Μέρους μπορεί να είναι: «ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ» Ο γενικός τίτλος του Τρίτου Μέρους μπορεί να είναι: «ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΟ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ. Συμπληρωματικά, μπορεί να υπάρχουν υπότιτλοι που επίσης θα αναφέρονται στο περιεχόμενο και την αξιοποίηση του Εργαστηριακού Οδηγού. Τέλος μπορούν να υπάρχουν οπτικά και γλωσσικά κείμενα καλλιτεχνών που να εμπνέουν και να παρωθούν τον μαθητή/τρια στη Δημιουργία.

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟΥ ΟΔΗΓΟΥ - ΕΝΑ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ (ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΡΕΙΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ)**

ΕΜΠΡΟΣΘΟΦΥΛΛΟ

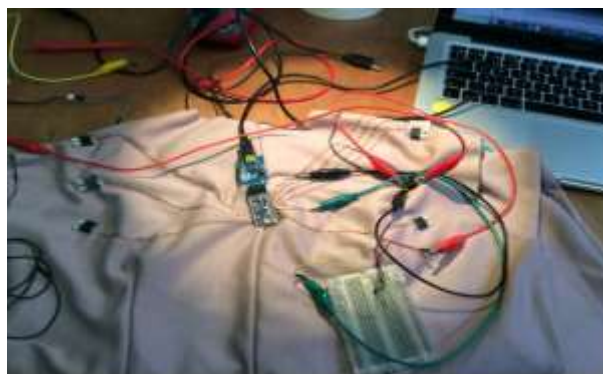
Μία αντιπροσωπευτική έγχρωμη εικόνα ή σύνθεση εικόνων που αποκαλύπτει το περιεχόμενο του Εργαστηριακού Οδηγού. Το οπτικό κείμενο είναι απαραίτητο να κυριαρχεί έναντι του γλωσσικού κειμένου, το οποίο είναι καλό αντιμετωπίζεται επίσης ως οπτικό κείμενο. Η εικόνα θα είναι έγχρωμη και ο τίτλος θα αποτελεί κεντρικό στοιχείο οργάνωσης του εμπροστόφυλλου.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

«Εικαστικό Εργαστήριο,
τόπος
Δημιουργικότητας,
Έρευνας
και Μάθησης»

The Culture House, με συνεργασία της Αεροδότης Vizzari με την αρχιτέκτονα Λίδη Παπαδοπούλου

πηγή:

.....

ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Σύντομη επεξήγηση (γλωσσική ή οπτική) της λειτουργικότητας του συγκεκριμένου τμήματος
Παράθεση κειμένων σε σχέση με την αναγκαιότητα για καλά οργανωμένο και ασφαλές περιβάλλον στο Εικαστικό Εργαστήριο, το οποίο είναι ένας χώρος όπου μπορεί να διεξάγονται ταυτόχρονα διαφορετικές δραστηριότητες με τη χρήση ποικίλων μέσων και υλικών. Έμφαση στην σύνθεση γλωσσικών και εικονιστικών κειμένων με προτεραιότητα στο γλωσσικό κείμενο και το οπτικό κείμενο να λειτουργεί ως φόντο. Πρωτοτυπία της σύνθεσης

ΟΠΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Αντιπροσωπευτικές εικόνες και συνθέσεις εικόνων που απηχούν το πνεύμα του περιεχομένου του πρώτου μέρους
Έμφαση στην σύνθεση γλωσσικών και εικονιστικών κειμένων με προτεραιότητα στο γλωσσικό κείμενο και το οπτικό κείμενο να λειτουργεί ως φόντο. Πρωτοτυπία της σύνθεσης που εξάπτει την περιέργεια της ηλικιακής ομάδας στόχου. Έγχρωμη σύνθεση

που εξάπτει την περιέργεια της ηλικιακής ομάδας στόχου. Ασπρόμαυρη σύνθεση.

ΠΡΩΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

1.1. Προδιαγραφές εργαστηρίου

- 1.1.α. Ελάχιστες απαιτήσεις
- 1.1.β. Επιθυμητές προσθήκες
- 1.1.γ. Μη ασφαλείς εγκαταστάσεις

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

1. 2. Οργάνωση του Χώρου

- 1.2.α. Υλικοτεχνική υποδομή χώρου
- 1.2.β. Εικαστική υποδομή χώρου (εργαλεία, μέσα)
- 1.2.γ. Ψηφιακή υποδομή χώρου
- 1.2.δ. Μικρή εικαστική βιβλιοθήκη
- 1.2.ε. Εργαστηριακές γωνιές
- 1.2.στ. Χώροι αποθήκευσης
- 1.2.ζ. Χώρος έκθεσης εικαστικών εργασιών

ΤΡΙΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

1.3. Βασικά Υλικά (βλ. και Βασικό άξονα 3: Υλικά-Μέσα Τεχνικές, ΠΣ Α', Β', Γ' Γυμνασίου)

- 1.3.α. Υλικά σχεδίου και ζωγραφικής
- 1.3.β. Υλικά γλυπτικής
- 1.3.γ. Υλικά κεραμικής
- 1.3.δ. Υλικά τυπογραφίας
- 1.3.ε. Υλικά κεντήματος-ύφανσης
- 1.3.στ. Υλικά για την εξαγωγή φυσικών χρωστικών υλών
- 1.3. ζ. Θραύσματα από ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον
- 1.3.η. Υλικά κατασκευών και συναρμογών
- 1.3.θ. Υλικά για ψηφιδωτά

1.3.ι. Υλικά για Χαρακτική, Ξυλογραφία, Χαλκοστιξία, Υαλουργία, Πυρογραφία
1.3.ια. Υλικά σκηνογραφίας
1.3.ιβ. Ψηφιακά μέσα και υλικά (αναλώσιμα)
ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
1. 4. Βασικός εξοπλισμός (εργαλεία και μέσα) (βλ. και Βασικό άξονα 3: Υλικά-Μέσα Τεχνικές, ΠΣ Α', Β', Γ' Γυμνασίου)
1.4.α. Βασικά εργαλεία και μέσα ζωγραφικής
1.4.β. Βασικά εργαλεία και μέσα γλυπτικής
1.4.γ. Βασικά εργαλεία και μέσα κεραμικής
1.4.δ. Βασικά εργαλεία και μέσα τυπογραφίας
1.4.ε. Βασικά εργαλεία και μέσα κεντήματος-ύφανσης
1.4.στ. Βασικά εργαλεία και μέσα για την εξαγωγή φυσικών χρωστικών υλών
1.4. ζ. Βασικά εργαλεία επεξεργασίας υλικών (θραύσματα από ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον)
1.4.η. Βασικά εργαλεία και μέσα κατασκευών και συναρμογών
1.4.θ. Βασικά εργαλεία και μέσα για ψηφιδωτά
1.4.ι. Βασικά εργαλεία και μέσα για Χαρακτική, Ξυλογραφία, Χαλκοστιξία, Υαλουργία, Πυρογραφία
1.4.ια. Βασικά εργαλεία και μέσα σκηνογραφίας
1.4.ιβ. Ψηφιακός εξοπλισμός (hardware, software): υπολογιστές, 3D-printer, κάμερες, ψηφιακές γραφίδες, λογισμικά)
ΟΠΤΙΚΟΣ ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ ΠΡΩΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ
Ενδεικτική εικόνα ενός οργανωμένο εικαστικού εργαστηρίου που μπορούν να υλοποιούνται πολλαπλές δραστηριότητες
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ – ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ
ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Εικόνα για τεχνικές

ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ

Σύντομη επεξήγηση (γλωσσική ή οπτική) της λειτουργικότητας του συγκεκριμένου τμήματος

Παράθεση κειμένων που να αναδεικνύουν διαφορετικές τεχνικές σε όλο το φάσμα των Τεχνών με έμφαση στην ακριβή ορολογία. Επίσης έμφαση στη σύνθεση γλωσσικών και εικονιστικών κειμένων. Πρωτοτυπία της σύνθεσης που εξάπτει την περιέργεια της ηλικιακής ομάδας στόχου. Ασπρόμαυρη σύνθεση.

Αντιπροσωπευτικές εικόνες και συνθέσεις εικόνων που απηχούν το πνεύμα του περιεχομένου του δευτέρου μέρους (περιγραφή τεχνικών σε όλο το φάσμα των εικαστικών τεχνών).

Έμφαση στην σύνθεση γλωσσικών και εικονιστικών κειμένων με προτεραιότητα στο γλωσσικό κείμενο και το οπτικό κείμενο να λειτουργεί ως φόντο. Πρωτοτυπία της σύνθεσης που εξάπτει την περιέργεια της ηλικιακής ομάδας στόχου. Έγχρωμη σύνθεση

ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΜΕΡΟΥΣ-

Ενδεικτική ασπρόμαυρη εικόνα. Μπορεί να είναι και η εικόνα που αποτελεί τον προοργανωτή του δεύτερου μέρους σε ασπρόμαυρη μεταφορά με αναδιατύπωση της σύνθεσης (ίσως οργάνωση των σε επιμέρους υλικών σε μικρά σύννεφα με εικόνες για κάθε επιμέρους τέχνη).

ΠΡΩΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

1.Εισαγωγή στο Σχέδιο

1.1.1 Παραδοσιακές μορφές σχεδίου

1.1.2.Ελεύθερο σχέδιο

1.1.3. Προοπτικό σχέδιο

1.1.4. Αξονομετρικό σχέδιο

1.1.5. Βυζαντινό σχέδιο

1.1.6. Σύγχρονες μορφές σχεδίου

1.1.7. Ψηφιακό σχέδιο

1.2. Προέλευση του σχεδίου
1.2.1. Βραχογραφίες
1.2.2.Επιφάνιες σχεδίου πριν την ανακάλυψη του χαρτιού
1.2.3.Το χαρτί και το σχέδιο
1.3.Υλικά και τεχνικές σχεδίου
1.3.1. Μολύβι
1.3.2. Κάρβουνο κλπ.
1.4. Μορφικά Στοιχεία
1.4.1. Σημείο
1.4.2. Γραμμή κλπ.
1.5. Βασικές Εικαστικές Αρχές Σύνθεσης:
1.5.1 Συμμετρία
1.5.2. Ισορροπία
1.6. Πώς να κάνω
1.6.1. Ελεύθερο σχέδιο
1.6.2. Προοπτικό σχέδιο κ.λπ.
1.7. Εργαστηριακή άσκηση
1.7.1. Χαρτογραφώντας το σπίτι ή τη γειτονιά μας
1.8. Το Επαγγελματικό προφίλ των Τεχνών
1.8.1. Θεωρητικές προτάσεις για το επαγγελματικό προφίλ (π.χ. Fuller)
1.9. Γκαλερί των Μαθητών/τριών
1.9.1. Πως να οργανώσω μια γκαλερί μέσα στο χώρο του σχολείου
1.9.2. Πως να οργανώσω και υπαίθρια γκαλερί
1.9.3.Πως να οργανώσω ψηφιακή γκαλερί
1.10. Ανασκόπηση Ενότητας
1.10.1.Σύνδεση τεχνικών με ιδέες από το Εικαστικό Σημειωματάριο και με παραδείγματα από το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων
1.10.2 Σύνδεση τεχνικών με ασκήσεις του βιβλίου Μαθητών /τριών
ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
2. Εισαγωγή στη ζωγραφική Υλικά και τεχνικές ζωγραφικής
2.1.1 Παραδοσιακές μορφές ζωγραφικής νωπογραφία, αγιογραφία κ.ά.

2.1.2 Ζωγραφική με διαλυτικά νερό (τέμπερα, ακουαρέλα, gouache)
2.1.3. Ζωγραφική με διαλυτικά λάδι νέφτι
2.1.4. Ζωγραφική με στένσιλ (γκράφιτι κ.ά.)
2.1.5. Ζωγραφική με κερί (εγκαυστική)
2.1.6. Σύγχρονες μορφές ζωγραφικής (αφαίρεση-σβήσιμο)
2.1.7. Ψηφιακή ζωγραφική
2.2. Προέλευση των ειδών ζωγραφικής
2.2.1. Προέλευση ακουαρέλας-νωπογραφίας
2.2.2. Προέλευση εγκαυστικής ζωγραφικής
2.2.3. Προέλευση αυγό τέμπερας
2.3.Υλικά και τεχνικές ζωγραφικής
2.3.1. Χρωστικές ουσίες, συνδετικά υλικά και διαλυτικά
2.3.2. Εργαλεία εφαρμογής (πινέλα, μαχαίρι παλέτας, πανιά , σφουγγάρια, ιερογράφοι, σπρέι, οδοντογλυφίδα, στένσιλ κ.ά.)
2.3.3 Προετοιμασία για επιφάνειες καμβά, ξύλινοι ή χάρτινοι πίνακες, χαρτί, μέταλλο κ.ά.
2.3.4 Επιφάνειες καμβά, ξύλινοι ή χάρτινοι πίνακες, χαρτί, μέταλλο κ.ά.
2.4. Μορφικά Στοιχεία
2.4.1. Χρώμα
2.4.2. Τόνος- Φως κ.λπ.
2.5. Βασικές Εικαστικές Αρχές Σύνηθης:
2.5.1 Αρμονία
2.5.2. Ενότητα
2.6. Πως να κάνω
2.6.1. ζωγραφική με ακουαρέλα,
2.6.2. ζωγραφική με τέμπερα
2.6.3. ζωγραφική με τεχνική νωπογραφίας
2.6.4. ζωγραφική με λάδι
2.6.5. ζωγραφική με εγκαυστική μέθοδο
2.7. Εργαστηριακή άσκηση
2.7.1. Ζωγραφίζοντας με στένσιλ κ.ά.
2.8. Επαγγελματικό προφίλ

2.8.1. Το επαγγελματικό προφίλ Ζωγράφου
2.9. Γκαλερί των Μαθητών/τριών
2.9.1. Μια γκαλερί μέσα στο εργαστήριο
2.10. Ανασκόπηση Ενότητας
2.10.1.Σύνδεση τεχνικών με ιδέες από το Εικαστικό Σημειωματάριο και με παραδείγματα από το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων
2.10.2. Σύνδεση τεχνικών με ασκήσεις του βιβλίου Μαθητών/τριών
ΤΡΙΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
3.1.Εισαγωγή στη Γλυπτική
3.1.1. Παραδοσιακές μορφές γλυπτικής
3.1. 2. Γλυπτός διάκοσμος
3.1.3. Ανάγλυφα
3.1.4. Μνημιακή γλυπτική
3.1.5. Εφήμερη γλυπτική
3.1.6. Σύγχρονες μορφές γλυπτικής
3.1.7. Ψηφιακή γλυπτική
3. 2. Ιστορία της γλυπτικής
3. 2.1. Μεσοποταμία
3.2.3. Αίγυπτος
3. 2. 4 Αρχαία Ελλάδα
3.3.Υλικά και τεχνικές γλυπτικής
3.3.1. Πηλός
3.3.2.Γύψος, χαλκό κ.λπ.
3.3.3 Σύρμα
3.3.4. Κλωστές κ.λπ.
3.4. Μορφικά Στοιχεία
3.4.1. Σχήμα
3.4. 2. Φόρμα κ.λπ.
3.5. Βασικές Εικαστικές Αρχές Σύνθεσης:
3.5.1Συμμετρία
3.5. 2. Ισορροπία

3.6. Πώς να κάνω
3.6.1. Γλυπτική με αφαίρεση (π.χ. μάρμαρο)
3.6.2. Γλυπτική με πρόσθεση (π.χ. πηλό)
3.6.3. Γλυπτική με καλούπι
3.6.4. Γλυπτική με έτοιμα υλικά ready mades
3.6.5. Γλυπτική με σύρμα
3.6.6. Γλυπτική με καθημερινά υλικά (π.χ. χαρτόκουτα)
3.6.7. Γλυπτική και 3D εκτύπωση
3.7. Εργαστηριακή άσκηση
3.7.1. Γλυπτική με σύρμα και papier mache
3.8. Επαγγελματικό προφίλ
3.8.1. Επαγγελματικό προφίλ γλύπτη/τρια (π.χ. Μαίρη Παπακωνσταντίνου « <i>Στην Ελληνίδα Γυναίκα</i> »),
3.9 Πως να οργανώσω μια γκαλερί γλυπτικής στο χώρο του σχολείου
3.9.1 Πως να οργανώσω και υπαίθρια γκαλερί στην αυλή του σχολείου
3.9.2.Πως να οργανώσω ψηφιακή γκαλερί στην ιστοσελίδα του σχολείου
3.10. Ανασκόπηση Ενότητας
3.10.1. Σύνδεση τεχνικών με ιδέες από το Εικαστικό Σημειωματάριο και με παραδείγματα από το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων
3.10.2. Σύνδεση τεχνικών με ασκήσεις του βιβλίου Μαθητών/τριών
ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
4.1.Εισαγωγή στην Κεραμική
4.1.1. Παραδοσιακές μορφές κεραμικής Πήλινα, Χωματοουργικά σκεύη, πορσελάνη
4.1. 2. Γλυπτά κεραμικής (Venus of Dolni Vestonice, Chinese Terracotta Army) κ.ά.
4.1.3. Κεραμικά σκεύη
4.1.4. Ανάγλυφη κεραμική διακόσμηση
4. 2. Ιστορία της κεραμικής
4.2.1. Κίνα
4.2.2. Μεσοποταμία
4.2.3. Αιγυπτο
4.2.4. Αρχαία Ελλάδα
4.3.Υλικά και Τεχνικές κεραμικής και αγγειοπλαστικής

4.3.1. Εργαλεία και τεχνικές για διαμόρφωση σχήματος εργαλεία χρησιμοποιούνται για να αφαιρέσουν πηλό και εργαλεία για να λειάνουν επιφάνειες ή να δημιουργήσουν μια ιδιαίτερη λεπτομέρεια.
4.3.2. Υλικά και τεχνικές για Ψήσιμο (ψήσιμο σε κλίβανο)
4.3.3. Υάλωμα διακοσμήσεις επικάλυψη του αντικειμένου με γλάσο ή εφαρμογή σε αυτό διαφόρων διακοσμητικών τεχνικών
4.3.4 Πηλός σε πολλά χρώματα και ποιότητες, ανάλογα με το μέρος προέλευσης, κόκκινος, άσπρος, μπέζ και σε πολλές ποιότητες, μαλακό, σκληρό, μέτριο.
4.4. Μορφικά Στοιχεία
4.4.1. Σχήμα
4.4. 2. Φόρμα κ.λπ.
4.5. Βασικές Εικαστικές Αρχές Σύνθεσης:
4.5.1. Συμμετρία
4.5. 2. Αναλογία
4.6. Πώς να κάνω
4.6.1. Κεραμικό αγγείο με Τσιμπητή και τραβηχτή τεχνική
4.6.2. Με κουλούρες ή πλάκες
4.7. Εργαστηριακή άσκηση
4.7.1 Δημιουργία κεραμικού αντικειμένου με πλάκες
4.7.2 Δημιουργία κεραμικό αγγείο με Τσιμπητή και τραβηχτή τεχνική
4.8 Επαγγελματικό προφίλ
4.8.1 Επαγγελματικό προφίλ κεραμιστή/τρια(π.χ.Παναγιώτης Βούλκος, (1924–2002) Έλληνοαμερικανός καλλιτέχνης γνωστός για το αφηρημένο εξπρεσιονιστικό κεραμικό γλυπτό του).
4.9. Πως να εκθέσω και διαθέσω τα κεραμικά έργα
4.9.1 έκθεση σε σχολική γιορτή
4.9.2. αναμνηστικό για σχολικούς επισκέπτες
4.10. Ανασκόπηση Ενότητας
4.10.1. Σύνδεση τεχνικών με ιδέες από το Εικαστικό Σημειωματάριο και με παραδείγματα από το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων
4.10.2 Σύνδεση τεχνικών με ασκήσεις του βιβλίου Μαθητών /τριών
ΠΕΜΠΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
5.1. Εισαγωγή στην Χαρακτική

5.1.1. Χαρακτική
5.1. 2. Ξυλογραφία (σε όρθιο και πλάγιο ξύλο)
5.1.3. Χαλκογραφία
5. 2. Ιστορία της Χαρακτικής
5. 2.1. Βυζάντιο
5.2.2. Εδο περίοδο
5.2. 3 Αναγέννηση
5.2.4. Μπαροκ
5.3.Υλικά και τεχνικές Χαρακτικής
5.3.1. Τσίγκο, λινόλεουμ, πλεξιγκλάς
5.3.2. Πούντες Χαρακτικής , Εργαλείο οξυγραφίας
5.3.3 Οξυγραφία
5.4. Μορφικά Στοιχεία
5.4.1. Υψη-ματιέρα
5.4. 2. Τονική διαβάθμιση
5.5. Βασικές Εικαστικές Αρχές Σύνθεσης:
5.5.1. Αντίθεση
5.5. 2. Έμφαση
5.6. Πώς να κάνω
5.6.1. χαρακτική σε λινόλεουμ
5.6.2. Ξυλογραφία σε όρθιο ξύλο
5.6.3. Ξυλογραφία σε πλάγιο ξύλο
5.6.4. Οξυγραφία
5.7 Εργαστηριακή άσκηση
Σχεδιάζουν αντίστροφο σχέδιο (δεξι-αριστερό) σε λινόλεουμ ώστε κατά την εκτύπωση να αποδοθεί η σωστή κατεύθυνση
5.8 Επαγγελματικό προφίλ
5.8.1 Επαγγελματικό προφίλ χαρακτή/τρια
5.9. Πως να εκθέσω τα χαρακτικά έργα
5.10. Ανασκόπηση Ενότητας
5.10.1. Σύνδεση τεχνικών με ιδέες από το Εικαστικό Σημειωματάριο και με παραδείγματα από το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων

5.10.2 Σύνδεση τεχνικών με ασκήσεις του βιβλίου Μαθητών /τριών
ΕΚΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
6.1. Εισαγωγή στο κέντημα-ύφανση
6.1.1. Παραδοσιακά κεντήματα υφαντά της Ελλάδας
6.1. 2. «Ασπροπλούμι» και λευκαρίτικα κεντήματα της Κύπρου
6.1.3. Υφαντά Λευκονοίκου Μεταξωτά
6.1.4. Υφαντά Μαραθάσας / σακκιά
6.1.5. Υφαντά Φύτης
6.1.6. Ταπητουργεία
6.1.7. Φορεσιές
6. 2. Ιστορία της υφαντικής
62.1. Υφαντική τέχνη στην την αρχαιότητα Ελλάδα και Κύπρο
6.2.2. Υφαντική στο Μεσαίωνα, Υφαντική και Κύπρο
6.2.3. Ελληνική κεντητική, 17ος-19ος αιώνας.(πχ. Έργα τέχνης από τις συλλογές του Μουσείου Victoria & Albert)
6.3.Υλικά και τεχνικές υφαντικής-κεντητικής
6.3.1. Νήματα ζωικής ή φυτικής προέλευσης μαλλί, μετάξι, βαμβάκι, λινάρι
6.3.2. Αργαλειό
6.3.3 Χειροποίητο λινό σε φυσικό χρώμα και τελάρο κεντήματος
6.3.4 Βελόνες
6.4. Μορφικά Στοιχεία
6.4.1. Ρυθμός
6.4.2. Υφή
6.5. Βασικές Εικαστικές Αρχές Σύνθεσης
3.5.1. Συμμετρία
3.5. 3. Ισορροπία
6.6. Πώς να κάνω
6.6.1. Κεντητική
6.6.2. Υφαντό, κουρελού
6.6.3. Κοφτό κ.ά.
6.7 Εργαστηριακή άσκηση

Χρησιμοποιούν τις τεχνικές και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά των λαϊκών τεχνών για νέες δημιουργίες (συνέχεια και αλλαγή πολιτιστικής κληρονομιάς)
6.8 Επαγγελματικό προφίλ
6.8.1. Επαγγελματικό προφίλ Κωνσταντίνος Λαδιανός στο βλέμμα πηγάζει από το μάτι του Θεού, όπως παρουσιάζεται στον σκοτεινό «Χαμένο Παράδεισο» του ποιητή Τζον Μίλτον. «Είναι το εσωτερικό μας μάτι»
6.9. Πως να εκθέσω τα υφαντά
6.9.1 Μουσείο Μπενάκη εκθέματα
6.10. Ανασκόπηση Ενότητας
6.10.1.Σύνδεση τεχνικών με ιδέες από το Εικαστικό Σημειωματάριο και με παραδείγματα από το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων
6.10.2. Σύνδεση τεχνικών με ασκήσεις του βιβλίου Μαθητών /τριών
ΕΒΔΟΜΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
7.1.Εισαγωγή στο ψηφιδωτό
7.1.1. Εισαγωγή στο ψηφιδωτό
7.1.2. Εισαγωγή στην άμεση (direct) μέθοδος ψηφιδωτού
7.1.3. Εισαγωγή στην αντίστροφη (indirect or reverse) μέθοδος ψηφιδωτού
7.1.4. Εισαγωγή στις 9 τεχνικές ψηφιδωτού: Opus regulatum, Opus tessellatum, Opus vermiculatum, Opus musivum, Opus palladianum, Opus sectile, Opus classicum, Opus circumactum, Micromosaic
7. 2. Ιστορία του ψηφιδωτού
7. 2.1. Παραδοσιακές και σύγχρονες θεωρίες και πρακτικές του ψηφιδωτού
7.2.2. Gaudi
7.3. Υλικά ψηφιδωτού
7.3.1. Μάρμαρο ή άλλη πέτρα, γυαλί, κεραμική, καθρέφτης ή γυαλί με αλουμινόχαρτο ή κοχύλια
7.3.2. Κονίαμα
7.4. Μορφικά Στοιχεία
7.4.1. Χρώμα
7.4. 2. Ρυθμός
7.5. Βασικές Εικαστικές Αρχές Σύνθεσης
7.5.1 Ιεραρχία
7.5. 2. Απόσταση
7.6. Πώς να κάνω ψηφιδωτό

7.6.1. άμεση direct μέθοδος
7.3.2. αντίστροφη (indirect or reverse) μέθοδος
7.3.3. Opus vermiculatum τεχνική
7.7 Εργαστηριακή άσκηση
7.7.1 Δημιουργία ψηφιδωτού με Opus vermiculatum τεχνική
7.8 Επαγγελματικό προφίλ
7.8.1 Επαγγελματικό προφίλ (π.χ. Jim Bachor)
7.9. Πώς εκθέτω ψηφιδωτά
7.9.1 Στο δάπεδο
7.10. Ανασκόπηση Ενότητας
7.10.1.Σύνδεση τεχνικών με ιδέες από το Εικαστικό Σημειωματάριο και με παραδείγματα από το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων
7.10.2 Σύνδεση τεχνικών με ασκήσεις του βιβλίου Μαθητών /τριών
ΟΓΔΟΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
8.1.Εισαγωγή στην φωτογραφία
8.1.1. Εισαγωγή στην μαυρόασπρη φωτογραφία
8.1.2. Εισαγωγή στην έγχρωμη φωτογραφία
8.1.3. Εισαγωγή στην ψηφιακή φωτογραφία
8.1.4. Εισαγωγή στους 7 τύπους φωτογραφίας
8. 2. Ιστορία της φωτογραφίας
8.2.1. παραδοσιακές και σύγχρονες θεωρίες και πρακτικές της φωτογραφίας π.χ. Louis Daguerre, daguerreotype, Muybridge
8.2.2. Henri Cartier-Bresson, <i>Behind the Gare St. Lazare</i> , 1932
8.2.3. Dorothea Lang, Ansel Adams κλπ..
8.3.Υλικά και τεχνικές φωτογραφίας
8.3.1. κάμερα obscura
8.3.2. νιτρικός άργυρος
8.3.3 παραδοσιακές κάμερες
8.3.4 ψηφιακές κάμερες
8.4. Μορφικά Στοιχεία
8.4.1. Φως –σκιά
8.4. 2. Χώρος- προοπτική

8.5. Βασικές Εικαστικές Αρχές Σύνθεσης:	
8.5.1 Ιεραρχία	
8.5. 2. Απόσταση	
8.6. Πώς να κάνω	
8.6.1. φωτογραφία χωρίς μηχανή	
8.3.2. Μαυρόασπρη φωτογραφία	
8.3.3. ψηφιακή φωτογραφία	
8.7 Εργαστηριακή άσκηση	
8.8.1 Με αφορμή τη φράση του Adams «δεν τραβάς μια φωτογραφία, την φτιάχνεις» φωτογραφίζουν- Φτιάχνουν τοπία και μνημεία του τόπου τους και σκηνές από την καθημερινή ζωή	
8.8 Επαγγελματικό προφίλ	
8.8.1 Επαγγελματικό προφίλ (π.χ.)	
8.9. Πως να εκθέσω τις φωτογραφίες	
8.9.1 instagram	
8.10. Ανασκόπηση Ενότητας	
8.10.1.Σύνδεση τεχνικών με ιδέες από το Εικαστικό Σημειωματάριο και με παραδείγματα από το Ανθολόγιο Εικαστικών και Εικονιστικών Τεκμηρίων	
8.10.2 Σύνδεση τεχνικών με ασκήσεις του βιβλίου Μαθητών /τριών	
ΤΡΙΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	
ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΣΕΛΙΔΩΝ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	97-114 (17 σελίδες)
ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ « ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΟ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ»	
ΣΗΜΕΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	
  	

ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ	
<p>Σύντομη επεξήγηση (γλωσσική ή οπτική) της λειτουργικότητας του συγκεκριμένου τμήματος</p> <p>Παράθεση κειμένων ασφάλεια υλικών και τεχνικών. Έμφαση στην σύνθεση γλωσσικών και εικονιστικών κειμένων. Πρωτοτυπία της σύνθεσης που εξάπτει την περιέργεια της ηλικιακής ομάδας στόχου. Έγχρωμη σύνθεση.</p>	<p>Αντιπροσωπευτικές εικόνες και συνθέσεις εικόνων που απηχούν το πνεύμα του περιεχομένου του τρίτου μέρους</p> <p>Έμφαση στην σύνθεση γλωσσικών και εικονιστικών κειμένων με προτεραιότητα στο γλωσσικό κείμενο και το οπτικό κείμενο να λειτουργεί ως φόντο . Πρωτοτυπία της σύνθεσης που εξάπτει την περιέργεια της ηλικιακής ομάδας στόχου. Έγχρωμη σύνθεση.</p>
ΤΙΤΛΟΣ ΤΡΙΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ: ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΣΤΟ ΕΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ	
ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ	
ΟΠΤΙΚΟΣ ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ ΤΡΙΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ-	
Ενδεικτική ασπρόμαυρη εικόνα. Μπορεί να είναι και η εικόνα που αποτελεί τον προοργανωτή του δεύτερου μέρους σε ασπρόμαυρη μεταφορά με αναδιατύπωση της σύνθεσης	
ΠΡΩΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	
3.1. Κίνδυνοι και ασφάλεια στο εικαστικό εργαστήριο	
3.1.1. Πιθανοί κίνδυνοι που συνδέονται με τα υλικά	
3.1.2. Χημικοί κίνδυνοι	
3.1.3. Χημικοί κίνδυνοι που σχετίζονται με υλικά τέχνης	
3.1.4. Πιθανοί κίνδυνοι που συνδέονται με τα εργαλεία και τα μέσα	
ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	
3.2. Κίνδυνοι, ασφάλεια και προφυλάξεις στους εικαστικούς σταθμούς (εικαστικές γωνιές)	

των επιμέρους τεχνών
3.2.1. Κίνδυνοι ασφάλειας και προφυλάξεις στο μάθημα της Ζωγραφικής
3.2.2. Κίνδυνοι ασφάλειας και προφυλάξεις στο μάθημα της Γλυπτικής και κατασκευών
3.2.3. Κίνδυνοι ασφάλειας και προφυλάξεις στο μάθημα της Χαρακτικής
3.2.4. Κίνδυνοι ασφάλειας και προφυλάξεις στο μάθημα της Κεραμικής
3.2.5. Κίνδυνοι ασφάλεια και προφυλάξεις στο μάθημα της Ξυλουργικής
3.2.6. Κίνδυνοι ασφάλειας και προφυλάξεις στο μάθημα της Φωτογραφίας
3.2.7. Κίνδυνοι ασφάλειας και προφυλάξεις στο μάθημα Μετάλλου
3.2.8. Οι συγγραφείς είναι απαραίτητο να ακολουθήσουν το ίδιο μοτίβο ώστε να καλύψουν όλο το φάσμα των Εικαστικών και εφαρμοσμένων τεχνών που παρουσιάζουν τα ΠΣ των τριών τάξεων των τριών τάξεων του Γυμνασίου
ΤΡΙΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
3.3. Κίνδυνοι, ασφάλεια και προφυλάξεις κατά την διοργάνωση εκθέσεων
3.3. Οργάνωση χώρου
3.3.1. Προετοιμασία χώρου
3.3.2. Προετοιμασία εκθεμάτων
3.3.3. Κίνδυνοι και ασφάλεια κατά τη διάρκεια μιας εικαστικής διοργάνωσης
3.3.4. Φύλαξη και ασφάλεια των εκθεμάτων
3.3.5. Επιμέλεια και ξενάγηση υπό ασφαλείς συνθήκες
3.3.8. Πρόσθετες πληροφορίες
ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
3.4. Μέσα ατομικής προστασίας
3.4.1. Ατομική προστασία κατά τη διαδικασία ελέγχου της έκθεσης σε επικίνδυνες χημικές ουσίες
3.4.2. Ατομική προστασία κατά τη διαδικασία ελέγχου της έκθεσης σε φυσικούς παράγοντες
ΠΕΜΠΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
3.5. Αποθήκευση, χρήση και απόρριψη υλικών εικαστικού εργαστηρίου
3.5.1. Αποθήκευση υλικών εικαστικού εργαστηρίου
3.5.2. Χρήση υλικών εικαστικού εργαστηρίου
3.4.3. Απόρριψη υλικών εικαστικού εργαστηρίου
ΕΚΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
3.6. Τρόποι εξαερισμού

3.6.1. Ανεμιστήρες, παράθυρα και άλλα τρόποι εξαερισμού
ΕΒΔΟΜΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
3.7.1 Ηλεκτρικές εγκαταστάσεις.
3.7.2. Έλεγχος και συντήρηση όλων των συσκευών και καλωδίων για αποφυγή προβλημάτων.
ΟΓΔΟΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
3.8. Φωτισμός
3.8.1. Φυσικός φωτισμός
3.8.2. Τεχνητός φωτισμός και ασφάλεια
ΟΠΤΙΚΟΣ ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ ΤΡΙΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ
Ενδεικτική ασπρόμαυρη εικόνα. Μπορεί να είναι και η εικόνα που αποτελεί τον προοργανωτή του δεύτερου μέρους σε ασπρόμαυρη μεταφορά με αναδιατύπωση της σύνθεσης
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΟΠΤΙΚΟΣ ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΟΥ ΟΔΗΓΟΥ
Ενδεικτική ασπρόμαυρη εικόνα. Μπορεί να είναι και η εικόνα που αποτελεί τον προοργανωτή του δεύτερου μέρους σε ασπρόμαυρη μεταφορά με αναδιατύπωση της σύνθεσης
ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ

5. Ο Εργαστηριακός Οδηγός και το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό

Ο Εργαστηριακός Οδηγός συγκροτείται από πολυαισθητηριακούς πόρους (φωτογραφίες, έργα τέχνης, κείμενα, σκίτσα, χάρτες, μαθητικές εργασίες κλπ.) και είναι διαμορφωμένος κατάλληλα ώστε να συνάδει με το περιεχόμενο και την αισθητική των υπολοίπων βιβλίων, ώστε τόσο στο επίπεδο γνωστικού και κιναισθητικού περιεχομένου, όσο και στο επίπεδο αισθητικού περιεχομένου όλα τα επιμέρους βιβλία να συγκροτούν μια αδιάσπαστη σύνθεση και ενότητα. Στο πλαίσιο του πρόσθετου ψηφιακού υλικού θα παρέχεται εκπαιδευτικό υλικό (λογισμικά, εκπαιδευτικά παιχνίδια, βίντεο, ηχητικά αποσπάσματα, εικονικά μουσεία, εκθέσεις, κινηματογραφικά αποσπάσματα) που επίσης θα συνεισφέρει στην ενότητα του περιεχομένου.

6. Το ψηφιακό υλικό του Εργαστηριακού Οδηγού: παιδαγωγική χρήση, τεχνικές και λειτουργικές απαιτήσεις

Το πρόσθετο ψηφιακό εκπαιδευτικό υλικό του Εργαστηριακού Οδηγού του Γυμνασίου, είναι αναγκαίο να διαθέτει μια σειρά ποιοτικών χαρακτηριστικών που αφορούν στα παιδαγωγικά, στα διδακτικά – μεθοδολογικά και τα γνωστικά χαρακτηριστικά του, τόσο ως αυτοτελής παρουσία, όσο και ως γέφυρα επέκτασης και διασύνδεσης των ΠΣ, των διδακτικών βιβλίων που συμπεριλαμβάνονται στο συνολικό πακέτο εκπαιδευτικού υλικού. Οι επιμέρους πόροι κατατάσσονται: (α) σε αισθητηριακές αντανακλάσεις, δηλαδή τεκμήρια λόγου, εικόνας και βίντεο που εμπλουτίζουν το γνωστικό περιεχόμενο των άλλων εκπαιδευτικών πόρων, (β) σε οδηγούς τεχνικών εικαστικών δραστηριοτήτων (tutorials), δηλαδή παρουσιάσεις και βίντεο, εστιασμένα σε μια τεχνική, διαδικασία ή εικαστική εμπειρία, και (γ) σε ψηφιακές εφαρμογές

και λογισμικά, τα οποία δίνουν περαιτέρω δυνατότητες εικαστικής επεξεργασίας και δημιουργίας σε μαθητές και εικαστικούς/εκπαιδευτικούς.

7. Κριτήρια αξιολόγησης του Εργαστηριακού Οδηγού

Ο Εργαστηριακός Οδηγός επιβάλλεται να ανταποκρίνεται στα κριτήρια όπως έχουν αναφερθεί στο υπόλοιπο εκπαιδευτικό υλικό των Καλλιτεχνικών του Γυμνασίου.

Γνωστικό Αντικείμενο: Σχέδιο (Ελεύθερο, Γραμμικό) (Λύκειο)

1. Διδακτικά βιβλία Ελεύθερου και Γραμμικού Σχεδίου

Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Τα Βιβλία Μαθητή/τριας του Ελεύθερου και Γραμμικού Σχεδίου διατίθενται σε έντυπη και ψηφιακή μορφή. Στην έντυπη μορφή τους θα περιέχονται κώδικες QR οι οποίοι θα παραπέμπουν σε επιλεγμένες πληροφορίες ποικίλης μορφής (γλωσσικά, εικαστικά, εικονιστικά, μουσικά πολυτροπικά κείμενα, λογισμικά, βιβλιογραφία κλπ.) νοηματικά, γνωστικά και διδακτικά συνδεδεμένα με το κεφάλαιο, την ενότητα ή την υποενότητα. Η ψηφιακή εκδοχή των βιβλίων θα είναι επίσης εμπλουτισμένη με εικονίδια που παραπέμπουν στο ψηφιακό υλικό.

Το κάθε βιβλίο του μαθητή προτείνεται να περιλαμβάνει επίσης ενότητα που θα αναφέρεται ως Εργαστηριακός Οδηγός, ο οποίος θα αξιοποιείται από τον μαθητή/τρια. Θα περιλαμβάνει: Υλικά μέσα, τεχνικές, θέματα ασφάλειας και οργάνωσης του Εργαστηρίου και προτάσεις για δραστηριότητες εντός και εκτός Εργαστηρίου.

2. ΓΡΑΜΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

2.1. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο «ΓΡΑΜΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ»

Οι συγγραφείς των βιβλίων στο έργο τους θα πρέπει να λάβουν υπόψη τις παρακάτω κατευθύνσεις και οδηγίες:

Γενικές κατευθύνσεις

- **Η κατανόηση του περιεχομένου του μαθήματος του Γραμμικού Σχεδίου (Π.Σ.) είναι εφόδιο και στοιχείο γραμματισμού κάθε πολίτη, όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή του Προγράμματος Σπουδών του μαθήματος.**
- **Το περιεχόμενο του μαθήματος αναπτύσσεται εξ ολοκλήρου στο παρόν Π.Σ., καθώς δεν έχει διδαχτεί σε άλλη τάξη της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης πλην αυτής της Γ' Λυκείου.**
- **Η μάθηση των Θεματικών Πεδίων (Θ.Π.) απαιτεί ανάπτυξη της σχεδιαστικής ικανότητας των μαθητών και επιτυγχάνεται μέσω της απόκτησης μαθησιακών εμπειριών μέσω ενεργού και βιωματικής μάθησης κατά τη διδασκαλία στην τάξη καθώς και μέσω ανάθεσης σχεδιαστικών εργασιών.**
- **Η προετοιμασία των μαθητών/τριών για εξέταση διάρκειας 6 ωρών στο μάθημα του Γραμμικού Σχεδίου σε επίπεδο Πανελλαδικών Εξετάσεων απαιτεί εκπαίδευση στη λήψη αποφάσεων και στην ορθολογική διαχείριση του διαθέσιμου χρόνου.**
- **Η ανάπτυξη σχεδιαστικών δεξιοτήτων απαιτεί διδασκαλία, εξάσκηση, καθοδήγηση και ανατροφοδότηση των μαθητών/τριών σε όσο το δυνατόν **αδιάσπαστες χρονικά ενότητες.****

Κατευθύνσεις για τη φιλοσοφία και τη χρήση του διδακτικού βιβλίου

- Το βιβλίο του μαθητή/της μαθήτριας είναι ένα **διδακτικό εργαλείο** στη μαθησιακή διαδικασία μέσα στη τάξη. Χρησιμεύει στη συστημική προσέγγιση της **μελέτης** των Θ.Π., όπως αναπτύσσονται στο Π.Σ. και της **βίωσης, νοηματοδότησης, ανάλυσης και εφαρμογής** των εννοιών, που τα Θ.Π. περιλαμβάνουν και αναφέρονται στις Θεματικές Ενότητες (Θ.Ε.) του Π.Σ.
- Με το βιβλίο καλούνται οι μαθητές και μαθήτριες **να προσεγγίσουν βιωματικά** το Γραμμικό Σχέδιο ως γλώσσα επικοινωνίας με γραμμές και σύμβολα, την οποία μπορούν να διδαχτούν για να επικοινωνούν, ανεξάρτητα από τον τόπο που κατοικούν και το μορφωτικό τους επίπεδο.
- Κάθε Θ.Ε. στο Π.Σ., περιλαμβάνει **πολλαπλούς μαθησιακούς πόρους** προς αξιοποίηση στη διάρκεια της διδασκαλίας στην τάξη. Το βιβλίο **είναι απαραίτητο** στη μαθησιακή διαδικασία και χρήσιμο στη διδασκαλία στην τάξη, αφού χρησιμοποιείται **ως μέσο εργασίας και συνεργασίας** των μαθητών/μαθητριών και πρέπει να προσφέρει όσα απαιτούνται για αυτό. Πρέπει να λειτουργεί και ως βιβλίο εργασίας, περιλαμβάνοντας **ημιτελή προς συμπλήρωση σχέδια** και οδηγίες για τον τρόπο αναπαραγωγής και αξιοποίησή τους.
- Στο επίκεντρο της προσέγγισης και της χρήσης του βιβλίου, βρίσκονται **οι γνωσιακές διαδικασίες** του ανθρώπου, ως κύκλος βίωσης, νοηματοδότησης, ανάλυσης και αναπλαισίωσης/εφαρμογής που συμβαίνει συνεχώς σε κάθε μαθησιακή διαδικασία όσο χρόνο και αν διαρκεί. Για να επιτευχθούν τα **Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (ΠΜΑ)** των Θ.Ε. του Π.Σ., **απαιτείται περισσότερος χρόνος** από τον συνήθη της ωριαίας διδασκαλίας. Κάθε Θ.Ε. στο Π.Σ., έχει διάρκεια ίση ή πολλαπλάσια των δύο ωρών και διαιρείται σε **Επιμέρους Θεματικές που αποτελούν ολοκληρωμένες διδασκαλίες** στις οποίες υπηρετούνται όλες οι γνωσιακές διαδικασίες. Για την επίτευξη των ΠΜΑ κάθε Θ.Ε., το βιβλίο πρέπει να περιέχει περισσότερες από μία διδασκαλίες, όπου αυτό απαιτείται.
- Σύμφωνα με το σχεδιασμό του Π.Σ., **κάθε διδασκαλία πρέπει να αφορά σε ένα διδακτικό δώρο** και να υποστηρίζεται από **μαθησιακές δραστηριότητες** με τις οποίες καλούνται οι μαθητές/μαθήτριες να εμπλακούν ώστε να κατανοήσουν τη σχεδιαστική γλώσσα και τους σχεδιαστικούς κανόνες στο πλαίσιο της τάξης μαζί με τους άλλους. Για να πραγματοποιηθούν αυτές **το βιβλίο** χρησιμεύει κυρίως μέσα στην τάξη, για να υποστηρίξει την:
  - μελέτη,
  - εργασία και
  - συνεργασία με τους συμμαθητές και τις συμμαθήτριες.
- **Το βιβλίο** χρειάζεται να **παρέχει όλα όσα χρειάζονται για την εμπλοκή των μαθητών και μαθητριών σε διαδικασίες που προάγουν:**

- τη βιωματική και διερευνητική μάθηση,
  - την επίλυση προβλημάτων,
  - τη διαφοροποιημένη διδασκαλία,
  - τη δημιουργική έκφραση,
  - τη συνεργασία,
  - την ανάπτυξη μεταγνωστικών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων του 21ου αιώνα,
  - τις διαδικασίες αξιολόγησης της μάθησης (αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης).
- **Οι μαθησιακές δραστηριότητες**, καλλιεργούν τη σχεδιαστική ικανότητα ως σύνολο γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων και **αποτελούν τον πυρήνα της διδασκαλίας**. Ο σχεδιασμός των μαθησιακών δραστηριοτήτων **δεν αφήνεται αποκλειστικά στον διδακτικό σχεδιασμό του/της κάθε εκπαιδευτικού, αλλά πρέπει να περιγράφεται από τους/τις συγγραφείς στο βιβλίο, υπό μορφή οδηγιών, για υποβοήθηση του έργου του σε κάθε ΘΕ**. Κατά τη διδασκαλία, οι μαθητές/μαθήτριες ενθαρρύνονται να δραστηριοποιηθούν μέσα και έξω από την τάξη, αποκτώντας **εμπειρίες με νόημα**. Αυτές οι εμπειρίες **λαμβάνουν υπόψη τις προηγούμενες γνώσεις** τους και **υποστηρίζουν σταδιακά την οικοδόμηση της νέας γνώσης**. Οι μαθησιακές δραστηριότητες στην τάξη έχουν νόημα για τους μαθητές και τις μαθήτριες, όταν:
- έχουν ενδιαφέρον,
  - σχετίζονται με τη ζωή τους
  - προσφέρουν εργαλεία κατανόησης της πραγματικότητας και γνώσης του κόσμου
  - παρέχουν κίνητρα για μάθηση και προσωπική ανάπτυξη
  - απαιτούν από τους μαθητές/τις μαθήτριες να συμμετέχουν προοδευτικά σε ανώτερης τάξης γνωστικές διαδικασίες
  - είναι διαδοχικές και αλληλένδετες,
  - προκαλούν τον μετασχηματισμό της γνώσης σε δράση και
  - ενθαρρύνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες να μην σταματούν να μαθαίνουν

Αναμενόμενα, οι μαθητές και μαθήτριες καλούνται να αποκτήσουν εμπειρίες μέσα στην τάξη με βάση τη νοηματοδότηση, ανάλυση και εφαρμογή του περιεχομένου του βιβλίου.

- Ως προς τη διδακτική μεθοδολογία, **η διδασκαλία του συγκεκριμένου μαθήματος Γραμμικού Σχεδίου, αντιμετωπίζεται τόσο ως διδασκαλία θεωρητικού μαθήματος όσο και ως διδασκαλία εργαστηριακού μαθήματος**. Η καλλιέργεια των σχεδιαστικών γνώσεων και κανόνων, απαιτεί σπειροειδή διδασκαλία και επαναλήψεις σε θέματα αυξημένης πολυπλοκότητας και η καλλιέργεια των σχεδιαστικών δεξιοτήτων απαιτεί συνεχείς επαναλήψεις και εξάσκηση, **ζητήματα που πρέπει να έχουν ληφθεί υπόψη** κατά το σχεδιασμό του διδακτικού βιβλίου και υλικού.

- Ως προς τα **χρησιμοποιούμενα διδακτικά μοντέλα**, το Π.Σ. έχει σχεδιαστεί κυρίως με βάση το **μοντέλο της επαγωγικής μάθησης**, όπου οι μαθητές/μαθήτριες αντιμετωπίζουν εξ αρχής ειδικότερες σχεδιαστικές προκλήσεις, σχετικές όμως με τον κόσμο στον οποίο ζουν και παρατηρούν και σταδιακά γενικεύουν στην κατανόηση και αξιοποίηση των σχεδιαστικών κανόνων. Αξιοποιούνται επίσης τα μοντέλα της **μάθησης μέσω επίλυσης προβλήματος (PBL)** και το σχετικό μοντέλο του **Τεχνικού Σχεδιασμού (Engineering Design)**, όπου οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να δώσουν λύσεις σε σχεδιαστικά προβλήματα που δεν έχουν μία μόνο λύση, αλλά υπάρχει πάντα κάποια καλύτερη από τις άλλες σύμφωνα με δεδομένες προδιαγραφές και κριτήρια. Οι δραστηριότητες που περιγράφονται στο βιβλίο και το διδακτικό υλικό πρέπει να **σχεδιάζονται σε συνάφεια με τα μοντέλα αυτά**.
- Ως προς τις **προαπαιτούμενες** για τη διδασκαλία του Γραμμικού Σχεδίου γνώσεις, δεδομένου ότι **αξιοποιούνται γνώσεις που δεν έχουν διδαχτεί με βεβαιότητα στο σύνολο των μαθητών/μαθητριών, απαιτούνται σχετικά κεφάλαια ή παραρτήματα στο βιβλίο και το διδακτικό υλικό**, κυρίως για το Θ.Π. «Η αξιοποίηση των γεωμετρικών κατασκευών στο γραμμικό σχέδιο» και το Θ.Π. «Βασικές έννοιες παραστατικής γεωμετρίας: ορθές και αξονομετρικές προβολές». Οι παραπάνω ενότητες προτείνεται να ενταχθούν στο βιβλίο του μαθήματος ως Παράρτημα, μαζί με την ενότητα «Ευθείες και Καμπύλες: είδη και συναρμογές» προκειμένου ο/η εκπαιδευτικός να αποφασίζει τον χρόνο ένταξής τους στο πρόγραμμα διδασκαλίας του μαθήματος»

Με βάση τις παραπάνω κατευθύνσεις, οι συγγραφείς των βιβλίων καλούνται να επικαιροποιήσουν τις γνώσεις τους ως προς το νόημα και τη διασύνδεση των παρακάτω έντονων λέξεων στις παραπάνω οδηγίες, καθώς αποτελούν τις βασικές κατευθύνσεις της εργασίας τους όσον αφορά τη μάθηση και τη διδασκαλία: **Βιβλίο ως διδακτικό εργαλείο, Γνωσιακές διαδικασίες, Μαθησιακά αποτελέσματα, Μαθησιακές Δραστηριότητες στην τάξη, Εμπειρίες με νόημα, Επαγωγικό Μοντέλο, Μοντέλο επίλυσης προβλήματος, Μοντέλο Τεχνικού Σχεδιασμού, Πολυτροπικό υλικό, Αξιοποίηση ψηφιακών μέσων, Δεξιότητες 21^{ου} Αιώνα.**

2.2. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Γραμμικό Σχέδιο»

Το βιβλίο του Γραμμικού Σχεδίου για μαθητές της Γ΄ Τάξης Λυκείου ακολουθεί τις βασικές κατευθύνσεις όπως αυτές περιγράφονται αναλυτικά από το ΙΕΠ σε σχέση με τη δομή και την οργάνωση.

Επισημαίνεται, σύμφωνα με τα παραπάνω,

1) Το **περιεχόμενο** είναι απαραίτητο:

α) να αναπτύσσεται σε διδασκαλίες που ολοκληρώνονται σε μία ή περισσότερες δίωρες διδακτικές περιόδους,

β) να υπηρετεί τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα κάθε ΘΕ,

γ) να παρουσιάζεται με κείμενο των συγγραφέων, στο οποίο να εμπεριέχονται οι περιγραφές των δραστηριοτήτων και να συνοδεύεται, αν απαιτείται, με άλλο γραπτό, πολυτροπικό ή Ψηφιακό υλικό, με σεβασμό στα πνευματικά δικαιώματα όπου υπάρχουν,

δ) ως προς τις αναφορές ψηφιακού υλικού που βρίσκεται σε διαδικτυακές πηγές, να προτιμώνται έγκυροι ιστότοποι,

ε) το υλικό να γράφεται ή να επιλέγεται με κριτήρια το ενδιαφέρον, τη σχέση με τη ζωή των παιδιών και τον πραγματικό κόσμο, τη διδακτική χρήση του στην τάξη, τη δυνατότητα αξιολόγησης της μάθησης,

στ) το υλικό να χρησιμοποιείται σε δραστηριότητες των μαθητών/τριών, που ολοκληρώνονται μέσα στην τάξη και περιγράφονται με αναλυτικό και φιλικό, για τον μαθητή/τη μαθήτρια, τρόπο.

ζ) Οι Μαθησιακές δραστηριότητες να αναπτύσσονται, όπου αυτό είναι δυνατόν, σύμφωνα και σε συνάφεια με τα μοντέλα μάθησης σύμφωνα με τα οποία έχει σχεδιαστεί το Π.Σ., δηλ μοντέλο επαγωγικής μάθησης, μοντέλο επίλυσης προβλήματος (PBL) και μοντέλο του Τεχνικού Σχεδιασμού (Engineering Design).

2) Στη **διάταξη και δομή του βιβλίου** να ληφθούν υπόψη τα εξής:

α) Προτείνεται να ακολουθηθεί η διάταξη του Π.Σ. Τα Θ.Π. να αποτελέσουν τα Κεφάλαια του βιβλίου και οι Θ.Ε. τις Διδακτικές Ενότητες του βιβλίου, οι οποίες μπορούν να περιλαμβάνουν περισσότερες από μία διδασκαλίες, αν τα ΠΜΑ το απαιτούν. Η σειρά των κεφαλαίων προτείνεται να είναι αυτή του Π.Σ., με ευελιξία ως προς τα Θ.Π. που έχουν τοποθετηθεί στο τέλος του βιβλίου ως Παράρτημα, ανάλογα και με τη σειρά των προτεινόμενων Μαθησιακών Δραστηριοτήτων. Μπορούν να προστεθούν επιπλέον κεφάλαια με κατάτμηση των Θ.Π. του Π.Σ. σε μικρότερα τμήματα, αν αυτό απαιτηθεί, συνυπολογιζόμενου και του αριθμού των σχετικών αναγκαίων Μαθησιακών Δραστηριοτήτων.

β) Οι τίτλοι των Κεφαλαίων και των Διδακτικών Ενοτήτων να βασίζονται στους τίτλους των Θ.Π. και Θ.Ε. του Π.Σ., αλλά θα πρέπει να ανταποκρίνονται στην ηλικία των μαθητών και μαθητριών και να προκαλούν το ενδιαφέρον τους, χωρίς να θυσιάζουν το νόημά τους.

γ) Οι τυχόν χρησιμοποιούμενοι προοργανωτές, να προσδιορίζουν τα ΠΜΑ κάθε Θ.Ε. και να αναφέρονται με τρόπο που να υπηρετούν τη γενικότερη ιδέα του βιβλίου και σύμφωνα με την αναπτυξιακή ηλικία των μαθητών/τριών.

δ) Οι μαθησιακές δραστηριότητες με το περιεχόμενό τους να αναπτύσσονται με βάση τα ΠΜΑ, στα οποία τα ρήματα των προτάσεων φανερώνουν το αποτέλεσμα της μάθησης και το αντικείμενο των ρημάτων φανερώνουν τις δράσεις που οι μαθητές/τριες καλούνται να κάνουν.

ε) Η περιγραφή της αξιολόγησης της μάθησης να περιλαμβάνεται σε κάθε Μαθησιακή δραστηριότητα με τα ΠΜΑ να αποτελούν τους δείκτες αξιολόγησης.

στ) Η σύνοψη είναι χρήσιμη σε κάθε διδασκαλία και Διδακτική Ενότητα και είναι απαραίτητο, εκτός από σύντομη αναφορά στο τέλος κάθε κεφαλαίου στο βιβλίο, να προκύπτει από δραστηριότητα εφαρμογής – αξιολόγησης - αναστοχασμού.

3) Η **Γλώσσα** στο γνωστικό αντικείμενο «Γραμμικό Σχέδιο» θα πρέπει να είναι κατανοητή και σύγχρονη.

Στη συγγραφή των κειμένων και στην επιλογή άλλων κειμένων λαμβάνονται υπόψη οι κειμενογλωσσολογικές προϋποθέσεις της κατανόησης των εννοιών και όρων από τους μαθητές και τις μαθήτριες, ανάλογα με την αναπτυξιακή τους ικανότητα και την γνωσιακή τους εμπειρία.

Στις περιπτώσεις που είναι συνήθης η χρήση αγγλόφωνων όρων, προτείνεται να αναγράφεται η ελληνική απόδοση, προκειμένου οι μαθητές/τριες να διευρύνουν τη σκέψη και τα εκφραστικά τους μέσα, χωρίς όμως απαλοιφή του πρωτότυπου όρου.

Τα κείμενα να είναι σύντομα ώστε να μπορούν αυτούσια να χρησιμοποιηθούν στη διδασκαλία και τα προερχόμενα από τυχόν πηγές να παρατίθενται μεταφρασμένα.

Οι παραπομπές των επιλεγμένων παραθεμάτων στις πηγές να είναι πλήρεις και ακριβείς.

4) **Μέγεθος και μορφότυπος** του διδακτικού βιβλίου του μαθήματος «Γραμμικό Σχέδιο»

Το βιβλίο προτείνεται να έχει μέγεθος ίσο με σελίδα A4 (21X29), προκειμένου να περιλαμβάνει σχέδια σε εύκολα μετατρέψιμες κλίμακες σχεδίασης και δυνατότητα για εύκολη αναπαραγωγή φωτοτυπιών για χρήση των μαθητών/μαθητριών. Αν υπάρχει η δυνατότητα, να εξεταστεί η δημιουργία βιβλίου με δέσιμο σπινάλ, με τα σχέδια τοποθετημένα με την μεγάλη τους διάσταση σε οριζόντια κατεύθυνση, όπως διαβάζονται τα πραγματικά αρχιτεκτονικά σχέδια και όπως δίδονται τα θέματα στους μαθητές κατά τις Πανελλαδικές Εξετάσεις. Ο αριθμός των σελίδων ορίζεται σε 176 (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$).

Συνοπτικά, για το βιβλίο και το υλικό για το μάθημα «Γραμμικό Σχέδιο» ζητείται:

Περιεχόμενο

- Συμβατότητα δραστηριοτήτων με τη Θ.Ε. και το Θ.Π..
- Συμβατότητα με τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα και την αξιολόγησή τους.
- Παρουσίαση του περιεχομένου με δραστηριότητες των μαθητών/τριών μέσα στην τάξη
- Συσχετισμός του διδακτικού υλικού με τις εμπειρίες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών.
- Πρωτοτυπία, φαντασία και δημιουργικότητα στην ανάπτυξη των διδασκαλιών.
- Ποικιλία του διδακτικού υλικού (γραπτά και πολυτροπικά κείμενα) των δραστηριοτήτων.

Δομή – Οργάνωση

- Συνεπής δομή, εύκολα αναγνωρίσιμη από τους μαθητές και τις μαθήτριες.
- Συνοχή των επιμέρους στοιχείων (κείμενα, εικόνες, παραθέματα, δραστηριότητες).

- Λειτουργικότητα των δραστηριοτήτων σε επίπεδο δώρης διάρκειας δραστηριοτήτων, ώστε να ολοκληρώνονται αποτελεσματικά οι γνωσιακές διαδικασίες με τη λειτουργική χρήση του βιβλίου μέσα στην τάξη.
- Πρωτότυπος τρόπος παρουσίασης: α) Προσδοκώμενων μαθησιακών αποτελεσμάτων κάθε ενότητας, υπό μορφή προοργανωτών και β) σύνοψης.

Παιδαγωγική και διδακτική καταλληλότητα

- Υλοποίηση της παιδαγωγικής φιλοσοφίας, της διδακτικής μεθοδολογίας και των μαθησιακών προσδοκώμενων αποτελεσμάτων του Προγράμματος Σπουδών.
- Συμβολή στη διαμόρφωση και μεθόδευση της διδασκαλίας.
- Ενεργοποίηση των μαθητών να προσεγγίσουν και να οικοδομήσουν αξιοποιώντας τις προϋπάρχουσες γνώσεις και δεξιότητές τους από σχετικά μαθήματα του Δημοτικού/Γυμνασίου (π.χ. Καλλιτεχνικά).
- Διαβάθμιση δραστηριοτήτων - εργασιών (βιωματικών-διερευνητικών) για διαφοροποιημένη και εξατομικευμένη μάθηση.
- Λειτουργία των δραστηριοτήτων με βάση τις αρχές της ενεργού και βιωματικής μάθησης.
- Δραστηριότητες υλοποιήσιμες στον διαθέσιμο χρόνο.
- Παιδαγωγική αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών.

Λειτουργικότητα και αισθητική του εικαστικού μέρους

- Αισθητική και ελκυστικότητα του εικονιστικού υλικού.
- Αρμονική και συνεπής χρήση χρωμάτων.
- Κατάλληλη συσχέτιση κειμένου και δραστηριοτήτων με το εικονιστικό υλικό.
- Εικονιστικό υλικό από πολλές πηγές.
- Καταλληλότητα τίτλων στις απεικονίσεις.

Τυποτεχνική αρτιότητα

- Κατάλληλη διάταξη εικόνων για σταθερή και συνεχή παρατήρηση κατά τη διάρκεια του μαθήματος.
- Σαφής και συνεπής κωδικοποίηση των τίτλων.
- Αναγραφή τίτλου κεφαλαίου σε κάθε σελίδα (καλαίσθητες κεφαλίδες και υποσέλιδα).
- Σαφής και συγκροτημένη οργάνωση περιεχομένου σελίδας.
- Ομοιομορφία και καλαισθησία τυποτεχνικών χαρακτηριστικών (ευανάγνωστες και λειτουργικές γραμματοσειρές, λοιπά εικονοστοιχεία, εσοχές παραγράφου, διάστιχο, διάστημα, απόσταση χαρακτήρων, αρίθμηση σελίδων, κεφαλίδες, υποσέλιδα, λίστες, αρίθμηση πινάκων και εικόνων, κ.λπ.).

2.3. Ενδεικτικό παράδειγμα οργάνωσης βιβλίου στο μάθημα «Γραμμικό Σχέδιο»

Ενδεικτικό παράδειγμα για την οργάνωση κεφαλαίων, ενότητων και υποενότητων του βιβλίου παρουσιάζεται στη συνέχεια. Αποτελείται από 14 ενότητες και 4 παραρτήματα τα οποία περιέχουν έννοιες και δραστηριότητες που αν και βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου, μπορούν να πραγματοποιηθούν σε προηγούμενα στάδια, κατά την κρίση του διδάσκοντα, σύμφωνα με το επίπεδο γνώσης των μαθητών.

ΜΕΡΟΣ Α	
1	Εισαγωγή
2	Ο χώρος σαν πολιτιστικό/πολιτισμικό φαινόμενο
2.1	Η απεικόνιση του χώρου στο επίπεδο
2.2	Το Γραμμικό Σχέδιο ως κώδικας γλώσσας και σκέψης μέσα από το έργο αρχιτεκτόνων
3	Αναπαράσταση του χώρου με απλά υλικά. Από το επίπεδο στο στερεό.
3.1	Κατασκευή απλής μακέτας, υλικά και διαδικασία κατασκευής
3.2	Ασκήσεις
4	Επίπεδες προβολές του τρισδιάστατου χώρου. Από το στερεό στο επίπεδο
4.1	Σκαριφηματική σχεδίαση πλευρών κτιρίων και μακετών Επίπεδες προβολές του τρισδιάστατου χώρου. Από την ψηφιακή απεικόνιση στο γραμμικό σχέδιο
4.2	
4.3	Εύρεση αναλογιών από ψηφιακές απεικονίσεις κτιρίων.
4.4	Ασκήσεις
5	Μέτρηση και σχεδίαση απλών στερεών
5.1	Όψεις απλών στερεών, τοποθέτηση όψεων στο σχέδιο
5.2	Ασκήσεις - Αναγνώριση, Σχεδίαση και διαστασιολόγηση όψεων
5.3	Τομή - Είδη, συμβολισμός και παραδείγματα τομών
5.4	Ασκήσεις - Αναγνώριση, Σχεδίαση και διαστασιολόγηση τομών
5.5	Σχεδίαση Κάτοψης, όψης και τομής απλών στερεών
5.6	Άσκηση
6	Ορθολογική και αισθητική οργάνωση των στοιχείων του σχεδίου
6.1	Πρακτικές οδηγίες - Παρουσίαση εναλλακτικών
6.2	Άσκηση
7	Κλίμακα σχεδίασης
7.1	Οι συνηθέστερες κλίμακες σχεδίασης - Παραδείγματα
7.2	Μετατροπή σχεδίου από μια κλίμακα σε μια άλλη κλίμακα
7.3	Ασκήσεις μετατροπής και σχεδίασης υπό κλίμακα

- 8 Διαστασιολόγηση**
- 8.1 Συμβολισμός και τοποθέτηση διαστάσεων
- 8.2 Παραδείγματα διαστασιολόγησης
- 8.3 Ασκήσεις

ΜΕΡΟΣ Β

- 9 Το αρχιτεκτονικό σχέδιο**
- 9.1 Σχέδια που απαρτίζουν μια αρχιτεκτονική μελέτη
- 9.2 Είδη γραμμών στο αρχιτεκτονικό σχέδιο

- 10 Η Κάτοψη ως οριζόντια τομή: στοιχεία σχεδίου**
- 10.1 Ορισμός Κάτοψης και Χαρακτηρισμός κατόψεων
- 10.2 Πληροφορίες που δίνει η Κάτοψη σε διάφορες κλίμακες.
- 10.3 Διαδικασία σχεδίασης κάτοψης
Κουφώματα, Έπιπλα και εξοπλισμός, Σκάλες, Στοιχεία περιβάλλοντος και συμβολισμοί υλικών στην κάτοψη
- 10.4 Διαστασιολόγηση κάτοψης

- 11 Η Όψη ως απομακρυσμένη τομή – στοιχεία σχεδίου**
- 11.1 Συσχετισμός και σύνδεση κάτοψης και όψης
- 11.2 Η διαδικασία σχεδίασης όψεων - αντιστοίχιση κάτοψης – όψης
Η όψη ως σχέδιο απόδοσης της εικόνας του κτίσματος και στοιχείων του περιβάλλοντα χώρου.
- 11.3 Αναγκαίες γραφικές διαφοροποιήσεις των στοιχείων της όψης – η απόδοση του βάθους
- 11.4 Οι συμβολισμοί και τα πάχη των γραμμών.
- 11.5 Πληροφορίες που δίνει η Όψη σε διάφορες κλίμακες.
Κουφώματα, Έπιπλα και εξοπλισμός, Σκάλες, Στοιχεία περιβάλλοντος και συμβολισμοί υλικών στην όψη
- 11.6 Διαστασιολόγηση όψης

- 12 Η Τομή ως σχέδιο εσωτερικής όψης– στοιχεία σχεδίου.**
- 12.1 Συσχετισμός και σύνδεση κάτοψης και τομής.
- 12.2 Διαδικασία σχεδίασης τομής - αντιστοίχιση κάτοψης – τομής.
- 12.3 Τεμνόμενα στοιχεία (έδαφος, δομικά στοιχεία, συμπαγή έπιπλα).
- 12.4 Προβαλλόμενα στοιχεία.
Κουφώματα, Έπιπλα και εξοπλισμός, Σκάλες, Στοιχεία περιβάλλοντος και συμβολισμοί υλικών στην τομή
- 12.5 Πληροφορίες που δίνει η τομή σε διάφορες κλίμακες: λεπτομέρειες
- 12.6 Διαστασιολόγηση τομής

- 13 Σύνθεση, οργάνωση και αισθητική ολοκλήρωση του σχεδίου**
- 13.1 Οργάνωση σχεδίου
- 13.2 Λήψη σχεδιαστικών αποφάσεων

- 13.3 Πίνακας σχεδίου - Στοιχεία πίνακα, τίτλοι, υπομνήματα.
- 13.4 Οργάνωση πίνακα, με ορθολογικά και αισθητικά κριτήρια
- 13.5 Επιλογή μεγέθους και ορθής τοποθέτησης γραμμάτων στο αρχιτεκτονικό σχέδιο
- 13.6 Εναλλακτικές προτάσεις ορθής τοποθέτησης γραμμάτων
- 13.7 Ενδείξεις: βορράς, γραφική κλίμακα, βέλη τομής, στάθμη, γραμμή ανάβασης

Παρουσίαση και Ανάλυση των κριτηρίων αξιολόγησης του πανελλαδικά εξεταζόμενου ειδικού μαθήματος ΓΡΑΜΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ με βάση τις ανακοινώσεις της αρμόδιας επιτροπής θεμάτων

14

ΜΕΡΟΣ Γ

15 Εργαστηριακός Οδηγός

- 15.1 Προδιαγραφές και οργάνωση εργαστηρίου
- 15.2 Υλικά, μέσα, τεχνικές
- 15.3 Θέματα και κανόνες ασφάλειας
- 15.4 Προτάσεις για δραστηριότητες όπως οργάνωση ομαδικών και ατομικών εκθέσεων, θεματικές εργασίες, παρουσιάσεις, καλλιτεχνικά πρότζεκτ, κ.ά.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

A. Υλικά, μέσα και όργανα σχεδίασης - Παρουσίαση, σωστή χρήση και συντήρηση

- A.1 Η πινακίδα σχεδίασης - το σχεδιαστήριο
- A.2 Χαρτί σχεδίασης - διαστάσεις και είδη
- A.3 Μολύβια σχεδίασης - είδη, πάχη και σκληρότητα γραμμών
- A.4 Εργαλεία σχεδίασης με μελάνι
- A.5 Εργαλεία χάραξης γραμμών, το ταυ, τα τρίγωνα, ο χάρακας
- A.6 Άσκηση

B. Οι γραμμές στο σχέδιο - Είδη, πάχη και χάραξη

- B.1 Σύνδεση με τα πραγματικά αντικείμενα - οι γραμμές σαν κώδικας αναπαράστασης. Η σημασία της ποιότητας και της ορθής επιλογής του είδους της γραμμής στην αισθητική του τελικού σχεδίου.
- B.2 Σχεδιαστικά εργαλεία και μεθοδολογία χάραξης γραμμών στο γραμμικό σχέδιο.
- B.3 Ασκήσεις
- B.4 Τα γράμματα στο σχέδιο
- B.5 Σχεδίαση γραμμάτων, πάχος γραμμής τοποθέτηση, αποστάσεις και μέγεθος
- B.6 Ασκήσεις
- B.7

Οι γεωμετρικές κατασκευές σαν κώδικας μέγιστης σχεδιαστικής ακρίβειας στα αρχιτεκτονικά και τεχνικά σχέδια.

Γ.

- Γ1 Σχεδιαστικά εργαλεία και μεθοδολογία χάραξης γεωμετρικών κατασκευών στο γραμμικό σχέδιο.

- Γ2 Γεωμετρικός σχεδιασμός ευθειών (χάραξη, διχοτόμηση, παραλληλία και διαίρεση σε τμήματα).
- Γ3 Γεωμετρική κατασκευή γωνιών (χάραξη, διχοτόμηση και μεταφορά).
- Γ4 Γεωμετρική κατασκευή πολυγώνων.
- Γ5 Γεωμετρική κατασκευή κύκλων και τόξων
Σχεδιαστικές δυσκολίες (πχ. συναρμογές ευθειών, καμπύλων με ευθείες ή καμπύλων με καμπύλες γραμμές).
- Γ6 Η σημασία της ποιότητας και της ορθής επιλογής του είδους και πάχους γραμμής στην αισθητική του τελικού σχεδίου.
- Γ7
- Γ8 Ασκήσεις συμπλήρωσης ελλειπόντων γεωμετρικών κατασκευών σε τεχνικά σχέδια.

Δ Στοιχεία Παραστατικής Γεωμετρίας

- Δ1 Βασικές έννοιες Προβολές - Σύστημα ορθών προβολών
- Δ2 Αξονομετρικές και προοπτικές προβολές
- Δ3 Ισομετρικές προβολές, διαστάσεις και σχεδίαση
- Δ4 Αξιοποίηση αξονομετρικών και προοπτικών προβολών στη σχεδίαση όψων
- Δ5 Ασκήσεις

3. ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΧΕΔΙΟ

3.1. Το περιεχόμενο του διδακτικού πακέτου ανά γνωστικό αντικείμενο

Το διδακτικό πακέτο για το γνωστικό αντικείμενο «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΧΕΔΙΟ» περιλαμβάνει για μαθητές/τριες της Γ΄ Τάξης Λυκείου:

Βιβλίο μαθητή/μαθήτριας (σε έντυπη και ψηφιακή μορφή)

Το βιβλίο μαθητή του Ελευθέρου Σχεδίου βασίζεται στο επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σπουδών και έχει στόχο να αποτελέσει εφόδιο και να δημιουργήσει το πλαίσιο μάθησης και μεθοδολογίας προσέγγισης του αντικειμένου. Χρησιμοποιώντας πραγματικά παραδείγματα από την Ιστορία της Τέχνης και την επιστημονική βιβλιογραφία σχετικά με την οπτική αντίληψη στόχο έχει να βοηθήσει τον μαθητή να γνωρίσει τη φυσιολογία του Ελευθέρου Σχεδίου, να τον εμπνεύσει και να τον καθοδηγήσει στη σχεδιαστική – δημιουργική διαδικασία, ένα βήμα τη φορά, προσεγγίζοντας τις διάφορες εκφάνσεις και τις τεχνικές, όπως, η τοποθέτηση, η σύνθεση, οι αναλογίες, ο τόνος κτλ., μέσα από τις Θεματικές Ενότητες, με δραστηριότητες διαβαθμισμένης δυσκολίας, αποβλέποντας στο τελικό αποτέλεσμα, την επίτευξη ενός «προσωπικού ύφους». Η εικαστική γλώσσα είναι μία γλώσσα επικοινωνίας με τους δικούς της νόμους και κανόνες και το βιβλίο στοχεύει να αποτελέσει το «αλφαβητάρι» στην εκμάθηση του Ελευθέρου Σχεδίου.

Πρόθεση του βιβλίου του μαθητή είναι να τον βοηθήσει να συνειδητοποιήσει τον τρόπο που ο ίδιος «βλέπει», αντιλαμβάνεται τον ορατό κόσμο, καθώς και τον διαφορετικό τρόπο που ο κάθε εικαστικός καλλιτέχνης τον κωδικοποιεί και τον ερμηνεύει με εικόνες. Μέσα από αυτή τη συνειδητοποίηση ο μαθητής αναζητά τον προσωπικό του τρόπο έκφρασης, τηρώντας τους κανόνες της οπτικής αντίληψης και παράλληλα είναι σε θέση να εκτιμήσει τα έργα του παρελθόντος, την πολιτιστική κληρονομιά και ως εκ τούτου και τη δική του δημιουργία, την οποία προετοιμάζεται να επικοινωνήσει με τον θεατή. Επίσης, γνωρίζει την ορολογία του Ελευθέρου Σχεδίου και μπορεί να συζητά και να ανταλλάσσει απόψεις σχετικά με τα δικά του σχέδια ή τα σχέδια των άλλων.

Μέσα από τις δραστηριότητες ο μαθητής καλλιεργεί την αισθητική του και αναπτύσσει την ικανότητα να διακρίνει αυτό που βλέπει από αυτό που ξέρει για τον κόσμο. Με τη βιωματική συμμετοχή στη δημιουργική διαδικασία καλλιεργείται στον μαθητή η ικανότητα οργάνωσης των γνώσεων και των οπτικών εμπειριών, η αναγωγική ικανότητα, η αναλυτική και συνθετική σκέψη, ικανότητες όπως η θέση και η λύση προβλημάτων, η λήψη αποφάσεων, η κοινωνικότητα, η αυτογνωσία και αποκτά μεταγνώση συνδέοντας την τέχνη με την καθημερινή ζωή.

Το βιβλίο του μαθητή προτείνεται να διατίθεται σε έντυπη και ψηφιακή μορφή. Στην έντυπη μορφή του θα περιέχονται κώδικες QR, οι οποίοι θα παραπέμπουν σε επιλεγμένες πληροφορίες ποικίλης μορφής (γλωσσικές, εικαστικές, εικονιστικές, λογισμικά, βιβλιογραφία κλπ.), οι οποίες είναι συνδεδεμένες νοηματικά, γνωστικά και διδακτικά με το κεφάλαιο, την ενότητα ή την υποενότητα.

Η ψηφιακή εκδοχή των βιβλίων θα είναι επίσης εμπλουτισμένη με εικονίδια που παραπέμπουν στο ψηφιακό υλικό.

3.2. Μάθηση και διδασκαλία στο γνωστικό αντικείμενο «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΧΕΔΙΟ»

Όπως κάθε άλλη γλώσσα, η εικαστική γλώσσα είναι κάτι που μαθαίνεται και επομένως μπορεί να διδαχθεί. Η σπουδή της γλώσσας του σχεδίου απαιτεί τις ικανότητες και την προσπάθεια που απαιτεί η σπουδή οποιασδήποτε άλλης γλώσσας. Η γνώση της οπτικής γλώσσας είναι θεμελιώδης όρος για τη σχεδίαση. Η γλώσσα είναι το μέσον που θα μας δώσει τη δυνατότητα να παρουσιάσουμε ιδέες και να καταγράψουμε όχι μόνο την ορατή πραγματικότητα, αλλά και την προσωπική μας αντίληψη και άποψη γι' αυτήν. Ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει η εικόνα μας χρησιμοποιούμε και το αντίστοιχο εικαστικό γλωσσάριο.

Σε κάθε περίπτωση στην εικαστική γλώσσα δεν υπάρχουν απaráβατοι κανόνες και συνταγές. Η Τέχνη είναι μία πράξη που βρίσκεται σε δυναμική σχέση με το περιβάλλον και το κοινωνικό γίγνεσθαι. Είναι η αντανάκλαση του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και των συνθηκών που το καθορίζουν. Αν όμως δεν υπάρχουν κανόνες, υπάρχουν νόμοι, οι νόμοι της Φύσης και της φυσικής και κοινωνικής συμπεριφοράς, ήθη, τάσεις και ανάγκες της ανθρώπινης ψυχής που αντανakλώνται στο έργο Τέχνης, τη δομή και τη σύνθεσή του, στην ερμηνεία του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος, του ανθρώπινου οργανισμού, των ψυχικών φαινομένων, της οπτικής αντίληψης.

Αναφορικά με τη μάθηση και τη διδασκαλία το βιβλίο παρέχει πληροφορίες που θα συμβάλλουν στην απόκτηση επίγνωσης του τρόπου με τον οποίο μεταφέρεται εικονιστικά η εμπειρία, με βάση τις αρχές του εποικοδομητισμού, δηλαδή της απόκτησης νέας γνώσης και νέων εμπειριών, οι οποίες στηρίζονται στις ήδη υπάρχουσες, μέσω της βιωματικής μάθησης και τη σύνδεσή της στη συνέχεια με τη θεωρητική και εφαρμοσμένη γνώση σχετικά με το αντικείμενο, παρέχοντας οπτικό γραμματισμό.

Οι διαβαθμισμένες δυσκολίες δραστηριότητες θα αποβλέπουν στη συστηματική προσέγγιση της κατανόησης του εικαστικού φαινομένου μέσω της διδακτικών θεματικών εννοτήτων. Η βιωματική και εμπειρική μάθηση, παρέχει τη δυνατότητα της εξατομικευμένης προσέγγισης, προσελκύοντας το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών μέσα από το προσωπικό βίωμα της δημιουργικής - μορφοπλαστικής διαδικασίας, αναπτύσσοντας μεταγνωστικές δεξιότητες, ενθαρρύνοντας διαθεματικές προσεγγίσεις, ενεργοποιώντας τον αναστοχασμό, κ.τ.λ. **Οι δραστηριότητες θα στοχεύουν στην απόκτηση βασικών γνώσεων, δεξιοτήτων, τεχνικών, αλλά και διαπροσωπικών – «ήπιων» δεξιοτήτων (soft skills), όπως δεξιότητες κοινωνικές, στάσεων, νοοτροπίας και συναισθηματικής νοημοσύνης.**

Με βάση τα θεματικά πεδία ο μαθητής θα έχει την ευκαιρία να προσεγγίσει μεθοδικά τη μορφοπλαστική διαδικασία και τις επιμέρους εκφάνσεις της, όπως αυτές προτείνονται στο αντίστοιχο Π.Σ. και τον αντίστοιχο οδηγό του εκπαιδευτικού, τα οποία έχουν ως βασική επιδίωξη την προαγωγή της ενεργητικής, βιωματικής μάθησης, τη διερεύνηση, την ανακάλυψη νέων λύσεων, τη λήψη προσωπικών αποφάσεων, την ενεργοποίηση της κριτικής σκέψης και την απόκτηση νέων δεξιοτήτων και ικανοτήτων.

Με την **αξιοποίηση ποικίλων μαθησιακών πόρων** (γλωσσικών, εικαστικών, εικονιστικών, ψηφιακών, πολυτροπικών κ.λπ.), **αλλά και κάθε εκπαιδευτικού υλικού** βιωματικού χαρακτήρα (ζωντανές βιβλιοθήκες, μουσεία, πινακοθήκες, εργαστήρια και χώρους τέχνης, κλπ.) προάγει την **ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής και δημιουργικής σκέψης, την ικανότητα**

αναζήτησης της γνώσης και της πληροφορίας που χρειάζεται για μία σφαιρικότερη και πληρέστερη προσέγγιση του αντικειμένου.

Μέσω της **ανάλυσης των εικαστικών έργων** και εικόνων γενικότερα, **ο μαθητής θα καλλιεργήσει την αισθητική του αντίληψη** ως ενεργός και δημιουργικός θεατής.

Η **αξιολόγηση θα λαμβάνει χώρα με διάφορες μορφές** και θα στηρίζεται στο αναστοχαστικό – ανατροφοδοτικό – μετασχηματιστικό πλαίσιο, **με στόχο την ανάπτυξη της κριτικής και δημιουργικής σκέψης και την ανάπτυξη και καλλιέργεια της αισθητικής αντίληψης**. Θα γίνεται βάσει ατομικού φακέλου, της αυτοαξιολόγησης και της ετεροαξιολόγησης στις μαθητικές ομάδες και μεταξύ μαθητή/τριας και εκπαιδευτικού, σε τρία επίπεδα, αρχική - διαγνωστική, ενδιάμεση - διαμορφωτική και αποτίμηση – τελική αξιολόγηση εξατομικευμένης εξέλιξης του μαθητή/τριας. Θα έχει διαμορφωτικό χαρακτήρα και θα βασίζεται στη συμμετοχή των μαθητών α) στις εργασίες, β) στη συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες, γ) σε προφορικές ερωτήσεις, δ) σε γραπτές σύντομες δοκιμασίες (Φύλλα αξιολόγησης), αλλά και ε) σε δραστηριότητες αυτοαξιολόγησης.

Προετοιμάζει τους μαθητές/τριες για εξέταση διάρκειας 6 ωρών στο μάθημα του Ελευθέρου Σχεδίου **σε επίπεδο Πανελλαδικών εξετάσεων**, κάτι που απαιτεί ειδική εκπαίδευση στη λήψη αποφάσεων και την ορθολογική διαχείριση του διαθέσιμου χρόνου.

3.3. Δομή και οργάνωση του διδακτικού βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΧΕΔΙΟ»

Το **βιβλίο του Ελευθέρου Σχεδίου** για μαθητές της Γ΄ Τάξης Λυκείου αποτελεί βασικό εργαλείο μάθησης και ακολουθεί τις βασικές κατευθύνσεις όπως αυτές περιγράφονται αναλυτικά από το ΙΕΠ σε σχέση με τη δομή και την οργάνωση της διδασκαλίας του αντικειμένου.

Η δομή και η οργάνωση του βιβλίου στο γνωστικό αντικείμενο «Ελεύθερο Σχέδιο» θα χαρτογραφεί τη μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθείται, ώστε να επιτευχθούν τα επιδιωκόμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Σε αυτό το πλαίσιο

- **θα παρουσιάζει παραδείγματα από την ιστορία και τη θεωρία της τέχνης και του Ελευθέρου Σχεδίου ειδικότερα**, με περιεκτικό και κατανοητό τρόπο,
- **θα εισάγει με τρόπο βιωματικό τους μαθητές στην εικαστική δημιουργία και πράξη**, θα φέρει έννοιες της σύγχρονης κοινωνικής ζωής, της επιστήμης και της τεχνολογίας και τέλος
- **θα περιγράφει δραστηριότητες διαβαθμισμένης δυσκολίας που θα εξυπηρετούν τη διαφοροποιημένη διδασκαλία**, θα προωθούν την ενεργή, βιωματική, ομαδοσυnergατική μάθηση και θα ενθαρρύνουν τη δημιουργική εργασία των μαθητών/τριών.

Το βιβλίο του μαθητή περιλαμβάνει επίσης **Εργαστηριακό Οδηγό**, ο οποίος θα λειτουργεί ως βοηθητικό εγχειρίδιο και θα αξιοποιείται από τον μαθητή/τρια. Θα περιλαμβάνει:

α) Προδιαγραφές οργάνωσης εργαστηρίου,

β) Υλικά μέσα, τεχνικές,

γ) Θέματα ασφάλειας,

δ) Προτάσεις για δραστηριότητες, όπως παρουσιάσεις έργων, θεματικές εκθέσεις, αφιερώματα, καλλιτεχνικά ερευνητικά πρότζεκτ.

Επί πλέον, θα προσφέρει εύκολη πρόσβαση και αξιοποίηση των μαθησιακών πόρων, που θα προέρχονται από έγκυρες πηγές και στην ηλεκτρονική του μορφή θα προβλέπει τον περιοδικό έλεγχο και την ενημέρωση των σχετικών συνδέσμων.

Οι έννοιες του μαθήματος αποτελούν ένα αδιάσπαστο σύνολο και πρέπει να αντιμετωπίζονται ενιαία και όχι αποσπασματικά. Όμως, για λόγους καθαρά πρακτικούς, που αποβλέπουν στη διευκόλυνση της διδασκαλίας και στην βαθύτερη κατανόηση του αντικειμένου, γίνεται, ενδεικτικά, διαχωρισμός της ύλης σε ενότητες. Λόγω αυτής της ιδιαιτερότητας του μαθήματος, κάποιες επαναλήψεις στην ανάλυση των εννοιών θεωρούνται αναγκαίες για την καλύτερη κατανόηση και εμπέδωση των βασικών αρχών του Ελεύθερου Σχεδίου. Στη διδασκαλία κάθε ενότητας, γίνονται παράλληλες αναφορές και στις άλλες ενότητες, ώστε να βοηθηθεί ο μαθητής στη διαμόρφωση μιας ολιστικής αντίληψης του αντικειμένου.

Ενδεικτικό παράδειγμα για την οργάνωση κεφαλαίων, ενοτήτων και υποενοτήτων παρουσιάζεται στη συνέχεια:

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Στο Α΄ Μέρος του Βιβλίου του μαθητή αναφέρεται η φιλοσοφία και το περιεχόμενο του Π.Σ. του Ελεύθερου Σχεδίου: η φυσιογνωμία του, οι γενικοί σκοποί και οι γενικοί στόχοι, καθώς και τα θεματικά πεδία – επιμέρους θεματικές, όπου προσεγγίζονται λεπτομερέστερα και αναλυτικότερα οι διάφορες εκφάνσεις της διδασκαλίας του αντικειμένου.

A. Φυσιογνωμία του Ελεύθερου Σχεδίου και διδακτική του

B. Σκοποί και στόχοι διδασκαλίας του Ελεύθερου σχεδίου

Γ. Περιεχόμενο γνωστικού αντικειμένου - Θεματικές ενότητες

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Γ1. Υλικά και τεχνικές του Σχεδίου:

Θεματική ενότητα: Γ1.1. Υλικά υποστρώματος

Θεματική ενότητα: Γ1.2. Υλικά γραφής

Γ1.2.1. Τα ξηρά (στεγνά υλικά)

- i. Το μολύβι
- ii. Ο γραφίτης
- iii. Το κάρβουνο
- iv. Τα ξηρά παστέλ

Γ1.2.2. Τα υγρά (ρευστά) υλικά

- i. Το μελάνι

- ii. Η πένα
- iii. Το πινέλο
- iv. Οι μαρκαδόροι

Θεματική ενότητα: Γ1.3. Βοηθητικά μέσα σχεδίασης

Γ1.3.1. Η γομολάστιχα

- i. Η μαλακή γομολάστιχα
- ii. Η σκληρή γομολάστιχα
- iii. Η ειδική γομολάστιχα

Γ1.3.2. Το κοπίδι

Γ1.3.3. Το fixative

Θεματική ενότητα: Γ1.4. Εργαλεία σχεδίασης

Γ1.4.1 Η Πινακίδα στήριξης

Γ1.4.2 Τα Πιαστράκια (clips)

Γ1.4.3 Η Βελόνα μετρήματος

Γ1.4.4 Το «πασπαρτού»

Με τη διδασκαλία αυτού του θεματικού πεδίου, οι μαθητές αναμένεται να:

- Γνωρίσουν τα όργανα, τα υλικά και τα μέσα σχεδίασης και να αναπτύξουν την ικανότητα χρήσης αυτών με αποτελεσματικό τρόπο.
- Είναι σε θέση να επιλέξουν τα υλικά που τους ταιριάζουν περισσότερο ή που ταιριάζουν στο θέμα με το οποίο επιθυμούν να ασχοληθούν, προκειμένου να βοηθηθούν να ανακαλύψουν το προσωπικό τους ύφος γραφής.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Γ.2. Τοποθέτηση του θέματος στη Σχεδιαστική Επιφάνεια:

Θεματική ενότητα: Γ2.1 Χώρος – Όγκος

Θεματική ενότητα: Γ2.2 Θετικός και αρνητικός χώρος

Θεματική ενότητα: Γ2.3 Οργάνωση του ζωγραφικού χώρου

Με τη διδασκαλία αυτού του θεματικού πεδίου οι μαθητές αναμένεται να:

- Αναπτύξουν την οπτική τους αντίληψη.
- Καλλιεργήσουν την αναλυτική και συνθετική τους σκέψη και την ικανότητα αποτύπωσης.
- Αναπτύξουν τη χωροταξική τους νοημοσύνη.
- Καλλιεργήσουν την ικανότητά τους στη λήψη αποφάσεων, καθώς θα πρέπει να επιλέξουν τον τρόπο τοποθέτησης της σύνθεσής τους μέσα στο χαρτί, ούτως ώστε να αποδώσουν το αποτέλεσμα που οι ίδιοι επιθυμούν.

- Καλλιεργήσουν την ικανότητα να βλέπουν τη συνολική εικόνα, παραβλέποντας τις λεπτομέρειες και να είναι σε θέση να εκτιμούν σωστά τις διαστάσεις της σχεδιαστικής τους επιφάνειας και της σύνθεσης.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Γ.3. Μέτρηση και Αναλογίες

Θεματική ενότητα: Γ.3.1 Βασικές μετρήσεις – Εύρεση της βασικής μετρικής μονάδας

σε κάθε σύνθεση

Θεματική ενότητα: Γ.3.2 Χρήση της βελόνας σαν επιβεβαίωση των βασικών αναλογιών αλλά και όλων των σημαντικών προβολών της σύνθεσης

Με τη διδασκαλία αυτού του θεματικού πεδίου οι μαθητές αναμένεται να:

- Αναπτύξουν την οπτική τους αντίληψη.
- Αποκτήσουν βελτιωμένη αντίληψη της πραγματικότητας, μαθαίνοντας να συγκρίνουν και να διακρίνουν τις ποσοτικές και ποιοτικές διαφορές των αντικειμένων του χώρου που τους περιβάλλει.
- Μπορούν να υπεισέρχονται και να παρατηρούν τις λεπτομέρειες που οργανώνουν τη σύνθεση.
- Καλλιεργήσουν την παρατηρητικότητα και την κριτική τους σκέψη.
- Βλέπουν «αντικειμενικά», καλλιεργώντας την ικανότητά τους να διακρίνουν αυτό που γνωρίζουν για τα αντικείμενα, από αυτό που βλέπουν και να συνειδητοποιήσουν τις διαφορές.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ : Γ.4. Πλαστικά στοιχεία του σχεδίου

Θεματική ενότητα: Γ.4.1. Το Σημείο

Θεματική ενότητα: Γ.4.2. Η Γραμμή

Θεματική ενότητα: Γ.4.3. Το Επίπεδο

Θεματική ενότητα: Γ.4.4. Το Σχήμα

Θεματική ενότητα: Γ.4.5. Η φόρμα

Θεματική ενότητα: Γ.4.6. Ο Τόνος

Γ.4.6.1. Τονική κλίμακα

Γ.4.6.2. Τονική απόδοση της υφής των υλικών

Γ.4.6.3. Απόλυτος και φαινόμενος τόνος – αντιθέσεις και εντάσεις

Θεματική ενότητα: Γ.4.7. Το Χρώμα

Γ.4.7.1. Ο Δωδεκαμερής χρωματικός κύκλος

Γ.4.7.2. Οι χρωματικές αντιθέσεις

- i. Αντίθεση του χρώματος καθαυτό
- ii. Αντίθεση ανοιχτού – σκούρου

- iii. Αντίθεση ψυχρού – θερμού
- iv. Αντίθεση των συμπληρωματικών
- v. Ταυτόχρονη αντίθεση
- vi. Ποιοτική αντίθεση
- vii. Ποσοτική αντίθεση

Θεματική ενότητα: Γ.4.8. Η Υφή (ματιέρα)

Με τη διδασκαλία αυτού του θεματικού πεδίου οι μαθητές αναμένεται να:

- Γνωρίσουν το εικαστικό «αλφαβητάριο» και την εικαστική «γλώσσα», ώστε να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιούν με τον καταλληλότερο τρόπο, προκειμένου να επιτύχουν τους σχεδιαστικούς τους στόχους και τα επιθυμητά σχεδιαστικά αποτελέσματα.
- Γνωρίσουν τα στοιχεία εκείνα, καθώς και τον καταλληλότερο τρόπο χρήσης τους, που θα αποτελέσουν τα εργαλεία τους για τη διαμόρφωση μιας προσωπικής αισθητικής εικόνας για την πραγματικότητα και τον κόσμο που μας περιβάλλει.
- Γνωρίσουν τις ιδιότητες των εννοιών του τόνου, του χρώματος και της υφής, να αντιληφθούν τη σημασία τους και να εμβαθύνουν στον τρόπο απόδοσής τους.
- Καλλιεργήσουν την οπτική τους αντίληψη και την κριτική τους σκέψη.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Γ.5. Σύνθεση

Θεματική ενότητα: Γ.5.1. Μορφή αντικειμένων και χώρος

Θεματική ενότητα: Γ.5.2. Μορφή και Περιεχόμενο

Θεματική ενότητα: Γ.5.3. Η Σύνθεση ως οργάνωση των πλαστικών στοιχείων

στη σχεδιαστική επιφάνεια

Θεματική ενότητα: Γ.5.4. Ισορροπία και αρμονία στη σύνθεση

Θεματική ενότητα: Γ.5.5. Στατική και δυναμική ισορροπία

Θεματική ενότητα: Γ.5.6. Συμμετρία – Ασυμμετρία

Θεματική ενότητα: Γ.5.7. Το οπτικό βάρος

Θεματική ενότητα: Γ.5.8. Η κατεύθυνση και η κίνηση

Θεματική ενότητα: Γ.5.9. Το προσωπικό ύφος

Σε αυτό το πολύ σημαντικό για το Ελεύθερο Σχέδιο Θεματικό Πεδίο, οι μαθητές καλούνται να θέσουν σε εφαρμογή τις γνώσεις που απέκτησαν από τις υπόλοιπες ενότητες, καθώς αναμένεται να:

- Καλλιεργήσουν την κριτική τους σκέψη, τη συνθετική τους ικανότητα, την ικανότητα να θέτουν προβλήματα και να τα επιλύουν, να παίρνουν αποφάσεις για τα στοιχεία

που θα κρατήσουν και αυτά που θα αφήσουν «έξω» από τη σύνθεση προκειμένου να πετύχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα.

- Καλλιεργήσουν την αισθητική τους αντίληψη, δοκιμάζοντας λύσεις που θα τους ικανοποιούν αισθητικά ή θα ικανοποιούν τους σχεδιαστικούς τους στόχους.
- Συνειδητοποιήσουν ότι η συνθετική ικανότητα μπορεί να επεκταθεί σε κάθε τομέα της ζωής τους, καθώς έχουν ενισχύσει την ικανότητά τους να συνθέτουν διάφορα ετερόκλητα στοιχεία σε μία οργανωμένη και άρτια εικόνα, π.χ. να συνθέτουν τα στοιχεία της αμφίεσής τους, να τραβήξουν μια φωτογραφία, κ.τ.λ.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Γ.6. Αρμονικές χαράξεις, Χρυσή Τομή και αναφορές σε έργα τέχνης και αρχιτεκτονήματα. Προσεγγίσεις σύνθεσης σε έργα καλλιτεχνών.

Θεματική ενότητα: Γ.6.1 Αρμονικά συστήματα

Γ.6.1.1. Συστήματα που βασίζονται σε

Αριθμητικές Αναλογίες

Γ.6.1.2. Συστήματα που βασίζονται σε γεωμετρικές αναλογίες – Χρυσή Τομή

Γ.6.1.3. Συστήματα που βασίζονται στο ανθρώπινο σώμα (Βιομετρική)

Με τη διδασκαλία αυτού του θεματικού πεδίου οι μαθητές αναμένεται:

- Να γνωρίσουν τους νόμους και τους κανόνες της αρμονίας, της «κρυφής» γεωμετρίας, τους κανόνες με τους οποίους ο ανθρώπινος εγκέφαλος αντιλαμβάνεται την ομορφιά.
- Να γνωρίσουν τους κανόνες της οπτικής αντίληψης.
- Να ενισχύσουν την ικανότητά τους να αναγνωρίζουν στη φύση αυτούς τους κανόνες
- Να είναι σε θέση να εφαρμόσουν αυτούς τους κανόνες στο δικό τους έργο, κατά βούληση και για τους δικούς τους προσωπικούς σχεδιαστικούς στόχους.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Γ.7. Φωτοσκίαση

Θεματική ενότητα: Γ.7.1 Το φως και η σκιά στο χώρο

Θεματική ενότητα: Γ.7.2. Η Φωτεινότητα ως αμετάβλητη ιδιότητα των σωμάτων

Θεματική ενότητα: Γ.7.3. Το Φως – σκιά ως προς την εντύπωση και την απόδοση των όγκων μερών και του συνόλου της σύνθεσης

Θεματική ενότητα: Γ.7.4. Αυτοσκία και ερριμμένη σκιά

Γ.7.4.1. Αυτοσκία

Γ.7.4.2. Ερριμμένη σκιά

Θεματική ενότητα: Γ.7.5. Φωτεινές πηγές

Γ.7.5.1. Ο φυσικός φωτισμός

- i. Άμεσος
- ii. Έμμεσος

Γ.7.5.2. Ο τεχνητός φωτισμός

- i. Μακριά από το θέμα
- ii. Κοντά στο θέμα

Με τη διδασκαλία αυτού του θεματικού πεδίου οι μαθητές αναμένεται να:

- Γνωρίσουν τον τρόπο με τον οποίο το φως αναδεικνύει τα αντικείμενα.
- Καλλιεργήσουν την ικανότητά τους να συγκρίνουν τον τρόπο που κάθε αντικείμενο αντανακλά το φως, ανάλογα με το υλικό από το οποίο είναι κατασκευασμένο, την υφή του, τη θέση του μέσα στη σύνθεση (γενικά στον χώρο), καθώς και τη σχετικότητα με την οποία ορίζεται η «φωτεινότητα» των αντικειμένων.
- Να είναι σε θέση να διακρίνουν τις ποιότητες του φωτός και να τις μεταφέρουν μέσω των τόνων, στη σχεδιαστική επιφάνεια.
- Καλλιεργήσουν την ικανότητά τους να χρησιμοποιούν τις διάφορες τονικές διαβαθμίσεις έτσι ώστε να αποδίδουν με τον καταλληλότερο τρόπο τα στοιχεία της σύνθεσης, προκειμένου να πετύχουν ικανοποιητικό αισθητικό αποτέλεσμα.
- Ενθαρρυνθούν να ενισχύσουν τα προσωπικά τους στοιχεία και την προσωπική τους γραφή στην απόδοση των τόνων.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Γ.8. Η απόδοση του βάθους και της τρίτης διάστασης

Θεματική ενότητα: Γ.8.1 Διαχωρισμός στοιχείων – φόντου

Θεματική ενότητα: Γ.8.2 Μέγεθος των στοιχείων

Θεματική ενότητα: Γ.8.3 Απόσταση μεταξύ των στοιχείων

Θεματική ενότητα: Γ.8.4 Μερική κάλυψη

Θεματική ενότητα: Γ.8.5 Θέση του αντικειμένου μέσα στη ζωγραφική επιφάνεια

Θεματική ενότητα: Γ.8.6. Γραμμική προοπτική

Θεματική ενότητα: Γ.8.7. Ατμοσφαιρική προοπτική

Θεματική ενότητα: Γ.8.8. Αναγεννησιακή προοπτική

Γ.8.8.1. Σχέση του παρατηρητή με το αντικείμενο και την επίπεδη επιφάνεια του χαρτιού

Γ.8.8.2. Σχέσεις των αντικειμένων με το οπτικό πεδίο που τα περιέχει

Θεματική ενότητα: Γ.8.9. Οπτική αντίληψη

Θεματική ενότητα: Γ.8.10. Οπτικές πλάνες

Με τη διδασκαλία αυτού του θεματικού πεδίου, οι μαθητές αναμένεται να:

- Γνωρίσουν τους τρόπους και τους κανόνες με τους οποίους αποδίδεται η αίσθηση του βάθους και της τρίτης διάστασης στη διδιάστατη ζωγραφική επιφάνεια.
- Γνωρίσουν τους τρόπους με τους οποίους οι καλλιτέχνες του παρελθόντος απέδιδαν το βάθος και τους νόμους της προοπτικής.

- Αποκτήσουν την ικανότητα να δημιουργούν βάθος και προοπτική στο σχέδιό τους, αν αυτό είναι η πρόθεσή τους.
- Καλλιεργήσουν την οπτική τους αντίληψη.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Γ.9. Το σκίτσο/προσχέδιο

Θεματική ενότητα: Γ.9.1. Το σκίτσο ως αυτόνομο εικαστικό έργο

Θεματική ενότητα: Γ.9.2. Το σκίτσο ως προσχέδιο

Θεματική ενότητα: Γ.9.3. Κόμικ – Κινούμενα σχέδια

Θεματική ενότητα: Γ.9.4. Η γελοιογραφία

Θεματική ενότητα: Γ.9.5 Η Καρικατούρα

Με τη διδασκαλία αυτού του θεματικού πεδίου οι μαθητές αναμένεται να:

- Γνωρίσουν την έννοια και τη χρησιμότητα του σκίτσου, ως αυτόνομο εικαστικό έργο (γρήγορο, όμως άρτιο και ολοκληρωμένο σχέδιο).
- Μάθουν να χρησιμοποιούν το σκίτσο ως προσχέδιο για άλλα μεγαλύτερα σχέδια, για σύντομη αναπαράσταση της σύνθεσης, για συνθετικές και σχεδιαστικές δοκιμές.
- Γνωρίσουν την έννοια του κόμικ και των κινουμένων σχεδίων.
- Γνωρίσουν την έννοια της γελοιογραφίας και της καρικατούρας, ως ηθελημένης παραμόρφωσης με συγκεκριμένους σχεδιαστικούς, στόχους (σχολιασμός της επικαιρότητας, διακωμώδηση προσώπων, καταστάσεων, κτλ.).
- Γνωρίσουν τις μεθόδους, ώστε να είναι σε θέση να δημιουργήσουν γελοιογραφία ή καρικατούρα μέσω της ηθελημένης παραμόρφωσης.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Γ.10. Το Ελεύθερο Σχέδιο ως πολιτιστικό/πολιτισμικό φαινόμενο:

Με τη διδασκαλία αυτού του θεματικού πεδίου, οι μαθητές αναμένεται να:

- Γνωρίσουν μέσα από αναφορές στην Ιστορία της Τέχνης, τα διάφορα καλλιτεχνικά κινήματα και τους καλλιτέχνες που τα εκπροσωπούν.
- Αναγνωρίζουν και να σέβονται τα δημιουργήματα καλλιτεχνών του παρελθόντος και του παρόντος.
- Αποκτήσουν σεβασμό στα δικά τους έργα και τα έργα των άλλων.
- Αποκτήσουν σεβασμό στη διαφορετικότητα, καθώς θα ανακαλύπτουν τους πολλαπλούς τρόπους που μπορεί να αποδοθεί ένα έργο τέχνης, όσοι είναι και οι καλλιτέχνες.
- Καλλιεργήσουν την ικανότητα να διακρίνουν στοιχεία και ποιότητες στα έργα και να εκφράζουν την άποψή τους μέσα στην τάξη.
- Αναπτύξουν την ικανότητα να συνδιαλέγονται και να συνεργάζονται με τους συμμαθητές τους.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Γ.11. Ελεύθερο Σχέδιο και Η/Υ

Θεματική ενότητα: Γ.11.1. Οι σύγχρονη εποχή και οι υπολογιστές

Θεματική ενότητα: Γ.11.2. Το Σχέδιο στον Ηλεκτρονικό Υπολογιστή

Θεματική ενότητα: Γ.11.3. Τα ψηφιακά προγράμματα σχεδίου

Με τη διδασκαλία αυτού του θεματικού πεδίου οι μαθητές αναμένεται να:

- Είναι σε θέση να αναζητούν πληροφορίες για καλλιτέχνες, κινήματα και έργα μέσα από το διαδίκτυο.
- Αποκτήσουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν διάφορα λογισμικά σχεδίου και να παράγουν ψηφιακά σχέδια.
- Γνωρίσουν τις διαφορές μεταξύ των ψηφιακών και των αναλογικών σχεδίων, καθώς και τους τρόπους απόδοσης και χρήσης τους.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ: Ε. Αξιολόγηση: Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται συνοπτικά το πλαίσιο, οι σκοποί και οι μορφές αξιολόγησης.

Θεματική ενότητα: Ε.1. Είδη αξιολόγησης

Θεματική ενότητα: Ε.2. Μέθοδοι και τεχνικές αξιολόγησης

Θεματική ενότητα: Ε.3. Το σχεδιαστικό ημερολόγιο

Θεματική ενότητα: Ε.4. Ατομικός Φάκελος Εργασιών Ελευθέρου Σχεδίου (Portfolio)

Β΄ ΜΕΡΟΣ

Στο Β΄ Μέρος του βιβλίου υπάρχουν **ενδεικτικές δραστηριότητες ανά θεματική ενότητα, ενδεικτικά διδακτικά σενάρια ανά θεματική ενότητα, καθώς και ενδεικτικά φύλλα αξιολόγησης:**

A. Ενδεικτικές Δραστηριότητες ανά θεματική ενότητα

A.1. Υλικά και τεχνικές του Σχεδίου

A.1.1. Δραστηριότητες

1^η Εργαστηριακή άσκηση

2^η Εργαστηριακή άσκηση

3^η Εργαστηριακή άσκηση

A.2. Τοποθέτηση του θέματος στη Σχεδιαστική Επιφάνεια

4^η Εργαστηριακή άσκηση

A.3. Μέτρηση και Αναλογίες

5^η Εργαστηριακή άσκηση

A.3.1. Δραστηριότητες

A.4. Πλαστικά στοιχεία του σχεδίου

A.4.1. Δραστηριότητες

A.5. Το Χρώμα

6^η Εργαστηριακή άσκηση

7^η Εργαστηριακή άσκηση

8^η Εργαστηριακή άσκηση

A.6. Αρμονικές χαράξεις, Χρυσή Τομή και αναφορές

σε έργα τέχνης και αρχιτεκτονήματα.

Προσεγγίσεις σύνθεσης σε έργα καλλιτεχνών

A.6.1. Δραστηριότητες

A.7. Φωτοσκίαση

A.7.1. Δραστηριότητες

A.8. Η απόδοση του βάθους και της τρίτης διάστασης

A.8.1. Δραστηριότητες

A.9. Το σκίτσο/προσχέδιο

A.9.1. Δραστηριότητες

A.10. Το Ελεύθερο Σχέδιο ως πολιτιστικό/πολιτισμικό φαινόμενο

A.10.1. Δραστηριότητες

9^η Εργαστηριακή άσκηση

10^η Εργαστηριακή άσκηση

11^η Εργαστηριακή άσκηση

A.11. Ελεύθερο Σχέδιο και Η/Υ

A.11.1. Δραστηριότητες

B. Ενδεικτικά διδακτικά σενάρια ανά θεματική ενότητα

1^ο Σχέδιο Μαθήματος «Τοποθέτηση του Θέματος στη

Σχεδιαστική επιφάνεια»

2^ο Σχέδιο Μαθήματος «Μέτρηση και Αναλογίες»

3^ο Σχέδιο Μαθήματος «Φωτοσκίαση»

4^ο Σχέδιο Μαθήματος «Το Ελεύθερο Σχέδιο ως πολιτιστικό – Πολιτισμικό φαινόμενο»

Γ. Ενδεικτικά Φύλλα Αξιολόγησης

Γ' ΜΕΡΟΣ

Στο Γ' Μέρος υπάρχει ο **Εργαστηριακός Οδηγός**, όπου αναφέρονται οι προδιαγραφές και η οργάνωση του εργαστηρίου, θέματα ασφάλειας, καθώς και προτάσεις για ομαδικές δραστηριότητες.

Εργαστηριακός Οδηγός

Γ.1. Προδιαγραφές και οργάνωση εργαστηρίου

Γ.2. Υλικά, μέσα, τεχνικές

Γ.2. Θέματα και κανόνες ασφάλειας

Γ.3. Προτάσεις για δραστηριότητες όπως οργάνωση ομαδικών και ατομικών εκθέσεων, θεματικές εργασίες, παρουσιάσεις, καλλιτεχνικά πρότζεκτ, κ.ά.

Βιβλιογραφία

3.4. Γλώσσα στο γνωστικό αντικείμενο «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΧΕΔΙΟ»

Η γλώσσα στην οποία θα είναι γραμμένο το γνωστικό αντικείμενο «Ελεύθερο Σχέδιο» θα πρέπει να είναι σύγχρονη, απλή και κατανοητή.

Στη συγγραφή των κειμένων, αλλά και στην επιλογή άλλων κειμένων, λαμβάνονται υπ' όψιν οι κειμενογλωσσικές προϋποθέσεις της κατανόησης των εννοιών και όρων από τους μαθητές και τις μαθήτριες, ανάλογα με την αναπτυξιακή τους εμπειρία και τη γνωσιακή τους ικανότητα.

Σε περιπτώσεις όπου συνηθίζεται η χρήση αγγλόφωνων όρων, προτείνεται να αναγράφεται ο πρωτότυπος όρος, ώστε οι μαθητές να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν όρους που χρησιμοποιούνται διεθνώς.

Τα κείμενα να είναι σύντομα, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυτούσια στη διδασκαλία και αυτά που προέρχονται από διάφορες πηγές να παρατίθενται μεταφρασμένα.

Οι παραπομπές των επιλεγμένων παραθεμάτων στις πηγές να είναι πλήρεις και ακριβείς.

3.5. Μέγεθος (σε αριθμό σελίδων) του/των διδακτικού/ών βιβλίου/ων στο γνωστικό αντικείμενο «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΣΧΕΔΙΟ»

Το βιβλίο προτείνεται να έχει μέγεθος ίσο με σελίδα A4 (21X29), προκειμένου να μπορεί να περιλαμβάνει σχέδια και εικόνες με δυνατότητα για εύκολη αναπαραγωγή φωτοτυπιών για χρήση των μαθητών/τριών.

Ο αριθμός των σελίδων ορίζεται σε 176 (με δυνατότητα απόκλισης $\pm 5\%$).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V: ΤΥΠΟΙ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΙΔΙΑ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗΣ

Ο παρακάτω πίνακας περιλαμβάνει τους τύπους μαθησιακών αντικειμένων ή την κατηγορία τύπων μαθησιακών αντικειμένων μαζί με τα αντίστοιχα ενεργά εικονίδια που θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν μέσα στις σελίδες της ψηφιακής μορφής των διδακτικών βιβλίων για τη μετάβαση στα μαθησιακά αντικείμενα.

Εικονίδιο	Τύπος μαθησιακού αντικειμένου	
Εικονίδιο	Απλοί τύποι μαθησιακών αντικειμένων	
	εικόνα	Αρχείο εικόνας. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται: <ul style="list-style-type: none"> • Απλές εικόνες / φωτογραφίες / σκίτσα • Συλλογές εικόνων, φωτογραφιών • Απεικονίσεις έργων τέχνης
	κείμενο	Αρχείο κειμένου
	ήχος	Αρχείο ήχου Παραδείγματα: ο ήχος κάποιου μουσικού οργάνου, ένα απόσπασμα μουσικού έργου, ένα απόσπασμα μιας αφήγησης ή συνέντευξης, ένας διάλογος κ.λπ.
	βίντεο	Αρχείο video Παραδείγματα: ένα βίντεο παρουσίασης κάποιου φαινομένου ή πειράματος, ένα βίντεο οπτικής αναπαράστασης οδηγιών, ένα απόσπασμα από μια συνέντευξη ή διάλεξη
	animation	Ψηφιακός πόρος που έχει δημιουργηθεί με την τεχνική της σχεδιοκίνησης, δηλαδή βασίζεται στην ταχεία εναλλαγή εικόνων-σχεδίων, ώστε να δίνεται η αίσθηση πραγματοποίησης συμβάντων σε πραγματικό χρόνο. Η σχεδιοκίνηση μπορεί να είναι δισδιάστατη (2D) ή τρισδιάστατη (3D). Παράδειγμα: ολιγόλεπτη ιστορία κινούμενων σχεδίων που εξυπηρετεί ένα συγκεκριμένο διδακτικό/μαθησιακό στόχο π.χ. αφόρμηση για συζήτηση, πρόκληση συναισθημάτων.
	έργο τέχνης	Αντικείμενο (κατά κανόνα, τύπου «εικόνα») που αποδίδει ένα έργο τέχνης (πίνακας ζωγραφικής, άγαλμα κ.λπ.).
	χάρτης	Χάρτης (γεωγραφίας, ιστορίας, κ.ά.) σε ψηφιακή μορφή. Περιλαμβάνονται

		δυναμικοί χάρτες γεωδαιτημένης πληροφορίας.
	εννοιολογικός χάρτης	Διάγραμμα που απεικονίζει γραφικά τη συσχέτιση διαφόρων εννοιών. Αποτελείται από κόμβους που αναπαριστούν τις έννοιες και συνδέσμους που αναπαριστούν σχέσεις μεταξύ των εννοιών.
	παρτιτούρα	Παρτιτούρα μουσικού έργου-τραγουδιού σε ψηφιακή μορφή.
	μοντέλο	Απλός ψηφιακός πόρος που αναπαριστά με πιστότητα (αναλογίες διαστάσεων, χαρακτηριστικά κ.λπ.) τη μορφή, τη συμπεριφορά ή τη λειτουργία ενός αντικειμένου, ενός φαινομένου ή μιας κατάστασης με σκοπό τη μελέτη τους. Αποτελεί αποτέλεσμα διαδικασίας μοντελοποίησης. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται: μοντέλα μορίων χημείας, ψηφιακά μοντέλα αντικειμένων για τρισδιάστατη εκτύπωση, μοντέλα σύρματος κ.ά.
	3D	Αντικείμενο τρισδιάστατης μορφής που δίνει τη δυνατότητα στον χρήστη να το δει στερεοσκοπικά ή τρισδιάστατα εξομοιωμένο. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται: 3d designs, 3d drawings, 3d shapes κ.ά.
	VR	Μαθησιακό αντικείμενο εικονικής πραγματικότητας (Virtual Reality) που δίνει τη δυνατότητα στον χρήστη να αλληλεπιδράσει με αυτό σε πραγματικό χρόνο για την απεικόνιση ή τη μετακίνησή του στο εικονικό περιβάλλον. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται: εικονικοί κόσμοι και παιχνίδια κ.ά.
	αναμετάδοση	Αρχείο αναμετάδοσης (συνήθως μέρους) κάποιας ραδιοφωνικής, τηλεοπτικής ή διαδικτυακής εκπομπής
Αναπαραστάσεις – Οπτικοποιήσεις – Προσομοιώσεις		
	γράφημα	Γραφική αναπαράσταση δεδομένων, πληροφοριών, στατιστικών/αριθμητικών στοιχείων ή συγκεντρωμένης γνώσης, με στόχο την παρουσίαση της πληροφορίας με τρόπο εύκολα και γρήγορα κατανοητό από το στοχευόμενο κοινό.

			<p>Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται: ινφογραφήματα, ραβδογράμματα, εικονογράμματα, γραφήματα γραμμής, κυκλικά διαγράμματα (πίτες), πίνακες κ.ά.</p>
	<p>δυναμική αναπαράσταση</p>	<p>γραφική</p>	<p>Γραφική ή εικονογραφική δυναμική οπτική αναπαράσταση ενός φαινομένου, μιας κατάστασης ή μιας διαδικασίας του κοινωνικού ή του φανταστικού κόσμου, που εξελίσσεται δυναμικά, με στόχο να ενισχυθεί η κατανόησή τους. Πρόκειται για καλλιτεχνική αναπαράσταση μέσω κινούμενης εικονογράφησης / γραφικών, η οποία δεν βασίζεται σε κάποιο υπολογιστικό μοντέλο, ώστε να εξασφαλίζεται η πιστή αναπαράσταση του πραγματικού κόσμου (αναλογίες διαστάσεων, χαρακτηριστικά κ.λπ.). Μια δυναμική γραφική αναπαράσταση μπορεί να είναι αλληλεπιδραστική, να επιτρέπει δηλαδή αλληλεπίδραση με τον χρήστη (π.χ. να ελέγχει ο χρήστης τη ροή ή το ρυθμό εξέλιξης του φαινομένου) ή όχι (π.χ. παρουσίαση ενός αυτόματα μεταβαλλόμενου φαινομένου). Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι δυναμικές επιστημονικές εικονογραφήσεις (dynamic scientific illustrations) κ.ά. Παραδείγματα: μια χημική αντίδραση ή μια δυναμική αλληλεπιδραστική αναπαράσταση του φαινομένου του θερμοκηπίου κ.λπ.</p>
	<p>οπτικοποίηση</p>		<p>Αναπαριστά δυναμικά, με οπτικό τρόπο, δεδομένα, έννοιες, φαινόμενα, καταστάσεις ή διαδικασίες του φυσικού, του κοινωνικού ή του φανταστικού κόσμου, με στόχο να ενισχυθεί η κατανόησή τους. Η οπτικοποίηση αναπαριστά το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας μοντελοποίησης και προϋποθέτει την ύπαρξη κάποιου μοντέλου π.χ. αλγορίθμου ή μαθηματικού μοντέλου (σε αντίθεση με τη δυναμική γραφική αναπαράσταση). Στην οπτικοποίηση, η έμφαση δίνεται στην οπτική αναπαράσταση των δεδομένων, εννοιών, φαινομένων κ.λπ., με στόχο την καλύτερη κατανόησή τους, ενώ η αλληλεπίδραση με τον χρήστη, εάν υπάρχει,</p>

		<p>συνήθως περιορίζεται στον χειρισμό των δεδομένων του έτοιμου μοντέλου της οπτικοποίησης (σε αντίθεση με την προσομοίωση, στην οποία δίνεται η δυνατότητα στον χρήστη να χειριστεί και μεταβλητές του ίδιου του μοντέλου).</p>
	προσομοίωση	<p>Μαθησιακό αντικείμενο που προσομοιώνει σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο ορίων ένα αντικείμενο, φαινόμενο, κατάσταση ή διαδικασία του φυσικού, κοινωνικού ή φανταστικού κόσμου, με στόχο τη μελέτη και την κατανόηση της λειτουργίας του, μέσα από τον πειραματισμό και τη μεταβολή επιμέρους παραμέτρων.</p> <p>Μια προσομοίωση επιτρέπει την αλληλεπίδραση του χρήστη (μαθητή/τριας-εκπαιδευτικού) με το εννοιολογικό περιεχόμενο, καθώς το τεχνολογικό μοντέλο (αλγόριθμος προσομοίωσης) έχει προγραμματιστεί ώστε να αναπαριστά στην έξοδο μια σειρά από διαφορετικά δεδομένα εισόδου, τα οποία αντιστοιχούν σε διαφορετικές καταστάσεις του υπό μελέτη συστήματος. Δίνεται δηλαδή η δυνατότητα στους χρήστες να χειριστούν τις μεταβλητές του ίδιου του μοντέλου προσομοίωσης. Πρόκειται επομένως για αναπαράσταση ενός αντικειμένου, ενός φυσικού ή κοινωνικού φαινομένου από λογισμικό, το οποίο ανταποκρίνεται μαθηματικά σε δεδομένα και μεταβαλλόμενες συνθήκες, όπως και το πραγματικό αντικείμενο ή φαινόμενο.</p>
	πείραμα	<p>Αντικείμενο που περιγράφει, οπτικοποιεί ή αποδίδει με άλλον τρόπο την εκτέλεση ενός πειράματος.</p>
	μικροπείραμα	<p>Αντικείμενο που προσομοιώνει μια εστιασμένη σε συγκεκριμένες έννοιες πειραματική διάταξη,</p>

		προσκαλώντας τον χρήστη να διεξαγάγει το πείραμα και να εμπλακεί στην πειραματική διεργασία.
Διερευνήσεις & Ανοιχτές Δραστηριότητες		
	διερεύνηση	Αντικείμενο που έχει σχεδιαστεί ειδικά, ώστε να δώσει τη δυνατότητα στον μαθητή να το χρησιμοποιήσει ως εργαλείο έρευνας, πειραματισμού, δημιουργίας και κατασκευής για τη δόμηση νέας γνώσης. Οι μαθητές οικοδομούν νέα γνώση με διαδικασία διερεύνησης μέσω καθοδηγούμενης ανακάλυψης. Κάνουν εικασίες, διατυπώνουν και ελέγχουν υποθέσεις, λύνουν προβλήματα, κάνουν πειράματα, επικεντρώνονται σε διαδικασίες ανακάλυψης – εξήγησης, αποκτούν μεταγνωστικές δεξιότητες. Δίνεται έμφαση στην έρευνα, τον πειραματισμό, την ανακάλυψη και την αμφισβήτηση.
	εξερεύνηση	Αντικείμενο που εμπεριέχει χωροθετημένες πληροφορίες και δεδομένα και εργαλεία με τα οποία ο χρήστης μπορεί να εξερευνήσει στοιχεία ανακαλύπτοντας ή ερμηνεύοντας τη σημασία τους
	ερευνητική εργασία-project	Μαθησιακό αντικείμενο το οποίο καθοδηγεί τους εκπαιδευόμενους να προσεγγίσουν τους μαθησιακούς στόχους μέσα από την ενεργό συμμετοχή τους και τη συνεργασία, με τελικό σκοπό τη δημιουργία ενός προϊόντος ή υπηρεσίας.
	ανοιχτή δραστηριότητα	Δραστηριότητα κατά την οποία το αποτέλεσμα της προτεινόμενης διαδικασίας δεν έχει εκ των προτέρων ενσωματωθεί στο μαθησιακό αντικείμενο, αλλά προκύπτει από την ίδια την υλοποίηση της δραστηριότητας.
Δραστηριότητες & Εκπαιδευτικά Παιχνίδια		
	εκπαιδευτικό παιχνίδι	Παιχνίδι που εξυπηρετεί εκπαιδευτικούς στόχους. Ενσωματώνει εκπαιδευτικό περιεχόμενο και στρατηγικές μάθησης, διατηρώντας παράλληλα τον ψυχαγωγικό χαρακτήρα του παιχνιδιού. Στα εκπαιδευτικά παιχνίδια περιλαμβάνονται: <ul style="list-style-type: none"> • ολοκληρωμένα περιβάλλοντα, όπως:

		σοβαρά παιχνίδια (serious games), παιχνίδια προσομοιώσεων (game-based simulations), επιστημονικά παιχνίδια (epistemic games) • δραστηριότητες με παιγνιώδη χαρακτήρα, όπως παζλ και παιχνίδια μνήμης
	ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης	Αντικείμενο που στοχεύει στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων, ώστε να καλλιεργηθούν και να βελτιωθούν γνώσεις και δεξιότητες. Οι απαντήσεις δραστηριοτήτων πρακτικής και εξάσκησης είναι συχνά ιδιαίτερα απλές και πολλές φορές δεν απαιτούν παρά το πάτημα ενός πλήκτρου. Οι αναλύσεις των απαντήσεων από το σύστημα είναι, επίσης, στοιχειώδεις και δίνουν άμεση ανάδραση (feedback), συνήθως της μορφής «σωστό-λάθος». Κατηγορίες: Σταυρόλεξα, Κρυπτόλεξα, Συμπλήρωση κενών, Αντιστοίχιση, Ταξινόμηση (π.χ. σε πίνακες), Σειροθέτηση, Κουίζ (συνδυασμός πολλών ασκήσεων), Ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών, Ερωτήσεις σωστού / λάθους, Κρεμάλα, Εντοπισμός σε εικόνα / χάρτη.
	τεστ αξιολόγησης	Τεστ/δοκιμασίες αξιολόγησης ή αυτοαξιολόγησης με σκοπό την αξιολόγηση των εκπαιδευόμενων ως προς τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Συνήθως επιδιώκεται να αποτιμηθεί η έκταση και το βάθος των γνώσεων και των δεξιοτήτων/ικανοτήτων που έχουν αποκτήσει οι εκπαιδευόμενοι.
Παρουσιάσεις & Επιδείξεις		
	επίδειξη	Αντικείμενο που στοχεύει στο να παρουσιάσει, να δείξει ή να επεξηγήσει στους εκπαιδευόμενους μια διαδικασία, ένα φαινόμενο, ένα εργαλείο, μια εφαρμογή, μια λειτουργία κ.λπ. Συνήθως παρουσιάζει βήματα μιας διαδικασίας ή οδηγίες χρήσης ή υλοποίησης (π.χ. tutorials).
	παρουσίαση	Αντικείμενο που παρουσιάζει ένα (ή περισσότερα θέματα), περιλαμβάνει ακολουθία διαφανειών (slides) με σχετικές πληροφορίες ή στοιχεία, ενσωματώνει διάφορους τύπους ψηφιακών πόρων (εικόνες, κείμενα, βίντεο, ήχους, γραφικά,

		υπερσυνδέσμους κ.λπ.) και εξυπηρετεί κάποιον συγκεκριμένο διδακτικό σκοπό. Συνήθως έχει προκύψει από εργαλεία δημιουργίας παρουσιάσεων. Μια παρουσίαση μπορεί να είναι διαδραστική, που επιτρέπει αλληλεπίδραση με το χρήστη, ή όχι.
	χρονογραμμή	Μια γραφική αναπαράσταση μιας χρονικής περιόδου, στην οποία σημειώνονται σημαντικές χρονικές στιγμές ή/και γεγονότα
Εργαλεία & Εφαρμογές		
	εφαρμογή	Εφαρμογή λογισμικού που έχει συγκεκριμένη λειτουργικότητα για να εξυπηρετήσει σκοπούς και ανάγκες χρηστών και λειτουργεί πάνω από το λογισμικό συστήματος
	εργαλείο	Εφαρμογή λογισμικού που προσομοιώνει ή/και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως διδακτικό εργαλείο. Παραδείγματα: μικροσκόπια, τηλεσκόπια, υπολογιστές τσέπης μαθηματικών υπολογισμών κ.ά.
Οδηγοί - Εγχειρίδια - Λεξικά		
	γλωσσάρι	Γλωσσάρι όρων για διάφορα γνωστικά αντικείμενα
	οδηγός	Αρχείο που περιλαμβάνει οδηγίες και κατευθύνσεις, π.χ. για την εκπόνηση συγκεκριμένων εργασιών, την επίλυση προβλημάτων, τη χρήση εφαρμογών κ.ά. Ο Οδηγός μπορεί να είναι σε μορφή κειμένου ή υπερκειμένου (.pdf, .html) και να περιλαμβάνει εικόνες, βίντεο, ηχητικές οδηγίες κ.ά.
	διδακτικό εγχειρίδιο	Εγχειρίδιο σε μορφή κειμένου ή υπερκειμένου (.pdf, .html) για διάφορα γνωστικά αντικείμενα που μπορούν να αξιοποιηθούν στη διδασκαλία και τη μάθηση.
	πηγή-αναφορά	Αρχεία κειμένου ή υπερκειμένου με πηγές και αναφορές για διάφορα γνωστικά αντικείμενα.
	ιστοσελίδα	Ιστοσελίδα με εκπαιδευτικό περιεχόμενο που εξυπηρετεί συγκεκριμένο διδακτικό/μαθησιακό στόχο.

**ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI: ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ
ΣΤΗΝ Ψ.Β.Δ.Β.**

Στον πίνακα που ακολουθεί περιλαμβάνονται τα στοιχεία (μεταδεδομένα) τεκμηρίωσης κάθε μαθησιακού αντικείμενου. Για κάθε μαθησιακό αντικείμενο που θα αναπτυχθεί, θα πρέπει να συμπληρωθούν τουλάχιστον τα υποχρεωτικά στοιχεία που σημειώνονται με (*) στον πίνακα:

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	
ΤΙΤΛΟΣ*	Πρόκειται για το όνομα που δίνεται στο μαθησιακό αντικείμενο. Ο τίτλος θα πρέπει να αποδίδει με λίγες λέξεις, με ακρίβεια και σαφήνεια την ταυτότητα ή κάτι χαρακτηριστικό για το μαθησιακό αντικείμενο. Ο τίτλος δεν θα πρέπει να περιλαμβάνει αναφορά στο βιβλίο ή στην ενότητα του βιβλίου στο οποίο συνδέεται.
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ*	Πρόκειται για την περιγραφή του μαθησιακού αντικείμενου ως προς το περιεχόμενό του και τα στοιχεία που προσδιορίζουν την ταυτότητά του. Η περιγραφή αποτελεί ένα συνοπτικό κείμενο (20-100 λέξεων) που απαντά με άμεσο, σαφή και περιεκτικό τρόπο στα ερωτήματα: τι είναι το μαθησιακό αντικείμενο, ποιος είναι ο στόχος του και ποια η μαθησιακή του αξία.
ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ*	Οι λέξεις-κλειδιά είναι λέξεις ή μικρές φράσεις (2-3 λέξεων) που χαρακτηρίζουν το μαθησιακό αντικείμενο ή πλευρές αυτού. Χρησιμοποιούνται για να βελτιώσουν τη διαδικασία αναζήτησης και εύρεσης του μαθησιακού αντικείμενου.
ΤΥΠΟΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ*	Προσδιορίζει τον τύπο του μαθησιακού αντικείμενου με βάση την προτεινόμενη εκπαιδευτική του χρήση. Οι επιμέρους ορισμοί των τύπων μαθησιακών αντικειμένων, καθώς και χαρακτηριστικά παραδείγματα, περιλαμβάνονται στο Εγχειρίδιο Τύπων Μαθησιακού Αντικείμενου: http://irt.photodentro.edu.gr/
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΤΥΠΟΥ ΨΜΑ*	Εξειδικεύει τον τύπο του Ψηφιακού Μαθησιακού Αντικείμενου (ΨΜΑ) σύμφωνα με την ΥΑ (επιλογή από σχετική λίστα).
ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ	Η κύρια γλώσσα (ή οι κύριες γλώσσες) που χρησιμοποιείται στο μαθησιακό αντικείμενο για επικοινωνία με τον στοχευόμενο χρήστη.
ΕΚΔΟΣΗ	Αναφέρεται η έκδοση του μαθησιακού αντικείμενου (π.χ. 1.0).
ΣΤΟΧΕΥΟΜΕΝΟ ΚΟΙΝΟ	
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΒΑΘΜΙΔΑ / ΕΠΙΠΕΔΟ *	Προσδιορίζει την εκπαιδευτική βαθμίδα για την οποία προτείνεται το μαθησιακό αντικείμενο.
ΤΥΠΙΚΟ ΕΥΡΟΣ ΗΛΙΚΙΑΣ*	Προσδιορίζει το ηλικιακό εύρος για το οποίο είναι σχεδιασμένο ή προτείνεται το μαθησιακό αντικείμενο.
ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑΣ	Σε περίπτωση που το μαθησιακό αντικείμενο αφορά στην εκμάθηση ξένης γλώσσας, το πεδίο αυτό προσδιορίζει το επίπεδο γλωσσομάθειας του στοχευόμενου χρήστη.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	Σε περίπτωση που το μαθησιακό αντικείμενο έχει σχεδιαστεί για άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, το πεδίο αυτό προσδιορίζει τις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες των χρηστών στους οποίους απευθύνεται.
ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ	
ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ / ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ / ΕΝΝΟΙΑ*	Ταξινόμηση του μαθησιακού αντικειμένου με βάση το θέμα του ή το γνωστικό αντικείμενο που αφορά. Η θεματική ταξινόμηση βασίζεται σε μία ιεραρχία όρων σε τρία επίπεδα που αντιστοιχούν στα εξής: Επίπεδο 1: Θεματική Περιοχή (π.χ. Φυσική) Επίπεδο 2: Θεματική Ενότητα (π.χ. Ηλεκτρισμός) Επίπεδο 3: Έννοια (π.χ. Συνεχές Ηλεκτρικό Ρεύμα). Για τη θεματική ταξινόμηση του μαθησιακού αντικειμένου θα πρέπει να ακολουθηθεί η θεματική ταξινόμια του Greek LOM-GR application profile, βλ. https://photodentro.edu.gr/lor/subject-search?locale=el
ΕΥΡΟΣ ΚΑΛΥΨΗΣ	Προσδιορίζει την έκταση ή το εύρος του περιεχομένου του μαθησιακού αντικειμένου. Χρησιμοποιείται για εξειδίκευση της γεωγραφικής περιοχής ή της χρονικής περιόδου που αφορά ή αναφέρεται το μαθησιακό αντικείμενο.
ΤΕΧΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	
ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ	Προσδιορίζει τις τεχνικές απαιτήσεις για τη σωστή λειτουργία του μαθησιακού αντικειμένου. Περιλαμβάνονται στοιχεία σχετικά με απαιτήσεις σε λειτουργικό σύστημα, λογισμικό, φυλλομετρητή ή πρόσθετο.
ΤΕΧΝΙΚΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ	Ο χρόνος που χρειάζεται ένα συνεχές μαθησιακό αντικείμενο (όπως animation ή video), όταν παίζεται στην προβλεπόμενη ταχύτητα. Η διάρκεια καθορίζεται σε ώρες, λεπτά και δευτερόλεπτα.
ΆΛΛΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ	Περιγραφή σε ελεύθερο κείμενο άλλων ιδιαίτερων τεχνικών απαιτήσεων που απαιτούνται για τη σωστή λειτουργία του μαθησιακού αντικειμένου.
ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ	
ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ*	Προσδιορίζει το διδακτικό βιβλίο στον εμπλουτισμό του οποίου αξιοποιείται το μαθησιακό αντικείμενο.
ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	Προσδιορίζει την ενότητα του διδακτικού βιβλίου στην οποία συνδέεται το μαθησιακό αντικείμενο.
ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ & ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ	
ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ*	Αναφέρονται οι συντελεστές (άνθρωποι, οργανισμοί) που έχουν συνεισφέρει στην ανάπτυξη του μαθησιακού αντικειμένου κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής του (δημιουργία, αλλαγές, δημοσίευση). Αναφέρεται το όνομα του συντελεστή (ατόμου ή φορέα) που συμμετείχε στην ανάπτυξη, του μαθησιακού αντικειμένου, ο συγκεκριμένος

		ρόλος του, καθώς και η ημερομηνία συνεισφοράς του (FORMAT: Όνομα Επώνυμο - ρόλος @ημερομηνία συνεισφοράς).
ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	/	Οι συντελεστές (άνθρωποι, οργανισμοί) που έχουν συνεισφέρει στον μετασχολιασμό (τεκμηρίωση με μεταδεδομένα) του μαθησιακού αντικειμένου. Αφορά σε όλα τα στάδια του κύκλου ζωής μεταδεδομένων (σύνταξη μεταδεδομένων, επιμέλεια, επικύρωση κ.λπ.). Αναφέρεται το όνομα του συντελεστή (ατόμου ή φορέα), ο συγκεκριμένος ρόλος του, καθώς και η ημερομηνία συνεισφοράς του (FORMAT: Όνομα Επώνυμο - ρόλος @ημερομηνία συνεισφοράς).
ΔΙΑΘΕΣΗ		
ΧΟΡΗΓΟΣ ΧΡΗΣΗΣ	ΑΔΕΙΑΣ	Αναφέρεται ο χορηγός άδειας χρήσης του μαθησιακού αντικειμένου, δηλαδή το φυσικό ή νομικό πρόσωπο (ή ενώσεις αυτών) που χορηγεί το μαθησιακό αντικείμενο υπό τους όρους συγκεκριμένης άδειας χρήσης.
ΕΚΔΟΤΗΣ		Αναφέρεται ο εκδότης του μαθησιακού αντικειμένου, δηλαδή το φυσικό ή νομικό πρόσωπο (ή ενώσεις αυτών) που έχει το δικαίωμα και την αρμοδιότητα να εκδώσει και να διανείμει το μαθησιακό αντικείμενο.
ΧΟΡΗΓΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	ΑΔΕΙΑΣ	Αναφέρεται ο χορηγός άδειας χρήσης των μεταδεδομένων του μαθησιακού αντικειμένου, δηλαδή το φυσικό ή νομικό πρόσωπο (ή ενώσεις αυτών) που χορηγεί τα μεταδεδομένα του μαθησιακού αντικειμένου υπό τους όρους συγκεκριμένης άδειας χρήσης.
ΕΚΔΟΤΗΣ ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΩΝ		Αναφέρεται ο εκδότης των μεταδεδομένων του μαθησιακού αντικειμένου, δηλαδή το φυσικό ή νομικό πρόσωπο (ή ενώσεις αυτών) που έχει το δικαίωμα και την αρμοδιότητα να εκδώσει και να διανείμει τα μεταδεδομένα του μαθησιακού αντικειμένου.
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ		
ΕΡΓΟ/ΠΡΑΞΗ		Αναφέρεται το έργο/πράξη στο πλαίσιο του οποίου αναπτύχθηκε ή/και χρηματοδοτήθηκε εξ ολοκλήρου ή εν μέρει η δημιουργία του αντικειμένου.
ΕΡΓΟ/ΠΡΑΞΗ ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΩΝ		Αναφέρεται το έργο/πράξη στο πλαίσιο του οποίου αναπτύχθηκε ή/και χρηματοδοτήθηκε εξ ολοκλήρου ή εν μέρει η δημιουργία ή ο εμπλουτισμός των μεταδεδομένων του αντικειμένου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII: ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΣΤΗΝ Ψ.Β.Δ.Β.

Στον πίνακα που ακολουθεί περιλαμβάνονται τα στοιχεία (μεταδεδομένα) τεκμηρίωσης της ψηφιακής μορφής διδακτικών βιβλίων. Για κάθε ψηφιακή μορφή θα

πρέπει να συμπληρωθούν τουλάχιστον τα υποχρεωτικά στοιχεία που σημειώνονται με (*) στον πίνακα:

ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΒΙΒΛΙΟΥ	
ΤΙΤΛΟΣ*	Ο επίσημος τίτλος του βιβλίου
ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ*	Σύντομη περιγραφή του βιβλίου ως προς το περιεχόμενό του και τα στοιχεία που προσδιορίζουν την ταυτότητά του. Η περιγραφή αποτελεί ένα συνοπτικό κείμενο (20-100 λέξεων) που έχει στόχο να δώσει μια αρχική εικόνα για το βιβλίο και το περιεχόμενό του. Η περιγραφή θα πρέπει να χρησιμοποιεί όρους κατάλληλους για τους χρήστες του βιβλίου που αφορά.
ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ*	Έως 10 λέξεις-κλειδιά. Πρόκειται για λέξεις ή μικρές φράσεις (2-3 λέξεων) που χαρακτηρίζουν το βιβλίο ή πλευρές αυτού. Χρησιμοποιούνται για να βελτιώσουν τη διαδικασία αναζήτησης και εύρεσης του βιβλίου.
ΕΚΔΟΣΗ*	Προσδιορίζει τη χρονολογία της πρώτης έκδοσης του βιβλίου
ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ	
ΜΑΘΗΜΑ*	Προσδιορίζει το μάθημα με το οποίο συνδέεται το βιβλίο.
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΒΑΘΜΙΔΑ / ΤΥΠΟΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ*	Προσδιορίζει την εκπαιδευτική βαθμίδα / τύπο σχολείου που αφορά ή προορίζεται να αξιοποιηθεί το βιβλίο.
ΤΑΞΗ*	Προσδιορίζει την τάξη που αφορά ή προορίζεται να αξιοποιηθεί το βιβλίο.
ΤΥΠΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ*	Προσδιορίζει τον τύπο του βιβλίου με βάση την εκπαιδευτική του χρήση: π.χ. βιβλίο μαθητή, τετράδιο εργασιών, ανθολόγιο, λεξικό, συντακτικό, λύσεις ασκήσεων, εργαστηριακός οδηγός, βιβλίο εκπαιδευτικού, γραμματική
ΤΕΥΧΟΣ	Ο αύξων αριθμός του τεύχους, σε περίπτωση που το βιβλίο συντίθεται από τεύχη.
ΣΤΟΧΕΥΟΜΕΝΟ ΚΟΙΝΟ	
ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑΣ	Σε περίπτωση που το βιβλίο αφορά στην εκμάθηση ξένης γλώσσας, το πεδίο αυτό προσδιορίζει το επίπεδο γλωσσομάθειας του στοχευόμενου χρήστη.
ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ & ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ	
ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΥ*	Αναφέρονται οι συντελεστές (άνθρωποι, οργανισμοί) που έχουν συνεισφέρει στην εκπόνηση και έκδοση του βιβλίου κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής του (δημιουργία, αλλαγές, δημοσίευση). Αναφέρεται το όνομα του συντελεστή (ατόμου ή φορέα) που συμμετείχε στη συγγραφή/έκδοση του βιβλίου, ο συγκεκριμένος ρόλος του, καθώς και η ημερομηνία συνεισφοράς του (FORMAT: Όνομα Επώνυμο - ρόλος @ημερομηνία συνεισφοράς).

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΣ ΜΕΤΑΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	Οι συντελεστές (άνθρωποι, οργανισμοί) που έχουν συνεισφέρει στον μετασχολιασμό (τεκμηρίωση με μεταδεδομένα) του βιβλίου. Αφορά σε όλα τα στάδια του κύκλου ζωής μεταδεδομένων (σύνταξη μεταδεδομένων, επιμέλεια, επικύρωση κ.λπ.). Αναφέρεται το όνομα του συντελεστή (ατόμου ή φορέα), ο συγκεκριμένος ρόλος του, καθώς και η ημερομηνία συνεισφοράς του (FORMAT: Όνομα Επώνυμο - ρόλος @ημερομηνία συνεισφοράς).
ΔΙΑΘΕΣΗ	
ΧΟΡΗΓΟΣ ΧΡΗΣΗΣ	ΑΔΕΙΑΣ Αναφέρεται ο χορηγός άδειας χρήσης του βιβλίου, δηλαδή το φυσικό ή νομικό πρόσωπο (ή ενώσεις αυτών) που χορηγεί το βιβλίο υπό τους όρους συγκεκριμένης άδειας χρήσης.
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	
ΕΡΓΟ/ΠΡΑΞΗ	Αναφέρεται το έργο/πράξη στο πλαίσιο του οποίου αναπτύχθηκε ή/και χρηματοδοτήθηκε εξ ολοκλήρου ή εν μέρει η συγγραφή και έκδοση του βιβλίου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VIII: ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Βασικοί άξονες αποτίμησης της ποιότητας των διδακτικών βιβλίων	
(α) Επιστημονική εγκυρότητα	
(β) Παιδαγωγική και διδακτική εγκυρότητα	
(γ) Ενθάρρυνση της αυτενέργειας των μαθητών/τριών	
(δ) Καλαισθησία – Ποικιλία ερεθισμάτων	
(ε) Συμβατότητα με τις γενικές προδιαγραφές	
(στ) Συμβατότητα με τις ειδικές προδιαγραφές	
Ειδικότερα κριτήρια ποιότητας των διδακτικών βιβλίων	
(α) Περιεχόμενο	
1. Προβλεπόμενος αριθμός σελίδων (+/- 5%)	
2. Ευθυγράμμιση Σκοπού και Στόχων με τους καθοριζόμενους στο ΠΣ	
3. Συμβατότητα με τα Θεματικά Πεδία και τις Θεματικές Ενότητες του ΠΣ	
4. Συμβατότητα με τα Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα (Π.Μ.Α.) του ΠΣ	
5. Συμβατότητα με τις δεξιότητες που καθορίζει το ΠΣ	
6. Αξιοποίηση των προβλεπόμενων ειδών δραστηριοτήτων σε συμφωνία με τις ειδικές προδιαγραφές του μαθήματος	
7. Επιστημονική εγκυρότητα, σύμφωνα με τις τρέχουσες επιστημονικές εξελίξεις	
8. Παρουσίαση εναλλακτικών θεωρήσεων	
9. Ακρίβεια και συνεκτικότητα των αναφερόμενων εννοιών	
10. Λειτουργική πλαίσιαση των εννοιών με εικονιστικό ή/και ψηφιακό υλικό και παραδείγματα συμβατά με την εμπειρία των μαθητών/τριών	
11. Σύνδεση με πρότερες γνώσεις των μαθητών/τριών	
12. Ανάδειξη συνδέσεων μεταξύ σχετικών θεμάτων ή εννοιών χωρίς περιττή επανάληψη	
13. Ισορροπία μεταξύ εύρους του περιεχομένου και εμβάθυνσης σε αυτό	
14. Συμβατότητα του επιπέδου δυσκολίας με τις απαιτήσεις του Προγράμματος Σπουδών και τη γνωστική ετοιμότητα των μαθητών/τριών	
15. Προαγωγή της συμπερίληψης και του σεβασμού στη διαφορετικότητα	
16. Αποκλεισμός διαφημίσεων με εξαίρεση την περίπτωση διδακτικής αξιοποίησής τους	
17. Τήρηση της κείμενης νομοθεσίας περί πνευματικών δικαιωμάτων	
(β) Μάθηση και Διδασκαλία	
1. Υιοθέτηση των βασικών αρχών της γενικής και ειδικής διδακτικής του γνωστικού αντικειμένου	
2. Προοδευτική ενσωμάτωση δεξιοτήτων σκέψης βάσει των αναπτυξιακών χαρακτηριστικών των μαθητών/τριών	
3. Αξιοποίηση πολλαπλών μαθησιακών πόρων με στόχο την καλλιέργεια του κριτικού γραμματισμού και της δημιουργικής σκέψης	
4. Συστημική/ολιστική προσέγγιση για τη μελέτη και κατανόηση των φαινομένων και των ζωντανών συστημάτων	

5. Ενθάρρυνση της βιωματικής και διερευνητικής μάθησης	
6. Καλλιέργεια μεταγνωστικών δεξιοτήτων ανάλυσης, αξιολόγησης και ελέγχου των διαδικασιών σκέψης από τους/τις μαθητές/τριες	
7. Προαγωγή διαφοροποιημένης διδασκαλίας και μάθησης με ποικίλες δραστηριότητες διαβαθμισμένης δυσκολίας	
8. Ύπαρξη δραστηριοτήτων αναστοχασμού, αυτοαξιολόγησης και ετεροαξιολόγησης	
(γ) Δομή και Οργάνωση	
1. Πρόταξη της «Ταυτότητας του βιβλίου»	
2. Λογική οργάνωση περιεχομένου, συνέπεια και ομοιομορφία στη διάκριση κεφαλαίων, ενοτήτων, τίτλων κ.λπ.	
3. Ύπαρξη προοργανωτή και αποτιμητή σε κάθε βασική μονάδα οργάνωσης περιεχομένου	
4. Λέξεις-κλειδιά	
5. Γλωσσάρι όρων	
6. Παράρτημα με απαντήσεις των δραστηριοτήτων (όπου προβλέπεται στις ειδικές προδιαγραφές)	
(δ) Γλώσσα	
1. Ακρίβεια, Σαφήνεια, Συνοχή	
2. Συμβατότητα με τη γλωσσική ετοιμότητα των μαθητών/τριών βάσει της ηλικίας τους	
3. Χρήση της ορολογίας του επιστημονικού αντικειμένου και σύγκριση με την καθημερινή γλώσσα	
(ε) Σχεδιασμός - Διάταξη υλικού	
(εα) Σχεδιασμός του βιβλίου	
1. Συστηματική διάταξη του κειμένου και των υποστηρικτικών πληροφοριών (τίτλοι, επικεφαλίδες, παράγραφοι, κ.λπ.)	
2. Λογική και συνεπής διάταξη που διευκολύνει τη διαδικασία διαβάσματος	
3. Κατάλληλη οργάνωση περιεχομένου με αντίστοιχη χρήση χώρου και περιθωρίου για ευκολία στην ανάγνωση	
4. Απεικονίσεις και Διαγράμματα που αντιστοιχούν πλήρως στο κείμενο	
5. Κατάλληλη εικονογράφηση (ελκυστικότητα, λειτουργική και όχι διακοσμητική πολυτροπικότητα, προφανής σύνδεση με το περιεχόμενο με άμεση ένδειξη ή με εγγύτητα στο σχετικό τμήμα του κειμένου)	
6. Σταθερότητα στη χρήση τύπου/τύπων γραμματοσειράς και μεγέθους που διευκολύνει την αναγνωσιμότητα του κειμένου	
7. Τήρηση των Προδιαγραφών ως προς:	
i. διαστάσεις και όγκο βιβλίων	
ii. γραμματοσειρές και μεγέθη	
iii. τεχνικά χαρακτηριστικά εικαστικού μέρους βιβλίων	
iv. χρησιμοποιούμενα εργαλεία και μορφότυπους αρχείων	
8. Ψηφιακές μορφές του βιβλίου	

i. Τήρηση παραμέτρων τυποποίησης και τεχνικών προδιαγραφών του προεκτυπωτικού υλικού	
ii. Τήρηση τεχνικών προδιαγραφών ανάπτυξης και τεκμηρίωσης συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού και ψηφιακής μορφής διδακτικών βιβλίων	
(εβ) Αρχές σχεδίασης	
1. Ισορροπία στη διάταξη του κειμένου και των απεικονίσεων , ώστε να δίνεται η εντύπωση της σταθερότητας	
2. Αναλογία στοιχείων, εικόνων αλλά και ποικιλία στο πλαίσιο της σωστής σύζευξης όλων των στοιχείων του βιβλίου με στόχο το αρμονικό αποτέλεσμα	
3. Εμφατική αναφορά κυρίως με αξιοποίηση μεγεθών και χρωμάτων	
4. Αποφυγή μη σκόπιμης επανάληψης λέξεων, φράσεων ή σχημάτων	
(στ) Συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό και παιδαγωγική καταλληλότητά του	
1. Έγερση Συμπληρωματικού Ψηφιακού Υλικού , σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση καθορισμού των τιμών αναφοράς των διδακτικών βιβλίων, το οποίο να αντιστοιχεί κατ' ελάχιστον στο 50% του συνόλου των σελίδων	
2. Δημιουργία ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων συναφών προς τις διδακτικές ανάγκες, όπως ορίζονται στις ειδικές προδιαγραφές του γνωστικού αντικειμένου	
3. Μετασχηματισμός ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων συναφών προς τις διδακτικές ανάγκες, όπως ορίζονται στις ειδικές προδιαγραφές του γνωστικού αντικειμένου	
4. Τα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα παρουσιάζουν ποικιλία βάσει της φύσης του γνωστικού αντικειμένου και των προβλεπομένων στις ειδικές προδιαγραφές	
5. Τα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα εμπλουτίζουν τη μαθησιακή διαδικασία, στηρίζοντας τη διαφοροποιημένη μάθηση και τη συμπερίληψη	
6. Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό είναι εύχρηστο για τους/τις μαθητές/τριες	
7. Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό συνδέεται με ένα ή περισσότερα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα και είναι σχεδιασμένο κατά τρόπο που να υποστηρίζει την επίτευξή τους	
8. Το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό υλοποιείται σύμφωνα με τις προβλεπόμενες τεχνικές προδιαγραφές	
Τεχνικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά των διδακτικών βιβλίων	
A. Παράμετροι τυποποίησης και τεχνικές προδιαγραφές του προεκτυπωτικού υλικού	
1) Διάσταση και όγκος βιβλίων	
Διδακτικά βιβλία: τετράχρωμα, μεγάλης διάστασης A4 20,5 cm x 27,5 cm ή μικρής διάστασης A5 14 cm x 20,5 cm	

Βιβλία μαθητή: μεγάλης διάστασης A4	
Λύσεις ασκήσεων, εργαστηριακοί οδηγοί με μικρό όγκο (λιγότερες από 80 σελίδες μεγάλης διάστασης A4): μικρής διάστασης A5	
Τετράδια εργασιών συνολικού όγκου μεγαλύτερου από 200 σελίδες: διαχωρίζονται σε τεύχη και κάθε τεύχος έχει τουλάχιστον 80 σελίδες	
2) Εξώφυλλο και σελίδες 1-4	
Εξώφυλλο: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ (στην κεφαλίδα) ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (στην κεφαλίδα) Ονόματα συγγραφέων Τίτλος μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου/(προαιρετικά και υπότιτλος βιβλίου) Τάξη και βαθμίδα ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» (στο υποσέλιδο)	
Σελίδα 1: Τίτλος μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου/(προαιρετικά και υπότιτλος βιβλίου)/ μεταφραστής/τρια, αν υπάρχει / Τάξη και βαθμίδα	
Σελίδα 2: Στοιχεία της Πράξης που δίνονται από το Ι.Ε.Π.	
Σελίδα 3: Επανάληψη των πληροφοριών του εξωφύλλου και, στην περίπτωση που ο δικαιούχος είναι εκδοτικός οίκος, η επωνυμία του ή σχετικό λογότυπο	
Σελίδα 4: Όλα τα στοιχεία συγγραφής (π.χ. στοιχεία για την επιμέλεια, εικονογράφηση κ.λπ.)	
3) Οπισθόφυλλο	
Λογότυπο του ΙΤΥΕ και το bar code του κωδικού του βιβλίου	
Διαστάσεις της περιοχής αυτής για τα μεγάλα και μικρά μεγέθη	
4) Γραμματοσειρές και μεγέθη	
Δημοτικό Γραμματοσειρές: IEP SANS και IEP COMIC Μεγέθη γραμμάτων ανά τάξη Δημοτικού: - Τάξη Α', βιβλία <i>Γλώσσας</i> 13pt – 19pt , υπόλοιπα βιβλία: 13pt - Τάξεις Β', Γ' και Δ': 12pt - 13pt - Τάξεις Ε' και ΣΤ': 10pt - 11pt	
Γυμνάσιο και το Λύκειο: Για τα βιβλία <i>Μαθηματικών, Φυσικής και Χημείας</i> γραμματοσειρές: Cambria / Cambria math και Arial , σε μέγεθος 10pt . Για τα βιβλία των άλλων μαθημάτων γραμματοσειρές: Din CF Std / Din CF CONDENSED και KATSOULIDIS , σε μέγεθος 11pt .	
5) Τεχνικά χαρακτηριστικά εικαστικού μέρους του βιβλίου	
Το εικαστικό υλικό των βιβλίων είτε να είναι απαλλαγμένο από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, είτε αυτά να έχουν νόμιμα εκχωρηθεί	
Χρωματικό μοντέλο: <u>CMYK για έγχρωμο υλικό και grayscale για ασπρόμαυρο</u>	
Αρχεία φωτογραφιών σε ανάλυση τουλάχιστον 300 dpi σε φυσικό μέγεθος. Μορφή των αρχείων: <u>tiff ή psd (path)</u> για έγχρωμο υλικό και <u>grayscale</u> για ασπρόμαυρο	
Γραμματοσειρές (fonts): <u>OpenType</u>	

6) Χρησιμοποιούμενα εργαλεία και μορφότυποι αρχείων	
Χρήση του εργαλείου <u>Mathtype</u> για τη συγγραφή των μαθηματικών τύπων και εξαγωγή των αρχείων σε μορφή <u>eps black</u>	
Χρήση του εργαλείου <u>Adobe Illustrator</u> για την κατασκευή/επεξεργασία σχημάτων, γραφικών, σκίτσων, πολύπλοκων χημικών παραστάσεων κ.λπ. Τα παραδοτέα αρχεία να είναι <u>διανυσματικά (vector) σε μορφή ai</u> . Τα μαύρα γράμματα να μην έχουν λευκές τρύπες στο φόντο (<u>overprint</u>)	
Χρήση του εργαλείου <u>Adobe InDesign</u> για τη στοιχειοθεσία και σελιδοποίηση. Παράδοση δύο (2) μακετών, μία για το σώμα του βιβλίου και μία για το εξώφυλλο	
Χρήση του εργαλείου <u>Simulation Profile [Coated FOGRA 39 (ISO 12647-2:2004)]</u> για εξαγωγή μακέτας σώματος σε αρχείο <u>.pdf</u> υψηλής ανάλυσης. Τα ξακρίσματα να είναι τουλάχιστον 5 mm	
Τιμές περιθωρίων (margins) στη μακέτα εξωφύλλου: 1 cm και των ξακρισμάτων (bleeds) 0,5 cm. Το ύψος της ράχης του βιβλίου σε mm υπολογίζεται από τον μαθηματικό τύπο: <u>Ύψος ράχης = (Αριθμός σελίδων / 16) * 0,9</u>	
Τεχνικές προδιαγραφές ανάπτυξης και τεκμηρίωσης συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού και ψηφιακής μορφής διδακτικών βιβλίων	
1. Τεχνικές προδιαγραφές συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού	
1.1. Βασικές τεχνικές προδιαγραφές συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού	
1.1.1 Αυτόνομα ψηφιακά μαθησιακά αντικείμενα άμεσης λειτουργίας	
Τα ΨΜΑ να αποτελούν ολοκληρωμένες οντότητες, αυτόνομες και επαναχρησιμοποιήσιμες που να μπορούν να λειτουργούν άμεσα σε περιβάλλον φυλλομετρητή (click & play)	
1.1.2 Τύποι ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων	
Τα ΨΜΑ μπορούν να περιλαμβάνουν: <ul style="list-style-type: none"> • εικόνες, κείμενα, αρχεία ήχου, βίντεο • προσομοιώσεις, οπτικοποιήσεις, πειράματα, επιδείξεις, μοντέλα, γραφήματα, δυναμικές γραφικές αναπαραστάσεις, διερευνήσεις/μικροπειράματα • εκπαιδευτικά παιχνίδια, ασκήσεις πρακτικής και εξάσκησης, τεστ αξιολόγησης • χάρτες, εννοιολογικούς χάρτες, 3D χάρτες, παρτιτούρες, έργα τέχνης • παρουσιάσεις, χρονογραμμές • αναμεταδόσεις - podcast/broadcast • τρισδιάστατες εικονικές περιηγήσεις (3D/VR) • ανοιχτές δραστηριότητες, εξερευνήσεις, εργαλεία, εφαρμογές λογισμικού • ιστοσελίδες • γλωσσάρια, οδηγούς, εγχειρίδια, λεξικά 	
1.2. Γενικές τεχνικές προδιαγραφές ανάπτυξης και λειτουργίας συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού	
1.2.1 Πρόβλεψη για λειτουργία σε κινητές συσκευές	

<p>Σχεδιασμένα έτσι ώστε να λειτουργούν πλήρως και σε κινητές συσκευές. Σύσταση: Ο κώδικας θα πρέπει να είναι βελτιστοποιημένος (optimized) για κινητές συσκευές, ώστε να διασφαλίζεται όσο το δυνατόν χαμηλότερη απαιτούμενη επεξεργαστική ισχύ, και κατανάλωση ενέργειας και να γίνεται καλή διαχείριση μνήμης</p>	
1.2.2 Τεχνολογία	
Υλοποιούνται/εξάγονται σε μορφή HTML5	
Συμβατά με όλους τους ευρέως χρησιμοποιούμενους φυλλομετρητές (browsers) και συγκεκριμένα, με τους εξής: Google Chrome, Microsoft Edge, Mozilla Firefox και Apple's Safari	
Δεν απαιτούν για την αναπαραγωγή τους πρόσθετα λογισμικά (plugins όπως java, flash, κ.λπ.)	
1.2.3 Διαστάσεις	
Τα μαθησιακά αντικείμενα θα πρέπει να έχουν διαστάσεις με αναλογία [16:9]	
Εάν πρόκειται για αντικείμενο με landscape προβολή, διαστάσεις: 1280x720 ή 1920x1080	
Εάν πρόκειται για αντικείμενο με portrait προβολή, διαστάσεις: 720x1280 ή 1080x1920	
1.2.4 Τοπική εκτέλεση αντικειμένου / ενσωμάτωση βιβλιοθηκών και γραμματοσειρών	
Τα ΨΜΑ να μπορούν να λειτουργούν και τοπικά (χωρίς σύνδεση στο διαδίκτυο)	
Οι βιβλιοθήκες κώδικα (scripts) που χρησιμοποιούνται για την ανάπτυξη του μαθησιακού αντικειμένου να είναι ενσωματωμένες σε αυτό Τα αρχεία των βιβλιοθηκών να είναι αποθηκευμένα σε υποφάκελο του αντικειμένου	
Οποιοδήποτε στοιχείο (ειδικές γραμματοσειρές, εικόνες, CSS) χρησιμοποιείται στο αντικείμενο, θα πρέπει να είναι ενσωματωμένο σε αυτό και να μη φορτώνεται από διαδικτυακή πηγή	
1.3. Τεχνικές προδιαγραφές πολυμεσικών στοιχείων και στοιχείων εμφάνισης	
1.3.1 Εικόνες	
<i>Μορφότυπος:</i> Οι εικόνες (π.χ. φωτογραφίες) θα πρέπει να είναι σε μορφότυπο JPEG	
<i>Ανάλυση εικόνας:</i> Η ανάλυση των εικόνων θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 72 ppi.	
1.3.2 Γραφήματα	
<i>Μορφότυπος:</i> Τα γραφήματα θα πρέπει είναι σε vector μορφή SVG .	
1.3.3 Βίντεο	
<i>Μορφότυπος:</i>	

Τα βίντεο θα πρέπει να είναι κωδικοποιημένα με H.264 codec και αποθηκευμένα σε .mp4 container .	
Ανάλυση: Ελάχιστη ανάλυση / διαστάσεις: 720p (HD): 1280x720	
Υποτίτλισμός: Τα βίντεο θα πρέπει να συνοδεύονται από αρχεία υποτίτλων στην ελληνική γλώσσα, ώστε να είναι προσβάσιμα σε άτομα με προβλήματα ακοής, σε δύο μορφές: .vtt και .srt .	
1.3.4 Ήχοι	
Μορφότυπος: Τα ηχητικά αρχεία θα πρέπει να είναι σε μορφή .mp3 , ή αρχεία μορφής .ogg	
1.3.5 Γραμματοσειρές	
Τύπου Sans Serif, ώστε να προβάλλονται σωστά σε κινητές συσκευές.	
Εάν οι γραμματοσειρές που χρησιμοποιούνται στο μαθησιακό αντικείμενο δεν είναι ευρέως χρησιμοποιούμενες, θα πρέπει αυτές να είναι ενσωματωμένες στο μαθησιακό αντικείμενο (να τοποθετούνται σε υποφάκελο του αντικειμένου)	
1.3.6 User Interface	
Τα στοιχεία πλοήγησης του μαθησιακού αντικειμένου (sliders, κουμπιά κ.λπ.) θα πρέπει να έχουν μέγεθος που να επιτρέπει τον λειτουργικό χειρισμό τους σε οθόνες αφής κινητών συσκευών	
1.4. Τεχνικές προδιαγραφές προσβασιμότητας (Accessibility)	
Τα μαθησιακά αντικείμενα θα πρέπει να συμμορφώνονται με τις κατευθυντήριες γραμμές για την προσβασιμότητα του περιεχομένου του Διαδικτύου (WCAG) (έκδοση 2.0) , επίπεδο συμμόρφωσης AA , της Κοινοπραξίας Παγκόσμιου Ιστού (W3C) (https://www.w3.org/TR/WCAG20/)	
1.5. Άλλα στοιχεία συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού και τεχνικές προδιαγραφές παράδοσης	
1.5.1 Τίτλος, βοήθεια και πληροφορίες συντελεστών ανάπτυξης & χρηματοδότησης (αν υπάρχει)	
Να περιλαμβάνουν σε ευδιάκριτο σημείο:	
Τίτλο: Ο τίτλος του μαθησιακού αντικειμένου θα πρέπει να εμφανίζεται σταθερά, είτε στο πάνω είτε στο κάτω μέρος του μαθησιακού αντικειμένου. Ο τίτλος δεν θα πρέπει να περιλαμβάνει αναφορά στο βιβλίο ή στην ενότητα του βιβλίου στο οποίο συνδέεται	
Βοήθεια [?]: Εικονίδιο για προβολή Οδηγιών για τη λειτουργία του μαθησιακού αντικειμένου, εφόσον υπάρχουν Οδηγίες (προαιρετικό)	
Συντελεστές [i]: Εικονίδιο για μετάβαση σε καρτέλα με πληροφορίες (credits) για τους συντελεστές ανάπτυξης του μαθησιακού αντικειμένου και για το πλαίσιο χρηματοδότησής του (αν υπάρχει). Στην καρτέλα [i] θα πρέπει να αναφέρονται οι συντελεστές και οι ρόλοι τους, ο τίτλος και η έκδοση του μαθησιακού αντικειμένου, η ημερομηνία δημιουργίας του, ενώ θα πρέπει κατά περίπτωση	

να περιλαμβάνονται τα λογότυπα του έργου και του πλαισίου χρηματοδότησης (αν υπάρχει)	
1.5.2 Σύνθετα μαθησιακά αντικείμενα	
Στην περίπτωση ύπαρξης κεντρικής html σελίδας (που αποτελεί την πλοηγό σελίδα), αυτή θα πρέπει να ονομάζεται index.html (ή index.htm)	
Το αρχείο index.html θα πρέπει να βρίσκεται στο πάνω επίπεδο και όχι μέσα σε κάποιον υποφάκελο	
Τα ονόματα (filenames) όλων των αρχείων που περιλαμβάνονται στον φάκελο του αντικειμένου, δεν θα πρέπει να περιέχουν ελληνικούς χαρακτήρες, κενά ή ειδικούς χαρακτήρες και να είναι έως 32 χαρακτήρες	
Όλα τα αρχεία που καλούνται μέσα στο index.html και στις υπόλοιπες σελίδες του μαθησιακού αντικειμένου, θα πρέπει να αναφέρονται με το ακριβές όνομα (filename) του αρχείου, όπως είναι αποθηκευμένα, χωρίς να υπάρχει διαφοροποίηση ούτε ως προς πεζά/κεφαλαία γράμματα	
Τα αρχεία του μαθησιακού αντικειμένου θα πρέπει να συμπιεστούν σε μορφή .zip , ώστε να αναρτηθούν ως ένα αρχείο. Άλλες μορφές συμπίεσης (π.χ. .rar ή .7z) δεν είναι αποδεκτές	
1.5.3 Ονοματοδοσία αρχείων / φακέλων	
Το όνομα του φυσικού αρχείου (file name) του μαθησιακού αντικειμένου θα πρέπει να είναι με λατινικούς χαρακτήρες και να σχετίζεται με τον τίτλο του μαθησιακού αντικειμένου και όχι με το κεφάλαιο ή την ενότητα του σχολικού βιβλίου στο οποίο συνδέεται ή αφορά	
1.5.4 Έκδοση μαθησιακών αντικειμένων	
Τα μαθησιακά αντικείμενα θα αντιστοιχούν στην Έκδοση 1.0 . Τυχόν επικαιροποιήσεις αυτών, θα ακολουθούν την εξής λογική: Έκδοση 1.5: εάν έχουν γίνει διορθώσεις / περιορισμένες αλλαγές. Έκδοση 2.0 ή μεγαλύτερη: εάν έχουν γίνει εκτεταμένες αλλαγές.	
1.5.5 Thumbnail	
Για κάθε μαθησιακό αντικείμενο, θα πρέπει να δημιουργηθεί ένα εικονίδιο (thumbnail) μορφότυπου jpeg και διαστάσεων 500x500 px που αποδίδει ένα χαρακτηριστικό στιγμιότυπο του μαθησιακού αντικειμένου	
1.5.6 Έλεγχος λειτουργίας	
Όταν ολοκληρωθεί η ανάπτυξη του μαθησιακού αντικειμένου, συστήνεται να ελεγχθεί πλήρως ως προς τη λειτουργία του, σε όλους τους ευρέως χρησιμοποιούμενους φυλλομετρητές (browsers) και συγκεκριμένα, στους εξής: Google Chrome, Microsoft Edge, Mozilla Firefox και Apple's Safari.	
2. Τεχνικές προδιαγραφές ανάρτησης και τεκμηρίωσης του συμπληρωματικού ψηφιακού υλικού στο Σύστημα Υποβολής βιβλίων	
2.1. Ανάρτηση μαθησιακών αντικειμένων	
α) ανάρτηση του φυσικού πόρου του μαθησιακού αντικειμένου	

β) ανάρτηση του φυσικού πόρου του εικονιδίου (thumbnail)	
2.2. Τεκμηρίωση ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων με μεταδεδομένα	
Η τεκμηρίωση των μαθησιακών αντικειμένων με μεταδεδομένα θα ακολουθεί το διεθνές πρότυπο IEEE LOM (IEEE 1484.12.1-2002 – Standard for Learning Object Metadata)	
3. Τεχνικές προδιαγραφές για τη διαμόρφωση της ψηφιακής μορφής των διδακτικών βιβλίων	
3.1. Ψηφιακές μορφές διδακτικών βιβλίων	
3.1.1 EPUB 3	
Διαμόρφωση (layout): Reflowable	
Να είναι εμπλουτισμένη με το συμπληρωματικό ψηφιακό υλικό (μαθησιακά αντικείμενα)	
Να περιλαμβάνει πίνακα περιεχομένων ή/και μενού πλοήγησης για την πλοήγηση στις ενότητες του βιβλίου	
Να είναι Responsive , ώστε να προσαρμόζεται δυναμικά στη διάσταση της κάθε οθόνης (desktop, tablet, κινητού) στην οποία προβάλλεται	
3.1.2 Interactive PDF	
Η μετάβαση στα μαθησιακά αντικείμενα μέσα από τις σελίδες της Interactive PDF , μορφής θα πρέπει να γίνεται μέσω ενεργών εικονιδίων (buttons) , όπως και στην EPUB 3 μορφή	
Να περιλαμβάνει τουλάχιστον μενού πλοήγησης για την πλοήγηση στις ενότητες του βιβλίου	
3.1.3 PDF για web (reduced size pdf)	
Η μετάβαση στα μαθησιακά αντικείμενα μέσα από τις σελίδες της PDF για web μορφής θα πρέπει να γίνεται μέσω συνδέσμου σε μορφή αναγνώσιμη και γραμμωτού κώδικα γρήγορης απόκρισης (QR code)	
Να περιλαμβάνει τουλάχιστον μενού πλοήγησης για την πλοήγηση στις ενότητες του βιβλίου (Bookmarks στους τίτλους ενοτήτων/κεφαλαίων)	
Η μετατροπή σε PDF για web θα πρέπει να γίνει σε sRGB χρωματικό μοντέλο	
3.2. Γενικές τεχνικές προδιαγραφές ψηφιακής διαμόρφωσης διδακτικών βιβλίων	
3.2.1 Σήμανση δομικών στοιχείων του βιβλίου	
Οι τίτλοι των κεφαλαίων ή ενοτήτων και ιεραρχικών σημείων του περιεχομένου του βιβλίου θα πρέπει να επισημαίνονται εξαρχής κατά τη δημιουργία της μακέτας του στο InDesign, με το αντίστοιχο στυλ επικεφαλίδας	
Άλλα δομικά στοιχεία, όπως λίστες, πίνακες, κ.λπ. πρέπει επίσης να επισημαίνονται μέσα από την εφαρμογή κατάλληλων στυλ παραγράφου	
3.2.2 Τεχνικές προδιαγραφές προσβασιμότητας (Accessibility)	
Οι ψηφιακές μορφές των διδακτικών βιβλίων θα πρέπει να συμμορφώνονται με τις <u>κατευθυντήριες γραμμές για την προσβασιμότητα του περιεχομένου του</u>	

<p>Διαδικτύου (WCAG) (έκδοση 2.0), επίπεδο συμμόρφωσης AA, της Κοινοπραξίας Παγκόσμιου Ιστού (W3C) (https://www.w3.org/TR/WCAG20/).</p>	
<p>3.2.3 Τεχνικές προδιαγραφές εικόνων, γραφημάτων και άλλων στοιχείων</p>	
<p><i>Μορφότυπος:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι εικόνες / φωτογραφίες θα πρέπει να είναι σε μορφότυπο JPEG. • Τα γραφήματα θα πρέπει να είναι σε vector μορφή SVG. • Οι μαθηματικές εξισώσεις θα πρέπει να είναι σε μορφή MathML markup 	
<p><i>Ανάλυση εικόνας</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • 72 ή 96 ppi: για εικόνες/φωτογραφίες που αποτελούν απλά γραφιστικά / διακοσμητικά στοιχεία, χωρίς να περιέχουν πληροφορία που απαιτεί μεγέθυνση • τουλάχιστον 150 ppi: για εικόνες που περιέχουν πληροφορία απαραίτητη για την εκπαιδευτική διαδικασία (γραφήματα, κείμενο, χάρτες, διαγράμματα κ.λπ.) 	
<p>3.2.4 Από την ψηφιακή μακέτα, στην ψηφιακή έκδοση για online προβολή και διάθεση</p>	
<p>Να έχουν ενσωματωμένο το εξώφυλλο μαζί με το σώμα του βιβλίου</p>	
<p>Να μην περιέχουν / να έχουν ξακριστεί τα περιθώρια εκτύπωσης</p>	
<p>Να ενσωματώνουν εικόνες, γραφήματα, κ.λπ. σε χαμηλότερη ανάλυση</p>	
<p>3.3. Διασύνδεση μαθησιακών αντικειμένων στις σελίδες των διδακτικών βιβλίων – Δημιουργία εμπλουτισμένης ψηφιακής μορφής</p>	
<p>3.3.1 Ενεργά εικονίδια διασύνδεσης μαθησιακών αντικειμένων</p>	
<p>Ανάλογα με τον τύπο του μαθησιακού αντικειμένου ή την κατηγορία τύπων μαθησιακών αντικειμένων θα πρέπει να χρησιμοποιείται το αντίστοιχο εικονίδιο</p>	
<p>3.3.2 Εισαγωγή υπερσυνδέσμων προς μαθησιακά αντικείμενα</p>	
<p>Θα πρέπει να χρησιμοποιείται η διεύθυνση φυσικού πόρου, που οδηγεί απευθείας στην προβολή του μαθησιακού αντικειμένου Το URL της διεύθυνσης φυσικού πόρου θα χρησιμοποιηθεί στο περιβάλλον InDesign για τη δημιουργία του αντίστοιχου QR Code</p>	
<p>3.3.3 Παραπομπές σε εξωτερικές πηγές (URL)</p>	
<p>Εάν απαιτείται παραπομπή σε εξωτερική πηγή, για κάθε σύνδεσμο που θα εισαχθεί, θα πρέπει να περιέχεται τίτλος που να υποδηλώνει το περιεχόμενο της σελίδας, στην οποία οδηγεί</p>	
<p>3.4. Αρχεία και τεχνικές προδιαγραφές παράδοσης</p>	
<p>3.4.1 Ονοματοδοσία αρχείων / φακέλων</p>	
<p>Το όνομα του αρχείου (filename) του φυσικού πόρου της ψηφιακής μορφής του βιβλίου θα πρέπει να είναι της μορφής: <titlos-vivliou-xoris-kena>_<taxi>_<eidosis_vivliou>_<digital-morfi>_<v-arithmos-ekdosis>.type Εάν το βιβλίο αποτελείται από πολλά τεύχη, το όνομα του αρχείου (filename)</p>	

του φυσικού πόρου της ψηφιακής μορφής του βιβλίου θα πρέπει να είναι της μορφής: <titlos-vivliou-xoris-kena>_<taxi>_<eidos_vivliou>_<T-arithmos-teychous>_<digital-morfi>_<v-arithmosekdosis>.type	
3.4.2 Αριθμός έκδοσης της ψηφιακής μορφής	
Η αρίθμηση της έκδοσης της ψηφιακής μορφής του βιβλίου θα πρέπει να ακολουθεί την αρίθμηση της ψηφιακής μακέτας που έχει υποβληθεί για την παραγωγή της έντυπης έκδοσης αυτού	
3.4.3 Εικονίδιο του βιβλίου (Thumbnail)	
i) Για κάθε βιβλίο θα πρέπει να δημιουργηθεί εικονίδιο (thumbnail) μορφότυπου jpeg και διαστάσεων 500x500 px που θα εξαχθεί από το εξώφυλλο του βιβλίου	
ii) Το όνομα του φυσικού πόρου του εικονιδίου θα πρέπει να ακολουθεί το όνομα της αντίστοιχης ψηφιακής μορφής του βιβλίου, με τη χρήση του λεκτικού <thumb500> αντίστοιχα και να είναι της μορφής: <titlos-vivliou-xoris-kena>_<taxi>_<eidos_vivliou>_thumb500_<v-arithmos-ekdosis>.type	
4. Τεχνικές προδιαγραφές ανάρτησης και τεκμηρίωσης ψηφιακής μορφής διδακτικών βιβλίων στο Σύστημα Υποβολής Βιβλίων	
4.1. Ανάρτηση ψηφιακών μορφών διδακτικών βιβλίων	
α) ανάρτηση των φυσικών πόρων όλων των ζητούμενων ψηφιακών μορφών διδακτικών βιβλίων	
β) ανάρτηση του εικονιδίου του κάθε βιβλίου (thumbnail)	
4.2. Τεκμηρίωση ψηφιακών μορφών διδακτικών βιβλίων με μεταδεδομένα	
Η τεκμηρίωση των ψηφιακών μορφών διδακτικών βιβλίων με μεταδεδομένα να ακολουθεί το διεθνές πρότυπο IEEE LOM (IEEE 1484.12.1-2002 – Standard for Learning Object Metadata) . Για κάθε ψηφιακή μορφή θα πρέπει να συμπληρωθούν τουλάχιστον τα υποχρεωτικά στοιχεία (μεταδεδομένα), όπως προσδιορίζονται στην παρούσα Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΧ: ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΥΠΕΥΘΥΝΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΥΠΕΥΘΥΝΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ ΓΙΑ ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

(για Νομικά Πρόσωπα)

(άρθρο 8 Ν.1599/1986)

Η ακρίβεια των στοιχείων που υποβάλλονται με αυτή τη δήλωση μπορεί να ελεγχθεί με βάση το αρχείο άλλων υπηρεσιών
(άρθρο 8 παρ. 4 Ν. 1599/1986)

ΠΡΟΣ ⁽¹⁾ :	Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής								
Ο – Η Όνομα				Επώνυμο:					
Όνομα και Επώνυμο Πατέρα:									
Όνομα και Επώνυμο Μητέρας:									
Ημερομηνία γέννησης									
Τόπος Γέννησης:									
Αριθμός Δελτίου Ταυτότητας:				Τηλ:					
Τόπος Κατοικίας:			Οδός			Αριθ:		ΤΚ:	
<u>Αρ.</u> <u>Τηλεομοιοτύπου</u> <u>(Fax):</u>				<u>Δ/νση Ηλεκτρ.</u> <u>Ταχυδρ. (E-</u> <u>mail):</u>					

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις⁽³⁾, που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν. 1599/1986, **δηλώνω ότι:**

Ως νόμιμος εκπρόσωπος της εταιρείας/εκδοτικού οίκου ....., για τη συμμετοχή στο πλαίσιο της υπ' αρ. πρωτ ..... Πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος «.....» , δηλώνω ότι:

.....

1) Δεν έχει εκδοθεί δικαστική ή διοικητική απόφαση με τελεσίδικη και δεσμευτική ισχύ για την αθέτηση των υποχρεώσεών μου, όσον αφορά στην καταβολή φόρων ή εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.

2) Αποδέχομαι πλήρως και ανεπιφύλακτα όλους τους όρους της παρούσας Πρόσκλησης, της οποίας έλαβα πλήρη γνώση και στην οποία συμμετέχω.

3) Δεσμεύομαι ότι θα παραδώσω το διδακτικό βιβλίο για το οποίο έχω δηλώσει συμμετοχή, εμπρόθεσμα και σύμφωνα με όλους τους όρους και τις αναλυτικές προδιαγραφές που περιγράφονται στην ως άνω Πρόσκληση και τα παραρτήματά της τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα αυτής.

4) Παραιτούμαι από κάθε δικαίωμα αποζημίωσης που απορρέει από οποιαδήποτε απόφαση του Υπουργείου Παιδείας, ιδίως λόγω αναβολής, ματαίωσης ή ακύρωσης της διαδικασίας δημιουργίας Μητρώου Διδακτικών Βιβλίων βάσει της υπ' αριθμ. Πρόσκλησης Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος

5) Οι τίτλοι σπουδών, τα πιστοποιητικά και οι βεβαιώσεις των μελών, που μετέχουν στην συγγραφική ομάδα του υπό αξιολόγηση προς ένταξη διδακτικού βιβλίου, είναι γνήσιοι και αληθείς.

6) Δεσμεύομαι για την έγκαιρη και προσήκουσα προσκόμιση τυχόν δικαιολογητικών, τα οποία αποδεικνύουν την εγκυρότητα-γνησιότητα όλων όσων έχουμε καταθέσει με την αίτησή μας καθώς και όλων όσων αναφέρουμε στην παρούσα υπεύθυνη δήλωση, στην περίπτωση που απαιτηθούν.

7) Οφείλω να καταβάλω εισφορές τόσο κύριας όσο και επικουρικής ασφάλισης στους εξής οργανισμού κοινωνικής ασφάλισης:

(Η ανωτέρω δήλωση απαιτείται μόνο στην περίπτωση που το νομικό πρόσωπο δεν υπάγεται αποκλειστικά στον e-ΕΦΚΑ)

.....
.....
.....
.....
Ημερομηνία: -   - 2023

Ο – Η Δηλ.....

(Υπογραφή)

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΥΠΕΥΘΥΝΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ ΓΙΑ ΦΥΣΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

(φυσικού προσώπου)

(άρθρο 8 Ν.1599/1986)

Η ακρίβεια των στοιχείων που υποβάλλονται με αυτή τη δήλωση μπορεί να ελεγχθεί με βάση το αρχείο άλλων υπηρεσιών
(άρθρο 8 παρ. 4 Ν. 1599/1986)

ΠΡΟΣ ⁽¹⁾ :	Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής		
Ο – Η Όνομα		Επώνυμο:	
Όνομα και Επώνυμο Πατέρα:			
Όνομα και Επώνυμο Μητέρας:			
Ημερομηνία γέννησ			
Τόπος Γέννησης:			

Αριθμός Δελτίου Ταυτότητας:		Τηλ:	
Τόπος Κατοικίας:	Οδός	Αριθ:	ΤΚ:
Αρ. Τηλεομοιοτύπου (Fax):	Δ/νση Ηλεκτρ. Ταχυδρ. (E-mail):		

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις⁽³⁾, που προβλέπονται από τις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν. 1599/1986, δηλώνω ότι:

1) Αποδέχομαι πλήρως και ανεπιφύλακτα όλους τους όρους της παρούσας Πρόσκλησης, της οποίας έλαβα πλήρη γνώση και στην οποία συμμετέχω.

2) Όλοι οι τίτλοι σπουδών, πιστοποιητικά και βεβαιώσεις που έχω καταθέσει κατά την αίτηση συμμετοχής μου, είναι γνήσιοι και αληθείς.

3) Δεσμεύομαι ότι θα παραδώσω το διδακτικό βιβλίο για το οποίο έχω δηλώσει συμμετοχή, εμπρόθεσμα και σύμφωνα με όλους τους όρους και τις αναλυτικές προδιαγραφές που περιγράφονται στην ως άνω Πρόσκληση και τα παραρτήματά της τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα αυτής.

4) Παραιτούμαι από κάθε δικαίωμα αποζημίωσής μου που απορρέει από οποιαδήποτε απόφαση του Υπουργείου Παιδείας, ιδίως λόγω αναβολής, ματαίωσης ή ακύρωσης της διαδικασίας δημιουργίας Μητρώου βάσει της υπ' αριθμ. Πρόσκλησης Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος

5) Δεσμεύομαι για την έγκαιρη και προσήκουσα προσκόμιση τυχόν δικαιολογητικών, τα οποία αποδεικνύουν την εγκυρότητα-γνησιότητα όλων όσων έχω καταθέσει με την αίτησή μου, στην περίπτωση που απαιτηθούν.

Ημερομηνία: - - 2023

Ο – Η Δηλ.....

(Υπογραφή)